

F R A T R I S

PETRI MARIE GAZZANIGA

ORD. PRÆD.

PRÆLECTIONES THEOLOGICÆ

HABITÆ

IN VINDOBONENSI UNIVERSITATE

NUNC VERO METHODO DISPOSITÆ

EMENDATÆ ET AUCTÆ

ACCEDIT TRACTATUS DE SACRAMENTIS EJUSDEM AUCTORIS

TOMUS VIII. PARS I.

DE SACRAMENTIS IN GENERE, DE BAPTISMO ET
DE CONFIRMATIONE

BASSANI 1851.

S U I S T Y P I S R E M O N D I N I

EDIDIT

B7
70
F3L
V.8-9

PRÆFATIO

Fidem, quam olim anceps, timidusque dederam, nunc lætus, Deo opt. max. faven-
te, liberare aggredior. Optaveram enim quam vehementer, ac pene spouonderam, Pri-
lectionibus meis theologicis, quæcumque eæ sint, si tantum vitæ, et virium divina ope
consecutus essem, ultimum quasi complementum addere, scilicet Tractatum de re Sa-
ceramentaria. Quod opus, quanquam incommoda semper valetudine usus, eo libentius su-
scep, quo nobilissimam semper reputavi hanc totius Theologiae partem, multisque nomi-
nibus ita utilem, et necessariau, ut nihil scitu dignius, ac præstantius in sanctissima nostra
Religione inveniri queat. Agitur eniū hie de iis divinis mysteriis, quæ nos sanctificant,
nos roborant, nutriunt, perficiunt, atque ad vitam æternam perducunt; quibus nostra fi-
des gignitur, spes excitatur, charitas inflaminatur, ac copiosissima septiformis Spiritus dona
nobis conferuntur uberrime. Quanta igitur esse debet hac in re nostra cura, et sedulitas?

Sed postea majorem adhuc hujus materiæ copiose, accurateque pertractandæ necessita-
tem nobis imposuit pertinax Novatorum persidia, qui Patrum nostrorum aeo Romanam,
et Catholicam Ecclesiam, omnium fidelium matrem, atque magistram, suis heresisibus op-
pugnare, atque impie dilacerare ausi sunt, neque adhuc insanire cessant; nihil enim a-
crius evertere, aut sedius corrumpere conantur, quam orthodoxam de numero, institu-
tione, essentia, efficacitate, sanctitate, ac de ministris Sacramentorum ejusdem Ecclesie
doctrinam. Vix sine animi horrore legi, vel audiri possunt blasphemiae, quas Lutherus,
Calvinus, et infelices eorum discipuli, contra haec sacrosancta, et divina mysteria sacrilege
evomuerunt. Vix sine fastidio recenseri queunt subtiles eorum argutiae, artificiosæ fallacie,
et aperta putidissima mendacia, quibus prodigiosa confidentia sperarunt, se posse haec tam
preciosa nostri divini Redemptoris beneficia de medio tollere, aut inutilia reddere. Baptis-
mum agnosce se dicunt; sed dum omnino ipsius necessitatem confiteri nolunt, in-
trinsecam vero ejusdem efficaciam ad delenda peccata non agnoscunt, quam soli fidei tri-
buendam esse obstinate contendunt, quid nisi vacuuni Baptismi nomen nobis relinquunt?
Eucharistie Sacramentum magnificis verbis extollunt; reipsa autem omnem ab eo dignitatem
removent, dum realem sanctissimi Corporis Christi præsentiam insificantur, transubstantia-
tionem negant, adorationem eliminant; omne insuper ejusdem emolumentum evacuant,
dum incuruentum Missæ sacrificium, quo nihil est in christiana religione pretiosius, aut divi-
nius, impie abrogarunt. Reliqua vero, nempe Confirmationem, qua ad pugnam cum ani-
mæ nostræ hostibus roboramur: Pœnitentiam, quæ baptismus est laboriosus, et secunda
post naufragium tabula; sacrum Ordinem, quo Religionis ministri instituuntur, et a laicis
distinguuntur; Extremam unctionem, qua infirmi mirifice adjuvantur; ac Matrimonium,
quo Christianorum nuptiæ sanctificantur, uno veluti flatu expunxerunt. Quodnam unquam
excitatum fuit contra Ecclesiam bellum atrocissimum, ut pretiosissimis Dominicæ redemptio-
nis beneficiis exsoliaretur? Quænam prodire poterat ab orco pestis Christifidelibus per-
niciosior, quam ista, qua ipsa salutaria infirmitatum nostrarum pharmaca vel corrumpuntur,
vel prorsus rejiciuntur? Et quænam proinde major nobis esse potest pro no-
bis ipsis, et pro nostra Religione tam exercantis hos'ium conatus resistendi necessitas?

Quid? quod ex ipso Ecclesiæ sinu quosdam nuperrime etupisse dolemus, qui vanam sacra-

antiquitatis venerationem affectantes, aut potius prætexentes; novos errores contra Pœnitentiæ, Matrimonii, atque Ordinis sacramenta spargere, et legitimam, atque ipsa vetustate firmatam Ecclesiæ Pastorum, imprimis autem supremi eorum capituli Romani Pontificis potestatem labefactare, minuere, ac prorsus evertere omni molimine conati sunt; et cum æquum esset difficillimus istis Christianæ reipublicæ temporibus, omnes conjunctis viribus cum Religionis hostibus, qui ubique grassantur, strenue pugnare, eosdem videmus (proh dolor!) arma contra ipsam Religionem impie convertere; itaque incredulis spectaculum exhibere juvendissimum, nobisque novam belli molem imponere. Cui tamen intrepide sustinendo novam a Deo nobis opem ad futuram, certo speramus: neque enim illa unquam justior fuit pugnandi causa.

Sed quorsum haec omnia? Ut nos ipsos excitemus ad indefessam curam, omnemque diligentiam in re tam necessaria sedulo impendendam. Hoc autem nos præcipue facere oportet, nos inquam, qui ecclesiastico cœctui adscripti eorumdem Sacramentorum non solum participes, sed dispensatores, et ministri esse debemus, atque hæc invisibilis gratiæ visibilia symbola ne-dum ipsi sumere, sed aliis etiam propinare, ut proinde eo sublimior in nobis requiratur barum rerum scientia, et peritia, quo excellentiore gradum, et dignitatem obtinemus.

His, aliisque de causis nos in hac extrema Theologiæ parte perspicue exponenda, firmiter stabilienda, ac strenue contra multiplices hostes vindicanda, omnem nostram operam, atque industriam loeavimus; brevitati tamen, quod fieri potuit, semper studentes, ne tyrones, quorum gratia hunc laborem suscepimus, nimia rerum copia obruantur, atque animum despondeant. Qui autem haec prosundius perscrutari, et latius in hac tam excellenti Theologiæ parte vagari cupiunt, facile, sin minus firmiora, saltem copiosiora invenient apud celebratissimos Scriptores, qui a duobus et amplius seculis hanc materiam uberiori, et accuratius, quam veteres Scholastici, pertractarunt. Inter hos maxime excelluerunt Vener. S. R. E. Cardinalis Robertus Bellarminus, qui inter primos hanc spartam feliciter exornavit, atque aliis plura addendi quasi viam constravit; Car. Vitassius, Honoratus Tournely, Gaspar Juenin, Nicolaus l' Herminier, tres ex Dominicana Familia præstantes Theologi, Card. Lud. Gotti, Car. Renatus Billuart, et qui alios duos hac in parte longo post se intervallo reliquit, Renatus Hyac. Drouven, aedemnum doctissimus, et sacra, ac profana eruditione cumulatissimus P. Jo. Laur. Berti, Augustiniani Instituti magnam decus, et ornamentum. Ex istorum laboribus me profecisse, gratus consiteor. Sed in iis, que ad perdifficilem hanc materiam dilucide expoundam pertinent, sanctissimi Praeceptoris nostri Thomæ Aquinatis doctrinam propriis ipsis verbis attuli, exemplum secutus celebratissimi, et saepius ab Apostolica Sede probati Catechismi Romani, qui in explicandis œcumenicæ Tridentinæ Synodi decretis, nedium sententiis, sed persæpe etiam verbis ejusdem S. Doctoris usus est.

Quantum vero ad rerum ordinem, a vestigiis laudatae mox Tridentinæ Synodi recedere piaculum duxi. Quemadmodum ergo illi sapientissimi Patres in VII. Sessione doctrinam catholicam de Sacramentis in genere, de Baptismo, et Confirmatione compluribus editis canonibus, et anathematismis a Novatorum erroribus purgarunt; postea autem in aliis Sessionibus de reliquis Sacramentis egerunt; ita et ego in prima hujus Tractatus parte pro Sacramentis in genere, eorumque ministro, tum pro Baptismo, ac Confirmatione, potissimum contra profanos hæreticorum conatus dimicavi; de scholiarum dissidiis parum sollicitus. In altera autem parte sacra menta Eucharistie, Pœnitentiæ, Ordinis, Extremæ unctionis, et Matrimonii pro virili explicanda, confirmanda, et tutanda suscepi, omnia infallibili totius Ecclesiæ, ac visibilis ipsius capituli Romani Pontificis judicio, qua fidem, devotumque filium decet, obedientia, ac docilitate humiliter subjiciens.

INDEX

CAPITUM ET PROPOSITIONUM

QUAE

IN HOC VOLUMINE VIII. CONTINENTUR

<p>Dissertatio I. <i>De Sacramentorum, natura, necessitate, existentia, efficacia, & effectibus.</i> pag. 1</p> <p>Caput I. <i>De nomine, ac definitione Sacramenti.</i> ibid.</p> <p>Caput II. <i>De Sacramentorum necessitate ad humanam salutem.</i> 5</p> <p>Prop. <i>Sacramenta sunt hominibus ad salutem necessaria.</i> ibid.</p> <p>Caput III. <i>De Sacramentis ante Christi passionem.</i> 6</p> <p>Prop. I. <i>In primævo innocentiae statu nulla fuerunt proprie dicta Sacra menta.</i> ibid.</p> <p>Prop. II. <i>In statu legis naturæ fuerunt vera, & proprie dicta Sacra menta.</i> 8</p> <p>Prop. III. <i>In lege Mosaica vera fuerunt Sacra menta.</i> 10</p> <p>Caput IV. <i>De efficacia Sacramentorum veteris legis.</i> 11</p> <p>Prop. <i>Sacramenta Mosaica gratiam non conferebant ex propria virtute, sed solum ex fide in Jesum Christum venturum.</i> 12</p> <p>Quæres, <i>an vetera Sacra menta dici debant vera Sacra menta?</i> 17</p> <p>Caput V. <i>De Circumcisione. Primo ejus origo inquiritur. Deinde ejus effectus.</i> 18</p> <p>§. I. <i>Origo Circumcisionis apud Hebreos.</i> ibid.</p> <p>Prop. <i>Circumcisionis, quæ apud Hebreos usque ad Christum religiose servata fuit, divina est origo, nempe ex fædere, quod Deus cum Abraham pepigit Gen. XVII.</i> ibid.</p> <p>Quæres prim. <i>an Circumcisio iterari posset?</i> 25</p> <p>Quæres secundo, <i>quo in loco, & a quibus Circumcisio perageretur?</i> 24</p> <p>§. II. <i>De Circumcisionis effectibus.</i> ibid.</p> <p>Prop. <i>Circumcisio fuit instituta ad delen-</i></p>	<p><i>dum peccatum originale: non tamen illud delebat sua virtute, seu ex opere operato, sed prout signum erat externum protestativum fidei.</i> 25</p> <p>Quæres, <i>Utrum in Circumcisione adulterum expiarentur etiam peccata actualia?</i> 50</p> <p>Caput VI. <i>De necessitate Sacramentorum in Novo Testamento ad hominum salutem.</i> 51</p> <p>Prop. <i>Conveniens fuit, ut Christus Dominus abolitis veteribus Sacramentis nova institueret.</i> ibid.</p> <p>Caput VII. <i>De numero Sacramentorum novæ legis.</i> 52</p> <p>Prop. I. <i>Septem sunt novæ legis Sacra menta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extremas Uncio, Ordo, & Matrimonium.</i> ibid.</p> <p>Prop. II. <i>Sacramenta novæ legis non sunt plura, quam septem.</i> 41</p> <p>Quæres primo, <i>cur septem tantummodo, nec plura, nec pauciora sint Sacra menta?</i> 45</p> <p>Quæres secundo, <i>an æqualis sit omnium Sacramentorum necessitas, & dignitas?</i> ibid.</p> <p>Caput VIII. <i>De Auctore Sacramentorum novæ legis.</i> ibid.</p> <p>Prop. <i>Omnia novæ legis Sacra menta fuerunt a Christo Domino immediate instituta.</i> 46</p> <p>Quæres, <i>an fide catholica certum sit, Christum Dominum fuisse omnium Sacra mentorum immediatum auctorem?</i> 48</p> <p>Quæres secund. <i>an potuerit Christus Jesus Apostolis, & Ecclesiæ potestatem instituendi Sacra menta communicare?</i> ibid.</p> <p>Caput IX. <i>De materia, & forma Sacra mentorum.</i> ibid.</p>
--	---

Quæres primo, an materia, & forma Sacramentorum fuerit a Christo determinata?	49	Quæres secundo, quodnam sit characteris subjectum?	75
Quæres secundo, an Christus Dominus Sacramentorum materiam, & formam non tantum in genere, sed etiam in specie determinaverit?	51	Caput Postr. De cæremoniis Sacramentorum.	ibid.
Quæres tertio, an verba formæ sint vere consecratio?	ibid.	Prop. Cæremoniæ in solemni Sacramentorum administratione ab Apostolis traditæ, aut etiam ab Ecclesia institutæ omnino sunt retinendæ.	76
Quæres quarto, quænam materiæ, & formæ mutatio irritum reddat Sacramentum?	52	Dissert. II. De Ministro Sacramentorum.	81
Quæres quinto, an materiæ applicatio, & formæ prolatio debeant simul conjungi in administratione Sacramenti?	ibid.	Caput I. Quisnam sit ordinarius Sacramentorum minister?	ibid.
Quæres sexto, quid sentiendum sit de formula conditionata?	ibid.	Prop. I. Soli homines viatores sunt ordinarii Sacramentorum ministri.	82
Quæres septimo, quid dicendum sit de ritibus, & cæremoniis in Sacramentorum administratione adhuc solitis?	53	Prop. II. Non quilibet homo viator, etiam baptizatus, est ordinarius omnium Sacramentorum minister.	ibid.
Quæres ultimo, an ad nutriendam fidei pietatem satius foret, Sacra menta, & eorum cæremonias vulgari idiomate celebrare?	ibid.	Caput II. Ostenditur, ad valorem Sacramentorum necessariam non esse ministri sanctitatem.	85
Caput X. De Sacramentorum N. L. efficacia.	54	Prop. Probitas, & sanctitas non est necessaria in ministro, ut valide Sacramentum conficiat.	86
Prop. I. Sacra menta novæ legis non sunt nuda quædam signa, vacua, & sterilia, quæ gratiam tantummodo præfigurent, sed sunt signa efficacia, quæ gratiam continent, eamque in nobis producunt, nisi obex ex parte nostra opponatur.	ibid.	Caput III. Ostenditur, ad valorem Sacra menti non esse necessariam in ministro fidem orthodoxam.	91
Prop. II. Sacra menta non constituuntur ex verbis concionatoriis, quibus in suscipientibus fides excitetur, sed constituuntur per verba vere consecratio.	56	Prop. Ad validam Sacramentorum collationem non est necessaria recta fidis in eorum ministro.	95
Caput XI. Quo sensu Sacra menta continent gratiam, eamque in nobis producere dicantur?	62	Caput IV. De veritate controversiæ circa valorem baptismi hæreticorum exortæ.	100
Quæres primo, quomodo Sacra menta sint causa gratiæ?	64	Prop. Nullius roboris sunt illa momenta, quibus Messorius probare conatus est, fictitiam esse celebrem illam rebaptismi controversiam medio circiter Sæc. III. exoriam.	102
Quæres secundo, cuius generis sit gratia illa, quæ in Sacra mentis confertur?	67	Caput V. Ostenditur, Stephanum R. P. dannando rebaptizantium errorem non approbasse baptismum ab hæreticis vitia formam collatum.	108
Caput XII. De Charactere, quem aliqua Sacra menta animæ indelebiliter imprimunt.	68	Caput VI. Breviter resolvuntur nonnullæ questiones circa rebaptismi historiam.	110
Prop. Certum, & indubitatum fidei dogma est, in tribus Sacra mentis, Baptismo, Confirmatione, & Ordine indelebilem imprimi characterem.	ibid.	Quæres primo, an Stephanus putaverit, hanc rebaptismi controversiam pertinere ad fidem?	ibid.
Quæres primo, in quo sita sit natura, vel essentia characteris Sacra mentalis?	74	Quæres secundo, an Stephanus Afros, & Orientales rebaptizantes re ipsa excommunicaverit?	112
		Quæres tertio, an Cyprianus, & Firmilianus putaverint controversiam rebaptismi ad solam Ecclesiæ disciplinam, non vero ad dogmata fidei spectare?	113
		Quæres quarto, an Cyprianus, Firmilia-	115

<i>nus, ceterique rebaptizantes errorem deposituerint?</i>	114	<i>Prop. Fidei dogma est, remotam bapti- smi materiam esse aquam naturalem.</i> ibid.
<i>Quæres quinto, quodnam sit illud ple- narium Concilium, in quo dicit S. Augustinus fuisse hanc controversiam finitam?</i>	115	<i>Quæres, an aqua baptismi debeat esse consecrata?</i> 156
<i>Caput VII. Demonstratur adversus hetero- odoxos, in Ministro Sacramentorum esse omnino necessariam intentionem faciendi, quod facit Ecclesia.</i>	116	<i>Caput VI. De proxima baptismi materia, seu ablutione.</i> 157
<i>Prop. Sacraenta mimice, & illusorie collata sine intentione faciendi, quod facit Ecclesia, nulla, & irrita sunt.</i>	117	<i>Prop. Valida, & licita est administratio baptismi per solam aquæ infusionem, aut aspersionem.</i> 158
<i>Caput VIII. Ostenditur, non valere Sa- cramentum etiam serio externe col- latum, si ministro desit intentio fa- ciendi quod facit Ecclesia.</i>	124	<i>Caput VII. De baptismi forma.</i> 161
<i>Prop. Ut vere conficiatur Sacramentum, non sufficit intentio serio ponendi ma- teriam, & pronunciandi formam; sed requiritur interna intentio faciendi, quod facit Ecclesia, nempe rem sa- cram, & Sacramentalem.</i>	125	<i>Prop. Vera, & omnino necessaria bapti- smi forma hæc est: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spi- ritus Sancti.</i> 162
<i>Dissertatio III. De Baptismo.</i>	136	<i>Quæres, an valeat baptismus collatus si- ne iis verbis: Ego te baptizo, cum sola invocatione Trinitatis?</i> 164
<i>Caput I. De nomine, ac definitione bapti- smi, ejusdemque triplici specie.</i>	ibid.	<i>Caput VIII. Ostenditur, necessariam esse in baptismo expressam trium divina- rum Personarum invocationem.</i> 165
<i>Caput II. Ostenditur, Circumcisionem fui- sse præparationem, & figuram ba- ptismi; adeoque cessare debuisse, ut baptismo Christi locum daret.</i>	159	<i>Quæres primo, utrum valeat baptismus collatus in nomine Trinitatis, sine distinctione personarum?</i> 166
<i>Quæres primi, quando circumcisione cessavit.</i>	140	<i>Quæres secundo, an fuerit aliquando in primitiva Ecclesia collatum baptisma in solo nomine Jesu Christi, omis- sa expressa, & distincta persona- rum Trinitatis mentione?</i> 167
<i>Quæres secundo, an apud Hebræos præ- ter circumcisionem baptismus quo- que adhiberetur?</i>	141	<i>Caput IX. De baptismo præcepto, & ne- cessitate.</i> 168
<i>Caput III. De Baptismo Joannis.</i>	142	<i>Prop. Baptismus omnibus hominibus neces- sarius est ad salutem consequendam, necessitate medii, seu finis; adultis vero etiam necessitate præcepti.</i> ibid.
<i>Prop. In eo potissimum differebat bapti- smum Joannis a baptismo Christi, quod iste gratiam sanctificantem vir- tute sua confert, non autem illam conferebat baptismus Joannis.</i>	ibid.	<i>Quæres primo, quo tempore cœperit ba- ptismi suscipiendi obligatio?</i> 174
<i>Quæres primo, utrum baptizati a Joan- ne debuerint postea baptismino Christi baptizari?</i>	149	<i>Quæres secundo, utrum in suscipiente baptismum requiratur intentio?</i> 175
<i>Quæres secundo, an baptismus Joannis fuerit Sacramentum?</i>	ibid.	<i>Quæres tertio, utrum fides requiratur ex parte baptizati?</i> ibid.
<i>Quæres tertio, quisnam fuerit effectus baptismatis Joannis?</i>	150	<i>Caput X. De baptismo parvulorum.</i> ibid.
<i>Quæres quarto, quamdiu baptismus Joan- nis duraverit?</i>	ibid.	<i>Prop. Pueri ante usum rationis possunt, & debent baptizari.</i> 176
<i>Quæres quinto, cur Christus Dominus voluerit a Joanne baptizari?</i>	ibid.	<i>Quæres primo, utrum pueri Judæorum, vel aliorum infidelium, invitîs eorum parentibus, baptizandi sint?</i> 181
<i>Caput IV. De institutione baptismi Christi.</i>	151	<i>Quæres secundo, an baptismus collatus pueris infidelium, invitîs parentibus, sit validus?</i> 182
<i>Caput V. De materia baptismi.</i>	155	<i>Quæres tertio, utrum pueri in maternis uteris positi sint baptizandi?</i> ibid.
		<i>Quæres quarto, utrum furiosi, & amen- tes debeant baptizari?</i> 185

Quæres quinto, an baptizandi sint sub conditione infantes recens nati, qui mortui videntur?	ibid.	Sacramentum, demonstratur. ibid.
Quæres sexto, quid agendum sit cum iis infantibus, qui certo mortui sunt, miraculose autem ad intercessionem alicujus Sancti reviviscere creduntur?	ibid.	Prop. I. Ex sacris litteris ostenditur, Confirmationem esse verum, & proprium novæ legis Sacramentum a ceteris distinctum. 206
Quæres septimo, quid sit baptismus pro mortuis?	184	Prop. II. Ex veterum Patrum traditione, atque Ecclesiæ disciplina probatur, Confirmationem esse verum novæ legis Sacramentum. 208
Quæres octavo, quid proprie sit vulgo dictus Campanarum baptismus?	ibid.	Caput II. De materia Sacramenti Confirmationis. 214
Caput XI. De effectibus Baptismi.	185	Prop. I. Materia adæquata, & integra Sacramenti Confirmationis est manus impositio, & sacri chrismatis unctione. ibid.
Prop. I. Per baptismum non solum tollitur peccatum originale, sed etiam delentur peccata actualia, si quæ sint in homine, qui baptizatur.	ibid.	Quæres primo, quid sit Chrisma, quo Sacramentum Confirmationis administratur? 217
Prop. II. Per baptismum homo liberatur ab omni reatu peccati.	187	Quæres secundo, an Chrisma debeat esse ab Episcopo consecratum? 218
Prop. III. Per baptismum homini conferuntur gratiæ, & virtutes.	188	Caput III. De forma Confirmationis. 219
Quæres primo, an baptismus habeat in omnibus æqualem effectum?	189	Prop. I. Forma Sacramenti Confirmationis sunt verba, quæ Episcopus in unctione pronunciat: Signo te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis. In nomine Patris; &c. ibid.
Quæres secundo, utrum fictio impedit effectum baptismi? Et an recedente fictione baptismus suum consequatur effectum?	ibid.	Prop. II. Probabile admodum est, etiam orationem, quæ profertur ab Episcopo in protensionem manuum super confirmandos, pertinere ad formam Sacramenti Confirmationis. 220
Quæres tertio, an peccata post baptismum commissa sola baptismi remissionia delantur?	190	Caput IV. De Sacramenti Confirmationis effectibus. 221
Caput VII. De baptismi ministro.	ibid.	Prop. I. In Confirmationis Sacramento rite suscepto confertur gratia sanctificans. ibid.
Prop. I. Ordinarii ministri baptismatis sunt Episcopi, & Presbyteri.	ibid.	Prop. II. Alter Sacramenti Confirmationis effectus est character in anima impressus. 222
Prop. II. Diaconi non sunt ministri ordinarii baptismatis, sed tantum delegati.	192	Caput V. De Sacramenti Confirmationis ministro. 228
Prop. III. Imminente periculo mortis etiam Laici utriusque sexus; immo & Judæi, vel Gentiles baptizare possunt.	193	Prop. I. Ordinarius Sacramenti Confirmationis minister est solus Episcopus. ibid.
Quæres, an valeat baptismus a duobus ministris collatus, quorum unus aquam infundat, alter formam pronunciet?	197	Prop. II. Presbyteri simplices possunt ex delegatione Summi Pontificis Sacramentum Confirmationis conferre. 254
Caput XIII. Brevis historia veteris catechumenatus.	ibid.	Quæres. An ad solius Rom. Pontificis auctoritatem pertineat, Presbyteris facultatem concedere conferendi Confirmationem?
Prop. Sapienter, & utiliter in baptizandis adhibentur exorcismi.	199	Caput Postr. De confirmationis necessitate, & de præcipuis ejus ritibus. ibid.
Quæres, an, quando super infantibus in casu necessitatis privatim baptizatis supplentur cæremoniae omissæ, etiam suppleri debeant exorcismi?	201	Prop. Sacramentum Confirmationis præceptum est jure divino, & Ecclesiastico. 256
Caput postr. De cæremoniis baptismi.	202	
Dissertatio IV. De Confirmatione.	205	
Caput I. Confirmationis nomen unde sit? Ejusdem definitio traditur; ac deum eam esse verum novæ legis		

DISSESTITO I.

DE SACRAMENTORUM NATURA, NECESSITATE, EXISTENTIA, EFFICACIA, ET EFFECTIBUS.

Antequam de singulis Sacramentis novae legis agamus, qui præcipuus est hujus Tractatus scopus, quædam de Sacramentis in genere præmittere apud omnes Theologos consuetum est; quam in methodum, utpote opportuissimam, etiam nos sequemur. Ut autem servetur, quoad fieri potest, rectus doctrinæ ordo, quo unum ex altero fluat, post datam, & breviter explicatam Sacramenti definitionem, statim agemus de Sacramentis, quæ ante Christum instituta fueront, ut uirbra essent, & figuræ nostrorum. Deinde operosius disputabimus de numero, auctore, partibus essentialibus, efficacia, atque effectibus Sacramentorum novæ legis. Sit itaque

CAPUT I.

De nomine, ac definitione Sacramenti.

1. Quoniam universe, inquit apposite Catechismus Romanus P. II. cap. I. de toto genere Sacramentorum agendum est, ab ipsis nominis vi, atque notione oportet incipere, ejusque ambiguam significationem explanare; ut quæ hujus verbi sententia hoc loco propria sit, facilius intelligatur. Primum igitur qui hujus vocabuli usus, deinde quæ apud ecclesiasticos scriptores ejusdem significatio fuerit, dicendum est.

2. Multiplex, & varia invenitur apud veteres

Latinos Sacramenti acceptio; sed duæ præcipuae: una apud Militares, altera apud Jurisconsultos. Prima erat illud juramentum, quo milites ad sua servitia fideliter, constanterque præstanda obligabantur, de qua Vegetius Lib. II. *De re militari* cap. 5. *Milites, inquit, jurare solent, & ideo militiae Sacra menta dicuntur* (a).

3. Alteram Sacramenti significationem explicat Varro Lib. V. *De lingua latina* cap. 56.: nempe qui litigare volebant, adigebantur ad certam pecuniam suministram apud Pontifices in loco sacro, tanquam pignus deponendam, ea lege, ut qui vicius causa caderet, in pœnam injustæ litigationis eamdem pecuniam amitteret, ritibus sacris impendendam; quæ propterea *Sacramentum appellabatur*. Hinc illa Tulliana phrasis *Sacramento contendere*. Immo solemnes erant illæ sigla, seu nota S. N. S. Q., idest, *Si Negas, Sacramentum Querito*. Sed missis profanis Sacramenti significacionibus. ad ecclesiasticas transeamus (b).

4. Sacramenti nomine latinum est, ac propter rea in originali, tam veteris, quam novi Testamenti textu non invenitur: inventur tamen res ipsa per nomen *Mysterii* significata, quo vocabulo etiam Patres Græci usi sunt. Latini autem scriptores frequentissime nomen *Sacramenti* usurparunt, sed vario, ac diverso sensu. Primo enim *Sacramentum* dixerunt quamcumque rem sacram ad Deum pertinentem. Sic S. Augustinus epist. CXXXVIII. olim V. cap. 7. T. II. *Signa*, inquit, cum

(a) Quæquam T. Livius Lib. XXII. 38. *juramentum militum a sacramento aperte distinguit*, inquit: „Milites tunc, quod nunquam antea factum erat, *jurando* ab Tribunis militum adacti, jussu Consulum *conventuros*, neque injussu abiutoros: nam ad eam diem nil præter *sacramentum* fuerat“. Qui de hac re plenius instrui caput, adest Dempsterum Lib. X. *Antiquit. Rom.* cap. 3. Justinum Lipsium *de militiis Rom.* Lib. I. Dial. 6. & Lib. V. Dial. 15., tum Dissert. Ratholdi Hermanni Schelii: quæ inserta Tomo X. Theologi Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

ticas Anli Gellii Lib. XVI. cap. 4. Formulas autem Sacramenti Militaris collegit Barn. Brisonius Lib. VI. *De formulis*.

(b) In Jure etiam Ecclesiastico *Sacramentum* pro *Juramento* aliquando usurpatum fuisse discimus ex cap. Qui *Sacramento* P. II. causa 22. cap. 11., alioq[ue] ex locis. Sed bene S. Thomas adnotavit 3. P. q. 60. art. 1. ad 3. *Juramentum* quædam ratione, seu analogie *laci* *Sacramentum*, quia habet quamdam habitudinem in rebus sacras, *in ueritate scilicet est quædam contestatio facta per aliquid sacram*.

DISSERT. I. CAP. I.

cum ad res divinas pertinent, Sacraenta appellantur.

5. Secundo adhibitum est hoc vocabulum magis stricte ad designandam rem sacram, non quamcumque, sed *arcanam*, & *reconditam*, cuiusmodi sunt altissima Religionis nostræ mysteria; unde illud Apostoli Eph. I. 9. *Ut notum facheret nobis Sacramentum voluntatis sue;* & cap. III. 9. *Quæ sit dispensatio Sacramenti absconditi a sæculis;* nempe Incarnationis Dominicæ. Eodemque sensu apud veteres Patres, Tertullianum, Cyprianum, aliosque nomen *Sacramenti* sæpe occurrit. *Nobis autem, inquietabat Lactantius Lib. I. Divinarum Institutionum cap. 1., qui Sacramentum veræ religionis accepimus &c.* Et S. Ambrosius Librum inscripsit de *Incarnationis Dominicæ Sacramento*. Et sic promiscue nomen *Sacramenti*, & *Mysterii* apud latinos Patres invenimus (a).

6. Denum propria hujus vocabuli uotio apud Christianos est illa, ut iudicetur res sacra visibilis, ac sensibilis, qua invisibilis Dei gratia confertur; unde aliqui *Sacramentum* dictum esse voluntaria re, qua *sacramur*; sicut indumentum, quo induimur, & ornamur. Sed S. Thomas repugnat 5. P. qu. 60. art. 1. ad 1. & *Sacramentum denominatum esse vult a sanctitate*, quam in nobis præducit per modum causæ formalis, vel finalis. Et sic illa vox restricta fuit ad illos septem sacroritos, quos proprie *Sacraenta* nominamus. Quod nomen etiam Protestantes admittere coacti sunt, quamvis in sacris litteris, ut supra innuimus, non reperiatur (b). Et hæc quantum ad nomen (c).

7. Quantum vero ad rem ipsam spectat hoc nomine designatam, variæ suppetunt *Sacramenti* definitiones. Aliquæ generaliores sunt, & tam veteris, quam novi fœderis sacramenta comprehendunt; ut illa communis: *Sacramentum est signum sensibile rei sacræ*; tum illa in Jure Can. Dist. II. *De consecrat. cap. Sacrificium: Invisibilis gratiae forma visibilis*; hæc enim definitiones convenienter et-

iam *Sacramentis*, quæ fuerunt ante Christum, in quibus sub visibilibus quibusdam signis gratia invisibilis conferebatur, quanquam non ex intrinseca *Sacramentorum* virtute, sed ex fide in ventru Messiam, ut suo loco explicabitur.

8. Aliæ sunt magis restrictæ, & nouissimi *Sacramentis* novæ legis convenienti; ut illa, quam tradit S. Thomas in Opusculo V. inquiens: *Sacramentum novæ legis est invisibilis gratiae visibilis forma*, ut ejus similitudinem gerat, & causa existat (Quæ definitio est Magistri Sententiarum Lib. IV. Dist. I.), tum etiam illa ejusdem S. Doctoris 5. P. qu. 60. art. 2. ubi *Sacramentum dicit esse signum rei sacræ, inquantum est sanctificans homines*. Hanc autem definitionem ita Angelicus exponit art. 5., ut *Sacramentum sit & signum memorativum ejus, quod præcessit, scilicet passionis Christi: & demonstrativum ejus, quod in nobis efficit per Christi passionem, scilicet gratiae, & prognosticon, idest prænunciativum futuræ gloriae*.

9. Hoc triplex *Sacramentorum* signum Catechismus Romanus P. II. cap. 1. luculenter exponit, atque ex sacris litteris confirmat in *Sacramento Baptismi*, quo remeñoratur Christi mors; unde Apostolus Rom. VI. 3. *Quicumque, ait, baptizatus sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus*. Est etiam signum *demonstrativum cœlestis gratiae* in nobis diffusæ, qua in novam vitam regeneramur, dicente eodem Apostolo in eodem loco vers. 4. *Consepulti sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus*. Postreino est signum *prognosticon vitæ æternæ*, quod idem Apostolus inquit, eum ibidem vers. 5. dicit: *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simil & resurrectionis erimus*. Sic etiam in Eucaristia hæc tria sigua breviter, & eleganter complexus est S. Thomas in illa pulcherrima antiphona:

O

(a) *Nomine mysterii solebant Græci indicare quidquid sub externa sensibili specie aliquid admirabile, & divinum continebat, quodque in vulgus propalare haud decebat; unde etiam Sacerdotes μύσας vocabantur ἀρέτη μύση, quod est claudere, & σφυρι, latine os, quod oportaret τὰς μύσας μόνη τὸ σώμα, καὶ μὴ ἐκφέρειν αὐτούς, nempe Claudere os, nec ea patescere, quæ docti erant, ut ait Eustatius. Hinc celebris etiam apud Christianos priorum seculorum *Disciplina Arcani*, de qua multa egregie dissennit Emmanuel a Schelestrate, patria Antuerpiensis, sed Romæ mortuus anno 1692. ubi Custodis Bibliotheca Vaticanae munere fungebatur. Eandem Arcanam disciplinam nuper illustravit, ac vindicavit P. Hermannus Scholliner Ord. S. Bened. in *Dissert. theolog. histor. contra Dallarium, Albertinum, Tenzelium, Binghamum, Boheimerum, aliosque Tiguri 1756.* in 4.*

(b) *Excipiens est Andr. Carlostadius, qui Sacra menti vocein, utpote non biblicalam, explodendam esse pertinaciter contendebat. Ipsius acriter castigavit in-*

placabilis ejus hostis Mart. Lutherus in Libro *Contra cœlestes Prophetas, seu fanaticos*; quamquam ipse Lutherus antequam factus esset Carlostadii inimicus, a *Sacramenti* nomine abhorrebat; & postea eo non signum rei sacræ, sed ipsam rem sacram, secretam, & absconditam designari volebat, quod uero unius ante ipsum somniavit. Ulricus etiam Zwinglius in suo impio Libro *De vera, & falsa religione agræ* feret, hanc vocem fuisse recepit. Sed haud ita censuerunt veteres Ecclesiæ latinae scriptores, & Patres, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Gregorius &c., qui quæ a Græcis appellata fuerint *Mysteria*, latine dicere *Sacraenta* non dubitarunt. Ac demum ipsi Novatores fasces submittere debuerunt, ut nulla amplius sit nos inter & illos de hoc nomine controversia.

(c) *De quo plura habent Isidorus Lib. VI. Etymologiarum cap. postr. Ger. Jo. Vossius in Etymologiis, & Matth. Martinus in Lexico philosophico voce *Mysterium*.*

O sacram convivium, in quo Christus sumitur: recolitur memoria passionis ejus: mens impletur gratia; & futurae gloriae nobis pignus datur.

10. Sed ut redeamus ad definitiones Sacramentorum novae legis, hæ multæ quidem sunt, in euodem tamen sensum conspirant. Catechismus Rom. P. II. cap. 1. n. 4. *Sacramentum, inquit, est invisibilis gratiae visibile signum ad nostram justificationem institutum.* Post autem n. 11. hanc adiam ubiorem tradit definitionem, quæ ab omnibus fere recepta est, dicens, *Sacramentum rem esse sensibus subiectum, quæ ex Dei institutione sanctitatis, & justitiae tum significandæ, tum efficiendæ sim habet.* Quæ definitio sic breviter exponitur.

11. Dicitur primo, esse rem sensibus subiectam, quia Sacraenta debent esse aliquid sensibile, cum sint Religionis nostræ externi ritus quibus fideles visibiliter simul coadunantur. Secundo subditur, esse ex institutione Dei, tunc quia solus Deus est auctor gratiæ, quæ in Sacraentis continetur, & confertur: tum etiam quia Sacraenta non sunt signa naturalia, ut fumus est signum ignis, & vestigium pedis, sed signa, quæ ex sola Dei voluntate gratiam invisibilem significant. Sic in Baptismo externa corporis ablution, internam, & spiritualem animæ emundationem significat: Debent tamen hæc signa aliquam analogiam habere cum effectu, quem significant (a). Tertio additur, illam rem, seu sacram cæremoniam habere sim sanctitatis, & justitiae tum significandæ; tum efficiendæ; quibus verbis docetur, Sacraenta esse signa non speculativa, sed practica, quæ ex divina institutione in se virtutem habent gratiam producendi in eo, qui obicem non ponit. Unde illæ sacrae cæremoniæ, quæ hac virtute, & efficacia prædictæ non sunt, sed tantum significant dispositionem ad sanctitatem, non dicuntur Sacraenta; ut inquit Angelicus 3. P. quæst. 6o. art. 2. ad 3.

12. Denique omittere nolumus pleniorum illam Sacraenti definiitionem, quam tradit Guill. Estius in IV. Sentent. Dist. I. §. 1. his verbis. *Sacramentum est externum quodlam, & sensibile signum interioris, atque invisibilis gratiæ, & quidem ex divina institutione efficax: id est per quod Deus certo atque infallibiter gratiæ salutarem effectum operatur in suscipiente, dummodo ad il rite præparatus accedit, aut certe obicem non ponat (b).*

(a) S. Augustinus epist. LXXXVIII. ad Bonifacium olim 23. num. 9. T. II. Si enim, inquit, Sacraenta quædam similitudinem earum rerum, quarum Sacraenta sunt, non haberent, omnino Sacraenta non essent. Adverit autem Angelicus 3. P. quæst. 64. art. 2. ad 2., *Denuo prælegisse quasdam res aliis [ad] significaciones Sacra mentales, non quia ad eas contrahatur ejus affectus, sed ut sit convenientior significatio.*

(b) Quidam Scholastici inficiati sunt, Sacraenta

Referuntur definitiones Sacraenti traditæ ab Hæreticis.

15. Jo. Gherardus, celebris olim apud Lutheranos Thelogus Tomo VIII. Locorum Theolog. Lib. XIX. cap. 5. non multum primo aspectu a nostris definitionibus abluere videtur, solum negans, *signum esse proximum, & adæquatum Sacraenti genus; & pro signo vult ponendam esse in definitione actionem, quam proprium, & propinquum genus esse contendit.* Illi fere consentiens Jo. Franc. Buldeus, qui ex recentioribus Lutheranis Institutiones Theologicæ Dogmaticæ edidit, Lib. IV. cap. 1. §. 16. per Sacraumentum vult intelligi actionem quamdam divinitus mandatam, & circa elementum aliquo l' externum, & visibile occupatum, per quam, accedente verbo institutionis, gratia Evangelii de remissione peccatorum ad vitam æternam confertur, & obsignatur. Tria igitur ad veram Sacraenti notionem requiri, docet, primo actionem externam, & visibilem: secundo elementum visibile a Deo præscriptum: denique, ut ea, quæ in Evangelio hominibus promittuntur, per hanc actionem iis conferantur.

14. Porro si Lutherani isti aliud contenderent, quam in conficiendis, & administrandis Sacraementis actionem requiri, neino eis repugnaret, dummodo tamen concederet, ipsam actionem corporalem non aliter ad Sacraamenta rationem pertinere, nisi quia & ipsa actio est signum alterius actionis invisibilis, quæ in nobis gratiam producit. Sic in Baptismo actio abluendi corpus est signum ablutionis invisibilis, qua Deus per Baptismum animam a peccati sordibus interins emundat (c).

15. Sed & illud est serio animadvertisendum, quod suo loco contra Lutheranos operose demonstrabitur, Sacraumentum Eucharistiae, etiam cessante actione, permanere, & tandem permanere, quamdiu permanent visibilia ejus signa, scilicet species Sacra mentales panis, & vini.

16. Verum in alio capite vehementius errant Lutherani, quod velint, Sacraenta esse signa vacua, a Deo instituta dumtaxata ad excitandam in nobis fidem, a qua sola nostram justificationem pendere autumant; non autem signa efficacia, quæ gratiam non solum significant, & obsignent, sed & continant, & virtute sua conferant, dummodo ex parte suscipientis obex non ponatur. Unde in Con-

propriæ ad Logicæ regulas definiri posse. Sed fortasso tota hæc ipsorum dissensio non in re ipsa, sed in verbis est posita. Et aliqui eos conciliari posse putant, dicendo, Sacraenta non physice, sed moraliter definiiri.

(c) S. Thomas 3. P. quæst. 6o. art. 6. ad 2. *Sub rebus, inquit, comprehenduntur etiam ipsi actus sensibles, puta ablution, inunctio, & alia hujusmodi: quia in his est eadem ratio significandi, ac in rebus.*

Confessione Augustana art. 13. dicitur: *Sacra-
menta sunt instituta, ut sint signa, & testimonia
voluntatis Dei erga nos, ad excitandam, &
confirmandam fidem in his, qui utuntur, pro-
posita.* Hinc Mart. Kempnitus in *Apologia Confes-
sionis Augustanae* non aliam efficaciam tribuit Sa-
craumentis, quam quæ est in prædicatione Evan-
gelii. Et Lutherus ipse. *De captivitate Babylo-
nis* cap. de Baptismo inquit: *Baptismus nemini-
nem justificat, nec ulla prodest, sed fides in ver-
bum promissionis, cui additur baptismus: hæc
enim justificat.* Unde etiam nostra Sacraenta
comparat quibusdam signis veteris Testamenti, qui-
bus usus est Deus ad excitandam populi sui fi-
dem; cuiusmodi erant arcus cœlestis, Gedeonis vel-
lus, aliaque hujus generis multa. Hic est Luthe-
ranorum, immo omnium Novatorum, capitalis er-
ror in definitione Sacramentorum. Sed in hoc so-
lum conspirant.

17. Nam aliena Sacramenti notionem tradit Cal-
vinus in Lib. IV. *Institutionum* c. 14. inquiens: *Sacramentum externum est symbolum, quo be-
nevolentiae erga nos suæ promissiones consciencie-
tiæ nostræ Dominus obsignat, ad sustinendam
fidei nostræ imbecillitatem, & nos vicissim pie-
tatem erga eum nostram tam coram Deo, &
Angelis, quam apud homines testamur.* Tum
majore compendio utens aliam subdit, Sacra-
mentum vocans *divinæ in nos gratice testimonium,
externo signo confirmatw, cum mutua nostræ
erga ipsum pietatis significatiōne.*

18. Fatetur autem, haec suam Sacraimenti no-
tionem contrariam omnino esse illi, quain Docto-
res Scholastici a multis seculis communiter tradi-
derunt. „, *Magno consensu*, inquit n. 14., so-
„, *phyisticae scholæ tradiderunt.* Sacraenta novæ
„, legis, hoc est quæ nunc sent in usu Christia-
„, na Ecclesiæ, justificare, & conferre gratiam,
„, modo non ponamus obicem peccati mortalis.
„, Quæ sententia dici non potest, quam sit exitia-
„, lis, ac pestilens; eoque magis, *quod multis an-*
„, *te seculis, magna Ecclesiæ jactura in bona or-*
„, *bis parte obtinuit.* Plane certe diabolica est;
„, nam dum justitiam citra fidem pollicetur (qua-
„, si nos in Sacramentorum susceptione fidem ex-
„, cludamus, quæ putidissima hujus obrectatoris
„, (a) calumnia est) animas in exitium præcipi-
„, tes agit “ *Inde postea infert n. 25., Scholasti-
cum illud dogma, quo tam longum discrimen
inter veteris, ac novæ legis Sacraenta nota-
tur, perinde ac si illa non aliud, quam Dei gra-
tiam adumbrarint, hæc vero præsentem confe-*

(a) Catechismus Concilii Trid. P. II. cap. 1. n. 14. declarat, *magnam vim habere Sacraenta, non solum
ad fidem in animis nostri excitandam, & exercendam,
sed etiam ad charitatem inflammandam; immo ad ceteras
quasque virtutes fowendas, atque augendas.*

(b) Necque vero fidendum est illi, quando alicubi vi-
detur aliquam Sacralementis efficaciam concedere; ut cum

rant, penitus explodendum esse. Hæc Calvinus
partim Lutheranis consentiens, & partim ab illis
dissentiens (b).

19. Multo pejus hac in parte aberrarunt Car-
lostadii, et Zwingiani contendentes, Sacraenta
nihil aliud nobis præstare, quam externam quam-
dam ab Judæis, & Paganis distinctionem, quomo-
do olim pallio distinguebantur Philosophi, toga Se-
natores Romani, annulo equites &c. *Quod si*, in-
quit Bucerius in *Præfat. Commentar. in Matthæum*
sec. edit., ii, qui baptizantur, prædestinati sunt,
tunc *Sacramentum non solum est signum, quod illi
dent nomen Christo, & recipiantur in exter-
na Ecclesia, sed etiam affert quanlam conso-
lationem.* Si vero non sunt prædestinati, tunc
*Sacramentum est nudum signum, quod illi re-
cipiantur in Externa Ecclesia, non autem a Deo.* Et Zwinglius ipse Lib. *De baptismō*. P. II. Ope-
rum: *Quosdam*, inquit Calvinianos indicans, in ea
opinione fuisse cernimus, ut signa (Sacra-
mentalia) in hunc finem data esse docuerint, ut fi-
dem internam confirmit, & id, quod edocti
sumus, aut quod nobis promissum est, ceu si-
gillo quodam infallibili obsignat. Qui hæc tra-
didere, a vero quamlongissime aberrant. Frustra
autem eum Rud. Hospinianus in P. altera *Hist.*
Sacramentariae pag. 55. excusare conatur, quasi
hunc tantummodo Sacramentorum effectum com-
memorans, alios minime excluderit. Eclusit pro-
fecto, dum Calvinistas a vero quamlongissime a-
berrare, asserit.

20. Eademque est perversa Socinianorum sen-
tentia, quorum nomine Smalcarius contra Simgle-
cium *De satisfactione* cap. 9. pronunciabat: *Sacra-
mentum, quod vocant Baptismi, professio tan-
tum publica nominis Christi est; Cœna vero Do-
mini mortis Christi commemorationis, & annuntia-
tio.* Hiuc Baptismo eos dumtaxat indigere asserit,
qui ex Pagana, vel Judaica superstitione ad Chri-
sti religionem veniunt, non autem qui ex Christia-
nis parentibus nascuntur. Quem portentosum, &
ante inauditum errorem tradit ipse Socinus in epist.
127. ad Radecium: ac post ipsum omnes impie-
ipsius hæresis sectatores.

21. Socinianis, ut in pluribus aliis, ita in ab-
surdissima hac Sacraimenti definitione utroque pol-
lice subscribunt Arminiani, ut videri potest in eo-
rum Confessione cap. 25. sect. 5., & apud Sim.
Episcopium Disput. XXIX. thesi 8. Multoqne ma-
gis subscribunt Anabaptistaræ, qui *inducti Socini-
ni* olim appellati sunt: unde illud apud Protestan-
tes effatum: *Anabaptistam esse in locum Socinia-
num,*

in *Antidoto Concilii Trid. ad Sess. VII. can. 5.* Sacra-
menta vocat instrumentales causas conferende nobis gra-
tia, & Can. 6. illos improbare se dicit, qui negant, in
Sacraementis contineri gratiam, quam figurant. Consue-
te sunt apud hunc vaferrium Hæresiarcham hujus-
modi æquivocationes, ut incertos decipiat.

num, & Socinianum esse doctum Anabaptistam (a).

CAPUT II.

De Sacramentorum necessitate ad humanam salutem.

22. Non hic agitur de vera, & proprie dicta necessitate respectu Dei: quis enim ita amens sit, ut neget, Deo fuisse alia media, quibus homines ad suum cultum simul adunaret, eosque sanctificaret, atque ad æternam felicitatem perduceret? *Virtus divina*, inquit S. Thomas 5. P. quæst. 72. art. 6. ad 1., non est *alligata Sacramentis*. Sed quando Theologi necessaria esse docent Sacra menta, nihil aliud volunt, quam adversus quorundam non minus stultum, quam perniciosum errorem evincere, attenta qna Deus nos regit, suavissima providentia; *necessarium fuisse*, seu *conveniens*, ut Deus aliqua sensibilia Sacra menta institueret, per quæ & a peccatis liberaremur, & ad æternam salutem promoveremur (b).

PROPOSITIO

Sacra menta sunt hominibus ad salutem necessaria.

25. Hæc propositio ab Angelico Præceptore nostro 5. P. quæst. 61. art. 1. probatur primo auctoritate magistri sui Augustini, qui Lib. XIX. contra Faustum cap. 11. inquit: *In nullum nomen religionis, seu verum, seu falsum coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, seu sacramentorum visibilium consortio colligentur.* „Sed „necessarium est, subdit Angelicus, ad humanam „salutem homines adunari in unum veræ religio- „nis nomen: ergo Sacra menta sunt necessaria ad „humaniam salutem.“

24. Postea autem hanc veritatem tribus rationibus confirmat: „quarum prima sumitur ex con- „ditione humanæ naturæ, cuius proprium est ut „per corporalia, & sensibilia in spiritualia, & „intelligibilia deducatur. Pertinet autem ad divi-

„nam providentiam, ut unicuique rei provideat „secundum modum sue conditionis, & ideo con- „venienter divina Sapientia homini auxilia salu- „tis consert sub quibusdam corporalibus, & sen- „sibilibus signis, quæ Sacra menta dicuntur.“

25. Hanc rationem etiam adhibet in Lib. III. contra Gent. cap. 119.; undeinque attulit multo prius S. Jo. Chrysostomus Hom. LXXXIII. in Matth., ita hominem alloquens: *Nam si tu incorpo- reus es, nulla ipse (Deus) dona, & incor- poreus tradulisset tibi; quoniam vero corpori con- juncta est anima tua, in sensibilibus intelligen- di tibi traduntur.*

26. „Secunda ratio, pergit Angelicus, sumenda „est ex stato hominis, qui peccando se subdidit „per affectum corporalibus rebus. Ibi autem de- „bet medicinale remedium homini adhiberi, ubi „patitur morbum. Et ideo convenientis fuit, ut „Deus per quædam corporalia signa homini spi- „rituale medicinam adhiberet. Nam si spiritua- „lia nuda ei proponerentur, ejus animum appli- „cari non posset, corporalibus deditus. „Aliiquid simile habet etiam S. Gregorius Papa Lib. XVI. Moralium cap. 12. inquietus de homine: *Ut quo- casu anima venit ad infima, eo gradu revertat- tur ad summa, atque iisdem, quibus corruit, passibus surgat.*

27. „Tertia ratio sumenda est ex studio ac- „tus humanae, quæ præcipue circa corporalia „versatur. Ne ergo esset homini durum, si tota- „liter a corporalibus actibus abstraheretur, pro- „posita sunt ei corporalia exercitia in Sacra men- „ta, quibus salubriter exerceatur, ad evitanda „superstitiosa exercitia, quæ consistunt in cultu „dæmonum, vel qualitercumque noxia, quæ con- „sistunt in actibus peccatorum. Sic igitur per Sa- „cramentorum institutionem homo convenienter „suaæ naturæ eruditur per sensibilia; humiliatur, „se corporalibus subjectum cognoscens, dum sibi „per corporalia subvenitur; præservatur etiam a „noxiis actionibus per salubria exercitia Sacra- „mentorum.“ Vid. Liber. IV. cont. Gent. cap. 56.

28. Objicies primo verba Apostoli dicentis 1. ad Timoth. IV. 8.: *Corporalis exercitatio a l molli- cum utilis est: Sacra menta ergo, quæ in quibus- dam*

(a) Nos minime inficiamur, Catholicos per Sacra menta, veluti per tesseras, ac notas quasdam, non solum ab Ethniciis, & Judais, sed etiam ab Hæreticis distin- gui, negamus tamen, hunc solum esse Sacramentorum effectum. Catechismus Rom. P. II. c. 1. n. 14. inter alias causas necessitatis instituendi Sacra menta hanc etiam affert, ut scilicet note quedam, ac Symbola essent, quibus fideles internoscerentur.

(b) Referente S. Epiphanio Hæresi XL. fuere olim quidam Hæretici, qui Divina Sacra menta rejicabant, dicentes, non oportere divina mysteria per res, que videntur, peragi, nec incorporeu per sensibilia, & cor- porea. Hos hæreticos Iand. S. Epiphanius appellat Ar- chonticos; Theodoreus autem Lib. I. Hæret. fabularum eos vocat Ascondritas, vel Ascodrupetas. In hanc a-

mentiam incidentur etiam Hæretici Manichæi, ut ob- servat S. Thomas IV. Contra Gent. cap. 56., quia op- babantur, omnia visibilia ex sui natura mala esse, & ex nulo auctore producta. Hunc insanum errorem jam obsoletum, & quasi oblitum revocare natus est Gaspar Schwenkfeldius, nobili in Silesia sanguine natus, & primus Lutheranæ factionis homo, sed postea ab ipso Lutherò, & ab aliis ejusdem secta acriter consutitus; ut videre est apud Christoph. Matth. Pfaffum *Introduct. in Hist. Theol. litter.* P. II. Lib. III. ad §. 11. litt. dd & seq. Mitto dicere de infelicis nostri ævi Pseudophilosophicis, qui omnem exterritum Dei cultum rei- cientes, conquerenter omnem Sacramentorum usum procul a re- ligione ablegant.

dam corporalibus actionibus consistant, ad modicum utilia sunt.

29. Respondet S. Thomas laud. quæst. 61. art. 1. ad 1., exercitationem per usum Sacramentorum non esse pure corporalem, sed quodammodo spiritualem, scilicet per significationem, & causitatem. Idem autem S. Doctor in expositione hujus loci Lect. II. vult, Apostoli intentum fuisse Timotheum exhortari, ut magis se-exerceret in operibus pietatis, quam in abstinentia, & castigatione sui corporis, cui virtuti videtur fuisse plus æquo addictus; unde totus contextus sic habet: Exerce autem te ipsum ad pietatem; nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia utilis est.

30. Dices. Idem Apostolus 2. Corinth. XII. 9. refert, sibi roganti, ut a seipso auferretur stimulus carnis, fuisse a Dominino responsum: Sufficit sibi gratia mea; non autem hæc gratia sufficeret, si essent necessaria Sacraenta.

31. Respondet idem S. Doctor ad 2., gratiam Dei esse sufficientem causam humanæ salutis; sed Deum dare hominibus gratiam secundum modum eis convenientem; ac propterea necessaria esse hominibus Sacraenta ad gratiam consequendam.

32. Dices. secundo. Passio Christi est sufficiens causa nostræ salutis, dicente Apostolo Roman. V. 10. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus: multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius..

33. Respondet ibid. S. Thomas ad 5. , quod passio Christi est sufficiens causa humanæ salutis; nec propter hoc sequitur, quod Sacraenta non sint necessaria ad humanam salutem, quia operantur in virtute passionis Christi; & passio Christi quodammodo applicatur hominibus per Sacraenta, secundum illud Roman. VI. 5. Qui cumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus .”

34. Et hæc quidem satis sint de necessitate, vel congruentia Sacramentorum in genere; nam de necessitate Sacraentorum in nova lege dicemus postea. Aliquæ autem Pseudo-philosophorum objectiones contra cultum Dei externum, quæ possunt etiam contra Sacraenta excitari, solutæ jam fueræ in primo Tomo nostr. Praelect. Dissert. 2. c. 2.

C A P U T III.

De Sacramentis ante Christi passionem.

35. Ut ordine procedamus, antequam agamus de Sacramentis a Jesu Christo Domino nostro institutis, aliqua dicenda sunt de antiquis Sacramentis, quæ ante Christum fuerunt. Cum autem tres distinguantur status, nempe primo innocentiae, deinde sub lege naturæ, postea vero sub lege Moysica, de singulis inquirunt Theologi, an, & quæ Sacraenta in iis fuerint? Sit igitur

PROPOSITIO I.

In primævo innocentiae statu nulla fuerunt proprie dicta Sacraenta (a).

36. Hanc propositionem a multis ex eo probari video, quod istorum Sacramentorum nullum prorsus inveniatur in sacris litteris vestigium. Sed cum admodum pauca de primævo nostrorum profoparentum statu a Moyse commemorata sint, ex solo sacrarum scripturarum silentio nonnisi infirmum trahi potest argumentum, quod nulla fuerint tunc Sacraenta. Suspiciari enim non immerito quis poterit, id simul cum aliis multis, quæ ad illam historiam pertinebant, fuisse a Scriptoribus devetratos; præterinissimum.

37. Omissa itaque hæc ratione, S. Thomas 3. P. quæst. 61. art. 2. ita probat, nulla fuisse in felici innocentiae statu proprie dicta Sacraenta. Sacraenta sunt quædam spirituales medicinae, ad sananda peccati vulnera; at vero tunc nulla erant alieijus peccati vulnera; ergo tunc nulla erat Sacramentorum necessitas; ut enim inquit Christus Dominus Matth. IX. 12. Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

38. Id ulterius S. Doctor confirmat, ex rectitudine status illius, in quo superiora inferioribus dominabantur, & nullo modo dependebant ab eis. Sicut enim mens suberat Deo, ita mentis suberant inferiores animæ vites, & ipsi animæ corpus. Contra hunc autem ordinem esset, si anima persiceretur vel quantum ad scientiam, vel quantum ad gratiam per aliquid corporale, quod fit in Sacramentis. Et ideo in statu innocentiae homo Sacraentis non indigebat, non

“ 80 ”

(a) Communis fere est hæc Doctorum sententia, cui ex Catholicis unus, quod sciām, refragatur recentior Augustinianæ Scholæ Theologus Fulg. Bellelli Lib. I. Menti: Augustini cap. 29., innixus potissimum auctoritate, ut ipse putat, magni Parens suis: Ex Acatholice autem refragantur non pauci ut Hermannus Witsius in Lib. I. De æconomia Dei cum hominibus; quatuor enim in beatissimo illo statu Sacraenta sibi adinvenisse viuis est, scilicet paradisum, arborēm vite, sabbatum, & arborem scientie boni & malū. In hac

arbore ingens, & singulare Sacramentum agnoscit etiam Sam. Puffendorius, in Jure speciali divino §. 25. Jo. Braunius in Doctrina fœderis Vol. I. P. III. cap. 2. paralismus, & arborem vite duo vult esse Sacraenta status innocentiae. Ac demum. Volf. Jægers Lütheranus in Jure Dei fœderato delineato Quæst. V.. arborem vite pro Sacraento habet. Hi pauci neque inter se, neque cum aliis Novatoribus consentiunt, qui has in parte Catholicis minime repugnare solent.

DE SACRAMENTIS ANTE CHRISTUM.

7

„solum in quantum Sacra menta ordinantur ad re-
„medium peccati, sed etiam in quantum ipsa or-
„dinantur ad animæ perfectionem.“

39. Hæc S. Thomæ ratio, ut bene Salmanticens
es observant, probat quoque, nulla futura fuisse
Sacramento in statu naturæ innocentis, etiamsi diu-
tins ille status perdurasset. Hac tamen de re non
una est opinio Scholasticorum, quorum fortasse a-
liqui nimium suis divinationibus indulgent, quid
in eo statu, si diutius perdurasset, futuram fuisse
et, curiosius indagantes (a).

40. Obj. primo. S. Paulus Eph. V. 5. matrimonium
Adiani cum Eva appellat *Sacramentum magnum*.

41. Respondet S. Thomas cit. art. 2. ad 5., ma-
trimonium utique fuisse institutum in statu inno-
centiæ, non tamen ut Sacramentum, sed secun-
dum quod est *in officium naturæ*: fuisse autem
ab Apostolo vocatum *magnum Sacramentum in*
Christo, & Ecclesia, quia præfigurabat arctissi-
mam conjunctionem Christi cum Ecclesia. Sane
non solum in felici illo innocentiae statu, sed eti-
am in lege Mosaica matrimonium non erat veri
hominis Sacramentum; solummodo enim in lege
nova fuit a Christo Domino ad hanc Sacramenti
dignitatem elevatum.

42. Ob. secundo nonnulla S. Augustini testimo-
nia. Nam in Libro I. *De nuptiis, & concupiscentia*
cap. 25. communib[us] Adiani cum Eva vocat *Sacramentum*. Præterea Lib. VIII. *De Genesi ad*
litteram cap. 4. Nec sine mysteriis, inquit, *re-
rum spiritualium corporaliter præsentatis voluit*
hominem Deus in Paradiso vivere; erat ei ergo
*in lignis ceteris alimentum, in illo autem (li-
gno vitæ) Sacramenum*. Ulterius cap. 5. eidem
ligno vitæ tribuit *inspirationem salubritatis occul-
tam*, ut proinde appellari posset *visibile signum*
invisibilis gratiæ, quæ propria est Sacramenti de-
finitio. Item Lib. XI. cap. 40. idem lignum vitæ
rem *visibile fuisse dicit, virtutis invisibilis, &*
Sacramentum visibile invisibilis Sapientiæ.

43. Resp., nomen *Sacramenti* in Lib. *De Nu-
ptiis & concupiscentia* fuisse a S. Augustino tri-
butum matrimonio, prout nunc est a Christo Do-
mino institutum, non vero prout erat in statu in-
nocentiæ, immo nec in statu legis Mosaicæ quasi
diceret: matrimonium, quod nunc est Sacra-
mentum novæ legis, fuit etiam ante peccatum; unde
inferebat contra Pelagianos, non esse condeinna-
das nuptias, quamvis ex ipsis nascentur pueri pec-
cato originali infecti; quia propagatio peccati non
a bonis nuptialibus provenit.

44. In aliis autem locis objectis S. Pater nomen
Sacramenti sensu latiore sumit, prout in ligno
vitæ significabatur Sapientia, de qua dictum est
Prov. III. 18. *Lignum vitæ est amplectentibus*
eam. Quod si eidem ligno *occultam tribuit salu-
britatis virtutem*, vel *invisibilem Sapientiam, non*
propterea etiam tribuit *invisibilem illam gratiam*,
quæ verus, & proprius est effectus Sacramenti.
Sane eodem loco S. Pater lignum vitæ comparat
illi Petræ, de qua fluxerunt aquæ in deserto, &
de qua ab Apostolo dictum est: *Petra autem era-
rat Christus*; unde tamen nemo inferret, illam pet-
ram, ex qua fluxerunt aquæ in deserto, fuisse cre-
ditam ab Augustino verum Sacramentum.

45. Ob. tertio. Eadem est natura hominis ante
peccatum, & post peccatum; atqui, ut dictum est
num. 24. naturæ humanae proprium est, ut per
corporalia, & sensibilia ad spiritualia, & in-
sensibilia ducatur: ergo &c.

46. Resp. Angelicus ad 2., eamdem quidem es-
se naturam hominis ante, & post peccatum; non
tamen euindem esse ejusdem naturæ statum; nam
post peccatum *anima, etiam quantum ad supe-
riorem partem, indiget accipere aliquid a cor-
poralibus rebus ad sui perfectionem: quod in il-
lo statu homini necesse non erat*.

47. Ob. ultimo. In statu innocentiae Deo offer-
ri debebant Sacrificia, quia, ut docet S. Thomas
2. 2. quæst. 85. art. 1., oblatio Sacrificii perti-
net ad jus naturæ: ergo etiam fuissent Sacra-
menta, quamvis rebus sensibiliibus constent. Hinc
S. Augustinus Lib. X. *de Civit. Dei* cap. 5. *Sa-
crificium visibile, inquit, est invisibilis Sacrificiū*
Sacramentum.

48. Resp. Omissa opinione Dominici a Soto, alio-
rumque paucorum, qui, ut Sacra menta; ita etiam
Sacrificia, a felici illo statu ablegant, Neg. Cons.;
alia est enim Sacrificiorum, alia Sacramentorum
ratio. Illa quippe instituta sunt ad debitum Deo
cultum exterius reddendum; qui cultus exterior
sive rebus, & signis sensibiliibus exhiberi non po-
test. Sacra menta vero instituta sunt, ut homo per
sensibilia a Deo aversus per eadem sensibilia ad
Deum iterum revertatur, & vel gratiam amissam
recuperet, vel eamdem recuperatam conservet, &
augeat. Illa sunt signa nostri cultus erga Deum;
ista sunt signa gratiæ nobis a Deo collatae; seu,
ut inquit S. Thomas 1. 2. quæst. 101. art. 4., *Sa-
crificia ad cultum Dei, Sacra menta ad sancti-
ficandum Dei cultores referuntur*.

49. S. Agustinus autem in ipso objecto loco se-
ex-

(a) Adversantur Salmanticensibus quidam non igno-
biles Theologi, ut Jo. Franc. Suarez in 3. P. S. Tho-
mas quæst. 61. art. 2. disput. 3. Sect. 3. Isambertus de
Sacramen. in genero ad quæst. 61. disp. 1. art. 2.,
Honor. Tournely Tom. VII. quæst. 2. art. 1., ubi confi-
tetur, S. Thomam sibi esse contrarium, ab eo tamen
fidenter recedit, quia, inquit, hæc quæstio ex earum
numero est, quæ pondere rationem, non vero auctoritatem

definiendæ sunt; quasi vero tantus Ecclesiar Doctor
& summus Theologus rationes non accute ponderaverit. Doctissimus P. Laur. Berti lib. XXX. *De Theol. Discipl.* c. 2. quæstionem hanc Academicorum more
resoluti, utrinque patris fundamenta referens, & re-
fellens. Magna tamen Scholasticorum pars nobis, ac
S. Thomæ consentit. Vide-sis Vinc. Contensonim in
Theol. mentis, & *cordis* Lib. XI. P. I. Diss. I. c. 1.

explicat, quod scilicet *Sacramentum* sumat latiore significacione, statim subdens: idest *sacrum signum*. Quanquam enim omne *Sacramentum* sit *saerum signum*, non tamquam *vicissimum* omne *sacrum signum* est *Sacramentum*.

PROPOSITO II.

In statu legis naturae fuerunt vera, & proprie dicta Sacraenta.

50. Antequam ad hanc propositionem probandum accedamus, notandum est, statum legis naturalis totum illud tempus comprehendere, quod a peccato Adami usque ad legem scriptam dacto Dei, & Moysi datam effluxit; & in quo homines ad nulla alia praecpta adstricti erant, quam ad illa, quae ex jure naturae fluunt, quæque *naturalia* dicuntur, & a praecceptis positivis distinguuntur. Hæc autem praecpta juris naturæ ante legem scriptam fuerunt a Deo insculpta in cordibus hominum. Dici etiam solet status illæ Patriarchalæ, quia in eo celebres illi Patriarchæ floruerunt, quibus Deus identidem apparuisse legitur. Et id quidem respectu populi Israelitici, cui soli postea data fuit Lex Mosaica. Nam Gentes, quæ praecceptis Legis Mosaicæ non adstringebantur, fuerunt in lege naturæ usque ad Christum, cuius lex Evangelica omnes homines comprehendit, juxta illud praecemptum Marci XVI. 15. Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ.

51. Notandum ulterius, consentire ferine omnes Theologos, in illo statu fuisse aliquod remedium ad delendum peccatum originale, non solum pro adultis, sed etiam pro parvulis. Sed an remedium istud fuerit *Sacramentum* aliquod, nempe aliquod signum exterius parvulis applicatum, an vero sola fides parentum sine illo externo signo ejusdem fidei protestativo, libere controvertitur inter Scholasticos (a); quandoquidem, ut ait S. Augustinus *De peccato orig. cap. 50.*, ante Abraham utrum aliquo corporali, & visibili *Sacramento* justi, vel eorum parvuli signarentur, *Scriptura* non exprimit. Nostra, & multorum sententia est, aliqua etiam ante legem extitisse vera *Sacraenta*. Hoc aliquibus argumentis, sin minus omnino cer-

(a) Huius secundæ opinioni favent Durandus in IV. Sent. Dub. 1. quæst. 2., Domin. Soto in IV. Dist. I. quæst. v. art. 4. col. 3., Vasquez, aliisque. Sed Thomistæ ut plurimum aliquæ vera *Sacraenta* in lege Naturæ admittunt, saltem pro parvulis. Ita Melchior Canus Select. *De Sacram.* P. III., Jo. Bapt. Gonet. Disput. II. art. 2., Card. Gotti Quæst. I. Dub. IV., Vinc. Contensonius Lib. XI. Theolog. *Mentis*, & *cordis* P. I. Dissert. I. c. I., Vinc. Patuzzi *Ethice Christ.* Tom. VI. Tract. X. cap. 4., Dronen *De re Sacram.* Lib. I. c. 2.

(b) Affertur ab aliquibus in hanc rem illustre, & decretorum testimonium, tamquam S. Cypriani, quod legitur apud Auctorem de *Cardinalibus Christi operi-*

tis

tis

, saltem admodum probabilibus, ita evincitur. 52. Primo auctoritate S. Augustini; qui Lib. V. contra Julianum c. 11. de parvulis loquens, ita scribit: *Nec ideo tamen credendum est., & ante datam circuncisionem filios Dei, quandoquidem eis inerat Mediatoris filios in carne venturi, nullo *Sacramento* ejus opitulatos fuisse parvulis suis, quamvis quid illud esset, aliqua necessaria causa, Scriptura latere soluerit.* Et Lib. II. *De nuptiis*, & *concupiscentia* cap. 11. postquam dixisset, circumcisio in parvulis valuisse ad *significationem purgationis originalis*, *veterisque peccati*, subdit, etiam ante circumcisio per fidem in Jesum Christum venturum salvos fuisse, *pusillos cum magnis*. Magni justificabantur per fidem actualem in Jesum venturum: pusilli autem, hujus actualis fidei incapaces, debebant utique per aliquod *Sacramentum* justificari (b).

53. Secundo. Id ipsum evincitur ex fideli S. Augustini discipulo, nostroque Magistro S. Thoma, qui 5. P. quæst. 70. art. 4. cum eodeum S. Patre, docet, in circumcisio fuisse collatam gratiam justificante; non ex virtute circumcisio, sed ex virtute fidei passionis Christi, cuius signum erat circumcisio. (Quam Augustini, & Thomæ sententiam cap. seq. data opera propagnabimus). In resp. autem ad 2. loquens de tempore ante Circumcisio, probabile est, inquit, quod parentes fideles pro parvulis natis, & maxime in periculo existentibus, alias preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhicerent (quod erat quoddam signaculum fidei) sicut adulti pro se ipsis preces, & Sacrificia offerabant.

54. Dices. Idem Angelicus in laud. loco inquit: *Ante circumcisio non requirebatur aliquod signum protestativum hujus fidei; at vero sine signo nullum esse potest Sacramentum.*

55. Resp., S. Thomam ibidem suam mentem explicare, cum hanc sui asserti rationem subdit, quia non *lum* homines filii seorsim ab infidelibus coepérant adunari ad cultum unius Dei. Non itaque requirebatur aliquod signum protestativum fidei, quo homines fideles ab infidelibus discernerebantur, quemadmodum postea factum est instituta Circumcisio; probabile tamen est, inquit,

bus cap. *De Circumcisione Christi*, ubi hæc leguntur: *Sane Originale peccatum, quod ex primis Parentibus in totam generis successionem defluxit, aliquibus remediis oportuit expiari, licet vim plenam justificandi non haberint, donec ad rem ipsam ventum est.* Verum acutiores Critici illud opus S. Martyri jandio abjudicarunt, ut Card. Boni Lib. II. de rebus Liturgicis cap. 14., Rein. Ceillier de Auctor. Eccl. Tom. III. pag. 160., Dupinius in Biblioth. Nova Tom. I., ex Catholicis Guilli. Cave in Hist. Litt. Scriptor. Eccles. Tom. I., aliisque. Modo dubium non est, hunc Tractatum pertinere ad Arnoldum Carnotensem, Abbatem Bonæ Vallis, qui Sæc. XII. floruit.

quit, aliquod signum protestativum fidei fuisse a filiis parentibus adhibitum, ad obtinendam pueris justificationis gratiam.

56. Id ulterius expresse docet Angelicus aliis in locis, ut in IV. Sentent. Dist. 1. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 3. ad 2. inquiens: *Ante legem scriptam erant quædam Sacra menta necessitatis, sicut illud fidei Sacramentum, quod ordinabatur ad deletionem originalis peccati.* Et Quæst. IV. De Malo art. 8. ad 21. *Fides, inquit, antiquorum cum aliqua protestatione fidei valebat parvulis ad salutem.*

57. Demum ad hunc naturæ statum ante legem certe pertinent omnes illæ rationes, quibus Angelicus qu. 61. art. 1. probavit Sacra mentorum necessitatem ad salutem obtinendam. Vide supra n. 25. Et quidem cum in lege scripta, ac postea in lege gratiæ omnimoda sit Sacra mentorum necessitas, admodum consequens esse videtur, ea etiam fuisse in lege naturæ necessaria. *Cum parvuli, inquit discretissimus Canis, in lege gratiæ & scripta sine Sacra mentorum ope salutem minime consequuntur, non est, cur eos in lege naturæ sine Sacra mentorum auxilio salvemus.*

58. Neque solum pro parvulis, sed etiam pro adultis fuisse in statu naturæ aliqua Sacra menta, sine quibus sola fides in venturum Messiam minime sufficiebat, iisdem fere momentis evincuntur. S. Thomas in IV. Dist. 1. art. 2. quæst. 5. ad 2. id expresse docet, inquiens: *Ante legem scriptam erant quædam Sacra menta necessitatis, sicut illud fidei Sacramentum, quod ordinabatur ad deletionem peccati originalis; & similiter penitentie, quæ ordinabatur ad deletionem actualis.* Et de penitentia 3. P. qu. 84. art. 7. ad 1. hæc habet: *De jure naturali est, quod si quis poenitentiat de malis, quæ fecit, quantum ad hoc quod doleat et fecisse, & doloris remedium querat per aliquem modum, & quod etiam aliqui signa doloris ostendat; sicut & Ninivitæ fecerunt, ut Jona III. legitur.* Item quæst. 61. art. 5. ad 3. Sacrificium panis a Melchisedecho oblatum non dubitat appellare Sacramentum: illudque dicit fuisse in materia magis assimilatum Sacra mento novæ legis scilicet Eucharistiae: erant ergo, judicet S. Thomas, in lege naturæ Sacra menta etiam pro adultis. His addenda, quæ S. Doctor habet eodem art. 5. ubi probat, oportuisse ante Christi adventum esse quædam signa visibilia, quibus homo fidem suam protestaretur de futuro Salvatoris adventu; & hujusmodi signa dicuntur Sacra menta.

59. Contra hanc doctrinam non paucæ, nec parvæ objiciuntur difficultates. Primo objicitur Tertullianus, qui in Libro de Baptismo cap. 15. Fuerit, inquit, salus retro per fidem nudam ante

Domini passionem, & resurrectionem ejus: addita est ampliatio Sacra menti, ob signatio baptis mi, vestimentum quodammodo fides, quæ retro erat nuda. Secundo S. Gregorius Papa Lib. IV. Moralium cap. 2. Quod, inquit, apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis sola fides, vel pro adultis virtus Sacrificii. Tertio S. Bernardus in Tract. de Baptismo (olim epist. 77.) cap. 1. Quis nesciat, inquit, & alia præter baptismum contra originale peccatum reme ha antiques non defuisse temporibus? Abrahæ quidem, & semini ejus Circumcisionis Sacramentum in hoc ipsum divinitus traditum est. In nationibus vero quotquot inventi sunt fideles, aultos quidem fide, & sacrificiis credimus expiatos, parvulis autem solam profuisse, immo & suffecisse parentum fidem. Hæc testimonia non leve facessint nostre sententiae defensoribus negotium; præcipue cum S. Thomas auctoritate Gregorii permotus in IV. Sentent. Dist. 1. quæst. 2. art. 6. probabilius esse dicat, quod parvulus sufficiebat sola fides in solo motu interiore sine exteriori signo.

60. Resp. Tertullianum non ex propria sententia, sed per liberalem, & indebitam concessionem ita fuisse locutum. Ejus enim scopus erat contra Quintillam hæresi Cainitarum infectam (a) Baptismi necessitatem demonstrare; cuicunque illa justos priscæ ætatis fideles objiceret, qui sine baptismo salutem sunt consecuti, Africanius Doctor, ne a proposita quæstiuncle diverteret, fuerit, inquit, salus retro &c. quasi diceret, hoc etiam dato, non propterea sequitur, baptismum in nova lege necessarium non esse.

61. Testimonia vero S. Gregorii, S. Bernardi, & si quæ sunt alia ejusdem generis, ita explicari debent, ut pro parvulis in lege naturæ necessario non fuerint signa protestativa fidei, quæ essent a Deo determinata, ut factum postea est in lege scripta, tam Mosaica, quam Christiana. Sicut, inquit S. Thomas 3. P. qu. 60. art. 5. ad 3., in statu legis naturæ homines nulla lege exterius data, se l solo interiori instinctu movebuntur a Deum colen lumen, ita etiam ex interiori instinctu determinabatur eis, quibus rebus sensibilibus a l Dei cultum uterentur. Postmodum vero necesse fuit eti. un exterius legem duci, tum propter obscurationem legis naturæ ex peccatis hominum, tum etiam ad expressiorem significationem gratiæ Christi, per quam humanum genus sanctificatur: & ideo etiam necesse fuit res determinari, quibus homines uterentur in Sacra mentis. Quia ergo non erant a Deo determinata signa externa protestativa fidei, sed ab hominum arbitrio pendebant, ideo aliqui Sancti Patres dixerunt, solidam, & nudam fidem tunc suffecisse. De S. Thoma

(a) Tertullianus de hac Quintilla monstruosissima ibidem hæc habet c. 1. Quædam de Caina hæresi riper Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

ra venenatissima doctrina sua plerosque rapuit, in primis baptismum destruens &c.

ma vide dicta superiorius n. 53. seq. quamquam non desunt, qui credant, fuisse a S. Doctore in *Summa Theol.* hanc opinionem in melius mutatam.

62. Dices. Una ex conditionibus Sacramentorum hæc est, ut sint signa a Deo constituta, quia Deus solus est Sacramentorum auctor: si ergo illa signa protestativa fidei ex solo hominum arbitrio pendent, non erant illa vera Sacra menta.

63. Resp. e'iam illa signa protestativa fidei dici posse instituta a Deo, quatenus fideles nomisi ex Dei-instinctu ea adhibebant, & parvulis applicabant, ut mox cum Angelico dicebamus. Qui etiam 1. 2. qu. 103. art. 1. ita ratiocinatur. Quia ante legem fuerunt quidam viri præcipui, propheticò spiritu pollentes, credendum est, quod ex instinctu divino, quasi ex quadam privata lege inducerentur ad aliquem certum modum colendi Deum, qui & conveniens esset exteriori cultui, & etiam congrueret ad significandum Christi mysteria. Vid. S. Thom. in IV. Sent. Dist. I. qu. 1. art. 2. quæstiunc. 4. ubi ratione afferit, cur oportuerit Sacra menta in lege scripta in speciali determinari, non autem in lege naturæ.

64. Obj. secundo. Difficillime creditur, fuisse in lege naturæ aliquod signum externum ad delendum peccatum originale, cuius nulla prorsus mentio habeatur, neque in Scripturis, neque in traditione Hebræorum, qui utique illo signo usi fuissent ad sanctificandos pueros periclitantes, qui ante diem octavam circumcidì non poterant, tum etiam puellas, pro quibus circumcisio instituta non erat (a).

65. Resp. id mirum videri non debere, quia, ut dictum est, hoc signum protestativum internæ fidei, non erat aliqua certa lege determinatum, sed pendebat ab interno Dei instinctu, adeoque varium, & diversum esse poterat. Judæi autem receutiores, sicuti primævain suorum Patrum traditionem de peccato originali abjecerant, ita etiam ejusdem peccati remedium ignorant. Et si hoc argumentum valeret, valeret etiam contra Circum-

(a) P. Dom. Soto, qui nobis adversatur, maximam vim ponit in hoc argumendo in Comuent. ad Lib. IV. Sentent. Dist. II. qu. 1. art. 4., additque se interrogaasse plures Hebræos, & Neophitos in Hispania, Germania, Venetiis, & Romæ, utrum aliquod signum ad modum Sacramenti legis naturæ applicant suis felialis, eosque ridentes respondisse, nuaquam talem ritum apud eos fuisse auditum, sed tantum eas offerre nullo signo certo servato.

(b) Quænam fuerint Sacra menta legis naturæ ante Circumcisionem, Catholici Doctores definire non audent, quemadmodum constat ex hactenus dictis. Sed aliqui ex Protestantium secta ejectionem hominis ex Paradi so, atque interseptum ei aditum ad arborem vitæ pro Sacramento haberunt, ut refert Herm. Wistius in Lib. IV. de œconomia fœderum Dei cap. 7. §. 3., qui hanc sententiam expludit; & loco fictiti hujus Sacramenti substituit tunicas, quas Deus Adamo, ejusque uxori fecit post peccatum Gen. III. 21.; tum po-

cisionem, quam fuisse verum Sacramentum ad delendam culpam originalem, ipse Dominicus Soto post Sanctos Augustinum, & Thomam, aliosque Theologos, ut certissimum habet.

66. Quænam autem, & quot fuerint ante Circumcisionem legis naturæ Sacra menta, haud facile est certo definiere. S. Thomas 5. P. q. 61. art. 3. ad 5. Sacrificium Melchisedech nominat *Sacramentum*; & q. 65. art. 1. ad 7. oblationes, & de cimas, quæ erant tam in lege naturæ, quam in lege Moysi, dicit fuisse *Sacra menta*, quia erant ordinatae non solùm in subsidium *Ministrorum*, & pauperum, sed etiam in figuram (b).

PROPOSITIO III.

In lege Mosaica vera fuerunt Sacra menta.

67. Hæc de re dubitari minime potest, postquam eam ut certissimam supposuerant duo œcumenia Concilia, Florentinum, & Tridentinum, quando snis decretis statuerunt, quid inter illa, & nostra iuter sit; & illud quidem in decreto pro Armenorum instructione, istud autem Sess. VII. can. 2.

68. Perfacile autem esset plura ex sanctis Patri bus testimonia afferre, potissimum vero S. Augu stini Lib. XIX. contra Faustum cap. 13. & de vera religione cap. 17. & de Doctrina Christiana cap. 16. & epist. CXVIII. Sed in re manifesta, cui etiam consentiunt Novatores (c), nolumus esse longi.

69. Hæc Sacra menta erant ritus, & cæremoniæ, quæ Deus stabili lege usque ad Christum duratu ras instituerat, & quæ gratiam quidem non con ferebant ex opere operato, ut conferunt nostra, sed eamdem præfigurabant. S. Thomas 1. 2. qu. 102. art. 5. postquam dixisset, Sacra menta veteris legis illa proprie dici, quæ abhibebantur a Dei cultoribus ad quamdam consecrationem, duplex eorum genus distinguit, scilicet quædam, quæ per tinebant communiter ad totum populum, & alia, quæ

stea Sacrificia omnia in Sacramentorum numerum refert. Balt. Bebelius in Hist. Eccl. Ante-diluviana mysticas quasdam nominum impositiones pro Sacramentis habet. Heur. Heideggerus in Hist. Patriarch. P. I. ex exercit. 3. Sabbato nomen, & viii Sacra menti tribuit. Et nullus esset dicendi finis, si omnia, quæ Novatores sibi in sacris litteris invenisse visi sunt Sacra menta, recensere, & confutare vellemus. Sancti Patres, & Doctores Ecclesiæ Catholicæ, ut sapientiores, ita etiam temperatores fuerunt in iis determinandis, quæ sacra litteræ expresse non tradiderint.

(c) Qui tamen in iis assignandis mire dissentunt. Lutherus de Captiv. Babyl. agens de baptismo omnia Vet. Test. signa, Iridem, Vellus Gedeonis, retrogressionem solis, aut ejus umbræ &c. pro veris Sacra mentis habet. Communiter tamen ejus assecle nouisi duo agnoscunt; scilicet Circumcisionem, & esum agni Paschalis.

quæ specialiter ad Sacerdotes, & Levitas, qui erant ministri cultus Dei.

70. „Et circa utrosque, pergit S. Doctor, tria erant necessaria; quorum primum est institutio in statu colendi Deum: & hæc quidem institutione communiter quantum ad omnes fiebat per circumcisioinem, sine qua nullus admittiebatur ad aliquid legalium: quantum vero ad Sacerdotes per Sacerdotum consecrationem. Secundo requirebatur unus eorum, quæ pertinent ad diuinum cultum: & sic quantum ad populum erat eus paschalibus convivii, ad quem nullus in circuncisus admittiebatur, ut patet Exodi XII., & quantum ad Sacerdotes oblatio victimarum, & eus panum propositionis, & aliorum, quæ erant Sacerdotum usibus deputata. Tertio requiebatur remoto eorum, per quæ aliqui impediabantur a cultu divino, scilicet immunditiarum; & sic quantum ad populum erant institutæ quædam purificationes a quibusdam exterioribus immunditiis, & etiam expiationes a peccatis: quantum vero ad Sacerdotes, & Levitas erant instituta ablatio manuum, & pedum, & rasio pilorum”.

71. Quatuor vero Angelicus enumerat veteris legis Sacraamenta, quæ præfigurabant, scilicet Circumcisioinem, cui correspondet Baptismus; unde Apostolus ad Coloss. II. 11. de Christo ajebat: *In quo & circumcisus estis circumcisio non manufacta in exspoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi conseptuli ei in baptismo.* Alterum Sacraumentum erat convivium agni paschalis, cui correspondet in nova lege Sacraumentum Eucharistiae. Tertium Sacraumentum erant purificationes, quibus correspondet Sacraumentum Pœnitentiæ. Postremum erat consecratio Pontificis, & Sacerdotum, cui respondet Sacraumentum Ordinis.

72. Observat deinde, nullum fuisse in veteri legge aliorum trium Sacraementorum typum, scilicet Confirmationis, Extremæ unctionis, & Matrimonii; cuius rei hanc reddit rationem ad 5: „Sacraumento Confirmationis quod est Sacraumentum plenitudinis gratiæ, non potest respondere in veteri legge aliquod Sacraumentum, quia nondum advenierat tempus plenitudinis, eo quod nihil ad perfectum adduxit lex, Hebr. VII. 19. Similiter autem & Sacramento Extremæ unctionis, quod est quædam immediata præparatio ad introitum gloriae, cuius aditus nondum patebat in veteri legge, pretio nondum soluto. Matrimonium autem fuit quidem in veteri legge, prout erat in officium naturæ, non autem prout est Sacraumentum conjunctionis Christi, & Ecclesiæ, quæ

„nondum erat facta: unde & in veteri lege dabatur libellus repudii, quod est contra Sacra menti rationem”.

C A P U T IV.

De efficacia Sacraementorum veteris legis.

73. Calvinus Lib. IV. Instit. cap. 14. n. 22. totius est, ut contra nos evineat, Sacramenta vetera eodem modo suscipientibus contulisse gratiam, ac nostra; unde ita concludit n. 25. *Quislibet ergo nobis hodie in Sacraementis exhibetur, il in suis olim recipiebant Iudei, Christum scilicet cum spiritualibus suis divitiis. Quam habent nostra virtutem, eam quoque in suis sentiebant: ut scilicet essent illis divina erga se benevolentie sigilla in spem æternæ salutis.* Malignus autem Hæresiarchæ scopus non est, eamdem veteris legis Sacraementis tribuere virtutem, atque efficaciam, quam Catholici tribunt Sacraementis novæ legis; sed potius utraque simul conjugendo, negare nostris vim continendi gratiam, eamque ex opere operato producendi, quemadmodum illis hanc ipsam vim negamus (a).

74. Idem autem ante Calvinum docuerat Lutherus, quem non puduit Catholicam nostram doctrinam errorem appellare. *Error est, inquit De Captiv. Babyl. cap. de Baptismo, Sacramenta novæ legis differre a sacraementis veteris legis penes efficaciam significationis; idest quod nostra efficaciter significant, faciendo, quol figurant, non illa.*

75. Theologi orthodoxi impiam Novatorum doctrinam uno ore condeannant, quantum ad eam partem, quæ respicit novi fœderis Sacramenta, quibus efficax gratiam conferendi vis sine haeresi denegari non potest, ut infra suo loco videbimus. Sed quantum spectat ad veterum Sacraementorum efficaciam, inter se non omnino consentiunt. Magister enim Sententiarum Lib. IV. Dist. I. Sacraementis Mosaicis omnem justificandi virtutem denegavit, etiamsi in fide, & charitate susciperentur, quia instituta erant, non ut justificarent, sed solum ut umbra essent futurorum.

76. Hanc Magistri doctrinam temperavit Hugo de S. Victore, docens, fuisse quidem Sacramenta Mosaica primo, & per se instituta ad significandum, per accidens autem, & secundario habuisse vim justificandi, quatenus in eorum susceptione publica fiebat protestatio fidei in futurum Reparatorem, quæ fidei protestatio vim justificandi ha-

(a) Hunc, & non aliud fuisse Calvini scopum, patet etiam ex iis ipsius verbis: *Scholasticum autem ille dogma, quo tam longum discrimen inter veteris, ac novæ legis sacramenta notatur, perinde ac si illa non aliud, quam Dei gratiam adumbrarint, hæc vero præsentem conferant, penitus explodendum est ... Nec vero*

baptismo nostro plus tribuere fas est, quam Paulus a libi circumcisioni tribuit, quam vocat sigillum justitiae fidei. Calvino subscribit Franc. Turrettinus loco XIX. qu. 9. multoque argumentorum apparatu falsam magistrorum sui doctrinam confirmare satagit.

habebat. Hugoni adstipulatus est Seraphicus Doctor S. Bonaventura in IV. Dist. I.: unde in hac sententia totum discrimen inter nostra sacramenta, & Mosaica hoc est, quod nostra sacramenta per se & primario justitiam, & gratiam conferant; Mosaica vero per accidens, & secundario. Haec sententia, sin minus aperte vera, saltem commodior visa est Guill. Estio ad concilianda quedam S. Scripturæ, ac S. Patrum loca, quibus videtur tripli veteribus Sacramentis justificandi virtus.

77. Sed Angelicus noster Praeceptor, cui adhæret bona, & melior Theologorum pars, omnino denegat Sacramentis Mosaicis, immo & ipsi Circumcisioni virtutem justificandi *ex opere operato*; concedit tamen hanc virtutem *ex opere operantis*. Ad ipsius igitur mentem sit

PROPOSITIO.

Sacraenta Mosaica gratiam non conferebant ex propria virtute, sed solum ex fide in Jesum Christum venturum.

78. Prob. primo ex sacris litteris. Brevitatis autem gratia plurima prætermittimus veteris testamenti loca, in quibus Deus testatus est se victimis, & holocaustis minime placari; ut cum David pœnitens Ps. L. Deum sic orat... *Si voluisses sacrificium, dedissem utique, holocaustis non delectaberis: sacrificium Deo spiritus contributus*; ubi totam suæ justificatiunculam ab interna cordis contritione, non autem ab externa sacrificiorum oblatione repetiit. Prætermisis inquit iis locis, ita nostra propositio ex novo testamento luculenter evincitur. S. Paulus ad Gal. IV. 9. vet. legis Sacraenta vocat *infirma* & *egena elementa*, non alia de causa, nisi quia gratiam, & sanitatem ex se minime conferebant, sed solum ex operantis fide, & pietate. Similiter ad Hebr. VII. 18. de veteri lege loquens, *Reprobatio quidem, inquit, fit præcedenis mandati propter infirmitatem ejus, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex*. Cap. antea IX. 9. *Munera, & hostiae offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem*; & cap. X. 1. *Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum; per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere*. Et postea: *Impossibile enim est, sanguine taurorum, & hircorum auferri peccata*. Quæ omnia S. Augustinus perpendens Tract. XL. in Jo. T. III. inquit: *In quibus sacrificiis non erat expiatio peccatorum, sed umbra futurorum*.

79. Difficultatem in his Pauli locis cum suis dogmatibus conciliandis sensit Calvinus, & confessus est. Ne tamen victas daret manus, post multas ambages eo tandem devenit n. 25., ut fingeret, „Paulam in his omnibus locis non simpliciter, sed per contentionem loqui. Quoniam illi cer-

„, tamen erat cum pseudoapostolis, qui in cæremo-
„, niis solis, nullo Christi respectu, pietatem sitam
„, ex volebant, ad eos confutandos satis erat dum-
„, taxat tractare, quid per se valeant cæmoniæ.
„, Hunc quoque scopum secutus est auctor episto-
„, la ad Hebreos &c.” Unde suam solutionem in
„, hac summa concludit: „Primo totum illum cæ-
„, remoniarum apparatus, qui in lege Mosaica
„, fuit, nisi ad Christum dirigatur, rem esse eva-
„, nida, ac nihil. Deinde sic in Christum res-
„, pexit, ut eo demum in carne manifestato,
„, complementum suum habuerint. Postremo ejus
„, adventu oportuisse abrogari, non secus atque um-
„, bra in perspicua solis luce evanescit”.

80. Frustra tamen elabi conatur acutus, & subtilis Calvinus. Si enim S. Paulus, ut ipse fingit, nihil aliud voluisse docere, quam vetera Sacra-
„, menta sine fide nihil suscipientibus profuisse, nullum attulisset inter ipsa, & nostra discrimen. Quis
ignoraret, aut quis insicet, etiam Sacraenta Je-
„, sii Christi sine fide, debitisque dispositionibus su-
„, scepcta, nihil ad animæ sanctificationem prodesse? Ut ergo fixum, ratuunque maneat allatum, & to-
ties inculcatum ab Apostolo discrimen, duo ne-
cessario constituenda sunt: *Primo* vetera Sacra-
„, menta non nisi umbras, figuræ, & typos fuisse novo-
rum; quemadmodum ergo ombræ distant a cor-
poribus, ac figuræ, & imagines a prototypo, ita
& illa Sacraenta in efficacia distabant a nostris. *Secundo*, cum S. Paulus loquens de nostris Sa-
cramentis dicat, ipsa nos lavare, mundare, san-
tificare, renovare, regenerare, salvare, ut suo
loco ostendemus: de aliis vero quod sunt, elemen-
ta egena, infirma, inutilia, umbræ, & non
posse expiare peccata, totum discrimen in hoc
situm esse debet, quod nostra Sacraenta vere
contineant gratiam, eamque conferant *ex opere operato*; quod ab illis non præstabatur.

81. Non minus absurdum est Calvini, ejusque pe-
dissequi Turrettini interpretatio Paulini testimonii,
quod scilicet intelligi debeat de Sacramentis veteris legis post ejusdem legis abrogationem; tunc eni-
m vacua, & egena facta sunt. Absurda, inquam,
interpretatio. Nam Sacraenta veteris legis post
ejusdem abrogationem Paulus non potuisse appellare *umbram futurorum*; hoc ipso enim quod ab-
rogata fuerunt, umbra, & figura nostrorum Sa-
cramentorum esse amplius non poterant. Præterea
Apostolus non loquitur de suo tempore, sed de præ-
terito, ut luculentius appetat.

82. Pueriliter postea Turrettinus nugatur, subtiliter contendens, vetera Sacraenta non fuisse umbras, figuræ, & typos novorum, sed Christi, quia Apostolus ad Coloss. II. 17. de iis inquit: *Quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi.*

83. Puerilis, inquam, est haec observatio; nam simili & semel vetera Sacraenta erant typi, & figuræ novorum, & Christi ipsius, qui haec Sa-
craenta instituit, isisque sua passione, snoque san-
guine vim nos emundandi, & sanctificandi tribuit.

84. Prob. secundo nostra propositio ex sanctis Patribus, quorum nonnisi quædam testimonia diligemus, quæ ad rem nostram plaus sufficiunt. S. Basilius in Lib. de Spiritu Sancto cap. 14. lavacra Hebraeorum cum nostri Baptismatis lavacro solam nominis appellationem habere communem dicit; rerum vero tantam esse differentiam, quanta est inter sonnia & veritatem, inter umbras, imaginesque, & inter ea, quæ revera subsistunt.

85. S. Jo. Chrysostomus in Orat. de Baptismo Christi num. 2. conferens Baptisma Iudaicum cum nostro, illud dicit sordes corporum, non peccata, quæ in conscientia resident, abluisse; neque enim si quis adulterium perpetrasset neque si quis aliud quidpium sceleris admisisset, eum criminibus expiabat: sed si quis mortuorum ossa tetigisset lavabatur &c. Et post panca subdit: Iuliuca illa quidem expiatio nequaquam a peccatis liberabat, sed a corporeis sordibus tantum. Nostra vero talis non est, sed multo major, ac multa gratia referta; nam & liberat a peccatis, & anuniam emundat, & Spiritus gratiam largitur.

86. Sed præstat audire S. Augustinum, qui & sepe, & perspicue hoc discrimen inter utriusque fœderis Sacraenta agnovit. Insignis est locus in Ps. LXXIII. num. c. Tom. IV., ubi duo Testamenta discernit, tum in promissis, tum in Sacraenta, inquiens: Sacraenta non eadem, quia alia sunt Sacraenta dantia salutem, alia promittentia Salvatorem. Sacraenta novi testamenti dant salutem: Sacraenta veteris testamenti promiserunt Salvatorem Mutata sunt Sacraenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora. Item Tract. XLl. in Jon. num. 5. Tom. III. loquens de Sacrificiis, quæ Deus iussit offeri pro peccato, ita obiter notat: In quibus Sacrificiis non erat expiatio peccatorum, sed umbra futurorum. Et Lib. IV. Quæst. in Numeros quæst. 25. T. III. de Sacrificiis iisdem loquens, quæ, inquit, si per se ipsa attendantur, nulli peccato possunt medieri: si autem res ipse, quarum hæc Sacraenta sunt, inquirantur, in eis inveniri non poterit purgatio peccatorum.

87. Quid ad hæc Calvinus, qui se magni Augustini hac etiam in parte discipulum itaniter jatet? Respondet, has & similes dicendi figuræ hyperbolicas esse; non enim aliud voluit Augustinus, si ipsum audiamus, quam Sacraenta Mosaïcae legis Christum prænunciasse, nostra vero annunciare; concludit postea, S. Doctorem non

de efficacia Sacramentorum, sed de modo significandi locutum esse. Ita Lib. IV. Instit. c. 14. n. 26., ubi nonnulla affert Hipponeus Doctoris testimonia, quæ mox explicabimus.

88. Miranda porro est incredibilis Heresiarchæ exercitas, qua veram tanti Patris doctrinam videre non potuit, aut potius noluit. Evidem Ecclesiæ Doctor Augustinus asserit Sacraenta veteris legis prænunciasse, & significasse Christum venturum. Sed simul etiam addit discrimen, quod nostra dent salutem, secus ac illa; quod in illis esset umbra futurorum, non expiatio peccatorum; quod per seipsa nulli peccato poterant mederi. Quod autem hæc hyperbolice ab accuratissimo, & diligenter Ecclesiæ Doctore prolatâ sint, non solum temere, sed audacissime Calvinus commentus est.

89. Proh. tertio ex solemnis Ecclesiæ desuptionibus. Nam Eugenius IV. in celebri illa Instructione Armenorum postquam septem enumerasset novi testamenti Sacraenta, hæc, inquit, multum a Sacraenta differunt antiquæ legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant: hæc vero nostra & continent gratiam, & ipsam digne suscipientibus conferunt. Concilium vero Tridentinum, licet non ita perspicue hanc veritatem desinuerit, eamdem tamen haud obscure inservavit Sess. VII. can. 2. his verbis: Si quis dixerit, ea ipsa novæ legis Sacraenta a Sacraenta antiquæ legis non differre, nisi quia ceremoniae sunt aliæ, & alii ritus externi, anathema sit. Et cum postea addidit, Sacraenta novæ legis & gratiam continere, & eam ex opere operato digne suscipientibus conferre, aperte significavit discrimen potissimum, quo utriusque testamenti Sacraenta discernuntur (a).

90. Prob. Dernum ratione S. Thomæ 5. P. quæst. 62. art. 6.: „Non potest dici, quod Sacraenta veteris legis conferrent gratiam justificantem per seipsa, idest propria virtute, quia sic non fuisset set necessaria passio Christi, secundum illud Gal. II. 21. Si enim per legem justitia, ergo gratias Christus mortuus est.”

91. Præoccupat deinde S. Doctor aliquorum responsionem, quod illa Sacraenta ex passione Christi futura haberent virtutem conferendi gratiam. Hanc, inquam, responsionem ita præoccupat: „Quia virtus Passionis Christi copulatur nobis per fidem, & Sacraenta, differeunter tamen: nam continuatio, quæ est per fidem, fit per actum animæ; continuatio autem, quæ est per Sacraenta, fit per usum exteriorum rerum. Nihil

; „ aut-

(a) His tamen non obstantibus aliqui Theologi contendunt, nostram sententiam, utrum verissimam, ad fidem proprie non pertinere, quia Concilium Tridentinum damnat quidem eos, qui solis ceremoniis, & ritibus nostra Sacraenta a veteribus differre dicunt, expresse tamen non statuit, quoniam sit istud discrimen. Eugenius autem Papa in sua Instruct. ad Arme-

nos non sola fidei dogmata proposuit, sed aliqua etiam addidit, quæ ad communis Theologorum opiniones pertinebant. Ita Honoratus Thourneley T. VII. Quæst. III. art. 3. Confer. Nicol. I. Hermannier De Sacram. in genere Cap. 5. Lnd. Habert. cap. 5., & Guill. Estius in IV. Dist. I. §. 28.

„ autem prohibet, id quod est posterius tempore,
 „ antequam sit, mouere secundum quod præcedit
 „ in actis animæ; sicut finis, qui est posterior tem-
 „ pore, movet agentem, secundum quod est ap-
 „ prehensus, & desideratus ab ipso: sed illud,
 „ quod nondum est in rerum natura, non movet
 „ secundum usum exteriorum rerum: unde cau-
 „ sa efficiens non potest esse posterior in esse, or-
 „ dine durationis, sicut causa finalis. Sic ergo
 „ manifestum est, quod a passione Christi, quæ
 „ est causa humanæ justificationis, convenienter
 „ derivatur virtus justificativa ad Sacraenta no-
 „ væ legis, non autem ad Sacraenta veteris le-
 „ gis." Ex quibus concludit, Sacraenta veteris
 legis non habuisse in se aliquam virtutem, qua
 operarentur ad conferendam gratiam justificantem,
 sed solum significasse fidem, per quam antiqui Pa-
 tres justificabantur. Eadem ratione ad idem compro-
 bandum usus erat Angelicus 1. 2. quæst. 103. art. 2.

92. Ob. primo nonnulla S. Scripturæ loca, in
 quibus tribuitur Sacrificiis Leviticis, quæ pro pec-
 cato offerebantur, effectus justificationis. Levit.
 IV., ubi præcipitur sacrificium offerendum pro
 peccatis ignorantiae, vers. 26. dicitur: *Rogabitque*
pro eo Sacerdos, & pro peccato ejus, & dimittetur ei. Similis promissio remissionis peccati ha-
 betur Numer. XV., aliisque in locis bene multis.
 Porro hujusmodi phrasis, quando inventur in no-
 vo testamento de nostris Sacraentis, aperte signifi-
 cat, ipsa nobis conferre gratiam virtutem propria,
 seu ex opere operato: ergo pariter &c.

93. Respondet S. Thomas 1. 2. quæst. 102. art.
 5. ad 4., per sacrificia veteris legis fuisse homini-
 nes mundatos a peccatis, non quod sacrificia il-
 la carnalia haberent ex seipso virtutem expian-
 di peccatum; sed quia significabant expiationem
 peccatorum futuram per Christum, cuius parti-
 cipes erant etiam antiqui, protestantes fidem Re-
 demptoris in figuris sacrificiorum. Idem repetit
 Angelicus quæst. 103. art. 2., observans ea verba:
Orabitque pro eo Sacerdos, & dimittetur ei, quæ
 iudicant, peccatum dimitti non vi sacrificiorum,
 sed ex fide, & devotione offerentium. Sacrificia i-
 gitur per se, & virtute sua duntaxat valebant ad
 pœnam ex lege præscriptam evitandam, non au-
 tem ad peccata vere & proprie coram Deo expian-
 da. Hæc responsio S. Thoinæ apertissime fuit a
 S. Paulo iousinuata in epist. ad Hebr., ubi cap. X.
 4., & 11. expresse dicit, sanguine taurorum, &
 hircorum non potuisse auferri peccata: cap. au-
 tem IX. 13. dixerat, *sanguinem hircorum, & tau-
 rorum, & cinerem vitulæ aspersum inquinatos.*
sanctificare ad emundationem carnis. Ubi du-
 plex distinguitur emundatio, & sanctificatio: alte-
 ra legalis, & hanc præstabant sacrificia; altera ani-
 mæ interna, & coram Deo; & hanc Sacra-
 menta vetera præstare non poterant, sed a sola fide
 in Redemptorem venturum repetenda erat.

94. Observatione etiam dignum est, quod hu-
 jusmodi sacrificia erant a Deo instituta diversa pro

diversis peccatis, ut patet ex primis capitibus Le-
 vitici; at vero si singulis istis sacrificiis tributa-
 fuisse intrinseca vis mundandi a culpa, sequere-
 tur, iis potuisse unam culpam tolli sine aliis; quod absurdum est, quia culpa non tollitur sine
 infusione gratiae sanctificantis; hæc autem infundi
 non potest, nisi omnibus expiatis peccatis. Sacri-
 ficia ergo necessaria erant, ad legalem emundationem; sed ad peccatorum expiationem non sufficie-
 bant, quæ uni fidei tribuebatur.

95. Dices. De Sacramento extremæ unctionis eadem omnino phrasis in sacra Scriptura adhibetur, qua vetera sacrificia dicuntur expiatte pecca-
 ta: in epist. enim Jacobi Cap. V. 14. ita dicitur: *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ec-
 clesiæ, & orent super eum..... & oratio filiei
 salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus;* &
si in peccatis sit, remittentur ei; at vero Catholici, qui extremam unctionem in numero Sa-
 cramentorum habent, peccata infirmi remitti do-
 cent ex opere operato, seu virtute ejusdem Sa-
 cramenti: ergo &c.

96. Resp. primo, Calvinistas, Lutheranos, a-
 liosque heterodoxos, contra quos potissimum dis-
 putamus, non posse hoc argumento uti, cum ipsis
 extremam unctionem e numero Sacramentorum ex-
 pungant.

97. Secundo notandum est insigne inter verba Leviticæ, & Jacobi discrimen. In illis enim non agitur, nisi de uno, vel altero peccato, scilicet de peccato ignorantiae Sacerdotis, Principis, & multitudinis, ut patet Cap. IV., vel de peccatis contra cærenomias, aliaque ex lege prescripta, ut in Cap. V. habetur: vel etiam de peccatis contra proximum, ut Cap. VI.; & hæc dimitti dicuntur per orationem Sacerdotis, non utique quantum ad culpam, quia hac ratione non potest unum peccatum sine aliis dimitti, sed quantum ad pœnam legalem, & temporalem. Contra vero in Sacra-
 mento extremæ unctionis generaliter dicitur: *&
 si in peccatis sit, remittentur ei.*

98. Neque vero obstat, quod in eodem Leviti-
 co Cap. VI. 7. generaliter dicitur: *Dimitetur illi
 pro singulis, quæ faciendo peccavit; quainvis e-
 nū id videatur generaliter dictum, restringendum
 est. tamen ad illa singula, quæ in versiculis præ-
 cedentibus posita fuerant scilicet de negato deposito,
 de re inventa, & non redditâ, ac de obtentis
 per fraudem. Accedit, quod pro peccatis gravio-
 ribus homicidii, blasphemie, aut idolatriæ nulla
 leguntur instituta sacrificia, quia pro his nul-
 la erat a pœna comminata legalis remissio.*

99. Dices secundo. Multa in sacris litteris me-
 morantur sacrificia, quibus non solum remissa fuit
 legalis pœna, sed ipsa etiam ira Dei placata. Nam
 David Lib. II. Regum cap. ult. pestis cessationem
 sacrificiis obtinuit: Helidoro profuit oblatum pro
 ipso sacrificium Lib. II. Machab. III.; & ibid. Cap.
 XII. Judas sacrificia obtulit pro militibus defun-
 ctis, ut a peccatis solverentur.

100. Resp., dubium non esse , an sacrificia, & sacramenta in veteri testamento prodessent; sed an prodessent ex opere operato, vel ex opere operantis? Allata autem exempla, & multa alia, quæ afferri possent, evincunt quidem, utiliter fuisse sacrificia Deo oblata, non autem ipsa gratiam virtute sua contulisse.

101. Secundo objicit Calvinus achilleum, ut putat, ad Scholasticos feriendos telunt, ex illis Apostoli verbis in prima ad Cor. X. 5., ubi de Israelitis dicitur: *Omnes eamdem escam spiritualem (nobiscum) manducaverunt: & omnes eundem potum spiritalem biberunt.* Quibus verbis, inquit Calvinus, Paulus Israelitas in Sacramentis nobis pares facit: quam habent nostra virtutem, eam quoque Hebrei iu suis sentiebant, ut scilicet essent illis divinæ erga se benevolentiae sigilla, in spem æternæ salutis.

102. Resp. primo, frustra nos ad hunc locum provocari, in quo sermo non est de Sacramentis Mosaicis. Sacramenta enim ipsis fatentibus adversariis debent esse signa permanentia, & perennia, cuiusmodi certe non fuerint manna, & aqua, quæ fluxit de petra: erant igitur figuræ nostrorum Sacramentorum, non ipsa Sacraenta Mosaica; cuiusmodi fuisse infra dicimus circuncisionem, sacrificia, expiations, & agnum paschalem. Deinde Calvinus addidit de suo illam vocem *nobiscum*, quæ non solum dœst textui Paulino, sed ipsi repugnat. Loquitur enim Paulus de solis Israelitis, qui omnes eamdem escam spiritualem manducaverunt, scilicet manna, eundemque potum spiritualem biberunt, nempe aquas de petra scaturientes, & tamen non in pluribus eorum beneplacatum fuit Deo, quia non omnes cum fide in Dominum Jesum Christum manducaverunt, & biberunt, & propterea in deserto prostrati sunt.

103. Neque refert, ibi escam, & potum vocari spiritualem; ita enim utrumque vocavit Apostolus ratione originis, quia manna stupendo miraculo pluit de cœlo; unde etiam in Psalm. LXXXVII. vocatur *panis Angelorum*, quia Angelorum ministerio data est: aqua vero ad percussionem Moysis de petra durissima erupit. Vel, ut Liranus exponit, Apostolus vocavit escam & potum spiritualem, quia mystice nostrum Sacramentum Eucharistiae præsignabat, in quo caro Jesu Christi coinditur, ejusque pretiosissimum sanguis bibitur; quod Apostolus infra vers. 16. & seq. declarat: ubi etiam notandum est, non ipsam aquam, sed potius petram, unde aqua fluxit, fuisse Christi figuram, & typum: *Petra autem erat Christus;* hoc est petra Christum præfigurabat, ex quo saluberrima fluxit aqua Baptismi.

104. Denique qua fronte asserere audet Calvinus, *Paulum fecisse Israelitas in Sacramentis nobis pares*, cum Christus Dominus maximam disparitatem assignaverit inter illum cibum, & potum, quem Deus dedit Israelitis in deserto, & illum, quem ipse nobis datus erat in angustissi-

mo Sacramento Eucharistiae? *Ego*, inquit Jo. VI. 43. seq., *sum panis vita.* Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt. *Hic est panis de cœlo descendens: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur ... Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.

105. Inst. S. Augustini Tract. XXVI. in Joan. n. 12. Tom. III. explicans verba Jesu Christi mox relata, *Hunc panem, inquit, significavit manna, hunc panem significavit altare Dei.* Sacramenta illa fuerunt: in signis diversa sunt, in re, quæ significatur, paria sunt. Post autem adducens verba Apostoli 1. Corinth. X. superius objecta, subdit: *Omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt: spiritalem utique eamdem; nam corporalem alteram; quia illi manna, nos aliud: spiritalem vero, quam nos & omnes eundem potum spiritalem biberunt.* Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili, quod tamen, hoc idem significaret virtute spirituali. Idem repetit S. Pater in Ps. LXXVII. num. 2. T. IV., ubi explicans qui eundem cibum spiritalem manducaverunt &c., expressius dicit: *Cum essent omnia communia Sacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ Sacramentorum virtus est.* Hinc plura concluduntur contra nos: primo, manna, & aquam de petra fuisse Sacraenta Mosaica, quia hoc nomine illa S. Pater appellat: secundo, Israelitas eundem cibum, & potum habuisse nobiscum: quod colligit S. Doctor ex eo, quod Apostolus dixerit: *Patres nostri, non patres illorum:* tertio Sacraenta illa, quoniam in signis diversa sint, in re tamen significata & virtute paria esse: postremo, gratiam fuisse veterum Sacramentorum virtutem, seu effectum, ut in nostris contingit.

106. Resp., perperam Calvinum, ejusque sectarios ex hoc solo S. Augustini loco triumphum canere, cum in aliis locis bene multis (Vid. sup. num. 86.) perspicue docuerit, nostra Sacraenta non eadem esse cum Sacramentis Mosaicis, quia nostra dant salutem, illa promittebant Salvatorem, in illis nulla erat expiatio peccatorum, nec poterant illa peccatis mederi. Quomodo igitur eadem, aut paria sunt?

107. Ne itaque S. Doctorem secum ipso pugnare fingamus, dicendum est primo, ibi minus propriæ Sacramenti nomen tribuisse manuæ, & aquis de petra erumpentibus; nam ibidem conjungit numerum, sub qua Israelitæ fuerunt, & mare, quod transierunt; quæ duo certe veris Sacramentis accenserit nequeunt; quorum signa permanentia esse debent, non transitoria, ut illa fuerunt.

108. Secundo vult quidem, Patres ibi ab Apostolo commemoratos dici *nostros*; verum nomine Patrum nostrorum non intelligit eos omnes, qui manna comedenterunt, aut aquas biberunt, sed illos solos, qui comedenterunt, & biberunt spiritualiter, idest cum fide in Redemptorem nostrum, quæ fidis

des etiam nos vivificat; unde observat discrimen inter verba Christi Jo. VI., & Apostoli 1. Corinth. V.; Christus enim dicit: *Patres vestri man luca- verunt &c.*, Apostolus autem: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt & omnes eamdem escam &c.*: loquitur ergo Apostolus de iis, qui materialiter manducaverunt, & biberunt, & hos appellat *omnes Israelitas*; sed non omnes isti etiam spiritualiter cum fide manducaverunt, & biberunt, ut dici possit, eos *nobiscum* manducasse, ut vult Calvinus, verba S. Augustini male connectens: *Pa- tres nostri, non patres illorum: quibus nos si- miles sumus, non quibus illi similes fuerunt.*

109. Tertio paritatem constituit magnus Augustinus in *re significata*, idest Christo, quem præfigurabant ea omnia, quæ in vet. testamento contingebant, non autem in Sacramentorum virtute, & efficacia; hanc enim non minus quam *signa di- versam esse*, multis aliis in locis docuerat. Propterea etiam non dixit, potum Israelitarum idem præstisset, ac nostrum, sed *idem significasse vir- tute spirituali*.

110. Quarto, hanc ipsam explicationem adaptandum esse verbis S. Patris in Ps. LXXVII., ubi etiam clarius dicit, eumdem fuisse *Mysterium ci- bun*, & *potum illorum*, qui *noster*, sed *signifi- catione emblem*, non *specie*: quia *idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus*. Quod autem subdit *gratiam esse Sacramentorum virtutem, verissimum est de utriusque fœderis Sacramentis, sed cum hoc discrimi- ne, quod vetera gratiam causabant ex opere ope- rantis, nostra ex opere operato*.

111. Instit. secundo. Idem S. Pater Augustinus Lib. III. in Levit. quæst. 84. C. III. expendens illud Levit. XXI. 15. *Ego Dominus, qui sanctifico eum, & confereus cum iis verbis Exodi XXIX. 24.*, quibus Deus jussit Moysi, ut Aaron, & filios ejus sanctificaret, *Quomodo ergo, inquit, & Moyses sanctificat, & Dominus?* Non enim Moyses pro Domino, sed Moyses visibilibus Sacramentis per ministerium suum; *Dominus autem invisibili gratia per Spiritum Sanctum, ubi est totus fructus etiam visibilium Sacramentorum.*

112. Resp., nullam in his verbis, aliisque, quæ ibidem subnectit Augustinus, inveniri difficultatem, si mens, & scopus S. Patris attendantur: volebat minime ostendere, visibilem Sacramentorum susceptionem nihil omnino ad animæ sanctificationem sine invisibili gratia prodesse. Hinc statim subdit: *Nam sine ista sanctificatione invisibilis gratiae vi- sibilia Sacra- mента quid prosunt?* Addit postea, in visibilem gratiam etiam sine Sacramentis visibilibus ad sanctificationem aliquando conferri, hujusque veritatis adducit exempla, tum Moysis, qui sine sacrificiis, & oleo invisibiliter sanctificatus fuit; tum Joannis Baptiste, qui prius baptizator, quam baptizatus apparuit; & qui certe invisibiliter sanctificatus fuit, antequam ad ministerium baptizandi veniret. Hæc verissima sunt; non tamen no-

stram quæstionem definit, an Sacra- menta illa Mosaica invisibilem Dei gratiam continerent, eamque ex opere operato conferrent; de qua re ibi S. Pater nullam movet quæstionem.

113. Ob. tertio nonnulla Sanct. Patrum testimonia. S. Ambrosius Lib. VII. in Lucam num. 166. *Ve- nit Dominus, impvit, al Abraham, venit al Moysem, venit al Mariam; hoc est venit in si- gnaculo, venit in lege, venit in corpore. Adven- tum ejus ex beneficis recognoscimus. Alibi pu- rificatio, alibi sanctificatio, alibi justificatio est. Circumcisio purificavit, sanctificavit lex, justi- ficat gratia. Unus in omnibus; & in uno omnia.* S. Leo Serm. XXII., qui est tertius in Nativ. Domini cap. 4. *Hoc, inquit, magnæ pietatis Sa- cramentum, quo totus jam mundus impletus est, tam potens etiam in suis significationibus fuit, ut non minus adepti sint, qui illud credidere promissum, quam qui suscepere donatum.* Et Serm. LXXVI., seu secundo in Die Pentec. cap. v. *Non ambiguus, inquit, quol cum in die Pentecostes Discipulos Domini Spiritus Sanctus impletivit, non fuit inchoatio muneris, sed alje- ctio Virginitatis: quoniam & Patriarchæ, & Pro- phetae, & Sacerdotes, omnesque Sancti, qui prioribus fuere temporibus, ejusdem sunt Spir- itus sanctificatione vegetati; & sine hac gratia nulla unquam instituta Sacra- menta, nulla sunt celebrata mysteria: ut eadem semper fuerit vir- tus charismatum, quamvis non eadem fuerit mensura donorum.*

114. Resp., mirum esse, nobis S. Ambrosium opponi, qui in eodem Opere non aliam agnoscit in veteribus Sacramentis sanctificationem, quam legalem. Lib. enim V. num. 21. *Etsi, inquit, est in lege justitia, non est tamen per legem justitia: si enim per legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est.* Et Lib. VI. num. 25. *Lex enim, inquit, nescit peccatorum remissionem; lex mysterium non habet, quo occulta mun- lentur. Quid clarius pro nostra sententia? Alia igitur erat purificatio, & sanctificatio per circuncisio- nem Abraham, & per legem Mosaicam; alia ju- stificatio per Sacra- menta gratiae: illa ex opere o- perantis; ista ex opere operato.*

115. Ad secundum, manifestum est, S. Leonem loqui, non de Sacramentis Mosaicis, sed de Sacramento incarnationis Dominicæ, cuius benefi- cii etiam antiquos justos participes fuisse docet. Eorum enim querelas compescit, qui de Dominicæ nativitatis tarditate obloquabantur, tanquam præteritis temporibus non sit impensum, quod in ultima mundi ætate sit gestum; & contra eos asserit, a constitutione mundi unam, eamdemque omnibus causam salutis esse institutam, nempe fidem in venturum Redemptorem, ut non minus adepti sint, qui illud credidere promissum, quam qui suscepere donatum. Ceterum cum S. Pontifex fateatur, gratiam Dei, Christo nascente, fuisse au- ctam, manifeste innuit, majorem Sacra- mentis ab ipso

ipso Christo institutis virtute in suis datae, quam in veteri lege.

116. Alio autem in loco, cum scribit, sine Spiritu Sancti gratia nulla unquam fuisse instituta Sacra menta, nulla fuisse celebrata mysteria, nihil aliud vult, nisi in institutione Sacramentorum, & mysteriorum celebratione, nunquam defuisse Spiritus Sancti gratiam, quod verissimum est; an autem hæc Spiritus Sancti gratia in veteri testamento virtute Sacramentorum conferretur, an potius per fidem in Redemptorem venturum, ibi non discutit S. Leo magnus; dum tamen dicit, non eamdem fuisse mensuram donorum, aliquid immut inter vetera, ac nova Sacra menta discernunt, quamvis totum, & integrum non ex pendat, quod ad ejus scopum minime pertinebat.

117. Ob. quarto. Sacra menta novæ legis suam efficaciam trahunt ex fide passionis Christi; sed hæc fides fuit in veteri lege, sicut & in nova; habemus enim eundem spiritum filiei, ut dicitur 2. ad Corinth. IV. 15.: sicut ergo nostra Sacra menta conferunt ex se gratiam, ita & vetera.

118. Respondet S. Thomas hic 5. l. qu. 62. ad 1., quod antiqui Patres habebant fidem de passione Christi futura, quæ secundum quod erat in apprehensione animæ, poterat justificare: sed nos habemus fidem de passione Christi præcedenti, quæ potest justificare etiam secundum reali um usum sacramentalium rerum. Vide rationem ex S. Thoma supra allatam n. 90. & seq.

119. Dices contra rationem Sancti Thomæ una cum Esto. Quamvis ex passione Christi nondum existente non potuerit virtus aliqua in Sacra menta vet. legis effluere, eo quod effectus non possit esse prior sua causa efficiente, ut recte probat Sanctus Thomas, potuit tamen Deus respiciens in passione Christi futuram, Sacra mentis virtutem tribuere justificandi, & sanctificandi, sicut modo res piciens in passionem Christi jam præteritam, Sacra mentis novæ legis eamdem virtutem tribuit.

120. Resp., controversiam præsentem non in eo esse, an Deus potuerit, sed an Deus voluerit in tuitu futuræ passionis Iesu Christi veteribus Sacra mentis intrinsecam justificandi virtutem tribuere; ut nihil a nostris differant. Dein id noluisse, tam ex sacris literis, quam ex sanct. Patrum doctrina compertum est. Hoc autem supposito, Sanctus Thomas validam, & communem fere Theologorum suffragio probatam rationem addidit; quæque validissima, & invicta evadit, si alia ejus doctrina fere communiter pariter recepta stet, quod Sacra menta sint physica quædam instrumenta, per quæ virtus passionis Christi in nos derivatur, de qua S. Thomæ sententia agenit inferius.

121. Dices. Si antiqua Sacra menta gratiam non conferebant, nisi fidei intuitu, fides in veteri testam. maiorem habuisset efficaciam, quam in no-

vo; tunc enim fides ad justificationem sufficeret, cum modo sine Sacra mentis non sufficiat; hoc autem videtur absurdum; quia tunc facilius fuisset justificationis via, quam modo sit.

122. Resp., iu his, quæ a libera Dei voluntate pendent, non esse audienda nostra ratiocinia. Placuit Deo, ut ad justificationem in novo testamento fidei alij ingerentur Sacra menta: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvs erit. Nullatenus vero inde sequitur, faciliorem fuisse Judæis, quam nobis viam salutis. Hæc enim major facilitas non tam ex operibus, quam ex abundantia gratiæ est repetenda, hanc autem in nova lege, quæ lex gratiæ nuncupatur, multo copiosiorem, & fortiorem esse, nemo negaverit.

123. Dices 2. Non appetet, quid in nostra sententia veteribus profuerint Sacra menta: totum enim emolumentum proveniebat a fide, quæ etiam sine Sacra mentis excitari poterat, & aliis piis operibus foveri, confirmari, atque etiam extrinsecus declarari. At vero dici nequit, supervacanea, atque inutilia Sacra menta fuisse a Deo optimo maximo Israelitis data: dicendum est igitur, suam fuisse illis inditam virtutem ad purificandas animas, & gratiam inducendas.

124. Resp., minime inutilia fuisse vetera Sacra menta; quia primo sin minus spiritualem, saltus legalem munditiem, & sanctificationem producebant, ut patet in sacrificiis adhibitis ad legales immunditiias removendas, & ad consecrationem Sacerdotium, ac Levitarum: secundo, quia illis sacrificiis, & Sacra mentis magis excitabatur fides in venturum Reparatorem, ad quem præfigurandum erant instituta, non quod sacrificia illa carnalia (idem dicendum de Sacra mentis) haberent ex seipso virtutem expiandi peccatum, sed quia significabant expiationem peccatorum futuram per Christum; cuius participes erant etiam antiqui protestantes fidem Redemptoris in figuris sacrificiorum, ut inquit Sanctus Thomas 1. 2. quæst.

125. artic. 5. ad 4. Hinc multiplex dabatne Israëlitis per Sacra menta, & sacrificia occasio fidem excitandi, ac sèpius renovandi in venturum Messiam, cuius vita, passio, mors, resurrectio, & cetera mysteria erat præfigurata. Denun erat etiam non exiguum obediendi meritum, dum præcepta a Deo Sacra menta, quia par erat fide, & pietate, a Sacerdotibus ministrabantur, & a fidelii populo suscepiebantur: unde Angelicus Doctor 1. 2. quæst. 105. art. 2. ad 2. Sacerdotes, inquit, placebant Deo in cærimonias propter obedienciam, & devotionem, & fidei in rei præfiguratae, non autem propter ipsas res secundum se consideratas (a).

Quæres, an vetera Sacra menta dici debeant vera Sacra menta?

125. Resp. Affirmative: quia, ut inquit Dominus Soto

(a) Perdoctus ac diligens S. Thomæ discipulus Gar. Renatus Billuart Dissert. III. art. 6. una cum paucis Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

Thomistis, quos allegat, contendit, vetera Sacra menta gratiam causasse non omnino ex opere operantis,

Soto in IV. Dist. I. quæst. 1. art. 2., conferre gratium non est de essentia Sacramenti in genere. Et quamquam in eis non erat certa forma determinata, utebantur tamen in veteri lege aliquibus verbis in his, quæ ad cultum Dei pertinent, tam Sacerdotes, qui erant Sacramentorum illorum ministri quam etiam illi, qui illis Sacramentis utebantur, inquit Sanctus Thomas 5. P. quæst. 5o. art. 6. ad 3. Antequam vero hanc de veteris legis Sacramentis materiam dimittamus, aliqua addenda sunt de Circumcisione, quæ potissimum locum in iis obtinebat.

C A P U T V.

*De Circumcisione. Primo ejus origo inquiritur.
Deinde ejus effectus.*

§. 1.

Origio circumcisionis apud Hebreos.

126. Sacrae litteræ adeo aperte primam Circumcisionis originem in populo Hebreo nobis tradunt, ut mirari subeat, potuisse aliquos Christianos hac de re dubium mouere (b). Ita enim Gen. XVII. Deus Abrahæ locutus est: *Hoc est pactum meum, quod observabitis inter me, & vos, & semen tuum post te: circumcidetur ex vobis omne masculinum: & circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit in signum fœderis inter me, & vos. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris: tam veraculus, quam emptius circumcidetur, & qui-*

sed partim etiam ex opere operato; quia si causassent tantum gratiam ex opere operantis, sic ut tota gratia eansalitas competeret merito operantis, & nulla Sacramento, nullatenus differrent a non Sacramentis: quodvis enim opus bonum, quod non est Sacramentum, eadem prorsus modo confert gratiam. Hæc porro exiunii Theologi ratio penitus elisa fuit ex nostra responsione. Ulterius ipsius opinio non videtur posse cum doctrina S. Thomæ conciliari, præcipue autem cum illa ratione, qua probat, non potuisse Sacramenta vet. legis esse causas instrumentales passionis Christi, que nondum peracta fuerat. Vid. sup. num. 9t.

(b) Primum id ausus fuit Jo. Marshanus (qui sæculo elapo non solum generis nobilitate, sed multæ, & reconditæ eruditioñis gloria apud Anglos claruit) in *Canone chronico, ægyptiaco, hebraico, græco* Sec. V., Lond. 1672. in fol. Hic Herodoti, Diodori, & paucorum aliorum veterum auctoritate deceptus, putavit, Hebreos circumcisionem, aliasque cærenionias sacras fuisse ab Ægyptiis mutuatas. Hunc ducem sententiam est ejusdem gentis illustris scriptor Jo. Spencerus in opere, *De legibus Hebraeorum ritualibus* Lib. I. cap. 5. Sect. 4. (edit. Tubing.), ubi quamquam in utramque partem disputando incertus videri velit, in Marshami tamen sententiam manifeste inclinat. Utriusque vestigia presserunt postea ali⁹ Angli, ut Matth. Tyndalins, & Conyer. Middletonius. Ex Reinsonstantibus autem Jo. Clericus in suis *Comment. ad Genesim* pro certo ha-

cumque non fuerit de stirpe vestra: eritque pacrum meum in carne vestra in fœdus æternum. *Masculus*, cuius præputii caro circumcisæ non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. Hæc prima apud Hebreos circumcisionis origo.

127. Sed postea Deus per Moysem circumcisionis legem renovavit Levit. XII. 5. Quamobrem circumcision inter Sacraenta Mosaica recensetur, quamquam longe ante Moysem fuerit instituta: unde Christus Dominus Jo. VII. 22. dicebat Iudeis: *Moyse dedit vobis circumcisionem, non quia ex Moyse est, sed ex Patribus*, scilicet Abraham, Isaac, & Jacob. Atque hoc erat primum inter Mosaica Sacraenta, adeo ut qui circumcisioni non erant, aliorum Sacramentorum participes esse non poterant; quemadmodum apud nos Baptismus aliorum Sacramentorum janua dicitur, ut qui baptizatus non sit, non possit ad alia Sacraenta accedere. His breviter præmissis sit.

PROPOSITIO

Circumcisionis, quæ apud Hebreos usque ad Christum religiose servata fuit, divina est origo, nempe ex fœdere, quod Deus cum Abraham pepigit, Gen. XVII.

128. Et primum quidem hujus propositionis argumentum, illudque firmissimum, nobis suppeditat Moyses, qui utpote scriptor Θεοπρεπες apud Christianos, & apud Iudeos divina pollet auctoritate, apud profanos autem cunctumque alteri præferti meretur cum ob antiquitatem, qua ceteris o-

muni-

bens, circumcisionem apud Ægyptios ante Abrahamum fuisse usitatam, sive ad manditum, sive ad alium finem, vult, *hanc consuetudinem divino præcepto occasionem dedisse*. Hermannus Von der Hardt in *Prodromus juris Canonici Jud. cap. 1.*, distinguendum esse dicit inter usum privatum, ac medicum circumcisionis, & publicum ac communem: priuum ante Abrahamum obtinuisse apud Ægyptios, aliosque vicinos populos, non autem secundum. Mitto alios heterodoxos minoris nominis tum nostri avi Incredulos, ac præcipue Voltaireum, quem pro meritis castigavit duxtor Epist. quorundam Iudeorum Lusitanorum, & Germanorum. Tom. II:

Nova tamen non est horum recentiorum sententia, sed multis antea sæculis a Celso Philosofo pagano invecta, quam refutavit Origenes in Lib. I. & V. contra emendem Celsum. Julianus etiam Augustus, non iniunxerunt Iudaicæ, quam Christianæ religionis osor, idem objiciebat apud S. Cyrillum Alex. Lib. X. *Contra Julianum*. Marshanus, & Spencerum multi inter Acaetholicos refutarunt, ut Herm. Witsius Lib. III. *Ægyptiacorum* cap. 6., Th. Itigius in *Sel. Capit. Hist. Eccl. Sec. I.*, Frid. Spanheimius in *Hist. Eccl. V. T.*, aliquie. Sed absit verbo invidia, multo copiosius, & solidius hanc spartanum adornarunt inter Catholicos Nat. Alexander in *Hist. V. T.* in III. *Mundi estate* Dissert. VI., August. Calinet Dissert. I. in *Genesim*, Honoratus a S. Maria T. II. *De usu critices* Lib. III. Dissert. III., & nonnulli alii.

mniibus longe præcellit, tum quia de rebus scripsit ad suam gentem pertinentibus, quas proinde omnino perspectas habere debebat; tum etiam quia in ipsa Ægypti Regia educatus, & eruditus omni sapientia Ægyptiorum, ut dicitur Act. VII. 22., eorum mores ignorare non poterat. Jam vero sacer & vetustissimus, omnique fide dignus hic scriptor primam Circumcisionis originem accurate exponit, eamque a Deo datam Abrahamo dicit, ut pactum, ut fœdus, ut signaculum, quo omne genus Abrahamicum sibi peculiariter addictum a ceteris gentibus distingueretur. Si autem circumcisione jam tunc apud Ægyptios, vel apud alias nationes obtinisset, quomodo nota, & tessa populi a Deo electi esse potuisset?

129. Neque hæc fortissima ratio eluditur, dicendo, circumcisionem jam antea usitatam, potuisse dari populo electo in pactum, vel signum; quomodo Gen. IX. 12. legitimus, arcum cælestem fuisse a Deo datum hominibus ut signum fœderis; quin tamen inferri possit, tunc primo fuisse cælestem Iridem creatam.

130. Non inquit: longe enim dispar est ratio; quia arcus cælestis non erat signum fœderis cum aliquo peculiari populo, sed cum toto genere humano; nec per hoc signum, aut fœdus aliqua distinctione in hominibus ponebatur. Circumcisione vero voluit Deus stirpem Abrahamicam ab omnibus aliis populis secernere, sibique ut propriam dicare, quod fieri nequaquam potuisset, si alii populi jam antea circumcisione fuissent usi.

131. Præterea fuisse Circumcisionem præcipuum populi Dei characterem, quo a ceteris distingueretur, probatur ex multis aliis veteribus scriptoribus, tam profanis, quam sacris. Inter profanos citatur a Josepho Lib. I. contra Apionem quidam Theodorus auctor ethnicus, & vetustissimus, qui primam Circumcisionis originem a Deo repetit. Tacitus quoque Lib. X. Historiarum, quanquam ad minuendam Judaicæ gentis gloriam multa de ejusdem origine impudentissime mentiatur, hoc tamen ingenue fateri debuit, Judæos instituisse, circumcidere genitalia, ut diversitate noscantur.

132. His duobus scriptoribus profanis addo Iosephum Flavium ex gente Judaica, qui utpote suarum rerum peritissimus omnem fidem meretur. Lib. I. Antiquitatum Judaic. c. 10. Deus, inquit, jussit genus ipsius (Abrahani), quod nollet cum aliis permixtum, circumcidet, ilque octava die nativitatis.

133. Addo etiam nonnullos veteres Patres, quorum testimonium gravissimum esse debet. S. Iustinus in Dial. cum Tryphonie Judæo nn. 16. de

Circumcisione loquens, Hæc, inquit, ab Abrahamo accepta secundum carnem circumcisione in sanguinem data est, ut ab aliis gentibus, & a nobis discreti sitis.. Nulla enim re alia a ceteris hominibus dignoscimini, nisi vestra in carne Circumcisione (a).

134. S. Jo. Chrysostomus Hom. XXXIX. in Genesim multa habet in hanc rem, & præcipue notat, Circumcisionem datam fuisse Hebreis, quia in Ægypto serviuti erant. Ne igitur, inquit, gentibus se commiserent in Ægypto, Circumcisionem signi gratia juste præcipit &c.: non itaque putavit hic magnus Ecclesiæ Doctor, Circumcisionem fuisse in Ægypto eo tempore usitatain, quo Hebrei ibi servierunt.

135. Accedit & S. Hieronymus hebraicarum litterarum scientissimus. Libro autem II. in ep. ad Gal. de Abraham loquens, Quia, inquit, ex semine ejus erat Christus oriundus & ab Abraham usque ad Christum multa erant sæculi transitura, providens Deus, ne soboles dilecti Abraham ceteris nationibus miscerentur; & paulatim familia ejus fieret incerta, gregem Israeliticum quolum Circumcisionis cauterio denotavit, ut viventes inter Assyrios, Babylonios, atque Chalœcos hoc signaculo distinguerentur. Ubi etiam notat, iis 40. annis, quibus soli in deserto morati sunt, nullum fuisse circumcisionem, quia nulla erat distinctionis causa; quando autem Jordanem transgressi in Palæstinam commigrarunt, Circumcisionem fuisse necessariam, propter commixtionem cum gentibus. Quod etiam postea alii notarunt, ut Theodoreetus Quæst. II. in Jesu Nave, & S. Jo. Damascenus Lib. IV. De file orthod. c. 16. Quamquam S. Augustinus Quæst. VI. in Josue non omnes filios natos in deserto incircumcis fuisse putat, sed quosdam tantummodo, quorum parentes id contempserunt, quod inobedientes erant legi Dei.

136. Porro hos omnes scriptores, & Patres, aliquosque plures, quos brevitatis causa illaudatos dimisimus, maximo in errore versatos fuisse oportet, si Ægyptii, aliique populi jam tempore Abrahami, aut Moysis, non unius quam Hebrei generaliter mutilatum habuissent præputium; tunc enim falsissima foret causa Circumcisionis ab hisdem magno consensu assignata, ut nempe Abrahamicæ posteritas ab aliis nationibus distingueretur. Dixi autem generaliter; nam etiamsi aliqui in Ægypto tempore Patriarchæ Joseph Circumcisionem accepissent, quod non est inverisimile, distinctionem adhuc fuisse servata.

137. Dices cum Speucero. Si aliquo visibili signo

(a) Evidem ibidem addit datain fuisse in signum ut ab aliis gentibus, & a nobis discreti soli parentar, que merito patiebantur. Quain sententiam initatus videtur Tertullianus in Libro adv. Judæos Cap. 3. inquit: Hæc igitur providentia fuit, dandi Circumcisionem Israeli in signum, unde dignosci posset, cum

advenire tempus, quo meritis suis supradictis in Hierusalem admitti prohiberetur. Hæc tamen utriusque Patris sententia non inficiatur, quod nos asserimus, Circumcisionem fuisse notam, ac tesseram, quia Israelitæ ab aliis hominibus secererentur.

gno voluisse Deus, Abraham, ejusque posteros a ceteris nationibus distingui, præstabat, hoc signum ponit in fronte, vel in alia corporis parte oculis omnium patente, potius quam in eo membro, quod propter pudorem solet caute celari.

158. Resp., Circumcisionem, quamvis in tecta corporis parte factam, fuisse tamen sensibile, & perenne signum, quo Israelitæ sciebant, & recordabantur, se esse peculum Dei, & a ceteris omnibus populis separatos. Et quamvis perversa demonis arte fuerit postea Circuncisio ad alias etiam gentiles nationes propagata, diversi tamen apud Judæos semper servi sunt hujus sacræ cæremoniæ ritus, quibus Circumcisio Judaica a ceteris distinguebatur (a). Præterea Deus non hanc solam secerationis notam populo suo dedit; sed cibis legibus, sacrificiis, præcipue autem severa omnis superstitionis cultus prohibitione voluit Israelitas a gentibus omnino separatos (b).

159. Quare autem signum Circumcisionis datum fuerit in membro generationis, explicat Angelicus 5. P. quæst. 70. art. 3. ad 1., hanc ipsam Spenceri objectionem quasi præoccupans. *Primo*, inquit, quia signum erat fidei, qua Abraham creditit, Christum ex suo semine nasciturum. *Secundo*, quia erat in remedium peccati originalis, quod per actum generationis traducitur. *Tertio*, quia ordinabatur ad diminutionem carnalis concupiscentiæ, quæ præcipue in membris illis viget. Idipsum antea docuerat 1. 2. Quæst. 102. art. 5. ad 1.

140. Objectio potissima sumitur ex Herodoto (quem historiæ parentem Græci appellabant, quod primum omnium res multarum gentium novem libris complexus sit, cum alii fuerint suarum tandemmodo rerum descriptione contenti). Hic autem vetustissimus Historicus Lib. II. Thalæ cap. 15. Ægyptios in omnibus suis ritibus ab aliis populis se discernere, & solos ab initio circumcisionem adoptasse scribit. Et cap. 104. Soli omnium hominum, inquit, Colchi, & Ægyptii, & Æthiopes ab initio pudenda circumcidunt: Phœnices autem, & Syri, qui sunt in Palæstina, ipsi faturentur, ab Ægyptiis hæc se accepisse. Herodoto con-

(a) Aliqui non ignobiles Interpretes putarunt, Filiam Pharaonis novisse Moysen esse ex hebraica gente ex signo Circumcisionis. Conjectura est hæc non improbabilis, quamvis sacra historia Exodi II. eamdem non indicet.

(b) Tacitus Lib. V. *Histor. de Hæbreis* loquens, *A-pud ipsos*, inquit, *fides obstinata, misericordia in promptu; sed adversus omnes alios hostile odium, separati epulis, discreta cibilibus.* Quod tamen ut calumnioso dictum ab hoc Judæorum iniuncto accipendum est, scilicet sumpta separatione ab aliis pro odio adversus omnes. Multoque magis falsum est quod scripsit Juvenalis Sat. XIV. scilicet solere Judæos,

*Non monstrare vias eadem nisi sacra colenti:
Quæsumus ad fontem solos deducere verpos.*

sentiens Diodorus Siculus Lib. I. de Colchis, & Judæis loquens, affirmat, *iis in usu esse perantiquam traditionem, ut circumcidant pueros a-pud se natos, ritu ab Ægyptiis ad se derivato.* Et Lib. III. *Genitalia*, inquit, *ritu Ægyptiorum universi Troglolitæ circumcidunt.* Non absimilia scribit Strabo Geogr. Lib. XVII. Atque his omnibus antiquior Sanchuniathon (si tamen auctor iste inquam extitit, de quo post Henr. Dodwellum dubitant aliqui eruditæ) in sua Phœnicum historia apud Eusebium Lib. I. *Præparationis Evangelicæ* refert, *Saturnum omnium primum sibi, sociisque pudenda circumcidisse (c).* His testibus fidens Marsilius communem Christianorum, ac Judæorum opinionem de divina Circumcisionis origine convellere visus est.

141. Resp. *primo*, non eam esse horum scriptorum auctoritatem, ut Moysis testimonium valeat infirmare. Nam, ut supra diximus, seposita etiæ divina ejus inspiratione, solisque sanioris criticæ regulis adhibitis, Moyses omnes objectos scriptores antiquitate multo præcellit; fuit enim Herodoto deceim & amplius seculis prior. *Secondo* eosdem multo magis auctoritate præcellit; fuit enim Moyses natus, & educatus in Ægypto, cuius proinde regionis omnes consuetudines, ritus, & cæremonias melius perspectas habere debuit, quam scriptores græci. Qua fronte autem Moyses ausus fuisset primam Circumcisionis originem Deo tribuere, si eam apud Ægyptios jam obtinere propriis oculis inspexisset? *Tertio* Moyses scribebat Hebræis, qui recens Ægyptum deseruerant post longam 250. annorum ibi factam moram: quomodo vero eorum indignationem effugisset, si tam splendido mendacio eos decipere tentasset? His de causis Origenes Lib. I. n. 22. Celsum jure reprehendebat, quod maluerit Ægyptiis fidem adhibere, quam Moysi.

142. Ulterius non multam esse Herodoti in hac re auctoritatem, pluribus argumentis ostendi potest. *Primo* enim a Manethone Ægyptio sæpius ignorantiæ in rebus Ægyptiacis accusatum scimus apud Josephum Lib. I. contra Apionem (d); quod Herodoto exprobavit etiam Diodorus Lib. I. *Se-cun-*

(c) Sanchuniathonis verba apud Eusebium Lib. I. c. 10. hæc sunt: *Sibi ipsi (Saturnus) verenda prescindit, sociisque omnes ad simile factum per vim adigit; quæ potius evirationem, quam Circumcisionem indicate videtur. Sed hoc totum ut fabulosum ab emanuclæ Criticis exploditur. Huetius in Demonstrat. Evangel. Propos. IV. cap. 13. vult, hanc Saturni amputationem esse ipsam Abrahami Circumcisionem ex sacris Moysis libris haustam.*

(d) Hæc sunt Josephi verba: *Manethon genere vit Ægyptius græca disciplina eruditus, sicut palam est. (scripsit enim sermone græco) paternæ religionis historiam ex sacris (sicuti ipse ait) interpretatus libris frequenter arguit Herodotum in Ægyptiacis ignorantia ne mentitum.*

eunlo redarguitur ab eodem Josepho Lib. VIII. *Antiquit.* Cap. 2. erroris in recensendis Pharaonibus Egyptiis; & Cap. 4., quod falso scripserit, Phoenices, & Syros, qui sunt in Palæstina, Circumcisione fuisse iusos, quia soli Judæi in Palæstina circumcidabantur. Idemque Flavius Lib. XII. *Antiq.* Cap. 17. narrat. Idumæos a Jo. Hirano fuisse ad Circumcisionem adactos, atque ex eo *primum* tempore inter Judæos recenserit cœpisse. Quis autem sanæ intentis suspicetur, Palæstinorum mores melius cognitos fuisse Herodoto homini græco, quam Josepho in ipsa Palæstina nobili genere nato, & educato? *Tertio* multo magis falsus est Herodotus, dum scribit, ipsos Syros (nempe Judæos) fateri, se Circumcisionem accepisse ab Ægyptiis; quasi vero potuissent Judæi ea ignorare, vel respire, quæ Moyses sanctissimus eorum Legislator, & Propheta de Circumcisionis origine scripsisset. Herodotus ergo a vniuersis Ægyptiorum sapientibus, qui res suas amplificare studebant, decipi se passus est, atque aliis posterioribus, Diodoro, Straboni, Celso, Juliano, erroris occasio fuit; quorum fides, labefactata Herodoti auctoritate, ex seipsa corruit.

145. Sed ut luculentius appareat, Hebræos non fuisse ab Ægyptiis sacrum Circumcisionis ritum mutuatos, breviter notanda sunt disciriunina, quæ inter utriusque populi Circumcisionem erant. *Primo* enim Circumcisio non erat in Ægypto communis, si Origeni creditus Lib. II. *Comment.* in epist. ad Romanos, sed soli illi eam suscepiebant, qui geometriae, aut astronomiae dabant operam; Sacerdotes item, Aruspices, Prophetæ, Hierophantes, Vates &c. (a). Hebræi vero omnes sine ulla exceptione ex lege Moysis circumcidabantur; & quidem sub severa illa excidii a populo suo communi-

natione. *Secundo* Hebræis hæc dura cæremonia præcepta erat octava post nativitatem die; Ægyptii vero, ut Sanctus Ambrosius refert Lib. II. de Abraham cap. 11., nouissi anno 13. præputium deponebant. *Tertio* apud Hebræos soli masculi hæc lege adstringebantur: in Ægypto autem, & apud alios populos Orientales etiam puellæ (b). *Quarto* Circumcisio Judæorum ab aliis maxime distabat ex fine. Abraham enim eam a Deo accepit, & posteris suis observandam reliquit, ut cultum religiosum, seu ut signaculum fidei, ut pactum, & fædus sempiternum. Alii vero populi potius exterræ munditiae causa, si Herodoto creditus, qui etiam addit, eadem de causa *Sacerdotes tertio quoque die totum corpus erasissæ, ne quis pediculus Deos colentibus, aut alia sordes crearetur* (c).

144. Dices. Cum certum sit, Circumcisionem non solum apud Hebræos, sed etiam apud alios populos non paucos, maxime vero apud Ægyptios obtinuisse, aut dicendum erit, hos omnes ab Hebræis hanc morem didicisse, aut Hebræos ab aliis. Primum nullatenus est verisimile, cum Hebræi essent aliis populis admodum invisi; potissimum vero Ægyptiis, ut testatur Josephus Lib. I. contra Apionem; unde etiam ab ipsis ut vilissima mancipia despicebantur: secundum ergo dicendum est, quod eo fit verosimilis, quo non insuetum erat populo Hebraico, relicta patria religione, superstitiones idololatriæ sequi. Vel deinceps Spencer assentientiam erit, qui ut alias cæremonias, ita etiam Circumcisionem, a Gentilibus derivatas esse, atque a Deo ut sacras approbatas suspicatus est (d).

145. Resp. Theodoreus Interrogat. LXVIII. in Genesim sine hæsitatione affirmat, Ægyptios didicisse ab Hebræis circumcidì. Sed quanvis ostendi

(a) Refert Clemens Alexandrinus Lib. I. *Stromatum*, Pythagoram, cum Ægyptiaca mysteria edoceri ciperret, debuisse se dura Circumcisionis legi subjicere. Hanc autem legem id o positat fuisse, aliqui arbitrantur, ut homines peregrini, quibus exsecio ista probroso videbatur, a suis mysteriis arcerentur. S. Ambrosius autem epist. LXXII. ad Constantium n. 5. aliam, eamque superstitiosam hujus rei causam allegat, qui nepp' stolidè putabunt, neque magici carminis supuentum, nec geometrium, nec astronomiam vim suam obtinere sine Circumcisionis signaculo.

(b) Jo. Chardinus suis per Asiam itineribus celebris, Toin. III. narrat, in aliquibus Orientis partibus mortui circumcidendi puellas adhuc servari, sed non ante pubertatem, quia tunc solum Circumcisioni aptæ sunt: masculis vero post quintum, aut sextum annum, aut etiam serius circumcidì.

(c) Philo Judæus in brevi suo libro *De Circumcisione*, ut os refert, qui hanc Judaicam cæremoniam trahibant, probat, eam in honore fuisse apud gentes alios, nec verisimile esse temere circumcidì tam multa hominum milia, perferrere, ut crucians mutilationis in suis, & carissimorum pignorum corporibus. Deinde variis affecti hujus moris apud gentiles causas; unam, ut cœratur morbus curata difficilis, quem vocant carbuncu-

lam ... alteram, ut totum corpus sit purius, nec impedit officia Sacerdotaliis ordinis ... tertiam, quod cordis similitudinem quondam habet circumcisæ hæc pars (quod ipse allegorice interpretatur) Quarta porro cura, aut, summe necessaria est euro fecunditatis, & numerose sobolis. Illis cuticule abscissionem sanitatis ergo fuisse ab aliquibus populis factam tradunt Medici insignes, Paulus Ægineta Lib. VI. cap. 70. & Vestinus *Syntagma Anat.* cap. 6.

(d) Andacius progressus est Jo. Clericus ita scribens: *Parum credibile multis videtur, ritum ejusmodi incommodum, & quando a grandioribus suscepiebatur, primum honestum, qui denique neque ad bonos mores quidquam conferre potes, a Deo opt. max. primum institutum. Suspectatur, Abramum, qui hoc viderat in Ægypto fieri, & forte a servis Ægyptiis, quos plures in Chananiam ex Ægypto duxerat, rationes, quas Ægyptus tam absconso aliqui per se renti prætendebant, edocum in illorum senentiam iovisse, quod cum animo imberteret Deus, qui summa cura: & ea rese nostræ imbecillitati attempera: idem Abramum jucce facere, quod in aliis probat. Quidcumque vero Clericus hanc impianam sententiam alius tribuere videatur, ab eadem tamen se minime alienum ostendit.*

di non posset, *Egyptios*, aliosque populos ab Hebræis Circumcisionem esse mutuatos, certum tamen esse debet, Hebræos non ab alio, quam ab ipso Deo, Circumcisionem, ut pactum, ut fœdus, ut tesseram distinctionis, accepisse, ut supra num. 128. seq. luculentè ostensum est. Sane quis inquam sibi persuadeat, aut Abrahamum, aut Moysem, quorum prior patriam, & totam cognitionem suam deseruit, ut ab idolatria longe recederet, alter autem in suis legibus nihil magis curavit, quam ut populum ab omni Gentilis superstitionis umbra præcaveret, quis inquam sibi persuadeat, sanctissimos hos viros voluisse hanc characteristicae legem a Gentilibus mutuare? Multo autem absurdius est, voluisse Deum id permittere, vel approbare, cum nihil magis aut frequentius suo populo inculcaverit, quam ut a viis gentium quam longissime recederet? Sed audiatur hac in re etiam Tacitus, qui in laud. supra Lib. V. *Historiarum* ita Judæos describit: *Profana illis omnia, quæ apud nos sacra: rursus concessa apud ipsos, quæ nobis incesta.* Et pergit ulterius exponere, quomodo Judæi a ceteris omnibus distingui satagerent, ut proinde inverisimile omnino sit, totam Judaicam nationem una cum Moyse, & sanctissimis Patriarchis Abraham, Isaac, & Jacob, voluisse hanc sacram cærementiam alz Ethnicis mutuari.

146. Qua vero ratione Circumcisio ab Hebræis ad alias gentes fuerit derivata, haud facile dictu est. Habeimus tamen documentum illustre Sichilitarum Gen. XXXIV., qui a suo Principe coacti sunt circumcisionem recipere, quia filii Jacob non alia conditione voluerunt sororem suam Diana ipsi in uxorem promittere, quam ut se, sive que circumcidideret. Non possumus, inquietab... dare sororem nostram homini incircunciso, quod illicitum, & nefarium est apud nos. Scimus, Josephio referente Lib. XIII. *Antiquit. Judaici.* cap. 17. Idumæos ab Hircau adactos fuisse ad Circumcisionem accipiendam (a). Multi populi Circumcisione utentes ab Abraham originem trahebant, ex filiis scilicet, quos S. Patriarcha ex Agar, & Cetura suscepit, ex quibus multæ, & populosæ ortæ sunt nationes. Deinum, quanvis *Egyptii* Hebræos contemnerent, eosque ut vilia mancipia haberent, non est tamen impossibile, ipsorum Sacerdotes Circumcisionis ritum, ut aliquod mystérium, quo se a ceteris distinguerent, ab iisdem Hebræis mutuatos esse. Sane Artapanus apud Eusebium Lib. IX. *De Præparat. Evangel.* cap. 27. narrat, *Ethiopes*, quanquam Judæorum hostes, tam propenso tamen in Moysem fuisse animo,

ut ipsius quoque Circumcisionis ab eo ritum acciperent. Cur nou potuissent similiter eum recipere etiam *Egyptii?* Et sin minus eo tempore, quo Hebræi in *Egypto*, tanquam vilia mancipia serviebant, saltem quando Joseph fuit a Pharaone constitutus *Dominus domus sue*, ..., ut erulirez principes ejus, ut dicitur in Ps. CIV. Nihil facilius, quam a viro tam celebri, atque in tanta dignitate constituto *Egyptios* nonnullas Hebræorum cærementias didicisse; tunc enim Hebrei carissimi erant *Egyptii*. Tunc etiam postea id contingere potuit, quando regnum Israel florebatur, & quando mutua vignerunt inter varumque populum commercia; nam & Salomon accepit in uxorem filiam Pharaonis regis *Egypti* 5. Regum III. 1., & fœdus init cuni Hiraim rege Tyri, Ibid. c. V., & regina Saba ad eum invisendum venit, Ibid. c. X.

147. Addunt aliqui ex Origeni Lib. V. *contra Celsum* num. 45., fortasse usurpatam fuisse Circumcisionem propter Angelum quemdam, qui in circuncisos occidebat, circuncisos autem lædere non poterat; cuius exemplum suppeditat sacra historia Exodi IV. 24., ubi Angelus dicitur voluisse occidere Moysem, propter filium ejus Eliezer, qui incircuncisus erat (b). Hujus ergo rei fama, & postea cruenta occisio omnium primogenitorum *Egypti*, exceptis filiis Hebræorum, qui circumcisi erant, potuit esse aliqua Circumcisionis inventa causa. Et hæc quidem de *Egyptii*, de quibus potissima est difficultas. Nam Ismaelites, seu Arabes, Idumæi, & Moabiti, utpote ab Abraham, ex Agar, & Cetura, aut ab Esau descendentes, hunc ritum a patribus suis didicerunt.

148. Sed quidquid sit de prima origine Circumcisionis apud *Egyptios*, aliosque populos, nullatenus verisimile videtur, eam fuisse tempore Abrahami in usq: quia tunc non potuisset esse certa distinctionis Hebræorum tessera. Non desunt etiam, qui multo serius apud *Egyptios*, aliosque populos fuisse Circumcisionem inventam colligunt ex iis verbis Jeremiæ IX. 25. seq.: *Visitabo super omnes, qui circumcisum habent præputium, super Egyptum, & super Iuda, & super Edom, & super filios Ammon, & super Moab ... quia omnes gentes habent præputium: omnis autem dominus Israel incircumscis sunt corde: quorum verborum hunc esse volunt sensum: Visitabo in ira mea, tam filios Israel, qui circumcisi sunt carne, non autem corde, quam omnes gentes, Egyptum scilicet, Edom, Ammon, Moab, quæ habent præputium; unde sequeretur, tempore Jeremiah hos populos incircuncisos fuisse. Similia leguntur apud Ezechielem XXXI. 18., & XXXII. 19.*

(a) Seu potius ad hunc usum restituendum; cum enim Idumæi ab Esau circumcisio originem traherent, sine dubio aliquando circumcisione nisi sunt; nisi forte illud verum sit, quod aliqui suspicantur, Esau avitam hanc legem violasse.

(b) S. Augustinus Lib. II. in Exodus quæst. 11. T.

III. pntavit, Angelum voluisse occidere Eliezer incircuncisum; permittit tamen, ut idem etiam de ipso Moyse intelligatur; *Quamquam, inquit, & si de Moyse accipere quisquam voluerit, non est magnopere resistendum.* Et quæst. 12. *Post illum, que ab Angelo futura erat, intersectionem Moysi, vel infantis.*

149. Spencerus tamen ex hoc eodem Jeremiæ loco conjectatur, non solum Ægyptios fuisse circumcisos, verum etiam huic Circumcisionis ritum adhibuisse ante Hebræos, quia ante ipsos nominantur: ita enim vertit textum hebraicum: *Ecce prope adsum dies, cum animadvertam in omnes, qui circumcisí sunt cum præputio, in Ægyptum, & Iuda &c.*

150. Séa primo perperam Spencerus insiciatur, hunc textum hebraicum על בָּרְמָרֶל כַּעֲרֵלָת veri posse super omnem circumcisum, & præputiatum; idest in obvio sensu super omnes circumcisos, nempe Judæos, & præputiatos, scilicet Gentes non circumcisas. Ulterius si tam Spenceri interpretatio admitteretur, quia est quoque Car. Honbigant, & aliorum quorundam, ut scilicet intelligentur illi, qui carne circumcisi sunt, non autem corde, frivola tamen est ejusdem Scriptoris observatio, ideo Ægyptios primo loco nominari, quia ipsi primi fuerunt, qui sibi præputium exciderent. Potius enim conjectandum est, Prophetam primo loco nominasse Ægyptios, quia potenteriores erant ceteris, atque in eis Iudei suam fiduciam reposuerant.

151. Objicit ulterius Spencerus verba, quæ leguntur Josue V. 9.; postquam enim præcepisset Deus Josue, ut omnes Israelitæ circumciderentur, ita concludit: *Holle abstuli opprobrium Ægypti a vobis*; idest, ut Spenceius, & post eum Jo. Clericus commentantur, quia Ægyptii reprohabant Iudeis, quod qui nati erant in deserto, nondum essent circumcisi.

152. Resp., ineptum esse horem duumvirum commentarium. Quomodo enim Ægyptii tam longe dissiti, & quibuscum Israelite eo tempore nullum habebant commercium, potuissent ipsis omissionem circumcisionis reprobarere? Sensus itaque illorum verborum est, ablatum tunc fuisse opprobrium Ægypti, quia omissa Circumcisio, Ægyptiis præputiis similes facti erant; ea vero peracta hoc similitudinis cum Ægyptiis opprobrium sublatum fuit.

153. Dices. Ecce soli Ægyptii nominantur, & non potius dictum fuit opprobrium gentium, cum præputium esset omnibus gentibus commune?

154. Resp., causam fortasse fuisse, quia populus non ita pridein de Ægypto exierat, eusque regionis mores magis quam aliorum populorum noti erant.

Quæsti hic solet, an Circumcisio iterari posset?

155. Resp. nra cum Rabbinis in Gemara Babylonensi ad tit. *Jahimoth* cap. 4., non potuisse, quando Circumcisio inter Hebræos facta erat; bene vero si ab Ægyptiis, vel Arabibus, aut aliis populis circumcisionis fuisse recepta; tunc enim pars cuticulæ superstitis abscedebatur, aut aliquæ guttæ sanguinis edicebantur.

156. Id etiam docet S. Augustinus Lib. I. contra Cresconium cap. 51. T. IX. tum etiam Quæst. VI. in Josue T. III., ubi eos refellit, qui Sacra-

mentum Baptismi iterari posse contendebant, quia Josue V. 2. jussit Deus, ut filii Israel secundo circumcidarentur. Hunc autem Scriptura locum ita explicat S. Pater: „Non unus homo his circumcidit, sed unus populus erat in quibusdam circumcisis, in quibusdam non circumcisis, ideo dictum est iterum: ut circumcisus iterum circumcidetur, non homo, sed populus.” Vult ergo S. Pater, ut si solum debuerint a Josue circumcidiri, qui antea circumcisione non fuerant; & hic videtur planus, & obvius illius divini mandati sensus.

157. Sed eruditissimo August. Calmet subtilior, quam verior visa est hæc sautissimi Doctoris expositione; ipse vero contendit, hoc Circumcisionis secundæ mandatum nihil aliud indicare, quam morem Circumcisionis interruptum, esse iterum resumendum. Ita etiam sentiunt nouulli alii Interpretes, ut Bonfrerius, Tirinus, & Menochius. Mihi tamen magis arridet explicatio Dominici Soto in IV. Dist. I. quæst. 2. art. 4., qui censet illam circumcisionem vocari secundam, quia solemnis fuit, & totius populi, qualis nunquam facta fuerat post illam primam, quia Abraham seipsum, & universam fainiliam suam circumcidit.

158. Alii vero putant, verba illa: *Circumcidere iterum*, ita spectare ad Josue, ut ipse seipsum & iterum filios Israel circumcidet. Primo enim volunt, circumcisione fuisse illas duas Tribus Ruben, & Gad cum dimidia Manasse; quæ in regnis Og, & Sehon terram promissam obtinuerunt citra Jordaneum; neque euim poterant Israelitæ terram Chanaan ex fædere promissam possidere, nisi ipsi conditionem fæderis servassent, nempe Circumcisionem. Hæc itaque prima fuit Circumcisio facta a Josue; altera vero facta fuit in colle præputiorum trans Jordanem. Ita opinatur Car. Honbigant; & quamquam fateatur, hanc suam opinionem non esse certam, vult tamen esse illa verisimiliorem, quæ verbis illis: *Iterum circumcidere*, hunc tribuit sensum: *Circumcisionis usum revocato*.

159. Etsi autem in expositione hujus loci non consentiant Interpretes, nemo tamen eorum putat, Circumcisionem fuisse iteratam, aut iterari potuisse; quia, ut inquit Estius in IV. Dist. I. §. 52. *sicut nunc per Baptismum, ita quondam per Circumcisionem inserebantur homines populo Dei, & a lscriptebantur in societatem Sanctorum, & ius acquirebant ad participationem aliorum Sacramentorum ... Et velut consecratione qua lumen nefas sit iterari, deputabantur homines religioni uniti veri Dei, sicut nunc baptismino.*

160. Addunt alii rationem physicam, quia cuticula seipsum ablata iterum auferri non poterat. Sed hæc ratio non videtur efficax: nam putant aliqui Medici non ignobiles, tam veteres, quam recentiores, ut Celsus Lib. VII. c. 25., Galenus Meth. Lib. XIV. cap. 16., aliquie landati a Buxtorfio filio in epist. ad Bartholinum, ponuntse aliquo instrumento, quod *Spatisterem* vocant, pel-

pelliculam iterum trahi, ut nullum præteritæ circumcidionis signum appareret. Sane Josephus Lib. XII. antiquit. Judic. c. 6. narrat apostasiam nonnullorum sibi Antiochœ Rege, qui ita circumcidionis signum deleverant, ut nuliquoque Græcis non essent dissimiles. Et S. Epiphanius hebraicarum rerum peritissimus in Lib. de ponderibus & mensuris refert, Symmachum, cum samaritana secta relicta ad Judeos transisset, fuisse secundo circumcisionem. Sublit postea, id mirum videri non debere; fuisse enim detestabile aliquid artificium, quo id fieret. Talmudistæ proptere docent, eos apostatas, qui sibi faciebant præputia; si ad avitam religionem reverenterntur, fuisse ad circumcisionem iterato adactos.

161. Atque in hac sententia litteraliter explicatur, quod de quibusdam iniquis filiis Israel dicitur in primo Machab. Lib. I. 16. *Et fecerunt sibi præputia, & recesserunt a testamento sancto, & juncti sunt nationibus &c.* Tum etiam illud Apostoli Pauli in prima ad Corinth. VII. 18.: *Circumcisus aliquis vocatus est? Non ad lucat præputium.* Quamvis non negaverim, hæc loca posse etiam commode in alio sensu explicari.

Quæres secundo, quo in loco, & a quibus circumcisione perageretur?

162. Resp., nihil hac de re inveniri in sacris libris præscriptum. Nec multum tribuendum videtur hodiernæ Judæorum praxi, in qua nonnulla superstitionis adliberi perhibetur. Neque etiam peculiarem inveniimus cæremoniam pro circumcisione proselytorum, qui populo Dei aggregantur, & poterant postea ingredi in atrium templi, & simul eum Israelitis comedere agnum paschalem. Solummodo certum est, circumcisionem in pueris fuisse octavæ diei affixam, ut antea fieri non posset. Pntant tamen aliqui, potuisse eam differri, quando sine periculo mortis infantis executio fieri nequibat; non tamen propter sabbatum, ut colligitur Joan. VII. 25. (a).

§. II.

De Circumcisionis effectibus.

163. Præter illum præcipuum circumcisionis finem supra a nobis expositum, distinguendi scilicet populum, quem sibi Dominus de stirpe Abraham elegerat, a ceteris terræ nationibus, multi alii esse potuerunt hujus Sacramenti fines, & effectus. Primo enim, ut S. Thomas I. 2. quæst. 102. artic. 5. ad I. recte observat, ratio principalis circumcisionis fuit ad protestationem filiei unius Dei. Et quia Abraham fuit primus, qui

(a) De Circumcisione apud Judeos usitata copiose commentatus est Moses Maimonides in Jad Chasaka seu in Manu-forti P. I. Lib. II. tract. 6., qui liber Argentorati prodidit in 4. an. 1661. cum versione latina Sch. Schmidii.

se ab infidelibus separavit, exiens de domo sua, & de cognatione sua, ideo ipse primus Circumcisionem accepit Et ut hæc protestatio, & imitatio filii Abrahæ firmaretur in coribus Judæorum, acceperunt signum in carne sua, cuius obliisci non possent. Alter hujus sacræ cæremoniæ finis erat, ut per earnis Circumcisionem excitarentur homines ad spiritualem circumcisionem cordis, & ad Deum amandum; unde Moyses Deut. XXX. 6. populo dicebat: *Circuncidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum.* Tertio, ut Philo bene animadvertis, circumcision erat symbolum debitæ abstinentiæ a noxiis voluptatibus, præcipue antenæ carnis. Quarto circumcision erat figura, & typus Baptismi, ut quemadmodum per hoc novæ legis Sacramentum nos Christo consecramur, & jus ad alia Religionis Sacraenta acquirimus, ita per Circumcisionem homines Deo consecrabantur, atque convivii paschalisi, omniumque veteris legis mysteriorum participes siebant.

164. Hæc & alia moltiplicis generis beneficia populo Abrahamitico contulerat Deus per Circumcisionem. Sed præcipius tamen hujus Sacramenti effectus communiter reputatur remissio peccati originalis; qua de re agit noster Doctor Angelicus in S. P. quæst. 62. art. 6. ad 5., & copiosius quæst. 70. artic. 4., quo postremo loco hæc habet verba: „*Ab omnibus communiter ponitur, quod in Circumcisione peccatum originale remittebatur.*“ Quidam tamen dixerant, quod non concesserebatur gratia, sed solu[m] auferebatur peccatum, quod Magister ponit. Sed hoc non potest esse, quia culpa non remittitur, nisi per gratiam secundum illud Roman. III. 24. *Justificati gratus per gratiam ipsius (b).*”

165. „Et ideo alii dixerunt, quod per Circumcisionem conferebatur gratia, quantum ad effectus eius remissionis culpæ, sed non quantum ad effectus positivos; ne cogerentur dicere, quod gratia in Circumcisione collata sufficiebat ad implendum mandata legis, & ita superfluu[m] fuerit adventus Christi. Sed hæc etiam positio stare non potest. Primo quidem quia per Circumcisionem dabatur pueros facultas suo tempore perveniendi ad gloriam, quæ est ultimus effectus positivus gratiæ. Secundo quia priores sunt naturaliter secundum ordinem causæ formalis effectus positivi, quam privativi, licet secundum ordinem causæ materialis sit e converso; forma enim non excludit privationem, nisi informando subjectum.”

166. „Et ideo alii dixerunt, quod in Circumcisione conferebatur gratia, etiam quantum ad

a-

(b) Hinc apparet, quomodo S. Thomas paucis prædamnaverit errorem, quem Novatores nostrorum temporum postea suscitarunt, scilicet posse peccata nostra deleri sine gratiæ infusione. Vid. Tom. VI. nostrarum Prælect. P. II. Diss. II. cap. 3.

„ aliquem effectum positivum, qui est facere di-
„ gnūm vita æterna, sed non quantum ad omnes
„ effectus: quia non sufficiebat reprimere concu-
„ piscentiam somnis, nec ad implendum manda-
„ ta legis: quod etiam aliquando mihi yisum est
„ (in IV. Distinct. I. quæst. 2. art. 4. quæstiunc.
„ 5.). Sed diligenter consideranti appetet, hoc
„ non esse verum, quia minima gratia potest resis-
„ tere cuilibet concupiscentie, & vitare omne pec-
„ catum mortale, quod committitor in transgres-
„ sione mandatorum legis: minima enim charitas
„ plus diligit Deum, quam cupiditas millia au-
„ ri, & argenti (a). ” His refutatis falsis opinio-
„ nibus, ita demum suam doctrinam proponit An-
„ gelicus.

167. „ Dicendum est, quod in Circumcisione
„ conferebatur gratia quantum ad omnes gratiæ
„ effectus; aliter tamen quam in Baptismo. Nam
„ in Baptismo conferuntur gratia ex virtute ipsius
„ Baptismi, quam habet, inquantum est instru-
„ mentum passionis Christi iam perfectæ (scili-
„ cet ex opere operato); in Circumcisione au-
„ tem conferebatur gratia, non ex virtute Cir-
„ cuncisionis, sed ex virtute fidei passionis Chri-
„ sti, cuius signum erat Circumcisio: ita scilicet
„ quod homo, qui accipiebat Circumcisionem,
„ profitebatur, se suscipere talem fidem: vel a-
„ dultus pro se, vel alijs pro parvulis. Unde A-
„ postolus dicit Roman. IV., 11. quod Abraham
„ accepit signum circumcisionis, signaculum ju-
„ stitiae filii: quia scilicet justitia erat ex fide
„ significata, non ex Circumcisione significante.”
Alii legunt: non ex Circumcisione justificante.
Eademque habet Angelicus Lect. II. in c. IV. epist.
ad Rom.

168. Hanc doctrinam ætate S. Thomæ commu-
„ niter omnes probabant. Sed postea aliqui docere
„ cœperunt, gratiam in Circumcisione ad delendum
„ peccatum originale conferri virtute ejusdem cir-
„ cuncisionis, seu ex opere operato, non secus ac
„ in Baptismo. Ita Scotus in IV. Dist. I. quæst. 6.,
„ quem Durandus Dist. I. quæst. 5., aliique secuti-
„ sunt, putantes soli Circumcisioni, utpote Sacra-
„ mento Abrahamico, non autem alijs Sacramen-
„ tis Mosaicis, hanc virtutem producendi gratiam
„ ex seipsis fuisse a Deo collatam. Hanc sententiam
„ acriter impugnat Card. Bellarmiñns Lib. II. De
„ Sacram. c. 15., ac seq., & quamvis S. Thomæ,
„ & Thomistarum opinionem (quod gratia justifi-
„ cans in Circumcisione conferretur, quatenus fidei
„ protestatio erat, & fidei in Chistum venturum ap-
„ plicabat) probabiliorē dicat, ita tam disputat,
„ ut videatur contendere, nulla prorsus ratione fuisse
„ Circumcisionem remedium contra peccatum origi-
„ nalem. Bellarminum sectatur Honoratus Tour-

ney T. VII. quæst. 5. art. 5., ubi fatetur, se ab
„ Augustino, salva, quæ ipsi debetur reverentia,
„ recedere. Nostra erga nostrum S. Præceptorem, e-
„ jusque magistrum S. Augustinum reverentia dictat ab
„ eorum doctrina nec vel latum unguem discedere. Pro-
„ pterea sit

PROPOSITIO.

Circumcisio fuit instituta ad delendum peccatum
„ originale: non tamen illul delebat sua virtute,
„ seu ex opere operato, sed prout signum
„ erat externum protestavitrum filii.

169. Prob. Prima pars ex ipsis verbis institu-
„ tionis Gen. XVII., ubi quamvis expresse non dic-
„ catur, per eam expiati peccatum, & justificatio-
„ nis gratiam conferri, hanc obscure tamen id insi-
„ mutatur vers. 11., ubi dicitur: Circumcidetis car-
„ nem præputii vestri, ut sit signum fœderis inter
„ me, & vos eritque pactum meum in carne
„ vestra in fœdus æternum. Porro Deus pactum,
„ & fœdus cum peccatoribus iniuste non potest; quo
„ enim participatio, inquit Apostolus 2. Corin. VI.
„ 14., justitiae cum iniuitate? Quæ autem
„ conventio Christi a Belial? Abraham quidem,
„ quando Dei mandato obtemperans seipsum præpu-
„ tio multilavit, justus jam erat, sed idem dici non
„ potest de infantibus ex ejus semine nascituris, ant
„ de gentilibus proselytis, qui per hanc Circumcisio-
„ nis legem populo Dei consociabantur. Tacite ergo
„ insinuat, per Circumcisionem originale pecca-
„ tum in pueris fuisse deletum, in adultis vero etiam
„ peccata actualia; nisi dicere velimus, Circumcisio-
„ nem non fuisse nisi signum civile, & politicum, quo
„ Israëliticus populus distingueretur ab aliis, cum poti-
„ us certum sit, eam siuul etiam continuisse sacram,
„ & religiosum fœdus, quo Deus voluit populum a
„ se prædictum sibi consacrare, eundem a pecca-
„ tis mundando. Ulterius Circumcisionem non fuisse
„ tautummodo signum civile, & politicum, sed etiam
„ rituum religiosum, manifestum sit ex ea le-
„ ge Exodi XII. 43., & seq.: Hæc est religio Pha-
„ se: omnis alienigena non comedat ex eo ... Quod
„ si quis peregrinorum in vestram voluerit transire
„ coloniam, & facere Phase Domini, circum-
„ cidetur prius omne masculinum ejus, & tunc
„ rite celebrabit &c. Erat igitur ritus sacer, quo
„ aditus aperiebatur ad reliqua Legis Mosaicæ Sa-
„ cramenta, quorum unum, & præcipuum erat e-
„ sus agni paschalisi.

170. Prob. secundo eadem prima pars a S. Tho-
„ ma laud. quæst. 70. art. 4. auctoritate S. Augusti-
„ ni, qui Lib. II. De nuptiis, & concupiscentia c.
„ 11. Ex quo, inquit, instituta est circuncisio in
„ populo Dei, quæ erat signaculum justitiae filii,

i-

(a) Quæ verba postrema desumpta ex Ps. CXVIII.
ita explicat S. Augustinus in fine Serm. XVII. in enim-
dem Ps. Ut amplius diligit charitas legem Dei, quam
diligit cupiditas millia auri, & argenti. Unde quili-
Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

bet conscientiam suam diligenter excutens aliquatenus
cognoscere poterit, an habeat in se charitatem Dei sal-
tem in infimo gradu.

ita ad justificationem purgationis (sic legebat S. Thoinas, sed Maurini legunt ad significacionem purgationis) valebat & in parvulis originalis, veterisque peccati, sicut & baptismus ex illo valere cœpit ad innovationem hominis, ex quo est institutus. Quam doctrinam S. Pater multis aliis in locis ita constanter repetit, ut de ejus veritate certissimum se fuisse ostendat. Vid. in epist. CLXXXVII. ad Dardanum c. 11., ubi inquit: Circumcisio antiquis Sanctis pro Baptismo fuisse creditur. Et Lib. II. contra litteras Petiliani c. 72. Certe, inquit, antiquus populus Dei circumcisio nem pro Baptismo habebat; nempe quantum ad remedium contra peccatum originale, quamvis quantum ad efficaciam operandi aliquod, magnum discrimen inter utrumque Sacramentum sit, ut postea duce Angelico ostendemus (a).

171. Neque vero peculiaris hæc fuit solius Augustini sententia, ut quidam nimis confidenter assentunt. Nam saltem post exortam hæresim Pelagianam, quæ dogmati transfusionis peccati originalis illustrando, & confirmando occasionem dedit, multi Sancti Patres, præcipue latini, omnesque fere Theologi Scholastici in Augustini sententiam manibus, pedibusque iverunt, statuentes, Circumcisione, tam in adultis, quam in parvulis fuisse peccatum originale expiatum; ut mox patet: Inter veteres tamen pro eadem sententia non immerito laudatur S. Ambrosius, cuius Augustinus frequens fuit auditor. Hic enim in Lib. II. De Abraham c. 11. „Egregie autem, inquit, in„ fantæ in primis vagitus circumcidì mares lex

, jubet, etiam vernaculos; quia sicut ab infantia peccatum, ita ab infantia circumcisione. Nullum tempus vacuum debet esse tunc, quia nullum est culpæ vacuum..... Non senex ergo proselytus, nec infans vernaculus excipitur, quia omissis ætas peccato obnoxia est, & ideo omnis ætas Sacramento idonea (b) ”.

172. Sed postea magnum Augustinum secuti sunt duo fidissimi ejus discipuli Prosper, & Fulgentius, auctor item incertus Lib. De promissionibus, & prædictionibus Dei in Append. Operum S. Prospere; & auctor Lib. De vocatione omnium gentium, aliquique passim.

173. Sed præ ceteris audiri meretur S. Gregorius Papa, qui Lib. IV. Moralium c. 3. inquit: Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus Sacrificii, vel pro his, qui ex Abraham stirpe prodierunt, mysterium circumcisionis. Quæ verba inveniuntur etiam in Decreto Gratiani P. III. De Consecr. Dist. IV. can. 5.

174. Accedit vener. Beda, qui in c. II. Lucæ Circumcisione dicit præcipue significasse donum remissionis, quod solveret a peccato prævaricationis Adæ. Quod probat una cum S. Augustino ex illa comminatione: *Masculus, cuius præputii caro circumcisæ non fuerit, peribit anima illa de populo tuo, quia pactum meum irritum fecit.* Quam comminationem comparat cum illa Salvatoris nostri Joan. III. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

175.

circumcisæ justæ interire non posse, nisi originalis obligatio peccati.

Nos hac inquit Augustini ratione usi non sumus, primo quia S. Thomas studiosissimus S. Doctoris discipulus, eandem nunquam adhibuit; nec etiam iis verbis: *Masculus, cuius præputii caro &c. nsus est, ut ostenderet, Circumcisio fuisse datam ad delendum peccatum originis.* Secundo, quia expositi S. Augustini deducta ex græco fonte multis, & non levibus obnoxia est difficultatis, quæ longiorem sermonem exigerent. Veruntamen si quis eas multa eruditione solitas, & S. Augustini doctrinam apprime vindicatae videat, adeo doctissimum P. Jo. Laur. Berti Lib. XXX. De Theol. Discipl. c. 4.

(b) Video laudari inter eos veteres, qui ante S. Augustinum docuerunt, circumcisione deletum fuisse peccatum originale, Isychium, gen. Hesychium Jerosolimitanum, qui in fine Libri III. in Leviticum (Tom. XII. Biblioth. maxime SS. PP. Lugd. pag. 18.) scribit, infantem incircumcisum perire debuisse de populo, quia ante circumcisionem abominabilem habet carnem, & immundam.... Mundatur autem per circumcisionem, que imaginem gerit resurrectionis mortuorum. Sed fatendum est, incertam esse hujus Scriptoris ætatem. Hos libros latine scriptos fuisse appetat, quia in ipsis communiter adhibetur latina versio Scripturae sacrae a S. Hieronymo adornata, quæ nonnisi post S. Gregorium M. in usu esse cœpit. Vid. Rein. Ceillier De auctor. eccl. Tom. XVII. cap. 20.; item Phil. Labbeus Tom. I. in Bellarn. De Scriptoribus ecclesiasticis.

(a) S. P. Augustinus ad hanc sententiam comprobandum utebatur etiam iis verbis Gen. XVII. 15., quæ ex græca LXX. Interpr. versione ita legebat: *Masculus, qui non circumcidetur carne præputii sui octavo die, interibit anima illa de genere suo, quia testamentum meum dissipavit.* Ex hoc textu plura S. Doctor colligebat: primo illatam legem non respicere adultos, sed infantes, propter illa verba: *Octavo die: secundo illam interminationem: interibit anima illa de genere suo,* significare mortem æternam: tertio, cum infantes non possent esse rei violatæ legis Circumcisionis, recte inferebat, eos non alia de causa morte æterna dainnari, quam propter originale peccatum, quod sine circumcisione deleri non poterat; ea ferme ratione, qua in Legge nova pueri non baptizati dainnatur, non propter violationem legis Baptismi, sed propter peccatum originis, quod sine Baptismo non tollitur. Hinc illa postrema verba: *Quia testamentum meum dissipavit, non de pacto, vel testamento Abrahænitico intelligebat, sed de testamento primo, seu de pacto Adamitico, quod omnes homines in Adamo dissiparunt.* Hæc est celebris illa expositio, qua S. Doctor contra Pelagianos ex Circumcisione probabat transfusionem peccati originis, & ex qua eruitur, Circumcisio fuisse datam Abrahamo, ejusque posteris in remedium peccati originis. Ea pluribus in locis usus est S. Pater, sed præcipue Lib. XVI. De Civ. Dei cap. 27.: quamvis ibidem permittit, illa verba: *quia testamentum meum dissipavit,* posse etiam referri ad testamentum Abrahæniticum, dummodo animadvertisatur, animam parvuli in-

175. Accedit item S. Bernardus sanct. Patrum postremus, qui non uno in loco eamdem doctrinam amplectus est, præcipue Serm. I. *De cena Domini*, ubi loquens de gratia Baptismi, quæ est purgatio peccatorum, hujus quidem gratiae Sacramentum, inquit, prius erat Circumcisio, ut originalis rubiginem culpe, quæ manuverat a parentibus primis, cultellus era loret.

176. Deinceps, ne longiores simus, sufficiat orationem Innocentii III., qui in c. *Majores extra de Baptismo L. III. tit. 4. Baptisma*, ait, successit Circumcisioni Sicut sine distinctione quilibet Mosaica lex clamabat: *Anima*, cuius præputii caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo; ita nunc indistincta intonat vox evangelica: *Nisi quis renatus fuerit, &c.* Addit postea aliquod discriminem inter circumcisionem, & Baptismum, nimurum, quod etsi originalis culpa remittetur per circumcisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur, non tamen perveniebatur ad regnum cœlorum, quol usque ad mortem Christi fuit omnibus obseratum: sed per Sacramentum Baptismi Christi Sanguine rubricati culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cœlorum etiam pervenitur.

177. Ex his autem, aliisque momentis, quæ ne justo prolixiores simus, prætermittimus, manifestum fit, Circumcisionem stirpi Abrahamiticæ, non tantum in tesseram, & distinctionem datam fuisse, sed etiam in remedium contra peccatum originale, quo solo infantes octo dierum polluti erant.

178. Nunc autem probanda est secunda nostræ propositionis pars, scilicet circumcisione fuisse delatum peccatum, non ex opere operato, seu virtute ipsius Circumcisionis, sed ex opere operantis, prout Circumcisio erat quoddam externum signum protestativum fidei in ventorum Messiam.

179. Hac doctrinam expresse tradit S. Thomas loco superiori num. 167. allato, ubi tacite revocat, quod junior docuerat in Lib. IV. *Sent. Dist. 1. qu. 2. artic. 4. quæstiunc. 2. dicens*: „Peccatum, quod ex alio contrahitur, conveniens est, ut per alium tollatur: & ideo in quolibet statu post peccatum fuit aliquod remedium, per quod originaliter peccatum ex virtute passionis Christi tolleretur. Et iterum, quia non poterat puer natus, antequam haberet usum liberi arbitrii, se ad gratiam præparare, ne omnino sine religione relinquetur, oportuit aliquod remedium dari, quod ex ipso opere operato peccatum aboleret, & tale remedium fuit Circumcisio. Et ideo ab omnibus conceditur, quod peccatum anserebat, sicut signabat ablutionem, & in hoc cum Sacramentis novæ legis quolammodo conveniebat, quia efficiebat hoc, quod figurabat“.

180. Prob. autem hæc secunda nostræ propositionis pars omnibus iis argumentis, quibus supra cap. præc. ostendimus, vetera Sacra menta non contulisse gratiam ex indita ipsis efficacia, seu ex opere operato, sed tantummodo ex fide operantis,

Si enim de omnibus veteris legis Sacramentis id verum est, id ipsum affirmari etiam debet de Circumcisione, quæ erat unum ex eocundem numero. Et sicut remedium ad liberandos infantes a peccato originili ante datam Circumcisionem erat aliquod signum externum protestativum fidei in ventum Messiam, ut supra n. 52. & seq. probatum est, ita etiam per Circumcisionem culpa originalis in iisdem infantibus delegatur, ut inquit Angelicus, non ex virtute Circumcisionis, sed ex virtute fidei passionis Christi, cuius signum erat Circumcisio: ita scilicet quol homo, qui accipiebat Circumcisionem, profitebatur, se suspicere talem fidem, vel adulterus pro se, vel alius pro parvulis.

181. Et de Circumcisione peculiariter dicit Apostolus Rom. IV. 11. Abramum accepisse signum Circumcisionis, signaculum justitiae fidei; quia, inquit Angelicus, hæc verba commentans, Circumcisio non erat causa justitiae, sed signum: effectum autem fidei dicit esse remotionem culpe, quæ signatur per remotionem superfluae pelliculae. Et postquam varias opiniones Theologorum sui ævi de effectu Circumcisionis refutavit, ita demum concludit: „Circumcisio ex ipso opere operato nouum habebat virtutem effectivam, neque quantum ad remotionem culpe, neque quantum ad operationem justitiae, sed erat solum justitiae signum, ut hic Apostolus dicit: sed per fidem Christi, cuius circumcisione signum erat, auferebatur peccatum originale, & conferebatur auxilium gratiae, ad recte agendum“.

182. Atque cum hac Angelici nostri Præceptoris doctrina facile conciliatur, quæ sibi opposita videntur Sanctorum Patrum dicta; quorum aliqui, ut jam vidimus, præcipue post S. Augustinum, aperte docent, Circumcisionem fuisse institutam ad delendum peccatum originale; alii vero, ut mox videbimus, id omnino negant. Conciliantur, inquam, dicendo cum S. Thoma, in Circumcisione fuisse vere ablatum peccatum originale, non tamen virtute ipsius Circumcisionis, seu ex opere operato, sed ex fide, cuius signum protestativum erat ipsa Circumcisio. Ut autem id magis pateat, proponenda, & solvenda est prima, & potissima objectio contra primam partem.

183. Ob. primo. Tain in sacris litteris, quam ex Sanctis Patribus unica Circumcisionis causa hæc assertur; ut populus Judaicus a ceteris quibuscumque nationibus distingueretur. Vid. sup. num. 151. & seq. Et ne dicatur, Patres non esse intelligendos in sensu exclusivo, quasi scilicet voluerint, Circumcisionem datam quidem fuisse in tesseram distinctionis, attinens una simul etiam in remissionem peccati originalis; ne, inquam hoc dicatur, nonnulla afferunt Patrum testimonia, quæ intelligi non possunt, nisi in sensu exclusivo. S. Justinus in Dial. cum Tryphone Abraham, inquit, Circumcisionem accepit in signum, non aut justitiam; quod postea ostendit ex eo, quod genus mu-

muliebre Circumcisionis carnalis capax non est. Secundo S. Iræneus Lib. IV. c. 16. Circumcisio nem, inquit, non quasi justitiae consummatri cem, sed in signo eam dedit Deus, ut cognoscibile perseveret genus Abrahæ. Tertio S. Jo. Chrysostomus Hom. XXVII. in Gen. legem Circumcisionis statutam dicit, non quod ad animæ salutem perficere hæc possit aliquid; sed ut hoc grati animi iudicium, quasi signum, & sigillum circumferrent Judæi, & ne licet eis commisceri gentium congressibus. Quarto Tertullianus Lib. cout. Judæos c. 5. Si Circumcisio, inquit, purgat hominem, Deus Adam incircumcisum cum faceret, cur eum non circumcidit; vel postquam deliquit, si purgat Circumcisio? Denique S. Ambrosius epist. LXXIV. ad Irenæum Signum, inquit, Circumcisio corporalis, veritas autem Circumcisio spiritualis.

184. His addi possunt etiam duo doctissimi Hæbrei, Philo, & Josephus Flavius; quorum prior omnes Circumcisionis effectus numerans in brevi Tract. De Circumcisione, nihil prorsus indicat de peccati deletione. Alter vero Lib. I. Antiquit. cap. 10., ut vidimus sup. num. 152, unicam Circumcisionis causam assignat, populi Abrahamitici distinctionem. Moderni etiam Rabbini, qui originale peccatum non agnoscunt, non possunt doctrinæ nostræ adscribere. Immo R. Menasse ben-Israel Lib. II. De resurrect. Mort. cap. 12. infantes sine Circumcisione mortuos quadam beatitudine perfici docet, quod etiam traditur in Talmud Tract. Saneilrin. c. 11.; quod nunquam Rabbini asseruerint, si Circumcisio fuisse necessaria ad peccatum originale delendum.

185. Resp., quantum ad sacras litteras, sin minus explicite, saltem implicite indicari, gratiam, quæ eis conferebatur, qui cum debita fide circumcidabantur, quia fœdus, quod Deus cum Abraham, ejusque posteris per amputationem præputii sanciebat, non erat mere carnale, & pollicium, sed religiosum, & sanctum: erat fœdus, quod promittebat Circumcisio benedictiones, non solum terrenas, sed etiam cælestes. Statuam, inquit Deus Abraham vers. 7., pactum meum inter me, & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis fœdere semipaterno, ut sim Deus tuus, & semen tui post te. En quale est pactum, quod Deus cum Abraham, ejusque posteris per Circumcisio inibat; ut neinpe essent veri ipsius cultores, & ab omni idololatrica superstitione prorsus alieni. Hoc uberioris declarat S. Paulus Rom. IX. 7. seq.; postquam enim dixisset, non omnes, qui semen sunt Abrahæ, esse filios, subdit: Ileſt, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promissionis, cestimantur in semine. Semen ergo Abrahæ, cum quo Deus fœdus sancivit,

(a) Quamvis alii illud secundum carnem referunt ad priora verba: parentem nostrum secundum carnem; sed parva hæc est differentia, cum certum sit, Apostolum

est populus sanctus. Præterea in ipsa Circumcisio ne hand obscurè significabatur futura carnalis generatio Messiae, in quo benedicendæ erant omnes gentes, ea utique benedictione, qua ab omni culpa liberarentur. Unde fides futuri liberatoris in eadem Circumcisione continebatur: quamobrem ab Apostolo Roman. IV. 11. Circumcisio vocatur signaculum justitiae fidei.

186. Dices. S. Paulus Rom. III. & IV., item ad Gal. VI., & alibi Circumcisio nihil ad justitiam profuisse pluribus ostendit, totamque ejusdem utilitatem in hoc constituit, quod populo circumcisione credita sunt eloquia Dei Roman. III. 1. & seq., designans nempe divinas Scripturas solis Hæbreis concreditas. Nihil autem S. Paulus hoc loco, qui certe erat omnium opportunissimus, de utilitate Circumcisionis ad remissionem peccatorum profert.

187. Resp. primo, generaliter S. Paulum ad reprimendam Judæorum superbiam, qui ceteris se præferebant propter prærogativam Circumcisio, recte, & sæpe docuisse, Circumcisio per se nihil valuisse sine fide in venturum Messiam, unde tota ejus virtus pendebat. Secundo, quando ad Rom. III. 1. quærit: Quid ergo amplius Judæo est; aut quæ utilitas Circumcisio? duas quæstiones movet; ibi autem non respondet nisi primæ, quid scilicet amplius Judæo esset? Et dicit, multum per omnem modum, quamvis postea non nisi unam, eamque præcipuam Judæorum prærogativam recenseat, quod scilicet iis credita sint eloquia Dei. Alteri deinceps quæstiōni respondet Paulus c. seq. eadem repetens iis verbis: Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? idest secundum Circumcisio nem carnalem, ut S. Thomas explicat (a). Respondet autem vers. 10. & seq. Abraham fuisse justificatum ex fide, antequam Circumcisio recipere (quomodo Cornelius justificatus fuit prius ex fide in Jesum Christum, & postea accessit Sacramentum regenerationis in lavacro baptismi, ut loquitur S. Augustinus Lib. IV. de Bapt. contra Donatistas cap. 24.) Ex quo autem Abraham non fuerit justificatus per Circumcisio, & tantummodo accepit signaculum, seu sigillum justitiae fidei, non sequitur quod alii non justificarentur; sed solum, ut inquit S. Thomas hunc locum commentans, quod Circumcisio ex ipso opere operato non haberet virtutem effectivam, neque quantum ad remissionem culpæ, neque quantum ad operationem justitiae: Sed per fidem Christi, cuius Circumcisio signum erat, auferebatur peccatum originale, & conferebatur auxilium gratiæ ad recte agendum.

188. Quantum vero ad Patres attinet, primo certum est, eos qui videntur asserere, Circumcisio nem fuisse datam solummodo ad populum Israeli-

sibi respondere quæstiōni anteā motæ: quæ utilitas Circumcisio?

liticum discernendum ab aliis, non posse intelligi presse, & omnino in sensu exclusivo: alias excluderentur multa alia beneficia, a Deo in Circumcisione collata. *Ulterius*, si hæc fuisset unica Circumcisionis ratio, quando postea Circumcisio facta est Ægyptiis, aliisque populis gentilibus communis, jam omnis hujus sacrae cæremonie finis cessasset; & multo magis hodie cessare deberet apud Hebræos, qui in Orientalibus partibus vivunt, cum populosissima, & latissime extensa Turcarum natio eodem ritu utatur. *Tertio*, cum alii Patres bene multi non solum dicant, Circumcisionem fuisse ritum sacram ad Dei cultum pertinenteum, sed etiam primarium Mosaicæ legis Sacramentum, quo per fidem homines iustificabantur, istorum testimonia, utpote affirmativa, aliis negativis præponenda sunt. Deinde aliorum testimonia facile possunt explicari de Circumcisione facta sine fide, quæ utique ad remedium peccati originalis inutilis erat; sicuti inutilis est ad justificationem Baptismus, si absque debitissimis dispositionibus fiat externa tantum aquæ ablution.

189. Quod si duo doctissimi Iudæi Philo, & Josephus nullam gratiæ in hoc Sacramento collatae mentionem fecerint, mirandum non est. *Primus* enim cum Circumcisionis defensionem non apud eos, sed apud Gentiles suscepisset, omnes eas causas allegavit, que hunc ritum non esse ab ipsis Gentilibus contemendum probare poterant, sacras, & veras reticuit; ita ut aliquibus visus sit Circumcisionis, non Judaicæ, sed Ægyptiacæ apogiam adornasse. Josephus pariter ut historiam suam Romanis, quibus serviebat, probabilem relieret, a Mosaicæ veritate non semel recessit, & multa studiose reticuit. Sic veram Circumcisionis originem sub Patriarcha Abrahamo silentio pressit, eamdemque Circumcisionem solum ut legem Mosaicam commineoravit, cum tamen ignorare minime posset, eam 400. & amplius annis fuisse ante Moysen a Deo institutam.

190. Multoque minus mirandum est, posteriores Rabbinos non cognoscere gratiam justificationis, quæ olim in Circumcisione conferebatur; quandoquidem etiam ipsum originale peccatum stupenda cæcitate passim ignorant, aut non credunt. Vid. quæ hac de re dicta sunt in Tom. IV. Diss. 5. cap. 5. n. 75.

191. Dices cum Tournelio, S. Augustinum a communī Sancti Patrum doctrina *primum* recessisse, a cuius propriea sententia, *salva*, quæ ipsi debetur, *reverentia*, recedere nobis *fas* est.

192. Resp., non ab omnibus concedi, *primum* omnium ex sanctis Patribus Augustinum docuisse

in Circumcisione peccatum originale fuisse expiatum. Deinde, etiamsi hoc verum esset, mirabile videri non debere, cum prius omnium debuerit profundum illud peccato Originalis dogma contra recens exortam hæresim Pelagianam confirmare, illustrare, ac vindicare, quod tanta, ac tam mirabili doctrinæ, argumentorumque copia ita feliciter perfecit, ut eum postea, tanquam ducem, & invictum Pelagianæ impietatis debellatorem alii, Patres, & Theologi magno consensu sibi delegerint. Quamobrem Tournelius licentiam petens recedendi ab Augustini doctrina, facile videre debuisse, se una simul licentiam petere recedendi a doctrina Prosperi, Fulgentii, Gregorii Magni, Ven. Bedæ, Bernardi, atque ipsius Summi Pontificis Innocenti III., qui omnes Augustinum ut magistrum sequuti sunt. Ulterius recedendi a doctrina Petri Lombardi, Sanct. Thomæ, & Bonaventuræ, Scotti, aliquorunque catholicarum scholarum Principum, qui omnes communiter, teste S. Thoma nn. 164. docuerunt, in Circumcisione deleri peccatum originale. *Salva* igitur reverentia fas erit a tam magno, & tam venerando Patrum, & Theologorum choro recedere? Si unice contendat adversarius, hoc *fas esse*, hoc est, sine hæresis nota, libenter assentimur, cum nullum hactenus prodierit sollempne Ecclesiæ, aut Rom. Pontificis oraculum; sed patienter ferri non potest consueta illa dicendi formula: *Salva*, quæ debetur S. Augustino *reverentia* &c., quæ ii soli utuntur, qui, quoad possunt, tanti Doctoris auctoritatem immunitam cuperent. Recolantur, quæ Tom. VI. Dissert. V. c. 1. de Augustini auctoritate disputata sunt.

193. Ob. secundo ex ratione. Si Circumcisio fuisset in remedium originalis noxæ instituta, primo debuisse esse communis masculi, & feminis; erat autem solum pro maribus instituta: *secundo* pueris ante octavum diem periclitantibus dari oportuisset; quod tamen non fiebat: *tertio* nullo unquam tempore prætermitti debuisse; scimus autem, fuisse prætermissam totis illis 40. annis, quibus populus Israeliticus in deserto erravit, quo tempore innumeros natos esse pueros, certum est.

194. Resp., non ita nos assere, Circumcisionem fuisse institutam in remedium peccati originalis, quasi ante ipsam nullum fuerit ad hoc peccatum delendum institutum remedium (Vid. quæ ex S. Augustino supra diximus de Sacram. legis naturæ nn. 52. & seq.). Illo igitur Sacramento, quodcumque fuerit, utebantur Hebrei, & pro feminis, & pro infantibus, qui ante octavum diem peribant (a).

195. Tertium ita diluit S. Thomas laud. quæst.

70.

(a) Cur Deus non subdiderit feminas austera Circumcisionis legi, certa ratio affiri non potest. Communiter tamen dicitur, Deum pepercisse feminæ obnoxius est; non posse ante parvulos ante octavum diem circumcidere, ne in ætate inimis solidâ eorum vita periclitaretur. Hinc etiam ostenditur, non posuisse Circumcisionem

præveniri propter periculum mortis, quia *vulnus* sectionis sine dubio illud periculum auxisset. Dubitandum autem non est, Deum infinite misericordem tui seminarii, quam infantium salutem æternæ et aliquid remedio prospexisse; quoniam quid illud esset, aliqua necessaria causa Scriptura latere voluerit, ut inquit Augustinus Lib. V. cont. Jul. cap. 11.

70. art. 4. ad 5.: „Populus in deserto præter-mittens mandatum Circumcisionis excusabatur, tum quia nesciebat, quando castra movenda erant, tum quia, ut Damascenus dicit Lib. IV. De fide orthod. cap. 26., non necesse erat, eos aliquod signum distinctiōnis habere, cum seorsim ab aliis populis habitabant: & tamen, ut Augustinus dicit Quæst. in Josue, inobedientiam incurrebat, qui ex contemptu prætermittebant. Videtur tamen, quod nulli incircumcisī mortui fuerint in deserto, quia ut in Ps. CIV. dicitur, non erat in tribubus eorum infirmus; sed illi videntur mortui in deserto, qui fuerant in Ægypto circumcisi. Si tamen aliqui incircumcisī mortui sunt, eadem ratio est de his, ut de illicis, qui moriebantur ante Circumcisionis institutionem: quod etiam intelligendum est de pueris, qui moriebantur ante octavam diem temporis legis.“

196. Ob. contra secundam partem. Testimonia allata ex S. Augustino, S. Gregorio, Beda, Bernardo, & Innocentio III., quibus supra n. 170. & seq. probavimus; Circumcisionem fuisse institutam in remedium peccati originalis, si quid valent, ea valent etiam, ut evincant, id factum fuisse ex opere operato; præcipue quia laudati Patres utuntur exemplo Baptismi, in quo infunditur gratia sanctificans ex ejusdem Sacramenti virtute, tamquam ex causa instrumentalis passionis Christi: ergo &c.

197. Resp. neg. maj.; tum quia S. Augustini fideliis interpres, & discipulus S. Thomas contrarium apertissime docet; tum etiam quia idem S. Pater aliis in locis virtutem producendi in nobis gratiam justificantem solis Sacramentis novæ legis tribuit, non autem Sacramentis veteris testamenti. Alia, inquit Enarrat. in Ps. LXXIII., sunt Sacra menta dantia salutem, alia promittentia Salvatorem &c. Vide supra num 86. Et præterea insignis est locus ejusdem S. Patris Lib. II. De nuptiis, & Concupisc. cap. 21. ubi inquit: „Ex quo instituta est Circumcisio in populo Dei, quod erat tunc signaculum iustitiae fidei, ita ad significationem purgationis valebat & in partibus originalis, veterisque peccati, sicut & Baptismus ex illo valere cœpit ad innovationem hominis, ex quo est iustitius.“ Ubi aperte Circumcisioni tribuit significacionem iustitiae fidei; Baptismo autem innovationem hominis. Postea loquens de fide, quia justificatus fuit Abram, ita prosequitur: Eadem fides Mediatoris justos faciebat antiquos, pusillos cum magnis, non vetus testamentum, quod in servitatem generat &c. Agnoverunt ergo S. Augustinus, & cum eo agnoverunt alii. Patres discrimen inter Sacramenta novæ, & antiquæ legis. &c.

198. Obj. secundo. Sacra menta conferre gratiam ex opere operato nihil est aliud, quam eam conferre, non propter opera meritoria, quæ sive a ministris, sive a suscipientibus exercentur, sed propter virtutem ipsis Sacramentis a Deo institutæ

inditas; atqui hujusmodi erat Circumcisionis effectus, scilicet a ministris, æque ac a suscipientibus independens; infantes enim erant cuiuscumque meriti incapaces; ministri autem fides necessaria non erat, saltem formata, ut docet S. Thom. in IV. Dist. I. q. 2. art. 6. ad 5.; ergo &c.

199. Resp. cum S. Thoma 5. P. qu. 70. art. 4. ad consequendam remissionem peccati originalis fuisse necessariam fidem; in adultis quidem propriam, in parvulis autem fidem parentum, vel ministrorum. In Baptismo, inquit S. Doctor, confertur gratia ex virtute ipsius Baptismi, quam habet, in quantum est instrumentum passionis Christi jam perfectæ; in Circumcisione autem conferebatur gratia, non ex virtute Circumcisionis, sed ex virtute fidei passionis Christi, cuius signum ert Circumcisio: ita scilicet quol homo, qui accipiebat Circumcisionem, profitebatur se suscipere talem fidem, vel adultus pro se, vel alius pro paryulis. Et in resp. ad 2. Sicut, inquit, ante institutionem Circumcisionis, sola fides Christi futuri justificabat tam pueros, quam adultos, ita etiam Circumcisione data. Hinc sequitur, in Circumcisione non fuisse collata in gratiam ex opere operato, quenadmodum confertur in Baptismo ad cuius valorem non requiritur fides, ut inferius docebitur.

Quæres, utrum in Circumcisione adulorum exparentur etiam peccata actualia?

200. Resp. S. Thomas laud. q. 70. art. 4. ad 5.; quod adulti, quando circumciduntur, consequuntur remissionem non solum originalis peccati, sed etiam actualium peccatorum: non tamen ita quol liberarentur ab omni reatu pœnæ, sicut in Baptismo, in quo confertur copiosior gratia. Hoc ideem docuerat Petrus Lombardus in Lib. IV. Sentent. Dist. I. ubi postquam Augustini, & Bedæ testimonia attulisset, ita concludit: Hoc aperente traditur, per Circumcisitionem, ex quo instituta fuit, remissionem peccati originalis, & actualis, parvulis, & majoribus a Deo prestatam, sicut nunc per baptismum datur. Angelicus autem hunc locum commentans qu. 2. art. 4. Circumcisio, inquit, directe contra originale ordinata fuit; sed ex consequenti etiam actualē tollebat, ubi inveniebat. Sed tamen Sancti de hoc non loquuntur, quia ad hoc non erat Circumcisio principaliter instituta.

Hactenus de Circumcisione, & Sacramentis veteris testamenti. Nunc sermoneum nostrum convertemus ad Sacra menta novæ legis, quorum necessitatem, numerum, auctorem, partes essentiales, investigare debemus.

C A P U T VI.

De necessitate Sacramentorum in novo testamento ad hominum salutem.

201. Meminisse oportet eorum, quæ supra nū. 22. diximus, scilicet non hic agi de vera, & propria necessitate, qua Deus debuerit instituere Sacramenta ad nostram salutem; cum nemo dubitet, Deum etiam Sacramentis posse reiungere peccata; ut mulieri peccatrici remisit Lucæ VII. 47. homines simul in vera religione coadunare, sanctificare, atque ad æternam, beatamque vitam feliciter perducere (a). Agitur ergo solum de quoadam congruentia, seu late sumpta necessitate, de qua disseruit S. Thomas 3. P. q. 61. art. 4.; ad cuius meotem sit

PROPOSITIO

Conveniens fuit, ut Christus Dominus abolitis veteribus Sacramentis nova institueret.

202. Hanc autem propositionem Angelicus primo probat auctoritate S. Augustini, qui Lib. XIX. contra Faustum c. 13. Prima Sacramenta, inquit, quæ observabantur, & celebrabantur ex lege, prænuntiativa erant Christi venturi; quæ cum suo adventu Christus implevisset, ablata sunt; & ideo ablata, quia impleta: & alia sunt instituta, virtute majora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora.

203. Deinde addit hanc theologicam rationem: „Sicut antiqui Patres salvati sunt per fidem Christi venturi, ita & nos salvator per fidem Christi jam nati, & passi. Sunt autem Sacramenta quædam signa protestantia fidem, qua justificatur homo. Oportet autem aliis signis significari futura, præterita, & præsentia. Ut enim Augustinus dicit XIX. contra Faustum cap. 16., „eadem res aliter annuntiatur facienda, aliter facta; sicut ipsa verba passuris, & passus non similiter sonant. Et ideo oportet, quædam alia Sacramenta esse in nova lege, quibus significentur ea, quæ præcesserunt in Christo, præter Sacramenta veteris legis, quibus prænuntiabantur futura”.

204. Respectu autem hominum veram quorundam Sacramentorum necessitatem Patres Tridentæ Synodi Sess. VII. in Proœmio decreti de Sacramentis inquietantes, consentaneum sibi visum esse, de sanctissimis Ecclesiæ Sacramen-

tis agere, per quæ omnis vera justitia vel incipit, vel cœpta augetur, vel amissa reparatur. Et can. 4. Si quis dixerit, Sacraenta novæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, & sine eis, aut eorum voto, per solam fidem homines a Deo gratiam justificationis alipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit. Quibus verbis diserte asseritur, supposita Sacramentorum institutione, horum aliqua esse nobis omnino necessaria. Et quidem duo, scilicet Baptismus omnibus, & Pœnitentia iis, qui post Baptismum in peccata lethalia lapsi sunt, dicuntur necessaria necessitate melius, ut sine illis aut acto, aut saltem in voto susceptis homines justificari, & salvati nequeant; alia vero tria, Confirmationis, Eucharistiae, & Extremæ Unctionis sunt necessaria, tantum necessitate præcepti: demum reliqua duo Ordinis, & Matrimonii sunt libera, quia hæc non pro singulis hominibus instituta sunt; sed Ordo pro Ecclesiasticis munis, quæ debent esse in societate Christiana; Matrimonium vero in officium naturæ ad licitam humani generis propagationem.

205. Obj. primo. Sacraenta sunt quædam signa corporeæ invisibilis gratiæ spiritualis; sed adveniente veritate debent signa, & figuræ cessare: postquam ergo gratia, & veritas per Jesum Christum facta est, ut dicitur Jo. I. 27., Sacraenta nulla esse debent.

206. Resp. Angelicus laud. art. 4. qn. 61. ad 1. „quod sicut Dionysius dicit in V. cap. Eccl. Hier. statutus novæ legis medius est inter statutum veteris legis, cuius figuræ implentur in novâ lege, & inter statutum gloriæ, in qua omnis nude, & perfecte manifestabitur veritas: & ideo tunc nullæ erunt Sacraenta; nunc autem, quādiu per speculum, & in œnigmate cognoscimus, ut dicitur 1. ad Corinth. XIII., oportet nos per aliqua sensibilia signa in spiritualia devenire; quod pertinet ad rationem Sacramentorum”.

207. Obj. secundo. Sacraenta consistunt in quibusdam elementis; atqui Apostolus non vult nos in statu legis gratiæ esse sub elementis; inquit enim ad Gal. IV. 3.: Cum essemus parvuli (nempe in veteri lege) sub elementis mundi eramus serviientes; at ubi venit plenitudo temporis &c. ergo &c.

208. Resp. Angelicus, Apostolum ibi indicare Sacraenta veteris legis, quæ vers. 9. vocat infirmita, & egena elementa, quia gratiam nec continebant, nec causabant. „Et ideo utentes illis Sacraenta dicit Apostolus, sub elementis mundi Deo servisse, quia scilicet nihil aliud erant, quam elementa hujus mundi. Nostra autem Sacraenta gratiam continent, & causant; & ideo non est de eis similis ratio”.

209. Obj. tertio. Si Deus abrogatis veteris legi

sitate, quæ est ex suppositione finis. Non ita tamen, quod sine his Deus homines sanare non posset, quo Sacramentis virtutem suam non alligavit.

(a) S. Thomas in IV. Dist. I. qn. 1. art. 2. declarat, Sacraenta non suisse necessaria necessitate absoluta, cum ex sola divina bonitate instituta sint; sed neces-

gis Sacramentis nova instituisset; alicujus mutationis accusari posset.

210. Respondet S. Thomas ad 5., quod sicut Paterfamilias non ex hoc habere monstratur mutabilem voluntatem, quod diversa præcepta familiæ suæ propouit pro temporum varietate, non eadem præcipiebat hyeme, & æstate, ita non ostenditur aliqua mutatio esse circa Deum ex hoc, quod alia Sacraenta instituit post Christi adventum, & alia tempore legis: quia illa fuerunt congrua gratiae præfigurandæ: hæc autem sunt congrua gratiæ præsentialiter demonstrandæ".

211. Obj. quarto. Christus Dominus Matt. XIX. 17. homini interroganti, quid factu opus esset, ut vitam haberet æternam, respondit: *Si vis ad vitam ingredi serva mandata;* quæ ibi enumerat, nulla facta Sacraentorum mentione.

212. Resp. quanquam eo in loco Sacraentorum usus inter mandata observanda non memoretur, memoratur tamen tot aliis in locis, ut ineptum plane sit de hoc dubitare. Marci ult. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit. Jo. VI. 54. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis &c.* Adto, ipsa legis naturalis præcepta non posse sine divinæ gratiæ auxilio, ut oportet, servari; hæc autem gratia nobis potissimum per Sacraenta a Deo conceditur. Quam obrem Patres Tridentini recte dicebant, per Sacraenta veram justitiam vel incipere, vel cœptam augeri, vel amissam reparari.

213. Obj. quinto. Christiana Religio debet tota esse spiritualis, dicente Christo Jo. IV. 25. *Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adrabunt Patrem in spiritu, & veritate:* non ergo in ea debent esse Sacraenta, quæ partim sint spiritualia, & partim corporea.

214. Resp., hoc dictum fuisse a Jesu Christo, non ad excludenda a sua Religione Sacraenta, sed primo ad excludendas cæremonias carnales Judaicorum, quæ umbras erant futurorum; unde

(a) Lutherus semper varius, & incertus in sua nova doctrina, modo unum Sacraementum admisit; & tria Sacraentalia, ut in Lib. *De Captiv. Babylonica*; modo duo, scilicet Baptismum, & Panem, rejecta Pœnitentia, quam prius admirserat. Immo etiam addidit, se non hoc dicere, quod dannet septem Sacraenta, quod e Scripturis ea probari neget. In *Apologia Confessionis Augustanae* Phil. Melanchton. tria agnovit vera Sacraenta, Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam; postea addidit etiam Ordinem. Immo observante Jac. Ben. Bossueto Lib. III. *Variet. num. 48.*, hæc *Apologia* non multum a doctrina Ecclesiæ circa numerum Sacraentorum abhorret. Calvinus magis in suis erroribus constans fuisse videtur; nam Lib. IV. *Institut. Christ. Relig. cap. 19.* opera pretium se facturum dicit, si convellat illam de septem Sacraentis opinionem, omnium fere sermone tritam, scholasticæ, & conciones omnes pervergatam, & que vetustate ipsa radices egit. Solis ergo Baptisni, & Eucharistie Sacraentis contentos

dicit: *In spiritu; secundo etiam ad excludendos superstitiones Gentilium ritus; propterea subdit: & veritate.* Ceterum bene admonet S. Thomas 2. 2. qu. 84. art. 2. ad 1., quod etiam adoratio corporalis in spiritu fit, inquantum ex spirituali devotione procedit, & ad eam ordinatur.

CAPUT VII.

De numero Sacraentorum novæ legis.

215. Lutherus, ejusque asseclæ solita Novatorum inconstantia in numero Sacraentorum determinando sæpe variantur. Aliquanto minus inconstantes visi sunt Calviniani (a). Sed modo simul omnes conspirare videntur in duobus solis admittendis, videlicet Baptismo, & Sacra cœna. Patendum est, etiam veteres quosdam Catholicos inter se non omnino consensisse de numero Sacraentorum, quanquam nonnisi pauci a communis omnium sententiâ discrepabant, quæ septem novi Test. vera Sacraenta numerabat (b). Modo vero nemo unus Catholicorum dissentire potest, postquam sacrosancta Tridentina Synodus Sess. VII. can. 1. definivit septem omnino esse Sacraenta a Christo Domino instituta, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem, & Matrimonium.

PROPOSITIO I.

Septem sunt novæ legis Sacraenta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Ordo, Matrimonium, & Extrema Unctio.

216. Singulas hujus propositionis partes probatur sumus, quando de singulis Sacraentis ageatur. Modo solum generaliter eamdem ostendemus uno, sed invictissimo arguento ex præscriptione ducto; ex eo scilicet quod omnes, quotquot in orbe terrarum modo sunt, Christianæ Communiones,

nos esse vult; & quamvis postea n. 28. Presbyterii manus loco Sacraentorum se libenter habere testetur, non vult tamen tertium Sacraementum dici, quia non ordinarium, nec commune est apud omnes fideles. Sed hac de causa, ut inibi videtur, potuisset Calvinus etiam Eucharistiam & numero Sacraentorum expungere, quia parvulus Baptizatus communis non est.

(b) Negari non potest, fuisse hac in parte erratum etiam a quibusdam Catholicis, qui ante Concilium Tridentinum scripserunt. Nam Durandus in IV. Dist. 26. quest. 3. putat, Matrimonium nonnisi æquivoce dici posse Sacraementum. Alexander Alensis P. IV. *Summa* quest. 24. art. 1. Confirmationem vult fuisse in quodam Concilio Meldensi primo institutam. Hoc idem Sacraementum neque a Christo, n-que ab Apostolis traditum esse scripsit etiam S. Bonaventura in IV. Dist. VII. art. 1. qu. 1. Sed istis panis parcendum est, quod inulto ante duo Concilia generalia Florentinum, & Tridentinum vixerint.

nes, etiam hæreticæ, & schismatice, nobiscum convenient in hoc septenario Sacramentorum numero; ut proinde Novatores, qui Sæc. XVI. ab Ecclesia Romana discesserunt, in hac parte etiam a doctrina omnium Christianarum Communione recesserint, ac soli inveniantur catholici dogmatis hostes, & impugnatores.

217. Ut autem hujus argumenti tota vis percipiatur, præ oculis habendum est illud Tertulliani principium *De Præscr. Hæret.*: *Quod apud omnes unum invenitur, non est erratum, sed traditum; tum illud simile S. Augustini Lib. IV. contra Donatistas cap. 24. T. IX.*: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.* Jam vero in hoc septenario Sacraimentorum numero confitendo omnes Christiani nonnis nationes, quamvis locis inter se disjunctas, moribus, & linguis diversas, atque in pluribus alijs articulis sibi ipsis contrarias semper convenisse, ita demonstratur.

218. Primo. Quando se melius, iterum, & tertio actum est de extinctione illius teterrii schismatis, quo Ecclesia græca a Romana omnium matre infelicitate separata erat, numquam de numero Sacraimentorum disputatum fuisse legimus. Photius, Mich. Cerularius, eorumque schismatis pertinacissimi defensores omnia etiam minutiora dissensuum capita exposuerunt, & quantum poterant, exaggerarunt: nullibi tamen aliquid vestigium reperiire est accusationis circa numerum Sacraimentorum, vel in Batensi, vel in Lugdunensi, & in Florentina Synodo (c); neque postea. Quod utriusque partis silentium nobis suppediat patentissimum argumentum, plenam, perfectamque fuisse hac in parte utriusque Ecclesiæ concessionem. Addo etiam argumentum positivum ductum ex Simeone Thessalonicensi celebri, & probatissimo inter suos populares Theologo, qui scripsit ante Concilium Florentinum, & septem Sacraimenta, qualia apud nos sunt, distincte enumerat, ut videri potest apud Petrum Areodium Lib. I. *De concordia Ecclesiæ Orient. & Occid. in septem Sacr. administr. cap. 2.*

219. Ulterius Græci ignorare non poterant, quæ in Concilio Florentino post sanctam cum ipsis concordiam ab Eugenio Papa pro Armenorum instructione decreta fuerunt; nec tamen quisquam contra septenarium Sacraimentorum numerum ibidem

contentum inussitavit. Immo & quando in patriam reduces renovato schismate, omnes ad suæ perfidie infamiam abstergendam prætextus undique quæsiverunt, nec Marcus Ephesius, nec Sylvester Sguropolus, nec ullus alius schismaticus Eugenium, aut ejus Synodus novitatis hac in parte accusavit.

220. Ad hæc, vetusta Græcorum Euchologia a nostro Jac. Goario, ab Isaaco Habert, ad Edm. Martene, a Leone Allatio collecta, non solum apera omnium, & singulorum Sacraimentorum mentionem faciunt, sed etiam eorum ritus, ac cæremonias exponunt; in quibus non leves sunt (quamquam non substantiales) a nostris differentiae, ut magis, magisque appareat, Sacraimentorum doctrinam nec ad Græcos ex Ecclesia latina, nec vicissim ad latiñam Ecclesiam a Græcis fuisse derivatam; sed ex Apostolica traditione ad utramque Ecclesiam desceduisse.

221. Huic arguento majus robur accedit ex iis, quæ Sæc. XVI., & XVII. hac in re contigerunt. Cum anno 1559. Demetrius quidam Ecclesiæ Constantinopolitanæ Diaconus integro semestri Wirtembergi inter Lutheranos commoratus in patriam rediret, Phil. Melanchthon ipsi Confessionem Augustinianam græce versam Josaphato (a) Patriarchæ deferendam dedit. Cum autem nihil omnino fuisse a Græcis responsum, anno 1575. Mart. Cursius, & Jac. Andreas ex Tubingensi Academia commercium litterarium instituerant cum Jeremia Patriarcha Constantinopol. per Stephanum Gerlachium, qui cum Cesareo Legato Constantinopoli morabatur, eamdeinceps Confessionis Augustinæ græcam versionem ad illum transmisserunt. Jeremias porro re mature cum suis discussa, tandem respondit, & fere omnes ejus Confessionis articulos, qui contra Ecclesiæ Romanæ fidem constituti erant, aperte rejicit. Cap. autem VII. de Sacraimentis ita scripsit: *In ea item ipsa catholicæ, & orthodoxæ Ecclesia septem divina Sacraimenta sunt, Baptismus scilicet, Sacri Unguenti unctionis, Sacra Communio, Ordo, Matrimonium, Pœnitentia, & extrema unctionis Oleum.* Et in secunda resp. ad eosdem Theologos fatur quidem, inter Sacraimenta Baptismum, & divinam Communione potiora esse, *cum sine iis salus nullo modo contingat, subdit tameu, & reliqua, quæ cum iis septenarii numerum implent, tradita esse ab Ecclesia.* Tradita, inquam, non instituta; ut male quidam sunt interpretati (b).

222.

(c) Videri possunt contra quæstiones inter Latinos, & Græcos agitata apud eruditissimum Mich. Le Quien in *Hist. schism. Græc.* sub fictio nomine Stephani de Altinura Ponticensis. Immo provocamus ad ipsum Sylvestrum Sguropolum, qui calamo schismatico Arcanam Historiam Synodi Florentinæ exaravit; in qua de controversia septenarii Sacraimentorum numeri ne ypo quidem occurrit. Quis autem credit, cavillos Græcos, qui de minutissimis diversitatibus nostræ Ecclesiæ a sua litigiose conquerebantur, in re tanti inomenti mutos Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

esse potuisse, si aliqua extitisset nos inter ac ipsos discrepantia?

(a) Hottingerus in *Hist. Eccl. Sæc. XVI.*, Melchior Adamus in *Vita Melanchthonis*, Jo. Franc. Buddeus in *Isagoge &c.* pag. 1222., aliquie Lutherani hunc Patriarcham nominant Josephum. Sed Leo Allatis in his rebus multo peritor, eos corrigit Lib. III. *De Ecclesiæ Occidentalis, & Orientalis perpetua Consensione* cap. 8. §. 2.

(b) Hæc omnia videri possunt in *Actis*, & scriptis

222. Idem Ecclesiæ græcæ cum latina consensus postea adhuc magis apparuit, quando famosus Cyrillus Lucaris Calvinistica lue infectus ad Thronum Constantinopolitanum Legati Hollandici opera erectus fuit. Simulac enim sacrilegus ille Calvinianus errores spargere cœpit, ab illius Ecclesiæ Proceribus duce Georgio Coressio, accusatus, damnatus, depositus, atque in exilium amandatus fuit; quanvis ejusdem Legati opera, & pecuniis suam sedem non multo post recuperaverit; donec tandem an. 1638. meritas suæ impietatis poenas dedit, iterum exuctoratus, & laqueo suffocatus (a).

223. Interim vero quænam fuerit ante, & post Cyrillum Lucarem Ecclesiæ græcæ fides, palam factum est sub duobus ejus Successoribus, Cyrillo Berrhoensi, & Parthenio seniore; quorum prior collecta Synodo Cyrilli Lucaris errores omnes, & præcipue illum, quo septem Ecclesiæ Sacraenta respuebat, ejusque personam expresse, & distincte anathematizavit. Aderant autem huic Synodo, præter Episcopos tres supra viginti, duo Patriarchæ, Alexandrinus, & Jerosolymitanus (b).

224. Parthenius autem senior, qui Cyrillo Berrhoensi successit, quanvis fuisset cum Cyrillo Lucari amicitia junctus, non potuit tamen ejus doctrinam approbare; sed eamdem proscribere coactus est in Synodo plurium Metropolitarum, Episcoporum, multorumque Sacri Ordinis hominum; qui, ut ait Arsenius Hieromachus in epist. eidem Synodo præfixa (apud Leonem Allatum *De Con-*

*Theologorum Wirtenbergensium & Patriarchæ Constantinopol. Jeremias C. græcæ, & latine editis Wirtembergæ 1584. in fol. 3 in quorum Actorum præfat. frustra laboratum est, ut hæc Ecclesiæ græcæ cum nostra consensio labefactaretur. Ex nostris consuluntur Stanisl. Socolovius, qui primus Jeremie responsum nactus est, & cum adnotatiōibus edidit Cracoviæ 1582. in fol. sub hoc titulo: *Censura Orientalis Ecclesie contra hæreticos nostri sæculi*. Emman. a Schelestrate in *Actis Ecclesiæ Orientalis contra Lutheri hæresim*. Romæ 1739., Guill. Lindanus Episc. Rureinondanus, celebris ejus ætatis Controversista, aliisque, qui hac Patriarchæ Jere- miæ Confessione contra Sectarios feliciter usi sunt. In ea enim Jeremias Catholicæ Ecclesiæ doctrinam non solum in hac parte, sed in multis aliis capitibus de transubstantiatione, de cultu Sanctorum, eorumdenique reliquiarum, & imaginum, ac de vita Monastica profiteatur; & Lutheranos temeritatis redarguit, quod onnia hæc dogmata melius se intelligere præsumunt, quam vetus, & nova Roma.*

(a) Quis, & qualis fuerint Cyrillus Lucaris, pri- mun Patriarcha Alexandrinus, postea Constantinopolitanus, narrat Leo Allatus in Lib. III. *De Ecclesiæ Occidentalis, & Orientalis perpetua consensione* cap. 8., ubi etiam referit litteras, quibus Gerasimus Patriarcha Alexandrinus respondit Comiti Hagio Oratori Hollandico, non posse se cum Calvinistis communionem inire propter diversa religionis capita, in quibus ipsi non minus a Græca, quam a Romana Ecclesia dissentient. Frustra autem hinc Ætiopen lavare natus est Thomas Smith in Brevi, & succincta narratione de vita, studiis, gestis, & martyrio Cyrilli Lucaris Patr. Constantinop. Scripta Cyrilli Lucaris recenset Jo. Alc. Fa-

sensu &c. Lib. III. cap. 8.) *Calvini hæresim, & omnia illius dogmatica capitula, quæ Cyrilus quasi Ecclesiæ græcæ nomine professus erat, confirmaveratque, damnarunt, & æterno anathemati, condemnationique subjecerunt.* Nulla tamen in hac Synodo facta est mentio Synodi præcedentis, aut Cyrrili Lucaris; quia Parthenius ad tuendam amici sui famam contendebat, eum per calumniam fuisse hæresim Calvinianæ accusatum.

225. Decretoria deinceps hac in re esse debet auctoritas celebris *Orthodoxæ Confessionis catholicæ*, atque apostolicæ *Ecclesiæ Orientalis*, quæ anno 1642. confecta fuit, & postea ab omnibus Orientis Patriarchis, scilicet Constantinopolitano, Alexandrinu, Antiocheno, & Jerosolimitano, plurimisque Metropolitis approbata, & tandem in Hollandia, & alibi impressa, ac ubique divulgata. Ibi autem Quæst. XCVIII. septem recensentur Ecclesiæ mysteria, seu Sacraenta; quæ sunt *Baptismus, Unguentum Chrismatis, Eucharistia, Pœnitentia, Sacerdotium, Honorable conjugium, & Oleum consecratum*, seu extrema unctio; ibique citatur Jeremias Patriarcha in libro, quem convertendis Lutheranis scripsit. In sequentibus autem quæstionibus quæritur, & explicatur, quid sit Sacramentum? Quæ res ad Sacramentum requirantur? Quem in fine instituta sint Mysteria? Et postea singulorum Sacramentorum doctrina, & liturgia exponitur.

226. Cum tamen liquido constet totius Ecclesiæ græ-

bricus Tom. X. *Biblioth. græcæ* pag. 499. seq., ubi recte concludit, a Cyrillo sinceram græcæ Ecclesiæ dogmatibus sententiam petendam non esse. Ejus confessio, Calvinistica lue infecta, publici juris facta fuit Genesæ græco-latina anno 1633., cum ante quadriennium solun latine prodiisset. In ejusdem art. 15. mendacissime asseritur, *Græcorum perpetuum, & constantem esse doctrinam, duo tantum Sacraenta, Baptismum, & Eucharistium, a supremo Legislatore Christo sancta.*

Prætermittere hic non debemus, Cyrilli Lucaris errores fuisse a Jo. Caryophilo defensos, sed infantis avibus. Ipse enim Caryophilus eamdem damnationis sententiam subiit anno 1691. a Patriarcha Callinico; solide autem confutatus fuit a Dositheo Patriarcha Constantinopolitano in Tractatu impresso Jassii in Moldavia anno 1694.

(b) Ita habet canon ille: *Anathema Cyrillo nova dogmata fabricanti, & credenti non esse ex institutione J. C. neque ex Apostolorum traditione, praxique perpetua septem Ecclesiæ Sacraenta, Baptismum scilicet &c.* Neque vero audienda est illa quorundam exceptio, quod iste Cyrillus Berrhoensis fuerit Romanæ Ecclesiæ addictus, eaque de causa a Sede Patriarchali dejectus, & interemptus. Etiamsi enim id verum sit, non tamen inde minuitur apud Græcos Synodi ab eo celebrata auctoritas; tum quia nihil in ea definitum fuit de articulis nos inter & illos controversis; tum etiam quia alii Patriarchæ, atque Episcopi, qui eidem interfuerunt, aperte schismati favebant; ac deinceps quia eadem doctrina fuit postea in Synodo sequenti confirmata, suppresso tantum Cyrilli Lucaris nomine, ad invitadum ipsi minuendam.

græcæ cum Romana de numero Sacramentorum consensio, supervacanum est, multa addere de Ruthenis, qui a Græcis in fide minime differunt, quanquam a Patriarchæ Constantinopolitani obedientia se subtraxerint. Una sufficiat celebris Ruthenorum Echtesis, seu Catechismus a Petro Mogila Metropolita Kiovensi, adhibito consilio Jesajæ Trophimi, Connovicii, & Kenovicii Russorum, tum etiam Perphyrii Nicæensis Metropolitæ, & Meletii Syrigi, qui nomine Patriarchæ Constantinopolitani, ejusque Synodi aderat, confessus, & anno 1646. Kiovæ editus; & qui antea a quatuor Patriarchis græcis anno 1642. probatus fuerat. In eo autem non solum asseritur septenarius Sacramentorum numerus, sed singulorum Sacramentorum materia, forma, atque Minister determinantur (a).

227. Nimis porro longum esset dicere de aliis Communionibus Orientalibus, quæ tam a Græca, quam a Romana Ecclesia sunt separatae; nimis de Armenis, Melchitis, seu Syris, de Nestorianis, Jacobitis, Maronitis, Cophitis, Æthyopibus &c. Constat autem, nunquam ipsis vel a Græcis, vel a nostris fuisse aliquem errorem de numero Sacramentorum exprobatum. Præterea ex eorum Liturgiis, atque ex relationibus Missionariorum apparet, eosdem septem Sacraenta agnoscere, quamvis in quorundam administratione a nobis valde discrepant, salva tamen eorumdem substantia. *Tertio.* Plura alia sunt indubia eorum fidei monumenta, scilicet Synodorum, Patriarcharum, Metropolitanorum, Episcoporum, Monachorum, aliorumque testimonia, tum Confessiones fidei, & Catechismi; quæ omnia diligentissime collecta fuere ab aucto-ribus Operis imminutalis *Perpetuitatis fidei* (b).

228. Ex his omnibus, aliisque monumentis, quæ necessaria brevitas nos coagit omittere, ita contra Sectarios colligimus. Hæc universarum nationum, atque sectarum in septenario Sacramentorum nu-

mero perfecta consensio non aliunde oriri potuit, quam ex primæva Apostolorum traditione; neque enim Ecclesia græca id a Latina accepit, cum nota omnibus sit antiqua ipsius æmulatio, quæ tandem in apertum schisma erupit; & cum in omnium fere Sacramentorum administratione diversi sint ritus, quainvis eadem sit substantia. Neque etiam Orientales Communiones a Græcis, vel Latinis hunc Sacramentorum numerum discere potuerunt, cum ab utrorumque fide jam ab antiquissimis temporibus longe recesserint, & adhuc pertinaciter recedant. Non alia ergo hujus universalis omnium consensionis causa afferri potest, quam primigenia, atque Apostolica doctrina, in qua Deo sic disponente, unanimes omnes permanserunt, usque ad illa Lutherana, & Calviniana tempora in quibus Novatorum rabies, & furor omnia susque confudit. Constat, concludo cum Tertulliano *De Praescript.* 2. 21., omnem doctrinam, quæ cum Ecclesiæ Apostolicis, matricibus, & originalibus filei conspirat, veritati deputandam, idest sine dubio tenentem, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo suscepit: reliquam vero omnem doctrinam de mendacio prædicandam &c.

Solvuntur Novatorum Cavillationes.

229. Vix dici potest, quantum hoc argumento torqueantur Novatores: quainobrem illud labefactare omni molimine conantur; atque primo contendunt, verisimile esse, Græcos a Latinis de septenario Sacramentorum numero fuisse eductos; quando scilicet Latini anno 1204. Constantinopoli potiti sunt, atque Imperium Græcum 60. & aliquot annis gubernarunt. Sane, observante Jo. Dallaio Calvinista, ante illud tempus nulla apud Græcos, atque Orientales invenitur septem Sacramentorum mentio. Immo nec apud Latinos ante Hugoeno

Vi-

(a) Hic Catechismus Russorum est ipsa *Orthodoxa Confessio num. super. memorata, & catechetica methodo exposita*, enjus historiam præmisit Jo. Jac. Korn sua editioni Wratislaviensi 1751. in 8. Petrus Mogilas fuit unus ex præstantioribus Theologis Ecclesie Græcae, quem frustra continevit Th. Smith, cum vocans *feroculum, & insulsum Monachum*. Extat etiam *Collectio De Russorum Religione facta Spiræ 1582.*, & altera *De rebus Moscovitis Francofurti 1600*. Non pauci alii doctrinam Ruthenorum nobis exposuerunt, ut Ant. Possevius in sua *Bibliotheca*, Eduinus Sandi Anglus in *Speculo Europe*, Eduardus Brerewoodus, Jo. Hoornbeckius, Jo. Henr. Hottingerus, & Sigis. Baro in Herbestain in *Commentariis rerum Moscovitarum*, quibus inseruit librum Pauli Jovii *De legatione Moscovitarum ad Clementem VII.*, ubi postquam omnes eorum errores enumerasset, in ceteris, inquit, eadem, quæ a nobis de religione sentiuntur, constantissime credunt. In eodem opere Sigismundi Bar. in Herbestain continetur etiam XII. Quæstiones Claudi Card. Gnisani, & totidem Græcorum responsiones, ex quibus eorum

consensio cum Ecclesia Catholica in parte manifeste apparet.

(b) De Armenis fusissime agit celebris P. Clemens Galanus Clericus Regularis, qui diu apud eos Praecognitus fidei munere sanctus est, in sua *Conciliatione Ecclesiæ Armenæ cum Romana, Latino, & Arineno idiomate Rōme edita ann. 1690.* tribus volum. in 4. Ibi omnes ipsorum errores diligentissime inquirit, & confutat, quin aliquid de Sacramentorum numero ipsis exprobret. De Melchitis, vel Syris videri potest Abr. Echellensis Maronita in *Praefat.* ac notis ad *Catalogum Librorum Chaldaeorum Hebrew Jesu*; quod opus Bartholomaei Nilusius in *Concordia Nationum Christianarum* &c. Moguntiæ recudi curavit anno 1655. in 8., postquam & Lutheranis castris ad nostræ Ecclesiæ vexilla feliciter migravit. De hoc scriptore (quem Bælius appellat *fameus converti, & fameux convertisseur*) vide dicta in *prefat.* Tom. II. Sed Jos. Simonius Assemanius in sua *Bibliotheca Orientali Clementino-Vaticana* multo uberior has materias pertractavit.

Victorium, & ante Petrum Lombardum. Hoc autem utriusque Ecclesiae silentium manifeste indica-
re hujus dogmatis novitatem, dicunt.

250. Resp. primo, nihil minus verisimile esse, quam Græcos tunc a Latinis aliquod doctrinæ no-
stræ caput acceptasse, quando Latini ipsis maxi-
me invisi erant: eo nempe tempore, quo se a La-
tinis injuste oppressos esse conquarebantur, omnem-
que dabant operam, ut Latinorum jugum execute-
rent; quod ipsis tandem pro voto successit. Deinde illud Latinorum Imperium non fuit admnodum
longum; idest ab anno 1204., quo a Gallis, &
Venetis Constantinopolis capta fuit, & direpta; us-
que ad annum 1261; quo Balditius II. a Cæsare
Alexio Strategopulo ab Urbe pulsus fuit. Tertio
hoc ipso pancorum anuorem intervallo major Græ-
corum pars in Vallachia, aliisque bene multis Eu-
ropæ Provinciis, quas Latini occupare non potue-
runt, suis legibus, ac consuetudinibus tuta vive-
bat; reliqui autem in Asia, quo Theodorus La-
scaris Imperium Orientale transtulerat, procul a
Latinis erant separati. Nihil magis a vero alienum,
quam durante bello sacro Latinorum doctrinam de Sacramentis fuisse in Græcam Ecclesiam
invectam. His addo, magnam esse inter duas Ec-
clesias in aliquorum Sacramentorum administratio-
ne rituum diversitatem, quæ sacrorum rituum di-
versitas manifeste ostendit, nec Latinos a Græcis,
nec rursus istos ab illis Sacraenta accepisse, sed
omnes ab antiquissima Apostolorum traditione, quan-
tum ad substantiam; quamvis postea ad majorem
huius mysteriorum reverentiam conciliandam, multæ
successivis temporibus additæ sint cæremoniæ, &
quædam in utraque Ecclesia admnodum diverse.

251. Neque etiam obest veterum scriptorum si-
lentium de aliquibus Sacramentis; eorum enim in-
stitutum non erat de re omnibus notissima verba
facere. Ceterum nullum horum Sacramentorum
fuisse ab iis ignoratum, vel neglectum, suis locis
patebit, quando de singulis agerimus. Impræsentia-
rum satis est monere, vix ac ne vix quidem in
re tanti momenti novitatem potuisse sine turbis,
disputationibus, ac Conciliorum definitionibus in-
velhi, ut semper contigit, quando aliquod dogma
novum furtim invehi cœptum est. Dicant autem
Adversarii, si possunt, quandonam ante illorum
Ecclesiæ pseudoreformationem de numero Sacra-
mentorum disputatum fuerit? Secundo tempus, &
locum determinant, quibus hæc doctrina de se-
ptenario Sacramentorum numero in Ecclesia Oc-
cidentalí spargi cœpit; quomodo aucta, & facta
universalis? Tertio quomodo in Græciam penetra-

verit; deinde in Asiam, & communis tandem apud
omnes Christiani nominiis sectas evaserit. Hæc o-
mnia constare deberent, si, ut adversarii blate-
rant, non fuit ab Apostolis derivata. Præcipue
quia hic agitur non de aliqua speculativa, & ab-
strusa veritate, quæ rudes populos latere potu-
set, sed de Sacramentis, quæ publice fidelibus
administrantur, ad justificationem vel obtainendam,
vel conservandam, & angendam; quorum propte-
rea ignorantia, nec in ipsis de trivio mulieribus
fugi potest.

252. Inst. Aliqui ex nostris ipsis Catholicis, præ-
cipue autem Missionarii, Græcos accusant, quod
quædam Sacraenta non agnoscant. Inter alios
Græcorum accusatores citantur Æneas Episcopus
Parisiensis, Ratramus Monachus, Anselmus Ha-
vespergensis, Cardin. Humbertus, Guido Carme-
lita, Gabr. Prætolus, Thomas a Jesu, & Ant.
Caucus Archiepiscopus Corcyrensis, qui in *Hist. De Græcorum recentiorum hæresibus* ad Gregori-
um XIII. Græcis multos errores objicit circa Sa-
craenta; præcipue autem quod nec Confirmationem
admittant, nec Extremam Unctionem. Quod
idem de Æthiopibus ut certum asserit Jobus Lu-
dolphus in *Hist. Æthiop.* Lib. III. c. 5., rejiciens
ut fabulosam illam relationem, quam de Abyssi-
norum religione ediderat Dainianus a Goez nobilis
Lusitanus deceptor narratione Matthæi Arme-
ni, qui primus ex Æthiopia ad Eminanuelum Lu-
sitanum Regem Legatus advenerat (a).

253. Resp. His omnibus, & si quis sunt alii,
nos opponimus multo firmiora monumenta, quibus
de recta Græcorum, atque Orientalium fide circa
septem Sacraenta omnino convincimur. Hujus-
modi sunt Libri Symbolici illarum gentium, nem-
pe Euchologia, & Catechismi; publicæ Patriar-
charum, Metropolitanorum, aliorumque Præsulum
responsiones, Synodorum etiam iteratæ definitio-
nes. His inconcussis monumentis addimus quoque Scriptorum Græcorum illusoria testimonia, quales a-
pud ipsos sunt Simeoni Tessalonicensis, qui suos
libros de Sacraenta ante Concilium Florentinum
edidit, Gabriel Metropolita Philadelphiensis, cu-
jus Tractatus de Sacraenta impressi sunt Vene-
tiis anno 1600., Gregorius Prot-Synclillus in *Epi-
tome divinorum Mysteriorum*, & Meletius Piga
Patriarcha Alexandrinus, cuius extant duæ dogma-
ticæ epistolæ editæ anno 1709. His inconcussis fun-
damentis frustra opponantur testimonia Missionariorum,
aut aliorum scriptorum, qui facile decipi
potuerunt; vel quod viderent ritus in admini-
strandis Sacraenta a nostris longe diversos: vel
quod

(a) Vid. idem Johns Ludolphus in Comment. ad suam *Hist.* pag. 3., & 267.; tum etiam Jo. Alb. Fabricius in *Salutari luce Evangelii* pag. 716. seq., ubi refert responsiones Abba Gregorii ad *Quæsita Ludolphiana*; & cap. 6. ita respondisse dicitur: *Mysteriorum* (i. e. Sa-
cramentorum) *certus numerus non est.* Constat tamen
illos (Æthiopes) dicere: *Mysterium Baptismi, My-*

quod *errores* quorumdam imperitorum toti genti inuste adscriberent; vel quod a testibus ignariis, & facile credulis innocenter decepti fuerint. Sic etiam nullam a nobis meretur fidem Jobus Ludolphus, dum testimonio nescio cuius Gregorii Abyssini innixus, contendit, nec Confirmationis, nec Extremæ unctionis Sacraamenta a gente Æthiopica agnoscit. Tutiora, majorique fide digna, habemus testimonia de illis populis, qui Patriarchæ Alexandrino Jacobites obediunt, ejusque heresi adhaerent. Jam vero Patriarchas Alexandrinos, ut ut Monophysitarum erroribus infectos, in Sacramentorum numero a ceteris Orientalibus communione non discrepare, supra ostensum est n. 225. (a). Vid. Leo Allatius Lib. III. *De Ecclesiæ Occidentalis, & Orientalis perpetua consensione* c. 16.

254. Dices secundo. Omnes, qui hactenus laudati sunt Græci, nempe Jeremias Patriarcha Constantinopol., aliisque post ipsum, erant λατινοφόροι, hoc est in partes Latinorum inclinati, aut pecunia corrupti, quorum propterea fides suspecta est. Potius Cyrillo Lucari fidendum, qui in sua fidei confessione art. 15. testabatur: *Græcorum perpetuam, & constantem esse doctrinam, duo tantum Sacraamenta, Baptismum, & Eucharistiam a supremo legislatore Christo sanctiæ.*

255. Resp., ineram hanc esse cavillationem, quæ nullo negotio dissipatur. Nam primo difficile creditu est, tot primarum sedium Præsules, Patriarchas, Metropolitas, aliosque Episcopos fuisse omnes Latinis partibus addictos. Deinde, etiamsi fuissent, non tamen propterera testimoniū illorum fides mutaret, quando asserunt, Ecclesiam Græcam, sin minus in Sacramentorum liturgiis, saltem in eorum numero cum Latina convenire. Tertio, si falsum perhibuissent testimonium, mirabile certe foret, ac pene prodigium, alios non reclamasse. Certe quando Cyrillus Lucaris ausus est, avitæ Græcorum fidei Calvinisticas blasphemias substituere, omnes facto agmine contra eum insurrexerunt, eumque semel, atque iterum condemnarunt. Quidni igitur aliquid simile contigisset, si Jeremias, aut alii Patriarchæ, & Episco-

(a) Non innititur illi *Fidei Æthiopum*, quæ Lovani prodit anno 1540., & postea inserta est secundo Volumini *Hispanie illustratae*: utpote quæ absurdis, & ineptis tota plena est, & tribuitur eudam Tzaga-Zaabbi, homini doloso & insulto, quem forte non in pte appellatum fuisse *Bestium Campi*, refert Ludolphus. Hic autem Ludolphus, quanquam vir doctus, atque Æthiopicarum rerum peritus, sectæ tamen Lutheranæ præjudicis præoccipatus, verain Æthiopum religionem aut non novit, aut noscere noluit. Consul. Eusebius Renaudotius in Tom. IV. *De la Perpetuité de la foi* &c. Lib. I. cap. 11 & seq. edit. Lausanne 1782. Idem judicium serendum est de Maturino Veysierio la Groze, qui in sua *Historia Christianismi Indorum*, edita Hagæ Comitum 1724. in 8., incertus testimonis innixus Sacraenta Confirmationis, & Extremæ unctionis

pi suarum Ecclesiærum doctrinam subdole immittassent? Quod vero de corruptione pecunia facta aliqui temere suscipiantur, ut vanum effugiat, seu potius, ut mendacium putidissimum, ac tertiunam calumniam contemnere debeamus (b).

256. Dices tertio. Si Græcorum testimonio hæc controversia finiri debeat, non septem tantummodo, sed multo plura admittenda erunt Sacraamenta. Quidam enim coram inter Sacraamenta numerabant etiam Professionem religiosam. Ita in primis Dionysius vulgo Areopagita in Lib. *De Ecclesiæ Hierarchia*. Ita etiam Monachus Jobius, cuius librum recenset Photius in *Bibliotheca Cod. CCXII.*, & Theodorus Studita, & nonnulli alii; quorum aliqui eamdem religiosam professionem ipsi Baptismo compararunt. Horum nomina, & testimonia exhibet Leo Allatius sup. laud. num. 255., qui Græcos erroris manifesti hac de causa insimulat. Etiam preces pro defunctis fuisse aliquando *Sacraamenta* appellata, discimus ex Damasceno Studita apud Arcudium.

257. Resp. primo, non hic quæri, an alia adhuc Sacraamenta aliniti debeat præter septem; de hoc enim agemus postea. Sed impræsentiarum confutamus Protestantes, qui nonnisi duo agnoscent, reliqua temere, & pervicaciter repudiant. Ad eos autem revincendos satis est ostendere, ab omnibus, quotquot ubique sunt, Christianis septem nostra Sacraamenta admitti. Secundo, ideo, inquit Simeon Thessalonicensis cap. 52., ab aliquibus fuisse professionem religiosam in Sacramentis numerata, quia ceusebatur tanquam pars Sacramenti Pœnitentiæ; quæ vocari solet *Baptismus laboriosus*: unde & vestes Monachorum appellari consueverunt vestes Pœnitentiæ. Aliqui hyperbolice locuti sunt, ut vitam Monasticam, quoad poterant, collaudarent, cujusmodi similia encomia facile est reperire etiam apud Latinos; ut illud celebre dictum Theodorici Cantuariensis in *Pœnit. de profess. Monach.* n. 2., professionem Monasticam esse secundum *Baptisma*, & omnia peccata in illa deleri, sicut in *Baptismo*; quæ per exaggerationem prolata esse, nemo non intelligit.

258. Preces pro defunctis, quæ soleminer Deo of-

apud multas gentes Orientales non haberit fidenter scripsit.

(b) Andiatur breviter Hugo Grotius ex Calvinianis Reformationibus, qui in *Discussione Rivetiana Apologetici* T. IV. Operum pag. 681. Sumenda est, inquit, *Ecclesia græca*, non qualem ex suo capite Cyrillus super inductus pretio confinxerat, sed qualis est revera; qualem nobis exhibent scripta Jeremie, & decreta super facta, Patriarcha Parthenio cœtu præsidente &c. Ceterum in Ecclesia Græca fuisse, & esse omnia Sacraamenta nostra recepta, multi alii Heterodoxi vel invitati fateri debuerint, ut Mart. Crisius in epist. ad Chytraum, & Elias Vejelinus *De hodierna græcanica Ecclesia*, qui tamen ne vietas manus dant, fidenter Græcos accusant, quod ab avita inajorum snorum fide discesserint.

offeruntur, & partem liturgiae conficiunt, aliquo latiore sensu potuerunt a quibusdam appellari *mysteria*; vel *Sacraenta*, non autem proprie; quasi *ex opere operato* in defunctis gratiam producant, qui Sacramentorum novæ legis præcipiūs effectus est. Ceterum non a quibusdam ignobilibus scriptoribus, sed a libris Græcorum symbolicis, a definitionibus Synodorum, aliisque probatis monumentis, quænam sit Ecclesiæ græcæ fides de numero, & efficacia Sacramentorum, eruendum est, ut nos fecimus supra numm. 222. seq. Ita etiam Ecclesiæ Catholice quis frusta objiceret quorundam paucorum errores circa Sacra menta, quos supra in nota ad numm. 215. retulimus? Non enim ab ipsis, sed a concordi Theologorum cœtu, & potissimum a libris nostris Symbolicis, & ab oraculis Pontificum, & Conciliorum Ecclesiæ Catholice fides pendit.

259. Objiciunt secundo Novatoris (& hoc est maximum, & pene totum illorum fundamentum): In sacris novi test. libris clara, & aperta est men-
tio duorum Sacramentorum Baptismi, & Eucliari stiæ: horum institutio describitur, necessitas inculcatur, ac gratiæ promissio diserte habetur. Aliorum autem quinque nulla est mentio: nonnisi ergo duo sunt admittenda. Nisi forte quis fingat, septem Sacraenta adumbrata fuisse in illa visione Bestiæ; quæ portabat mulierem, matrem fornicationum, quæ habebat capita septem; & cuius *Sacramentum Angelus Joanni aperuit Apocal. XVII. 5. seq.*

240. Resp. primo, hoc argumentum falsissimo Protestantium principio inniti, scilicet ex solis libris sanctis dogmata nostræ Religionis esse depro menda, non autem ex traditionibus apostolicis, quæ in tota Ecclesia receptæ sunt. Nihil igitur habet roboris apud nos, qui duplice nostrorum dogmatum fontem agnoscamus, verbum scilicet Dei scriptum, & verbum Dei traditum: unde quanvis sacræ litteræ de aliis quinque Sacramentis omnino silerent, nobis sufficienter universalis traditio, quæ non solum in Latina, sed etiam in Græca Ecclesia, & in omnibus remotissimis, & diversissimis Christiani nominis nationibus semper viguit, prout supra demonstratum est. Unde illud S. Hieronymi dictum in *Dial. adv. Luciferianos* merito usurpare possumus: *Etiamsi Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret.*

241. Resp. secundo, sacras Scripturas non omnino silere de quinque Sacramentis, quæ a Pro-

testantibus immerito exploduntur. Confirmationem enī post Baptismum fuisse ab Apostolis collatam, colligitur ex cap. VIII. 17. Act., ubi dicitur: *Tunc imponebat manus super illos* (scilicet Baptizatos), & accipiebant *Spiritum sanctum*. Pénitentiae Sacraementum instituit Christus Dominus, quando Jo. XX. 22. dixit Apostolus: *Accipi te Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*. Jacobus Apostolus meminit Unctionis extremæ, quando in sua epist. cap. V. 14. inquit: *Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiae, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei*. Ordinis Sacramentum memorat Paulus in prima epist. ad Timoth. IV. 14. dicens: *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum Presbyteri; & in 2. epist. cap. I. 6. Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum*. Matrimonium denique approbavit Christus Matth. XIX. 6. inquiens; *Quod Deus coniunxit, homo non separet*. Quainobrem etiam nuptias celebratas in Cana Galileæ sua præsentia sanctificavit. Et Apostolus ad Ephes. V. 32. Matrimonium vocat *Sacramentum magnum*. Sed hæc modo indicasse sufficiat; suis enim locis überius tractanda sunt, & a pravis ac distortis Hæreticorum interpretationibus vindicanda (a).

242. Nihil vero ineptius affterri potest visione illa mulieris peccatricis, sedentis super bestiam habentem capita septem, & cornua decem. Hujus misterii explicatio data est ab Angelo ibidem vers. 7., & seq.; nec quidquam commune habet cum sacrosanctis Ecclesiæ nostræ Sacraementis (b).

243. Ob. tertio. Ex Sanct. Patrum traditione septenarius Sacramentorum numerus erui nequit, quia nullibi apud veteres scriptores invenitur hujus sacri numeri mentio: quanquam aliqui eorum de Sacraementis data opera scripsissent. Justinus Martyr in sua *Apologia II.* (quæ tamen prima nominari deberet) de Baptismo agit, ac de Eucharistia, de aliis silet. Silent pariter Tertullianus, Ireneus, Cyprianus, aliquique trium priorum seculorum Patres. Silent etiam alii subsequentes; & quod maxime mireris, Cyrillus Jerosolymitanus, qui XXIII. nobis reliquit *Catecheses*, quarum quinque postremæ dictæ sunt mystagogicæ, de Baptismo, Eucharistia, & Confirmatione ea tradit, quæ rudi populo instruendo erant necessaria; de ceteris Sa-

(a) Hugo Grotius pacis amicus in *Discussione Rive ziani Apologetici T. IV.* Operum pag. 698. mentionem septem Sacramentorum in locis S. Scripturæ allegatis fieri, confessus est; immo hæc addit: *Eminere inter ea, quæ veterum more Sacraenta dici possunt, illa septem, agnoscent & Luterns, & Melancthon.*

(b) Pudet referre verba Mart. Kennitii, qui II. P. Examinis Conc. Trid. ita scurriliter hunc locum com-

mentatur: *Per capita septem significatur septenarius numerus Sacramentorum, pertineus ad bestiam, scilicet ad antichristum. Mirum est, hominem non indoctrina non vidiisse, hoc suo Commentario duo quoque Sacra menta Baptismi, & Eucharistie in capitibus bestiæ numerari. Sed insanus in Rom. Ecclesiam furor ipsos etiam doctiores inter Hæreticos sæpius obcecerat.*

Sacramentis ne verbum quidem. Ideo facit Ambrosius, vel quilibet alius vetustus auctor libri *De initianis*; & aliorum sex Librorum *De Sacramentis*. In uno in Lib. IV. cap. 2. se nihil de hoc argumento prætermisso significat, dicens: Ergo acceperisti de Sacramentis, plenissime cognovisti omnia. Denique S. Gregorius Papa non solum de septenario Sacramentorum numero nihil habet in suo celebri *Sacramentario*; sed nonnisi tria recenset apud Gratianum in cap. *Multi secularium* dicens: *Sunt autem Sacraenta Baptisma, Christma, Corpus, & Sanguis Domini.*

244. Resp., param nostra referre, quod apud veteres non inveniatur materialis hæc vox *septem Sacraenta*; fatemur enim hunc numerum fuisse postea a Theologis determinatum, non ex arbitrio, sed ex antiquissima Ecclesiæ praxi, quæ hæc, & non alia suis fidelibus administravit Sacraenta. Neque est mirandum, quod prisci Ecclesiæ Patres distinctam omnium, & singulorum mentionem non fecerint, partim quod eorum scopus id non exigeret, partim etiam, quod necessitate non habuerint de rebus notissimis verba facere; ac deinde quia quædam occultiora palam fieri vetabat *Disciplina-arcani*. Sic Justinus debuit necessario loqui de Baptismo, & de Eucharistia ad repellendam Gentilium calumniam de Atheismo, & de epulis Thiestæis impactam Christianis; de aliis Sacramentis dicere opus non habuit. Idem contingit aliis Patribus. S. Cyrillus in primis duabus *Catechesibus* agit de Baptismo, & Pœnitentia, in aliis 16. sequentibus explicat Symbolum, quod a Baptizandis recitandum erat: in prima, & secunda *mystagogica* exponit cæremonias, quæ præcedebant, & subsequebantur Baptismum, tertia est de Sacro Chrismate, quarta de Eucharistia, & postrema de Liturgia, & Communione. Ideo autem de his solis Sacramentis tunc populum instruendum putavit S. Antistes, quia hæc solebant in solemnitate Paschali fidelibus distribui; & hic unicus erat ipsius scopus in his *Catechesibus*, quas ante Pascha, & diebus immediate sequentibus ad populum habuit. Idem etiam fuit scopus S. Ambrosii, qui memoratas mox S. Cyrrilli *Catecheses mystagogicas* pene exscriptissime videtur, ut suos fideles ad tria Sacraenta disponeret, quæ in solemnitate Paschali distribuebantur; & respectu horum vere dicere potuit: *Plenissime cognovisti omnia*. His omnibus addendum, non pauca præsea monumenta nunc desiderari; atque inter alias XIII. Libros de Sacramentis ab Eusebio Cæsareensi conscriptos. Postremum, quod ex S. Gregorio objectum est, facile expeditur, dicendo, S. Pontificem in suo *Sacramentario* potissimum fuisse complexum sacram Liturgiam pro celebratione Missæ solemnis; non autem quæ ad aliorum Sacramentorum administrationem pertinebant. In loco autem ex Gratiano laud. S. Pontifex tria quidem Sacraenta memoravit, cetera vero minime exclusit. Eruditæ tamen testantur, ea verba, quæ

Gratianus resert, in S. Gregorii operibus frustra fuisse quæsita.

245. Dices primo. Frequentissima, & aperta occurrit apud veteres Patres duorum Sacramentorum Baptismi, & Eucharistiae mentio: cur ergo etiam aliorum quinque Sacramentorum mentionem non fecisset, si eadem cognovissent? Majus autem robur huic objectioni accedit ex eo, quod S. Augustinus Serm. I. in Ps. CIII. num. 14. T. VI., dicit, hæc duo sola Sacraenta fuisse per disciplinam arcani profanis abscondita: *Quid est, inquit, quod occultum est, & non publicum in Ecclesia?* *Sacramentum Baptismi, Sacramentum Eucharistiae.* Opera enim nostra vident & Pagani, Sacraenta vero occultantur illis. Si ergo non obstante hac lege arcani Patres tam sæpe de his duobus Sacramentis locuti sunt, multo magis fuissent locuti de aliis, si ea cognovissent.

246. Resp., etiamsi hujus diversitatis nequeat certa causa affterri, non posse tamen ex hoc concludi, a Sanctis Patribus non fuisse agita alia Sacraenta præter Baptismum, & Eucharistiam: nam etiam aliorum aliquam mentionem, licet non tam celebrem & expressam, certe fecerunt; præsertim Confirmationis, & Pœnitentiae, quorum primum statim post Baptismum conferri solebat; alterum autem & frequens, & solemniter erat in iis, qui gratiam Baptismalem peccatis actualibus infeliciter amitterebant. Ceterum si hoc argumentum valeat, posset etiam contra nonnulla alia dogmata valere, quorum non tam expressa & frequens mentione apud veteres invenitur, nisi postquam exortæ hæreses coegerunt Patres apertius & frequentius Ecclesiæ doctrinam exponere. Id similiter factum est in casu nostro. Simulac enim Novatores contra Sacramentorum numerum blasphemare cœperunt, omnes Christiani nominis communiones, Latina, Græca, Orientalis, schismaticæ, hæreticæ septenarium Sacramentorum numerum professæ sunt, & adhuc profitentur; non alia certe de causa, nisi quia omnes a majoribus suis hunc numerum perpetua traditione acceperant.

247. S. Augustinus autem laud. in loco memoret quidem duo Sacraenta Baptismi, & Eucharistiae; non tamen cetera excludit; nam in eodem Sermone paulo superins num. 9. dixerat: *Respic ad munera ipsius Ecclesiæ. Munus Sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia, in ceteris sanctis Sacramentis; quale munus?* Ecce, quomodo S. Pater alia Sacraenta iudicat præter Baptismum, & Eucharistiam. Parum autem interest, quod septenarium numerum arithmeticis notis non determinet; nam locis opportuni modo unum nonniuat, modo alterum, quod Deo dante declarabimus, cum de singulis ageamus.

248. Dices secundo S. P. Augustinus sæpius nomen *Sacramenti* sunit latiore significatione. Exempli loco sit, quod habet in Lib. II. *De peccatorum meritis, & remissione* cap. 26. T. XIII. inquiens: *Catechumenos secundum quemdam modum*

DISSERT. I. CAP. VII.

dum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis puto sanctificari, & quod accipiunt, quamvis non sit corpus Christi, sanctum est tamen, & sanctius quam cibi, quibus alimur, quoniam Sacramentum est; ubi Sacramenti nomen latissime sumitur. Ex quo ergo aliquando S. P. præter Baptismum, & Eucharistiam nonnulla alia nominet Sacraenta, inferri non potest, hæc, quæ nominat, esse Sacraenta vere, & proprie talia.

249. Resp., nos minime inficiari, nomen Sacramenti, tamen a S. P. Augustino, quam ab aliis priscis Ecclesiæ Doctoribus, aliquando sumi in latiore significacione: sed hæc exceptio locum non habet, quando S. Doctor dicit, Confirmationem, & Ordinem esse duo Sacraenta, quæ iterari non possunt, quia imprimunt in anima indelebilem characterem, quemadmodum imprimit ipse Baptismus. Libro enim II. *Contra epist. Parmeniani* cap. 15. §. IX. de Baptismo, & Ordine dicit: *Utrumque Sacramentum est, & quadam consecratione homini datur..... ideoque in Catholica utrumque non licet iterari.* Et Lib. II. *Cont. Litt. Petiliani* cap. 104. T. XII. *Sacramentum Chrysostomatis*, inquit, *in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus, sed potest esse & in hominibus pessimis, scilicet propter characterem.* En duo alia vera, & propria Sacraenta præter Baptismum, & Eucharistiam, quæ propter characterem impressum iterari nequeunt. Pœnitentiam ut verum, & proprium novæ legis Sacramentum agnoscit Augustinus in fine Lib. I. *De adulterinis conjugiis* T. VIII. inquiens: *Quæ Baptismus, eadem reconciliationis est causa.* Matrimonium pariter vocat in sensu proprio *Sacramentum* in Lib. *De bono conjugali* cap. 18. T. XI., & quidem sæpius; atque ita concludit: *In nostrorum quippe nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quam fœcunditas uteri.* Ad denique Extremam unctionem indigitat Lib. V. *De Baptismo* c. 20. numerans inter Sacraenta, quæ a malis ministris valide conficiuntur, *benedictionem Olei tenebræ*, quo scilicet ugebantur infirmi.

250. Dices tertio. Idem Sanctus Augustinus Lib. III. *De doctrina Christiana* cap. 9. T. III. conferens Sacraenta nostra cum Sacraentis veteris legis: *Quædam pauca, inquit, pro multis, eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & observatione castissima ipse Dominus, & Apostolica tradidit disciplina, sicuti est Baptismus, & celebratio corporis, & sanguinis Do-*

mini. Ubi nonnisi duo memorial novæ legis Sacraenta; alia vero saltem tacite excludit, asserens, nonnisi pauca pro multis fuisse a Christo instituta Sacraenta; quod non esset verum, si in Legge Mosaica nonnisi quatuor erant (V. sup. n. 71.), & in nostra essent septem (a).

251. Resp., S. Doctorem eadem fere verba repetere in Epist. LIV. ad Januarium, alias 118. T. II., & postea hæc alia addere notatu dignissima: *Et si quid aliud in scripturis canonice commen-datur: quorum verborum sensus non est, quasi dubitaverit S. Pater, aut ignoraverit, alia esse Sacraenta in Scripturis canonice commemorata; quis enim suspicetur, ignorasse magnum Augustinum, quot, & quænam essent Sacraenta in Scripturis commemorata? Sed sensus est: Et quidquid aliud &c.; quod tradidit expressius Serm. I. in Ps. CIII. n. 9. ita recensens munera Ecclesiæ, Mu-nus Sacraentorum in Baptismo, in Eucha-ristia, in ceteris sanctis Sacraentis: qua additione aperte ostendit, se non solum hæc duo me-morata, sed alia etiam sacramenta agnoscere, quo-rum alibi meminit, quando opportuna illi sese ob-tulit occasio. Nostra vero Sacraenta recte appelle-lantur pauciora, quia unicum pœnitentiae Sacra-mentum correspondet illis omnibus tam multis, & tam difficilibus observantiis veteris Legis, quæ e-rant ad expiationem peccatorum necessariae, ut supra n. 71. cum S. Thoma observavimus; unde ve-re dicere potuit S. Doctor, pauca pro multis, ea-demque factu facillima fuisse a Christo Domino instituta Sacraenta. Sacraenta, inquit S. Thoma 5. P. qu. 65. art. 1. ad 4., in veteri lege plu-ria fuerunt numero, propter diversitatem sacrifici-orum, & cæremoniarum.*

252. Dices quartio. Sancti Patres illa verba apud Jo. XIX. 54.: *Unus militum lancea latus ejus a-peruit, & continuo exivit sanguis & aqua, ex-plicant de duobus Sacraentis Eucharistiæ, & Ba-ptismi, quæ mystice ex aperto latere Christi pro-dierant. Ita inter alios S. Augustinus Tract. CXX. in Joann. n. 2. T. IV. inquiens: Ut illic quodammodo vitæ ostium panderetur, unde Sacra-menta Ecclesiæ manaverunt. Adhuc clarius S. Cy-riillus. Alexandr. Lib. XII. in Joan. Lancea, in-quiet, *latus ejus perfodiunt, unde crux aqua mix-tus scaturit, quod eulogie mysticæ, & sancti Baptismatis imago quædam erat.* Facile esset alia aliorum Patrum testimonia agglomerare, qui-bus duorum tantummodo Sacraentorum ex Chri-sti latere profluentium fit mentio.*

253. Resp., non omnes Patres in mystica hac il-

(a) Hoc maxime Augustini loco exultat Calvinus Lib. VI. *Instit. cap. 19.* ita nos interrogans: *Cur nullam hic sacri numeri, hoc est sep' enarii mentionem facit? An verisimile est, prætermissum fuisse, si tunc fuissest in Ecclesia institutus: presertim quam sit alias in ob-servandis numeris curiosior, quam necesse foret &c.* Futilis interrogatio, quæ si viu haberet, etiam vete-

ris testamenti Sacraenta explodenda forent, quia eo-rum arithmeticanum numerum neque in sacris litteris, neque a scriptoribus Ecclesiasticis determinatum habe-inus. Præterea a quo jure possemus & nos a Calvino sciscitari, cur Augustinus nullibi dixerit, duo tantum esse vera, & germana Domini Sacraenta, cum tam fuerit in observandis numeris curiosior?

illius loci explicatione convenire. Aliqui enim, ut S. Ambrosius Lib. X. in Lucam n. 155., S. Leo in Epist. IV., & ipse S. Augustinus loco mox citato, per sauginem intelligunt pretium nostræ redēptionis. Alii, ut Hieronymus Epist. LXXXIII., & Cyrillus Jerosol. Catech. III., intelligunt martyrium. Si ergo ex latere Christi pretioso manarent Sacra menta, unum tantummodo juxta expositionem istorum Patrum erit Sacramentum. Ve- rior itaque illius loci interpretatio, & doctrinæ Ecclesiae omnino consentanea est, ex latere Christi omnia fluxisse Sacra menta, quia omnia suam virtutem, & efficaciam ex Christi passione accipiunt. Et quando aliqui eorum solum Baptismum, & Eucharistiam nominant, non propterea alia excludunt.

254. Dices quinto. Dionysius vulgo Areopagita nonnisi tria Sacra menta agnoscit. Nam in Cap. IV. *Eccl. Hier.* triplicem Sacramentorum *Deiformem* consecrationem distinguit, prioram, qua profanos expiat, medianam, qua expiatos illuminando initiat, postremam, qua jam sacris iniciatos consummat, ac perficit; & postea ita concludit: *Trip lex ergo mysteriorum sanctæ consecrationis virtus commendata est &c.*

255. Respondet S. Thomas 3. P. quest. 65. art. 1. ad 3., S. Dionysium loqui non de Sacra mentis, sed potius de sacris officiis, quæ ab Episcopis, & Sacerdotibus in mysteriis tum consciendis, tum administrandis exercentur cum quadam consecratione. In actionibus autem hierarchicis, inquit S. Doctor, considerantur & agentes, & recipientes, & actiones. Agentes autem sunt Ministri Ecclesiae, ad quos pertinet Ordinis Sacra mentum; recipientes autem sunt iiii, qui ad Sacra mentum accelerunt, qui producuntur per matrimonium; actiones autem sunt purgatio, illuminatio, & perfectio &c. In his autem implicite contineri septem Ecclesiae Sacra menta ibidem S. Doctor ostendit; nam purgatio, & illuminatio simul, secundum eundem Dionysium c. 5. pertinent ad Baptismum, & propter recidivum secundario pertinent ad Pœnitentiam, & extre mam unctionem. Perfectio autem, quantum ad virtutem quidem, quæ est quasi perfectio formalis, pertinet ad Confirmationem; quantum autem ad consecrationem finis, pertinet ad Eucharistiam. Ita Angelicus admodum versatus in operibus hujus antiqui auctoris quem citatum reperimus anno 535. in quadam Collatione habita inter catholicos, & Monophysitas Severianos.

PROPOSITIO II.

Sacra menta novæ legis non sunt plura, quam septem.

256. Id fuerat semper in Ecclesia Catholica cre ditum. Nam Londinense Concilium anno 1257. inter triginta & unum decreta sibi ab Othono Gregorii IX. Legato proposita hoc etiam approbat, quod septem sint Sacra menta, scilicet Baptismus &c. Concilium autem generale Constantiense anno 1415. septem Sacra menta agnoscit, & solum damnavit articulum VIII. Jo. Hus, quod Sacerdos criminose viventes eadem valide administrare non possent. Clarius autem Eugenius IV. in Concilio Florentino anno 1439. omnia, & singula Sacra menta recensuit in Decreto *Unionis*. Ac tandem id ipsum fuit a Concilio Tridentino expresse definitum, ut dogma fidei ab omnibus credendum his verbis Sess. VII. can. 1. *Si quis dixerit, Sacra menta novæ legis esse plura, vel pauciora, quam septem anathema sit (a);* ut proinde nemini Catholicorum licet amplius de hac re dubitate.

257. Idipsum Graeci confessi sunt in monumen tis supra num. 221. seq. allatis; ubi non alia veri nominis Sacra menta admittere se profiterunt, quam septem nostra. Immo Dositheus Patriarcha Jerosolymitanus in suo *Enchiridio* anathema dicere non dubitavit omnibus iis, qui septenarium Sacramentorum numerum vel ininventi, vel augent. Nonnullæ tamen sunt difficultates, præcipue de lotione pedum, quæ tam ex sacris litteris, quam ex quorundam Patrum auctoritate videri potest Sacra mentis accensenda.

258. Ob. itaque primo. In sacris litteris, habetur divina lotionis pedum institutio, significatio, & promissio gratiæ, ac demum præceptum; immo & ipsum Christi exemplum. Nam Jo. XIII. 4. & seq. institutio accurate describitur iis verbis: *Surgit a cena cœpit lavare pedes discipulorum &c.*; deinde significatio, & promissio gratiæ iis aliis verbis ad Simonem Petrum: *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea si non laverò te, non habebis partem mecum.* Præceptum vero continetur expresse in iis verbis: *Debetis alter alterius lavare pedes.* Exemplum denique cum dixit: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.*

259. Resp., ex universalis Ecclesie praxi, quæ optimæ est interpres, aperte constare, lotionem pedum nunquam habitam fuisse ut verum Sacra mentum; immo nec agnatum fuisse ejusdem præceptum,

(a) Non quasi Novatores assererent, Sacra menta esse plura, quam septem, cum iste error apud neminem eorum, quod sciām, inveniatur: sed ne in posterum aliquis Sacramentorum numerum angeret, in eorum

ptum. Nullus enim reperiretur antiquus Canon, qui hujus præcepti observantiam inculcaverit. Et quanquam Pastores Ecclesiae, immo & summi Principes, ad humilitatis exercitium soleant semel in anno exemplum Christi imitari, non tamen hoc unquam factum fuisse legimus a singulis fidelibus, immo nec etiam a singulis Sacerdotibus, aliquisque Ecclesiae ministris. Quis autem suspicetur, tantam fuisse ab ipsis primis Ecclesiae incunabulis negligentiam, ut divinum Sacramentum, immo & præceptum ubique contemneretur? Præcepta generaliter est humilitas; non tamen præceptum fuit determinatum hoc humilitatis exercitium. *De lavandis vero pedibus*, inquit S. Augustinus Epist. LV. ad Januarium cap. 18. T. II., cum Dominus hoc propter formam humilitatis, propter quam docendam venerat, commendaverit ... multi hoc in consuetudinem recipere noluerunt, non nulli etiam de consuetudine auferre non dubitabant &c. Itane vero, si lotio pedum fuisset Sacramentum, & quidem a Domino præceptum?

260. Itaque dicendum est, ad divinam alicuius Sacramenti institutionem minime sufficere, quod a Jesu Christo habeat originem, & exemplum; sed requiri etiam materiae consecrationem certa forma ab ipso institutore præscriptam, ut in Baptismo, in Eucharistia, & ceteris Sacramentis factum est.

261. Neque etiam hic habetur expressa significatio gratiæ conferendæ, qualis habetur in Baptismo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*; & in Eucharistia: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*. Nec mouere nos debet comminatio Petro facta: *Si non lavero te, non habebis partem mecum*; hæc enim facta fuit ad vincendam Petri obstinationem: *Non lavabis mihi pedes in æternum*; in qua obstinatione si Pervicaciter perseverasset, culpæ utique fuisset obnoxius, qua a Christi regno meruisset excludi. Quanquam fortasse magis obvius illorum verborum sensus hic esse potest: Petrum non habiturum parte in cœna, qua Christus erat suum corpus, & sanguinem Discipulis datus. Si enim aliorum Evangelistarum textus simul conferantur, videtur lotio pedum facta ante Eucharistiae institutionem.

262. Neque hæc comminatio cum ea comparari potest, qua Christus Dominus Jo. III. dixit: *Ni-*

si quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. Primo enim hæc communio generalis est, & ad omnes homines pertinet, alia vero ad solum Petrum pertinebat: deinde in Baptismo, sicut etiam in Eucharistia habetur expressa promissio gratiæ, quæ non invenitur in lotione pedum. Quæ omnes nostræ animadversiones maximam & demonstrativam vim accipiunt ex eo, quod Ecclesia lotionem pedum ut pium quidem humilitatis exercitium semper habuit, nunquam tamen ut Sacramentum.

263. Dices. S. Ambrosius in Libro *De mysteriis* cap. 6. num. 52. *Mundus*, inquit, erat Petrus, sed plantam lavare debebat; habebat enim primi hominis de successione peccatum, quando eum supplantavit serpens, & persuasit errorum: ideo planta ejus abluitur, ut hæreditaria peccata tollantur: nostra enim propria per Baptismum relaxantur. Et Lib. III. *De Sacramentis* cap. 1. num. 4. seq. *Accinctus*, inquit, summus Sacerdos pedes tibi lavit. Quid est istud mysterium? ... vide humilitatem, vide gratiam, vide sanctificationem. Nisi lavero tibi pedes, non habebis mecum partem Aliud est humilitatis; aliud est sanctificationis. Denique audi, quia mysterium est, & sanctificatio: nisi lavero te, non habebis partem mecum. Et postea: *Ileo lavas pedes, ut in ea parte, in qua insidiatus est serpens, majus presidium sanctificationis accedit*, quo postea te supplantare non possit: *lavas ergo pedes, ut laves venena serpentis. Ad humilitatem ergo proficit*: non igitur lotio pedum ad solum humilitatis exercitium, sed etiam ad gratiam producendam instituta fuit (a).

264. Resp. Verba allegata ex Libro *de mysteriis*, qui sine dubio genuinus est S. Antistitis fætus, non possunt certe litteraliter intelligi de peccato hæreditario Adami, quod per Baptismum omnino ablatum fuerat, & nullatenus tollitur per ablutionem pedum. Textus valde obscurus est, & negotium non leve facessit eruditis; quorum nonnulli maluerunt propterea hoc opus, ut spurium rejicere (b). Sapientissimi editores Mantrini in not. ad hunc locum non incongrue putarunt, per peccata hæreditaria, quæ lotione pedum absterguntur, intelligi concupiscentiam, cuius motus rebellæ ex peccato Adami facti sunt nobis hæreditarii; minuantur autem hi motus piis humilitatis exercitiis,

cu-

(a) Ex hoc S. Ambrosii loco potissimum eruditus Jos. Vicecomes Lib. III. *De Sacramentis* c. 1. confinare nititur ritum abluendi pedes baptizatorum. Sed vid. de hoc rito doctissimus D. J. Crysost. Trombelli *De Sacram.* Tom. I. Dissert. V. Sect. 8.

(b) Quidam Heterodoxi hoc opus S. Ambrosio abdicarunt, potissimum ex eo, quod doceat peccata propria, idest actualia per Baptismum relaxari, hæreditaria vero, nempe *Originale* per lotionem pedum. Ita inter alios Jo. Dallæus Lib. III. *De Confirmat.* cap. 8. Verumtamen Ambrosianum esse fætum alii Critici me-

lioris notæ judicarunt; atque inter ipsos Calvinistas David Blondellus *De primatu*, & Jo. Forbesius *Instruct. Historico-Theolog.* Tom. II. Sane Augustinus, ut dogma peccati originalis contra Pelagianos ex traditione evinceret, S. Ambrosii, quem venerabatur ut Patrem, sæpius auctoritate usus est, ut vidimus T. IV. *Prælect.* que certe nullius ponderis pro doctrina Ecclesie fuisse, si hoc hæreditarium ex Adamo peccatum sola lotione pedum, non autem Baptismi Sacramento deleri docuisset.

ejusmodi est lotio pedum. Hujus interpretationis fuit lamentum nobis suppeditat Ambrosius ipse in Expos.t. Psal. XLVIII. num. 9. inquiens: *Unde reor, iniquitatem calcanei magis lubricum delinquendi, quam rectum aliquem nostri esse delicti: meritoque Dominus..... Lavemus, inquit, & pedes, ut calcanei lubricum possimus auferre, quo fiducia statio possit esse virtutum; & ne paterno quis errore labitur, qui suo paratus est stare proposito: & non metuat lubricum hæreditatis, qui cupit vestigium tenere virtutis.* Putavit igitur S. Pater, concupiscentia minui per quandam gratiam a Deo in lotione pedum collatan.

265. Eademque explicatio adhibenda est aliis verbis ex Lib. III. *De Sacram.* de promptis; quamvis de horum Librorum auctore merito dubitetur. Sed illud hic notandum maxime venit, quod ibidem mun. 5. dicitur, Ecclesiam Romanaam non habere hanc consuetudinem, lavandi scilicet pedes recens baptizatis. At vero si lotio pedum esset Sacramentum vere, & proprie tale, & a Iesu Christo præceptum; estne credibile, id fuisse a Romana Ecclesia prætermissum, quæ semper habita fuit ut omnium aliarum mater, & magistra? Quanquam non sola Ecclesia Romana, sed etiam Africana, & fere omnes aliae, paucis exceptis, hanc consuetudinem nunquam habuerunt. Quæ Ecclesiarum varietas in ritibus, ceremoniis, & quibusdam sacramentalibus salvo unitatis vinculo esse potest, in Sacrementis autem esse nullatenus potest.

266. Dices iterum. S. Cyprianus, vel quilibet aliis antiquis auctor Libri *De Cardinalibus Christi operibus* olim Cypriano adscripti, in Serm. *De abluti.* pedum explicans illa verba: *Si non laveris te, non habebis &c. Paulatim,* inquit, *hujus mysterii declaratur necessitas.... Hoc lavacrum quotidianis excessibus est destinatum.*

267. Resp., hujus operis auctorem, qui communiter creditur Arnoldus Carnotensis Abbas Bonae vallis Sec. XII., solum nobis inculcare necessitatem imitandi Christi exemplum, quo in lotione pedum singulare humilitatis, & charitatis reliquit præceptum. Nec tanta est hujus scriptoris auctoritas, ut in ejus mente investiganda, & declaranda multam insuainamus operam. Vide not. ad mun. 52.

268. Ob. secundo aliquos textus S. Bernardi, qui omnes veri Sacraementi notas lotioni pedum dissertatione tribuit in Serm. *in Cœna Domini*, ubi primo ita fatur: *Appropinquans passioni Dominus de gratia sua curavit investire suos, ut invisibilis gratia signo aliquo visibili praestaretur.* En vera, & propria Sacraementi definitio. Post ita pergit, ipsam definitionem applicans lotioni pedum,

eadem ratione, qua applicatur aliis Sacraementis: *Al hoc, inquit, instituta sunt omnia Sacraamenta; al hoc Eucharistice participatio; al hoc pedum ablucio; al hoc denique ipse Baptismus, initium Sacraementorum omnium.* Quid clarius? Secundo ibide objicit, quod Christus Dominus non dixerit Apostolis, se in lotione pedum illis relinquere Sacraumentum, sed solum exemplum, quam objectionem ut diluat, „*Vis ante nosse, inquit, quia pro Sacramento illud est, non pro solo exemplo factum?* Illud attende, „*quod Petro dictum est, si non laveris te, non habebis partem mecum.* Aliquid igitur latet, „*quod necessarium est ad salutem, quando sine eo nec ipse Petrus partem haberet in regno Christi, & Dei.*” Tertio declarat, lotionem pedum esse institutam ad abstergenda paccata venialia; quod colligit ex iis Christi verbis: *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes laret.* Reipsa cum nullum aliud Sacraumentum inveniatur ad delenda peccata venialia (Baptismus enim est institutus in remedium peccati originalis, & Pœnitentia contra peccata mortalia) pronum est assentiri Mellifluo Doctori asserenti, lotionem pedum esse Sacraumentum ad abstergenda peccata venialia.

269. Resp. Theologos hoc in loco valde labore, non ad timendum de septenario Sacraementorum numero catholicum dogma; quod non nutaret, etiamsi splendissimum Ecclesiae Gallicanæ sidus aliquam eclipsim passum esset (a); sed ad assequendum verum, & gerinandum objectorum verborum sensum, eundemque cum infallibili Ecclesiae doctrina conciliandum. Communis omnium responsio est, S. Bernardum lotionem pedum appellasse Sacraumentum minus proprie, & in latiore significacione; non presse, & stricte. Hujus interpretationis aliquod fundamentum suppeditare videtur Bernardus ipse in eodem loco, ubi hanc tradit Sacraimenti definitionem: *Sacraumentum dicitur signum sacrum, sive sacrum secretum:* quæ definitio certe minus propria est, & mirifice convenit lotioni pedum, de qua dicit Jesus Petro: *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.* Tradit quidem S. Doctor etiam veram, & propriam Sacraimenti definitionem, eamque accommodat lotioni pedum; immo hanc ipsam lotionem pedum simul ponit cum Baptismo, & Eucharistia, quæ vera sine dubio sunt Sacraamenta. Sed haec eniollienda sunt; neque enim Mellifluus Doctor ignorabat, Baptismum, & Eucharistiam ab omnibus, & ubique in tota Ecclesia, ut vera Sacraamenta ad salutem omnino necessaria administrari; secus vero lotionem pedum, quæ nonnisi aliquibi, & apud aliquos in usu erat. Hinc ipse Bernardus nonnisi scimel in hoc sermone de lotione pe-

(a) Apposite S. Thomas 2. 2. quæst. 10. art. 12. *Maximam*, inquit, habet auctoritatem Ecclesiae consuetudo, quæ semper est in omnibus emulanda; quia & ipsa doctrina Catholicorum Doctorum ab Ecclesia auctorita-

tatem habet. Unde magis standum est auctoritati Ecclesiae, quam auctoritati vel Augustini, vel Hieronymi, vel cuiuscunque Doctoris.

pedum verba fecit; cum de aliis duobus Sacramentis frequentissime, & locupletissime locutus inveniatur.

270. Postremum, quod nempe S. Bernardus dixerit, lotionem pedum esse institutam ad remissionem peccatorum venialium, non solum non officit nostrae interpretatione, sed etiam potius confirmat. Nam primo, probat ea Christi verba: *Si non lavero te, non habebis partem mecum*, non posse intelligi de necessitate hujus lotionis, quia peccata venialia non excludunt a regno cœlorum. Secundo cum ignorare non potuerit S. Doctor, ad remissionem venialium sufficere Sacramentalia, hoc ipso quod S. Bernardus lotionem pedum solum ad venialium remissionem valere docuerit, indicium nobis præbet, se illam non inter vera Sacra menta, sed solum inter sacramentalia voluisse reponere; quidquid ejus verba litteraliter significare videantur. Audiatur S. Thomas, qui 5. P. qu. 65. art. 1. ad 8. simili arguento respondens, inquit: *Ad deletionem venialis peccati non requiritur infusio gratiae*. Unde nullum Sacramentum novæ legis instituitur directe contra veniale, quod tollitur per quædam sacramentalia, puta per aquam benedictam, & alia hujusmodi.

271. Ob. Postremo. Plura alia præter nostra septem, tum a veteribus Patribus, tum a recentioribus Theologis enumerantur Sacra menta. Nam Tertullianus *De Præscrip.* virginitatem, & martyrium nominat Sacra menta. Etiam S. Hieronymus eodem nomine martyrum appellat, & dicit, ex Christi latere percusso Baptismi, ac martyrii Sacra menta fluxisse. Secundo Hugo Victorinus ingentem Sacra mentorum copiam in scholas invexit, nempe aquam lustralem, Cineres in capite jejunii benedictos, Paschales cereos, alias item cereos, quos *Agnus Dei* vocamus; aliasque similes Ecclesiæ ritus. Tertio Græci quamplurimi Professionem religiosam; & alii preces, quas pro defunctis Ecclesia offert, Sacra mentis accensent. Quarto, apud nos triplex distinguitur Baptismus, scilicet aquæ, sanguinis, & voti, seu desiderii: septem item sunt Ordines sacri, quorum singuli sunt Sacra menta; ac denique Extrema unctione omnibus & singulis infirmi sensibus cum materia, & forma applicata quintuplex efficit Sacra mentum.

272. Resp., nomen Sacra menti fuisse sæpius in latiore significatione tributum quibusdam sacris ritibus, vel hercicis virtutibus, quibus gratia Dei augmentum promeretur: ex nomine autem solo non est desumenda vera, & germana Sacra menti notio, sed ex omnibus aliis adjunctis. Ad primum autem negamus a Tertulliano fuisse virginitatem, apt martyrium appellata Sacra menta: sed cum ibi diaboli fraudes detergeret, quibus Sacra menta nostræ religionis superstitionis suis ritibus æmula zi studebat, solum addit, habere eum & Virgines, & Martyres. Hieronymus vero potuit aliqua ratione nomen Sacra menti martyrio imponere, qua-

tenus ab intensissima charitate procedit, quæ animam plene justificat. Non tamen vere, & proprie est Sacra mentum, cum in martyrio nullum sit proprie signum, nec ulla verborum forma, & minister eiusdem sit crudelis, & impius carnifex.

275. Secundum ita explicat Doctor Angelicus 5. P. quæst. 65. art. 1. ad 6. inquiens: *Aqua benedicta, & alicie consecratione non dicuntur Sacra menta, quia non perducunt ad Sacra mentum effectum, qui est gratiæ consecratio: sed sunt dispositiones quædam ad Sacra menta, vel removendo prohibens, sicut aqua benedicta ordinatur contra insilias dæmonum, & contra peccata venialia: vel etiam idoneitatem quædam faciendo ad Sacra menti perfectionem, & perceptionem, sicut consecratur altare, & vasa propter reverentiam Eucharistie. De his, aliisque eiusdem generis agit Hugo a S. Victore; & quamquam hæc aliquando vocet Sacra menta, seipsum tamen explicat P. IX. cap. 1. dicens: *Sunt quædam Sacra menta in Ecclesia, in quibus etsi principaliter salus non constet, tamen salus ex eo augetur, in quantum devotio exercetur*.*

274. Ad tertium. Plures quidem ex nostris Græcos accusarunt, quod Professionem Monachalem ut Sacra mentum haberent; sed solertissimus Renaudotius rebus melius, & intimius perspectis compert, eos falso hujus criminis accusari; partim quod aliqui austertates Monachorum ad Sacra mentum Pœnitentiæ referrent; partim quod alii magnificientius sanctitatem illius status extollentes, occasionem præbuerint credendi, eos religiosam Professionem ut verum Sacra mentum habuisse. Attamen etiamsi aliqui hac in re errassent, iniquum feret, paucorum errata toti Ecclesiæ Græce tribuere; cuius fides non ex privatis opinionibus, sed ex Conciliorum decretis, ex publicis Euchologiis, & ex aliis libris symbolicis pendet. Vide sup. n. 257.

275. Quartum facile diluitur. Verum Sacra mentum non est nisi Baptismus aquæ debite administratus. Votum Baptismi, & martyrium non sunt Sacra menta, nisi per quædam analogiam, quia scilicet defectu Baptismi valent ad justificationem a Deo impetrandam, non *ex opere operato*, sed *ex opere operantis*; seu, ut loquitur S. Thomas 5. P. quæst. 66. art. 11., utrumque aliorum Baptismatum nominatur Baptismus, in quantum supplet vicem Baptismi aquæ. Insuper nec votum, nec martyrium imprimit characterem.

276. Septem Ordines, quanquam specie inter se differant, unum tamen genus constituant; & sic unum efficiunt Sacra mentum toto genere ab aliis distinctum. *Divisio Ordinis*, inquit S. Thomas in Suppl. quæst. 37. art. 1. ad 2., non est totius integralis in suas partes, neque totius universalis, sed totius potentialis; cuius hic est natura, quod totum secundum completam rationem est in uno, in aliis autem est aliqua participatio ipsius. Et ita est hic: tota enim plen-

tudo Sacramentum hujus est in uno Ordine, scilicet Sacerdotio, sed in aliis est quædam participatio Ordinis Et ideo omnes Ordines sunt unum sacramentum.

277. Denique diversæ inunctiones, quæ sunt in diversis infirmi partibus, non tendunt nisi ad unum, adeoque nonnisi unum efficiunt sacramentum.

Quæres primo, cur septem tantummodo, nec plura, nec pauciora sint Sacraenta?

278. Resp., veram hujus sacri numeri rationem non esse nisi divinam voluntatem; nemo enim inficias iverit, potuisse Deum, si voluisset, aut plura, aut pauciora Sacraenta instituere. Variæ tamen a quibusdam Doctoribus allatae sunt rationes, quarum alias Protestantes non solum contemnunt, & irrident, sed etiam novo cavillandi genere ita impugnant, periude ac si iis inniteretur firmissimum nostrum dogma. Nos cæteris missis, eam affereimus, quam Catechismus Romanus ex S. Thoma 5. P. quæst. 65. art. 1. ita proponit P. II. *De Sacram. in gen. cap. 1. num. 20.* inquiens: *Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex iis etiam rebus, quæ per similitudinem a naturali vita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim al vivendum, vitamque conservandam, & ex sua, reique publicæ utilitate traducendam, hæc septem necessaria videntur; ut scilicet in lucem editur, augeatur, alatur; si in morbum incidat, sanetur, imbecillitas virium reficiatur: deinde quod ad rempublicam attinet, ut magistratus nunquam desint, quorum auctoritate, & imperio regatur; ac postremo legitima sobolis propagatione seipsum, & humanum genus conservet; quæ omnia, quoniam vitæ illi, qua anima Deo vivit, respondere satis apparet, ex iis facile Sacraentorum numerus colligetur. Haud dissimili ratione congruum esse septenarium Sacraentorum numerum observavit Concilium Florentinum. Alii alias afferunt rationes, quas longius persequi non vacat.*

Quæres secundo, an æqualis sit omnium Sacraentorum necessitas, & dignitas?

279. Respondet Catechismus Rom. P. II. *De Sacram. in gen. cap. 1. n. 22.* his verbis: „ Illud vero maxime animadvertendum est, quamvis omnia Sacraenta divinam, & admirabilem virtutem in se contineant, tamen non parem omnia, & æqualem necessitatem, aut dignitatem, aut unam, eamdemque significandi vim habere. Atque ex iis tria sunt, quæ tametsi non eadem ratione, tamen præ ceteris necessaria dicuntur. Baptismum enim unicuique sine ulla adjunctione necessarium esse, Salvator his verbis declaravit Jo. III. *Nisi quis renatus fuerit &c.* Pœnitentia vero illis tantummodo necessaria est, qui se post Baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt; neque enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati rite pœnituerit. Ordo præterea, eti non

„ singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omnino necessarius est. Verum si dignitas in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysteriorum numero, ac magnitudine longe ceteris antecellit.“

280. Hæc doctrina sumpta est ex S. Thoma, qui 5. P. quæst. 65. art. 4. postquam observasset, dupliciter aliquid dici necessarium; uno modo simpliciter, sicut cibus est necessarius vitæ humanae; alio modo non simpliciter, sicut equus necessarius est ad iter, ita pergit: „ Primo modo necessitatis sunt tria Sacraenta necessaria: duo quidem personæ singulari: Baptismus quidem simpliciter, & absolute; Pœnitentia autem, superposito peccato mortali post Baptismum; Sacramentum autem Ordinis est necessarium Ecclesiæ; siæ; quia ubi non est gubernator, populus corruerit, ut dicitur Prov. XI. 14. Sed secundo modo sunt necessaria alia sacramenta. Nam Confirmatione quodammodo perficit Baptismum, Exhortatione Unctio Pœnitentianam; Matrimonium vero Ecclesiæ multitudinem per propagationem conservat.“ Vide dicta superius n. 204.

CAPUT VIII.

De Auctore Sacraentorum novæ legis.

281. Sanctus Thomas 5. P. quæst. 64. art. 1. agens de causa Sacraentorum, primo observat, interiorum eorumdem effectum, qui est gratia, non posse esse, nisi a Deo, quia, ut dicitur Roman. VIII. 33. Deus, qui justificat; tum etiam quia solus Deus illabitur animæ, in qua sacramenti effectus existit. Non inficiatur tamen Angelicus, etiam hominem posse operari ad interiorum effectum Sacraenti, in quantum operatur per modum ministri; nam eadem ratio est ministri, & instrumenti; utriusque enim actio exterioris adhibetur: sed sortitur effectum interiorum ex virtute principalis agentis, quod est Deus. Cohærenter ad hæc in art. 2. statuit, solum Deum esse Sacraentorum institutorem, quia a solo Deo est virtus Sacraentorum: neque enim hæc virtus potest esse ab homine, qui utitur sacramento: quia homo non operatur, nisi per modum ministerii.

282. Tota hanc doctrinam postea declarat, & confirmat in art. 5. quærens, utrum Christus, secundum quod homo, habuerit potestatem operandi interiorum effectum Sacraentorum? Respondet autem, Christum interiorum Sacraentorum effectum operari, & secundum quod est Deus, & secundum quod est homo; aliter tamen, & aliter. Nam secundum quod est Deus, operatur in Sacraentis per auctoritatem: secundum autem quod est homo, operatur ad interiores effectus Sacraentorum meritorie, & efficienter, sed instrumentaliter Sed quia est instrumentum conjunctum divinitati in persona, habet quamdam principitatem, & causalitatem respectu

„ instrumentorum extrinsecorum , qui sunt ministeria Ecclesiæ . Et ideo sicut Christus in quantum est Deus , habet potestatem auctoritatis in Sacramentis , ita in quantum homo , habet potestatem ministerii principalis , sive potestatem excellentiae , quæ quidem consistit in quatuor . Primo quidem in hoc , quod meritum , & virtus passionis ejus operatur in Sacramentis . Et quia virtus passionis copulatur nobis per fidem , secundum illud Roman. III. 25. Quem proponit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ; quam fidem per invocationem nominis Christi protestamur : ideo secundo ad potestatem excellentiae , quam Christus habet in Sacramentis , pertinet , quod in ejus nomine Sacra menta sanctificentur . Et quia ex ejus institutione Sacra menta virtutem obtinent , inde est , quod tertio ad excellentiam potestatis Christi pertinet , quod ipse qui dedit virtutem Sacramentis , potuit instituere Sacra menta . Et quia causa non dependet ab effectu , sed potius e converso , ideo quarto ad excellentiam potestatis Christi pertinet , quod ipse potuit effectum Sacramentorum sine exteriori Sacramento conferre ; ut re ipsa contulit mulieri peccatri Lævi VII. 48. , & nonnullis aliis . Hæc S. Thomæ doctrina lucem plurimam affert iis , quæ dicenda sunt .

285. Jam vero certum fidei dogma est , omnia novæ legis Sacra menta fuisse a Christo Servatore nostro instituta ; ita enim infallibiliter sancivit sacerdotan Trid. Synodus Sess. VII. Can. 1. his verbis : *Si quis dixerit , Sacra menta novæ legis non fuisse omnia a Jesu Christo Domino nostro instituta anathema sit .* Sed quæstio enata est , an omnia Sacra menta fuerint a Christo immediate instituta , an solum mediate , nempe per Apostolos , aut Ecclesiam , potestate ipsi a Christo Domino concessa . Ita quidem visum olim fuit quibusdam antiquis (a) . Sed modo tanto consensu omnes docent Theologi omnia Sacra menta fuisse a Servatore nostro immediate instituta , ut id negare , sin minus hæreticum , saltem temerarium reputetur .

PROPOSITIO.

Omnia novæ legis Sacra menta fuerunt a Christo Domino immediate instituta .

284. Prob. primo ex communī , & antiquo Partium , & Doctorum consensu . Nam ante Hugonensem

(a) Hugo de S. Victore Sæc. XII. Lib. II. *De Sacramentis* , & Magister Sententiæ in IV. Dist. XXIII. aperte negarunt , extremanū unctionem fuisse a Christo institutam . Id ipsum de Confirmatione sensit Alexander Alensis P. IV. *Summa quæst. 24. membro 1.* , putans , hoc sacramentum fuisse institutum ab Ecclesia in quodam Concilio Melldensi , quod a vero procul absit . S. autem Bonaventura in IV. Dist. VII. art. 1. quæst. 1. asserit , hoc sacramentum Confirmationis non fuisse a Christo nec institutum , nec dispensatum , quia

de S. Victore , aliosque paucos Theologæ Magistros , qui Sec. XII. floruerunt , nullus hac de re dubitasse legitur . Ulterius qui hanc communem aliorum doctrinam de Sacra mentorum immediata institutione a Christo facta seculi non sunt , admodum paucos habuerunt sectatores ; immo illi aper te repugnavit S. Thomas omnium Scholasticorum princeps , ita ut ipsorum sententia penitus postea obsoleverit .

285. Secundo aliqui Patres omnia Sacra menta fuisse immediate a Christo instituta satis aperte indicant , ut Sanct. Ambrosius , vel alius antiquus scriptor sex Librorum *De Sacramentis* (b) . Hic enim Lib. IV. cap. 4. Auctor , inquit , quis est , nisi Dominus Jesus ? *De cœlo ista Sacra menta venerunt .* Et S. Augustinus *De vera religione* cap. 7. Toin. I. a Christo Domino , inquit , pauca Sacra menta saluberrima constituta sunt , quæ societatem Christiani populi continerent .

286. Tertio certum est , Sacra menta veteris legis fuisse omnia a Deo immediate instituta : ergo multo magis id credendum de Sacra mentis novæ legis , quæ illis in dignitate , & efficacia multo præcellunt . Rursus nemo dubitat , Baptismum , Eucharistiam , & nonnulla alia fuisse a Jesu Christo immediate instituta : cur ergo idem non dicitur de ceteris ? Neque enim illa satis probabilis ratio reddi potest , ob quam voluerit Christus aliqua Sacra menta per se ipsum instituere , alia vero per Apostolos , aut per Ecclesiam .

287. Quarto . Si quod est Sacramentum , de quo dubitari possit , an fuerit a Jesu Christo immediate institutum , illud profecto erit Sacramentum Extremæ unctionis ; & re ipsa Hugo de S. Victore , ac Magister Sententiæ opibati sunt , hoc Sacramentum non a Christo , sed ab Apostolis originem suam trahere . Atque id modo a nemine catholicorum asseri , aut in dubium revocari potest , postquam sacros Trident. Synodus Sess. XIV. can. 1. sic expresse definivit : *Si quis dixerit , extremanū unctionem non esse vere , & propriæ Sacra mentum a Christo Domino nostro institutum , & a B. Jacobo Apostolo promulgatum anathema sit .* Ubi institutio a promulgatione distinguitur : prima tribuitur soli D. N. Jesu Christo ; altera autem Apostolo Jacobo .

288. Ob. primo . Aliorum Sacra mentorum , ut Confirmationis , Extremæ unctionis , & Matrimonii , nulla est in sacris litteris mentio : ergo videtur , hæc postea fuisse ab Apostolis , vel ab Ecclæ-

solum post ascensionem suam decebat Apostolos confir mari . Postquam vero Apostoli defecerunt , instituit , inquit , *Spiritus Sanctus hujus sacra menti formam , cui etiam virtutem sanctificandi dedit .*

(b) Visum est Casimiro Oudino in Comment. *De scriptor. Eccles.* Toin. I. cap. 6. , hos libros tribuendos esse cuidam Ambrosio Episcopo Catircensi Sæc. VIII. ; sed Remigius Ceillier Toin. VII. *De auctoribus Eccles.* pag. 486. eorum auctorem fuisse Sæc. VIII. multo vixi tiorum , censet .

clesia post Apostolorum obitum constituta ex potestate sibi a Iesu Christo relicita.

289. Resp. neg. cons., quæ nullatenus sequitur ex antecedenti apud nos Catholicos, qui præter verbum Dei scriptum, agnoscimus etiam verbum Dei traditum, ut fidei nostræ regulam. Ita respondet S. Thomas 5. P. quæst. 64. art. 2. ad 1. inquietis: *Ea, quæ sunt de necessitate Sacramenti, ab ipso Christo instituta sunt, qui est Deus, & homo. Et licet non sint omnia tradita in Scripturis, habet tamen ea Ecclesia ex familiari Apostolorum traditione.* Sane, ut S. Lucas testatur Act. 1. 5., cum Christus Dominus post suam resurrectionem sæpius apparuerit Discipulis suis, loquens de regno Dei, nempe de sua Ecclesia instituenda, & gubernanda, sine dubio etiam de Sacramentorum administratione locutus est, quæ ad fundamenta hujus spiritualis ædificii pertinet. Non ergo, inquit apposite S. Leo Serm. I. de Ascensione Domini, *ii dies, qui inter resurrectionem Domini, ascensionemque fluxerunt, otioso transiere decursu: sed magna in his confirmata Sacra-menta, magna sunt revelata mysteria.*

290. Dices, Scripturæ sacræ satis innuunt, Christum hanc instituendorum Sacramentorum potestatem tribuisse Apostolis. Nam Jo. XX. 21. iis dicit: *Sicut misit me Pater, ita & ego mittovos: & Matth. ult. 18. Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra: euntes ergo docete omnes gentes &c.; quibus verbis manifeste declaravit, se Apostolos mittere cum omni èa potestate, quam ipse a Patre acceperat, adeoque etiam cum potestate instituendi ea Sacra-menta, quæ ipse non instituerat.*

291. Resp., potestatem a Christo Apostolis communicatain non esse omnino eadem, aut æqualem illi, quam ipse ut homo a Patre acceperat; illius enim potestas erat excellentiæ, ut loquitur S. Thomas sup. num. 282., quæ soli Christo Deo, & homini competit; potestas autem Apostolorum erat ministerialis, qua Sacra-menta a Iesu Christo iam condita aliis dispensare debebant. Unde S. Ioannes in prima sua epist. I. 3. se annuntiare dicit, quæ a Christo audivit, & S. Paulus 1. Corinth. IV. 1. *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Immo idem Apostolus in epist. 1. ad Corinth. cap. XI. postquam exposuit ea omnia, quæ pro Sacra-mento Eucharistie a Domino Iesu instituta fuere, concludit caput his verbis: *Cætera autem, cum ve-nero, disponam; quæ nempe spectant ad dignam hujus Sacra-menti dispensationem.*

292. Dices secundo. Sanctus Paulus 2. ad Cor. II. 10. se personam Christi gerere, aperte significat, inquietis: *Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi, nempe perinde ac si Christus donasset: ergo etiam auctoritate sibi a Christo data potuit &c.*

293. Respondet S. Thomas 5. P. quæst. 64. art. 2. ad 3.: *Apostoli, & eorum successores, sunt*

vicarii Dei, quantum ad regimen Ecclesiæ constitutæ per fidem, & fidei Sacra-menta. Unle, sicut non licet eis constituere aliam Ecclesiæ, ita non licet eis tradere aliam fidem, neque instituere alia Sacra-menta: sed per Sacra-menta, quæ de latere Christi penitentis in cruce fluxerunt, dicitur esse fabricata Ecclesia Christi. Ceterum nullibi neque in sacris litteris, neque in veneranda Patrum traditione legitur, aliquod Sacra-mentum ab Apostolis, & multo minus post Apostolorum mortem fuisse ab Ecclesia institutum.

294. Ob. secundo. S. Augustinus in Lib. III. *De doctrina christiana* cap. 9. T. III. loquens de Sacra-mentis novæ legis, ea dicit *Dominus ipse, & Apostolica tradiitæ disciplina.* Non solum igitur Christum, sed etiam Apostolos agnoscit Sacra-mentorum auctores. Præterea in epist. LIV. olim 118. ad Januarium T. II. postquam dixisset, D. N. Iesum Christum Sacra-mentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione præstantissimis societatem novi populi colligasse, subdit: *sicuti est baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis, & sanguinis ipsius, & si quid aliud in Scripturis commendatur ... Illa autem, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata, atque statuta retineri.* Censem igitur Augustinus, nonnisi Baptismum, & Eucharistiam, quorum est in Scripturis expressa mentio, fuisse a Christo Domino instituta; cetera autem *Apostolica disciplina* esse ad nos derivata; vel etiam a plenariis Conciliis statuta.

295. Resp., in primo loco S. Doctorem voluisse primum declarare, Sacra-menta novæ legis comparatione Sacra-mentorum veterum esse pauca, eadēque factu facillima, & intellectu augustissima &c. Hic enim est ejus scopus, ostendendi scilicet, quam leve esset Christi jugum in comparatione gravis servitutis veteris testamenti. Postea addens, eadem ab ipso Domino, & ab apostolica disciplina esse tradita, opportune significat, non omnia esse in sacris litteris querenda, sed aliqua etiam sola apostolica traditione teneri, eaque maxime, quæ ad ritus, & cæremonias Sacra-mentorum attinent; quorum certe pluriua ad maius Sacra-mentorum deus, tum ad excitandam nostram devotionem ab Apostolis, eorumque successoribus addita, ac determinata fuere.

296. Et pariter de hujusmodi ritibus, ac cæremoniis explicandum esse alterum Augustini testimonium ex eadem epist. ad Januar., ipse S. Pater diserte significat, statim addens: *Sicut quod Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & adventus de cælo Spiritus sancti anniversaria solemnitate celebrantur; & si quid aliud tale occurrit, quod servatur ab universa, quocumque se diffundit, Ecclesia.*

297. Objiciunt aliqui verba, quæ habentur in quodam Sermonе de ablutione pedum inter Operа S. Cypriani: *Ipse sumus Sacerdos (Christus) sui est sacramenti (nempe Eucharistи) institutor; in ceteris homines Spiritum sanctum habueru doctorem.*

298. Sed omnium criticorum iudicio ille sermo non est genuinus S. Martyris fœtus; & communiter tribuitur Arnoldо Abbatи Bonae vallis, qui floruit Sæc. XII. Ulterius si hujus auctoris verba presse accipiuntur, illud consequetur, nec Baptismum fuisse a Christo Domino institutum, sed solam Eucharistiam. Verum probabile est, hinc incelebrem scriptorem nomine sui sacramenti omnia intellexisse Christi Sacraenta; per cetera vero ea intellexisse, quæ in Sacramentorum administratione ex Spiritu sancti instinctu Ecclesia addidit.

Quæres, an fide catholica certum sit, Christum Dominum fuisse omnium Sacramentorum immediatum auctorem?

299. Resp., non deesse multos, gravesque Theologos, qui id sine dubio affirment. Quamvis enim Synodus Tridentina suo decreto non addiderit vocem illam *immediatum*, contendunt tamen non contentenndis argumentis eam subintelligi debere, nec aliam potuisse esse illorum Patrum mentem. Ita Card. Bellarininus, Recanus, Vasquez, & non pauci alii. Veruntamen dissentient ab his Guill. Estius, Suarezius, Tournelius, Juevinus, Cardin. Gotti, Drouvenius, aliisque passim, bene adverentes, non casu, sed consulto pretermissam fuisse illam vocem *immediatum*, ne scilicet hæresis nota inureretur illi opinioni, quam Hugo Victorinus, Petrus Lombardus, Alexander Alensis, S. Bonaventura, aliique Scholasticorum coriphæi innocenter olim adoptaverunt. Vid. hac de re celebratissimus P. Jo. Laur. Berti, qui allegat etiam duos gravissimos testes Jodocum Ravestein, & Ruardum Tapperum Theologos Lovanienses, qui Synodo Tridentina interfuerent. His duobus addiuimus Dom. Soto, qui & ipse Concilio interfuit, & tamen in IV. Dist. I. quæst. 5. art. 1. Concl. 5. hæreticum esse non censem negare, Sacraenta Confirmationis, & Extremæ Unctionis fuisse ore Christi proprio instituta.

Quæres secundo, an potuerit Christus Jesus Apostolis, & Ecclesiæ potestatem instituendi Sacraenta communicare?

300. Respondet S. Augustinus Tract. V. in Joan. num. 7. T. IV. agens de Baptismo, potuisse Dominum Jesum Christum, si vellet, dare potestatem alicui servo suo, ut daret Baptismum suum, tanquam vice sua, & transferre a se baptizandi potestatem, & constituere in aliquo servo suo, & tantam vim dare Baptismo translato in serum, quantum vim haberet Baptismus datus a Domino. Hoc noluit ideo, ut in illo spes esset Baptizatorum, a quo se baptizatos agnoscerent. Noluit ergo, serum ponere spem in seruo ... In-

tendite. Et potuit hanc potestatem servis dare, & noluit.

301. Cohærenter ad hanc S. P. Augustini auctoritatem ejus fidelis sectator S. Thomas 5. P. quæst. 64. artic. 4. ita quæstionem resolvit: „Christus in Sacramentis habuit duplicom potestatem: unam auctoritatis, quæ competit ei, secundum quod est Deus; & talis potestas nulli creaturæ potuit communicari, sicut nec divina essentia. Aliam potestatem habuit excellentiæ, quæ competit ei, secundum, quod est homo; & talem potestatem potuit ministris communicare, dando scilicet eis tantam gratiæ plenitudinem, ut eorum meritum operetur ad Sacramentorum effectus, ut ad invocationem nominum ipsorum sanctificarentur Sacraenta, & ut ipsi possent Sacraenta instituere; & sine ritu Sacramentorum effectum Sacramentorum conferre solo imperio. Potest enim instrumentum conjunctum, quanto fuerit fortius, tanto magis virtutem suam instrumento separato tribuere, sicut manus baculo.”

302. In resp. autem ad 1. negans cum S. Augustino voluisse Christum hauc suam auctoritatem excellentiæ Ecclesiæ ministris communicare, id noluisse dicit, propter fidelium utilitatem, ne in hominem spem ponenter, & ne essent diversa Sacraenta, ex quibus divisio in Ecclesia oriretur, sicut apud illos, qui dicebant 1. ad Corinth. 1. 12.: *Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo: ego vero Cephæ: ego rutem Christi.*

303. Atque hæc est duorum Ecclesiæ, & Theologiæ lumen Augustini, & Thomæ sententia; cui nedum Thomistæ, & Augustiniani subscriptiunt, sed etiam non pauci aliarum scholarum Theologi, repugnantibus Scoto cum suis asseculis, Gabriele Biel, Durando, Vasquezio &c.

C A P U T IX.

De materia, & forma Sacramentorum.

304. Quando Theologi nominant *materiam*, & *formam* Sacramentorum, intelligunt partes illas, ex quibus eorum essentia constitutur: ministrum caræ materialis, & sensibilis, quæ adhibetur tanquam subjectum, ex. gr. aqua in Baptismo, vocata *materia*; verba autem, quæ Minister addit, dicuntur *forma*; quæ voces licet sint ex Philosophia Peripatetica depromptæ, generaliter tamen a Theologis usurpari solent, quia aptissimæ visæ sunt ad designandas partes Sacramentorum essentialias; ut quemadmodum in compositis naturalibus materiæ nomen significat id, quod per se indifferens est, & ad certam speciem determinatur per formam, ita in Sacramentis materiæ nomine venit res sensibilis, quæ per se incapax est ad producendum certum aliquem effectum spiritualem, ad id vero determinatur per verba a Ministro prolatæ; quæ propterea aptissimo vocabulo dicuntur *forma*.

Sic

Sic in Baptismo aqua, qua corpus abluitur, dicitur *materia*, verba autem abluentis: *Ego te baptizo &c.* dicuntur *forma* baptismi; quia his *verbis* ex Christi institutione ablutio illa corporea ab usu communii elevatur ad significandam, & efficiendam internam, & spiritualem emundationem animae a peccatis (a).

505. Haud insificiamur, has voces *materiae*, & *formae* fuisse ex Aristotelica Philosophia depropositas, & veteribus Patribus inusitatas: quia tamen inventae sunt adinodum idoneae ad explicandas Sacramentorum partes *essentiales*, non solum a Scholasticis adoptatae fuerunt, sed etiam ab Eugenio IV., in toties commemorata Instructione Armenorum, ubi inquit: *Hec omnia Sacramentum tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona Ministrorum conferentis Sacramentum*, Concilium etiam Trident. Sess. XLV. cap. 2. nominat *materiam*, & *formam*, quibus *Sacramenti* *essentia* perficitur; & cap. 3. de *Sacram.* *Poenitentiae* nos docet hujus *Sacramenti* *formam* positam esse in illis Ministri *verbis*: *Ego te absolvō &c.*; actus autem *pœnitentis* esse *quasi materiam* ejusdem *Sacramenti*. Immo & ipsam Ecclesiam græcam has voces, ut pote valde accommodas, tandem adoptasse apparret, non solum ex celebri responsione Jeremie Patriarchæ Constantiop. ad Luthieranos anno 1575., sed etiam ex Gabriele Philadelphio in libello de *Sacramentis*: ac denique ex Synodo Jerosol. habita anno 1672. sub Patriarcha Dosithio.

506. Verum tota novitas est in solis vocibus: nam de re ipsa, seu de duabus partibus *Sacramentorum* *essentialibus* nulla esse potest controversia. Notum est illud S. Augustini Tract. LXXX.

(a) Novatores, qui studiose querunt occasionses Ecclesiæ Romanae doctrinam carpendi, hac etiun in parte nobis litem intentant, quod profina philosophia Aristotelicæ vocabula ad Religionis dogmata explicanda transtulerimus. Reipsa latenter est, apud veteres sanctos Patres haec vocabula non inventari; primusque qui ea usurpaverit, creditur fuisse Guillelmus Antisiodorensis circa annum 1215. Plura de harum vocum novitate habet Jo. Morinus in *Comment. Histor. de Penit.* Lib. VI. cap. 24., addens, „Scholasticorum de *Sacramentis* Ecclesiæ philosophandi methodum Græcis omnibus, etiam doctissimis, prope esse incognitam. Ideo nunquam apud eos legas, haec est sacramenta *materia*, haec *forma*, si paucos forsitan ab annis 80. exceptas, qui in Collegio Romano operam litteris theologicis navaverunt; aut cum iis aliisque latinis versioni sunt. Id antiquiorum, & recentiorum scriptorum lectio non modo docet, in quibus ista nunquam occurrit, verum etiam Petrus Arcadius, græcus Theologus, Philosophus, ac Theologus Scholastica peritissimus, & qui cum Græcis schismaticis in Italia, Græcia, & Russia sippissime congressus est cap. 2. Lib. IV. *Concordie Ecclesiz Orientalis cum Occidentali*. Scribit enim Græcos passim ne quidem scire, quod sibi velint hujusmodi termini, *materia* & *forma* in *Tractatu de sacramentis*.” Ibidem tamen statutur Morinus, Hieremiam Patriarcham Constantinopol.

Gazzaniga Theol. Tom. VIII,

in Jo.: *Detrahe verbum: & quid est aqua, nisi aqua?* Accedit verbum ad elementum, & ita *Sacramentum*; ubi nomine *elementum* intelligit aquam, quam nos dicimus *materiam* Baptismi; per *verbum* autem sine dubio verba consecrationis intelligit, quæ nos *formam* nominamus. Cavendum est tamen, ne philosophicis ideis, quas scholastici termini in nobis excitant, nimis pressæ insistamus; isti enim termini prudenter fuerunt e scholis hausti, quia alii magis proprii ad res diuinæ explicandas desunt; quique propterea nobis utiliter inservire possunt ad ea intelligenda, quæ Deus pro salute nostra instituere, & revelare dignatus est.

507. Erraret tamen, qui has voces in ea propria significatione acciperet, qua usurpantur in scholis ad explicanda composita naturalia, vel artificialia. Quamobrem non sine causa Eugenius Papa in *Instruct. Armenorum* mox laudata dicit, *res esse tanquam materiam, & verba tanquam formam*; tum etiam Concilium Trid. actus *pœnitentis* vocavit *quasi materiam* *Sacramenti*. Et utroque multo antiquior S. Thomas, 5. P. quest. 60. art. 6. ad 2. observat, ex *materia*, & *forma* in *Sacramentis* fieri *quolumodo unum*; & art. 7. „In *Sacramentis*, inquit, verba se habent per modum *formæ*; res autem sensibiles per modum *materiæ*,” indicans inter *Sacramenta*, & *compositum physicum latum esse discriben*. His breviter prænotatis, multisque aliis subtilioribus Scholasticorum speculationibus prætermisis, nonnullas resolventes quæstiones.

Quæres primo, an *materia*, & *forma* *Sacramentorum* fuerit a Deo determinata?

508. Respondet S. Thomas 5. P. quest. 60. art. 5.

lit. in celebri responso ad Theologos Wirtembergenses mentionem fecisse *materię*, & *formę* in *sacramentis*. Eadem repetit Morinus *De Sacris Ordinat.* P. II. Exercit. I. cap. 3. Idem doce Gaspar. Juuenius in *Comment. Histor. & Dogmat. De Sacram.* Dissert. I. quest. 3. cap. 2., notans, ante Guill. Antisiodorenum, nihil de *vocabulis materię*, & *formę* legi apud Lanfrancum, Guittundum, Anselmum, Yvonneum, Abailardum, Bernardum, Hugonem, & S. Victore; immo nec apud Lombardum, seu Magistrum Sententiarum Scholasticorum Principem, qui, circa annum 1150. scripsit; neque apud Petrum Pictaviensem, qui prius Magistrum continentientem est. Hec tamen omnia non impedit, quia Theologi unanimi consilio, & multo magis Ecclesia, novas voces adhibere possint ad antiqua dogmata clarius exponenda; cuiusmodi certe sunt illa *vocabulary* *materię* & *formę*, quæ multo clarius explicant partes *sacramentorum* *essentialias*, quam antique voces *signi*, & *rei invisibilis*; *rerum*, & *verborum*, aut *Sacramenti*, & *rei Sacramenti*, aliisque similes, quibus sancti Patres, & veteres Theologi olim ntebantur. Quod si nonnunquam *formam* *sacramentorum* nominarent, aliud quid intellexerunt, quam modo nos intelligamus; intelligent scilicet illum cœrenoniarum apparatus, quibus *sacramenta* administrantur, ut Morinus probat *De Sacris Ordinat.* P. III. Exerc. I. cap. 3.

5. & seq. affirmative ; & primo id de materia ita probat : „ In usu Sacramentorum duo possunt considerari , scilicet cultus divinus , & sanctificatio hominis ; quorum prium pertinet ad hominem per comparationem ad Deum ; secundum autem e converso pertinet ad Deum per comparationem ad hominem . Non pertinet autem ad aliquem determinare illud , quod est in potestate alterius , sed solum id , quod est in sua potestate te . Quia ergo sanctificatio hominis est in potestate Dei sanctificantis , non pertinet ad hominem suo iudicio assumere res , quibus sanctificatur ; sed hoc debet esse ex divina institutione determinatum . Et ideo in Sacramentis novae leges , quibus homines sanctificantur , secundum illud 1. ad Corinth. VI. 11. *Abluti estis , sanctificati estis , oportet uti rebus ex divina Institutione determinatis* ” .

309. In art. autem 6. generaliter ostendit , in significacione Sacramentorum requiri verba , quia , ut dicit S. Augustinus in II. *De doctrina Christi* . cap. 5. T. III. , *verba inter homines obtinuerunt principatum significandi* (a) . „ Et ideo , subdit Angelicus , ad perfectionem significationis Sacramentalis necesse fuit , ut significatio rerum sensibilium per aliqua verba determinaretur . Aqua enim significare potest & ablutionem propter suam humiditatem , & refrigerium propter suam frigiditatem . Sed cum dicitur , *Ego te baptizo , manifestatur , quod aqua utimur in Baptismo ad significandam emundationem spiritualem* ” .

310. Sed postea in art. 7. evincit , hanc formam verborum debere esse determinatam : & quidem ex eo , „ quod Dominus determinata verba protulit in consecratione Sacramenti Eucharistiae , dicens Matth. XXVI. 26. *Hoc est corpus meum* . Similiter etiam mandavit discipulis , ut sub determinata forma verborum baptizarent , dicens Matth. ult. 19. *Euntes docete omnes gentes , baptizantes eos in nomine Patris , & Filii , & Spiritus Sancti* ” .

311. Addit deinde hanc rationem . „ In Sacramentis verba se habent per modum formæ , res autem sensibles per modum materiæ . In omni-

bus autem compositis ex materia , & forma principiis determinationis est ex parte formæ , quæ est quodammodo finis , & terminus materiæ ; & ideo principalius requiritur ad esse rei determinata forma , quam determinata materia ; materia enim determinata requiritur , ut sit proportionata determinata formæ . Cum igitur in Sacramentis requirantur determinatae res sensibiles , quæ se habent in Sacramentis sicut materia , multo magis requiritur in eis determinata forma verborum (b) .

312. Difficultas præcipua , quam sibi Angelicus objicit de materiæ determinatione , inde oritur , quod in Sacramentis legis naturæ non requirebantur aliquæ res determinatae : ergo videtur , multo minus has res determinari debuisse in lege Christi , ne homini difficultior via salutis reddatur .

313. Hanc difficultatem ita solvit Doctor Aquinas laud. art. 5. ad 3. *Sicut in statu legis naturæ homines nulla lege exterius data , sed solo interiori instinctu movebantur ad Deum colendum ; ita etiam ex interiori instinctu determinabatur eis , quibus rebus sensibilibus ad Dei cultum uterentur . Postmodum vero necesse fuit etiam exterius legem dari , tum propter obscurationem legis naturæ ex peccatis hominum , tum etiam ad expressiorem significationem gratiæ Christi , per quam humanum genus sanctificatur . Et ideo etiam necesse fuit , res determinari , quibus homines uterentur in Sacramentis . Nec propter hoc arctatur via salutis , quia res , quarum usus est necessarius in Sacramentis , vel communiter habentur , vel parvo studio adhibito haberi possunt .*

314. Similis exsurgit difficultas contra usum verborum in Sacramentis , seu formam , quia in Sacramentis veteris legis nulla requirebatur verborum forma . Sic Gen. XVIII. ubi describitor institutio Circumcisionis , nulla præscribitur verborum forma . Et pariter in Sacramento agni paschalis Exodi XII. nihil innuitur in verbis proferendis , quanquam omnes cæmoniæ accurate præscribantur . Sic etiam Levit. VIII. , ubi ritus statuitur sacerdotes consecrandi .

315.

(a) Nimis pulchra sunt verba S. Doctoris , ut propterea omitti non debeant : „ Signorum , inquit , quæbus inter se homines sua sensa communicant , quædam pertinent ad oculorum sensum , pleraque ad aurium , paucissima ad ceteros sensus . Nam cum inservimus , non datum signum , nisi oculus ejus , quem volumus per hoc signum voluntate nostræ participem facere . Et quidam motu manuum pleraque significant : & histriones omnium meinrorum motibus dant signa quædam scientibus , & cum oculis eorum quasi fabulantur ; & vexilla , draconesque militares per oculos inserviant voluntatem dicunt : & sunt hæc oinnia quasi quædam verba visibilia . Ad amores autem quæ pertinent , ut dixi , plura sunt , in verbis maxime . Nam & tuba , & tuba , & cythara dant plerumque non solum suavem , sed etiam signi-

, sicantein sonum . Sed hæc omnia signa verbis compara parata pauçissima sunt . Verba enim prorsus inter homines obtinuerunt principatum significandi quæcumque animo concipiuntur , si ea quisque prodere velit .

(b) En quomodo Angelicus insaniam Lutheri hæresim multo antea confutaverat . Hic quippe Hæresiaca consentanea ad suum capitalem errorem , justificationem non esse a Sacramentorum efficacia repetendam , sed a fide , quæ ab eis in homine excitatur , in Lib. *De captivis Babylonica* , docuit , posse formas Sacramentorum mutari , aliis substitutis verbis ad eisdem sicutandam idoneis . Pœnituit quidem eum postea hujus doctrinæ , eamdeinceps revocavit ; sed jure fuit a Zwinglio , Brentio , aliisque inconstantia & inconsequentia accusatus .

515. Respondet S. Doctor art. 6. ad 5. ex S. Augustino Lib. XIX. *Contra Faustum* cap. 16. & 17. T. X., „ alia debere esse Sacraenta rei præsentis, & alia rei futuræ. Sacraenta autem veteris legis præsumpta erant Christi venturi; & ideo non ita expresse significabant Christum, sicut Sacraenta novæ legis, quæ ab ipso Christo efflunt, & quandam similitudinem ipsius in se habent. Utebantur tamen aliquibus verbis in his, quæ ad cultum Dei pertinent, tam Sacerdotes, qui erant Sacramentorum illorum ministri, secundum illud Num. VI. 25. Sic benedicit filii Israel, & dicetis eis: Benedicat ibi Dominus &c.; quam etiam illi, qui illis Sacramentis utebantur, secundum illud Deuter. XXVI. 5. Profiteor hodie eorum Deo tuo, quod &c.” Et hæc de prima questione satis, quæ enim pertinent ad singulorum Sacramentorum materiam, & formam, opportunus explicabuntur, quando erit de singulis Sacramentis disputandum.

Quæritur secundo, an Christus Dominus Sacramentorum materiam, & formam non tantum in genere, sed etiam in specie determinaverit?

516. Resp., dubitari minime posse, materiam aliquam, & formam fuisse a Christo Sacramentorum auctore præscriptam, cum sine hisce duabus partibus Sacraenta esse nequeant. Scholastici tamen subtilius inquirent cœperunt, an istæ duæ partes fuerint tantum in genere, an vero etiam in specie, a Christo ipso in omnibus Sacramentis determinatae. Dixi in omnibus; quia certissimum est, in Sacramentis Baptismi, & Eucharistiae tantum materiam quam formam fuisse ab ipso Christo institutas. Solum ergo quæritur de materia, & forma aliorum quinque Sacramentorum.

517. Non pânci, cum veteres, tum recentiores arbitrati sunt, quorundam Sacramentorum materiam, & formam non nisi in genere fuisse a Christo Domino constitutas, relicta Ecclesiæ suæ sponte potestate easdem sub perenni Spiritu Sancti assistentia in specie determinandi. Et hæc sententia commodi oris visa est, ad conciliandam sicuti diversam Ecclesiæ græcæ, & latinæ praxim in quorundam Sacramentorum administratione (a).

518. Sed opposita sententia, scilicet Christum Iesum, ut omnia & singula Sacraenta, ita etiam omnia partes essentiales, materiam nempe, &

formam, in specie instituisse a plenisque multo probabilius judicatur. Primo enim videtur confitiori menti Patrum Tridentinorum, qui Sess. XXI. cap. 2. declararunt, *hanc protestationem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret, vel mutaret, que suscipientium utilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate magis expedire jucicare.* Potro apposita restrictio *salva illorum substantia,* manifeste indicat, non esse in Ecclesia auctoritatem aliquid statuendi circa materiam, & formam, quæ ad Sacramentorum substantiam pertinent.

519. Præterea, cum certum sit apud omnes, Christum determinasse in specie Baptismi, atque Eucharistie materiam, & formam, argumentum satis probabile ducunt, id etiam in aliis Sacramentis præstisse. Neque referre potant, quod Scriptura, & Patrum traditio nullam hujus determinationem materiæ, ac formæ mentionem faciant aperiunt; ad id enim sufficere ajunt antiquam Ecclesiæ praxim. Plenius hac de re tractabitur, cum de singulis Sacramentis agemus.

Quæres tertio, an verba formæ sint vere consecratio?

520. Resp. affirmative contra Novatores, qui eadem solum concionatoria esse contendunt, ad extitandam in suscipientibus fidem, a qua sola gratiam Sacramentalē repetunt (b); quem eorum errorem inferius cap. 10. operose confutabimus. Sed refelluntur primo ex puerorum Baptismo, qui concionis, aut fidei actualis capaces non sunt: secundo ex Baptismo collato ab hereticis, quorum certe fides, ac proinde etiam concio recta non est, Baptismus tamen est validus, si fuerit Evangelica forma collata; tertio ex eo, quod aliud sit concionandi, aliud baptizandi ministerium, quod Apostolus Paulus declarat 1. ad Cor. 1. 17. inquiens: *Non enim misit me Christus Baptizare, sed Evangelizare:* quarto, quia idem Apostolus in eadem Epist. cap. X. 16. Eucharistiam vocat *Calicem benedictionis, cui benedicimus:* denum, quia ipse S. Augustinus, cui plurimum, licet incassum, fidunt Novatores, Lib. III. *De Baptismo* cap. 10. T. XII. *Baptismus Christi,* inquit, *verbis Evangelicis consecratus, & per adulteros, & in adulteris sanctus est.*

521.

mittere; ita enim eorum nomine scribit Jo. Gerhardus Theologus Jenensis in *Loci Theolog.* T. VII. Loco XIX. cap. 5. Sect. 4.: *Consecrationem, sive τύπον γίγνεσθαι dicimus, non esse tantum instructionem auditorum ... sed etiam symbolorum ad usum sacramentalē efficacem dedicacionem, ac sanctificacionem, ut cum illis vi divinae institutionis, ordinationis, ac promissionis res celestes distribuantur, exhibeantur, & sumantur, atque hac ratione symbola illa terra in novum, & meliorem statum, videlicet ad usum mysticum, & scorum transferantur. Proinde consecratio ... est sacra, & efficax actio, per quam symbola Sacramentalia vere*

(a) Id docuerunt S. Bonaventura in IV. *Sentent. Dist. VII. art. 1. quæst. 1.*, Alexander de Aies in IV. P. *Summe*, Innocentius IV. in cap. *Presbyter de Sacramentis non iterandis*, alioque veteres; quibus subscribunt ex recentioribus Card. Bellarmiinus *De Ordine, & Extrema unctione*, Franc. Halier *De sacris ordinationibus* P. II. Sect. II. cap. 2., & Natalis Alexander. *Theol. dogm. & moralis* Lib. II. cap. 3. prop. 2., ubi nonnullus alios ejusdem sententia patronos nominat, addens, *plerisque Parisienses Theologos doctissimos id ipsum sentire.*

(b) Lutherani profitentur, se verba consecratio ad-

521. Ex hactenus dictis insertur, Sacraenta irrita, atque inania esse, in quibus sola concio adhiberetur, prætermissa forma consecratoria. Hanc formam in Baptismo omittere non solent Protestantes; quamobrem hoc eorum Sacramentum validum est. Dicitur tamen, eodem in sacra cœna solis verbis concessionariis occupatos aliquando verba consecratoria omittere; & tunc Eucharisticum Sacramentum nullum esset, etiamsi a Sacerdote rite ordinato perficeretur, cuiusmodi apud ipsos esse posset aliquis noster Sacerdos infelix apostata.

Quæres quarto, quænam materiæ, ac formæ mutatio irritum reddit Sacramentum?

522. Resp., solam mutationem substantialiem, non autem accidentalem. Mutatio autem substantialis materiæ est, quando adhibetur res sensibilis specie diversa ab ea, quam Christus prescripsit, ut si aqua artificialis, aliasve liquor ad Baptismum adhiberetur; vel panis hordeaceus, aut farinæ massa non cocta leco panis triticei in Eucharistia consecraretur. Mutatio vero accidentalis materiæ dicitur, quando alteratur quidem, non autem specie mutatur: ut si aquæ adinisceatur sal, vel cinis; vel Baptismus conferatur aquis mineralibus &c.

523. Mutatio substantialis formæ, definita S. Thoma 5. P. quæst. 60. art. 7. ad 5. tunc fit, quando corruptio tanta est, ut omnino auferat sensum locutionis. Sic S. Irenæus Lib. I. can. 18., & ex S. Irenæo Ensebius Lib. IV. Hist. Eccl. cap. 11. refert, quosdam Hæreticos ita baptizasse: *In nomine ignoti omnium Patris, in veritate omnium matre; in eo, qui descendit in Jesum.* Accidentalis autem mutatio reputatur, quando idem verborum sensus permanet; ut si quis in forma Baptismi omitteret pronomen ego, vel dicere: *ego te abluo &c.* Sed de his consulendi sunt Theologæ Moralis Tractatores, ac præcipue Nat. Alexander, qui in I. Tono Theol. Dogmatico-Moralis Lib. II. cap. 5. nonnullas regulas tradit, quibus facile potest mutatio substantialis ab accidentali distingui.

Quæres quinto: an materiæ applicatio, & formæ prolatio debeant simul conjungi in administratione Sacramenti?

524. Resp. affirmativa, quia hæc duæ partes ad sacram illud compositum constituendum ex divina institutione determinatae sunt; & quia ad gratiam, quam continent, & conferunt, significandam neutra sufficit, sed ambæ requiruntur. Sic in Baptismo nec sola aquæ ablutione sine verbis, nec verbis sine ablutione gratiam sanctificantem significare pos-

sunt; utraque ergo debent simul conjungi. Quia tamen Sacramentum non est compositum physicum, sed morale, aliqua brevis interpolatio Sacramenti essentialiam non tollit, dummodo notabilis non sit.

525. Excipitur ab hac regula generali sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum, quod forma pertransiente, solisque speciebus panis, & vini remanentibus, perdurat; unde hoc illi peculiare est, quod solum in fieri, ut philosophico verbo utimur, constet materia, & forma. Quamobrem cum duo Concilia Florentinum, & Tridentinum supra n. 505. allata dicunt, Sacraenta perfici materia, & forma, hoc respectu Eucharistiæ debet intelligi de actuali consecratione, in qua adest materia panis, & vini, & forma, qua panis, & vini substantia in verum corpus, & sanguinem Christi transmutatur.

Quæres sexto, quid sentiendum sit de formulæ conditionata?

526. Resp. Fere omnes eruditæ fatentur, septem prioribus Ecclesiæ sæculis nullum formulæ conditionatae in Ecclesiasticis monumentis inveniri vestigium, unde colligunt Theologi, toto illo temporis intervallo fuisse inusitatam. Prima ejusdem mentio appetit in capitularibus Caroli Magni, Sæc. VIII. Libro enim VI. cap. 184. ita præcipitur: „De quibus dubium est, utrum sint baptizati, „an non, absque omni scrupulo baptizentur, his „tamen verbis præmissis: Non te rebaptizo; sed „si nondum baptizatus es, baptizo te in nomi- „ne &c.” Apud Balluzium Tom. I.

527. Sed postea Sæc. XIII. formulæ conditionatae usus apud Latinos ubique invaluit, quando scilicet Gregorius IX. Decretales a S. Raymundo de Pennafort compilatas evulgavit. In iis enim Extra de Baptismo c. 2. continetur Decretalis Alexandri III., in qua sic de Baptismo statuitur: „De qui- „bus dubium est, an baptizati fuerint, baptizen- „tur his verbis præmissis: Si baptizatus es, non „te baptizo; sed si nondum baptizatus es, ego „te baptizo &c.” Post hoc ius Canonicum evulgatum, & ubique receptum, omnes Canonistaræ, & Theologi forma conditionata utendum esse docuerunt, quotiescumque aliquod fundatum dubium exoritur, an subjectum sit Sacramenti capax; vel an Sacramentum fuerit prius valide collatum. Quod etiam confirmationem fuit a Joanne XXII. apud Odor. Raynaldum ad annum 1555. num. 42.

528. Rituale Romanum de forma Baptismi agens, postquam modum explicavit, quo conditio exprimenda est, hoc monitum subdit: *Hac tamen conditionali forma non passim, aut leviter uti-*

li-

eramentum conficiat. Quæ postrema verba ipsam consecrationis notionem evertunt; neque enim aliter veredicti potest, verba formæ Sacramentorum esse consecratoria, nisi quia materialia ex se indifferentem determinant ad conficientium Sacramentum: accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.

sanctificantur, hoc est profanis usibus eximuntur, & usui Sacramentali destinatur. Ne tamen Catholicis consentire videatur, negat subinde consecrationem esse magiam, & superstitionem quandam actionem, ex dignitate & qualitate personæ, hoc est ex potestate, & charactere ministri pendente, qui vi intentionis sua Sa-

licet; sed prudenter, & ubi re diligenter perver-
stigata, probabilis subest dubitatio, infantem non
fuisse baptizatum. Quod monitum maxime atten-
dendum est in tribus Sacramentis, quæ propter
characterem impressum iterari non possunt. Im-
mo in iis solis olim forma conditionata adhiberi
consuevit: & nonnisi post Concilium Tridentinum
in aliis etiam adhiberi cœpit, quando prudenter
dubitatum est, an subjectum capax sit Sacramen-
ti; vel an Sacramentum fuerit rite collatum. Vid.
Benedictus XIV. *De Synodo Diecésana Lib. VII.*
c. 7., ubi aures præbendas esse vult Estio, mo-
nenti, ne ob quamcumque levem in contrarium
suspicionem, vel scipulum aliquis sub condicio-
ne baptizetur. Legatur Gatechismus Rom. P. II.
De Sacram. Baptism. num. 57.

Quæres septimo, quid dicendum sit de ritibus,
& cæmoniis in Sacramentorum administratio-
ne adhiberi solitis?

529. Resp. Synodus Tridentina Sess. VII. can.
15. *De Sacramentis* ita defivit: Si quis dixer-
it, receptos, & approbatos Ecclesiæ Catholiceæ
ritus in solemní Sacramentorum administratione
adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine pec-
cato a ministris pro libitu omitti, aut in novos
alios per quemicumque Ecclesiæ Pastorem
mutari posse, anathema sit. Hanc etiam in Pia-
na fidei professione positum est: Receptos quoque
& approbatos Ecclesiæ Catholiceæ ritus in su-
preditorum omnium Sacramentorum solemní ad-
ministratio recipio, & a mittō.

530. Omissio tamen harum cæmoniarum, &
solemnitatum Sacraenta irrita non facit, quia ad
ipsorum substantiam proprie non pertinent, sed
ab Ecclesia additæ sunt ad majorem ipsis Sacra-
mentis reverentiam conciliandam. Quamobrem va-
riii olim in diversis Ecclesiis, & in diversis tem-
poribus hujusmodi ritus invaluerunt; tamen sa-
pienter Ecclesia declaravit, ut inquit Zegerus
Bern. Van-Espen P. II. *Juris Eccl. Sect. I. c. 2.*
num. 10., eos non posse arbitrio quoruncumque
inferiorum Pastorum, vel Ministrorum mutari,
aut de novo introduci; ne alias sub specie reli-
gionis, & pietatis, supersitio, aut avaritia, vel
irreverentia in Sacramentorum administratione
señsim immisceantur; quod aliquot ante Syno-
dum Tridentinam sæculis non infrequens fuit;
ipsisque hæreticis ritus Ecclesiasticos exploden-
di, ac generatim rejiciendi prætextum dedisse
videtur. Atque his de causis editum fuit Rituale

Romanum, in cuius præfatione Paulus V. Resta-
bat, inquit, ut uno etiam volumine comprehen-
si sacri, & sinceri Ecclesiæ Catholicæ ritus,
qui in Sacramentorum administratione, aliisque
Ecclesiasticis functionibus servari debent ab iis,
qui curam animalium gerunt, Apostolicæ Seclis
auctoritate prodrent, at cuius voluminis pre-
scriptum, in tantâ Ritualium multitudine sua il-
li ministeria, tanquam ad publicam, & obs-
ignatam normam peragerent, unoque, ac si leli
ductu indisseso pede ambularent cum consensu.
Fuit autem hoc Rituale a cl. Jos. Catalano tribus
volum. in fol. illustratum Romæ ann. 1758. Sed
haec de re aliquanto uberioris agimus cap. post.

Quæres ultimo, an ad nutrimenta fidelium
pietatem satius foret Sacraenta, & eorum cæ-
monias vulgari idiomate celebrare?

* 531. Resp. negative, & quidem multis de cau-
sis. Primo enim veneranda lingua latiæ antiqui-
tas, qua Ecclesia Occidentalis in suis incunabulis
usa est, a nobis exigere videtur, ut eadem lingua
non immutetur. Hac de causa etiam in Ec-
clesia Orientali liturgiæ eodem ipso idiomate, quo
primitus institutæ fuere, conservatæ sunt, licet il-
lud primum idioma a rudi populo non amplius
intelligatur. Sic nec hodierni græci vulgares do-
ctam linguam Græcam callent, nec Syri antiquam
linguam Syriacam, nec Copti Alexandrini Egyp-
tiacam; quod injustis Protestantium querelis so-
lita sua eruditio opposuit Eus. Renaudotius in
Dissert. I. *De liturgiarum Orientaliū origine,*
& auctoritate cap. 6. Secundo ad uniformitatem
observandam id est necessarium. Cum enim in
Ecclesia Occidentali multa regna, multæque pro-
vinciæ comprehendantur, quæ diversis omnino
linguis utuntur, liturgiæ vernaculae nimis multi-
plicari, & variari deberent. Immo cum ipsæ e-
jusdem provinciæ, & regni linguae sensim immu-
tentur, nova semper liturgiarum versio fieri de-
beret, ut a rudi populo intelligeretur (a). Ter-
tio ad majorem conciliandam sacris mysteriis re-
verentiam, & devotionem satius visum est, quod
illa celebrentur formulis non vulgaribus, quæ pos-
sent sensim verti in contemptum. Atque hac eti-
am de causa ab Ecclesia statutum fuisse, ut quæ-
dam a Sacerdotibus in Missa secreto recitarentur,
ne scilicet sacrosancta verba vilescerent, asserit
Innocentius III. *De Sacro Altaris mysterio Lib.*
III. cap. 1. (b). Ne tamen rudis populus debita,
& necessaria sacerorum mysteriorum intelligentia
pri-

(a) Id' propria periculo cognoscere debnissent Nova-
tores. Quam enim carmine gallico olim ediderunt Psal-
morum versionem, jam adeo obscura facta est proper
lingua vernacula mutationem, ut vix a doctis intelligi-
tur, & risum potius, quam devotionem in multis
excitat. Rursus si Calvinista Galli in Anglia, vel
Germaniani conmigrent, aut vicissim Angli, vel Ger-
mani in Galliam, certe liturgiæ sensum minime per-
cipient.

(b) Cum D. de Voisin ann. 1660. Parisiis vulgasset Mis-
sale Romanum in gallicam linguam conversum, floren-
tissime illius Ecclesiæ Episcopi hanc novitatem illico
improbaverunt; postea autem Alexander VII. apostolica
Constitutione edita ann. 1661. Missale prælatum galli-
co idiomate conscriptum perpetuo damnavit, & inter-
dixit.

privetur, *Sacros. Trid. Synodus Sess. XXIV.* de reform. cap. 7. ita providentissime decrevit: *Ut fidelis populus ad suscipienda Sacra menta majori cum reverentia, atque animi devotione accedat, præcipit S. Synodus Episcopis omnibus, ut non solum cum hæc per seipso erunt populo administranda, prius illorum vim, & usum pro suscipientium captu explicent; sed etiam idem a singulis Parochis pie, prudenterque etiam lingua vernacula, si opus sit, & commode fieri poterit, servari studeant &c.*

C A P U T X.

De Sacramentorum N. L. efficacia.

552. Relatae superius cap. 1. Sacramentorum definitiones traditæ ab Hæreticis, quamvis multum inter se discrepent, in hoc tamen puncto capitali conveniunt, Sacra menta non esse signa gratiæ efficacia, sed inania, & vacua, neque a Sacramenti veteris legis, quæ gratiam tantummodo significabant, esse diversa. Communis autem hic Novatoriorum error a perversa illorum doctrina descendit, quam exposuimus, & confutavimus Tomo VI. *Prælect. Theol. Diss. II. c. 1.* scilicet justificationem nostram *soli fidei* divinarum promissionum esse adscribendam. Inde enim manifeste fluit, Sacra menta ad justificationem consequendam nihil valere, aut si quid valent, solum valere ad fidem earumdem promissionum in nobis excitandam, fo vendam, atque augendam. Hinc consequenter docent, Sacra menta non esse nisi pignora, arrhas, atque sigilla divinarum promissionum, unde certi redditur, easdem promissiones in nobis esse completas (a).

P R O P O S I T I O I.

Sacra menta noræ legis non sunt nuda quædam signa, vacua, & sterilia, quæ gratiam tantummodo præfigurent, sed sunt signa efficacia, quæ gratiam continent, eamque in nobis producunt, nisi obex ex parte nostra opponatur.

553. Id vero ostenditur primo apertissimis sacra Scripturarum oraculis, quæ Religionis nostræ Sa-

(a) Neque vero iisdem Novatoribus fidendum est, cum aliquando vocant Sacra menta signa efficacia, vel causas instrumentales gratiæ. Nihil enim aliud intendunt, quam per sacra menta, tamquam per divinarum promissionum sigilla in nobis excitari fidem, quam so lam justificationis nostræ causam agnoscunt. Testis sit Mart. Kemnitius, qui P. II. *Examinis Concil. Trident.* postquam multa disseruerunt de Sacramentorum efficacia, ut a Catholicis vix dissentire videretur, ita de num concludit: *Verbum igitur (nudum, & prædicatum) & Sacra menta monstrant nobis, ubi fides debeat credere, & nbi possit invenire Christum mediato rem,*

eramentis efficacem justificandi, & sanctificandi vim tribuant. *Joan. III. 5.*, dixit Jesus Nicodemus: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, significans scilicet regenerationem spiritualem, quam nobis tribuit Baptismus per virtutem Spiritus Sancti. Ephes. V. 25. Christus, inquit Apostolus, dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illum sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, nempe per Sacramentum Baptismi. Ad Titum III. 5. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus Sancti.* Item S. Petrus Act. II. 38. dicebat Iudeus: *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus Sancti.* Ac demum Ananias Saulum a Christo Jesu mirabiliter vocatum ita allocutus est Act. XXII. 16.: *Quid moraris? Exsurge, & baptizare, & ablue peccata tua.* Hinc recte jubentur Fideles in Symbolo Constantinopol. confiteri inter alios articulos unum Baptisma in remissionem peccatorum. Quod autem brevitatis causa dictum est de solo Baptismo, potest facile demonstrari etiam de aliis Sacramentis, quibus saerae litteræ virtute tribuant emundandi, & sanctificandi animas, non minus quam Baptismo.*

554. Sane ad significandam vim, & efficaciam passionis Jesu Christi ad diluenda nostra peccata, non aliis phrasibus Scripturæ sanctæ utuntur; ut cum Joannes in sua prima epist. I. 7. dicit: *Sanguis Jesu Christi filii ejus emundat nos ab omni peccato;* negabuntne adversarii sanguini Jesu Christi veram, & efficacem virtutem nos emundandi? Non puto. Neque igitur negare possunt hanc eamdem virtutem Baptismo, per quem Deus Ecclesiam mundat, & sanctificat; & sic etiam nec aliis Sacramentis.

555. Præterea non esse institutum Baptismum solummodo ad excitandum fidem, luculententer evin citur ex Act. VIII. 36. seq. ubi Eu nouchs a Philippo de nostræ religionis mysteriis satis edocutus petiit baptizari: *Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?* Respondit autem Philippus: *Si credis ex toto corde, licet.* Erat ergo in eo fides jam excitata: & tamen baptizari petiit, & re ipsa baptizatus est, non certe alia de causa, nisi quia per Sacramentum Baptismi debebat a peccatis emundari. Similiter in eodem cap. v. 15. legitur de Sa-

Patrem, & Spiritum sanctum, ita ut nobiscum agant; exhibeant, adplicant, & obsignent beneficia, quæ Christus promeruit, & de quibus Evangelium concionatur. Quainobrem assentire non possum doctissimis Fratribus Petro, & Adriano de Walemburch, qui *Toino II. Controvers. Tract. I. cap. 21.* hanc controversiam de Sacramentorum efficacia meram esse logomachiam crediderunt. Ideo fuit persuasum perdocto Le Fevre in *Addition. ad motiva invincibilia q. 4.*, aliisque non multis, qui hæreticorum fraudes, & æquivocationes non bene ollegerunt.

Samaritanis, quod cum credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri, ac mulieres; ut nempe intelligamus, fidem quidem in adultis praecedere debere, justificationem autem per Sacramentum obtinendam esse. Huc denique spectant verba Christi Domini Marci XVI 16.: Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit. Ubi ad salutem non fidem solam sufficiere, sed præter fidem etiam Sacramentum Baptismi requiri, manifeste docetur.

556. Prob. secundo nostrum dogma veterum Ecclesiæ Patrum auctoritate. Nam antiquissimus Tertullianus Lib. De Baptismo cap. 1. *Felix*, ait, *Sacramentum aquæ nostræ, qua ablitis delictis pristinæ cœcitatibus, in vitam æternam liberamur.* Plura similia habet in eodem libro, ad probandan Baptismi efficaciam. Et in Lib. De resurrect. carnis cap. 8. *Caro, inquit, abluitur, ut anima emaculetur: caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut anima spiritu illuminetur; caro corpore, & sanguine Christi ruscitur, ut & anima de Deo saginetur.*

557. S. Cyprianus in epist. LXXII. ad Stephanum dicit, *Catechumenos plene sanctificari, & esse filios Dei, cum Sacramento Baptismi renascuntur.*

558. Sed præstat audire S. Augustinum, quem obtorto collo adversarii in suas partes trahere satagunt (a). In Ps. LXXIII. num. 2. docet, non eadem esse Sacraenta veteris, & novi testamenti, quia alia sunt Sacraenta dantia salutem, alia promittentia Salvatorem. Sacraenta novi testamenti dant salutem: Sacraenta veteris testamenti promiserunt Salvatorem. In Enchiridio cap. 64. Baptismum dicit, non solum originalem culpam, sed activa quoque peccata, quæcumque corde, ore, opere commissa invenerit, tollere. In Lib. XIX. contra Faustum cap. 11. *Sacramentorum vis, inquit, inenarrabiliter valet plurimum; & ideo contempta sacrilegos facit.* Ac demum Tract. LXXX. in Joan. *Unde, inquit, tanta vis aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat?*

559. Neque prætermittendum est ex Patribus latinis S. Leo Papa, qui in Serm. XXIV., seu IV. in Nativ. Domini c. 5. *Omni homini, inquit, renascenti aqua Baptismatis instar est uteri virginalis, eodem Spiritu Sancto replente fontem, qui replevit & Virginem, ut peccatum, quod ibi vacuavit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutionem.* Nescio, an aliquid magis energicum excoxitari possit ad declarandam summam efficaciam Baptismi ad delenda peccata.

560. His Patribus latinis tres græcos adjungamus ad cognoscendam utriusque Ecclesiæ perfectam in hoc dogmate consonantiam, scilicet Basi-

lium, Gregorium Nyssenum, & Cyrillum Jerosolymitatum. Horum primus Hom. XIII. per Baptismum dicit renovari animam. Et postea: *Baptismus ergo peccati mors, animæ regenerationis, adoptionis gratia.* Ejus autem frater Gregorius Nyssenus Orat. in Christi Baptismu, postquam dixisset, Baptismum esse expiationem peccatorum, remissionem delictorum, renovationis & regenerationis causam, ita subdit: *Aqua, cum nihil sit aliud, quam aqua, superna gratia benedicente, in eum, que mente percipitur, hominem renovat generationem.* Quod si quis mihi dubitando, negotium exhibeat, interrogans, *qua ratione aqua regeneret?* Dicam optimo jure ad eum: ostende mihi molam nativitatis, quæ fit secundum carnem, & ego tibi vim regenerationis, quæ secundum animam fit, exponam. Denique S. Cyriillus Jerosolym. Catechesi III. *Per aquam, inquit, gratia datur &c.*

541. Hæ, alieque similes, sæpius repetitæ, sancti Patrum locutiones quid aliquid significant, quam latenter, & invisibilem Dei gratiam nobis per Sacraenta infundi, ad peccatorum expiationem, animæque sanctificationem? Non ergo Sacraenta novæ legis sunt signa vacua, sterilia, & inania, quæ gratiam tautummodo præfigurant; sed signa sunt plena, & efficacia, quæ gratiam continent, eandemque in anima nostra producunt, nisi obtemperem inveniant.

542. Quid ad hæc Sectarii? Frigide respondet Calvinus Lib. IV. Instit. cap. 14. num. 26., hæc omnia ad amplificandam Sacramentorum dignitatem paulo magnificentius a veteribus scripta fuisse, ac figuræ esse hyperbolicas. Frigide, inquam, & iisperite. Si enim hanc regulam explicandorum veterum Patrum arripiamus, nihil erit in sacra traditione adeo solide, constanterque fundatum, quod similiter courelli non possit. Addo locutiones allatas priscorum Ecclesiæ Patrum esse locutioni Scripturæ sacræ omnino similes, quæ ut supra num. 555. vidimus, aquæ Baptismi virtutem tribuant nos mundandi, renovandi, regenerandi, sanctificandi, & salvandi.

543. Prob. ulterius catholica veritas ex definitionibus Ecclesiæ. Concilium enim Florentinum sub Eugenio IV. anno 1455. suffragantibus etiæ Græcis in Decreto Unionis ita definitivit: *Novæ legis Sacraenta multum a Sacramentis differunt antiquæ legis: illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam figurabant. Hæc vero nostra & continent gratiam, & ipsam digne sumentibus conferunt.* Et quanquam Græci in patriam reduces fœdissimo renovato schismate ab unionis decreto in multis recesserunt, in hac tamen Sacramentorum efficacia confitenda constantes permanserunt.

Qua-

(a) Quem, inquit Calvinus Lib. IV. Institut. cap. 14. in fine, ut optimum, ex tota antiquitate, & sibiissimum testem sæpius citamus.

Quamobrem cum anno 1575. Lutherani Wirtembergenses missa legatione ad Jeremiam Patriarcham Constantinopolit. fædus cum schismaticis contra Ecclesiam Romanam pangere voluissent, repulsam tulerunt, atque de Sacramentis Jeremias nomine omnium respondit, ideo Sacra menta dici, quia sub externis, sensibilibusque symbolis arcanum, & spiritualem effectum continent. In qua Partium suorum doctrina etiam moderni Græci constanter permanent (a).

544. Synodus antea Tridentina Sess. VII. can. 5. ita definivit: *Si quis dixerit, hæc Sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit.* Et can. 6. *Si quis dixerit, Sacra menta novæ legis non continere gratiam, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ, vel justitiæ, & notæ quædam Christianæ professio nis, quibus, apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit.* Et can. 7. *Si quis dixerit, non dari gratiam per hujusmodi Sacra menta, semper, & omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed ali quando, & aliquibus, anathema sit.*

PROPOSITIO

Sacra menta non constituuntur ex verbis concionatoriis, quibus in suscipientibus fides excite tur, sed constituuntur per verba vere consecratoria (b).

545. Præter allata superius invicta argumenta, quibus demonstratum fuit, tam ex libris sanctis,

(a) Hugo Grotius in *Adnotatis ad consultationem Cas sandri* art. 13. suos improbat, quod scissionem cum Ecclesia Catholica, causa Sacra mentorum fecerint, cum eadem omnia, etsi non plane cum iisdem cœ remoniis, habeat Ecclesia Orientis.

(b) Hæc propositio est contra eosdem Sectarios, qui nostram justificationem a sola fide, non antea a Sacra mentis pendere volunt. Præcipue autem est contra Calvinum, qui Lib. IV. institut. *Christ. Relig.* cap. 14. totus est, ut Rom. Ecclesiæ doctrinam impugnet, quia, ut ipse garrit, statuitur, Sacra mentum consistere in verbo, quod sine sensu, & fide insussurratum solo strepitu, veluti magica incantatione consecrandi elementi vim habeat. Ipse autem vult, Sacra mentum consistere in verbo, quod predicatum intelligere nos faciat, quid visibile signum sibi velit; nimurum diu nissa nobis esse peccata; quam fidem justificantem appellat. Mitto calumnias, & injurias, quas contra fideles Romanæ Ecclesiæ filios odio impotenti evomit, quos fingit, putasse, satis esse, si Sacerdos populo sine intelligentia obstupente, consecrationis formulam denun ciaret. Immo id data opera cavisse, ne quid doctrina inde ad plebem perveniret: omnia enim latine prou nunciarunt apud homines illiteratos. Postea eo usque prorupisse dicit superstitionem, ut consecrationem non nisi rauco murnure, quod a paucis exaudiretur, rite peragi cederent. Ilac arte Calvinus, his dictieris; ac pe-

quam ex veteribus Patribus, atque Ecclesiæ definitionibus, Sacra menta in se continere gratiam, eamdemque in nobis producere, facile probatur primo, justificationem non esse repetendam a fide, sed a Sacramento, quia etiam infantes, & amentes, in quibus certe ex verbis concionatoriis nulla potest excitari fides, Baptismi capaces sunt, & in Baptismo recipiunt gratiam sanctificantem, qua ex filii iræ flunt filii Dei adoptivi. De parvulis nullum est dubium, cum ipsi Novatores, paucis exceptis Anabaptistis, eos baptizent. Adul tis etiam rationis usu parentibus fuisse Baptismum collatum, testatur Sanctus Augustinus Lib. IV. *Confessionum* cap. 4. referens, adolescentem suum amicum, cum jaceret sine sensu, fuisse nescientem baptizatum. Et in Lib. *De adulterinis conjugiis* c. 26. baptizandos esse docet Catechumenos in hujus vitæ ultimo constitutos, si morbo, vel casu aliquo oppressi respondere non possint.

546. Quod si ita est, ut certissime est, nemo non videt, ineptam omnino esse Calvini, ejusque sectariorum querelam, quod Sacra menta apud nos lingua latina, ac submissa voce consecrentur, & administrentur; cum eorum virtus non ab intelligentia suscipiantur, sed a forma a Jesu Christo servatore nostro præscripta dependeat. Et sicut insulse, ac sacrilege quis Christum irridet, quod Lazarum mortuum vocaverit, dicens, *Lazare veni foras*, Joann. XI. 43. & adolescenti pariter mortuo præ ceperit, *Adolescens tibi dico, surge*, Luc. VII. 14., ita impie, & insipiente Hæretici criminantur nostram Ecclesiam, quod in forma Sacra mentorum lingua utatur a suscipientibus non intellecta.

547. Levissimum pariter est, quod aliqui repun nt, verba consecratoria esse vernacula idiomate,

stifera sua eloquentia, populos a recta fide avertebat; eisque persuadere nitebatur, justificationem præcedere usum Sacra menti, & Sacra mentum non esse, nisi sigillum, vel arrhalonem justitiæ iam adeptæ. Et fidus ejus discipulus Theodorus Beza in Libro *Summa doctrinae de re sacramentaria causam formalem Sacra mentorum* vult esse explicacionem Evangelii, non antem pronuntiationem verborum consecrationis. Aliqui tamen inter Calvini sectatores verba Sacra mentorum consecratoria esse concedunt, ut Franc. Turretinus in *Institut. Theol. Elenchice* Loco XIX.

Est etiam nostra propositio contra Lutheranos, qui concedunt quidem, justificationem non præcedere Sacra menti usum, Calvinianis tamen in eo consentiunt, quod non a Sacramento ipso, sed a fide per Sacra mentum excitata eamdem justificationem repetunt. Quamobrem Mart. Kemnitius in *Examine Concilii Trident. P. II. De usu, & efficacia Sacram.* non aliam Sacra mentis tribuit efficaciam, quam Evangelio. Buldeus unus ex recentioribus, & doctioribus Lutheranis, in *Instit. Theol. dogm.* Lib. IV. cap. 1. §. 16. ideam docet. Quanquam Jo. Gerhardus celebris inter priscos Lutheranos Loco XIV. cap. 7. sect. 4. num. 51. fate tur, consecrationem non esse tantum instructionem, sed etiam Symbolorum ad usum sacramentalem efficacem dedicationem, & sanctificationem.

te, & alta voce proferenda, quia instructionem continent, quæ toti Ecclesiæ immotescere debet. Id, inquam, levissimum est, quia ex mandato Concilii Trid. Sess. XXIV. cap. 7. de reform. instructio sit, & fieri debet in publicis catechesibus, quæ coram toto populo habentur, non in administratione Baptismi, quæ plerunque non nisi patrines, aut paucis aliis adstantibus, & aliquando etiam sine ullo teste fieri solent. Deinde iunctio ista nullis quidem semper erit, sed ad Sacramenti valorem minime necessaria. Ut enim inquit S. Augustinus Lib. III. De Baptismo c. 14. num. 19., cum de Sacramentis integritate, & sanctitate tractatur, non interest, quid credat, & qualis imbutus sit ille, qui accipit Sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad Sacramenti questionem nihil interest. Sed hæc obiter. Nunc ad institutum redeamus.

348. Huic invicto argumento Calvinus Lib. IV. Institut. cap. 16. num. 9. seq. respondet, non iniuritem esse pædobaptismum, in quo nulla excitatur in suscipiente fides, primo, quia piis parentibus divinam promissionem confirmat: secundo, quia pueri in corpus Ecclesiæ insiti, alii membris sunt aliquanto commendatores: tertio, quia cum adoleverint, Baptismo vel serium Dei colendi studium non mediocriter aljuvantur: quarto, quanquam velit Calvinus, verbum Dei concionatorum esse spiritualis generationis semen unicum, negat tamen, non posse regenerari infantes Dei virtute, quæ nobis incompta sit: quinto aliam responsione insinuat, quanquam subdubitante, nempe eos pueros extraordinaria œconomia, fidei exigua scintilla irradiari. Demum asserit, pueros baptizari in futuram pœnitentiam, & fidem, quæ etsi nondum in illis formatæ sint, arcana tamen Spiritus operatione utriusque semen in illis latet. Ita Calvinus in oinne se latus vertit, ut rimam aliquam, qua elabatur, inveniat; sed fœstra.

349. Quod enim primo de parentibus afferit, prorsus vanum est. Quam enim consolationem ex divina promissione illi habebunt, si Baptismum filiis suis administrari videant, quem sine fide nullam posse gratiam, & justificationem conferre existimant? Futeile item est, quod secundo addit de insitione Baptizati membris Ecclesiæ; cum hæc insitio sine gratia regenerationis haberri nequeat. Tertium commentitium pariter est, infantes scili-

cet cum adoleverint, ex inutili Baptismi cæremonia adjuvari ad serium Dei colendi studium. Quod autem quarto, & quinto loco respondet, mera divinatio est, non solum temeraria, sed falsa, & opposita clarissimis S. Scripturæ verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*, Jo. III. 5. Fictitia vero omnino est, & ante Calvinum inaudita exigua illa scintilla fidei, qua pueros vix natos a Deo irradiari soñnat; & quam simili fingendi jure potuissest etiam illis pueris concedere, qui in utero matrum infelicitate decedunt (a). Postremum Calvini responsum, si quidem admitti posset, non nisi eos salvaret, qui ad adultam pervenient æatem, non autem illos, qui ante usum rationis ex hac vita rapiuntur; in iis enim nulla futura est pœnitentia, & fides.

350. Prob. secundo nostra propositio ex absurdo, quod ex hoc Novatorum errore manifeste consequitur; nempe si Sacraenta solum essent instituta ad excitandam in nobis fidem, & essent tantummodo sigilla quædam ad confirmandas divinas promissiones, sequeretur, eorum usum minime esse fidelibus necessarium; quia etiam sine ipsis possit in nobis fides excitari, & sine hoc externo sigillo firmæ starent divinæ promissiones (b). At vero Sacraenta esse nobis omnino, & simpliciter necessaria, dubitari non potest, dicente Domino Jo. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*: & iterum Jo. VI. 54. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis &c.* Unde Synodus Tridentina Sess. VII. Can. 4. eum anathemate percunxit, qui dixerit, *Sacraenta novæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, & sine eis, aut eorum voto per solam fidem homines a Deo gratiam justificationis alipisci, licet omnia singulis necessaria non sint.*

351. Sequeretur etiam ex perversa Hæreticorum sententia, unumquemque hominum ne fœminis quidem exceptis, esse idoneos omnium Sacramentorum ministros, dummodo idonei sint ad excitandam in suscipientibus fidem, tunc etiam jocando, & rideendo posse eadem conferri, ac denique nullo opus esse ministro, cum quilibet possit sola lectio, ac meditatione fidem, quam Novatenses justificationem appellant, in seipso excitare. Has consecutiones videt Lutherus, easdemque admittere non dubitavit. Sed quam absurdæ sint, totique ve-

(a) S. Augustinus Epist. CLXXXVII. num. 25. T. II. hanc opinionem, que postea Calvinus in mentem venit, adeo absurdam putavit, ut nec refelli mereretur. Nescire autem, inquit, divina parvulos, qui nec humana adhuc noverint, si verbis velimus ostendere, reveror, ne ipsis sensibus nostris facere videamus injuriam quando id loquendo suademus, ubi omnes vires, officiisque sermonis facillime superat evidenter veritatis.

(b) Id minime diffitetur Calvinus loco sanguis cit. num. 14., ubi justificationem in uno Christo repositam Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

nihilo minus Evangelii prædicatione, quam Sacramenti ob-signatione nobis communicari, ac sine hac posse in solidum constare, asserit. Verba autem Iesu Christi: *Nisi quis renatus fuerit &c.* quidam Calvinistæ ausi sunt interpretari de introitu in Ecclesiam, quæ est regnum Dei visible; quasi scilicet Sacramentum Baptisni non ob aliud sit institutum, quam ut quis cum fidelium aggregari queat. Vnde patidissimum commentum!

venerandæ antiquitatæ, ac perpetuæ Ecclesiæ præxi contrariae, etiam videre debuisset. Quamobrem Tridentini Patres Sess. VII. can. 10. ita sapientissime statuerunt: *Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, & omnibus Sacramentis alministrandis habere potestatem, anathema sit.*

Solvuntur Hæreticorum objectiones.

552. Objiciunt primo Sectarii bene multa sacrae Scripturae loca, in quibus justificatio, quæ fit in Baptismo, non ipsi Baptismi Sacramento, sed fidei tribuitur. Act. XV. 7. seq. S. Petrus postquam narrasset, Gentes audivisse verbum Evangelii, & credidisse, subdit: *Deus nihil discrevit inter nos, & illos, filie purificans corda eorum, nulla facta mentione Baptismatis, quod certe suscepserant.* Dein le Paulus ad Rom. X. salutem, & justitiam adscribit verbo filiei, quod prælicebat, nulla pariter facta Baptismi mentione. Tertio ideun Paulus Eph. V. 26. Baptismum quidem memorat, virtutem tamen mandandi non ipsi tribuit, sed verbo vitæ, inquiens: *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, munus lavacro aquæ in verbo vitæ;* idest verbo doctrinæ, ut explicat S. Hieronymus in Comment. Tom. VII.

555. Resp. cum Synodo Trident. Sess. VI. cap. 8. his, aliisque similibus Scripturaræ sacrae locis nil aliud indicari, quam fidem ad salutem, & justificationem requiri, cum sine filie impossibile sit placere Deo Hebr. XI. 6.; non autem solam fidem sufficere. Cum vero, inquit Patres, Apostolus dicit, justificari hominem per filiem, & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit, & expressit: *ut scilicet per filiem i leo justificari dicamus, quia filies est humanæ salutis initium, fundamentum, & ralix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & al filiorum ejus consortium pervenire.* Unde etiam S. Augustinus De prædest. sanctorum cap. 7. *Ex filie,* inquit, *ileo dicit (Apostolus) justificari hominem, quia ipsa prima datur, ex qua impetrantur cetera.*

554. Sic ergo S. Petrus dicit, Deum purificasse corda Gentilium per filiem, quatenus per fidem eos ad Baptismum perduxit; quomodo Philippus egit cum Eunucho Act. VIII., quem prius de fide in Jesum Christum instruxit, & postea baptizavit. Eadem ratione intelligendus est S. Paulus Roman. X. qui tamen alibi Baptismum vocat *lavracrum regenerationis, & renovationis. Spiritus sancti ad Titum III. 5.* Quod si ad Eph. V. addidit: *In verbo vitæ, seu doctrinæ,* ut exponit

(a) Abrenuntiatio, quæ in Baptismo fieri consuevit, a græcis dicitur *ἀποταχὴ*, vel *ἀνταξίς*, & describitur in Lib. VII. Constitut. Apostolic. cap. 41. Ejusdem mentio reperitur apud Cyprianum, Ambrosium,

Hieronymus, certe indicare noluit, fide sola adhibita verbo divino nos justificari; hoc enim è diametro opponeretur aliis ejusdem Pauli sententiis supra n. 553. relatis; sed voluit significare nos justificari fide conjuncta Sacramento Baptismi.

555. Inst. primo. S. Petrus in sua priori epist. cap. III. 21. postquam dixisset, in Arca Noe octo animas silvas factas esse per aquam, sublit: *Quo l' & eos nunc similis formæ salvos facit Baptismus; non carnis depositio sordium, sed conscientiae honestæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi.* Quibus verbis omnem justificationi vim Baptismo adimit, solique fidei in Jesu Christu attribuit. Hoc pariter idem Apostolorum Princeps indicaverat cap. I. 25. vocans nos renatos per verbum Dei vivi. Et explicat postea de quo verbo loquuntur, subdeus: *Est autem verbum, quod evangelizatum est in vos.* Similiter S. Jacobus cap. I. 18. nos genitos dicit verbo veritatis.

556. Resp., hunc Apostoli Petri locum valde obscurum esse, nec in eo exponendo una simul conspirare Interpretes; non tamen favere Novatoribus; quia illa carnis depositio sordium, cui vim justificandi Apostolus denegat, non est ablutione illa corporis, quæ fit in Baptismo, & quæ non est instituta ad deponendas sordes carnis, sed sordes anime. Voluit ergo Apostolorum Princeps indigitare illas purificationes, & ab'ntiones, quæ in usu erant apud Iudeos, & quæ certe non vallebant, ad animum purificandam a sordibus peccati. Immo quando ibidem comparat Baptismum Arcæ Noe, in qua octo anime salvæ facte sunt, manifeste nos dicit, talem esse virtutem Baptismi, ut animas nostras justificet, & salvet, quem idmodum Arca Noe octo animas ab interitu salvavit. Et hæc clara sunt.

557. Tota vero obscuritas est in verbis subsequentibus: *Sed conscientiae honestæ interrogatio in Deum.* Admodum probabilis est explicatio Bedæ, qui post aliquos Patres græcos intelligit illas interrogations, quæ fieri solent suscipiibus Baptismi; nempe: *Crelis in Deum? Abrenuntias Sztaræ? &c.* Qias interrogations perantiquas esse, colligitur ex Tertulliano in Lib. De corona cap. 3., ubi de suscipiente Baptismum ait: *Sub Antistitis manu contestatur se renuntiare diabolo, & pompa, & angelis ejus (a).* Huic interpretationi favere videtur vox græca *επεότημεν*, quam latius Interpres verit interrogatio, sed usu forensi significat pactum; quod notavit etiam Lutherus, quamvis hanc significationem verbis S. Petri haud recte adaptaverit. Est ergo sensus, silentem, quæ nobis in Baptismo conferitur, non esse tantummodo repetendam ab externa sacramentali ab-

lu-

Hieronymum, aliosque veteres. Eamdem ex apostolica traditione descendere, nonnulli credunt. Antiquissima certe est.

Intione corporis, sed etiam, immo potissimum a fide in Iesum Christum hujus Sacramenti auctorem, & a pacto, quo renuntiamus Satanæ ut Christo penitus consecremur.

558. Quod ut recte percipiatur, adnotanda est doctrina Angelici 5. P. quæst. 68. art. 8., ubi quaerit, an fides requiratur ex parte baptizati? & respondebat: „rectam fidem ex necessitate requiri ad Baptismum, quia sicut dicitur Rom. III. 22. *Justitia Dei est per fidem Iesu Christi.*” Hoc autem presupposito idem Angelicus art. 9. ad 5. ita explicat objectum S. Petri textum: „Sicut puer cum baptizatur, non per seipsum, sed per alios credit, ita non per seipsum, sed per alios interrogatur; interrogati constentur fidem Ecclesiæ in persona pueri, qui huic fidei aggregatur per fidei Sacramentum. Conscientiam autem bonam consequitur puer etiam in seipso, non quidem actu, sed habitu per gratiam justificantem.” Hinc si quis hypocrita ficto animo ad Baptismum accedat, Sacramentum quidem suscipit, non autem ejus effectum, nempe gratiam sanctificantem; noui quia Sacramentum ex se efficax non sit, sed quia suscipiens obicem ponit. Apposite ergo dicit Apostolorum Princeps: *Vos salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, seu ablutio externa corporis, sed conscientiae bonæ interrogatio in Deum: nempe fides sincera, quæ a bona conscientia procedit, qua Daemoni remittiantes vos Deo integre consecrasti.* Quo eodem sensu dicebat Apostolus Paulus Hebr. X. 22. *Accedamus cum vero corde, in plenitudine filie, aspersi corda a conscientia mala, & abluti corporis aqua munda; tunc enim solum Baptismus nos salvat* (a).

559. Haud absimiliter dicitur in aliis Scripturæ sacrae locis nos renasci, & regenerari verbo vitæ, seu doctrinæ, quia in adultis requiritur fides ad gratiam Sacramentalem consequendam; adeo ut sine fide, saltem habituali, homo non possit justificationem, & salutem adipisci. Dixi in adultis; nam de infantibus alia ratio est; pro ipsis enim sufficit fides Ecclesiæ, ut mox exponetur n. 475. seq.

560. Inst. secundo, & hoc est præcipuum Calvini argumentum. S. Augustinus Tract. LXXX. in Joan. num. 5. Tom. IV. laudata Scripturæ sacrae testimonia ita explicat, ut a sola fide viam justificandi in Sacramentis repetat. Expendens enim illud a Christo Apostolis dictum Joan. XV. 5. *Jam vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis,* inquit: „Quare non ait: mundi estis propter Baptismum, quo locuti estis, sed ait, propter verbum, quod locutus sum nobis; nisi quia & in aqua verbum mundat? Detrahe-

(a) S. Augustinus in Ps. LXXVII. num. 2. T. V. *Omnibus, inquit, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizatis commune est lavacrum regenerationis, sed ipsa gratia, cujus ipsa sunt Sacraenta,*

„verbum; & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum; etiam ipsum tanquam visibile verbum Unde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicatur, sed quia creditur? Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens. Hoc est verbum fidei, quod prædicamus, ait Apostolus; quia si confessus fueris in ore tuo, quia Dominus est Jesus, & credideris in corde tuo, quia Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris; corde enim creditur ad justitiam, ore autem fit confessio a salute Roman. X. Unde in actibus Apostolorum legitur XV. 9. *Files mundans corla eorum.* Et in epistola sua (prima cap. III. 21.) beatus Petrus Sic & vos, inquit, baptisma salvos facit, non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonæ interrogatio. Hoc est verbum fidei, quod prædicamus, quo sine dubio, ut mundare possit, consecrat & Baptismus Christus quippe nobiscum vitis, cum Patre agricola dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Lege Apostolorum, & vide, quid adjungat (Ephes. V. 26.): *Ut eam sanctificaret, inquit, mundans eam lavacro aquæ in verbo.* Mundatio igitur nequaquam fluxo, & labili trahetur elemento, nisi adderetur in verbo.”

561. Porro ex prolixo hoc S. Doctoris loco colligunt in rem suam Adversarii. Primo objecta superius testimonia S. Scripturæ ita esse intelligenda, ut sola fides in Sacramentis justificet; ipsa vero Sacraenta signa sint vacua, nulliusque efficaciam. Secundo verbum illud, quod dicitur Sacramentale, & cui tribuitur justificandi vis, non esse verbum consecratorum, sed verbum concionale, quod prædicatur, & creditur; & per quod Christus testatur, mundatos fuisse Apostolos: *Jam vos mundi estis &c.*

562. Resp., perperam Sectarios in magno Augustino querere sui erroris patrocinium, qui non minus sæpe, quam aperte Baptismi, atque adeo aliorum Sacramentorum valorem, & efficaciam a solis consecratoriis verbis repetit. Ex pluribus locis, quæ afferri possent, pauca seligam. In epist. XXIII. olim CCLII. num. 4. Maximinum Episcopum Donatistam hortatur, ut una cum Catholicis in hanc erumpat exultantem, & liberam vocem: *Ego unum baptismum novi, Patris, & Filii, & Spiritus sancti nomine consecratum, atque signatum. Hanc formam ubi invenio, necesse est, ut approhem.* Et Lib. III. *De Baptismo contra Donatistas* cap. 15. Baptisma evangelicis verbis consecratum vocat integrum Sacramentum, quamvis a Marcione, aut Valentino, aut Ario, aut Eu-

no-

qua membra corporis Christi cum suo capite regenerata sunt, non communis est omnibus. Nam & heretici habent eundem baptismum, & falsi fratres in communione Catholicæ nominis.

nomio, aut a quocumque alio hæretico collatum. At vero ab hæreticis expectaudane sunt verba concessionaria, quæ veras contineant Dei promissiones, & quibus vera fides in nobis gignatur? Quomodo igitur S. Doctor in Sacramentorum collatione exigere potuit verbum fidei a Ministris prædicatum, quo suscipientes fidem divinis promissionibus adhibeant? Sed ne ab ipso loco nobis objecto recedamus, valde notanda sunt hæc, quæ ibidem addit: „Hoc verbum fidei tantum valet in Ecclesia Dei, ut per ipsam credentem, offensorem, benedicentem, tingentem etiam tantillum mudet infantem, quamvis nondum valentem corde credere ad justitiam, & ore confiteri ad salutem. Totum hoc sit per verbum, de quo Dominus ait: *Jam vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis.*” Audis, quale sit verbum mundans, & justificans? Illud scilicet, quo etiam infans mundatur, qui nondum valet corde credere ad justitiam, nec ore confiteri ad salutem. Istudne, quæso, erit verbum concessionarium, quo fides excitetur, augeatur, ac corroboretur? Propositam vero difficultatem sic solvimus.

563. Angelicus noster Præceptor, fidus S. Augustini discipulus, & securus interpres S. P. quæst. 60. art. 7. ad 1. hunc locum ita exponit, ut verbum mundet in Sacramentis, non quia dicitur, sed quia creditur, idest non secundum exteriores sonum vocis, sed secundum sensum verborum, qui fide tenetur. Porro hac Angelici doctrina facile omnia explicantur, quæ ex allato textu S. Augustini vobis Adversarii objiciunt. Primo vere dicit S. Pater, Apostolos fuisse mundos nou propter Baptismum, sed propter verbum, quia *& in aqua verbum mundat*; neque enim aqua vim inundandi haberet, nisi accidente verbo consecratorio; unde subdit: *detrache verbum, & quid est aqua nisi aqua?* Unde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi fucente verbo, non quia dicitur, scilicet externo-labiorum sono, sed quia creditur, idest secundum sensum verborum, qui fide tenetur. Propterea distinguens sonum a sensu addit: *nam in ipso verbo (scilicet consecratorio) aliud est sonus transiens, aliud virtus manens.*

564. Pergit vero S. Pater, & dicit, hoc verbum esse illud ipsum verbum fidei, quod prædicatur; idque multis S. Scripturæ testimoniis confirmat. Verumtamen non propterea excludit verbum consecratorium, quo accidente ad elementum, sive materiam, proprie sit Sacramentum; sed solummodo vult, hoc verbum consecratorium Baptismi esse illud ipsum, quod jubente Domino prædicatur.

(a) Facilius videtur eorum responsio, qui contendunt, S. Augustinum ibi agere de Baptismo adulorum, in quibus certe requiritur fides, si minus ad valorem, saltem ad fractum Sacramenti recipiendum. Verumtamen cum manifestum sit, ibi S. Doctorem comprehen-

runt Apostoli: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris &c.* Hanc esse Augustini mentem declarant verba subsequentia: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus, quo sine dubio, ut mundare possit, consecratur & Baptismus.* Verba ergo consecratoria in Baptismo ea ipsa sunt, quæ prædicanda esse omnibus gentibus Christus præcepit; quæque ex hoc præcepto vim mundandi accipiunt. Id demum adhuc manifestius declarat illa postrema conclusio, scilicet tantam esse hujus verbi consecratorii vim, ut mundet etiam iuventes, qui credere, & confiteri nondum valent. Hæc nobis planior videtur hujus Augustiniani loci explicandi ratio; quamvis alias minime contemnamus, quæ a gravissimis Theologis afferri solent (a).

565. Dices. Idem S. Doctor Lib. XV. *De Trinitate*, c. 26. n. 49. T. XI. negat, Spiritum sanctum datum fuisse ab Apostolis; atqui illi Sacraenta ministrabant: ergo per Sacraenta Spiritus sanctus non datur; adeoque &c.

566. Resp., Apostolos non dedisse Spiritum sanctum eo modo, quo datus fuit a Christo Domino, a quo procedebat; fuisse tamen datum, vel potius impletum super credentes per impositionem manuum. *Orabant, inquit Augustinus, ut veniret in eos, quibus manus imponebant, non ipsi eum dabant.* Ex quo eruebat, Spiritum sanctum vere a Filio procedere, quia ab ipso vere datur: *Accipite Spiritum sanctum &c.* Eodemque sensu ibid. concludit: *Nos accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro; effundere autem super alios non utique possumus; sed ut hoc fiat, Deum super eos, a quo hoc efficitur, invocamus.*

567. Ob. secundo nonnullos sanctos Patres, qui a sola fide totam Sacramentorum efficaciam reputant. S. Ambrosius in Lib. *De mysteriis* cap. 5. num. 14. *Aqua*, inquit, *sine prædicatione Dominicæ Crucis ad nullos usus futuræ salutis est: cum vero salutaris fuerit crucis mysterio consecrata, tunc ad usum spiritualis lavacri, & salutaris populi ad usum spiritualis lavacri, & salutaris poculi consecratur:* putat ergo hic S. Ambrose, totam virtutem aquæ baptismalis a prædicatione Dominicæ Crucis, seu Evangelii derivari. Præterea S. Hieronymus in cap. 4. Isa. *Homo*, inquit, *tantum aquam tribuit, Deus autem Spiritum sanctum, quo & sordes abluntur, & sanguinis peccata purgantur:* non igitur virtus sanctificandi est aquæ baptismatis insita. Tertio S. Bernardus Serm. in cœna Domini n. 2. Tom. III. postquam definivisset Sacramentum *sacrum simum*, omnia Sacraenta comparat diversis signis, qui-

dere etiam parvulos non valentes credere, hac facilior re responsione omissa: aliam S. Thomæ explicationem amplexi sumus, quæ solidissima est, licet aliquantum obscurior.

quidus diversæ traduntur investituræ: v. g. inquit, *investitur Canonicus per librum, Abbas per baculum, Episcopus per baculum, & annulum simul*; atqui certo certius est, *hiujusmodi signa esse vacua, & inania: ergo pariter Sacraenta &c.* Quarto S. Basilius Lib. *De Spiritu sancto* cap. 12. *Præcedit quidem*, ait, *professio ad salutem perducens, sequitur autem baptismus consignans pactum nostrum.* Demum frequentissime sancti Patres Sacraenta appellant *signa, sigilla, symbola, pignora &c.* Immo S. Paulus Roman. IV. 11. *signum circumcisionis memorat (græce απεργία), eam vocans signaculum pacti a Deo initiati cum Patriarcha Abraham.*

568. Resp. ad primum, S. Ambrosium ibi loqui de consuetudine jam suo tempore vigente, quæque adhuc religiose servatur, ut aqua baptismati certis benedictionibus præparetur; non quod in causa necessitatis etiam aqua communis, & non benedicta non valeret; sed quia hic erat consuetus in soleanni Baptismo mos. Non autem loquitur S. Pater de prædicatione crucis, seu Evangelii in proprio sensu, quasi per hanc prædicationem consecratur aqua. Fortasse etiam S. Antistes per prædicationem Dominicæ Crucis intellexit ipsam consecrationem, quæ sit a Ministro, dum aquam infundit. Propterea initio illius capituli, *Quid vidisti?* inquit, *aquas utique, sed non solas.* Levitas illic ministrantes, sumnum Sacerdotem interrogantem, & consecrantem. Ceterum fidei, quæ per crucis prædicationem, sive per concionem excitatur, ad justificationem minime sufficere, aperte ibidem tradit Ambrosius num. 20. inquiens: *Credit autem Catechumenus in crucem Domini Jesu, qua & ipse signatur: sed nisi baptizatus fuerit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritualis gratia munus haurire.*

569. Ad secundum. In textu S. Hieronymi nulla est difficultas; nemo enim inficias iverit, virtute Spiritus sancti animam a sordibus peccatorum purgari; hoc tamen non impedit, quin hæc Spiritus sancti virtus indita sit ipsis Sacraentis.

570. Tertium ex S. Bernardo leve est: mellifluis enim Doctor eas similitudines attulit, solum ut aliquo modo explicaret suam definitionem Sacraenti, quod sit *signum sacrum*, seu rei sacrae. Magnum tamen inter memorata signa, & Sacraenta discrimen ibidem affert, subdens: *Divisionses gratiarum diversis sunt traditæ Sacraentis.* Et Baptismum dicit fuisse institutum, ut in veteratam rubiginem (peccati originalis) cum unctione sancti Spiritus aqua dilueret.

571. Quartum ex S. Basilio solum probat, in adultis fidei præcedere debere, non autem illi soli esse justificationem adscribendam. Immo oppositum ibidem S. Basilius aperte docet, inquiens: *Fides, & Baptisma duo sunt modi parandæ salutis inter se cognati, & inseparabiles.* Nam

fides perficitur per Baptismum, Baptismus vero fundamento fidei nititur. Dicitur autem Baptismum ohsignare pactum cum Deo, quatenus per eum renuntianus Satanæ, & filii Dei per adoptionem efficiuntur.

572. Postremum nihil continet difficultatis; neque enim cum Protestantibus litigamus de nomine, sed de re; non an Sacraenta dici possint *signa, symbola, pignora, arrhæ &c.*; sed an sint signa vacua, inania, atque omni careant efficacia, ita ut tota justificandi vis non ipsis Sacramentis, sed soli fidei sit tribuenda. Hoc nobiscum negent Protestantes, & nos cum ipsis appellabimus Sacraenta *signa, symbola*, atque *pignora gratiæ*, quam positis debitibus conditionibus in nobis producent.

573. Sed illud addendum, Patres non vocare Sacraenta *sigilla, symbola*, aut *pignora promissionum*, scilicet ad excitandam fidem promissionum divinarum, sed potius signa gratiæ, quæ in iis confertur. Sic etiam Apostolus Rom. IV. Circumcisionem vocavit *signaculum justitiae, & fidei*; quanquam, ut supra vidimus n. 78. seq. latum est inter Circumcisionem, aliaque Sacraenta veteris legis, & Sacraenta Iesu Christi discrimen.

574. Multo minus ad rem nostram pertinent alia signa, quibus Calvinus ineptissime comparat nostra Sacraenta; ut arcus cœlestis signum erat promissionis de non immittendo diluvium: manna erat signum Eucharistiae: serpens æneus figura crucis Christi: transitus maris rurbi præfigurabat Baptismum &c. Hæc enim omnia non erant, nec dici poterant Sacraenta, nisi latissimo sensu, ut sint a nostris immenso intervallo distantia. Immo etiam in novo fædere multi sacri ritus, ut aqua benedicta, signum crucis, aliaque bene multa, quæ ad excitandam devotionem pie, & religiose sunt instituta, quæ tamen gratiam non continent, nec illam virtutem sua infundunt, Sacraenta proprie non sunt.

575. Ob. tertio. Postremum nostrum argumentum contra Sectarios desunitur ex Baptismo parvolorum, in quibus verba concionatoria ad excitandam fidem inutilia essent. At vero hoc argumentum a S. Augustino penitus eliditur, qui haud semel docet, etiam ipsis esse necessariam fidem, sin minus propriam, saltem Ecclesiæ. Lib. VI. contra Julianum cap. 10. num. 29. Pertinet, inquit, ad parvulum, etiam quod per alterum gesit, id est creditur ... alienum quippe opus est, cum credit per alterum, sicut alienum opus fuit, cum peccavit in altero. Et Lib. III. *De peccatis meritis.* & remis. cap. 2. docet, parvulos baptizatos essa in credentium numero deputandos, quia eorum, per quos renascuntur, justitiae spiritus responsione sua trajicit in eos fidem, quam voluntate propria nondum habere posuerunt.

576. Resp., totam hanc doctrinam verissimam esse; ex ea autem minime consequi, verba Baptisi-

smi esse concionalia ad fidem excitandam vel in ministris, vel in parentibus, aut in susceptoribus infantis, vel in adstantibus. Si enim hi omnes vel haeretici essent, vel etiam infideles, adhuc tamen ratum esset, & integrum Sacramentum; quia in hoc casu Ecclesia est, quae puerum per suam fidem Deo offert; & per ipsam credentem, offertentem, benedicentem, tingentem infans nondum valens corde credere ad justitiam mundatur, ut inquit S. Augustinus sup. num. 462. Quis autem dicat, per verba concionalia fidem Ecclesiae generari, aut excitari? Concludo cum eodem S. Doctore, quod infantibus credere est, baptizari, non credere autem, non baptizari Lib. I. *De peccatis. mer. & remis. cap. 19. 20., & 27.* Tom. XIII. Hæc quidem infra discutientur uberiorius, ubi de Sacramento Baptismi; sed ea modo attingere coacti stinxi, ut objectionibus Haereticorum satisficiamus. Vid. S. Thomas 5. P. quæst. 68. art. 8., & 9.

577. Ceterum hic serio animadvertisendum est, non per fidem Ecclesiae infantes mundari, sed per ipsum Sacramentum Baptismi in nomine sanctissimæ Trinitatis collati; neque cæremorias, aut interrogaciones, & responsiones patrimoniorum, vel circumstantium pertinere ad ipsius baptismi valorem; nam puer etiam sine illis Baptizatus ex ipso opere operato effectum Sacramenti recipit, & justificatur; unde nec fides parentum, vel patrimoniorum absque Baptismo sufficit; nec sine illa Baptismus succaret effectu.

C A P U T XI.

Quo sensu Sacraenta contineant gratiam; eamque in nobis producere dicantur?

578. In Concilio Tridentino Sess. VII. can. 6. duo definita fuere; scilicet primo Sacraenta novæ legis continere gratiam, quam significant, & gratiam ipsam non ponentibus obicem conferre. Postea can. 8. additum fuit, hanc gratiam conferri ex opere operato. Quæ duo nobis breviter exponenda sunt, & contra Haereticos vindicanda.

579. Primum. jam fuerat ab Eugenio IV. post Synodum Florentinam statutum in Decreto pro unione Armenorum his verbis: *Septem sunt Sacraenta novæ legis, quæ multum ab antiquis differunt. Illa enim non causabaut gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam figurabant. Hæc vero nostra & continent gratiam, & ipsam digne suscipientibus conferunt.*

(a) Putant nonnulli, Innocentium eo in loco nihil aliud vlnisse innuere, quam Sacraenta effectum non dependere a sanctitate ministri: contra Donatistarum heresim. Loquitur enim de Sacramento Eucharistie, cuius effectum impedit non potest iniurias Sacerdotis, quia non in merito Sacerdotis, sed in rebus con-

580. Quo autem sensu Sacraenta dicantur continere gratiam, non uno modo intelligitur a Theologis; neque enim putandum est, in Sacramentis contineri gratiam, ut liquor continetur in vase. Audiens S. Thoinas, qui hanc rem ita explicat 5. P. quæst. 62. art. 3.: „Duplici modo gratia est in Sacramentis: uno modo, *sicut in signo;* nam Sacramentum est signum gratiae: alio modo, *dicuntur in causa:* nam Sacramentum novæ legis est instrumentalis gratiae causa: unde gratia est in Sacramento novæ legis, non quidem secundum similitudinem speciei, sicut effectus est in causa univoca: neque etiam secundum aliquid formam propriam, & permanentem, & proportionatam ad talem effectum, sicut sunt effectus in causis non univocis, puta res generatae in sole, sed secundum quamdam instrumentalem virtutem, quæ est fluens, & incompleta in esse naturæ.” Et in resp. ad 1. „Gratia, inquit, non dicitur esse in Sacramento, sicuti in subiecto, neque sicut in vase, prout vas est locus quidem, sed prout vas dicitur instrumentum aliquius operis faciendi, secundum quod dicitur Ezech. IX. 1. *Unusquisque vas. interfectionis, habet in manu sua.*”

581. Ex hac doctrina intelligitur, quo sensu ab Hugone de S. Victore *De Sacram.* P. IX. cap. 3. dictum fuerit, in Sacramentis, veluti in quibusdam vasculis antidota spiritualia homini porrigi. Ab aliis etiam eodem sensu Sacraenta appellata fuerunt *vasa gratiae*, scilicet instrumenta gratiarum. Et hæc quidem de primo.

582. Alterum vero aliquanto operiosius declarandum est. Atque primo loco fatemur, hæc verba *ex opere operato* neque in sacris litteris, neque in vetustis monumentis ecclesiasticis inveniri. Nam primus, qui hanc vocem usurpaverit, communiter citatur Innocentius III. Lib. III. *De sacro altaris mysterio* cap. 5. (a). S. Thomas, qui Seculo XIII. paulo post Innocentium floruit, eamdem phrasim a quibusdam suis usurpatum dicit in IV. *Sentent. Dist. I. q. 1. art. 5.*; sed ipse in *Summa theol.* eam nunquam adhibuit. Postea vero Scholastici passim illa usi sunt, potissimum ut discrimen notarent inter Sacraenta veteris legis, & nostra.

583. Ex quo autem hæc locutio *ex opere operato* neque in sacris litteris, neque apud veteres Patres inveniatur, ansam stampserunt Protestantes Concilium Trident. carpendi, quod profanam vocem in suis fidei decretis consecraverit Sess. VII. can. 8. ita definitus: *Si quis dixerit, per ipsa novæ legis Sacraenta ex opere operato, non confer-*

ficiuntur Creatoris. Unde postea concludit: *Quamvis igitur opus operans aliquando sit immundus, semper tandem opus operatum est mundum.* Alii tamen contendunt, sumum Pontificem de suscipiente Sacramentum esse locutum, & *opus operatum* accepisse in eo sensu, quo illud postea acceperunt Scholastici.

ferri gratiam, sed solam si lem divinæ promissionis al gratiam consequendam sufficere, anathema sit. Criminatioen autem dupli ex capite intentant: primo, quod hæc vox, nuptæ nova, & barbara, non esset fidei decretis inserenda: secundo, quod eadem significetur, nullam ex parte nostra ad Sacraenta suscipienda præparationem requiri (a).

584. Facile tamen utraque ex parte criminatio repellit. Nam primo multis exemplis ostenditur, novas voces fuisse ab Ecclesia adoptatas, sacrisque decretis insertas, quando ad hereses condeinandas id necessarium visum fuit, quod in Concilio Nicæno contra Arianos, & in Ephesino contra Nestorium factum fuisse, nemo ignorat. In veterum autem Patrum scriptis, immo in ipsis libris sanctis, sin minus litteræ, & syllabæ, saltem sensus hujus vocis apertissime reperitur, ut supra ostensum est: ecce ergo non potuerunt Tridentini Patres hauc vocem de novo edere ad catholicum dogma contra Novatorum cavillationes luculentias exprimendum? Patrum autem refert, operatum in passiva significatione apud probatos latinos scriptores nou inveniri. Ecclesia enim, ut non secul monuit Augustinus, non tam ad grammaticæ leges, quam ad auditorum captum attendere solet. Sic etiam noster vulgatus Interpres in epist. ad Hebr. XIII. 16. verbum deponens promereri passive usurpavit, iurquens: *Talibus enim hostiis promeretur Deus. Et nihil contentiosius est, inquit Sanctus Augustinus epist. CXXXVIII. n. 4., quam ubi de re constat, litigare de nomine.*

585. Quantum ad alterum pertein, ipsi Patres Tridentini Protestantium ora ita obstruere satagerunt Sess. XIV. cap. 4.: *Quamborem falso quidam calumniantur catholicos scriptores, qui si tra li lerint, Sacramentum pœnitentie, absque bono motu suscipientiū gratiam conferre; quod nunquam Ecclesiæ Dei docuit, neque sensit. Et antea Sess. VI. cap. 6. dispositiones lūminis ad instilationem acquirendam mirabiliter line idem Patres descripsérunt; in quo ordine primum locum occupat fides, qua cœlum, vera esse, quæ diuinus revelata, ac promissa sunt.*

(a) Calvinus in *Antidoto* Sess. VII. cap. 4. solita sua proculitate vocat hinc Concilii Trid. disputationem monstrum verborum; & cap. 5. de Catholicis ait: *Fingunt subesse eum magicam Sacrauentis, que sit extra fidem effecta. Lutherus pariter De capitulo. Babylon. ubi de Baptismo agit, ita nostris calumnioso imponit: Hinc impulsi sunt tantam eum tribuere Sacraentis nove leges, ut ea statuerent professe etiam iis, qui in peccatis mortalibus sunt, nec requiri fidem, aut gratiam. Primum verum est de Baptismo, & Pœnitentia quæ vocantur Sacraentia mortuorum, & confirunt primam gratiam. Alterum putidissima calumnia est. Solemnissim adhuc mentiti sunt Lutherani in *Apologia Confess. August.* art. 13. ubi Dannunus, inquit, totum populum Scholasticorum, qui docent, quod Sacraenta non ponent obicem conferunt gratiam ex opere operato sine bono motu utentis ... Hoc impia, & perniciosa opinio*

586. Jun vero putida hac Protestantum calumnia breviter repudiata, facile est explicate, quid intellexerint veteres Doctores Scholastici, & quid post ipsos Synodus Tridentina deſluens can. 8., novæ legis Sacraenta gratiam conferre ex opere operato. Nempe magis, magisque consimilare vocacunt dogma fidei ab Hereticis protore oppugnatum, quod Sacraenta sint signi gratiarum, non vacua, & speculativa, sed practica, & efficaciorum non quatenus actiones quædam naturales sunt, quia non modo vanum, sed plane superstitionem foret, ab operibus naturalibus, ut talia sunt, effectum supernaturalem expectare; sed quatenus divinitus institutæ sunt, atque ex Christi pessione ad gratiam in nobis predicendam infallibiliter ordinantur. Hæc igitur phrasis ex opere operato, licet minus latina, apud Theologos significat, Sacraenta conferre gratiam, non propter opera pia, quæ sive a ministris, sive a suscipientibus exercentur, sed propter virtutem ipsis a Deo institutam inuiditam. Id apparet in Baptismo rite collito infantibus, dormientibus, perpetuo furiosis, & amenibus, quibus certissime confertur gratia baptismalis, quamvis in eis nulli dispositio precebat; & etiam Baptismis a ministro heretico, vel peccatore administraretur.

587. In homine quidem adulto, & rationis compote ad recipientum gratiam Sacramenti hanc exiguis requiritur virtutem appetitus, quas Tridentini Synodus enumerat Sess. VI. cap. 6., minorum filios, qui credunt, quæ divinitus revelata, ac promissa sunt; timor, quo peccatores utiliter concutuntur; spes, qui confidunt, Deum sibi propitium futurum; amor, quo Deum omnis justitiae fontem diligere incipiunt, detestatio, & olim peccatorum; ac denique propositum inchoande iræ vita, & servandi divina munera. Sed hæc omnia neque merentur, neque prodicunt illum gratiam, quæ tota i Sacramenti victime dependet; adeo ut si ex diabolis adultis & pudenter ad suscipiendum Baptismum sic dispositis unus baptizetur, alter nota, ille gratiam, & justificationem conseqnetur, iste autem non conseqnetur, quamvis idei in utroque sit opus operantis.

588.

magna auctoritate docetur in toto regno Pontificio. Non defuerunt tamen inter ipsos Catholicæ religionis has, qui tam apertum in adiuvium publice rejicerent. Hugo Grotius in *Aliotaris ad consultationem Cassandri* art. 13. Opus operatum, inquit, intelligitur Dei efficacia ad honorandam Ecclesiam, & ejus unitatem nobis commendandam Sacraentis attributa. Ceterum non negant Catholicæ requiri ad salutarem usum in adultis fidem, & Dei amorem: & hoc ita ajant requiri, ut efficacie honestus Deo salvus sit. In his omnibus nihil est controversie, si dextera interpretatio accebat. Si qui minus recte locuti sunt eorum imprudentia alios non involvit. Alios Heterodoxos hoc idem ingenue confitentes allegavit Jo. Fabricius in *Consideratione controversiarum*, que Evangelicos inter, & Romano-Catholicos, Reformatosque agitantur pag. 60.

588. Ad id declarandum adhibetur exemplum aptissimum ignis; licet enim ad comburendum lignum necessariæ sint quædam naturales dispositiones in ipso ligno, ignis tamen vere dicitur vi, & natura sua lignum comburere. Ita quamvis ad digne, & fructuose suscipienda Sacraenta in adulto requirantur fides, timor, spes, pœnitentia, aliæque piæ dispositiones, gratiæ tanien productio non istis dispositionibus, sed ingenitæ Sacramentorum virtuti, & efficacitæ tribuitur.

589. Hisce expositis, facile est probare, dogma a Patribus Tridentinis definitum perspicue contineri, sin minus totidem verbis, saltem aliis æquivalentibus, tum in sacra Scriptura, tum in sanctorum Patrum doctrina; ut luculenter patet ex pluribus testimoniis supra num. 553. & seq. congesiti. Cum enim dicitur, hominem ex aqua baptismatis renasci, Ecclesiam mundari lavacro aquæ, per Baptismum ablui peccata, baptizari homines in remissionem peccatorum, & per ipsum sanctificari, quid aliud innuitur, quam tales esse efficaciam baptismi, atque adeo aliorum Sacramentorum, ut rite suscepta ex vi ipsis a divino Institutore indita gratiam producant? Hoc autem est, quod dicitur *gratiam conferre ex opere operato*; quod definitivit Ecclesia.

590. Dices. Sacrae litteræ eodem prorsus modo loquuntur de pretioso Christi sanguine. S. Joannes in priori sua epist. I. 7. *Sanguis Jesu Christi*, inquit ... emundat nos ab omni peccato. Et Apoc. I. 5. *Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo*. Et multa ejusdem generis sæpe occurrunt, quæ pretiosissimo sanguini Jesu Christi viam, & efficaciam mundandi nos tribuant, quin tamen dicamus, id præstari a Christi sanguine *ex opere operato*; sed requiritur *opus operantis*, seu fides nostra ad obtinendum super nos fructum passionis ejus. Unde S. Paulus Roman. III. 25. de Christo loquens, *Quem*, inquit, *proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius*: similiter ergo idem dicendum de Sacramentis, quod non *ex opere operato*, sed *ex opere operantis*, seu per fidem operantis gratiam producunt.

591. Resp. cum S. Thoma 5. P. quæst. 62. art. 5., tam Jesu Christi sanguinem, ejus passionem, & mortem, quam Sacramenta ab eodem Jesu Christo instituta, esse in nobis causas gratiæ instrumentales, sed diverso modo. „Est enim duplex instrumentum: unum quidem separatum, ut baculus; aliud autem conjunctum, ut manus. Per instrumentum autem conjunctum, movetur instrumentum separatum, sicut baculus per manus. Principalis autem causa efficiens gratiæ est ipse Deus, ad quem comparatur humanitas Christi, sicut instrumentum conjunctum, Sacramentum autem, sicut instrumentum separatum. Et ideo oportet, quod virtus salutifera a divinitate Christi per ejus humanitatem in ipsa Sa-

„cramenta derivetur ... Unde manifestum est, quod „Sacraenta Ecclesiæ specialiter habent virtutem „ex passione Christi, cuius virtus quodammodo „nobis copulatur per susceptionem Sacramentorum”. Quia ergo Sacraenta non propter nostra opera, vel merita, sed unice per virtutem passionis Christi in nobis gratiam producunt, dicuntur eamdem producere *ex opere operato*. Sanguis autem, aut passio Domini nostri Jesu Christi non dicitur in nobis producere gratiam immediate, & *ex opere operato*, quia ejus fructus debet nobis applicari per Sacraenta.

592. Addit vero S. Paulus Roman. III. per fidem; quia fides ad nostram sanctificationem est dispositio omnino necessaria; sola tamen non sufficit: unde Christus ipse Marci XVI. 16. utrumque conjugens Qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit, salvus erit. Noster autem Angelicus 5. P. quæst. 49. art. 1. ad 5. ita Apostoli verba commentatur; *Fides*, per quam a peccato mundamur, non est *fides informis*, quæ potest esse etiam cum peccato, sed est *fides formata per charitatem*; ut sic passio Christi nobis applicetur, non solum quantum ad intellectum, sed etiam quantum ad affectum. Vid. totus ille articulus, in quo S. Thoma mitifice explicat, quomodo per passionem Christi liberemur a peccato.

593. Dices secundo. In Sacramentis major, vel minor gratia confertur pro majore, vel minore suscipientium dispositione, prout etiam Synodus Tridentina definiuit Sess. VI. cap. 7.: non ergo confertur *ex opere operato*, sed *ex opere operantis*.

594. Resp. neg. cons.; Gratia enim sanctificans quantum ad substantiam eadem omnibus confertur, qui rite, & sine obice Sacraenta suscipiunt; ut patet in Baptismo puerorum. Sed si adulti maiores afferant animi dispositiones, tunc gratiæ Sacramentali, quæ *ex opere operato* confertur, additur etiam illa, quæ a Deo summe bono obtinetur per opus operantis. Ulterius sicut ignis vehementius urit materiam magis dispositam, ita etiam virtus intrinseca Sacraenti maiorem effectum produceat in suscipiente magis disposito. Unde ideum Concilium Trident. Sess. VI. cap. 7. dicit, justitiam Dei in Sacramentis recipi secundum propriam cuiusque dispositionem, & cooperationem.

Quæres primo, quomodo Sacraenta sint causæ gratiæ?

595. Resp. Cum certum sit apud omnes Catholicos, Sacraenta esse veras causas gratiæ instrumentales (nam causa principalis gratiæ non est nisi Deus), non parva postea est inter Theologos controversia, cum subtilius quæratur, qua ratione hanc gratiam in nobis producant. Quainvis autem variæ, ac diversæ sint Scholasticorum explicaciones, possunt tamen brevitatis gratia ad duas præcipuas revocari (a). Prima est Thomistæ, qui physicam instrumenti rationem in Sacramentis agnoscunt,

(a) Doctissimum noster Melchior Canus in *Selectionibus de Sacramentis* P. IV. has opiniones diversas ita

scunt. Thomistis vero præter fidos eorum socios doctissimos Salmanticenses adhærent Suarezius, Sylvius, aliique.

396. Plerique autem tam veteres, quam recentiores, negant virtutem aliquam creatam Sacramentis inesse, qua gratiæ effectum in suscipientibus operentur; sed ea tantum ratione volunt Sacramenta esse signa gratiæ efficacia, quia virtus infallibiliter præsto est ad eandem gratiam producendam positis Sacramentis, ac propterea dicunt, Sacra menta esse causas morales, quæ Deum moveant ad gratiam conferendam; vel potius habere rationem causæ sine qua non, cum sine iis non moveatur ad dandam gratiam. Huic opinioni subscribunt Scotus, S. Bonaventura, Henr. Gandaven sis, aliique non pauci, nec ignobiles Theologi. Qui tamen minime inter se convenient, an hæc moralis causalitas sit per modum *impetrationis*, aut vi pacti cuiusdam, quo Christus in Sacramentorum institutione se ad gratiam largiendam obligaverit; an instar chirographi, Christi sanguine obsignati, quo suscipiens Sacramentum promissam sibi gratiam ex opere operato exigat.

397. Sed nos prætermis his omnibus Scholasticis dissidiis, quæ ad ipsam substantiam fidei non pertinent (a), solidissima S. Thomæ doctrina contenti erimus. Ita enim 5. P. quæst. 62. art. 1. ratiocinatur: „Necesse est dicere, Sacra menta novæ legis per aliquem modum gratiam causare. Manifestum est enim, quod per Sacra menta novæ legis homo Christo incorporatur; sicut de Baptismo dicit Apostolus Gal. III. 27. Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non autem efficitur homo membra Christi, nisi per gratiam.“

398. „Quidam tamen dicunt, quod non sunt causa gratiæ aliquid operando, sed quia Deus Sacramentis adhibitis in anima gratiam operatur: & ponunt exemplum de illo, qui afferens denarium plumbeum, accipit centum libras ex Regis ordinatione; non quod denarius ille alii quid operetur ad habendam prædictæ pecunia quantitatatem, sed hoc operatur sola voluntas Re-

decenset. „Quidam asserunt, Sacra menta esse causas dispositivas gratiæ ex eo quod producent characterem, vel ornatum nescio quem, videlicet qualitates interius disponentes... Alii asfrinant, Sacra menta esse quidem causas dispositionis, sed extrinsecus appositas, ut anulum, aut sigillum regium, quibus ostensis, atque exhibitis id nobis præstat, quod ex Regis beneficio queritur. Opinan tur alii, Sacra menta non esse causas per se gratiæ, sed per accidens, sine quibus videlicet effectus noui sequitur; quæ tamen nihil vera agant, atque producant. Sunt contra, qui existimant, Sacra menta virtute supernaturali recepta, ipsam etiam qualitatem, quæ gratia est, attingere, instrumentalique actione facere. Ac de minimi alii, qui propius accedunt ad veram hujus rei intelligentiam, Sacra menta censem causas esse gratiæ veluti motivas divinae voluntatis: sunt eni ratiō, propter quam Deus gratiam confert: ut quia

Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

„gis... Sed si quis recte consideret, iste modus non trascendit rationem signi. Nam denarius plumbeus non est, nisi quotum signum regiae ordinationis de hoc, quod pecunia recipiatur ab isto... Secundum hoc igitur Sacra menta novæ legis nihil plus essent, quam signa gratiæ; cum tamen ex multis Sanctiorum auctoritatibus beatetur, quod Sacra menta novæ legis non solum significant, sed causant gratiam“.

399. „Et ideo aliter dicendum, quod duplex est causa agens, principalis, & instrumentalis. Principalis quidem operatur per virtutem suæ formæ, cui assimilatur effectus, sicut ignis suæ calore calescit: & hoc modo nihil potest causare gratiam, nisi Deus; quia gratia nihil est aliud, quam quædam participata similitudo divinae naturæ, secundum illud 2. Petri I. 4. maxima nobis, & pretiosa promissa donavit, ut divinæ simus consortes naturæ. Causa vero instrumentalis non agit per virtutem suæ formæ, sed solum per motum, quod movetur, principali agente. Unde effectus non assimilatur instrumento, sed principali ageti; sicut lectus non assimilatur securi, sed arti, quæ est in mente artificis. Et hoc modo Sacra menta novæ legi gis gratiam causant“.

400. Ibidem postea in resp. ad 2. explicat Angelicus, quomodo Sacra menta, quæ sunt signa materialia, agere possint in anima, producendo gratiam, quæ res est spiritualis, inquiens: „instrumentum habet duas actiones, unam instrumentalem, secundum quædam operatur, non in virtute propria, sed virtute principalis agentis: aliam autem habet actionem propriam, quæ competit sibi secundum propriam formam: sicut securi competit scindere ratione suæ acutatis, facere antem lectum, in quantum est instrumentum artis: non autem perficit instrumentalem actionem, nisi exercendo actionem propriam; scindendo enim facit lectum. Et similiter Sacra menta corporalia per propriam operationem, quam exercent circa corpus, quod tangunt, efficiunt operationem instrumentalem ex virtute divina“, cir-

„puer baptizatus est, Deus illum salvat: quia est confirmatus, datur ei spirituale robur. „His autem enumeratis, illud Tullianum usurpat: Quorum opiniones, cum tan varie sint, tamque inter se dissidentes, alterum profecto fieri potest, ut earum nulla; alterum certe non potest, ut plus una vera sit. Eo autem doctissimum iste Theologus propendet, ut nullam verum esse existimet, adeoque omnes breviter quidem, sed nervose resellit, ac denique docet Sacra menta esse causas efficientes gratiæ, non physicas, sed morales. Quae de re legendum consulto ipsum Canum, Theologum non solum latinissimum, & elegantissimum, sed etiam eruditissimum.“

(a) Patres Concilii Trident. non voluerunt consecrare nisi illas communes Theologorum locutiones, Sacra menta gratiam continere, eamque conferre, studiose autem abstinere a scholasticis controversiis.

, circa animam: sicut aqua Baptismi, abluendo corpus secundum propriam virtutem, abluit animam, inquantum est instrumentum virtutis divinæ; nam ex anima, & corpore unum fit. Et hoc est, quod Augustinus dicit Tract. LXXX. in Joan. quod aqua *corpus tangit, & cor abluit*".

401. Ex quo autem Sacraenta sint causæ instrumentales gratiæ, idem noster S. Præceptor art. 4. infert, esse in iisdem aliquam virtutem causatam gratiæ. Ita enim ratiocinatur: „ Illi, qui ponunt, quod Sacraenta non causant gratiam, nisi per quandam concomitantiam, ponunt, quod in Sacramento non sit aliqua virtus, quæ operetur ad Sacramenti effectum, est tamen virtus divina Sacramento assistens, quæ Sacramentalem effectum operatur".

402. „ Sed ponendo, quod Sacramento est instrumentalis causa gratiæ, necesse est simul posse, quod in Sacramento sit quædam virtus instrumentalis ad inducendum Sacramentalem effectum. Et hæc quidem virtus proportionatur instrumento, unde comparatur ad virtutem absolutam, & perfectam alicujus rei, sicut comparatur instrumentum ad agens principale. Instrumentum enim non operatur, nisi inquantum est motum a principali agente, quod per se operatur: & ideo virtus principalis agentis habet permanens & completum esse in natura: virtus autem instrumentalis habet esse transiens ex uno in aliud, & incompletum; sicut & motus est actus imperfectus ab agente in patiens".

403. Postea in resp. ad 1. ubi responsum exponit, quomodo in instrumento corporeo, cuiusmodi sunt Sacraenta, possit esse aliqua virtus spiritualis causativa gratiæ, inquiens: „ Virtus spiritualis non potest esse in re corporea per modum virtutis permanentis, & completae. Nihil tamen prohibet, in corpore esse virtutem spiritualem instrumentaliter, inquantum scilicet corpus potest moveri ab aliqua substantia spirituali ad aliquem effectum spiritualem inducendum: sicut & in ipsa voce sensibili est quædam vis spiritualis ad excitandum intellectum hominis, inquantum procedit a conceptione mentis. Et hoc modo vis spiritualis est in Sacraentis, inquantum ordinantur a Deo ad effectum spiritualem".

404. Quanquam vero hæc tota Angelici doctrina minime pertineat ad fidem, ut supra innuimus num. 397., mirifice tamen facit ad ipsum fidei dogma de efficacia Sacraementorum intelligendum. Est etiam consentanea verbis sanctorum Patrum supra num. 556. seq. allatis ad nostri dogmatis confirmationem. Quibus alia addi possent bene multa, ut S. Cyrilli Alexandrini, qui Lib. II. in Joan. cap. 42. dicit: *Quemadmodum virtute ignis non*

aliter quam ignis urit aqua, sic operatione Spiritus sancti aqua illa, qua baptizati corpus aspergitur, in divinam reformatur virtutem, & potentiam. Alius autem Cyrus, nempe Jerosolym. Catechesi III. Ut illa, inquit, quæ in aris offenduntur, cum natura sint pura, invocatione dæmonum impura efficiuntur: sic contra aqua simplex per sancti Spiritus, Christi, & Patris invocationem accepta virtute sanctitatem consequitur. Et S. Joan. Chrysostomus Hom. XXV. in Joan. Nunquam, inquit, aqua Baptismi purgare peccata creditum posset, nisi tactu Dominicæ corporis fuisset sanctificata.

405. Sed hæc satis sint pro nostro instituto, sibrie scilicet quæstiones scholasticas pertractandi, cujusmodi ista est, de qua poterunt curiosi consulere commentatores Libri IV. Sententiarum, Dist. I. utriusque Scholæ. Illud tamen monendum, ne Protestantes audiamus, qui ex his domesticis nostris dissidiis inaniter concludunt, Sacraenta non esse signa efficacia gratiæ, quia Catholici certo determinare non possunt modum, quo id efficiant, quod significant, dissidentibus de eo ipsis primis Scholatum ducibus, & principibus.

406. Non, inquam, audiendi sunt; si enim hoc eorum ratiocinum valerer, valeret etiam ad alia convellenda nostræ sanctæ Religionis mysteria, in quibus explicandis admodum raro Theologi inter se consentiunt.

407. Deinde quamvis Scholastici plurimum dissideant de modo, quo Sacraenta continent, & causant gratiam, quilibet tamen hoc catholicum dogma cum suo systemate conciliare studet. Sic qui influxum duntaxat moralem defendunt, adhuc contendunt, Sacraenta esse signa efficacia gratiæ, quomodo Regis chirographum est signum efficacis beneficij ab ipso concessi; anulus, & baculus signum est pariter efficax dignitatis Episcopalis, quæ per hujusmodi instrumenta confertur (a). Qui vero putant, Sacraenta esse causas gratiæ physice instrumentales, nihil omnino laborant in explicanda eorum efficacia.

408. Haud me latet, quam difficile sit intellectu, elementa corporalia ad tantam virtutem attolliri; ut gratiam, quæ spirituale donum est, continant, & producent. Patres tamen, qui hanc difficultatem non ignorarunt, id Deo impossibile esse arbitrati non sunt. *Nonne mirandum, inquit Tertullianus De Bapt. cap. 2., lavacro dilui mortem?* Et Sanctus Cyrus Alex. Lib. I. in Joan. *Spiritus efficacitate, inquit, aqua ad divinam quamdam & ineffabilem vim transformatur.* Atque ut ceteros omittam, S. Gregorius Nazianzenus in Orat. *De Baptismo*, cuidam hujus mirabilis divinorum Sacraementorum efficaciæ rationem poscenti ita respondet: *Ostende mihi modum nativi-*

(a) Eos tamen magnam habere cum sensu Lutheranorum, & Calvinistarum affinitatem, haud incepit demonstrat P. Renatus Hyac. Drouven de re Sacra-

vitatis, quæ fit secundum carnem, & ego tibi
viam regenerationis, quæ fit secundum animam,
exponam: ubique divina vis, & efficacia incom-
prehensibilis est, nullaque vel ratione, vel arte
explicari potest.

409. Hinc recte ita mouuit Catechismus Rom.
P. II. cap. 1. num. 27., Quo autem pacto tanta
res, & tam admirabilis per Sacramentum effi-
ciatur, ut quemadmodum Augustini sententia
celebratum est, aqua corpus tangat, & cor
abluit, id quidem humana ratione, atque in-
telligentia comprehendi non potest. Consitutum
enim esse debet, nullam rem sensibilem sua-
pte natura ea vi praeditam esse, ut penetrare
ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus,
omnipotentis Dei virtutem Sacramentis inesse,
qua id efficiant, quod sua vi res ipsæ natura-
les præstare non possunt". Ex hac autem inex-
plicabili virtute producendi gratiam, quam sancti
Patres tribunt Sacramentis, novum argumentum
desumunt Thomistæ, ut credant, eadem non mor-
aliter tantum, sed physice esse causas instrumentales
gratiæ. Nam hoc secundum, non autem pri-
mum est humanæ intelligentiæ incomprehensibili-
le (a).

Quæres secundo, cujus generis sit gratia illa,
quæ in Sacramentis confertur?

410. Resp. primo in duobus Sacramentis, quæ
dicuntur mortuorum, scilicet Baptismo, & Pœnitentia,
conferri gratiam habitualē, & sanctificantem,
qua homines antea peccatores, & inimici
Dei, fūnt justi, & adoptionem filiorum Dei re-
cipiunt, quæ gratia dicitur prima. Quamvis con-
tingere potest, ut etiam hæc duo Sacramenta per
accidens non producant primam gratiam, sed secundam.
Si enim homo adultus accedit ad hæc
duo Sacramenta jam justificatus per actum per-
fectæ contritionis, & charitatis, tunc gratiam reci-
piet sanctificantem, non primam, qua jam exor-
natus est, sed secundam, seu novum gratiæ ha-
bitualis augmentum, juxta illud Apoc. XXII. 11.
Qui justus est, justificetur adhuc. Haec etiam
secundam gratiam conferunt alia Sacra-
menta, quæ dicuntur vivorum, quia ad illa digne suscipienda
requiritur status gratiæ habitualis.

411. Fieri tamen potest, per accidens, ut etiam
Sacramenta vivorum conferant primam gratiam.
Nam Sanctus Thomas 5. P. quæst. 79. art. 5. ap-
perte docet, Sacramentum Eucharistiæ operari re-
missionem peccati in eo, qui ejusdem peccati con-
scientiam, & affectum non habet: forte enim,
subdit, primo non fuit sufficienter contritus; sed

devote, & reverenter accedens consequetur per
hoc Sacramentum gratiam charitatis, quæ con-
tritionem perficiet, & remissionem peccati. I-
dem assertit Angelicus de Sacramento Confirmatio-
nis 5. P. quæst. 72. art. 7. ad 2. inquiens: Si a-
liquis adultus in peccato existens, cujus con-
scientiam non habet; vel si etiam non perficie
contritus accedit, dummodo non factus accedit,
per gratiam collatam in hoc Sacramento con-
sequetur remissionem peccatorum. Eamdemque
doctrinam tradit de Extrema Uctione in IV. Dist.
XXIII. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 1. Atque hæc
Angelici sententia, sin minus undeque certa,
contradicentibus aliquibus Theologis, saltem ad-
modum probabilis est, tum propter tanti Doctoris
gravissimam auctoritatem, tum etiam propter ra-
tiones, quas Thomistæ afferunt.

412. Sed præter hanc gratiam sanctificantem,
certum est, a singulis Sacramentis conferri aliam
gratiæ, quæ dicitur Sacramentalis, quæ, ut
inquit S. Thomas 5. P. quæst. 52. art. 2., addit
super gratiam communiter dictam, & super vir-
tutes, & dona quoddam divinum auxilium, ad
consequendum Sacramenti finem.

413. Diversos omnium Sacramentorum effectus
ita Concilium Florentinum exposuit: „ Septem Sa-
cramentorum prima quinque ad spiritualem u-
niuersus jusque hominis in seipso perfectionem,
duo ultima ad totius Ecclesiæ regimen, multi-
plicationemque ordinata sunt. Per Baptismum
enim spiritualiter renascimur, per Confirmationem
nem augemur in gratia, & roboramur in fide;
renati autem, & roborati nutrimur divina Eu-
charistiaæ alimonia. Quod si per peccatum æ-
gritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam
spiritualiter sanamur; spiritualiter etiam, & cor-
poraliter (prout animæ expedit) per Extrê-
mam Uctionem. Per Ordinem vero Ecclesia
gubernatur, & multiplicatur spiritualiter; per
Matrimonium corporaliter augetur." Et certe
supervacaneum fuisset, tot, & diversa Sacra-
menta a Deo instituti, si eamdem gratiam Sacra-
mentalem omnia conferrent. Vide dicta superius nra.
278. Et hic primus est, & generalis omnium Sa-
cramentorum effectus. Nunc dicendum est de al-
tero effectu non omnium, sed trium dumtaxat no-
væ legis Sacramentorum, nempe de Charactere.

CA-

(a) Doctissimus P. Laur. Berti Lib. XXX. *De Theol. Discipl.* cap. 20. enumeratis pro solita sua solertia, & eruditione variis, & multis Theologorum opinionibus, conatur ostendere, Sacra-
menta esse causas *physicas* instrumentales gratiæ, non tamen *directas* ut instru-
menta artificia sunt; sed *indirectas*, quo modo agricole sunt causa *segetum*, quia ea faciunt, quibus po-

sitis Deus dat *segetibus incrementum*, & mediens per-
rigens insirmo medicamentum causa est instrumentalis,
sed *indirecta sanitatis*; que duo exempla sunt S. An-
gustini Lib. IX. *De Genesi ad litt.* cap. 15. Hic expli-
candi modus iis non displicebit, ut reor, qui Sacra-
menta esse causas gratiæ tantummodo Morales cum
Scotistis defendunt.

CAPUT XII.

De Charactere, quem aliqua Sacraenta animæ indelebiliter imprimit.

414. **C**haracter, si solam nominis vim attendere velimus, definitio S. Thoma 5. P. quæst. 63. art. 5. *proprie est signaculum quoddam, quo aliquid insignitur, ut ordinatum in aliquem finem, sicut charactere insignitur denarius ad usum commutationum, & milites insigniuntur ad militiam deputati.*

415. Si vero loquamur de charactere Sacramentali, definitio potest cum eodem S. Doctore ibid. *signaculum, quo deputatur quisque fidelis ad recipiendum, vel tradendum aliis ea, quæ sunt dicini cultus.* Quæ S. Thomæ doctrina sineulla difficultate a Theologis recipitur. Sed postea magna inter eos controversiae oriuntur, quando hujus characteris natura ad penitus examen revocatur.

416. Sed nos prætermisis domesticis dissidiis, de solo Ecclesiæ dogmate solliciti erimus contra Acatholicos, qui hunc quorundam Sacramentorum effectum, ut commentitium, pertinaciter rejiciunt (a). Contra quos sit

PROPOSITIO

Certum, & indubitatum fidei dogma est, in tribus Sacramentis Baptismo, Confirmatione, & Ordine indeleibilem imprimi characterem.

417. **S**anctus Thomas 5. P. quæst. 63. art. 7. id probat primo de Baptismo verbis Apostoli Pauli, qui epist. 2. ad Cor. I. 21. seq. inquit: *Qui unxit nos Deus, qui & signavit nos, & dedit nigrum Spiritus in cordibus nostris:* hujusmodi autem signum, judice S. Thoma, aliisque claris Interpretibus, non est nisi spirituatis character animæ nostræ indelebiliter impressus. Quod etiam magis declarat primigenius textus grecus ὁ καὶ σφραγίδες εἰπειν αὐτὸς a verbo σφραγίζω, quod significat signare, sigillare, & nota quadam impressa insigne. Sic idem Paulus Roman. IV. 11. signum Circumcisiorum, quod certe erat carni impressum, vocat σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης signaculum justitiae. Eodemque sensu S. Apostolus ad Eph. I. 12. dicit, credentes signati estis (ισφραγισθέντες) spiritu promissionis sancto; tum cap. IV. 30. Noli-

(a) Primus, qui Sacramentorum characterem in universa Ecclesia receptionem, inpingnare ansus fuerit, creditur Jo. Wiclefus in Lib. IV. *Trialogi* cap. 15., ut resert Thomas Waldensis in *Doctrinali Antiquitatis fiduci Catholicae T. II.* cap. 109., ubi eum confutat. Famosus hunc Sec. XIV. Hæresiarcham, sicuti in aliis multis, ita in hoc errore securi sunt Sec. XVI. Novatores. Lutherus enim De captivitate Babylonica assertuit, characterem indelebilem esse figuratum. Calvi-

te contrastare Spiritum Sanctum Dei, in quo si gnati estis in diem redemptionis. Quen utrumque locum S. Hieronymus videtur intelligere de Baptismo, quo recipimus illam imaginem, & similitudinem, ad quam in exordio conditi sumus, ac subdit, hoc signaculum Sancti Spiritus Deo imprimente signari. Idemque sentit S. Thomas Lect. X. explicans illud: *In diem redemptionis, id est Baptismi.*

418. Non me quidem latet, nonnullos Catholicos Interpretes in citatis testimoniis non nisi Spiritus sancti dona intelligere; cum tamen aliqui Sancti Patres, ut Chrysostomus, Hieronymus, Ambrosius, & nonnulli alii infra laudandi signum indeleibile intellexerint, videtur hoc argumentum grave pondus habere. Luculentius vero admodum dogma ostendit ex Sanctorum Patrum traditione. Et ut exordiamur a græcis.

419. S. Cyrillus Jerosolym. Præfat. in Catecheses vocat Baptismum *signaculum sanctum indeleibile;* & Catechesi IV. *Spiritus sanctus*, inquit, *tempore baptismatis animam obsignat, nempe signaculo indelebili.*

420. S. Basilus Hom. XIII. fideles exertans ad Baptismum, enim comparat *tesseræ militari*, quæ Duces utinat ad suos discernendos. Postea enim dem comparat sanguini illi, quo, Deo jubente, Israelitæ domos suas signarunt, ut signo illo viso Angelus primogenitorum Ægypti occisor, primogenitus Hebræorum parceret, Exodi XII.; ac deinde ovibus, quas Pastor signat, ne a grecis se parentur.

421. S. Jo. Chrysostomus Hom. II. In epist. ad Ephes. explicans verba S. Pauli supra num. 157. allata, Deus, inquit, charactere nos insignivit. Et postea: *Signati sunt etiam Israelitæ, sed circumcisio nota, ut pecora; nos autem ut filii, signati sumus Spiritu sancto.*

422. S. Epiphanius Hæresi VIII. Circumcisioni comparat Baptismum, quo nos a peccatis præcidimur, & in Dei nomine signamur.

423. S. Gregorius Nazianzenus Orat. XL. n. 4. inter varia Baptismi nomina eum vocat *sigillum*, quia conservatio est, ac dominationis obsignatio.

424. Denique S. Jo. Damascenus, qui Ecclesiæ Græcæ Patrum doctrinam complexus est. Lib. IV. Orth. fidei cap. 9. Nunc, inquit, *Spiritus sancti primicias per Baptismum occipimus, & regenerationis alterius nobis vitæ initium, & signaculum, & præsidium, & illuminatio efficitur.*

425.

nus autem in *Antidoto Conc. Trid. Sess. VII. can. 9.* Quod, inquit, de charactere indelebili fabulantur Pontifici, veteribus ignotum fuit, & magis consentaneum est incantationibus magicis, quam sane Evangelii doctrine. Hanc magistrorum suorum errorem postea adoptarunt Mart. Kennadius in II. P. Exam. Conc. Trident. Tilmanus Heshusius in mendacissimo Libro *De erroribus Pontificiorum* tit. 5., Jo. Franc. Buddens in *Instit. Theol. dogmat.* Lib. IV. 1. §. 16. &c. &c.

425. Non minus luculenta afferri possunt Patrum latinorum testimonia; sed brevitatis causa duo nobis sufficient, Ambrosius, & Augustinus. Horum primus Lib. I. *De Spiritu sancto* cap. 6. utrumque locum Apostoli supra num. 517. allatum ex 2. Corinth. I., & Eph. I. explicat de signo, quod in Baptismo accipimus, quod est utique, ait, *spirituale signaculum*. Nam etsi specie signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, ut *Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis caelestis effigiem*.

426. Multo autem clarius locutus est magnus Augustinus, qui in disputationibus cum Donatistis sibi hac de re loquendi occasionem habuit. In epist. ad Bonifacium XCVIII., alias 23. num. 5. Tom. II. loquens de consecratione Baptismi facta ab haeretico: *Quia consecratio, inquit, reum quidem facit haereticum, extra Domini gregem habentem dominicum characterem, corrigendum tamen admonet sana doctrina, non iterum similiter consecrandum.* Eu conceptis verbis ab Augustino agnatum Baptismi characterem, qui neque in haeresi deleter.

427. Praeterea S. Antistes in baptizatis gratiam distinguit a charactere, ut illa non nisi fide integra acquiri possit, bene vero character; unde sibi inserebat contra Donatistas, Baptismum ab haereticis collatum iterandum non esse, quia Baptismum, quem intus in Ecclesia acceperunt amittere utique foras exeundo non possunt. Ita Lib. III. *De Baptismo* cap. 11.; & cap. 14. *Magnificum est, inquit, fieri posse, ut filie non iniegra integrum in quoquum maneat Baptismi Sacramentum;* scilicet quantum ad characterem, qui indelebilis est, non quantum ad gratiam, quæcum fide non integra sociari non potest.

428. Accedit, quod ipsi Donatistæ rebaptizantes aperte fatebantur, Baptismum rite, & legitime in Ecclesia catholica collatum non amitti propter apostasiam, vel haeresim; sed solum contendebant, baptizatos ab haereticis esse rebaptizandos, quia putabant, non posse ab haereticis baptismum rite, & valide conferri; unde tota moles illius magna controversiae non erat de indelebili charactere Baptismi rite collati, sed de hujus Sacmenti idoneo ministro, cuiusmodi esse haereticum a Donatistis negabatur. Insignis est S. Augustini locus Lib. I. *De Baptismo contra Donatistas* cap. 1. T. XII., ubi inquit: *Nullus illorum (Donatistarum) negat, habere Baptismum etiam apostatas, quibus utique redemitibus, & per paenitentiam conversis, dum non redditur, amitti non potuisse, judicatur &c.* Pergit postea magnus hujus haeresis debellator Augustinus contra eos demonstrare, Baptismum etiam extra Ecclesiam dari posse, quamvis recte, idest legitime non detur. Quia autem de causa non solum Augustino, sed etiam Donatistis, & omnibus persuasum erat, Baptismum semel susceptum amitti non posse, nec propter apostasiam, nec propter haeresim, nisi

qui character ab eo impressus deleri non poterat?

429. Neque solum in Baptismo indelebilem hunc characterem agnoscit Augustinus, sed etiam in duabus aliis Sacramentis Ordinis, & Confirmationis. Nam Lib. II. contra epist. Parmeniani cap. 15. n. 28. T. XII. de Baptismo, & Ordine inquit: *Utrumque Sacramentum est, & quidam consecratio utrumque homini datur: illud cum baptizatur, istud cum ordinatur: ideoque in Catholica (Ecclesia) utrumque non licet iterari.* Deinde subdit eos, qui deserto schismate ad Ecclesiam redeunt, iterum non ordinari, quia sicut *Baptismus in eis*, ita *Ordinatio mansit integra*. De Confirmatione autem Lib. II contra litteras Petilianis c. 104. T. XII. *Sacramentum, inquit, Chrismatis in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus, sed potest esse & in hominibus pessimis &c.*

430. Porro hanc sancti Patrum doctrinam omnes postea Theologi secuti sunt, qui magno consensu a Sæc. XIII. usque ad nostra tempora pro certo habuerunt, in tribus Sacraentis Baptismo, Confirmationis, & Ordinis indelebilem imprimi characterem, ut iterari nunquam possint. Hos prævicit Innocentius III. *Extrav. de Bapt. & ejus effectu* cap. Majores Lib. III. *Decretalium Gregorii IX.*, non quasi ipse primus fuerit characteris Sacramentalis inventor, ut frustra sectari efficiunt, quibus postea os obstruemus; sed quia post Innocentium Theologi Scholastici varias quæstiones de hujus characteris indole, & natura excitarunt; quas nunquam profecto movissent, nisi de ejusdem characteris existentia, certa, & explorata Ecclesiæ doctrina fuisset.

431. His de causis Sacros. Tridentinæ Synodi Patres Sess. VII. can. 9. ita sapientissime definitiuerunt: *Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale, & indeleibile, unde ei iterari non possunt, anathema sit;* & in Sess. XXIII. cap. 4. *Quoniam vero in Sacramento Ordinis, sicut & in Baptismo, & Confirmatione characterem imprimuntur, qui nec deleri, nec auferri potest &c.* Et ib. can. 4. *Si quis dixerit, per sacram Ordinationem non imprimi characterem, vel eum, qui Sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, anathema sit.* Et ante Concilium Tridentinum Eugenius IV. in Decreto unionis Armeniorum dixerat, *inter Sacraentria esse (Baptismum, Confirmationem, & Ordinem), quæ characterem, idest spirituale quoddam signum a ceteris distinctivum imprimunt in anima indeleibile: unde in eadem persona non reiterantur.* Quibus Ecclesiæ catholice definitiōibus addi potest & Ecclesiæ Orientalis hac in parte plenus consensus, qui tunc manifestatus est, quando Lutherani eandem, ut cum ipsis fœdus iniret, frustra sollicitarunt. Vide sup. n. 221. seq.

432. Objectio prima, & potissima Adversarium inde repetitur; quod in Scriptura sacra nullum

Iam inveniatur characteris Sacramentalis vestigium; quæ enim testimonia supra n. 417. ex S. Paulo alata sunt, possunt facile explicari de gratia in Sacramentis recepta; ut re ipsa a multis Patribus, & Interpretibus explicantur, unde graves Theologi facile concedunt, hoc Ecclesiæ nostræ dogma ex sacris libris minime probari. Sed neque invicta demonstratio potest ex verbis sancti Patrum desumi; quod Scotus confessus est in IV. Dist. VI. qu. 9., addens, se illud credere ob solam Ecclesiæ auctoritatem. Hinc Mart. Kempitius concludit in II. P. Examinis Concilii Trid., Innocentium III. novum hoc dogma efformasse, illudque postea fuisse a Scholasticis. receptum; quamquam quid proprie character sit, quenam ipsius proprietates, quinam effectus, & quoniam ejusdem subjectum determinare nunquam valuerunt, sed perpetuo inter se dimicarunt, etiam in ipso Concilio Tridentino, si credimus Paulo Sarpi Lib. II. Hist. Concil. Trid.

453. Resp. nolle nos pugnaciter defendere probationem superius allatam ex verbis S. Pauli, quam omnino demonstrativam; eam enim proposimus tantummodo ut valde probabilem, maxime propter auctoritatem aliquorum Patrum, atque Theologorum, qui ea verba de charactere Sacramentali intellexerunt. Ceterum etiam Scriptura tante posse ex sola Patrum traditione aliquod dogma fidei ab Ecclesia proponi, illudque esse ab omnibus fidelibus indubie profitendum, regula est apud Catholicos certissima, alibi a nobis demonstrata, & quæ nova non indiget confirmatione. Jam vero traditionem sancti Patrum supra exposuimus, ipsorum verbis in medium allatis, quæ luculentiora sunt, quam ut possint adversariorum cavillationibus, & subtilitatibus eludi. Quod si Scoto, vel alicui alteri privato scriptori ante solemnes Ecclesiæ definitiones aliter visum est, eorum auctoritas a longe majore aliorum Theologorum auctoritate omnino suffocatur & penitus eliditur. Nec facile sibi constant, qui dicunt, propter solam auctoritatem Ecclesiæ se aliquid credere, quod neque ex sacra Scriptura, neque ex Traditione erinitur. Ecclesia enim nova dogmata non cudit, sed sacram revelationis depositum per verbum Dei aut scriptum, aut traditum ad se derivatum suis filiis explicat, atque ad credendum proponit (a).

454. Qui autem Innocentio III. novum hoc cha-

racteris Sacramentalis inventum tribunt, a veritate quam longissime aberrant. Innocentius enim doctrinam characteris ut certam, & in Ecclesia omni memoria antiquiore habuit; ac solum ex ea respondit ad quæsumus sibi factum, an dormientibus & amentibus Sacramenti saltem character in baptismate imprimatur? Diversis autem relativis opinionibus ita quæstionem generaliter resolvit: Tunc ergo characterem Sacramentalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariae non invenit obsistentem.

455. Ceterum ante Innocentium characteris Sacramentalis mentionem fecit Petrus Lombardus in IV. Sententiarum Dist. VII. docens Baptismum, Confirmationem, & Ordinem iterari non posse, quia juxta Augustinum quadam consecratione datur. Quod cum de effectu gratiae intelligi non possit, intelligi debet de altero effectu, scilicet charactere. Et Dist. XXIV. ipsam characteris vocem usurpat, inquiens: *Character ergo spiritualis, ubi fit promotio potestatis, Ordo vel gradus vocatur.*

456. Similiter quoque Gratianus Innocentio antiquior (floruit enim sæc. XII.) *De consecrat.* Distint. XXIV. cap. 41. *Orem dicit, quæ foris errabat, & dominicum characterem foris accipiebat, venientem ad Christianæ unitatis salutem, ab errore corrigi (debere) characterem autem Dominicum in eis agnosci potius, quam reprobari.* Petrus etiam Pictaviensis, qui primus Libros Sententiarum commentatus est, & initio sæc. XIII. obiit, antequam Innocentius ad summum Pontificatus fastigium evehetur, ad Dist. XXIV. Lib. IV. characterem animæ impressum distincte memorat. Corrigendi itaque sunt, qui ante Innocentii tempora nullam putant factam fuisse Sacramentalis characteris mentionem.

457. Demum quod Sarpius de dissidiis Theologorum in Concilio Tridentino sine teste affirmat, luculentius explicatur a Card. Pallavicino Lib. IX. Hist. Conc. Trid. cap. 5. de controversiis excitatis, non circa impressionem characteris, quæ fit in tribus Sacramentis, sed circa indolem, & naturam ejusdem characteris, de qua Præsules illi prudentissime nihil pronunciare voluerunt. Alia profecto questio est, an character, seu signum quoddam spirituale, & indeleibile in anima imprimatur, quod re ipsa imprimi infallibili Trident.

Pa-

(a) Inter eos paucos, qui videntur negasse, characteris doctrinam vel ex sacris litteris, vel ex Patrum traditione esse derivatam, recensetur etiam doctissimus Card. Cajetanus, in cuius Commentariis ad 3. P. q. 63. art. 1. hæc olim legebantur: „Adverte hic duo: primum, quod Sacraenta imprimere characterem ex sacra Scriptura non habetur, sed ex Ecclesiæ auctoritate, & non multum antiqua, ut patet ex sacris canonibus, & priscis quæstiōibus Patrum de reite ratione baptismi quæ locum non haberent, si Ecclesia jam determinasset, imprimi in anima characterem per baptismum &c. Hæc certe non scripsisset religiosissimus Cardinalis post Synodi Trident. de-

finitionem. Quamobrem S. Pius V. in editione Operum S. Thomæ cum commentariis Cajetani hæc omitti jussit, quæ in editionibus prioribus legebantur, ut in duabus Venetiis per Juntam anno 1523. & anno 1567. Videò ab aliquibus ejusdem erroris accusari B. Albertum magnum; sed injuria; nihil enim aliud voluit celebris iste non solum Philosophus, sed etiam Theologus, quam examinare duas characteris definitiones, quarum, neutra, inquit, habet robur auctoritatis, nisi quantum facit usus Magistrorum; quia de charactere in sensu, quo Magistri disputant, de eo parum invenitur in dictis Sanctorum. In IV. Dist. VI. art. 4.

Patrum iudicio definitum fuit; aliud subtilius, & curiosius investigare, quænam sit hujus signi natura, & in qua animæ potentia imprimitur, quod iudicem Præsules Scholasticorum disputationibus libere permissum voluerant (a). Et nisi hæc distinctione admittatur, non hoc unum Ecclesiæ dogma, sed multa alia simul cum eo in dubium revocanda erunt; sere enim nunquam iater Theologos omnino convenit de modo, & natura mysteriorum, quanvis de eorumdem existentia summa sit omnium consensio.

458. Obj. secundo. S. Augustinus, cuius patrocinio nos potissimum gloriamur, non agnivit illum characterem, quem non defendimus, invisibiliter animæ impressum, sed aliud exteriorem, & visibilem. In Serm. enim ad Cæsariensis Ecclesiæ plebem Tom. XII. Ego, inquit, ... attendo fidem in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: iste est character Imperatoris mei. De illo charactere militibus suis, vel potius comitibus suis, ut hunc imprimenterent eis, quos congregabant castris ejus, præcepit dicens: Ite, baptizate gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti &c. Non igitur S. Pater aliud agnoscit in nobis characterem, quam rectam fidem, & etiam Baptismum collatum in nomine Sanctissimæ Trinitatis.

459. Resp., S. Doctorem in verbis objectis voluisse potius indicare causam characteris, quam ipsum formaliter characterem: causa autem characteris, qui in Baptismo imprimitur, est Sanctissimæ Trinitatis invocatio. Itaque S. Pater recte dicebat, ad cognoscendos milites Christi se attendere ad characterem, quo insigniti fuerant, nempe ad formam Baptismi; si enim datus fuerat in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, tunc agnoscet characterem Imperatoris sui; non quod illa invocatione, aut fides esset ipse character, sed quia ex ipsa invocatione character imprimebatur, sicut ex sigillo in cera imprimitur ejus imago. Invocatione illa transit, character autem indelebiliter permanet, etiam in iis, qui foris exeunt, & veram fidem amittunt; unde ibidem n. 2. dixerat: *In errante, & deserente milite crimen est desertoris, character autem non est desertoris, sed Imperatoris.* Et postea de iis loquens, qui a schismatis baptizati fuerant, inquit: *A desertoribus signati sunt, non tamen signo desertoris, sed signo Imperatoris: non enim desertor characterem suum fixit.* En character impressus sub invocatione Sanctissimæ Triadis, qui manet etiam in desertoribus.

460. Dices. Ibidem S. Pater ita pergit: *Si Donatus quando schisma fecit, in nomine Donati*

baptizaret, desertoris characterem infigeret. Ego quando vocarem ad unitatem, si invenirem desertoris characterem, exterminarem, delerem, abolerem, abjicerem, non approbare, respuebam, anathematizarem, damnarem &c.: putavit ergo S. Doctor, characterem esse aliquod signum externum, & visibile, quod etiam exterminari, deleri, & aboleri possit.

441. Resp., Angustum loqui in hypothesi impossibili, si nempe Donatus in nomine suo baptizaret, & non in nomine Trinitatis, & sic baptizans characterem desertoris infigeret, quod utique fieri non potuisset: infigere enim animæ characterem solus Deus potest. Nec aliud voluit ex tota hac dicendi formula indicare, quam se Baptismi a Donato collati valorem, & perenniem characterem agnoscere, quia Donatus baptizabat in nomine Trinitatis; quod si in nomine suo baptizasset, nullum potuisset imprimere characterem. Et si potuisset imprimere (quod tamen impossibile erat), illum vanum, & fictitium characterem S. Pater improbasset, anathematizasset, damnasset: immo etiam energico dicendi modo addebat, se illum exterminaturum, deleturum, aboliturum.

442. Obj. tertio Sacraentum a Catholicis communiter definitur *signum sensibile*, quol ex institutione divina continet, & causat gratiam, nulla facta characteris mentione. Immo hæc mentio fieri non potuit: neque enim character pertinet ad signum externum Sacramentale, quod non potest internum aliquod signaculum perenne, & indeleibile producere. Neque pertinet ad gratiam, quam significant, & conferunt Sacraenta, quia gratia aucti potest, secus ac character; commentitus est ergo hic quorundam Sacraientorum effectus.

443. Resp. characteris impressione esse ex institutione divina. Nimirum Deus ob altissimos nos fines voluit aliquibus Sacraentis virtutem tribuere, ut præter primarium effectum conferendi gratiam, qui aliis Sacraentis communis est, signum indeleibile animæ infigerent. Id voluisse Deum, manifeste colligitur ex Sanct. Patrum traditione, & præcipue ex constanti, & universalis Ecclesiæ praxi, quæ hæc Sacraenta rite collata numquam reiterari permisit, hac potissimum de causa, quia character ab ipsis impressus est indelebilis. Dixi ex praxi universali: quamvis enim inter Africanos, & Orientales fuerint olim plures, qui baptizatos ab haereticis rebaptizabant, ut suo loco videbimus, illi tamen id faciebant, non quia rerum Baptismum iterari posse crederent, sed quia putabant, Baptismum in haeresi acceptum non esse rerum,

(a) Eminentissimus Concilii Trident. Historiographus fuisse quidem menorat aliquos Theologos, qui sententiam impressionis characteris solum *ut probabilem* tenendam esse consulebant, agente autem Card. Seripando Concilii Præside, fuisse ut articulum fidei recipientem, potissimum propter auctoritatem S. Augustini ab eodem Seripando adductam. Sed hæc frustra obji-

cuntur. Licit enim Theologis ante definitionem Concilii disputare; veruntamen firmitas definitionum Ecclesiæ non ex Theologorum opinionibus, sed ex Spiritu sancti assistentia desinunt debet; opiniones Theologorum propositæ, & ventilatae fuerint ante Sessiones Conciliares, in quibus certissima fidei dogmata definiebantur.

rum, ac *legitimum*, ut proinde posset characterem imprimere. Hoc semel constituto, supervacanea quæritur, unde nam character proveniat, an a materia, an a forma, an a signo, an a gratia? Dico provenire ex divina institutione, & recepto Sacramento statim indelebile signaculum in anima imprimi. Ideo vero in definitione Sacramenti non ponitur character, quia non est omnibus Sacramentis communis.

444. Inst. primo. Cui bono voluit Deus, hujusmodi indelebile signaculum imprimi? Anne ut suos signatos discerneret? Sed, ut inquit Apostolus 2. ad Timoth. II. 19. *Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: cognovit Dominus, qui sunt ejus.* An propter Angelos? Sed isti vident omnia in Verbo divino, nec indigent aliqua tessera ad homines baptizatos a non baptizatis discernendos. An fortasse propter homines ipsos? Sed tunc debuisse esse signum externum, & corporeum, cujusmodi fuerat Circumcisio, non spirituale, & internum, quod ab hominibus videri nequit.

445. Resp., omnem difficultatem evanescere, si consideretur cum S. Thoma 3. P. qu. 63. art. 1. & seq. non imprimi characterem ad solam distinctionem, sed ut homines deputentur ad cultum Dei, secundum ritum Christianæ religionis; ut ostendunt ejus verba supra relata n. 415. Hinc trium Sacramentorum characteri diversus tribuitur effectus: in Baptismo enim fideles accipiunt jus civitatis, seu familiæ Christi; in Confirmatione confertur character militæ Christianæ; & in Ordine character potestatis, seu ministerii ecclesiastici, ut bene Etsi observavit.

446. Verba autem Apostoli ita explicat S. Doctor ibidem art. 1. ad 1. *Fideles Christi ad præmium quidem futuræ gloriæ deputantur signaculo prædestinationis divinæ; sed ad actus convenientes præsenti Ecclesiæ deputantur quodam spirituali signaculo eis insignito, quod character nuncupatur.*

447. Sed neque supervacanea est distinctio, quam character affert respectu hominum. Quamvis enim ipse in seipso invisibilis sit, visibilis tamen est Sacramento, quod suscipitur; unde baptizatus novit, se esse a non baptizato perenni signaculo discreto, ut ita suarum promissionum memor vitam Christiano homine dignam degat: tum ut per Confirmationem confortatus, armis, & viribus sibi aliiinde suppeditatis ad fidem publice profitendam, ac defendendam paratus sit; tum etiam ut ad insiti nobis hostis insidias detegendas, & repellendas sit fortior: ac denique per Sacramentum Ordinis supra ceteros elevatus, ut ecclesiastica munia exerceat, ac Sacramenta aliis dispensem. Accedit, quod & ceteri homines, quanquam internum animæ signaculum non videant, norunt tamen, quinam sint iis Sacramentis Deo peculiariter conse-

crati, & ad ea, quæ sunt divini cultus vel recipienda, vel aliis tradenda, spirituali potestati donati.

448. Immo Doctor Angelicus art. 5. ad 3. indubitauter asserit, quod quamvis post hanc vitam non remaneat exterior cultus, remanet tamen finis illius cultus. Et ideo post hanc vitam remanet character, & in bonis ad eorum gloriam, & in malis ad eorum ignominiam, sicut etiam militaris character remanet in militibus post aleptam victoriam, & in his, qui sicerunt, ad gloriam, & in his, qui sunt victi, ad paenam.

449. Inst. secundo. Ecce non etiam Sacramenta veteris legis, quæ certe ad cultum divinum pertinebant, characterem conferebant?

450. Respondet 8. Thomas art. 1. ad 3., quod Sacra menta veteris legis non habebant in se spiritualem virtutem ad aliquem spiritualem effectum operandum: & ideo in illis Sacramentis non requirebatur aliquis spiritualis character, sed sufficiebat ibi corporalis Circumcisio, quam Apostolus signaculum nominat Rom. IV. Vid. etiam qu. 72. art. 5. ad 3. (a).

451. Inst. tertio. Quare non omnibus novæ legis Sacramentis hæc virtus imprimendi characterem competit; præsertim vero Eucharistie, quæ alia Sacra menta in dignitate præcellit?

452. Respondeo iterum cum S. Thoma, nonnisi ea Sacra menta imprimere characterem, quæ conferunt potestatem aliquid recipiendi, vel aliis tradendi, quod pertinet ad divinum cultum; quæ potestas ut supra declaratum est n. 445. nonnisi per Baptismum, Confirmationem, & Ordinem conferatur. Eucharistia autem non imprimi characterem, quia, ut observat S. Doctor art. 6. , per hoc Sacramentum non ordinatur homo ad aliquid ultius agendum, vel recipiendum in Sacramentis, cum potius sit finis, & consummatio omnium Sacramentorum, ut Dionysius dicit cap. 5. Eccl. "Hierarchie", Et cum sibi objecisset, hominem per omnia Sacra menta fieri particeps Sacerdotii Christi, ex quo Sacerdotio character Sacramentalis diuinanat, ita respondet ad 1.: *Per omnia Sacra menta fit homo particeps sacerdotii Christi, ut pote percipiens aliquem effectum ejus: non tamen per omnia Sacra menta aliquis deputatur ad agendum aliquil, vel recipiendum, quod pertineat ad cultum sacerdotii Christi: quod qualem exigitur ad hoc, quod Sacramentum characterem imprimat.*

455. Inst. quarto. Gratia sanctificans reddit homines idoneos ad verum cultum Dei, non autem character, qui in nostra sententia etiam impiis imprimitur, & in apostatis remanet, qui certe apti non sunt ad Deum, ut par est, rite colendum: supervacaneus ergo est character.

454. Resp. cum Angelico art. 6. ad 2., quod per

(a) Scotus in IV. Dist. VI. qu. ult. dici posse concedit, Circumcisionem contulisse characterem; sed An-

gelicus, nullo facto discrimine, id negat de omnibus Sacramentis veteris legis.

per omnia Sacra menta sanctificatur homo, secundum quod sanctitas importat munditatem a peccato, quae fit per gratiam; sed specialiter per quædam Sacra menta, quæ characterem imprimunt, homo sanctificatur quadam consecratione, utpote deputatus ad divinum cultum: sicut etiam res inanimatae sanctificari dicuntur, in quantum divino cultui deputantur. Gratia autem sanctificans facit hominem idoneum, ut cultum Deo dignum reddat; sola autem non sufficit, ut potestate tribuat cetera Sacra menta ministrandi; & Sacerdos impius hac potestate carebit. Quod utrumque ab Ecclesia damnatum est, ut suo loco videbimus.

455. Obj. quarto. Potissima ratio, cur dicamus, aliqua Sacra menta imprimere characterem, deducitur ex doctrina S. Augustini, & totius Ecclesiæ, etiam vetustioris, quod hæc Sacra menta iterari non possint; atqui hujus doctrinæ, vel potius disciplinæ aliæ potuerunt esse rationes, etiam si dicatur, nullum ab istis Sacra mentis imprimi characterem: ergo &c. Prob. minor. Primo Calvinus Lib. IV. Instit. cap. 18. n. 19. Mart. Kemnius in P. II. Examinis Concilii Trid. Franc. Turretinus Loco XIX. qu. 10. aliquæ Novatores, qui nullum agnoscunt in Baptismo characterem, multis rationibus ostendunt, ipsum iterari non posse. Secundo id ipsum S. Thomas 5. P. qu. 66. art. 9. quatuor argumentis evincit: ex quo igitur aliqua Sacra menta iterari nequeant, non sequitur, ea characterem imprimere.

456. Resp. primo, nos ex S. Augustino demonstrasse, characterem in Baptismo imprimi, quia Baptismus nunquam amittitur, nec per apostasiam, nec per schismam, aut hæresim, unde reuenentes ad Ecclesiam nunquam rebaptizantur. Jam vero non alia de causa Baptismus amitti non potest, nisi propter characterem, qui indelebiliter permanet. Vid. sup. num. 526. seq. Præterea, quanquam possint aliquæ rationes afferri non improbabiles, quare Baptismus iterandus non sit, præcipua tamen ratio, atque invicta est illa, quæ desumitur ex charactere impresso. Unde etiam Angelicus hoc potissimum argumento utitur ex S. Augustino de prompto, qui Lib. II. cont. epist. Parmentiani cap. 15. T. XII. adducto exemplo characteris militaris, qui in desertore revertente non repetitur, sed agnitus approbat, infert, non minus hærente Sacra menta christiana, scilicet propter characterem impressum in anima. Rursus idem Angelicus 5. P. qu. 72. art. 5., ut probet in

(a) Conati sunt quidem Calvinus, aliquæ ex Protestantium grege aliquas reddere rationes, quare Baptismus iterari non possit. Sed quasdam ex S. Thoma laud. q. 66. art. 9. mutuati sunt; alias autem non esse satis firmas, ostendit Card. Bellarminus II. De Sacram. cap. 23. Porro necesse non est hic de re funem contentionis longius trahere. Nobis enim sufficit, quod S. Augustinus, ejusque fidus discipulus S. Thomas, nec non alii Doctores ideo etiam baptismum iterari non

Gazzaniga Theol. Tom. VIII,

Sacramento Confirmationis imprimit characterem, ita ratiocinatur: In omni Sacra mente, quod non iteratur, imprimitur character, sed hoc Sacra mentum (Confirmationis) non iteratur ergo in Confirmatione imprimitur character, ut apud ipsum valeat reciproca illatio: Quædam Sacra menta non iterantur, quia imprimunt characterem; & rursus: Quæ lam Sacra menta imprimunt characterem; ergo iterari non possunt. Unde etiam in Professione fidei Pii IV. nulla facta mentione expressa characteris, solum credere jubemur, Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse; hoc enim positio, etiam sequitur, in iis Sacra mentis characterem imprimi (a).

457. Dices. Hæc est manifesta petitio principii. Si enim queratur ratio, ob quam Sacra menta quædam imprimunt characterem, respondetur, quia iterari non possunt. Et rursus cum queritur, quare iterari nequeant, respondetur circulo vitioso, quia imprimunt characterem.

458. Resp. ex regulis Dialecticorum nullum esse vitium in argumentatione, quando effectus demonstratur per causam, & vicissim causa per effectum; quia effectus, & causa a se mutuo dependent, & reciprocantur. Sic Cicero De Divinitate. Lib. I. ista reciprocari dicebat, ut si divinatio sit, dñi sint; & si dñi sint, sit divinatio. Præterea nos ex sacra traditione Patrum, & Theologorum consensu primum discimus in tribus Sacra mentis indelebilem imprimi characterem, quæ sit, ut iterari non possint, quia characteri iam impresso, & permanenti fieret injuria. Post autem considerantes perpetuam, & universalem Ecclesiæ præxiem, qua hæc Sacra menta rite collata nunquam repetita fuerint, inde etiam ab effectu confirmamur, in his Sacra mentis imprimi characterem, quamvis fortasse aliæ sint rationes congruae, ut hæc Sacra menta in eadem persona non repetantur (b).

459. Dices iterum. Matrimonium cum eadem persona iterari nequit, quin tamen inferri possit, in matrimonio imprimi characterem: ergo similiiter ex quo aliqua Sacra menta iterari nefas sit, inferri non potest &c.

460. Resp., diversam esse rationem. Matrimonium enim cum eadem persona repeti nequit, quia est indissolubile, atque ex utroque coniuge sit una caro: mortuo autem alterutro coniuge, potest a superstite iterari.

461. Et hæc quidem de dogmate ab Ecclesia de-

posse docuerint; quia indeleibilem imprimunt characterem.

(b) Ut proinde audiendum non sit Jo. Franc. Buddeus, qui in Institut. Theol. Lib. IV. cap. 1. §. 16. scribit, nostros Theologos, cum non alias possent afferre rationes, cur hæc tria Sacra menta non sint iteranda, ad illepidum illud Scholasticorum de charactere indelebili commentum se recepisse. Hæc scribere certe ausus non fuisset, si nostros Theologos, ac potissimum corum Principem S. Thomam vol. leviter pervolvisset.

dēfīmō. Postea vero multæ, & implexæ occurrunt quæstiones a Scholasticis excitatæ, quas non nisi breviter indicabimus, ut tempus, ac diligētiam nostrum in rebus utilioribus īpendamus (a).

Quæres primo, in quo sita sit natura, vel essentia characteris Sacramentalis?

462. Resp., admodum difficile esse id certo determinare, cūn inter se valde discrepent scholastici Doctores, qñorum p̄cipuas sententias hic referemus. Scotus in IV. Dist. VI. quæst. 10. vult, characterem non esse nisi relationem quamdam realē extrinsecus animæ advenientem, velut effectum Sacramenti. Cum enim character dicatur *signum*, signum autem sit quid relativum ad rem significatam, colligit Doctor subtilis, characterem non esse, nisi relationem realē.

463. Durandus in IV. Dist. IV. qu. 1. a Scotti sententia in eo recedit, quod velit characterem nihil esse reale, sed solam relationem rationis, seu denominationem externam, per quam homo deputatur ad aliquid agendum, vel recipiendum: sicut cum Princeps aliquem deputat ad officium, vel numismatis valorem auget, nihil reale eis confert; sed nudam extrinsecam relationem, vel denominationem: hæc enim explicant quidam aliquem actum ex parte Principis; nullam tamen intrinsecam mutationem in moneta, vel in homine deputato. Ab hac sententia non omnino se alienum fatetur Dominicus Soto in IV. Dist. I. quæst. 4. art. 2.

464. Alii alias iniverunt vias, ut essentiam characteris Sacramentalis determinarent, eamque ad aliquod p̄dicamentum reducerent; ut tot sint sententiae, quot capita, suppudeatque omnium opinione recensere: eo potissimum, quod quæstio est in visceribus Metaphysics abstrusa, & ille cunctis molestior, quam Theologis necessaria. Verba sunt celebris Hispani Theologi mox laudati. Nos iis prætermissis solam Magistri nostri sententiam explicabimus.

465. Sanctissimus noster Præceptor 5. P. quæst. 63. art. 2. ponit, characterem esse spiritualem potestatem: quod probat in argum., sed contra, ratione philosophica; quia secundum Philosophum II. Ethic. tria sunt in anima, potentia, habitus, & passio; character autem neque passio est, neque habitus: ergo debet esse potentia. Non est passio, quia hæc cito transit, character autem est indelebilis. Non est habitus, quia nullus habitus est indifferens ad bonum, vel ad malum; character autem potest quis uti, bene, vel male: ergo potentia.

466. In corpore autem articuli hoc idem evin-

(a) Quid enim juvat, inquit doctissimus P. Ren. Hyac. Drouven. Lib. I. *De re sacra*. cap. 12., ad defensionem catholici dogmati importune, & ad ravinum usque in scholasticis exercitationibus queritare sitne character substantia, vel accidentis, ens realis, aut rationis? Utrum in p̄dicamento debeat collocari

cit argumento theologico: quia,, Sacraenta nomine legis imprimitur characterem, inquantum per ea deputantur homines ad cultum Dei, secundum ritum christianæ religionis ... Divinus autem cultus consistit vel in recipiendo aliqua divina, vel in tradendo aliis. Ad utrumque autem horum requiritur quædam potentia: nam ad tradendum aliquid aliis requiritur quædam potentia activa; ad accipiendo autem requiriatur potentia passiva. Et ideo character importat quædam potentiam spiritualem ordinatam ad ea, quæ sunt diiyini cultus".

467. Postea in resp. ad 5. refellit duas supra relatas opiniones Scotti, & Durandi, qui characteris naturali in sola relatione intrinseca, aut tantummodo extrinseca reponebant, inquiens: „Relatio latio, quæ importatur in nomine signi, operatur, quod supra aliquid fundetur. Relatio autem hujus signi, quod est character, non potest fundari immediate super essentiam animæ, quia sic conveniret omni animæ naturaliter. Et ideo oportet, aliquid ponи in anima, super quod fundetur talis relatio: & hoc est essentia characteris: unde non oportebit, quod sit in genere relationis, sicut quidam posuerunt. Et rursus ad 4. Character, inquit, habet rationem signi, per comparationem ad Sacramentum sensibile, a quo imprimitur, sed secundum se consideratus habet rationem principii".

468. Similitudines autem deputationis ad aliquem magistratum, vel determinationis valoris in nummis, & aliæ hujus generis nihil evincunt ad rem nostram: ideo enim hæc non sunt nisi externæ quædam relationes, vel denominations, quia Princeps non valet aliquid intrinsecum homini, vel numero imprimere: bene autem id potest Deus omnipotens: quamobrem character ab eo impressus veram tribuit homini potentiam ad res divinas vel accipiendas, vel aliis tradendas; quæ potentia est indelebilis.

469. Observat insuper Doctor art. 5., characterem Sacramentalem esse specialiter characterem Christi, quia homo per characterem deputatur ad recipiendum, vel tradendum aliis ea, quæ pertinent ad cultum Dei: totus autem ritus christianæ religionis derivatur a Sacerdotio Christi; & ideo character Sacramentalis specialiter est character Christi. Unde Apostolus 1. Cor. IV. 1. inquietabat: Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Jesu autem Christo non competit habere characterem, ut ipse S. Thomas docet art. 5., quia Christus habet plenam spiritualis sacerdotii potestatem: & potestas sacerdotalis

„directe, tanquam genus, aut species, vel indirecte tantum, & reductive, ut ajunt? Sitne relatio aliqua realis, an denominatione pure extrinseca, an et contraria res absoluta? Et denique ad quam species ciem qualitatis pertineat?

dotii ejus comparatur ad characterem, sicut il, quod est plenum, & perfectum ad aliquam sui participationem. Atque haec de natura, & essentia characteris satis sint. Plura cupientibus plene satisficerunt Scholastici, ac praeципue doctissimi, & copiosissimi Salmantenses.

Quæres secundo, qualiam sit characteris subjectum?

470. Resp. Nemo dubitat, characterem recipi non exterius in corpore, sed interius in anima, quemadmodum in definitionibus Synodi Trid., & Eugenii IV. supra expressum est. Sed quæstio instituitur, an character imprimatur in ipsa animæ essentia, an vero in ejus potentia. Imprimi autem in potentia animæ, potius quam in animæ essentia, ita breviter ostendit S. Thomas art. 4. „Character imprimitor ad ea exercenda, vel super scipienda, quæ sunt divini cultus; qui divinus cultus consistit in quibusdam actibus: ad actus autem proprie ordinantur potentiae animæ, sicut ut essentia ordinatur ad esse: & ideo character non est, sicut in subjecto, in essentia animæ, sed in ejus potentia". Postea in resp. ad 5. statuit, characterem non esse in potentia animæ appetitiva, sed in cognoscitiva, in qua est fides, scilicet in intellectu.

471. Ex hactenus dictis colligimus, nonnisi tria esse in hac materia ab Ecclesia solemnitater definita, atque ab omnibus certa fide credenda. Primum, characterem esse signum quoddam spirituale, & indeleibile, quod in anima imprimitur. Alterum, hoc signum imprimi a tribus Sacramentis, Baptismo, Confirmatione, & Ordine. Tertium, haec Sacraenta iterari non posse. Reliqua, quæ ingeniöse, & subtiliter a Scholasticis in controversiam vocantur, utilia quidem esse possunt, ad fidem tamen minime pertinent.

(a) Lutherani magna nostrarum cæremoniarum partem retinuerunt. Nam in *Confessione August.* art. 15. aliquos Ecclesiarum ritus conservandos esse, insinuitur: & Phil. Melanchthon in c. XIV. Epist. ad Rom. Non probo, ait, petulantiam illorum, qui ritus, & traditiones sine probabili causa ubique violent, seu studio novitatis, seu quadam contumacia. In his enim non solam pietas, sed etiam humanitas desiderari potest. Jo. Franc. Buddens in *Instit. Theol.* Lib. V. cap. 1. q. 9. nolis fidem facit, in Lutheranorum secta multas Ecclesiarum Romanarum cæremonias fuisse retentas, ut in Baptismo ~~christiane~~, neinpe sponsores, seu patrinos, formulam renuntiandi diabolico, signum crucis, & exorcistos. Aliquos tamen sacros universæ Ecclesiarum ritus & ipsi sustulerunt. Calvinus multo ferocius contra sacros nostros ritus, tanquam non solum inutiles, sed etiam perniciosos saepè dehacchatur, præcipue vero Lib. IV. *Instit. cap. 10.* nos mendacissime calvinianos, quasi præcipuum Dei cultum in his cæremoniis reponamus; unde prætextu antiquam Ecclesie simplicitatem revocandi omnes fere sacras cæremonias a cultu Dei resecavit. Cap. antem 15. a Baptismo remotum esse vult aque benedictionem, ceremoniam cum chrismate, exsufflationem, sputum, aliamque similem nugaram farragi-

CAPUT POSTR.

De cæremoniis Sacramentorum.

472. Antequam hanc priuam Dissertationem claudamus, aliqua dicenda supersunt de cæremoniis, quas adhibet Ecclesia in cultu divino, præcipue autem in administratione Sacramentorum. Eas enim variis titulis culpare solent Protestantes, quamvis in aliquibus earum retinendis, vel abjiciendis non minus a se ipsis, quam a nobis dissentiant (a). Prius tamen quid cæremoniæ ipsæ sint, breviter explicandum.

473. S. Thomas 1. 2. quæst. 99. art. 5. de præceptis cæremonialibus legis veteris agens haec habet: „Ordinatur homo in Deum, non solum per interiores actus mentis, qui sunt credere, sperare, rare, & amare, sed etiam per quædam exteriores opera, quibus homo divinam servitutem profiteretur: & ista opera dicuntur ad cultum Dei pertinere, qui quidem cultus cæremonia vocatur quasi munia, idest dona Cæreris, quæ dictabatur Dea frugum, eo quod primo ex frumentis oblationes Deo offerebantur; sive ut Maximus Valerius refert Lib. I. cap. I. num. 10., nomen cæremonie introductum est ad significandum cultum divinum apud latinos a quadam oppido juxta Romanam, quod Cære vocabatur, eo quod Roma capta a Gallis illuc Sacra Romanorum oblatæ sunt, & reverendissime habita. Sic igitur illa præcepta, quæ in lege pertinent ad cultum Dei specialiter, cæremonialia dicuntur (b)".

474. Definiri autem possunt cæremoniæ, de quibus loquimur, ritus sacri ad Sacraenta decentius, & utilius administranda. Harum cæremoniæ

nisi

nem, ut impuro ore blasphemat; quamvis negare non andeat, haec omnia esse in Ecclesia adinodum cœlusta. Non omnes tamen Calviniste sui antesignani vestigiis pressius institerunt, ut videtur est in Calvinistis Anglis, qui Episcopales nominantur. Hugo Grotius Calvinista mollior ex Remonstrantium grege in *Adnotat. ad Consult. Cassandri*, aliisque in locis, a nostris cæremoniis minime abhorret. Uno verbo hac etiam in parte, sicut in pluribus aliis, frustra unitatem, & consensionem ab iis regiras, qui se ab unitate Ecclesie Christi luctuoso schismate separarunt. Duae etiam Erastini propositiones in hac materia a Sorbonica Parisiensi Facultate condemnatae fuerunt; altera quidem ut erroribus Wiclefi, & Lutheri consona, quæ dicebat: Plus nos inhabemus sensibilibus cæremoniis, plus ad Juicium tendimus. Altera ut teineraria his verbis conceperat: Optarem, omnes homines tales esse, ut his cæremoniis non indigerent, aut tantum ipsis virtutem non attribuerent.

(b) Eadem fere habet Aulus Gellius Lib. IV. c. 9. addens, ob honorem a Cæretanis Romanorum Sacris delatum, a Romanis fuisse institutum, ut omnis civis cuius cultus cæremonia a Cære diceatur. Sanctus Augustinus Lib. II. *Retract. cap. 37.* postquam observasset,

tiarum aliæ consistunt in verbis, ut exorcismi in Baptismo: aliæ in actionibus, & corporis motibus, ut signa crucis, genuflexiones, tunctiones peccatoris, elevatio oculorum, & maxima extensio: aliæ in externarum quarundam retum usum, & aquæ benedictæ, olei, salivæ, salis, lumen, vestimentum &c. Rursus aliquæ istarum cæremoniarum Christum ipsum habent auctorem, qui aliquando non est dignatus & verbis, & rebus uti in suis miraculis edendis; ut cum sua voce mortuos ad vitam revocavit; cum lutum fecit ex sputo ad illuminandura cæcum; cum saliva tetigit linguam muti; & cum manum extendit ad mundandum leprosum. Aliæ fuerunt post Christi ascensionem ab Apostolis institutæ; & quedam etiam ab Ecclesia, potestate sibi a Christo facta ad augendam Sacramentorum majestatem, postea additæ.

475. Hæ postremæ, aut sunt ubique receptæ, & tunc a sola universali Ecclesia tolli, vel mutari possunt; aut nouissimæ in quibusdam Ecclesiis vigent, & in his auream regulam nobis prescribit S. Augustinus epist. LIV., olim CXVIII. ad Januarium num. 2., ut gravis, prudensque Christianus eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quam forte devenerit. Quod confirmat auctoritate S. Ambrosii, quem tanquam cœlestis oraculum se accepisse ait. Ita nimis sibi distinxerit: *Cum Romam venio, jejuno sabbato: cum hic sum, non jejuno. Sic etiam tu a fortissima Ecclesiæ veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi (a).* His breviter præmissis sit

PROPOSITIO

Cæremoniae in solemnî Sacramentorum administratione ab Apostolis traditæ, aut etiam ab Ecclesia institutæ, omnino sunt retinendæ (b).

476. Prob. Ab Apostolis fuisse aliquas cæremonias in Sacramentorum administratione institutas, luculenter eruitur ex epist. 1. ad Corinth. XI.; ubi cum de sacrosanctæ Eucharistiæ Sacramenti institutione, & necessariis ad illud cum fructu sumendum dispositionibus disseruisset, postea sic concludit vers. 54.: *Cetera autem, cum venero, disponam; certe nihil aliud innuens, quam se constituturum quosdam ritus, ad majorem tanti Sacramenti decorem, & sumendum profectum.* Hoc

probe animadvertisit S. Augustinus epist. IV. ad Jan. cap. 6. ita Apostoli locum commentans: *Unde intelligi datur, (quia multum erat, ut in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat Ecclesia) ab ipso ordinatum esse, quod nulla morum diversitate variatur.* Et S. Thomas Lect. VII. in hunc locum, ex quo patet, inquit, *quod Ecclesia multa habet ex dispositione Apostolorum, quæ in sacra Scriptura non continentur.*

477. Reipsa autem vel ab Apostolis, vel ab Ecclesia fuisse in ipso Christianæ Religionis exordio institutas, quæ vel Sacraenta præcederent, vel ipsa comitarentur, aut subsequerentur, indicat antiquissima ejusdem Ecclesiæ praxis, quam apud primos nostrorum rerum scriptores invenimus. Nam S. Justinus Martyr in altera sua *Apologia* nonnullarum cæremoniarum meminit, quæ in Baptismi, & Eucharistiæ administratione adhiberi solebant.

478. Tertullianus autem in Lib. *De corona militis* cap. 5. varias recenset cæremonias, quæ in Baptismi collatione observabantur, nempe primo contestationes, quibus baptizandus declarabat, se renuntiare diabolo, & pompe, & angelis ejus; secundo trinam immersionem in aqua: tertio prægustationem lactis, & mellis: quarto, abstinentiam a lavacro quotidiano per totam hebdomadam. Postea enumerat alias sacras cæremonias, scilicet oblationes pro defunctis, & ritum frequenter signandi frontem signaculo crucis, & postea concludit: *horum & aliarum hujusmodi disciplinarum, si legem expostules Scripturarum, nullam invenies: traditio tibi prætendetur autrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix.* Quæ vetustissimæ hujus sacri scriptoris verba clariora sunt, quam ut aliquo glossemate indigeant, ad confirmandam Ecclesiæ auctoritatem in quibusdam religionis nostræ cæremoniis instituendis & retinendis, vel etiam immutandis, si id ad fidelium emolumentum expedire judicaverit.

479. Exorcismos, qui ante Baptismum adhiberi solet, memorat S. Cyprianus antiquissimus Ecclesiæ Africanæ Pater in epist. LXXVI. ad Magnum. Qui etiam in alia epist. nempe LXIII. ad Cæciliu[m] mentionem facit ritus miscendi aquam cum vino in Sacrificio Missæ.

480. Ecclesiæ quoque græcae varios ritus in collatione Sacramentorum recenset S. Cyrillus Jerosolym-

(a) Ab hac regnâ excipiendæ sunt duæ Ecclesiæ Latina, & græca: neque enim fas est Latinis se Græcorum cæremoniis accommodare, aut vicissim Græcis latinos ritus usurpare.

(b) Posita est illa restrictio: *in solemnî Sacramentorum administratione*, quia existit etiam in Concilii Tridentini definitione Sess. VII. can. 13., ut infra videbimus num. 582. 3; & quia Baptismus, necessitate urgente, etiam sine cæremoniis conferri potest.

lymitanus in suis *Catechesibus* I. II. IV., & V., ac concludit monens fideles, ut retinerent has traditiones.

481. Adhuc clarius, & omnino apposite ad confundendos nostri ævi Novatores loquitur S. Basilius in Lib. *De Spiritu Sancto* cap. 27. inquiens: *Si consuetudines, quæ scripto prolicitæ non sunt, tanquam haud multum habentes momenti, concurredit rejicere, imprudentes gravissimum detrimentum in Evangelio inferemus; immo potius ipsam fidei prædicationem ad nullum nomen contrahemus.* Addit etiam, nonnullos Sacramentorum ritus ex non publicata, & arcana traditione derivari. Sed supervacaneum est, hanc veritatem prolixius demonstrare, cum ipse Calvinus sacerdi debuerit, fere inter ipsa Evangelii exordia suisse sacras cæremonias receptas, quas hic Hæsiarcha omnium mortalium audacissimus non veretur *Satanæ imposturas* vocare.

482. Sacrilegas hujus iniquissimi hominis blasphemias exterio anathemate proscriptis sacrosancta Trid. Synodus, quæ antiquæ, ac venerandæ sancctorum Patrum doctrinæ inherens Sess. XXI. cap. 2. declaravit, *hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret, vel mutaret, quæ suspicentium utilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate magis expeditre julicaret.* Vid. sup. n. 529.

483. Denique eadem Tridentina Synodus Sess. XXII. cap. 5. necessitatem cæremoniarum hac solidissima ratione comprobavit. *Cum natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustollri, properea pia Mater Ecclesia ritus quosdam ... instituit. Cæremonias item adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliaque id genus multa, ex Apostolica disciplina, & traditione; quo & majestas tantæ sacrificii (Eucharistici) commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis, & pietatis signa ad rerum aliissimaruin, quæ in hoc sacrificio latent, contemplatione excitarentur.*

Solvuntur Hæreticorum objectiones præcipuae.

484. Numis multa sunt, quæ Hæretici, ac potissimum Calvinistæ contra varias Ecclesiæ cæremonias objicunt; inde enim solent prætextum suæ ab Ecclesia secessionis sumere, & furum imperitis facere, quasi se a corrupta Babylone separaverint. Nos autem, ut breviores sinus, non nisi præcipuas eorumdem difficultates expediemus. U-

na ex his præcipua ea est, quam ducent ex veneranda antique Ecclesiæ simplicitate, quando sine tanto cæremoniarum apparatu, immo sine ultra rituum pompa fideles adorabant Deum in spiritu, & veritate: nunc autem, inquit, Religio Christiana tot mundanis, ac profanis prorsus ornamenti circumvestita est, ut ad sensibilem quādam admirationem, potius quam ad pietatem excitandam, & nutriendam, apta esse videatur. Hic amplius Catholicæ Ecclesiæ osoribus se aperit canpus, ut contra nostrorum templorum magnificientiam, contra aurum, & argentum in eis resplendens, contra sacrificiorum pompan, & generali-ler contra totum externum cultum procaciter debacentur; ut inter alios facit Minister Claud. in *Defens. Reform.* c. 4.

485. Resp., præsentem nostram controversiam esse restrictam ad cæremonias, quæ in soleanni Sacramentorum celebratione adhiberi solent, & debent: attamen ne adversariis terga dare videamus, dicimus hanc omnem Religionis nostræ pompa non esse mundanam, & profanam, ut Seculari blaterant, sed ecclesiasticam, & sacram; eum templa, vasa, & omnia nostra ornamenta sint Deo, ejusque cultui dicata; & in his omnibus Ecclesia non suam, sed Dei gloriam unice querat, illud repetens Ps. CXIII.: *Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Exemplum regis Salomonis, qui Deo jubente templum omnium magnificientissimum erexit, illudque omnis generis supellestili pretiosissima ornavit, sati esse deberet ad ora eorum omnium obstruenda, qui simul cum ethnico illo Poeta audent interrogare:

Dicite Pontifices, in templo qui l' facit aurum? (a)

486. Neque vero mirandum est, hunc externum cultum non fuisse in Ecclesiæ nascentis exordio adeo splendidum, ut modo conspicitur. Non inquam mirandum, quia id non patiebatur infelix eorum temporum conditio, quando fideles metu persecutionum cogebantur latere, & secreto suas preces, snaque sacrificia Deo offerre in cryptis, in cæmeteriis, aliisque locis occultis. Semel ac vero potuit Ecclesia sua libertate frui, illico etiam cœpit pietas, & devotione fidelium divitiarum suarum partem Deo consecrare in magnifica templorum structura, in sacrorum vasorum pretio, aliisque donariis ad Dei cultum, & honorem dicitis. Id autem providentissime fuisse factum ad maiorem erga Deum reverentiam excitandam a S. Thoma I. 2. quæst. 102. art. 4. hac ratione ostendi-

(a) Tempi Salomonis origine esse a Dei Opt. Max. consilio, asslatu, atque auctoritate, & a Davilis, ac Salomonis pietate repetendam, invicte demonstravit Natalis Alexander Dissert. I. in *Hist. Sacram. V. T.* quintæ mundi ætatis, contra Jo. Spencerum, & Jo. Mar-

shamum, qui illam ruditati, & moribus Gentium tribuendam esse, probare conati sunt. Videri etiam potest Opus D. Brueys, cui titulus *Defense du culte extérieur de l'Eglise Catholique* in 12. Paris 1686.

ditur, quia *habet hoc humanus affectus*, ut ea, quæ communia sunt, & non distincta ab aliis, minus revereatur; ea vero, quæ habent aliquam excellentiæ discretionem ab aliis, magis admittetur, & revereatur. Et inde etiam hominum consuetudo inolevit, ut Reges, & Principes, quos eportet in reverentia huberi a subditis, & pretiosioribus vestibus ornentur, & etiam ampliores, & pulchriores habitationes possideant.

487. Sic etiam Deus egit cum Israelitis. Quamdiu enim peregrini erant in deserto, & quandiu fuerant perpetuis bellis occupati, Dei Arca habitabat in tabernaculo, & in tentorio. Postquam vero debellatis hostibus eorum respublica in pace florebat sub regibus Davide, & Salomone, Deus voluit, ut sibi templum erigeretur, quod amplitudine, structura, auro, argento, geminis, & cujuscunque generis ornamenti omnium admiracionem, & stuporem attraheret; & omnes inde conicerent, quanta esset majestas, sapientia, omnipotentia Dei summi, cuius honori cuncta erant dictata (a).

488. Inst. cum Jo. Spencer Lib. III. *De legi⁹bus Hebreorum ritualibus* Dissert. VI. Negari non potest, primam templorum originem esse ab idolatria repetendam; neque enim apud antiquos Patriarchas, immo neque ab Israelitis post Moysen illum fuit exstructum templum usque ad tempora Regis Salomonis: at vero apud gentes innumeræ propenodium erant Deorum fana, & delubra, præcipue apud Ægyptios, quos scribit Herodotus in Euterpe cap. 4. primos Diis & aras, & simulacra, & tempila statuisse; cui consonat Lucianus in Lib. *De Dea Syria*, inquit: *Primi homines Ægyptiū dicuntur & Deorum notitiam accepisse, & tempila condidisse.* Idem de aliis ritibus, quibus Iudei Deum colebant, dici potest, scilicet eosdem fuisse a profana gentilitate inutuo acceptos; qui postea in ipsam religionem Christianam sensim, ac sensim commigrarunt. At vero, inquit, nostrorum sanctorum rituum osores, hæc tolerari utequinque potuerunt in populo hebraico carnali, & duræ cervicis, cui proiuste Deus quadam συναταξίᾳ condescendentia multa saepe permisit; nullatenus vero tolerari possunt in religione Christiana, in qua veri adoratores Deum adorare debent in spiritu, & veritate, ut dicitur Jo. IV.

489. Resp., nos minime inficiari, ritus multis religionis Christianæ a religione Judaica, & rursus in religionem Judaicam ex Gentilium moribus esse derivatos; sed dicimus eosdem ritus ab omni profana superstitione fuisse purgatos, ut possent externo Dei cultui applicari. In multis, inquit

Cardinalis Baronius in notis ad Martyrologium Rom. 2. Febr., in multis Gentilium institutis contigit, ut superstitionis eorum usus sacris ritibus expiatus, & sacrosanctus redditus in Dei Ecclesiam laubiliter receptus sit. Et ad diem 5. Augusti post explicatum vocabulum Basilicæ ita subdit: nam Basilicæ illæ Gentilium in Ecclesia Christianorum aliquando commutabantur. Vid. etiam ad an. Christi 58. num. 28. Sed audiatur sapientissimus Pontifex Benedictus XIV. *De Synodo Dicesana* Lib. XIII. c. 17. num. 4. ubi comprobat, quod ab aliis quoque animadversum est, de quibusdam Gentilium, Hebræorumque ritibus, quos Ecclesia sanctificatos adoptavit, quo faciliorē illis viam sterneret, al veri Numinis cultum amplectendum: tum etiam innumeræ res profanæ, quæ olim ethniciæ superstitioni inservierunt, dein de vero in sacros Ecclesiarum usus, & ornamenta translate fuerunt, ut novissime multæ eruditio demonstravit Jo. Marangonius in sua opere (*Delle cose Gentilesche profane trasportate ad uso ed ornamento delle Chiese*, Romæ 1744.). Et ante omnes magnus Augustinus hoc ipssimum argumentum a Fausto Manichæo sibi objectum similiter refellit toto Lib. XX. contra ipsum T. X.

490. Dixi autem multis, non omnes; nam veteres Patriarchæ etiam ante legem Mosaicam externis quibusdam ritibus Deum verum colebant, quos certe a Gentilibus non acceperant: quin potius verisimile est, eosdem ritus fuisse postea ab impiis in usus profanos, & superstitosos conversos, quando a vera religione (quæ superstitione paganica multo est antiquior) deficerè cœperunt. Sic ex. gr. oblatio primitiarum, & deciminarum; sacrificia item, & aræ oleo consecrata, in Genesi saepe memorantur, antequam idolatria ex inferno erupisset. Moyses etiam plurimas cæremoniæ Deo jubente instituit, quæ ad præfigurandum venturum Messiam erant ordinatae, & quæ certe a Gentilibus depromi non poterant.

491. Deum esse illud addendum, nonnullos ex sacris ritibus fuisse Dæmonis institutu ab hostibus veræ religionis in falsum idolorum cultum impia superstitione detortos. Insigne hujus rei testimonium nobis suppeditat Tertullianus in Lib. *De Præscriptionibus Hæretic.* cap. 40., ubi inquit: *Diabolus, cujus sunt partes invertendi veritatem, ipsas quoque res Sacramentorum divinorum idolorum mysteriis œmulatur; & multa hujus rei ibidem exempla recitat* (b).

492. Neque vero quis objiciat celebrem S. Jo. Chrysostomi locum in Hom. VI. in Mauth. ubi agens de stella, quæ Magis Messiae ortum indicavit,

vit,

illa, quæ Belus primus Assyriorum rex falsis Diis adificavit.

(b) Hæc generaliter dicta sufficiant: neque enim hoc loco data opera confutandum suscipimus paradoxum illud Jo. Spenceri, qui notissimo opere *De legibus Hæ-*

(a) Hoc primum fuit templum vero Deo erectum; nam quod dicitur Lib. I. Regum cap. 1. 9. Sacerdoteum Heli sedisse ante postes templi Domini, de tabernaculo intelligi dicitur. Non defuerunt etiam, qui contendunt, Templum Salomonis aliquot annis præcessisse

vit, ne opineris, inquit, *Deo indignum, quod Magi per stellam vocantur.* Hoc enim molo omnes Iulæorum cæremonias, omnesque ritus, & sacrificia, atque purificationes, & neomenias, & arcam, templumque ipsum reprobabis: siquidem hæc omnia originem a gentium ruditate traxerunt.

493. Respondet enim Nat. Alexander, nec ipsum Spencerum eloquentissimo Patri hac in re plenam fidem adhibere. Nam ægre creditur, inquit Spencerus, Circuncisionem, Sabbatum, Festum Passchatis, & alia nonnulla Iudaorum instituta huic origini tribuenda esse. Sacrificia certe, quæ Gentium ruditati, & mori inolito S. Chrysostomus accepta refert, longe alium habuere auctorem, nempe Deum ipsum, cuius instinctu a veteribus Patriarchis oblatæ fuere, quod & ipse Chrysostomus agnoscit Hom. XVII. in Genesim, inquiens: *Neque Cain doctorem habuit aliquem, neque Abel suggestorem, & consiliarium, sed uteisque conscientiae suæ magisterio, & sapientia divinitus humano generi suppeditata ad hanc oblationem incitatur.* Non itaque Chrysostomi verba ad litteram sunt accipienda, sed cum debita restrictione, ac limitatione. Eademque restrictio adhibenda est nonnullis aliis similibus veterum Patrum testimoniis.

494. Ob. secundo. Deus in Vet. Test., postquam omnes sui cultus cæremonias determinasset, ita conclusit Deut. XII. 52.: *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec ad illas quidquam, nec minus.* Unde etiam Christus Matth. XV. 9. Phariseorum cultum reprehendit, quia docebant doctrinas, & mandata hominum.

495. Resp., verba objecta ex Deut. XII. solum excludere additiones, quæ homines ad idolatriam superstitionem inclinare possent; unde vers. præc. 50., & 51. cavendum præcipit, ne imitentur Gentes, & requirant cæremonias eorum; non autem alias additiones, quæ ad verum Dei cultum pertinere. Hinc Synagoga multas leges, nova festa, ac varias cæremonias instituere sibi licetum putavit. Sic etiam Christus doctrinas, &

mandata Phariseorum sæpius reprehendit, quod essent vel contrarie vero Dei cultui, vel saltem inutiles, ut quedam sæpius repetitæ lotiones inanum.

496. Ob. tertio. Etiam cæremoniæ, quas adhibet Ecclesia in Sacramentis, sunt inutiles; nihil enim conferunt, aut conferre possunt ad Sacramentorum fructum; maxime in nostra sententia, qua dieius totam Sacramentorum efficaciam esse ex opere operato. Præterea non solum inutiles, sed & perniciosæ esse videntur; plerumque enim fideles tota illa cæremoniarum mole occupati, impediuntur, ne animum ad ea, quæ Christus ipse instituit, attollant. Tertio nonnulli fideles etiam docti putant, in tota illa cæremoniarum pompa sitam esse Sacramentorum efficaciam. Exemplum suppeditat Cyprianus, qui Baptismum Novato collatum nullius roboris esse putavit, quia in illo ritus communes non fuerunt servati; cui sententia Cornelius quoque Rom. Pont., & nonnulli Episcopi in Africa subscripsisse dicuntur. Vid. Eusebius Lib. VI. Hist. Eccl. cap. 45., ubi refert verba Cornelii Rom. Pontificis, qui in epist. ad Fabitum de Novato scribens, quod in lectio, in quo jacebat infirmus, Baptismum sine ulla cæremoniis suscepere, subdit: *Sit tamen hujusmodi baptismum suscepisse dicendus est; quia nempe etiam postquam a morbo liberatus fuit, non percepit reliqua, quæ juxta Ecclesiasticam regulam percipi debent.*

497. Resp. ad primum, varias, & multiplices esse utilitates, quæ ex cæremoniis Sacramentorum in fideles suscipientes diminant. Has breviter expounit Catechismus Romanus P. II. *De Sacramentis* cap. 1. num. 18. his verbis. „Ac merito quidem „a primis usque Ecclesiæ temporibus illud semper „per servatum est, ut Sacraenta solemnibus quibusdam cæremoniis ministrarentur. Primum enim maxime decuit, sacris mysteriis eum Religionis cultum tribuere, ut sancta sancti tractare videtur. Præterea, quæ Sacramento efficiuntur, cæremoniæ ipsæ magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum sancti-

*Ureorn ritualibus, & earum rationibus, pluribus argumentis ostendere conatus est, primo Zabiorum ritus in multis legibus Mosaicis occasione in dedisse: secundo, Deum in legibus quampluribus gentium, ac præsertim Aegyptiorum, moribus, atque institutis se attemperasse, ac propterea Hebreis quædam potius permisisse, quam mandasse; quid significari putat iis verbis apud Ezechielem XX. 25. *Dedi eis præcepta non bona, & judicia, in quibus non vident, quasi Deus innuere voluerit, se permisisse potius, quam præcepisse ea, quæ ad ritus, ac cæremonias populi Israelitici spectabant.* Multi hoc Spenceri paradoxum refutarunt, etiam inter Protestantes, sed nino, ut equidem reor, melius, ac solidius nostro P. Natali Alexandro in *Hist. Vet. Test.* IV. mundi ætate Dissert. III.; & in V. Mundi ætate Dissert. I. Certe magnum argumentum contra Spencерum dicitur ex antiquitate Moysis, quæ ætatem Hero-*

doti, Strabonis, Diodori Siculi, Luciani, Plutarchi, aliorumque siniuum longe superat; unde majore in profecto fidei ineretur, quam isti omnes, qui de rebus ab eorum tempore remotissimis scripserunt. Moyses autem omnium suarum legum ritualium ancorem fecit Deum. Hoc argumentum nus est Origenes Lib. IV. contra Celsum, ut ostenderet, fabrias Gentilium plerunque a Moysis historia desumptas fuisse; non vero, ut Celsus blaterabat, Moysis historiam a Poetarum fabulis. Idem argumentum majore eruditione postea tractavit Eusebius Cæsariensis in Lib. X. *Preparationis Evangelie*, & post ipsum Dan. Huetius in sua *Demonstr. Evangelica Prop. IV.*, quanquam hic postremus solet nimii excessus hanc innumerito accusari. Multa quoque in hanc rem suppeditat Magnus Augustinus in aureis suis Libris *De Civitate Dei* Tom. IX.

„ citatem in animos fidelium altius imprimunt.
 „ Deinde vero mentes illorum, qui eas intuentur,
 „ & diligenter observant, ad sublimum rerum
 „ cogitationem erigunt, sitemque in eis, & chari-
 „ tatem excitat, quo major cura, & diligentia
 „ adhibenda erit, ut fideles vim cæremoniarum,
 „ quibus singula Sacraenta conficiuntur, cogni-
 „ tam, & perspectam habeant. *Et doctissimus*,
 „ ac piissimus Card. Bona Div. Psalmodie cap.
 19. §. 5. „ Licet, inquit, ipsæ cæremoniae nul-
 „ lam secundum se perfectionem, nullam conti-
 „ neant sanctitatem, sunt tamen actus externi re-
 „ ligionis, quibus quasi signis excitatur animus
 „ ad rerum sacrarum venerationem, mens ad su-
 „ perna elevatur, nutritur pietas, fovetur chari-
 „ tas, crescit fides, devotio roboratur, instruunt
 „ tur simpliciores, Dei cultus ornatur, conserva-
 „ tur religio, & veri fideles a pseudo-Christianis,
 „ & Heterodoxis distinguuntur." Recolantur etiam,
 quæ ex Trident. Synodo superius allata sunt n.
 485. (a).

498. Namvis autem primus ac præcipuus Sacraentorum effectus ex opere operato dependeat; nihil tamen obest, quin etiam ex dispositionibus operantis major accrescat eorumdem Sacraentorum fructus, ut supra n. 494. explicatum fuit.

499. Ad secundum resp., vanum esse Sectariorum metum, ne fideles toto illo cæremoniarum apparatu impediatur a debita attentione ad ea, quæ ad eorumdem Sacraentorum essentiam ex Divina institutione pertinent; cum potius omnes illi ritus ad excitandam fidem, pietatem, ac devotionem ordinati sint, ut mox dictum est.

500. Postremum futile prorsus est; nemo enim etiam inter rudes reperiatur, qui ignoret Baptis-

num urgente necessitate sine ulla cæremoniis col-
 latum validum esse, & solempnes cæremonias po-
 stea quidem suppleri debere, quando fieri potest,
 non ex necessitate Sacramenti, sed ex præcepto Ecclesiæ. Verba autem Cornelii R. P. intelligen-
 da sunt, non de valore baptismi, sed de ejusdem
 fructu. Dubium enim erat non inane, an illi,
 qui in periculo mortis baptismum recipiebant, &
Clinici vocabantur, baptismi fructum perciperent,
 utpote qui solo metu periculi hoc Sacramentum suscepiebant. Quod dubium de Novato, vel Novati-
 ano, ut scribit Henr. Valesius, eo gravius vide-
 batur, quia sanitati restitus solempnes baptismi cæremonias recipere neglexit, & postea in gravissimum schismatis crimen prolapsus est. Ceterum *Clinicorum* baptismum fuisse validum nunquam dubitatum est, ut videri potest apud Cyprianum epist. LXXVI.; nec in citatis ab Eusebio S. Cornelii litteris aliquid innuit de renova-
 vando Novati baptismismo.

501. Ob. quarto. S. Augustinus epist. LIV., seu Libro I. ad inquisitiones Januarii cap. 1. di-
 cit, Dominum nostrum Jesum Christum, leni ju-
 go suo nos subdidisse, & sarcinæ levi: unde Sa-
 cramentis numero paucissimis, observatione fa-
 cillimi, significatione præstantissimis societatem
 novi populi colligavit. Insuper in epist. LV., seu
 Libro II. cap. 19. de cæremoniis loquens: Ipsam,
 inquit, religionem, quam paucissimis, & mani-
 festissimis celebrationum Sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, servilibus oneri-
 bus premunt, ut tolerabili sit conditio Judæo-
 rum, qui etiamsi tempus libertatis non agnove-
 runt, legalibus tamen sarcinis, non humanis
 præsumptionibus subjiciuntur.

502.

(a) Rerum liturgicarum Tractatores, ut Card. Bona de rebus liturgicis, Hugo Menardus in Sacrament. S. Gregorii, Jo. Mich. Cavalieri in Liturgia, Barth. Gavantus in Thesauro Sacrorum rituum, quem copiosiorem pestae edidit Gajet. Meratus, Edinundus Martene de antiqua Ecclesiæ disciplina in divinis celebr. officiis, Benedictus XIV. de Festis &c. aliquie usum, & utilitates sacrorum rituum late explicarunt. Sed omnium copiosissime de hac re disseruit D. Claudius de Vert Ord. Cluniac. pietate, & doctrina celebris editis anno 1780. quatuor Volum. in 8. cum hoc titulo: *Explicatio simplex, literalis & historica cæremoniarum Ecclesiæ*, in quibus demonstrare voluit, „Disciplinam Ecclesiæ quoad ritus, & cæremonias attinet, fun-
 „ datam esse in causis simplicibus, & desumptis ple-
 „ rinque universis, aut ab usm veterum aut a simili-
 „ tudine actionum cum vocabulis, & reciproco ordine
 „ vocabularum cum actionibus, aut quod necessitas,
 „ decorum, & commodum ita postularet &c." Cum autem accusaretur, quod mysticas significationes ex-
 plorisset, Reveror, scripsit in Epist. ad Juriaum Cal-
 vinistam, omnes minimi etiam momenti explicationes morales, & mysticas, quas nobis dederunt Pielii, Du-
 randi, Innocentii, eorumque discipuli. Hac tamen protestatione omnem a se invidiam amoliri non potuit. Quamobrem hoc Vertii opus omni impetu, vehementia

& animositate impugnavit Jo. Josephus Langue Epis-
 copus Sessonensis in opusculo *De vero Ecclesiæ sen-
 su circa sacr. cæremoniarum usum*, quod una cum E-
 pist. Pastorali in lucein eniis anno 1720., ubi totum
 Vertii systema acerrimo stylo perstringit, contendens,
 hanc esse religionis nostræ mentem, ut nullam prorsus
 cæremoniam, nisi ob rationes ex integro symbolicas
 primitus instituerit. Inter hos duos litigantes judicium
 sumum interpositus doctissimus vir Jos. Aloysius Asse-
 manus in Dissert. *De sacris ritibus Romæ* 1747., in
 qua utrumque scriptorem in amicam concordiam, si
 fieri posset, vocare conatur; reipsa tamen utrumque
 condemnat, sed fortasse magis Sessonensem, quod
 „ pietatis, quæ aliquando scientiæ adamussim non res-
 „ pondet, zelo abreptus, ideas quasdam arbitrarias,
 „ & pias moralitates, quæ cæremoniis pro libito ad
 „ nutriendam pietatem adjecta fuerunt, sed quæ in-
 „ stitutione essent posteriores, quasque Ecclesia, uti
 „ primam, ac fundamentalem rationem nunquam a-
 „ gnovit, obtransit, atque acerius, quam par ipsi appa-
 „ ret, in Vertium inveniatur &c." Postea autem ideum
 Assemanni quasdam præscribit regulas, quibus rectum
 judicium de sensu Ecclesiæ in sacris ritibus fieri pos-
 sit. Vertium sæpe refutavit etiam sapientissimus Be-
 ned. XIV. mox land. Opere de Festis.

502. Resp., Hipponeusum Doctorem utroque in loco improbare non eas cæremonias, quæ vel ab Apostolica traditione descendunt, vel ab universali Ecclesia institutæ sunt, sed quæ inconsulta pietate ab aliquibus privatis inventæ fuerunt; quamvis & istas pacis, & concordiaæ causa observandas esse consulat. Sane in ipso loco laud. ex epist. LIV. ita pergit S. Pater: *Illi autem, quæ non scripta, sed tralita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commentata, atque statuta retineri; & hæc ab omnibus servanda esse vult. Alia vero, pergit Augustinus, quæ per loca terrarum, regionesque variantur liberas habent observationes. Nec disciplina ulla est in his melior gravi, prudenterque Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quam forte devenerit.* Vid. sup. n. 475.

503. Nec minus perspicue se explicat alio in loco objecto: nam immediate antea dixerat: „Omitta itaque talia, quæ neque sanctorum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in conciliis Episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universæ Ecclesiæ roborata sunt, sed pro diversorum locorum diversis moribus immensimiliter variantur, ita ut vix, aut omnino nunquam inveniri possint causæ, quas in eis instituendis homines sciendi sunt, ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione resecanda esse existimo”. Poteratne clarius magnus hic Ecclesiæ imagister doctrinam suam de ritibus Ecclesiæ exponere? Sed hæc accuratius expendentur, ubi de singulorum Sacramentorum ritibus sermo erit.

504. Ob. postremo. Aliquæ cæremoniæ, quæ olim in usu erant, postea antiquatae sunt, ut prægustatio lactis, & mellis in Baptismo, quam memorat Tertullianus *De Corona Militis* cap. 4. triplex immersio, ac potissimum Eucharistiæ post baptismum administratio, quam ex traditione Apostolica descendere crediderunt S. Augustinus, ac duo Romani Pontifices Innocentius, & Gelasius: cur ergo non possent etiam aliæ cæremoniæ inculpate omitti?

505. Resp., posse utique Ecclesiam gravibus de causis cæremonias quasdam Sacramentorum autoritate, aut etiam omittere, sed id minime licere privatis personis, etiamsi Episcopali dignitate fulgeant. Clara sunt verba Syn. Trid. Sess. VII. can. 15. de Sacram. in gen.: „Si quis dixerit, receperit, & approbatos Ecclesiæ Catholice ritus in solemnii Sacramentorum administratione adhibebit, aut consuetos, aut contemni, aut sine peccato a Ministris pro libito omitti, aut in novos alias

„per quicunque Ecclesiæ Pastorem mutari posse, anathema sit”. De usi Eucharistiae infantibus post baptismum conferenda recolanter dicta in Tom. I. nostrar. Prelect., quibus addi possunt, quæ nuper doctissimus vir P. August. Georgius observavit in *Fragmento E. mag. S. Jo. Gregorio Copto &c. Romæ* in 4. an. 1780. in not. advers. 55. cap. VI. pag. 142.

DISSERTATIO II.

De Ministris Sacramentorum.

S. Thomas 5. P. q. 64.

1. Patres Cencilii Florentini inter ea quæ ad Sacramentorum administrationem necessario pertinent, posuerunt etiam personam ministri. Quis autem, & qualis esse debeat singulorum Sacramentorum minister, accurate discutietur, ubi de singulis Sacramentis disputabitur. Nunc solum ea examinabimus, quæ in ministro Sacramentorum necessario requiruntur, ut rite ea administrare possit: & primo agemus de sanctitate, ac fide, deinde de intentione. Prius tamen breviter videbimus, quibusnam Deus commiserit suorum Sacramentorum administrationem.

C A P U T I.

Quisnam sit ordinarius Sacramentorum minister?

2. Quæstio præsens solum est de ordinario Sacramentorum ministro, non autem de extraordinario, quem Deus pro supremo suo in res omnes dominio assumere posset. Hinc S. Thom. 5. P. q. 64. art. 7. postquam probasset, *ad homines, non autem ad Angelos pertinere dispensare Sacramenta, & in eis ministrare*, ita subdit: *Scientium tamen, quod sicut Deus virtutem suam non alligavit Sacramentis, quin possit sine Sacramentis effectum Sacramentorum conferre, ita etiam virtutem suam non alligavit Ecclesiæ ministris, quin etiam Angelis possit virtutem tribuere ministrandi in Sacramentis.* Et quia boni Angeli sunt nuntii veritatis, si aliquod Sacramentale ministerium a bonis Angelis perficiere, esset ratum habendum, quia deberet constare, hoc fieri voluntate divina; sicut quedam templis dicuntur Angelico ministerio consecrata. Si vero dæmones, qui sunt spiritus mendacii, aliquod Sacramentale ministerium exhiberent, non esset ratum habendum (a).

3. Sacramentum Eucharistiæ fuisse per Angelos non

(a) Facessat impius, & absurdus Lutherus, qui in Lib. De Missis privatis: „Si diabolus, inquit, ipse veniret, & ego postea rescirem, diabolum se irre-Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

„psisse in officium pastoris Ecclesiæ, specie hominis, vocatum ad prædicandum, & publice in Ecclesia donec, celebravisse Missam, & absolvisse a peccatis

DISSERT. II. CAP. I.

non quidem confectum, sed saltem administratum, non semel in Ecclesiastica historia legimus, ut S. Agneti de monte Politiano contigisse, *Lectiones Breviarii* testantur. Nicephorus autem Callisti Lib. XI. cap. 20. narrat, S. Amphilochium fuisse ab Angelis consecratum Iconii Episcopum. Verum quæ de Angelorum ministerio in Sacramentis vel conferendis, vel etiam confieendis narrantur, von facile credi debent, nisi gravibus innitantur testimoniis.

4. Ideinque potiori jure dicendum de beatis Comprehensoribus, qui potestatem, qua in hac vita potiti sunt, non videntur amisisse, firmo in ipsis remanente Baptismi, Chrismatis, aut etiam Ordinis, charactere; quamvis nec ipsi ordinarii esse possint Sacramentorum ministri. His breviter prænotatis sit

PROPOSITIO I.

*Soli homines viatores sunt ordinarii
Sacramentorum ministri.*

5. Prob. ex ipsa divina Sacramentorum institutione. Nam Christus Dominus, non Angelos, aut beatos cœli Cives, sed homines in terra degentes allocutus est, cum Matth. XXVIII. 19. dixit undecim Apostolis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti;* & cum Jo. XX. 22. iisdem dixit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis &c.* Ideinque præstítit in institutione Eucharistie Lucae XXII. 19. Hinc Apostolus Paulus Eph. IV. 8. & seq. Christum, inquit, ascendentem in cælum dedit dona hominibus; postea hæc dona enumerat dicens: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ... in opus ministerii &c.* Et in prima epist. ad Cor. IV. 1. *Sic nos, inquit, existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Ac desi-

nique ad Hebr. V. 1. *Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis.* Et quamquam in his, aliisque similibus locis nulla ponatur particula exclusiva Angelorum, aut cœlestium Beatorum, hoc ipso tamen, quod hominum tantummodo viatorum mentio fit, manifestum est, hos solos esse ordinarios Sacramentorum ministros.

6. Hanc hominum excellentem prærogativam ita S. Jo. Chrysostomus exornat in Lib. III. *De Sacerdotio* cap. 5. inquiens: *Qui terram incolunt, in eaque commorantur, ad ea, quæ in cœlis sunt, dispensanda commissi sunt, potestatemque acceperunt, quam neque Angelis, neque Archangelis dedit Deus &c.*: unde eloquentissimus iste Pater quanta sit, & quam venerabilis ministrorum Christi dignitas, merito concludit.

PROPOSITIO II.

Non quilibet homo viator, etiam baptizatus, est ordinarius omnium Sacramentorum minister (a).

7. Hæc propositio pertinet ad fidem: nam Concilium Tridentinum Sess. VII. cap. 10. *de Sacram. in gen.* ita definit: *Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, & in omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.*

8. Prob. autem ex locis Sacr. Scriptur. supra n. 5. allatis, quibus alia addi possunt; ut illud 1. Corinth. XII. 28. *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos &c. ... Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ &c.* Præterea illud ejusdem Pauli ad Hebr. V. 4. *Nec quisquam sumit sibi honorem (Pontificatus), sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron; quem scilicet Moyses jussu Dei una cum filiis suis assumpsit, ut sacerdotio fungeretur Exodi XXVIII.* Post autem hæc lex in populo Dei religiose semper servata fuit, ut nonnisi ad Sacerdotes de stirpe

„tis, & tali munere functum esse juxta institutionem Christi; tunc cogemur fateri, Sacraenta ideo non esse ineffacia, sed verum baptismum, verum evangelium, veram absolutionem, verum Sacramentum corporis, & sanguinis Christi nos accepisse". Vah putidam hypothesis, & Lutheru dignam fictitii hujus casus resolutionem!

(a) Lutherus in impio suo Libro *de abroganda Missa* insane gloriatur, se invictis Scripturis demonstraturum, legitimum illud, & unicum verbi ministerium esse commune omnibus Christianis, sicut & sacerdotium, & sacrificium. Similia docet in Lib. *De Captivitate Babylonica*, ubi de Ordine, tum in epist. ad Pragenses, aliisque in locis, hoc solum monens hujus potestatem usum iis tantummodo concedendum esse, qui consensum communis habent, vel vocationem Majoris, ne scilicet aliqua in Ecclesia oriatur confusio. Inter articulos Lutheri a Leone X. dannatos hic etiam

est: *Ubi non est sacerdos, æque potest quilibet Christianus Sacraenta administrare, etiamsi mulier, aut puer esset.* Hodierni vero Lutherani, quamvis omnibus christianis privatum docendi, erudiendi, reprehendendi &c. potestatem concedant vi spiritualium sacerdoti, ut loquitur Jo. Franc. Buddeus in *Instit. Theol. Lib. V. cap. 4. §. 14.*, volunt tamen, id palam præstari non posse, nisi a ministris ad id deputatis. Similiter omnibus concedunt facultatem ministrandi baptismum in casu necessitatis, non tamen ordinarie; multoque magis docent certis personis alligataem esse potestatem conficiendi sacram concam, & peccata retinendi, aut solvendi. In quo in ipsa Confessione Augustana art. 14. cavitur, ne aliquis audeat Sacraenta administrare, nisi rite vocatus. Sed in eo vehementer errant, quod hauc potestatem a legitimo fonte non repetant; qui ipsorum error amplam nobis dicendi materiam alibi supeditabit.

pe Aaron administratio sacerorum pertineret. Celebre est illud, quod legitur in secundo libro Paralipon. XXVI., nempe Azariam Sacerdotem unum cum eo, aliis Sacerdotibus fortiter restitisse Oziæ Regi, qui adolere voluit incensum super altare thymiamatis, eique dixisse: *Non est tui officii, Ozius, ut a te leas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt a te hujusmodi ministeria.*

9. Hinc etiam constans semper fuit Ecclesiæ natus, ut Sacramentorum administratio nonnisi iis concrederetur, qui essent ad hoc ministerium sacra Ordinatione destinati, excepto Baptismo necessitate urgente, ut suo loco dicetur. Porro in Actis, & epistolis Apostolorum saepe legimus, per manum impositionem fuisse Episcopos, Præsbyteros, & Diaconos ordinatos, quod supervacaneum utique fuisse, si omnibus indiscriminatim tribuisset Christus potestatem Sacramentorum consideandom. Quæ praxis fuit postea ab Ecclesia religiose custodita. Et quando Coilethus simplex Sacerdos temere ausus est Episcopos, & Sacerdotes consecrare, illius Ordinationes irritæ declaratae sunt in magna Synodo Nicæna. Hinc etiam in Ecclesia a priinis usque temporibus varia instituta sunt ministeria, & pro singulis Sacramentis varii & diversi sunt ordinati ministri, ut patebit inferius.

10. Obj. primo. Omnes Fideles a Christo Iesu instituti sunt Sacerdotes, dicente Petro in prima epist. cap. II. 5. *Et ipsi, tanquam lapides rivi superæsticamini, domus spiritualis, Sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum.* Item vers. 9. *vos autem genus electum, gens sancta, regale sacerdotium, populus acquisitionis.* Item Apocal. I. 6. *Christus fecit nos regnum, & Sacerdotes, Deo, & Patri: & cap. V. 10. Fecisti nos Deo nostro regnum, & Sacerdotes; & cap. XX. 6. Et erunt Sacerdotes Dei, & Christi.*

11. Resp., his in locis *Sacerdotis* nomen tribui omnibus fidelibus latiori significatione; quemadmodum ipsi adversarii coguntur accipere nomen regis omnibus fidelibus pariter tributum. Duplici autem ratione omnes fideles dici possunt *Sacerdotes Christi*; primo quatenus omnes simul cum veris Sacerdotibus incrementum altaris Sacrificium Deo offerunt; unde in Canone Missæ Sacerdotes dicunt de fidelibus: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt &c.; offerunt, inquit, non officio sacerdotali, sed conjunctione animorum.* Sane S. Petri objecta verba desumpta sunt ex cap. XIX. Exodi, ubi Deus ore Moysis dixit Israelitis v. 6.: *Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta;* non quasi singulis Israelitis licet veri sacerdotii munis fungi, quæ solis filiis Aaron erant reservata; sed quia omnes una cum Sacerdotibus conjunctione animorum sacrificia Deo offerebant. Hanc explicationem adoptat S. Au-

gustinus Lib. XX. *De civ. Dei* cap. 10. Tom. IX.
12. Secundo. Si aliqui malint hæc loca singularibus fidelibus applicare, tunc sacerdotium, sicut & regnum, intelligi debet in sensu spirituali, quatenus omnes boni fideles offerunt Deo spirituales hostias, idest hostiam laudis... fructum laborum constituentium nomini ejus. Hebr. XIII. 15.; orationes insuper, quæ Apoc. VIII. 3. vocantur vicencia multa Deo oblata super altare aureum, quod est ante thronum Dei; aliaque virtutum opera, quæ sunt spirituales hostiae, acceptabiles Deo per Jesum Christum. Reges etiam vocantur omnes Christiani, quia servire Deo regnare est, ut loquitur Ecclesia: vel quia omnibus fidelibus dispositum, & paratum est regnum Dei, ut inquit ipse Christus. Hoc sensu dicebat S. Ambrosius Lib. IX. *De Sacer.* cap. 1.: *Unusquisque filialis unigener in sacerdotium, ungitur & in regnum: sed spirituale regnum est, & sacerdotium spirituale.* Quocumque autem modo objecta loca intelligantur, procul absunt a perversa illa Lutheri interpretatione, ut singuli fideles dici possint veri Sacerdotes, verique Ministri omnium Sacramentorum.

13. Inst. primo. Sacerdotes comprehenduntur sub nomine *Cleri*: atqui hoc nomine intelliguntur omnes fideles; nam S. Petrus cap. V. laud. primæ epist. vers. 2. seq. Seniores Ecclesiæ hortatur, ut pascant gregem Dei, non ut dominantes in Cleris; ergo omnes fideles ad ordinem Ecclesiasticum, seu cœtum Clericalem pertinent.

14. Resp. *Cleri* vocem modo communiter designare illam populi Dei portionem, quæ Ecclesiasticis munis obeundis destinata est, quamvis generaliter aliquando possit etiam significare totam Ecclesiam, seu populum Dei, prout pastoribus & ovibus, ministris, & plebe componitur. Primo sensu accipitur hæc vox in Act. Apost. I. 17. ubi dicitur Judas sortitus sortem ministerii Apostolatus (græce ἐλλαγε τὸν κλῆρον τὴν διακονίας ταῦτα). Alio sensu, scilicet pro toto populo Israelitico accipitur in Ps. XXXII., ubi dicitur: *Populus, quem elegit (Deus) in hæreditatem sibi.* S. Petrus autem in sua epistola seniores, hoc est non tam ætate, quam dignitate in populo præcedentes, obseruat, primo ut pascant gregem Dei; secundo, ut non dominetur in cleris, seu ut non imperiose regant Ecclesiam, nempe clericos, seu portiones Ecclesiæ sibi subjectas: sed forma facti gregis ex animo, nempe exemplo potius, quam auctoritate alios ad pietatem alliciendo. Et nihil prorsus in toto contextu apparet, ex quo possit perfecta inter omnes æqualitas extendi. Quidam cum Hieronymo in epist. LIII. ad Nepotianum legendum putarunt in numero singulari, neque ut dominantes in Clerum, nolens scilicet, Episcopos superbia dominatum exercere in Clericos sibi subjectos (a).

15. Inst. secundo. Apostolus Paulus ad Gal. III. 28.

(a) *Episcopi*, inquit laud. Sanct. Doctor, *Sacerdotes se esse norerint, non dominos: honorent Clericos;*

25. *Non est, inquit, Julaeus, neque Cræcus, non est servus, neque liber, non est masculus, neque femina: omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.* Hinc Lutherus sic inferebat: *Christus est Sacerdos; omnes Christiani sine ullo discrimine sunt unum cum Christo: ergo omnes sunt Sacerdotes, & Sacramentorum Ministri.*

16. Resp., legitimum Paulini textus sensum hunc esse, nullam esse gentis, aut sexus distinctionem in lege Evangelica ad justitiam consequendam, contra ac Galatae putabant, quasi ex lege Mosaiæ aliquam prærogativam præ Gentilibas traherent. Ceterum ibi de ordine hierarchico Apostolus non agit, quem alibi luculenter distinxit. Vid sup. n. 5. Ex quo autem dicuntur omnes Christiani *unum in Christo Jesu*, ineptissime infertur, *constem esse omnes Sacerdotes*: hæc enim unitas est per dominum fideli, & gratia, non autem per participationem omnium donorum, quibus ejus anima fuit cumulatissime exornata. Voluit autem Christus summi sui Sacerdotii, suæque infinitæ potestatis partes alias quibusdam fidelibus communicare: unde *quosdam quidem dedit Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas &c.* Vid. sup. n. 8.

17. Nonnulla alia Scripturæ loca agglomerat Lutherus, ut probet, unicuique fidelium concessum esse, Ecclesiastica munia obire; præcipue vero utitur cap. XIV. 26. epist. primæ S. Pauli ad Corinthios, ubi dicitur, unumquecumque fidelium habere *psalmum, doctrinam, apocalypsim, linguam, interpretationem;* & v. 51. posse omnes per singulos prophetare, ut omnes discant.

18. Verumtamen hæc, & ejusdem generis alia trahi nullo modo possunt, ad probandum, omnes & singulos homines baptizatos idoneos esse Sacramentorum ministros. Primo enim, quæ S. Paulus laud. in loco enumerat, non sunt Sacramenta, sed munia quædam Ecclesiastica ad utilitatem, & ædificationem fidelium. Deinde erant quædam extraordinaria gratiarum dona, quæ prius illis Ecclesiæ nascentiis exordiis Deus largiri dignatus est, ut erant etiam aliæ gratiæ gratis dætae, quas idem Apostolus in eadem epistola cap. XII. enumerat, & quas certe Lutherus in exemplum non trahet ad præsens Ecclesiæ regimen.

19. Obj. secundum. Tertullianus in Lib. *De exhortatione castitatis* cap. 7. „*Nonne, inquit, & laici sacerdotes sumus?* Scriptum est, regnum quoque nos, & sacerdotes Deo, & Patri suo fecit. Differentiam inter Ordinem, & plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, & honor per Ordinis concessum sanctificatus a Deo (a). Ubi Ecclesiastici Ordinis non est concessus, & offers, & tingis, & sacerdos es tibi solus; sed ubi tres, „*Ecclesia est, licet laici*“. Omnes itaque Christiani, Tertulliano judice, sunt divino jure sacerdotes, adeoque idonei Sacramentorum ministri.

20. Respondet Nat. Alexander *Hist. Eccl.* in Scic. II. Dissert. XXIX. cap. 4. art. 8., Librum *De exhort. castitatis* a Tertulliano impia Montani heresi jam infecto editum fuisse, atque objectum textum pertinere ad errores Montanistarum, seu Pepuzianorum, qui jus, & ordinem sacerdotii mulieribus ipsis tribuebant, ut ex S. Epiphonio colligitur. Ejusdem sententia est Jac. Pamelius in Vita Tertulliani; ubi notat, hereticum plane esse illud dictum: *Ubi tres, Ecclesia est, licet laici;* quod Tertullianus repetit in Lib. *De pudicitia*, quibus verbis existimatur eo devenisse dementiæ, ut Ecclesiam coaluisse innuerit ex his tribus, Montano, Priscilla, & Maximilla. Idem judicium de hoc Tertulliani opere fert Duguetius in *Collationibus Ecclesiasticis* Dissert. VIII. 5. 2. (b). Illud sane certum est, Tertullianum adhuc sanum, & catholicum alterius sensus, & scripsisse. Nam *De Prescript. Hereticorum* cap. 41. inter alia Hereticorum vitia hoc etiam exhorret, quod *& laicis sacerdotalia munera injungunt*. Aliqui putantes exhortationem castitatis fuisse scriptam a Tertulliano, antequam ab Ecclesia catholica desiceret, ejus dicta emollienda censem, &

21. Respondent, eum nonnisi sensu improposito nomen *Sacerdotis laicis* tribuisse, quatenus poterant ad Presbyterii gradum promoveri, modo virgines, aut monogami essent. Hinc allatis in objectione verbis, quæ certe durissima sunt, hæc alia molliora subjicit: „*Omnis nos Deus ita vult dispositos esse, ut ubique Sacramentis ejus obvendis apti simus...* Nisi & laici ea observent, „per quæ Presbyteri adleguntur, quomodo erunt Presbyteri, qui de laicis adlegantur? Ergo pu-

„*gnatae*

quasi Clericos, ut & ipsis a Clericis, quasi Episcopis honor deferatur. Scitum est illud Oratoris Domitii (verius L. Licinii Grassi): eur ergo te habeam ut principem, cum tu me non habeas ut Senatorem? Hactenus Hieronymus.

(a) In pervetusto Agobardi codice, quo Rigaltius natus est, hic textus ita legitur: „*Et honor per Ordinis concessum sanctificatur, adeo ubi Ecclesiastici Ordinis &c.* Quam lectione in secenti sunt doctissimi viri Petrus de Marca in Dissert. *De discriminatione Clericorum, & Laicorum*, Dion. Petavii in *Districta De potestate consecrandi*, & Lib. III. *Hierarchie Eccles.* cap. 3. ac Nat. Alexander *Theol. Dogmat. & Mor.* Lib. II. *De Sacerdoto.* in gen. cap. 7. art. 5. Repingunt tamen Albaspi-

næus in suo Tract. gallico *De Eucharistia*, Duguet in *Collat. Ecclesiasticis* Dissert. VIII. aliisque non pauci.

(b) Alii tamen repugnant propter auctoritatem S. Hieronymi, qui hunc librum nulla censura notavit. Sed ulterius observant, cum Tertullianus ea in hoc loco memoret, quæ passim apud omnes Christianos sua aetate fieri consueverant, etiam rejecta Tertulliani auctoritate, tanquam hominis extra Ecclesiam scribentis, adhuc solvendam remanere difficultatem. Verumtamen dici potest, Tertullianum ea referre, quæ apud solos Montanistas in usu erant, vel quæ ex perversis Montanistarum principiis consequebantur; non autem quæ in Ecclesia Catholica obtinebant.

„gnre debemus ante laicum jussum a secundo matrimonio abstinere, dum Presbyter esse non alicui posset, quam laicus semel fuerit maritus (a)”. Fortasse igitur obscuris illis verbis nil aliud voluit Tertullianus significare, quam etiam laicos esse quodammodo sacerdotes, quia possunt ad Presbyterii gradum promoveri; eaque de causa eos hor-tatur, ut vel a nuptiis omnino abstineant, vel primis sint contenti, ne per bigamiam obstatulum Presbyterii honori ponant.

22. Adhuc difficultiora primo intuitu videri possunt, quae Africanus Doctor subjicit, videlicet differentiam inter Ordinem, & plebem esse constitutam Ecclesiae auctoritate. Sed ea, quae sequuntur, manifeste immunt, non excludi divinam auctoritatem; ita enim habet communis lectio: *Differentiam inter Ordinem, & plebem constituit Ecclesiae auctoritas, & honor per Ordinis concessum sanctificatus a Deo; quibus verbis non humana solum, sed etiam divina significatur auctoritas. Quod si quis contendat, sequendam esse lectionem Rigaltii, nempe honor per Ordinis concessum sanctificatur, adeo ubi Ecclesiastici Ordinis non est consensus &c., tunc fortasse dici poterit, Tertullianum non intendere ad Sacramentalem, atque essentiale differentiam inter Presbyteros, & laicos, quae ex iure divino descendit, sed ad honorem consensus, ut Presbyteris sedentibus luci starent, & ad alias externas ceremoniales differentias, quae ad decorum sacerdotalis dignitatis salubriter, & decenter ab Ecclesia postmodum ordinata sunt; ut quenadmodum Clerici a laicis, & Clerici ipsi gradibus, & ordinibus sacerdisti distineti sunt, ita externo cultu, & honore distinguuntur.*

23. Inst. Tertullianus addens: *Ubi ecclesiastici Ordinis non est consensus, & offers, & tingis (idest baptizas); & sacerdos es tibi solus, manifeste indicat, deficientibus Ecclesiae ministris, posse quemlibet laicum, tamquam sacerdotem, Sacraentea ministrare.*

24. Resp., haec etiam non esse nimis presse accipienda, sed latiore sensu, de oblatione minus propria, scilicet non de illa oblatione, quae fit cum rei oblatæ mutatione, seu de ipsa sacrificii Eucharistici confectione, quæ nonnisi ad Sacerdotes pertinet, sed de illa oblatione, quæ etiam a laicis una cum Sacerdote sacrificante fieri potest, & solet. Ita enim Tertullianus offerendi verbum quandoque usurpat, ut in Libro *De monogamia* cap. 10. explicans pietatis officia, quæ mulier defuncto marito præstare solet: *Pro anima ejus,*

*inquit, orat ... & offert annuis diebas dormitionis ejus. Hic certe nemo suspicabitur, Tertullianum nomine oblationis intelligere Missæ sacramentum a muliere celebratum. Sic pariter quando dicit, deficientie ecclesiastici Ordinis consessu, ipsum laicum offerre, tñgere, & sacerbotem sibi esse, nihil aliud significare voluit, quam consuetudinem tempore persecutionum vigentem, ut fideles Eucharistiae Sacraementum a Sacerdote acceptum apud se conservarent, offerrent, & sumarent: unde quodammodo unusquisque erat sibi ipsi Sacerdos. Hoc expresse tradit ipse Tertullianus in fine libri *De oratione* dicens: *Accepto corpore Christi, & reservato, utrumque salvum est, & participatio sacrificii, & execuicio officii. Laicos autem in casu necessitatis baptizare, seu tñgere posse, nemo dubitat.**

25. Postrema verba, *Ubi tres, Ecclesia est, iacet laici, benigne explicari poterunt de Ecclesia sumpta, non in ordine hierarchico, quam nemo dixerit, ex solis laicis coalescere posse, sed in ordine charitatis, secundum illud dictum a Christo Domino Matth. XVIII. 20. Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in meo euorum. Difficilis hujus Tertulliani textos videri potest explicatus a doctissimo Dion. Petavio, tum in Lib. III. *De Eccles. Hierarchia* cap. 3., tum in Diatriba *De potestate consecrandi adv. Salmasium*, qui sub anagrammatico *Messalino* nomine Dissertationem ediderat *De episcopis, & Presbyteris.**

C A P U T II.

Ostenditur, ad velorem Sacramentorum necessariam non esse Ministri sanctitatem.

26. Nemini dubium est, nec unquam fuit, monum probitatem, & conscientię munditiem esse necessariam, ut quis licite, & pie Ecclesiae Sacraenta conficiat, & ministret. Vid. S. Thomas 5. P. qu. 64. art. 6. Sed sub initio Sæculi IV. Donatiste, qui in Africa diuturnum, & turbulentissimum schisma excitarunt, stolidè pntantes totam Ecclesiam Christi funditus corruisse, & solum in exigua illa Africæ parte; quam ipsi incolebant, fuisse incorruptam servatam, cœperunt eos baptizare, qui ad eorum schisma ex catholicis castris transfugiebant, docentes Baptismum, atque alia Sacraenta ab impiis ministris (quales ipsi catholicos omnes reputabant) collata nihil omnino vale-re (b).

27.

(a) Similia scripsit etiam Sanct. Hieronymus epist. CXXIII. inquiens: *Quanquam lege sacerdotali teneatur & laicus, qui taliter preberet se debet, ut possit eligi in sacerdotem: non enim eligitur, si bigamus fuerit. Porro eliguntur ex laicis sacerdotes: ergo & laicus tenetur mandato, per quod ad sacerdotium pertinetur. Immo haec ex ipso Tertulliano exscripta vi-*

dentur; quanquam non dubito, ea a tanto Doctore in sano sensu prolatæ fuisse.

(b) Donatiste circa annum Christi 311. Ecclesiam diro schismate dilacerare coperunt, cuius primus auctor fuit Donatus a casis nigris in Numidia Episcopus. Hic cum quibusdam seditiosis partium avaritia, partim ambitione corruptis, Cæcilianum Episcopum Carthagin-

27. Eundem errorem una cum pluribus aliis postea suscitavit Jo. Wiclefus, cuius ea fuit propositio in Concilio Constantiensi Sess. VIII. anno 1415. damnata: *Si Episcopus, vel Sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat.* Id ipsum docuisse convincitur Jo. Hus, dum in Tract. de Decimis scriptis, quod nullus est dominus civilis, nullus Praelatus, nullus Episcopus, dum est in peccato mortali. Waldenses item, & Albigenses, teste S. Antonino P. IV. Summae tit. 11. cap. 5. ac nonnulli alii Hæretici Sæc. XII. ejusdem erroris accusantur (a), contra quos sit

PROPOSITIO

Probitas, & sanctitas non est necessaria in Ministro, ut valide Sacramentum conficiat.

28. **H**æc propositio satis probata manet ex omnibus iis sacrae Scripturæ locis, quibus in super. Dissert. cap. 10., & 11. ostensum est, Sacramenta novæ legis non esse signa sterilia, & vacua, sed signa efficacia, quæ continent gratiam, eamque in nobis producent ex opere operato, non autem ex opere operantis. Hinc manifestum fit, eorum effectum non pendere a sanctitate ministri, sed a virtute Iesu Christi eisdem indita.

29. Hanc invictam contra Donatistas rationem nobis suppeditat Paulus ad Rom. VIII. 53. inquiens: *Deus est, qui justificat:* & adhuc clarius Evan-

gista Joannes cap. I. 53. dicens de Christo: *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto;* quæ verba magnus Augustinus Tract. VI. in Joan. n. 7. T. IV. ita pulchre commentatur: *Petrus baptizet, hic est, qui baptizat;* *Paulus baptizet, hic est, qui baptizat;* *Iudas baptizet, hic est, qui baptizat.* Et postea subdit: „Nam si pro diversitate meritorum „Baptisma sanctum est, quia diversa sunt merita, „ta, diversa erunt baptismata, & tanto quisque „aliquid melius putatur accipere, quanto a me „liore videtur accepisse ... Illud, quod datum est, „unum est, nec impar propter impares ministros, „sed par, & æquale, propter *Hic est, qui baptizat*”. Eadem fere in Lib. De Unitate Ecclesiæ, cap. 21. & alibi sæpe.

30. Simile argumentum nobis suppeditat Apostolus Paulus in sua prima epist. ad Corinthi. cap. I. 12. inquiens: *Unusquisque vestrum dicit; ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephae, ego autem Christi. Divisus est Christus?* Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Et cap. III. 4. Quid igitur est Apollo? Quil vero Paulus? Ministri ejus, cui credidistis Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus... Dei enim sumus adjutores, Dei agricultura estis, Dei cœdificatio estis. Quæ Pauli verba iterum expendens laudatus mox S. Augustinus Tract. V. in Joan. n. 7.: „Baptizavit ergo Paulus, inquit, tanquam minister, non tanquam ipsa potestas: baptizavit au-

„tem

perisse, iis tantum locis exceptis, in quibus Donatistæ regnabant; deinde efficaciam Sacramentorum ita a sanctitate Ministri pendere, ut nulla prorsus essent, quæ a malis hominibus conferebantur; unde non nisi a suis, quos filios martyrum appellabant, vera Sacramenta confici docebant; & omnes, qui ad eorum castra infeliciter transibant, undecunque venissent, rebaptizare conseruerant. Hæc nefanda hæresis in tribus Conciliis, Rionano sub Melchiade an. 313., Arelatensi sub Sylvestro an. 314., & in generali Niceno an. 325. sub eodem Sylvestro dannata, & a Constantino Magno, ejusque successoribus aliquoties proscripta, diutinam perduravit usque ad Gregorii Magni ætatem. Hæc ounia, & alia permulta, quæ brevitatè causa optimissimus, constant potissimum ex Optato Milevitano, & Magno Augustino, qui contra hanc pestilentissimam sectam invite pugnarunt. Ex recentioribus autem praeter Historicos, Baronium, Natalem Alexandrum, Tilenonitum, Ursinum, & Fleurum videri possunt Hen. Valesius in Dissert. De schismate Donatistarum, Elies Dupinius in editione Optati Milevitani, Fratres Ballerini in Tom. III. Operum Theologic. Card. Norisii, & Remigius Ceillier Des Auteurs Eccles. T. VI. cap. 16.

(a) Lutherani tamen hac in parte Ecclesiæ Catholicae dogma retinuerunt. Nam in Confessionis Augustanae Apologia art. 7. dicitur: *Non admittit Sacramenti efficaciam, quod per indignos tractantur.* Neque alia est Calvinistarum doctrina.

nensem a sua cathedra dejicere conatus est sub falso praetextu, quod Felix Aptungitanus ejus ordinator *Traditor* esset (quo nomine ii appellabant, qui libros sacros infidelibus tradiderant) & ipse Cæcilianus Confessoribus in carcere detentis victimæ subinistrari prohibuisset. Ad schisma favendum, & late propagandum contulit Lucilla femina Hispana, dives opum, & a Cæciliiano antea suboffensa, quia eam reprehenderat, quod os enjusdam Martyris nondum ab Ecclesia indicati superstitione coleret. Schismatica factio Secundum Tigisitanum Numidiæ Primate, cum aliis Episcopis numero 70. Carthaginem evocavit, ubi habita pseudo synodo in privata quadam domo (nam Ecclesiam Cathedralem rna cum sua plebe Cæcilianus constanter retinuit) Majorinum quendam Lucillæ domesticum ejusdem Ecclesiæ Episcopum ordinavit. Hoc primum fuit schismatis initium, quod postea in Africa late succrevit, majori tamen, saevaque parte Cæciliiano adhaerente: enim quo etiam Apostolica Petri Sedes, omnesque Ecclesia transmarinæ semper communicarunt. Majorino demortuo schismati suffecerunt Donatini Carthaginensem, alterum a Donato a casis nigris primo schismatis auctore. Illum schismatici ob doctrinæ copianæ, ac singularem facundiam *Magnum* appellarunt; atque ab eo *Donatistarum* nomen derivatum credit Optatus Milevitanus Lib. III. contra Parmenianum.

In initio quidem Donatistæ schismatis tantummodo reierant, sed brevi in apertam hæresin inciderunt, doentes *primo*, veram Christi Ecclesiam ubique terrarum

„ tem Dominus, tanquam potestas. Intendite: Et
„ potuit hanc potestatem servis dare, & nolleit.
„ Si enim daret hanc potestatem servis, id est ut
„ ipsorum esset, quod Domini erat, tot essent ha-
„ ptismi, quot essent servi; ut quomodo dictum
„ est baptismus Joannis, sic diceretur baptismus Pe-
„ tri, sic baptismus Pauli, sic baptismus Jacobi,
„ baptismus Thomae, Matthaei, Bartholomei....
„ Ergo ne tot baptismata dicerentur, quot essent
„ servi, qui baptizarent, accepta potestate a Do-
„ mino, sibi tenuit Dominus baptizandi potesta-
„ tem, servis ministerium dedit:” servis, inquam,
tam bonis, quam malis, ut ibidem S. Doctor
explicare pergit.

51. Porro Angelicus noster Praeceptor 5. P. qu. 64. art. 5. post allegatam Magistri sui Augustini auctoritate in ita ideum ipsum argumentum more suo illustrat, & confirmat; „ Ministri Ecclesiae instru- mentaliter operantur in Sacramentis, eo quod quodammodo eadem ratio est ministri, & instru- menti. Sicut autem supra dictum est quæst. 62. art. 1. & 4., instrumentum non agit secundum propriam formam, aut virtutem, sed secundum virtutem ejus, a quo invenitur. Et ideo accidit instrumento, inquantum est instrumentum, qua- lecumque formam, vel virtutem habeat, præter id, quod exigitur ad rationem instrumenti, sicut quod corpus medici, quod est instrumen- tum animæ habentis artem, sit sanum, vel in- firmum; & sicut quod fistula, per quam tran- sit aqua, sit argentea, vel plumbea. Unde Mi- nistri Ecclesiae possunt Sacraenta conferre, e- tiam si sint mali”.

52. Hanc eamdem rationem ita clarius exponit idem Angelicus IV. Cont. Gent. cap. 77. „ Quod agit in virtute alterius, non assimilat sibi pa- tiens, sed principali agenti, non enim dominus assimilatur instrumentis, quibus artifex utitur, sed arti ipsius. Ministri autem Ecclesiae in Sa- cramentis non agunt in virtute propria, sed in virtute Christi, de quo dicitur Jo. I. 35. *Hic est, qui baptizat*, unde & sicut instrumentum ministri agere dicuntur; minister enim est sicut ut instrumentum animatum. Non igit malitia ministrorum impedit, quin fideles salutem per Sacraenta consequantur a Christo.”

53. Aliud etiam argumentum ibidem sumit S. Doctor ex malis Prælatis, quibus Dominus obediens jubet Matth. XXIII. 2. dicens: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisei: quæcumque ergo dixerint vobis, servate, & facite; secundum autem opera eorum nolite facere.* Multo autem magis, inquit, obediendum est aliquibus propter hoc, quod suscipiunt ministri a Christo, quam propter Cathedram Moy- si. Est ergo etiam malis ministris obediendum; quod non esset, nisi in eis Ordinis potestas maneret, propter quam eis obeditur. Habent ergo potestatem dispensandi Sacraenta etiam ma- li.” Nonnullæ aliæ theologicæ rationes videri

possunt ibidem; tum apud S. Augustinum laud. supra Tract. V. & VI. in Joan., alioquin in libris, quos contra Donatistas scripsit, & qui To- mo XII. ipsius Operum continentur.

54. Sed omittendum non est illud argumentum ad hominem, quo utebatur S. Augustinus Lib. IV. Contra Cresconium cap. 16. Donatistas incon- stantiae, & contradictionis accusans, quia Maxi- minianenses non rebaptizabant, quos tamen non so- lum peccatores, sed ut aspides, viperas, par- cillas, & cadavera Ægyptiorum insepulta in Con- cilio Bagrjensi condemnaverat. Hac enim agendi ratione observabat Augustinus, & ipsos judicasse, non eorum meritis, a quibus ministratur, nec eorum quibus ministratur, constare baptismum; sed propria sanctitate, atque veritate, propter eum, a quo institutus est, male utentibus ad perniciem, bene utentibus ad salutem.

55. Observabat insuper, etiam in Donatistarum cœtu, non omnes ministros esse probos, & sanctos, immo aliquos fuisse impios, & scelestissimos, quorum tamen Sacraenta esse valida cen- sebatur. Cumque Cresconius Donatista respondisset, ministri improbi, sed occulti valida esse Sacraenta, non autem publici, ita S. Doctor eum refellit ex propria eorum doctrina Lib. III. cap. 5.; dicebant enim Donatistæ, absurdum esse, quod maculosus alium purificet, abluat sordidus, emundet immundus, infidelis det fidem, & criminosus faciat innocentem. Jain vero haec omnia sequi ostendebat Augustinus, etiam quando minister est peccator occulus. Cumque respondisset Cresconius, non ministrum ipsum, sed famam ejus bonam, quamvis inanem, & falsam, haec omnia præstare, ita eum ad incitas redigit S. Doctor: *Itane ad mundandum hominem, quando boni ministri defuerit vera vita, tunc mali ministri falsa sufficit fama, quæ hoc efficiat, quod efficeret bona vita, ut ad hominem sanctificandum, quando ministri latet ini- quitas, ministra Deo militet falsitas?* Et poste ostendit, non ministrum improbum, sed Deum bonum per malum ministram homines emundare, & sanctificate.

56. Atque ad hoc explicandum, & ipse Augu- stinus, & alli Ecclesiæ Patres, aptissimas attule- runt similitudines. S. Thomas supra num. 51. laudatus utitur similitudine corporis medici, quod sive sanum sit, sive infirmum, valet tamen ut instrumentum animæ ad medicinam ægrotis propinandam: tum fistulae plumbeæ, per quam trans- sit aqua, non minus, quam per argenteam. S. Gregorius Nazianzenus Orat. XL. *De Baptismo* num. 26. ministros baptismatis probos, & impro- bos comparat duobus annulis, quorum alter aureus sit, alter ferritus, ambo tamen eamdem Impera- toris imaginem insculptam habeant, atque in ce- tra imprimant; totum discrimen erit in materia, non autem in signo. S. Augustinus adhibet exem- pli vel agricolæ, cuius prava intentio semini no- ce-

cere non potest, ne fructificet; vel lucis, quæ etiam per loca cœnosa sine ulla immunitia diffunditur; quibus similitudinibus aliqua ratione explicatur, quomodo Sacramenta suam virtutem retineant, etiam quando a malis ministris conferuntur.

57. Ex his, aliisque momentis, quæ brevitatis desiderium nos omittere coegerit, manifeste apparet, Donatistarum errore in merito fuisse iam Sæculo IV. ab universa Ecclesia proscriptum, atque eliminatum; & quando sæculis posterioribus a Jo. Wiclefo, ejusque assecla Jo. Hus iterum ab ore revocatus est, fuisse iterum in Constantiensi Synodo jure condemnatum; ac denique a magna Tridentina Synodo Sess. VII. can. 12. ita definitum: *Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, servaverit, non confiscere, aut conferre Sacramentum, anathema sit.*

Solvuntur objectiones Donatistarum.

58. Objiciebant Donatistæ innumera fere sacr. Scripturarum loca utriusque testamenti, in quibus Deus summam a suis ministris exigit munditatem, & sanctitatem. Exodi XIX. 22. *Sacerdotes, qui ascendunt ad Dominum, sanctificantur.* Lev. XX. 17. *Homo qui habuerint maculam, non offeret panes Deo suo.* Proverb. XV. 8. *Victimæ impiorum abominabiles.* Eccli. XXXIV. 4. *Ab immundo quid mundabitur?* Joan. IX. 51. *Sciimus autem, quia peccatores Deus non audit.* Et Lucæ XI. 25. *Qui non est mecum, contra me est.* Qui autem contra Deum sunt, non possunt esse ejusdem Dei ministri. Demum Apostolus 2. Corinthi. VI. 14. *Quæ participatio justitiae cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras?*

59. Resp., utique convenire, ac decere, ut Sacramentorum ministri justi, & sancti sint, sed id necesse non esse ad Sacramenti valorem, qui non a causa instrumentalí, cuiusmodi est minister, sed a causa principali, nempe ipso Deo, dependet. Et ego dico, respondebat S. Augustinus Tract. V. in Jo. num. 15. T. IV., & omnes dicimus, quia justos oportet esse tanti judicis ministros. Sunt ministri justi, si volunt; si autem nolunt esse justi.... securum me fecit magister meus, de quo Spiritus ejus dixit: "Hic est, qui baptizat."

40. Ecclesiastici dictum: *Ab immundo quid mundabitur?* sic explicat S. Thomas 5. P. quæst. 64. art. 5. ad 1. „Ministri Ecclesiæ neque a peccatis mundant homines, ad Sacramenta accedentes, neque gratiam conferunt sua virtute; sed hoc facit Christus sua potestate per eos, sicut per quædam instrumenta. Et ideo effectus consequitur in suscipientibus Sacramenta, non

, secundum similitudinem ministrorum, sed secundum configurationem ad Christum.”

41. Quod vero ex Evangelio Iohannis objectum est, *Scimus, quia peccatores Deus non audit,* scite observat S. Augustinus Lib. II. contra epist. Parmenianæ cap. 8. num. 17., id non fuisse dictum a Domino, sed ab illo, qui oculos corporis jam qualem restitutos habebat, sed ei oculi cordis nondum patebant. Sane Ecclesia in Litaniis ita Deum orare nos docet: *Peccatores terogamus, exaudi nos.* Ceterum orationes ministrorum malorum a Deo exaudiri, probat S. Doctor etiam exemplo Balaami (Num. XXIV.), qui cum aliqui haberet in voto, verba tamen precanis & bona fuerunt, & pro populo exaudita a Domino. Et subdit: *Unde non mirum est, verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam si a malis dicantur Episcopis, exaudiri tamen, non pro perversitate præpositorum, sed pro de ratione populorum.*

42. Illud ex Lucæ XI. Qui non est &c. tantum probat, peccatores esse non posse Dei ministros, quantum ad decentiam, quanquam possint esse idonei ministri, quantum ad valorem Sacramenti. Id luculentè explicat Anglicus laud. quæst. 64. art. 5. ad 5. inquiens: *Aliquid est debitum esse in Sacramento dupliciter: uno modo, sicut: existens de necessitate Sacramenti, quod quidem si desit, non perficitur Sacramentum, sicut si desit debita forma vel debita materia: alio modo est aliquid debitum esse in Sacramento, secundum quamdam decentiam; & hoc modo debitum est, ut ministri Sacramentorum sint boni.*

43. Mente Apostoli explicat optimus ejus interpres S. Thomas Lect. III., ut solum prohibeat communicationem cum Gentilibus, quantum ad impias eorum doctrinas contra quosdam, qui cum Christi evangelio conjungebant idolatricas superstitiones: unde dicebat: *Nolite jugum ducere cum infidelibus; quæ enim participatio &c.; jugum enim dicitur illud, quod ligat plures ad aliquid faciendum.*

44. Inst. primo, Joan. XX. 22. *Christus insufflavit in Apostolos, & dixit eis: accipite Spiritum sanctum; quorū remiseritis peccata, remittuntur eis: ergo saltem Sacramenti pœnitentiae non alii possunt esse ministri, quam qui pleni sunt Spiritu sancto.* Cam autem eadem sit ratio aliorum Sacramentorum, non nisi justi poterunt esse idonei ipsorum ministri.

45. Respondet S. Augustinus in Lib. II. *Contra epist. Parmenianæ cap. 11. n. 24.*, ipsis Christi verbis aperte significari, Spiritum sanctum esse, qui per ministros peccata remittit. *Spiritus autem sanctus in Ecclesiæ præposito, vel ministro sic inest, ut si factus non est (nempe si justus est), Sacramentum prosit & danti, & suscipienti. Si autem factus est, seu hypocrita, deest quidem illi Spiritus sanctus ad propriam salutem, ministri.*

rium tamen ejus non deserit, qui per eum salutem operetur aliorum (a).

46. Inst. secundo. Matth. VII. 18. dicit Christus: Non potest arbor mala bonos fructus facere: ergo mali ministri non possunt bonos Sacramentorum fructus producere. Immo Christus ipse dicebat peccatoribus: Vos ex patre diabolo estis Jo. VIII. 44: quomodo ergo filii diaboli possunt esse ministri Dei?

47. Respondet S. Augustinus Lib. III. cont. Litt. Petilianu cap. 44., Arborem & fructum ejus, non eum esse qui baptizat, & eum qui baptizatur; sed hominem esse arborem, fructum vero ejus opus ac vitam ejus accipi debere, quam semper habet bonam bonus, & malam malus. Alterum vero duinatax ostendit, peccatores esse indignos Sacramentorum ministros; non autem eosdem non posse a Deo assumi, tanquam instrumenta ad gratiam Sacramentalem aliis conferendam, propter rationes sup. num. 29. & seq. allatas.

48. Sic etiam S. Augustinus Lib. III. contra Cresconium cap. 8. explicabat ea verba Jerem. III. 15. Dabo vobis pastores secundum cor meum, cuiusmodi certo non sunt peccatores. Observat enim primo, apud Ezech. XXXIV. 15. Deum promisso Israelitis, quod ipse eosdem pascet: Eggo pascam. Post autem subdit, Neum & per pastores bonos, & per pastores malos pascere homines, cum iis verbum suum, Sacramentumque dispensat.

49. Libro autem IV. cap. 18. respondet Cresceno objicienti, quod ita nulla fieret distinctio inter bonos, malosque ministros, inquiens: Inter fidem, perfidumque (ministrum) plurimum distat, non ad Sacramentum, si hoc uterque habet, sed ad meritum, quia hoc alter ad salutem habet, alter ad pœnam.

50. Ob. secundo nonnulla Sanct. Patruin testimonia, quæ videntur errori Donatistarum patrociniari. S. Ambrosius in Lib. De mysteriis cap. 4. Non sanat, inquit, baptismus perfidorum, non mundat, sed polluit (b). Præterea S. Hieronymus in cap. III. Sophonias. Sacerdotes quoque, ait, qui Eucharistiae serviunt, & Sauginem Domini populis ejus dividunt, impie agunt, in legem Christi, putantes Eucharistiam imprentatis facere verba, non vitam; & necessariam esse tantum solemnem orationem, & non Sacer-

, dotum merita, de quibus dicitur (Levit. XI. juxta Vers. LXX.): Et Sacerdos, in quo fuerit macula, non accedit offerre oblationes Domino, Tertio S. Leo Papa epist. CLVI. missum Alexandriæ Ecclesiæ statum defens, Manifestum quippe est, inquit, per crudelissimum, insanissimumque sævitum omne illic cœlestum Sacramentorum lumen extinctum: existimavit igitur sanctissimus Pontifex, irrita esse omnia Sacra menta a nefarii illius Ecclesiæ hominibus confecta. Quarto Pelagius Papa (apud Gratianum XXIV. quæst. t. cap. schismatis) Non est, inquit, corpus Domini, quod schismaticus conficit.

51. Resp. ad primum S. Ambrosius loqui de baptismatibus Judæorum, & infidelium; ita enim prosequitur: Judæus urceos baptizat, & calices &c. Et clarius Lib. II. De Sacramentis cap. 1.: sunt baptisata gentium, sed non sunt baptisata. Caro lavatur, non culpa abluitur, immo in illo lavacro contrahitur. Erant autem baptisata Judæorum alia superflua, alia in figura (c).

52. Alterum S. Hieronymi testimoniūm disce liorem habere videtur expositionem. Sed a S. Thomas 3. P. quæst. 82. art. 5. ad 1. sic explicatur, quod Hieronymus per illa verba improbet errorē Sacerdotum, qui credebant se digne posse Eucharistiam consecrare ex hoc solo, quod sunt Sacerdotes, etiamsi sint peccatores. Ceterum Donatistarum errores in Dial. contra Luciferianos Doctor maximus data opera constavat.

53. Verba S. Leonis magni potius significant, impietate, & sævitia Dioscori, ejusque asseclarum adeo fuisse turbatam Ecclesiam Alexandrinam; ut ibi cessaverint Sacra menta: ita enim subdit: Intercepta est Sacrificii oblatio; defecit Chrismatis sanctificatio, & paricidialibus manibus impiorum oraria se subtraxere mysteria. Qua de re consuli possunt Historici, Evagrius Lib. II. cap. 8., & Nicephorus Lib. XV. cap. 16. Sed S. Thomas 3. P. quæst. 64. art. 9. ad 2. aliter explicat allata verba S. Leonis; nempe in Sede Alexandrina Sacramentorum lumen fuisse extinctum, quantum al rem Sacramenti, seu effectum gratiae, quem certe non recipiebant scelerissimi illi Alexandrini, non autem quantum ad ipsum Sacramentum (d).

54. Ad quartum resp., Pelagium ibi sumere cor-

(a) Adinodum pulchra est ea similitudo Nicolai Patræ in resp. ad consulta Bulgarorum apud Gratianum XV. quæst. 8. cap. sciscitanibus, cere facis, quæ accensa sibi quidam documentum affert, alii tamen communodum lucis probet. Sic malus minister bona Sacra menta administrando aliis est utilis; sed quia sacrosancta Sacra menta pollutis manibus tractat, sibi nocet eo ipso opere suo, quo aliis prodet.

(b) Hoc opus S. Ambrosio adjudicarunt quidam Heterodoxi, ut Henr. Bullingerus in epist. ad Joach. Vadianum, Rob. Coccius in Censura subjecta suæ editio-
Gazzaniga Thol. Tom. VIII.

næ Operum S. Ambrosii Helinstadii 1653., & Jo. Dalmæns De Confirmatione; sed nimiris frivolis argumentis, quæ egregie refutarunt doctissimi Editores Maurini. Vid. sup. not. ad n. 264. Diss. I.

(c) Non ita certum est, hoc etiam opus esse Ambrosio tribuendum, & Patres Maurini, quamvis ini quis sectariorū dictoria contra hoc Opus ipsis inol estissimum refellant, affirmare tamen non audent, illud esse genuinum Mediolanensis Antistitis fustum. Vid. Rom. Ceillier T. VIII. Des Auteurs Ecol. pag. 486.

(d) Hæc Angelici responsio est ad mentem S. Augu-

corpus Christi mystice, prout Ecclesiae communionem repräsentat; quo sensu etiam S. Augustinus Lib. XXI. *De Civ. Dei* cap. 25. T. IX. dicebat: „Qui est in eis (Christi) corporis unitas te, idest in Christianorum compage membrorum, cuius corporis Sacramentum fideles comunicantes de altari sumere consueverunt, ipse vere dicendus est manducare Corpus Christi, & bibere Sanguinem Christi. Ac per hoc heretici, & schismatici ab his unitate corporis separati possunt idem percipere Sacramentum, sed non sibi utile, immo vero etiam noxiū &c.”

55. Inst. Ipse S. Augustinus Lib. III. *De Baptismo* cap. 17. & 18. T. XII. aperte docet, malos ministros non posse a peccatis solvere, inquit enim: *Numquid ergo ad eamdem Columbam* (scilicet ad Ecclesiam) pertinuerint omnes avari, de quibus in eadem Catholica graviter idem Cyprianus ingemuit? Nam, ut opinor, raptiores non columbae, sed accipitres dici possunt. Quomodo ergo baptizabant, qui fundos insidiosis fraudibus rapiebant, & usuris multiplicantibus fœnus augebant, si sola illa columba, idest illa unitas, quæ nisi in bonis intelligi non potest, simplex, & casta, & perfecta baptizat? Et postea: Tales (idest avari, & raptiores) ipsius Cypriani temporibus baptizabant, quos Coepiscopos suos fuisse cum magno gemitu continebant remissionem tamen peccatorum non dabant Non enim raptoribus, & fœneratoribus diceret Dominus: Si cui dimiseritis peccata, dimitteur illi &c.”

56. Resp., admodum obscurum esse hunc S. Augustini locum, nec Theologos de vera ejusdem interpretatione inter se convenire. Verumtamen quis sibi persuadeat, invictum hunc Donatistarum debellatorem, iisdem potuisse unquam consentire? Mihi autem omnino verisimilior ea videtur explicatio, quod nihil aliud S. Doctor voluerit, nisi a malis ministris Sacraenta quidem conferri, non autem gratiam, iis nempe, qui cum illis in impietate convenient. Hanc esse S. Augustini mentem, eruit ex ipso contextu. Nam primo expresse dicit: *Sacramenti autem integritas ubique cognoscitur, sed ad peccatorum illam irrevocabilem remissionem extra unitatem Ecclesiae non valebit.* En Sacramenti integritas, quamvis effectus non sequatur, non defectu ministri, sed defectu suscipientis. Quod luculentius exponit, secundo ibidem subdens, non posse precibus Sanctorum adjuvari non solum hereticum, aut schismaticum, sed nec peccatorem intus positum, si adversum se ipse per vitam pessimam teneat debita peccatorum etiamsi per ipsius columbae

pium ministerium baptizetur; non certe defectu ministri, sed defectu impii, & impudentis peccatoris. Tertio addit de ipsis peccatoribus impoenitentibus, quod si corrigantur, & se pessimos ab baptismum accessisse fateantur, non rebaptizantur, sed incipiunt ad columbam pertinere &c.; quod postea asserit etiam de hereticis, qui foris sunt, cum correcti ad Ecclesiae veniunt unitatem. Ecce iterum validum baptisma, quamvis effectu careat, quoque baptizati ad veram, & perfectam Ecclesiae unitatem non veniant. Demum ita S. Doctor generaliter concludit, solvit qui cum columba fecerit pacem, & ligatur qui cum columba non habet pacem, sive aperte foris sit, sive intus esse velletur. Ubi effectus Sacramenti semper repetitur non a sanctitate ministri, sed a dispositionibus suscipientis. Quam doctrinam tam sèpè, & tam luculenter tradit S. Antistes, ut de ejus mente dubitari non possit. Vid. Lib. V. ejusdem operis cap. 22.

57. Ob. tertio ex ratione. Sacraenta consistunt in actione ministri, qui materiam conjungit cum forma; atqui actio ministri mali est mala: ergo etiam Sacramentum, quod ex tali actione resultat, erit malum, & nullum.

58. Respondet S. Thomas 5. P. q. 82. art. 5. ad 5. *eamdem actionem, in quantum fit ex prava intentione ministri, posse esse malam; bonam autem, in quantum fit ex bona intentione Domini, scilicet Christi, qui est causa principialis, ut dictum est sup. n. 29.*

59. Inst. primo. Mali ministri non possunt esse instrumenta Christi ad confiencia Sacraenta, quia ab ipso sunt separati utpote non habentes charitatem, per quam membra capiti unionuntur, secundum illud 1. Jo. IV. 16. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.*

60. Respondet Angelicus 5. P. q. 64. art. 5. ad 2.: „quod per charitatem membra Christi unitur suo capiti, ut ab eo vitam recipient, quia ut dicitur 1. Jo. III. 14. *Qui non diligit, manet in morte.* Potest autem aliquis operari per instrumentum carens vita, & a se separatum, quantum ad corporis unionem, dummodo sit conjunctum per quandam motionem: aliter enim operatur artifex per manum, & aliter per se curim. Sic igitur Christus operatur in Sacramentis, & per bonos tamquam per in membra viventia, & per malos, tamquam per instrumenta carentia vita”.

61. Inst. secundo. Orationis effectus dependet a maiore, vel minore orantis pietate & devotione; atqui in Sacraenta confiendiis, vel administrandi adhibentur quædam orationes: ergo si istæ vane

stini Magistri sni, qui Lib. VI. *De Baptismo* cap. 1. bene obseravit, quæstiōnem de valore baptisni Hereticorum inde ortam fuisse, quia non distinguelatur Sacramentum ab effectu, vel usu Sacraenti. Et quia

ejus effectus; atque usus in liberazione a peccatis, & cordis rectitudine apud hereticos non inveniebatur, ipsum quoque Sacramentum non illic esse putabatur.

nat sunt & iunctiles, ut sunt vanæ & iunctiles orationes impiorum, immo aliquando noxiæ, juxta illud Ps. CVIII. 7. *Oratio epius fiat in peccatum, vana etiam & irrita errunt Sacraenta.*

62. Resp. Orationes, quæ adhibentur in Sacramentis conficiendis, vel conferendis, habere viam ex Christi institutione, si constituant ipsam Sacramentorum formam, ut in Sacramento Extremæ Unctionis; vel ex Ecclesiæ meritis, si sint ab Ecclesiæ præscriptæ, saltem quantum ad valorem Sacramenti. Negari tamen non potest, hujusmodi orationes, quæ non pertinent ad formam Sacramenti, esse magis, vel minus utiles, prout major, vel minor est orantis ministri pietas & devo^{tio}. Audiens S. Thomas 5. P. q. 82. art. 6. ubi inquit: „Oratio, quæ fit in Missa, potest considerari dupliciter. Uno modo inquantum habet efficaciam ex devotione Sacerdotis orantis; & sic non est dubium, quod Missa melioris Sacerdotis magis est fructuosa. Alio modo, inquantum oratio in Missa profertur a Sacerdote in persona totius Ecclesiæ, cuius Sacerdos est minister; quod quidem ministerium etiam in peccatoribus manet Unde etiam quantum ad hoc est fructuosa non solum oratio Sacerdotis peccatoris in Missa, sed etiam omnes ejus orationes, quas facit in ecclesiasticis officiis, in quibus gerit personam Ecclesiæ: licet orationes eius privatæ non sint fructuosæ, juxta illud Prov. XXVIII. 9. Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis”.

Quæres primum, an peccatores ministrando Sacraenta peccent?

63. Respondet Angelicus 5. P. q. 64. art. 6. affirmative; idque probat ex eo, quod ministri debent Domingo conformari, secundum illud Levit. XIX. 2. *Sancti estote, quoniam ego Sanctus sum;* & Eccl. X. 2. *Secundum iulicem populi, sic & ministri ejus.* „Et ideo, subdit, non est dubium, quin mali exhibentes se ministros Dei & Ecclesie in dispensationem Sacramentorum peccent. Et quia hoc peccatum pertinet ad irreverentiam Dei, & contaminationem Sacramentorum, quantum est ex parte ipsius peccatoris (licet Sacraenta secundum seipso incontaminabilia sint), consequens est, quod tale peccatum ex genere uno sit mortale”.

64. Multo plura allegari possunt ex sacris litteris ad id comprobandum; ut illud Exodi XIX. 22. *Sacerdotes, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur.* Ps. C. 6. *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.* Isaæ LIII. 11. *Mundabimini, qui fertis vasa Domini, &c.* Si autem tanta requirebatur munditiae, & sanctitas in ministris veterum sacrificiorum, quæ umbræ erant nostrorum, quantum putemus esse necessariam in ministris Sacramentorum novæ legis, quæ ipsam gratiam continent, & virtute sua conferunt?

65. Reipsa Apostolus in prima epist. ad Timoth. III. 10. Diaconos vult esse judices non bilingues,

non multo cino de litos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium filii in conscientia pura; ac subdit: *Et hi autem probentur primum;* & sic ministrant nullum crimen habentes. Ibid. v. 2. & seq. vult, Episcopum reprehensibilem esse, omnibusque christiani virtutibus ornatum: & ad Titum I. 7. *Oportet, inquit, Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem.*

66. Noster autem S. Praeceptor in art. mox laud. ad 5. excipit casum necessitatis, quo malus Sacerdos baptizaret, quia tunc non exuberat se ut ministrum Ecclesiæ, sed subveniret necessitatem patienti. Secus est autem, subdit, in aliis Sacramentis, que non sunt tantæ necessitatis, sicut Baptismus.

Quæres secundo, an peccent qui Sacraenta suscipiunt a malis ministris?

67. Haec quæstionem ita resolvit Angelicus laud. quæst. 64. art. 6. ad 2. „Ille, qui ad Sacraenta accedit, suscipit Sacraenta a ministro Ecclesiæ non inquantum est talis persona, sed inquantum est minister Ecclesiæ. Et ideo quamdiu ab Ecclesia toleratur in ministerio, ille, qui ab eo suscepit Sacraentum, non communicat peccato ejus, sed communicat Ecclesiæ, quæ eum tamquam ministrum exhibit. Si vero ab Ecclesia non toleratur, puta cum degradatur vel excommunicatur, vel suspenditur, peccat qui ab eo accipit Sacraentum, quia communicat peccato ipsius”. Commixter tamen docent Theologi, charitatem exigere, ut qui certo uovit ministrum esse malum, ab eo non petat Sacraenta, ne ipsum ad peccatum inducat, excepto tamen casu necessitatis, quo non possit alter minister haberi.

68. Docent insuper iidem Theologi, semper melius esse Sacraenta recipere a bonis ministris, quia ut bene observat S. Thomas 5. P. q. 64. art. 1. ad 2. *quamvis effectus Sacramenti non detur melior per melioreminstrum, aliquil tamen adnexum impetrari potest recipienti Sacramentum per devotionem ministri.*

C A P U T III.

Ostenditur, ad valorem Sacraenti non esse necessariam in ministro filiem orthodoxam.

69. Hæc materia magnam habet cum praecedenti de probitate ministri affinitatem; est tamen absolute diversa; & qui fidem ministri esse ad valorem Sacraenti necessariam docuerunt, aliis nonnullis ducebantur argumentis, & quidem ad speciem multo gravioribus, quam illa sint, quæ ad suam causam defendendam afferebant Donatistæ. Insuper nunquam ab Ecclesiæ unitate se separarunt, quemadmodum se separarunt schismatici Donatistæ. Sed præstat brevem hujus erroris, qui latissime olim serpsit, malosque, ac magni no-

minis, magnæque sanctitatis Episcopos infecit, historiam texere.

70. Prima illius origo certo determinari non potest. Sunt qui eam repeatant a Tertulliano, qui in Libro *De Baptismo* cap. 15. de hæreticis inquietabat: *Non idem Deus est nobis, & illis, nec unus Christus, id est idem: ideoque nec Baptismus unus, quia non idem, quem cum rite non habeant, sine dubio non habent.* Ex qua doctrina consequebatur, baptizatos ab hæreticis esse iterum baptizandos. Hinc qui fidem esse in ministro Sacrae Scripturae necessariam contendebant, vulgo *Rebaptizantes* dici consueverunt, non quod in sola baptismi collatione fidem necessariam esse dicerent, idem enim censebant etiam de aliis Sacramentis; sed quod easus rebaptizandi frequentissimus esset; rarer autem casus Ordinatos ab hæreticis iterum ordinandi (a).

71. Communi tamen prima *Rebaptismi* epocha desumitur ab Agrippino Episcopo Carthaginensi, a quo S. Augustinus Lib. II. *De Baptismo*, cap. 7. n. 12. dicit antiquam consuetudinem ex Apostolica traditione venientem *corrumphi cœpisse;* cui consonant Vincentius Lirinensis in *Commonitorio I.* cap. 9., & ipse Cyprianus, qui in epist. LXVIII. ad Jubajanum fatetur, se morem rebaptizandi hæreticos ab Agrippino prædecessore suo accepisse. Agrippianus autem in Concilio celebrato anno 215., vel 217. hunc errorem aut primo statuit, aut ante jam exortum confirmavit; cui tamen Concilio non omnes Episcopos Afros consenseris liquet ex Epist. S. Cypriani ad Quintum: tum etiam ex eo, quod postea ad eundem errorem constabilieendum, & propagandum alias in Africa Synodos congregare, necesse fuerit. Hunc ipsum hæreticos rebaptizandi errorem fuisse in Orientali Ecclesia a duobus Conciliis apud Iconium, & Synnada celebratis constitutum, testatur Dionysius Alexandrinus apud Eusebium Lib. VI. *Hist. Eccl.* cap. 7. Dubium est tamen, an ex Africana Ecclesia ad Orientales, an potius contra ab Oriente ad Africam perversus hæreticos rebaptizandi mos

(a) Clara sunt verba Jubajani ita in epist. ad Cyprianum scribentis: *Hæretico, sicut ordinare non licet, nec manum imponere, ita nec baptizare, nec quidquam sancte, nec spiritualiter gerere.* Notandum vero, nec Cyprianus, nec qui ejus sententiam sequebantur unquam fuisse usos voce *re-baptizandi*; baptismum enim iterari non posse, omnes fatebantur; sed contendeant, baptisnum extra Ecclesiam datum nullum esse; adeoque venientes ab hæresi, non secus ac venientes a superstitione Indiaica, vel Pagana esse baptizandos. *Sine causa, inquietabat Adelphius in Concilio III. Carthagin.*, quidam falso, & invidioso verbo impugnat veritatem, ut *re-baptizare nos dicant, quando Ecclesia hæreticos non rebaptizet, sed baptizet.*

(b) Baronius ad an. 258. n. 16. putavit, memorata duorum Episcoporum legationem non a Cypriano, sed a Synodo Iconensi fuisse ad R. P. missam. Tourne-mans autem in suis conjecturis *De supposititiis aliquibus S. Cypriani Operibus & Epistola Firmiliani &c.*

commigraverit, contendentibus nonnullis, Cypriani fuisse ab Asiaticis huic controversiae implicatum.

72. Sed quidquid hac de re sit, illud certum est, Cyprianum, cum Synodum Carthaginem anno 256. celebraret, a quibusdam Numiditæ Episcopis interrogatum, an qui apud hæreticos, & schismaticos baptizati videntur, ad Ecclesiam Catholicam venientes baptizari debeant? una cum Episcopis 52. respondisse, neminem foris baptizari extra Ecclesiam posse; quod postea in alia Synodo frequentiore 71. Episcoporum iterum sicutum fuit. Hac autem de re Cyprianus perhonoriifica duorum Episcoporum legatione certior fuit Stephanum Rom. Pontificem una cum epistola (LXXII.) scripta nomine totius Synodi, in cuius fine testabantur Episcopi, se nec vim cuicunque facere, nec legem dare, quando habeat in Ecclesiæ administratione voluntatis suæ arbitrium liberum unusquisque *Præpositus, rationem actus sui Domino redditurus.* Quæ verba in aliis suis litteris Cyprianus saepius adhibuit, ut ostenderet, quantum unitas, & pax Ecclesiastica sibi cordi esset. Sperabat tamen, posse supra Roma. Pontificis auctoritate decretorum Synodo suæ pondus addere (b).

73. Verum Stephanus antiquæ consuetudinis Ecclesiæ Bomaræ, quæ ab ejusdem fundatoribus Petro, & Paulo descendebat, tenacissimus, Africanorum Episcoporum decreta aperte reprobavit, quemadmodum antea reprobaverat simile decretum Heleni, Firmitiani, aliorumque Episcoporum Ciliciæ, & Cappadociae. Ipos etiam Cypriani Legatos in conspectum suum admittere recusavit, immo vetuit, ne a quoquam recipierentur, Epistolæ tamen Synodicæ S. Cypriani respondit; sed illius responsi non nisi hoc breve fragmentum superest, quod legitur in epist. LXXIV. S. Cypriani ad Pompejum: *Si quis ergo a quacunque heresi venerit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur ad poenitentiam* (c).

74. Huic summæ Hierarchæ decreto non eam præ-

insertis Ephem. Trevoltianis an. 1734. mense Decemb. apocryphas judicavit epistolas S. Cypriani ad Jubajum, & ad Pompejum, necnon Synodum III. Carthaginem, quibus conjecturis ansam fortasse dedit P. Raym. Missorium totam hanc controversiam ut imaginariam rejiciendi, non videbimus infra.

(c) Quorun verborum hic sensus esse videtur, ut Tillemontius explicat. T. IV. art. 42., *Nihil in his, qui ab hæresi baptizati veniunt, renovetur, nisi impedit manum, quod ex veteri traditione semper factum est.* Vel, ut veritatem Duguetius, Dissert. XIV., nihil aliud innovetur, nisi quod traditio innovandum docet, scilicet non baptismus, sed sola impositio manum. Sed brevius cum P. Constant. tom. I. epist. RR. PP. ea verba quod traditum est debent parenthesi ab aliis distinguui hoc modo: *Nihil innovetur, nisi (quod traditum est) ut manus, &c., ut scilicet syntaxis accuratius servetur.*

præstituit Cyprianus, quam debebat, obedientiam; immo contra Stephanum litteras amariores scripsit ad Pompejum, & tertium Concilium prioribus multo frequentius Garthagine coagit, novis argumentis suum errorem confirmans. Quanquam aliqui contendunt, hoc tertium Concilium fuisse a Cypriano celebratum, antequam Stephani responsum habuisset; qua in re ipsum peccasse, non dissimilat ipse S. Augustinus; sed illum nævum, inquit Lib. I. De Baptismo cap. postremo, in candore sancte animæ charitatis ubera contegebant. Quam phrasim etiam repetit S. Doctor Epist. XII. n. 40. Vel, ut inquit epist. CVIII. n. 9., si aliqui huc habebut adhuc purgandum, gloriosa martyrii falsce purgatum est (a).

75. Multo acerius contra Stephanum invectus est Firmilianus Cæsareæ in Cappadocia Episcopus in Epist. ad Cyprianum (quæ est LXXV. inter Cyprianicas), ubi non solum laudat, & approbat Afrorum in errore pertinaciam, sed novas ipse addit rationes ad eundem errorem confirmandum. Ipsum autem S. Pontificem irriferentem apostrophe redarguit, tanquam hominem *imperitum, animosum*, atque *iracundum*, cui illud adaptat Prov. XXIX. 22. *Vir iracundus provocat rixas.* Lites enim, subdit, & dissensiones quantas parasit per Ecclesiæ totius mundi? Ac demum ad mensuræ cūmulum (quod aures catholicæ audire horrent) ipsum suum. Ecclesiæ caput Schismatum audet appellare, inquiens: *Peccatum vero quād magnum tibi exaggerasti, quando te a tot gregibus scidiisti!* Excludisti enim te ipsum: noli te fallere. Siquidem ille est vere schismaticus, qui se a communione ecclesiastice unitatis apostatam fecit. Quæ durissima verba excidisse nolle viro multis titulis in Ecclesiastica historia commendato (b). Nunc autem primo operam dabitur ad catholicum dogma stabilendum, & vindicandum; & postea nonnulla pectractabimus, quæ ad rebaptismi historiam pertinent; scilicet res felicis P. Raym. Missorium, qui eleganti, & erudita Dissertatione totam hanc rebaptismi controversiam commentitiam esse, persuadere voluit. Deinde Stephanii fidem a quibusdam Romanæ sedis osoribus

(a) In laud. epist. ad Pompejum, quæ inter Cyprianicas est LXXIV., ita de Stephano loquitur: „Inter cetera vel superba, vel ad rem non pertinentia, vel sibi ipsi contraria, quæ imperite, atque improvide scripsit, etiam, aliud adjunxit, ut dicaret: Si quis ergo a quaenamque heresi venit ad nos &c. ... Quæ ista obstinatio est, quæ presumptio humana traditionem divinæ dispositioni anteponere? Nec animadverte, indignari, & irasci Domini, quoties divina præcepta solvit, & præterit humana traditio?” Cum ceteris, quæ sequuntur, annaro selle conscriptis.

(b) Eusebius Lib. VII. Hist. Eccl. cap. 28. „Inter Episcopos, inquit; qui præ ceteris insignes fuerunt, maxime eminebat Firmilianus Cæsareæ Cappadociæ Episcopus. Theodoretus autem Lib. II. Hæreticarum fabularum cap. 8. Firmilianus, ait, Cæsareæ Capadociæ Episcopus, vir illustris, & qui scientia u-

male accusatam tuebior. Postremo quæstiunculas nonnullas ad historiam pertinentes breviter resolvemus.

PROPOSITIO

Ad validam Sacramentorum collationem non est necessaria recta fides in eorum Ministro.

76. Hoc Ecclesiæ Catholicæ dogma ut satis demonstratum haberi potest ex iis, quibus super n. 29. & seq. contra Donatistas evicitur, Baptismum, quemadmodum & alia Saeramenta, non a ministro, qui merum est instrumentum, sed a Jesu Christo Sacramentorum auctore, & causa principali, suam efficaciam desunere. Ita enim rationatur S. Thomas 3. P. quæst. 64. art. 9. „Quia minister in Sacramentis instrumentaliter operatur, non agit in virtute propria, sed in virtute Christi. Sicut autem pertinet ad propriam virtutem hominis charitas, ita & fides. Unde sicut non requiritur ad perfectionem Sacramenti, quod minister sit in charitate, sed possunt etiam peccatores Sacraamenta conferre, ita non requiritur ad perfectionem Sacramenti fides ejus, sed infidelis potest verum Sacraumentum prebere, dummodo cetera adsint, quæ sunt de necessitate Sacramenti”. Præstat tamen hoc ipsum dogma ex perpetua Ecclesiæ praxi, & traditione invicte confirmare.

77. Reipsa hoc solo traditionis argumento Stephanus Rom. Pontifex totam hanc controversiam finivit, respondens S. Cypriano, ejusque collegis, ut supra vidimus n. 75. Si quis a quacumque heresi venerit ad nos, nihil innoveret, nisi quod tradidit est, ut manus illi imponatur ad penitentiam. Ita observat S. Augustinus Lib. II. De Baptismo cap. 9. inquiens: *Consuetudinis robore tenebatur orbis terrarum, & hæc sola opponebatur inducere voluntibus novitatem.* Post autem ex ipsis Cypriani verbis recte colligit Hippomenis Doctor, hanc fuisse ante Agrippinum consuetudinem Ecclesiæ. Cyprianus euim in Epist. ad

Ju-

„traque pollebat, tum externa, tum divina”. Discipulus fuit Origenis, immo ab eo a Pagana superstitione ad Christi fidem conversus creditur. Certe cum eo magnam Firmiliano intercessisse necessitudinem, auctor est laud. mox Eusebius Lib. VI. c. 26. & 27., immo & Hieronymus in Catalogo Viror. illustrum cap. 54. Ejusdem nescio quos libros, qui modo desiderantur, laudat S. Basilius in Lib. De Spiritu S. cap. 29. Ejus nomen dicitur inscriptum Græcorum Martyrologiis; sed P. Jo. Shiralea in opere, cui titulus Germana S. Cypriani, alterumque opinio de hereticum baptismo cap. 1. id negat, ac Baronium, Nat. Alexandrum, & qui eos secuti sunt, deceptos finisse contendit. Certe in Menologio Græcorum, quod Card. Annib. Albanus typis Urbinitibus anno 1727. tribus volum. in fol. edi curavit, nomine Firmiliani desideratur.

Jubajanum ita inquirebat: *Quis ergo fit de iis, qui in praeteritum de haeresi in Ecclesium venientes sine baptismo admissi sunt?* Hæc autem interrogatio satis indicare videtur, ante Agrippinam fuisse aliam consuetudinem Ecclesie.

78. Et antea cap. 7. jam dixerat: „Noncum erat diligenter illa Baptismi quæstio retractata, sed tamen saluberrim consuetudinem tenebat Ecclesia, in ipsis quoque schismaticis, & hæreticis corriger, quod pravum est, non iterare quod datum est; saquare, quod vulneratum est, non curare, quod sanum est. Quam consuetudinem credo ex apostolica traditione venientem, sicut multa, quæ non inveniuntur in litteris eorum, neque in Conciliis posteriorum, & tamen quia per universam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita, & commendata creduntur &c.”

79. Traditionem antem, quam S. Stephanus allegabat, veram, & apostolicam fuisse, non solum laudatus haecenus Augustinus asseruit, sed etiam Vincentius Lirneensis in *Commonitorio I.* cap. 9. inquiens: *Quis ergo tunc universi negotii exitus? Quis utique, nisi usitatus, & solitus? Retenta est scilicet antiquitas, explosa noxitas.* Universus quippe orbis catholicus Stephani decreto se pronas subjecit, Afrorum autem error damnatus, & eliminatus est.

80. S. Augustinus porro non erat sola Ecclesiæ consuetudine contentus, sed ad Rebaptizantium errorem refellendum alia etiam addebat solidissima argumenta. Sic in Lib. I. *De Baptismo* cap. 1. ex eo probat, hæreticos, & schismaticos posse valide conferre baptismum, quia baptismus, quem antequam ab Ecclesia discederent, reeperunt, semper in eis perdurat, quo fit, ut si hujusmodi apostatae ad Ecclesiam redeant, non rebaptizantur; „Si autem, inferebat, haberi foris potest, etiam dari, cur non potest? ... Sacramentum enim Baptismi est, quod habet, qui baptizatur: & Sacramentum dandi Baptismi est, quod habet, qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, si ab unitate recesserit Sacramentum Baptismi non amittit; sic etiam ordinatus, si ab unitate recesserit, Sacramentum dandi Baptismum non amittit. Et concludit, quod sicut redeentes, qui prius quam recederent, baptizati sunt, non rebaptizantur; ita redeentes, qui prius quam recederent, ordinati sunt, non utique rursus ordinantur; sed aut administrant, quod administrabant, si hoc Ecclesiæ utilitas postulat; aut si non administrant, Sacramentum ordinationis suæ tamen gerunt”.

81. Et Libro II. contra Gaudentium cap. 10. ad demonstrandum, etiam apud schismaticos, & hæreticos baptismum retineri, quia hoc Sacramentum non est ministrorum, sed catholicæ Ecclesiæ, utitur hac similitudine: *Nam vasa Dominicæ, etiam apud alienigenas sancta permanescent; unde rex, qui eis contumeliose uti ausus est, Deo*

irrascente punitus est. Et arca testamenti ab hostibus capti nequaquam virtutem suæ sanctificationis amisit. Hinc infert, multo magis Sacra menta suam virtutem non perdere, etiam quando ad hæreticos transeunt.

82. Hanc autem sententiam esse verum, & inviolabile nostræ Religionis dogma, constat ex multis Ecclesiæ definitionibus. Nam primo, ut dictum est n. 73., Rebaptizantium doctrina fuit a Summo Pontifice Stephano expresse reprobata. Secundo damnata pariter fuit in Concilio plenario, ut testis est S. Augustinus Lib. II. *De Baptismo* cap. 9., quamvis quodnam fuerit plenarium illud Concilium, non constat apud eruditos, ut videbimus postea. Tertio in Syntodo Arelatensi I. celebrata anno 514. Quarto in Concilio Nicæno œcumenico anno 325. can. 8., quo decretum fuit, *Catharos, si venerint ad Ecclesiam, recipiendos esse cum sola manutin impositione.* Quinto a Siricio Papa circa finem Sæc. IV. in epist. ad Hieronimum, & initio Sæc. V. ab Innocentio I. in epist. ad Victricium can. 8. Denique mos rebaptizandi ubique tandem in Ecclesia universa obsolevit. Unde merito in Syntodo Tridentina Sess. VII. can. 4. de Baptismo ita definitum fuit: *Si quis dixerit, Baptismum, quæ etiam datur ab hæreticis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, cum intentione faciendo, quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum, anathema sit.* Quæ definitio etiam ad alia Sacra menta referenda est, ut proinde certum dogma sit, fidem in ministro Sacramentorum non esse ad eorum valorem necessariam.

Solvuntur Rebaptizantium objectiones.

83. Primo multa agglomerabant utriusque fœderis testimonia, ut probarent, hæreticos, utpote extra Ecclesiam constitutos, non posse vera Ecclesiæ Sacra menta habere. Præcipua tantum referamus: omnium enim exscribere nimis molestum fore, & parum utile. Ex vet. test. objiciebant illud Cantic. IV. 12. *Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.....* puteus aquarum viventium: quod ad Ecclesiam referunt sancti Patres. His verbis alia conjungebant, quæ de hæreticis dicta intelligebant, Jerem. II. 13. *Foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquam;* tum alia ejusdem Prophetæ XV. 18. *Facta est mihi quasi mendacium aquarum infidelium;* vel ut Donatistæ legebant, *Facta est mihi quasi aqua mendax non habens fidem.* Huc spectare putabant etiam illud monitum Prov. V. 15. *Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui.... Nec sint alieni participes tui;* quem locum ita legebant Donatistæ: *Fons aquæ sit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi,* apud S. Augustinum Lib. II. contra Cresconium cap. 14. Demum Eccli. XXXIV. 30. dicitur: *Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit eum, qui proficit lavatio ejus?* Quo testi-

monio prænuntiatam fuisse inanitatem Baptismi hereticorum, Patres tertii Concilii Carthaginensis putarunt.

84. Ex novo etiam testamento objiciebant illud epist. prius S. Petri III. 2c. de arca Noe: *In qua pauci, idest octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma.* S. Cyprianus nomine areæ Ecclesiæ significari recte putabat; unde inferebat, omnes qui sunt extra hanc aream, aquis diluvii infeliciter perire (a). Urgebant præterea verba Apostoli Pauli ad Ephesios IV. 5. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma* (b). Tertio ejusdem Apostoli verba ad Gal. III. 27. *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum inhiustis: cum igitur isti sic baptizati nequeant Christum induere, sequitur eorum baptisma esse irrritum.*

85. Resp. hæc omnia S. Scripturæ loca fuisse a S. Augustino in ipsos rebaptizantes semper revertata. Si quid enim probant, probant etiam, nol-la esse Sacraenta in ipsa Ecclesia Catholica a perversis, & sceleratis ministris collata, quæ tamen ut valida recipiebant Cyprianus, & qui cum eo sola hereticorum Sacraenta respuebant. Sed præstat singula objecta loca germano sensu explicare cum eodem S. Patre Augustino.

86. *Hortus conclusus, fons signatus, & putes aquarum viventium a S. Augustino intelligitur* quidem Ecclesia, sed in solis sanctis, ac iustis, immo in iis solis, qui secundum æternam prædestinationem vocati sunt sancti; quorum aliqui adhuc nequiter vivunt, aut etiam in hæretibus, vel in gentilium superstitionibus jacent, & tamen in ineffabili præscientia Dei pertinent ad hortum conclusum. Ita S. Doctor Lib. V. *De Baptismo* cap. 27. Alibi tamen, nempe Lib. II. cont. Cresconium cap. 15. explicat hortum conclusum, & fontem signatum de illo baptisante, quo confert non solum Sacramentum, sed etiam effectus Sacraenti, nempe gratia Sacramentalis. Hunc potro effectum Baptisini non consequuntur, nisi qui sunt in Ecclesia, immo illi soli, qui eum in Ecclesia cum debitis dispositionibus suscipiunt, loquendo scilicet de adultis: nam de infantibus alia ratio est. In iis autem, qui vel extra Ecclesiam, vel etiam intra Ecclesiam Baptismum recipiunt, ejusdem Baptisini effectus non habetur, nisi quan-

do, schismatis, vel hæresis deposito errore, correctis moribus, pia mente convertuntur, ut idem S. Doctor loquitur.

87. Alterum ex Propheta Jeremia, & ex Proverbii S. Augustinus in Lib. *De unitate Ecclesiæ* cap. 25. recte explicabat, non de aperi Baptismi, quæ aliena non est, cum sit Iesu Christi, sed de falsa hæreticorum doctrina, qui alieni sunt. Non enim semper ubi aquam nominat Scriptura, hoc visibile Baptismi Sacraementum vult intelligi, sed aliquando ipsum, aliquando aliud. Pergit ulterius S. Pater, & præter hæc testimoniz exponit, quatenus aqua Baptismi recepta ab hæreticis, vel etiam improbis catholicis non eis profest ad vitam æternam. „Hoc est ergo, concludit, dominus Spiritus sancti proprium Sanctorum, „unde nemo coemunicat alienus. Hoc deest omnibus malignis, & gehennæ filiis, etiamsi Christi Baptismo baptizentur, sicut Simon fuerat baptizatus. Hoc deest etiam hæreticis: hoc accipiunt, cum correcti veniunt, & unitatis viuendum sinceriter amplectuntur. Et Lib. III. De Baptismo cap. 10. Non est autem, inquit, aqua profana, & adultera, super quam nomen Dei invocatur, etiamsi a profanis, & adulteris invocetur Baptismus vero Christi verbis evan gelicis consecratur, & per adulteros, & in adulteris sanctus est, quamvis illi sint impudici, & immundi, quia ipsa ejus sanctitas pollui non potest, & Sacramento suo divina virtus assistit, sive ad salutem hene utentiam, sive ad pertuiciem male utentium”.

88. Quod denique ex Ecclesiastico objiciebatur, a præsenti materia omnino est alienum. Ibi enim sermo est de ablutione legali, quæ juxta Legem Mosaicam Num. XIX. 11. illi præscripta erat, qui tetigerit cadaver hominis; & quæ vana erat, si post ablutionem iterum cadaver tetigisset.

89. Neque vero majorem vim faciunt, testimonia ex novo testam.; nam verba S. Petri explicantur a S. Augustino Lib. V. *De Baptismo* cap. postr. de paritate inter paucos salvatos in arca Noe, & paucos, qui salvantur per Baptismum; quia ad hujus areæ mysterium non pertinent, qui verbis solis, & non factis renuntiant, & in quibus non est conscientia bonæ interrogatio. Potest ergo fieri, subdit S. Pater, ut & quidam foris bapti-

za-

(a) Quidam antea Donatistarum Episcopus frigide observabat, Arcam illam fuisse bituminatam intus, & foris; intresecus ne aquam emitteret suam, extrinsecus autem, ne admitteret alienam; cui vanæ observationi fuisse ab aliquibus acclamatum jure mirabatur S. Augustinus *De unitate Ecclesiæ* cap. 5.; facile enim advertere debuissent, sieri non posse, ut extrinsecus admittat aquam compago lignorum, si non emittit intrinsecus.

(b) Hæc Pauli verba ita eloquenter illustrabat Cæcilium a Birta in Concilio Carthaginensi (apud S. Augustinum Lib. VI. *De Baptismo* cap. 8.) „Ego unum baptisma in Ecclesia sola scio, & extra Ecclesiam null-

, lum. Illic erit unum, ubi spes vera est, & fides certa. Sic enim scriptum est: *Una fides, una spes, unum baptisma.* Non apud hæreticos ubi spes nulla est, & fides falsa, ubi omnia per mendacium aguntur, ubi exorcizat dæmoniacus, Sacramentum interrogat, cuius os, & verba cancer emitunt, fidem dat infidelis, veniam delictorum tribuit sceleratus, & in nomine Christi tingit antichristus, benedicit a Deo maledictus, vita pollicetur mortuis, pacem dat impacientis, Deum invocat blasphemus, sacerdotum administrat profanus, ponit altare sacrilegum”.

zati, per Dei præscientium verius intus baptizati deputentur Et rursus quidam qui viliebantur intus baptizati, per eamdem præscientiam Dei foris baptizati verius deputentur; male quippe utentes Baptismo per aquam moriuntur &c.

90. Argumentum ex unitate baptismatis, quam S. Paulus commendat Ephes. IV., S. Augustinus Lib. II. contra litteras Petiliani cap. 27. retorquet contra Donatistas, qui insaniendo dicebant, duo esse baptismata, quia existimabant, aliud habere justos, aliud iniquos. Concludebat autem, baptismata esse unum, quia est Iesu Christi, qui unus est. Cui consonans S. Thomas Lect. II. in hunc locum observat, dici unum baptismata, quia baptismata non differunt secundum baptizantes, quia a quocumque conferuntur, uniformem virtutem habent, quia qui baptizat interius, unus est.

91. Postremum Apostoli Pauli ad Gal. III. sic diluit Augustinus Lib. V. *De Baptismo* cap. 24. inquiens: *Induant homines Christum, aliquando usque ad Sacramenti perceptionem, aliquando & usque ad vitæ sanctificationem: atque illud primum & bonis & malis potest esse commune; hoc autem alterum proprium est bonorum, & piorum.*

92. Opponabant secundo loco aliqui Rebaptizantes antiquam Ecclesiæ traditionem, quam ab ipsis Apostolis incepisse gloriabantur (a). Nam primo in Canonibus vulgo Apostolicis can. 45., & 46. deponi jubetur Episcopus, vel Presbyter, qui hæreticorum baptismata, vel sacrificium admiserit. Idemque habetur in Constitutionibus Apostolicis Lib. VI. cap. 15. ubi definitur, contentos nos esse debere uno Baptismo solo; non illo, quem infastis hæretici, sed quem irreprehensi Sacerdotes conferunt. Immo in Decreto Gratiani plures inventiuntur canonæ, quibus irrita declarantur Sacra menta ab hæreticis collata. P. II. causæ I. qu. 1. hæc referuntur Innocentii verba: *Qui perfectio nem spiritus, quam acceperunt, perdidierunt, non ejus dare plenitudinem possunt (quæ maxime operatur in Ordinationibus) quam per suam perfidiam perdidierunt.* Item q. 7. cap. 24. & seq.

(a) Episcopi Africani videbantur potius inniti Scripturis sacris, quam consuetudini; unde Cyprianus ep. LXXIV. ad Pompejum: *Consuetudo, inquietabat, sive verius vetustas erroris est: propter quod relicto errore sequarum veritatem.* Et in tertio Concilio Carthagin. illa vox audita est: *In Evangelio Dominus, Ego sum, inquit, veritas; non dixit: Ego sum consuetudo.* Firmilianus tamen Cæsareæ in Cappadocia Episcopus suo, & Orientalium Episcoporum nomine veterem rebaptizandi consuetudinem jactabat, quæ a Christo, & Apostolis ortum traheret. Ex eo autem decepti videntur, quod Ecclesia nonnullos hæreticos rebaptizare solebat, quia Baptisini formam corrumpebant. Hinc aliqui pintarunt, regulam esse generalem omnes hæreticos rebaptizandi.

(b) Eos vere Apostolicos esse conatus est ostendere

irrite declarant Ordinationes hæreticorum ex decreto Innocentii, & Damasi. Tertio Causa XXIV. quæst. 1. cap. 54. habetur decisio Pelagii II. quod schismatici, quia spiritum non habent corporis Christi, Sacrificium habere non possunt. Quartto Gregorius Magnus Lib. II. epist. 67. Bonostacos iterum baptizari præcepit: quos tamen in Trinitate baptizasse declaravit Concilium II. Arelatense can. 12. Demum Gregorius VIII. in Concilio Rom. cap. 5. i*firmas*, & irritas dixit esse simoniacas Ordinationes.

95. Ulterius certum est, Anabaptismum in Africa obtinuisse a temporibus Tertulliani, in Oriente autem sub Dionysio Alexandrino. Primus enim, qui floruit Sæc. II. desinente, in Lib. de *Baptismo* cap. 15. aperte negat hæreticos habere Baptisnum. Vid. sup. n. 70. Alter autem, neimpe S. Dionysius, qui usque ad an. 264. Alexandrinam rexit Ecclesiam, ita ad Philemonem scribepat apud Eusebium Lib. VII. *Hist. Eccl.* cap. 7.: *Illi didici, non ab Afris solis hunc morem (rebaptizandi baptizatos ab hæreticis) nunc primum in vectum fuisse, sed & multo antea, superiorum Episcoporum temporibus, in Ecclesiis populosisimis, & in Conciliis fratrum apud Iconium, & Synnada, & apud alios plurimos idem sanc tum fuisse.* Dionysio autem omnino consonat Firmilianus Cæsareæ in Cappadocia Episcopus, ita ad Cypriani scribens: *Nos veritati & consuetudinem jungimus, & consuetudini Romanorum consuetudinem, sed veritati opponimus, ab initio hoc tenentes, quod a Christo, & ab Apostolis traditum est. Nec meminimus, hoc apul nos aliquando cœpisse, cum semper isthic observatum sit, ut nonnisi unam Ecclesiam nossemus, & sanctum baptismum nonnisi Sanctæ Ecclesie computaremus.*

94. Resp., frusta Episcopos Orientales antiquam, & Apostolicam consuetudinem rebaptizandi hæreticos jactasse, quam tamen jactare non audebat Cyprianus cum suis Episcopis Afris sincere fassus, hunc morem sub Agrippino in vectum. Canones autem objecti certe ab Apostolis conditi non fuere, prout communis est Criticorum opinio (b).

At-

Franciscus Turrianus in *Defensione pro Canonibus Apostolicis*. Severinus autem Binius in Tom. I. *Concil.*, Sixtus Senensis Lib. II. *Biblioth. Sanctæ*, Card. Baronius ad an. 103., Card. Bellarminus *De Scriptor. Ecclesiast.*, Ant. Possevinus in *Apparatu*, ac nonnulli alii, nonnisi aliquos eorumdem canonum ut Apostolicos recipiunt. Sed magis arridet iudicium doctissimi Gabr. Albaspinæ Episcopi Aurelianensis, qui in Lib. I. *Observationum Ecclesiastic.* cap. 15. censet, hos canonæ esse pervetustos, & simil ex diversis Conciliis ante magnam Synodum Nicænam collectos. Huic iudicio subscribunt etiam Petrus de Marca in Lib. *De concordia Sacerdotii, & Imperii* cap. 2., Ellies Dupin Tom. I. *Biblioth. Eccles.*, & ex heterodoxis Guill. Beverius, in *Codice canonum Ecclesie primitæ vindicato, & illustrato*, Jo. Pearsonius in *Vindictis Epistol. S. I.*

Atque Episcopi ipsi rebaptizantes, cum undique ad suum errorem defendendum argumenta conquisi- sivissent, nunquam tamen illos canones attulerunt, qui decretorii plane fuissent. Natalis Alexander putat, illos duos canones objectos fuisse eos in Con- cilio Iconiensi celebrato circa an. 251. Quidquid sit de auctoribus, & de tempore illorum canonum, certe Ecclesia nullam eorumdem rationem habuit, quando decreto Stephani Papæ inhærcens Rebapti- zantium errorem reprobavit.

95. Eademque est ratio *Constitutionum Aposto- licarum*, quarum suppositio manifeste se prodit vel ex eo solo, quod dicantur factæ a duodecim Apostolicis, præsente Paulo, & septem Diaconis, cum certum sit, Diaconum Stephanum fuisse martyrio coronatum, priusquam Paulus a Christo vocaretur; tum etiam ex eo, quod additur, Jacobum filium Zebðæ adstitisse Concilio Jerosolymitanó, quod diu post ejus martyrium celebratum fuit; tum demum, ut alia præterea, ex eo quod inter libros, quos Apostoli legendos fidibus proponuisse dicuntur, recensetur etiam Evangelium S. Joannis, quod tamen non nisi post Apostolorum obitum conscriptum fuisse creditar. Laudantur quidem *Constitutiones Apostolicæ* a S. Epiphano Hæresi LXX. n. 10., tanquam liber tametsi dubiae apud nonnullos fidei, non tamen improbandæ; sed ab eruditis observatum fuit magnum dis- crimen inter eas *Constitutiones*, quas S. Epiphanius refert, & eas, quas modo habemus (a).

96. Ad Decretum Gratiani respond., canones 1. & 2. loco commemo ratos intelligendos esse de fructu Sacramentorum, qui nullus haberi potest extra Ecclesiam, Ordinationes etiam suo effectu ca- rent, quantum ad Ordinum executionem, quamvis non careant quantum ad characterem.

97. Eodem fere modo intelligenda sunt verba

Pelagii, scilicet non de substantia Sacrificij, sed de ejus fructu, qui nullus esse potest in iis qui spiritum corporis Christi non habent, quia a mystico ejus corpore separati sunt.

98. Gregorius Magnus putavit, Bonosicos non baptizare in nomine Trinitatis, sicut & Cataphlygas; merito proinde eosdem rebaptizandos esse decrevit. Fortasse post Conciliu II. Arelatense vi- tiaverant antiquam Baptismi formam.

99. Decretum Gregorii VII. de Ordinationibus simoni acis restringendum est ad Ordinum execu- tionem, quæ jure ab Ecclesia prohibita fuit; non ad characterem, quem in ipsis imprimi semper putavit Ecclesia.

100. Aliorum autem, nempe Tertulliani, Dionysii, ac Firmiliani auctorates hac in causa nullum habent pondus, utpote qui Rebaptizantium er- toribus decepti, facile sibi persuaserunt, & alii persuadere curabant, doctrinam, quam sequeban- tur, ex Apostolica traditione descendere. Tertullianus, Agrippino aut suppar, aut posterior, probabiliter ejusdem, ac Concili ab eo celebrati auctoritate, in errorem pertractus fuit, quamvis non desint, qui Agrippinum fuisse a Tertulliano seductum suspicentur. Certe mirari subest, Cyprianum, qui Tertullianum, ut suum Magistrum ve- nerabatur, nunquam fuisse ejusdem testimonis usum. Quamobrem aliqui ejus doctrinam explicari posse putarunt de rebaptizandis tantum iis hæ- reticis, qui vitia forma Evangelica initiati erant.

101. Dionysium autem Alexandriæ urbis Epi- scopum, in Cypriani, & Africanæ Synodi dogma consensum de hæreticis rebaptizandis, scribit S. Hieronymus *De viris illustribus* cap. 69.; cuius S. Doctoris testimonium eo gravius est, quo plures illius ævo legi poterant S. Dionysii episto- lae, quæ nunc desiderantur (b).

gnati, aliisque. Vid. Nat. Alexander in Hist. Sæc. I. Dissert. XVIII., Fratres Ballerinii in Tom. III. editio- nis Operum S. Leonis ab ipsis curatæ, & Reinigins Ceillier *De auctor. Ecclesiast.* Tom. III. cap. 32.

(a) Præferunt nomen S. Clementis R. P., & octo Li- bris continentur. Primo editæ fuisse a Jo. Gir. Bovio idiomate latino cum ampla præfatione, & scholiis quibusdam Venetiis an. 1563.; postea autem recensæ, & illustrata a Franc. Turriano. Sed frustra interque la- boravit, cum neque Apostolis, neque Clementi Rom. Pont. eas tribui posse luculententer inter alios demonstraverit Jo. Bapt. Cotelerius in suo *Judicio* Tom. I. Pa- trum Apostolicorum. Easten constitutiones ut apocry- phas modo omnes fere critici rejiciunt, Baronius ad annum Christi 32., Bellarinius *De scriptor. Eccles.* in Clemente, Petronius *De Eucharistia* Lib. II. cap. 1., & alii multi, quos laudat, & sequitur Nat. Alex- ander Dissert. XIX. in Sæc. I., ubi indubbiis argumen- tis ostendit, easdem Constitutiones fuisse veteribus Patribus toto quarto sæculo ignotas. Plures etiam in iis notantur errores, quos tamen ab hæreticis insertos aliisque suscipiantur.

(b) Gaspar Juueni Dissert. II. *De Baptismo* quest. 6. art. 3., Honoratus Tournely, aliisque nonnulli recenti- Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

tiores S. Hieronymo, scriptori pene suppari, & qui integras Dionysii litteras sub oculis habuit, contradice- re se posse putarunt ex paucis illis, quæ apud Ense- biu[m] supersunt, earundem litterarum fragmentis: primo, quia in laud. epist. ad Philemonem testatur se ab Heraclia prædecessore suo accepisse, eos, qui ab hæ- reticis veniebant post multas preces purgatos sine no- vo baptismate ad communionem recipere. Secundo, quia scribens ad Xistum R. P. narrat, se noluisse re- baptizare hominem ab hæresi venientem, qui postquam diu communione Catholicorum frutus esset, videns eo- rum baptismus, competrerit admodum diversum esse ab eo, quo in hæresi ipse fuerat initiatu[s]. Tertio, quia se pacis sequestrem præstiti cum Stephano R. P., ne Rebaptizantes sententia excommunicationis ab Ecclesie communione separaret. Demum, quia S. Basilius Can- t. epist. ad Amphiliochium iniratur a Dionysio ratum habitum fuisse baptismum Pepuzenorum, qui in Patrem, & Filium, & Montanum, Priscillanumque bapti- zabant.

Sed hæc argumenta satis solida non videntur ad in- firmandum adeo apertissimum S. Hieronymi testimonium. Nam primo ex fragmento epist. Dionysii ad Philemo- nem aperte constat, sermonem ibi esse de apostatis,

102. Idemque potiore jure dicendum de Firmiano, qui non aliud jactatæ suæ Apostolicæ traditionis documentum afferre potuit, quam nullam extare memoriam, quando cœperit Baptismus hæreticorum improbari. Quod argumentum esset quidem validissimum, si de consuetudine universæ Ecclesiæ ageretur, ut nos supra cum Augustino observavimus num. 78.; sed infirmum prorsus est, quando agitur de Ecclesiis particularibus, in quas potest ipse error insinuare, & diutissime perseverare.

105. Hic vero dissimilandum non est, præter laudatos mox Testullianum, & Dionysium esse nonnullos alias Patres, de quorum doctrina non sine causa dubitatur, an fuerit Rebaptizantibus consona. Sunt autem SS. Optatus, Athanasius, Basilios, Gregorius Nazianzenus, & Cyrillus Jerosolymitanus; qui tamen omnes floruerunt, postquam hæc controversia non solum S. Stephani decreto, sed etiam plenario illo Concilio, quod S. Augustinus memorat, finita jam erat.

104. Et quidem Optatus Milevitanus Episcopus, qui circa annum 570. obiisse creditur, & fortiter contra Donatistas pugnavit, ut dogma catholicum tueretur, scilicet ad valorem Sacramentorum non requiri ministri sanctitatem, nonnullis visus est illis Episcopis consentire, qui cum Cypriano contendebant, saltem fidem requiri. Afferuntur ab istis accusatoribus quædam ipsius verba ex primo ejusdem Libro contra Parmenianum, ubi dicit, falsa esse hæreticorum baptismata, valida autem baptismata schismaticorum (a).

105. Hæc certe verba admodum obscura sunt: a vero tamen procul abesse videtur, tantum virum adhuc adhæsisse errori rebaptizantium, qui jam in Areletensi Concilio proscriptus fuerat anno 514. can. 8. his verbis: *De Afris placuit, ut si ad Ecclesiam aliquis de hæresi venerit, interrogent eum circa Symbolum, & si pervide-*

*seu de iis, qui in Ecclesia Catholica baptizati, ad hæresim defecerant, vel fuerant ab Ecclesia ejecti; & quibus proinde Dionysius reputabat iterato baptismate opus non esse, quippe jam ante Spiritum sanctum acceperant. At vero hoc ipsum Afri rebaptizantes in nra habebant. Alterum argumentum nimis probaret, nempe Dionysium fuisse lapsum in errorem oppositum, & ratum habuisse Baptismum plenum blasphemie, & impietatis, qualen se ab hereticis accepisse homo ille testabatur. Videtur itaque Dionysius noluisse illum rebaptizare, quia putabat, diuturnam cum catholicis communionem ad eum purgandum sufficeret; quod etiam sensisse Cyprianum, colligitur ex S. Augustino Lib. I. *De Baptismo* cap. 13. & seq. Tertium leve est; ecce enim Dionysius, utpote secundæ Sedis antistes, non poterat pacifica consilia Stephano sugerere, ne concordiam eum Rebaptizantibus scinderet, licet ipse unus esset ex eorumdem numero? Postremum argumentum iterum nimis probaret, nempe a S. Dionysio adminissum fuisse baptismum Pupuzenorum, seu Montanistarum, viatiata forma collatum; quod de tanto viro *Canonum* perito ne suspicari quidem licet. Videtur itaque S. Ba-*

*rint, eum in Patre, & Filio, & Spiritu sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, & accipiat Spiritum sanctum. Hoc decretum suis in Africa communis consensione receptum, constat tum ex Concilio Carthaginensi sub Grato anno 549., tum etiam ex S. Augustino, qui sæpius testatus est, nullam amplius esse de re quæstionem (Lib. II. *Contra Epist. Parmeniani* cap. 15., & alibi). Hinc recte S. Hieronymus in *Dialogo ad. Luciferianos* num. 25. inquietabat: *Illi ipsi Episcopi, qui rebaptizandos hæreticos cum eo (Cypriano) statuerant, ad antiquam consuetudinem revoluti novum emisere decretum. Jam vero his constitutis, sana ratio dictat, non posse, nec debere S. Optatum ex quibusdam obscuris verbis accusari illius erroris, qui ipsius ætate jam fuerat a tota Africa eliminatus.**

106. Accusari deinde solet S. Athanasius, eo quod in *Orat. II. Contra Arianos* num. 42. Ariorum baptismum vacuum & inutile esse dixerit, etiam nomen Patris, & Filii, ut præcipit Scriptura, proferre assimulent; non enim qui dicit Domine, ille etiam dat, sed is tantum, qui cum nomine rectam quoque habet fidem. Et rursus num. 45. de hæreticis loquens, *Inutilis est, inquit, aqua, quam donant, quippe cui desit pietas; ita ut quemcumque illi asperserint, impiate fœdetur potius, quam redimatur.*

107. Doctissimi tamen editores Benedictini S. Patrem excusant in not., quod forte ea tantum ratione vacuum, & inutile esse dixerit baptismum hæreticorum, quatenus nihil proficit ad pietatem, sive verum Dei cultum, qui in sola Catholica exhibetur Ecclesia. Notandum est etiam quod ibidem dicit, Arianos propter suam hæresim in periculum venire amittendæ mysterii integratatis: non ergo putavit, eorum baptismum integrum esse non posse, sed solum vitiari facile posse, vitiata forma evangelica. Præterea in Tomo, seu Epist. ad

silius operam non omnino diligentem posuisse in perscrutanda Dionysii mente; ut cum epist. IX., olim XLI. scribit, ipsum fuisse Anomææ hæresis satorem primum; ac de Spiritu sancto voces emissae minimo dignas Spiritui, ab adorata illius Deitate sejungens. Quod si hæc clara omnino non sunt, tunc sana ratio dictare videtur, ut steinu testinonio S. Hieronymi, qui non diu post floruit, & qui omnia ea monimenta vidit, quæ nobis temporis edacitas invidit. Reipsa Hieronymo subscriptibunt Baronius ad an. 258. n. 48., Nat. Alexander Sæc. III. cap. 4. art. 6., & nonnulli alii graves scriptores.

(a) Verba hæc sunt: „Vides ergo, frater Parmenianus, ne, hæreticos a domo veritatis extores, solos habentes varia, & falsa baptismata. Quibus inquinatus non posset abluere, immundus emundare, supplantedator erigere, perditus liberare, rens veniam tribueri, & re, damnatus absolvere. Bene clasisti hortum hæreticis vobis vero schismaticis, quainvis in Catholicæ Ecclesia non sitis, hæc negari non possunt, quia nobiscum vera, & communia Sacraenta traxistis &c.

ad Antiochenos, nihil amplius exigit ad recipiendos haereticos, quam ut haeresim anathematizent, fidemque Nicenam amplectentur: de iterando autem baptismo nihil prorsus addit.

108. Major est difficultas in S. Basilio; hic enim in Epist. CLXXXVIII. ad Amphiliocium can. 1. Tom. III. *Antiqui*, ait, illud baptismus suscipiendum putaverunt, quod nihil a fide recedit: & postquam haereses, schismata, & parasyagogas, hoc est couventus, qui ab immorigeris Presbyteris, aut Episcopis sunt, distinxisset, ita prosequitur: *Visum est ergo antiquis, haereticorum quilem baptismus penitus rejicere, schismaticorum vero, ut adhuc in Ecclesia existentium, admittere; eos tandem, qui sunt in parasyagogis, justa poenitentia emendatos rursus Ecclesiae conjungere.* Quinam vero sint illi antiqui, quos citat, statim patefecit, subdens: *Antiquis visum est, Cypriano, dico, & nostro Firmiliano, &c.* Idem tradit in epist. CC. seu secunda Canon. ad eundem Amphiliocium can. 47., & alibi; ita ut non videatur posse hic magnus Ecclesiae graecæ Doctor ab hoc errore excusari.

109. Cæterum prætereunda non est S. Basilio modestia, qua ita suæ opinioni adhærebatur, ut adversæ non repugnaret; inquit enim in loco prius laudato: *Sed quoniam nonnullis Asiaticis visum est, eorum baptismus, pluribus consulendi causa, suscipiendum esse, suscipiatur.* Alio autem in loco: *Nos, inquit, una ratione tales (haereticos) rebaptizamus.* Quod si apud vos prohibita est rebaptizatio, sicut apud Romanos accustomæ alicujus gratia, nostra tamen ratio vim obtineat. Unde etiam optabat, Episcopos plures in unum convenire, ut controversia finiretur. Vid. Editores Maurini in Tomo III. ad hunc locum (a).

110. De S. Gregorio Nazianzeno etiam dubitatum fuit, quia in Orat. XL. num. 26. eos refellens, qui in receptione baptismi ministros exquirerant majoris dignitatis: „Tibi, inquit, qui quis ad purgationem satis idoneus est, modo inter probatos censeatur, ac non aperte condemnatus sit, atque ab Ecclesia alienus... Quamvis enim alius alium vitæ probitate antecellat, eadem baptisni vis est, ac quivis tibi initiator sit, qui modo eadem fide informatus est””. Immo videatur in ea opinione fuisse, ut invalidum reputaret etiam baptismum a laicis collatum. Narrat enim in Orat. XIX. cum exorta maxima tempestate in vitæ periculum venisset, spiritalem baptismi a-

quam desiderasse, ac Deum obsecrassæ pro brevi aliquo temporis spatio, ut posset baptismum suscipere: putavit igitur non posse a laicis, qui in eadem erant navi, se baptizari.

111. Sunt tamen, qui exanimi hunc Patrem cognomento *Theologum* benigne interpretentur non de valida, sed tantum de licita Sacramentorum administratione, & susceptione, que certe apud haereticos non est; sicuti etiam non invenitur inter ministros non probatos, a quibus S. Pater non vult, baptismum esse petendum. Quemadmodum autem dubitandum non est, a S. Gregorio non fuisse requisitam vitæ probitatem ad baptismi valorem, ita possimus conjectare, eundem S. Gregorium noluisse exigere rectam ministri fidem. Credi similiter debet, eum noluisse in periculo naufragii a laicis baptismum petere, non quia ab ipsis collatus non valeret, sed quia non erat licitus, cum ordinarii hujus Sacramenti ministri soli sint Sacerdotes, & fortasse periculum naufragii non erat tantum, ut liceat posset baptismus a laicis conferriri.

112. Dubium denique oritur de sententia Cybilli Jerosolymitani, immo totius illius Ecclesiae, cuius nomine ajebat in *Protocatechesi*: *Nor licet bis, aut ter hoc lavacro uti..... unus enim Dominus, & una fides, & unum baptismus.* Haeretici soli rebaptizantur, siquilem illud prius baptismus non erat. Cum autem S. Pater indiscriminatum loquatur de omnibus haereticis, restringit ejus dicta non possunt ad solos illos haereticos, qui baptismi formam vitiabant: & rursus cum doceat, baptismum Catholicorum, manifeste innuit, se non putasse ideo istorum baptismus verum non fuisse, quia fructu suo caret; nam propter hanc rationem renovari aliquando deberet etiam baptismus Catholicorum, cum contingere possit, etiam apud nos hoc Sacramentum suo fructu carere.

113. Qui hunc insignem Jerosolymitanæ Ecclesiæ antistitem excusare volunt, dicunt eum non fuisse locutum, nisi de iis haereticis, qui forma vitiata utebantur; illud enim adverbium *et cetera*, quod latini interpres veritatem *siquidem*, alio sensu græcis non inusitato vertunt *ubi*, vel *quando*; quasi dicere voluerit: Haeretici soli rebaptizantur, *ubi*, vel *quando* illud prius baptismus non erat: scilicet quando forma erat vitiata. Vereor tamen, ne hæc explicatio subtilior videatur, quam vera (b).

114. Ceterum hæc nonnullorum Patrum, quamvis

(a) Putarunt aliqui, S. Basiliū nomine haereticorum eos intellexisse, qui baptismi formam corrumperant, & quorum propterea baptismus erat iterandum; schismaticorum autem nomine eos, qui verbis evangelicis hoc Sacramentum conferabant, ac propterea cum ita suam sententiam defendebant, ut aliam non condemnaret, innere tantum voluisse, posse anabaptismum prohibari, vel improbari, prout constabat, primum baptismum fuisse rite, vel illegitime collatum. Sed hæc Ba-

sili interpretatio, utpote admodum contorta, quantum scio, suffragatores non invenit. Profecto cum Basiliss citet exemplum Cypriani, & Firmiliani, videtur eorum sententiam sectari, qui certe nullam posuerunt distinctionem inter haereticos servantes formam baptismi, & eam violantes, sed omnium baptismina respuebant.

(b) Fuisus horum Patrum sententiam exponit Gaspar Juenin in *Comment. de Sacram. Quest. VI. art. 3.* ubi Dionysium quidem Alexandrinum. ab errore Rebæ-

vis doctrina, & pietate insignium, dissensio veritati catholici dogmatis prejudicium afferre non debet, etiamsi *aperte* constaret (quod tamen ex superius dictis *aperte* non constat) eos in hunc errorem humana fragilitate incidisse. Quis enim non videat, Ecclesiæ judicium nonnullorum Patrium opinionibus esse anteponendum? Verumtamen, quia mirum esset, tot Sanctorum Pontificum, & Conciliorum decreta, quibus anabaptismi condemnatum diximus num. 82., a magis illis viris fuisse ignorata; ac multo magis mirum, ipsos nullam eorundem rationem habuisse, quamvis hanc rem non ad inconcussa fidei dogmata, sed ad solam disciplinam spectare putassent; idcirco æquum censuimus quasdam ipsorum locutiones, utut minus accuratas, benigna interpretatione ad sanum, communemque sensum pertrahere, doctissimorum Theologorum vestigia prementes. Unde excipimus Basilium, quem etiam Nat. Alexander Dissert. XXIII. in Sæc. III. deserendum judicavit; nec alia ratione excusat, nisi quia damnationem rebaptismi in magna Synodo Nicæna factam nondum intellexerat; utpote quæ solam per quamdam consequentiam ex can. 8. deducebatur: unde optabat plures simul convenire Episcopos ad hanc controversiam dirimendam; quod certe non optasset, si eamdem jam finitam fuisse novisset.

115. Objiciebant postremo multas rationes, sed plerunque levissimas, & ineptas, quas tamen omnes S. Augustinus expendere, & refellere non est dignatus. Potissimum hæ sunt. *Primo* Martyrium, quod *baptismus sanguinis* est appellatus, nullus est valoris apud hæreticos, quia salus extra Ecclesiam obtineri nequit; ergo nec baptismus aquæ. *Secundo* Hæretici sunt extra Ecclesiam: immo ipsam Ecclesiam oppingunt: ergo non possunt per baptismum filios Ecclesiæ parere: si enim Christiani ipsi non sunt, nec possunt alias facere Christianos. *Tertio* hæretici non sunt membra Ecclesiæ: ergo nec possunt ejus esse ministri.

116. Resp. ad primam, latum esse discrimen, quia baptismus suam efficaciam habet a Christo Domino; ipse enim est, qui baptizat: martyrium autem intantum prodest, in quantum ab interna hominis charitate procedit, dicente Apostolo 1. Corinth. XIII. 5.: *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

117. Alteram difficultatem diluit S. Augustinus Lib. V. *De Baptismo* cap. 24., primo ita retor-

ptizantium vindicat, sed alios, nempe Basilius, Athanasium, Optatum Milevitanum, & Cyrilum Jerosolymitanum eidem errori adhaessisse, nec unquam ab eo resipuisse, contendit. Eosdem tamen ab omni peccato absolvit, quod totam hanc controversiam non ad fidem, sed ad meram disciplinam pertinere putarent, quæ varia in variis locis salva fidei unitate esse potest; quamquam Cyprianum, & Firmilianum non omnino a culpa liberet, quod Stephano summo Ecclesiæ capiti irreverenter, & pertinaciter resistierint.

quendo argumentum: *Si propterea filios Deo generare non potest hæresis per Christum, quia Christi sponsa non est, nec turba illa malorum intus constitutorum potest, quia & ipsa Christi sponsa non est; designatur enim Christi sponsa sine macula, & ruga.* Directe autem responderat Lib. I. cap. 10. observans, juxta morem veterum Patriarcharum duplice esse posse generationem, alteram per sponsam, quomodo Abraham genit Isaac, alteram per ancillas, quomodo Jacob plures genit filios, qui patris hæreditatem sunt consecuti. Sic concludebat S. Pater, etiamsi per hæreticos posse Ecclesiam sibi filios generare, quatenus Sacraenta, quæ conferunt hæreticis, ad ipsam Ecclesiam pertinent, & quidquid suum habet in communionibus diversorum a sua unitate separatis, per hoc, quod suum in eis habet, ipsa utique generat, non ille.

118. Tertia difficultas jam supra num. 115. præoccupata, & soluta fuit, observando, Christum esse, qui baptizat; quippe proinde quolibet instrumento ad eum conferendum uti potest, etiamsi ad Ecclesiam non pertineat. Vide etiam responsioneum S. Thomæ simili difficultati num. 66.

GAPUT IV.

De veritate controversiæ circa valorem baptismi hæreticorum exorta.

119. Pater Raymundus Missorius ex inclita Franciscanorum Conventualium Familia omnium primus probare conatus est, universam illam de Orientalium, atque Afrorum anabaptismo historiam, de qua hactenus disseruimus, fuisse ab Eusebio Cæsariensi confictam; conficta item a Donatistis famosas Firmiliani ad Cyprianum, tum Cypriani ad Pompejum Epistolas; confictum quoque tertium Carthaginense Concilium; ac denique suppositum esse celebre Stephani contra rebaptizantes decretum (a). Negari non potest, eruditissimum, juxta ac elegantissimum hunc scriptorem, undeque collegisse quidquid ad suam causam tuendam facere poterat, irrito tamen conatu, quia causa mala erat; unde de eo illud repeti potest, quod Hector de se dicebat, apud Virgilium Æneidos Lib. II.

..... *Si Pergama dextris
Defendi possent, certe hac defensa fuissent.*

PRO-

(a) Ita in *Dissert. Critica in epist. 1. ad Pompejum inter Cyprianicas LXXIV. &c.*, quam Venetiis anno 1733. evulgavit in 8. Neminem tamen invenire potuit sura sententia suffragatorem. Illum solide refutavit ejudicem Concellitam P. Jo. Hier. Sbaralea in opere edito anno 1741., cui titulus est *Germana S. Cypriani, & Afrorum, necnon Firmiliani, & Orientalium opiniones de hæreticorum baptismate Booniae 1741.* in 4.

PROPOSITIO.

Nullius roboris sunt illa momenta, quibus Misorius probare conatus est, ficticiam esse celebrem illam rebaptismi controversiam medio circiter Sæc. IV. exortam.

120. Opus minime est, omnia illa testimonia hic repetere, quæ superiori Capite allata sunt ex Cypriani, & Firmiliani epistolis, ex Africanarum Synodorum decretis, & responsione Stephani R. P., ex historia Eusebii, ex Hieronymo, Basilio, & magno Augustino, & quæ ipsa solis luce clariora sunt ad probandum initium, progressum, & terminum hujus magnæ controversiæ, quæ inter doctissimos, & sanctissimos viros dia, multumque agitata fuit. Nihil enim istorum ignoravit eruditissimus adversarius, sed mira arte hæc omnia exhibere natus est. Nihil aliud proinde nobis agendum est, quam ea refellere, quæ ad labefactanda hæc firmissima documenta Misorius ingenuo commentus est.

121. Testibus tamen coævis, vel fere coævis supra allatæ addi potest etiam Factundus Hermianensis non multo posterior; floruit enim in Africa Sæc. VI., qui in Libro X. *De tribus capitulis Cyprianum* dicit, non solum privatim, ut ei visum est, verum etiam congregato Concilio definitivisse, ut omnis hæreticus ad Ecclesiam rediens baptizetur, & propter hoc cui patrum Stephano Antistiti Romano restituisse, suamque sententiam quanta potuit humana argumentatione defenduisse. Quod repeatit etiam in Libro contra Mociianum. Sed videamus, quid tot, tantisque monumentis vir subtilissimus objiciat.

122. Capite igitur primo suæ Dissertationis epistolam Firmiliani, quæ inter Cyprianicas est LXXV., ab aliquo petulantissimo Donatista confitam fuisse, his argumentis conjectat. Primo Paulus Manutius in Rom. editione eam Latino Latinio suasore omisit, ut omissa prius fuerat ab Erasmo, diligentissimo alioquin antiquitatis investigatore, in sua Froboniana editione Operum S. Cypriani, & ab aliis; Morellius omnium primus eamdem protulit. Secundo illa epistola tot conviciis, maledictis, ac calumniis in S. Pontificem Stephano plena est, ut nihil amarulentius, aut flagitiousius a nequissimo hæretico expectari posset. Tantane vero rabie & furore excandescere potuisset Firmilianus Episcopus, sanctitate, & doctrina iis

(a) *Pulcherrima est illa Cypriani admonitio in epist. LXIX. (in edit. Oxon. LXVI.), ubi agens de reverenti debita summis Sacerdotibus afferit Jesu Christi exemplum: „enim cum dictum esset: Sic respondes rationabili? Custodiens, & docens sacerdotalem honorem servari oportere, contra Pontificem nihil dixit; tunc*

temporibus insignis, & tot evomere impia dieteria in apostolicæ S. Petri Sedis antistitem? Vide supra num. 75. *Tertio non appetat causa, ob quam debuisset, aut potuisset Firmilianus hauc epistolam ad Cyprianum scribere, cum nullæ habeantur ejusdem Cypriani ad Firmilianum litteræ. Perilasse vero has litteras, difficile creditur, cum non perierit responsum Firmiliani. Quarto hæc Firmiliani responsio certe fuisset græco, non latino idiomate exarata, cum tamen græcus, & originalis textus desideretur, neque compertum sit, quiniam eam latine verterit. Neque enim verisimile est, Cyprianum ipsum eam latine vertisse, & evulgasse, tunc propter irreverentem contra summum Pontificem declamationem (a); tunc etiam propter periculum schismatis, a quo S. Martyr alienissimus erat, ut constat ex ejusdem epistola ad Jubajanum, & ex saepius repetito S. Augustini testimonio. Accedit quinto altum hujusce celebris epistolæ apud veteres silentium, enjus nulla prosus mentio invenitur apud Diouysium Alexandrinum, qui pro ipso, & pro Heleno apud Rom. Pontificem intercessit; & apud Eusebium, qui alia hujus historiæ monumenta refert; & apud S. Augustinum, qui in suis libris contra Donatistas omnia fere sub Stephano, & Cypriano gesta commemorat: in uno vel apud ipsos Patres III. Concilii Carthaginensis, quorum certe intererat suam sententiam tanti Pontificis auctoritate communire; & in quo mutuæ Cypriani, & Jubajani litteræ perfectæ sunt. Neque Stephanus R. P. adeo Cypriano, & Afris iratus, quidquam contra Firmilianum molitus legitur, ulturus profecto dignitatem suæ Sedis, si eam a Firmiliano tam graviter læsam novisset; quomodo autem id Romæ latere poterat, quod in Africa, & Cappadocia tantum strepitum excitaverat? Ex hoc silentio colligit Misorius, non nisi post mortem S. Augustini fuisse hanc Firmiliani epistolam ab aliquo tenebrione Donatista confitam.*

123. Resp. ad primum, genuinam esse Firmiliani epistolam ad Cyprianum, dubitare nos minime simunt vetustissimi, & probatissimi Codices, quos citat Jo. Pearsonius Oxoniensis Episcopus in sua editione Cypriani, & sunt Anglicanus, Afflinensis, Blandinus, Marchianus, Dumensis, & Cauchiarius. Rigalius addit alium codicem regium sub num. 505. Ipse autem Oxoniensis testatur, hanc epistolam a se repertam in septem aliis antiquissimis manucriptis. Decem præterea consultuit editor Benedictinus. Hos codices opponimus editionibus Pauli Manutii, & Erasmi; quanquam cur-

0-

„S. Pauli, cui cum dictum esset: Sic insilis in Sacra cordotein Dei maledicendo? nihil contumeliose locutus sit adversus Sacerdotem sed quamvis in falsis, & spoliatis Sacerdotibus umbram tamen ipsam inaneam Sacerdotalis nominis cogitans dixerit: ne sciebam, fratres, quia Pontifex est.

omissa fuerit in editione Manutiana, causam in se transfert Latinus Latinus ita scribens pag. 177. *Bibliothecæ sacræ: Ego Latinus omisi, non Manutius, cum majorum exempla secutus, tum hominis petulantiam detestatus.* Erasmus vero non hanc unam omisit epistolam, sed ironulla alia Cypriani opuscula, quæ ab aliis edita sunt; quin immo spurium S. Martyris vitam a Pontio Diacono conscriptam exhibuit loco genuinæ, quam publici juris postea fecit Aloysius Lippoinanus.

124. Ad secundum resp., infirmam esse illam-conjecturam, quæ ducitur ex convicitiis, & dictoriis contra S. Pontificem Stephanum, quæ videntur enim Firmiliani sanctitate compoui non posse. Nihil equidem tanti viri meritis derogatum velim, sed homo erat, & nihil humani ab eo alienum fuisse putandum est. Similia enim nobis exempla vetus, & recens historia suppeditat, virorum sanctitate insignium, qui tamen studio partium in transversum acti debitæ erga proximum charitatis oblii sunt. Addi potest pro aliqua Firmiliani excusatione, eum, non minus ac Cyprianum, fuisse maximopere exacerbatum, tum quia Stephanus, Legatos ex Africa missos. inclementer tractavit, immo nec ad colloquium admisit nec ab aliquo in hospitium recipi passus est; tum etiam quia illis sententiam excommunicationis fuit communiciatus; ac denique durioribus verbis eorum opinio nem ut hæreticam condemnare visus est; at vero ut Hieronymus. in Epist. LXI. ad Pamphacium. ajet: *Nolo in suspicione hæresecos quemquam esse patientem.*

125. Haud me latet, Heterodoxos, & alios etiam Romanæ sedis osores, hac Firmiliani Epistola, quin immo tota hac controversia, abuti ad Summi Pontificis supremam auctoritatem oppugnandam; sed immerito id eos facere, a nobis ostensum fuit Tomo I. Sane, cum ipsi Heterodoxi nobis consentiant in Baptismo hæreticorum recipiendo, consentire etiam debent, Cyprianum, Firmilianum, alias reþaptizantes turpiter errasse, & Rom. Pontifici catholici dogmatis assertori, ac vindic-pertinaciter, atque irreverenter resistendo a culpa excusari non posse: non est ergo, cur eorum auctoritate obstinatam, & schismaticam suam. inobedientiam excusare velint.

126. Ad tertium, non una, sed multæ esse potuerunt causæ epistolaris commercii inter duos insignes illius temporis Episcopos; sed illa præcipua, quod in eadem sententia de rebaptizandis hæreticis convenienter. Hoc indicat ipse Firmianus, dum ait, se dicta Cypriani, quasi sua propria suscipere, & proinde eadem retexere ad confirmandum veritatem, & quædam addere ad cunctulariam probationem. At ubinam prostant,

sciscitur molestus adversarius, hæ Cypriani litteræ ad Firmilianum? Nihil aliud respondere possumus, quam eas fuisse nobis a temporis edacitate sublatas, quemadmodum sublata fuerunt alia multa sacræ antiquitatis monumenta. Sed quare, denuo sciscitur Missorius, servatæ sunt litteræ Firmiliani responsivæ, & non Cypriani missive? Sed quis harum verum veram reddere possit rationem? Fortasse litteræ Cyprianicæ ad Firmilianum nihil aliud continebant, quam quod Cyprianus ipse ad Pompejum, Jubajanum, aliosque scriperat; unde non tanti erant momenti, quanti epistola Firmiliani. Sed id divinando potius, quam affirmando dicimus.

127. Quartæ objectioni eadam responsio adaptanda est. Quanquam enim græcum exemplar desideretur, & certo assignari nequeat latinus illius epistolæ interpres, non tamen nutat ejusdem Epistolæ certitudo. Exemplum habemus in Libris S. Irenæi, quos genuinos esse, nemo negaverit, quamvis primigenius eorum græcus textus desideretur, nec constet, quisnam fuerit eorum latinus interpres. Multi Cypriano ipsi tribuunt latinam Epistolæ Firmiliani versionem, ut omnibus eam legendi copia fieret; stylus enim Cyprianicus esse videtur. Certe mirum est, talem, ac tantum Episcopum eas litteras vulgasse, quæ dictieris, atque injuriis erga summi Ecclesiæ caput referat erant, & quæ ad schisma excitandum aptissimæ videbantur, sed non propterea veritas facti neganda est. Potius enim Cyprianus voluit ea convicia palam fieri, quam, tanti Præsulis patrocinium oculatur; in quo si peccavit, erit cum S. Augustino repetendum, ea, quæ incaute vir Sanctus peccavit, fuisse martyri falce amputata.

128. Quintum Missorii argumentum est pure negativum, & facile expeditur. Dionysii Alexandrinii nonnisi pauca supersunt scripta; & fortasse in iis multis, quæ temporis injuria perierunt, Firmiliani, & magnæ hujus controversiæ aperta mentione habebatur. Et probabile est, duos istos insignium Ecclesiæ antistites sibi mutuo scripsisse non unam, sed plures Epistolas. Et hæc quantum spectat ad silentium Dionysii.

129. Quantum vero ad Eusebium, illi profecto admodum multa debemus venerandæ antiquitatis monumenta: sed multa etiam ab eo prætermissa fuisse, norunt eruditæ; atque inter cetera libros Firmiliani de fide, & religione, quos S. Basilius. commemorat in Lib. De Spíitu sancto cap. 29. (a). Porro nec apud Eusebium, nec apud aliquem veterem scriptorem, ullam inveniimus factam mentionem infelicis illius Marcianni Arelatensis Episcopi, qui Novatianio schismatico se conjunxit. Numquid propterea suspectam, vel plane suppositam di-

(a) Neque audiendus Erasmus, qui in Præfat. in Lib. De Aristot. pag. 120. primum huic Operi litem movit, assanque alius prebuit, suspicandi postrem capita post.

XV., adulterata fuisse. Erasmum merito reprehendit Is. Casaubonus Exercit. XVI. cap. 43. Vid. Rom. Ceillier. Tom. VII. pag. 196..

dicemus epistolam LXVII. S. Cypriani, qua contra hunc Ecclesie desertorem, open S. Stephani R. P. implorabat? Id quidem olim ausus est Lau-
nojus, vir criticæ intemperantioris, sed paucos in-
venit suæ sententiæ suffragatores (a).

150. S. Augustinus autem, quamvis diu, mul-
tumque de baptismo haëreticorum contra Donati-
stas disputaverit, satetur tamen Lib. II. *De Ba-
ptismo cap. 4.*, non omnia, quæ illo tempore in-
ter Episcopos gesta sunt, memorie, litterisque
mandari potuisse, aut omnia, quæ mandata
sunt, se noscisse.

151. Patres demum Concilii III. Carthaginensis allegare epistolam Firmiliani non potuerunt, quia haec non nisi post eam Synodum in Africam per-
venit, ut contra Lambertum ostendit Jo. Pearsonius Episcopus Cestriensis in *Annalibus Cypriani-*
cis ad ann. 256. n. 10. & seq. Stephanus autem non multo post, scilicet anno 257. initio mensis Augusti martyrio coronatus est, cui successit Xy-
stus, sub quo pax, & concordia restituta, aut sal-
tem controversia sopita fuit, fortasse propter sæ-
vientem Valeriani persecutionem, in qua etiam Cyprianus martyrii gloriam consecutus est.

152. Quantum vero ad Donatistas pertinet, in quorum officina hanc Firmiliani Epistolam cusam fuisse suspicatur Missorius, mirabile certe fore, eosdem armis a se elaboratis usos non fuisse, si verum est, quod idem Missorius nobis objicit, Donatistas nonquam Firmiliani auctoritatem in causa suæ defensionem allegisset. Sed nos silentium Donatistarum non multi facimus; neque enim Donatistis nota omnia fuerunt, quæ ipsis nondum natis in rebaptismi causa acta fuerant. Fortasse etiam ad hanc Firmiliani Epistolam digitum intendebat Cresconius Donatista, quando Catholicis objiciebat Cypriani, & quorundam Orientalium litteras, ut videre est apud S. Augustinum initio Lib. III. contra Cresconium. Quod tamen nonnisi conjectan-
do dicimus.

153. Inst. cum Missorio. Nulla apparet causa, ob quam Cyprianus ad Episcopum tam longe dis-
sittim litteras per suum Diaconum Rogatianum mit-
teret. An ut post celebratum Concilium, Stephanusque Decretum suppetias peteret? Sed præposte-
ræ fuisse. Au ut cum Firmiliano contra Stephanum fœdus iniret? Sed hoc non erat pacifici, ac
mitissimi Cypriani, sed hominis turbulenti, ac pla-
ne Novatianensis. An ut Firmilianum consuleres? Post Concilium scilicet. An denique ut Firmiliani confirmatione Synodicae sententiæ pondus adjiceret? Quid haec præ Concilio XC. fere Episcoporum? Non apparet igitur qua spe, quoque consilio a Cy-
priano Rogatianus fuerit ad Firmilianum cum litteris missus.

154. Resp. quamvis nulla ex hujusmodi causis Cyprianum impulisset, ut ad Firmilianum tam lon-
ge dissittim litteras mitteret, non propterea conclu-
di posse, nullum re ipsa fuisse inter duos insignes istos Episcopos litterarum commercium. Sed a ve-
ro non longe absuerimus, si dicamus, Cyprianum voluisse consulere de tota re celebrem ex parte Asiae Episcopum, non ut determinaret, quid esset definitum, sed ut in definitionibus jam factis se, snosque Collegas confirmaret; præcipue post-
quam noverat, Rom. Pontificem Stephanum sibi aperte repugnare, immo & excommunicationem comminari.

155. Obj. secundo contra auctoritatem Eusebii, & Basilii; eterque enim magni hujus dissidii men-
tionem apertam fecit. At vero Eusebius primus hujus fabulæ inventor medullitus Arianus erat, immo Arianae factionis signifer, ut eum vocat Hieronymus Lib. I. *Apologiae ad. Ruffinum*. Volens itaque gratificari Paulianistis, quorum ger-
men erat Ariana haeresis, quæ tunc temporis in Synodo Nicæna contra Paulinistarum baptismina a-
cta sunt, ipse imminiter ad omnium haëreticorum baptisnum traduxit, ut omnia sus deque vertens,
auctoritatem ejusdem Synodi minueret, quasi om-
nium haëreticorum baptisnum reprobasset, quem tamen Summus Pontifex Stephanus una cum Oc-
cidentalibus validum esse decreverat: imminuta ve-
ro Synodi Nicæna auctoritate triumphum cane-
bant Ariani. In gratiam etiam Donatistarum, qui
buscum Ariani fœdus iure tentaverant, teste S. Aug-
ustinio Epist. XLV., potuit Eusebius hæc omnia configere. Gelasius Papa Historiam Eccles. Eusebii inter apocryphos libros recensuit, ut pro-
pterea non imminiter ei fides denegetur. Auctor-
itatem vero S. Basilii in Epist. ad Amphiliolum,
quam supra n. 108. allegavimus, enervare cona-
tur Missorius, dicendo, primo fuisse fortasse Eusebii auctoritate abreptum, atque deceptum: se-
cundum multa in ea Epistola inventi inepita, & se-
cundum pugnaciam, ut manifestum indicium sint alii-
cujus adulterationis.

156. Resp. ad primum, dubitari minime posse de Eusebii fide in hac controversia rebaptismi re-
ferenda, in qua si mentiri ausus fuisset, totus plae-
ne orbis reclamasset, cum vix dimidium saeculorum ab eadem controversia pertransisset. Præcipue au-
tem reclamassent Afri, qui florentissimæ suæ Ec-
clesiae falsam anabaptismi notam inustam vidissent.
Parique jure reclamassent Orientales, aliquique po-
puli. Deinde multa alia suppetunt hujus historiæ
documenta, quibus ita corroboratur fides Eusebii, ut nullatenus possit in dubium vocari. Quando au-
tem Gelasius historiam Eusebii inter libros apo-
cryphos rejecit, ad ea certe respexit, quæ de Ver-
bi

(a) Scilicet Jo. Gerbais *De Censis majoribus* cap. 8. art. 1., Jo. Fellum in sua editione S. Cypriani, &
Casinius Oudinum *De Scriptor. Eccles. Tom. I.* Sed

hujus Epistole genuitatem vindicarunt inter alios Ri-
galtius, & Jo. Oxoniensis in suis editionibus Operum
S. Cypriani.

DISSERT. II. CAP. IV.

bi divinitate duriora protulit; quamobrem in suspicionem Arianismi venit (vide quæ diximus Tom. III.); quanquam non video, quomodo ejus fides hac in parte suspecta reddi possit, etiamsi concederetur, eum Arianorum impietati adhaesisse. Ratiocinium enim, quo ad id probandum utitur Missorius, nimis subtile est, & longe petitum. Ceterum Gelasius ipse in eodem decreto Eusebii libros historicos propter rerum notitiam singularem, quæ ad instructionem pertinent, non usquequaque renuendos judicavit. S. etiam Hieronymus in Epist. ad Pamachium eamdem historiam plurimum laudavit. Immo Pelagius H. R. P. in sua secunda Epist. ad Episcopos Istriæ Quid, inquietabat, in historiographis inveniri Eusebio honorabilius potest?

157. Ad secundum. Afferatur quidem, sed non probatur, S. Basiliū ex Eusebio solo ea hausisse, quæ de rebaptismi controversia scripsit ad Amphilochium. Immo potius, cum Firmiliano in Cathedra Cæsariensi non post multos annos successerit, monumenta satis multa in promptu habere potuit eorum, quæ non longo temporis intervallo ibi contigerant, tum etiam eorum, quæ contigerant in Africa, propter commercium litterarum, quod Firmilianus cum Cypriano habuerat. Leviora autem sunt, quæ Missorius in hac Basilii Epistola inventi reprehensione digna, nec talia, ut ipsa Epistola aut supposita, aut saltem vitiata dici possit, contra omniam Criticorum judicium.

158. Dices. Eusebius suam ignorantiam in hac rebaptismi historia prodit, primam ejusdem originem tribuens Cypriano, inquit enim Lib. VII. c. 5. *Primum omnium Cyprianus*, qui tunc temporis Carthaginensem regebat Ecclesiam, non nisi per baptismum ab errore prius emundatos admittendos esse censuit: ignorabat ergo, quæ ante Cyprianum & in Africa, & in Asia acta fuerant, ut proinde nulla fides ei habenda sit.

159. Resp., nullatenus Eusebiū ea ignorasse, quæ in Asia ab Orientalibus gesta fuerant, quandoquidem ea expresse retulit in laud. Lib. VII. suæ historiæ. Quando ergo dixit, Cyprianum omnium primum rebaptizasse hæreticos, voluit tantummodo indicare Cypriani dignitatem, & præcelerentiam inter eos, qui rebaptizabant; vel etiam primam originem contentioñis cum Stephano R. P. Nec videntur Heur. Valesius Eusebii mentem hoc in loco feliciter assecutus. Verba græca Eusebii hæc sunt: πρῶτος τῶν τότε Κυπρίων, ἣς κατὰ Καρχηδόνα παρισκέπτει ποιμὴν, εἴδε αἱλλων δέ τις λεπτὸς πρότερος τῆς πλάτης ἐκκαθηρημένες προσίσται δεῖν ἡγετός. Quæ sic vertit Christophorus: Cyprianus primus eorum, qui tunc temporis florebant (in Africa scilicet propter primam suæ sedis dignitatem) &c. cui versioni consentiunt Pearsonius in *Annal. Cyprianicis*, Pagius, & alii. Frusta vero repugnat Missorius quia Nicephorus Callixti, Eusebium de more exscribens, Lib. VI. suæ historiæ cap. 7. Cyprianum facit primum anabaptismi auctorem.

Frustra inquam; quid enim vetat, Nicephorus, non minus quam Valesium male fuisse obscuriora, & æquivoca verba Eusebii interpretatum? Quanquam omnium optima mihi videtur interpretatio Jo. Sbaraleæ Dissert. II. Theor. 4. ad propos. 5., nempe cohærenter ad præcedentia verba, quibus Eusebius narraverat, non mediocrem natam esse tunc temporis de rebaptizandis hæreticis controversiam, subdere, Cyprianum primum eorum fuisse inter eos, qui tunc disputabant: reipsa enim Cyprianus primas habuit partes in controversia tunc exorta. Ceterum, etiamsi concederetur, Eusebium in hac circumstantia temporis errasse, non propterea sequitur, ipsum errasse etiam in tota rei substantia.

140. Obj. tertio. Monumenta, quæ S. Cyprianum in rebaptizantium numero reponunt, omnia suppositionis nota laborant. Nam primo S. Augustinus de ejus Epistolis dubitare se profitetur; Libro enim III. adv. Cresconium c. 55. inquit: *Cum enim persuadere conaretur, vel S. Cyprianus, vel quicumque illam scripsit Epistolam, hæreticos ad Ecclesiam venientes baptizari oportere* &c. Pariter idem S. Augustinus loquens de Concilio III. Carthaginensi Lib. I. contra Cresconium cap. 52. inquit: *Nam & vos profertis Concilium Cypriani, quod aut non est factum, aut a ceteris unitatis membris, a quibus illis non divisus est, merito separatum.* Quam dubitationem iterum insinuat Lib. II. cap. 51. inquiens: *Quamdiu aliter sapuit Cyprianus, si scripta ejus esse constat, quic pro vobis proferenda arbitramini* &c. Qui multa? Non solum de scriptis, & Concilio Cypriani, sed plane de toto negotio se ancipitem S. Hipponensis Antistes ostendit Epist. XCIII. alias XLVIII. ad Vincentium Rogatistam, cui ita scribit cap. 10. *Quanquam non desint, qui hoc Cyprianum prorsus non sensisse contendant, sed sub ejus nomine a præsumptoribus, atque mendacibus fuisse confitum*, ubi etiam adducit exemplum eorum, qui sub nomine Apostolorum multa confixerunt. Et Epist. CVIII. ad Macrobiū cap. 5. *Illud Concilium*, inquit, *vel illa scripta, si vere ipsius sunt, & non sicut aliqui putant, sub ejus nomine conscripta* &c. Quando igitur aliis in locis concede-re videtur, S. Cyprianum fuisse errore rebaptizantium involutum. Epistolas hac de causa scripsisse, aut etiam Concilium coegisse, dicendum est, S. Doctorein fuisse hypothetice locutum, scilicet non in propria, sed in sententia Donatistarum, ut nempe illis conniveret. Unde postea sic concludit: *Cyprianus aut non sensit omnino, quod eum sensisse recitatis; aut hoc postea correxit in regula veritatis, aut hunc quasi nærum sui candidissimi pectoris cooperuit ubere charitatis.*

141. Resp., fuisse quidem S. Augustino dubitationem quamdam de errore Cypriani subortam, sed levissimam, & quæ historiæ certitudinem labefactare non potest; vel etiam S. Augustinum laudatis in locis non sua, sed aliorum dubia referre.

Utrumque ostendo; & quidem primum. Nam S. Pater non uno, vel altero, aut paucis in locis, sed plane immixtis Cyprianum agnoscit auctorem litterarum ad Pompéjum, ad Stephanum, ad Quintum, ad Jubajum, & ad quosdam alios collegas suos; nec ullum vel levissimum præbet dubitationis, aut hæsitantiae argumentum. Secundo ubicumque S. Martyrem excusare aggreditur, non confugit ad Donatistarum fraudes, quibus innocenti huic errorem imponere potuerunt, sed vel dicit, eum fuisse ad palinodiam paratum, si universalis Ecclesiæ judicium interfuerit, ut postea interfuit; vel eum excusat exemplo Agrippini, & aliorum in Africa Episcoporum, qui ipsum in hac sententia præcesserunt; vel fortasse sententiam correxisse (ut in Epist. XCIII.); vel tandem martyri falso fuisse illud totum amputatum, quod emendandum erat, & illa luce obumbrationem fugitam. Hæc omnia ostendunt, vel prossimū nullum, vel nonnisi levissimum hæsisse Augustino scrupulū de calunnia a Donatistis Cypriano affectam.

142. Sed præterea hunc qualecumque scrupulū non sibi, sed aliis inhæsisse, aperte significat S. Doctor in laud. Epist. ad Vincentum, inquiens: *Quanquam non desint, qui hoc Cyprianum prorsus non sensisse contendant;* & postea subdit: *Nos autem duas ob res non negamus, illū sensisse Cyprianum &c., manifeste ostendens, non sibi, sed aliis natum fuisse dubium de veritate hujus controversiæ, se autem hoc dubium prorsus respuere.* Et Lib. VI. *De Baptismo* cap. 15. de Epist. S. Cypriani ad Stephanum loquens, *Nam & ipsam, inquit, in isto cœtu Sacerdotum (scilicet in Concilio III. Carthaginensi) lectam esse dixit, quod factum omnino non dubito.* Et saepe quis sibi persuadeat, potuisse Donatistas, ut ut veteratores pessimos, Epistolas S. Cypriani confingere, quæ essent Cyprianicæ tam similes, quam ovum ovo, cum, ut ait idem Augustinus in laud. Epist. ad Vincentium, *stilus ejus habeat propriam faciem, qua possit agnosciri?* Potuisse ulterius Concilium go. Episcoporum comminisci, cum proprio inuiscusque nomine? Ac denique etiam decretum Stephanii R. P. fabricare, quod ipsorum jugulum petebat?

143. Instat tamen hic acrius Cypriani vindex. S. Augustinus sexcentis in locis Cyprianum opponit Donatistis, quinimo quatuor primis integris libris, quos de Baptismo contra ipsos edidit, semper auctoritatè Cypriani se pugnasse, scribit Lib. II. contra Cresconium. Vel ergo dicendum est, S. Martyrem sibi perpetuo repugnare, quod de doctissimo illo viro absurdum est suspicari; vel ineptissime a S. Augustino fuisse ejus auctoritatè usurpatum, quod pariter esset tanto Doctore indignum; vel quod omnium verosimilis est, errore rebaptizantium fuisse immiterto S. Cypriano a Donatistis affectum.

144. Resp. primo, S. Augustinum Donatistis obiecisse S. Cypriani moderationem, & charitatem, Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

tum quia se ab Ecclesia non separavit, quemadmodum fecerunt schismatici Donatistæ; tum etiam quia paratus erat corrigi, si res in plenario Concilio eliquata, & definita fuisset, cui pertinaciter resistebant Donatistæ, qui propterea non solum schismatici, sed plane hæretici facti sunt; tum deum quia Cyprianus hæreticorum quilem, qui ab Ecclesia exierunt, non antea peccatorum, qui sunt in Ecclesia, baptismum improbat, ut Donatistæ improbabant. His de causis vere poterat S. Augustinus S. Cyprianum impii Donatistis opponere. Opponebat etiam aliquando ejusdem S. Cypriani orthodoxa principia ipsius Cypriani errori, argumento, ut dici solet, ad hominem. Qui enim errant, ut certe Cyprianus errabat, facile sibi ipsis, suisque orthodoxis principiis repugnant.

145. Obj. quarto perpetuum S. Optati Milevitanī de S. Cypriano silentium, cum tamen ipse septem integris libris de rebaptismo contra Parmenianum disputaverit. Hoc silentium manifeste indicat, a Donatistis non fuisse Cypriani auctoritatem objectam, qua utique abuti non prætermissent, si revera eorum sententia S. Martyr fuisse patrocinatus. Pariter Pontius Diaconus, qui S. Cypriano indulitus comes adhæsit, ejusque vitam, & passionem quam diligenter conscripsit, nihil prorsus de hac controversia memorat. Silet item de tribus Synolis, quas ad eam dirimendam Cypriani Carthagine coegisse dicitur. Tandem in decretis variarum Synodorum, & in Legibus Imperatorum Constantii, Valentiniani, & Gratiani contra rebaptizantes nulla prorsus invenitur hujus tam celebris controversiæ mentio.

146. Resp. hæc omnia esse argumenta negativa, quibus ut aliquod pondus inesset, necesse faret ostendere, debuisse omnino in laudatis monumentis controversiæ Cyprianicæ mentionem fieri, quod præstari ab ingenioso adversario nequit. Primo Parmeniano, & Donatistis contra quos disputavit S. Optatus, non solum nullo emolumento, sed plane detruente fuisse Cypriani auctoritatem affere, utpote qui ipsis adversabatur aperte; tum in controversia baptismi ab impiis collati, quem Cyprianus admittiebat, rejiciebat vero Donatistæ; tum maxime in schismate, a quo semper Cyprianus abhorruit. Ulterius controversia inter Optatum, & Parmenianum erat potissimum de Ordinatione Cæciliani, quam illegitimam, & irritam fuisse Donatistæ contendebant, utpote a Traditoribus factam; ut legitima autem & valida ab Optato, ceterisque Catholicis Episcopis habebatur. Vid. sup. n. 27. Præterea & Libri Parmeniani perierunt, & multa alia Optatus ipse prætermisit; unde nulla apud ipsum inveniatur mentio Legum Imperialium, & Concilii illius plenarii, quod S. Augustinus celebratum refert contra rebaptizantes. Disputavit equeidem Optatus etiam de Baptismo, sed admodum obscure, ut de ejus mente omnino certi esse non possimus (Vide sup. n. 104.); sed sibi constituerat, hanc quæstionem, judice tantummodo Evan-

gelio esse resolvendam. Ita Lib. V. n. 5.; quan-
obrein mirum non est, si Sanctorum Patrum te-
stimonia non allegaverit (a).

147. Facile item corruit argumentum ductum ex
silentio Pontii Diaconi, qui non tam vitam, quam
elogium S. Cypriani nobis reliquit. In eo autem
non solum hæc anabaptismi controversia, quæ ad
laudem Sancti Martyris certe non pertinebat, sed
nominata alia omittuntur, quæ ejusdem decus, &
famam augere poterant. Sic nihil habet de tur-
bulento Novati, & Novatiani schisinate, cui se Cy-
prianus fortiter opposuit: nihil de Felicissimi, For-
tunatique persecutione, quam patienter toleravit,
& feliciter superavit: nihil de duobus lapis Epis-
copis Martiali, ac Basilide: nihil de baptimate
Clinicorum, atque infantium: nihil denique de ma-
gna illa, & longa controversia circa lapsos, ac de
Concilii ad eam dirimendam celebratis. Quare
merito idem Pontius dicere potuit: *Multa alia, &*
quidem magna prætereo, quæ temperanli volu-
minis ratio non patitur (b). Sane magnus Augu-
stinus Lib. V. *De Baptismo* cap. 25. ea, quæ Cy-
prianus hac in causa gessit, optasset oblivione se-
peliri. *Jam illa, inquit, quæ in Stephanum ir-*
ritatus effudit, retractare nolo & ea præte-
rire melius est, quæ periculum perniciose dis-
sensionis habuerunt. Eadem forte de causa etiam
Pontius siluit.

148. Idem dicator de Legibus Imperatorum, qua-
rum collectionem exhibuit Dupinus in sua editio-
ne Operum S. Optati pag. 215.; tum de *Actis Pro-*
consularibus, in quibus non hæc sola prætermis-
sa sunt, sed & plurima alia, ut sententiae latæ
contra Donatistas in Conciliis Cirtensi, Romano, &
Arelatensi.

149. Iust. Auctor anonymous libri *de rebaptis-
mate*, quem publici juris fecit Nic. Rigaltius,
quique probabiliter fuit Ursinus, aut alias Sæc.
IV. scriptor, quæstionem de geminando baptismate
novam vocat, & post tot sæculorum tantam
seriem tunc primum repente, ac sine ratione ex-
citatam; quod dicere nullatenus potuisse, si tot,
tantæque Synodi, atque Episcoporum litteræ hand-
ita pridem extitissent, ad hæreticorum baptismata
probandum, vel rejiciendum.

150. Resp., omissa controversia de tempore, quo
prælaudatus auctor anonymous floruit, & an fuerit
Ursinus ille Monachus, de quo Gennadius agit in

(a) *Ea* ejus verba: *De hoc Sacramento (baptismi)*
„ non leve certamen innatum est, & dubitatur, an
„ post Trinitatem in eadem Trinitate hoc iterum li-
„ ceat facere. Vos dicitis, licet: nos dicimus, non li-
„ cet. Inter licet vestrum, & non licet nostrum na-
„ tant, & r. imigant animæ populorum. Nemo vobis
„ credit, nemo nobis: omnes contentiosi homines su-
„ mis. Quærendi sunt judices. Si Christiani, de u-
„ traque parte dari non possunt, quia studiis veritas
„ impeditur. De foris quærendus est index. Si pag-
„ nis, non potest nosse Christiana secreta. Si Ju-
„ dæus, inimicus est Christiani baptismatis. Ergo in

Lib. *De ciris illustr.* cap. 27., quæ ommia obscu-
ra, & implexa sunt, duntaxat ab uno, quæstionem
ab anonymo pertractatam, non fuisse vere, & pro-
prie de baptismino ab hæreticis collato, quæ certe
nova non erat; sed de baptismo ab hæreticis in
solo nomine Jesu Christi administrato, quæ pro-
fecto quæstio recens fuerat excitata. Id patet pri-
mo ex titulo, quem anonymous operi suo p̄fixit,
*Non debere denovo baptizari, qui semel in nomi-
ne Domini Jesu Christi sunt tincti*: tum ex eo
quod totus est in illo opusculo, ut probet, non
esse iterato abluedos, qui tantummodo in nomi-
ne Domini Jesu Christi baptizati fuerant; unde ei-
tiam quasi stibi objiceus ait: *Nec existimet quis
tractatui esse contrarium quod dixit Dominus:
Ie, docete gentes, tingite in nomine Patris, &
Fili, & Spiritus sancti*.

151. Obj. quinto. Suppositum esse demonstra-
tur decretum Stephani, quod adversus Afros latum
dicitur: primo quia illud Anastasius Bibliotheca-
rius inter Stephani Constitutiones non recenset. Se-
condo quia non invenitur, neque in Actis suppo-
sitiis ipsius Stephani apud Barcium, & Surium,
neque in veris, neque in veteri Breviario Roma-
no, nec tandem in Chronicō Damasi. Tertio quod
hæreticorum baptismum ideo reiterandum non esse
dicat, cum ipsi hæretici proprie ad se venientes
non baptizent, sed communicent tantum; quæ
ratio est summo Ecclesiæ capite prorsus indigna,
quasi Ecclesia catholica debat ab hæreticis sue
disciplinæ normam mutuare. Falsa etiam est; No-
vatiani enim teste S. Cypriano Epist. LXXIII. o-
mnes, quotquot ad ipsos transibant, non nisi cum
novo lavacro recipiebant. Quid etiam testatur S.
Ambrosius Lib. I. *De pœnitentia* cap. 7.; & nou-
nulli alii memorantur hæretici rebaptizantes. Re-
jici itaque debet illud decretum, ut omnino sup-
positum, & tanto Pontifici immerito afflictum.

152. Resp. ad *primum*, multa ab Anastasio o-
missa fuisse in *Vitis Pontificum*, de quibus sano-
res criticæ regulæ nos dubitare non sinunt. Nihil
ille habet de Victoris, aut Zephyrini decretis cir-
ca modum admittendi mœchos, & fornicatores ad
pœnitentiam. Nihil de iis, quæ Melchiades in Sy-
nodo Romana, & Sylvester in Arelatensi contra
Donatistas statuerunt. Nihil de Zosimi *Tractoria*
contra Pelagianos, & de Vigilii *Constituto* in can-
sa trium Capitulorum, aliisque sexcentis, quæ ta-
men

„ terris de hac re nullum poterit reperiri judicium.
„ De cœlo quærendus est index. Sed ut quid pulsas-
„ sis ad cœlum, cum habeamus hic in Evangelio te-
„ stimoniū?

(b) Nescio quonodo B. Petrus Annatus in *Apparatu*
methodico ad Theologiam positivam Lib. IV. art. 14. n.
10. hoc scribere poterit: *Tria sub Stephano in Afri-
ca a Cypriano celebrata fuisse Concilia de baptizandis
hæreticis, narrat Pontius in vita S. Cypriani*: harum
enim Synodorum apud Pontium nec vola est, nec vesti-
gium.

men vera esse propter Anastasii silentium neino pruens negabit. Ceterum decretum Stephani memorat Eusebius Lib. VII. *Hist. Eccl.* cap. 5.: memorat S. Augustinus Lib. V. *De Baptismo* cap. 23. num. 51., & Lib. *De unico Baptismo* cap. 14. n. 23.; memorat Vincentius Lirinensis, & postea omnes, quotquot consecuti sunt hujus controvrsie scriptores.

153. Ad secundum, sicut in Actis subdititiis plura falsa inveniuntur addita, ita solent aliqua vera omitti. Breviaria antiqua ex Anastasio Bibliothecario, Actisque non sinceris, ut plurimum compilata erant; sed in novissimis post correctionem Clementis VIII. huc leguntur in festo S. Stephani Papae die 2. Augusti: „Baptizatos ab haereticis i-
terum baptizari vetuit, rescribens S. Cypriano
verbus illis: *Nihil innovetur, nisi quod tradi-
tum est.*” Neque multum refert silentium Chro-
nici, quod Damasi vulgo appellatur, aut aliorum Catalogorum. His enim opponimus monumenta mul-
to graviora, ut Eusebii, Facundi Hermianensis,
Vicentii Lirinensis, & praecipue S. Augustini, quæ
labefactare irrito labore conatus est Missorius, ut
supra vidimus.

154. Ad tertium reponimus, Stephanum non al-
legasse consuetudinem haereticorum de non reba-
ptizandis, qui ad eos ex aliis Communioneibus ve-
niebant, quasi ab ipsis normam vellet disciplinæ
suovere pro Ecclesia Catholica, quod absolum fo-
ret, sed ut universalem Ecclesiæ traditionem ex
eo etiam confirmaret, quod haeretici quoque eam-
dem servarent, quam certe consuetudinem non a-
liunde didicerant, quam ex catholica Ecclesia,
unde exierant. Illa etiam propositio falsa non e-
rat. Etsi enim demus, nonnullos haereticos reba-
ptizasse, communiter tamen homines ad se venien-
tes sine novo baptisme recipiebant (*a*).

155. Postremo Missorii objectio est contra Con-
cilium III. Carthaginense, quod commentitum es-
se probare conatur primo, quia difficile creditu-
re, sub celo Africano potuisse 90. Episcopos æ-
stivo tempore convenire: secundo, quia nulla huic
Concilio apposita est diei, vel Consulunt nota: ter-
tio, quia aliquia pugna inter Episcoporum senten-
tias apparet. Cyprianus enim a se decretum fuisse
ait semel, iterum, ac saepe, rebaptizandos haे-

reticos; contra vero Geminus a Furnis, & Junius
a Neopoli nonnisi semel id decretum fuisse in-
nuunt: quod semel decrevimus, quod semel cen-
suimus. Illorum etiam Patrum sententiae plerique
nugatoriae sunt, contortæ, & quedam, quæ ri-
sum moveant, & sint tam venerabili Consensu pro-
sus indignæ. Quarto, Concilium hoc non concur-
rit cum epocha Pontificatus Stephani. Stephanus
enim, ut doctissimo Petavio placet Lib. XIII. *De
doctrina temporum*, nonnisi brevi duorum anno-
rum, & trium mensium spatio Pontificatum te-
nunt, ab anno scilicet 255. ad an. 257., quo Mart-
yrio coronatus dicitur IV. nonas Augusti (*b*). Jam
vero hoc biennium Cypriano minime sufficisse pu-
tat Missorius ad tria, vel quatuor Concilia cele-
branda, ad Stephanum certiorem de hac contro-
versia faciendum, ad ipsius responsum expectan-
dum, illudque in Synodo XC. Episcoporum ex-
aminiandum, atque postea ad Firmilianum, aliosque
Episcopos mittendum.

156. Resp., nihil horum omnium aliquod ne-
gotium facessivisse unquam vel Eusebio, vel Hie-
ronymo, vel Basilio, vel magno Augustino, cete-
risque omnibus Historicis, & Criticis, qui nun-
quam de hac controversia dubitarunt, usque ad
Missorum, qui primus ingeniose magis, & ele-
ganter, quam vere, has difficultates excitavit. Ac
prima quidem levissima est, & pugnat cum his-
toria Synodorum Africanarum, quarum nominales
in ferventioribus aestivis caloribus celebratas no-
vimus, ut Milevitana mense Augusto anno 402.,
Africanam sub Aurelio mense Septembri anno
403., & fortasse alias, quibus mensis appositus
non fuit.

157. Non majoris est ponderis altera difficultas.
Exempla enim suppetunt similis omissionis; nam
Synodo Nicæna, si fides est S. Athanasio in Lib.
De Synolis num. 5., non consultum, vel men-
sem, vel diem præposuere. Eadem omissione occi-
rrit in Synodo Carthaginensi anno 549. sub Gra-
to celebrata. S. Augustinus in Lib. ad Donatistas
post Collationem cap. 15. harum omissionum cau-
sam repetit ab anniversibus, quocum aliqui dies,
& Consules diligentia majore describunt, alii
tamquam superfluum prætermittunt; itaque bre-
viter similem difficultatem Donatistarum exusflavit.

158.

(a) Epiphanus Heresi XII. refert, Marcionitas, non semel, sed iterum, ac tertio baptismum iterasse; & *Haer.* LXXVI. id ipsum testatur de Eutopianis, qui non solum Catholicos, sed etiam Arianos ipsos reba-
ptizabant. Valentinius duo baptismata admisere dicit S. Hieronymus in cap. IV. *Epist. ad Ephesios*. Idem præstisset Arianos, affirmat S. Augustinus *De heres.* cap. 49. Id ipsum de Wandaliis Arianis confirmat Victor Vitensis *De persecutione Wandal.* Inueni Arianos reprehendit S. Hieronymus hac tamen de causa, quod baptizatos ab Arianis denovo rebaptizabant. Sed his pan-
cis sectis opponi possunt etera omnes, de quibus prouide Stephanus vere affirinabat, quod non rebaptizarent.

(b) P. Missorius, ne cogatur Stephani Pontificatum

protrahere usque ad annum 257., ante quæ persecutio Valerianus non sicut, nigit S. Stephanus Martyr olliisse; atque ad elevandam Edem Martyrolo-
gum, suspicatur, errorem natum esse ex Menologis Graecorum, in quibus ad diem 2. Augusti recolitur mem-
oria S. Stephani Martyris; sed Florentinus ad Mart-
yrologium S. Hieronymi bene notavit, illam comme-
morationem esse S. Stephani Protomartyris. Sed haec
suspicio non sufficit, ut Martyrium S. Stephani ad apocryphas tradiciones anamendeatur. Vid. Einman. Sche-
lestratus Dissert. II. cap. 7. Tom. I. *Antiq. Eccl.*, &
Frinc. Blinbinus in not. ad vitam S. Stephani Tom.
II. Anastasii Bibliothec., ac Bollandistæ Tom. I. Augusti.

158. Commentitia est autem illa pugna , quam Missorius nimirum grammaticaliter invenit inter Episcopos , quorum aliqui dixerunt , *semel* sancitum fuisse , hæreticos rebaptizare , cum tamen Cyprianus testetur , *semel* , *iterum* , & *tertio id* fuisse decretum . Neque enim Episcopi illud *semel* usurparunt pro numero , sed ut indicarent , in iis mandatum , quæ *semel* , hoc est *jam* fuerant statuta . Nimirum autem morosum est , velle omnium illorum Patrum sententias ad vivum resecare . Quid enim si concesserimus , aliquos illorum fuisse minus doctos , & acutos ratiocinatores ? An propterea debitat illius Concilii historia ?

159. Postremum si penitus examinari deberet , nos in multas , atque implicatissimas chronologicas quæstiones induceret , unde nullus exitus repixeretur . Historici communiter tribuunt Stephano quatuor annos , & aliquot menses Pontificatus , nec chronologiam Petavianam recipiunt . Sed si etiam ad solum biennium ejus Pontificatus contrahatur , sufficiens tempus habebitur omnia ea perficiendi , quæ in controversia rebaptismi contigerint , Africa enim non multum ab Italia distat , & votum est illud Plinii Lib. XV. Hist. cap. 6. referentis , sic recentes triduana navigatione fuisse Carthaginem in Urbem asportatas ; quibus in Curia alatis , ostendit Cato , quām prope Romanis mœniis adessent Pœni . Si itaque ponamus , controversiam illam enatam fuisse anno 255. , eoque anno primam Synodum Carthaginensem a S. Cypriano fuisse celebratam , facile determinabimus anno sequenti 256. secundam Synodum , & duorum Legatorum missionem ad Stephanum , hujusque responsum ; ac tandem celebrationem III. Synodi eodem anno ad Kalendas Septembbris , post quam Diaconus Rogatianus ad Firmilianum in Cappadocia missus fuit . Stephanus autem anno 257. cum Martyrii palma ad cœlum evolavit ; & hæc controversia fuit post ejus mortem sopita .

CAPUT V.

Ostenditur , Stephanum R. P. damnando rebaptizantium errorem non approbasse baptismum ab hæreticis vitiata forma collatum (a) .

160. Decreti S. Stephani verba hæc sunt , apud Cyprianum Epist. ad Pompejum . Si quis er-

go a quacumque hæresi venerit , nihil innovetur , nisi quod traditum est , ut manus illi imponatur in pœnitentiam ; cum ipsi hæretici proprie ad se venientes non baptizent , sed communicent tantum . At vero primo veluti obtutu apparet , sanctissimum Pontificem nihil aliud voluisse , quam sartam , tectamque servare veterem totius Ecclesiæ traditionem , quæ certe non fuit , nec esse poterat , ut ratum haberetur baptismus , sive ab hæreticis , sive etiam a Catholicis vitiata forma collatum . Id testatur Eusebius Lib. VII. Hist. Eccl. cap. 2. & 5. , inquiens : Cum per id tempus non mediocris controversia exorta esset , utrum eos , qui ex qualibet hæresi convertuntur , baptismi purgari oporteret , quippe antiqua consuetudo invalererat , ut in ejusmodi hominibus sola manuim impositio cum prædicationibus adhiberetur , primus omnium Cyprianus , qui tunc temporis Carthaginensium regebat Ecclesiam , nonnisi per baptismum ab errore prius emundatos admittendos esse censuit . Verum Stephanus nihil adversus traditionem , quæ jam inde ab ultimis temporibus obtinuerat , innovandum ratus , gravissime id nulit . Idipsum post Eusebium testati sunt Hieronymus in Dialogo adv. Luciferianos , & Vincentius Liricensis in Commonitorio I. c. 9.

161. Præterea tota illa magna controversia inter Stephanum , & Cyprianum , aliasque rebaptizantes nunquam fuit , aut esse poterat , utrum valeret baptismus hæreticorum vitiata forma collatus . Baptismum enim sine debita materia , aut forma etiam a catholico , proboque ministro collatum irritum prorsus esse , nemo inquam dubitavit . Sed difficultatis cardo totus erat de fide ministri , an scilicet ad valorem Sacramenti non solum debita materia , & forma , sed etiam recta ministri fides requireretur . Stephanus ergo definiens fidem non requiri , nullo modo ita intelligi potest , ut etiam definierit , non requiri debitam formam , aut materiam .

162. Tertio id luculenter eruitur ex epistola Firmiliani ad Cyprianum , ubi hæc habet : Illud quoque absurdum , quod non putant , querendum esse , quis sit ille , qui baptizaverit , eo quod qui baptizatus sit , gratiam consequi potuerit , invocata Trinitate nominum Patris , & Filii , & Spiritus sancti . En ubi posita fuerit tota controversia , scilicet non de baptisini forma , sed de sola

uni-

(a) Protestantes non pauci odio Romanorum Pontificum commenti sunt , Stephanum , quando Afrorum , atque Orientalium rebaptisnum condeinnavit , probasse omnino omnino hæreticorum baptismum , eorum quoque , qui fornam in Evangelio prescriptam non servabant . Ita inter alios Ger. Jo. Vossius Disput. XIX. De Baptismo Thesi 47. , Sam. Basnagius in Annal. Politico-Ecclesiasticis ad n. 256. , alter Basnagius , nempe Jacobus , in Hist. Eccl. Guill. Cave in Sæculo Novatiano , Jo. Franc. Buddeus in Institut. Theol. Dogmat. Lib. V. cap. I. §. 21. , Marcus Antonius de Do-

minis , Blondellus , & alii . Mirandum est , atque dolendum , etiam aliquos Catholicos , sed erga Apostolicam Petri Sedem minus bene affectos , in accusando Stephano hæreticis consentire . Ii sunt Ellies Dupinus in Tom. I. nove Bibliothecæ , & Jo. Launojus in Epist. ad Jacobum Bevilacquam Tom. V. Operum P. II. Vermintamen contra hos pâncos integra veluti phalanx citari potest Catholicorum ; etiam Gallorum , qui Stephanum ab omni prorsus errore vindicarunt ; ut Nat. Alexander Dissertatione XVI. in Sæc. III. Petrus Constantius Dissertatione subjecta Epistolis Sancti Stephanii

ministri fide. Idque magis confirmator ex historia, quam Firmilianus ibidem narrat, cuiusdam mulieris a dæmone obsessæ, quæ anima est baptizare usitata forma, ut nil discrepare ab Ecclesiastica regula videretur. Interrogat autem Firmilianus, quid de hujusmodi baptismino dicendum, quo nequissimus dæmon per mulierem baptizavit? Nunquid & hoc Stephanus, & qui illi consentiunt, cœmprobant? En quomodo tota lis non de forma baptismi, sed de ejus ministro erat. Id ipsum fatetur Cyprianus Epist. LXXIV. ad Pontepium, videlicet a Stephano effectum baptismi fuisse majestati nominis J. C. tributum.

165. Demum sententiam Stephani fuisse ab Ecclesia tota retentam, & approbatam, testatur S. Augustinus Lib. II. contra Gaudentium Donatistam cap. 8., ubi asserit, Stephano adhæsisse innumerabiles toto orbe collegas, qui ejusdem sententiae participes erant. Testatur id quoque S. Hieronymus in fine Dial. contra Luciferianos, referens, a Julio, Marco, Sylvestro, & ceteris veteribus Episcopis, similiter (hoc est sine novo baptismate) in pœnitentiam omnes hæreticos suscepitos. Testatur item Vincentius Lirinensis loco mox laud. dicens, retentam fuisse antiquitatem, & nositatem explosam. Id denique testatur præter alios Facundus Herinianensis Lib. X. Defensionis Capitulorum cap. 5. inquiens: Stephani potius, quam Cypriani sententiam tenet Ecclesiu. Porro quis adeo desipiat, ut velit Ecclesiam totam errori adhæsisse? Non ergo Stephanus &c.

164. Haud me latet, Sam. Basnagium ad an. 255. num. 5. ausum fuisse, errorem, quem tribuit Stephano, etiam toti Ecclesiæ tribuere. Verum putida hæc calumnia est execratione potius, quam refutatione digna. Sane S. Hieronymus in Dialogo mox laud. notat, a Synodo Nicæna fuisse omnes hæreticos suscepitos, exceptis Pauli Samosateni discipulis, certe non alia de causa, nisi quia baptismi formam vitabant. Et S. Augustinus Lib. II. De Baptismo cap. 7. traditionem a Stephano rehaptizantibus objectam, vocat saluberrimam consuetudinem, quam ex Apostolica traditione venire, putabat.

Solvuntur objectiones.

165. Ob. primo. Stephanus ignorare non poterat, quosdam hæreticos suo tempore corrupisse formam baptismi: ergo si putasset, horum baptismum esse invalidum, debuisse uti distinctione, &

Tom. I. Epist. Romanorum Pontificum, Jac. Ben. Bos-suet Tom. II. Operum posthum. Edit. Paris. 1753. pagina 536 seq., ubi Dupinii temeritatem pro meritis castigat, præcipue quod verba decreti Sancti Stephani, a quacunque hæresi venerit ad nos, ita gallice vertetur: *De quelque maniæ que les hérétiques eussent été baptisés; quelle manifesta est verborum Stephani corruption.*

Cypriani sententiam saltem ex parte probare; atqui universaliter ita pronunciavit: *Si quis a qua-cunque hæresi venerit &c. ergo &c.*

166. Resp., ex allatis superius finissimis documentis ita esse verba Stephani explicanda, scilicet hæresim quacumque baptismi ministro nihil obesse, quin validum conferat Sacramentum, dummodo tamen rite conferat, de quo nulla tunc erat quæstio; frustra Launojus voloisset hanc distinctionem in decreto Stephani expresse ponni. Frustra inquinat; nam materia ipsa, & circumstantiae totius controversiæ eandem distinctionem supponerant.

167. Dices. Cyprianus, qui integrum Stephani decretum viderat, hæc de eo habet Epist. LXXIV.: *A quacumque hæresi venientem baptizari in Ecclesia vetuit; id est omnium hæreticorum bapti-smata justa esse, & legitima judicavit; & cum singulæ hæreses singula baptismata, & diver-sa peccata habeant, hic cum omnium baptismiso communicans, universorum delicta in sinum suum concervata concessit.* Pergit Cyprianus dicens: *eo prorupisse Stephani obstinationem, ut etiam de Marcionis baptismismo, item Valentini, & Apelle-tis, & ceterorum blasphemantium in Deum Pa-trem contendat, filios Deo nasci; & illic in no-mine Jesu Christi dicat, remissionem peccato-rum dari, ubi blasphematur in Patrem, & in Dominum Deum Christum; atqui hæresum monstra baptisatum non conferebant in nomine Tri-nitatis, quam blasphemabant: ergo &c.* Neque Cy-priani testimonium rejici potest, ut suspectum. Quis enim mentem Stephani melius assequi potuit, quam Cyprianus, qui ejusdem Pontificis litteras certe non perfunditorie legerat; sed accurate ex-penderat, & confutaverat?

168. Resp., hæc omnia fuisse a Cypriano op-posita ex quadam, ut ipsi videbatur, recta conse-cutione. Putabat enim S. Martyr, ex doctrina Ste-phani necessario consequi, admittendum esse baptisatum etiam Marcionis, Valentini, Apelletis, aliarumque similiump pestium, a quibus nomen Je-su Christi, totiusque Trinitatis blasphemabatur; quasi scilicet non potuerint etiam isti hæretici for-mulam a Jesu Christo traditam usurpare, quamvis pessime de Trinitate sentient. Porro S. Augustinus Lib. VI. De Baptismo cap. 25. scribit, *fati-cilius inveniri hæreticos, qui omnino non bapti-zent, quam qui verbis evangelicis non baptizent* (a). Et S. Hieronymus in fine Dial. adv. Luciferianos testatur, a Synodo Nicæna fuisse omnes hære-ti-

(a) S. Ireneus Lib. I. cap. 21. refert suo tempore, innumera pene fuisse hæreticorum baptisata, aliqua cum profanis dictiōibus sacra, vel cum ignotis vo-cibus ad terrendos catechumenos; vel cum hac forna: *In nomine ignoti Patris omnium, in veritate matre om-nium &c.* Idem repetit cap. 8.. Theodoreus Lib. I. Heretic. fabularum cap. 12. accusat similiter Tascodru-getas Montanistarum soboles. Sed dicendum est, hæ-

icos susceptos, exceptis Paulianistis, quia isti formam baptismi depravabant. Quod si S. Cyprianus putavit, reipsa a Stephano baptismum evangelicis verbis non consecratum admissum fuisse, quamvis Stephani epistolam diligenter perlegerit, disputationis æstu abrepitus, tota via erravit, atque ejusdem Stephani mente non est assecutus (a).

169. Ob. secundo. S. Augustinus in Lib. *De unico Baptismo contra Petilianum* cap. 14. ait: *Duo erant, eminentissimarum Ecclesiarum, Romanæ scilicet, & Carthaginensis, Episcopi, Stephanus, & Cyprianus quorum Stephanus baptismum Christi in nullo iterandum esse censebat, & hoc facientibus graviter succensebat. Cyprianus autem in heresi, vel schismate baptizatos, tanquam non habentes baptismum Christi, baptizandos in Ecclesia Catholica existimabat.* Erant itaque, Augustino teste, utriusque sententiæ sibi e diametro oppositæ, ut quemadmodum Cyprianus omnium hæreticorum baptismum sine discriminâ respuebat, ita Stephanus omnium sine illa distinctione probaret.

170. Resp. id verum esse habita ratione solius Ministri, de quo solo disputabatur, non autem considerata forma, vel materia, de qua nulla erat controversia. Et si adversarii Augustinum audire velint, iam tota causa finita erit. Invenient enim, S. Doctorem non uno in loco Cypriani sententiam condamnasse, approbasse vero sententiam Stephani, quam plenaria Concilii auctoritate postea firmatam dicit.

171. Ob. tertio. Stephanum fuisse lupum in errorem contrarium ei, quem defendebat Cyprianus, fatetur Benedictus XII. Nam in respons. ad objectiones Fraticellorum apud Eymericum in *Directorio Inquisitorum* P. II. quæst. 15. inquit: *Concilium Nicænum utramque opinionem Cypriani, & Stephani Papæ corredit, determinando, quod baptizati ab hæreticis non servantibus formam Ecclesiæ, venientes ad Ecclesiam baptizentur, ab aliis vero hæreticis baptizati non rebaptizen- tur. Quid clarius?*

172. Resp. nos gravioribus ductos momentis a Benedicti XII. assertioni recedere, qui scripsit, nondum Pontifica dignitate auctus, sed anno 1550., cum tantummodo Cardinalitia purpura fulgeret. Quamobrem apud nostrum Abr. Bzovium in *An-*

baptismatum monstra Augustini ætate jam cessasse; ut proinde vere scribere potuerit, *facilius inveniri &c.* Hæres enim sui temporis nemo melius novit, quam Augustinas, qui omnes pene hæreticos confutavit.

(a) Quis non miretur hoc loco Sam. Basnagii singulari venerationem erga beatissimum Cyprianum, quia indignum facinus putat, tantum Ecclesiæ Patrem istius erroris insulnare, scilicet non bene fuisse intentem Stephani assecutum; cum postea num. 8. scribat, immo & probare conetur, Sanctum Augustinum, & Vincentium Lirensem turpiter fuisse hallucinatos, quando dixerunt Ecclesiæ consuetudinem de non rebapti-

nalibus responsiones illæ non preferat titulum Benedicti XII., sed Jacobi Cardinalis Fornerii, quem potius errasse credimus, quam Romæ Pontificem Stephanum, qui hanc gravissimam quæstioneum studiosissime ponderavit, & sua auctoritate diremit.

175. Objicit quarto Jo. Laujojus, simul coili-gens quotquot inventire potuit Cypriani elegia. Ec-clesia colit Cyprianum, ut Sanctum; ipsius no-men legitur in Canone Missæ, & in Sanctorum Litaniis. Plura illi ubique erecta sunt altaria, & nouimilla templa: nihil vero ex his tributum Stephano reperimus. Ergo cum Ecclesia pluris faciat Cyprianum, quam Stephanum, indicio est, plus hunc errasse, quam illum. Accedit auctoritas Gelasii Sunni Pontificis, qui in Concilio Romano anno 494. *Opuscula beati Cypriani martyris, & Carthaginensis Episcopi*, sine ulla prorsus excep-tione in eis opusculis Sanct. Patrum numeravit, quæ in Ecclesia Catholica recipiuntur (b). Deinum observatione dignum est, epistolas S. Cypriani fuisse diligenter custoditas; non ita vero decretum Stephani, quod perire ideo fortasse permisum est, quod intolerabili scateret errore &c.

174. Resp., etiam Stephanum colit in Ecclesia ut Sanctum, cuius festum celebratur IV. nonas Augu-sti. Quod si major est in Ecclesia celebritas Cypriani, non inde efficitur, ejus doctrinam puriorem fuisse doctrina S. Stephani. Stephanum, apposite inquiebat Vincentius Liriensis, *reliquos omnes tantum fidei devotione viciisse, quantum loci au-toritate superabat*. Dolemus quidem jacturam de-creti S. Stephani; sed ea non aliis causis tribuen-da est, quam iis, quibus multa, & magui mo-menti antiqua Ecclesiæ monumenta perierunt; quod videre quilibet potest in eruditio Opere P. Casti In-noc. Ausaldi *De Causis inopie veterum monu-mentorum*.

CAPUT VI.

Breviter resolvuntur nonnullæ quæstiones circa rebaptismi historiam.

Quæres primo, an Stephanus putaverit, hanc rebaptismi controversiam pertinere ad fidem?

175. Resp. affirmative. Si enim Stephanus ex-istimasset, hic agi de sola disciplina, quæ varia in

zandis hæreticis ab Apostolis diuinasse? Is scilicet, qui sanctos Patres quamvis pessime intolerabili in-pnidentia pessumdat, nobis vehester irascitur, dum S. Cyprianum, alias in sua sententia deceptum, errasse etiam in mente Stephani assequenda conjectamus.

(b) Eruditio hic non parcent magno *Annalium ecclesiasticorum* parenti, dum ad an. 261. num. 46. opuscula Cypriani inter ea numerari scripsit, que Gela-sius in apocryphorum classem rejecit, cum potius omnia sine ulla restrictione probata fuerint. *Quandoque bonus dormitat Homerus.*

in variis Ecclesiis, & temporibus salva fidei integritate esse potest, non adeo fortiter rebaptizantibus se se opposueret; nec adeo severe cum Cypriano, Firmiliano, & tot aliis illustribus Africae, atque Orientis Episcopis egisset, ut plane abstinentes putaret, quoniam suo decreto non paruerent. Quamobrem nec duos Africanos Episcopos a Cypriano adlegatos ad colloquium admittere volunt; immo & fidelibus omnibus venit, ne eos hospitio recipieren. Itane vero, si de sola ecclesiastica disciplina hic agi putasset?

176. Præterea, referente Firmiliano in fine sue Epistolæ ad Cyprianum, Stephanus Cyprianum sibi resistentem appellavit *pseudo-Christum*, *pseudo-Apostolum*, & *dolosum operarium*; quæ infamia nomina iis, qui solam violent disciplinam, convenire nullatenus possunt. Et quamvis ego non procul absim a sententia magni Cardinalis Baroni, qui ad an. 258. negavit, hæc verba ex calamo Stephani excidisse, ne tamen putemus, ea fuisse a Firmiliano sine fundamento, & omnino conficta, dicendum erit, eadem ex toto contextu Epistolæ Stephani resultare, quod nempe ea Stephanus tribuerit Cypriano, quæ nomini *pseudo-Christis*, *pseudo-Apostolis*, & *dolosis operariis* convenire possunt, ut scilicet ipsam Christi, atque Apostolorum fidem subvertant.

177. Accedit etiam testimonium Vincentii Lirinensis, qui in saepius memorato Commonitorio de Stephano, loquens, *Intelligebat*, inquit, *vir s.uncus*, & prudens, nihil aliud ratione pietatis addmittere, nisi ut omnia, quæ fide a Patribus suscepta forent, eadem fide filis consignarentur, nosque religionem, non quam vellemus ducere, sed potius quam ille duceret, sequi oportere.

178. Huic tamen nostræ assertioni obstarere primum videntur illa S. Augustini verba Lib. II. *De Baptismo* cap. 9. dicentis, *solam consuetudinem* fuisse a Stephano oppositam inducere volentibus novitatem; *soli autem consuetudo fidei dogmata* non facit. Præterea scimus, Xystum, qui Stephano in Pontificatu Rom. successit, non coegisse Afros, & Orientales ad obtemperandum decreto Stephani, quem propterea Xystum Pontius in vita S. Cypriani vocat *Sacerdotem bonum*, & *pacificum*. Coegisset autem, si putasset, Stephanum emisisse decretum suum, ut dogmaticum.

179. Sed facile hæc duo diluuntur. Primum quidem, quia licet Stephanus *solam consuetudinem* Afrorum rationibus cuperet, eam tamen ab Apostolis ortam esse putabat. Clara sunt hæc S. Augustini verba Lib. V. *De Baptismo* cap. 25.

Apostoli nihil quidem præceperunt; sed consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab eorum traditione exoritur sumpsisse credenda est (a). Jam vero hanc traditionem Apostolicam pertinere ad dogma, evidenter concluditur ex eo, quod Concilium Tridentinum Sess. VII. cap. 4. de Baptismo anathema dixerit iis, qui negant esse verum baptismum, qui datur ab hereticis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, cum intentione facienti, quod facit Ecclesia. Jam vero illi definiti non potuissent, nisi illi traditio pertinueret ad fidei doctrinam. Xystus autem recte fuit dicimus *Sacerdos pacificus*, quia lenius cum rebaptizantibus se gessit, ne res in apertum schisma rueret. Ceterum controversiam finire non potuit, cum vix integro anno Petri sedem occupaverit, glorioso martyrio sublatus.

Quæres secundum lo, an Stephanus Afros, & Orientales rebaptizantes reipsa excommunicarit?

180. Resp. Id affirmant scriptores non ignobiles, etiam Catholici, ut Tillemontius, Nic. Ligalius, Constat. Roncaglia, Duguet, aliquique: ut nihil dicam de heterodoxis duobus Basmagiis Jacobo, & Samuele, Jo. Laur. Moshemio, aliquique.

181. Verumtamen, si minus undeque certa, saltem probabilior, & communior videtur aliorum opinio, quod Stephanus communius quidem fuerit sententiam excommunicationis in retractarios rebaptizantes, eam tamen reipsa non vibraverit, sed intra ininas hæserit, ad gravissimum schismatis malum vitandum.

182. Et quidem de Cypriano, & Afris id aper te constat. Nam auctores probatissimi, Eusebius Lib. VII. cap. 3. & 5., Vincentius Lirinensis Commonit. I. cap. 9.: Facundus Hermianensis alk. Mocianus, &, qui primo loco erat nominandus, S. Augustinus, iratum quidem exhibent Rom. Pontificem contra Cyprianum, ejusque Collegas, ejusdemque communiones referunt, nullibi tamen dicunt, reipsa excommunicationis fulmine eos a sua communione separasse. Quarens commotius, inquit S. Augustinus Lib. V. *De Baptismo* cap. 25., (Stephanus, & Cyprianus), sed tamen fratre indignarentur, vicit tamen pax Christi in coribus eorum, ut in tali discrepatione nullum inter eos malum schismatis oriretur. Hanc unitatem servata fuisse, testatur Cyprianus ipse in suis epistolis, quinquo Africani Episcopi in ter tia Synodo congregati eamdem unitatem laudarunt. Deinde Pontius Diaconus in vita S. Cypriani refert, eum paulo ante martyrium litteras a Xysto Stephani successore accepisse: quod probat aper te, pacem, & litterarum commercium inter Ro-

manos

(a) Launojus impudenter ansus est contradicere magno Augustino, quod hanc consuetudinem ab Apostolica traditione descendere dixerit, eamque teneri per orbem terrarum; & ostendere conatus est, non solum in Africa, & in quibusdam Ecclesiis Orientalibus, sed in multis aliis Orbis partibus morem rebaptizandi hæ-

reticos invaluisse, propter quædam obscuriora verba Clementis Alexandrini, Irenæi, & Justini Martyris, quæ in saepius sententiam subtiliter magis, & acute, quam vere detinuerit; sive rationi, & communis sensu contradictionis dictant, ut quæ obscura sunt, debant ex perspicuis, & claris explicari, non contra.

DISSERT. II. CAP. VI.

manam Ecclesiam, & Africanas nunquam fuisse per excommunicationem disruptum.

183. Idem probatur de Firmiliano, aliisque Orientalibus Episcopis, qui in eadem erant navi cum Africanis, ut proinde dispar non debuerit esse eorum fortuna. Dionysius Alexandrinus apud Eusebium Lib. VII. *Hist. Eccl.* cap. 5., quando anabaptismi controversia maxime ferrebat, litteras ad Stephanum dedit, quibus gratulabatur, Novatianum schismate suppresso, Ecclesias, quae prius erant discussæ, tandem ad unitatem esse reversas. *Scias*, inquit, *omnes Ecclesiarum ubique Antistes unum, idemque sentire, & ob rellitam insperato pacem incredibili gaudio exultare; Demetrianum scilicet Episcopum Antiochice ... Hellenum Tharsi, cunctasque Cilicie Ecclesias, Firmilianum denique cum universa Cappadocia Ac, ut uno verbo absolam, omnes ubique terrarum laetitia gestiunt, Deoque gratias agunt, ob hanc concordiam, fraternalisque charitatem. Itane vero Dionysius gratulari potuisset de pace Ecclesiarum restituta, si vix extincto Novatianio schismate, alterum cum rebaptizantibus fuisse extortum?*

184. Sed ulterius prosequitur Eusebius, narrans, Dionysium scripsisse epistolam ad Xystum ejus successorem, in qua de Stephano ita loquitur: *Antea quidem scripserat de Heleno, & de Firmiliano, de omnibus denique Sacerdotibus per Ciliciam, Cappadociam, Galatiam, cunctasque finitimas provincias constitutis, sese ob eam causam ab illorum communione discessurum, quo l haereticos rebaptizarent. Minatus itaque tantummodo fuit, se discessurum, reipsa tamen non discessit, Dionysii intercessione placatus. Concludamus cum S. Augustino, qui generaliter de omnibus inquit Lib. II. *De Baptismo* cap. 14. Fuit aliquando de baptismo dubitatio. Qui diversa senserunt, in unitate manserunt: ea dubitatio procedente tempore sublata est.*

185. Potissima fundamenta adversariorum nituntur duabus epistolis Firmiliani, & Cypriani; quorum primus ita Pontificem alloquitur: *Peccatum sero quam magnum tibi exaggerasti, quando te a tot gregibus scidisti. Excidisti enim te ipsum: noli te fallere; siquidem ille est vere schismaticus, qui se a communione ecclesiastice unitatis apostamat fecerit. Dum enim putas, omnes a te abstineri posse, solum te ab omnibus abstinuisti. Addit postea, Stephanum pacem cum singulis vario discordiae genere rupisse. Alter vero in epist. LXXIV. ad Pompeljum carpit S. Stephanum: primo, quod fuerit unitatis oblitus; deinde ita in eum declamat: Dat honorem Deo, qui haereticorum amicus, & inimicus christianorum, Sacerdotes Dei veritatem Christi, & Ecclesie unitatem tuentes abstinendos putat?*

186. Resp. utriusque Episcopi verba exaggerante, & iracunde proflata non esse nimis ad vivum resecanda; & haud ægre intelligi posse de sola

excommunicationis comminatione, cui tamen Stephanus nihil postea adjecit. Nimirum Firmilianus quasi factum supponit, quod Stephanus se factum minabatur: unde quod Stephano dicit: *peccatum &c., perinde est, ac si voluerit dicere in futuro: Magnum tibi exaggerabis peccatum, si te a tot gregibus scindas &c.* Ita cogimur verba Firmiliani interpretari, ne allata superioris inconcusa argumenta deseramus. Ex conviciis, dictiis, atque injuriis, quibus tota Firmiliani epistola redundat, plane cognoscimus, eum fuisse ita ira percitum, ut oblitus esset reverentiae, quæ supremo Ecclesiae capitii debetur; ut autem bene scripsit Tragius in *Thiester*, *Iratus nihil, nisi monstra loquitur.*

187. Non ita vehemens fuit Cyprianus, qui licet Stephano subiurat, tamen ad unitatem ostendandam eum voebat *Fratrem*, quo nomine non vocabantur abstinenti, seu excommunicati; & nihil frequentius inculcat, quam unitatis, pacis, & concordiae necessitatem. *Nos autem, inquietabat in epist. LXVIII. ad Jubajanum, quantum in nobis est, propter haereticos cum Collegis, & Coepiscopis nostris non contendimus, cum quibus Divisionem concordiam, & Dominicam pacem teneamus.* Quando autem dicit, Stephanum fuisse unitatis oblitum, loquitur de unitate baptismatis, quam violari putabat a Stephano approbante baptismum haereticorum. Post autem cum Stephanum carpit, quod Ecclesiae unitatem tuentes abstinentes putaverit, indicat quidem excommunicationis minas, non autem ejusdem fulmen iam latum.

188. Dices. Ex Firmiliani epistola constat, Stephanum noluisse admittere ad colloquium Episcopos legatos Cypriani, immo prohibuisse, ne quis eosdem hospitio recipere. Quid autem pejus fieri potuit haereticis, vel excommunicatis? Señet secundum Joannis Evangelistæ præceptum Epist. II. vers. 10. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis.*

189. Resp., id totum æconomiaæ cuiusdam causa, & ad terrorem incutendum a Stephano factum fuisse, ut omnibus palam fieret, quam intolerabilis esset rebaptizantium error; non quod reipsa Stephanus Afros excommunicasset. Quamquam non desint, qui cum Baronio putant, Legatos, de quibus loquitur Firmilianus, non fuisse ab Africanis, sed ab Orientalibus missos. P. Raym. Missorius not. 53. in Epist. Firmiliani contendebat, *si de Orientalibus non intelligatur, non esse locum huic legationi.* Ulterius hujus legationis ne verbum quidem fit in litteris Cyprianicis. Unde concludebat, *aut fuisse Orientales, aut nullos omnino Legatos fuisse.* Ceterum, sim minus certum, saltem admodum probabile est, quod amplissimus Cardinalis Ursius in sua historia conjectat, haec omnia solum specie tenus fuisse a Stephano peracta; siquidem non legimus, Legatos Afros ab

ab infidelibus hospitium emendicasse. Rursus Legati redeentes in Africam Stephani responsa secum detulerunt. Verisimile est igitur, a Dionysio Romano, & Philemone, quorum opera Dionysius Alexandrinus ad placandum Pontificis animum erga Orientales feliciter usus fuerat, obtentum fuisse, ut Legati, non quidem publice, & cum solitis honoris significationibus, sed privatim a Stephano reciperentur, & audirentur.

Quæres tertio, an Cyprianus, & Firminianus putaverint controversiam rebaptismi ad solam Ecclesiæ disciplinam, non vero ad dogmata fidei spectare?

190. Resp., difficilem admodum esse hujus questionis solutionem, in qua Theologi in contrarias distrahunt sententias: in eo tamen sere conveniunt, ut rebaptizantes putaverint, aut totam hanc magnam controversiam ad solam disciplinam pertinere; aut si pertinebat ad doctrinam fidei, liberum tamen unicuique esse in suo sensu abundare, donec Ecclesiæ suprema auctoritate expresse definitur.

191. Primum his sere argumentis una cum Natali Alexandro Dissert. XII. in Sec. III. art. 4. evincitur. *Primo*, quia Cyprianus in Epist. ad Stephanum suo, & Synodi Africane nomine ita scribit: *Scimus, quosdam quod semel imbibierint, nolle deponere, nec propositum suum facile mutare, sed salvo inter collegas pacis, & concordiae vinculo, quædam propria, quæ apud se semel sint usurpata, retinere. Qua in re nec nos vim cuiquam facimus, aut legem damus, cum habeat ut Ecclesiæ administratione voluntatis suæ arbitrium liberum unusquisque Præpositus, rationem actus sui Domino redditurus. Hæc porro libertas esse non potest in controversiis fidei; ut enim inquit Tertullianus in Lib. De velanlis Virginibus: Regula fidei omnino una est, sola, immobilis, & irreformabilis.*

192. Secundo Cyprianus in Synodo Carthaginensi 87. Episcoporum plenam voluit esse unicuique libertatem proferendi, quod senserit, cum habeat omnis Episcopus pro licentia libertatis, & potestatis suæ arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non possit, quam nec ipse potest alterum judicare. Sed expectemus, subdit, universi judicium Domini nostri Iesu Christi, qui unus, & solus habet potestatem & præponendi nos in Ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro judicandi. At vero in his, quæ sunt contra fidem, possunt utique Episcopi de suis collegis judicare.

193. Tertio S. Hieronymus in Dial. adv. Luciferianos affert contra eos exemplum S. Cypriani, qui arguit, quibus hæreticos esse rebaptizandos, ex Scripturis probabat, non cum anathemate eorum, qui se sequi noluerunt, edidit; siquidem in communione eorum permansit, qui sententiae suæ contrariebant. Quæ omnia in eum non quadrant, qui sententiam, quam defendit, ad fidem pertinere existimat.

Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

194. Idipsum asserti potest de Firminiano, qui in celebri Epist. ad Cyprianum huc inter alias habet: „ Circa celebrandas dies Pasche, & circa „ multa alia divinæ rei Sacraenta, vident quæ „ esse apud Romanos aliquas diversitates, nec ob- „ servari illuc omnia æqualiter, quæ Jerosolymis „ observantur. Secundum quod in ceteris quoque „ plurimis provinciis multa pro locorum, & ho- „ minum diversitate variantur, nec tamen propter „ hoc ab Ecclesiæ catholice pace, atque unita- „ te decessum est. Quod nunc facere Stephanus „ ausus est, rumpens adversus vos pacem, quam „ semper antecessores ejus vobiscum amore, & „ honore mutuo custodierunt.” Porro exemplum celebrationis Paschæ, & eorum multorum, quæ pro locorum, & hominum diversitate variantur, manifeste ostendit, putasse Firminianum, etiam rebaptismum hæreticorum ad hanc eamdem classem rerum disciplinarium pertinere.

195. Addo, quibusdam aliis visum fuisse, consuetudinem rebaptizandi, vel non rebaptizandi hæreticos, non ad fidem, quæ invariabilis est, sed ad disciplinam pertinere, quæ justis de causis potest esse in diversis locis, aut temporibus diversa. S. Basilius in prima Epist. Canonica ad Amphiliolum can. 1. *Recte almoniisti, inquit, uniuscujusque regionis morem sequi oportere, quod ii, qui tunc de illis statuerunt, in variis de ipsorum baptimate sententias abierint. Et postquam opinionem Firminiani, & Cypriani memoravit, ita concludit. Sed quoniam nonnullis Asiaticis visum est, propter multorum œconomiam, & dispensationem, eorum baptismia suscipi, suspiciatur. Id profecto indicat, judicasse Basilius, totam hanc rebaptismi materiam tanto fervore agitatam, solius esse ecclesiasticæ disciplinæ.*

196. Sed alia præsto sunt invenienta, quibus evinci violetur, insignes illos Episcopos hanc controversiam ad dogmata fidei retulisse. Nam primo ad probandum, hæreticos esse rebaptizandos, non ad solam consuetudinem confugiebant, sed simul coacervabant quotquot invenire poterant utriusque Testamenti loca, quibus evincerent suam sententiam esse in sacris litteris revelatam.

197. Ulterius adeo erat illis de suæ opinionis veritate persuasum, ut non dubitarent eam appellare veritatem, & firmitatem catholicæ regulæ, veritatem fidei, sententiam fidei, & Ecclesiæ congruentem, a S. Spiritu revelatam &c; contrariam vero S. Stephani opinionem vocabant humanae contentionis errorem, Evangelicæ auctoritati, atque Apostolicæ traditioni contrariam, errorem magnum, & veterem, cæcitatibus, ignorantias, & superbias plenum; quibus, & aliis similibus loquendi formulis aperte indicabant, se non pro variabili disciplina, sed pro inconcusso fidei dogmate pugnare.

198. Quia tamen nulla tunc erat definitio Ecclesiæ, ideo liberum esse unicuique arbitrabantur aliud sentire, ut ex eorum testimonitis supra an-

191. allatis liquido appetet. Immo hac ratione S. Augustinus errorem Cypriani excusare solebat, ut Lib. II. *De Baptismo* cap. 7. ubi affirmat, *S. Cyprianum sine dubio cessurum, si jam illo tempore questionis hujus veritatis eliquata, & declarata per plenarium Concilium soli laretur.* Et Lib. I. cap. 9. dixerat, *magnos viros, & magna charitate prædutos patres Episcopos fluctuasse, & diu Conciliorum in suis quibusque regionibus diversi statuta nutasse, donec plenario totius orbis Concilio, quo l saluberrime sentiebatur, etiam remotis dubitationibus firmaretur.*

199. Sed obvia se ostendit difficultas, quonodo sancti illi Episcopi, putantes, hanc controversiam ad doctrinam fidei spectare, decreto Stephani Romani Pontificis non se humiliiter submiserint?

200. Illustrissimus Bossuetus in *Defens. Declar. Cler. Gallicani* P. II. Lib. XIV. cap. 5. & seq. (in edit. autem gallica Anstelod. 1745. Tom. III. Lib. IV. cap. 5. & seq.), & qui post eum *infallibilem* Rom. Pontificis auctoritatem in definitionibus questionibus fidei impugnarunt, gravissimum ex hac Cypriani, Firmiliani, aliorumque resistantia decreto S. Stephani argumentum se trahere posse putarunt; utpote qui etiam post dogmaticam Stephani definitionem judicium plenarii Concilii, & Ecclesiae universae exspectabant, cui & Stephanus ipse fasces submittere teneretur.

201. Verumtamen facile fuit nostris hanc objectionem diluere, negando, decretum Stephani fuisse solemne, &c., ut dici solet, ex *Catholica* pronunciatum, quod proinde infallibile esset, & prorsus irreformabile. Id demonstravit amplissimus Card. Jos. August. Orsi in Tom. II. *De irreformabili R. P. in definitionibus fidei controversiis iudicio* cap. 4., ostendens decreto Stephani, omnes eas conditions defuisse, quæ judicio Theologorum requiruntur, ut Rom. Pontificis, immo & Conciliorum generalium definitiones hunc gradum summæ auctoritatis obtineant, cui absque nota, & infamia hereticæ pravitatis obstiti, & contradic non possit (a). Cap. autem 5. demonstrat, decretum illud fuisse Rom. Pontificis, quidquam fieri jubentis, non autem aliquid definitis, quod catholicæ, divinaque fide ab omnibus crederetur; ac proinde fuisse illi debitam proutate voluntatis obedientiam, sed non alii in obsequium fidei captivatae mentis adsensem; quique pertinaciter restiterunt, inobedientiæ, non autem heresos crimen admittere potuisse. Gravissimo huic Pontificiæ auctoritatis assertori consentit etiam doctissimus Petrus Ballerinius in Libro singulari *De vi*, ac ratione primatus Roman. Pont. cap. 15.

(a) Conditiones antem, seu signa, aliquod Pontificium decretum esse dogmaticum, sunt primo, quando haec verba apponuntur: *Qui oppositum senserit, aut disserit, anathema sit.* Secundo si hec alia subnectantur; *Qui contrarium senserit, tamquam hereticus habetur.* Tertio si talis definitio, tanquam ab omnibus

num. 15., putans, hanc esse veriorem S. Cypriani excusationem, quod nempe Stephani decretum referri potuerit *al materiam, non fidei, sed disciplinæ, vel opinionis nondum definitæ;* in qua non perinde unitas cum Romana Ecclesia necessaria est, ut in dogmatibus, ac definitionibus fidei est penitus necessaria. Fusius postea num. 53. declarat, pauca illa, quæ supersunt, decreti Stephani verba exhibere non dogma aliquod ex fidei catholicæ credendum, nec fidei definitionem proprie dictam.

Quæres quarto, an Cyprianus, Firmilinus, ceterique rebaptizantes errorem dposuerint?

202. Resp., nullum suppetere certum hujus retractationis argumentum. Nam S. Augustinus Lib. II. *De Baptismo* cap. 4. loquens de S. Cypriani humilitate, *satis ostendit, inquit, facilime se correcturum fuisse sententiam suam, si quis ei demonstraret baptismum Christi sic dari posse ab eis, qui foras exierunt....* Et fortasse factum est, sed nescimus; neque enim omnia, que illo tempore inter Episcopos gesta sunt, memoriam, litterisque manuari potuerunt; aut omnia, quæ manuata sunt, novimus. Et epist. XCIII. cap. 10. ad Vincentium Rogatianum de eodem Cypriano ait: *Correxisse istam sententiam, non inventur: non incongruenter tamen de tali viro existimatum est, quod correxerit, & fortasse suppressum sit ab eis, qui hoc errore nimium delectati sunt, & tanto velut patrocinio carere noluerunt.* Ita S. Augustinus, qui omnia diligissime conquisivit, quæ ad abstergendam a S. Matryre hujus erroris labem juvare poterant.

203. Huc accedit, quod mos baptizandi haereticos diu post S. Cypriani martyrium in Africa perduravit, ut aperte colligitur ex Actis Concilii Arelatensis I. celebrati anno 314., ubi can. 8. ita statuitur: „*De Afri, quod propria sua lege ultuntur, ut rebaptizent, placuit, ut si ad Ecclesiæ siam aliquis de haeresi venerit, interrogent eum circa Symbolum; & si pveriderint, eum in Patre, & Filio, & Spiritu sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum Sanctum. Quod si interrogatus non responderit hanc Trinitatem, baptizetur*”. At vero si Cyprianus errorem suum deposuerit, curasset profecto, eum ab eorum cordibus avellere, in quibus potissimum ejus auctoritate insederat.

204. Sed multo minus probari potest, Firmilianum, & Orientales a preconcepta erratica opinione resiliisse. Nam Dionysius Alexandrinus ad Xystum Stephani successorem scribens, inquit: „*Vivit, de quoq; gravitatem negotii; revera enim in* „*ma-*

fidelibus acceptanda, & credenda, sicut dogma fidei, expresse proponatur. Quarto ad solemnem Sedis Apostolicæ definitionem Theologi exigunt, ut prævio maturo examine veritas in questione posita per Pontificem definitur.

„maximinis, ut audio, Episcoporum conciliis de-
„cretum est, ut qui ab hereticis ad catholicam
„Ecclesiam accedunt, primum cathecumeni fie-
„rent, deinde veteris, & impuri fermenti sordi-
„bus per baptismum purgarentur”. Perstabant
igitur in errore Orientales etiam post mortem Ste-
phani, quando Xystus in Apostolica cathedra se-
debat.

205. Habemus ulterius testem omni fide majori-
rem S. Basilium, qui Firmiliano post centum cir-
citer annos in Episcopatu Cæsariensi successit. Hic
autem in sua Canonica Epist. ad Amphilochium
can. 1. *Antiquis, inquit, cism est, Cypriano,*
& nostro Firmiliano eos omnes (hereticos) uni
calculo subficeret. Vid. sup. n. 108. Non laudasset
profecto Basilio Cypriani, & Firmiliani nomina
ad tuendam rebaptizandi consuetudinem, si eos pa-
linodiam cecinisse novisset.

206. Celebratissimus Annalium Ecclesiasticonrum
parens Baronius ad an. 258. n. 47. oppositam sen-
tentiam, ut admodum piam, & sanctitati Cypri-
ni, ac Firmiliani faventem, amplexus est, quia
Dionysius Stephano scribens inquit: *Scis autem,*
Fratier, cunctas per Orientem Ecclesias, quæ
prius discissa erant, nunc tanDEM aL unitatem
reversas esse.

207. Sed Baronio in Opere tam longo, & tam
difficili nouumquam somnus irrepit, ut hoc in
loco, ubi verba Dionysii, quæ unice spectant No-
vatianum schisma, transtulerit ad rebaptizantes.
Eusebius, qui hæc verba Dionysii nobis servavit,
nos monet, Dionysium indicare Stephano, omnes
ubique Ecclesias mollito jam persecutionis furo-
re, Novatiani turbulentam novitatem detestantes,
inter se pacem inivisse. Nihil ergo Dionysius scri-
psit de rebaptizantium palinodia.

208. Majorem difficultatem ingerere prima fronte
videntur, quæ ex Sanctis Augustino, & Hiero-
nymo opponuntur. Primus enim Lib. III. contra
Crescentium cap. 2. dicit, Orientales rescidisse ju-
dicium, quo eis placuerat de ista baptismi quæ-
stione Cypriano, atque illi Africano Concilio con-
sentire oportere. S. Hieronymus autem in *Dial.*
alv. Luciferianos hæc habet: *Denique illi Epi-*
scopi, qui rebaptizant los hereticos cum eo (Cy-
priano) statuerant, aL antiquam consuetudinem
revoluti, novum emiserunt decretum.

209. Resp., utrumque S. Doctorem loqui de
temporibus subsequentibus, quibus certum est,
tam Orientales, quam Afros deposito errore ad
communem, verainque Ecclesiarum sententiam rediisse.
Nihil autem refert, quod Hieronymus dicat:

Illi ipsi Episcopi &c.; hoc enim solum potest re-
fieri ad easdem Ecclesias, non autem ad easdem
personas: aliter hoc Hieronymi testimonium cum
omnibus ejusdem ætatis testimoniorum pugnat.

Quæres quinto, quædam sit illud plenarium
Concilium, in quo dicit S. Augustinus juisse hanc
controversiam finitam?

210. Resp. S. P. Augustinus Lib. II. *De Ba-*
ptismo cap. 9. dicit, in hac rebaptismi controver-
sia tandem fuisse veritatem inventam, & ad ple-
nariorum Conciliorum auctoritatem, roburq; ie perdutam;
post Cypriani quidem passionem, sed ante Juanum
ipse natus esset; idest inter annum 258., quo pas-
sus est Cyprianus, & annum 355., quo natus est
Augustinus. Concilium ipsum S. Doctor minime
nominavit, quia ea ætate omnibus notum erat;
illius tamen epocham determinavit. Sed cum hæc
centum pene annos complectatur, quo intervallo
plura habita sunt Concilia, hinc varie prodierint
eruditorum de hoc Concilio opiniones, quas po-
tius indicare, quam examinare nobis in animo est.

211. Atfirmare tamen sine hæsitatione possumus,
eos opido falli, qui Synodus ab Augustino de-
signata dicitur aut Alexandrinam, aut Constanti-
nopolitanam, aut Capuanam: omnes enim post
Augustini nativitatem celebratae fuerunt; nimurum
prima ann. 562. altera vero ann. 581., & Cipua-
na ann. 589.

212. Disputatio igitur non potest esse, nisi aut
de Synodo Arelatensi I. anno 514., pro qua acer-
rime pugnavit Jo. Lannojus, aut de magna Syno-
do Nicæna anno 525. pro qua contra Launojum
stabat noster P. Jo. Nicclai. Contentio acerrima
fuit, & utraque ex parte prodierunt libri amar-
gentia, & mordacitate pleni. *Dixisses*, inquit Nat.
Alexander, *de summa catholicæ fidei inter illos*
agi; cum tamen hæc tanti res momenti ciris,
qui ex opinione præconcepta minime julicant;
videatur. Nos autem aliis permittimus, *bella geri*
nulllos habitura triumphos; præsertim quia post
tot certamina hæc lis in eruditorum consensu ad-
huc sub judice est (a).

213. Qui Synodium plenarium ab Augustino al-
legatam putant esse Nicænam, fatentur, damnatio-
nem rebaptismi nullo expresso canone contineri;
eam tamen colligunt ex duobus canonib; S., &
19. simul collatis. In octavo enim recipiuntur No-
vatiani sine novo baptisme; in decimonono au-
tem decernitur, Paulianistas esse baptizandos; unde
consequens est, baptismum hereticorum vale-
re, si rite administretur, ut administrabatur a No-
vatianis; non valere autem, si aliquod essentiale

vi-

(a) Qui plura desiderat, multos poterit scriptores
consulere; & quidem pro Concilio Nicæno lond. P. Jo.
Nicolai in sua *Dissert. dogmatica ad. Lannojam*, Nat.
Alexandrum Diss. XXIV. in Sec. III., Gasparem Jue-
nin in *Comment. Hist. & dogmat. De Sacramentis.*
Quæst. VI. art. 3. §. 5. & P. Laur. Bertii *De theolog.*
discipl. Lib. XXXI. cap. 13. prop. 10., apud quem no-

mina etiam inveniet cornu, qui in hac controversia
claruerunt. Pro Synodo autem Arelatensi preter com-
memoratum Jo. Lannojum stant Sirmondas T. I. *Con-*
cil. Gallie, Duguet *Conference Eccles.* Dissert. XIV.
§. 4., preter Sam. Basnigium ad an. 414. n. 16. alios-
que heterodoxos.

vitiatur. Qui vero stant pro Synodo Arelatensi, claram, & perspicuum affertur hujus dogmatis definitionem in verbis illis: *De Afris &c.* Vid. sup. n. 205.; laborant autem vehementer, quomodo possit illa Synodus vocari plenarium totius orbis Concilium, vel universum ex universo orbe Christiano Concilium, quibus nominibus utitur S. Augustinus in Libris contra Donatistas; & præcipue Lib. VI. *De Baptismo* cap. 1. dicens: *Per pastores Ecclesice Catholicae toto orbe diffusæ, plenarii Concilii auctoritate originæ consuetudo firmata est.* Et cap. 2. *Baptismi veritas ex universæ Ecclesiæ sententia plenarii Concilii auctoritate roborata est.* Poteratne S. Doctor elatioribus verbis Concilium ecumenicum designare, quale certe non fuit Arelatense primum? Sed haec viderint alii. Interim de his omnibus præter innumeros Historicos, & Theologos dignus est, qui consultatur recentior hujus ævi scriptor multis editis libris admodum clarus Jo. Marchetti in *Exercitatio Cyprianicis Romæ 1787.* in 8.

C A P U T VII.

Demonstratur adversus heterodoxos, in Ministro Sacramentorum esse omnino necessarium intentionem faciendi, quod facit Ecclesia.

214. Cum Novatores, tam Calvini, quam Lutheri asseclæ, intrinsecam Sacramentorum efficaciam inficiuntur, totamque justificandi vim soli fidei tribuant, quæ per Sacraenta excitatur, nec aliud esse Sacraenta dicant, quam nostræ erga Deum pietatis signa, ac diviuæ erga nos benevolentiae sigilla, ut vidimus in super. Dissert. cap. 20., necessario in alium errorem delapsi sunt, ut nullam requiri docerent in eorum ministro intentionem; adeo ut Sacraenta etiam mimice, & lusorie collata valeant, quia etiam hoc modo possunt in suscipiente excitare fidem; quæ sola vim habet justificandi. Iusupor cum ipsis velint, verba formæ in Sacramentis non esse consecratoria, sed mere concionatoria (Vid. sup. Dissert. num. 545. seq.), uti solent exemplo verbi evangelici,

quod si prædicetur ab impiis ministro sine tilla prorsus intentione, vel etiam mimice, & jocose, non tamen desinit esse verbum Dei, & qui ei assentitur, justificatur, ita neque desinit esse Sacramentum, modo applicetur forma materie, etiamsi absque intentione recta applicetur, vel contra curæ perversa interiori, vel exteriori, vel etiam nulla. Verba sunt Mart. Chemnitii in P. II. Exam. Conc. Trident. Loco I. Sect. 10. ubi impian magistri sui Lutheri doctrinam fideliter sequitur, qai ita scripsit in Assertione articulorum per Bullam Leones X. damnatorum: *Si fides, ut dixi, exigitur in promissionis divinae verbo, quod quocunque modo culiatur, si file suscipitur, justificat, & quid mirum si joco prolatum, & creditum (in Sacramento) justificet (a)?*

215. Antequam vero in hac gravissimam controversiam ingrediamur, breviter ex Moralistis recoleendum est, quid, & quotplex sit intentio. Intentio, definita S. Thoma 1. 2. qu. 12. art. 1. ad 3., nominat actum voluntatis, præsupposita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem: unde nomine intentionis in Sacramentorum administratione intelligitur actus ille, quo quis deliberat materiam cum forma conjungere juxta ritum in Ecclesia præscriptum ad efficiendum Sacramentum. Hæc autem intentio triplex communiter distinguitur, *actualis, virtualis, & habitualis.* Prima est in eo, qui actu cogitat, & deliberat aliquid facere. *Virtualis*, quæ ex actuali fluit, & per aliquam temporis moram perdurare censemur, etiamsi contingat, actualem non adesse ex mentis evagatione, dummodo tamen per contrariam non tollatur. *Habitualis* demum est quædam prompta facilitas ad aliquid agendum ex habitu contracta; quæque etiam in dormientibus, ebris, & amenibus esse potest, qui ea facile peragunt, quibus erant assueti. Oinnes consentiunt, hanc postremam non sufficere; sufficere autem *virtualē*, nec *actualem*, quæ omnium est optima, esse necessaria. (b).

216. His nonnulla alia adjungenda sunt, in quibus Theologi mire consentiunt. *Primo*, non esse in ministro Sacramentorum necessariam intentionem

mo a duobus Scholarum Principibvs Bonaventura, & Thoma, fuisse nominata in loco *virtualis*, ex adjunctis tamen verbi liquido eorum mente apparere a communione doctrina minime dissonam. Sic Angelicus noster 3. P. qu. 64. art. 8. ad 3. dicit, sufficere habitualē intentionem ad perfectionem Sacramenti. Sed postea clare se explicat, ita subdens puta *cum Sacerdos accedens ad baptizandum, intendit facere circa baptizandum, quod facit Ecclesia: unde si postea in ipso exercitio actus cogitatio ejus ad alia rapiatur, ex virtute primæ intentionis perficitur Sacramentum.* Quia tamen Sanctus Doctor alibi expresse distinxit intentionem *virtualē* ab *habituali*, ut in Quæst. Disput. *De charitate* art. 11. ad 3., & in hac ipsa 3. P. qu. 87. art. 1. aliqui merito suspiciati sunt, mendum exscriptoris hic cubare, qui loco *virtualis* scripserit *habitualē*.

(a) Eadem repetit in suo Libro *De Captivitate Babylonica*, ubi ait: *Non in conferentis tantum, quantum in suscipientis fide, vel usu sita est virtus baptismi, sicut legimus exemplum de quodam mino per jocum baptizato cum soli fidei onus, & nihil ritibus debeamus.* Nec alia est Calvini, ejusque gregalium doctrina, a qua recedere non possunt, nisi ab alio capitali errore recedant, unde iste recta consecutio dimanat, nempe justificationis gratiam non a Sacramentis ipsis, sed a fide, quæ per Sacraenta excitatur, esse rependam. Quoniambre fidendum non est Lud. Le-Blanc Calvinista, dum in *Thesibus Sedanensis* nihil aliud Calvinistas docere in hac materia professus est, quam quod a Catharino, ejusque sententiae patronis in Catholicæ Ecclesia docetur.

(b) Alibi iam notavimus (Tomo VII.) intentionem *habitualē* olim a quibusdam Scholasticis, in-

nem facienti illud, quod facit Ecclesia Romana, quae sola vera, & catholica est: alias esset in ministro necessaria vera fides, neque valeret baptismus ab haereticis, & schismaticis collatus: hi enim certe non intendunt facere, quod facit Ecclesia Romana, a qua se separarunt. Non esse autem in ministro necessariam veram fidem, ostendimus supra cap. III.

217. Secundo, non esse necessariam intentionem producendi effectum Sacramenti, nempe gratiam, vel characterem: alias impius Pelagianus, qui Christi gratiam non admittit, vel Lutheranus, aut Calvinista, qui negat, characterem imprimi, baptismum non conferret.

218. Tertio. Neque etiam ad valorem Sacramenti riquiritur intentio finis recti; unde si quis Sacra menta turpis lucri, vanæ gloriae, aut etiam haeresis propagandæ causa conferat, non propterea irrita erunt Sacra menta ex pravo fine sic collata. Horum ratio est, quia Sacra menta ex se efficacia sunt (quod in l. Dissert, cap. 10. ostensum fuit); adeo que sufficit, ministrum habere intentionem conferendi Sacramentum, quo rite collato jam effectus ex ipso opere operato consequitur. Unde Augustinus epist. XCVIII. ad Bonifacium inquit: „Nec illud te moveat, quod quidam non ea fide ad habentia spiritualia percipiendum parvulos ferunt, ut gratia spiritu alit ad vitam regenerantur æternam; sed quod eos potest hoc remedio temporalem retinere, vel recipere sanitatem. Non enim propter illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur“. Hec omnia brevitatis studio ut certa supponimus, parum solliciti de quibusdam exiguis difficultatibus, quas nonnulli Scholastici moverunt.

219. His præhabitis, controversiam cum Novatoribus aggredimur pro defensione catholici dogmati, quod antequam ii adversus Ecclesiam insurgerent, fuerat iam definitum, & ab omnibus creditum, scilicet ad validam Sacramentorum confectionem necessariam esse in ministro intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, ita ut Sacra menta minime, & lusorio modo collata nullius roboris sint.

PROPOSITIO

Sacra menta minime, & illusorie collata sine intentione faciendi, quod facit Ecclesia, nulla, & irrita sunt.

220. Dixi, hoc dogma fuisse in Ecclesia communiter receptum, immo & definitum, antequam Novatores Sæculi XVI. orientur, quia primo Martinus V. in Concilio Constantiensi anno 1418. homines de Wiclefismo suspectos interrogari jussit, an credant, quod malus sacerdos cum debita materia, & forma, & cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, vere baptizet, & vere conferat alia Sacra menta. Requirebatur ergo iam

illo tempore præter materiam, & formam intentionem ministri faciendi, quod facit Ecclesia, quam certe non habet, qui exterius nostra Sacra menta subsumat. Seculo Engenius IV. in suo Decreto pro Armeniis 1459. post enumerata septem novæ legis Sacra menta, *Hæc omnia Sacra menta*, inquit, tribus perficiuntur, videlicet rebus, tamquam materia, verbis, tamquam forma, & persona ministri conferentis Sacra mentum, cum intentione faciendi, quo l facit Ecclesia. Ita ante Lutherum credebat, atque omnibus credendum proponebat Ecclesia.

221. Postquam vero Lutherns communem Ecclesiæ fidem impugnare atsus est, Leo X. ad ipsius temeritatem compescendam an. 1520. hanc ejusdem propositionem damnavit: *Si Sacerdos non serio, se l joco absolveret, si tamē penitens credat, se esse absolutum, verissime est absolutus. Denun in Concilio Tridentino hoc dogma confirmatum fuit adversus Lutheranos, & Calvinistas Sess. VII. can. 11. his verbis: „Si quis dixerit, in ministris, dum Sacra menta conficiunt, non requiri intentionem, saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit. Et Sess. XIV. can. 9. „Si quis dixerit, solutionem Sacra mentalem sacerdotis non esse actum judiciale, sed nudum ministerium pronunciandi, & declarandi remissa esse peccata confitenti, modo tantum credit, se esse absolutum, aut sacerdos non serio, sed joco absolvat ... anathema sit“.* Tridentine definitioni subscrubunt etiam schismati Græci. In Synodo enim Jerosolymitana habita a Dositheo Patriarcha anathema ei dictum est, qui asseruit, Episcopos, & Sacerdotes non debere necessario habere intentionem, saltem generalem faciendi, quod facit Ecclesia. Et in Orthodoxa Confessione Ecclesie Orientalis Quæst. Cl. inter necessaria ad conficiendum Mysterium, seu Sacra mentum, exigit etiam fixa, & deliberata ministri intentio: unde appetat hac in re Orientis, & Occidentis consensus.

222. Jure autem meritoque id fuisse ab Ecclesia definitum prob. primo ex sacris litteris. Nam S. Paulus epist. prima ad Corinth. IV. 1. ministros Sacra mentorum vocat ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Rursus ipse Christus Joan. XX. 25. Apostolis amplam dedit peccata dimittendi, ac retinendi potestatem; ac denum Lucas XXII. 19. iisdem Apostolis inandavit, ut quotiescumque panem Eucharisticum sumerent, & calicem biberent, *hoc facerent in suam commemorationem*. Jam vero dicant bona fide Protestantes, an jocose, lusorie, & irrisorie agentes possint appellari, & esse ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei? An ceuseantur vices Dei agere in ligandi, atque solvenli potestate, qui ridendo, subsannando, & histrionis personam assumendo aliquem absolvunt, vel ligant? Ali possint id facere in commemorationem Jesu Christi, qui mimice, & lusorie Sacra menta conferant? Talesne sacros suos

suos ministros instituit Christus, quibus nec profani sua negotia committerent? Et etjusdi cum Protestantibus diceremus, Sacraenta non esse nisi nostrae erga Deum pietatis signa, & divinae erga nos benevolentiae pignora, taliane Sacraenta ludicra, & irrisoria pro signis, & pignoribus habenda essent? Communis plane hominum sensus respondnat.

225. Accedit, fuisse veterem Ecclesiae praxim, ut nulla reputarentur Sacraenta sine debita intentione collata. Id ostendit decisio Cornelii Papae, qui una cum Synodo 65. Episcoporum, praeter multos Presbyteros, & Diaconos, irritam declaravit Ordinationem Novatiani, qui *tres Episcopos temulentos, & crapula oppressos, a lumbrata quadam, & inani manuum impositione, Episcopatum sibi tradere per vim coegit.* Id narrat Eusebius Lib. VI. Hist. Eccles. cap. 43. aliquot exhibens fragmenta epistolæ Synodalis a Cornelio ad Fabium Antiochenis Ecclesiae Praesulem missæ. Quamvis Eusebius rerum Ecclesiae Occidentalis non admodum peritus Novatium pro Novatiano scriperit. Firmilianum etiam Cæsareæ in Cappadocia Episcopum reputasse iritum baptismum a femina energumena collatum, vidimus sup. n. 162., nempe quia neque in temulentis Episcopis, neque in femina energumena talis esse credebatur rationis usus, unde intentio necessaria habeti posset.

224. Prob. demum nostra propositio hac efficaci S. Thomæ ratione 3. P. qu. 64. art. 8. „Quando aliquid se habet ad multa, oportet, quod per aliquid determinetur ad unum, si illud effici debeat. Et vero, quæ in Sacramentis aguntur, possunt diversimode agi, sicut ablutio aquæ, quæ sit in baptismo, potest ordinari & ad munditiem corporalem, & ad sanitatem corporalem, & ad ludum, & ad multa alia hujusmodi: & ideo oportet, quod determinetur ad unum, id est ad Sacramentalem effectum, per intentionem abluentis: & hæc intentio exprimitur per verba, quæ in Sacramentis dicuntur; puta cum dicit: *Ego te baptizo in nomine Patris, &c.*”

225. Idem Angelicus art. 10. querit, utrum retta intentio ministri requiratur ad perfectionem Sacraenta? Ita vero respondeat: „Intentio ministri potest perverti dupliciter: uno modo respectu ipsius Sacraenti, puta cum aliquis non intendit Sacraumentum conferre, sed derisorie aliquid agere; & talis perversitas tollit veritatem Sacraenti, præcipue quando suam intentionem exterioris manifestat. Alio modo potest perverti intentio ministri, quantum ad id, quod sequitur Sacraumentum; puta si sacerdos intendat aliquam feminam baptizare, ut abutatur ea; vel si intendat confidere corpus Christi, ut eo ad vene-

, sicut utatur. Et quia prius non dependet a posteriori, inde est, quod talis intentionis perversitas veritatem Sacraenti non tollit, sed ipse minister ex tali intentione graviter peccat”. Et in resp. al 2. iterum repetit, quod intentio ludicra, vel jocosa excludit illam rectitudinem intentionis, per quam perficitur Sacramentum.

226. Obj. primo quedam exempla baptismatis joculatoriter administrati, quod tamen ut validum probatum fuit. Nam referente S. Augustino epist. CCXXVII. ad Alipium, Dioscorus quidam Archiather (vel ut melius legunt editores Maurini, Archiater) baptismum facto animo suscepit; sed postea paralysi a Deo punitus, & in somnio admonitus, facti pœnitens sanitatem recuperavit: sicque, ait Augustinus, omnis est ab eo deleta nugacitas; non tamen repetitum fuit baptismus simulatus, seu nugaciter receptum. Secundo celebris est conversio Genesii histrionis, qui in theatro mysteria Christianorum irridens baptizatus fuit, & mira Christi gratia ad fidem conversus, sanguinem pro ea fundere non dubitavit. Tertio multo celebrius est factum S. Athanasii, quod Sozomenus narrat Lib. II. Hist. Eccl. cap. 15., nempe enim admodum puerum ab aliis pueris sibi æquilibus fuisse per lusum Episcopum creatum, & quosdam pueros, qui nondum mysteriis iniciati erant, ab illo fuisse baptizatos. Cum autem Alexander Episcopus Alexandrinus omnia juxta ordinem ecclesiasticum exacte in illis servata esse deprehendisset, communicato consilio cum sacerdotibus, quos circa se habebat, censuit, non rebaptizandos esse eos, qui in simplicitate dicinam gratiam semel perciperemuruerissent. Id ipsum indicat etiam Socrates Lib. I. Hist. Eccl. cap. 15. in iuxta auctoritate Ruffini Lib. I. cap. 14. Nicephorus quoque in Lib. III. Hist. narrat, ab Episcopo Constantinopolitano fuisse approbatum baptismum a quibusdam pueris infanti Hebræo collatum.

227. Resp. ad primum. Si bene attendatur relatio S. Augustini, Dioscorus nec mimice, nec facto animo baptismum suscepit. Cum enim ipsius filia gravissime ægrotaret, Dioscorus Deo vovit, si illa convalesceret, se religione christianæ non men daturum. Convaluit filia, sed Dioscorus quod proniserat, non præstabat; quamobrem fuit a Deo repentina cæcitatem perculsus. Tunc justam Dei punitionem agnoscens iterum vovit, se recepto lumine impleturum, quod coverat. Recepit, implevit; nempe baptizatus est, non ficte, sed vere. Symbolum tamen non tenuerat, aut fortasse tenebre recusaverat, & se non potuisse excusaverat (a). Sed cum postea in pœnam sue inobedientiæ factus esset paralyticus, tandem resipxit, sicque omnis est ab eo deleta nugacitas. Quæ po-

(a) Reddito Symboli nihil erat aliud, quam ejusdem Symboli recitatio, tradebatur enim cat. chymenis Symbolum memoriarum mandandum; ab iisdem autem an-

te baptismum recitabatur. Vid. D. Jo. Chrysost. Trombelii Tractatu de Sacram. Tom. I. Dissert. VI. Sect. 1. cap. 2.

postrema verba non significant, baptismum fuisse a Diocesoro *nugaciter*, aut *ficte* susceptum; sed significant, eum ita sincere *fuisse* religionem Christianam amplexatum, ut non amplius ei nugaciter insultaret, ut prius consueverat. Ita enim prosequitur Augustinus suam narrationem: *quec (nugacitas), ut scis, multum decolorabit naturalem ejus benignitatem, eunque insultantem christianis faciebat valde sacrilegum.*

228. Ad secundum resp., etiam admissa veritate historiæ, de qua merito dubitatur, ut inox videbimus, quomodo nobis adversarii persuadebunt, illud baptismum fuisse validum? Quia, inquit. Genesius inter Sanctos commemoratur ad diem 25. Augosti. Ita sit: at non propter invalidum baptismum aquæ, sed potius propter baptismum sanguinis, quem sæviente Diocletiani persecutio fortiter dedit propter Christum. Verum illa historia merito a viris eruditis in dubium revocatur, immo aperte negatur; tum quia nullo iuritorum veterum scriptorum testimonio: primo enim apparuit in Martyrologio Adonis Vienensis Sæculo IX.; in irum autem est, factum tam insigne fuisse omnino prætermissum ab iis antiquis, qui crudelissimam Diocletiani persecutiōmem memorarunt; tum quia posteriores, a quibus illud memorabile factum habemus, valde in eo referendo dissentunt. Ado Vienensis vult, Genesium fuisse in theatro baptizatum a sacerdote Christiano, quem Genesius ipse in theatrum clam introduxerat, ut baptismum ab eo recipere; quod plane incredibile est. Surius autem, alioque a Baronio citati ad annum 302., dicunt, fuisse Genesium ab altero Mino per jocum baptizatum, quod verisimilius est, sed tunc baptismus aquæ sine subsecuto martyrio fuisse utilis. Vinc. Bellovacensis Lib. XII. *Speculi Histor.* cap. 104. refert, Genesium sacerdoti dixisse, *se gratiam Christi consequi cupere*, quia prius fuerat jam ab Angelo de Christiana religione edocitus. Ita variant, qui rem tam prodigiosam nobis persuadere volunt. Prudentissimis verbis hoc factum ita exponitur in Martyrologio Romano editionis auctæ, & castigatae a Benedicto XIV.: „Roma. mæ S. Genesii martyris, qui primum sub genitilitate minus, cum in theatro, spectante Diocletiano Imperatore, mysteriis Christianorum illud iuderet, a Deo inspiratus, repente conversus ad fidem, baptizatus est: mox Imperatoris jussu sustibus crudelissime caesus &c. martyrii palam capititis obtruncatione prostrerit:“ videlicet dicitur quidem Genesius baptizatus, sed non in theatro, nec a mino, neque in Christianæ religionis Iudibrium.

(a) Sain. Basnagijs in *Annal. politico-ecclesiasticis* ad an. 326. num. 14. non indiligenter explodit hanc fabulam lusorii baptismatis, ut ipse loquitur; non explosurus profecto, si ea uti possent ipsius consolades ad Catholicum nostrum dogma impugnandum. Diligenissimus autem Tillemontius Tom. VI. suorum Monu-

229. Tertium S. Athanasii factum, ut commen- titum, a Criticis emunctioris natis exploditur. Certe primo obtutu magno anachronismo laborare apparet: dicitur enim Athanasius *alnolum puer*, cum Episcopi munia per Iudum imitaretur. Jam vero Alexander, qui pueros Iudentes observavit, thronum Alexandrinum condescenderat anno 515., vel 514., ut ex Eusebio Lib. VII. *Hist. Eccl.* cap. 52. simul cum Gelasio Gizeeno in *Hist. Concilii Nicenii* collato eruatur. Aliunde compertum est, Athanasium anno 520. epistolæ Synodicæ ejusdem Alexandri tanquam Diaconum subscrispsisse: non poterat ergo anno 514. *alnolum puer esse*, quia more illius ævi Clerici ad Diaconatus ordinem ante annum vigesimum quintum non promovebantur. Rursus ex Chronotaxi Athanasiana apparebit eum in Episcopatu Alexandrino successisse Alexandro anno 526. post celebrata magnam Synodum Nicenam. Si ergo anno 514. *alnolum puer* erat, fuit ad dignitatem Episcopalem multo antea elevatus, quam ferret antiqua disciplina, a qua annus trigesimus exigebatur. At vero hunc intempestivæ ipsius Ordinationis defectum ipsi objicere non prætermis- sent ejusdem hostes infensissimi Ariani, qui nec manifestis calumniis pepercerunt, ut tanti viri famam denigrarent. Narrat ipse Athanasius in *Apolo- logia*, sibi calumniose objectum fuisse, *quod a sex, aut septem Episcopis clinculum, & in loco obscuro fuerit Praesul ordinatus*. Quanto magis ipsi exprobrassent debitæ ætatis defectum? Nutat igitur hujusmodi historia, quam nec Sozomenus ut omnino certam tradere ausus est, dicens: *Athanasio adhuc impuberi istud accidisse fertur: quia dubitantis phrasí usus est etiam Ruffinus, primus illius historiæ relator (a).*

230. Verumtamen, si etiam daretur, certum omnino esse, quod Sozomenus, & Socrates post Ruffinum narrant, quid vetat, Athanasium in puerili Iusu veram habuisse intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, quanvis oblectamenti causa id totum perageret? Neque enim haec duo pugnant, ut simul in Athanasii animo conjungi nequitent; sicut quando avarus minister cum intentione baptizandi conjungit spem lucri. Reipsa hanc intentionem non defuisse, colligere possumus ex ipsa Historicorum narratione, qui dicunt, Alexandrum, postquam rem totam examinasset, deprehendisse, omniꝝ juxta ordinem ecclesiasticum exacte ser- vata fuisse; ac propterea ex consilio Sacerdotum judicasse, eos pueros non esse rebaptizandos. Ita respondet S. Thomas in IV. Dist. VI. in fine ex- positionis textus dicens, non fuisse illos pueros re- baptizatos, quia inventum est, Athanasium habui-

mentorum pag. 651. Papbrochium consultat, qui ut Russini narrationem defendere (ad diem. 2. Maii) Episcopatum Alexandri retrahit usque ad annum 303. contra fidem Eusebii; vel factum Athanasi contigisse vult, non sub Alexandro, sed sub Petro ejus predecessor, contra fidem Russini, Socratis, & Sozomeni.

DISSERT. II. CAP. VII.

se intentionem baptizandi, quod etiam patet ex hoc, quod non baptizavit, nisi cathecumenos.

251. Postremum, quod Nicephorus refert de infante Hebræo a pueris baptizato, si verum est, debet sic explicari, ut Constantinopolitanus Antistes compererit, omnia in illo ludo rite servata fuisse, ut nec defuerit in pueris baptizantibus intentio faciendo, quod in Ecclesia fieri videbant, & sic baptismum ut validum approbaverit. Quamvis nil vetet, ut credamus, baptismus illi pueri fuisse de novo collatum. Cum enim dicat Historicus, decrevisse Episcopum, ut in illo infante, quod decesset juxta mysterii executionem, completeretur, possumus utrumque intelligere, scilicet aut esse iterum baptizatum infante, aut si recte baptizatus fuerat, ei administratam Confirmationem, quam pueri conferre non potuerunt.

252. Dices. Isaac Patriarcha certe non habuit intentionem benedicendi Jacob, sed potius Esau; ejus tamen benedictio valida fuit; unde dicebat Gensi XXVII. 55.: *Benedixi ei, & erit benedictus*: pari ergo ratione, immo etiam potiore, rata erunt Sacraenta, sine ulla intentione collata; quia ipsis sua virtus assistit, ut loquitur Augustinus, & inseca pollut effacia. Sunt etiam quædam spirituales medicinæ, quæ sua virtute operantur, licet nulla adsit intentio ministri; sicuti operantur medicinæ corporales, etiamsi Medicus eas sine ulla intentione, & illusorie propinet.

253. Resp. Patriarcham Isaac vere habuisse intentionem benedicendi, serio benedictionem tribuisse, non joco, aut illusorie, ac propterea rata, fixamque mansisse benedictionem, quæ rata, & fixa non mansisset, si joculariter, aut minice eam fuisset impertitus. Totus error fuit in persona; sed quoniam Isaac voluit benedicere præsentem, ideo hic error non potuit irritam reddere benedictionem. Sic Sacerdos putans se baptizare filium Petri, si ex errore alium baptizaret, baptismus esset sine dubio validus, non obstante errore personæ. Non desunt etiam, qui dicant, benedictionem illam non fuisse validam, nisi postquam Isaac eandem nova voluntate confirmavit, dicens: *Benedixi ei, & erit benedictus*.

254. Sunt quidem Sacraenta ex se, & virtute propria efficacia, si rite administrentur; ad eorum tamen rectam administrationem præter materialiam, & formam requiritur minister, qui humano modo, idest deliberate, agat, & actionem indifferente sua intentione ad esse Sacramentale determinet. Neque similitudo medicinæ corporalis, qua uti solent Theologi ad Sacramentorum efficaciam explicandam, est adæquata, nisi Sacramentis perfectis adaptetur, quatenus constant materia, forma, & ministro idoneo, ac recte disposito.

255. Ob. secundo. Is. Augustinus Tract. V. in Joan. num. 18. Tom. IV. hæc habet de baptismo ministro: *Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: hic est, qui baptizat*. Et Lib.

VII. *De baptismo* cap. 55. Tom. XII. inter varias questiones de ministro baptismi hanc etiam ponit, an valeat baptismus *in mimo cum fide, si quisquam inter agendum repentina pietate moratur?* Et iterum querit, an magis acceptandum sit baptismus fallaciter traditum, & acceptum, an illud, quod *in mimo datur, si quis existat, qui fideiiter subito commotus accipiat?* Alludens proculdubio ad baptismum Genesii supra num. 228. memoratum. Hanc autem quæstionem S. Pater non audet desinire; unde concludit: „Ubi autem neque societas ulla esset ita credentium, neque ille, qui ibi acciperet, ita crederet, sed totum ludicre, & minice, & joculariter ageretur, dicendum judicium per alicujus revelationis oraculum concordi oratione, & impensis summae devotione geminitibus implorandum esse censerem”. Igmarabatur ergo ætate Augustini dogma post 12. fere sæcula definitum de necessaria ministri intentione ad Sacramentorum valorem.

256. Resp. ad *primum* cum S. Thoma in IV. Dist. VI. quæst. 1. art. 3., nomine *ebriosi* ab Augustino eo loci non intelligi hominem actu ebrium, rationeque orbatum, in quo nulla potest esse intentio; sed qui soleat sæpius se vino ingurgitare, ut propterea sit indignus Sacramentorum minister. Id patet ex adjunctis adulteri, & homicidæ; & etiam ex scopo, qui erat contra Donatistas ostendendi, pravitatem ministri non officere veritati baptisi, quia *Christus est, qui baptizat*.

257. Hand ignoro, in canone *Dedit*. Dist. I. quæst. 1. verba Augustini sic referri: *Quos baptizat ebrius, baptizat Christus*. Sed mendose hac verba ex Augustino in antiquioribus editionibus exscripta fuere, in posterioribus autem emendata: ille itaque canou intelligi debet de *ebrioso*, non autem de eo, qui actu ebrius est, saltem si ebrietas si tanta, ut usum rationis impeditat.

258. Alterum S. Augustini testimonium majorum involvit difficultatem, quæ non uno modò solvit a Theologis. Sed si etiam admittatur, dubitasse Augustinum, an baptismus minice, & joculariter collatus valeret, atque adeo exoptasse, & postulasse *divinum judicium, per alicujus revelationis oraculum*, nempe ut ex contextu apparet, non per novam revelationem, ad quam miraculo opus esset, sed per plenarii alicujus Concilii definitionem, cui Deus assistit; si inquam id admittatur, an propterea hæc definitio plenarii Concilii post Augustinum fieri non potuit? Aut postquam semel, iterumque est facta, potest adhuc esse prudens de hac re ambigendi locus? Annon ipse Augustinus hoc Ecclesiæ oraculum plena animi consensione reciperet, atque ab aliis recipiendum esse præcipiter? Sane non aliter actum fuit in celebri controversia de hæreticorum baptinate. Potuerunt non pauci Episcopi, doctrina, & sanctitate celebres, dogma catholicum aliquando ignorare; potuerunt impune de eo inter se disputare; potuerunt denique inculpate errare. Sed

postquam Romani Pontificis, & totius Ecclesiae oraculum auditum est, omnis sublata fuit disputandi, & contradicendi libertas. Idem potuit contingere in hac quæstione, an valeret baptismus minice, & illusorie collatus, quam S. Doctor pro singulari sua modestia indecisam reliquit, expectans, & implorans illud Ecclesiae oraculum, quod tandem Deus concedere dignatus est. Quanquam verba S. Augustini diligentius examinando, mihi appareat, dubium illi natum fuisse de valore Sacramenti, attenta dumtaxat mirabili suscipientis conversione, & fide, propter quam dubitat S. Pater, an a communi regula in hujusmodi casibus extraordinariis discedere oporteret.

239. Neque vero quis urgeat, ibi Augustinum probare baptismum fallaciter datum, & acceptum. Non inquam; *fallacie* enim nomine non intelligit jocum, vel irrisio nem sacramenti, sed potius simulatione fidei, nempe fraude eorum, qui se catholicos singebant; seu, ut loquitur S. Pater, cum & tradens, & accipiens fallaciter agunt in ipsa unitate catholica. Unde concludit, quod si postea fallacia prodatur, nemo repetit baptisma, sed aut excommunicando punitur illa simulatione, aut paenitendo sanatur. Vel etiam fallacie, & simulationis nomine intellexit Augustinus pravum recipientis fuen, ut si Gentilis, vel Judæus kieri, vel ambitionis stimulis baptismum petat, & accipiat, cum intentione illud sascipiendi, quod in Ecclesia datur; quanvis nec Sacramentum credit, nec Sacramenti effectum (a).

240. Dices. Idem S. Augustinus Lib. III. contra Cresconium cap. 8. Sacraenta comparat semi, quod operarium quidem exigit, sed quaiente operetur, qua labore intentione, non curatur.

241. Resp., Augustinum ibi non loqui de intentione ministri, sed solum de ejusdem fide, & sanctitate, quam Cresconius exigit: & quia subtilis hic Donatista similitudine coloni utebatur, qui nonnisi fidelis, & diligens queritur, unde inferebat, etiam in Sacramento baptismi nonnisi fidem, & justissimum operarium adhibendum; S. Doctor eadem similitudine utens, reponebat, Sacramentorum effectum non dependere ab intentione ministri, quemadmodum ab intentione coloni non pendet fructus semiinis, sed ab ipsius seminis virtute, & a fertilitate terræ. Cum hoc tamquam stat, perfectionem Sacramenti etiam ab intentione ministri pendere.

242. Ob. tertio. S. Joannes Chrysostomus Homilia XCVI. in Jo. Tom. VIII. utens exemplo a-

sine Balaam, *Si*, inquit, bruti ore, & impuræ lingua propter improbos Judæos (Deus) operatus est, multo magis propter vos bene moratos, etiam si sacerdotes admodum scelesti sint, suæ omnia perficiet, & mittet Spiritum sanctum ... Neque Angelus, neque Archangelus in iis, quæ a Deo data sunt, aliquid efficere potest, sed Pater, & Filius, & Spiritus sanctus omnia administrant. Sacerdos vero linguam suam commodat, manum porrigit. Neque enim justum est, ut propter alterius improbitatem illi, qui fidem sunt amplectati, in symbolis salutis nostræ laederentur. Nihil igitur a Sacramentorum ministris exigit Chrysostomus, quam linguam, qua forma proferatur, & manum, qua porrigitur materia; intentionem autem non modo retinet, sed plane excludit exemplo asinæ Balaam, in qua nulla esse poterat intentio. His similia habet Isidorus Pelusiota Lib. II. epist. 57.

243. Resp., S. Doctorem de necessitate intentionis eo loci non loqui, quia id ejus scopus non exigebat. Populum enim hortabatur ad debita reverentia officia sacerdotibus etiam malis exhibenda; quia etiam illi sunt ministri Dei, quorum lingua, & manu utitur Deus ad symbola salutis nobis exhibenda. Neque officit exemplum asinæ Balaam. Hoc enim cum aliqua restrictione accipendum esse, ipsa sana ratio suadet, salva tempe proportione, quæ est, & esse debet inter ordinarios Dei ministros, ratione, & libertate utentes, & brutum animal, quo ad ostendendam suam omnipotentiam semel usus est Deus. Nec aliter sensit Isidorus Pelusiota, qui luculenter ibidem suam mente in aperit, dicens: *Is*, qui initiatur, quantum ad salutaria symbola spectat, ex improba sacerdotis vita nullo damno afficitur.

244. Ob. quarto. Innocentius IV. in cap. Si quis puerum in III. Decretalium de Baptismo, & ejus effectibus haec habet: *Non est necessarium quod baptizans sciat, quid sit Ecclesia, quæ baptizat, quis baptizatus, & unde sit, nec quod gerat in mente, facere quod facit Ecclesia; immo si contrarium gereret in mente, scilicet non facere, quod facit Ecclesia, sed tamen facit, quia formam servat, nihilominus baptizatus est.*

245. Resp., Turrettinum, qui hoc argumento contra eos utitur, mala fide suppressisse verba sequentia ejusdem Innocentii: *Dummodo baptizare minister intendat; quibus saltem externam ministri intentionem requirit, quæ non iudicere, & lusorie, sed serio totam rem peragat; quod satis est ad Catholicum dogma contra Haereticos nostri ævi tendum.*

(a) Cardin. Norisius in *Vindiciis Augustinianis* cap. IV. §. 7. merito Antonini Morainem (seu Jo. Martini Bonum) reprehendit, qui ut Augustini samam decuraret, scripsit, eum dubitasse, num baptismus sine intentione datus per jocum, & irrisorio validus sit, ac sensu expectandum esse revelationem, antequam talis rebaptizetur. Ipse vero Norisius pntat, Augustinum Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

DISSERT. II. CAP. VII.

dum. Adde tamen, ex toto contextu haud obscurare apparere, doctissimum Innocentium non tantum externam, sed etiam internam aliquam intentionem admittere. Nam ad explicandam suam doctrinam ibidem proponit casum alicujus, qui Saracenum rogat, ut se baptizet. Porro Saracenus riguorat, quid sit Ecclesia, nec credit per immersionem corporis aliud fieri, quam ejus madefactionem, omnia tamen praestat, quae ab Ecclesia in baptismino præstantur, quamvis non gerat in mente id facere, quod facit Ecclesia. Censem autem Innocentius, validum esse baptismino sub his duabus conditionibus, ut forma servetur, & baptizare intendat. Ne igitur sapientissimum hunc Pontificem sibi contradicere velinus, ita hoc totum explicari oportebit, ut baptismus serio, & debite administretur exterius, deinde ut minister interius etiam baptizare intendat, quamvis non intendat facere quod facit Ecclesia, scilicet Sacramentum conferre, ejusque salutarem effectum producere, cum ipse ignoret, quid sit Ecclesia, quid Sacramentum, quis ejus effectus: & tautummodo eductus sit de materia, forma, aliisque necessariis ad baptizandum. Hoc iterum colligitur ex aliis eisdem Pontificis verbis quæst. 8., ubi exigit, quod minister voluerit, non tantum balneare, vel carnes lavare, sed baptizare. Ceterum haec scripsit Innocentius, ut privatus Juris interpres, antequam ad Summum Pontificatum evehetur; neque ipsius Commentarii partem constituant juris Canonici.

246. Ob. quinto. Aliqui Episcopi in sacris Ordinationibus protestantur, se nullum excommunicatum velle ad sacros Ordines promovere; & tamen certum est, eos quoque, qui fortasse reperirentur excommunicationis vinculo irretiti, esse valide ordinatos, nec aliam incurrire pœnam, quam suspensiovis.

247. Resp., hanc protestationem, esse tantum eminitoriam; & ideo etiam excommunicatos censeri valide ordinatos, quia Episcopus ignorans eos tali vinculo esse irretitos, ipsis materiam, & formam sacræ Ordinationis cum debita intentione applicat. Quod si hanc intentionem retineret, eorum Ordinatio esset nulla, quemadmodum declaravit Sixtus V. summus Pontifex die 24. Januarii anno 1586., referente Prospero Fagnano Lib. V. Decretal. P. I. cap. Tuæ Litteræ, Benedictus XIV. hac de re fuse agit in Tract. De Sacrificio Missæ, Sect. 2. §. 70., & resolvit, si Episcopus as-

serat, suam intentionem vere alligasse præmissæ protestationi, Ordinationem esse iterandam; si vero dubia, & incerta remaneat Episcopi intentio, eo quod non satis constet, qua mente eam protestationem emiserit, an illi revera suam aptaverit, intentionem, Ordinationem sub conditione esse repetendam (a).

248. Obj. sexto ex ratione. Primo. Homo in administratione Sacramentorum non est nisi instrumentum Dei, qui est causa principalis; sed in instrumento non requiritur aliqua intentio: ergo &c. Præterea, non potest homini esse nota intentio alterius. Si igitur intentio ministri requiratur ad perfectionem Sacramenti, qui suscipit Sacramentum, semper auxius, & incertus erit, an vere Sacramentum suscepit; cumque aliqua Sacraenta sint ad salutem necessaria, homines sine sua culpa perpetua angustia, atque anxietate cruciabantur. Tertio, cum tanta sit humanæ mentis imbecillitas, ut non possit semper ad ea, quæ agit, attendere, ministri etiam diligentiores aliquando debita carebunt intentione, & frustrabuntur Sacraenta. Quarto, ut Sanctus Augustinus dicit in Praefat. ad Psalm. XXI., fides dirigit intentionem; sed fides non est necessaria ad Sacramenti valorem: ergo nec intentio.

249. Respondet omnibus his difficultatibus Sanctus Thomas 3. P. qu. 64. art. 8. & 9. Et quidem ad 1. Instrumentum, inquit, inanimatum non habet aliquam intentionem respectu effectus; sed loco intentionis est motus, quo movetur a principali agente. Sed instrumentum animatum, sicut est minister, non solum movetur, sed etiam quodammodo movet se ipsum, inquantum sua voluntate movet membra ad operandum: & ideo requiritur ejus intentio, qua se subjiciat principali agenti, ut scilicet intendat facere, quod facit Christus, & Ecclesia. .

250. Dices. Quia homo annuntians verbum Dei non est nisi instrumentum, nulla in eo requiritur intentio: ergo pariter in dispensatione Sacramentorum &c.

251. Resp., latum esse discriminem, quia verbum Dei non conficitur, sed solum annuntiatur; Sacraenta autem a ministro conficiuntur; unde necessaria est intentio, ut materia, & forma determinentur ad esse Sacramentale, cum ex se sint differentiationes. Vid. sup. n. 224. (b).

252. Ad secundum, dicendum, inquit, quod cir-

(a) Ceterum idem sapientissimus Pontifex Lib. VIII. De Synodo Diæces. cap. 11., probat quidem eorum Episcoporum prudentiam, qui sub pœna excommunicationis præcipiunt, ne quisquam canonico impedimento irreiens ad Ordines suscipiendoz accedere audeat; eos autem reprehendit, qui publice denuntiant, se intentionem non habere ordinandi irregulares, censuris innodatoz, carentes legitimo patrimonio, &c. Quamquam autem, subdit, præsumendum sit, unicum ejusmodi protestationem scopum esse, deterrere, qui aliquo ex enunciatis yitiis laborans, ad Ordines sacrilege su-

scipiendoz se accingit nihilominus tamen, cum prædictam protestationem Ordinationi præmittit, innumeris scrupulis, & animi anxietatibus occasionem præbet. Unde concludit, præstari omnino, ut Episcopus a generali illa protestatione abstineat. Idem antea docnerat Nat. Alexander De Sacram. in generè cap. 7. num. 3. Regula 1.

(b) Theologi Catholici inter se non omnino consenserint in determinanda actione ministri. Aliqui enim, ut Cajetanus in 3. P. qu. 64. art. 1., & Dominicus Soto in IV. Dist. I. qu. 5. art. 1. quamdam esse volunt

circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod requiritur mentalis intentio in ministro, quae si desit, non perficitur Sacramentum: sed hunc defectum in pueris, qui non habent intentionem accedendi ad Sacramentum, supplet Christus, qui interius baptizat; in adultis autem, qui intendunt Sacramentum suscipere, supplet illum defectum fides, & devotio. Sed hoc satis posset dici quantum ad ultimum effectum, qui est justificatio a peccatis; sed quantum ad effectum, qui est res, & Sacramentum, scilicet quantum ad characterem, non videtur, quod per devotionem accedens possit suppleri, quia character nunquam imprimitur, nisi per Sacramentum.

253. *Et ideo alii melius dicunt, quod minister Sacramenti agit in persona totius Ecclesiae, cuius est minister; in verbis autem, quae profert, exprimitur intentio Ecclesiae, quae sufficit ad perfectionem Sacramenti, nisi contrarium exterius exprimatur ex parte ministri, vel recipientis Sacramentum. Quod si haec omnia ad plenam animi tranquillitatem non sufficient, meminiisse oportet eorum, quae diximus Tom. VI. P. II. cap. 4. scilicet neminem sine speciali Dei revelatione certum esse posse de sua justificatione; unde Apostolus nos monet Philipp. II. 12., ut cum metu, & tremore nostram salutem operemur. Sane si scrupulis indulgere velimus, poterit aliquis etiam dubitare, an in forma, vel materia aliquod vitium essentiale occurrerit; quod nonnunquam contingit certis historiæ monumentis edocemur.*

254. *Ad 5. vero ita respondet: Licet ille, qui aliud cogitat, non habeat actualem intentionem, habet tamen intentionem habitualem (vel ut alii legunt, virtualem Vid. sup. n. 215. in not.), quae sufficit ad perfectionem Sacramenti; puta cum sacerdos accedens ad baptizandum intendit facere circa baptizandum, quod facit Ecclesia: unde si postea in ipso exercitio actus cogitatio eius ad alia rapiatur, ex virtute primæ intentionis perficitur Sacramentum. Quamvis studiose curare debeat Sacramenti minister, ut etiam actualem intentionem adhibeat: sed hoc non est totaliter positum in hominum potestate, quia praeter intentionem, cum homo vult multum intendere, incipit alia cogitare, secundum illud Ps. XXXIX. Cor meum dereliquit me.*

255. *Postremam difficultatem diluit Angelicus art. 9. ad 1. inquit: „Potest contingere, quod aliquis patiatur defectum fidei circa aliquid, & non circa veritatem Sacramenti, quod exhibet; puta si aliquis credat, iuramentum esse in omnibus casu illicitum, & tamen credat, baptismum efficaciam habere ad salutem: & sic talis infidelitas non impedit intentionem conferendi Sa-*

cramentum. Si vero patiatur fidei defectum circa ipsum Sacramentum, quod exhibet, licet credit, per id, quod agitur exterius, nullum sed qui interiore effectum, non tamen ignorat, quod Ecclesia Catholica intendit per hujusmodi, quae exterius aguntur, præbere Sacramentum: unde non obstante infidelitate potest intendere facere id, quod facit Ecclesia, licet existimat, id nihil esse. Et talis intentio sufficit ad Sacramentum, quia minister Sacramenti agit in persona totius Ecclesie, ex enjus fide supplet, tur id, quod deest fidei ministri“.

256. *Dices. Defectus intentionis est peccatum ministri, quod ipsi soli nocere potest, non autem suscipienti Sacramentum; neque enim justum est, ut propter alterius improbitatem illi, qui filium sunt amplexati, in symbolis salutis nostræ ledentur, inquit Chrysostomus supra n. 242. laudatus. Et S. Thomas 5. P. qu. 64. art. 10. ad 5. Ex perversa intentione ministri, inquit, pervertitur id quod agit in Sacramentis, inquantum est opus ejus, non inquantum est opus Christi, cuius est minister. Præterea in distributione Eucharistie nulla requiritur intentio: ergo neque in ejusdem consecratione.*

257. *Resp. ad 1., peccatum ministri omittentis intentionem nocere suscipienti, non quasi ejusdem peccati sit particeps, sed quatenus Sacramentum non recipit; eodem modo ac si minister debitam materiam, vel formam omitteret.*

258. *Ad 2. Quando Eucharistia distribuitur, Sacramentum est jam confectum, quamobrem nulla tunc requiritur intentio, quae tamen necessaria est in ipsis Sacramenti confectione.*

259. *Dices postremo. Si homo vigilans proponat conferre Sacramentum, postea dormiens, aut ebrios, aut amens illud re ipsa conferat, valide confert; nam eadem videtur ratio conferentis, ac suscipientis: sed potest valide conferri baptisimus homini, qui illam petit, postea vero aut dormiens, aut ebrios, aut lethargo sopitus, aut amens sit: ergo etiam sine intentione, quae in hujusmodi homine nulla esse potest, valet Sacramentum.*

260. *Resp. cum S. Thoma in IV. Dist. VI. q. 1. art. 2. quæstiunc. 3., in baptizato ad recipientium Sacramentum, & rem Sacramenti, non requiri aliquid causans ex parte recipientis, sed solum impedimentum removens; quod quilibet impedimentum nihil aliud est, quam voluntas contraria alteri prædictorum: & ideo in adultis, & in habitibus usum rationis, in quibus potest esse contraria voluntas actu vel habitu, requiritur & contrito, sive devotio ad percipientiam rem Sacramenti, & intentio, vel voluntas ad recipientium Sacramentum. In pueris autem absque utroque percipitur & Sacramentum, & res*

Sic-

men sententia adhuc desideratæ intentio ministri, qui ut instrumentum vivum, & liberum, forinam applicet materia, ut fiat Sacramentum.

in ministris virtutem operativam. Alii vero totam efficientiam Sacramento tribunt, seu potius Deo, qui per Sacraenta in nobis justitiam operatur. in hac ta-

Sacramenti; & similiter est in carentibus usus rationis, nisi contraria voluntas habitu insit, et si non actu. Patet igitur ex hac Angelici doctrina communiter a Theologis recepta, diversam esse rationem dantis, ac recipientis Sacraenta: licet enim in recipiente non semper requiratur intention, ea tamen semper requiritur in dante, ut ibidein quæstiunc. i. hac ratione ostendit: Ad effectum Sacramenti videmus multa concurrere, scilicet ministrum, formam verborum, & materiam; hæc autem non possunt colligari ad invicem, ut sint una causa, nisi per intentionem baptizantis, qui scilicet formam ad materiam applicat, suum vero ministerium ad utrumque, & totum hoc ad Sacramenti collationem; & ideo requiritur intention baptizantis. Et similiter etiam in omnibus aliis Sacramentis requiritur intention ministri cum debita materia, & forma, non solum ad effectum Sacramenti consequendum, sed ad Sacramenti perceptionem.

C A P U T VIII.

Ostenditur, non valere Sacramentum etiam serio externe collatum, si ministro desit interna intention faciendi quod facit Ecclesia.

261. Hactenus pro dogmate fidei nostræ contra hæreticos pugnavimus; nunc alia exoritur controversia, gravissima illa quidem: sed quæ salvo fiduci vinculo inter catholicos jamdiu agitatur. Videlicet quale sit objectum illius intentionis, quam necessariam esse demonstravimus ad confidendum Sacramentum? An sufficiat intentione ponendi serio materiam, & formam Sacramenti, ut nulla irrisio exterius appareat, an vero requiratur interior ministri intentione faciendi ritum sacrum, & Sacramentalem, prout intendit facere Ecclesia? Primum asseruit, omniq[ue] conatu evincere natus est Ambr. Catharini ex S. Dominici Instituto ad Episcopatum Minorensem, deinde ad Archiepiscopatum Compsanum assumptus, in Opusculo inscripto *De intentione ministri*, quod Romæ edidit an. 1552.,

(a) Catharini sententiam illustravit & defendit Jac. Hyac. Serry Ord. Præd. in Patavina Academia S. Theol. Professor admodum celebris in Opusculo eni titulus: *Vindiciae Ambr. Catharini de necessaria in perficiendis Sacramentis intentione*, anno 1726. Hoc opusculum impugnavit P. Lambertus Gaud ejusdem Instituti in Avenioneus Academia Mor. Theologæ Professor in *Dissert. Theol. Hist. Dogm. Scholast. & Morali De intentione in Sacramentorum ministro necessaria*. Huic Dissertationi occurrit laud. Professor Patavinus editis *Vindiciae vindicarum Ambr. Catharini*, stylo, ut solebat, acriori sum aduersariis oppugnans; qui tamen sibi non desuit, & secundain curavit sua dissertationis editionem Avenione anno 1733. auctiorein, & emendatorem; eni Serryus nihil, quod sciāt, reponuit. Interim numerus asseclarum Ambr. Catharini, in Galliis præcipue, auctus est, ejusque sententiam ex Dominicana Familia adoptauit Vinc. Contensonius Lib. IX.

cum adhuc celebraretur Synodus Tridentina, eni Catharinus ipse interfuit. Vult itaque Catharinus, ad Sacramentum valide administrandum sufficere, ut minister intentionem habeat serio perficiendi ritum externum, qui ab Ecclesia adhibetur, etiamsi intra se ritum illum, ut profanum, vel superstitionis irrideat, dummodo tamen exterius nullo signo pravam suam voluntate manifestet. Hinc a Catharini asseclis intention ad Sacramentum perficiendum necessaria vocari solet *externa*, ratione scilicet objecti, quia spectat ritum externum celebrandum eo modo, quo ab Ecclesia celebratur; quæ tamen revera interior est ratione principii, cum sit deliberatus voluntatis actus. Ita loquitur Nat. Alexander Lib. II. *Theol. Dogm. & Moral.* cap. 7. art. 3. Reg. i. Catharino pauci quidam praevisse dicuntur, nempe Petrus Cantor, Robertus Card. Puius, Petrus Peludanus Patriarcha Jerosolyn. & Sylvester Prieras S. Apost. Palatii Magister (hi duo erant ex S. Dominici Familia): sed ipsius sententia postea multo plures ampli exstant (a).

262. Hanc Catharini sententiam nonnulli Theologi acerius, quam oporteret, insectati sunt, quasi nihil differret a damnato Lutheranorum errore. Vener. Card. Bellarminus Lib. I. *De Sacramentis* cap. 25. non aliud vult esse inter Catharini, & Kemnitii, aliquoru[m]que hæreticorum sententiam discrimen, quam quod Catharinus in fine sui Opusculi se Apostolicæ Sedis, & Concilii iudicio subjicit; Kemnitius vero rideat utrumque. Idem fere censem Cardinalis Joannes De Lugo Disp. VIII. *de Sacram.* sect. 2. Honor. Tournay, aliquique pauci-

263. „ Verum hujusmodi censores, ait Benedictus, etus XIV. Lib. VII. *De Synodo Diæcesana* cap. „ 4., Concilii Tridentini historiæ se prorsus jejunus nos ostendunt. Etenim Sessio VII., ubi primo „ impium hæreticorum dogma anathemate confessus sum fuit, habita est die 5. Martii 1547., & latus datum Catharini Opusculum Romæ typis impressus sum prodit anno 1552., quin opusculi auctor ea occasione in aliquam erroris suspicionem venit, nerit. Quapropter Card. Pallavicinus, cui Tridentini canones, & decretal[e] genuinum sen-

Dissert. II., Ren. Hyac. Drouven. *De re Sacramentaria*, & Nat. Alexander in *Theol. Dogmatica, & Morali*. Ex aliis autem Theologis potissimum numerantur Alphonsus Salmeronius, Gaspar Juenin, Jo. Marius Scribonius, Petrus de Marca Lib. *De sacrificio Missæ*, Jac. Sanbovius, ac nonnulli alii: immo si credimus Nic. P Herminier, hæc sententia communior facta est. Sed ego affirmare non dubito, communiores semper fuisse, & adhuc esse apud Theologos oppositam sententiam. Qui enim Catharinum sequuntur, facile numerari possunt, ut eosdem numerat Contensonius (quoniam laud. Lamb. Gaud nonnullos esse immerito nominatos non contempnendis argumentis contendit). Qui vero eidem repugnant, nec numerari possunt. Id nec difficitur ipse Jac. Hyac. Serry, qui cap. 14. sua *Vindic. n. 2.* nostram sententiam vocat *frequentioram, & communioram in scholis*.

„sensus ignota prosectorum non erant, in ejusdem Concilii Historia Lib. IX. cap. 6. n. 2. loquens de sententia a Catharino in eodem Concilio proponitam hæc habet: *Equalem existimo Catharini sententiam falsam esse, sed non ideo per Trilentini canones diserte damnatam; quia propter fas illi fuit, affirmare, eam Concilio non contradicere.* Et Lib. XII. cap. 10. expone decretum Pœnitentiæ Sacramentum spectantem, a Concilio Patribus formata, n. 54. alt: *Ex hisce postremis verbis conjicere potest quisquis ea legiter, haud esse expunctam sententiam Catharini, aliorumque Theologorum opinantium, Sacramento, ut ratum sit, sufficere in ministro voluntatem serio agendi, & obesse tantummodo voluntatem jocandi, quam Sacramentum suscipiens cognoscere possit.* Quamobrem melioris judicii Theologi Catharini opinionem ab hæresi censura vindicant, latumque inter illam, ac Lutheri, & Calvinii doctrinam discrimen intercederet, re demonstrant^c. Hactenus sapientissimus Pontifex cuius æquissimo iudicio aliquid addere, supervacuum existimamus (a).

264. Idem tamen doctissimus Pontifex, quanquam pro certo asserat, nullam usque adhuc emanasse expressam Apostolicæ Sedis definitionem, *communiorem*, *tamen*, & *tutiorem* esse dicit sententiam, quæ exigit in ministro intentionem vel actualiem, vel virtualem faciendi non solum ritum externum, sed id, quod Christus instituit, seu quod facit Ecclesia; quam sententiam una cum majori parte Thomistarum, imino & Theologorum etiam nos propugnabimus.

P R O P O S I T I O .

U: vere conficiatur Sacramentum, non sufficit intentio serio ponendi materiam, & pronunciari formam, sed requiritur interna intentione faciendo, quod facit Ecclesia, nempe rem sacram, & Sacramentalem.

265. Prob. Quanquam, ut mox cum Benedicto XIV. monuimus, nulla hac de re hactenus prodierit expressa Apostolicæ Sedis definitio, grave tamen vulnus, inquit idem Pontifex, opinioni Catharini infictum fuit ab Alexandro VIII., qui die 7. Decembbris anno 1690. hauc inter alias propositionem damnavit: *Valet baptismus collatus a mi-*

(a) Hand me fugit, nonnullos ex Protestantibus suis de Catharini patrocino in hac controversia de intentione ministri gloriatis, ut de lnd. Le-Blanc supra notavimus ad n. 214. Id etiam asserebat Kennitius, sed frustra. Neque enim Catharinius negavit unquam Sacramenti intrinsecam efficaciam, aut verba formulæ esse vere consecratoria, ut Protestantes negant; neque proinde docuit, ut ipsi docent, valere Sacramenta etiam scurriliter, & minice collata. Aequior fuit hac in re Marcus Ant. de Dominis, qui quanvis in sua apostasia in errorem Lutheri lapsus fuerit, sincere ta-

nistro, qui omnem ritum externum, formaque baptizandi observat, intus vero in cor le suo apul se resolvit: non intendo facere, quod facit Ecclesia.

266. Porro, qui Catharini sententiam propugnant, non parum laborant, ut hoc Vaticanicum fulmen declinet: nec aliud repouere solent, quam jure fuisse illam propositionem a Rom. Pontifice proscriptam, quia nimis generalis erat, & indefinita, ut facile posset ad damnationem iam Lutheri errorum pertrahiri, quasi baptismus etiam joculariter, vel sine debitis circumstantiis loci, & temporis, aut per vim collatus validus censendus esset (b). Addit Jac. Hyac. Serry cap. 12. se Romæ tunc commorantem interrogasse nonnullos primæ notæ Praesules consultores, qui in sacro tribunali Judices sederant, num sententiam Catharini eo decreto proscribere voluissent, eosque semel & iterum id pernegasse.

267. At vero quanquam nemo prudenter dixerit, sententiam Catharini fuisse ab Alexandro expresse damnata, cum eamdem videamus palam, & impune a non paucis, nec ignobilibus Theologis propugnari, contendimus tamen una cum Benedicto XIV. inox allegato, grave vulnus eidem sententiae fuisse infictum, adeo ut minus tuta sit reputanda; adeoque vel hoc solo titulo rejicienda, cum nemo ignoret, ex decreto Innocentii XI. die 2. Martii anno 1679., *illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore.*

268. Accedit, quod quanvis sententia Catharini in Concilio Tridentino damnata dici non possit, quia eorum Patrum consilium erat unice impium, & absurdam Lutheranorum hæresim hac in parte proscribere, nostra tamen sententia fit ejusdem Concilii decretis multo conformior. Nam primo exigitur a Concilio *intentio saltem facienli, quod facit Ecclesia.* Habetne hanc intentionem, qui ritus Ecclesiæ, ut vanos, vel superstitiosos irridet, immo interius omnino statuit, nolle se facere, quod facit Ecclesia? Ulterius, Sess. XIV. cap. 6. decernitur, *absolutionem Sacerdotis non esse solum nudum ministerium, vel annuncianti Evangelium, vel declarandi remissa esse peccata, sed esse ad instar actus judicialis, quo ab ipso, velut a iudice, sententia pronuntiatur.* Quis autem negaverit, ad actum *judicialem* absolvendi requiri internam voluntatem, qua Sacerdos intendat pœnitentem-

men fassns est Lib. V. *De Republ. Eccles.* cap. 12., Catharinum esse a sua sententia valde remotum.

(b) Franc. Henno Theologus Belga hauc propositionem desumptam fuisse testatur ex Thesibus ejusdem Doctoris, qui non Lutheranorum, sed Catharini sententiam defendebat. Ideo testatur quoque Henricus a S. Ignatio Lib. I. *De Sacram.* cap. 11., unde aliqui inferunt, ipsissimam Catharini opinionem fuisse sacro obolo confixam. Sed repugnat, quæ supra n. 213. ex Benedicto XIV. attulimes.

tentis peccata remittere? Denique cum tam Concilium Tridentinum, quam Eugenius IV. præter materiam, formam, & ministram, requirant etiam ejusdem ministri intentionem faciendi quod facit Ecclesia, hoc postremum requisitum fuisset iniutiliter expressum, si per hanc intentionem nihil intelligeretur aliud, quam externa appositiō in materia, & prolatio formæ, vel interna intentio materiam apponendi, & formam pronunciandi. Primum enim erat satis expressum, quin adderetur intentio; alterum autem, scilicet intentio apponendi materiam, & pronunciandi formam, erat supervacaneum; quia semel ac minister materia, & forma utatur, jam necessario involvitur intentio id faciendi. Notanda denique sunt illa Tridentini decreti verba, quibus nulla absolutio declaratur, si Sacerdoti animus serio agendi, & vere absolvendi desit; qui certe animus vere absolvendi illi ministro deest, qui externum ritum simulat, interiorū autem irrationem abscondit.

169. Non me latet, quot, & quantas subtilitates adversarii invenerint, ut suam sententiam definitiōnibus Concilii Tridentini, aut Eugenii IV. minime contrariam esse, ostendant. Neque ege contendo, eamdem re ipsa iis definitiōnibus aperie adversari; alias non posset in catholica Ecclesia defendi. Mihi satis est, nostram sententiam doctrinæ Ecclesiæ magis esse conformem, ut inde concludam, eamdem esse probabilem, & tutiorem atque adeo alteri præferendam. Et sane quis unquam negaverit, tutius esse externæ Sacramentorum administrationi internam etiam voluntate in adiungere, faciendi ritum sacram, ut Ecclesia facere intēndit?

270. Serryus fatetur, nostram sententiam esse tuitiorem in praxi; at vero quæstionem quam agitamus, non ad praxim, sed ad speculationem pertinere dicit. Addit postea, in praxi Catharini sententiam minus periculosam esse, quia si minister sit improbus, vel prava intentione non utatur, sciens eam nullum præjudicium suscipienti Sacramentum inferre, vel si pro sua malitia utatur, nihil poterit innocentia nocere.

271. Sed facile est videre, quæstionem hanc ad praxim omnino pertinere. Quæritur enim, an qui sine intentione baptizatus fuerit, debeat rebaptizari? Et nos respondemus debere, quia id tutius est. Quæritur insuper, an malitia ministri possit inno-

centi nocere retinendo intentionem? Respondemus autem posse; adeoque si malitia detegatur, tutius esse Sacramentum iterato conferre. Improbis autem minister partim erit de una, vel altera opinione sollicitus, suæ malitiæ solūnummodo intentus.

272. Alii autem adversarii negant, id tutius esse propter periculum iterandi Sacra menta, quæ imprimunt characterem; ac propterea dicunt, nostrum argumentum ductum a tuiori ita non valeare, sicut non valuerit simile argumentum Donatistarum: *Tutius est, ministrare Sacra menta cum recta file, & cum sanctitate: ergo &c.*

273. Resp. Jam vidimus superius, ab optimo Pontifice Benedicto XIV. nostram sententiam fuisse appellatam *tuitiorem*. Vidimus insuper n. 247. decisionem Sixti V., esse iterandam Ordinationem excommunicati, si Episcopus asserat, se non habuisse intentionem ordinandi eos, qui essent censuris ecclesiasticis innodati. Fictitium proinde est hoc periculum iterandi Sacra menta. Deinde ad evitandum iterationis sacrilegium, ubi res dubia est, solet adhiberi conditio (a).

274. His accedunt Rubricæ Missalis Romani, auctoritate Clementis VIII. probatae, in quibus cap. 7. irrita declaratur consecratio, si quis habens coram se undecim hostias, intendat consecrare solum decem, non determinans, quas decem intendit; cuius declarationis haec affertur ratio, quia requiritur intentio, non utique sola externa, quæ in hoc casu non deest, sed interna, quæ deest. Neque vero audiendi sunt, qui Rubricas Missalis non magni facere videntur. Primo enim Rom. Pontificis nomen, auctoritate inquit semper venerandam præseferunt. Deinde non agitur hic de privatis quibusdam cæremoniis, sed de ipsa consecratione, quam validam, aut invalidam esse statuit, prout adest, vel deest, interna consecrandi intentio: quod maximi esse momentum, nemo non videt. Ex his autem omnibus recte concludi posse videtur, sententiam, quam defendimus, & tuiorem esse, & Ecclesiæ menti omnino conformem: quod sufficit, ut eam amplectainur, licet Ecclesia suos filios hactenus non adegerit, ad eam, tanquam in concussum fidei dogma, sequendam.

275. His extrinsecis rationibus ea addere possumus, quæ superius n. 222. contra heterodoxos prolatæ sunt. Si enim, qui Sacra menta conficiunt, sunt ministri Christi, & dispensatores mysteriorum

(a) Placet exscribere verba Nat. Alexandri Theologi gravissimi. Postquam enim in Lib. II. *Theol. Dogmat. Mor.* cap. 7. art. 3. reg. 1. sententiam Catharini expusisset, secundum quam non essent iteranda Sacra menta, collata a ministro juxta ritum Ecclesiæ, quamvis ipse postea dicat, se illa conferre noluisse, ita prosequitur. Cun tamen alii Theologi sententiam Catharini rejiciunt, in eaque hypothesi iterandum censeant, Sacramentum, saltem sub conditione, quod id tuius sit nullique periculo obnoxium videatur, consultus esse existimo, si quando casus emerserit, in Regula expressus, ut Sacerdotes in hac ambiguitate

, quæstionis, Episcopum interrogent, quid factu sit opus, Episcopus vero, si res morari patiatur, & necesse judicet, ut Sedem Apostolicam consulat, ad quam Majores Ecclesiæ causas, & difficiliores quæstiones, fidem, aut disciplinam spectantes, referentes, das esse constat ex sacris canonibus, & consuetudine, ne semper in Ecclesia observata, ut confirmat Incentius III. cap. Majores Extra de Baptismo, & eius jus effectu. Secundum autem judicium, & responsum Rom. Pontificis iterandum erit sub conditione, vel sine conditione; aut non iterandum in hujusmodi hypothesi Sacramentum“.

rum Dei, nonne oportet, eos sinceram habere, & proprie dictam intentionem faciendi illud, quod a Christo institutum est? Anne ille dicitur dispensator mysteriorum Dei, qui interne statuit, se non nisi exterius velle hanc dispensationem simulare? Rursus quomodo ille censembit exercere potestatem sibi a Domino collatam dimittendi, vel retinendi peccata, qui exterius quidem verba profert, eadem tamen interius inutilia esse credit, atque omni sensu carere vult? Quomodo de pane Eucharistico edens, & de calice bibeus, hoc faciet in Iesu Christi commemorationem, qui intus in corde dicit, se non nisi externa fictione id facere? Porro si exterius hanc suam simulationem manifestaret, non dubitant ipsi adversarii, irritum futurum Sacramentum; ecce ergo non erit irritum, si hoc detestabile vitium in corde lateat? Vitium porro est semper idem, sive intus delitescat, sive exterius prodeat; actum enim externum nihil addere bonitatis, vel malitiae actui interno, ex S. Thoma docuimus Tom. VII.

276. Rationes item supra n. 224. & seq. ex S. Thoma de promptæ non solum probant, ad Sacra- menta conscientia necessariam esse intentionem ex- ternam, sed etiam internam. Si enim administra-
tio Sacramentorum est actio humana, debet ex ju-
dicio rationis, & libera voluntatis determinatione procedere, quod sine interna intentione fieri ne-
quait. Ulterius, cum actio illa externa ex se in-
differens sit, & possit esse vel Sacramentalis, vel
profana, ut patet in ablutione corporis, quid eam
determinabit, ut sit Sacramentum, nisi intentio
agentis? Quod enim aliqui dicunt, eam actionem
determinari a circumstantiis loci, temporis, adstan-
tium &c. leve est; potest enim contingere, ut quis
puerum infidelem, vel Judæum vere baptizet, dum
exterius simulat eum lavare causa munditiae, vel
sanitatis. In hoc certe casu nonnisi ab interna ba-
ptizantis intentione pendebit, ut illa lotio sit Sa-
cramentalis, vel profana. Præterea S. Thomas
quando hanc rationem de necessitate determinandi
ritum externum, ut sit Sacramentalis, & non pro-
fanus, attulit, non confugit ad circumstantias per-
sonæ, loci, temporis &c. sed ad intentionem Mi-
nistri.

277. Obj. primo. S. Thomas 5. P. quæst. 64.
art. 8., ubi hanc ipsam rationem a nobis mox al-
legatam proponit, expresse asserit, intentionem,
quæ necessaria est ad determinandam actionem,
ut sit Sacramentalis, exprimi in verbis, quæ per
Sacramenta dicuntur, puta cum dicit: in nomi-
ne Patris &c.

278. Resp., Angelicum non dicere, hanc intentionem, quæ est necessaria ad Sacramentum, con-
tineri in verbis &c. sed exprimi in iis verbis, qua-
tenus procedunt ex interna mentis intentione facien-

di rem sacram. En integrum textum: „Ea, quæ
„in Sacramentis aguntur, possunt diversimode a-
„gi. Sicut ablutio aquæ, quæ fit in baptismo,
„potest ordinari & ad munditatem corporalem, &
„ad sanitatem corporalem, & ad ludum, & ad
„multa alia hujusmodi: & ideo oportet, quod de-
„terminetur ad unum, ilesit al. Sacramentalem
„effectum per intentionem abludentis; & hæc in-
„tentio (jam in corde formata) exprimitur (ex-
„teriorius) per verba &c.“ Rursus in resp. ad 1.
cum dixisset, ministrum esse instrumentum anima-
tum, quod non solum movetur, sed quodammodo
movet seipsum, hæc subdit: *Et ideo requiritur e-
jus intentio, qua se subjiciat principali agenti,
ut scilicet intendat facere, quod facit Christus,
& Ecclesia.* Itane intendit, aut intendere potest
impius ille minister, qui formam proferens dat
sine mente sonos?

179. Instant hic acriter adversarii. S. Praeceptor ibid. ad 2. respondeus difficultati sibi objectæ,
quod si intentione ministri requiratur ad Sacra-
mentum, cum hæc sit occulta, nemo poterit esse de
receptione Sacramenti securus, ita loquitur: *Mi-
nister Sacramenti agit in persona totius Ecclesie,
cujus est minister; in verbis autem, quæ
profert, exprimitur intentio Ecclesie, quæ suf-
ficit ad perfectionem Sacramenti, nisi contrari-
rium exterius exprimatur ex parte ministri, vel
recipientis Sacramentum.* Ideo antea docuerat
Angelicus in IV. Dist. VI. quæst. 1. art. 2. quæ-
stiunc. 1. ad 2., dicens: *In Baptismo, & in aliis
Sacramentis, quæ habent in forma actuum exer-
citum, non requiritur mentalis intentio, sed suf-
ficit expressio intentionis per verba ab Ecclesia
instituta: & ideo si forma servatur, nec aliquid
exterius dicitur, quod intentionem contrariam ex-
primat, baptizatus est.* His S. Thomæ verbis ma-
xime exsultant adversarii, & Contensonius putat,
iisdem rem totam esse conjectam, cum videan-
tur esse sole clariora (a).

280. Resp., negari utique non posse, haud le-
uem primo intuitu ex his locis ingeri difficultatem,
quæ tamen evanescet, si primo alia Angelici Prae-
ceptoris verba considerentur, quibus necessitatem
asserit internæ intentionis, ut se subjiciat princi-
pali agenti, intendat facere, quod facit Christus,
& Ecclesia: quæ certe intentio illi deest, qui in-
tus in corde proponit, se dumtaxat velle serio ex-
ternum ritum ad alios decipiendos facere, nulla-
tenus autem facere Sacramentum, quod Christus,
& Ecclesia faciunt. Rursus magis etiam evanescet
difficultas, si alia perpendantur ejusdem S. Do-
ctoris verba, quæ in eodem articulo habet in resp.
ad 3., ubi postquam dixisset, sufficere ad perfe-
ctionem Sacramenti intentionem virtualem, hæc
addit: *Quamvis studiose curare debeat Sacra-
men-*

*deris, eorum sententiae accederet, si de S. Thomæ pa-
trocinio, nobis etiam fatentibus, gloriari possent.*

(a) P. Gabr. Vasquez Dispnt. CXXXVIII. in 4. P.
nimia facilitate S. Thomam adversariis concedit, pa-
rum fortasse considerans, quantum auctoritatis, & pon-

nenti minister, ut etiam actualem intentionem adhibeat: sed hoc non est totaliter positum in honori potestate, quia præter intentionem, cum hono vult multum intendere, incipit alia cogitare, secundum illu. l Ps. XXXIX. Cor meum dereliquit me. Hæc profecto mire concordant cum interna intentione faciendi rem sacram, qualem faciunt Christus, & Ecclesia, nullatenus vero cum ea intentione conciliari queunt, quam credunt adversarii sufficere, ut minister velit ritum sacrum externe simulare. Ad id enim sufficeret etiam intentionis habitualis, nec requiretur virtualis, ac multo minus actualis. Denique ne nimius sim, luculentissime appetat mens S. Præceptoris ex iis, quæ habet art. 10., ubi docet, duobus modis posse intentionem ministri perverti; uno modo respectu ipsius Sacramenti, puta cum aliquis non intendit Sacramentum conferre, sed derisorie aliquid agere; & talis perversitas tollit veritatem Sacramenti; præcipue quando suam intentionem exterius manifestat. Alio modo &c. Hæc plane decretoria sunt. Frustra enim accuratissimus S. Thomas adhibuisset illud adverbium præcipue, si loqueretur solum de extrinseca derisione; diceret enim, tolli veritatem Sacramenti, quando extrinsece confertur derisorie; & præcipue, quando illa derisoria intentio manifestatur; quæ inera esset batologia.

281. Cum itaque doctrina Angelici tam aperta sit, ut de ea prudenter dubitari nequeat, cohærenter explicari debent testimonia nobis objecta. Nimurum primo loco dicit, sufficere illam intentionem, quæ exprimitur per verba Ecclesiæ ad pacandos fidelium animos, ne dubiis, & anxiabitibus torqueantur, eo quod cognoscere non possint internam ministri intentionem. Semel enim ac videant, omnia serio, ac rite peragi, & in verbis formæ exprimi intentionem Ecclesiæ, potest unusquisque, & debet acquiescere, cum prudenter credi possit, ac debeat ministro internam non deesse intentionem, nisi contrarium exterius exprimatur. Sicut quando hostia sacrosancta publicæ venerationi exponitur, nemo prudenter dubitare potest, an ea sit rite consecrata. Ita mentem S. Thomæ exponunt nobilissimi ejus interpretes Card. Cajetanus, Franc. Suarez, Eminentissimus Gotti, & Car. Renatus Billuart, qui plures alias citat.

282. Hæc interpretatio conformis est scopo ejusdem S. Doctoris eo loci, qui erat diluendi objectionem contra necessitatem intentionis ex eo ductam, quod cum hæc intentio nota non sit, non posset homo certus esse de Sacramenti susceptione. Non respondet autem, ut profecto Catharinus responderet, non requiri internam ministri intentionem, cuip sufficiat externa Sacramenti admini-

stratio serio, & in debitibus circumstantiis peracta. Sed respondet primo ex aliorum opinione, quod defectum intentionis ministri in pueris supplet Christus, qui interius baptizat, in adultis autem supplet fides, & devotione. Sed bene advertit, hoc sati dici posse, quantum ad ultimum effectum, qui est justificatio a peccatis; sed quantum ad effectum, qui est res, & Sacramentum, scilicet quantum ad characterem, non videtur, quod per devotionem accedentis possit suppleri, quia character numquam imprimitur, nisi per Sacramentum. Perspicue hic vides, sine illa intentione, quæ nota non est, utpote interna, non perfici Sacramentum, nec imprimi characterem. Pergit postea solvere difficultatem alio modo, non negando requiri illam intentionem, quæ utpote interna, nota esse non potest; sed quia minister agit in persona Ecclesiæ, & in verbis formæ, quan profert, exprimitur intentio Ecclesiæ, hoc sufficere debere, ut credatur, ministrum habuisse veram intentionem internam; adeoque haberi certitudinem saltem moralem de Sacramenti valore, nisi contrarium exterius exprimatur ex parte ministri, vel recipientis Sacramentum.

283. Neque movere nos debet, quod contra hanc solutionem objicit Card. Jo. De Lugo Disp. VIII. De Sacr. sect. 4. num. 65., scilicet lupi S. Thomam de valore intrusoco Sacramenti, cum dicat, intentionem Ecclesiæ sufficere ad perfectionem Sacramenti. Facile enim hoc explicatur ad mentem S. Doctoris, scilicet sufficere verba, quæ profert minister, & quæ exprimunt intentionem Ecclesiæ, ut merito credamus perfectum esse Sacramentum, nisi contrarium minister ipse manifestet (a).

284. Ali quanto difficilior est explicatio verborum S. Thomæ ex Comment. in IV. Sentent. & aliqui non sine fundamento dicunt, S. Doctorem eo loci non suam, sed aliorum opinionem referre; & quamvis verba similia videatur adhibere in Summa, non sunt tamen prorsus eadem. Nam primo in objecto loco Sententiarum dixit, sufficere expressionem intentionis per verba ab Ecclesia instituta; quasi vero forma baptismi fuerit ab Ecclesia, & non ad ipso Christo instituta: accuratius autem in Summa dicit quidem, per verba exprimi intentionem Ecclesiæ, non autem dicit, verba esse ab Ecclesia instituta. Præterea in Lib. Sentent. sola illa memorata Sacraenta, quæ habent in forma actum exercitum; in Summa vero nullam ponit exceptionem. Domin. Soto in IV. Dist. I. quæst. 5. art. 8. refert, aliquos loco mentalis intentionis, quam dicit non requiri, legisse specialem, quæ utique non est necessaria.

285. Sed quidquid de hac re sit, adversarii non ne-

(a) Ipse antem Cardinalis aliam explicationem substituit, putans, S. Thomam solum excludere necessitatem intentionis internæ expressæ, & explicite; mon

antem virtualis, & implicitæ. Alii alias afferunt interpretationes. Sed nostra est scopo S. Thomæ magis conformis.

negabunt, si quid dubii emergat in doctrina S. Thomae, ea quæ junior scripsit in Lib. Sent. explicanda esse ex iis, quæ senior postea tradidit in *Summa Theologica*; adeoque illa verba, quæ in objectione ex IV. Lib. Sentent. objecta sunt, eodem modo esse intelligenda, quo intelligenda esse diximus verba ex 5. P. quæst. 64. art. 8., quia in utroque loco S. Doctor eamdem difficultatem motam contra necessitatem intentionis resolvit.

286. Instat Catharini vindicatio, vocans nostram responsionem Indicorum interpretamentum, contextui e diametro repugnans, quia S. Doctor dicit, intentionem Ecclesiæ sufficere ad perfectionem Sacramenti: non dicit ad securitatem recipientis, ut nos explicamus, textum prorsus adulterantes. Insuper ibidem Angelicus eorum rejicit opinionem, qui dicunt, quod requiritur mentalis intentio in ministro; quæ si desit, non perficitur Sacramentum: noui aliam ergo requirit intentionem ad perficiendum Sacramentum, quam quæ exprimitur per verba formæ.

287. Resp. ad primum, non esse falsam nostram interpretationem, quæ, ut nuper dictum est, colligitur manifeste ex scopo S. Praeceptoris, qui erat ostendendi, homines esse posse saltem moraliter certos de susceptione Sacramenti, quamvis necessaria interna ministri intentionis nota non sit; quia hæc exprimitur in verbis, quæ profert, nisi contrarium exterius manifestetur; unde dubitari non potest, perfectum fuisse Sacramentum.

288. Neque obstat, quod titulus illius articuli sit de perfectione Sacramenti, non autem de ejusdem certitudine; thesim enim suam probavit S. Doctor in corpore articuli, expresse docens, ad perfectionem Sacramenti requiri intentionem, qua actio externa determinetur ad Sacramentalem effectum. In resp. autem ad 2. non probat suam thesim, sed diluit objectionem, quod posita necessitate intentionis, quæ in corde latet, nemo esset certus de susceptione Sacramenti; cui tamen objectio nullus fuisset locus, si in articulo non fuisset demonstrata necessitas intentionis internæ.

289. Ad 2. resp., S. Thomam rejicere illam quoruindam opinionem, non quia exigenter mentalem intentionem, quam ipse quoque exigebat; sed quia ponebant illius intentionis defectum superlieri per fidem, & devotionem. Bene autem observat, fide, & devotione posse obtineri justificationem a peccatis, non autem characterem Sacramenti, qui nunquam imprimitur, nisi per Sacramentum.

290. Instat iterum Serrus. S. Thomas in IV. Dist. V. quæst. 2. art. 2. quæstiunc. 1. probat, bonitatem ministri non esse de substantia Sacramenti, quia non omnino certa est, sed quandoque ignorata; ea autem, quæ sunt de substantia Sacramenti, oportet esse certa: ergo pariter quia interna ministri intention non est certa, sed quandoque ignorata, non erit de substantia Sacramenti.

291. Resp. primo, S. Thomam 5. P. quæst. Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

64. art. 5. hac ratione minimè uti, ut probet probitatem ministri non esse necessariam ad percipiendam Sacra menta (Vid. sup. num. 51. seq.); quod indicio est, eandem rationem non fuisse ab eo validam existimatam. Secundo videtur Angelicus loqui de certitudine, quam habere debet minister ipse Sacramenti, non qui illud suscipit; at vero minister, sicut certus est de materia, & forma, ita etiam certus est de interna sua intentione, non autem de interna sua probitate; nescit enim homo, an odio, vel amore dignus sit. Sane si Doctor Angelicus loqueretur de certitudine, quam habere debet suscipiens Sacramentum, minus accurate diceret, quod probitas ministri non sit omnino certa, & quandoque ignorata; suscipiens enim Sacra mentum & omnino, & semper ministri probitatem ignorat. Quod si tandem quis contentiosius urgeret, S. Thomam loqui etiam de suscipiente Sacramentum, responderem, suscipiente habere posse de interna ministri intentione aliquam certitudinem saltem mortalem; quando enim eum videt exterius serio, & devote agentem, moraliter certus esse debet, eum interne velle id facere, quod facit Ecclesia. De probitate autem ministri nullam omnino certitudinem habere potest; tum quia permittit Deus, inter suos ministros aliquos esse hypocritas: tum quia ipse minister potest vincibili ignorantia decipi, falso credens se esse justum, cum sit peccator. Denique multo facilius est Sacramentorum ministros rectam intentionem, quam puram conscientiam habere, & nonnisi rariissime contingit, aliquos eo impietatis ruere, ut nolint Sacra menta vere conferre.

292. Dices cum Alph. Salmeronio Lib. I. in Epist. S. Pauli P. III. Disp. 2. Intentio interna, ut pote invisibilis, non potest esse pars essentialis Sacramenti, quod definitur signum visibile.

293. Resp. primo, patrum referre, an intentione debat pars Sacramenti, aut, ut aliis placet, conditio necessario requisita. Deinde, quamvis intentione lateat in corde ministri, sit tamen visibilis per actus exteriore, quibus forma applicatur materiae. Sic etiam contritio, quamvis invisibilis lateat in corde paenitentis, sit tamen visibilis in exterioribus ejusdem paenitentis actibus, & sic est pars essentialis Sacramenti paenitentiae.

294. Ob. secundo. Non minor in adultis requiritur intentione suscipiendo Sacra mentum, quam in ministro illud conferendi; unde Doctor Angelicus 5. P. quæst. 68. art. 7. ad 2. diserte asserit, quod si in adulto decesset intentione suscipiendo Sacra mentum, esset rebaptizandus; atque tamen intentione solum extrinseca suscipiens sufficit ad Sacra mentum perfectionem. Id prob. primo ex Hadriano I., qui Epist. VIII. Saxones, qui suppliciorum metu fuerunt ad baptismum suscipiendum adacti, Sacra mentum vere suscepisse decernit, etsi foris tantum, non intus consenserant. Secundo Innocentius III. cap. Majores, extra de Baptismo ita definit: *Ils, qui terroribus, atque suppliciis*

violenter attrahitur, & ne detrimentum capiat, baptismi suscepit Sacramentum, talis (sicut & is, qui facte ad baptismum accedit) characterem suscipit Christianitatis impressum, & ipse tanquam conditionaliter volens, licet absolute non velit, cogendus est ad observantiam filiei Christianæ . Multo plura in hanc rem afferri possent.

295. Resp., ex doctrina S. Thomæ 1. 2. quæst. 6. art. 6., immo omnium Theologorum, quæ ex metu fiunt, simpliciter, & absolute voluntaria esse, involontaria autem secundum quid, & conditionate (Vid. quæ diximus Tom. VII.); quamobrem qui metu suppliciorum fidem abnegarunt, gravissimi criminis rei habiti sunt. Minime autem repugnat, eos, qui metu mortis baptismi suscepere, internam habuisse eum suscipiendo intentionem. Quod si interius omniuo essent reluctati, solamque externam obedientiam præbuissent, dubium non est, eos non fuisse re ipsa baptizatos. Si in adulto deesset intentione suscipiens Sacramentum, esset rebaptizandus, inquit expresse S. Thomas 5. P. quæst. 68. art. 7. ad 2. Ecclesia nihilominus, quæ non judicat nisi de exterioribus actionibus, homines ita baptizatos ad profitendam, observandamque Religionem coegit; & hoc sensu intelligenda sunt duæ allatae decisiones Hadriani I. & Innocentii III., qui posterior clare hoc ipsum significat, dicens: *Cogendus est ad observantiam filiei Christianæ* (a).

296. Instat Serryus. S. Thomas non aliam in suscipiente baptismum requirit intentionem, quam externam. Nam in IV. Dist. VI. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 5. Sciendum, inquit, quod non requiritur in adulto voluntas absoluta suscipienti, quod Ecclesia confert, sed sufficit voluntas conditionata, sicut est in voluntariis mixtis. Et ideo si sit coactio sufficiens, ita quod principium fit ex toto extra, nil conferente vim passo, ut cum aliquis reclamans imminetur violenter, tunc talis nec Sacramentum suscipit, nec rem Sacramenti. Si autem fit coactio inducens, sicut minis, vel flagellis, ita quod baptizatus potius eligat baptismum suscipere, quam talia pati, tunc suscipit Sacramentum, sed non rem Sacramenti. Satis igitur est, concludit Theologus Patavinus, judice Doctore Angelico, si Sacramentum serio forinsecus recipiatur, ut stet ratum, validumque, quoad characteris impressionem, tametsi secretior, & occulta recipiendi desit intentio, immo contraria non recipiendi voluntas animo de-

litescat. Quanto itaque magis id satis erit, ut valide conferatur? Minor quippe, aut certe non major in conferente, quam in adulto suscipiente desideratur intentio. Simile quid urget Serry ex S. Augustino Lib. VII. De Bapt. cap. 53., quod nos supra præoccupavimus nam. 255. & seq.

297. Resp., ut supra, non obstante externa coactione per minas, & flagella posse aliquem habere internam voluntatem suscipiendi Sacramentum, prout administratur in Ecclesia, quamvis ejusdem Sacramenti effectum non credat; & propterea qui ita suscipit baptismum, Sacramentum recipit, sed non rem Sacramenti. Si vero suscipiens interius omniuo reluctetur, tunc nec ipsum Sacramentum recipit defectu intentionis requisitæ. Ecclesia autem ex dispositionibus externis ipsum habet, ut vere baptizatum, donec ipse internam, & perversam animi sui intentionem ita manifestet, ut credi mereatur.

298. Idem porro dicendum de quodam Turca nomine Orchamo, qui post terribilem illam cladem Viennensem a milite Christiano captus, ut communitatam sibi mortem vitaret, se baptizari permisit; illudque baptismina ratum habitum fuit, quamvis Turca Mahometicæ superstitioni interius minimè renunciasset. Factum narrat Franc. Genettus Episcopus Vasionensis Tract. de Baptismo T. III.: ubi addit, quemdam Hebræum, ut uxori suæ ad Christianam fidem conversa gratificaretur, facto animo baptismum suscepisse; qui tamen baptismus fuit validus reputatus. Videlicet in his, similibusque casibus Ecclesia exteriore rito contenta, Sacraenta valida judicat, supponens interiore non defuisse intentionem, quæ utique cum minis, blanditiis, terroribus, aliisque finibus conjungi potest. Quid enim repugnat, istos homines verum baptismi Sacramentum suscipere voluisse, & simul etiam superstitiones suas retinere? Quoties antem Ecclesia contrariam eos habuisse intentionem certo comperit, eorumdem baptismum nullum fuisse pronunciavit. Vid. sup. n. 255.

299. Ob. tertio celebrem S. Augustini textum Lib. VII. De Baptismo cap. 53., quo maxime abuti solent etiam Lutherani; quod scilicet S. Doctor aperte ut validum approbat baptismum fallaciter, & simulate datum, & acceptum; at vero putant, hanc fallaciā, vel simulationem nihil esse aliud, quam internæ sive in baptizante, sive in baptizato intentionis defectum; quem tamen Sacramenti veritati minimè nocere docet S.

Au-

(a) Quamquam hæc non videntur nimis argenda; habemus enim ex antiquis monumentis duo exempla Ordinis sacri Presbyteratus, qui validus reputatus est, quamquam omnino invitis, & reluctantibus collatus. Primum est S. Epiphanius, qui Paulinianum fratrem S. Hieronymi per multos Diaconos apprehensum, oreque ipsius obstructo, ne reclamare posset, primo Diaconum, deinde Presbyterum ordinavit, ut ipse Epiphanius narrat in Epist. ad Joannem Jerosolymitanum.

Alterum S. Floriani Patriarchæ Antiocheni, qui Monachum Macedonium, penitus ignorante ritus Ordinationis, sacerdotio iniciavit; quod ut ille rescivit, tanta ira percitus fuit, ut non solum convicui Episcopum impetraverit, sed etiam baculo ipsi fuerit minatus. Sunt hæc exempla Sanctorum admiranda, non autem imitanda. Vid. Hallier De Sacris Ordinat. I. cap. 3.

Augustinus, & post Augustinom Innocentius III. cap. *Majores de Baptismo*, & ejus effectibus dicens: *Qui sicut ad baptismum accedit, characterem suscipit Christianitatis impressum.*

500. Nos autem supra num. 250. mentem S. Patris explicavimus, quod per fallaciam, & simulationem non intellexerit simulationem intentionis, vel internam irrisiōnem, sed potius simulationem fidei Catholicæ, a qua suscipientes interius alieni erant: hunc autem rectæ fidei defectum veritati baptismi non obesse.

501. Sed urget Serryus, hanc responsionem explodens. S. Pater hanc fallaciam, seu simulationem etiam in hæresi admisit: non ergo loquitur de simulatione fidei Catholicæ. Præterea idem S. Pater hanc simulationem supponit tam in Ecclesia, quam in ea, quæ putatur Ecclesia: non ergo loquitur de simulatione rectæ fidei.

502. Resp., hanc simulationem fidei fieri posuisse non solum in Ecclesia catholica, sed etiam in Hæresi, vel Schismate. Quid enim prohibet, Judæum ex gr., vel Gentilem lucri, vel ambitionis motivo petere vel a catholicis, vel ab hereticis, & schismaticis baptismum, sicut petit olim ab Apostolis Simon Magnus; ut accepto postea Spiritu sancto posset virtutes operari? Referente autem Socrate Lib. VII. *Hist. Eccl.* cap. 57., cum Judæus ficto animo baptismum a Paulo Novatianorum Episcopo petiisset, aqua in lavacro posita semel, & iterum effluxit, ut Judæi dolus patet. Quamvis autem hoc miraculum explodatur, non tamen explodi potest petitio baptismi a Judæo simulata facta. (Vid. T. I.).

503. Illud addo, omnibus fatentibus, caput illud 53. S. Augustini valde obscurum esse; unde tot, ac tam diversæ prodierunt Theologorum illius interpretationes. Quomodo igitur sibi blandiuntur adversarii, posse ex illo trahi invictum, & perspicuum argumentum ad probandum, necessariam non esse ad veritatem Sacramenti internam ministri intentionem?

504. Urget præterea Serryus notissima S. Augustini, immo totius Ecclesiæ principia contra Donatistas, iniquam & maculosam baptizantis conscientiam, secretam licet, & occultam, non posse baptizato nocere; quia si ex recta baptizantis conscientia baptisimi efficacia penderet, nullus esset de suo baptismo securus, Lib. I. Cont. lit. Petilian. cap. 1.

505. Sed superius num. 282. seq. simili arguimento ex doctrina S. Thomæ de prompto jam responsum, nonnisi moralem certitudinem nostræ justificationis habere nos posse, hanc haberi etiam posita necessitate secreta intentionis, quæ præsummi omnino debet in eo, qui serio, & rite Sacra menta administrat; non autem hanc moralem certitudinem haberi posse de sanctitate, aut fide ministri. Nam præterquam quod possunt aliqui esse hypocritæ, ne nō aut minister, aut suscipiens Sacramentum potest eam securitatem habere suæ

sanctitatis, quia hæbet suæ intentionis: hoc enim certitudo physica est, cui falsum subesse nequit; altera nonnisi moralis.

506. Ob. quarto. Nicolaus I. in Resp. ad consultat. Bulgarorum cap. 104., & Gregorius II. Epist. ad Bonifacium Episc. probarunt baptismum a Pagano, & a Judæo datum; quæ duorum Pontificis decreta referuntur etiam a S. Thoma 5. P. quæst. 67. art. 5.; at vero quis credit, Judæum, vel Paganum internam habere intentionem faciendi, quod facit Ecclesia? Neque laudati duo Pontifices examinandum putarunt, an Judæus, & Paganus hanc intentionem habuerint, sed solum an formam Ecclesiæ observaverint. Multo aperi tius loquitur Innocentius IV., enjus verba supra retulimus num. 244. probans baptismum a Saraceno collatum, qui non gerat in mente facere, quod facit Ecclesia; immo si contrarium gerret in mente, scilicet non facere quod facit Ecclesia.

507. Resp., Nicolaum Pontificem fuisse a Bulgaris consultum, non de necessitate intentionis in ministrando baptismum, sed de persona ministri; an scilicet homo non baptizatus, cujusmodi sunt Judæi, & Pagani, possit baptismum conferre. Respondet vero Pontifex affirmare, dummodo Ecclesiæ forma observetur. Ideinque decretivit Gregorius II.

508. Sed quonodo, inquit adversarius, supponi potest, in hujusmodi profanis hominibus intentionem esse faciendi, quod facit Ecclesia? Verumtamen hoc impossibile non judicavit S. Thomas, qui 5. P. quæst. 67. art. 5. ad 2. hanc eamdem difficultatem expendens, *Ille*, inquit, *qui non est baptizatus, quamvis non pertineat ad Ecclesiæ re, vel Sacramento, potest tamen ad eam pertinere intentione, & similitudine actus, in quantum scilicet intendit facere, quod facit Ecclesia, & formam Ecclesiæ servat in baptizando, & sic operatur ut minister Christi, qui virtutem suam non alligavit baptizatis, sicut nec etiam Sacramentis.* Porro non aliter contingere posse videtur, ut qui baptismum a Judæo, vel Paganum petat, nisi in periculo mortis constitutus, nullum habeat Christianum, a quo baptizetur. In tali autem casu omnino supponendum est, & qui baptisnum petit, Paganum, vel Judæum docere de iis omnibus, quæ peragenda sunt, & Paganum, vel Judæum velle petentis voluntati omnino satisfacere, ut baptismum conferat eo modo, quo alter desiderat.

509. Innocentii mentejam expliciumus supra n. 245., ubi observavimus, clarissimum hunc Juris Canonici commentatorem exigere præter materialim, & formam intentionem baptizandi, non autem lavandi carnes, aut balneandi, quamquam non exigat intentionem, ut baptismus operetur, quidquid operari potest.

510. Dices. Quid si ordinarius Sacramentorum minister atheus sit, solumque exteriū ritum se-
rio

rio exerceat quæstus gratia , ne cognita ipsius impietate beneficio privetur? Istene internam geret voluntatem faciendi , quod facit Ecclesia? Et tamen Sacraenta ab ipso collata valida erunt , ut in duobus casibus contingit . Nam primo quidam Massiliensis Parochus Lud. Gaufredus morti proximus fassus est , se magis artibus infeliciter deditum , omnes , quos baptizabat infantes , diabolo devovisse . Doctores autem Sorbonici ad sedandos ingentes , qui suborti erant , tumultus , & scrupulos , declararunt , omnia illa baptismata fuisse valida , qui exterius serio , & rite collata fuerant . Secundo idem judicium memorati Doctores Sorbonici tulerunt de Ordinationibus Petri Lavardini Cenomanensis Episcopi , qui pariter in lecto mortis confessus fuerat , neminem unquam voluisse sacris Ordinibus consecrare , quamvis omnem exteriorem ritum palam adhibuerit , ne occulta ejus impietas detergeretur . Inimo addidit , se nullam habuisse intentionem suscipiendo Episcopatum , ut refert Jac. Sambovius in *Solut. casuum conscientie* Tom. II. cap. 17.

511. Resp. , ministrum atheum non posse quidem cum impietate sua conjungere intentionem particularem faciendi , quod facit Ecclesia , quam illicitam esse existimat : posse tamen conjungere intentionem generalem faciendi hic & vnde , quod in Ecclesia ab aliis credita fieri novit . De infileli ministro hæc habet S. Thomas 5. P. quæst. 62. art. q. ad l.: *Licet credit per id , quod agitur exterius , nullum sequi interiore effectum , non tamen ignorat , quod Ecclesia Catholica intendit , per hujusmodi , quæ exterius aguntur , præbere Sacramentum ; unde non obstante infilelite potest intendere facere id , quod facit Ecclesia , licet cestinet , id nihil esse : & talis intentio sufficit ad Sacramentum , quia minister Sacramenti agit in persona totius Ecclesiae , ex cuius fide suppletur id , quod deest fidei ministri .* Hæc doctrina potest etiam ministro atheo adaptari .

512. Quantum vero ad historias objectas Lud. Gaufredi , & Petri Lavardini , quidquid de Sacra- mentis ab illis collatis judicaverint nonnulli Theologi Sorbonici particulares (nam Facultas ipsa Sorbonica nihil pronunciasse legitur) neinim arbitror mihi vitio verarum , si eorum iudicio præ- ferenda esse censeam doctrinam sapientissimi S. P. Benedicti XIV. , qui Lib. VII. *De Synolo Di- cesianor. cap. 4. n. 9.* docet , sententiam , quæ exigit in ministro intentionem , vel actualiem , vel virtualem faciendi non solum ritum externum , sed id , quod Christus instituit , seu quod facit Ecclesia , velut tutiorem , esse omnino servan- dam in praxi: Et postea suhdit: *Quare si con-*

stet , quempiam aut baptismum contulisse , aut aliud Sacramentum ex eis , quæ iterari nequeunt , a luninistrasse , omni alhibito externo riti , sed intentione retenta , aut cum deliberata non faciendi , quod facit Ecclesia , urgente quidem ne- cessitate , erit Sacramentum iterum sub condi- tione perficendum ; si tamen res moram pati- iur , Sedis Apostolice oraculum erit exquiren- dum . Quod ante Benedictum etiam docuerat gra- vissimus Gallus Theologus Nat. Alexander . Vid. sup. not. ad n. 271. Non itaque multum laboran- dum esse credo de eo , quod factum fuisse dicitur , sed potius quid in his casibus fieri debuisse .

513. Præterea , si Professorem Avenionensem Ord. Præd. Lambertum Gaud in *Dissert. theol. hist. de Intentione in Sacramentorum ministro neces- saria audianus* pag. 252. sec. edit. an. 1755. non dubia molo , sed a vero prorsus aliena sunt , quæ de Gaufredo , & Lavardino tanta filentia dicti- tantur . Certis enim documentis constat , Gaufredum , qui anno 1611. Aquis Sextiis vivus combus- tus est , nunquam fuisse in civitate Massiliensi Paro- chum , sed solum Ecclesiæ Parochialis S. Ma- riae ab aquis fluentibus Presbyterum beneficiarium per biennium , & aliquot meuses . Ulterius auctor *Tragicarum Historiarum* , qui multa de hoc in- felici Presbytero memoria mandavit , nihil prorsus habet de supposita ejusdem declaratione , quod infantes diabolo consecrare intenderit . Cum vero Gaufredus perditissimus homo fuerit , facile potuit etiam rumor spargi post ejus mortem , quod in- fantes , quos tamquam Parochi coadjutor baptiza- verat , diabolo voverit ; cui rumori nimis incerto fortasse aliqui Theologi minime adhærendum pu- tarunt , ut baptismus iteraretur .

514. Decitatæ vero Lavardini declaratio , qui non Petrus , sed Philibertos Emmanuel vocabatur , nullis certis documentis fulcitur . Eam suppositi- tiam esse sine dubio asserit Nic. l' Herminier vir doctissimus , atque ejusdem Ecclesiæ Cenomanensis Canonicus , & Archidiaconus , ab iis , qui cum Lavardino vixerat , de hac re plenissime edocutus (apud Lamb. Gaud pag. 255.). Hinc appetat , quam vanus sit ex duobus illis factis adversario- rum triumphus .

515. Obj. ultimæ ex ratione (a). I. Ecclesia fuit semper sollicita de seria rituum exterorum observatione , numquam vero de interna ministri intentione , de qua inquirere non prætermisisset , si eamdem necessariam existimasset . Et quide- cum minister vices , & personam Ecclesie susti- neat , sufficit , ut exterius id totum faciat , quod ipsa Ecclesia præcipit . II. Christus Ecclesiam suam in-

(a) Haec difficile fuit subtilibus & acutis adversariis multa , & varia rationum momenta congerere , ut ne- cessitatem interne intentionis excluderent . Alphonsus Salmeronius Lib. I. in Epist. Pauli P. III. disp. 2. de- cim plane argumenta oponit . P. Marius Scribonius ex

S. Francisci familia duodecim . P. Jac. Hayc. Serry sex . Quædam addiderunt Contensonius , Juenin , Druen , aliquip recentiores . Nos præcipua tantummodo refuta- bimus , ne si omnia minute persequi velinus , ingenti quasi mole lectores obruamus .

instituit ad instar bene ordinatae reipublicæ, in qua ut ministri debite sais fungantur officiis, sufficit eos graviter & serio exterius se gerere: nihil autem interest, si contrariam animo recondant intentionem. Sic Aman, quamvis interius omnino invitus, tamen honorando Mardochieum, mandatis Regis satisfecit. Id eo magis sufficiet in ministris Sacramentorum, quia hæc totam virtutem suam non a ministri intentione, sed a Christo institutore desumunt. III. Validum est Sacramentum, si minister non intendat conferre gratiam, aut characterem, quamvis hoc intendat Ecclesia: ergo etiam valebit, si minister non intendat facere rem sacram, sed profanam. IV. Verisimile non est, Christum Dominum, qui noluit Sacramentorum integritatem a fide, vel probitate ministri pendere, quia hæc latet, voluisse postea eandem integritatem pendere ab intentione, quæ adhuc occultior est; eoque minus hoc verisimile est, quia ordo providentiae postulabat, ut fideles omnia ad Sacramenti essentialiam viderent, ne ministrorum fraude in re tam necessaria deciperentur. V. Posita necessitate intentionis occultæ, fieri posset, ut Ecclesia tota deficeret. Si enim non valide baptizatus, vel non valide ordinatus fuerit Episcopus, aut Summus Pontifex, defectu characteris nullæ essent omnes Ordinationes ab eo factæ; & sic deinceps invalidæ quoque essent istorum Ordinationes, quousque tandem successio sacerdotum in Ecclesia desiceret. VI. Sacrauenta cum ex opere operato suum producant effectum, sunt causæ necessarie; in istis autem non requiritur aliqua intention, sed sufficit applicatio formæ ad materiam: sic admoto igne materiæ combustibili, necessario prodit incendium. Eadem prorsos ratione, si minister materiæ debitam applicet formam, Sacramentum conficitur, licet ille nullam habeat ipsum conficiendi intentionem. VII. Quamvis interius homo constituat, nolle se facere rem sacram, si tamen exterior eam re ipsa faciat, tunc prima voluntas superabitur a secunda, quæ est fortior, & prima non erit nisi mera velleitas; sicuti inera velleitas reputatur illa mercatoris, qui inerceret salvare vellet, quas tamen timore naufragii actu in mare projicit. VIII. Si aliquis exterior aduloret idolo, quamvis interius superstitionis hunc cultum execraretur, haberetur tamen sacrilegæ idololatriæ reus: ergo pariter &c. IX. Juramentum externe factum valet, etiamsi interna jurandi intention desit, juxta illud Euripidis a Vellio Lib. III. *De officiis* relatum: *Juravi lingua, mentem injuratam servo:* atque ita valet hoc exterum juramentum, ut qui illud violat, perjurus habeatur. Idem dicendum de voto exteriori enissō sine interna intentione se obligandi; tum etiam de matrimonio, in quo exterior duntaxat, non autem interior consensus conjugum habetur: ergo pariter Sacramentum exterior rite celebratum &c. Denum sententia Catharibiana commodissima est ad scrupulos tollendos, qui in nostra sententia facile nascuntur, præsertim in tanta

impiorum ministrorum turba; providetur insuper saluti tot infantium, qui sine baptismō in æternū peribunt, si in illo ministrando recta defuerit intentio. Hæc summatim collecta sum brevitas studio.

516. Resp. autem ad 1., falsissimum esse, quod Ecclesia non fuerit de interna ministri intentione sollicita. Quid enim sibi voluit, quando præter materiam, formam, & ministrum, declaravit necessariam quoque esse intentionem faciendi, quod ipsa facit? Vid. sup. n. 268.; Et quamvis controversiam hanc inter catholicos exortani expresse definite noluerit, quando tamen repertum est, defuisse internam ministri intentionem, totius judicavit Sacraenta iterum conferri. Vid. supra n. 515. Minister utique vices, & personam Ecclesiæ sustinet; sed hac etiam de causa, ut inquit S. Thomas 5. P. qu. 64. art. 5. ad 2., requiritur ejus intention, qua se subjiciat principali agenti, ut scilicet intendat facere, quod facit Christus, & Ecclesia. Quod certe non intendit, qui contrarium elicit voluntatis actum.

517. Ad 2. dico, magnum esse discri men inter ministros Regis, & ministros Dei. Primi enim non nisi ad opus externum perficiendum sunt destinati, ut Judices ad condemnandos reos, absolvendosque innocentes in foro tantum externo; nullatenus vero in foro interno: quamobrem mirum non est, si externa tantum actio serio peracta requiratur. Ministri autem Sacramentorum debent rem sacram facere, unde pendet hominum interna iustificatio, & salus. Est ergo necesse, ut ministri se subjiciant Ecclesiæ, cuius personam gerunt, & illud intendant facere, quod Ecclesia facit, scilicet non rem profanam, sed sacram. Sane ministri Sacramenti penitentiae potestate clavium sibi a Christo collata reos a peccatis interne absolvunt; quod non potest facere minister Regis: ejus enim potestas non se extendit ad absolvendos, sed tantum ad puniendos reos. Quomodo autem censemur Sacerdos vere absolvere reum penitentem, si eum interius absolvere nolit? Præcipue si hoc Sacramentum privatim, & sine ulla solemnitate administretur, ut sæpius administrari solet; quo in casu nomini ab interna Sacerdotis intentione actio illa determinari potest, ut sit sacra, & Sacramentalis. Addo, aliquando teneri ministros reipublicæ suum etiam consensum internum præstare; quando scilicet deputantur ad aliquod officium propria prudentia, ac diligētia exercendum, ut appareat in Judicibus ad justitiam recte administrandam destinatis. Nemo enim dixerit, posse eos sententia extrinsecus prolatæ interius repugnare. Secus est, quando non assumuntur, nisi ad solam aliquos mandati executionem, ut quando Aman debuit invititus Mardochæo regios honores palam exhibere.

518. Tertiā difficultatem jam supra nn. 216. seq. præoccupavimus, observantes, sufficere in ministro intentionem conferenti Sacramentum: eo enim rite collato, jam sequitur effectus, nisi obex

ponatur, quia Sacraenta agunt ex opere operato. Intentio autem ministri faciendi rei sacram, prout facit Ecclesia, *implicite* saltem includit etiam intentionem conferendi Sacramentum, ejusque effectum.

519. *Quarta ratio futilis est: non enim hic quaeritur, quid Deus potuerit, sed quid voluerit a ministris Sacramentorum exigere, ut valide illa conferrent. Voluisse autem ad ea concurrere internam ipsorum intentionem, ut se subjiciant Ecclesiae, & Christo, a nobis probatum est. Nihil autem impedit, ut intentio, quamvis occulta, & invisibilis, sit visibilis Sacramenti pars, ut supra diximus n. 295.*

520. *Ad quintum resp., si humanæ tantummodo prudentiæ immittamus, posse hoc ipsum maximum absurdum sequi, posito, quod ex malitia, aut ignorantia ministri aliqua pars formæ essentialis in Baptismo immutaretur, quin adstantes indocti, vel negligentes adverterent, quod fieri posse, nemo negaverit. Ulterius fere omnes consentiunt, intentionem internam requiri saltem in suscipiente Sacraenta. Quid ergo si aliquis quando Presbyter ordinatur, nullam haberet intentionem sacrum Ordinem recipiendi, immo contraria gereret voluntatem, postea vero hic simulatus Presbyter fieret Episcopus, ac Summus Pontifex? An non idem imminaret Ecclesiae periculum, quod nobis objiciunt?*

521. At vero in his rebus non debemus nostræ prudentiæ inniti, sed divinæ providentiæ, quæ tantam Ecclesiæ perniciem nunquam permittet. Ubi enim essent illæ tam magnificæ promissiones: Portæ inferi non prævalebunt adversus eam? Matth. XVI. 48. Ecce ego vobis cum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi? Matth. XXVIII. 19., aliæque similes, quæ nos certissimos reddunt, Ecclesiam visibilem nunquam posse deficere; adeoque verum sacerdotium, verumque Sacramentorum ministerium in perpetuum duraturum.

522. *Sexta ratio supponit id, quod est in quæstione, nempe ad Sacraenta confienda non requiri nisi applicationem formæ ad materiam, sine ulla ministri intentione: quod falsum esse nos hucusque probavimus. Sacraenta igitur rite perfecta causæ sunt necessariæ, & ex opere operato suum effectum producent, nisi obex a suscipiente ponatur; non autem, quando vitium aliquid, vel ex parte materiæ, aut formæ, vel ex parte ministri occurrit.*

523. *Ad sept. resp., utramque esse veram vo-*

luntatem, nempe & illam, qua interius non vult facere, quod facit Ecclesia, & illam quoque, qua exterius vult serio totum ritum Ecclesiae ponere. Neque vero istæ duæ voluntates sunt sibi contrariæ, ut una debeat aliam destruere: nam diversum respiciunt objectum. Prima totum illum ritum Sacramentalem respicit ut vanum, aut superstitionem, & ideo non vult illum facere, prout facit Ecclesia. Altera respicit illum ritum, ut serio exterius faciendum, ne interna detegatur impietas. Utique hæc voluntas est efficax, nec una ab altera expellitur.

524. *Ad octavam nego, illum, qui idolatricam superstitionem externe tantum simulat, esse vere idolatram, sicuti vere Christianus non est, qui solum exterius actus nostræ religionis exercet. Est tamen talis simulator violatae religionis rens; ac propterea qui in sævissimis Ecclesiae persecutionibus Christi religionem ejurare simularunt, multis, & austerrissimis penitentiis subjecti fuere. Vide, quæ diximus Tomo VII.*

525. *Ad nonam pariter nego, juramentum, si ne animo jurandi einssum, esse vere & propriejuramentum, cum sit potius juramenti fictio, & simulatio externa. Ita censem plerique Theologi post S. Hieronymum, qui commentans illud Jeremiah IV. 2. Jurabis, dicit Dominus, in veritate, in judicio, & in justitia, inquit: Animadvertemus est, quod iurandum hos habet comites, scilicet veritatem, judicium, & justitiam. Si ista defuerint, nequam est juramentum, sed perjurium (1). Sane juramentum promissorium supponit promissionem, quæ invocato divino Nominе confirmatur: ad promissionem autem, ut vera sit, non sufficiunt verba exterius prolatæ, sed requiritur etiam interna promittentis voluntas: ut enim inquit S. Thomas 2. 2. q. 88. art. 1., promissio procedit ex proposito faciendi, propositum autem aliquam deliberationem præexigit, cum sit actus voluntatis deliberatæ. Quemadmodum ergo exigitur mentis intentio, ac deliberatio voluntatis ad promissionem, ita etiam requiritur ad juramentum, quo promissio confirmatur. Quod adeo verum est, ut S. Thomas 2. 2. q. 89. art. 7. ad 4. docuerit, jurantem sine dolo non obligari, nisi secundum intentionem.*

526. Secus vero est de doloso jurante, cuius juramentum, eodem S. Thoma docente, servari debet secundum sanum intellectum ejus, cui juramentum præstatur; idque non propter juramenti obligationem, quod nullum est defectu intentionis, sed propter reverentiam divini Nominis. Quod ibi-

(a) Card. Cajetanus in Comment. ad 2. 2. q. 89. art. 7. ad 4., postquam multa hac de re subtiliter distinxisset, tandem sine hæsitatione pronunciat, quando juratur solo actu exteriore sine animo jurandi, nullam esse obligationem ex juramento ad executionem in foro conscientiæ absolute, quia nullum est in veritate juramentum, sed in apparentia tantum. Addit tamen

Iandatus Cardinalis, ex suppositione scandali, quod offici posset, teneri sic jurantem in conscientia ad juramentum observandum. Idem docent Dom. Soto Lib. VIII. de justitia, & jure q. 1. art. 7., Franc. Sylvius in 2. 2. q. 89. art. 7. Car. Ren. Billuart Tom. IV. in 2. 2. Dissert. V. art. 1.

bidem ad 5. Angelicus docet etiam de juramento per viam extortio, quod certe nullum est. Eu verba S. Doctoris: *In juramento, quol quis coactus facit, duplex est obligatio. Una quidem, qua obligatur homini, cui aliquil promittit; & talis obligatio tollitur per coactionem, quia ille, qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur. Aliud autem est obligatio, qua quis Deo obligatur ut impleat, quod per nomen ejus promisit, & talis obligatio non tollitur in foro conscientiae, quia magis debet dumnum temporale sustinere, quam juramentum violare. Nemo certe dixerit, juramentum vi extortum absque interna jurandi voluntate, ut supponimus, esse verum juramentum; sicut adversarii non dicunt, Sacra menta per coactionem collata, vel recepta esse valida. Aliud tamen est de eo, qui habet quidem intentionem juraudi, sed non se obligandi, quia tunc est verum juramentum; & cum hoc juramentum involvat obligationem implendi, non potest dolose jurans hanc obligationem a juramento sejangere.*

527. Neque vero quis objiciat propositiones ab Innocentio XI. recte damnatas, ut est illa n. 25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi; tum alia n. 26. *Si quis ... juret, se non fecisse aliqui!, quod revera fecit, intelligendo intra se aliiquid aliud, quod non fecit, vel aliam siam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliul additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus. Si ergo jurans cum mentali restrictione declaratur perjurus, manifeste sequitur, eum vio-
lasse verum juramentum, quoniam sine interna animi intentione factum.*

528. Non inquam: illæ enim propositiones jure, meritoque dannatae sunt, quia licitum esse dicebant juramentum solum exterius prolatum sine interiori voluntate juraudi, vel cum restrictionibus pure mentalibus; quæ certe doctrina, licet a non paucis laxioribus Casuistis adoptata, erat Apostolica condemnatione digna. Inepta vero est observatio ducta ex voce perjurus; ut enim docet nos ter S. Praeceptor 2. 2. qu. 98. art. 1., perjurium definitur esse menilicium juramento firmatum; quod debet intelligi etiam de juramento exterius prolatu sine interna animi intentione; nam in hoc quoque casu est mendacium Dei invocatione firmatum, unde ut vidimus sup. n. 525., Hieronymus tale mendacium vocat non juramentum, sed perjurium.

529. Quod de voto additum est, magis doctrinam nostram confirmat, certum est enim ad votum necessariam esse internam voventis intentionem, & voluntatem. *Al votum*, inquit Angelicus 5. P. qu. 88. art. 1., tria ex necessitate requiruntur, primo quidem deliberatio, secundo propositum voluntatis, tertio missio, in qua perficitur ratio voti; & art. 3. ad 3. *Obligatio voti ex propria voluntate, & intentione causatur.*

530. Res adhuc clarior est in matrimonio, de quo S. Thomas in IV. Dist. XXVII. q. 1. art. 2.

quest. 4. inquit: *Expressio verborum sine interiori consensu matrimonium non facit; & in resp. ad 2. Si desu consensus mentalis ex parte unius, ex neutra parte est matrimonium. Similia habet Innocentius III. Lib. V. Decretalium cap. Tua nos extra De sponsal. & matrimonio. Quibus addenda sunt, que trahit S. Thomas in IV. Dist. XXVII. q. 1. art. 2. questione 4., ubi comparans baptismum cum matrimonio, Sicut, inquit, se habet ablution exterior vel Baptismum, ita se habet expressio verborum vel hoc Sacramentum (matrimonii). Unde sicut si aliquis ablutionem exteriorem reciperet, non intendens accipere Sacramentum, sel lulum, & dolum facere, non esset baptizatus, ita expressio verborum sine interiori consensu matrimonium non facit.*

531. Acute Serryns reponit, aliud esse interiori consensum unius conjugis in alterum, aliud intentionem faciendi, vel recipiendi Sacramentum: motum consensum esse formam, vel causam efficientem matrimonii, intentionem autem efficiendi, vel recipiendi Sacramentum non esse nisi conditionem, desideratain quidem, sed minime necessariam. Hujus autem discriminis hanc esse rationem, quia consensus mutuus habet pro objecto aliquod interuum, atque mentale fidem scilicet mutuam, animorumque coniunctionem, intentionem autem ministri objectum habet externum, scilicet ritum Sacramentalem serie perficiendum.

532. Verumtamen apud catholicos haec exceptio locum non habet, qui norunt ex suo catechismo, se non profanum aliquem contractum inire, sed sacram, a Christo Domino elevatum ad sublimem Sacramenti dignitatem. Quamobrem non solum mutuus consensus in iis est necessarius, qualis in ipsis Gentilium matrimonii requiritur; sed etiam pins voluntatis actus perficiendi rem sacram, defectu cuius non dubito, hoc Sacramentum irritum futorum, ut de aliis Sacramentis hactenus probatum fuit.

533. Postrema ratio a sacris nostræ religionis mysteriis prorsus est ableganda: non enim quæ commodiæ videri potest, sed quæ verior, sacris litteris, & Ecclesiæ decretis, & praxi conformior est, explicatio præferri debet. Quoniam etiam in Cathariniano systemate & scrupulis, & periculis locus sit, si improbitas ministrorum eo deve nitat, ut velit Sacra menta irrita reddere.

534. Scholion. Quoniam hactenus a nobis allata nostræ sententiae fundamenta non omnino invicta viderentur, neque omnia adversariotum argumenta essent undequaque ac plenissime refuta ta, attamen ex principio reflexo sequendi tutiorem partem, præcipue ubi de valore agitur Sacramentorum (V. supra n. 267.) Cathariniana opinio erit prorsus rejicienda. Quæcumque enim sit ejus probabilitas, erit certe minor, aut saltem non major probabilitate nostræ sententiae, quæ & intrinseco multarum, & gravium rationum pondere, &

extrinseca doctissimorum Theologorum auctoritate faciletur, quorum catalogum texere opus esset admodum prolixum.

DISSERTATIO III.

DE BAPTISMO.

Postquam disseruiimus de Sacramentis in genere, doctrinæ ordo postulat, ut de iisdem singulis pertractemus. Ac primum ordiemur a Baptismo, qui est veluti janua, nobis ad cetera Sacraenta aditum aperiens, & ut loquitur S. Cyrillus Jerosolymitanus in *Protocatechesi*, est *captivitatis liberatio*, *peccatorum remissio*, *mors peccati*, *animæ regeneratio*, *vestimentum candidum*, *signaculum sanctum*, & *indeleibile*, *currus ad cœlum*, *deliciæ paradisi*, *regni cœlestis conciliatio*, *charismaque adoptionis filiorum*. Eadem fere habet S. Basilius in *Exhort. ad baptismum*; quibus concinens Optatus Milevitanus Lib. V. adv. Armenianum, *Baptismia*, inquit, *est vita virtutum*, *criminum mors*, *nativitas immortalis*, *cœlestis regni comparatio*, *innocentiae portus*, *peccatorum naufragium*; atque hujusmodi baptismi encomiis pleni sunt Sanctorum Patrum libri, præcipue autem pulcherrima S. Gregorii Nazianzeni oratio XL. in *Sanctum Baptisma* (a).

CAPUT I.

De nomine, ac definitione baptismi,
ejusdemque triplici specie.

1. Baptismi nomen est græcum a verbo *βαπτίζω*, seu potius *βάπτω*, quod significat *mergo*, *tingo*, *demero*; unde *βαπτισμός*, vel *βαπτισμός*, pro-

prie denotat *immersionem*, vel *intinctionem*; atque hoc sensu sèpius occurrit tam apud sacros, quam profanos scriptores. Sed quandoque sumitur etiam pro *lotione*. Lib. IV. Regum V. 14. de Naa-man dicitur: *Lavit in Jordane septies &c.* græce *βαπτίσατο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἑπτάντι*. Et Marci VII. 4. de Pharisæis: *Nisi baptizentur, non comedunt*; græce *εἰδὲ μή βαπτίσονται, εὐθὺς ἐσθίουσι*; & plura utriusque generis baptismata enumerantur a veteribus Patribus, præcipue autem a S. Joan. Damasceno Lib. IV. *De fide Orthodoxa*, quem tamen Damasceni locum Sanctus Thomas 5. P. qu. 66. artic. 2. ad 5. explicat de baptismatibus *figuralibus* (b).

2. Nos hic de solo baptismino Christi actari sumus, quem Sancti Patres variis nominibus appellavint, ut varios ejusdem effectus connotarent. Sic eum dixerunt esse *Sacramentum fidei*, quod illud suscipientes universam christianæ religionis fidem profiteantur, ut S. Augustinus testatur epist. XCVIII. ad Bonifacium, unde etiam Patres Tridentini Sess. VI. cap. 7. eodem nomine usi sunt. Alii vero baptismum vocarunt *Sacramentum illuminationis*, quia fide, quam in baptismino profitemur, corda nostra illuminantur, uade & Apostolus Hebr. X. 52. dicebat, *Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati (id est baptizati) magnum certamen sustinuitis passionum*. Appellatus quoque fuit baptismus *lavacrum regenerationis*, & *renovationis Spiritus sancti*, ad Titum III. 5., vel *lavacrum aquæ in verbo vite*, Ephes. V. 26. Aliis quoque nominibus hoc Sacramentum fuisse a Patribus nuncupatum, præcipue a S. Gregorio Nazianzeno Orat. XL. n. 4., nemo ignorat: non tamen consentiendum Socinianis, nomine baptismi aliquando significari *doctrinam*, non verum *Sacramentum* (c). Et hæc sufficient de nomine, nunc de re ipsa.

5.

(a) Hæc magna Baptismi elogia parum arribent Socinianis, quorum nomine Ostorodus miratur, & conqueritur, tantopere, *eaque cum vehementer pro integritate baptismi depugnari*, ac si universam religionem christianam corrovere oporteat, ubi error in hoc articulo commissus fuerit.

(b) Octo baptismata veteres Patres distinxerant. Primum Noachicum, nempe diluvium, quod baptismum mundi appellavit Tertullianus in lib. *De baptismino*. Secundum Mosaicum, quando inare rubrum pertransivit, de quo Paulus 1. Corinth. X. 2. *Omnis in Moyse baptizati sunt, in nube, & in mari*. Tertium baptismus erat legale, & quidem multiplex, unde Apostolus Hebr. IX. 10. dicit: *In variis baptismatibus*, significans lotiones Leviticas, quas fuisse a superstitionis Pharisæis multiplicatas discimus ex Marci VII. 4. Quartum Sancti Joannis, quod a Sanctis Patribus græcis vocatum est *εἰσαγώγη*, a Tertulliano autem *preparationis*. Quintum baptismus Christi. Sextum baptismus per lacrymas, seu laboriosum, nempe penitentialia. Septimum baptismus sanguinis, seu martyrium, de quo intelliguntur ea verba Christi Marci X. 38. *Potestis bibere calicem, quem*

ego bibo, aut baptismos, quo ego baptizor, baptizari? Octavum baptismina est ignis infernalisa. Hæc octo baptismata inveniuntur distincta etiam apud alios Patres græcos. S. Gregorius Nazianzenus Orat. XXXIX. in sancta lumina n. 17. nonnis quinque baptismorum genera distingnit, videlicet Moysis, Joannis, Christi Iesu, Martyrii, quod ceteris augustius vocat, *quia nullis postea sordibus contaminatur, & baptismum lacrymarum*, quem dicit asperiorem & laboriosorem esse, quam martyrium.

(c) Ostorodus in *Institut.* cap. 39. §. 4. contendit vocem *baptismi* quandoque significare *doctrinam*; unde colligit, non protinus nominato *Baptismo*, *intelligendum esse eum, qui sit aqua*. Eidem consentit Sinelius contra Franzium Disp. X. Sed vano conatu isti Sociniani quendam Scripturaræ loca ad hanc significationem contra Herinenitice regulas detorquent. Neino copiosius omnia nonna Baptismo tributa enumeravit, quam Jos. Binghamus Vol. IV. *Originum, & antiquit. Christianæ* Lib. XI. cap. 1., nec tamen usquam reperit, ipsum fuisse appellatum *doctrinam*. Videri etiam potest Lanter Selvaggio *Antiquit. Christianæ* Lib. III. cap. 1.

5. Multæ circumferuntur baptismi definitiones (a), sed illa aptior, & commodior esse videtur, quam ex verbis Domini apud Joannem, & Apostoli ad Ephesios tradit Catechismus Romannis P. II. cap. 2. n. 5., ut nempe baptismus sit, „Sacramentum regenerationis per aquam in verbo: natura enim ex Adam filii iræ nascimur; per Baptismum vero in Christo filii misericordia renascimur“: Quæ definitio adeo clara est, ut explicatione non indiget. Sacramentum enim est genus, regeneratio est differentia, quæ Baptismum a ceteris Sacramentis distinguit, cum in nullo alio proprio dicta regeneratio sit; atque hæc differentia adhuc magis restringitur, cum addundatur materia, & forma hujus Sacramenti propriæ, nempe aqua & verbum, seu invocatio Trinitatis. Ceterum si aliæ afferantur Catholicorum definitio-nes, non sunt improbandæ.

4. Improbandæ omnino sunt, quæ a Protestantibus adinventæ fuerunt, ex perversis eorum principiis derivatæ. Nam primo Calvinus Lib. IV. Instit. cap. 15. §. 1. *Baptismus, inquit, est signum initiationis, quo in Ecclesiæ cooptanur societatem, ut Christo insiti inter filios Dei censeamur.* Jam vero cum Calvinus omnem Sacramentis deneget efficaciam, ut vidimus Dissert. I. n. 552., toto hoc verborum circuitu nihil aliud vult esse Baptismum, quam nudum signum, seu, ut ipse loqui amat, sigillum, vel signaculum justitiae a Deo per fidem receptæ. Soli enim fidei, non autem Sacramento viam tribuit justificandi; nec Baptismum alicuius plus nobis præstare putat, quam Circumcisio præstaret Hebreis, per quam a ceteris pa-

(a) Hugo a S. Victore Lib. III. *De Sacramentis* P. VI. cap. 11. Baptismum dicit esse aquam diluendis criminibus sanctificatam per verbum Dei. Quam definitio-nem in merito reprehendit Angelicus 3. P. qu. 66. art. 1., ostendens, Sacramentum baptismi non perfici in ipsa aqua, sed in applicatione aquæ ad hominem, que est ipsa ablato.

(b) Cum Calvinistæ prædohaptismum admittant, incredibile est, quantum laborent, ut explicent, qualis sit baptismi effectus in iis infantibus, in quibus nulla est, aut esse potest fides. Longum nimis foret, varias, sibique oppositas ipsorum enumerare sententias, ut fecit Herm. Witsius in Exercit. *De efficacia baptismi in infantibus*, contenta in Tomo altero ipsius *Miscellanearum sacrarum*. Observat autem, primo aliquos putare, non omnibus infantibus gratiam in Baptismo trahi, sed solin prædestinat; cui sententia ipse Witsius adstipulatur contra Parenum, Forbesium, & alios. Dei loquens de regeneratione „nonnulli, inquit, eam diversis temporibus articulis dispensari putant; aliquando ante, aliquando in, aliquando post bapti-“ mun. Alii Baptismo præstrunt. Alii in futuram regenerationem infantes baptizari docent, quod in presenti illius non sint capaces. Multi denique in ipso baptismi actu, & momento infantibus regenerationem ordinarie a Deo conferri pugnant. *Ipse autem Witsius suam de efficacia baptismi sententiam ita proponit:* Cum Baptismus sit Sacramentum, & Sacramentum sit sigillum, & sigilli usus sit aliquid

Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

pulis discernebantur. Mentre suam clariss aperit §. 2. negans, ablationem, & salutem nostram baptismatis aqua perfici; & §. 22. Non ideo, inquit, baptizantur liberi fideli, ut filii Dei pri-mum siant, qui antea alieni fuerant ab Ecclesia, sed solemní potius signo ideo in Ecclesiam recipiuntur, qui jam ante promissionis beneficium ad corpus Christi pertinent (b).

5. Eamdem Calvinii hæresim antea professus ha-erat Ulrichus Zwinglius in sua Confessione fidei anno 1550. art. 7., ubi inter alia hæc habet: *Baptismus non aliter Ecclesiæ Christi signum est, quam exercitus aliquis signatur: non quod signum hoc conjungat Ecclesiæ, sed qui jam con-junctus est, publicam tesseram accipit.*

6. Calvinistæ, & Zwinglii faciem prætulerunt Socinianis, quorum definitiones eo collimant, ut Baptismus nihil sit aliud, quam ritus exterior, quo homines, vel ex Judaismo, vel Gentilitate ad Christianam religionem accedentes profitentur, Christum pro suo Domino recognoscere (c). Socinianis utroque pollice subscribunt Quakeri, & Anabaptistæ, seu Mennonistæ, quos secutus est Aut. Van-Dale in *Hist. baptismatum*, cum *Hebraic. tum Christian.* addita Dissert. super Aristœa.

7. Neque ab hoc errore procul absunt Remonstrantes, in Socianismum valde propensi, unde haud immerito *Crypto-Sociniani* appellati fuere. Docent enim, *Baptismum ex parte Dei esse tan-tum quamdam gratiæ significationem, ex parte nostri solum publicam nominis Christiani profesionem* (d).

8. Minus absurdæ primo intitu videri potest Lu-

„confirmare, ac certiorare, efficaciam baptismi in confirmatione, ac certioratione pronissæ gratiæ consi-“ stere. Omnis vero illa efficacia moralis est, ut in scholis loquitur, ac toto genere distincta ab efficaciitate reali, & physica“.

(c) Faustus Socinus in prefat. ad Disputationem *De Baptismo aquæ* Tom. I. Operum, totus est, ut baptismi necessitatem tollat, contendens nosquam in Evangelistarum, aut Apostolorum libris inventiri, omnibus in perpetuum, qui Christiani esse velint, præceptum fuisse: non tamen propterea eum abrogandum esse censem: nihil enim prohibet, inquit, quo minus id fieri possit, quamvis ut fiat, præceptum non fuerit. Præceptum vero baptizandi nihil aliud esse vult, quam præceptum prædicandi, & recipiendi doctrinam Christianam. Porro nihil absurdius dici posse, ostendimus, ubi de hujus Sacramenti necessitate agemus. Non tamen omnes Sociniani Magistro suo hac in parte sub-scribunt. Inter ceteros enim Wolzogenius in c. XXVI. 11. Matth. fatetur, baptismi ritum præcepto Christi servandum in omnibus fidem in ipsum suscipientibus. Idemque docent Wolckelius Lib. VI. *De vera religione* cap. 6., & Schilichtingius in epist. primam ad Corin-thios. In definitione tamen baptismi a Socino tradita *De Baptismo* cap. 2., omnes ejus gregales convenient, ut constat ex Sindacio contra Franzium pag. 310., ex Ostorodo Institut. cap. 39., & ex catechismo Racovien-si pag. 195.

(d) Simon Episcopius, qui Theologiam Remonstra-

Lutheranorum definitio, quorum nomine Phil. Melanthon in *Loci commun.* Baptismum esse dicit *signum*, quo Deus nobiscum agit, & recipit nos in gratiam. Sed primo haec definitio nimis vaga est, & potest etiam aliis Sacramentis adaptari. Præterea nomine *signi* Lutherani non denotant, nisi signum nudum, & omni efficacitate vacuum. Solent quidem Lutherani multa de Sacramentorum efficacia contra Calvinistas, & magnifica prædicare; sed nemo ignorat eorum πρῶτον πτεῦθεν, justificationem nempe non a Sacramentis, sed a sola fide pendere. Quonobrem nunquam illam Concilii Tridentini phrasim, per Sacraenta conferri gratiam ex opere operato, admittere voluerunt. Immo Jo. Gerhardus T. IX. Locorum theologic. cap. 7. §. 121. contendens, Baptismum esse medium regenerationis, protestatur, se longissime ab opinione operis operati distare; quod tamen ipsi a Calvinistis non sine fundamento objectum fuerat (a).

9. Pauca addamus de trita illa & vulgata triclis baptismatis divisione, scilicet in Baptismum aquæ, sanguinis, & desiderii, seu pœnitentiæ, de qua agit S. Thomas 3. P. quæst. 66. art. 11. inquiens: „Præter Baptismum aquæ potest consequi aliquis Sacramenti effectum ex passione Christi; in quantum quis ei conformatur, pro Christo patiendo; unde dicitur Apoc. VII. 14. *Hi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine agni.* Eadem etiam ratione aliquis per virtutem Spiritus sancti consequitur effectum baptismi: non solum sine Baptismo aquæ, sed etiam sine Baptimo sanguinis, inquantum scilicet alicuius cor per Spiritum Sanctum movetur ad credendum, & diligendum Deum, & pœnitendum de peccatis: unde etiam dicitur *baptismus pœnitentiæ*; & de hoc dicitur Isaiae IV. 4. *Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem laverit de medio eius, in spiritu judicii, & spiritu ardoris;*” Quam suam doctrinam Angelicus postea confirmat auctoritate Sancti Augustini Lib. IV. *De Baptismo contra Donatistas* cap. 22. Videri etiam potest idem S. Pater Lib. I. *De anima* cap. 9.

10. Observat deinde Angelicus nomini Baptismum aquæ esse verum Sacramentum; alia vero duo convenire cum Baptismo aquæ, non quidem

tum in unum corpus rededit, Tom. I. Baptismum dicit esse *tesseram, notam, signum, vel sigillum*, quo profitemur religionem christianam, quemadmodum Circuncisio signum erat Israelitis; unde infert, baptismi mandatum ad eos tantum pertinere, qui vel a paganismino ad christianam religionem transeunt, vel in christiana religione nati gravibus peccatis se obstrinxerunt. Jo. Clericus, cuius propensio in Socianismum nota est, in Tom. I. *Artis Crit.* P. II. Sec. 1. cap. 16. nihil mysterii in Baptismo latere vult, cum sit nudus, & simplex ritus ad denotandos fideles institutus.

quantum ad rationem signi, sed quantum ad effectum baptismatis; & ideo hanc trium Baptismatum distinctionem non repugnare Apostolo dicenti Ephes. IV. 5.; *Una fides, unum baptisma.*

11. Et rursus art. 12. „*Effusio, inquit, sancti guinis pro Christo, & operatio interior Spiritus sancti dicuntur baptismata, inquantum efficiunt effectum baptismi aquæ.* Baptismus autem aquæ efficaciam habet a passione Christi, & a Spiritu tuo sancto. Quæ quidem duæ causæ operantur in quolibet horum trium baptismatum; excellentes tamen in baptismo sanguinis. Nam passio Christi operatur quidem in Baptismo aquæ, per quandam figuralem repræsentationem; in baptismo autem flaminis, vel pœnitentiæ per quamdam affectionem; sed in baptismo sanguinis per imitationem operis.

12. Prosequitur Angelicus suum ratiocinium, dicens. „*Similiter etiam virtus Spiritus sancti operatur in baptismo aquæ per quamdam virtutem latentem: in baptismo autem pœnitentiæ per cordis comitionem, sed in baptismo sanguinis per potissimum dilectionis, & affectionis fervorem, secundum illud Jo. XV. 15. Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.*”

13. In resp. autem ad 2. bene notat, baptismum sanguinis non habere rationem baptismi, si sit sine charitate, secundum illud Apostoli 1. ad Corinth. XIII. 15. *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* „Ex quo patet, quod baptismus sanguinis, includit baptismum flaminis, & non e converso, so.” Baptismum autem pœnitentiæ, seu flaminis sufficere nos docet exemplum Magdalæ pœnitentis, de qua Poetæ Sedulii notissimum carmen Lib. III.

..... purgata recessit,
Per gemitum; propriaque lavans in gurgite
fletus,
Munda suis lacrymis reddit, & detersa ca-
pillis.

14. Postquam de baptismi definitione, ac divisione egimus, doctrinæ ordo postulat, ut ejusdem baptismi primam, & divinam institutionem inquiramus; sed prius duo explicanda sunt, quæ ipsam in-

(a) Cum enim passim doceret, Baptismum esse effectum regenerationis medium, etiam in infantibus, qui fidei incapaces sunt, non immerito ipsi objiciebatur, hanc regenerationem fieri per Baptismum ex opere operato. Nec satis videtur objectionem dilgere respondendo: *Hanc fidem, & illi conjunctam regenerationem Spiritus sanctus per ipsum Baptismum in cordibus infantium operatur.* Sed haec viderint ipsi Lutherani Nos absonas istas baptismi definitiones ex instituto refutabimus, quando hujus Sacramenti effectus explicabimus.

institutionem Iujus Sacramenti præcesserunt, scilicet cessatio Circumcisionis, in enjus locum baptismus successit; & Baptismus Joannis, qui baptismi Christi prodromus fuit, & quo ipse Dominus noster tingi voluit.

CAPUT II.

Ostenditur, Circumcisionem fuisse præparatiōnem, & figuram baptismi, alesque cessare debuisse, ut baptismō Christi locum daret (a).

15. Sanctus Thomas 5. P. quæst. 70. art. 1. id ostendit primo ex Apostolo, qui ad Coloss. II. 11. inquit: *Circumcisisti estis circuncisione non manufacta in expoliatione corporis carnis, sed circumcisione Christi, consepti ei in baptismo.*

16. Probat id ipsum postea hac ratione: „Baptismus dicitur *Sacramentum fidei*, in quantum scilicet in baptismo fit quædam fidei professio, & per baptismum aggregatur homo congregatio in fidelium. Eadem autem est fides nostra, & antiquorum Patrum, secundum illud Apostoli 2. Corinth. IV. 13.: *Habentes eundem spiritum fidei, credimus.* Circumcisio autem erat quædam protestatio fidei, unde dicitur Rom. IV. 11., quod Abraham accepit circumcisionem, tamquam signaculum fidei: quando & per circumcissionem antiqui aggregabantur collegio fidelium. Unde manifestum est, quod circumcisio fuit præparatoria ad baptismum, & præfigurativa ipsius, secundum quod antiquis patribus omnia in figuram futuri contingebant, ut dicitur 1. Corinth. X., sicut & fides eorum erat de futuro.”

17. Abrogandam fuisse circumcisionem una cum aliis Sacramentis Mosaicis eritut etiam aperte ex prophetia illa Jeremiæ XXXI. 51.: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nostrum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum, &c.* Hoc anteī Jereinias vaticinum fuisse in novo Testamento adimpletum recte observavit S. Paulus Hebr. VII. 8., ita concludens: *dicendo autem nostrum, veteravit prius.* Vid. dicta Tom. V. Disser. 1. 2. (b).

18. Fuit postea abrogatio Circumcisionis omnino declarata & statuta in Concilio Jerosolymitano

(a) Non soli Iudei pugnaciter contendunt, Sacra menta veteris legis, ac præcipue Circumcisionem, nonnam fuisse abolita, immo nec aboleri potuisse, sed iis quoque adhucserunt inter veteres hæreticos Nazarini, & Ebionites, ut testantur Ireneus, Tertullianus, Eusebius, Epiphanius, aliquie. Eruditus P. Mich. Le-Quen Dissert. VII. in Damascenum §. 21. nos docet a Nazarini fuisse ad Circumcisionem adactos solos proselytos ex Iudeis, ab Ebionitis autem etiam proselytos ex gentilibus. Si autem credimus Petro Della-Valle in Itinerario P. I. cap. 32., Aethiopes Christiani etiam nunc siros infintes tam masculos, quam feminas circumcidunt, & simul baptizant. Ant. Van-Dale in e-

Act. XV. Cum enim quidam docerent, non posse Christianos salvari, nisi circumcidenserent secundum legem Moysis, Apostoli celebre illud decre tuum emiserunt vers. 18. sequ.: *Vixum est Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam haec necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, fornicatione. Paulus autem & sepe, & luculent loquitur de legalium, ac præcipue de circumcisionis abolitione; immo ad Gal. V. 2. Ecce, inquit, ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.*

19. Ad haec circumcisione erat instituta, ut populus, ex quo nasciturus erat Messias, a reliquis sejungeretur. Postquam igitur Messias advenit, qui medium parietem maceriae solvere dehebat, ut loquitur Apostolus Ephes. II. 14. & fieri unum ovile, & unus pastor, Joan. X. 16. nulla amplius erat causa servandi ritum circumcisionis.

20. Ob. primo Gen. XVII. 7. quando Deus Abraham circumcisionem dedit, protestatus est, se fœdus inire sempiternum: *Et statuan pactum meum inter me, & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis fœdere sempiterno circumcidetur ex vobis omne masculinum &c.*

21. Resp., fœdus a Deo initum cum Abraham dupliciter spectari posse, & quatenus designabat gratiam conferendam per fidem venturi Messiae, & quatenus erat externæ cæremoniæ alligatum. Primo modo durare debebat in æternum, etiam externa cæremonia cessante, quomodo fœdus Dei cum Sanctis etiam inquit S. Augustinus Epist. XXIII. num. 4., sicut circumcisionem abfult Domini primus adventus, sic baptismum auferet secundus adventus. Si vero externa illa circumcisionis cæremonia solum attendatur, haec durare debebat usque ad Christum, qui ad totam adimplendam legem circumcidit voluit. Vox autem illa ענרכם holam non semper veram æternitatem significat. Sic in eodem ipsissimo capite Genes. pro inuit Deus, se datum semini Abraham terram Chanaan possessionem æternam, a qua tamen Iudei post mortem Christi expulsi sunt. Ita paucis hanc difficultatem expedit S. Thomas 1. 2. quæst. 105. art. 5. ad 1.: *Lex vetus dicitur esse in æternum, secundum moralia quidem simpliciter,* &

rullita sua *Historia baptismorum* negat, baptismum successisse circumcisioni, quia Mennonistarum erroribus præoccupatis huius Sacramenti efficaciam non agnovit.

(b) Illustrissimus Petrus Dan. Huetius Lib. !! Quæst. Alnet., postquam solita sua eruditiois eos a omnibus evanueraverit veterum, ac recentiorum Iudeorum lotiones, atque illam præcipue, qua proseyti baptizabantur post circumcisionem, asserit, Talinudistas docere, vere cum proselytum esse factum, qui baptismum sine circumcisione suscepit, & fore aliquando, ut supervacua sit Legis circumcisionis, solusque utilitatem baptismus. Viderunt ergo Circumcisionem non esse in perpetuum duraturam.

& absolute ; secundum cœremonialia vero , quantum ad veritatem per ea figuratum .

22. Instab. Isaiae Lll. 1. dicitur de regno Christi , non futurum in illo incircuncisum , & immundum .

23. Resp. primo ibi sermonem esse de Jerusalem civitate sancti , quam consolatur Propheta , prædicens illi , non 'pertransiturum per eam incircuncisum , & immundum , idest Gentiles , qui antea eidem dominati fuerant . Sed si quis velit hoc Prophetæ oraculum mystice de regno Christi intelligere , tunc etiam nos mystice intelligimus circumcisioem non manufactam , sed spiritualem , non carnis , sed cordis .

24. Inst. iterum . Deus ore Ezechielis XLIV. 9. arcit ab ingressu sui sanctuarii omnem alienigenam incircuncisum corde , & incircuncisum carnem : ergo exigit non solum circumcisionem spiritualem , sed etiam carnalem , ut proinde nondum sit abrogata .

25. Resp. Prophetam nomine circumcisionis carnis , sine qua nemo audebat ingredi sanctuarium Dei , intelligere non solum proprie dictam circumcisionem , quæ erat typus , & præparatio ad baptismum , sed etiam circumcisionem non manufactam , seu ipsum baptismum , sine quo nemo potest introire in sanctuarium Dei , seu in regnum cœlorum . Neque vero insolens est Prophetis ea , quæ pertinent ad Christi Ecclesiam , verbis enunciare in veteri testamento usitatibus . Sic nomine Jerusalem persæpe intelligent cœlestem patriam , nomine templi Ecclesiam , & nomine sacrificiorum incarnatum corporis , & sanguinis Christi sacrificium , cuius illa typi erant , & figuræ .

26. Ob. secundo . Ex quo in adventu Messiae cessaverint cœremoniaæ Mosaicæ , non sequitur , abrogatam fuisse etiam circumcisionem , quia hæc , teste Jesu Christo Jo. VII. 22. non est ex Moyse , sed ex Patribus .

27. Resp. , fuisse quidem circumcisionem dataam Abrahamo , sed ut signum protestativum fidei inventorum Messiaha , adeoque post ejus adventum cessare debuisse . Audiatur S. Thomas 1. 2. quæst. 103. art. 5. ad 4. , ubi inquit: „ Fides Abraham „ erat commendata in hoc , quod creditit divinæ „ promissioni de futuro semine , in quo benedili- „ centur omnes gentes . Et ideo quamdiu hoc erat „ futurum , oportebat contestari fidem Abrahæ in „ circumcisione . Sed postquam jam hoc est per- „ fectum , oportet idem alio signo declarare , scilicet baptismismo , qui in hoc circumcisioni succe- „ dit . ” Hoc idem notat Angelicus de Sabbato , quod fuerat primo institutum ad recolendum be- neficium creationis , die septima absolutæ ; sed mutatum postea fuit in diem Dominicum , in quo commemoratur nova creatura inchoata in re- surrectionem Christi .

28. Ob. tertio . Apostolus ad Roman. XV. 8. dicit , Christum Jesum fuisse ministrum circumcisiois . Ulterius idem S. Paulus Timotheum cir-

cumcidit , ut habetur in Act. Apostol. cap. XVI.

29. Resp. cum S. Thoma Lect. I. in hunc locum , Christum fuisse appellatum Ministrum circumcisionis , qnæ in propria persona suum Evangelium solis Judæis circumcisionis prædicavit ; quo sensu idem Paulus ad Gal. II. 7. sibi creditum fuisse dicit Evangelium præputii , sicut & Petro circumcisionis : ubi nomine præputii intelliguntur Gentiles , nomine autem circumcisionis veniunt Judæi .

30. Alterum vero solvitur , observando , id Apostolum fecisse quadam prudenti œconomia propter Julæos , qui erant in illis locis , ne scilicet scandalizarentur , videntes ab eo in societatem prædicationis assumptam esse Timotheum incircuncisum , qui tamen saltem ex parte matris Judæus erat . Circumcisio autem fuit aliquamdiu tolerata in illis , qui convertebantur ex Judaismo , ut Synagoga cum quadam honore ad sepulchrum deduceretur . Unde & ipse Paulus 1. Corinth. IX. 20. dicit , se factum fuisse Julæos , tamquam Ju- dæum , ut Julæos lucraretur , observando scilicet alias Mosaicæ legis cœremonias , quas abolitas esse , non dubitabat . Sic sibi caput totondit cum voto , postea se purificavit , abstinuit a cibis in lege vetitis &c. , ut patet Act. XVI. , XVIII. , XXI. , & XXIV. Vid. S. Thomas inferius n. 52. laudandus .

Quæres primo , quando circumcisione cessaverit ?

31. Resp. S. Thomas 1. 2. quæst. 103. art. 5. & 4. multa habet de tempore , quo circumcisione , aliæque cœremoniaæ legales cessare debuerunt . Nobis autem satis fuerit ea referre , quibus art. 4. respondet difficultati sibi primo loco oppositæ , quod Apostoli post adventum Spiritus sancti in die Pentecostes adhuc observaverint legalia : nam Paulus circumcidit Timotheum , ut dicitur Act. XVI. Hanc vero difficultatem his verbis solvit Angelicus .

32. „ Circa hoc diversi node sensisse videntur Hieronymus , & Augustinus . Hieronymus enim (Epist. LXV. inter Epistolæ S. Augustini) distinxit duo tempora : unum tempus ante passionem Christi , in quo legalia non erant mortua , quasi non habentia vim obligatoriam , aut expiativam pro suo modo , nec etiam mortifera , quia non peccabant ea observantes . Statim autem post passionem Christi incepérunt esse non solum mortua , idest non habentia virtutem , & obligationem , sed etiam mortifera , ita scilicet , quod peccabant mortaliter , qui ea observabant . Unde dicebant , quod Apostoli nunquam legalia observaverunt post passionem secundum veritatem , sed solum quadam pia simulatione , ne scilicet scandalizarent Judæos , & eorum conversionem impiderent . Quæ quidem simulatio sic intelligenda est , nou quidem ita , quod illos actus secundum rei veritatem non facerent , sed quia non faciebant , tamquam legis cœremonias observantes ; sicut si quis pelliculam virilis membra abscederet propter sanitatem , nou causa legalis circumcisionis observandæ ” .

55. „Sed quia indecens videtur, quod Apostoli ea occultarent propter scandalum, quæ pertinent ad veritatem vitæ, & doctrinæ, & quod simulatione uterentur in his, quæ pertinent ad salutem fidelium; ideo convenientius Augustinus Epist. XL. distinxit tria tempora: unum quidem ante Christi passionem, in quo legalia neque erant mortifera, neque mortua: aliud autem post tempus Evangelij divulgati, in quo legalia sunt mortua, & mortifera: tertium autem est tempus medium, scilicet a passione Christi usque ad divulgationem Evangelii, in quo legalia quidem fuerunt mortua, quia neque viam aliquam habebant, neque aliquis ea observare tenebatur, non tamen fuerunt mortifera, qui illi, qui conversi erant ad Christum ex Judæis, poterant illa legalia licite observare, dummodo non sic ponerent speim in eis, quod ea reputarent sibi necessaria ad salutem, quasi sine legalibus fides Christi justificare non posset. His autem, qui convertebantur ex gentilitate ad Christum, non inerat causa, ut ea observarent. Et ideo Paulus circumcidit Timotheum, qui ex matre Judæa genitus erat; Titum autem, qui ex gentilibus natus erat, circumcidere noluit.

54. Ideo autem noluit Spiritus Sanctus, ut statim inhiberetur his, qui ex Judæis convertebantur, observatio legalium, sicut inhibebatur his, qui ex gentilibus convertebantur, gentilitatis ritus, ut quædam differentia inter hos ritus ostenderetur. Nam gentilitatis ritus repudiabatur, tamquam omnino illicitus, & a Deo semper prohibitus; ritus autem legis cessabat, tanquam impletus per Christi passionem, utpote a Deo in figuram Christi institutus". Utrunque illum S. Thomæ articulum legendum consulto.

55. Angelicæ huic doctrinæ ex magno Augustino derivatæ omnes consentiunt Theologi; sed alia difficultas exoritur, nempe si tempore medio inter Christi passionem, & Evangelii divulgationem circumcisio mortua erat, & nullius valoris, quamvis nondum mortifera, quid dicendum de iis Judæorum infantibus, qui cum sola circumcisione defuncti sunt? An in illis peccatum originale vi circumcisionis deletum est?

56. Respondet Guill. Estius in IV. Dist. III. §. 14., circumcisionem iis infantibus profuisse ad delendam originalem noxam. Quod, inquit, non est contra tripartitam temporis distinctionem supra positam. Nam medio tempore mortua quidem fuere legalia, non tamen omnibus, sed iis, quibus novæ legis instituta manifestata prodesse jam poterant. Quam suam sententiam Estius auctoritate S. Bernardi confirmat, rejiciens tamquam minus probabilem opinionem Scoti, putantis, in parvulis sufficisse in remedium peccati originalis fidem parentum.

Quæres secundo, an apud Hebreos præter circumcisionem baptismus quoque adliberetur?

57. Resp. Multas apud Hebreos fuisse usitatas ablutiones, discimus ex sacris litteris utriusque fœ-

deris. Earum nonnullæ erant ex hominum arbitrio, præcipue vero Pharisæorum, de quibus habemus Marci VII. 3. seqq., quod nisi crebro laverint manus, non manducant; tenentes traditionem seniorum, & a foro, nisi baptizentur, non comedunt. Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, & urceorum, & cämentorum, & lectorum. Sed, ut bene advertit S. Thomas 5. P. quæst. 58. art. 1. ad 3., baptismata illa erant inania, utpote ad solam munditiem carnis ordinata.

58. Quædam tamen lotiones inveniuntur ex legge præscriptæ, ut quæ leguntur Exodi XIX. 10. XXIX. 4., Levitici VIII. 6., aliæque non paucæ, sive ad naturales corporis sordes abstergendas, sive ad culpas legales expiandas. Hæc autem Judæorum baptismata erant per totius corporis mundationem immersionem, non autem per solam aspersionem.

59. Quainquam aliquæ etiam memorantur ablutiones per solam aspersionem, ut illa, quæ præcipitur Numer. XIX. 11. homini immundo propter contactum cadaveris: Aspergetur ex hac aqua (lustrali, cui cineres vaccæ rufæ infusæ erant) die tertio, & septimo, & sic mundabitur. Ac de variis, & multis Hebreorum lotiōnibus videndus Petrus Dan. Huetius in Quæst. Alnetanis Lib. II. cap. 20.

40. Sed multo celebrior etiam apud modernos Judæos est baptismus Proselytorum; unde quidam Heterodoxi origine nostræ baptismi Christiani trahere ausi sunt, ut infra videbimus. Proselyti dicebantur, qui ex Pagana superstitione ad religionem Judaicam transibant. Duo autem distinguebantur eorum genera: alii enim erant solius domicili, a quibus nihil aliud exigebatur, quam ut ab idololatriis superstitionibus abstinerent, & ut quædam præcepta Noachica observarent. Alii vero dicebantur proselyti fœderis, aut justitiae, & isti se ad omnia præcepta legis obligabant; atque isti primum circumcidabantur, post antem, ubi dolor ex vulnere cessasset, baptismio totius corporis immersione lustrabantur, fœminis solo hoc baptismis initiatis, cum circumcisionis essent incapaces.

41. Hunc baptismum fuisse a Moyse institutum, & præceptum, contendunt multi Rabbini post Moysem Maimonidem apud Seldenum *De Synedriis* Lib. I. cap. 5.: quibus subscribunt Marshamus in *Canone chronico Sæc. IX.*, Lightfootus in *Horis hebraicis* cap. 41. aliique nonnulli Rabbinicis doctrinis plus æquo addicti. Verumtamen sæpius provocati, ut aliquod hujus instituti, vel præcepti Mosaici vetus monumentum afferrent, nullum haec tenus prolatum est. Inimo nulla hujus baptismi mentio fit, quando Jethro, ejusque familia, Ruth Moabitides, Rahab Hiericuntina, Achior, aliquo proselyti facti sunt. Quando etiam Hircaius tempore Machabæorum Idumæos ad circumcisionem adegit, ut Josephus narrat Lib. XIII. *Antiq. Jud.* cap.

cap. 17., nihil prorsus habetur de eorum bapti-
smate.

42. Hugo Grotius hoc vidit, & confessus est in cap. III. Matth. vers. 6.; sed aliam hujus ablutionis antiquorum originem se invenisse putavit in aquis diluvii, ut proinde baptismus proselytorum esset institutus vetustissimis Noe temporibus in memoriam illius universalis baptismatis, quo totius mundi sordes abluta fuere. Unde illud apud Graecos decantatum:

Θάλασσας κατέει πάντα τὸν ἀνθρώπων κακόν
Mortalium omnium abluit culpas mare.

Sed nec iste laboriosissimus remotae antiquitatis investigator aliquod suae opinionis fundamentum nobis exhibere potuit. Hinc eruditii concludunt, fuisse quidem proselytis Hebraeorum baptismus collatum, sed non ex aliqua lege divina, aut Mosaica, aut etiam Noachica: immo nec semper, nec ubique. Qui plura de hac controversia scire cupit, evolvat doctissimi Calmet Dissert. *De Baptismo*, tum duas Dissertationes Jo. Reiskii, & Jo. Andr. Danz insertas Tomo XXII. *Thesauri Antiquit. Sacrar.* Blasii Ugolini, praeter illos non paucos, quos citat Christoph. Matth. Psaffius in *Introduct. ad Hist. Theol. Litter. Lib. III. pag. 56.* e Protestantium cœtu scriptores.

CAPUT III.

De Baptismo Joannis.

43. Postquam diximus de Circumcisione, 'quatenus typus erat nostri baptismi, sequitur ut dicamus de Baptismo Joannis, qui eidem Christi Sacramento viam præparabat. Novatores, qui Sacramentis virtutem justificandi denegant, eam, soli fidei tribuentes, nullum agnoscere volunt inter Joannis, & Christi baptismum esse distinctum, quemadmodum nec Baptismum, nec alia Sacraenta, a Circumcisione, ac veteribus Sacramentis distare contendunt. Vid. sup. Dissert. I. cap. 10. (a), contra quorum errorem sit.

(a) Id primo docuerat Ulricus Zwinglius in Lib. *De vera, & falsa religione* cap. *de Baptismo*. Hunc ejus errorem, ut multos alios, adoptavit Calvinus Lib. IV. *Instit.* cap. 15. §. 7., suisque asseclis propinavit, esti modo in Calviniana secta communis; eosque si audiamus, sola semper fides justificat; cum hoc tantum discrimine, quod circumcisio credenter in Messiam venturum; baptizati a Joanne in Messiam jam præsentem, sed nondum manifestatum; baptizati ab Apostolis in Messiam, qui opus redempcionis consummaverat. Lutherus a vera sententia non discessit; tria enim ponebat inter Christi, & Joannis baptismum discrimina: *primum*, quod baptismus Joannis non fuerit Sacramentum; *secundum*, quod peccata non remiserit; *tertium*, quod baptizati a Joanne debuerint rehaptizari. Sed Lutheranus non placuit haec Magistri do-

PROPOSITIO.

In eo potissimum differebat baptismus Joannis a Baptismo Christi, quod iste gratiam sanctificantem virtute sua confert, non autem illum conferebat baptismus Joannis.

44. Non immorabitur in demonstranda veritate primæ partis, quam abunde ostendimus Diss. I. cap. X. Solum restat probanda altera pars de baptismō Joannis. Quæ quidem in se non videtur esse magni momenti, cum agatur de baptismo, qui jamdiu cessavit. Sed Novatores, eam necessariam reddiderunt, quia ut efficaciam nostro baptismo detraherent, conati sunt ostendere, eum aut nihil, aut valde parum a baptismo Joannis differre. Aliquos exorituros, qui præ mentis inopia dicere auderent, nullum esse prorsus utriusque baptismatis discrimen, sed pari utrumque in pretio habendum, quasi vaticinali olim timuit S. Cyrillus Alexandrinus Comment. in cap. III. Joannis ad vers. 22. Tom. IV.

45. Prob. autem disertissimis ejusdem S. Joannis Baptista verbis apud Jo. I. 35., quibus discrimen affert inter suum, & Jesu Christi baptismum, inquiens: *Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: super quem videris Spiritum descendētem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.* Quonodo poterat melius Christi Præcursor ostendere, quanto baptismus Christi esset suo excellentior, quam suum vocando, *baptismum aquæ*, alium vero *baptismum Spiritus sancti?* Ut neinpe intelligeremus, in Christi baptismo veram Spiritus sancti gratiam conferri, non autem in baptismate Joannis. Quod idem adhuc expressius significavit apud Matth. III. 11., apud Marcum I. 8., & apud Lucam III. 16., ubi iis, qui putabant ipsum esse Christum, respondit dicens: *Ego quidem aqua baptizo vos; veniet autem fortior me, cuius non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus: ipse vos baptizabit Spiritu sancto, & igne.* Ubi certe non ponitur discrimen, solum inter personam Christi,

82

ctrina. Nam Phil. Melancthon in *Loci Commun.* editis anno 1558. titulo *De Baptismo* contendit, baptismum Joannis habuisse eosdem effectus, ac baptismum Christi, eaque retracrat, quæ ante eum magistro suo recte docuerat. Melanchthonem secuti sunt Lutherani posteriores, ut Jo. Gerhardus Loco XXI. cap. 4. §. 44-seq., Mart. Chennitius P. II. *Exam. Concilii Trid.*, Jo. Franc. Turrettinus in *Instit. Thel. elenc.* P. III., & non ita pridem Jo. Franc. Budens Lib. V. *Theol. Dogm.* cap. 1. §. 2.; qui omnes aliquam excellentiam baptismino Christi supra baptismum Joannis tribunt, quantum ad copiam donorum; quantum vero ad remissionem peccatorum, & justificationem, utrumque parem faciunt, quia in falso eorum systemate remissionem peccatorum, & justificationem a sola fide pendent, ut sapientis observavimus.

& Joannis, ut post Calvinum aliqui Protestantes frustra commenti sunt, sed etiam inter ipsa duo baptisnata, quorum alterum erat in aqua, Christi vero in aqua, & Spiritu sancto.

46. Illoc ipsum discrimen confirmat S. Thomae theologica ratione 3. P. quæst. 58. art. 5., inquiens: „Tota doctrina, & operatio Joannis præparativa erat ad Christum, sicut ministri, & inferioris artificis est præparare materiam ad formam, quam inducit principalis artifex. Gratiæ autem conferenda erat hominibus per Christum, secundum illud Jo. I. 17. *Gratia, & veritas per Jesum Christum facta est.* Et ideo baptismus Joannis gratiam non conferebat, sed solum ad gratiam præparabat tripliciter: uno quidem modo per doctrinam Joannis inducentem homines ad fidem Christi: alio modo assuefaciens homines ad ritum baptismi Christi: tertio modo per pœnitentiam, præparando homines ad suscipiendum effectum baptismi Christi”.

47. Prob. secundo nostra propositio ex eo quod aliqui baptizati a Joanne denuo fuerint ab Apostolis Christi baptismiso expiati. Ut enim narratur Act. XIX., cum Paulus invenisset quosdam Ephesios, a Joanne baptizatos, illis ita locutus est: *Joannes baptizavit baptismō pœnitentiē populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est in Jesum. His aulitis baptizati sunt in nomine Domini Jesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos &c.* Hunc locum decretorium plane esse putavit Augustinus Lib. V. De Bapt. contra Donatistas cap. 10. inquiens: *Si baptismō Joannis peccata dimittebantur, quid amplius præstare potuit baptismus Christi eis, quos Apostolus Paulus post baptismum Joannis Christi baptismō soluit baptizari?* Præterea cum Act. II. 41. dicatur, S. Petro prædicante baptizatos fuisse homines ad tria millia, & postea ad quinque millia, facile creditus est fuisse inter eos plerosque jam baptizatos a Joanne, ad cuius baptisnum omnis pene Judæa concurrebat, testibus Evangelistis, Matthæo, Marco, & Luca, unde & illi denuo baptizati sunt.

48. Accedit denique sanctorum Patrum auctoritas, quorum nonnisi pauca allegabiimus testimonia, cum vel ipsi Protestantes nimia veritatis evidencia coacti sint fateri, eosdem sibi aperte repugnare. Origenes Tom. IV. in Joau. mun. 17. *No tandem, inquit, quod Joannis baptismus Jesu baptismō inferior erat.* Qui ergo in Actis baptizati erant in Joannis baptismō denuo ab Apostolo baptizabantur, quia regeneratio non a-

pud Joannem, sed apud Jesum per Apostolos fuit &c.

49. S. Jo. Chrisostomus Hom. X. in Matth. de baptismo Joannis inquit: *Remissionem hoc baptisma non habebat; sed hoc munus illius baptismatis erat, quod postea Christus instituit.*

50. Ex latinis Tertullianus in Lib. De Baptismo cap. 10. loquens de Baptismo Joannis, divinum quidem eum fuisse, dicit, *manu late tamen, non potestate; quod & Joannem a Domino munus legimus in hoc munus, ceterum humanum conditione; nihil enim cœlestib[us] præministrabat.*

51. S. Hieronymus in Dial. adv. Luciferianos Auli, inquit, *quid Scripturæ doceant. Joannis baptismā non tūn peccata dimisit, quam pœnitentiē baptismā fuit in remissionem, id est in futuram remissionem, quæ esset postea per sanctificationem Christi subsecuturā.* Et post aliqua: *Si autem Joannes, ut confessus est ipse, non baptizavit in spiritu, consequenter neque peccata dimisit, quia nulli hominum sine Spiritu sancto peccata dimittuntur.* Demum concludit, enim, qui servi baptismō plus, quam habuit, tribuit, Dominicum (baptismum) destruere; cui amplius nihil relinquitur.

52. Denique S. Augustinus, cuius quanta sit auctoritas, nemo ignorat, præter verba superiorum. 47. allata, hæc alia habet in eodem loco cap. 9.: *Baptizatos a Paulo eos, qui jam baptismō Joannis baptizati fuissent, legimus in Actis Apostolorum, non ob aliud, nisi quia Joannis baptismus non fuit Christi baptismus, sed Joanni a Christo concessus; qui Joannis proprie diceretur ... Accepti autem hoc Joannes certæ dispensationis gratia, non diu mansurum, sed quantum satis esset ad parandum viam Domino, cuius eum esse præcursorē oportebat (a).*

55. Merito igitur Patres Tridentini Sess. VII. de Baptismo can. 1. ita destinierunt: *Si quis dixerit, baptismum Joannis habuisse eamdem vim cum baptismō Christi, anathema sit.* Ubi tamen notant cautores Theologi, non fuisse hoc canone expresse definitum, per baptismum Joannis non potuisse peccata deleri, sed solum majorem esse vim baptismi Christi, quam fuerit baptismi Joannis. Ita censem Guill. Estius in IV. Sent. Dist. II. §. 4., Ren. Hyac Drouven De re Sacram. Lib. II. cap. 1. §. 4. Lud. Habert, & alii. Quamobrem non sunt tamquam hæretici condemnandi pauci quidam veteres, qui cum Petro Lombardo aliquam justificandi viam baptismō Joannis triverunt.

54.

(a) *Sine stomacho legi non possunt, quæ impudenterissimus Calvinus Lib. IV. Institut. cap. 15. §. 7. scribere ausus fuit: Neminem perturbet, inquit, quod alterum (baptisma) ab altero discernere veteres contendant, quorum non tantus esse nobis debet calculus,*

ut Scripturæ certitudinem qualesfaciat. Quis enim Chrysostomo potius auscultet, quam Luce? Nec recipientia est illa Augustini argutia, in spe dimissa fuisse peccata baptismō Joannis, Christi baptismō reipsa dimitti.

54. Pæcipe etim ipse S. Augustinus ita nostram sententiam defenderit, ut oppositam tamquam hæreticam noluisse condemnare visus sit. Ita enim habet Lib. V. laud. *De Baptismo* cap. 10.: *Quamquam ita credam, baptizasse Joannem in aqua pœnitentiæ in remissionem peccatorum, ut ab eo baptizatis in spe remitterentur peccata, re ipsa vero in Domini baptismo il fieret tamen ne quisque contendat, etiam in baptismo Joannis dimissa esse peccata, sed aliquam amplioram sancificationem eis, quos jussit Paulus de novo bapiizari per baptismum Christi, esse collatum, non ago pugnaciter.*

Solvuntur objectiones.

Ob. primo contra primam probat.. Illa verba Joannis, quæ apud tres Evangelistas Matthæum, Marcum, & Lucam leguntur: *Ego quidem aqua baptizo vos &c.* non iudicant aliquid discrimen essentiale inter baptismum Joannis, & Christi, sed accidentale tantummodo, scilicet quod in Christi baptimate majora futura essent, & visibilia Spiritus sancti dona, qualia fuerunt in die Pentecostes: hoc enim significat illud adjunctum: *In Spiritu sancto, & igne.* Quod clarius expressit Christus ipse Actor. I. 5. dicens Apostolis: *Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies, scilicet in proximo Pentecostes Festo.*

56. Resp., nomine *Spiritus sancti, & ignis* apud tres laudatos Evangelistas non designari nisi invisibilem Spiritus sancti gratiam, quæ per Christi baptismum cordibus baptizatorum infunditur: quamvis alio in loco, scilicet Act. I. 5., & itemum Act. XI. 16., designentur visibilia Spiritus sancti dona, quæ Apostoli in die Pentecostes erant recepturi, quando scilicet apparuerunt illis dispertitæ linguæ, tamquam ignis. Act. II. 3. Ratio hujus distinctionis primo desunitur ex Sanct. Patrum traditione supra allegata, quibus addi potest S. Jo. Chrysostomus, ita hunc locum interpretatus Hom. XI. in Matth., *Ignis additione vehementiam, & efficaciam gratiæ demonstrari.* Secundo, quia Joannes loquebatur ad turbas, quæ

erant quidem baptizandæ in Spiritu sancto, non tamen sub visibili figura linguarum ignearum. Christus autem post suam resurrectionem alloquebatur Apostolos, & Discipulos, quibus solis sub figura ignearum linguarum dandis erat Spiritus sanctus. Tertio baptismus datus Apostolis in die Pentecostes poterat quidem appellari *in igne*, sed non *in aqua, & igne.* Demum quando Christus Joan. III. voluit necessitatem sui baptismi exprimere, nullam ignis mentionem fecit, sed tantum aquæ, & Spiritus sancti: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quo in loco cum etiam parvuli comprehendantur, nomine Spiritus sancti non potest designari nisi invisibilis gratia sanctificans, non autem visibilia Spiritus sancti dona, quorum infantes incapaces sunt (a).

57. Ob. secundo contra alteram probat. n. 58. Verba illa Act. XIX. vers. 5. *His auditis baptizati sunt in nomine Domini Jesu male a nobis accipiuntur, quasi baptizati a Joanne, fuerint ab Apostolis rebaptizati.* Nam primo illa verba non sunt Lucæ narrantis, quid Paulus cum illis duodecim baptizatis a Joanne egerit, sed sunt ipsius Pauli, qui ibidem exponit, quonodo Joannes baptizare solet, in hunc modum: *Joannes baptizavit baptismō pœnitentiæ populum dicens, in eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est in Jesum.* His autem auditis (seu potius, ut græcus textus habet ἐτὶ δὲ ἀκούατες, illi autem audientes, scilicet discipuli Joannis) baptizati sunt in nomine Domini Jesu, quem Joannes prædicabat venturum. Unde sensus illius loci est: *Et audientes (Joannem Baptistam) baptizati sunt in nomine Domini, nempe ab eodem Joanne.* Alii dicunt, eos, qui a Paulo jussi sunt baptizari, non fuisse a Joanne ipso baptizatos *in nomine Domini*, sed potius a Joannis discipulis in nomine ipsius Joannis, adeoque non fuisse rebaptizatos, sed simpliciter baptizatos, cum prior baptismus inanis fuerit. Hæc posterior sententia fundamentum habet in Ambrosio *De Spiritu sancto* cap. 5: & Optato Milevitano Lib. V. contra Parmenianum (b).

58. Resp. ad primum, illam interpretationem, ult-

(a) Non tamen negamus, nomine *ignis* potuisse etiam indigitari miraculum apparitionis ignearum linguarum in die Pentecostes, ut aliqui Patres explicarent. *Catechismus Romanus* P. II. cap. 2. n. 7. utramque explicationem admittit. Vid. eruditissima Dissertatio P. Casti Innoc. Ansaldi *De Baptismate in Spiritu sancto & igne*: Mediol. 1752., in qua novam hujus loci exegesim exhibuit, putans, nomine *Spiritus sancti, & ignis* juxta vulgatam eo tempore Judentium intelligentiam non significari nisi gloriam miraculorum, quibus venturus Messias coruscare debebat.

(b) Si Gerardum Jo. Vossium andiamus in Dissert. VIII. *De Baptismo* thesi 33. prima hæc interpretatio est admodum novella, quippe nata ipso jam nato, auctore Phil. Marnixio, adoptata postea a Theodoro Beza, &

a multis aliis sectæ Calvinisticæ, quibus voluere est, ab antiqua veterum Patronum Scripturæ interpretatione recedere. Quonobrem ipse non dubitat, illum Pauli sermonem esse ἀντίτιτρον, & partem Paulo, partem vero Lucæ esse tribuendam. Etiam Hugo Grotius Calvinista mollior, & Arminii assecla, fassus est, Latinum, Syrum, Arabum, & veteres omnes ante Marinum agnoscere illa verba: *His auditis, vel audientes autem &c. esse S. Lucæ historiographi Apostolorum.* Nonnulli alii heterodoxi in eandem sententiam citantur a *Criticis sacris*, & a Matthæo Poly in eoruinde *Criticorum Synopsis*. Altera interpretatio est Centuriatorum Magdeburgensium *Centuria* I. Lib. II. cap. 6., & Buleri in cap. III. Matthæi. Multas alias plane nugaces enumerat, & refellit Card. Bellarminus

et ut acutam, ipsa sua novitate refelli. Quotquot enim sano possent ingenio, potius Augustino, ac hisque Patribus, tum celebrioribus Interpretibus, ac Theologis adhærebunt, qui ex illo cap. XIX. Act. Apostol. collegent, baptizatos a Joanne iterum fuisse ab Apostolis baptismō Christi initiatos, & sanctificatos. Accedit, quod admissa illa interpretatione, tota narratio S. Lucas erit perturbata, & confusa. Sic enim rem narrat S. Evangelista: Paulus interrogavit quosdam Discipulos Ephesios, an Spiritum sanctum accepissent? Respondent illi, se nec audivisse, si Spiritus sanctus sit. Tum Paulus eos rursus interroget, in quo ergo baptizati sint? Reponunt, in baptismate Joannis. Erant ergo jam baptizati. Paulus autem iis explicat, quale fuerit baptismus Joannis, ut neimpe eos edoceat, aliud ipsis necessarium esse baptismus, quo Spiritum sanctum recipient. Quibus aulitis (vel ut placet adversariis, quae aulientes) baptizati sunt in nomine Domini Jesu, & cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos &c. Quae omnia recte sunt, si dicamus, illos Discipulos fuisse novo baptismate tinctos. Non sic autem, si novos interpretes audiamus. Tunc enim ita coordinanda erit narratio S. Lucas. Paulus interrogavit Discipulos: In quo ergo baptizati estis? Illi dicunt, baptismus Joannis. Paulus pergit: Joannes baptizavit vos baptismō pœnitentiæ, ut crederetis in Jesum; quibus auditis baptizati estis. At vero quid illa ianuaria battologia, seu repetitio baptismi? Nonne satis erat dixisse, Joannem baptizasse baptismō populum, ut crederent in eum, qui venturus erat post ipsum, hoc est in Jesum? Ut scilicet ostenderet, Joannis baptismū non fuisse nisi quādam preparationē ad baptismū Christi, qui erat non in aqua solum, sed in aqua simul ac Spiritu sancto.

59. Ita hunc locum intellexit magnus Augustinus, immo & ante Augustinum Hieronymus, & Ambrosius. Primus quideam in Cap. II. Joeli Propheta dicens: Qui baptizati erant baptismate Joannis iterum baptizantur, & verum baptismū accipiunt. S. Ambrosius autem Lib. I. De Spiritu sancto cap. 5. Qui negaverunt, ait, se scire Spiritum sanctum, quamvis baptizatos se dicenter in Joannis baptismō, baptizati sunt postea. Et ante utrumque Origenes Tomo VI. Commentar. in Joan. num. 17., hanc reddens iterati baptismi rationem, quia regeneratio non apud Joannem, sed apul. Jesum per Apostolos suos fiebat. Vid. etiam S. Thomas 5. P. quæst. 38. art. 6.

60. Altera vero interpretatio prorsus commen-titia est, nec ullum vel levissimum habet funda-mentum in sacris litteris, ex quibus solis esse no-

stras explicationes depromulgas Adversarii conti-nunt. Ibi enim dicitur, illos duodecim Discipulos fuisse baptizatos in Joannis baptismō, quale utique a Joanne dabatur, non autem alio baptismū vitiato, & corrupto. Insuper Paulus explicat, quale fuerit Joannis baptismus, scilicet pœnitentiæ, & preparatorium ad baptismū Christi: nec ibi vola est, aut vestigium, fuisse illos Ephesios a Joannis Discipulis male baptizatos.

61. Neque Adversarios juvat unius, aut alterius Patris singularis opinio, qui a communī aliorum sensa recesserunt in hujus loci explicatione. Quorum tamen sententia de vi, & efficacia baptismi Joannis nobis contraria non est, ut infra n. 77. & seq. videbimus.

62. Dices. In iisdem Actibus Apostolorum cap. XVIII. memoratur quidam Judæus nomine Apollo, sciens tantum baptismū Joannis, qui tamen erat electus viam Domini, & fervens spiritu lo-quebatur, & docebat diligenter ea, quae sunt Jesu. Hæc profecto significant, eum per solum Joannis baptismū recepisse Spiritum sanctum, & gratia sanctificante fuisse instructum. Ulterius non legitur, eumdem fuisse denno baptizatum.

63. Resp. Quantum ex circumstantiis colligi pos-test, Apollo erat tunc Catechumenus, & cum jam sufficienter edocitus esset viam Domini, & fervens spiritu, potuit Jesum in Synagogis prædicare. Quainvis vero expresse non dicitur, eum fuisse iterum baptismō Christi initiatum, non est tamen hac de re dubitandum, cum etiam aliis fuerit hoc Sacramentum collatum, ut legitur ibidem cap. XIX. Id quoque haud obscurè insinuat in eodem ipso cap. XVIII. cum de Apollo subditur: Priscilla, & Aquila assumperunt eum, & diligenter exposuerunt ei viam Domini; proculdubio ei o-studentes Christi baptismatis necessitatem.

64. Ob. tertio. Marci I. 4. dicitur: Fuit Joannes in deserto baptizans, & prædicens baptis-mus pœnitentiæ in remissionem peccatorum: sed remissio peccatorum nou fit sine infusione gratiæ sanctificantis; baptismus ergo Joannis eandem habebat vim, & efficaciam, ac baptismus Christi, qui etiam in Symbolo Nicæno dicitur in remis-sionem peccatorum. Insuper Lucas capite I. nar-rans Angeli apparitionem factam Zachariæ, & præ-dictionem nascitur ei filii, dicit, eum venturum in spiritu, & virtute Eliæ, perare Domino plen-bem perfectam. Ut ergo hoc vaticinium adimple-retur, necesse erat, ejus baptismum esse ad remissionem peccatorum omnino efficacem.

65. Respondet S. Thomas 5. P. quæst. 58. art. 3. ad 1., quod illis verbis, ut Beda dicit, po-,, test intelligi duplex baptismus: unus quidem, ,, quem Joannes baptizando conferebat, qui di-,, citur baptismus pœnitentiæ, quia scilicet ille mi-

Lib. I. cap. 22. Ex hoc tamen appareat, quantum Novatores laborebant in explicando textu tam perspicuo, ac eum cum suis erroribus concilient.

„ baptismus erat quoddam inductivum ad pœnitentiam , & quasi quædam protestatio , qua prosi- „ tebantur homines , se pœnitentiam actulos . A- „ lius autem est baptismus Christi , per quem pec- „ cata remittuntur , quem Joannes dare non po- „ terat , sed solum prædicabat dicens : *ille vos ba- ptizabit in Spiritu sancto* . Vel potest dici , quod „ prædicabat baptismum pœnitentia , idest induc- „ centem ad pœnitentiam ; quæ quidem pœnitentia „ dicit homines in remissionem peccatorum . ” Sed hæc remissio peccatorum non obtinetur sine gratia , neque gratia est sine charitate , nec charitas sine Spiritu sancti in animam illapsu . Quam obrem cum Joannes non baptizaret in Spiritu sau- eto , ejus baptismo non poterant peccata immedia- te remitti , sed tantum mediate , quatenus ad Chri- sti baptismum disponebat .

66. Dices . Ibidem apud Marcum vers . 5. addi- tur : *Baptizabantur ab illo in Jordani flumine con- fidentes peccata sua* . Atque hæc eadem verba inveniuntur apud Matth . III . 6.: ut quid autem peccatorum confessio , si nulla erat in eo Baptis- mo vis eadem peccata remittendi ?

67. Respondet idem Angelicus ad 2., quod illa confessio non fiebat ad remissionem peccatorum , sciatim per baptismum Joannis exhibendam , sed consequendam per pœnitentiam consequentem , & per baptismum Christi , ad quem pœnitentia illa præparabat . Ita etiam docent Patres , ut vi- dere est apud S. Hieronymum supra num . 51. al- legatum , & apud Tertullianum *De Baptismo* cap . 10.; ubi inquit de Joanne : *Quod prædicabat Ba- ptismum pœnitentia in remissionem delictorum , in futuram remissionem enunciatum est : siquidem pœnitentia antecedit , remissio subsequitur &c.*

68. Dices iterum . Apostolus Ephes . V. 5. unum esse dicit *Baptismum* : non ergo baptisma Joannis erat a baptisme Christi diversum .

69. Resp ., Apostolum loqui de baptisme Christi , quod certe non nisi unum est ; unde idem Apostolus I. Corinth . I. 12. illos reprehendebat , qui dicebant : *Ego sum Pauli , ego autem Apollo , ego vero Cœphœ , ego autem Christi* , subdens : *Numquid divisus est Christus?* (a).

70. Ob . quarto cum Jo. Franc. Buddeo *Theol. Dogm. Lib. V. cap. 1. §. 2.* baptismus Joannis di- vinam habuit institutionem , non minus quam ba- ptismus Christi , ut patet & Jo. I. 33. , & Lucæ VII. 50. Insuper utriusque baptismi materia est eadem , nempe aqua . Forma etiam baptismi Joanni- nis non videtur diversa : baptizabat enim in nomi- ne Jesu Christi , qui venturus erat , & cuius do- ctrinam , tanquam ejusdem Christi Præcursor , an- nunciatbat . Quod si dicatur , Joannem non bapti- zasse in nomine Trinitatis , hoc parum refert , quia

etiam Apostolus Petrus Act . II. 58. jubebat , ho- mines baptizari in nomine Jesu Christi sine ex- plicita trium Personarum mentione . Hanc tamen trium divinarum Personarum mentionem saltem implicitam factam fuisse a Joanne , colligere pos- sunus ex ejusdem doctrina , quæ non alia erat , quam doctrina Christi .

71. Resp . Licit hæc omnia vera sint , observat tamen S. Thomas 3. P. quæst . 58. art. 2. , fuisse magnum discriminem inter hæc duo baptismata , quantum ad effectum . In baptismo Joannis , inquit Angelicus , duo possunt considerari , scilicet ritus baptizandi , & effectus baptismi . Ritus qui- dem baptizandi non fuit ab hominibus ; sed a Deo , qui familiari Spiritus sancti revelatione Joannem ad baptizandum misit . Effectus autem illius baptismi fuit ab homine , quia nihil in illo baptismo efficiebatur , quod homo facere non pos- set . Unde non fuit a solo Deo , nisi in quantum Deus in homine operatur .

72. Et ibidem in resp . ad 1. inquit : „ Per Ba- „ ptismum novæ legis homines interioris per Spi- „ riuum sanctum baptizantur , quod facit solus „ Deus . Per baptismum autem Joannis solùm cor- „ pus mundabatur aqua . Unde dicitur Matth . III . „ 11.: *Ego baptizo vos in aqua ille vos ba- ptizabit in Spiritu sancto* . Et ideo baptismus „ Joannis denominatur a ministro , qui principa- „ lem effectum non agit , scilicet interiorē e- „ mandationem . ” Hanc doctrinam hausit S. Do- citor a sanctis Patribus , quos supra laudavimus u . 48. seq .; & quibus addere possumus S. Grego- rium Magnum , qui Hom . VII. in Evang . Joani- nes , inquit , non in Spiritu , sed in aqua bapti- zat , quia peccata solvere non valens , baptiza- torum corpora per aquam lavat , sed tamen men- tem per veniam non sanat . Et Tertullianus *De Ba- ptismo* cap . 10. Baptismum Joannis vocavit hu- manum conditione : *nihil enim cœlestis præsta- bat , sed cœlestibus præministrabat* .

73. Quantum vero pertinet ad formam baptismi Joannis , nihil certi habetur ; & fortasse ille nul- lis usus est determinatis verbis , non quasi Baptis- mus ille muta esset cœrenoniam , cum certum sit , Joannem prædicasse populis , qui baptizabuntur , pœnitentiam , & fidem in Messiam jam præsen- tem ; sed quod certa non esset , ac constans ver- horum forma , ut postea in baptismo Christi fa- ctum est . Neque enim ex quo dicatur , Joannem baptizasse in eum , qui venturus erat post ipsum , ut crederent , hoc est in Jesum , sequitur , eum aliquam formam determinatam adhibuisse , sed so- lum voluisse per baptismum , & prædicationem suam populos præparare , ut Christo crederent , & adhærerent . Ceterum quidquid sit de invocatione ven- tu-

(a) Absurdum Donatistarum paradoxum memorat , & refellit S. Augustinus Lib . II. *Contra Litt. Petilian.* cap . 34. T. XII. , non alium baptismum fuisse Joannis ,

alium Christi , sed unum baptismum tribus gradibus con- secratum , quorum trium graduum aquam Joannes , Spi- ritum Christus , ignem Paraclitus dedit .

turi Messiae, quam fuisse a Joanne adhibitam nonnulli Patres, & Theologi affirmarunt, certum tamen videtur, nullam fuisse ab eo factam sanctissime Trinitatis invocationem, quæ est forma baptismi Christi omnino necessaria (a).

74. Dices cum Vossio. Tam baptisimus Joannis, quam Christi dabatur in remissionem peccatorum; quod constat ex nonnullis locis Scripturarum simul collatis. De illo enim expressa sunt verba Marci I. 4., & Luce III. 5.; de Christi autem baptismo dicitur Act. II. 8. *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum.*

75. Resp. Id omne verum esse, sed adhuc magnum remainere discrimen in eo, quod Christi baptismus virtute propria deleret peccata, unde lavacrum, vel Sacraimentum regenerationis dicebatur; alter autem erat Baptismus pœnitentia, ad remissionem peccatorum disponens. Primus ex opere operato, alter ex opere operantis peccata remittebat: ut supra cum Sancto Thoma dictum est min. 71. seq.

76. Ob. quinto nonnulla veterum Patrum Græcorum testimonia. Primo Basilius Hom. I. *De Baptismo* cap. 2. ait: *Baptismum Moysis multis modis excelluit ille Joannis. Nulla prorsus facta dilatatione per gratiam Dei, & Christi ipsius, simul atque accesserat quis, & peccata sua quantacumque, & qualiacumque fuissent, confessus fuerat, in Jordane flumine baptizabatur, & confessum peccatorum remissionem recipiebat.* Secundo ejus frater Gregorius Nyssenus *De laudibus Basillii* Tom. III. Joannem dicit cum prædicatione pœnitentia, & aquæ circumspersione multiplicia Judæorum piacula eluisse. Tertio multo luculentius vim baptismi Joannis prædicavit Cyriillus Jerosolymit. *Catechesi* III. inquiens de illis, qui baptizabantur a Joanne confitentes peccata sua: *Primum ostendebant vulnera, deinde medicamenta apponebat, & credentes liberabat ab igne æternō. Ac si velis hoc tibi probari, quod baptismus Joannis ab igne conminutionis liberabat, audi ipsum dicentem: progenies viperarum, quis monstrabit vobis fugere a ventura ira? Insignem hunc locum appellat Sam. Basnagins ad an. Domini 29. §. 16., eoque insigniori, quod in auctoritate Scripturæ collocatur.*

77. Neque desunt paria Latinorum testimonia. Primo enim Tertullianus *De Baptismo* cap. 4. *Nec quidquam refert, inquit, inter eos, quos Joannes in Jordane, & quos Petrus in Týberi*

(a) Id quidem asseruerunt Centuriatores Magdeburgenses *Centuria I.* Lib. II. cap. 6.; tum Jo. Gerhardus *Loco XXI.* cap. I. §. 46.; sed temere, & nulla solida, sive sacra Scriptura, sive veterum monumentorum fulti auctoritate. Aliqua certa verborum forma Joannem usum habuisse, censuerunt Ambrosius Lib. I. *De Spiritu sancto* cap. 3., & Hieronymus in cap. II. *Joelis:* quos aliqui Scholastici secuti sunt, ut Hugo de

tinxit. Secundo Ambrosius *De Spiritu sancto* Lib. I. cap. 5. negat, eos, qui Act. XIX. memorantur, fuisse a Joanne baptizatos, quia Joannes in remissionem peccatorum in adventus Jesu, non in suo baptizarit nomine; & ideo Spiritum nesciebat, quia nec baptismum in Christi nomine, sicut Jonnes baptizare solebat, accepérant. Joannes enim, licet non baptizaret in Spiritu, tamen & Christum prædicabat, & Spiritum. Quod iterum repetit in Comment. ad cap. 5. epist. ad Galatas. Tertio Optatus Milevitanus Lib. V. inquit: *Supra memorata millia hominum, qui in Deo crediderant, quamvis ignorarent Filium Dei, & Spiritum sanctum, regnum cœlorum eis denegari non potuit. Inde vox Filii Dei dicentis, a diebus Joannis usque in holiernum regnum Dei vim patitur, & qui vim faciunt, diripiunt illud, ideo dixit: vim patitur, quia a l'us baptizabat Joannes. Quartus Prudentius in Hymno VII. *Cathemerinon* vers. 70. seq. ita de baptimate canit:*

*Sed tincta postquam membra defæcaverat,
Cælo resulgens influebat Spiritus.
Hoc ex lavacro labe dempta criminum
Ibant renati &c.*

78. Resp., facile posse hæc omnia objecta aliorum Patrum testimonia cum aliis conciliari, qui vel ipsis nostris Adversariis fatentibus aperte negant, baptismo Joannis fuisse remissa peccata. Nimirum intelligenda sunt de pœnitentia necessitate, quam Joannes prædicabat, & qua fideles disponebantur ad remissionem peccatorum per fidem in Jesum Christum, ac per verum ipsius Baptismum obtinendam; non autem quod eam consequerentur per solum Joannis baptismum ex opere operato, sicuti obtinetur in baptismo Christi. Atque hæc ratione explicari debent nonnulli alii Patres, quorum testimonia brevitatis causa omisiimus. Interim quæ objecta sunt, facili negotio diuinemus.

79. S. Basilus, cum dicit, eos, qui peccata sua confitentes in Jordanis flumine baptizabantur, confessim, & sine dilatatione eorumdem peccatorum remissionem obtinuisse, nihil aliud voluit indigitare, nisi pœnitentiam prædicatam a Præcursori Joanne una cum peccatorum confessione, ac baptismo fuisse proximam præparationem, ac veleti ultimam dispositionem ad gratiam justificationis, quæ per fidem in Christum, ejusque bapti-

S. Victore Lib. II. *De Sacram.* P. V. cap. 6., & aliis; qui tamen coacti sunt dicere, hanc formulam prætermissam fuisse, quando Joannes Christum baptizavit, quia absurdum fuisset, ipsum baptizari in nomine ejus, qui venturus erat. Neque etiam hæc formula opportuna erat, quando Christus iam se manifestaverat hominibus. Major Theologorum númerus nullam formam agnoscit in baptimate Joannis.

ptismum plene obtinebatur. Hanc & non aliam fuisse S. Basilii mentem, licet verba litteraliter accepta aliud sonare videantur, colligo primo ex ejus scopo, qui erat ostendendi ordinem inter tria baptismata Moysis, Joannis, & Christi, baptismum Joannis fuisse multo excellentiorem, quam baptismum Mosaicum. Utque hanc majorem excellentiam demonstret, dicit, homines confitentes peccata sua, & a Joanne baptizatos remissionem peccatorum obtinuisse, quæ in baptismino Mosaico obtineri non poterat. Sed postea progrediebas ostendit, multo majorem excellentiam baptismi Christi, quem tanto superiorem fuisse dicit baptismino Joannis, quantum sol stellis antecellit: tanta vero non fuisse excellentia baptismi Christi supra Baptismum Joannis, si iste, non minus ac ille virtutem habuisset remittendi peccata. *Præterea* adhuc clarius explicat magnum Basilius discrimina inter utrumque baptismum, subdens, baptismum Joannis fuisse baptismum penitentiae. Baptisma autem Christi baptismum adoptionis filiorum; illud habuisse sim introducendi, hoc perficiendi: illud fuisse secessum a peccatis, hoc conjunctionem cum Deo. Denique in Lib. *De Spiritu sancto* cap. 15. iteram docet, hoc fuisse inter utrumque baptismum magnum discrimen, quod Joannes baptizavit aqua ad penitentiam, Dominus autem noster Jesus Christus in Spiritu sancto.

80. Facilior est explicatio verborum S. Gregorii Nysseni, qui dicit quidem per penitentiam, & baptismum Joannis fuisse piacula Iudæorum dimissa, sed nihil addit, quo significetur, id factum fuisse virtute ejusdem baptismi, seu ex opere operato, & non potius ex ipsius penitentiae operibus, quibus baptizati a S. Joanne ad remissionem peccatorum disponebantur, ut nos ex Scripturis sacris, atque ex apertis saeculorum Patrum testimoniis ostendimus.

81. In Cyrillo Jerosolymitano inaniter triumphat Basnagius. Nihil enim aliud docet, quam Joannem iis, qui ostendebant vulnera sua, per prædicationem penitentiae, & per baptismum medicamenta apposuisse, eosque ab igne æternō liberasse; quod minime nos inficiamus, quatenus penitentia, & aquæ ablutione præparations erant, & proximæ dispositiones ad gratiam sanctificantem per fidem, & baptismum Christi consequendam. Quod ipsæ Cyrilus ibidem haud obscure indicat, addens baptismum Joannis *solum* remissionem peccatorum contulisse; baptismum vero Christi Spiritus sancti dora conciliasse: quod accurate dicere non potuisset Cyrilus, si putasset, baptismate Joannis *ex opere operato* gratiam justificantem fuisse collatam; ut euini inquit S. Augustinus supra relatus num. 47. *Si baptismino Joannis peccata dimitebantur, quid amplius præstare potuit baptismus Christi eis, quos Paulus post baptismum Joannis, Christi baptismio baptizari voluit?*

82. Tertulliani sententiam de baptismate Joannis vidimus supra n. 50., ut nihil disertius in rem-

nostram desiderari possit. Quando autem dicit, nihil referre, quod aliquis in Tyberi, vel in Jordane baptizetur, non potest intelligi, nisi de materia baptismi, nempe aqua, quæ potest indifferenter adhiberi sive ex mari, sive ex hoc, vel alio flumine, aut fonte hauriatur. Id facile constat ex ejus scopo, qui erat ostendendi, non solam aquas Jordani fuisse baptismino Christi sanctificatas; sed in illis, tamquam in genere, fuisse sanctificatas omnes aquarium species; adeoque nullam distinctionem esse, mari quis an stagno, flumine an fonte, lacu an alveo diluatitur. Et nisi Africanus Doctor ita intelligatur, non solum sibi ipsi, sed etiam nostris Adversariis contradicet, qui aliquam baptismino Christi supra baptismum Joannis excellentiam concedunt.

83. Ambrosii locus objectus haud facile explicatur; tamen nostræ, communique aliorum Patrum sententias de essentiali discrimine inter duo baptismata Joannis, & Christi, minime opponitur. Primo enī diserte asserit, Joannem non baptizasse in Spiritu, quamvis & Christum prædicaret, & Spiritum; quod probat ex ipsis Baptista verbis Jo. I. *Ego vos aqua baptizo: veniet autem fortior me..... ipse vos baptizabit Spiritus sancto, & igne.* Deinde negat quidem, in baptizatis a Jeanne iteratum fuisse baptismum, vult tamen fuisse novatum, quia baptismum Joannis collatum sine nomine Trinitatis non erat plenum baptismatis Sacramentum. Addo quæ hic magnus Ecclesiæ latinæ Doctor habet in Psalm. XXXVI., ubi post allata discrimina inter utrumque baptismum ita concludit: *Baptismus ergo Joannis oculus suppliciorum est, Baptismus Christi oculus gratiarum.* Commentarius in epist. ad Gal. S. Ambrosii fœtus non est..

84. Ad Optatum Milevitanum resp., hujus Patris sententiam quidem esse peculiarem, & a communi aliorum doctrina alienam, nobis tamen minime contrariam: scilicet putavit Milevitanus Antonites, Christum noluisse baptizatos a Joanne iterum baptizari, ne licentium rebaptizandi daret, non quod Joannis baptismum idem esset cum baptismate Christi, aut eandem haberet efficaciam, quod Optatus ibidem aperte negat. En integrum ejus textum: „Cum Joannes infinita millia hominum baptizaret, jam Christo præsente operabantur servus, & vocabat (alii malunt legere vacabat) Dominus, antequam baptizandi daret formam. Peractum est non modicum tempus; millia hominum in penitentia, & remissione tintæ sunt peccatorum. Sed nemo tintus fuerat in Trinitate: nemo adhuc noverat Christum; nemo audierat esse Spiritum sanctum. At ubi venit tempus plenitudinis, certo tempore dedit leges baptismatis Filius Dei. Et dedit viam, qua ieretur ad regna cælorum, donum præcipit dicens: *Ite docete &c.* Ex ea die oportuit fieri, quod mandatum est. Ante tempus noluit emendare, quod operatum est, ne licentiam reba-

„ptizandi daret ; quamvis alterum fuerit baptis-
sma Joannis, & alterum sit Christi : baptisi-
sma Joannis ante leges plenum voluit esse,
quod non erat plenum Ergo ante præcepta
baptisma Joannis, cum esset imperfectum,
pro perfecto iudicatum est ab eo, quem ne-
mo iudicat.“ Hac posita doctrina pergit ostendere, eos, qui ante leges Iesu Christi de Bapti-
simo sub invocatione sanctæ Trinitatis baptizati sunt, ad indulgentiam pertinuisse, quia præsens fuerat qui indulgentiam daret ; illos vero, qui apud Ephesum post leges Joannis baptismate ba-
ptizati leguntur, fuisse rebaptizatos, quia jam in-
troductionem fuerat baptismus Domini, & exclu-
sum fuerat servi. Quidquid vero sit de hac Op-
ptati opinione, nobis satis est, eum agnoscere, ba-
ptisma Joannis non fuisse ex se plenum, sed im-
perfectum, idest virtute sua justificationis gratia non contulisse, sed ex indulgentia Salvatoris : in-
super non fuisse iteratum, quia Christus noluit emendare, quod operatum fuerat, ne licentiam rebaptizandi daret.

85. Postremum restat Prudentii testimoniam, cui respondemus, licuisse illustri Poetæ illam mundi-
tiem, & regenerationem, ad quam proxime dispo-
nebat baptismina Joannis, quasi præsentem eleganti carmine depingere. Et hæc sufficient pro defensio-
nione dogmatis Catholici, vel saltem sententie ab omnibus Theologis Catholicis receptæ. Num breviter aliquæ quæstiones resolvendæ sunt.

Quæres primo, utrum baptizati a Joanne, debuerint postea baptismu Christi baptizari ?

86. Respondetur affirmative : primo, quia ipse Joannes quos baptizabat, iterum a Christo baptizandos esse monebat Matth. III. 11. *Ego baptizo vos in aqua in poenitentiam : qui autem post me venturus est ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne.* Deinde, quia nimis clara est sententia Christi Domini Jo. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

87. Eadem est doctrina S. Thomæ 5. P. quæst. 58. art. 6., ubi primo id probat auctoritate magistri sui Augustini, qui Tract. V. in Joan. T. IV. de hac re inimine dubitat, inquiens : *Qui baptizati sunt baptismate Joannis, oportebat, ut baptizarentur baptismate Christi.*

88. Deinde refert opinionem Magistri sententiarum, qui in Lib. IV. Dist. II. docuit, illos, qui baptizati sunt a Joanne, nescientes Spiritum sanctum esse, ac spem ponentes in ipsius baptismino, postea baptizatos fuisse baptismino Christi ; illos vero, qui spem non posuerant in baptismino Joannis, & Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum credebant, non fuisse postea baptizatos, sed impositione manuum ab Apostolis super eos facta, Spiritum sanctum recepisse. De hac autem Petri Lombardi opinione ita pronunciat Angelicus.

89. „Hoc quidein verum est, quantum ad pri-
mam partem, quod multis auctoritatibus confir-

, matur ; sed quantum ad secundam partem est penitus irrationalabile, quod dicitur. Primo quidem, quia baptismus Joannis neque gratiam conferebat, neque characterem imprimebat, sed erat solum in aqua, ut ipsem dicit Matth. III. Unde baptizatis fides, vel spes, quam habebant in Christum, non poterat hunc defectum suppler. Secundo, quia quando in Sacramento omittitur aliquid, quod est de necessitate Sacra-menti, non solum oportet suppleri, quod fuerat omissum, sed oportet totaliter innovari. Est autem de necessitate baptisini, quod fiat, non solum in aqua, sed etiam in Spiritu sancto, secundum illud Jo. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit &c.* Unde illis, qui tantum in aqua baptizati erant baptismino Joannis, non solum erat supplendum, quod deerat (ut scilicet daretur eis Spiritus sanctus per impositionem manuum), sed erant iterato totaliter baptizandi in aqua, & Spiritu.“

90. Difficultas tamen oritur ex eo, quod Apostoli non legantur iterum baptizati baptismino Christi : immo nec ipse Joannes, quamvis apud Matth. III. 14. baptizari a Christo petierit, inquiens : *Ego a te dedeo baptizari.*

91. Hanc difficultatem sibi propositam ita diluit S. Augustinus Epist. CCLXV. : *Postquam Dominus Christus in Ecclesia sua sanctum Baptismum dedit, apertissime dixit : si quis non renatus fuerit &c., jam non debemus querere, quando quisque fuerit baptizatus, sed quoscumque legimus in corpore Christi, quod est Ecclesia, pertinere ad regnum cœlorum, nonnisi baptizatos intelligere debemus, nisi forte quos angustia passionis invenit, & nolentes negare Christum, antequam baptizarentur, occisi sunt, quibus ipsa passio pro Baptismo deputata est. Sed numquid hoc possumus de Apostolis dicere, qui usque adeo largum tempus habuerunt, quo baptizarentur, ut alios etiam baptizaverint ? Sed non omnia, quæ facta sunt, etiam scripta inveniuntur ; verumtamen facta esse ex ceteris documentis probantur.*

92. Joannem autem fuisse a Christo baptizatum S. Thomas ibidem ad 5. sine dubio affirmat, fre-
tus auctoritate Chrysostomi, seu potius Auctoris Operis imperfecti Hoin. IV. in Matth., quod col-
ligitur ex iis Christi verbis apud Matth. III. 14. *Sine modo, quasi diceret : sine modo me a te baptizari, & postea te baptizabo, ut petis.* Ita etiam Hieronymus hæc verba commentatur, ut ostenderet, *Christum in aqua a Joanne, Joannem a Christo in Spiritu baptizandum.* Et mox addit : *Vel aliter : sine modo, ut qui servi formam assunpsi, expleam, & humilitatem ejus. Alioqui habeo & aliud baptismina, quo baptizandus sum. Tu me baptizas in aqua, ut ego te baptizem pro me in sanguine tuo.*

Quæres secundo, an baptismus Joannis fuerit Sacramentum ?

93. Resp. negative, saltem si Sacramenti no-
men

mei proprie sumatur. Ita expresse S. Thomas 5. P. quæst. 58. art. 1. ad 1. inquiens: *Baptismus Joannis non erat per se Sacramentum, sed quasi quoddam Sacramentale, disponens ad baptismum Christi: & ideo aliqualiter pertinebat ad legem Christi, non autem ad legem Moysi: Præterea omnis divisio Sacramentorum est inter Sacra menta veteris legis, & Sacra menta novæ legis; sed baptismus Joannis ad legem Mosaicam non pertinebat, nec proprie, sed aliqualiter tantum ad legem Christi, ut loquitur mox Iandatus Angelicus; ergo &c.*

94. Non tamen repugnaverim iis Thomistis, qui non obstante tam aperta S. Thomæ doctrina volunt, eatenus baptismum Joannis dici posse Sacramentum, quatenus hoc nomen generaliter suinitur ad significandum signum rei sacrae a Deo institutum. Atque hac ratione conciliatur cum S. Thoma ejus Magister Augustinus, qui de unico Baptismo contra litteras Petilianæ cap. 7. Joannis baptismum videtur Sacramentis veteris legis accensere. inquiens: *Baptismus Joannis non erat baptis mus Christi, sed tamen militans Christo, sicut Legis veteris Sacra menta præcursorio quodam; & præfiguratorio fungebatur officio.* Ita censem inter alios Guill. Estius in IV. Sent. Dist. II. §. 1. & Ren. Hyac. Drouven *De re Sacram.* Lib. 11. c. 1. §. 4.

95. Qui postea inter se non convenient, an ille baptismus inter veteris legis, an vero inter novæ legis Sacra menta adnumerandus sit, quidam medium inter utramque legem esse desinunt. Cum veteribus enim id commune habuit, ut Christianum venturum prænunciaret: cum novis autem præter ritum ablutionis etiam eamdem habet baptismi materiam; sed a novis postea longo intervallo distat, quantum ad efficaciam, at dictum est.

Quæres tertio, quisnam fuerit effectus baptismatis Joannis?

96. Resp. Josephus Flavius Lib. XVIII. antiquit Judaic. cap. 5. alias 7. postquam Joannem Baptistam, ut virum justissimum collaudasset, dicit eum fuisse lavaci cuiusdam institutorem; & deinde subdit: *Cum esset vir bonus, Judeosque ad virtutis studium excitaret, præcipiens, ut juste quidem inter se, erga Deum autem pie agentes a lavacrum accelereret; tunc enim demum acceptum Deo fore lavacrum ajebat, cum eo non a expiationem criminum uterentur, sed*

ad corporis munditiem, ut mentibus jam ante per justitiam expurgatis, corporis quoque adlarent puritatem. Cujus testimonii mentionem facit Origenes Lib. I. Contra Celsum n. 47.; & post ipsum Eusebius Lib. I. Hist. Eccl. cap. 11. Ex quo Josephi loco patet, nec ipsos Judeos, qui turmatum ad baptismum Joannis undique concurrebant, existimasse, eodem peccata deleri. Sed id obiter.

97. S. Thomas 5. P. q. 55. art. 1. ad 5. hoc affert inter frequentissimas Pharisæorum litiones, & Joannis baptismum disserit, *quod baptismatu illa Pharisæorum erant inania, utpote ad solam munditiem carnis ordinata; baptismus vero Joannis ordinabatur ad munditiem spiritualem: inducebatur enim homines ad poenitentiam.* Quamobrem baptismus illud infantibus non dabatur, sed solis adultis, postquam crimina sua cum dolore, & detestatione confessi erant (a).

Quæres quarto, quamdiu baptismus Joannis duraverit?

98. Resp., durasse usque ad ipsius captivitatem. Id enim testatur Iosephus in loco sup. laud., hauc ejusdem captivitatis rationem afferens: „Cumque „multi ad eum undique confluenter ... Hærodes „veritus, ne tanta hoīniis auctoritas subditos ad „defectionem impelleret, quippe qui nihil non „acturi ex ejus consilio viderentur, satius esse „duxit, priusquam novi aliquid oriretur, illum „e medio tollere &c. Vinctus igitur ob hanc Hærodis suspicionem, & ad castellum Machærun-“ tem perductus, ibidem cæsus est.”

99. Certe Joannem post baptismum Christo collatum adhuc baptizasse, manifeste colligitur ex Joann. III. 22. seq., ubi dicitur Jesum venisse in terram Judæ, ibique cum discipulis communoratum baptizasse, eodemque tempore Joannem baptizasse in Ænon: nondum enim missus fuerat Joannes in carcerem. Unde etiam S. Augustinus Tract. IV. in Joanne inquit: *Deinde jam missus in carcerem Joannes; & deinceps nemo baptizatus invenitur illo baptisme.* Quare autem baptizato Christo, non statim cessaverit Joannes a baptizando, hanc inter alias reddit rationem S. Thomas 5. P. quæst. 58. art. 5. ad 5., *quod baptismus Joannis præparatorius erat, non solum ad hoc, quod Christus baptizaretur, sed etiam ad hoc, quod alii ad Christi baptismum accederent, quod nondum fuit impletum, Christo baptizato (a).*

Quæres quinto, cur Christus Dominus voluerit a Joanne baptizari?

100.

adhuc supersunt populi quidam appellati Christiani S. Joannis, qui singulis annis baptismum in fluminibus repetint ad instar illius, quem S. Joannes populis conferebat, sed multis superstitionibus corruptum, præsertim vero in forma, quam hoc modo pronunciant: *In nomine Domini, primi, & novissimi, mundi, & paradisi, altissimi rerum omnium conditoris.* Vid. perdoctus Benedictinus G. Chardon in Hist. Sacram. Tom. I. cap. 1. Sed multo copiosius de istis Christianis S. Jo. Baptista agit P. Philippus a Ss. Tri-

(a) Nobilissimi sacr. litter. Interpretes, Estius, Mal donatus, Jansenius, aliisque quos sequitur etiam Grotius, hic intelligent confessionem criminum non generalem, sed distinctam singulorum, qualis postea ab Apostolis inventa fuit, & in Ecclesia Catholica religiose servatur.

(a) Si vera narrant Chardin in *Itinere Persico* Tom. I., & Tavernerius Tom. I. suorum itinerum, atque extitissimus Jos. Sim. Assemani in *Bibliotheca* Tomo M. P. II. Dissert. *De Nestorianis Syriæ*, in Perside

100. Resp., certe id factum non esse, ut Christus poenitentiam ageret, & mundaretur a peccatis, ut enim recte observat Optatus Lib. I., „Christus, scilicet caro ipso Jordane sanctior inventitur, ut magis aquam ipse descensu suo mundaverit, quam ipsa mundatus sit.“ Clarius Hieronymus ad Lucterianos num. 6. „Ipse Dominus noster Jesus Christus, qui non tam mundatus est lavacio, quam in lavacio suo universas aquas mundavit, statim ut caput extulit de fluento, Spiritum sicut etum accepit, non quod unquam sine Spiritu sancto fuerit, quippe qui de Spiritu sancto in carne natus est, sed ut illud nobis monstrare tur verum esse baptismum, quo Spiritus sanctus adveniat.“

101. Alia etiam ratio suscepti a Christo baptisatis in Jordane haec afferri solet, ut nempe se ostenderet totius legis observantissimum. Hac de causa etiam Circumcisione se subjecit. Hanc rationem ipse Christus Joanni allegavit, quando, ut habetur Matth. III. 14. seq., *Joannes prohibebat eum, dicens: Ego a te debeo baptizari, et tu venis a me? Respondens autem Jesus dixit ei: Sine molo; sic enim decet nos implere omnem justitiam.*

C A P U T IV.

De institutione baptismi Christi.

102. Præter illas ablutiones admodum frequentes gentis Judaicæ, præcipue autem sectæ Pharisaorum, quarum in sacris litteris utriusque Testamenti fit mentio, certum est, etiam apud barbaras nationes consuetum fuisse inter religiosos cultus corporis lavacula adhibere, ut testes sunt Clemens Alexandrinus Lib. V. *Stromatum*, Tertullianus *De bapt.* cap. 4., & Hieronymus cap. XVI. Ezechielis, quod inquit etiam S. Augustinus Lib. VI. *De Baptismo* cap. 25. inquiens: *In multis idolorum sacrilegis sacris baptizari homines perhibentur.* Qua de re mirabili sua veterum, ac recentium Gentilium morum notitia disserit Pet. Dan. Huetius Lib. II. Quæst. Alnet. cap. 20. Hinc aliqui Religionis Christianæ contemptores ansam sumpserunt divinam nostri baptismi originem insificandi, eunque vel a Judaico proselytorum baptismo, de quo supra n. 57. verba fecimus, vel

a profanis Gentilium lotionibus ortum fuisse comminiscendi (a). Quanquam nihil, ut puto, detrimenti caperet hælicio, etiamsi diceretur, baptismi Sacramentum fuisse a Christo Iesu institutum ad similitudinem baptismatis proselytorum apud Judeos usitati, ritu tamen ab omni superstitionis labore purgato, & invocatione totius sacrosanctæ Trinitatis sanctificato, quemadmodum supra Dissert. I. n. 58. de quibusdam ecclesiasticis cæteremoniis diximus a Judæis, vel etiam a Gentilibus mutatis (b).

103. Controversia autem inter Catholicos exorta est de tempore, quo Christus Dominus Sacramentum baptismi instituit. S. Thomas 5. P. quæst. 66. art. 2. auctoritate S. Augustini fratribus putavit, primam baptismi institutionem tunc factam fuisse, quando Christus in Jordane baptizatus est. Inquit enim S. Hippoensis Antistes Sermon. XXXVI. De tempore: „Ex quo Salvator in aqua se mersit, ex eo omnium gurgitum tractus, concordumque fontium venas mysterio baptismatis consecravit; & quisquis ibi in nomine Domini baptizari voluerit, non tam illum mundi aqua diluit, quam Christi unda purificat. Salvator autem ideo baptizari voluit, non ut sibi munditiem acquireret, sed ut nobis fluente mundaret.“ Idem Angel. Doctor. quæst. 59. art. 1. probans, fuisse conveniens, ut Christus in Jordane baptizaretur, hanc affert ex S. Ambroso in cap. III. Lucæ rationem: *Baptizatus est Dominus, non mundari volens, sed mundare aquas, ut ablutiæ per carnem Christi, qui peccatum non cognorit, baptismatis vim haberent; & ex Chrysostomo, seu potius ex auctore Operis imperfecti in Matth. Hom. IV., ut sanctificatas aquas relinquenter postmodum baptizandis.* Ex hujusmodi verbis, aliiisque similibus, quæ etiam apud alios Patres occurunt, ita ratio-cinatur Angelicus 5. P. q. 66. art. 2. „Sacramenta ex sui institutione habent, quod conferant gratiam: unde tunc videtur aliquod Sacramentum institui, quando accipit virtutem producendi suum effectum. Haec autem virtutem accipit baptismus, quando Christus est baptizatus: unde tunc vere baptismus institutus fuit, quantum ad ipsum Sacramentum.“ Et hoc, ut dixi, de prima baptismi institutione.

104. Sed postea Angelicus distinguit obligationem utendi hoc Sacramento, eamque uonisi post Christi passionem, & resurrectionem ortam esse do-

nitate Carinelita exalceatus in suo *Itinere Orientali* impresso Lugduni an. 1662. Lib. VI. c. 7.

(a) Hac de re diu, multumque inter Protestantes diuinatum est. Nomina autem eorum, qui in hac pugna inclarerunt, solita sunt litteraria eruditione recentes Christoph. Matth. Pfaffius in *Introduct. ad Inst. Theologicæ litterariam* Lib. III. pag. 361. sequ. Major tamen, & melior eorum pars baptismi nostri ritum nec a profanis Gentilium, nec a sacris, vel superstitionis Judeorum lotionibus, sed unice a Servatoris nostri institutione repetit; quamquam aliqui minime insufficientur, cum Joannis Baptismum, tum legales quas-

dam Judæorum ablutiones fuisse baptismi nostri figuræ.

(b) Theologis se merito ridendum præludit Jo. Floyer Medicus Anglus, dum in sua *Historia balnearum frigidorum* probare voluit, Ecclesiæ consuetudinem baptizandi infantes derivatam esse a profano Gentilium usu, immersendi infantes vix natos in balneis frigidis sanitatis ergo ad præcavendas nimis nonnullas illius ratibus infinitates; quasi vero Dominus, ac Redemptor noster baptismi Sacramentum pro solis infantibus, non autem etiam pro adultis instituerit, quos ab Ethnicismo, & Judaismo ad suam religionem vocabat.

doct: „ tunc quia in Passione Christi terminata sunt figuralia Sacraenta , quibus succedit baptismus , & alia Sacraenta novae legis: tunc etiam quia per baptismum configuratur homo passioni , & resurrectioni Christi , inquantum moritur peccato , & incipit novam justitiae vi- tam . Et ideo oportuit Christum prius pati , & resurgere , quam hominibus indiceretur necessitas seconfigurandi morti , & resurrectioni Christi . ”

105. Accedit in hujus nostre sententiae confirmationem , quod baptizati a Discipulis Domini nullibi leguntur rebaptizati post ejusdem resurrectionem , quemadmodum rebaptizatos fuisse , qui a Joanne fuerant initiati , supra monuimus num. 47.; quod pro certo habuit S. Augustinus , quando Tract. V. in Jo. num. 18. inquiebat: *Dedit Judas (baptismum) , & non baptizatum est post Iudam: dedit Joannes , & baptizatum est post Joannem ; quia si datus est a Iulii baptismus , Christi erat .*

106. Huic Augustini , atque Angelici opinioni quorundam Patrum testimonia opponi videntur , qui Sacramentum baptismi duntaxat post suam resurrectionem a Christo institutum fuisse , dicunt . Sic S. Leo Epist. XVI. ad universos Episcopos per Siciliam constitutos cap. 5. conveniens esse dicit , periculo mortis , aut aliis circumstantiis seclusis , baptismum die Paschatis conferri , quia ipsa operis qualitas docet celebrandae generaliter gratiae eum esset legitimum diem , in quo orta est & virtus muneris , & species actionis , quando nempe Apostolis Christus præcepit: *Euntes docete omnes gentes , baptizantes eos &c.*

107. Verumtamen si integrum illud testimonium recitetur , apparebit , non infirmari , sed potius confirmari sententiam Augustini , & Thomæ . Ita enim prosequitur S. Pontifex de forma , & potestate baptizandi loquens: *de quo utique eos (Apostolos) etiam ante passionem potuisset instruere , quia nempe jam Sacramentum institutum erat; nisi proprie voluisset intelligi , regenerationis gratiam ex sua resurrectione cœpisse .* En totum quod docet Angelicus ; scilicet solum post Christi resurrectionem indictam fuisse hominibus necessitatem , se configurandi per baptismum morti , & resurrectioni Christi .

108. Sane Jo. III. 21. seq. habetur , Jesum & Discipulos ejus baptizasse ; & rursus cap. IV. 1. seq. dicitur , quod Jesus quidem non baptizaret , sed discipuli ejus . Hoc autem utique fieri non potuisset , nondum instituto baptismo . Quamobrem

ad conciliandos hos textus , & etiam sanctos Patres , dicendum erit , præceptum baptizandi a Christo datum Apostolis post suam resurrectionem esse intelligentium de baptizandis etiam gentibus , cum prius nomini Iudei baptizarentur .

109. Sed quantum ad hunc baptismum , quem Christi discipuli Iudeis conferebant , contendunt adversari sententiae patroni , eum non fuisse verum Christi Sacramentum , sed ipsum baptisatum Joannis , quem supra ostendimus num. 44. seq. fuisse a Christi baptismo diversum . Aliqui enim Patres aperte inuunt , verum Christi baptismum non incepisse nisi post diem Pentecostes . Ita sensit Tertullianus de baptismo Christi cap. 11. , ac pro eadem sententia allegantur Ambrosius in postr. caput Lucæ , Chrysostomus Hom. XVIII. in cap. III. Joannis ; & nonnulli alii ; quorum opinio præcipue nititur iis verbis Jo. VII. 59. *Nondum enim erat Spiritus datus , quia Jesus nondum erat glorificatus .* Unde primum est inferre , baptismum Christi , quo dabatur Spiritus sanctus , nonnisi post ejus glorificationem , seu resurrectionem , & ascensionem in cœlum fuisse collatum (a).

110. Resp. , probabilius videri , baptismum a discipulis Christi datum , fuisse verum Sacramentum , & a baptismo Joannis omnino diversum . Nam primo Joannes ipse hoc inter suum , & baptismum Christi discrimen ponebat ; quod ipse baptizaret in aqua tantum , Christus autem esset baptizatus in aqua , & Spiritu . Secundo , ut supra monuimus num. 108. , qui hoc baptismo iniciati fuerant , non leguntur iterum post Christi ascensionem baptizati . Demum , quia sin minus undeaque certum , saltem admodum probabile est , & Joannem Baptistam , & Petrum , & alios Apostolos ipsius Christi manu fuisse baptizatos . Id de Joanne assurerunt Hieronymus in cap. III. Mauth. , & Gregorius Nazianensis Orat. XXXIX. De aliis autem , quamquam id expresse in sacris litteris non habeatur , est tamen omnino credendum propter illa Christi verba Jo. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua , & Spiritu sancto , non potest introire in regnum Dei .* Ex istis verbis S. Augustinus fuisse Apostolos baptizatos ita colligebat epist. CCLXV. ad Selencianum num. 4.: *Jam non debemus querere , quando quisque fuerit baptizatus , sed quoscumque legitimus in corpore Christi , quod est Ecclesia , pertinere ad regnum Cœlorum , nonnisi baptizatos intelligere debeamus , nisi forte quos angustia passionis inventi , & nolentes negare Christum , antequam baptizaren-*

(a) Video , ab aliquibus allegari Melchiorem Canum , quasi ab hac opinione minime alienum Lib. VIII. de locis Theol. cap. 5. ; sed qui eximium hunc Theologum attente legerit , facile comperiet , eum solum voluntasse , hanc quæstionem minime ad dogmata fidei pertinere , pro quibus etiam cum vita discriminatione pugnandum est , sed at opiniones scholarum , pro quibus permittit , ut sit pugna , si placet , sed incontra . Dicit

quidem , Scholasticos dissidere in forma illius baptissimi , qui ab Apostolis conferebatur . Nam Magister , & Adrianus existimant , Apostolos tunc etiam in nomine Trinitatis baptizasse , quod ego , inquit , mihi persuadere non possum . Alii vero tradunt , eos baptizare in nomine Iesu Christi , id quod verisimilius est . Sed haec est alia quæstio , quam facile non est definire .

„rentur, occisi sunt, quibus ipsa passio pro baptismo deputata est. Sed numquid possumus de Apostolis hoc dicere, qui usque adeo largum tempus habuerunt, quo baptizarentur, ut alios etiam baptizaverint? Sed non omnia, quae facta sunt, etiam scripta inveniantur, verumtamen facta esse ex ceteris documentis probantur, & quae sequuntur: pergit enim S. Doctor ostendere, Scripturarum silentium nihil nostrae sententiae obesse.

111. Patres autem in objectione allata intelligi possunt de praecepto baptismi, quod non solum Iudeos, sed etiam Gentiles obligandi viam accepit ex verbis illis Christi post resurrectionem suam: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos &c.* Spiritus sanctus autem non fuit datus quidem visibiliter, ante diem Pentecostes, seu antequam Christus glorificaretur, dabatur tamen etiam antea invisibiliter. Ita S. Augustinus quæst. 62. inter LXXX., inquiens: „Spiritus sanctus latenter dabatur ante Domini clarificationem: post manifestationem autem divinitatis ejus manifestius datum est. Et hoc dictum est, *Spiritus autem nondum erat datus; idest nondum sic apparuerat, ut omnes eum datum esse faterentur.* Sicut etiam Dominus nondum erat sic clarificatus inter homines, sed tamen clarificatio ejus æterna nunc quam defuit". Et de hac controversia satis: neque enim est tanti momenti, ut diutius oporteat in ea immorari (a). Nunc de baptismi materia.

(a) Baptismum fuisse primo in Jordane institutum Theologi plerique, etiam extra scholam S. Thomæ fatentur. Sed aliqui putant, ejusdem baptismi usum serius incepisse, tunc nempe quando Dominus Discipulos misit ad prædicandum Iudeis Evangelium Matth. X., quod docet etiam S. Thomas in IV. sentent. Dist. III. quæst. 2. art. 5. Sunt tamen alii, qui baptismum nonnisi post Christi resurrectionem fuisse institutum putant, quando nempe Apostolis præcepit: *nt docerent omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

(b) Multum hac in parte erratum est cum a veteribus, tum a recentioribus Hæreticis. Ex primis S. Augustinus de Hæres nominat Seleucianos, vel Herminianos, qui baptismum in aqua non recipiebant, quia ut explicat Philistratus de Hæres. num. 8., existimabant, animas hominum de igne & spiritu esse; ac proinde etiam baptismum Christi esse in spiritu, & igne. Cujusmodi autem esset hic baptismus in spiritu, & igne memorie proditum non inventitur; & Jul. Laur. Selvagio Antiquit. Christian. Lib. III. cap. 1. ostendit, deceptum fuisse doctissimum Pat. Laurent. Berti, qui hujus Herminianorum baptismum ignitum se inventisse putavit. Secundo dominantur Manichæi, & Pauliniani, ita dicti non a Paulo Samosatensi Antiocheno Episcopo, ut Balsamon perpetram putavit, correctus a Justello in not. ad cap. 10. Codicis Eccles., sed ab alio Panto Manichæorum erroribus infecto. De his Paulinianistis fuse agit Euthymius Patriarcha Constantinopol. in Panoplia P. II. tit. 21.. Aquam enim baptismi toties in Evangelio commemorata interpretabantur ipsum Christum, qui dix: *Ego sum aqua Gazzaniga Theol. Tomi. VIII.*

CAPUT V.

De materia Baptismi.

112. Methodum sancti nostri Præceptoris sequentes, postquam egimus de hujus Sacramenti institutione, agemus de partibus ejusdem essentialibus, & primum de materia. Duplicem autem in baptismo materiam distinguunt Theologi, proximam, & remotum. Prima est aqua, altera vero ablutionis corporis baptizandi. Contra primam vix non omni tempore pugnarunt Hæretici (b). Iis tamen semper resistit Ecclesia Catholica in suis dogmatibus ex divina revelatione haustis semper constans & invariabilis.

PROPOSITIO.

Fidei dogma est, remotam baptismi materiam esse aquam naturalem.

113. Prob. autem adeo luculenter ex sacris litteris, ut pene prodigium videatur, potuisse hoc ab aliquibus negari, aut in dubium verti. Nam Christus Dominus Jo. III. explicans Nicodemum, quomodo homo possit, & debeat spiritualiter renasci, inquit vers. 5.: *Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Hic omnina

viva. Et quamquam nonnunquam liberos suos tradenter Presbyteris salutari baptismō lustrando, notat tamen idem Euthymius, hoc factum fuisse ad corporis colos, non autem ad animæ utilitatem. Recte proinde Card. Bellarminus, & post ipsum Vasquez, Juveninus, Drouven recensuerunt Paulinianos inter hæreticos responentes aquam baptismi, & male Tournellius Bellarminum hac in re erroris accusavit. Vid. Augustinus De Hæres. n. 46., & auctor Prædestinal. a Sirimundo editus. Idem Tournellius postea incante Bellarminum secutus est, dum ex fide Bernardi Lutzenburgensi, & Card. Jacobi de Vitriaco, aliorumque paucorum scripsit, Jacobitas, propagatos a Jacob Baradeo, seu Zanzalo, baptizare non in aqua, sed igne, imprimendo scilicet in fronte baptizati signum crucis cum ferro ignito. Jacobitas baptizare in aqua per trinam immersionem demonstravit Eusebius Renandotius harmi rerum peritissimus Tom. V. Perpetutatice fidei Lib. II. cap. 4., quanquam postea soleant etiam signum crucis in frontem baptizatorum imprimere, aliis de causis; præcipue vero, ne Mahumetani ipsorum filios ad servitutem rapiant: horrent enim habere servos ita cruce signatos. Ceterum memoratus mox Renandotius multa ei litione ostendit, omnes Christianos Orientales in aqua baptismum conferre. De Jacobitis Vid. Jos. Assemannus in Biblioth. Orient. Tom. II. Dissert. I. De Monophysitis. Aliquos in baptismō fuisse usos oleo, nos doct. Edm. Martene Lib. I. De ritibus bapt. artic. 14. Denique Flagellantes, qui Sæculo XIII. falsis & superstitiosis penitentia operibus Ecclesiam admodum turbarunt, loco baptismi aqua baptismum sanquinis flagellis excorsi prædicasse dicuntur.

mnia clara sunt, ablutio externa corporis per aquam, & interna nativitas per Spiritum sanctum. Adhuc clarus. Act. VIII. 56. seq., Eunuchus Candacus Reginæ a Philippo de nostræ religionis mysteriis jani eductus, cum ventum esset ad quaindiam aquam, dixit Philippo: *Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?... Descenderunt uteque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizavit eum.* Iursus in iisdem Actibus Apost. cap. X. 47. cum Petrus vidisset; cecidisse Spiritum sanctum super omnes, qui audiebant verbum, dixit: *Numquid aquam quis prohibere potest; ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum accepérunt, sicut & nos?* Et jussit eos baptizari, &c. Denique, ne omnia congeramus, S. Paulus ad Eph. V. 25. *Christus, ait, dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sacrificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vite.* Et ubicumque sermo est de baptismō, non alia commemoratur ejus materia, quam aqua. Quod etiam apertis verbis vaticinatus est Propheta Ezechiel XXXVI. 25. prædicens: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.*

114. Longum autem esset, & inutile sanctorum Patrum verba exscribere, qui quotiescumque de baptismi materia loquendi occasionem habuerunt, non aliam commemorarunt, quam aquam. Sufficiant decantata illa S. Augustini verba Tract. XV. in Jo.: *Quid est baptismus Christi? Lavacrum aquæ in verbo. Tolle aquam, non est baptismus: tolle verbum, non est baptismus.* Aquam esse hujus Sacramenti materiam concordissime tenent omnes Communiones Græcæ, & Orientales: quod solita sua eruditione ostendit Renaudotius Tom. V. Perpetuitatis fidei Lib. II. cap. 4. Idemque constat etiam ex responsione Hieremias Patriarchæ Constantinopolitani ad Theologos Wirtembergenses, quam supra pag. 52. commemoravimus. Quamobrem iudei Græci summopere detestati sunt absurdam Theodori Bezae opinioneum, quod defectu aquæ possit baptismus in vino, lacte, melle, vel alio quolibet liquore administrari, ut nobis fidem facit Meletius Syrigus apud mox laud. Renaudotium.

115. Jure igitur meritoque Patres Synodi Tridentinæ Sess. VII. Can. 2. de baptismō ita definiebunt: „*Si quis dixerit, aquam veram, & naturam non esse de necessitate baptisimi, atque*

„*ideo verba illa Domini nostri Jesu Christi: Ni- si quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit”.*

Solvuntur Calvinistarum, & Socinianorum objectiones.

116. Ob. primo. Quæcumque allata sunt ex sacris Codicibus testimonia, possunt, & debent intelligi, non de materiali ablutione aquæ, sed de spirituali Christi doctrina, quam Apostoli ubique prædicare debebant. Paulus enim 1. Cor. I. 17. affirmat, se non fuisse missum a Christo baptizare, sed evangelizare. Sic etiam nos sup. Dissert. I. n. 259. tropice explicuimus, quæ de ablutione pedum tam multa ex sacris litteris, & ex sanctis Patribus afferuntur.

117. Resp., nihil magis alienum a sensu Scripturarum fungi posse, quam nomine *baptismi* intelligi *doctrinam evangelicam*, cum utruque apertere distinxerit Christus Dominus Matth. XXVIII. dicens: *Docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* In Socinianorum autem absurdâ interpretatione hæc verba significant: *Docete omnes gentes, docentes eos in nomine Patris; &c.* quam putidissimam πατέρον verbis Christi tribuere, non solum absurdum, sed plane blasphemum est. Ulterius baptismum esse a doctrina & fide distinctum, liquet ex baptismō Eunuchi supra n. 115. relato, qui prius de doctrina Evangelii instructus fuit, postea creditit, ac denique baptizatus est. Item Act. II. 41. Qui receperunt sermonem ejus (Petri), baptizati sunt; quibus in locis baptismus a doctrina apertissime seceritur.

118. Nec minus inepti sunt, qui aquam tam sæpe in baptismō memoratam metaphorice intelligendam volunt, quia Christus Jo. IV. seipsum dixit aquam vivam, & fontem aquæ salientis in vitam æternam, utique in sensu metaphorico. Inepti inquam sunt, si enim ita licet credere, metaphorice item intelligetur Jordanes, ubi baptizatus est Christus: metaphorice item intelligetur illa aqua, in qua Philippus Eunuchum baptizavit: metaphorice tot alia loca, in quibus baptismus aquæ expresse inenarratur, & sic nihil erit in sacris litteris fixum, & determinatum, unde possimus nostræ fidei dogmata discere, & contra hæreticos vindicare.

119. Rursus, ex quo ignis metaphorice sunnatur,

bus etiam superstitionis scholasticos scriptores censisse. Pejus delirantur Sociniani, qui non solum aquam, sed ipsum Sacrauentum metaphorice explicant. Ad insanissimum hoc delirantum defendendum duo non ita pridem in Anglia prodierunt pestilentissimi libri, quorum unus hunc præfixum habet titulum *Doctrina baptismatum ab antiquis, & recentibus corruptionibus expurgata auctor Willelmo Dell;* alter vero inscriptus est *Invitatio seria ad omnes, ut Spiritum Christi in seipsis agnoscant, fœtus Beniamini Holme.*

Quod spectat ad recentiores Hæreticos, Lutherus interrogatus, num deficiente aqua liceat baptizare in lacte, aut cervisia, panlatum dubitare visus est; deinde respondit, quidquid balnei nomine venit, aptam esse baptismi materiam. Ita in *Symposiacis*, seu *Colloquiis mensalibus* cap. 17. Calvinus aquam tam sepe in sacris litteris inenarrat, non proprie, sed metaphorice accipiendam esse vult, quem secutus fidus ejus discipulus Theod. Beza in altera epist. ad Thomanum Tiliam fidenter pronunciavit, aquæ nomine omnem lignorem intelligi, mendacissime subdens, nec aliter de his re-

tur, ubi Christus dicitur baptizare in *Spiritu sancto*, & *igne*, non sequitur, etiam aquam esse metaphorice accipiendum. Ignem enim esse signum significare accipiendum, vel ex eo solo constat, quod nulla unquam fuerit in Ecclesia consuetudo, ignem loco materiae in baptismō adhibendi; contra vero & Joannes, & Discipuli Domini, & Apostoli, & omnes Ecclesiarē Pastores in aqua semper baptizabant; ipsa verba Iesu Christi esse in naturali significacione intelligenda, crediderunt. Et sane si nomine aquae Spiritus sanctus intelligi deberet, talis essungeret Christi locutio: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua* (hoc est ex *Spiritu sancto*) & *Spiritu sancto* &c.; quo nihil dici posset insulsius (a).

120. Neque aliquod nobis negotium facessit, quod *Padus* sit, se missum fuisse non baptizare, sed evangelizare: hoc enim significat, praecepimus munus ei impositum fuisse evangelizandi, non autem quasi non potuerit, aut non debuerit etiam baptizare, quando erat opus. Scimus enim ex eodem Cap. I. Epist. primi ad Corinth. ipsum baptizasse Crispum, & Gajum, & totam Stephanā domum.

121. Postremum de ablutione pedum valde dissimile est, vel ex hoc solo, quod baptismus aquæ semper & ubique ut verum Sacramentum, immo-
nt omnium Sacramentorum janua, collatus est; non sic autem ablutione pedum, ut demonstratum est suo loco.

122. Inst. primo. Joannes hoc posuit inter suum, & Christi baptismina discrimen, quod suum esset in aqua, Christi autem in *Spiritu*, & *igne*, sup. n. 45. nou ergo aqua est materia baptismatis Christi.

123. Resp., levissimam hanc esse objectionem, quam S. Augustinus Tract. XV. in Jo. num. 4. jam præoccupaverat. Ex aliis enim Scripturæ locis, atque ex ipsa Christi, & Apostolorum praxi liquido appareat, aquam fuisse a Joanne subintellectam, quasi diceret: Ego quidem baptizo vos aqua sola, Christus autem post me venturus baptizabit vos non in aqua sola, sed etiam in *Spiritu* & *igne*. Sane Jesus Christus dixit Nicodemo: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua*, & *Spiritu sancto*, &c. Vide sup. 115. Non itaque ponitur antithesis inter baptismum Christi, & baptismum Joannis in eo, quod iste fuerit materialis, & sensibilis in aqua, ille vero totus spirituialis; sed quod Christi baptismus conserat Spiritum sanctum, quem non conferbat baptismus Joannis. Unde S. Pater concludit: *Quid est baptismus Christi? Lascrum aquæ in verbo. Tolle aquam, non est baptismus: tolle verbum, non est baptismus.*

124. Inst. secundo. Ex quo Christus dixerit Nicodemo: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua*, & *Spiritu sancto*, &c. non sequitur, aquam esse a

Spiritu sancto distinctam; potest enim illa particula & sumi in sensu non conjunctivo, sed expositivo, quasi diceret: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua spirituili*. Hujus rei non pauca assertant Sociniani exempla; atque illud potissimum, quod simile videtur apud Matth. III. 11., ubi Joannes de Christo dicit: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto*, & *igne*; non quasi ignis sit a *Spiritu sancto* distinctus; sed sensus est: *Vos baptizabit igne Spiritus sancti*.

125. Resp., neminem inficiari, particulam & aliquando in sacris litteris habere viam expositivam; raro tamen id contingit; cum scilicet tota verborum series non plane cogit, ut illam in sensu expositivo sumamus. At vero fere semper illa particula est copulativa duorum prædicatorum, quæ sunt diversa. Sic autem sumendam esse in laud. loco Jo. III. 5. liquet manifestissime, quia multis aliis in locis aqua baptismi commemoratur, & quidem ita, ut per nullam Socinianam machinam possit ad sensum metaphoricum detorqueri. Cur ergo in eodem sensu vero & proprio hic intelligenda non erit? Maxime cum obviam, & naturalem illorum verborum intelligentiam antiquissimus, universalis, ac perpetuus Ecclesie usus confirmet, quæ a temporibus Apostolorum usque ad nostra semper aqua usus est, tanquam essentiali hujus Sacramenti materia?

126. Est autem pinguissimus illorum error, qui ad eluendam invictam hanc demonstrationem ex primiæ Apostolorum praxi deductam, fingunt, Apostolos non contulisse verum baptismi Sacramentum, sed legalem nescio quam ablutionem, ut homines se ad verum baptismum spiritualem præpararent. Quid enim sibi volunt ea Petri verba Act. II. 38. *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini*. Quid hæc alia Act. VIII. 12. *In nomine Domini Iesu Christi baptizabantur viri, ac mulieres?* & alia sexcenta, quæ baptismum indicant, non legalem, aut Joannis, sed verum illud Sacramentum, quod Christus Dominus instituit, omnibusque dandum præcepit?

127. Inst. tertio. Christus ibidem Nicodemum objurgavit, quod cum esset Magister in Israel, hæc non intelligeret: atqui si voluisset nos docere, aquam materialem habere viam animam lavandi, purgandi, & sanctificandi, non potuisset Nicodemus reprehendi, quod tantum mysterium antea inauditum ignoraret: ergo, &c.

128. Resp., Nicodemum putasse, Christum Dominum fuisse locutum de carnali regeneratione; dicebat enim: *Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? Numquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, & renasci?* Carnalem hanc

(a) A veteribus fuisse aquam naturalem in sensu literali, non autem metaphorico sumptum fassus est Ger. Jo. Vossius Disput. prodroma de Sacram. num. 33. addens, nullam esse causam satis gravem, cur dannatum eamus expositionem veterum, qui aquæ vocem pro-

prie intelligant: quam & recentiorum multi sequuntur, & hos inter maximus Bucerus: Quanquam ipse copropendet ut quemadmodum per Spiritum, & ignem, spiritualum ignem, ita per aquam & Spiritum spiritualiter aquam intelligamus.

hanc intelligentiam jure reprehendit Salvator, & ipsum, ac nos docuit, hanc regenerationem esse totam spiritualem, quamvis per aquam materialem fiat. Porro reprehensibilis etiam erat Nicodemus, quod hanc regenerationem spiritualem tot figuris in veteri testamento significatam non statim inteligeret, cum esset Magister in Israel. Vid. S. Thomas in Catena aurea ad hunc locum; & S. Augustinus Tract. XI. in Joan. num. 6.

129. Ob. secundo. Falso asseritur, perpetuum, & invariatum semper fuisse Ecclesiae usum, baptizandi in sola aqua naturali. Nam primo Jo. Moschus, cognomento *Eviratus*, in *Prato Spirituali* cap. 176., & Nicephorus Gallixti Lib. III. *Histor. cap. 37.* narrant, Judæum quemdam in periculo mortis defectu aquæ fuisse arena superflua baptizatum; cuius baptismi effectus fuit Judæi valetudo prodigiose recuperata. Secundo Stephanus III., vel ut alii volunt, II. baptismum collatum in vino approbat, inquiens: *Si in vino quis, propterea quod aquam non inseniebat, periclitantem infantem baptizavit, nulla ei adscribitur culpa: infantes sic permaneant in baptismo.* Simile responsum tribuitur quoque Siricio Rom. Pont., qui floruit ad finem Sæc. IV.

130. Resp., Judæum illum insecite, & invalide fuisse in arena baptizatum, ac propterea Moschus ipse subdit, eum cum postea convalesceret, novum in Jordane baptismum suscepisse; & Nicephorus pariter testatur, illum baptismum fuisse irritum iudicatum, ac Judæum de novo aqua naturali tintum. Quamobrem relata historia constantem Ecclesiae usum baptizandi in aqua confirmat.

131. Decretum Stephani III., vel II. (ut Pagius vult contra Baronium), a gravibus Scriptoribus rejicitur ut suppositum, cum in nulla veteri Canonum collectione reperiatur, & primo fuerit a Sirmundo inventum in quodam Ms. Laudunesi, atque ab ipso editum Tom. II. *Concil. Galliæ*, in quo continentur *Responsa data a Papa Stephano in Carisiaca Villa Britaniaci Monasterii gallice De Britigny*. Certe præter alias suppositiones notas, illud observant viri eruditæ, quod Pontifex interrogatus de unico infante, quem Presbyter in vino baptizaverat, *quod aquam non inseniebat*, respondeat in numero plurali: *Infantes sic permaneant.* Ulterius addat: *si aqua fuerit præsens, cum quæstio supponat, aquam non potuisse inveniri.*

132. Ab aliis responsum Stephani creditur corruptum, illudque sic legendum putat Nat. Alexander Sæc. VIII. cap. 1. art. 6.: *Nulla ei adscribitur culpa, si infantes sic permaneant in ipso baptismo.* Oinquo enim incredibile videtur, do-

ctum illum Pontificem, & antiquæ traditionis tenacissimum adeo turpiter errasse. Illa etiam lectio Nat. Alexandri mire consonat cum verbis subsequentibus, quibus ita pergit Pontifex: *Nam si aqua alfuit præsens, ille Presbyter excommunicetur, & pœnitentia submittatur, quia contra canonum sententiam agere præsumpsit: unde apparet, totam quæstionem fuisse, non de valore baptismi, sed de criminis Presbyteri, quod supposita carentia aquæ excusabile putavit Pontifex; inexcusabile vero, si aqua aderat.* Ceterum si quis contentiosius velit, illud responsum incorruptum esse, & Stephano Rom. Pontifici tribuendum, duntaxat probabit, hunc Pontificem, ut privatum Doctorem errasse, non ut universalis Ecclesiae capit, & Pastorem, cuin responsa illa non fuerunt solemniter, & ex Cathedra prolatæ.

133. Siricii autem hac in re decretum merito ut suppositum rejicitur, cum nullum habeatur ejusdem fide dignum monumentum. Theodorus in *Pœnitentiali* Tom. I. pag. 159. illud responsum his verbis refert: „*Presbyter; qui in vino baptizat, proxima necessitate, ut æger non periclitetur, pro tali re nulla ei culpa adscribitur; si vero aqua aderat, & necessitas satis non urgebat, hic communione privat, & pœnitentia submittatur: infans vero ille, si in sancta Trinitate sit baptizatus, in eo baptismo permaneat.*” Vid. Ant. Augustinus *De emendatione Gratianæ Lib. I. Dial. 18.*, & nota ibid. apposita.

134. Ob. ult. Baptismus dicitur institutus in aqua propter analogiam inter ablutionem corporis, & animæ purgationem, seu, ut loquitur S. Thomas 5. P. quæst. 66. art. 5., *quia aqua sua humiditate lavat, conveniens erat ad significantiam, & causandam ablutionem peccatorum;* atqui externa corporis ablutione potest etiam vino, aut alio liquore peragi: ergo, &c.

135. Resp., non fuisse aquan institutam ut baptismi materiam propter solam analogiam inter lavacrum corporis, & animæ, sed etiam aliis de causis, quarum una, & præcipua est, *quia ratione sue communitatæ, & abundantia est conveniens materia necessitatæ hujus Sacramenti:* potest enim ubique facile haberi. Ita S. Thomas loco cit. Ceterum tota ratio desumitur ex institutione Jesu Christi, qui voluit corpos lavari aqua, & non vino, lacte, aut alio liquore. Quanquam nec Adversarii inficiari possunt, aquam esse omnium liquorum ad sordes corporis absterendas maxime idoneam. Vid. *Catechismus Rom. P. II. cap. 2. n. 10. (a).*

Quæres, an aqua baptismi debeat esse consecrata?

156.

In Concilio Cashelensi in Hibernia eodem anno, vel sequenti jussu Henrici II. celebrato ad huiusmodi abusum tollendum Can. 2. statutum fuit, ut pueri deferrentur in Ecclesiam, & ibi baptizarentur *in aqua manu sub trina immersione.*

(a) Petrus Carpentier in suo novo *Glossario*, vel supplemento ad *Glossarum Du-Cange Tom. I. Pag. 457.* ex fide Benedicti Abb. Petroburgensis in *Gestis Hen. II. ad ann. 1171.* scribit, aliquando in Hibernia ad baptizandos filios divitum loco aquæ adhibitum fuisse lac-

156. Resp., minime dubitari, quamicunque a-
quam puram, & naturalem esse veram hujus Sa-
cramenti materiam; ut enim inquebat Tertullia-
nus *De baptismo* cap. 4., nulla distinctio est,
mari quis, an stagno, flumine, aut fonte, la-
cu, an alveo dulatur. Vetustissimus tamen est
usus; qui nunc etiam religiose servatur, baptis-
sum, extra easum necessitatim, in aqua prius
benedicta, & sanctificata, immo oleo, & chri-
sate perfusa, conferre. Unde Heretici nostro-
rum temporum reselluntur, qui ausi sunt hunc
Ecclesiae Romanæ ritum, tanquam superstitionem,
immō tanquam *magicam incantationem* reprehen-
dere. Recitemus verba Catechismi Romani P. II.
cap. 2. num. 11., quibus Ecclesiae nostræ doctri-
na ita exponitur: „ Illud vero animadvertisendum
„ est, quamvis aqua simplex, quæ nihil aliud
„ admixtum habet, materia apta sit ad hoc Sa-
„ cramentum conficiendum, quoties scilicet ba-
„ ptismi ministrandi necessitas incidat, tamen ex
„ Apostolorum traditione semper in Catholica Ec-
„ clesia observatum esse, ut cum solemnis cæ-
„ renoiis baptismus conficitur, sacrum etiam
„ chrisma addatur, quo baptismi effectum magis
„ declarari, perspicuum est.” Multa in hanc rem
ex antiquis monumentis congesit diligentissimus
Jo. Chrysost. Trombelli in Tom. I. Dissert. VI.
Sect. IV.

CAPUT VI.

*De proxima baptismi materia, seu
ablutione.*

157. *Aqua*, inquit Angelicus 5. P. quæst. 66.
art. 7., assumitur in Sacramento baptismi ad
usum ablutionis corporalis, per quam significa-
tur interior ablutio peccatorum. Ablutio autem
fieri potest per aquam, non solum per modum
immersionis, sed etiam per modum aspersionis,
vel effusionis. Hinc orta est diversitas proximarum
materiarum baptismi, scilicet per immersionem, per
effusionem, vel etiam per simplicem aspersionem.
Quamvis autem, prosequitur Angelicus, tutius
sit baptizare per modum immersionis (quia
hoc habet communior usus) potest tamen fieri
baptismus per modum aspersionis, vel etiam
per modum effusionis, secundum illud E-

(a) Ex his Angelici verbis liquet, Sec. XIII., quo ille florebat communarem adhuc fuisse in Ecclesia Occidentalium usum baptizandi per immersionem; incepisse tamen alium usum baptizandi per aquæ infusionem, qui postea communis factus est, ad evitandæ non levia incommoda, quæ in immersione occurribant. Quia in re Ecclesia usa est potestate sibi Christo tradita, immutandi ritus Sacramentorum, salva tamen eorum substantia. Vid. sup. Dissert. I. n. 318., quamvis de hac mutatione nullum editum fuerit soleinne decreum. Immo in Rituali Rom. iussu Pii V. precipitur retinendum modum, qui magis est in usu pro Ecclesiariis consuetudine. Scimus referente oculato teste Cajetano Cenni

„ zech. XXXVI. 25. *Effundam super eos aquam*
„ mundam: sicut beatus Laurentius legitur ba-
„ ptizasse; & hoc præcipue propter necessitatem,
„ vel quia est magna multitudo baptizandorum,
„ ut patet Act. II. & IV. ubi dicitur, quod cre-
„ diderunt una die tria millia, & alia die quin-
„ que millia. Quandoque autem potest imminere
„ necessitas propter paucitatem aquæ, vel pro-
„ pter debilitatem ministri, qui non potest susten-
„ tare baptizandum, vel propter debilitatem ba-
„ ptizandi, cui posset imminere periculum mortis
„ ex immersione. Et ideo dicendum, quod im-
„ mersio non est de necessitate baptismi” (a).

158. Rursus idem Angelicus art. 8. inquirens, an trina immersio sit de necessitate baptismi, pri-
mo adducit auctoritatem S. Gregorii, qui scribens Leandro Hispanensi Episcopo Lib. I. Epist. 41. in-
quit: *Reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate, vel ter, vel semel immergere, quoniam, & in tribus immersionibus Personarum Trinitas, & in una potest Divinitatis singularitas designari.* Ex allata autem Gregorii auctoritate ita pergit ratiocinari. „ Sed diversis ex causis secundum ordinacionem Ecclesie quan-
doque institutus est unus modus, quandoque alius. Quia enim a principio nascentis Ecclesie quidam de Trinitate male sentiebant, Christum parum hominem esse vestimentantes, nec dici Filium Dei, & Deum, nisi propter meritum eius, quod præcipue fuit in morte, ideo non baptizabant in nomine Trinitatis, sed in com-
memoratione mortis Christi, & una immersio ne, quod reprobatum fuit in primitiva Ecclesie: unde in Canonibus Apostelicis (can. 40., & habetur cap. 79. *De Consecrat. Dist. IV.*): „ Si quis Presbyter, aut Episcopus non trinam immersionem unius mysterii celebret, sed se-
mel mergat in baptismate, quod dari a quibuslibet dicitur in morte Domini, deponatur: non enim nobis dixit Dominus, in morte mea baptizate, sed in nomine Patris, & Fili, & Spiritus sancti.”

159. „ Postmodum vero inolevit quorundam schismaticorum, & hereticorum error homines rebaptizantium... Et ideo in detestationem erroris eorum fuit statutum in Concilio Toletano IV. (can. 6., & habetur cap. 85. *De consecrat.* „ Dist.

Tom. I. *Antiqu. Eccl. Hispan.* Dissert. III. cap. 3., Benedictum XIII. nostræ familiæ singulare decus utrumque ritum immersionis, vel infusionis adhibuisse; enijs exemplum Joseph Aloysius de Andujar Episcopus Dertonensis ejusdem Instituti in solemnitate Paschali sequit solebat. In Ecclesia Mediolanensi sub rito Ambrosiano adhuc viget immersionis usus; non tamen immutatur totum baptizandi corpus, sed tantummodo occiput, ut patet ex Rituali Ambrosiano. Consultare eruditissimus Jo. Chrysost. Trombelli Tom. III. *De baptismo* pag. 252. seqq., ubi magna Ritualium copiam, etiam in editorum, collegit, ut hujus disciplinae mutationis epocham determinaret.

„ Dist. IV.), quod fieret una sola immersio, ubi legitur: *Propter vitandum schismatis scandolum, vel hæretici dogmatis usum, simplam teneamus baptismi immersionem. Sed cessante tali causa, communiter observatur in baptismio trina immersio.* Et ideo graviter peccaret aliter baptizans, quasi ritum Ecclesie non observans; „ nihilominus tamen esset baptismus.” Atque haec Angelici nostri Præceptoris doctrina non solum Catholicis omnibus, sed etiam Protestantibus probatur, solis schismaticis Græcis refragantibus (a). Contra quos sit

PROPOSITIO.

Valida, & licita est administratio baptismi per solam aquæ infusionem, aut aspersionem.

140. Prob. primo, quia nullum extat Christi mandatum, ut baptismus conferatur per immersionem: neque illa vox baptizo aliud significat, quam ablutionem, quæ utique fieri potest etiam per infusionem, aut aspersionem. Inno-Marii VII. 4., ubi describuntur baptisata Pharisæorum, quibus manus, calices, urceos, æramenta, & lectos purgabant, significari non videtur immersio, sed simplex lotio. Iterum Lucæ XI. 58. Pharisæus scandalum passus est, quod Christus accubuisset, non baptizatus ante prandium: quod certe baptismus per immersionem fieri non poterat.

141. Ulterius, ut S. Thomas supra num. 157. relatus bene observat, non est credibile, fuisse baptizata per immersionem illa tria millia hominum, & rursus quinque millia, quorum mentio est Act. II. & IV., præcipue cum nullum ibi fluvium fuisse legatur. Et quanvis nobis fingere velimus aliquot baptisteria ad usum purificationum Judaicarum jam parata; euni tamen baptismus per immersionem fieri soleret toto corpore undato, quis credit tantam hominum multitudinem utriusque sexus, vestibus depositis, fuisse aquis immersam? Neque etiam tempus, locus, aliaeque circumstantiae permittebant, ut pudori feminarum consuleretur; quemadmodum postea in Ecclesia factum est, divisionis feminis a viris, & Diaconissis depu-

tatis, quæ feminarum decoris curam haberent. Accedit & illud, quod Act. XVI. narratur de Paulo, & Sila, qui custodem carceris, in quo detinebantur, cum omni domo ejus continuo baptizaverunt. Porro in his, ac similibus baptismis fuisse immersionem adhibitam, verosimile non est.

142. Accedit demum & veterum Patrum auctoritas, qui baptismum *Clinicis* sola aquæ aspersione, vel infusione collatum, ut verum, & legitimum probarunt. Nam S. Cyprianus interrogatus a Magno Episcopo (b), an *Clinici*, qui aqua salutari loti non fuerant, sed perfusi, legitime essent baptizati, ita respondit Epist. LXIX. (sed in editione Rigaltii LXXVI.) *Nos quantum concipit mediocritas nostra, cestimamus in nullo multilari, & debilitari posse beneficium divinum ... In Sacramentis salutaribus, necessitate cogente, & Deo indulgentiam suam largiente, totum credentibus conferunt divina compendia. Nec quemquam mouere debet, quod aspergi, vel perfundi videntur ægri, cum gratiam Dominicam consequuntur, quando Scriptura sancta per Ezechiel Proprietum loquuntur, & dicit: Et aspergam super vos aquam mundum: &c. & pergit nonnulla congerens vet. test. loca, quibus aspersio nominatur, concludens, aspersiōnem quoque aquæ instar salutaris lavacri obtinere.*

143. Neque audiendi sunt, qui dicunt, haec dubitanter a Cypriano fuisse prolatæ, quia ibidem prius dixerat: *Qua in parte nemini verecundia, & modestia nostra præjudicat, quominus unusquisque quod putat, sentiat, & quod senserit, faciat.* Et rursus: *Si aliquis existimat eos (Clinicos) nihil consecutos, eo quod aqua salutari tantum perfusi sint ... non decipientur, ut si incommodum languoris evaserint, & convaluerint, baptizentur.*

144. Non inquam haec obsunt; quia singularem quidem S. Martyris modestiam indicant, quam in tota illa rebaptismi controversia semper ostendit, non autem aliquam ejusdem hæsitationem, cum de sua sententia se omnino securum ibident profiteatur. Unde post ultima illa verba statim subdit: *Si autem baptizari non possunt, qui jam baptismi ecclesiastico sanctificati sunt, cur in*

fi-

(a) Calvini Lib. IV. Instit. cap. 15. *Mergaturne totus, inquit, qui tingitur, idque ter, an seuel, an infusa tantum aqua aspergatur, minimum refert.* Sed Michael Cernlarus schismatis Ecclesie græca infelix restaurator, in epist. ad Petrum Antiochenum in Latinos propter unicam immersionem debachatur. Gregorius Hieronim. chis, atque Alexand. Ecclesia Premicerius, qui nomine sui Patriarchæ Concilio Florentino interfuit, acriter hac de re cum Latinis disputavit, si vera narrat Sylv. Sguropulus in ejusdem Concili hist. Marcus postea Ephesins in sua Epistola encyclica ad omnes Orbis Episcopos nobis improverabat, quod duo baptismata perageremus, alterum, quod trina immersione perficit baptizatum, alterum, quod aquæ infusione in summo vertice confertur. Inno ille ipse Hieronimus Patriarcha, qui Ecclesiam latinam contra Protestantes adeo strenue defenderat, sup. Diss. I. n. 221. in secunda respons. ad Wirtembergenses eam carpit, quod baptismum sine trina immersione conferat. Et Math. Blastasius in suo *Nomocanone* iterum baptizandos præcipit, qui unica immersione fuerunt baptizati. Nos vero Græcos minime condemnamus, quod trina immersione utantur; hoc enim etiam in Ecclesia latina per 13. & amplius sæcula servatum fuit, & adhuc in Ecclesia Ambrosiana, aliisque nonnullis servatur, ut nota super. dictum est; sed sollemniter hodiernum Romanæ Ecclesie morem trahimur, baptismum conferendi per infusionem, vel aspersionem.

(b) Magnum titulo Episcopi insignivimus ex communi opinione, cui postea se opposuit doctissimus Jo-

file sua, & Domini in lugentia scandalizentur? Quamquam fortasse dubium exortum non erat de substantia, & charactere Sacramenti, sed de ejus effectu, seu plenitudine gratiae: quod indicant illa ejusdem Cypriani verba: *An consecuti sunt qui- dem gratiam Dominicam, sed breviore, & mi- nore mensura muneris divini, ac Spiritus sancti, ut habeantur quidem Christiani, non sint tamen ceteris aequaliter?* Cui dubio respondet illuc Cyprianus: *Quinimmo Spiritus sanctus non de mensura datur, sed super credentem totus infunditur.* Quam S. Cypriani sententiam tota semper Ecclesia tenuit, cum Clinicorum baptismis sola infusione, vel aspersione collatum semper rati-habitu fuerit, quanquam raro ad sacras Ordinationes Clinici admittabantur, non propter defectum baptismi, sed quia non imerito dubitabatur de eorum vera & perfecta conversione.

145. Ceterum non pauca suppetunt exempla baptissimi sola infusione, vel aspersione collati. Unum memorat S. Thomas supra num. 157. S. Laurentii, qui Roonium professione militem, & alium quoque, Lucillum nomine, aqua super caput infusa baptizavit, ut ejusdem S. Martyris Acta testantur. (a) Acta quoque S. Bacchi junioris a nostro Combessio vulgata dicunt, eum aqua superfusa fuisse baptizatum. Ex Actis pariter S. Liudgeri habemus ipsius exhortationem ad mulieres, ut morituros infantulos baptizarent *intinctos aqua, vel superinfusos*, cum invocatione sanctissime Trinitatis. Denique, ne in omnibus recenserdis hujusmodi baptissimi per infusionem, vel aspersionem collatis diutius immoremur, satis erit consulere doctissimum Mabillonum in *Museo Italico*. Tom. II., ubi ostendit, jam a Sec. VI. fuisse Roonae non raro observatum ritum baptizandi sine immersione.

146. Unicam vero immersionem, vel infusionem ad baptissimi valorem sufficere discimus ex S. Gregorio Magno supra n. 158. a S. Thoma allegato; quam S. Pontificis Epistolam ut minime genuinam frustra repudiavit Alcuinus, eam enim laudarunt Isidorus in *Catalogo virorum illustrium*, Ildephon-sus Episcopus Toletanus in suo Catalogo, ac prae-cipue Patres Concilii IV. Toletani anno 653., qui Iulido Hispalensi Præside cap. 5. ita decreverunt: *Quia de utroque Sacramento, quo l sit in sancto baptismo, a tanto viro (scilicet Gregorio Papa) reditum est ratio, quo l utrumque rectum, utrumque irreprehensibile in sancta Dei Ecclesia ha-beatur, propter vitium lum autem schismatis scan-dalum, vel hereticorum dogmatis usum, simplam*

teneamus baptismi mersionem &c. Gregorii re-sponsum memorat Valafritus Strabo *De rebus ecclæ. cap. 26.* hæc ad lens Pontificis verba: *Quia in una file nihil officit Ecclesie consuetulo di-versa (b).*

147. Etiam Pelagius II. S. Gregorii predecessor interrogatus de baptismo ab hereticis Bonosiacis unica mersione collato, ita respondit (apud Ivo-nem in *Decreto cap. 191.*): *Si tamen mani-festa confessione claruerit, quo l Trinitatis nomi-ne fuerint illi baptizati, sola reconciliationis gra-tia impensa, catholicæ filii reconciliare curabis.*

148. Ob. primo. Apostolas Rom. VI. 5. hæc ha-bet: *Quicumque baptizati sumus in Christo Je-su, in morte ipsius baptizati sumus: conseptuli enim sumus cum illo per baptismum in mortem.* Sed hoc fit per immersionem: dicit enim Chrysostomus Hom. XXIV. in Jo. *Sicut in quarki se-pulcro, in aqua submergentibus nobis capita, vetus homo sepelitur, & submersus deorsum oc-cultatur, deinde novus rursus ascen-lit.* Et S. Leo Magnus in epist. ad Episcopos Siciliæ: *In baptismatis regula, inquit, & mors intervenit interfectione peccati, & sepulturam triduum imitatur tria demersio, & ab aquis elevatio resurgentis al instar de sepulcro.* Immersione ergo est de necessitate baptissimi.

149. Resp. S. Thomas art. 7. ad 2., „ quod in immersione expressius representatur figura se-pulturæ Christi, & ideo hic modus baptizandi est communior, & laudabilior. Sed in aliis modis baptizandi representatur aliquo modo, licet non ita expresse: nam quocumque modo fiat ablution, cor-pus hominis, vel aliqua pars ejus aquæ supponi-tur, sicut Corpus Christi sub terra fuit positum.” Testimonia vero allata Chrysostomi, & Leonis, ut multa alia ejusdem generis, quæ afferri possent, probant quidem communiores usum in Ecclesia tunc fuisse baptizandi per trinam immersionem, qui ritus magis aperte significat Christi mortem, sepulturam, & resurrectionem; non tamen evin-cunt, id pertinere ad ejusdem Sacramenti essen-tiam, quandoquidem etiam per corporis aspersio-nem eadem significatio habetur.

150. Dices. Per aspersionem, aut infusionem non supponitur totum corpus aquæ, sed solum al-liqua ejus pars: non ergo repræsentatur mors, & sepulta Christi, cuius totum corpus sub terra fuit.

151. Respondet S. Thom. ib. ad 5., quod prin-cipalis pars corporis, præcipue quantum ad ex-teriora membra, est caput, in quo vigent omnes

„ sen-

solum mergendo, verum etiam desuper fundendo multos baptizatos fuisse, & adhuc posse ita baptizari, si ne-cessitas sit, sicuti in passione B. Laurentii quendam urceo allato legimus baptizatum. Et subdit, hoc ipsam fieri consuivisse cum proiectorum granditas corporum in minoribus vasis hominem tingi non patitur.

(b) Flaccus Albinus, seu Alcuinus Epist. LXV. (iu-

annes Oxoniensis Episcopus in sua editione Operum Cypriani, quia Cyprianus vocat Magnum filium, non fratrem; levem tamen esse hanc rationem vidit & ipse Joannes, hæc suldens. Nisi forte ita Filium vocet, ut Thimotheum Paulus Apostolus in fide filium.

(a) Apud Surim Tom. IV. Unde Valafritus Strabo *De rebus Ecclesiast. cap. 26.* Notandum, inquit, non

„ sensus & interiores, & exteriores. Et ideo si totum corpus aqua non possit perfundi, propter aquæ paucitatem, vel propter aliquam aliam causam, oportet caput perfundere, in quo manifesteratur principium animalis vitae.”

152. Ob. secundo. Triua immersio in baptismo ab Apostolica, immo ab ipsius Christi traditione descendit. Id testatur Tertullianus *De corona militis* cap. 5. Tertulliano consentit Hieronymus contra Luciferianos, inter traditiones, que auctoritatem scriptae legis usurpaverunt, reponens triuam immersionem. Basilius etiam *De Spiritu sancto* cap. 27. triuam immersionem repetit ex nomine publicata, & arcana traditione. Nonnullos alios Patres idem asserentes allegat Gratianus *Dist. IV. de consecrat. can. 78.* seq. His addi potest Chrysostomus, qui Hom. *De fide* inquit: *Omnibus mysteriis velut sigillum imponens Dominus, in tribus mersionibus aquæ unum baptismus Discipulis suis tradidit.* Id ipsum nos docet exemplum Iesu Christi, qui in Jordane per immersionem baptizatus creditur; quamvis Pictores, quibus, ut inquit Horatius, *quilibet audendi semper fuit aqua potestas*, eum stantem in fluamine, & a Joanne aqua perfusum soleant representare. Id tanquam certum supposuit Concilium Celichytense celebratum in Anglia anno 816. can. postremo, proponens exemplum Christi ad confirmandam triuam immersionem. Nefas ergo est ab hac Apostolica traditione recedere.

153. Resp., hanc traditionem non respicere sacrosancta nostræ Religionis degmata, quæ nec loco, nec tempore variari possunt, sed disciplinam, quæ mutationi obnoxia est. Quamobrem, ut superius ostendimus n. 141. & seq., non semper, nec ubique, nec in omnibus circumstantiis triuam immersio adhibita est. Immo, si credimus doctissimo Dominicano Jac. Goar in *Euchologio græcorum* nota 24. in baptisnatis officiis, ipsi Græci pueros non totaliter aquæ immergunt, ne aquæ copia obruantur, sed sedentes in baptisterio Sacerdos ter capite, & toto corpore abluit, & lustrat. Quæ consuetudo baptizandi homines non omnino, sed media tantum corporis parte aquæ immersos, etiam appareat ex vetustis figuris marmore, vel ære impressis, aut depictis, ut ostendant Jos. Vicecomes in *Observ. Eccles. de baptisma ritibus* Lib. IV. cad. 10., Jo. Ciampinus *Vet. Monum.* P. II. Tom. V., & Jo. Mabillonius in *Musæo Italico* Tom. I. Unde appareat, caput, quod præcipua est hominis pars, fuisse aqua superinfusa baptizatum. Neque officit exemplum Christi Domini, quia primo ille baptismum Joannis su-

scepit, quem postea antiquari voluit: *deinde quia suo exemplo solam ablutionem nobis proponere intendit, non autem determinare, eamdem per immersionem fieri oportere.*

154. Inst. Antiqui Patres hanc traditionem ita ad substantiam baptismi pertinere putarunt, ut baptismum collatum sine triuam mersione nullum esse crediderunt. Nam primo Canon XLIX. inter Apostolicos, qui refertur cap. 79. *De consecr. Dist. IV.*, non solum mersionem in baptismo, sed plane ternam ita præcipit, ut contra inobedientes depositionis poenam decernat. Secundo Concilium I. Constantinopolitanum cap. 7. *Eunomianos*, inquit, qui in unam demersionem baptizantur primo quidem die Christianos facimus & tunc eos baptizamus. Tertio Pelagius II. in epist. ad Gaudentium Bonosiacos damat, qui unica immersio ne baptizabant, contra evangelicum præceptum, quo admonemur, in nomine Trinitatis triuam mersione sanctum baptismum unicuique tribuere. Quarto Cornelius Papa una cum Synodo Romana dubitavit, Novatianum in lecto per infusionem baptizatum vere baptismum suscepisse: inquit enim in sua epist. ad Gabium Antiochenum (apud Eusebium Lib. VI. *Hist. Eccl.* cap. 45.) *Sitamen hujusmodi baptismum suscepisse dicendus est.*

155. Resp. ad primum, canonem illum (*Apostolicum dictum*, non autem vere ab Apostolis confectum) eos ferire, qui formam baptismi vitiantes, baptizabant, non in nomine Trinitatis, sed in morte Christi: hæc enim statim subduntur: *Non enim dixit Dominus: in morte mea baptizate; sed euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Fili, & Spiritus sancti:,, Quia,, inquit S. Thomas 5. P. quæst. 66. art. 8., a principio nascentis Ecclesiæ quidam de Trinitate male sentiebant*. Vid. sup. nunc. 158.

156. Ad secundum dico, canone illo (a) damiri Eunomianorum baptisma, ut irritum, non præcise propter omissionem triuæ immersionis, sed etiam, immo præcipue propter omissionem invocationis sanctissimæ Trinitatis, quam impii illi hæretici non admittebant. Ita nos docet Theodoreus Lib. IV. cap. 5. *Hæret. fabularum* inquiens: *Eunomius sancti baptismatis legem olim a Domino & Apostolis traditam everit, & contrariam aperte sanxit dicens, non oportere illum immerge, qui baptizatur, nec invocare Trinitatem, sed semel baptizare in Christi mortem.* Epiphanius etiam *Hæresi LXXVI.* nos docet, Eunomianos baptizasse in nomine Dei increati,

nova ejus Operum edit. 1777.) ad Fratres Lugdunenses contra hanc Hispanorum novitatem vehementer excanduit, & Epistolam S. Gregorii ut dubiam rejectit, quia, eam in Epistolari ejus Libro Roma sibi transmissa non invenerat. Unicam Hispanorum mersionem ite-

rum improbat Alcninus epist. XCVII. ad Paulinum.

(a) Qui non est Concilii Constantinopolitani generalis, sed ab eius Concilii, ut enim probat Nat. Alexander Divers. XXXVIII. in Sac. IV., non nisi tres Canones a II. generali Synodo editi fuere.

ti, in nomine Filii creati, & in nomine Spiritus sanctificantis, & a creato Filio procreati (a). Hac de causa Eunomianorum baptisma in erro rejectum fuit.

157. Idem dicendum de Bonosiacis, quorum baptisnum Pelagius iterandum praecipit, non propter solam omissionem trinæ immersionsis, sed etiam quia præscriptam a Christo Domino formam temerabunt. Si revera, inquit Pontifex, *hi de præfatis hæreticis soluminodo se in nomine Domini baptizatos fuisse forsitan constentur, sine cuiusdam dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes sanctæ Trinitatis nomine baptizabis.* S. Thomas 5. P. quæst. 66. art. 8. ad 2. illa verba ejusdem Pelagii: *Evangelicum præceptum, ipso Domino Deo, & Salvatore nostro Jesu Christo tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis trina immersione factum baptisnum unicuique tribuere ita explicat ad 2.:,,* „Pelagius Papa intelligit trinam immersionem esse de mandato Christi in suo simili, in hoc sci licet, quod Christus præcepit baptizari in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Non tamen est similis ratio de forma, & de usu materiæ”.

158. Postremum de Novatiani baptismo facile expeditur, observando cum Henr. Valesio in Adnot. ad hunc locum Eusebii, non fuisse dubitatum de valore baptismi Novatiano collati: neque enim legitur, fuisse ipsum iterum baptizatum, quando in Presbyterum ordinatus fuit, sed de gratia hujus Sacramenti, quæ hominibus obiceat ponentibus non confertur; semper enim dubitatum fuit de veris illorum dispositionibus, qui in periculo mortis baptismum efflagitabant: quamobrem non ita facile ad sacras Ordinationes admittebantur. Culpatus etiam fuit Novatianus, quia neque postquam liberatus est a morbo, reliqua percepit, quæ secundum regulam Ecclesiæ percipientia sunt, neque ab Episcopo consignatus est. Vide dicta superius Dissert. 1. n. 600.

(a) Deceptor est Gaspar Juenin, dum in egregio suo *Commentario Historico, & dogmat. de Sacramentis* hæc S. Epiphanius verba ab Arcadio relata, apud ipsum Epiphanium nequam reperi, scripsit.

(b) S. Irenæus Lib. I. *Contra hæreses* cap. 21. non nullas refert corruptas Gnostcorum formulæ; & hanc inter alias: *In nomine ignoti Patris omnium, in veritate matre omnium, in eo, qui in Jesum descendit in unionem, & redemptione, & communione virtutum.* Recenset idem S. Pater horrenda quedam nomina ex hebreo idiomatica detorta, quibus suos catechumenos detergere solebant; scilicet Basema, Camossi, Banran-tea, Mystadia, Ruada, Gusta, Baluphor, Culachti. Præterea ipse S. Augustinus loco cit. ex eo quod in Concilio Nicæo fuerit constitutum, Paulianos esse baptizandos, recte infert, eos regulam baptismatis non tenere; quod clarius exprimit Innocentius 1. Epist. XVII. cap. 5. dicens, baptisnum Paulianistarum fuisse in Concilio Nicæo rejectum, quia in nomine Patris, & Fi-

Gazzaniga Theol. Tom. VIII.

159. Ob. ultimo. In baptismo significari debet Trinitas personarum, & Christi sepultura, ac resurrectio: ergo debet in ipso adhiberi totalis immersio, & emersio qua præfiguratur sepultura, & resurrectio; & hæc esse debet trium ad significandam Trinitatem.

160. Respondet S. Thomas art. 8. ad 1., quod significatio Trinitatis fit in baptismo per verba formæ; nec est de necessitate, quod significetur Trinitas per usum materiæ; sed hoc fit al majorem expressionem. Similiter etiam mors Christi figuratur sufficienter in unica immersione. Triduum autem sepulturæ non est de necessitate salutis nostræ; quia etiamsi uno die fuissest sepultus, vel mortuus, sufficeret al perficiendum nostram redemptionem Et ideo patet, quod trina immersio nec ex parte Trinitatis, nec ex parte passionis Christi est de necessitate Sacramenti.

CAPUT VII.

De Baptismi forma.

161. Sanctus Augustinus Lib. VI. de Baptismo cap. 25. T. IX. dicebat: *facilius inveniri hæreticos, qui omnino non baptizent, quam qui non illis verbis (Evangelicis) baptizent.* Sed ut alibi (Diss. 2. n. 168.) notavimus, id debet restringi ad tempora S. Augustini. Ex antiquioribus enim monumentis constat, nimis multos fuisse hæreticos, qui evangelicam baptismi formam graviter vitabant. Eorum plurimos excusus nisus est vir certe doctissimus, sed suis paradoxis opinionibus sæpe deceptus Jo. Harduinus; quem solide confutavit Jos. August. Orsi ex Prædicatorum Familia ad amplissimum Cardinalium collegium postea assumptus in P. ult. suæ Dissertationis Hist. De Baptismo in nomine Jesu Christi, ubi agit de Hæreticis, qui baptismi formam olim adulterarunt (b). Protestantes communiter usitatam in Ecclesia formulam in baptismo retinent; quanquam aliqui eorum eamdem

lli, & Spiritus sancti minime baptizant. Cum tamen S. Athanasius in Orat. II. cont. Arianos num. 43. inter illos hæreticos, qui nomina Trinitatis pronunciant, quanquam de ea recte non sentirent, recenseat etiam Samosatensis discipulos, oportebit dicere, non omnes in forma baptismi corruinpenda sicut convenisse. Tertio Concilium Arelatense II. can. 16. Photinianos cum Paulianistis confundens, secundum Patrum statuta baptizari, jubet. Quarto Montanistas aliquos corrupisse formam baptismi, colligitur ex can. 8. Concilii Laodicenæ, & ex S. Gregorio Papa Lib. II. Epist. 67., a quibus eorum baptismua rejectum fuit. Dixi aliquos: nam Tertullianus jam Montanista cont. Praeexam cap. 2. Evangelicam baptismi formam expresse exhibet. Quinto laud. S. Gregorius Bonosiacos, & Caphryges, cum ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizari asserit. Sexto Eunomianos quosdam recenset S. Epiphanius, qui baptizabant in nomine Dei increati, &c. Vid. sup. n. 156. De iisdem narrat Sozomenus Lib.

dem minime necessariam esse existiment (a). Veritatem catholicam tueb ut sequens

PROPOSITIO

Vera, & omnino necessaria baptismi forma hæc est: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

162. Prob. ex verbis ipsius Christi Domini, qui, ut habetur Matth. ult. 19., ita Discipulis suis mandavit: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Quem locum male interpretantur, qui illud *in nomine idem esse* dicunt, ac *in jussu, mandato, atque auctoritate Dei Patris, & Filii, ac Spiritus sancti.* Male inquam; primo enim haud recta videretur locutio Christi, si ita intelligeretur: *Ego præcipio vobis, ut baptizetis omnes gentes, jussu, mandato, atque auctoritate Patris, Filii, & Spiritus sancti,* quasi ipse esset a Filio diversus: recte autem fit oratio, si ita verba Christi coordinentur: *Præcipio vobis, ut baptizetis omnes gentes, invocato, & expresso nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Deinde quid sibi volunt illa Pauli verba 1. Corinth. I. 15. *Numquid in nomine Pauli baptizati estis? nisi nos docere in collatione baptismi non fuisse invocatum nomen Pauli, sed nomen sacrosanctæ Trinitatis.*

163. Sed hæc catholica veritas multo luculentius patebit ex traditione, & praxi Ecclesiæ. Nam Sanctus Augustinus primo loco nominandus, quia in hac materia illustranda plus omnibus laboravit, Lib. VI. *De Baptismo* cap. 25. Certa, inquit, illa evangelica verba, sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent &c. Et postea: *Deus adest evangelicis verbis suis, sine quibus baptismus Christi consecrari non potest.* Ac demum: *Ceterum quis nesciat, non esse baptismum Christi, si verba evangelica, quibus Symbolum constat, illic defuerint?* & concludit, *baptismum Christi, idest verbis evangelicis consecratum, ubique eundem esse, nec hominum querilibet, & qualibet perversitate, violari.* Post tam aperta Augustini testimonia inutile esset, alios Ecclesiæ Patres advocate.

VI. cap. 26., quod non in Trinitatem, sed in Christi mortem baptizari oportere, docerent. De aliis Arianis vero inquit S. Hieronymus in *Dial. ad. Luciferianos*, eos baptizasse in *Patre solo vero Deo, & in Iesu Christo Salvatore creatura, & in Spiritu sancto utriusque seruo.* De mutationibus in forma baptismi ab hereticis factis multa eruditissimè dissenserit Jos. Binghamus in *Originibus, sive antiquit. Eccles.* Lib. XI. cap. 3. Sed præstat consulere land. mox Card. Orsiūm.

(a) Utr. Zwinglius in *Lib. De vera, & falsa religione* cap. *De Baptismo* ait: *In nomine Dei baptizari est per fidem in Deum inseri;* atque alia addit quibus etsi non vetet verbis evangelicis uti, concludit tamen

164. Verumtamen ad mensuræ cumulum duos addemus testes Afros. Tertullianus, qui *De Baptismo* cap. 15. *Lex tingendi, ait, imposita est, & forma præscripta: Ite, inquit, docete nationes, tingentes eas in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Alter testis est S. Cyprianus Epist. LXXIII. ad Jubajanum inquietus: *Dominus post resurrectionem suam discipulos suos mittens, quemadmodum baptizare deberent, instituit, & docuit, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra: Ite &c. Insinuat Trinitatem, cuius Sacramento baptizarentur.* Et ibidem eos refutat, qui in solius Iesu Christi nomine baptizabant, quando ipse Christus, non in una persona gentes baptizari jubeat, sed *in plena, & adunata Trinitate.* Infinitus vero esse, si ceteros commemorare vellem. Ulterius omnes fere illi Ecclesiæ Doctores, qui hæreses Sabellianam, Arianam, vel Macedonianam impugnarunt, ad probandam divinarum Personarum distinctiōnem, & consubstantialitatem, potissimum forma baptismi usi sunt. Vid. Tom. III.

165. Praxis autem Ecclesiæ potissimum appetet ex antiquis Euchilogiis, Sacrauentariis, & Ritualibus, in quibus licet aliqua inveniatur differentia verborum, iuvacatio tamen distincta Trinitatis invariabiliter servata est; ut videri potest in veteri Missali Gothicò edito ab Eminentissimo Card. Thomasio, in alio Gallicano apud Mabillonum in *Museo Italico &c. &c.* Et quanquam cogimur fateri, hæc monumenta non esse ex primis Ecclesiæ sæculis deprompta, verisimile tamen non est, Ecclesiæ vetustissimam praxim in re tanti momenti fuisse mutatam. Nec obsunt aliquæ diversitates verborum, quia ad ipsam formæ substanciali minime pertinent. Sic in veteri Liturgia Gallica dicitur: *Baptizo te credentem in nomine &c., ut habeas vitam æternam;* & in alio Gothicò: *Baptizo te &c. in remissionem peccatorum, ut habeas vitam æternam.*

166. S. Thomas 3. P. quæst. 66. art. 5. hanc assert causam exprimendi formam baptismi; quia, inquit, baptismi est duplex causa,, una quidem principialis, a qua virtutem habet, quæ est sancta Trinitas; alia autem instrumentalis, scilicet minister, qui tradit exterius Sacramentum. Et ideo oportet in forma baptismi de utroque,, fie-

non esse necessariam ullam cerlorum formam. Lutherus *De captiv. Babylonica* docerat, baptismum ab impio ministro non in nomine Domini collatum, esse validum. Sed hunc errorem postea emendavit; nam in Hom. I. de baptismino, *Si infantem, ait, intingeres aqua, neque adderes verba baptismi non eset verus baptismus;* & modo Lutherani nobis hac in parte consentint. Calvinistæ, & Sociniani non videntur de forma baptismi admodum solliciti, cum credant, ipsum baptismum non esse necessarium, nisi ut divinarum promissionum sigillum. Sed de Baptismo necessitate inferius.

, sieri mentionem. Minister autem tangitur, cum dicitur: *Ego te baptizo*, causa autem principis palis, cum dicitur, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Unde haec est convenientia forma baptismi: *Ego te baptizo &c.*

167. Objicies primo. Ut sepius dictum est Diss. 11. cap. 2., ideo baptismus valet a ministro improbo, schismatico, & heretico collatus, quia Christus est baptismi causa principalis, secundum illud Jo. I. 55. *Super quem videris Spiritum descendenter, & manentem, hic est, qui baptizat, ergo convenientius esset dicere: Christus te baptizat &c.*

168. Respondet S. Thomas hac quæst. 66. art. 5. ad. 1., quod actio attribuitur instrumento, sicut ut immediate agenti; attribuitur autem hujusmodi actio principali agenti, sicut in ejus virtute instrumentum agit. Et ideo in forma baptismi convenienter significatur minister, ut exercens actum baptismi, per hoc, quod dicitur, *Ego te baptizo*: sicut & ipse Dominus baptizandi actum attribuit ministris, dicens; *Baptizantes eos &c.* Causa autem principalis significatur, ut in ejus virtute Sacramentum agitur, per hoc, quod dicitur, *In nomine Patris &c.*, non enim Christus baptizat sine Patre, & Spiritu sancto."

169. Inst. primo. Græci loco illorum verborum, *Ego te baptizo* dicunt: *Baptizatur servus Dei in nomine Patris &c.*; quibus verbis significatur, baptismum non conferri ab homine sed a Christo.

170. Respondet iterum Angelicus laud. art. 5. ad. 1., Græcos non attribuere actum baptismi ministris, ad evitandum antiquorum errorem, qui virtutem baptismi baptizantibus attribuebant, dicentes (1. Corinth. 1. 12.) *Ego sum Paulus, & ego Cephae*, & ideo dicunt, *Baptizetur servus Christi*, talis, in nomine Patris &c. Et quia exprimitur actus exercitus per ministrum, cum invocatione Trinitatis, verum perficitur Sacramentum." Quod etiam expresse declaravit Eugenius IV. in decreto *De Sacramentis* post absolutam Synodum Florentinam. Ideinque postea confirmarunt Leo X. Constitutione edita 18. Maii 1521., & Clemens VII. 26. Martii 1526. (a).

171. Dices secundo. Saltem in nostra forma videtur supervacaneum illud pronomen ego; intelligitur enim in ipsa voce *Baptizo*.

(a) Non convenient omnes Theologi, an Græci dicant in forma baptismatis *Baptizetur* modo optativo, vel imperativo; an *Baptizatur* modo indicativo. S. Thomas, una cum veteribus legibat *Baptizetur* imperativo modo. Ita etiam Scotus. Eugenius IV. utrumque modum commemoravit, & approbavit. Attamen Petrus Arculius in *Concordia Ecclesiarum Occidentalis, & Orientalis* cap. 8. omnino ostendit, Græcos pronunciarere *Baptizetur* *Baptizatur* modo indicativo. Id ipsum affirmat noster P. Jac. Gor in suo *Euchologio Græcorum* nota 20. in Baptismatis officium; quod etiam confirmavit auctoritate Sinconis Thessalonicensis. Illaud

172. Respondet Angelicus loco mox laud. hoc pronomen *Ego* non esse de substantia formæ, sed ponit ad maiorem expressionem intentionis. Quoniam nec culpatur Græci qui pronomine omisso dicunt: *Baptizatur famulus Dei &c.* Ibidem vero ad 4. seite observat, non posse loco pronominis singularis *Ego* ponit in numero plurali *Nos*; quia plures simul non possunt unum baptizare, quia actus multiplicantur, secundum multiplicationem agentium, si perfecte ab unoquoque agatur. Secus autem esset, si quis minister more Principum seipsum nominaret plurali numero *Nos te baptizamus*; quamvis abusus hic esset reprehendendus, non propterea baptismum irritum faceret.

173. „ Possunt tamen, subdit S. Doctor, si necessitas exigit, plures simul baptizari, quia nullus eorum recipiat, nisi unum baptismum, sed tunc oportebit dicere: *Ego baptizo vos*. Nec error mutatio formæ; quia *Vos*, nihil aliud est, quam *te, & te ... Similiter autem mutaretur, si diceretur, Ego baptizo me*. Et ideo nullus potest baptizare seipsum, propter quod & Christus voluit baptizari a Joanne, ut dicitur Extra de *Baptismo, & ejus effectu* (b)."

174. Ob. secundo. S. Ambrosius, vel quilibet alius auctor Lib. *De Sacramentis* (Vid. Diss. 1. n. 285. in not.) Lib. II. cap. 7. totum describens baptizandi ritum, nullam facit mentionem formæ; ita enim habet: „ Interrogatus es, *Credis in Deum Patrem?* Dixisti: *Credo*, & mersisti, hoc est sepultus es. Iterum interrogatus es: *Credis in Dominum nostrum Jesum Christum, & in crucem ejus?* Dixisti: *Credo*, & mersisti Tertio interrogatus es, *Credis in Spiritum sanctum?* Dixisti: *Credo*: tertio mersisti; ut multe triplicem lapsum superioris ætatis absolveret tristis na confessio."

175. Resp., quamvis illorum Librorum auctor laud. in loco non memoret formam baptismi, non propterea eamdem excludere, utpote quæ post confessionem suscipiens in ipsa ejusdem mersione fieri solebat. Immo in ipso eodem Lib. II. cap. 5. n. 14. iam dixerat: *Cœlestia verba, quæ Christi sunt, quod baptizemus in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Tum etiam in eodem cap. 7. n. 22. haec leguntur: *In uno autem nomine baptizari nos jussit, hoc est in nomine Patris,*

dissimilem esse baptismi formam, qua ntuntur communiones Orientales, solita sua monumentorum copia ostendit Eus. Renandotius Tom. V. *Perpetuitatis fidei* Lib. II. cap. 5.

(b) Aliquis Iudeus in periculo mortis seipsum baptizaverat, quia inter suos contribules existens neminem inveniebat, a quo baptizaretur. Porro interrogatus Innocentius III. respondit, nullum esse talem baptismum, potuisse nihilominus Iudeum illum salvari propter Sacramenti fidem, sed non propter fidei Sacramentum.

tris, & Filii, & Spiritus sancti. Verus autem Ambrosius in Lib. de Mysteriis cap. 4. num. 21. *Tu autem, inquit, baptizatus es in nomine Trinitatis, confessus es Patrem confessus es Filium, confessus es Spiritum sanctum (a).*

Quæres, an valeat baptismus collatus sine iis verbis: *Ego te baptizo; cum solu invocatione Trinitatis?*

176. Hæc quæstio exorta est in Galliis sæc. XII. Cum enim quidam Laicus puerum periclitantem baptizasset in nomine Trinitatis, omissis tamen illis prioribus verbis: *Ego te baptizo*, Pontius Claramontanus Episcopus consuluit Mauritium Episcopum Parisiensem, & Stephanum Abbatem S. Genovæ, qui postea infulam Tornacensem obtinuit, an baptismus ille fuisset validus? Respondit Mauritius negative. Stephanus vero affirmative; quia, inquietabat, qui Sacramentum baptismi instituit, tantummodo dixit Discipulis: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes &c.*, nullibi autem legitur iis præcepisse, ut dicentes: *Ego te baptizo in nomine &c.*; suaque sententiæ nonnullis sanct. Patronum testimoniis communire sagedit. Pro eadem allegantur etiam Præpositivus in P. IV. Summæ, ubi auctoritatem afferit Parisiensem, Petrus Cantor in Summa, quæ Ms. asservatur in Bibliotheca S. Victoris, & alii pauci. Notat tamen diligentissimus Berti, falso inter eos numerari Hugonem Victorinum, & Petrum Lombardum.

177. Vicit demum sententia Mauritii, quam postea confirmavit Alexander III. in sua Decretalibus inter Decretales Gregorii IX. quam citat S. Thomas 5. P. quæst. 60. art. 5. ad 2. his verbis: *Si quis puerum ter in aqua immerserit, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti amen, & non dixerit, ego te baptizo in nomine Patris &c.*, non est puer baptizatus. Quam Alexandri definitionem confirmavit postea Alexander VIII. damnata hac propositione: *Valuit aliquando baptismus sub hac forma collatus: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, præteritis illis: Ego te baptizo.* Vid. Emin. Gonzalez in notis ad decretum Alexandri III. Lib. III. Decret. tit. 42. cap. 1., ubi occasionem narrat, qua Alexander III. illam Decretalem emisit.

178. Neque obstant apparentes rationes, quibus Stephanus suam tuebatur opinionem, scilicet, Chri-

stum tantummodo Apostolis præcepisse, ut baptizarent, non autem ut dicent: *Ego te baptizo; quemadmodum quando eis præcepit, ut docerent, non eis indicare voluit, ut dicerent: Ego vos doceo.* Tum etiam; sanctos Patres, quando agebatur de valore baptismi, de nulla alia re fuisse sollicitos, quam de invocatione sacrosanctæ Trinitatis.

179. Non inquam obstant hæc rationes; nam quantum ad primam: quamvis in verbis Christi Domini expressum non sit mandatum proferendi haec formam: *Ego te baptizo*, eamdem tamen fuisse ab ipso Christo Domino præscriptam, ex aliis argumentis satis aperte colligitur. Neque vallet exemplum adductum de præcepto docendi, aut alia ejusdem generis, quæ adduci possent; quia, ut bene observat Angelicus in IV. Dist. 5. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 1. ad. 4.: „alii actus habent efficaciam ex suo exercitio tantum; sed actus baptizandi habet efficaciam ex forma verborum; & quia talis efficacia est Sacramentalis, idcirco oportet, quod verba formæ significando efficaciam, actum præbeant; & ideo oportet baptizantem actum suum verbo significare, quamvis in aliis actibus non reperiatur. Accedit alia ratio ejusdem S. Thomæ in laud. art. 5. quæst. 66. ad 2., quia ablutio hominis in qua propter multa fieri potest, oportet, quod determinetur in verbis formæ, ad quid fiat. Quod quidem non fit per hoc quod dicitur, In nomine Patris &c.; quia omnia in tali nomine facere debemus, ut habetur Coloss. III. Et ideo si non exprimatur actas baptismi, vel per modum nostrum, vel per modum Græcorum, non perficitur Sacramentum.” Unde etiam Catechismus Rom. P. II. cap. 2. num. 13. inquit: „Ex illo autem verbo *Baptizantes*, Catholica Ecclesia divinitus edocta optime intellexit, in hujus Sacramenti formâ actionem ministri exprimentam esse: quod quidem fit, cum dicitur: *Ego te baptizo*” (b).

180. Ideo vero sancti Patres solliciti tantummodo fuerunt de invocatione sanctissimæ Trinitatis, quia multæ tunc grassabantur hæreses huic mysterio infestæ, & quæ proinde hanc invocationem corrumpebant: nulla vero iis temporibus fuit de istis primis verbis formæ controversia.

CA-

(a) *Huic nostræ explicationi, quæ est etiam doctissimum PP. Maurinorum, qui egregiam S. Ambrosii editionem nobis dederunt, non subscribit eorum conciliata Chardon in Hist. Sacrament. Lib. I. cap. 13., eamdem tamen solidis argumentis non convellit, quamvis antiquum Gelasianum Sacramentarium, a Thoma editum, & antiquum Rituale Ms. ab Edm. Martene visum affirat, in quibus dicit, formam baptismi desiderari.*

(b) *Hæc ratio, quam communiter Theologi affirre solent, non probatur a P. Lanr. Berti, qui inter eos eximum certe locum occupat, quia verbum exprimens*

CAPUT VIII.

Ostenditur, necessariam esse in baptismo expressam trium divinarum Personarum invocationem (a).

181. **S**icutus Thomas 3. P. quæst. 66. art. 6. ad id probandum utitur primo auctoritate Pelagii II., cuius in IV. *De consecrat.* recitatur hæc verba ex ejusdem Epist. ad Gaudentium: *Si hi qui in locis diuini tue vicinis commorari dicuntur, se solummodo in nomine Domini baptizatos fuisse confitentur, sine cuiuscumque dubitationis ambiguo eos ad fidem catholicam venientes in Sanctæ Trinitatis nomine baptizabis.* Huic addit Angelicus etiam testimonium Didymi in Lib. II. *De Spiritu sancto* (inter Opera S. Hieronymi Tom. II.) inquit; *Qui ita baptizare co-
netur, ut unum de predictis nominibus (scilicet trium divinarum Personarum) prætermittat, sine perfectione baptizabit.*

182. Sed multa alia addi possunt veterum Patrum similia testimonia. Nam Tertullianus *de Baptismo* cap. 15. *Lex, inquit, tingendi imposita est, & forma præscripta: Ite, docete nationes, tingentes eas in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* S. Cyprianus in Epist. ad Jubajatum LXXIII. Quomodo, inquit, dicunt quidam, *molo in nomine Jesu Christi ubique, & quo-
mo locumque gentilem baptizatum remissionem peccatorum consequi posse, quando ipse Christus gentes baptizari jussit in plena, & adiu-
ta Trinitate?* Augustinus autem sæpe repetit, certa esse verba Evangelica, sine quibus bapti-
simus non consecratur. Vid. sup. num. 163. Quæ-
sunt autem verba Evangelica, nisi illa, quibus tota exprimitur Sacrosancta Trinitas? Unde Lib. III. *de Baptismo* cap. 16. inquiebat: *Si Evangelicis verbis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti Marcion baptismum conferebat, integrum erat Sacramentum.* Demum S. Fulgentius de incarnat., & gratia cap. 11. *Mysterium,* inquit, illud relectionis nullo molo habetur, si Patris, & Filii, & Spiritus sancti nomen subtrahatur.

183. Probat secundo Angelicus eamdem verita-
tem hac theologica ratione: „Sacraenta habent

efficaciam ex institutione Christi: & ideo si præ-
termittatur aliquid eorum, quæ Christus instituit circa aliquod Sacramentum, efficacia caret, nisi ex speciali dispensatione ejus, qui virtutem suam Sacramentis non alligavit. Christus autem instituit Sacramentum baptisini dari cum invocatione Trinitatis; & ideo quidquid desit ad plenam invocationem Trinitatis, tollit integratatem bapti-
smi.“

184. Ob. primo. Qui nominat unam personam, alias duas simul comprehendit, si tamen habeat fidem rectam: ergo servat formam baptisini, ad-
equo, &c.

185. Respondet S. Thomas, id non sufficere, „quia sicut ad Sacramentum requiritur materia sensibilis, ita & forma sensibilis: unde non sufficit intellectus, vel fides Trinitatis ad perfectionem Sacraenti nisi sensibilibus verbis Trinitas exprimitur. Unde in baptismo Christi, ubi fuit origo sanctificationis nostri baptisimi, fuit Trinitas in sensibilibus signis, scilicet Pater in voce, Filius in humana natura, Spiritus sanctus in columba.“

186. His verbis, ut observat Dom. Scoto in IV. *Sent. Dist. III. quæst. un. art. 6.* S. Doctor respon-
det objectioni, quæ fieri solet ex auctoritate S. Ambrosii, qui in Lib. 1. *De Spiritu sancto* cap. 5. inquit: „Si Patrem dicas, & Filium ejus, & Spiritum oris ejus pariter indicasti. Et si Spiritum dicas, & Deum Patrem, a quo procedit Spiritus, & Filium, quia Filii quoque est Spiritus, nuncupasti. Quare una persona prolatata, si integra sit intus fides, plenum est Sacramentum.“ Subdit autem laud. celeberrimus Hispanus Theologus: „cum D. Thomas vidisset, sententiam Am-
„brosii per nullam glossam posse toto defendi,
„prudenti modestia tacito ejus nomine, ejus ra-
„tionem dissolvit.“

187. Verumtamen non dissimulavit Angelicus hanc Ambrosii auctoritatem, quia hæc alia ejusdem S. Antistitis verba sibi objecit, quæ haber-
tur in eodem ipsissimo loco: *Si Christum dicas, & Patrem a quo unctus est, & ipsum, qui unctus est Filium, & Spiritum sanctum, quo unctus est, designasti.* Ita vero respondet Angelicus ad 2. Ambrosius assignat rationem, quare con-
venienter talis dispensatio fieri potuit in primiti-
va Ecclesia, quia scilicet in nomine Christi tota
Trinitas intelligitur. Et ideo servabatur al-
minus

(a) Gerhardus Jo. Vossius Disput. II. *De Baptismo* thesi V., quanquam censeat, non esse in forma baptisini receendum a communis usu noninindi distin-
ctæ tres personas, vult tamen validum esse baptismum,
etiam si conferatur hoc modo: *Baptizo te in nomine Dei, vel Jesu Christi, eamdemque dicit fuisse mentem multorum Patrum, & Scholasticorum.* Reipsa malitos allegat pro hac sententia Dom. Soto in IV. *Dist. III. quæst. un. art. 6.* præcipue autem Gord. Cajetanum in 3. P. quæst. 66. art. 5., & Adrianum VI. in quæst.
1. art. 2. quæstiunc. 2. suorum Comment. in IV. *Sent.*,

quos ante Pontificatum conscripsit. S. Pius V. hunc er-
orem, nt nonnullos alios, ex Commentariis Cajetani expungi jussit. Petrus Lombardus in IV. *Dist. III. eo* inclinat, ut verum baptisma dari possit in nomine Patris tantum, vel Spiritus sancti, si tamen ille, qui baptizat, fidem Trinitatis teneat. Idem prie sentit de eo, qui baptizat in nomine Christi; subdit tamen, tutius esse tres personas nominare. Miltum autem non est, hujus auctoritate, quæ olim magna erat, fuisse non prius Scholasticos deceptos. Decipi tamen non potuit perspicacissimus S. Thomas.

nus integritate intelligibili forma, quam Christus tradidit in Evangelio.

188. Alii tamen Theologi, quibus non arridet S. Thomæ opinio, quod Apostoli ex divina dispensatione baptizaverint in solo nomine Iesu Christi, alias afferant difficilis hujus Ambrosiani textus explicationes. Illa videtur verisimilior, S. Ambrosium docere tantum voluisse, ubiquecumque in sacris litteris operatio tribuitur alicui Personæ divinæ, alias etiam subintelligi, quamvis expresse non nominentur; unde inferebat, quamvis in Scripturis dicatur, aliquos fuisse *in nomine Christi*, vel *in Spiritu sancto* baptizatos, non propterea excludi alias divinas personas, in quarum nomine jussi sunt Apostoli baptizare. Certe si de forma baptismi locutus esset S. Ambrosius, sequeretur, illum approbasse baptismum sola invocatione Spiritus sancti collatum, quod absurdum a S. Ambrosio probatum fuisse, nemo dixerit. Sequeretur item, etiamnum valere baptismum collatum cum mentione unius personæ Trinitatis, quia manebit illa ratio, *Si Patrem dicas &c.* Sequeretur deinde a S. Ambrosio fuisse reprobatum baptismum haereticorum, etiam legitima forma administratum; inquit enim ibidem: *Quamvis & Patrem, & Filium, & Spiritum dicas, & aut Patris, aut Filiī, aut Spiritus sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium.* His addantur ejusdem S. Antistitis verba a nobis allata Diss. I. cap. 10. n. 468., quibus asserit, Catechumenum non posse recipere remissionem peccatorum, nisi baptizatus fuerit *in nomine Patris, & Filiī, & Spiritus sancti.*

189. Dices. Hæc eadem fuit doctrina S. Basillii, cuius studiosissimus erat S. Ambrosius. Nam in Lib. *De Spiritu sancto* cap. 12. inquit: *Siquidem Christi appellatio totius Trinitatis est professio; quippe quæ simul declarat & Deum, qui unxit, & Filium, qui unctus est, & Spiritum sanctum, qui est unctione.*

190. Resp., ex S. Basilio posse etiam mentem S. Ambrosii uberiori explicari, qui ejusdem Sancti verba ipsa exscripsit. Basilius autem ibidem postquam memorasset quædam Scripturæ loca, in quibus solius Spiritus sancti mentio habetur, ita subdit: *Non ideo quis diceret, perfectum esse baptismum, in quo solum Spiritus sancti nomen invocatum est ... Sicut enim credimus in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, ita & baptizamur in nomine Patris, & Filiī, & Spiritus sancti.* Uterque igitur Sanctus necessarium esse patavit ad baptismi integratem trium divinarum Personarum expressam, & distinctam invocationem.

191. Ob. secundo. Nicolaus I. in *Resp. ad consultum Bulgarorum* interrogatus de baptismico collato a quodam Judæo, vel Pagano ita respondit: *Profecto si in nomine sanctissimæ Trinitatis, vel tantum in nomine Christi, sicut in Actibus Apostolorum legimus, baptizati sunt (unum quippe, idemque est, ut S. exponit Ambrosius) constat, eos non esse denuo baptizandos.* Hæc Nico-

lae verba inserta sunt Juri Canonico Dist. IV. *De Consecrat. cap. A quodam.* Item S. Bernardus Epist. 340. modo 405. approbavit baptismum his verbis a rustico quodam collatum: *Baptizo te in nomine Dei, & sanctæ, & veræ Crucis.* Et postea addit: *Legimus sane in Actibus Apostolorum, non modo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, verum & in nomine Domini Jesu Christi aliquos baptizatos.*

192. Resp. ad primum cum Melch. Cano Lib. VI. *de loc. theol. cap. 8.* ad 7., Nicolam non definiuisse hanc controversiam; non enim illi proposita fuerat quæstio, an baptismus in nomine Christi collatus esset validus, sed an baptizatus a Pagano, vel Judæo verum baptismi Sacramentum suscepisset. Obiter autem, & in transcurso cum huic quæstiōni proposita responderet, de suo non interrogatus adjectit, baptismus in nomine Christi conferri. Quia in re falli sine dubio potuit: *immo falsus est &c.* Ab hac igitur privata Nicolai opinione recedere cogimur, cum habeamus contrariant definitionem Pelagii II. sup. n. 181. allatam, aliamque similem Zacharie Pontificis relatam eadem Dist. IV. cap. *In Synodo*, qua approbavit hoc decretum Synodi Anglicanæ: *Si quis unam de Trinitate personam in baptismō non nominaret, illud baptismus verum esse non posse.*

193. Fortasse Nicolaï mentem melius assecutus est Vinc. Contensonius, qui incredibile reputans, tantum Pontificem, etiam ut privatum Doctorem, baptismi essentialē formam ignorasse, & in re tam perspicua a fidelibus Christi interrogatum tantopere cespitasse, respondebat, Nicolaum eodem modo exponendum esse, quo Ambrosium, ad quem se refert, interpretandum. (Vid. num. 188.) scilicet approbasse baptismum a Judæo collatum, non more Judaico, sed in nomine Christi, hoc est qualē Christus instituit cum expressa sanctissimæ Trinitatis invocatione.

194. Ad secundum respondent aliqui, hanc epistolam esse supposititiam, aut saltem dubiam. Veruntamen si etiam S. Bernardi sit, licebit nobis a pri. ita ipsius opinione recedere, ne a communī aliorum doctrina recedamus. Privatam vero fuisse suam hanc opinionem fatetur ipse Bernardus initio ejusdem epistolæ dicens: *Breviter vobis de proposita quæstione respondemus, sine præjudicio tamen sanius sapientis.*

Quæres primo, utrum valeat baptismus collatus in nomine Trinitatis, sine distinctione personarum?

195. Resp., ita olim visum fuisse Card. Cajetano in Comment. ad 5. P. quæst. 66. art. 5. (quamvis modo hæc sententia jussu Pii V. erasa sit), cuius hæc erat potissima ratio, quod nihil plus significatur, dicendo, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, quam dicendo, *In nomine sanctissimæ Trinitatis.* Aliqui Scholastici idem senserunt, ut Petrus Lombardus qui Parisinæ præ-

præfuit Ecclesiæ post medium Sæc. XII., & Libros Sententiarum scripsit.

196. Verumtamen si hujusmodi ratiocinio locus detur, etiam dici poterit, valere baptismum *in nomine Dei*, quia Deus est unus, & trinus; etiam *in nomine Spiritus sancti*, quia Spiritus sanctus necessario importat cognitionem Patris, & Filii, a quibus procedit. Multoque magis valebit baptismus mutatis nominibus Patris, Filii, & Spiritus sancti, & substitutis aliis nominibus innascibilis, & genitoris, verbi, imaginis, vel geniti; tum domini, & amoris procedentis; quod tamen negat S. Thomas 3. P. quæst. 66. art. 5. ad 7. inquiens: *Ali significandum tres Personas in forma baptisnatis assumunt illa nomina, quibus communius consueverunt nominari Personæ in illa lingua; nec in aliis nominibus perficitur Sacramentum.* Dicendum est igitur, minime licere verba illa mutare, quæ Christus ipse apertissime suis Discipulis præscripsit; & quibus Ecclesia hactenus usus fuit. Unde Dominicus Soto gravissimus Theologus ita concludet: „*De baptismate in nomine Trinitatis nullatenus arbitror hæsitandum, sed negandum prorsus validum esse.* Quare ego sic baptizatum, non sub conditione, ut in re dubia, sed absolute tanquam non baptizatum baptizarem.“ In IV. Sent. Dist. 5. quæst. un. art. 6.

197. Si tamen in prolatione trium Personarum corruptio accidentalis haberetur, vel ex defectu linguae, vel ex imperitia sermonis, irritum non fieret Sacramentum. Unde apud Gratianum Dist. IV. *De consecr.* cap. Retulerunt habetur decretum Zachariæ Papæ ad Bonifacium, quo approbavit baptismum a quodam imperito his verbis datum: „*Baptizo te in nomine Patriæ, & Filia, & Spiritus Sanctæ.* Si tamen, subdit Pontifex, ille, qui baptizavit, non errorem introducens, aut hæresim, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis: infringendo linguam, ea verba dixisset, “*Sed quæ mutationes censem̄ sint substantiales, quænam accidentales, uberioris disquirere solent Theologæ Moralis Tractatores.*

Quæres secundo, an fuerit aliquando in primitiva Ecclesia collatum baptismus in solo nomine Jesu Christi, omissa expressa, & distincta personarum Trinitatis mentione?

198. S. Thomas in laud. sæpius quæst. 66. art. 6. postquam docuisset, necessariam esse invocationem Trinitatis sensibilibus verbis, obiicit sibi, Act. VIII. 12. dici, quod *in nomine Jesu Christi baptizabantur viri, ac mulieres* (quod sæpius in iisdem Actibus repetitur; nec ullibi indicantur, Apostolos baptizasse *in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*) Ita autem respondet: „*ex speciali Christi revelatione Apostoli in primitiva*

(a) Qui in IV. Dist. III. quæst. 2. Non audeo dicere, inquit, quod baptizatus hodie *in nomine Christi* esset baptizatus, sed nec audeo dicere, quod non esset baptizatus, quia non lego, ubi fuerit ea dispensa-

Ecclesia in nomine Christi baptizabant, ut nomine Christi, quod erat olosum Judæis, & Gentilibus, honorabile redderetur per hoc, quod ad ejus invocationem Spiritus sanctus dabatur in baptismō. “*In corpore articuli jam dixerat, si pretermittatur aliquid eorum, quæ Christus instituit, Sacramentum efficacia carere, nisi ex speciali dispensatione ejus, qui virtutem suam sacramentis non alligavit.* Hanc Angelici Præceptoris sententiam multi, gravesque Theologi amplexi sunt, ut ejusdein Angelici præceptor Albertus Magnus, S. Bonaventura, Jo. D. Scotus (a), quem Scotistæ sequuntur, aliquique tam veteres, quam recentiores. Eamdenique non ita pridein illustravit Jos. Aug. Orsi, qui postea in amplissimum S. R. E. Cardinalium senatum cooptatus fuit, in *Dissert. Hist. de baptismo in nomine Jesu Christi collato Mediol.* 1755. in 4.; quam deinde confirmavit in *Vindictis Dissert. de bapt. in nomine J. C. a Sorbonico Doctore (P. Drouven) objectis.* Florentiæ 1755. in 4.

199. Attamen non unus Drouven huic opinioni contradixit, sed nonnulli alii fideles alioquin S. Thomæ Discipuli, ut Melchior Canus Lib. VI. *De loc. theol.* cap. 8. ad 7. Vinc. Contenson. in *Theol. mentis, & cordis Lib. VI. Dissert. 5. cap. 1.*, Dom. Soto in IV. *Sentent. Dist. 5. quæst. un. art. 6.* (qui tamen addit, probabile sibi videri, Apostolos nomen Jesu Christi formulæ baptismi admisuisse, dicentes: *In nomine Patris, & Filiij ejus Jesu Christi, & Spiritus sancti*), Hyac. Serry Disp. II. *De sacrament. Præl. IV.*, & alii contendentes, Angelicum Præceptorem, non absolute id de Apostolis assertuisse; sed facta hypothesi, quod Apostoli baptizaverint in solo nomine Jesu Christi, docere, id ab iis fieri non potuisse, nisi ex dispensatione divina, quæ ipsis per revelationem innotuerit. Unde in IV. Dist. 5. qu. 1. art. 5. quæstiunc. 2. ad 5., dicit, Apostolos hoc facere non potuisse, nisi ex familiari consilio Spiritus sancti. Unde infert, quod *hoc etiam Ecclesia nunc posset, si speciale præceptum a Spiritu sancto haberet, non autem propria auctoritate ... Et modo non esset baptismus, si quis in Christi nomine baptizaret &c.*

200. Ita mentem S. Thomæ explicant non modo land. Drouvenius, sed etiam Nat. Alexander Dissert. XIII. in Sæc. III., & in *Theol. Dogmat. Morali Lib. II. cap. 1. art. 5.* & Jo. Vinc. Patuzzi in *Ethica Christiana Tract. X. P. II. cap. 6.* Sic etiam hypothetice loquitur Catechismus Rom. P. II. cap. 2. n. 15. inquiens: *Quod si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est, cum Apostoli in nomine tantum Domini Jesu Christi baptizarent, id quidem Spiritus sancti afflatu eos*

rio revocata. In hoc ergo casu reputo dubium, an talis sit baptizatus. Attamen P. Ant. Hiçquæus in Comment. Scotum in negativam sententiam, quæ est communior, magis inclinatum fuisse, contendit.

eos fecisse nobis exploratum esse debet, ut initio nascentis Ecclesiae Iesu Christi nomine, prædicatio illustrior fieret, divinaque, & immensa ejus potestas magis celebraretur. Post autem num. 16. aliam sententiam insinuat, scilicet dici Apostolos baptizasse in nomine Christi, ut significetur, ipsos contulisse baptismum, non quia a Joanne, sed qui a Christo Domino traditus esset; tametsi a communi, & usitata forma, quæ distincta trium Personarum nomina continet, Apostoli non discederent.

201. Eminentissimus Card. Vincentius Gotti Tract. de Baptismo quest. I. Dab. 7. §. 4. utramque sententiam probabilem reputat; primam quidem S. Thomæ, quia conformior est multis sacrae Apostolorum historiæ locis litteraliter intellectio; alteram vero, quia magis consonat verbis Christi, qui Apostolis jussit baptizare in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Nec tamen putat, se a S. Thomæ mente recedere, quia dum dicit, non valere baptismum in solius Christi nomine collatum, loquitur absolute; dum autem assentit, Apostolos ex dispensatione divina baptizasse in solius Christi nomine, loquitur hypothetice. Ipsius vestigia pressit Car. Ren. Billuart in Tract. de Baptismo Dissert. I. art. 4. §. 5. utriusque partis momenta expendens, & nihil concludens.

C A P U T IX.

De baptismo præcepto, & necessitate.

202. Mirandum certe est, post tam multa, & perspicua sacrarum Scripturarum testimonia, quibus origo, institutio, materia, forma, & necessi-

tas baptismi declaratur, & post tam constantem Ecclesiae ab ipsis Apostolis usque ad nos derivatum baptizandi usum, inventos fuisse, & adhuc inveniri, qui in re tanti momenti, & tam aperte a veritate longissime recesserint. Eos, qui de institutione, materia, & forma errarunt, capitibus superioribus confutavimus. Sequitur modo, ut sumimam hujus Sacraenti obligationem contra veteres, novosque hæreticos vindicemus (b).

203. Sed primo in memoriam revocanda est communis Theologorum doctrina, duplificem esse baptismi suscipiendi necessitatem, alteram præcepti, qua soli adulti adstringuntur, & gravis culpa rei sunt, qui eam voluntarie violant: alteram medii, seu finis, qua obligantur etiam infantes, qui incapaces sunt præcepti, ut sine Baptismo salutem consequi nullatenus possint. Id uberioris declarabit sequens.

PROPOSITIO.

Baptismus omnibus hominibus necessarius est ad salutem consequendam, necessitate medii, seu finis; adultis vero etiam necessitate præcepti.

204. Prob. prima pars luculentissimis sacr. literarum verbis. Nam Jo. III. 5. Christus ipse Nicodemo dixit: *Amen amen dico tibi, nisi qui renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Porro hæc Jesu Christi verba de omnino baptismi necessitate semper intellexit Ecclesie, ut testis est S. Fulgentius De fide ad Petrum cap. 5. inquiens: „Ex ipso tempore, quo Salvator noster dixit: *Si quis renatus non fuerit &c.*, absque Sacramento ba-

„pti-

necessitatem eo redigi, ut habeamus aliquod signaculum, vel sigillum divinarum promissionum. Vid. eorum definitiones baptismi supra n. 4. & seq. allatæ. Hinc Jo. Wiclefus eorum prodromus baptismi necessitatem absolute negavit, docens sine baptismo aque infantes ipsos salvari posse, ut testis est Thomas Valdensis Toin. II. De Sacram. cap. 69. quam impian doctrinam secutus est Ulr. Zwinglius De vera, & falsa religione, ubi de baptismo. Calvinus quidem aliquando visus est, divinum baptismi præceptum agnoscere; sed Lib. IV. Institut. cap. 16. aperte asserit, non arceri a regno cœlorum infantes, quos e presenti vita migrare contigit (Vid. supra n. 4.) & postea n. 20. hæc addere non est veritas: *Quantum danni inverterit dogma illud male exppositum, baptismus esse de necessitate salutis, pauci animadvertunt.* Longius progressi Sociniani præceptum fuisse a Christo baptismum pertinaciter negant. Quod si hoc fuisse a Christo mandatum aliquando concedunt, dicunt, hoc mandatum non respicerere nisi Judæos, qui legalibus istis ablutionibus assueti jam erant. Ita Socinus in Dispnt. De Baptismo, quem secuti sunt Smaleius, Volkelius Ostodrodus &c. Nec procul absunt ab hoc errore Remonstrantes, quos esse in Socinianismum proclives, alibi jau notavimus. Vid. sup. not. ad n. 7.

(a) Eos, qui materiam, vel formam baptismi aut vitiantes, aut prorsus rejicientes baptismum ipsum consequenter tollebant, recensuimus in not. ad num. 12., & in not. ad num. 16. Sed alii fuerunt, qui aperte nullam baptismi necessitatem esse blasphemabant. Tales fuisse Cainitas notavimus ex Tertulliano supra Theodoreum Lib. I. *Hæret. fabularum* memorat quosdam hæreticos *Ascredutas*, qui ut cetera Sacraenta, ita & baptismum rejiciebant. Massaliani, vel Messaliani, de quibus verba fecimus Tom. IV. ad delendum peccatum originale frustra baptismum suscipi, docebant, nisi judges ad Deum funderentur orationes, dicti propterea *Eὐχήται*, seu *Orantes*. Pelagiani potius effectum, quam necessitatem baptismi negabant; ipsum enim esse necessarium confitebantur, non ad delendum peccatum originale, sed ut pateret ingressus ad regnum cœlorum; excipiens tamen est Vinc. Victor, qui teste S. Augustino Lib. III. De anima cap. 15. docebat, parvulos sine baptismo decedentes ire modo non in regnum cœlorum, sed in paradisum, postea vero in resurrectione mortuorum etiam ad regni cœlorum beatitudinem pervenire.

Multo pejus haec in parte errarunt Novatores: positio enim perverso illo principio justificationis gratiam non nisi per fidem obtineri, sequebatur, inutile esse baptismi Sacraimentum, vel totam ejus utilitatem, aut

„ plismatis nec regnum cælorum potest quisquam accipere, nec vitam æternam.“ Gennadius item *De Ecclesiast. dogmat.* cap. 74. inter firmissima Ecclesiæ dogmata hoc reponit, inquisiens: *Baptizatis tantum iter salutis esse credimus* (a). Et S. Ambrosius Lib. II. *De Abraham* cap. 11. expendens memorata verba: *Nisi quis renatus fuerit &c. Utique, inquit, nullum excipit, non infantem, non aliquam præventum necessitate.* Et facile nobis esset longam latinorum, græcorumque Patrum seriem hic texere, qui ex laudatis Christi verbis indeclinabilem baptismi necessitatem collegerunt.

205. Nec alia unquam fuit Ecclesiæ græca, atque Communionum Orientalium doctrina: semper enim relata Christi verba de omnimoda baptismi necessitate ad salutem intellexerunt (b). Atque hanc perpetuam universæ Ecclesiæ traditionem secuti Patres Tridentini Sess. VII. can. 5. de Baptismo ita definierunt: *Si quis dixerit, baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.*

206. Prob. secunda pars ex clarissimis, ac sollemmissimis verbis Christi Domini Matth. XXVIII. 19. ita Apostolis præcipientis: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos &c.; & Mariæ XVI. 15. Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creature.* Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit. Hoc autem præceptum esse universale, & perpetuum, non autem temporarium, ut perperam contendunt Neophytiani, ex ipsis allatis verbis liquet; & probari etiam potest ex eo, quod eodem modo dicitur necessarius baptismus ad salutem, quo necessaria est fides in Evangelium Iesu Christi, sed ipsi fatidibus adversaris est omnibus adultis, & erit semper præcepta, & necessaria: ergo etiam Baptismus.

207. Neque valet illa Vossii observatio, Christum non dixisse: *Qui non crediderit, & baptizatus non fuerit, condemnabitur.* Non inquam valet; fuisse enim supervacanea illa additio, qui enim credituri non erant, certe baptismum non suscepiebant.

208. S. Thomas 5. P. quæst. 68. art. 1. addit hanc validissimam theologicam rationem. „ Ad

(a) Non video, qua de causa Tournellius Fulgentium, & Gennadius in parte deserendos esse velit. Non eos deseruit S. Thomas, sed si quid durius in eorum verbis erat, benigne explicavit 3. P. quæst. 68. art. 2. ad 2., scilicet quod votum baptismi non absolvat a reatu poenit., sicut absolvit baptismi Sacramentum, & martyrim; & ideo inorientes cum solo baptismi voto salvos quidem esse, sed quasi per ignem, ut inquit Apostolus 1. Corinth. III. 5.

(b) Consulendus Eus. Renaudotius Tom. V. *Perpetuit. Fidei* Lib. II. cap. 1. & seq., ubi solita sua eruditio nis copia authenticity monitionis id probat primo de Ecclesiæ græca, quæ Calvinistica Cyrilli dogmata etiam in hac materia condegnavit; deinde de omnibus

„ illud homines tenentur, sine quo salutem consequi non possunt: manifestum est autem, quod nullus potest salutem consequi nisi per Christum; unde & Apostolus dicit Roman. V. 18.: *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* Ad hoc autem datur baptismus, ut aliquis per ipsum regeneratus incorporetur Christo, factus membrum ipsius, unde dicitur Gal. III. 27. *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Unde manifestum est, quod omnes ad baptismum tenentur, & siue eo non potest esse salus hominibus.“

209. Objicit primo Calvinus. Illa Christi verba Jo. III. *Nisi quis renatus fuerit &c. non habet intelligentia materialiter de aqua, sed de gratia Spiritus sancti, quæ utique necessaria est ad salutem, quæ tamen sine Baptismo haberi potest per fidem justificantem.* Id probat Calvinus ex verbis Jo. Baptistarum apud Lucam III. 16. de Christo dicentis: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, O igne, ubi ignis non nisi metaphorice accipi potest; unde etiam aquæ baptismus metaphorice est intelligendus (b).* Ulterius ipse Christus in seq. versic. Jo. III. solius Spiritus mentionem facit: vers. 6. *Quod natum est ex Spiritu, spiritus est;* & vers. 8. *Omnis, qui natus est ex Spiritu.*

210. Resp., veram aquam fuisse ibi a Christo significatam, ut ostendimus supra num. 113. seq. tam ex aliis parallelis Scripturæ locis, quam ex constanti sancti Patrum doctrina, ac perpetuo Ecclesiæ usu. Quid etiam intelligatur nomine *ignis*, explicatum est n. 56., scilicet vehementia charitatis Spiritus sancti; vel ul aliis placet, visibilia ejusdem Spiritus S. dona, quæ non solis Apostolis, sed aliis etiam fidelibus in primitiva Ecclesia data fuisse legimus. Nec obsunt verba sequentia, quæ nihil aliud indicant, quam effectum baptismi, scilicet nativitatem spiritualem, quæ tribuitur quidem aquæ, tanquam instrumento, Spiritui autem sancto, ut causæ principali.

211. Iust. primo. Jo. VI. 54. dixit Christus: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & bibieritis ejus sanguinem; non habebitis vitam in vobis; atqui ex istis verbis nemo colligit omnimo-*

pene populosissimis Communionibus Orientalibus, quæ cum in multis articulis tam a nobis, quam a Græcis dissentiant, nobiscum tamen, & cum Græcis convenient in confitenda baptismi necessitate.

(c) Calvinum in falsa hujus loci interpretatione precesserat Ulr. Zwinglius in Lib. *De bap.* T. II. aquam exponens de agnatione Christi, & de consolatione fratris. Secuti autem sunt Petrus Martyr in *Loc. Commun.* class. 4. cap. 9. sect. 26., Buisserus in Jo., Vorstius in *Anti-Bellarmino* T. III. ad *Thesim* 1. & 5., Piscator in *Schol.* ad hunc loc., Theod. Beza, & alii; quo factum est, ut in *Confess.* Helveticis, & Gallicis, ubi de Baptismo, hæc verba, tanquam ad Baptismum non spectantia, omittentur.

modam necessitatem sumendi Eucharistiam: hanc enim non esse parvulis necessariam fatetur Synodus Trid. Sess. XXI. cap. 4.: ergo pariter ex aliis similibus Joann. III. *Nisi quis renatus fuerit &c.* omnino non eruitur baptismi necessitas.

212. Resp. cum S. Thoma 5. P. quæst. 65. art. 4. ad 2., illud verbum Domini Jo. VI. esse intelligendum de spirituali mandatione, & non de sola Sacramentali, ut Augustinus exponit *Tract. XXVI. in Joan.* Et certe hujusmodi mandatio spiritualis, quæ est in Christo manere, & illum manentem in se habere, omnibus omnino est necessaria, non minus quam baptismus. Quod si ea verba intelligantur de Eucharistiæ Sacramento, tunc dicendum est, illa pertinere ad adultos, quos ibi alloquebatur Christus dicens: *nisi manducaveritis, & qui Eucharistici cibi sumendi capaces sunt: verba autem ejusdem Salvatoris Jo. III. ad omnes homines sine exceptione pertinere; ac propterea generaliter, & majori expressione prolata sunt: Nisi quis &c.* Præterea in his, aliisque similibus attendi debet Sanct. Patrum doctrina, ac perpetuus Ecclesiæ usus, ex quibus, velint, nolint Heterodoxi, germanum Scripturarum sensum haurire oportet.

213. Inst. secundo. Verba illa: *Nisi quis renatus fuerit &c.* non continent, nisi præceptum positivum, a cuius observatione excusat ignorancia, vel impotentia. Id tradit S. Augustinus Lib. IV. de Bapt. cap. 22. utens exemplo latronis, qui sola fide salvatus est. „Quantum, inquit, valeat etiam sine visibili Sacramento baptismi, quod ait Apostolus, corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, in illo latrone declaratum est. Et addit: Sed tunc impletur invisibiliter, cum ministerium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit”.

214. Resp., hanc doctrinam veram esse, quando baptismus aquæ baptismi voto, vel martyrio suppletur. Verumtamen ibidem S. Pater tantam agnoscit baptismi aquæ necessitatem, ut doceat, ab ipsis etiam suscipi oportere, qui per charitatem amici Dei facti jam sunt, ut illi in quibus donum Spiritus sancti eminebat: qui *baptizati sunt tamen, & in hoc facto apostolica extat auctoritas.* De parvulis autem, qui certe impotentia excusari debent, si hæc posset aliquos excusare, ita loquens Augustinus in epist. CLXVI. ad Hieronymum cap. 7.: „Quisquis dixerit, quod in Christo vivificabuntur etiam parvuli, qui sine Sacramento ejus participatione de vita exeunt, hic profecto & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam, ubi propterea cum baptizandis parvulis festinatur, & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo vivificari omnino non posse.”.

215. Inst. tertio. Non est credibile, Servatorem nostrum iis verbis voluisse reddere viam æternæ salutis difficultiorem, quam fuerit in veteri lege: sed tunc poterant homines salvari sine Baptismo; ergo &c.

216. Respondet S. Thomas 5. P. quæst. 68. art. 1. ad 1. „Nunquam homines potuisse salvari, etiam ante Christi adventum, nisi fierent membrorum Christi; quia, ut dicitur Act. IV. 12., non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. Sed ante adventum Christi homines Christo incorporabantur per fidem futuri adventus, cuius fidei signaculum erat circumcisio, ut Apostolus dicit Roman. IV. Ante vero quam circumcisio institueretur, sola fide, ut Gregorius dicit (Vid. sup. Diss. I. n. 59.), cum sacrificiorum oblatione, quibus suam fidem antiqui Patres profitebantur, homines Christo incorporabantur. Post adventum etiam Christi homines per fidem Christo incorporantur, secundum illud Ephes. III. 17. *Habitare Christum per fidem in cordibus nostris.* Sed alio signo manifestatur fides rei iam præsentis, quam demonstraretur, quando erat futura; sicut etiam aliis verbis significatur præsens, præteritum, & futurum. Et ideo licet ipsum Sacramentum baptismi non semper fuerit necessarium ad salutem, filios tamen, cuius baptismus Sacramentum est, semper necessaria fuit.” Ceterum nemo sanæ mentis negaverit, baptismum esse multo faciliorem, quam circumcisioem, quæ non nisi a peritis, & non sine sanguinis effusione, atque etiam aliquando non sine periculo mortis fieri poterat.

217. Objicit secundo idem Calvinus. Fœdus sempiternum a Deo initum cum Abraham Gen. XVII. 7., ut esset ejus Deus, & seminis ejus, adhuc viget in filiis Christianorum, dicente Apostolo Roman. IV. 11. Abraham accepisse signum circumcisiois signaculum justitiae, & filiei, quæ est in præputio, ut sit pater omnium credentium per præputium &c.; & ad Gal. III. 7. Qui ex fide sunt, ii sunt filii Abraham. Et adhuc clarus S. Petrus Act. II. 39. inquietabat: *Vobis enim est re promissio, & filiis vestris.* Filii igitur Christianorum non est necessarius baptismus ad justitiam consequendam, sed sufficit fides parentum, ut in veteri testamento fides parentum sufficiebat filiis incircumcisio. His addit Calvinus ea Apostoli verba 1. Corinth. VII. 14. *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem: alioquin filii vestri immundi essent; nunc autem sancti sunt.* Quæ iis conformia sunt, quæ idem Apostolus habet Roman. VI. 16. *Si radix sancta, etiam rami.*

218. Resp. ad primum, fœdus initum a Deo cum patre nostro Abraham adhuc durare, sed conditions fœderis esse mutatas: in veteri enim testamento requirebatur fides in venturum Messiam, in novo necessaria est fides in Messiam, qui jam advenit. In veteri testamento requirebatur pro signaculo fidei circumcisio; in novo circumcisioni suffictus est baptismus (Vid. dicta n. 15. & seq.). Denique in vet. test. defectu circumcisionis sufficiebat ad salutem parvolorum fides parentum; in novo autem voluit diuinus nos-

ster Legislator, ut fidei adjungeretur baptismus: *Qui crederit, & baptizatus fuerit, salvus erit, Matri XI.* Hoc patet ex Evangelio, hoc tradidere sancti Patres, hoc deum per perpetuo usu servavit Ecclesia, & hoc nobis sufficere debet. Ita olim respondebat Tertullianus sclestissimis Calvinis dicentibus, „baptismum non esse necessarium, quibus fides satis est, inquiens cap. 15. De baptismo: Fuerit salus retro per fidem iudicium ante Domini passionem, & resurrectionem ejus... Postea lex tingendi imposta est, & forma prescripta: Ite, inquit, docete &c. Huic legi collata definitio illa: Nisi quis renatus &c. Obstrinxit fidem ab baptismi necessitate; itaque omnes exinde credentes tingeantur.”

219. Locus Apostoli non adeo facilis visus est sacris Interpretibus, unde varias nobis dederunt illius expositiones. Illud tamen animarvertendum est, non posse ea verba de vera, & proprie dicta sanctitate intelligi: quis enim intelligat, virum infidelem esse vere, & proprie sanctificatum coabitando cum muliere fidei? Quomodo sanctus, qui in infidelitatis tenebris, & in umbra mortis sedet? Manifestum est igitur, Apostolum de veritate, ac proprie dicta sanctitate non loqui; & sic quod dixit, filios sanctos esse, non significare, filios parentum nasci ita sanctificatos, ut nova baptisini generatione non indigeant; cum e contra apertissime doceat sine ulla exceptione nos nasci filios irae. Præclare S. Augustinus Lib. III. De peccat. meritis, & remission. cap. 12. „Nec conjuges fideles, ait, quantumlibet sanctis & justis conjugibus hæreant, ab iniqüitate mandantur... Nec parvuli de quibuslibet sanctis, justique procreati, originalis peccati reatu absolvuntur, nisi in Christo fuerint baptizati.

220. S. Thomas Lect. II. in hunc locum dupliciter verba Apostoli exponit: primo dici conjugem infidelem, sanctificari per fidem, quia aliquando contingit, quod unus per alium convertatur ad fidem, & sic sanctificatur: & hoc jam forte contigerat, sicut Sisinnius per Theoloram Romæ tempore Clementis conversus est. Affert etiam exemplum Sanctæ Cæciliæ, quæ virum suum convertit ad fidem. Deinde aliam tradit expositionem, scilicet quod nullum immundiciem contrahat fidelis ex cohabitatione, vel ex commixtione cum infideli, sed servat verum pulicium secundum Augustinum: unde Apostolus hortatur conjugem fidem; ne discedat ab infideli, dummodo iste consentiat, simul habitare sine contumelia Salvatoris nostri. Similiter exponit Angelicus postrema verba: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt; quia nempe si coniugis fidelis ab infideli discederet, & alteri

coniugareretur, filii, qui nascerentur, essent immundi, seu spurii; si autem ambo coniuges simul maneat, filii sunt sancti, idest mundi, quia de legitimis conjugis nati. Hanc Paulini textus explicationem ante S. Thomam tradiderat Augustinus Lib. I. De serm. Domini in monte cap. 16. & Lib. III. De pecc. mer. & remiss. cap. 12.

221. Dices. Saltem qui ad vitam æternam sunt prædestinati, nascuntur jam sanctificati. De Jacob enim, qui omnium prædestinatorum typus fuit, Paulus dicit Rom. IX. 11. sequ., quod antequam nasceretur, esset jam a Deo dilectus: quæ Dei dilectio sine gratia sanctificante esse non potest.

222. Resp., hoc argumentum, si quid probaret, probaret etiam, prædestinatos nullum contrahere peccatum originale, cum ab æterno sint a Deo dilecti, & dilectio Dei non possit simul esse cum peccato; cum tamen ipse Calvinus Lib. IV. Inst. cap. 16., ut contra Anabaptistas parvulos baptizandos esse evincat, utitur potissimum hoc argumento, quod illi mortui sint in Adam, nec possint vivificari, nisi in Christo (a). Addo, hinc etiam consequi, homines prædestinatos nunquam posse a gratia sanctificante excidere; quem intollerabilem Calvinistarum errorem invitis argumentis confutavimus Tom. VI. P. II. cap. 5.

223. Dicendum est itaque, æternam prædestinationem dilectionem in eo esse sitam, quod Deus isidem efficacia auxilia ab æterno præparavit, quibus a peccato originis certissime liberarentur; sicut ut eos liberabit ab aliis lethalibus culpis, in quibus eos labi perimerit. Sic Deus ab æterno dilexit latronem, cui in ipso mortis articulo efficacem conversionis gratiam, & finalem perseverantiam concessit. Et sic etiam diligit multos infidelium filios, quos minime sanctificatos nasci & ipsi Calviniani fatentur; quos tamen misericors Deus ad fidem, & baptismum perducere æterna prædestinatione dedit.

224. Obj. tertio. Ex veteris Ecclesiæ praxi non apparet summa illa, quam nos prædicamus, baptismi necessitas. Nam primo nota est illa consuetudo, quasi generalis, differendi baptismum usque ad adultam ætatem, immo ad seunium, & mortem cum periculo moriendi sine illo sacro lavacro. Eusebius Lib. IV. De vita Constantini cap. 62. testis est, hunc primum Christianum Imperatorem baptismum nouisi postremo vita sua anno recipisse; idque ab eius filio Constantio, aliisque multis factum est. Additur ea Ecclesiæ praxis, immo expressum S. Leonis decretum Epist. IV. cap. 5., ut solemniter baptismus non conferretur, nisi diebus Paschatis, & Pentecostes: non est autem verisimilis haec veterum negligentia, si tantam esse existimassent illius necessitatem. Secundo, notum

pa-

psis argumentis, quæ antea refutaverat, contra eos ut debuit, ut infantes baptizandos esse evinceret. Id mirandum non est, quia falsa systemata sibi cohærente non possunt.

(a) Nostri Controversistæ scite notarunt apertam Calvini repugnantiam, qui primum inutili conatu baptismi necessitatem tollere ausus est, postea contra Mich. Servetum, aliosque Anabaptistas disputans in i-

pariter est, aliquos diu in Catechumenatu gratiam baptismi expectare debuisse; pro iis tamen, si in eo statu morerentur, orare consuevit Ecclesia, & sacrificia offerre, bene ominans de eorum salute; & hac in re digna lectu est Oratio S. Ambrosii in funere Valentiniiani junioris, qui obiit sine baptismo occisus ab Arbogaste. Tertio, fuisse de eorum salute bene speratum, qui in unitate Ecclesiae sine baptismo obabant, nobis indicat S. Cyprianus Epist. LXXXIII. ad Jubajanum, ubi suæ, & Astorum doctrinæ de rebaptizandis hæreticis illud opponit: *Quid ergo fiet de his, qui in præteritum de heresi ad Ecclesiam venientes sine baptismo admissi sunt?* Respondet autem: *Potens est Dominus misericordia sua indulgentium dare, & eos, qui ad Ecclesiam simpliciter admissi in Ecclesia dormierunt, ab Ecclesia suæ munieribus non separare.* Hinc etiam doctrinam anabaptismi ad puram disciplinam spectare creditum fuit, & posse utraque consuetudinem baptizandi, vel non baptizandi hæreticos salvo fidei, & charitatis vinculo servari. Vid. sup. Diss. II. n. 141. Demum, non pauci Catholici Theologi id ipsum docuerunt, innixi potissimum iis S. Augustini verbis (allegatis a Petro Lombardo in IV. Dist. IV.) dicentis Lib. IV. *De bapt. cap. 22. Baptismi vicem... impleri invisibiliter, cum ministerium baptismi, non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit.*

225. Resp. ad primum, perniciosum illum differendi baptismum abusum fuisse semper a Sanctis Patribus, & Pastoribus Ecclesiae improbatum, ut videri potest apud Chrysostomum Hom. XIII. in epist. ad Hebr. apud S. Gregorium Nyssenum in Orat. adversus eos, qui differunt baptismum, apud alterum Gregorium, scilicet Nazianzenum Orat. XI. *de baptismo*, apud Cyrillum Jerosolymitanum Catech. III. &c. &c.; unde apparet, Ecclesiam semper agnoscisse summam baptismi necessitatem ad consequendam salutem. Nec obest, inveniri, pios etiam viros baptismum diu distulisse; ut enim inquit Benedictus XIV. Lib. XII. *De Synodo Diœces. cap. 6. n. 7. ex peculiaribus factis hujusmodi nec exemplum, nec forma desumi debet, quamvis reprehendenda generaliter non sint, ubi agatur de probis viris, aut sanctitate illustribus (a).*

226. Quod additur de Constantini Imperatoris baptismo, non omnino certum est: adhuc enim

supersunt viri eruditi, qui cum Barónio, Blanchinius, Cano, alisque Eusebii fidem suspectam habent, cum alii historici vetera monumenta, & nonnullæ rationes valde graves nobis persuadeant, hunc Augustinum religione, ac pietate commendatum, statim post suam conversionem fuisse Catechumenum factum, ac poste a Sylvestro Rom. Pontifice baptizatum. Vid. laud. Blanchinius in not. 34. ad Tom. II. Anastasii Bibliothecarii, & P. Manachius *Orig. & Antiqu. Christian.* T. II. pag. 252. Veruntamen si etiam subscribamus recentioribus, qui Eusebium secuti asserunt Constantinum fuisse Nicomediae baptizatum, cum Jerosolynam pergeret, ut devotionis ergo in Jordane baptizaretur, id minime evinceret, agitam non fuisse summam baptismi necessitatem ad salutem consequendam; quanvis pius ille Imperator eum suscipere tamdiu distulerit.

227. Ecclesia quidem aliquando consuevit certis anni diebus solemniore ritu baptismum conferre, ita tamen ut necessitate urgente quocumque tempore, quocumque loco, immo a quibuslibet ministris illum conferri permetteret; ut colligitur ex epist. S. Cypriani ad Fidum, ex Siricio in epist. ad Himerium Tarragonensem Episcopum, & Innocentio I. epist. ad Victricum, aliisque ecclesiasticis monumentis. Notanda hæc Siricij verba: „Ne ad nostrarum pernicie tendat animarum, „si negato desiderantibus forte salutari, exiens „unusquisque de sæculo, & regnum perdat, & „vitam. *Tum hæc alia Leonis Magni in Decr. IV. cap. 6.* Sic ad has duas festivitates (*Paschæ, & Pentecostes*) incolument, & in pacis securitate degentium libera vota diffirimus, ut in mortis periculo, in obsidionis discrimine, in persecutionis angustiis, in timore naufragii nullo tempore hoc veræ salutis singulare remedium „cuique denegemus?“.

228. Ad secundum observandum est, variam fuisse in variis casibus disciplinam circa catechumenos mortuos absque baptismo. Concilium Baccarense II. can. 18. yetuit, *oblationis commemorationem, & psallendi officium pro iis impendi*, quemadmodum vetuerat can. 16. id ipsum pro suicidis. Nonnulli Patres eadem severitate utendum censuerunt, ut S. Leo Magnus epist. CVIII. ad Theodorum Forojuiliensem cap. 5. (b), & Gelasius I. in Concilio Rom., quem utrumque laudat Vi-

gi-

art. 3. His addendum, ex veteri Ecclesiae usu Catechumenis in graviora peccata lapsis dilatam fuisse baptismi gratiam, ut ostendit Jos. Binghamus *Orig. & Antiquit. Christ.* Lib. X. cap. 2. §. 17.

(b) Ubi quid de paenitentium statu habeat, Ecclesiastica regula exponens, inquit: „Si aliquis eorum ... quoque interceptus obstaculo a munere indulgen-“ tia presentis exciderit & priusquam ad constituta remedia perveniat, temporalet vitam humana con-“ ditione finierit; quod manens in corpore non rece-“ pit, consequi exitus carne non poterit. Nec necessario est, nos eorum, qui sic objerunt, merita, actusque

(a) Multæ afferuntur hujus perniciosi abusus causæ. Aliqui putabant, satins esse differre baptismi susceptio-“ nem, quanu periculo se exponere ab ejus gratia exci-“ dendis; unde proiectioem aetatem expectabant, in qua passiones minus turbulentæ esse solent. Aliquibus ne-“ gotium facessebat severior illa, qua tunc vigebat, Ca-“ nonum paenitentialium disciplina, cui non baptizati ob-“ noxiæ non erant. Tandem nonnulli pietatis inconsultæ causa id faciebant, ut ad tantum Sacramentum recipiendum quo diutius, eo etiam melius se prepararent. Tertullianus *De bapt.* cap. 18., aliquando utile esse ba-“ ptismum differre putavit. Vid. S. Thomas 3. P. q. 63.

gilius Papa in sua Constitut. *De tribus Capitulis.* Sed alii in contrariam partem abierunt, bene de eorum salute ominantes; ut S. Ambrosius in Oratione funebri Valentiniiani junioris, qui cum esset catechumenus, & baptismum de mambus ejusdem S. Ambro. ii recipere cuperet, fraudibus, & insidiis Arbogastis occisus fuit. Porro hæc sibi contraria non sunt. Primi enim loquuntur de iis catechumenis, qui culpabili negligentia baptismum recipere non satagebant, vel suis perversis moribus eo se indignos reddebat. Alii vero de iis, qui ardenti desiderio illius obtinendi flagrabant, sed vel Catechumenatus legibus, vel aliis de causis impediti sine hoc lavacro decedebant; & quos S. Augustinus cum martyribus comparabat, inquiens Lib. IV. *de bapt.* cap. 22.: „Etiam atque etiam considerans invenio, non tantum passionem pro nomine Christi id, quod ex baptismō deerat, supplere, sed etiam fidem, conversionem, nemque cordis, si forte ad celebrandum mystrium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit, passus est; sed dum patitur, creditid“.

229. Ad tertium, jam supra Diss. II. c. 5. observavimus incohærentiam S. Cypriani, aliorumque rebaptizantium, qui modo hanc gravissimam controversiam ad solam mutabilem disciplinam, modo ad inconcussa fidei degmata pertinere docebant. Interim tameu principium firmissimum erat apud ipsos, baptismum esse ad salutem omnino necessarium; & tota illius disputationis moles in eo erat, an baptismum ab haereticis datus esset verus. Qui verum esse negabant, tintos ab haereticis iterum baptizabant: non tamen appellari volebant vere, & proprie *Rebaptizantes*, ut Diss. II. c. 5. notavimus; quia credebant se baptizare homines non baptizatos.

250. Ad postr. dico, communi omnium catholiconrum sententia baptismum esse ad salutem omnibus necessarium, sed ut diximus supra num. 9., tria distincta fuerunt baptismi genera; quorum primus, & qui solus characterem imprimit, est baptismus aquæ; alii duo *sanguinis*, & *voti*, seu *desiderii*; etiam ad salutem sufficient, quando prius haberi nullatenus potest. Atque hoc sensu acceptienda sunt objecta S. Augustini verba; qui non sine causa illam phrasim adhibuit, *baptismi vicem suppleri &c.*, ut intelligamus, martyrium, & paenitentiam non justificare, nisi quando baptismi Sacramentum haberi nequit. Sed quia in pueris rationis usu parentibus non potest esse aliquod baptismi desiderium, ac votum, ideo ipsis non aliis suffragari potest baptismus, nisi aquæ, aut sanguinis, quando neimpe occiduntur in odium

fidei Christianæ. Quod si aliqui Theologi inutili eosdem pueros salvandi studio alia excogitarunt media, ab universo fecerunt Doctorum cœtu aut confutati, aut saltem deserti fuere. Præsertim postquam Synodus Trid. Sess. VI. cap. 4. desinivit, justificationem post *Evangelium promulgatum sine lauacro regenerationis*, aut ejus voto fieri non posse. Sed de hac re agenus inferius.

251. Inst. Numis durum, ac divinæ bonitati indignum videtur, omninodam statuisse baptismi necessitatem, qua posita perire debent innumerii infantes, qui vel fatali naturalium causarum serie, vel incuria, aut ignorantia parentum, sine ulla sua culpa ad hoc Sacramentum pervenire non possunt.

252. Resp., hanc difficultatem in Pelagianorum officina procusam fuisse sæpius S. Augustino, e jusque discipulis objectam, atque ab illis non alter solatam, quam confugiendo cum S. Paulo ad inscrutabilia judicia Dei, qui Dominus est, & ex eius gratuata misericordia venit, ut multi, etiam ex infidelibus, aut impiis parentibus nati, per baptismi lavacrum regenerantur; ex ejusdem autem justitia, ut innumerii alii a massa perditionis non liberentur, & in æternum pereant.

253. Obj. quarto contra universalem Ecclesiæ consuetudinem baptizandi. Thomas a Jesu celebris in Oriente religionis præce Lib. VII. suor. itinerario cap. 5. loquens de Coptis, refert ab ipsis nonnisi post 50. dies, & nonnisi a Presbyteris baptizari infantes, nec eos curare, si absque baptismo moriantur, sicuti fieri solet apud Calyinistas, qui potius infantem sine baptismō mori permittunt, quam ipsum a laico baptizari. Idem fere testatur in *Descriptione Ægypti* Jo. Mich. Wanslebius, qui Romæ ejurata Lutheranorum secta Familiæ Dominicanæ nonnem dedit, & plures annos in Ægypto commemorationis est, addens, se vidisse in Ægypto nuptiones fieri super infantes mortuos, quibus baptismus suppleri credebatur. Quod etiam in quibusdam eorum canonibus contineri satetur ipse Renaudotius. Ulterius Zagazabo Presbyter, qui ex Æthyopia in Lusitaniam venit, in suis colloquiis cum Damiano de Goz testatus est, in illa Ecclesia communem esse opinionem, infantes sanctificari in utero matris per Sacramentum Eucharistiae a matre receptum, ut nulla proinde esset baptismi necessitas.

254. Respondet Eusebius Renaudotius, qui summa, & incredibili diligentia Ecclesiarum Orientallium ritus, consuetudines, & constitutiones examinavit, constantem in iis esse opinionem de absoluta baptismi necessitate; & magna severitate eos sacerdotes, vel parentes puniri, quorum negligentia infantes sine baptismō pereant. Non multam propterea dicit mereri fidem Thomam a Jesu, Waus-

„discretore, cum Dominus Deus noster, cuius iudicia nequeant comprehendi, quod sacerdotale ministerium inter plere non potuit, suæ justitiae reservaverit &c.“

lebium, aliosque Missionarios, aut itineratores, qui contrarium asseruerunt, seu quod illarum nationum praxim haud perfecte cognoverint, seu quod nonnullos abusus, qui in aliquas peculiares Ecclesiæ virtutem ministrorum irrepererunt, pro universali praxi, & consuetudine acceperint. Sic quod ex fide Zagazabo narrat Damianus a Goëz, matres Eucharistie Sacraumentum sumere, ut pueri in earum intero sanctiscentur, potuit esse quorundam error ex anomala pietate proveniens, nullatenus iis Ecclesiæ tribuendus; quarum recta, & orthodoxa in hoc dogmate fides constat ex Patriarchalibus constitutionibus, & antiquis canonum collectionibus, quas a quibusdam novis collectionibus caute distinguedas monet, quæ nonnisi privatrum quorundam monita continent. Affert ulterius laud. Renaudotius testimonia luculentissima præcipuum scriptorum, qui in illis communionibus floruerunt, ut sunt duo celebres fratres Ebnassalli, & Ferge-allah Echmuni, qui in Thebaide ante duos illos fratres plures canones accurate collegit, & in cap. V. baptismi necessitatem evincit ex iis Christi verbis: *Nisi qui renatus fuerit &c.* Et decretorum plane argumentum suppeditat illa Synodalis constitutio a Cyrillo Alexandrino Patriarcha edita anno 1240., ubi post declaratam suminam baptismi necessitatem ex laud. verbis *Nisi quis renatus fuerit &c.*, statuitur, solemnem baptizandi ritum admodum prolixum, aut abbreviadum esse, aut etiam prorsus omittendum, quando periculum mortis infanti baptizando imminet.

255. Objiciunt Sociniani contra alteram nostræ propositionis partem, contendentes, nullum a Christo impositum fuisse baptismi præceptum, quia permulti fuere veri Christiani nullo baptismate tincti; ut Apollo, de quo Act. XVIII., S. Joannes Baptista, Discipuli 70., quingenti illi fratres, quibus visum fuisse Christum, postquam resurrexit a mortuis, scribit S. Paulus 1. Cor. XV. 6., immo ipsi Apostoli, & Sanctissima Virgo Maria nullibi baptizari leguntur: quod certe non contigisset, si Christus verum omnibus dedisset baptismum suscipiendo præceptum.

256. Hanc difficultatem jam diluerat S. Augustinus epist. CCLXX. ad Seleucianum inquiens: „ Postquam Dominus Christus in Ecclesia sua Sacramentum novi testamenti pro circuncisione carnis sanctum baptismum dedit, & apertissime dicit: *Si quis non renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum*, jam non debemus quædere, quando quisque fuerit baptizatus, sed quoscumque legimus in corpore Christi, quod est Ecclesia, pertinere ad regnum cœlorum, nonnisi baptizatos intelligere debeamus, nisi forte quos angustia passio nis inventit, & nolentes negare Christum, antequam baptizarentur, occisi sunt, quibus ipsa passio pro baptismō deputata est. Sed nunquid hoc possumus de Apostolis dicere, qui usque a-

„ deo largum tempus habuerunt, quo baptizarentur, ut alios etiam baptizaverint? Sed non omnina; quæ facta sunt, etiam scripta inveniuntur; verumtamen facta esse ex ceteris documentis probantur. Scriptum est, quando baptizatus sit Apostolus Paulus, & scriptum non est, quando baptizati sint alii Apostoli; veruntamen etiam ipsos baptizatos intelligere debemus. Quemadmodum scriptum est, quando baptizatæ sint plebes Ecclesiarum in Ierusalem, & Samaria; quando autem baptizatæ sint aliæ plebes gentium, quibus Apostoli epistolas miserunt, non est utiliter scriptum, & tamen etiam ipsas baptizatas, utique minime dubitamus propter illam Domini sententiam: *Nisi qui renatus fuerit &c.*” Hanc Magistri sui doctrinam attulit Angelicus 5. p. qu. 58. art. 6. ad 2., ut ostenderet, Apostolos fuisse baptizatos baptismate Christi. In resp. autem ad 5. idipsum asserit de Joanne fretus auctoritate Chrysostomi, & Hieronymi. Hoc totum antea tradiderant Tertullianus de baptismō cap. 12., & Clemens Alex. Lib. V. *Hypotyposeon* apud Jo. Moschum in *Prato Spirit.* cap. 176.

257. Quantum spectat ad Apollo memoratum Act. XVIII., sup. n. 65. respondimus, ipsum jam baptizatum baptismate Joannis fuisse, postea de novo baptizatum baptismō Christi.

258. De Beatissima Virgine Maria placet ea afferre, quæ prudentissime habet Dominicus Soto in IV. Dist. V. qu. unica art. 2. inquiens: „ Profecto cum de Deipara cœlorum regina id semper asserendum sit, quod salvis sacerdotiis eloquiis ad cunulum honoris ejus conductit, credendum est, fuisse baptizatam.... Neque vero si sententiam illam teneas, quod fuerit in gratia genita, ab omniisque culpa præservata, ejus excellentissimæ sanctitati derogat, immo ad honorem ejus apponitur, quod charactere Sacramenti, quod Christus instituerat, fieret Christiana; quandoquidem quidquid gratiæ recepit, in virtute passionis Christi obtinuit, cuius Sacramentum baptismus est“. Non erat autem baptismus ille in remissionem peccatorum, ut est in peccatoriis, sed ut visibili Christi Ecclesiæ uniretur.

259. Porro hæc omnia confirmantur ex eo, quod etiam illi, qui ante baptismum gratiam justificantem intentione charitatis, immo & visibilis Spiritus sancti dona consecuti erant, præcepto tamen baptismi se subdere debuerunt. Sic Cornelius Centurius, vir justus, ac timens Deus, & alii auditores Petri, super quos cecidit Spiritus sanctus, eodem Petro jubente baptizati sunt, ut refertur Act. cap. X.

Quæres primo, quo tempore cœperit baptismi suscipiendo obligatio?

240. Diximus supra cap. IV. cum sanctis Ecclesiæ Doctoribus Augustino, & Thoma, primam baptismi institutionem esse repetendam a Christi baptismate in Jordane; obligationem tamen utendi hoc

hoc Sacramento non incepisse nisi post Christi passionem, & resurrectionem. Nunc autem addendum, id intelligi oportere post solemneum Evangelii promulgationem. Nam Synodus Tridentina Sess. VI., cap. 4. loquens de translatione hominis ab eo statu, *in quo nascitur filius primi Adæ, in statu gratiae, & adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Jesum Christum Salvatorem nostrum*, hæc subdit: *Quæ quidem translatio post Evangelium promulgatum sine lavacro regenerationis, aut ejus rito fieri non potest.* Reipsa in illa prima concione, quam post receptum Spiritum sanctum Petrus habuit ad Judæos Act. II., & qua ad tria millia Christi fidem suscepérunt, omnes baptizari voluit.

*Quæres secundo, utrum in suspicente baptis-
mum requiratur intentio?*

241. Recolenda sunt, quæ diximus Dissertatione II. cap. 6. de intentione Ministri. Quantum vero ad suspicentes, Sanctus Thomas 5. P. q. 68. art. 7. ita respondet in argum. *Sed contra: Secundum ritum Ecclesiæ baptizandi profitentur, se petere ab Ecclesia baptismum; per quod profitentur suam intentionem de susceptione Sacramenti.*

242. In corpore autem articuli ita prosequitur: „Per baptismum aliquis moritur veteri vitæ peccati, & incipit quædam vitæ novitatem, secundum illud Roman. VI. 4. *conseptuli sumus Christo per baptismum in mortem*, ut quomodo *do Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulenuis.* Et ideo, sicut ad hoc, quod homo moriatur veteri vitæ, requiritur secundum Augustinum in habente usum liberi arbitrii voluntas, qua eum veteris vitæ pœnitentia; ita requiritur voluntas, qua intendat vitæ novitatem, cuius principiu[m] est ipsa susceptio Sacramenti. Et ideo ex parte baptizati requiritur voluntas, sive intentio suscipiendo Sacramentum. *Et in resp. ad 2.* Si in adulto, inquit, deesses intentio suspiciendi Sacramentum, esset rebaptizandus. Si tamen hoc non constaret, esset dicendum: *Si non es baptizatus, ego te baptizo.*”

Quæres tertio, utrum fides requiratur ex parte baptizati?

245. Respondet Angelicus cit. quæst. art. 8. negative cum S. Gregorio Papa dicente Lib. IX. epist. 61.: „Ab antiqua patrum institutione didicimus, ut qui apud hæresim, in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeant, aut unctione chrismatis, aut imposi-

„tione manus, aut sola professione fidei, ad sibi num matris Ecclesiæ revocentur”.

244. Postea in corp. art. ita suo more profunde ratiocinatur: „Duo efficiuntur in anima per baptismum, scilicet character, & gratia. Duplicit citer ergo aliquid ex necessitate requiriatur ad baptismum: uno modo, sine quo gratia haberetur non potest, quæ est ultimus effectus Sacramenti: & hoc modo recta fides ex necessitate requiriatur ad baptismum, quia sicut dicitur Roman. III. 22. *Justitia Dei est per fidem Jesu Christi.* Alio modo requiritur aliquid ex necessitate ad baptismum, sine quo character baptismi imprimitur non potest: & sic recta fides baptizati non requiriatur ex necessitate ad baptismum, sicut nec recta fides baptizantis, dummodo adsint cetera, quæ sunt de necessitate Sacramenti: non enim Sacramentum perficitur per justitiam hominis dantis, vel suspicentis baptismum, sed per virtutem Dei”.

245. Objicit autem sibi Ecclesiæ ritum, quo baptizandi interrogantur de fide. Sed respondet: quod Ecclesia intendit homines baptizare, ut emundentur a peccato, secundum illud Isaiae XXVII. 9. *Hic est omnis fructus, ut auferatur peccatum.* Et ideo, quantum est de se, non intendit dare baptismum, nisi habentibus rectam fidem, sine qua non est remissio peccatorum: & propter hoc interrogat accidentes ad baptismum, an credant? Si tamen sine recta fide aliquis baptismum suscipiat extra Ecclesiam, non percipit illum ad suam salutem. Unde Augustinus dicit Lib. IV. *De baptismō contra Donat.*: *Ecclesia paradiso comparata indicat nobis, posse quidem baptismum ejus homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem percipere, vel tenere.*”

CAPUT X.

De baptismō parvulorum.

246. Parvulos ante usum rationis valide baptizari posse, negarunt Sæc. XII. Hieracitæ, Waldenses, Petrusiani, Henriciani, aliisque obscuri nominis hæretici. Sed hunc errorem multo celebriorem reddiderunt aliqui Novatores Sæc. XVI. qui propterea Anabaptistæ dicti sunt, quia baptismum pueris datum iisdem adultis jam factis iterum conferebant (*a*). Quam perniciosus sit hic error, facile appetat ex his, quæ cap. super. di-

xi-

cete, eorumque perduelles duces variis suppliciis de medio tollere. Multi erant eorum errores, non solum contra Ecclesiæ doctrinam, sed etiam contra debitam Principiis, & Magistratibus obedientiam, quos recenset Nat. Alexander in *Hist. Eccl.* Sæc. XVI. cap. 2. art. 11. Sed quantum ad rem nostram, obsoletam jam, & vetustate sepultam anabaptismi hæresim suscitabant, docentes, baptismum infantibus collatum es-

(a) Ut innimus Tom. I. e Lutheranorum secta prodierunt Anabaptistæ, duce Pelargo, seu Nic. Storckio anno 1521. cui postea se conjunxerunt Mart. Cellarius, Thomas Munzerus, Marcus Stubner, aliique fanatici, & turbulentissimi homines, qui totam penne Germaniam, Bataviam, Helvetiam, & potissimum Westphalianam cœdibus, rapinis, omnisque generis malis repleverunt, ut necesse fuerit eosdem armis coer-

ximus de summa baptismi ad salutem æternam necessitate. Quamobrem ad eum convellendum omnis danda est opera. Sit itaque

PROPOSITIO.

Pueri ante usum rationis possunt, & debent baptizari.

247. Quanquam in sacris litteris nullum sit expressum mandatum de pueris baptizandis, cum tamē eadem sacræ litteræ nos doceant, parvulos indigere baptismū ad peccatum originale delendū, consequenter videtur, eos etiam baptizari oportere. Ita enim ratiocinatur S. Thomas 5. P. quæst. 68. art. 9.: „Sicut dicit Apostolus Rom. „V. 17., si unius delicto mors regnabit per unum, sicilicet per Adam, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiae accipientes, in vita regnabunt per unum Christum. Pueri autem ex peccato Adæ peccatum originale contrahunt..... unde multo magis pueri possunt per Christum gratiam accipere, ut regnent in vita æterna. Ipse autem Dominus dicit Jo. III. 5., quod nisi quis renatus fuerit, &c. Unde necessarium fuit, parvulos baptizari, ut sicut per Adam damnationem incurserunt nascendo, ita per Christum salutem consequuntur renascendo”.

248. Præterea, ut bene observat Catechismus Romanus P. II. cap. 2. §. 52., credendum est, noluisse Christum Dominum baptismi Sacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat Matth. XIX. 14. *Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire; talium est enim regnum cœlorum:* quos comiter amplexabatur, super quos manus imponebat, & quos benedicebat, Marci X. 16. *Et complexus eos (parvulos), & imponens manus super illos, benedicebat eos.*

se irritum, unde eos, semel ac adultam attigissent ætatem, rehaptizant. Cum priinis istis scelestissimis Anabaptistarum antesignanis vario mortis genere sublati, deleri non potuit eorundem pestifera secta; que tamen brevi in multis sectiones subdivisa fuit, quarum plane 14. aliqui numerant, diversis nominibus nuncupatas. Precipua dicta est *Mennonitarum* a Mennone Simonis apostata infami, qui anno 1536. Anabaptistarum principem se fecit, & totam Frisiae percurrent, deinde Hollandiam, Gheldriam, & usque in Livonia in penetrans magnum proselytarum numerum collegit; & cum ab inimici snorum prædecessorum feroci recessisset, potuit facile suos errores impune propagare, ac vitam tranquille finire, iis nempe temporibus, quibus, excusso Ecclesiæ Catholice jugo, amplissima omnibus novitatis porta aperta erat. Hujus sectæ historiam dedit Hermannus Schyn in 8. Amstelod. 1729., & postea pleniorē edidit *Deductionem historiæ Mennonitarum*; cui tamen plena fides habenda non est, cum ipse fuerit unus ex insignioribus hujus sectæ Doctori-Lus. Sic fidei non meretur, quando cap. 11. sua De-

249. Neque audiendi sunt morosi quidam cavaratores, qui primo, ex quo Christus dixerit, *sinite parvulos venire ad me*, argumentantur cum Tertulliano, eos jam grandiusculos fuisse, ut per se ambulare jani possent. Deinde observandum dicunt, Christum eos quidem comiter amplexatum fuisse, non autem baptizasse.

250. Resp. enim ad *primum*, Evangelistas ea voce uti, qua parvuli ante usum rationis significari solent. Marcus enim eos vocat *πατέλλας*, & Lucas *βιόπος*; venire autem ad Christum non debet intelligi de corporali, sed de spirituali accessu, pro quo Ecclesia illis *acommodat aliorum pedes*, ut loquitur S. Augustinus Serin. CLXXVI. scilicet fidem offerentium. Hinc etiam ibidem dicitur, hos pueros fuisse Christo oblatos, vel ad eum allatos. Alterum etiam leve est. Nondum enim tunc lata, & promulgata erat generalis illa baptismi lex, & pueri illi erant jam per Circumcisitionem a noxa originali purgati; quod de nostris infantibus modo dici nequit.

251. Deinde cum legimus 1. Corinth. I. 16. totam Stephanæ domum a Paulo baptizatam esse, satis probabile est, pueros etiam in ea fuisse salutari fonte ablatos. Neque obstat, quod idem Paulus cap. XVI. 15. de domo Stephanæ non nominat nisi Fortunatum, & Achaicum, qui ordinaverunt seipso in ministerium sanctorum. Nihil enim impedit, quod præter istos duos jam adulotos, alii non fuerint parvuli baptizati.

252. Legimus pariter Act. XVI. 15., baptizatam a Paulo Lydam, & domum ejus; & vers. 35. fuisse ab eodem Paulo baptizatum custodem carceris, & omnem domum ejus. Non verisimile per se est, in istis familiis, quas Paulum baptizasse Scriptura memorat, fuisse aliquos pueros, vel puerulas, nondum rationis compotes? Non contendimus quidem, hæc sacrarum Scripturarum oracula esse omnino invicta; sed integrum plane demonstracionem

neum

ductionis scribit, anabaptismum plane exolevisse, & neminem juxta mandatum Christi baptizatum apud ipsos rehaptizari. Dolose id dictum est ad fucum faciendum: pronun est enim ipsis dicere, pueros non esse baptizatos juxta mandatum Christi, quia, ut ipsi arbitrantur, Christus mandavit, homines de fide Christiana doceri, antequam baptizentur. Impius etiam Mich. Servetus infantes baptizari posse negavit in opusculo *De regeneratione multis frivilis fulilibusque argumentis*; quem acerrime confutavit implacabilis ejus hostis Calvinus.

Sociniani baptismum parvulis collatum profane irrident. *Infantes*, inquit Sinclius contra Franzium pag. 321., *recentes natos discipulos Christi fieri, tam est credibile, quam psitacos, & reliquæ aves.* Slichtingius autem de Trinitate contra Meisnerum pag. 847. *pædobiaptismum vocat errorem gravem, presertim si ad salutem necessarius statuatur.* Arminiani hac etiam in parte Socinianos sequuntur, ut videri potest apud Sim. Episcopium, Steph. Curcellæum, & potissimum apud Lümborchium Lib. V. Theol. Christ. cap. 68.

nem facit non minus antiqua, & universalis, quam
pius Ecclesiae conuenit baptizandi parvulos, quae
dum nisi ab Apostolis descendere potest (a).

255. Hanc traditionem baptizandi infantes apostolicam esse testatur S. Augustinus Lib. X. *De Genesi ad litteram* cap. 25. T. III.; & Serm. CLXXVI. *De verbis Apostoli* T. V. de parvulis loquens, qui ad Ecclesiam portantur, ut alio pro eis considente salventur, nempe per baptismum. *Hoc*, inquit, *Ecclesia semper habuit, semper tenuit, hoc a majorum fide percepit, hoc usque in finem perseveranter custodit*. Et multo ante Augustinum Origenes Lib. V. in epist. ad Rom. cap. 6. *Ecclesia, inquit, ab Apostolis tra litio nem suscepit, etiam parvulis baptismum dari*.

254. Porro facile esset veterum Patrum testimonia coacervare, quibus vetustissima haec consuetudo parvulos baptizandi confirmatur, sed illustriora tantum dabinus. S. Irenaeus, qui extremo primo saeculo natus creditur, sicutque Polycarpi, qui Apostolum Joannem audivit, discipulus, Lib. II. *adv. Haer.* cap. 59. *Christus, inquit, omnes venit per seipsum salvare: omnes, inquam, qui per eum renescuntur in Deum, infantes, & parvulos, & pueros, & juvenes, & seniores*.

255. S. Cyprianus medio saeculo III. Concilium habuit Carthaginense, in quo Fidi Episcopi Africani opinionem rejecit, putantis, infantes non nisi octava post nativitatem die juxta legem Circumcisitionis baptizari oportere. Porro, ajebat suo, & collegarum nomine, si etiam gravissimis delictoribus, & in Deum multum ante peccantibus, quoniam postea crediderint, remissio peccatorum datur, & a baptismō, atque a gratia nemo prohibetur,

quanto magis prohiberi non debet infans, qui recentis natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antequam prima nativitate contraxit? Vid. ejus epist. ad Fidum LIX., vel LXIV., & S. Augustinus. qui hujus Synodi 66. Episcoporum definitio refert Lib. IV. ad Bonifacium cap. 8. T. X.; tum epist. CLXVI. no. 25., ubi dicit, a S. Cypriano non fuisse novum decretum conditum, sed Ecclesie fidem firmissimam servatam. Haec satis sint ad ostendendam apostolicam, & universalim consuetudinem Ecclesiae baptizandi infantes (b).

256. His, aliisque sacrae antiquitatis firmissimis monumentis innixi Patres Tridentini Sess. VII. can. 15. ita sapienter decreverunt: „Si quis dixerit, „parvulos, eo quod actum credendi non habent, „suscepto baptismō inter fideles computandos non „esse, ac propterea cum ad annos discretionis per-„ venerint, esse rebaptizandos; aut praestare omitti „eorum baptismā, quam eos non actu proprio „credentes baptizari in sola fide Ecclesię, ana-„thema sit“. Quod antea fuerat in nonnullis Conciliis, ac Rom. Pontificum Decretalibus constitutum. Can. anteri 14. ita nova quædam, & temeraria sententia damnatur: „Si quis dixerit, hu-„jusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint, „interrogandos esse, an ratum habere velint, quod „patrini eorum nomine, dum baptizarentur, pol-„liciti sunt: & ubi se nolle responderint, suo es-„se arbitrio relinquendos; nec alia interim pœ-„na ad christianam vitam cogendos, nisi ut ab „Eucharistię, aliorumque Sacramentorum perce-„ptione arceantur, donec resipiscant, anathema „sit (c)“.

257.

cap. 27. Lib. I. *De Civit. Dei*; quam adnotationem utpote tanto viro indignam suppresserunt Lovanienses in sua Edit. Opp. S. Augustini.

(c) Hoc canone perstricta videtur Erasini temeritas, qui in Praefat. Paraphrasis in Matth. Tom. VII. ita scripsit: „Quin & illud mihi videtur ad christianam pie-„tatem non inediocriter conducturum, si pueri bapti-„zati, quoniam jam ad pubertatem pervenerint, jubear-„tur hujusmodi concionibus adesse, in quibus illis dilucide declaretur, quid in se continat professio „baptismi. Hactenus bene. Sed vult postea, ut in-„terrogentur, ratum ne habeant, quod susceptores il-„lorum nomine polliciti sunt in baptismō. Si respon-„deant, se ratum habere, tum publice renovetur ei „professio, &c. Quod si id ratum habere nolint, tunc „dicit, omnia tentanda esse, ne quis resiliat a prima „fide. Quod si non potest obtineri, fortassis expediet, „illum non cogi, sed suo relinquere animo, donec re-„sipiscat: nec aliam interim vocari posse, nisi ut „ab Eucharistia sumenda reliquisque Sacramentis ar-„ceatur“. Inepit prorsus ratiocinatur Erasmus; quasi vero Christianam religionem profiteri, vel non profi-teri res sit indifferens, & non potius res ad saltem omnino necessaria, ad quam proinde possunt parentes suos filios obligare, etiam antequam usum rationis con-sequantur, ut a pueritia nutriti in his, que sunt Christiane vita, firmius in ea perseverent, ut ait S. Thomas in hoc art. 9.

257. Obj. primo. Nullibi in sacris litteris aper-te dicitur, baptizandos esse infantes; ergo &c.

258. Resp., hoc argumento Anabaptistas efficaciter pugnare contra Protestantes, qui nulla alia admittere volunt dogmata, quam quæ in sacris litteris perspicue, & aperte continentur; non autem contra nos, qui aliam firmissimam agnoscimus fidei morumque regulam, nempe universalem, & constantem Ecclesiæ traditionem.

259. Inst. primo. Sacrae litteræ aperte excludunt pueros a Sacramento baptismi. Nam clara sunt Christi verba Matth. ult., & Marci ult. præcipiens, ut primo doceantur Gentes, ac postea baptizentur; atque dicentis, nonnisi eos salvandos esse, qui crediderint, & baptizati fuerint. Cum ergo infantes doctrine, ac fidei incapaces sint, etiam baptizimi incapaces censeri debent. Accedunt verba B. Petri Act. II. 28. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum; quæ nomini ad adultos pertinere possunt.*

260. Resp., citata in objectione verba spectare quidem adultos, ad quos mittebantur Apostoli, & qui doctrinæ fidei, ac pœnitentiæ capaces sunt; non tamen excludere infantes, quos etiam baptizandos esse ex aliis Scripturæ locis, potissimum vero ex vetustissima, generalique Ecclesiæ consuetudine demonstratum est. Doctrina autem, & fides in baptismio requisite supplentur ab Ecclesia, in cuius utero infantes regenerantur. Pœnitentia vero est de peccatis actualibus, quorum infantes rei non sunt; non de peccato originali, quod naturali generatione ex Adamo contrahimus, & quod pœnitentia non deletur.

261. Inst. secundo. Baptismus vocatur *Sacramentum fidei* a S. Augustino epist. XCVIII., fides autem, ut inquit ibid. S. Doctor, *in creditum voluntate consistit*. Rursus, ad Sacramentum rite suscipiendum requiritur intentio, quæ in pueris rationis usu carentibus esse nequit.

262. Respondet S. Thomas 5. l. q. 68. art. 9. ad 1., hæc omnia in pueris suppleri per fidem, & intentionem parentum, aut saltem Ecclesiæ, in cuius nomine baptizantur: „ Regeneratio spiritua-„ lis, inquit, quæ fit per baptismum, est quo-„ dammodo similis nativitati carnali quantum ad „ hoc, quod sicut pueri in maternis uteris con-„ stituti, non per seipso nutrimentum accipiunt, „ sed ex nutrimento matris sustentantur; ita etiam „ pueri nondum habentes usum rationis, quasi in „ utero matris Ecclesiæ constituti, non per sei-„ psos, sed per actum Ecclesiæ salutem suscipiunt.

(a) Ex quo Lutherani, & Calvinistæ soli fidei actualli justificationem tribuendam docuerint, nata dicitur Anabaptistarum secta, quæ inde concludebat, baptizari non posse infantes, qui fidei actualis capaces non sunt. Ut huic malo occurreret Calvinus, somniavit, infantes exigua quadam scintilla fidei irradiari. V. sup. Diss. II. n. 348. Solebat etiam ab hac difficultate se liberare confugiens ad opera Dei, quæ nostro captui non subjacent.

, Unde Augustinus Lib. I. *De peccat. meritis, & remiss.* cap. 25. *Mater Ecclesia maternum os parvulis præbet, ut sacris mysteriis imbuantur; quia nondum possunt corde proprio credere ad justitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem.* Et cap. 19. *Si autem propterea recte fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profertur, cur etiam pœnitentes non habeantur, cum per eorumdem verba gestantium, diabolο, & huic sæculo abrenuntiare monstrentur?* Et eadem ratione possunt dici intendentis, non per actum propriæ intentionis, cum ipsi quandoque transtuluntur, & plorent, sed per actum eorum, a quibus offeruntur”.

263. Inst. tertio. Utcumque hæc dici possunt de filiis fidelium, non tamen de filiis infidelium; voluntas enim eorumdem parentum contraria est.

264. Respondet Angelicus ibid. ad 2., non impedi pediri eorum salutem, si parentes sint infideles quia sicut August. dicit epist. XCVIII. ad Bonifacium, offeruntur parvuli ad percipiendam spirituali gratiam, non tam ab eis, quorum gestantur manibus (quamvis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt) quam ab universa societate sanctorum, atque fidelium. Ab omnibus namque offerri recte intelliguntur, quibus placet, quod offeruntur, & quorum sancta, atque individua charitate ad communicationem Sancti Spiritus adjunguntur. Infidelitas autem proprietum parentum, etiamsi eos post baptismum Daemoniorum sacrificiis imbuere coentur, pueris non nocet... Fides autem unius, immo totius Ecclesiæ parvulo prodest per operationem Spiritus sancti, qui unit Ecclesiam, & bona unius alteri communicat”.

265. Inst. quarto. Fides est ad salutem omnino necessaria, dicente Christo Jo. III. 14. seq. *Sicut Moyses exaltavit serpem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.... Qui credit in eum, non iudicatur; qui autem non credit, jam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.* Et Paulus Hebr. XI. 6. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Et nihil frequentius apud istum Apostolum, quam homines justificari per fidem.

266. Resp. hæc omnia vera esse, ac propterea nec infantes salvari sine fide, sed non fide propria actuali, cuius incapaces sunt (a), verum fide Ecclesiæ, quæ ipsis communicatur. Hæc est

so-

Lutherus quoque, ut Card. Bellarinius Lib. I. *De baptismo* cap. 10. ex quibusdam ejusdem testimoniiis infert, aliquam fidem actuali in pueris baptizatis admittebat, sed ab hac Magistri absurditate ejus assecle recesserunt, adeo ut Campegius Vitringa Lib. II. *Observat. Sacr.* cap. 6. §. 24. asserere non dubitaverit, illam sententiam sibi semper tam visam esse ineptam, ut nulla magis, & affert Petri Cunei effatum Lib. III. *De Rep.*

solidissima Doctoris Angelici doctrina, qui 5. P. qu. 69. art. 6. postquam docuisset, pueris in baptismo infundi gratiam, & virtutes, objicit sibi, hæc non posse infundi sine fide, quæ in illis pueris non est. Respondet autem ad 3. allegans auctoritate S. Augustini Serin. X. *De verbis Apostoli*, nunc CLXXVI. dicentis de parvulis: *Accommodat illi mater Ecclesia aliorum peles, ut veniant, aliorum cor, ut credant, aliorum linguam, ut fateantur.* „Et ita, inquit Angelicus, „pueri credunt, non per actum proprium, sed „per fidem Ecclesiæ, quæ eis communicatur; & „hiujus fidei virtute conseruntur eis gratia, & virtutes”; inter quas est etiam fides habitualis, quemadmodum idem S. Doctor probaverat in corpore articuli.

267. His addi meretur alterum S. Augustini testimonium ex Serin. CCXCIV. olim XIV. *de Verb. Apost.*, ubi postquam dixisset, neminem dubitare, baptizandos esse parvulos, cap. 15. ita interrogat Pelagianum, contra quem disputat: „Ubi ponis parvulos baptizatos? Profecto in numero credentium; nam ideo & consuetudine Ecclesiæ antiqua, canonica, fundatissima, parvuli baptizati fideles vocantur. Et si de his quærimus, iste infans Christianus est? Respondet, Christianus. Catechumenus, an fidelis? Fidelis; utique a fide, a credendo. Inter credentes igitur baptizatos parvulos numerabis; nec judicare ullo modo aliter audehis, si non vis esse apertus haereticus (a)“.

268. Inst. quinto. Parvulis obesse non potest parentum infidelitas, si diabolo sacrificiis sacrilegis iminolentur: ergo nec iis prodesse potest parentum fides, dum baptizantur.

269. Reg. neg. cons.; quia ut inquit S. Augustinus epist. XC VIII. ad Bonifacium, non sic communicatur culpa per alterius voluntatem, quemadmodum communicatur gratia per sancti Spiritus unitatem. Ceteram tota ratio, ob quam dicimus, fidem offerentium, aut Ecclesiæ infantibus prodesse, ab ipsa baptismi institutione desumpta est, qua Christus voluit per baptismum in-

santibus quoque providere, etiamsi non possint propria voluntate credere. Unde has omnes Anabaptistarum argutias breviter possimus retundere illis Augustini verbis Lib. I. *De peccat. meritis, & remis*, cap. 27.: *In infantibus credere est baptizari, non credere autem non baptizari.* Quamobrem merito Synodus Trident., ut sup. n. 256. observavimus, eos damnavit, qui dixerint, parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto baptismate inter fideles computandos non esse.

270. Interea opportunum ducimus, hic monere, eum dicitur, parvulis prodesse alienam fidei in susceptione baptismi, sermonem esse tantum de fide actuali, non autem de habituali. Ita ut enim ipsis infundi una cum gratia sanctificante, & virtutibus, certissimum est, & a Clemente V. in Concilio Viennensi anno 1311. definitum. Audiatut Angelicus Praeceptor 5. P. q. 69. art. 6. ubi postquam refutavit illorum opinionem, quod pueris in baptismo non dantur gratia, & virtutes, sed imprimitur eis character Christi, cuius vi, ac efficacia, cum ad perfectam ætatem venerint, consequuntur gratiam, & virtutes: ita subit: „Causa autem erroris fuit, quia nescierunt distinguere inter habitum, & actum: & sic videntes pueros inhabiles ad actus virtutum, crediderunt, eos post baptismum nullatenus virtutem habere. Sed ista impotentia operandi non accidit pueris ex defectu habituum, sed ex impedimento corporali; sicuti etiam dormientes, quamvis habeant habitus virtutum, impediuntur tamen ab actibus propter somnum“.

271. Inst. sexto. In prima epist. Petri III. 21. dicitur: *Salvos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonæ interrogatio in Deum.* Sed pueri non possunt interrogare scipios, nec ab aliis interrogari: ergo &c.

272. Resp. S. Thomas 5. P. q. 68. art. 9. ad 5. „quod sicut puer, cum baptizatur, non per se ipsum, sed per alios credit, ita non per se ipsum, sed per alios interrogatur; & interrogati confitentur fidem Ecclesiæ in persona pueri, qui huic fidei aggregatur per fidei Sacramen-,, tum.

„est, aut si potest, occultum est? Et quæ sequuntur similia. Quibus molestis interrogationibus respondebat S. Doctor Epist. XC VIII. recte parentes assere infantem credere, quia nihil est aliud credere, quam fidem habere: ac per hoc, cum respondeatur, parvulum credere, qui fidei nondum habet affectum, respondetur, fidei habere, propter fidei Sacramentum... Itaque parvulum etsi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei Sacramentum fidem facit. Nam sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsa mente annundo, sed ipsius rei Sacramentum percipiendo. Et tandem concludit, hanc responsum, quantum attinet ad minus capaces, & contentiosos, non satis esse; quantum autem ad pacatos, & intelligentes, plus forte, quam satis“.

Hebr. cap. 9., hoc tam esse fatum, ut flagris castigari dignum sit. Valde tamen isti laborant, ut justificationem puerorum cum falso suo principio de fide justificante concilient, ut videtur sup. loco citato.

(a) Bonifacius Episcopus hanc difficultatem proposuerat S. Augustino, aliis verbis, quæ admodum placent Anabaptistis, inquiens: „Si constituam ante te parvulum, & interrogem, utrum enim creverit, futurus sit castus, vel fur non sit futurus, sine dubio responderebis: nescio: & utrum in eadem parvulus aetate constitutus cogitet aliquid boni, vel mali, dices: nescio. Si itaque de moribus ejus futurus nihil audies certi promittere, & de ejus presenti cognitione, quod est illud, quod quando ad baptismum offeruntur, pro eis parentes, tanquam fidedictores, respondent, & dicunt, illos facere, quod aetas cogitare non pot-

„tum. Conscientiam autem bonam consequitur puer etiam in seipso, non quidem actu, sed habitu per gratiam sanctificantein".

273. Obj. secundo nonnulla veterum testimonia, quibus paedobaptismus improbatur. Primo Concilium Neo-Cæsariense can. 6. decrevit, baptizata in matre, non censeri baptizatam etiam prolem, quam gestat in utero, quia proprium cujusque institutum, & propositum in confessione ostendi debet; eademque ratio assertur in jure Canon. Dist. IV. De consecrat. his verbis: *Nihil participat in hoc mater infantis, qui nascitur; propterea quod uniuscujusque propria voluntas in confessione monstratur: hæc autem ratio probat, pueros, quem proprium institutum, propositum, & voluntas ostendi non potest, baptizari non posse.* Secundo Tertullianus *De baptismo* cap. 18. explicans ea Christi verba de pueris: *Nolite illos prohibere ad me venire: Veniant ergo, inquit, dum adolescenti, veniant dum discunt, dum quo ventiant, docentur, fiant Christiani, dum Christum nosse potuerint. Quid festinat innocens cetas ad remissionem peccatorum? Cautius agetur in secularibus, ut cui substantia terrena non creditur, divina credatur.* Norint petere salutem &c. Tertio S. Gregorius Nazianzenus Orat. XL. in S. Lavacrum optabat, saltem triennium expectari; nam ea ætate pueri & mysticas res audire, & respondere possunt. Quarto S. Hieronymus Comment. in Matthæum, Non potest fieri, inquit, ut corpus baptismi recipiat Sacramentum, nisi ante anima fidei receperit veritatem. Demum Christus Dominus, Salvator, & Magister noster suo exemplo nos docuit, adultam expectandam esse ætatem ad baptismum suscipiendum.

274. Resp., si Patrum auctoritate finienda sit hæc controversia, eorumdem doctrina, & perpetua consuetudine esse Anabaptistas apertissime condemnatos, ut supra ostensum est.

275. Concilium Neo-Cæsariense recte statuit, baptizata in matre, non censeri baptizatam prolem, quam in utero gestat, non tantum propter rationem ibi allegatam, sed etiam quia ex Christi institutione baptismus nonnisi ex utero matris egressis administrari potest; unde qui nati corporaliter sunt, dicuntur renosci, & regenerari spiritualiter. Atque ex Ecclesiæ vetustissima praxi, prodest quidem infantibus natis fides parentum ad baptismum suscipiendum, non autem iis, qui in uteris maternis delitescent.

276. Tertullianus vero ex peculiari sua opinione cupiebat differri baptismum; interim tamen fatebatur, contrariam esse Ecclesiæ consuetudinem, quam immunitandam esse immerito contendebat (a).

277. S. Gregorius Nazianzenus eadem Orat. n.

(a) Jac. Pamphilus putavit, verba Tertulliani esse intelligenda tantummodo de filiis infidelium, non facile baptizandis propter periculum, ne postea a parentibus pervertantur.

17. baptismum omni ætati etiam infantili necessarium esse docet, inquiens: *Infans tibi est. Ne occasionem improbitas arripiat, ab infantia sanctificetur: ἐν βρέφους αγιασθώ;* ab ipsis unguisculis Spiritui consecretur. Et n. 28. pueros baptizandos esse docet, si quod periculum urgeat; praesertim enim absque sensu sanctificari, quam sine sigillo, & initiatione abscedere; cuius doctrinæ rationem petit a circumcisione die octavo peragè solita. Post autem suam opinionem ita proponit: *De reliquis ita censeo, ut triennio expectato, aut aliquanto breviori, vel longiori temporis spatio hoc Sacramentum percipient. Quam singularem hujus Patris opinionem Ecclesia minime amplexata est; quia exiguae illi utilitati, quam ex dilatione baptismi proponebat Nazianzenus, multa opponebantur incommoda.*

278. S. Hieronymus manifeste loquitur de Gentilibus adultis, qui indubie prius catechumeni fieri debent, & de fide Christiana apprime doceri, antequam salutari lavacro regenerentur. De infantibus aliter sentit, quos statim baptizandos esse in Dial. III. contra Pelagianos apertissime docet.

279. Exemplum Christi multis de causis refellit laud. mox S. Gregorius Nazianzenus n. 29., atque ostendit, multa egisse Christum, in quibus noluit nos ipsum imitari: ut cum per quadraginta dies ab omni cibo abstinuit; cum in cœnaculo, & post cœnam Paschalis mysterium discipulis tradidit; nos tamen illud in templis, & jejunii sumimus. Quid igitur mirum, concludit, *eum, quamvis salutis nostræ causa baptismum suscepit, temporis tam ratione a nobis differre?* Vid. S. Thomas 3. P. q. 59. art. 5. ad 1.

280. Ob. tertio ex ratione. Primo Infantes incapaces fidei, sunt infideles; sed infidelibus datus non est baptismus; ergo &c. Secundo Parvulis non confertur Eucharistia, non obstante illa Christi communione Joan. VI. *Nisi manducaveritis, &c.* ergo neque conferri debet baptismus, non obstante simili illa Christi communione Jo. III. Nisi quis renatus fuerit &c. Tertio si unus dandi parvulis Eucharistiam iandiu obsolevit, cur etiam aboleri non potuit paedobaptismus, licet ejus unus fuerit antiquissimus? Quarto Sacraenta sunt ordinata ad commemorationem Christi passionem, ex qua trahunt suam efficaciam; hæc aut commemoratione in baptismo parvolorum locum non habet. Quinto Infantes possunt quidem aqua tungi, quæ externa tantummodo est Sacraenti pars, non tamen interna animæ ablutione, quæ sine voluntate haberri nequit. Apostolus autem Hebr. X. 22. utrumque postulat, dicens: *Aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua mundi* (b).

281. Sed hæc, aliæque similes difficultates nullius

(b) Cardinalis Bellarmiñns Lib. I. *De baptismo* cap. 10. proponit triginta sex similia argumenta ab Anabaptistis objecta. Calvinus etiam Lib. IV. *Instit. cap. 16.* ex solo Mich. Serveto viginti difficultates sibi objicit,

lius plane momenti sunt. Et *prima* dissolvitur, observando, infantes dici posse infideles negative, quia nihil audierunt, nec audire possunt de fide; non autem positive, quasi fidei resistant. Fiant postea fideles, recipiendo baptismum, ut supra cum S. Augustino n. 266. explicatum est.

282. *Secunda* jam supra n. 212. cum S. Thomas diluta fuit, ostendendo illa verba, *Nisi manducaveritis*, esse intelligenda spiritualiter de gratia sanctificante, quia omnibus ad salutem est necessaria; vel si accipiantur de ipso Eucharistiae Sacramento, esse ad solos adulti referenda.

283. Ad III. dico, usum porrigendi parvulis cibum Eucharisticum ideo obsoleuisse, quia Ecclesia a Spiritu sancto edocta scivit, illum non esse necessarium: sed aboleri non potest baptismus parvulorum, quia sine illo salutem obtinere non possunt (a).

284. *Quarta* objectio falso nititur fundamento, quasi baptisma puerorum sit diversum a baptismate adultorum, cum sit unum, idemque Sacramentum, quo commemoratur Christi passio, mors, & resurrectio; & parvuli non minus quam adulti dieuntur, & sunt re ipsa in Christi morte baptizati, & conseputi cum illo per baptismum in mortem, ut inquit Apostolus Rom. VI. 4.

285. Postrema difficultas jam saepius sublata est, quando innixi universali, ac perpetua traditione Ecclesiæ ostendimus fidei, voluntati, & intentioni puerorum supplere fidem, voluntatem, atque intentionem offertium; unde & ipsi parvuli dici possunt aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua mundi. Quanquam Apostolus eo loci adultos alloquatur, qui debent accedere ad Christum *cum vero corde in plenitudine fidei*.

Quæres primo, utrum pueri Iudeorum, vel aliorum infidelium, invitis eorum parentibus, baptizandi sint?

286. S. Thomas 5. P. quæst. 68. art. 10. ita respondet: „Pueri infideli filii aut habent usum rationis, aut non habent. Si autem habent, jam quantum ad ea, quæ sunt juris divini, vel naturalis, incipiunt suæ potestatis esse: & ideo propria voluntate, invitis parentibus, possunt baptismum suscipere, sicut, & matrimonium contrahere. Et ideo tales licete moneri possunt, & induci ad suscipiendum baptismum.”

287. „Si vero nondum habent usum liberi arbitrii, secundum jus naturale sunt sub cura pa-

& diluere conatur, quanquam aliquanto parum feliciter, cum falsis suis principiis pertinaciter inhæreat; que, ut saepius diximus, cum paedobaptismo conciliari non possunt.

(a) Synodus Trid. Sess. XXI. cap. 4. postquam statuit: „parvulos usu rationis carentes nulla obligari, necessitate ad Sacramentalem Eucharistie communionem, hæc subdit: Neque ideo tanDEM dannanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis a liquando servavit. Ut enim sanctissimi illi patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione

rentum, quamdiu ipsi sibi providere non possunt. Unde etiam & de pueris antiquorum dicitur, quod salvabantur in fide parentum. Et ideo contra iustitiam naturalem esset, si tales pueris invitis parentibus baptizarentur: sicuti etiam si aliquis habens usum rationis baptizaretur invitus. Esset etiam periculosum taliter filios infidelium baptizare, quia de facili ad infidelitatem rediret propter naturalem affectionem ad parentes. Et ideo non habet hoc Ecclesiæ consuetudo, quod filii infidelium invitis parentibus baptizentur.”

288. Idem antea docuerat Angelicus 2. 2. qu. 10. art. 12. præcipue iunxit Ecclesiæ consuetudini, inquiens: „Maximam habet auctoritatem Ecclesiæ consuetudo, quæ semper est in omnibus æmula; quia ipsa doctrina catholicorum Doctorum ab Ecclesia auctoritate habet, unde magis standum est auctoritati Ecclesiæ, quam auctoritati vel Augustini, vel Hieronymi, vel cuiuscumque Doctoris. Hoc autem Ecclesiæ usus nunquam habuit, quod Iudeorum filii (atque idem est de filiis gentilium) invitis parentibus baptizarentur; quamvis fuerint retroactis temporibus multi Catholicæ Principes potentissimi, ut Constantinus, Theodosius, quibus familiares fuerunt sanctissimi Episcopi, ut Sylvester Constantino, & Ambrosius Theodosio, qui nullo molo præternissent ab eis impetrare, si hoc esset consonum rationi. Et ideo periculosum videtur, hanc assertiōnem de novo inducere, ut præter consuetudinem in Ecclesia hactenus observatam, Iudeorum filii invitis parentibus baptizentur. Atque huic Magistri nostri sententiæ suffragantur omnes pene Theologi, quorum plurima nomina collegit Card. Sanctorius in Rituali Sacramentorum pag. 206. & seq. Immo teste Card. Albizi *De ipoconstanza in file* cap. 11. n. 52. S. Thomæ sententia in tribunalibus prævalet. Dixi pene omnes Theologi: refregantur enim Scotistæ una cum magistro suo, & paucis aliis; quos damnare non debuisset Synodus Pistoriensis, tanquam Ecclesiæ inobedientes, dum Sess. IV. n. 11. generaliter pronunciat, Ecclesiam omnino setare baptismum pueris Iudeorum, & infidelium sine parentum consensu conferre. Nullum enim, quod sciām, hactenus proridit hac de re Ecclesiæ decretum (b).

289. Omnes insuper consentiunt, aliquando licere pueros infidelium sine parentum consensu baptizare. Nat. Alexander in *Theol. dogmatica*, & mo-

„habuerunt, ita certe eos nulli salutis necessitate id fecisse, sine controversia credendum est.

(b) Contra hanc suam, & communem sententiam nonnulla objicit S. Thomas in locis laud, quæ facile doluit. Alia multa, & subtilia postea addiderunt aucti Scotistæ, quibus haec in parte adhædere videtur Eustis in IV. Dist. VI. §. 2. Jo. Launois occasione accepta famosæ illius, & iurisperie disputationis, quam habuit enim P. Jo. Nicolai de plenario Concilio, in quo error rebaptizantium proscripsis fuit, demonstrare conatus est, eamdem non fuisse claram in omniibus Eccle-

moralib[us] Lib. II. cap. 7. septem proponit regulas, seu exceptiones, in quibus pueri infidelium invitatis parentibus baptizari possunt. Alii alias addunt; sed legendus imprimis sapientissimus Pontifex Benedictus XIV. in epistola *De baptismō Iudeorum* inserta Tom. II. Bullarii num. 28., ubi postquam doctrinam S. Thomae approbat, aliquos casus *practicos* proponit, in quibus servanda, vel non servanda est regula, quae prohibet infantes Hebreorum invitatis parentibus baptizari.

Quæres secundo, an baptismus collatus pueris infidelium invitatis parentibus sit validus?

290. Resp., esse validum ex communi utriusque Scholæ Thomisticæ, & Scotisticæ, immo aliorum etiam Theologorum consensu, uno ferme dissentiente Durando in IV. *Sentent. Dist. IV. quæst. 7. art. 15.*, Benedictus XIV. in epist. sup. laud. aliquas in hanc rem afferit decisiones Congregationis S. Officii, quibus acriter quidem reprehenduntur, qui Hebreorum filios invitatis, vel insciis eorum parentibus baptizare ausi sunt; interim tamen baptisimus collatus ut validus probatus fuit, ac decretum, ut illi pueri a suis parentibus sejuncti apud Christianos educarentur. Bonifacius autem VIII. in cap. *Contra de haereticis* in VI. decrevit, tales pueros sic baptizatos, si postquam adoleverint, ad superstitionem Judaicam redierint, esse tanquam haereticos puniendos.

Quæres tertio, utrum pueri in maternis uteris positi sint baptizandi?

291. Negat Angelicus 5. P. quæst. 68. art. 11., primo ex auctoritate S. Augustini, cuius est illud quasi axioma in epist. CCLXXVII. ad Dardanum, & alibi: *Nemo renascitur, nisi primo nascatur*; sed per baptismum homines dicuntur renasci, juxta illud Jo. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit* &c.

292. Deinde addit hanc validissimam rationem: „ De necessitate baptismi est, quod corpus baptizandi aliquo modo aqua abluitur, cum baptizandi sinus sit quedam ablutio. Corpus autem infantis, antequam nascatur ex utero, non potest aliquo modo ablui aqua, nisi forte dicatur, quod ablutio baptismalis, qua corpus matris lavatur, ad filium in ventre existentem perveniat. Sed hoc esse non potest; tum quia anima pueri, ad cuius sanctificationem ordinatur baptismus, distincta est ab anima matris: tum quia corpus pueri animati jam est formatum, & per consequens a corpore matris distinctum: & ideo baptismus, quo mater baptizatur, non redundat, in prolem in utero matris existentem”.

siis baptizandi Iudeos & infideles disciplinam, Tom. II. P. II. operum; & multa afferit exempla Principium, qui Iudeos, & infideles, ad suscipiendum baptismum, probante Ecclesia, coegerint. S. Thomas autem, & que ac Scotum reprehendere audet, quasi primus non nisi Gratiani decreto in hac controversia usus fuerit; Scotus vero, & ejus sectatores id totum volat. *cis ratio-*

293. Idem tamen Angelicus Doctor in resp. ad 4., exponens, quid factu opus sit, si aliqua pars pueri egrediatur ex utero matris, ut contigit in parti Thamar Gen. XXXVIII. 27., inquit: „Expectanda est totalis egressio pueri ex utero ad baptismum, nisi mors imminentia. Si tamen primo caput egrediatur, in quo fundantur omnes sensus, debet baptizari, periculo imminentia, & non est postea rebaptizandus, si eum perfecte nasci contigerit. Et videtur idem faciendum, quæcumque alia pars egrediatur, periculo imminentia. Quia tamen in nulla exteriorum partium integritas vitæ ita consistit, sicuti in capite, videtur quibusdam, quod propter dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam nativitatem sit baptizandus sub hac forma: si non es baptizatus, ego te baptizo”.

294. Hanc S. Thomæ doctrinam doctissimus Pontifex Lambertinus *De Synodo Diocesis*. Lib. VII. cap. 5. omnino comprobat, citans etiam Rituale Romanum tit. *de baptiz. parvulis*. Sed postea aliam proponit quæstionem, an reserato materni uteri ostio, quod puerperii initio contingit, valide baptizetur infans, cuius corpusculum, etsi nulla sui parte in lucem prodierit, aqua nihilominus, saltem per siphunculum, tingi possit. Alatis vero diversis Theologorum opinionibus, concludit, *tutius esse ultimum controversiæ judicium a Sede Apostolica expectare*; interim vero *ad Parochos perinere, obstetrices instruere*, ut cum casus evenerit, in quo infantem, nulla adhuc sui parte editum, mox decessurum prudenter timant, illum baptizent sub conditione, sub qua pariter erit iterum baptizandus, si periculum evadat, & foras prodeat. Vid. quæ diximus T. VI. P. I. Diss. V. in not. ad n. 531.

295. Commemoranda huic venit, non tamen probanda eorum opinio, qui cum Card. Cajetano Comment. in hunc art. S. Thomæ dixerunt, parvulos infidelium Christianorum, quibus per baptismum subveniri haud potest, non tantum ex privilegio Dei singulari, sed ex lege communi, & ordinaria salvari posse rotis, ac precibus parentum. Primus benignæ hujus opinionis auctor dicitur Jo. Gerson Academiæ Parisiensis Cancellarius in Serm. *De nativit. B. M. V.*; cui postea Gabr. Biel, aliquique pauci ex catholicis consenserunt. S. Pius V. hanc opinionem ex laud. Comment. expungi justit, Cajetano ipso minime invito, quia, ut notat Dom. Soto, eamdem sub correctione, & sine pertinacia proposuerat.

296. Neque huic opinioni ullo modo faveat S. Tho-

nibus, & argutiis definiterint. Sibi, ac suæ causæ non desuit Nicolajus, ac duas edidit Dissertationes anno 1668. *De Baptismi antiquo uso*, in quarum altera, quæ est *De Iudeis*, aut quibuscumque Infidelibus ad baptismum non cogendis, omnia a Launojo allata exemplarundite refellit, ostendens ea vel falso allegari, vel nunquam fuisse ab Ecclesia probata.

Thomas 5. P. quæst. 68. art. 11. ad 1., qui ex solo privilegio gratiæ infantes in utero sanctificari posse docet, inquit: „Pueri in maternis uteris existentes nondum prodierunt in lucem, ut cum aliis hominibus vitam ducant: unde non possunt subjici actioni humanæ, ut per eorum ministerium Sacraenta recipiant ad salutem; possunt tamen subjici operationi Dei, apud quem vivunt, ut quodam privilegio gratiæ sanctificationem consequantur, sicut patet de sanctificationis; in utero”.

Quæres quarto, utrum furiosi, & amentes debant baptizari?

297. S. Thoinas 5. P. quæst. 68. art. 12. quatuor distinguunt infelicium horum hominum genera. Nam primum quidam sunt a nativitate tales, nulla habentes lucida intervalla, in quibus proinde nullus est rationis usus, & tales baptizandos esse doceat, ut baptizantur pueri.

298. Alii vero sunt amentes, qui ex sana mente, quam habueront prius, in amentiam inciderunt; & tales sunt judicandi secundum voluntatem, quam habuerunt, dum sanæ mentis existent. Et ideo si tunc apparuit in eis voluntas suscipiendi baptismum, debet eis exhiberi in furia, & amentia constitutis, etiam si tunc actu contradicant; alioquin si nulla voluntas suscipiendi baptismum in eis apparuit, dum sanæ mentis essent, non sunt baptizandi.

299. Qui in amentia habent lucida intervalla, in quibus recta ratione uti possunt, si tunc baptizari voluerunt, baptizari possunt, & debent, etiam si in amentiam relabuntur, si tamen periculum mortis timeantur; alioquin melius est, ut tempus expectetur, in quo sint sanæ mentis, ut devotius suscipiant Sacramentum.

300. Quidem demum sunt, qui etsi non omnino sanæ mentis existant, ratione tamen adeo utuntur, ut possint de sua salute cogitare, & intelligere Sacraenti virtutem; & isti baptizari possunt, quia non sunt inviti. Ita iisdem fere verbis Angelicus.

301. Dormientes vero addit S. Doctor ad 3., non esse baptizandos, nisi periculum mortis immineat; tunc enim baptizari debent, si prius in eis voluntas apparuit suscipiendi baptismum.

Quæres quinto, an baptizandi sint sub conditione infantes recens nati, qui mortui videntur?

302. Resolutioni hujus quæstionis præmittenda est doctrina Pauli Zacciae Rom. celeberrimi olim Proto-Medici generalis totius Status Ecclesiastici Lib. IV. Quæstionum Medico-legalium Tit. I. quæst. 11. n. 39. seq., tres præcipue morbos esse, in quibus solet homo aliquando absque ullo sensu, & motu permanere, & mortuo similius apparere; hos esse apoplexiæ, syncopem, atque uteri suffocationem. Nonnulla postea refert exempla suffocatorum vel in aqua, vel laqueo, vel carbonum fumo, vel ex aliis causis, qui aliquando post duos, vel tres dies ad vitam redierunt. Jam vero infantes in utero matris ex suffocatione

aliquando moriuntur, vel strangulati per nervum umbilicalem, vel alio quodam infortunio suffocati; qui proinde quamvis mortui videantur, mortui tamen re ipsa non sunt.

303. In hujusmodi casibus si quod dubium emerget, consulendi sunt melice artis periti, tempus congruum expectandum, omniisque media adhibenda; & si aliqua probabilitas signa vitae adhuc superstis apparuerint, non dudit, quin pueri illi baptizandi sint, saltem sub conditione, si vivi sint.

Quæres sexto, quid agendum sit cum iis infantibus, qui certo mortui sunt, miraculose tamen ad intercessionem alicujus Sancti reviviscere creduntur.

304. Resp., minime dubitandum esse, talia miracula fieri posse, immo aliquando facta esse. Sufficiat auctoritas S. Augustini, qui Serm. CCCXXIV. exemplum affert cuiusdam mulieris, que infantem lactentem amisit, a illuc Catechumenum, & impleta affectu felicie tulit illum mortuum ad memoriam beati martyris Stephani, & cœpit ab illo exigere filium, & dicere Redde filium meum Ec. Hæc & talia cum precatetur lacrymis quodammodo non potentibus, sed ut dixi, exigentibus, revixit filius ejus Continuo tulli illud ad presbyteros, baptizatus est, sanctificatus est, unctus est, imposita est ei manus, completis omnibus Sacramentis, assumptus est.

305. Sed hujusmodi miracula trahi in exemplum non debent, ut inconsulto ab aliquibus factum esse refert Pontifex immortalis memoriae Benedictus XIV. De Syn. Diœces. Lib. VII. cap. 6.; scilicet in quibusdam locis consuevit, cadavera puerorum sine baptismate defunctorum collocari ante imagines quasdam prodigiis celebratas, & ibi si post multas piorum hominum preces contingit, aliquod vita signum in eis animadverti, baptizari sub conditione, si virus es; ac postea in loco sacro sepeliri. Subdit postea sapientissimus Pontifex, id fuisse in pluribus Syuodis vetitum; ac multis Theologos citat, a quibus haec anomala pietas fuit merito improbata.

306. „Fundamentum, prosequitur Pontifex, quo prædictæ Synodales Constitutiones inituntur, in eo potissimum constituitur, quod nimis ambigua sunt signa, ex quibus ejusmodi infantium resurrectio erui, contenditur; quodque levius plerumque fidei, & auctoritatis sunt testes, qui de iisdem testimoniorum perhibent; cum certis reviviscentiæ signis habeantur aut pallidi coloris in rubicundum mutatio, aut membrorum, quæ antea rigebant, flexibilitas, aut sanguis e marius fluens, aut aliqua sularis gutta, quæ in fronte, vel in stomacho appareat; cunctque, de his ipsis rudes mulierculæ testes ut plurimi inimicunt..... idque eo magis, quod supradicti physici effectus facile adscribi possunt calori, qui ex facibus circum infantium cadavera accensis oritur, aliisque ignibus, quibus ipsa sanctuaria tepescunt.”

507. Qui ex his signis pueros baptizari posse arbitrabantur, eo utebantur arguendo, quod ad baptismum *sub conditione* conferendum sufficientia signa probabilia vitae. At vero quinquam haec probabilia signa sufficientia, quando dubitator, an infans neonatus vivus sit, an mortuus, non tamen sufficientia, quando dubitatur, an infans certo mortuus prodigiose sit ad vitam revocatus: miracula enim admitti non possunt sine veris, ac certis probationibus. Atque hoc fuit Sacrae Congregationis S. Officij judicium sapienter repetitum.

Quæres septimo, quid sit baptismus pro mortuis?

508. Huic quæstiōni occasionem dedit vexatissimus ille locens S. Pauli in 1. Epist. ad Cor. XV. 29. dicentis: *Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgent? Ut quid & baptizantur pro illis?* Porro in vero, ac gerinano horum verborum sensu determinando mirum quantum inter se dissentint cum veteres, tum recentiores Interpretētes. Nemo tamen, quod sciam, ea sic intellexit, aut explicavit, quasi olim licitum fuerit, aut nunc sit, aliquem mortuum, aut vivum pro mortuo baptizare. Nullum certe ex tota retro antiquitate affiri potest simile exemplum.

509. S. Thomas Lect. IV. in hoc caput, Paulinum textum duplicitate exponit: „uno modo, inquit, ut per hoc, quod dicit *mortuis*, intelligant opera peccati, quæ sunt mortua, quia earent vita gratiæ, & ducunt ad mortem: Hebr. IX. 14. *Sanguis Christi ... emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis.* Et secundum hoc plana est litera: *Quid scilicet facient illi, qui baptizantur pro mortuis, ilest pro peccatis abluendis, si non sint vitam gratiæ habituri?* Alio modo, quia quidam tunc

(a) Eruditissimus August. Calmet in sua Dissert *De Baptismo pro mortuis* innumeros pene autores tam Catholicos, quam heterodoxos recenset, qui aut obiter, aut etiam data opera ladanum Apostoli locum explicare aggressi sunt, eorumque interpretationes afferunt, & quæ in eis difficultates reperiuntur, breviter exponunt. Denique eam, quam secundo loco ex S. Thoma nos recitavimus, ceteri præterit, utpote quæ etiam nonnullorum veterum Patrum auctoritate confirmantur, eamque a quibusdam difficultatibus liberare studet. Omnes tamen, nemine excepto, fateri coguntur, locum hunc esse unum ex iis, quæ S. Petrus 2. Epist. III. 16. in epistolis Paulinis dicebat esse difficultatem intellectu, quæ indocti, & instabiles depravant &c. Reipsa enim fuisse quosdam hæreticos, qui *reprobabant baptismos*, aut baptismum vicarium ex ladanis Apostoli verbis colligebant, disciپus ab antiquis scriptoribus Epiphanius, Philastrio, Theodoreto &c. Immo in Codice Africanæ Ecclesiæ legitur Canon XVIII. quo cantum est, ne jam mortuos homines baptizari faciat Presbyterorum ignavia, vel ut alii legendum putant, Presbyterorum ignorantia.

(b) Non erit abs re saltem indicare hæreticorum canūnias de campanarum baptismate. Rodulphus Hospiianus Calvinista Lib. IV. de Origine templorum cap. 9. nos accusat, quod solemne campanarum lustra-

„temporis volebant, quod homines possent primo baptizari, ut ita sibi ipsis remissionem peccatorum consequerentur, & iterum baptizabantur pro aliquo consanguineo suo defuncto, ut etiam post mortem dimitterent ei peccata; & secundum hoc sit littera: *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, scilicet consanguineis, pro quorum salute baptizantur, si non sit resurrectio mortuorum?* Sed isti in aliquo comune dari possunt, scilicet in hoc, quod fidem resurrectionis videbant habere. Sed in aliquo possunt reprehendi, in hoc scilicet, quod unum credebant posse pro alio baptizari." Hoc tamen argumento quasi ad hominem uti potuit Apostolos ad confirmandam fidem resurrectionis, quem ad scopum totus ille locus ordinatus erat.

510. Fuisse autem etiam tempore Apostoli hæreticos, qui pro mortuis baptizarentur, certo scimus ex Epiphanio Hæresi XXVIII., & ex Irenæo Lib. I. cap. 19. Tertullianus quoque *De resurrect. carnis* satis aperte idipsum innuit. Verum quiunque fuerit Apostoli sensus, quod non facile est determinare, certo certius est, namquam fuisse in Ecclesia baptismum mortuorum probatum (a).

Quæres octavo, quid proprie sit vulgo dictus campanarum baptismus?

511. Resp., proprie non esse nisi benedictionem quaindā, qua usibus sacris destinantur, & non nisi *impropriæ* a vulgo vocari baptismum; ac proinde immerito nos culpari ab hæreticis, quasi res inanimes Sacramenti capaces esse credamus (b). Sed merè sunt imposturæ, quas rerum liturgicarum tractatores Hugo Menardus, Card. Bona, alii que facillime dissiparunt. Jo. Bapt. Thiers in Tract. *De superstitionibus* Tom. II. cap. 7. nonnullos affect rituales libros, quibus populus monetur, campanas non baptizari, sed *benedici*, neque illis im-

po-

tionem baptismum vocare soleamus, non sine magna baptisi a Christo instituti subsanatione, ac contumelia; quod multis testimonioribz probari dicit, licet Hosius, & Bellarminus hoc indignissime ferant, & campanas a suis symmictis consecrari, non baptizari affirmant; contra quos frustra conatur ostendere, campanas apud nos vere baptizari. Etiam Jo. Gerhardus Tom. IX. Loc. theol. Loc. XXI. cap. 8. Bellarmino non vult credere, quando aperte testatur, campanas benedici, & consecrari, non autem baptizari. Multum quoque contra hunc ritum debacchati sunt Centuriatores Magdeburgenses centuria X. cap. 6. Sed multo indigniora sunt carmina, quæ ineptus Poeta Thomas Na-georgius Lib. I. Regi papistici evomuit, inquiens:

*Quando baptizant campanas, ferrens est quis,
Qui risum cohilibre queat: quin non mani utraque
Auriculas asini singant
..... Ut baptismi venerabile signum
Quod nos in Christi demonstrat castra receptas
Res anima, sensuque carens ante ora profanat
Nostra &c.*

Piget insulsi hujus Poete imposturas prosequi. Sed his artibus solebant Novatores incantam plebeculam decipere, & contra Ecclesiam Catholicam armare.

poni nomina Sanctorum, aut Sanctarum, quasi proprie baptizentur, & nominentur, sicut Christiani filieles, sed in obliquo esse vocandas campanas Sanctae Mariæ, S. Jacobi, S. Gregorii &c. Est igitur benedictio campanarum *sacra* quædam cærenomia ecclesiastica, qui illæ ad usum divini cultus rite consecrantur. Cujus sacrae cærenomiae exemplum habemus in veteri testamento Geo. XXVIII., ubi Jacob tulit lapidem & erexit in titulum fundens oleum desuper; & Lib. 2. Esdræ XII. 50. non solum mundati dicuntur Sacerdotes, & Levitæ, sed additur: & mundaverunt populum, & portas, & murum, quæ sunt res inauimes. Hunc campanas benedicendi ritum non admundum antiquum esse libenter fatemur (nam ipse campanarum usus in Ecclesiis antiquis non est). Baronius ad an. 968. n. 86. scribit, Joannem XIII. primariam Lateranensis Ecclesiæ campanam miræ magnitudinis *sacris ritibus* consecrasse, atque Joannis nomine, cuius Ecclesiæ esset usi, nuncupasse; atque addit, hunc sacrum ritum in Ecclesia postea perseverasse. Card. Bona Lib. I. Rerum liturgic. cap. 22., una cum eruditissimo Menardo, quem citat, ritum benedicendi campanas integro saeculo antiquiorum fuisse colligit ex quibusdam ritualibus vetustioribus (a).

CAPUT XI.

De effectibus Baptismi.

512. Etiam in hac parte multum erratum est ab hereticis cum veteribus, tum recentioribus; quorum aliqui proprios, & veros baptismi fructus su-

(a) Quidam cum Polydoro Virgilio *De rerum inventoriis campanarum originem* repertum a S. Paulino, qui Sec. V. Nolæ in Campania Episcopus erat: unde nonen Campane, aut Nolæ deducuntur. Sed primo cum ipse Paulinus in epist. ad Severum 12. partes Basilicæ a se costructæ exacte describens, nullam campanarum faciat mentionem, prouin est conjicere, nullum tunc fuisse horum instrumentorum usum. Deinde nemo ante Bedam, qui saeculo VII. vixit, campanarum usum in Ecclesia memoravit. In Oriente antea prima campanarum epocha figit anno 865., quando Ursus Participatus Venotorum Dux Michaeli Imperatori dono misit duodecim mirifice artis, & valde sonoras, quæ in turri ad S. Sophiae extorta collocavit, ut narrat Card. Bona supra latus. Antea vero Christiani ad populum convocandum utebantur instrumentis lignis, quibus etiam modo, utuntur Greci sub Turcarum tyrannie existentes, quorum structuram ad sonum edendum exponit Leo Allatius in Dissert. De recentium Græcorum templis. Consul. doctissimus P. Angelus Rocca *De Campanis*, Edm. Martene Tom. II., Jos. Catalanus Tom. II. *Commentar. in Pontif. Rom. &c. &c.*

b) Manichæi, teste S. Augustino *De Heresibus* n. 45. Tom. X. baptismum in aqua nihil cuiquam salutis afferre perhibebant. Proclus Origenista, referente S.

Gazzaniga *Theol.* Tom. VIII. stulerunt, alii novos, & inaulitos eidem effectus tribuerant. Primi illi sunt, qui negarunt per baptismum omnia peccata deleri, & characterem in anima imprimi (b). Alii vero in oppositum vitium delapsi sunt, absurdè docentes, per baptismum, non solum peccata præterita, sed etiam futura deleri (c). Nos autem una cum Angelico nostro Preceptoribz 5. P. q. 69. veros, & principios baptismi effectus nonnullis propositionibus afferemus, & vindicabimus.

PROPOSITIO I.

Per Baptismum non solum tollitur peccatum originalis, sed etiam delentur peccata actualia, si quæ sint in homine, qui baptizatur.

313. Prob. hæc veritas a S. Thoina art. 1. tam ex veteri, quam ex novo testamento. Nam Ezechielis XXXVI. 25. effectus baptisini ita prænunciatur: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Multo luculentiora præsto sunt testimonia ex novo testam. Apostolus enim Roman. VI. 3. Quicunque, ait, baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et postea concludit: *Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro.* Ex quibus verbis colligit S. Doctor: „quod per baptismum homo moritur vetustatis, peccati, & incipit vivere novitatem gratiæ. Omne „autem peccatum ad pristinam vetustatem pertinet, unde consequens est, quod omne peccatum „per baptismum tollatur“¹. Immumerat alia sunt hujusmodi sacra oracula, quibus dicitur, per ha-
pti-

Methodio apud S. Epiphanius *Heresi LXIV.*, per baptismum peccata sopiri quidem dicebat, non autem radicitus tolli; quam absurdam Procli novitatem ibidem Methodius multis argumentis condemnat. Dadoes Mesalianorum Magister, apud Nicæphorium Lib. XI. cap. 4. & apud Theodoretum Lib. IV. *Heretic. falularum* cap. 11. idem docebat. Non procul ab inopia hæc doctrina recidunt Novatores, contendentes in justificazione peccata non prouersi deleri, sed solum tegi, & non imputari, quos Tom. VI. P. II. cap. 3. confutavimus. Pejus antea delirant Sociniani, quorum nomine dicebat Th. Pisecius in *Hist. Tripartita* Lib. I. cap. 11., baptismum non esse undam salutis, non canalem gratiae, non merita Christi in nos derivare, sed ritum, & ceremoniam esse, per quam Iudei, & Gentes christiana religione se devinciebant. Quam perversam sententiam sequuntur etiam Arminiani volentes, baptismum ex parte Dei tantum esse gratis significationem, ex parte nostri solum publicam christiani nominis professionem.

(c) Inter alias hereses, quas Jovinianus IV. saeculo disseminabat, hæc etiam erat, non posse peccare hominem lavacro regenerationis acceptio, apud S. Augustinum *De Heres.* n. LXXXII.; quem absurdum errorum a Calvinistis resuscitatum nos refutavimus Tom. VI. P. II. cap. 5.

ptimum homines ablui, mundari, renosci, sanctificari, Christum induere &c. Vid. sup. Diss. I. n. 555.

514. Supervacanum autem videtur, tam clara, & aperta sacræ Scripturæ oracula sanctorum Patrum testimonitis confirmare, quæ innumera praestò essent: adeo enim vulgata erat apud veteres hæc opinio de salutari baptismi efficacia ad omnes culpas delendas, ut non defuerunt Gentiles, qui occasionem hinc arriperent, nos calumniandi, quasi libertatem peccandi præberemus, pollicentes securam a Domino veniam exhibito baptismi lavacro (a).

515. Sed præterea communem Ecclesiæ veteris consensionem in hoc dogmata confitendo confirmat solemnis illa omnism fidelium professio in Symbolo Constantinopolitano, ubi dicitur: *confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum.* Quid clarius ad confirmandum Ecclesiæ dogma de præcipuo baptismi effectu?

516. Hanc veteris Ecclesiæ fidem servavit, & quatenus opus erat, renovavit Eugenius IV. in Decreto Concilii Florentini, ubi de baptismo loquens, *Hujus Sacramenti effectus*, inquit, *est remissio culpæ originalis, & actualis.* Synodus etiam Tridentina Sess. V. ita decrevit: „Si quis per Jesum Christum Domini nostri gratiam, quæ in baptisitate confertur, reatum peccati originalis remitti negat... anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil est damnationis iis qui vere conseptuli sunt cum Christo per baptismum in mortem, qui non secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes, & novum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, ita ut nihil prorsus eos ab ingressu cœli remoretur“.

517. Obj. primo. Baptismus est institutus ad delendum peccatum originale, quamobrem Jo. I. 29. dictum fuit de Christo: *Ecce qui tollit peccatum mundi, nempe peccatum originale toti mundo commune, ut Glossa exponit.* Hinc etiam baptismus

dicitur regeneratio, quia sicut per generationem carnalem homo contrahit peccatum originale, & mortem, ita per regenerationem spiritualem novam vitam gratiae acquirit.

518. Respondet S. Thomas ib. ad 1. „quod sic ut Apostolus dicit Roman. V. 16., peccatum Adam non tantum potest, quantum potest donum Christi, quod in baptismo percipitur; nam peccatum ex uno in damnationem, gratia autem ex multis delictis in justificationem. Unde S. Augustinus in Lib. I. De peccat. mer. & remiss. cap. 15. dicit, quod generante carne tantummodo trahitur peccatum originis, regenerante autem Spiritu, non solum originalium, sed etiam voluntariorum fit remissio peccato rum“.

519. Obj. secundo. In adultis ante baptismum requiritur pœnitentia, secundum illud Act. II. 38. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque ceterum:* sed pœnitentia remittuntur peccata actualia: ergo nihil remanet baptismo remittendum, nisi peccatum originale.

520. Respondet iterum S. Thomas ad 2. „quod nullius peccati remissio fieri potest, nisi per virtutem passionis Christi: unde & Apostolus dicit Hebr. IX. 22., quod sine sanguinis effusione non fit remissio. Unde motus humanæ voluntatis, qui est in pœnitente, non sufficeret ad remissionem culpæ, nisi adasset fides passionis Christi, & propositum participandi ipsam, vel suscipiendo baptismum, vel subjiciendo se clavis vibus Ecclesiæ. Et ideo quando aliquis adultus pœnitens ad baptismum accedit, consequitur quidem remissionem omnium peccatorum ex propenso baptismi, perfectius autem ex reali successione baptismi“. Quæ Novatores objicere solent, ut probent, peccata in baptismo, & pœnitentia non penitus tolli, sed solum tegi, ut non imputentur, a nobis præoccupata sunt Tom. VI.

PRO-

(a) Ita Celsus nostris exprobribat apud Origenem Lib. III. n. 59. „Qui ad alia mysteria vocant, hæc pronunciant alta voce: *Quisquis purus est manibus, & voce sapiens;* Et rursus alii: *Quisquis purus ab omni sceleri, cui conscientiam nihil malum remordet, cuius bene, & justæ peracta vita est.... Nunc vero audianns, quosnam advocent Christianos. Quisquis, inquit, peccator, quisquis insipiens, quisquis puer, & ut verbo dicam, quisquis infelix est, hunc Dei regnum accipiet. Et quem peccatorem dixistis? Nonne injustum, furem, murorum effractorem, neficum, sacrilegum, mortuorum spoliatorem? Ecquos alios vocaret, qui latronum conflaret societatem? Cui satyrica objectioni ita respondet Origines: „Ad haec dicimus, aliud esse ægras animas ad curationem, aliud sanas ad rerum divinarum cognitionem, & scientiam vocare. Nos principio quidem homines hortamur, ut curari se velint: hortamur peccatores, ut doctores andiant, qui a peccando deterreant; insipientes, ut acnentibus, adjuvantibusque ad intelligentiam dociles aures præbeant: pueros, ut sensus, animumque virilem concipiunt: infelices denique ad vitam felicem, seu ut magis proprie loquar, ad beatitudinem excitantur. Sed postquam ii, quos horatati sumus, progressionem ad virtutem fecerunt, ita ut illos a doctrina emendatos fuisse innotescat, tunc demum nostris mysteriis initiantur“. Ex his facile refelli potest calumnia Zosimi, celebris apud Graecos historici, qui pro suo in Christianam religionem impudibili odio, ausus est scribere, Constantium Magnum non alia de causa ab ethnica superstitione ad Christi sequelam transisse, quam ut multa, & magna sua crima facili baptismi remedio deleret, cum apud Gentiles eadem crima nullo possent sacrificio expiri. Quasi vero apud nos adulorum peccata possent solo baptismo sine vera, & salutari pœnitentia tolli.*

PROPOSITIO II.

Per baptismum homo liberatur ab omni reatu peccati.

521. Hanc propositionem probat Angelicus art. 2. laud. quæst. 69. ex iis verbis Apostoli Roman. VI. 8. *Si mortui sumus cum Christo, crebimus, quia simul etiam vivemus cum eo. Ex quo patet, inquit, quod omni baptizato communicatur passio Christi ad remedium, ac si ipse passus, & mortuus esset. Passio autem Christi est sufficientia satisfactio pro omnibus peccatis omnium hominum. Et ideo ille, qui baptizatur, liberatur a reatu totius poenae sibi debite pro peccatis, ac si ipse sufficienter satisfecisset pro omnibus peccatis suis“.*

522. Hanc doctrinam tradiderat ante Angelicum S. Augustinus Lib. II. *De peccat. mer. & remiss.*, cap. 28.; ubi cum dixisset, *in baptismo plenam fieri remissionem peccatorum*, subdit: *Si continuo consequatur ab hac vita migratio, non est omnino, quod obnoxium hominem teneat, solutis omnibus, quæ tenebant. Quamobrem Eugenius IV. in Decreto pro Armenis de baptizatis inquit: Morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regna calorum, & Dei visionem perveniunt. Et Synodus Trident. sap. n. 516. memorata baptizatos hæredes Dei esse definit, ut ut nihil prorsus eos ab ingressu celi remoretur.*

523. Denique eamdem doctrinam confirmat præsis Ecclesie, quæ quamvis a catechumenis nullitas, & onerosas poenas pro peccatis poposcerit, nullas tamen iis imposuit post baptismum. Et si quandoque contigit, catechumenos ante persolutas pœnitentias propter mortis periculum baptizari, & postea convalescere, non amplius cogebantur pœnitentias intermissas resumere, & complere: non alia profecto de causa, nisi quia certum erat, omnem reatum non solum culpe, sed etiam poenæ per baptismum fuisse deletum. Id autem manifestius fit ex eo, quod pœnitentes, qui in mortis periculo, ante consummatum sue pœnitentie curriculum, reconciliationem, & Eucharisticam communionem acceperant, si convalescerent, cogebantur id, quod reliquum erat pœnitentiae, absolvere; quod, ut mox dictum est, in baptizatis fieri non conueverat. Id evidenter demonstrat, semper hoc agnitus fuisse inter baptismum, & pœnitentiam discrimen, quod in illo omnis reatus pœnæ tolleretur, non autem in ista.

524. Obj. primo. Si omnis reatus pœnæ tollitur per baptismum, injustum esset post baptismum puniri eos, qui antea scelerâ utut gravissima patrassent, ex.gr. latrones, vel homicidas; quod tamen apud Judices non observatur.

525. Respondet S. Thomas hoc art. 2. ad 5., *In pœnis, quæ judicio humano inferuntur, non so-*

lum attenli, quæ poena sit homo dignus quia Deum, sed etiam in quo sit obligatus quia homines, qui læsi, & scandalizati sunt per peccatum alicujus. Et ideo licet homicida per baptismum libereatur a reatu poenæ quia Deum, remanet tamen obligatus a Ius quia homines, quos justum est æflicari de poena, sunt scandalizati de culpa. Pie tamen talibus Principiis posset poenam indulgere.

526. Obj. secundo. Deus non auferit a baptizatis pœnalitates hujus vitæ, ut tristis experientia nos docet: ergo nec pœnas alterius.

527. Resp. neg. cons., & S. Thomas art. 5. recte observat: *Baptismum habere virtutem auferendi pœnalitates presentis vitæ, non tamen eas auferre in presenti vita, sed ejus virtute auferendas esse a justis in resurrectione, quando mortale hoc inuestit immortalitatem. Et hoc rationabiliter. Primo quidem, quia per baptismum homo incorporatur Christo, & efficitur membrum ejus: & ideo conveniens est, ut id agatur in membro incorporato, quod est actum in capite. Christus autem a principio suæ conceptionis fuit plenus gratia, & veritate; habuit tamen corpus passibile, quod post passionem, & mortem est ad vitam gloriosam resuscitatum. Unde & Christianus in baptismo gratiam consequitur, quantum ad animam, habet tamen corpus passibile, in quo pro Christo possit patiti, sed tamen resuscitabitur ad impossibilem vitam. Unde Apostolus dicit Roman. VIII. 11. Quid suscitavit Iesum Christum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra propter inabilitatem Spiritum ejus in vobis; & infra: Heredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & simul glorificemur. Secundo hoc est conveniens, propter spirituale exercitium, ut videlicet contra concupiscentiam, & alias passibilates pugnans homo, victoriam coronam acciperet Tertio hoc fuit conveniens, ne homines ad baptismum accederent propter impossibilitatem presentis vitæ, & non propter gloriam vitæ æternæ: unde & Apostolus dicit 1. Corinth. XV. 19. Si in hac vita tantum sperantes sumus in Christo, miserabiliore sursum omnibus hominibus“.*

528. Nonnullæ aliæ afferuntur a Sanctis Patribus rationes, proprie quas conveniens minime fuerit, pœnalitates presentis vitæ per baptismum auferri. Sed illa patissimum, ut disceremus, in Sacramentis fructum spirituale, & æternum querere, non temporalem, & corporeum. Ut intelligamus, inquit S. Augustinus in Enchiridio c. 65. T. XI. totum, quod salutaribus agitur Sacramentis, magis a l spem venturorum bonorum, quam a l retentionem, vel adoptionem presentium pertinere. Consultatur Catechismus Rom. P. II. cap. 2. n. 49.

529. Dices. Causa pœnititium hujus vitæ est peccatum originale: ergo si hoc per baptismum peni-

situs tolliter, nullæ esse deberent pœnalitates; si quidem remota causa, removetur effectus.

550. Respondet Angelicus 5. P. quæst. 69. art. 5. ad 5., quod „ peccatum originale hoc modo pro- cessit, quo prima persona infecit naturam; postmodum vero natura infecit personam. Christus vero converso ordine prins reparat id, quod per sonæ est, & postmodum simul in omnibus reparabit id quod naturæ est. Et ideo culpam originalis peccati, & etiam pœnam parentiæ visionis divinæ, quæ respiciunt personam, statim per baptismum tollit ab homine; sed pœnalitates præsentis vitæ (sicut mors, famæ, sitis, & alia hujusmodi) respiciant naturam, ex cuius principiis causantur, prout est destituta originali justitia: & ideo isti defectus non tollentur, nisi in ultima reparatione naturæ per resurrectionem gloriosam“.

551. Obj. tertio. Ecclesia pro catechumenis cum baptismo voto defunctis consuevit orare, & S. Ambrosius pro Valentimiano Imper. ante susceptum baptismum imperfecto saerificia offerebat.

552. Resp., id jure meritoque factum fuisse, atque in similibus casibus fieri debere. Hoc enim est inter baptismum re ipsa susceptum, & ejus votum discrimen, quod primum *ex opere operato* totum reatum nostrum delet; alterum vero *ex opere operantis*, seu *ex intensione contritionis*, quæ raro tanta est, ut omnem reatum pœnae penitus tollat.

PROPOSITIO III.

Per baptismum homini conseruntur gratia, & virtutes.

553. Primo id probat Angelicus 5. P. qu. 69. art. 4. ex verbis Apostoli dicentis ad Titum III. 5. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, id est per baptismum, & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde; quorum similia sæpe occurront in Libro novi testamenti, quibus designatur gratia Spiritus sancti, & copia virtutum.*

554. Deinde addit auctoritatem S. Augustini dicentis Lib. I. *De peccat. mer. & remiss. cap. 26. T. XIII.* *per baptismum homines Christo consepti, ut incorporentur illi membra ejus;* „ a capite autem Christo in omnia membra ejus gratiae, & virtutis plenitudo derivatur, secundum illud Jo. I. 16. *De plenitudine ejus, nos omnes acceperimus“.*

555. Obj. quædam exempla hominum, qui iam iustificati apud Deum per actum charitatis accedunt ad baptismum. Sic Act. X. 1. de Cornelio Centurione legitur, quod vir religious erat, ac timens Deum, & postea a Petro baptizatus est: non ergo semper effectus baptismi est infusione gratiae.

556. Hæc objecțio solvit ab Angelico cit. art. 4. ad 2., observando, quod „ remissionem peccatorum aliquis consequitur ante baptismum, se-

„ cundum quod habet baptismum in voto, vel explice, vel implicite; & tamen cum realiter scipit baptismum, fit plenior remissio, quantum ad liberationem a tota pœna. Ita etiam ante baptismum Cornelius, & alii similes consequuntur gratiam, & virtutes per fidem Christi, & desiderium baptismi implicite, vel explicite, postmodum tamen in baptismino majorem copiam gratiæ, & virtutum consequuntur“.

557. Obj. secundo. In homine post baptismum remanet eadem prænitas ad malum, & difficultas ad bonum, quæ erat ante baptismum: oppositum autem deberet esse, si gratia, & virtutes infundentur.

558. Respondet S. Thom. ad 5.: „ difficultatem tem ad bonum, & prænitas ad malum inventari in baptizatis, non propter defectum habitus virtutum, sed propter concupiscentiam, quæ non tollitur in baptismino. Sicut tamen per baptismum diminuitur concupiscentia, ut non dominetur, ita etiam diminuitur utrumque dictorum, ne homo ab his supereretur“. Id uberioris explicat Catechismus Rom. P. II. cap. 2. n. 55.

559. Dubitari hic fortasse posset de pueris baptizatis, in quibus virtutum infusio inutilis videatur, cum easdem exercendi incapaces sunt. Verumtamen præter ea, quæ sup. n. 270. ex Angelico notata fuere, cum eodem S. Doctore qu. 69. art. 6. ad 1. observandum est, habitus fidei, charitatis, aliarumque virtutum requirere solam potentiam voluntatis, quæ est in pueris, quamvis actus virtutum requirant actum voluntatis, qui non est in pueris.

540. Obj. tertio. Innocentius III. extra *De bapt. & ejus effect. cap. majores nostram sententiam problematice expositi*, inquiens: *Aliis asserentibus, per virtutem baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratian non conferri; non nullis dicentibus, dimitti peccatum, & virtutes infundi, quantum ad habitum, non quoal usum.* Item Clemens V. in Concilio Viennensi nostram sententiam solim ut dictis Sanctorum, & Doctrinæ molernorum Theologæ magis consonam, & concordem, sacro approbante Concilio, duxit eligendam.

541. Resp., a S. Thoma 5. P. qu. 69. art. 6., hanc quorundam veterum opinionem fuisse refutatam, ut falsam, & erroneam. Discordiam autem Theologorum, quam laudati duo Pontifices noluerunt dogmatico decreto finire, nou esse, an pueris in baptismino gratia sanctificans infundatur, sed tantummodo, an illa gratia debeat appellari *habitualis*, cuius vocis usus apud Theologos Seculo XII. antiquiores minime inveniri dicitur. Et quamvis modo communis doctrina Theologorum sit, gratiam sanctificantem esse *habitum animæ inherenterem*, nulla tamen hac de re extat absoluta Ecclesiæ definitio: unde bene observavit Dom. Soto Lib. II. *De natura, & gratia cap. 18.* Concilium Tridentinum ab his verbis Scholasticorum consul-

to abstinuisse, ac voluisse solummodo ab omnibus credi, homines justificari per gratiam, & charitateum, quæ per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus eorum, atque illis inhæret. Ita Sess. VI. cap. 7., & can. 11. Qui tamen sensum definitionis huius penitus introspererit, facile videbit, nihil aliud voluisse illos Patres significare, quam quod Scholastici intelligunt per habitus virtutum infusos, & animæ inhærentes. Vide, quæ diximus Tom. VI. P. II. Dissert. I. cap. 1.

542. Ceterum gratiam pueris infundi in baptismo, sexcentis in locis, & verbis apertissimis asserit magis Doctor Augustinus, ut in Epist. XCVIII. ad Bonifacium dicens: *Semel perceptum parvulus gratiam non amittit nisi propria impietate, si aetatis accessu tam malus evaserit.* Epist. CLXXVII. ad Dardanem cap. 8. *Dicimus ergo, in baptizatis parvulis, quamvis id nesciant, habitare Spiritum sanctum.* Et *De grat. & lib. arb.* cap. 22. in parvulis gratiam hærere, dicit. Similia, & etiam magis energica inveniuntur apud S. Jo. Chrisostomum in Hom. ad Neophytos; cuius fragmentum servavit S. Augustinus Lib. I. contr. Jul. cap. 6., & apud Isidorum Pelusiota Lib. III. epist. 145.

Quæres primo, an baptismus habeat in omnibus æqualem effectum?

543. Resp., Characterem, qui ut sup. ostendimus Diss. I. cap. 12., in baptismo imprimatur, esse æqualem in omnibus; ac propterea baptismum rite collatum reiterari, semper vetitum fuit. Sed quantum ad alios effectus superius recensitos, S. Thomas 5. P. quæst. 69. art. 8. resolvit, effectum, „ad quem baptizamus est institutus, nempe ad regenerandum homines in spiritualem vitam, esse æqualem in omnibus, qui æqualiter se habent ad baptismum. Unde quia omnes pueri æqualiter se habent ad baptismum (quia non in fide propria, sed in fide Ecclesie baptizantur), omnes æqualem effectum percipiunt in baptismo. Adulti vero, qui per propriam fidem ad baptismum accedunt, non æqualiter se habent ad baptismum: quidam enim cum majori, quidam cum minori devotione ad baptismum accedunt: & ideo quidam plus, quidam minus de gratia novitatis accipiant; sicut etiam ab eodem igne accipit plus calor, qui plus ei appropinquat, licet ignis, quantum est de se, æqualiter ad omnes sumum calorem effundat“.

544. Et cum sibi objecisset Angelicus, in aliis baptizatis apparere majorem gratiam, & perfectionem virtutum, quam in aliis, huic objectioni respondet, hoc posse dupliciter contingere: „uno modo, quia unus in baptismo percipit maiorem gratiam, quam aliis, propter devotionem maiorem: alio modo, quia etiamsi æqualem gratiam percipiunt, non æqualiter ea utuntur; sed unus studiosius in ea proficit, aliis per negligientiam gratiæ Dei deest.“

Quæres secundo, utrum fictio impedit effe-

ctum baptismi? Et an recedente fictione baptismus suum consequatur effectum?

545. Fictionis nomine hic non intelligitur ea simulatio, qua quis exterius quidem sacris ablutioni se subjicit, interius autem reluctatur, nec Sacramentum suscipere vult: tunc enim Sacramentum nullum esse, propugnavimus Diss. II. cap. 7. Sed intelligitur solummodo vel simulatio dispositionis debitis ad illius effectum consequendum, ut sunt illi adulti, qui in hæresi, vel schismate baptismum recipient; vel peccatores accessentes ad hoc Sacraementum sine contritione.

546. Jam vero talen fictionem impedire effectum baptismi, nempe infusionem gratiæ, & virtutum, probat S. Thomas in art. 9. ex iis verbis Sap. 1. 5. *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum.* Cum igitur effectus baptismi sit a Spiritu sancto, per fictionem impeditur. Postea id ipsum probat auctoritate Damasceni Lib. II. de fide orthodox. cap. 50. dicentis: *Deus non cogit homines ad justitiam;* unde concludit S. Doctor, ut aliquis justificetur per baptismum, requiri, quod voluntas hominis amplectatur baptismum, & eius effectum. Neque in hac parte ulla est difficultas.

547. Quantum ad aliam partem, respondet S. Thomas art. 10. affirmative, id probans auctoritate S. Augustini Lib. I. De bapt. contra Donatistas cap. 12. dicentis: *Tunc valere incipit auctoritate baptismus, cum illa fictio veraci confessione recesserit, quæ, corde in malitia, vel sacrilegio perseverante; peccatorum abolitionem non sinebat fieri.* (Ita referuntur verba S. Doctoris in Decretis Dist. IV. De consecr. cap. Tunc; sed in ipso textu paulo aliter ordinata sunt). Ulteriori vero id probat Angelicus ex charactere, qui in Sacramento accipitur, & qui est quasi forma, & consequitur proprium effectum, qui est gratia remittens omnia peccata. Impeditur autem quandoque per fictionem: unde oportet, quod remota ea per pœnitentiam, baptismus statim consequatur suum effectum. Ad quod explicandum utitur aptissima similitudine corporis gravis, quod ex sua forma habet, ut tendat deorsum, nisi sit aliquid prohibens, quo remoto statim incipit moveri deorsum. Hac ratione potissimum utebatur S. Augustinus Lib. I. De Baptismo cap. 11., ut probaret, hæreticos redeentes ad Ecclesiam nou esse iterum baptizandos.

548. In resp. antem ad 2., & 3. observat S. Doctor, fictionem non removeri per baptismum, sed per pœnitentiam subsequentem, qua fictione remota baptismus aufert omnem culpam, & rematum omnium peccatorum precedentium baptismum, & etiam simul existentium cum baptismo. Non autem tolluntur peccata, quæ post baptismum patrata sunt: hæc enim remittuntur quidem per pœnitentiam, sed non per baptismum, cuius effectus non est tollere peccata futura, sed solum præterita, vel praesentia, unde peccata posse.

stea patrata non remittuntur, quantum ad totum reatum.

549. Verissimae, & communiter receptae huic Angelici doctrinæ obstare videtur antiqua Ecclesiæ disciplina, qua baptizati in hæresi, vel schismate, etiamsi multorum criminum post baptismum rei essent, cum sola manuum impositione, seu Sacramento Confirmationis, & orthodoxæ fidei professione recipiebantur, quin ulla ab eis exigeretur suorum criminum confessio, & pœnitentia. Tunc igitur putabatur, baptismum, recedente fictione, ita reviviscere, ut etiam peccata postea patrata delerentur.

550. Resp., ab hujusmodi hominibus ab hæresi, vel schismate venientibus exigi non consuevit se publicam pœnitentiam, bene vero privatam; quod innuit S. Augustinus saepius laud. Lib. I. *De Baptismo* cap. 12. dicens, illos *pia correctio*ne, & *veraci confessione purgatos* stuisse: quod de Sacramentali confessione, & pœnitentia intelligendum est. Sic etiam modo fit: quamvis enim in Ritualibus solummodo præcipiatur, ut venientes ab hæresi, vel schismate adligantur ad ejurandos errores, & ad fidem catholicam profundam, nulli tamen dubium est, eisdem esse etiam ad pœnitentiæ Sacramentum adigendos, postquam fuerint a censuris absoluti.

Quæres tertio, an peccata post baptismum commissa sola baptismi reminiscencia deleantur?

551. Resp., id docuisse Novatores, tamquam corollarium ex secundissimo illo errore, quod sola fides in Sacramentis justificet. Si enim non baptismus ipse, sed fides per baptismum in nobis excitata, est nostræ justificationis causa, manifeste sequitur, nos a peccatis postea perpetratis per eamdem fidem ex reminiscencia baptismi excitatam liberari. Unde etiam consequitur, quod sicut per baptismum nulla opus est satisfactione ad reatum pœnae delendum, ita neque post pœnitentiam, quæ nihil aliud est, quam memoria baptismi. Hoc autem falso principio constituto, manifeste fluit alius pessimus Novatorum error, supervacaneas esse Indulgencias, quæ ad delendas peccatorum reliquias salubriter sunt institutæ; & commentitium esse Purgatorium, quo animæ piorum detineri dicuntur post mortem, quoisque omnes culparum maculas eluant. Ita frequentissime Novatores, ut necesse non sit, eorundem verba afferre.

552. Hunc pestiferum Novatorum errorem anathemate proscrispsit Synodus Tridentina Sess. VII. can. 10. his verbis: *Si quis dixerit, peccata omnia, quæ post baptismum sunt, sola recordatione, & fide suscepti baptismi, vel dimitti, vel veniam fieri, anathema sit.*

553. Et merito quidem: nam Ecclesia ab ipsis suis incunabulis semper consuevit, iis, qui post baptismum in gravia peccata delapsi sunt, multa, & laboriosa opera pœnitentiæ imponere, quæ baptizatis non imponebantur: unde pœnitentia pas-

sim, ac fere communi vocabulo dicta est *laboriosus baptismus*, aut *baptismus lacrymarum*. Verum est tamen aliquo sensu remissionem peccatorum, quæ post baptismum perpetrantur, ab ipso baptismio pendere, quia sine baptismino, qui est a liorum Sacramentorum janua, nullus est Sacramento pœnitentiæ locus. Sed hæc fusius, ubi de hoc Sacramento agemus.

CAPUT XII.

De Baptismi ministro.

554. Certum est, neminem posse seipsum baptizare, ut declaravit Innocentius III. cap. *Debitum de bapt. & ejus effect. sup. allegatus num. 175.* Dissert. III. Theologi autem, ut accuratius de ministro baptismi disputent, distinguere solent primo administrationem *solemniæ*, qualis in veteri Ecclesia fieri solebat in duabus Festivitatibus Paschatis, & Pentecostes; secundo *publicam*, quæ nunc etiam fieri solet, licet nos cum tanta solemnitate in Ecclesiæ Baptisteriis; tertio *privatam*, quæ in privatis ædibus aliquando fit periculo mortis instante.

555. Distinguunt ulterius ministrum ordinarium, eum nempe, cui jure, & ex officio competit hujus Sacramenti collatio; & *extraordinarium*, qui ex concessione Ecclesiæ, immo ipsius Christi, baptismum in quibusdam casibus conferendi potestatem habet. Ministri ordinarii baptismatis sunt solidi Episcopi, & Presbyteri; extraordinarii vero, & ex delegatione, sunt Diaconi; atque in casu necessitatis quilibet homo, sive mas, sive femina, atque ipsi etiam Pagani, Judæi, ceterique non baptizati. Quæ omnia aliquanto umerius declaranda sunt.

PROPOSITIO I.

Ordinarii ministri baptismatis sunt Episcopi, & Presbyteri.

556. De Episcopis, qui sunt successores Apostolorum, dubitare nos minime sinunt ea Christi verba Matth. XXVIII. *Euntes in mundum universum docete omnes gentes, baptizantes eos &c.*, quibus utrumque officium docendi, & baptizandi Apostolis impositum fuit: adeoque etiam Episcopis Apostolorum successoribus.

557. Id quoque constat ex antiqua Ecclesiæ consuetudine. Episcopi enim solebant catechumenos instruere, ac deinde in majoribus Paschatis, & Pentecostes festis solemniter baptizare. Theodoretus Lib. II. *Hist. Eccl.* cap. 27. memorat sacram vestem aureis filis contextam, quam Constantinus Magnus Macario Jerosolymitano Episcopo donaverat, ut ea induitus divini baptismi ministerium perageret. Legitur etiam de S. Remigio, quod *Amphibalum album paschalem*, vestem neinpe sa-

sacram, suo successori testamento legaverit, qua in collatione baptismi uteatur. Atque ut innumera alia monumenta prætermissam, Paulinus in vita S. Ambrosii n. 58. refert, tunc S. Antistitem in rebus divinis adeo indefesse laborasse, ut post ejus mortem vix quinque Episcopi sufficerint ad id, quod solitus erat circa baptizantos solus implere. S. Augustinus se ejusdem manibus baptizatum fuisse gloriabatur Lib. V. Confes. cap. 17. Sed haec consuetudo diu perdurare non potuit, aucto obique fideliū numero.

558. Quamobrem Presbyteri etiam hoc munere funeti sunt. Id expressum habetur Lib. III. Constitut. Apost., ubi dicitur, facultatem baptizandi habere Episcopos, & Presbyteros, ministrantibus Diaconis. Id insuper asseritur in Canon. vulgo Apostol. 47., 48. & 50., ubi simul Episcopi, & Presbyteri, ut baptismi ministri, nominantur.

559. Rationem vero, ob quam etiam Presbyteri sint ordinarii ministri baptismatis, hanc allegat S. Thomas 5. P. quæst. 67. art. 2. „quia Sacerdotes consecrantur, ut Sacramentum corporis Christi conficiant. Illud autem est Sacramentum ecclesiastice unitatis, secundum illud Apostoli 1. Corinth. X. 17. Unus panis, & unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane, & de uno calice participamus. Per baptismum autem aliquis fit particeps ecclesiastice unitatis: unde & accipit jus ad mensam Domini accedendi. Et ideo sicut ad Sacerdotem pertinet consecrare Eucharistiam (ad quod principaliter Sacerdotium ordinatur); ita ad proprium officium Sacerdotis pertinet baptizare: ejusdem enim videtur esse operari totum, & partem in toto.“

560. Alia ratio assertur a Guill. Estio in IV. Dist. V. §. 1. exemplo Apostolorum corroborata. Quoniam enim Episcopis alia majora incumbunt onera, docendi videlicet, & orandi, quæ impediiri possent, si multum in iis, quæ minora sunt, occuparentur, hinc factum est, ut jam ab initio baptizandis provincia Presbyteris inferioribus relinquenteret, siquidem & Christus non per se baptizavit Jo. IV. 2., qui tamen per se oravit, & Evangelium prædicavit. Et Petrus Act. X. 18. Cornelium, familiaresque ejus a se salutari doctrina prius instructos per alios baptizari jussit. Et Paulus I. Corinth. I. 16. seq. paucissimos a se baptizatos testatur: non enim, inquit, misit me Christus baptizare, sed evangelizare. Idem Paulus quoque duodecim viris aliorum opera baptizatis ipse manus imposuit Act. XIX. 6. Denique in negotio non dissimili dictum est ab Apostolo Act. VI. 2. Non est æquum, nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis ... Nos vero orationi, & ministerio verbi instantes erimus. Id enim pari ratione officio baptizandi adaptari potest.

561. Quod ergo, concludit Estius, Christus Apostolis in Evangelio mandat, ut doceant, & baptizent, ita ex Actis, & verbis Apostolicis intelligi-

gendum esse discimus, ut doctrinæ ipsi per se juventur intendere, baptismum vero possint, vel etiam debeat, ne a gravioribus Ordinis sui functionibus avocentur, per alios administrare.

562. Ex his, aliisque momentis apparet, quam vere ab Eugenio IV. in Decreto pro Armenis definitum fuerit, *Ministrium Sacramenti baptismi esse Sacerdotem, cui ex officio competit baptizare.*

563. Ob. primo. Tertullianus *De bapt.* cap. 17. Presbyteris, non minus, quam Diaconis, concedit quidem facultatem baptizandi, sed ex Episcopi delegatione: inquit enim: *Dandi baptismi habet jus summus Sacerdos, qui est Episcopus: deinde Presbyteri, & Diaconi; non tamen sine Episcopi auctoritate propter Ecclesiae honorem, quo salvo salva pax est.* Tertullianus autem videtur exscribere S. Hieronymus in *Dial. cont. Lucifer.* num. 9. inquiens: *Sine Episcopi iussione neque Presbyterum, neque Diaconum baptizandi jus habere.* Præterea S. Ignatius ad Sinyrnæos n. 9. aperte scribit, non esse licitum sine Episcopo neque baptizare, neque agapan celebrare. Tertio. Concilium Hispanense II. anno 619. cap. 17. decernit, neque coram Episcopo licere Presbyteris in baptisterium introire, neque præsente Antistite infantem tingere. Quarto Edm. Martene Lib. *De ant. Ecclesiae ritibus* cap. 1. art. 5. affert epistolam Clericorum Italiæ, qua Legatos Francorum Constantinopolim proficiscentes rogant, ut ab Imperatore obtineant, Dacium Episcopum Mediolanensem ad suam Ecclesiam redire, quia cum pene omnes Episcopi, quos ordinare solet ... mortui sint, immensa populi multitudo sine baptismo moritur. Ubi eruditus hic Scriptor scite advertit, neminem perire debuisse sine baptismo, si alii, quam Episcopi baptizasent. Quod etiam dicendum est de temporibus S. Gregorii Magni, qui in epist. 55. Lib. I. Romanum Patricium, & Exarcham rogat, ut Blandum Episcopum civitatis Hortensis ad suam Ecclesiam remittat, ne infantes pro peccatis absque baptisme moriantur.

564. Verum Catechisinus Rom. P. II. cap. 2. n. 15. hæc intelligenda vult de eo baptismo, qui certis anni diebus solemní cæremonia administrari consueverat. Episcopo enim præsente, non nisi ipsius jussu Presbyteri baptismum conferebant propter Ecclesiae honorem, ut loquitur Tertullianus. Et quamvis hic Africanus scriptor, quem sequitur Hieronymus, simul cum Presbyteris conjungat Diaconos, quos certum est auctoritate ordinaria conferendi baptismum non pollere, tamen ex aliis vestitis monumentis colligitur, Presbyteros Episcopi jussu ordinaria sua facultate, Diaconos vero non nisi extraordinaria baptizare. Sane in *Constitutionibus* vulgo *Apostolicis* Lib. III. cap. 11. ita præcipitur: *Neque reliquos Clericos baptismum conferre volunt ... nisi solos Episcopos, & Presbyteros, ministrantibus Diaconis.* Et cap. 20. Pre-

DISSERT. III. CAP. XII.

Presbyter quidem doceat, offerat, baptizet, benedicat populo, Diaconus vero ministret Episcopo, ac Presbyteris.

565. Ad secundum dico, verba Sancti Ignatii esse explicanda de solemni administratione baptismini, quæ siebat in Paschate, & Pentecoste ab Episcopis.

566. Concilii Hispal. decretum ita explicatur ab Edm. Martene, qui illud affert Toun. I. *De ant. Eccl. ritibus cap. 1.*, ut subintelligenda sit hæc clausula, *Nisi Episcopus ipse jusserit (a).*

567. Postremum debet ab ipsis Adversariis cum aliqua restrictione explicari, scilicet quod absentibus Episcopis non possit baptismus *solemniter* administrari cum Sacerdotum, & Diaconorum assistentia; non autem quod *absolute* conferri non posset. Nam primo nec ipsi Adversarii negant, Presbyteros, & Diaconos, saltem ex delegatione esse legitimos hujus Sacramenti ministros; hæc autem delegatio etiam ab Episcopis absentibus obtineri facile poterat. Deinde dici potest, jussionem Episcopi, qua ad baptismum conferendum Presbyteri indigebant, contentam fuisse in illa generali ordinatione, qua Presbyteri certis Ecclesiis destinabantur, ut in ipsis Religionis cultuum Deo offerrent, ac popolorum necessitatibus in Sacramentorum administratione inservirent. Denique est apud omnes Catholicos indubitatum, in casu necessitatis quemlibet hominem posse, & debere perclitanibus hoc salutis remedium conferre: unde non apparet, quomodo absentibus Episcopis *immensa* infantium *multitudo* deberet sine baptismno perire.

568. Ob. secundo. Christus Dominus eodem præcepto jussit docere, & baptizare: ergo ad illos spectat baptizare, ad quos spectat docere; sed hoc secundum pertinet ad officium Episcopi, ut patet per Dionysium V. & IV. Eccl. Hier.: ergo &c.

569. Respondet Doctor Angelicus in hac quæst. 67. art. 2. ad 1., utrumque officium, scilicet docendi, & baptizandi, Dominum Apostolis injunxit, quorum vicem gerunt Episcopi, aliter tamen, & aliter. „Nam officium docendi commisit eis Christus, ut ipsi per se illud exercerent, tamenquam principalissimum, unde & ipsi Apostoli dixerunt Act. VI. 5. Non est æquum, nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Officium autem baptizandi commisit Apostolis, ut per alios exercendum; unde & Apostolus dicit 1. ad Corint. I. 17. Non misit me

(a) Simile decretum allegari solet Leonis Magni in epist. olim 88. nunc 3. in Append. his verbis contentum: *Sed neque coram Episcopo licet Presbyteris in baptisterium introire, nec præsente Antistite infantem tingere.* Verum hanc epistolam subditiam esse ostendit Pasch. Quesnellius Dissert. XI. in S. Leonem. Vid. P. Constantius Dom. I. Epistol. RR. PP. in epistol. XXV. Innocentii I. ad Decentium not. e.

„Christus baptizare, sed evangelizare. Et hoc ideo, quia in baptizando nihil operatur meritorum, & sapientia ministri, sicut in docendo. In cuius etiam signum nec ipse Dominus baptizavit, sed discipuli ejus, ut dicitur Jo. IV. Nec tamen per hoc excluditur, quin Episcopi possint baptizare, quia quod potest potestas inferior, potest & superior; unde & Apostolus ibidem dicit, se quosdam baptizasse” (b).

PROPOSITIO II.

Diaconi non sunt ministri ordinarii baptismatis, sed tantum delegati.

570. Diaconus posse baptismum administrare, evincitur ex Actis Apostolorum, ubi cap. VIII. 58. Philippus Diaconus dicitur baptizasse Eunuchum, & ver. 12. innuitur, ab eodem fuisse baptizatos viros, & mulieres. Sed hoc ex Apostolorum delegatione factum fuisse, communiter creditur. Cum enim ipsi pauci numero ubique esse nequirent, verisimile est, potestatem fecisse Diaconis, aliisque Discipulis baptismum conferendi, quando usque ad Presbyterorum præsentiam differri non poterat. (Sanctus Ambrosius in Ps. LXVII. impatiens desiderii cupiditatib[us] tribuit, ut Eunuchus a Diacono baptismum exigeret.)

571. Nam Diaconos non esse ordinarios baptismi ministros, probat S. Thomas 5. P. quæst. 67. art. 1., ex verbis Gelasii Papæ, quæ referuntur in Decret. XCIII. Dist. cap. 15., quibus jubentur Diaconi propriam observare mensuram; & infra: *Absque Episcopo, sed Presbytero baptizare non auleant, nisi prædictis Ordinibus fortasse longius constitutis necessitas extrema compellat.*

572. Ulterius id ipsum probat Angelicus hac theologica ratione. „Sicut cœlestium ordinum proprietates, & eorum officia ex eorum nominibus accipiuntur, ita etiam ex nominibus ecclesiasticis, corum Ordinum accipi potest, quid ad unum quemque pertineat Ordinem. Dicuntur autem Diaconi, quasi ministri, quia videlicet ad Diaconos, non pertinet aliquod Sacramentum principaliiter, & quasi ex proprio officio præbere; sed adhibere ministerium aliis majoribus in Sacramentorum exhibitione. Et sic ad Diaconum non pertinet, quasi ex proprio officio, tradere Sacramentum baptismi, sed in collatione hujus Sacramenti & aliorum, assistere, & ministrare majoribus. Unde Isidorus dicit: *Ad Diaconum per-*

(b) Huic S. Thomæ, aliorumque Theologorum pene communis doctrinæ repugnat Scotus, ejus sententiam exponit, & sequitur Card. De Laurea in IV. Sentent. Disp. XV. art. 1. contendens ministerium baptizandi licite ex officio convenire Sacerdotibus, non virtute Ordinis præcise, sed ex delegatione, seu consensu Episcopi.

„pertinet assistere, & ministrare Sacramentibus in omnibus, quae aguntur in Sacramentis Christi, in baptismo scilicet, in chrismate, in patene, & calice.“ Hæc verba leguntur in Lib. II. De officiis cap. 24., & referuntur Dist. XXV. cap. 1. Prælatis.

575. Ob. primo. Christus Dominus conjunxit simul officium prædicandi Evangelium, & baptizandi; atqui possunt Diaconi jure suo prædicare evangelium: ergo etiam baptizare.

574. Respondet S. Thomas ad 1., pertinere ad Diaconum recitare Evangelium in Ecclesia, & prædicare ipsum per molam Catechizantis ... Sed docere, iles exponere Evangelium, pertinet proprie ad Episcopum.

575. Ob. secundo exemplum S. Laurentii Diaconi, qui Lucillum, Hippolytum, tamque illum familiam baptizavit, a quo detinebatur in carcere, ut discimus ex ejus Actis.

576. Respondet Angelicus ad 3., quod quia baptisma est Sacramentum necessitatis permittitur Diaconis necessitate urgente in absentia munorum baptizare. Et hoc modo B. Laurentius Diaconus existens baptizavit.

577. Ob. tertio. In Can. 77. Concilii Elliberitani hæc habentur: Si Diaconus regens plebem sive Episcopo, vel Presbytero aliquos baptizaverit, Episcopus per benedictionem eos perficere debet. Supponit ergo Concilium, Diaconos esse posse Rectores parœciarum; quo in munere certe jure proprio baptizare poterant. Præterea in ipsa Diaconoru[m] ordinatione Episcopus dicit, Diaconum oportet ministrare, baptizare, & prædicare.

578. Hesp., illis Diaconis, qui in Ecclesiis regendis extraordinaria potestate olim destinabantur, fuisse etiam delegata facultatem baptizandi. In Ordinatione vero deputantur ut ministri; adeoque ipsis consertur ea potestas, quam ex suo charactere non habent, ut sup. n. 572. cum S. Thoma explicatum est.

579. Ob. quarto probando, Diaconos nec posse ad baptizandum delegare. S. Epiphanius Hæresi 79. n. 4. postquam Diaconissis, & Presbyteris potestatem baptizandi denegavit, ita subdit: Nam neque Diaconis quidem ipsis illum in ecclesiastico ordine Sacramentum perficere conceditur; sed hoc duntaxat, ut eorum, quæ perficiuntur, ministri sint. Similiter S. Maximus ad

cap. III. Dionysii Areopag. De celesti Hier. expresse tradit, quod sicut Presbyteri possunt docere, & donum offerre, non autem ordinare, ita Diaconi possunt docere, non autem baptizare.

580. Resp., Epiphanius esse intelligentum de baptismo solemniter ab Episcopo, vel Presbytero collato, in qua solemnitate Diaconorum munus erat tantummodo Episcopo, vel Presbytero ministratore.

581. S. Maximus autem videtur loqui de perfecto baptismo, quando ei conjugebatur Sacramentum confirmationis, quod non nisi ab Episcopo conferri potest. Ita enī S. Martyr prosequitur: Non enim dabunt Spiritum sanctum, sicut neque Philippus Diaconus in Actis Sanct. Apostolorum.

PROPOSITIO III.

Inimicente periculo mortis etiam Luici utriusque sexus; immo, & Iudei, vel Gentiles baptizare possunt (a).

582. Prob. primo auctoritate veterum Patrum, Tertullianus in sæpe allegato cap. 17. De bapt. ita subdit: Alioquin etiam laicis jus est. Et postquam dixisset, ab hoc iure exercendo abstinentiam iis esse propter debitam verecundiam, & modestiam, ita concludit: Sufficiat scilicet in necessitatibus ut utaris, sicut aut loci, aut temporis, aut personæ conlito compellit: tunc enim constantia succurrentis excipitur, cum urget circumstantia periclitantis. S. Hieronymus in Dial. adv. Luciferianos inquit: Baptizare, si necessitas cogat, scimus etiam licere laicis. Et S. Augustinus Lib. II. contra epistolam Parmeniani cap. 15. de baptismo a laicis dato loquens, Nulla, inquit, necessitate cogente si fuit, alieni munera usurpatio est: si autem necessitas urgeat, aut nullum, aut veniale delictum est. Deinde multo antea in Concilio Elliberitano anno circ. 500. can. 58. statutum fuerat, filem quemlibet posse, si Ecclesia in proximo non fuerit, peregrinantem catechumenum in necessitate infirmatis positum baptizare.

583. S. Thomas in hac quæst. 67. art. 5. post allegata[m] auctoritatem Gelasii Papæ, & Isidori, qui id conceptis verbis tradunt, ita profunde more suo ratiocinatur: „Ad misericordiam ejus, qui vult omnes homines salvos fieri, pertinet, ut in his,

(a) Calvinus Lib. IV. Instit. cap. 15. num. 10. hæc effiri non est veritus: Quod autem multis abhinc seculis, adeoque ab ipso fere Ecclesiæ exordio usu receptum fuit, ut in periculo mortis laici baptizarent, si minister in tempore non adesset, non video, qua firma ratione defendi queat. Totum autem Calvini fundamentum hoc erat, quod nulla sit baptismi necessitas ad salutem. Dehinc autem impius heresiarcha potius e converso colligere, summam esse hujus Sacramenti necessitatem, cum Ecclesia ab ipso suo exordio permisit laicos pueros in extremo periculo constitui-

bis, quæ sunt de necessitate salutis, homo de facili remedium inveniat. Inter omnia autem Sacra menta maximæ necessitatis est baptismus, qui est regeneratio hominis in vitam spiritualem Et ideo ut homo circa remedium tam necessarium defectum pati non possit, institutum est, ut & materia baptismi sit communis, scilicet aqua, quæ a quolibet de facili haberi potest, & minister baptismi etiam sit quicumque non ordinatus, ne propter defectum baptismi homo salutis suæ dispensandum patiatur."

584. De fœmina vero ita subdit Angelicus art. 4., Christus est, qui principaliter baptizat, secundum illud Jo. I. 33. *Super quem videris Spiritum descendenter, & manentem, hic est, qui baptizat.* Dicitur autem ad Gal. III. 28.: *Non est masculus, neque fœmina: omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.* Et ideo sicut masculus laicus potest baptizare, quasi minister Christi, ita etiam & fœmina. Quia tamen caput mulieris est vir, & caput viri est Christus, ut dicitur I. Cor. XI., non debet mulier baptizare, si adsit copia viri; sicut nec laicus præsente Clerico, nec Clericus præsente Sacerdote, qui tamen potest baptizare, præsente Episcopo, eo quod hoc pertinet ad officium Sacerdotis." Notat tamen Catechismus Rom. P. II. cap. 2. num. 25., improbandas non esse obstetrics, quæ baptizare consueverunt, etiam præsente aliquo viro, qui conficiendi hujus Sacramenti minime peritus sit. Rituale autem Romanum addit, posse fœminam pudoris gratia baptizare infantem, non oranino editum, etiam præsentibus viris (a).

585. Denum art. 5. inquirit, utrum non baptizatus possit Sacramentum baptismi conferre? Et ita respondet: „Hanc quæstionem Augustinus indeterminatam reliquit; dicit enim Lib. II. contra epist. Parmentiani cap. 15.: *Hæc quidem alia quæstio est, utrum & ab his, qui nunquam fuerunt Christiani, possit baptismus dari; nec aliquid temere inde affirmandum est, sine auctoritate tanti Concilii, quantum tantæ rei sufficit (b).* Postmodum vero per Ecclesiam determinatum est, quod non baptizati, sive sint Judæi, sive Pagani, possunt Sacramentum baptismi conferre. Et post allegata duo testimonia Nicolai I., & Gregorii III. ita pergit: „Et hujus ratio est, quia sicut ex parte materiæ, quantum ad necessitatem Sacramenti sufficit quæcumque aqua, ita etiam sufficit ex parte ministri quicumque homo. Et ideo etiam non baptizatus, in articulo necessitatis baptizare potest."

586. Quæ doctrina universim in Ecclesia ap-

probata fuit. Jam enim a saeculo IX. Nicolaus I. in resp. ad Bulgarios valere dixit baptismum ab homine Judæo, vel Pagano collatum. Post autem idem statutum fuit in Concilio Lateranensi IV. anno 1215. cap. Firmiter, ubi haec leguntur: *Sacramentum baptismi a quocunque rite collatum proficit ad salutem.* Expressius vero Eugenius IV. in Instructione Armenorum ita definit: *In casu autem necessitatis non solum Sacerdos, vel Diaconus, sed etiam laicus, vel mulier, immo etiam paganus, & hereticus baptizare potest.*

587. Ob. primo contra baptinum a laicis collatum. In sacris litteris nullibi legitur mandatum fuisse laicis baptizare, neque ullum habetur exemplum baptismi a laicis collati. Quod enim aliqui post Bellarminum assurerunt, Ananiam, cum S. Paulum baptizavit, fuisse laicum, non est omnino certum.

588. Resp., vanam esse hanc difficultatem, quain soli Novatores rejicientes Apostolicas traditiones movere possunt. Ex traditione autem, & antiquissimo Ecclesiæ usu habemus, etiam laicos necessitate urgente posse baptizare. Tempore Apostolorum ista necessitas fortasse non fuit; & fortasse etiam si aliquando fuerit, sacri Scriptores hoc factum, ut multa alia, litteris non consignarunt.

589. Dices primo. S. Gregorius Nazianz. in Carm. I. sua vita eleganter describit horribilem maris procellam, qua se submersum iri vehementer timuit, cum nondum esset baptizatus; nec tamen credidit, se posse a laicis, quibuscum erat, in mortis periculo baptizari. Idem S. Ambrosius narrat de fratre suo Satyro, qui in periculo naufragii petiit quidem, & obtinuit, sibi Eucharistiæ dari, quam in sudario deferebat, non autem petiit baptismum.

590. Respondet Tillemontius Tom. IX. Hist., vere fuisse nonnullorum veterum sententiam, baptinum non licere a laicis peti. Sed ego potius censerem, non fuisse tantum naufragii periculum, ut vera crederetur necessitas petendi baptinum a laicis.

591. Dices secundo. Non minor aliquando est necessitas Sacramenti pœnitentiae ad salutem, quam baptismi: atqui non potest illud Sacramentum a laicis conferri; ergo nec baptismus.

592. Resp. cum S. Thoma neg. maj.; potest enim per contritionem suppleri defectus Sacerdotialis absolutionis: baptismi autem defectus in pueris nullo alio remedio suppleri potest, nisi baptismo, aut martyrio.

593. Dices tertio. Auctor Constitutionum apostolicarum Lib. III. cap. 10. laicis nullam potestatem

(a) Aliqui Calvinistæ concedunt, laicos viros posse in necessitate baptizare, id tamen omnino denegant fœminis. Inter alios Theod. Beza, qui P. II. Quæstionum quæst. 139. *τοθάττυγρακμον* baptismum fœminarum fabulam vocat.

(b) Idem tamen S. Pater Lib. VII. de baptismo cap.

53. ait, si in Concilio esset interrogatus de hac re, nequaquam dubitaturum, habere eos baptismum qui ubicumque & a quibuscumque illud verbis evangelicis consecratum sine sua simulatione, & cum aliqua fide accepissent.

tem concedit sacrificium offerendi, aut baptizandi, atque inobedientibus minitatur Oziæ regis suppli-
cium. *Ulterius Cyprianus, Firmilianus, & Basilius docuerunt, nullum esse baptismum collatum a laicis.* Basilius enim epist. 188. ad Amphilochium can. 1. dicit, eos, qui ab hereticis Episcopis baptizati fuerant, tamquam a laicis baptizatos debuisse vero Ecclesie baptisinate expurgari. Putavit ergo Basilius baptismum a laicis valide conferri non posse.

394. Resp. ad primum, eo loci solum excludi-
laicos a solemni administratione baptismi, quæ E-
piscopis, & Presbyteris, vel ex delegatione etiam
Diaconis, nunquam vero laicis committebatur. Com-
minutio supplicii Oziæ regis, quod legitur 2. Paralip. XXVI. 16. seq. satis ostendit, hic agi de pu-
blica, & solemni Sacramentorum celebratione. O-
zias enim fuit palam a Deo punitus, quia a lole-
re voluit incensum super altare thymiamatis, re-
sistenteribus Sacerdotibus, & dicentibus: *Non est
tui officii, Ozia, ut adolescas incensum Domino,
se l Sacerdotum.*

395. Ad secundum resp., Cyprianum, Firmili-
anum, Basilium, aliosque rebaptizantes nunquam
dabitasse baptismum a laicis baptizatis collatum
esse validum, & in casu necessitatis etiam licitum,
sed solum putabant, esse invalidum, quando a lai-
cis non baptizatis conferebatur. Jam vero cum ba-
ptismum haereticorum nullum esse crederent, lai-
cos in haeresi baptizatos non posse aliis baptismum
conferre existimabant; quæ eorum opinio licet fal-
sa ad hanc nostram controversiam non spectat, sed
ad aliam, an valeat baptismus a Judæo, vel Pagano
impertinet. Non fuit autem eo tempore hæc quæ-
stio expresse tractata, nec resoluta, ut vidimus
supra n. 585. ex S. Augustino, implicite tamen erat
definita, nempe communis illa totius Ecclesiæ
ratione, qua Rebaptizantes confutati sunt, *Christum
esse, qui baptizat, adeoque minime esse quærendum,*
quisnam sit baptismi minister, dummodo omnia
rite servarentur, quæ Christus observanda
præcepit.

396. Dices quarto, S. Hieronymus in *Alterca-
tione Luciferiana, & ortholoxi* n. 4. concedit Lu-
ciferiano, a laico pœnitente deponendum esse *Sicer-
dotium laici, il est baptismus*, quod ab Ari-
nus receperat, quos Luciferianus minime Episco-
pos esse, sed laicos contendebat.

397. Resp., id dictum fuisse a Hieronymo, non
in propria sententia, sed tamquam absurdum con-

sequens ex duritate Luciferianorum, qui non aliter
Episcopos, qui ab Ariana haeresi ad Ecclesie si-
num veniebant, recipiendos esse volebant, quam
ut simplices laicos, deposito Episcopatus honore,
inquietentes: *Si errasse se confuetur, cur Episo-
pus perseverat? Deponat sacerdotium, concele-
venium pœnitenti.* Regerebat Hieronymus: *Si lai-
cus errasse se confuetur, quomo lo laicus perse-
verat? Deponat sacerdotium laici, il est baptis-
ma, & ego do veniam pœnitenti.* Ita Luciferianos
argumento ad hominem adstringebat, ut Epi-
scopos pœnitentes in sua dignitate conservaret.
Ceterum in eadem altercatione n. 9. aperte ita as-
serit Doctor maximus: *Si necessitus cogit, dici-
mus, etiam licere laicis baptizare.*

398. Dices quinto. Saltem laici bigami neque
in extrema necessitate baptizare possunt: nam Con-
cilium Elliberitanum loco sup. n. 582. citato, ubi lai-
co protestatem baptizandi facit, hanc conditionem
apponit, ut lavacrum suum integrum habeat, nec
sit bigamus.

399. Resp., a doctissimis Canonistis cum econ-
uenient valde obscurum ita explicari, non quod ab-
solute non possit vel bigamus, vel qui lavacrum
integrum non habeat (seu qui pœnitentiam inte-
gram non absolverit) aliis deficientibus baptiza-
re; sed quod aliis laicis praesentibus, unus ex his
utpote pœnitentibus, ac bigamis dignior debeat ba-
ptizare (a).

400. Dices postremo. In *Annalibus Mich. Glycæ* P. III. refertur, a Dionysio Antistite invalidum
fuisse judicatum baptismum a laico collatum ali-
cui Judæo in publica via morbo laboranti; cum
enim accepto baptismo mox convalesisset, ad Anti-
stitem delatus fuit iterum baptizatus.

401. Resp., magnam certe fuisse Sæc. XV. in
quo floruit, Glycæ Siculi existimationem, sed po-
stea ejus *Annales*, quos latinitate donavit Ambro-
sius Camaldulensis (ut testatur Aloys. Lippomanus in *Præfat.*) a severioribus Criticis esse sèpius
in dubium vocatos, & nonnunquam aperte reje-
ctos. Historia Judæi eadem esse putatur, quain
narrant Jo. Moschus in *Præfato spirituali* cap. 176.
& Nicephorus Lib. III. *Histor.* cap. 57. (Vid. sup.
n. 129.) qui scilicet deficiente aqua baptizatus fue-
rat arena superfusa; quem propterea baptismum
merito irritum declaravit Dionysius Ascalonensis
Episcopus (b).

402. Obj. secundo contra baptismum fœmina-
rum, quem invalidum, aut saltem illicitum esse,
ita

(a) Ita Albaspinæus Episcopus Aurelianensis multi-
genæ eruditio's copia clarissimus, quem secuti postea
sunt Franc. Le-Roy instit. *Canon.* Lib. II. tit. 3., Bern.
Van-Espen P. II. Sect. I. tit. 3. cap. 3. Petavius tamen,
qui diuina veterum Patrum verba emollire non sole-
bat, in *animadversionibus* in Epiphianum pag. 341., mi-
natur bigamis fuisse negatum in extrema necessitate
baptizandi facultatem. Idem doctissimus Theologus ver-
ba Basilii superioris n. 393. allata nulla posse ratione ad

sanum sensum referri patavit. Nihilominus non desunt,
qui S. Doctorem explicent non de novo baptismo, sed
de confirmatione, quæ a laicis dari non potest; subdit
enim: *Qui ab illorum baptismo veniunt, ungantur coram
fidelibus, & ita demum ad mysteria accedunt.*

(b) Jo. Bapt. Cotelerius vir doctissimus in not. ad
cap. 9. Lib. III. *Constitut. Apostol.* hanc Glycæ mira-
tionem pluribus de causis ut suppositiām rejicit.

ita demonstrare conantur. Primo Tertullianus, *De selandis virgin.* cap. 9. inquit: *Non permittitur mulieri in Ecclesia loqui, sed nec tingere, nec offerre.* Secundo in Lib. III. *Constitut. Apostol.* cap. 9. ita inscribitur: *Quod non oportet, ut mulieres baptizent; & postea subditur, hanc rem periculosam esse, immo vero illicitam, & impiam.* Tertio Epiphanius *Hæresi LXXIX.* mulieribus baptismum dare, concorditum esse negat; *alioquin potuisset Christus ab ipsa (Maria Virgine) baptizari potius, quam a Joanne.* Et paulo post: *Ecclesiasticus ordo nec presbyteras, nec sacrificulas ordinavit.* Item ibid. n. 5. & 7. negat Dei matris baptizandi potestate fuisse datam. *Denum in can. 100. Concilii Carthag. IV.* ita præcipitur: *Mulier baptizare non præsumat; cui canonii perperam Lombardus, & Gratianus hæc verba addiderunt: Nisi cogente necessitate; quæ nec in canone continentur, nec a Balsamone indicantur.*

405. Resp. ad primum, Tertulliani locum esse intelligendum de baptismo solemni, vel publico in Ecclesia; aut etiam extra casum necessitatis: in necessitate enim omnes sine exceptione baptizare posse, & debere, luculentissime docet *De baptismo* cap. 17. Quamobrem in Lib. *De Præscript.* cap. 41. inquietabat: *Ipsæ mulieres hæreticæ quam procaces! Quæ audient docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere, nempe publice & sine necessitate.*

404. Lex etiam lata in *Constitutionibus vulgo Apostolicis* de ordinaria potestate baptizandi intelligenda est, quæ utique mulieribus non competit, sicut nec publice docendi in Ecclesia. Atque hæc lex sancta creditur contra hæresim ea tempestate grassanteem, quæ mulieribus sacerdotalia munia attribuebat; quod certe *impium* erat. Non prohibebat autem mulieribus privatum, & necessitate urgente baptismum conferre, nedium ex allatis superius monumentis n. 584. aperte evincitur, sed etiam Ecclesiæ usus nos docet.

405. Epiphanius manifeste loquitur de administratione baptismi solemni, vel publica in Ecclesia, quæ certe mulieribus concedita non fuit; non autem de privata, & in casu necessitatis.

406. Ita pariter intelligendum esse vult S. Thomas art. 4. ad 1. *Canonem Carthaginensem*, ubi non solum mulieribus prohibetur baptizare, sed etiam docere. Quamobrem sicut non fuit prohibitum mulieribus privatum docere, quemadmodum Priscilla simul cum Aquila assunxit Judæum quemdam *Apollo nomine, & diligentius exposuerunt ei viam Domini*, ut dicitur *Act. XVIII. 24. seq.*; ita vetitum non fuit mulieribus necessitate urgente privatum, & sine ullo cæremoniarum apparatu baptizare. S. Paulus *Roman. XVI. 1.* commendabat Phœben, quæ erat in ministerio Ecclesie. Fatemur, verba illa *Nisi urgente necessitate fuisse canonii addita, non tamen dolo malo, sed majoris explicacionis gratia, & ex communione persuasione.*

407. Obj. tertio contra valorem baptismi a non baptizato collati. I. Patres, qui contra rebaptizantes doctrinam Ecclesiæ strenue tutati sunt, huic potissimum principio imitebantur, quod hæretici baptismum dare possent, quia ipsi eum habebant, neque in hæresi amiserant: ergo censebant, eos, qui baptismum non haberent, illum aliis conserre non posse. II. Tertullianus eidem principio inhærens *De bapt.* cap. 17. probat, laicos baptizatos posse in necessitate baptizare, quia *quod ex aequo accipitur, ex æquo dari potest;* & S. Hieronymus in *Altercat.* cum Luciferiano n. 9. eaudein adhibet rationem, ut probet, laicos, si necessitas cogat, licet baptizare, ut enim, inquit, accipit quis, ita & dare potest: ergo ab opposito qui non accepit baptismum, nec dare potest. III. Idem S. Hieronymus in eodem opere n. 12. Luciferianum alloquens, *Noram*, inquit, *rem asseris, ut Christianus quisquam factus sit ab eo, qui non fuit Christianus.* IV. in *Capitularibus* ab Angeli- so, & Benedicto Levita collectis Lib. VIII. n. 401. præcipitur, ut qui a paganis baptizati sunt, de novo a sacerdotibus in nomine sanctæ Trinitatis baptizentur. Item Lib. VI. n. 94. dicitur: *Si quis Presbyter ordinatus deprehenderit, se non esse baptizatum, baptizetur, & ordinetur iterum, & omnes, quos prius baptizavit.*

408. Ad I. resp., non unum, nec præcipuum argumentum hoc fuisse, quo Patres contra rebaptizantes utebantur; sed illud maxime urgebant, Christum esse qui baptizat; alio autem utebantur quasi ad hominem, ducto ex eorum principio, solam Ecclesiam Catholicam habere baptismum; adeoque extra illam dari non posse. Nostri vero respondebant, hæreticos, vel schismaticos ab Ecclesiæ unitate recedentes baptismum non amiseris, propter indelebilem ipsius characterem; adeoque etiam dare posse. Alia quæstio de baptismo dato a Judæis, vel Gentilibus exorta nondum fuerat.

409. Ad II. dico, Tertullianum, & Hieronymum eam reddidisse rationem, quæ vera est, sed non sola; nec exclusisse aliam potiorem, quæ dueitur ex necessitate hujus Sacramenti, propter quam Deus misericors, & bonus voluit, ut sicut materia hujus Sacramenti erat communis, & facile parabilis, ita & minister necessitate urgente illico haberi posset.

410. Ad III. S. Hieronymus nomen *Christianus* eo loci sumit pro fideli orthodoxo, cuiusmodi certe fieri non potest, qui extra veram Ecclesiam baptismum recipit; unde inferebat, baptizatum ab Arianis fieri non posse *Christianum*, idest Catholicum, & orthodoxum, quia baptizatus est in ea fide, quam habent Ariani, quæ utique falsa est.

411. Ad IV. ita generaliter respondet Nat. Alexander *Theol. Dogmat. Mor.* Lib. 2. cap. 5.: „Si „qui canones baptismum a Paganis collatum redejicere, ac irritum declarare videntur, de illis „sunt intelligendi, qui baptismi formam, & Ecclesiæ ritum non servant. Ita cap. *Quos a pa-* „ga-

„ ganis Dist. IV. *De consecratione* cap. 52. quod
„ est Gregorii III. ad Bonifacium Episcopum scri-
„ bentis: *Quos a paganis baptizatos esse asse-
„ ruisti, ut ille uero baptizes in nomine Trinitatis
„ mandamus.* Unde Lib. V. *Capitularium* cap.
„ 6. habet: *Si quis baptizatus est a Presbyte-
„ ro non baptizato, & sancta Trinitas in ipso
„ baptismu invocata fuit, baptizatus est &c.* “
Sic facile concordantur decreta, quae sibi invicem
repugnare videntur.

*Quæres, an valeat baptismus a duobus mini-
steris collatus, quorum unus aquam infundat, alter
formam pronunciet?*

412. Respondet Angelicus 5. P. qu. 67. art. 6.,
negative, quia homo non baptizat, nisi ut mini-
ster Christi: unde sicut unus est Christus, ita
oportet esse unum ministrum, qui Christum re-
presentet. Post autem docet, quod si uterque di-
ceret: *Ego te baptizo, baptismum valeret, quia
uterque intenderet non baptizatum baptizare, &
uterque, quantum in se est; baptizaret.* Dicitur
alicubi apud Protestantes id aliquando fieri, ut u-
nus aquam infundat, alter e suggestu formam pro-
nunciet: quo in casu baptismus est proculdubio
invalidus.

CAPUT XIII.

Brevis historia veteris catechumenatus.

415. Catechumi dicti sunt a verbo Κατηχέω,
quod significat audire, vel edoceri, & erudiri;
sed ecclesiastica hujus vocis significatione *Cathe-
cumeni* dicebantur illi, qui doctrinam fidei audi-
bant, ut postquam instructi essent, baptizarentur.
Ita Isidorus Lib. VIII. *De origine vocum* cap. 14.
Horum vero catechumenorum aliqui Theologi non-
nisi duas classes enumerant, alii plures. Nos tres
distinguemus, communiorem opinionem sequentes:
scilicet *Audientium*, *Orantium*, seu *Genusflecten-*

tium, & *Competentium* seu *Electorum*. *Primi*
admittebantur ad publicas instructiones in Eccle-
sia, ut audirent, quæ fides, & qualis vita debeat
esse christiani (a). *Secundi* erant illi, qui post-
quam diligentem operam instructionibus tam pri-
vatis, quam publicis navassent, participes siebant
orationum, & benedictionum genibus flexis (b).
Terti demum erant illi, qui nomen suum dabant,
ut baptismum recipere, & qui propterea ad E-
piscopum dueabantur a *Sponsoribus*, seu *Fidejus-
soribus* (c). Breviter de singulis.

414. Quantum ad primos. S. Thomas 5. P. qu.
71. art. 1. bene observat, necessarium esse, ut ca-
techismus præcedat baptismum, quia baptismus
est fidei Sacramentum; ad hoc autem ut aliquis
fidem accipiat, requiritur instructio, secundum il-
lud Rom. X. 14. *Quomodo credent ei, quem non
audierunt? Quomodo autem audient sine præ-
dicante?* Unde etiam Dominus Jesus Matth. ult.
19. præceptum baptizandi Discipulis tradens, præ-
mittit doctrinam baptismi dicens: *Euntes docete
omnes gentes, baptizantes eos &c.*

415. Porro hoc docendi officium, quod proprie-
Episcoporum est, necessitate cogente fuit alius eti-
am impositum, quos S. Paulus i. ad Corinth. XII.
28. vocat *Doctores*, ab Apostolis, & Prophetis dis-
tinguit; & qui postea *Catechistæ* dicti sunt, qua-
les in Ecclesia Alexandrina fuerant Pantænus, Cle-
mens, Origenes, Heraclas, Dionysius, quorum me-
minuit Eusebius Lib. VI. *Hist. Eccl.* cap. 15. seq.
Hoc officium etiam laicis fuisse aliquando concre-
ditum, dubitare non sinit exemplum Origenis, qui
annos octodecim natus Scholæ Alexandrinae præ-
fuisse dicitur. Id etiam patet ex Lib. VIII. Con-
stitut. Apostolic. cap. 58., ubi dicitur: *Qui docet,
quoniam sit laicus, peritus tamen sermonis, &
moribus gravis doceat.* Frequentius Diaconi as-
sumebantur, ut erat ille Diaconus Africenus Deo-
gratias, ad quem Sanctus Augustinus librum *De
catechizandis rudibus* direxit (d).

416.

*Synodo, ut ii tribus annis tantum audientes sint, &
postea orient cum catechumenis.*

(c) Sanctus Augustinus *De fide, & operibus* cap. 6.
Tom. XI. *Competentes* eos nominat, qui per catechu-
menorum gradus ad nomen Christi accedentes, ad per-
cipiendum baptismum sua nomina jam dederant, & quos
propterea diligenter, & instantius probando esse vult.

(d) Præclare S. Thomas 3. P. qu. 71. art. 4. ad 3.
„ Multiplex, inquit est instructio. Una conversiva ad
„ fidem, quam Dionysius tribuit Episcopo, & potest
„ competere cuilibet prædicatori, vel etiam cuilibet fi-
„ deli. Secunda est instructio, qua qnis eruditur de
„ fidei rudimentis, & qualiter se debeat habere in su-
„ sceptione Sacramentorum; & haec pertinet secunda-
„ rie quidem ad ministros, principaliter autem ad sa-
„ cerdotes. Tertia est instructio de conversatione chri-
„ stiana visæ, & haec pertinet ad patrinos. Quarta est
„ instructio de profundis mysteriis fidei, & perfectio-
„ ne christiana vitæ, & haec ex officio pertinet ad E-
„ piskopos“.

„ ganis distinctio *audientium*, & *orantium*, vel *genusflectentium* inventur expresse in can. 5. Concilii Neo-
cesariensis, in quo statuitur: *Catechumenum, si ge-
nusflectens peccet, debere rejici ad audientes.* In Con-
cilio etiam Niceno can. 14. haec habentur. *De cate-
chumenis, qui lapsi sunt, sisum est sancta, & magna-*

DISSERT. III. CAP. XIII.

416. Sciendum est tamen catechumenis non fuisse explicata omnia religionis nostrae mysteria, quæ saepe celabantur infidelibus, juxta illud Christi Domini præceptum Matth. VII. 6. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis.* Hæc disciplina, quæ postea arcana dicta est, adeo multis, & clarissimis veterum Patrum testimoniis invitatur, ut mirum videatur, aliquos inventos esse pseudo-Criticos, qui eam inficiarentur (a).

417. His primi ordinis catechumenis præter maximum impositionem signum crucis imprimebatur, salque ad gustandum dabatur. *Signabat jam, inquit Sanctus Augustinus Lib. I. Confess. cap. 11. signo crucis ejus (Christi) & condiebar ejus sale.*

418. Catechumeni secundæ classis dicebantur *genuslectentes, & orantes*, quia ipsis concessum erat, illi liturgiæ parti assistere, quæ proprie dicebatur *Catechumenorum*, juxta illud S. Augustini Serm. XLIX. cap. 8. *Ecce post sermonem fit Missa catechumenis: manebunt fideles, venient ad locum orationis: & in hac Missa debebant genuslectere, orare, ac benedictionem ab Episcopo accipere, quod *Audientibus*, prohibitus fuisse disceimus ex Liturgia relata in Constitutionibus Apostol. Lib. VIII. cap. 5., ubi ante precum initium Diaconus claimabat: Ne quis auilientium, ne quis infideliū. Et cap. 5. postquam auilientes exierant, iterum Diaconus hæc pronunciabat: Orate catechumeni, & omnes fideles pro illis cum attentione orient. Ac demum post Orationes Diaconus catechumenos ejiciebat, dicens: Exite catechumeni, solis fidelibus remanentibus.*

419. *Competentes* demum, vel *Perfecti* illi erant, qui stadio catechumenatus jam emenso baptismo capaces reputabantur. Il autem *primo nomen dare* debebant; unde Sanctus Augustinus catechumenos exhortans, ut ad baptismum properarent Serm. CXXXII. n. 1. *Ecce, inquiebat, Pascha est, da nomen ad baptismum; ac de se ipso inquit Lib. IX. Confess. cap. 6.: ubi tempus advenit, quo me nomen dare oportet, relicto re Mediolanum remeavi.* Et S. Gregorius Nyssenus eos redarguens, qui baptismum suscipere negligebant, Serm. De baptis. *Date mihi nomina, inquiebat, ut ego ea imprimam libris sensibilibus... Deus autem ea signet in tabulis, in quas non cadit interius.*

420. Secundo isti *Competentes*, quo magis Sa-

cramento baptismi appropinquabant, eo magis piis exercitiis operam dare tenebantur, & *exorcismis, quotidianiisque orationibus, atque jejuniis expiri*, ut loquitur S. Siricinus Epist. I. cap. 2. Sanctus autem Augustinus, qui totum catechumenatus stadium percurserat, in Lib. De fide & oper. cap. 6. inter alia dicit; catechumenos illis diebus, quibus baptismi gratiam erant percepturi, *suis non-minibus datis, abstinentia, jejuniis, exorcismisque fuisse purgatos.* Auctor vero Libri De Symbolo, qui olim Augustini putabatur, Lib. IV. cap. 1. eosdem competentes probatos fuisse inuit, exorcismis, orationibus, canticis spiritualibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione cervicum, nullitate pedum &c. (b).

421. Neque prætereundum est, inter opera penitentiæ Catechumenis præscripta, enumerari a sanctis Patribus etiam confessionem peccatorum. *Exuite, ita illos alloquebatur S. Cyrillus Jerosolym. Catech. I., per confessionem veterem hominem.* Et iterum: *Tempus præsens est tempus confessionis. Confitere, quæ perpetrasti sive verbo, sive opere &c.* Item S. Jo. Chrysostomus Hom. X. in Matth. „, Confessionis tempus est, inquit, „, & non initiatis, & baptizatis: his quidem, ut „, post pœnitentiam peractam ad sacra veniant mysteria, illis vero ut ablitis in baptismo maculatis, pura conscientia ad mensam accendant“.

Multa alia id genas testimonia affirri possunt. Sed hæc intelligi minime debent da confessione Sacramentali, cuius non baptizati incapaces sunt, cum baptismus sit Sacramentorum janua; verum de confessione interiori, quæ fit Deo, ut scilicet suæ peccata recognitans de eis doleat, ut loquitur S. Thomas 5. P. qu. 68. art. 6.; ubi hæc addit: „Si „, qui tamen baptizandi ex devotione sua peccata „, confiteri vellet, esset eorum confessio audiendus, da non ad hoc, quod eis satisfactio imponetur, sed ad hoc, quod contra peccata consueta eis spiritualis informatio vitæ traderetur“.

422. Vocabantur etiam *Electi*, quia in scrutinis, quæ prius haberi solebant, electi erant, ut ad exoptatum baptismi Sacramentum admitterentur. Quid autem proprie essent illa *scrutinia*, quæ sæpius repetebantur, haud facile est determinare. Prona & obvia est illorum explicatio, qui ea nihil aliud fuisse volunt, quam diligens examen vitæ præteritæ, ac præsentis dispositionis eorum, qui baptismum poscebant. Ita inter alios Guill. Durandus in Rationali divin. Offic. Lib. VI. cap. 55.

in-

de mundato quod credunt, intelligent. Sozomenus Lib. I. Hist. Eccl. cap. 20. scribit, se consilio virorum priorum noluisse sua Historiæ inserere symbolum Nicænum, ne forte illud legerent, qui Sacramentis fidei nostræ initiati non erant.

(b) In Euchologio Græc. describitur catechumenus una indutus tunica, discinctus, nudo capite, & absque calceamentis, demissas manus habens, instar captivi, qui ad libertatem anhelat.

(a) Consule de hac œconomia erga catechumenos Edm. Martene Lib. I. *De ant. Ecclesia ritibus* c. 1. art. 9., & quæ nos notavimus Diss. I. n. 5. Contendunt nonnulli eruditæ, catechumenis non fuisse traditum Symbolum Apostolorum, nisi quando in tertia classe *competentium*, vel *perfectorum*, baptismu recipiendo jam proximi erant, & fideles vocabantur, ut credendo, inquit S. Augustinus *De fide & Symbolo* c. 10., *subjungentur Deo, subjugati recte vivant, recte vivendo cor mundent, cor-*

inquiens: *Scrutinium nihil aliud est, quam fidet, & religionis Christianæ inquisitio: est enim quasi quoddam iter, seu præparatio ad baptismum, & dicitur a scrutando, ilest inquirendo &c. Quam etymologiam exhibet etiam Rituale Card. Sanctorii sub Gregorio XIII. editum tit. De observationis in generali, solemnius baptismo (a).*

425. Verumtamen non hoc solum examen siebat in scrutinis, sed addeabantur solemnes abrenuntiationes, confessio fidei, & complures exorcismi, cum manum impositione super caput catechumenorum. Aspergebantur item catechumeni cineribus benedictis. Hæc scrutinia sæpius repetebantur; & in tertio, quod ceteris solemnius erat, tangebantur aures, & nares catechumenorum cum sputo oris Presbyteri. In alio scrutinio Presbyter baptizandos ungebant in pectore, & inter scapulas cum oleo sacro dicto oleo catechumenorum (b). Demum Dominica Palmarum lavari solebant capita competentium, ne forte observatione quadragesimæ sordidati al uncionem accederent; qui ritus novo vocabulo *capitularium*, vel *capitulum* appellatus fuit.

424. Horum scrutiniorum usum postmodum desisse Sæc. IX. scribit Joseph Vicecomes in laudissimo opere *De antiquis baptismi ritibus* Lib. III. cap. 26. Guill. tamen Durandus dictus *Speculator*, qui florebat Sæc. XIII. Lib. VI. *Ration. divin. officior.* cap. 56. in Feria IV. Hebd. IV. Quadrag. adhuc suo tempore septem scrutinia in quibusdam Ecclesiis fieri consuevisse memorat, propter *septiformem gratiam Spiritus sancti*.

425. Celebris erat etiam traditio *Symboli*, quæ siebat ante baptismum, ut illud catechumeni memoriae mandarent, ac postea publice recitarent. Narrat S. Augustinus Lib. VIII. *Confess.* cap. 2., Victorinum quemdam, celebrem iis temporibus Rhetorem, oblationem sibi a Presbyteris factam, ut *secretius Symbolum redderet*, illum maluisse salutem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri, itaque concesisset ambonem, & inter omnium fidelium gratulationes illum fidem veracem præclaras fiducia pronunciasse &c. Hoc autem *Symbolum Catechumeni* restituere tenebantur (c).

426. Hæc, quæ præcipua visa sunt, de catechumenis adnotavimus, quæ fusi pertractata apud innumeros, eosque eruditissimos Scriptores, quorum memoriam fecimus, inveniri facile possunt. Unum addimus de Catechumenatus duratio-

(a) *Hujus Ritualis perhonorifica fit mentio in Praefat. Rituali editi a Paulo V. an. 1614.; ubi vocatur Rituale longo studio, multaque industria, & labore plenissimum.*

(b) Quamvis catechumenorum scrutinia in omnibus Ecclesiis facta fuisse credendum sit, non ideo tamen ubique servabatur numerus, & ordo, ut videre est apud Edm. Martene Lib. I. *De ant. Ecclesie ritibus* cap. 1. art. 12. Nonnulla huc spectantia afferit vir doctissimus noster P. Jo. Franc. M. *De Rubeis* in *Dissert.*

ne; quæ tamen certo definiti non potest, cum varia & diversa fuerit pro circumstantiarum, & Ecclesiarum diversitate. In *Constitut. Apostol.* Lib. VIII. cap. 52. postquam triennii spatium pro Catechumenis determinatum fuit, ita subditur: „Quod si studiose se gerit, & rei desiderio tenetur, admittatur, quia non tempus, sed vita institutum perpenditur. *Canon autem 42. Concilii Elliberti* tani ita statuit: Qui ad fidem primum credulitatis accedunt, si bonæ fuerint conversationis, intra biennium placuit ad baptismi gratiam admitti debere, nisi infirmitate compellente coegerit ratio velocius subvenire periclitanti, vel gratiam postulanti.“ Ita ab opposito, qui in Catechumenatu peccabant, in illo diutius immorari cogebantur, ut supra vidimus in not. ad n. 412. Generaliter tamen in can. 2. *Concilii Nicæni*, & in 7. *Concilii I. Constantinopolitan* cautum est, ne nimis brevi tempore Catechumenatus absolveretur.

427. Et quanvis tres supra memoratæ Catechumenorum stationes jamdiu cessaverint, non cessavit tamen, nec cessare potest Ecclesiæ zelus, ut adulti diu, probeque examinentur, ac præparentur, antequam ad baptismi gratiam admittantur. Quamobrem ii semper improbati fuere, qui de multitidine potius, quam de probitate proselytorum solliciti nimis propere infideles, aut Judæos sacro baptismatis fonte lavabant. Vid. P. Drouven Lib. II. cap. 4., & Juvenin *Dissert.* II. *De baptismo quæst.* 7. cap. 2. art. 5.

428. Ceterum Ecclesia semper quidem omneshortata est, ut quaecumque ad gratiam baptismi accederent, qua de re complura apud sanctos Patres testimonia occurrent, neminem tamen absolute coegit ad baptismum suscipiendum, & multa exempla præsto sunt virorum etiam piorum, qui baptismum recipere diu, immo usque ad mortem distulerunt. Et hæc satis sint de Catechumenatu. Sed quædam addenda sunt de exorcismis, quorum frequens erat in Catechumenis usus, & adhuc religiose observantur etiam in baptismo puerorum.

PROPOSITIO

Sapienter & utiliter in baptizandos adhibentur exorcismi (d).

429. Prob. hæc propositio auctoritate veterum Patrum, qui sine dubio Apostolicam doctrinam sectati sunt, non quidem scriptam, sed traditione ad

De sacris Foro Juliensibus ritibus, in *Dissert. varie eruditio*nis cap. postremo, ubi *Officium scrutinii Ecclesiæ Aquilejensis* inseruntur.

(c) Clariss. Ant. Franc. Vezzosins ad *Sacramentarium Gelasianum* pag. 44. ostendit in *Ordine Rom.* traditionem symboli fuisse cum antrin aperitione conjunctam, contra ac consueverint Ecclesiæ Gallicana, Hispanica, & Ambrosiana.

(d) Inter alias Calvini blasphemias non minima est illa, quæ Lib. IV. *Instit.* cap. 15. n. 19. omnes sole-

DISSERT. III. CAP. XIII.

ad eos derivatam. Primo hoc innait Tertullianus *De Praescrip. Hæret.* cap. 41., cum mulierum hæreticarum procacitatem redarguit, quæ auleant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Ex his enim verbis recte conjicit Jac. Pamelius, ea jam ætate cum baptismo conjunctos fuisse exorcismos. Secundo multo clarius id asserit S. Cyprianus in epist. ad Magnum LIX.; ubi postquam dixisset, sæpe Diabolum per Exorcistas voce humana, & potestate divina flagellari, & uriri, & torqueri, nec propterea homines dimittere, ita subdit: *Cum tamen ad aquam salutarem, atque ad baptismi sanctificationem venitur, scire debemus, & fidere, quia illuc diabolus opprimitur, & homo Deo dicatus divina indulgentia liberatur.*

450. Sed præstat audire magnum Augustinum, qui Lib. II. *De nuptiis & concupisc.* cap. 18. hanc exorcismorum consuetudinem ubique obtinere testatur, inquiens: *Ubique in Ecclesia infantes exsufflantur ideo, ut ab eis princeps mundi foras mittatur.* Et sæpe ex istis exorcismis argumentum invictum desumpsit contra Pelagianos, ostendens non alia de causa pueros esse sub potestate diaboli, quam propter contagionem peccati originalis. Ita enim Lib. I. contra Julianum cap. 4. ipsum alloquitur: *Si verum est, quod audivimus, te infantulum baptizatum, etiam tu, quamvis a tuis propriis peccatis innocens, tamen quia ex Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima nativitate traxisti, & in iniuitate conceptus es, profecto exorcizatus es, ut a potestate erutus tenebrarum transferreris in regnum Christi.* Supervacaneum vero est, alia veterum Patrum testimonia congerere, cum vel ipsi Calviniani adeo patente eorum auctoritatem contemnere quidem præsumant, inficiari tamen non audiant.

451. S. Thomas 5. P. qu. 71. art. 2. hanc affert exorcismorum rationem: *Diabolus hostis est humanæ salutis, quæ homini per baptismum aequiritur; & habet potestatem aliquam in hominem ex hoc ipso, quod subditur originali peccato, vel etiam actuali. Unde convenienter ante baptismum expelluntur dæmones per exorcismos, ne salutem hominis impediunt.*

452. Idem etiam S. Præceptor art. 5. rejecta

falsa aliquorū opinione, quod exorcismi nullum habeant effectum, sed tantummodo aliquid significant, ita demonstrat, exorcismos habere aliquem effectum diversum ab effectu baptismi. Nam per baptismum, inquit, datur homini gratia ad plenam remissionem culparum; per ea vero, quæ in exorcismo aguntur, excluditur duplex impedimentum salutaris gratiæ percipiendæ. Quorum unum est impedimentum extrinsecum, prout dæmones hominum salutem impedit conantur; & hoc impedimentum excluditur per exsufflationes, quibus potestas dæmonis pellitur Manet tamen potestas dæmonis in homine, quantum ad maculam peccati, & reatum penitæ, quoisque peccatum per baptismum tollatur Aliud impedimentum est intrinsecum, prout scilicet homo ex infectione originalis peccati habet sensus præclusos ad percipienda salutis mysteria."

455. Item in art. 2. ad 2. respondens objectio ni, quod diaboli potestas tollitur per baptismum, unde supervacanei videntur exorcismi: *In baptismo, inquit, per ablutionem peccati excluditur potestas dæmonis ab homine, quantum ad hoc, quod impedit eum a perceptione gloriae; sed exorcismi excludunt potestatem dæmonis, in quantum impedit hominem a perceptione Sacramenti.* Et in resp. ad 5. discrimen affert inter effectum exorcismorum, & aquæ benedictæ, inquiens: *Aqua benedicta datur contra impugnationes dæmonum, quæ sunt ab exteriori; sed exorcismus ordinatur contra impugnationes dæmonum, quæ sunt ab interiori Vel dicendum, quod sicuti in remedium contra peccatum, secundo datur penitentia, quia baptismum non iteratur: ita in remedium contra impugnationes dæmonum, secundo datur aqua benedicta, quia exorcismi baptismales non iterantur.*

454. Ob. primo. In baptismo, quem Apostoli, & Discipuli Domini conferebant, nihil legitur de exorcismis, immo nec de aliis cæremoniis. Sane Philippus descendit cum Eunicho in aquam, & sine ullo cæremoniarum apparatu baptizavit eum.

455. Respondet S. Augustinus Lib. *De fide, & oper. cap. 9.* In eo, quod ait (S. Lucas): *baptizavit eum Philippus, intelligi voluit, impleta omnia, quæ licet taceantur in Scripturis gratia brevitalis, tamen serie traditionis scimus imple da.*

mnis baptismi cæremonias explodit, addens: „Etsi autem tem me non latet, quam vetusta sit hujus farraginis orrigo, respnere tamen mihi, & piis omnibus fas est quidquid ad Christi institutionem addere autem, si sunt homines.“ Seipsum eidelicet omnibus Ecclesiæ Patribus, ac Doctoribus intollerabiliter superbia preferens. Wolfgangus Musculus, in Locis Theol. Magistrum suum Calvinum secutus cap. De baptismis: „Scio, inquit, exorcizandi usum fuisse in Ecclesia temporibus Cypriani, & Augustini: verum non quaremo quid fecerint Patres, sed quod Christus instituerit, & quid Apostoli fecerint;“ quasi vero sapien-

tissimi, & piissimi illi viri aut ignoraverint, quid Christus, ejusque Apostoli fecerint; aut ab eorum vestigiis deflectere volnerint. Lutherani, quamvis exorcisinis in baptismi collatione utantur, libertatem tamen Ecclesiæ concedunt, ut loco exorcismorum alia verba Scripturæ magis conseuantæ substitut. Ita Chemnitius P. III. Loc. Theolog.; & anno 1603. Erfordiæ apparuerunt quedam *Theses Aegidii Hunnii De abrogando exorcismo*, quæ non leves turbas excitarunt. Inter alios Lutheranos pro retinendis Exorcismis pugnavit Paulus Sperlingius in Disput. *De antiquissimo exorcismi in baptismo ritu &c.*

dicitur. Nominatas cærenonias additas postea fuisse ab Ecclesia, sicut in aliis, ita etiam in hoc Sacramento, ut majori decore, ac majestate solemniter administraretur, facile concedi potest, non tamen omnes, & præsertim exorcismos, quorum in vetustissimis Ecclesiæ Patribus aperta mentio invenitur.

436. Dices. Quid cessendum de exorcismis salis, aut aquæ?

437. Resp. primo, dæmones etiam rebus corporeis aliquando uti ad insidias nobis struendas, ac propterea etiam eas posse exorcizari. Dein levi si bene attendantur verba Ritualis Romani, hi duo exorcismi potius benedictiones sunt; ita enim dicitur super salem: *Exorcizo te, creatura salis, ut in nomine sanctæ Trinitatis efficiaris salutare Sacramentum, ad effugandum inimicum &c.* E pariter super aquam: *Exorcizo te, creatura aquæ ut efficiaris aqua sancta, aqua benedicta, aqua, quæ lavat sordes, & mundat peccata. Tibi igitur præcipio, omnis spiritus immundus, omne phantasma, omne mendacium, eradicare, & effugare ab hac creatura aquæ &c.* Diversi autem sunt exorcismi, qui sunt super baptizandum: iis enim jubetur diabolo, ut exeat, & recedat a famulo Dei ut fiat templum Dei visi, & Spiritus Sanctus habitat in eo &c.

438. Ob. secundo. In necessitate confertur baptisimus sine exorcismis, & plenum habetur Sacramentum: exorcismi igitur nihil omnino præstant.

439. Respondet S. Thomas art. 5. ad 5., quod dispositio sufficiens ad suscipiendam gratiam baptismalem est fides, & intentio, vel propria ejus qui baptizatur, si sit adultus, vel ipsius Ecclesie, si sit parvulus. Ea vero, quæ aguntur in exorcismo, ordinantur ad removenda impedimenta: & ideo sine eo potest aliquis consequi effectum baptismi. Non tamen sunt hujusmodi prætermittenda, nisi in necessitatibus articulo: & tunc cessante periculo debent suppleri, ut servetur uniformitas in baptismo. Nec frustra supplentur post baptismum: quia sicut impeditur effectus baptismi, antequam percipiatur, ita potest impediiri, postquam fuerit perceptus." Hæc postrema verba notanda sunt pro resolutione seq. quæstionis.

Quæres, an, quando super infantibus in casu necessitatis privatim baptizatis supplentur cærenonice omissæ, etiam suppleri debeant exorcismi?

440. Resp. cum S. Thoma mox laud. affirmativa, quia talis est totius Ecclesiæ usus; at vero, ut recte inquiebat S. Augustinus Epist. LIV. ad Januarium cap. 5., si quid tota frequentat Ecclesia, quin ita facilius sit, disputare, insolentissimæ insanæ est.

441. Certe non alia esse potest ratio exorcismos omittendi, quam quod baptizatus erutus iam sit e potestate dæmonis; ut proinde non modo supervaccaneum, verum etiam injuriosum videatur sancto Spiritui iam inhabitanti, dæmones per exorcismos

expellere, quasi vero una cum sancto Spiritu aethere ibi cohabitent. Ita enim Diabolo præcipitur. *Exi ab eo, immunde spiritus, & da locum Spiritui Sancto Paraclito.*

442. Verumtamen si hæc ratio valeret, deberent etiam ceteræ baptismi cærenoniae omitti; omnes enim sunt cum exorcismis conjunctæ immuno omnes sunt totidem exorcismi. Ut quid enim primo prohibentor baptizandi ab ingressu Ecclesie, nisi quia reputantur indigni, ut qui servi sunt diaboli, habitent in domo Domini? Quid sunt repetita illa signa crucis, quæ imprimuntur in fronte, & in pectori cum illis precibus: *Onu[m] cœcitatem cordis ab eo expelle &c.*, nisi signa ad dæmones expellendos ordinata? Quid insufflationes, tactus aurium, & natum cum saliva; stilis immissio, ac denique sacri olei inuenitio, nisi totidem exorcismi ad dæmonis potestatem expellendam? Quo fit, ut si in baptizatis debeant exorcismi omitti, omitti pariter debeant omnes ferre alia cærenonias, quæ vel totidem sunt exorcismi, vel cum exorcismis conjunctæ.

443. Præterea sçpius accidit, ut Catechumeni velhementi charitate accepti jām ante baptismum iustificati essent, & sanctificati; quales fuenter inter alios Sancti Cyprianus, Ambrosius, & Augustinus omni virtutum genere ornati, antequam baptismum reciperent; nec tamen in eorum baptismo exorcismi, aut alia cærenonias omissæ sunt, quæ ad dæmonis expulsionem sunt ordinatae. Ecce ergo hæc supplenda in iis non erunt, in quibus necessitate urgente omitti debuerunt?

444. Sed aliquis sciscitabitur curiosius, quemnam effectum post baptismum exorcismi habere possint? Respondeo primo, plenum effectum baptismi couferri, etiam virtute exorcismorum, & aliarum cærenoniarum, quas supplere intendit Ecclesia in iis, qui supervixerint. Sic qui excommunicati beneficium absolutionis in mortis periculo consequuntur, periculo cessante tenentur se submittere Ecclesiæ, ut ad ipsius communionem, publice recipiantur; nec alia ratione privatum ad Sacramenti participationem admissi sunt, nisi virtute futuræ publicæ reconciliationis. Pari ergo ratione exorcismorum effectus a divina misericordia obtineri potest, etiam antequam siant.

445. Secundo possunt, & debent exorcismi suppleri, ut in memoriam revocentur tum miserabilis captivitas, sub qua propter noxiam originalē hominē ante baptismum genebat, tum summa & infinita misericordia Dei, qui per baptismatis Sacramentum ab ea nos liberavit. Sic utiliter Ecclesia solet præcipua nostræ redemptionis mysteria, nativitatis, passionis, ac resurrectionis Christi, quasi præsentia solemniter celebrare, quæ tamen ante inulta secula facta sunt.

446. Tertio, quanvis per baptismum diabolus a cordibus nostris expulsus sit, remainet tamen in renatis concupiscentia, cum qua nobis perpetuo pugnandum est, & quam Apostolus appellat pec-

peccatum in se inhabitans, Roman. VII. 17. Ad huiusmodi comitus dæmonis retundendos exorcismi multum valent, quibus diabolus non jam a corpore, sed ab anima baptizatorum expellitur, in qua propter concupiscentiam quasi latentes insidias struebat. Ad hoc etiam institutum fuit signum crucis, quod tamquam perpetuus exorcismus, a piis fidelibus frequentissime adhiberi solet. Hoc innuit S. Thomas supra lardatus, cum dicit, exorcismos non frustra suppleri, quia sicut impeditur effectus baptismi, antequam percipiatur, ita potest impediri, postquam perceptus est (a).

CAPUT POSTR.

De cæremoniis baptismi (b).

447. Ut observat Catechismus Rom. P. II. cap. 2. num. 60.; *omnes cæremoniae, & precationes, quibus in baptismi administratione Ecclesia utitur, ad tria capita redigendæ sunt ... Ac primum quidem illarum genus est, quæ antequam accedatur ad baptismi fontem, servantur: alterum earum, quæ cum ad ipsum fontem sentum est, adhibentur: tertium earum, quæ per racto jam baptismi addi solent. Omnes continentur in Rituali Romano Pauli V. Pont. Max. jussu editum anno 1614.*

448. Primo autem loco juxta monitum Synodi Trident. Sess. XXIV. *De reform. cap. 2. Rituale præcipit Patrocho*, ut antequam ad baptizandum accedat, ab iis, ad quos spectat, exquirat diligenter, quem, vel quos susceptores, seu patrinos elegerint, qui infantem de sacro fonte suscipiant, nec plores, quam liceat, aut indignos, vel ineptos admittat; ut sunt infideles, aut heretici, païam excommunicati, aut interdicti, publice criminosi, aut infames, nec præterea qui sana mente non sunt, nec qui ignorant rudimenta fidei. Alias saluberrimas cautiones addidit S. Carolus Borromæus in suo *Rituali*; cum enim isti bapti-

zandorum patres spirituales esse debeant, æquum est, ut iis dotibus sint ornati, quibus filios suos ad omnia sanctæ nostræ religionis officia instruere, & veluti manuducere valeant.

449. *Patrini* ii vocantur, qui baptizatum de sacro lavacro suscipiant; qui propterea etiam *suscipitores dicti sunt*, multisque aliis nominibus nuncupati, præcipue autem *sponsores*, & *fideiussores*, quia infantium nomine ad omnes interrogations respondent. Antiquissimum esse in Ecclesia patrinorum usum liquet ex Tertulliani libro *De baptismō*, ubi cap. 18. morem Ecclesiæ pueros baptizandi vellicans, inquit: *Quid enim necesse est sponsores etiam periculo ingeri?*

450. S. Thomas 5. P. quæst. 67. art. 7. ostendit congrua ratione, in baptismō, qui spiritualis regeneratio est, debere esse aliquem, qui fungatur vice nutricis, & pædagogi, & suscipiat baptizatum de sacro fonte, quasi in suam instructiōnem, & tutelam. Hanc rationem assignat etiam Catechismus Rom. P. II. cap. 2. num. 26. Angelicus autem art. 8. monet, obligari patrimum ad habendam curam infantis baptizati, si necessitas imminet, sicut quando baptizati inter infideles nutriuntur. Postea subdit: *Sed ubi nutriuntur inter catholicos Christianos, satis possunt ab hac cura excusari, præsumendo, quod a suis parentibus diligenter instruantur. Si tamen quocumque modo sentirent contrarium, tenerentur secundum suum modum saluti spiritualium filiorum curam impendere.*

451. Quando adulti per immersionem totius corporis baptizabantur, provide cantum erat, ut matres nonnisi a maribus, & vicissim fœminæ nonnisi a fœminis e lavacro susciperentur. Sed postquam immersio cessavit, aut nonnisi ad caput restricta est, promiscue viri, & fœminæ patrinorum munere fungi cœperunt. Sacris canonibus nonnisi unus patrinus permittebatur: *De consecr. Dist. IV. cap. 100. & seq.*; attamen etiam duos concessit Synodus Trident. Sess. XXIV. *De reform. cap.* 2.,

(a) Et hæc de Gatechumenatu sufficient. Plura cunctibus abunde satisfacient auctores in hoc capite nonnati, Jos. Vicecomes, Edmundus Martene, Guill. Durandus, Jo. Franc. Bern. M. De Rubens: quibus addi possunt omnes ii antiqui Scriptores, quos magno labore, summaque industria collegit Melchior Hitterpius, atque editi sunt Coloniae 1568., deinde Romæ 1591., ac postremo Parisiis 1610. Nonnulla alia vetera monumenta indicat celsissimus S. R. I. Princeps P. Mart. Gerbert in II. P. *Liturgia Alemannica Disquis.* V. cap. 1. Ex recentioribus vero multa suppeditabunt Hugo Menardus in *Notis*, & *observationibus in Lib. Sacramentorum* (non *Sacramentarium*, ut aliqui scribunt, S. Gregorii Papæ), P. D. C. Chardon Ord. S. Ben. *Hist. Sacramentorum* Lib. I., Gabr. Albaspinæus in *Observat. De ceter. Ecclesiæ ritibus*, Ant. Franc. Vezzosi in notis ad *Sacramentarium Gelasianum* editum a Vener. Card. Thomasio, & ipsius cura Romæ recusum, aliisque non pauci.

(b) Recolatur, quæ superius Diss. 1. cap. postr. de cæremoniis Sacramentorum generatiū dicta sunt. Quantum vero pertinet ad peculiares baptismi ritus, qui in Ecclesia Romana adhibentur, sine stomacho legi non possunt, quæ Jo. Calvinus omnium hereticorum præcaccissimus, Lib. IV. *Institut. cap. 15. num. 19.* impuro ore evomere non erubuit: scilicet aquæ baptismalis benedictionem vocat *incantationem*, quæ veram aquæ *benedictionem polluit*: cerumin cum chrismate, & exsufflationes dicit esse imposturas; *sputum*, & *similes nugas crassiora lulibria*, *theatricas pompas*, *exoticas sordes* &c. Vah nefandas impiissimi hominis blasphemias! quas jure ineritoque sacrosancta Tridentina Synodus Sess. VII. can. 13. aeterno anathemate damnavit. Franc. etiam Budens e Lutheranorum secta Ecclesiam Romanam temere, & impudenter accusat, quod ritus baptissimi insigni superstitionis accessione auerterit Lib. V. *Theol. Dogmat. cap. 1. §. 9.*

2., ut scilicet unus tantum, sive vir, sive mulier, juxta sacrorum canonum instituta, vel al sumum unus, & una baptizatum de baptismō suspiciant, inter quos, ac baptizatum ipsum, & illius patrem, & matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur (a). Sed pergamus ad cæremonias, quæ baptisatum præcedunt.

452. Infans baptizandus deferendus est ad Ecclesiam, in qua est fons baptismalis, & necessitate excepta in privatis locis nemo baptizari debet, nisi forte sint Regum, aut magnorum Principum filii, qui tamen in capillis, seu oratoriis, & cum aqua de more benedicta baptizandi sunt. Ante foras Ecclesiæ interrogatur, quid petat? Respondente autem patrino Fidem &c., minister exsufflat in faciem infantis expellens dæmonem his verbis: *Exi ab eo, immunde spiritus, & da locum Spiritui sancto paraclito;* atque infantem signat in fronte, & in pectore; & quibusdam orationibus recitatis salem benedictum immittit in ejus os, & iterum dæmonem exorcizat; quibus omnibus significatur, baptizandum esse sub potestate diaboli, adeoque indignum, ut in Ecclesiæ ingrediatur, donec spiritus immundus foris ebeat. Exorcizantur, inquit Augustinus Lib. II. *De nuptiis, & concupisc. cap. 29.* T. XIII., & exsuffflantur parvuli ut in regno Christi a potestate tenebrarum, hoc est diaboli, & angelorum ejus, eruti transferantur. Salis autem degustatio mystice significat gratiæ donum, quo a putredine peccatorum baptizandus præservatur. Unde idem S. Doctor Lib. I. Confess. cap. 12. Tom. I. de seipso loquens, cum baptizaretur, signabar, inquit, *signo crucis, & sale condiebar.*

453. Post hæc introducitur infans ad baptisterium, & recitatis Symbolo, ac oratione Dominica, iterum repetuntur exorcismi, & de saliva Sacerdotis tanguntur aures, & nares baptizandi. Et tunc sunt solemnes renuntiationes Satanae, & omnibus operibus, & pompis ejus. Deinde Minister intingens pollicem in oleo catechumenorum ungit baptizandum in pectore, & inter scapulas; enique rursus interrogat, an credat in Deum Patrem, in Jesum Christum filium ejus unicum, & in Spiritum sanctum &c., ac subinde an velit baptizari? Et responso accepto, quod credit, & velit, baptizatur vel per trimam immersionem, vel per infusionem, infundendo ter aquam super ipsius caput, & proferendo semel verba formæ; & mox patruus de manu Sacerdotis puerum accipit iam baptizatum.

454. Si vero dubitatur, inquit Rituale, an infans fuerit antea baptizatus, debet Minister uti hac forma conditionali: *Si non es baptizatus, ego te*

baptizo in nomine &c. Nonnulli viri eruditæ, ait Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* cap. 1. art. 16. num. 10., existimant, hujusmodi conditionatas formæ a Scholasticis Theologis adiventas fuisse; verum toto aberrant cœlo. Nam longe ante exortos Theologos Scholasticos, conditionata adhibebatur forma; id quod evincunt Isaaci Lingoniensis Episcopi canones, in quorum Tit. XI. canon. 17. ita habet: *Et quibus dubium est, utrum sint baptizati, an non, omnimo lis absque ullo scrupulo baptizentur, his tamen verbis præmissis: Non te rebaptizo, sed si non lun baptizatus es, baptizo te, in nomine Patris &c.* Ille Martene. Id ipsum constat aliis monumentis, quæ ætatem Scholasticorum longe superant.

455. Equideum non negaverim, hujus formulæ conditionatae neque in Conciliis habitis ante sæculum VIII., neque apud veteres Patres mentionem inveniri, sed ut bene advertit gloriosæ memorie Benedictus XIV. *De Synodo Diæces.* Lib. VII. cap. 6., cum omnes veteres a rebaptismo summopere abhorrent, & eos, de quibus dubium erat, an essent rite, & valide baptizati, sine scrupulo baptizarent, primum est concludere, eos, si non expressis verbis, tacite tamen intendisse, non conferre secundum baptismum, adeoque baptizasse sub ea conditione, saltem mente concepta: *Si non es baptizatus.* Postea vero Sæc. VIII. exceptum est, eam conditionem expresse pronunciari; ac tandem Sæc. XII. Alexander III. eam non solum approbavit, sed ubique servandam edixit in cap. 2. *De baptismo;* idemque confirmavit Joannes XXII., apud Odoricum Raynaldum ad an. 1555. num. 42., Mirari itaque subit, in Synodo Pistoriensi Sess. IV. *De Sacram.* num. 12. decretum fuisse, exerto prudenti dubio, an aliquis sit vere baptizatus, eum baptizandum esse, nulla facta mentione formulæ conditionatae: quasi vero pretextu veterum canonum, qui hac de re silent, licet apertas summorum Pontificum Sanctiones, totiusque Ecclesiæ communem usum contemnere. Sed revertamur ad cæremonias, quæ sunt super baptizato.

456. Baptismum sequitur unctio cum sacro chrismate in vertice capitis baptizati, ut intelligat, se ab eo die Christo capiti, tamquam membrum conjunctum esse. Et postea eidem imponitur candidum sudario loco vestis albæ, qua olim adulti iudici solebant, ad designandam innocentiam, quam dilutis omnibus culpæ inaculis consecutus est, & quam integrum perfserre debet ad D. N. Jesu Christi tribunal. Denique cereus ardens in manum baptizati traditur, qui ostendit fidem charitate inflammatam, quam in baptismō accepit.

(a) Hanc facultatem duos patrinos assumendi a Tridentinis Patribus concessam coarctare minime debuisset Synodus Pistoriensis in Decreto baptismi Sess. IV. ita statuens: *Stimiamo di secondare lo spirito della*

santa Chiesa medesima, rappresentata dal general Concilio di Trento, col prescrivere, che i maschi abbiano il solo compare, e le femmine la sola comare.

457. Ad extreum vero nobis baptizato impo-
nitur, quod ex Sanctorum syllabo desumendum
est, tum ut Sancti illius patrocinium impetretur,
tum etiam ut baptizatus ad ejusdem Sancti virtutes
æmulandas excitetur. Et certe reprehendendi sunt,
qui Gentilium nominia paeris imponunt. Grego-
rius XIII. in suo *Rituali* ita Parocho præcipit:
Et quoniam iis, qui baptizantur, tamquam Dei
filiis in Christo regenerantis, & in ejus militia
alscribendis, nomen imponitur, curet, ne
obscena, fabulosa, aut ridicula al inanum Deo-
rum, vel impiorum Ethnicorum hominum nomi-
na imponat; sed potius, quatenus fieri potest,
Sanctorum; quorum exemplis fideles a pie vi-
rendum excitentur, & patrocinis protegantur.
Recolantur, quæ diximus Tom. VII. de ri-
tibus Malabaricis ubi retulimus celebre de-
cretum Card. Tournonii, quo prohibuit, ne in
baptizandis tam pueris, quam adultis omittantur
Sacraimentalia, præcipue autem saliva, sal, &
insufflationes; & deinde iussit, ut baptizato im-
ponatur nomen alicujus Sancti in Martyrologio
Romano contenti, interdictis nominibus idolorum,
vel falsæ religionis pœnitentium. Quod Tournonii
decretem Clemens XI. diligenter præmisso examine
in omnibus servandum, & exequendum esse sta-
tuit 7. Jan. 1706.: & postea subsequentes Pontifi-
ces Benedictus XIII., & Benedictus XIV. confir-
marunt (a). Sed breviter videamus, quæ contra
hos Romanæ Ecclesiæ ritus Novatores effutant.

458. Objiciunt primo, aliquos ex his ritibus
esse inutiles, & ridiculos, eujusmodi sunt inter-
rogationes factæ infantibus, an credant, an renun-
tient satanæ, an velint baptizari? Ridiculum est
etiam, responderi ad has interrogations a patri-
nis, quasi possint yadiu monitione iis infantibus præ-
stare, & isti teneantur, cum adoleverint, fidem
pro se datam a patrini servate.

459. Resp., hæc non inutilia, nec ridicula vi-
sa fuisse antiquis Ecclesiæ Patribus, ac præcipue
magno Augustino, qui hoc baptismi dogma accusa-
tus perscrutandi, & explicandi occasionem ha-
buit. In epist. CCXVII. ad Vitalem cap. 8. *Sci-*
mus, inquit, etiam parvulos, secundum ea,
quæ per corpus gesserunt, recepturos vel bonum,
vel malum. Gesserunt autem non per se ipsos,
sed per eos, quibus pro illis respondentibus, &
renuntiare diabolo dicuntur, & credere in Deum;
unde & in numero fidelium reputantur. Et a-
liis in locis Ecclesiam dicit parvulis suppeditare
& pedes, ut veniant, & os, ut loquantur, & fi-

dem, ut credant. Abrenuntiationum vero, quæ
in baptismo sunt, mentio habetur aperta apud
Tertullianum *De corona militis* cap. 5., in Lib.
III. *Constitut. Apostolic.* cap. 41., apud Cypria-
num, Ambrosium, Hieronymum, aliasque veter-
es; nec desunt, qui eas ab Apostolorum traditio-
ne repeatant. Patrini vero nec prophetant, nec va-
dimonium præstant pro pueris baptizandis, sed,
ut S. Augustinus huic ipsissimæ difficultati re-
spondens ait Epist. XCVIII.: *Cum respondeatur,*
parvulum credere, qui fidei nondum habet affec-
tum, respondeatur filiæ habere propter fidei
Sacramentum..... Itaque parvulum, etsi non-
dum filies illa, quæ in credentium voluntate
consistit, jam tamen ipsius fidei Sacramentum
fidelem facit. Pueri autem, cum adoleverint, te-
nentur fidem pro se datam in baptismo servare,
sicut tenentur adulti non baptizati baptismum su-
scipere, si volunt introire in regnum Dei.

460. Dices. Quædam cæremoniæ absurdæ sunt,
ut salis immixio in os baptizandi, linitio aurium,
& narium cum sputo ministri, insufflatio in fa-
ciem, & his similia.

461. Resp., has omnes cæremonias suam ha-
bere mysticam significationem. Salis degustatio,
ut mox diximus n. 452. significat gratiæ donum,
quo a putredine peccatorum præservamur; vel,
ut explicat S. Thomas in IV. Dist. VI. quæst. 2.
art. 1. quæstiunc. 5. ad 5. apponitur in ore sal
discretionis, ut omnis sermo fidelium sit sale
conditus. Aperiuntur aures sputo ad recipiendum
fidei ex auditu per verbum Dei, & nares ad
querendam doctrinam fidei per odorem bonum.
Nec est, cur delicati Novatores offendantur ex spu-
to, vel halitu; quandoquidem ipse Dominus no-
ster Jesus Christus usus est sputo ad sanandum
surdum, & mutum, Marci VII. & Joannis IX.
hominem a nativitate cœcum luto facto ex saliva
& terra illuminavit.

162. Ob. secundo. In primitiva Ecclesia ba-
ptisimi cæremoniæ erant ab hodiernis admodum
diversæ, nempe nomisi certi dies erant huic Sa-
cramento conferendo statuti, scilicet Paschatis, &
Pentecostes: catechumenis lac, & mel ad novæ in-
fantæ significationem, ut loquitar Hieronymus
contra Luciferianos, ad prægustandum dabantur:
duo Sacraenta, Confirmationis, atque Euchari-
stæ baptizatis illico conferebantur, quæ omnia
modo antiquata sunt. Etiam apud Græcos, atque
Orientales non omnino iidem sunt ritus, ac apud
nos: non itaque adstringuntur fideles ad certas cæ-
re-

(a) Pius & doctus P. Vincentius Contensonius in *Theol. mentis*, & *cordis* Lib. XI. P. I. Dissert. 3. cap. 1. in fine graviter iis successet, qui nomen Sancti in baptisme sibi ab Ecclesia impositum repudiant, ut alind assumant. „ Addantur, inquit, si placet, baptismali nominis alia ad libitum, vel devotionem: sed tradi-“ tum ab Ecclesia matre nomen ne flosfaciamus: sit “ nobis carum pignus illud maternæ Ecclesiæ pietatis;

„ illius potissimum intercessionibus confidamus, ejus-
“ nos clientele Ecclesia communis, quem nobis dedit
“ unicum, tutorem, & patrem cui bona nostra com-
“ misit, & ejus inandavit fidei &c.” Locum integrum
legendum consulo una cum *Reflexione* adnexa, ad ex-
citandam in Christi fidelibus utilissimam cæremoniæ
baptismi recordationem adnodum idoneam.

remorias in collatione baptismi observandas; quod etiam S. Augustinus invuit in epist. ad Januarium LIV., concludens, *totum hoc genus rerum liberas habere observationes.*

463. Resp., Sacramentorum ritus, qui ad eorum substantiam non pertinent, posse utique immutari, publica tamen Ecclesia, non autem privata cuiuscunq[ue] auctoritate, prout Synodus Tridentina Sess. XXI. cap. 2. solemniter declaravit, scilicet „*hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in Sacramentorum dispensatione, salvava illorum substantia, ea statueret, quæ suscipientium utilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate, magis expedire judearet.* Id autem Apostolus non obscure visus est innuisse, cum ait 1. Cor. IV.: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei.* Atque ipsum quidem hac potestate usum esse, satis constat, cum in multis aliis, tum in hoc ipso Sacramento (Eucharistie,), cum ordinatis nonnullis circa ejus usum, cetera, inquit 1. Cor. XI. *cum venero, disponam*”. Id etiam sana ratio dictat. Si enim privatæ cuiuslibet potestati id relictum foret, jam tot essent augusti hujus Sacramenti formulæ, quot pastores. S. Augustinus autem in celebri illa ad Januarium epistola distinguit ea, quæ toto terrarum orbe servantur, ab iis, quæ per loca terrarum, regionesque variantur. In primis, quæ tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit, *disputare; insolentissimæ, inquit, insaniae est.* In aliis autem, quæ per loca, regionesque variantur, id faciendum esse præscribit, *quod in ea Ecclesia, in quam venit, invenerit.* Quam saluberrimam tanti Doctoris regulam si Novatores secuti essent, non tot, ac tam perniciose turbas in Ecclesia excitassent. Et hæc de III. Dissertatione satis.

DISSERTATIO IV.

De Confirmatione.

1. *Si in Confirmationis Sacramento explicando, inquit Catechismus Rom. P. II. cap. 5., Pastorum diligentia unquam requirenda fuit, nunc certe opus est, illud quammaxime illustrare, cum in sancta Dei Ecclesia hoc Sacramentum a multis omnino prætermittatur, paucissimi vero sint, qui divinæ gratiæ fructum, quem deberent, ex eo capere studeant. Quamquam autem nostris temporibus ob singularem curam, & diligentiam Episcoporum non multi amplius invitentur adulti hoc Sacramento carentes, vereor tamen, ne dici etiam nunc possit, paucissimos esse, qui divinæ gratiæ fructum, quem deberent, ex eo percipient. Danda igitur opera est, ut primo dignitatem Sacramenti Confirmationis vindice-*

mus; deinde ejusdem essentiam, effectus, ministerium, & necessitatem explicemus.

C A P U T I.

Confirmationis nomen unde sit? Ejusdem definitio trahitur; ac demum eam esse verum novæ legis Sacramentum, demonstratur.

2. Ut exordiamur a nomine, ideo ab Ecclesia hoc Sacramentum dictum est *Confirmation*, quoniam qui baptizatus est, cum ab Episcopo sacro chrismate ungitur, novæ virtutis robore firmior, atque adeo perfectus Christi miles esse incipit. Variis aliis nominibus appellatum fuit, potissimum autem *impositio manuum*, quo nomine significatum invenimus in *Act. Apostol.* cap. VIII. 17., apud S. Augustinum Lib. III. *De Baptismo* cap. 16., & apud Isidorum Hispal. *De ecclesiast. officiis* cap. 26. Dictum est quoque *Sacramentum Chrismatis* a S. Augustino Lib. II. *Contra litteras Petilianæ* cap. 104., *Chrisma sanctum*, & *supercaeleste* a Patribus Laodicenis cap. 7., *Chrisma salutis* a Leone Papa Serin. IV. *De nativ. Domini*, *Signaculum spirituale* ab Auctore Lib. *De Sacram.* Lib. III. cap. 2. *Signaculum Dominicum* a Cypriano Epist. LXXIII. ad Jubajannin, *Sigillum*, quo ab Episcopo obsignantur fideles, a Cornelio Papa, ac deinde *Perfectio* in can. 57. Concilii Illiberitani; non perfectio baptisini, ut aliqui male exposuerint, sed perfectio baptizati.

3. Quantum vero ad rem ipsam, *Confirmation* definiri potest ex Catechismo Rom. P. II. cap. 5. num. 21. *Sacramentum novæ legis, quo Deus in nobis confirmat, quod in baptisante operari coepit, nosque a Christiane soliditatis perfectionem adducit; nempe novum robur ad levendo ad fidem Christi profundam, atque intrepide tuendam.* Quod visibiliter apparuit in Apostolis. Postquam enim Spiritum Sanctum in die Pentecostes repperunt, *virtute magna reddebat testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri.* Act. IV. 35.

4. Ecclesia Confirmationem ut verum novæ legis Sacramentum semper agnovit, neque hoc dogma a veteribus hereticis impugnatum fuisse novimus: sed hæc impietas Novatoribus posteriorum sæculorum reservata erat, quorum errorem damnavit Synodus Tridentina Sess. VII. can. 1. *De confirmat.* ita statuens: „*Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otiosam esse cærementiam, & non potius verum, & proprium Sacramentum; aut olim nihil aliud fuisse, quam Catechesim quandam, qua adolescentiæ proximi fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.*” Quam solemnem Ecclesiæ definitionem tuncbitur sequens

PROPOSITIO I.

Ex sacris litteris ostenditur, Confirmationem esse verum, & proprium noscæ legis Sacramentum a ceteris distinctum (a).

5. Prob. ex Act. Apost. cap. VIII. 14. seq. ubi hæc habentur: „Cum audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod receperisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Joannem, qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tautum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.“ Similia habentur Cap. XIX. 6. & alibi. Ex his autem hoc conficitur argumentum. Ad constituentium verum Sacramentum tria requiruntur ex ipsa Adversariorum confessione, nempe signum sensibile, collatio invisibilis gratiæ, & divinum mandatum. Hæc autem tria in Confirmatione haberit, nos perspicue docet textus allatus. Habetur primo signum sensibile in manus impositione: habetur insuper nova collatio gratiæ per Spiritum sanctum, quam illi baptizati acceperunt, & quam nondum acceperant in baptismō: habetur denum & divina hujus Sacramenti institutio. Quamvis enim de hac nihil expresse ibidem dicatur, cum tamen Apostoli confiterentur, se non esse auctores, sed tantum ministros, & dispensatores mysteriorum Dei, id certe facere ausi non fuissent, nisi ex divino mandato. Sed præterea divinum mandatum recipiendi hoc Sacramentum apparet in iis Christi, Lucæ ult. 49. Et ego mitto promissum Patris mei in vos: sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto. Divina promissio in Apostolis adimpta fuit visibili Spiritus sancti in eos illapsi in cœnaculo; quo miraculo edocti ipsi Apostoli aliis fidelibus a Philippo jam baptizatis hunc eundem Spiritum san-

ctum per manus impositionem tradere voluerunt, ut in fide jam suscepta magis magisque solidarentur.

6. Hoc autem Sacramentum fuisse convenienter institutum, evincit S. Thomas 3. P. quæst. 72. art. 1. ex similitudine, quæ est inter vitam spiritualem, & corporalem. Manifestum est, inquit, quod in corporali speciali quædam perfectio est, quod homo ad perfectam ætatem perveniat, & perfectas actiones hominis agere possit; unde & Apostolus dicit 1. Corinth. XIII. 11. Cum autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvulit: & inde est etiam, quod præter motum generationis, quo aliquis accipit vitam corporalem, est motus augmenti, quo aliquis perducitur ad perfectam ætatem. Sic igitur & vitam spiritualem homo accipit per baptismum, qui est spiritualis regenerationem, in Confirmatione autem homo accipit quasi quamdam ætatem spiritualis vitæ.

7. Obj. primo. Non satis probatum est, confirmationis Sacramentum fuisse a Christo Domino institutum, atque Apostolis præceptum. Legitur quippe in sacris litteris fuisse Apostolis promissum Spiritum sanctum, iisdemque sub figura ignearum linguarum apparuisse; sed hoc non fuit Sacramentum, ut enim loquitur S. Thomas 3. P. qu. 72. art. 2. ad 1. Christus potestate excellente, quam habet in Sacramentis, contulit Apostolis rem hujus Sacramenti, id est plenitudinem Spiritus sancti sine Sacramento. Hinc non defuerunt veteres Theologi, qui Sacramentum Confirmationis non a Christo Domino, sed ab Apostolis, vel etiam ab Ecclesia post Apostolorum mortem institutum fuisse crederent. Vid. not. ad Diss. I. n. 285. (b).

8. Resp. S. Thomas 3. P. qu. 72. art. 1. ad 1. „Christum instituisse hoc Sacramentum, non exhibendo, sed promittendo, secundum illud Joan. XVI. 7. Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam illum ad vos. Et hoc ideo, quia in hoc Sacramento datur plenitudo Spiritus sancti, quæ non erat danda ante Christum.

(a) Primus, qui hoc vetustum Ecclesiæ dogma impugnare ausus fuerit, creditur Lutherus, dum in Lib. *De Captiv. Babyl.* Catholicos subsannat, quod Confirmationem pro Sacramento habeant, cum satis sit, eam pro ritu quodam ecclesiastico, seu ceremonia Sacramentali habere. Minus adhuc Confirmationi tribuit Melanchthon in *Loci commun.*, eam vocans ceremoniam proprors otiosam. His magistris suis consentiunt Lutherani. Nec a Lutheranis dissentient Calvinistæ, duce Calvino, qui Lib. IX. Institut. cap. 19. nu. 4. & seq. furiose contra Confirmationem debacchatur, eam vocans non solum ceremoniam otiosam, sed malitiosam, & sotnicam Satanae fraudem, ut furtim incautos a baptismō abducat, insignem baptismi contumeliam, oleum diaboli mendacio pollutum. Horret animus has impiissimas blasphemias exscribere. Inventi autem fure non pauci, qui eas defendere conarentur, ut Jo. Dallanus tribus integris libris, Sam. Basnagius in *Annalibus Eccles.* Polit. ad ann. 35., & omnes fere Lutherani, &

Calvinistæ. Ante hos Novatores neminem assum fuisse Confirmationem ex albo Sacramentorum expungere, ostendit Gaspar Juueni in *Comment. Histor. Dogmat. De Sacram.* Dissert. III. qu. 1. cap. 1.: quamvis aliqui scriptores Waldenses, & Wiclefistas ejusdem erroris accusent.

(b) Hanc quorundam veterum opinionem refert, & simul refellit S. Thomas 3. P. q. 72. art. 1. ad 1. his verbis: „Quidam dixerunt, quod hoc Sacramentum non fuit institutum nec a Christo, nec ab Apostolis, sed postea processu temporis in quodam Concilio Ilo. Alii vero dixerunt, quod fuit institutum ab Apostolis. Sed hoc non potest esse, quia instituere novum Sacramentum pertinet ad potestatim excellenter, que convenit soli Christo“. Non erat igitur, ut Novatores hanc veterem criminem recoquenter, nobisque pancorū veterum auctoritate jam obsoleta insultarent.

sti resurrectionem, & ascensionem, secundum illud Joan. VII. 56. *Nondum erat Spiritus datus, quæ Jesus non dum erat glorificatus*. Certe Apostoli hoc novum Sacramentum hominibus iam baptizatis non contulissent, nisi ex mandato Domini Jesu, quamvis in sacris litteris expresse non legatur, quando, & quomodo hoc ipsis mundaverit: neque enim omnia, quæ Christus 40. diebus post suam resurrectionem cum Discipulis de regno Dei locutus est, scripta fuere.

9. Inst. primo. *Spiritus sanctus*, qui per manuum impositionem ab Apostolis dabatur, non erat interior gratia sanctificans, sed tantum exterior collatio donorum, scilicet *linguarum*, *prophetice*, &c. quæ a Theologis vocantur *gratiae gratis daturæ*. Ita luculenter exponit S. Petrus Act. II. 16. seq.: *Hoc est, quod dictum est per Prophetam Joel ... Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri &c.* Quod iterum cap. XIX. 5. magis explicatur his verbis: *Baptizati sunt in nomine Domini Jesu, & cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebatur linguis, & prophetabant.*

10. Resp., duos fuisse effectus Spiritus sancti, quem neophyti per impositionem manuum accipiebant. Primus erat augmentum gratiæ sanctificantis in baptismō jam acceptæ, quo confirmabantur, & corroborabantur ad fidem Jesu Christi prædicandam, & confitendam sine metu Iudeorum, atque Gentilium, qui eidem repugnabant; unde Act. V. 41. de Apostolis, postquam Spiritum sanctum acceperant, dicitur: *Ibant gauentes a conspectu concilii, quoniam digni habuit sunt, pro nomine Jesu contumeliam pati.* Iste effectus apparuit etiam temporibus subsecutis in iis fortissimis Christi athletis, qui pro ejus fide durissima tormenta subire, & mortem oppetrere non dubitarunt. Alter Confirmationis effectus visibilis, sed non communis, neque perpetuus, fuit denum *linguatum*, *prophetice*, &c. Dixi, hunc effectum non fuisse *communem*, nec *perpetuum*, Paulus enim satis indicat, non omnibus fuisse dona *visibilia Spiritus sancti concessa*, cum inquit i. Corinth. XII. 40.: *Nunquid omnes Prophetæ? Numquid omnes linguis loquuntur? Non fuisse autem perpetuum, omnes nonunt.*

11. Haec duorum effectuum distinctio satis apertere colligitur ex sacris litteris; sed multo magis apparet, si addatur sanctorum Patrum interpretatio, atque universalis Ecclesiæ traditio, quæ nunquam a sacrarum litterarum testimoniosis separanda est. Hanc vero concordem Patrum traditionem seq. propositione ostendemus; nunc satis fuerit notare, eos aperte docere, cu[m]d[em] Spiritum sanctum tunc fidelibus in Confirmatione donari, qui ab Apostolis per manuum impositionem dabatur baptizatis; sed modo non conferuntur *visibilia ejusdem Spiritus sancti dona*, quæ tunc conferebantur: manifeste ergo sequitur, duplēcēm fuisse tunc Spiritus san-

cti effectum: unum *invisibilem*, scilicet gratiæ sanctificantis augmentum; alterum *visibilem*, qui iāndiu cessavit.

12. Inst. secundo. Apostoli illum Spiritum sanctum conferebant, quem Simon Magus emere volebat Act. VIII. 19.: sed ille totus situs erat in virtute miraculorum: ergo &c.

13. Resp., profanum illum, & impium hominem, non attendisse nisi ad signa exteriora Spiritus sancti; propterea petebat ab Apostolis oblatæ pecunia eam potestatem, ut cuiquamque manus impuneret, ea dona Spiritus sancti acciperet; nullo modo sollicitus de primo, ac præcipuo impositionis manuum effectu, scilicet gratiæ corroborantis, & confirmantis in fide, qui tamen effectus digne hoc Sacramentum suscipientibus sine dubio etiam tunc conferebatur.

14. Inst. tertio. Act. VIII. 14. seq. dicitur: *Petrum & Joannem fuisse ab Apostolis missos in Samiam, ut ii, qui baptizati jam erant a Philippo, acciperent Spiritum sanctum, nondum enim in quemquam illorum venerat: atqui hoc intelligi nullatenus potest, si nomine Spiritus sancti significetur gratia sanctificans; hanc enīm jam acceperant: optime autem intelligitur de donis linguarum, prophetiæ, &c.*

15. Resp. neg. min.; alia enim est gratia Spiritus sancti, quæ recipitur in baptismate, est enim prima gratia *regenerans*, unde baptisatus dicitur Sacramentum mortuorum; alia, quæ recipitur in Confirmatione, nempe gratia *corroborans*; seu, ut mox diximus cum S. Thoma n. 6. *Vitam spiritualiē homo accipit per baptismum, qui est spiritualis regeneratio, in confirmationem autem homo accipit quasi quamduam perfectam cætatem spiritualis vitæ.*

16. Inst. quarto. Si per manuum impositionem non dabatur fidelibus, nisi interior gratia corroborans, potuisset utique illam dare etiam Philippus; nec erat necesse, ut in Samiam mitterentur Petrus, & Joannes, ut fideles jam baptizati per eorum orationes acciperent Spiritum sanctum, ut dicitur Act. VIII. 14.

17. Resp., Philippum non fuisse, nisi Diaconum; potestatem vero conferendi Sacramentum Confirmationis fuisse reservatam Episcopis, cuiusmodi erant Aposoli: unde consequitur, etiam modo ministros hujus Sacramenti ordinarios esse solos Episcopos. Ceterum eadem difficultas vigeret, etiamsi nomine Spiritus sancti non venirent nisi visibilia dona; ecce enim ea dare Philippus non poterat?

18. Inst. quinto. Etiamsi concedatur, aliquod augmentum gratiæ baptismalis fuisse ab Apostolis per manuum impositionem donatum, non tamen efficitur, illam manuum impositionem fuisse Sacramentum; nam primo haec manuum impositio frequentissima erat apud Iudeos, in omni fere destinatione ad aliquod minus sacrum usitata. Deinde etiam in novo testamento invenitur sacerdos adhibi-

bita, quia fuerit unquam reputata verum Sacramentum; ut cum Ananias manum imposuit Paulo, ut lumen reciperet Act. IX. 17. Unde etiam S. Augustinus Lib. III. *De baptismio* cap. 26. inquit: *Quid est aliud manus impositio, nisi oratio super hominem?* Et Gratianus Causa I. q. 1. cap. *Arianos*, aperte negat, manuum impositionem esse Sacramentum.

19. Resp. hujusmodi manuum impositiones, quæ sœpe fiebant in veteri testamento, & sœpe etiam fiunt in novo, nunquam fuisse augusto *Sacramenti* nomine insignitas, sicuti appellatam legimus eam, quæ fit post baptismum, & hodie *Confirmationis* dicitur. Insuper nullibi legitur, in hujusmodi manuum impositionibus fuisse datum Spiritum sanctum, ut datam fuisse legimus iis, quibus Apostoli manus imponebant Act. VIII., & XIX. Quod si aliquando dicitur, *Catechumenos*, aut alios fideles per manum impositionem *sanctificari*, hæc sanctificatio est *ex opere operantis*, non autem *ex opere operato*, quæ efficacia solis veris Sacramentis competit.

20. Neque vero illud obest, quod Ananias Saulo manus imponebat dixerit Act. IX. 17. *Dominus misit me Jesus... ut videas, & implearis Spiritu sancto.* Non inquam id obest: hæc enim verba non indicant, Saulum esse Spiritu sancto repletum per solam impositionem manuum sine baptismo, & confirmatione. Sed totus contextus indicat, impositione manuum fuisse remotam oculorum cœcitatem, per baptismum autem Spiritu sancto eam repletum. Sic enim habet sacer textus: *Et confessum ceciderunt ab oculis ejus tamquam sequæ, & visum recepit, & surgens baptizatus est.* Et quamquam de ejusdem confirmatione nihil legatur, possumus tamen, & dehincus credere, eam datam fuisse Paulo per manus impositionem, ut aliis post baptismum dabatur.

21. S. Augustinus in loco nobis objecto manifeste loquitor de ea manuum impositione reconciliatoria, qua hæretici recipiebantur ad pœnitentiam, non per novum baptismum, sed per solam manuum impositionem; quæ certe non erat, nisi oratio super hominem. Sed aliam agnovit S. Pater manuum impositionem una cum unctione, quam Lib. II. *contra Litteras Petilianæ* cap. 104. vocat *visiblem sanctum Sacramentum*; & qua donatim refert puerum illum miraculose ad vitam revocatum, Serm. CCCXIV. Vid. sup. Diss. III. n. 504.

22. Gratianus similiter intelligi debet de impositione manuum non *Sacramento*, sed *pœnitentiali*, aut *reconciliatoria*. Aliam autem *Sacramentalem*, quæ iterari non potest, aperte fatetur Dist. V. capp. 1. 2. 5. 4. & 5.

23. Inst. sexto. In baptismo, sicut in quibusdam aliis Sacramentis adhibetur impositio manuum. Si autem Confirmationis esset Sacramentum a baptismo, aliisque diversum, diversam quoque habere deberet materiam, ac diversos ritus, ut singula habent.

24. Resp. manuum impositionem in baptismo esse puram cœrementiam, in Confirmatione autem esse partem Sacramenti essentialē; quod liquet ex forma, quæ illi conjungitur. Sed multo magis patet ex doctrina sanctorum Patrum, & ex usu Ecclesiæ, quæ sunt regulæ certæ, & tutissimæ ad loca ambigua Scripturarum interpretanda.

25. Obj. secundo. Sacramentum Confirmationis videtur injuriam irrogare baptisino, quasi vero in baptismo non tota conteratur gratia ad fidem christianam conservandam, & profundam necessaria. Deinde, si ad hoc indigemus speciali Spiritus sancti virtute, Apostolus Paulus nos monet Ephes. V. 18., quibus modis eam impetrare debeamus, inquiens: *Implemini Spiritu sancto, loquentes vobis metipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino.* Tertio ad id præsto est etiam Sacramentum Corporis Christi, dicente Domino Jo. VI. 58. *Qui manducat me, & ipse vivet propter me.*

26. Resp. si hæc, & alia, quæ Protestantes importune urgunt, aliquam viam contra Sacramentum Confirmationis haberent, possent etiam contra Sacramentum Eucharistiae intorqueri. Ci enim, quia per baptismum omnes virtutes conseruntur, sequitur, inutilem esse Confirmationem; inutile quoque erit Sacramentum Eucharistiae.

27. Sed dicendum est, omnia Sacraenta novam virtutem, novumque robur conferre fidelibus ad pugnandum cum inimicis nostris, tam internis, quam externis. Sane Christus Dominus discessurus ex hoc mundo ad Patrem promisit discipulis, quod accepturi essent virtutem supervenientis Spiritus sancti, Act. I. 8. Pariter Jo. XIV. 16. isidem dixit: *Ego rogabo Patrem, & alium Paracclitum dabit vobis, ut maneat vobis in æternum.* Dicentes Adversarii, has divinas promissiones adimplatas non esse, aut easdem baptismo Sacramento aliquam injuriam irrogare? Apage blasphemiam!

PROPOSITIO II.

Ex veterum Patrum traditione, atque Ecclesiæ disciplina probatur Confirmationem esse verum novæ legis Sacramentum.

28. Ac primo id evincitur arguento præscriptionis. Antequam enim Sæc. XVI. orti essent Novatores, universa Ecclesia Confirmationem in veris novæ legis Sacramentis numerabat, cum non Latini solum, sed etiam Græci, aliique Orientales populi septem agnoverint Sacraenta, ut Diss. I. n. 221. indubius argumentis demonstratum fuit, quæ ibidem videri possunt.

29. Deinde præsto sunt luculenta veterum Patrum testimonia. Nam S. Iræneus Lib. IV. *Cont. hæreses* cap. 58. expendens illa verba Apostoli 1. ad Corinth. III. 2. *Lac robis potum dei, non esc-*

escam, inquit: *Apostolus poterat dare escam (qui-
buscumque enim imponebant Apostoli manus, ac-
cepiebant Spiritum sanctum, qui est esca vite);* illi autem non poterant accipere, quoniam infir-
num allicet, & inexercitabilem sensum erga
Deum conversationis habebant. Quae est autem
hæc esca vite in manum impositione accepta ab
Apostolis, nisi gratia Sacramentalis, ad vitam au-
gendam in Confirmatione? Neque enim gratia gra-
tis date queunt appellari esca vite, cum possint
etiam impiis conferri.

50. Obiter noto, audiendos minime esse, qui
antiquissimum hunc Ecclesie Patrem locutum fuisse
comminiscuntur de quadam falsa Confirmatione,
quam Gnostici dabant, inquiens Lib. I. cap.
18. illum, qui initiatus est, opobalsamo inunguit
&c. Non, inquam, audiendi sunt, quia Gnosti-
cos redarguit, non quia Confirmationem dabant,
sed potius quia eam superstitionis quibusdam ritibus
vitabant. Sicut etiam eosdem alibi merito re-
prehendit, quod baptismum corrumpent. Sole-
nime autem fuisse hæreticis sacros Ecclesie ritus
imitari, & corrumpere, discimus ex Tertulliano
De Praescript. Hæret. cap. 40. (a). Sed ad tra-
ditionis filium redeamus.

51. Clarius loquitur Tertullianus de Baptismo
cap. 7. inquiens: *Exinde egressi de lavacro per-
ungimus benedicta unctione de pristina disciplina,
qua ungi oleo de cornu in sacerdotium solebant.* Deinde hanc sacram unctionem baptismu
assimilat, subdens: *In nobis carnaliter currit un-
ctio, sed spiritualiter proficit: quomodo & ipsius
baptismi carnalis actio, quod in aqua mergi-
mur, spiritualis effectus, quo l delictis libera-
mur. Prosequitur postea manuum impositionem ita
exponens: Dehinc manus imponitur, per benedi-
ctionem advocans, & invitans Spiritum sanctum.*

52. Et quia allatos duos Patres, utpote ad ini-
tium Sæc. III. pertinentes, minus antiquos esse ali-
quibus videtur, eadem doctrina apparet etiam in
illo vetustiore hæretico Valentianeo, nempe Theodo-
ro, quem laud. Clemens in fine Lib. VIII. *Strom.*
citat ita dicentes: *Panis, & oleum vi nominis
sanctificantur, quæ eadem, quæ accepta erant,
secundum il, quod apparet, manentia, poten-
tia tamen in spiritalem potentiam transmutan-
tur, nempe ad producendam in nobis gratiam.* Certe ab hoc hæretico Confirmationis dogma apud
catholicos propagatum nemo dicet; sed a traditio-
ne, quæ etiam ante hæreticos Valentianos apud
catholicos vigebat. Etiam Teophilus Antiochenus
S. Justino coævus hoc Sacramentum manifeste in-
digitat, dum Lib. I. ad Autolychum, nulla altius
ex re, inquit, *Christianorum nomen traximus,*

quam quod divino oleo (confirmationis) perfun-
ditur.

53. Hos antiquissimos Patres, & scriptores se-
quitur S. Cyprianus, illustris Sæculi III. Episco-
pus, & Martyr. In Epist. enim LXXII. ad Ste-
phanum, contendit, non satis esse, hæreticis re-
deuntibus manus imponere, sed eos esse etiam re-
baptizandos, quia tunc demum plene sanctifica-
ri, & esse filii Dei possunt, si utroque Sacra-
mento nascantur. Et Epist. LXXXIII. loquens de
baptizatis a Philippo in Samaria, *Quo l deerat,*
inquit, *il a Petro, & Joanne factum est, ut
oratione habita, & manu imposita invocaretur,
& infunderetur super eos Spiritus sanctus.* Quo l
nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Eccle-
sia baptizantur, Præpositis Ecclesie offerantur;
& per nostram orationem, & manus impositio-
nem Spiritum sanctum consequantur, & signa-
culo divino consignentur. Cypriano respondens
Firmilianus in Asia Episcopus eamdem manuum
impositionem ab Episcopo super baptizatis factam
commemorat; unde patet Asiaticorum cum Afri-
canis in hoc confirmationis Sacramento constendo
consensus.

54. Cypriano, & Firmiliano coævus ab erudi-
tis creditur *Anonymous* scriptor lib. de baptismo,
qui inter alia hæc habet: *Per manus impositio-
nem Episcopi datur unicuique credenti Spiritus
sanctus, sicut Apostoli circa Samaritanos post
Philippi baptismum, manum eis imponendo fece-
runt, & hac ratione Spiritum sanctum in eos
contulerunt.*

55. Hujus Sacramenti collationem esse reserva-
tam Episcopis tradit etiam Concilium Eliberitanum
celebratum circa initium Sæc. IV. dum can. 58.
jubet, catechumenum baptizatum in periculo mortis,
si supervixerit, ad Episcopum perduci, ut
per manus impositionem perfici possit, neimpe
per Sacramentum Confirmationis. Quod idem po-
stea declarauit Innocentius I. Epist. XXV. ad De-
ceutium, S. Hieronymus ad. Luciferianos, S.
Jo. Chrysostomus Hom. XVIII. in Acta Apost.,
magis Augustinus multis in locis, præcipue Lib.
XV. *De Trin.* cap. 26. dicens, Apostolos quidem
non dedisse Spiritum sanctum, sed orasse, ut ve-
nitret in eos, quibus manus imponebant, quem
morem in suis Præpositis etiam nunc servat Ec-
clesia; aliosque plures, quorū testimonia legi
possunt apud Nat. Alexandrum Dissert. X. in Sæc.
II., ubi eadem vindicat contra subtile Dallæi ca-
villationes, plenaque in luce collocat: omnia e-
nim exscribere, nimis longum foret, & parum
utile.

56. Obj. primo Dallæus contra nostrum argu-
men-

„ mysteriis æmulatur. Tingit & ipse quosdam, nt-
„ que credentes, & fideles suos: expiationem delicto-
„ rum de lavaero reprobuit; & si adhuc memini, int-
„ thra, signat illic in frontibus milites suos &c.

mentum præscriptionis. Ecclesia græca non habet duo diversa, baptismatis, & chrismationis officia, sed unum duntaxat sub hoc titulo *Ordo sancti baptismatis*. Præterea neminem ad Eucharisticam communionem admittit, nisi sit sacro christmate unctionis, quia scilicet negat, hominem sine illa sacra unctione esse vere baptizatum, & sine baptismate neminem posse aliorum Sacramentorum participem fieri; cum tamen nos etiam sine Confirmatione homines ad alia Sacraenta admittamus, quia credimus, baptismum, etiam sine unctione, & manuum impositione, esse perfectum.

57. Resp., apud Græcos adhuc obtinere usum antiquum conferendi Confirmationem statim post baptismum: quo factum est, ut utrumque officium sub uno Ordine in eorum euchologiis continetur. Attamen duo esse, & diversa Sacraenta satis indicatur in ipso Ordine, ubi dicitur: *Peracta baptismi actione, & postquam induitus fuerit neophytus, adjicit Sacerdos (orationem) sacram administratur unguentum.* In ea autem oratione Sacerdos Deum precatur, ut famulo suo *j.m regenerato signaculum doni sancti, & omnipotens, & aorandi sui Spiritus, & sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi sui communionem largiatur &c.* Hinc fit, ut quemadmodum Eucharistica communio, licet cum baptismate conjungatur, ipsis fatentibus adversariis, est Sacramentum a baptismate diversum, ita Sacramentum quoque diversum sit Confirmatione. Alterum etiam levius est; ideo enim Græci a sacra communione arcent non confirmatos, quia ita fert vetus eorum disciplina, non quia existiment sine hac sacra unctione imperfectum esse baptismata; nam immunitente periculo mortis & ipsi consueverunt pueros cum sola invocatione Trinitatis baptizare.

58. Dices primo. Etiam in receptione hæreticorum jam baptizatorum eadem adhibetur apud Græcos manuum impositionem, & chrismatis unctionem, nec tamen nos dicimus, tam cæremoniam esse Sacramentum.

59. Resp., diversam esse manuum impositionem, & chrismatis unctionem in reconciliatione hæreticorum, & in confirmatione parvolorum: nam prima semper fuit, & est pura cæremonia, alia autem verum Sacramentum. Certe orationes sunt omnino diversæ. Deinde, ut supra ostensum est num. 28., Græci, aliquique Orientales etiam schismatici solam Confirmationem, quæ fit post baptismum, pro vero Sacramento habent; non autem illam, quæ fit in reconciliatione hæreticorum.

40. Dices secundo. Falsus est, qui a nobis ja-

catur Ecclesiæ universæ in hoc dogmate consensus. Nam Guido Carmelita, Ant. Canens, Prateolus, aliquique Schismaticorum Communiones accusant, quod Confirmationem non recenseant inter vera Sacraenta. Eiusdem erroris accusantur etiam Æthiopes ab Alvarez Monacho in suo *Itinerario*, & a Zugazabo Æthiopo in Epist. ad Damianum Goez Lusitanum. Ant. quoque Gouveanus Lusitanus testatur, a Chaldaëis Christianis, qui Arabiam, Mesopotamiam, multasque alias regiones incolunt, Confirmationis Sacramentum ignorari.

41. Resp. Hanc difficultatem plene solutam habes sup. Diss. i. n. 253. ubi ostensum fuit, istorum paucorum accusationibus præferenda esse inconcessa monumenta, quæ evidenter demonstrant, fidem Græcorum, aliorumque Orientalium nostræ in hoc dogmate apprime consonam esse. Qua de re præter sæpe laud. Renandotum consuli possunt duo doctissimi Græci Leo Allatius, & Petrus Arcadius, qui contribules nos ab hac criminatione falso ipsis impacta copiosis & invictis argumentis liberarunt (a).

42. Ob. secundo. Patres priorum sæculorum, ut Clemens Romanus in Epist. ad Corinthios, Ignatius Martyr in suis epistolis, Athenagoras, Theophilus, aliquique, quorum scripta adhuc supersunt, cum multa dicant de Baptismo, & de Eucharistia, alte silent de Confirmatione. Basnagius in Annal. ad an. Christi 57. num. 58. seq. urget potissimum silentium S. Justini Mart., qui in suis Apologiae Cæsaribus exponere se profitetur omnia, quæ in baptismate fieri solebant, *ne maligne quidquam, & dissimulanter agere* videretur: unde est ergo decantata traditio?

43. Resp., hoc argumentum esse negativum, quod nullius est roboris, cum habeamus scriptores secundi, tertii, ac subsequentium sæculorum, qui nonnisi id nobis tradiderunt, quod a Patribus Apostolicis audiverant, quamobrem testes esse possunt antiquæ, & apostolicæ traditionis. Nemo etiam eruditorum ignorat, quam pauca supersint primi sæculi monumenta; tum quia non multa illi primi Christiani scripserunt, potius prædicatio, quam exarandis libris occupati; tum etiam quia ex iis paucis, quæ reliquerunt operibus, aliqua nobis eripuit temporis edacitas. Justinus autem cum non exhibuerit Cæsaribus librum catecheticum, sed simplices apologias, necesse non habuit omnia, quæ in adoptandis, & initiandis christianis observantur, minutatim exponere; sed satis erat suprema capita summatim memorare, cuiusmodi erant duo præcipua Baptismi, & Eu-

cha-

(a) Continuator *Hist. Eccl.* Flenty dum scripsit Lib. CLVII. §. 89., Gabrielem Coptitarum Patriarcham dixisse Adlegatis Pii IV., a suis ignorari Sacraenta Confirmationis, Matrimonii, & Extremæ unctionis, deceptus fuisse putatus a Rich. Simonio idem scribente in *Hist. Crit. fidei*, morumque Orientalium. Quem tamen Simonium multorum errorum jure reprehendit

Eus. Renandotius Tom. V. *Perpetuit. fidei* Lib. IX. cap. 9. Vid. idem præstantissimus Orientalium rituum indagator in Tom. II. *Liturgiarum Orientalium* in adnot. ad Liturgiam Patriarchæ Severi. Addatur & peccitissimus harum rerum Jo. Aloysius Assemanus in *Codice Liturgiarum Ecclesiæ universæ*. Lib. III.

charistiae Sacraenta, quæ etiam potissimum erant
Ethnicorum calumniis obnoxia.

44. *Iust. primo.* Ea ipsa vetera monumenta, quæ supra allegavitnus, si penitus examinetur, omnino nutant, & corrunt; præcipue autem quæ ex Tertulliano in medium allata sunt. Nam primo unctione illa, de qua loquitur *De Bapt.* cap. 5., vocatur ab ipso Tertulliano de pristica disciplina, nempe veteris testamenti, quia Sacerdotes de oleo cornu ungi in Dei ministerium solebant; quæ unctione profecto Sacramentum non erat. Secundo Africanus Doctor solam memorat unctionem de oleo cornu, non autem unctionem cum balsamo, quæ adhibetur in Confirmatione. Tertio illam unctionem memorat, quæ sit in baptismō, non eam, quam Pontifices adhibent in Confirmatione. Id liquet ex ipso titulo libri, nempe de baptismō; uide etiam cap. 10. *Diximus*, inquit, quantum melioritati nostræ licuit, de universis, quæ baptismi religionem struunt. Quarto unctioni adjungit degustationem lactis, & mellis, quæ in Confirmatione locum non habet; inquit enim Lib. I. contra Marcionem cap. 14. de Christo auctore novæ legis: *Usque nunc neque aquam reprobavit creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos ungit, nec mellis, & lactis societatem, qua suos infundat.* Hæc & alia id genus urget subtilissimus cavillator Dallæus.

45. *Resp. ad primum*, hæc verba de pristica disciplina solum designare unctionem, quæ sit in Confirmatione, fuisse in Lege Mosaica præfiguratum in unctione Sacerdotum, non autem fuisse institutum in veteri testamento; quod absurdum adeo est, ut nec in mentem Tertulliano venire potuerit. Eodem sensu ibidem dixit, baptismum esse de pristica originis prærogativa, quatenus fuit etiam in veteri lege præfiguratus.

46. *Ad secundum resp.*, facile potuisse Tertullianum nomine olei intelligere etiam balsamum; quod intellexit quoque Innocentius Papa in Epist. ad Decentium, quamvis ejusdem balsami mentionem expressam non faciat, quia necesse non erat, unde nonnulli alii balsamuim præteriniserunt. Addo, non esse omnino ratum, & fixum apud Theologos, balsamum, non minus quam oleum esse hujus Sacramenti materiam necessariam.

47. *Ad tertium dico*, nihil referre, quod Tertullianus unctionem sacram, & manuum impositionem post cæremoniæ baptisini; immo sub ipso titulo de baptismō recenseat: id enim ideo fecit, quia ex disciplina, quæ ea ætate vigebat, statim post baptismum Confirmationis, & Eucharistiæ Sacraenta conferebantur. Ceterum quemadmodum hæc tria sunt distincta Sacraenta; ita distinctos habebant effectus, quos Tertullianus enumerat in Lib. *De resurrect. carnis*, inquiens: *Caro abluitur, ut anima emaculetur* (en proprius baptisini effectus); *caro ungitur, ut anima conseretur*; *caro signatur, ut anima muniatur*: *caro manus impositione obumbratur, ut & anima*

spiritu illuminetur (hi sunt effectus Confirmationis): *caro corpore, & sanguine Christi resctitur, ut & anima Deo saginetur.* Id præstat Sacramentum Eucharistiæ, a Confirmatione diversum, sicut ipsa Confirmatione est a baptismo diversa.

48. Ad ult. observo, Tertullianum, quemadmodum unctioni conjungit degustationem lactis, & mellis, ita etiam conjungere sumptionem Eucharistiæ; subdit enim illico: *Nec panem, quo ipse corpus suum repræsentat.* Neque tamen dicent adversarii, sumptionem Eucharistiæ fuisse partem baptismi, aut solam cæremoniæ, cuiusmodi est lactis, ac mellis degustatio. Dicendum itaque est, Tertullianum eo loci confuse recensere illa clementa, quæ in baptizatis usurpabantur. Ejus enim scopus non erat de Sacramentis accurate agendi, sed contra Marcionem ostendendi, Deum veteris testamenti fuisse bonum, immo ipsum Deum novi testamenti; quod ut evincat, hoc utitur argumento: „*Deus novi testamenti in suis Sacramentis utitur illis rebus, quas Deus, veteris testamenti creavit, nempe aqua, oleo, pane, lacte, & melle: interque igitur Deus bonus est, immo nonnisi unus utriusque testamenti est Deus.*” Id autem satis erat ad ejus scopum, quin subtilius secerneret quæ ad Sacramentorum essentiam, & quæ ad cæremoniæ donataxat pertinebant”. Nonnullas aliae Dallæi argutiae videri possunt facile dissolutæ a Natali Alexandre Dissert. X. in Sæc. II.

49. Ceterum degustationem lactis, & mellis, cuius non solum meminit Tertullianus, sed alii etiam veteres Patres, non esse peculiare Sacramentum, sed solam cæremoniæ, ex eo inculenter erunt, quod illa sensim ac sensim obsoletaverit, postquam prædobaptismus ubique invaluit, & fere cessavit baptismus adulorum. Conta vero neque sacra unction, neque sumptio Eucharistiæ cessarunt, sed tautomodo in opportunius tempus dilata sunt, quia nempe Ecclesia quidem potestatem habet, sicut instituendi, ita etiam abolendi ritus, & cæremoniæ Sacramentorum, non antea ipsa Sacraenta, vel partes eorum essentials.

50. *Ob. tertio.* Patres, qui Confirmationis mentionem faciunt, eam recensent inter baptismi cæremoniæ. Primo enim Cornelius Papa apud Eusebium Lib. VI. *Hist. Eccl.* cap. 45. Novatiano, qui dum in lectulo ubi jani jam moriturns credebatur, aqua perfusus baptismum suscepserat, virtus vertebat, quod liberatus a morbo reliqua non perceperit, quæ juxta ecclesiasticam regulam percipi debent, neque ab Episcopo consignatus fuerit, nempe quam nos dicimus Confirmationem non acceperit; & quam proinde nonnisi ecclesiastica cæremoniæ reputabat. Secundo antiqui Patres manuum impositionem vocant baptismi perfectionem. Sic habet Canon 58. Illiberitanus, jubens, baptizatum a laicis in pericolo mortis, si supervixerit, ad Episcopum esse adducendum, ut per manus impositionem perfici posset. Et S. Cyprianus in Epist. LXXXIII. ad Jubajanum di-

dicit, Apostolos Petrum, & Joanneum fuisse missos in Samariam, ut supplerent, quod deerat baptismo a Philippo Samaritanis dato.

51. Resp. ad primum, si verba Cornelii integra referantur, non solum evanescere objectam difficultatem, sed catholicum dogma ex iis solide confirmari. Ita eum S. Pontifex ad Fabium Antiochenum scribebat de Novatiano: *Sed neque postquam liberatus est morbo, reliqua percepit, quæ juxta ecclesiasticam regulam percipi debent; neque ab Episcopo consignatus est. Hoc autem signaculo minime percepto, quo tandem modo Spiritum sanctum potuit accipere? Ubi ea, quæ juxta ecclesiasticam regulam, percipi debent, a consignatione Episcopi secerunt, atque hac Episcopi consignatione neglecta, negat, Spiritum sanctum ab ipso Novatiano fuisse perceptum; eam scilicet Spiritus sancti gratiam, quæ in Confirmatione donatur.*

52. Ad secundum resp., illa verba perfici, aut suppleri non esse referenda ad baptismum, quasi sine manus impositione imperfectus esset, sed ad plenam Christianæ religionis professionem, ad quam priscis temporibus præter baptismum requirebantur etiam duo Sacraenta Confirmationis, & Eucharistiæ, quæ, ut dictum est saepè, statim post baptismum conferebantur.

53. Dices. S. Cyprianus in Epist. LXXII. ad Stephanum manum impositionem vult esse perfectionem, & complementum baptismi. Ait enim, tunc demum homines plene sanctificari, & esse filios Dei posse, *si utroque Sacramento nascantur;* quæ locutio esset omnino falsa, si sanctus Martyr existimasset, Confirmationem esse vere, & proprie Sacramentum a baptismo diversum; quasi vero per baptismum homines non essent nati vita spirituali, sanctificati, & filii Dei effecti.

54. Resp., hæc verba esse intelligenda ad mentem S. Martyris, ac totius Ecclesiæ, non de vera, & propria nativitate spirituali, quæ in Sacramento baptismi complete, & perfecte habetur, sed de novo augmento vita spiritualis, quod consequitur homo baptizatus per Sacramentum Confirmationis; in quo homo *accipit quasi quamdam perfectam cætatem spiritualis ritæ,* ut loquitur S. Thomas sup. laud. n. 6.

55. Ob. quarto. S. Hieronymus in *Dial. adv. Luciferianos* n. 6. totus est, ut probet, in baptismo etiam ab hæreticis collato dari Spiritum sanctum: quia inquietabat, si Arianus Spiritum sanctum non potest dare, nec baptizare quidem potest, quia Ecclesiæ baptisma sine Spiritu sancto nullum est. Unde Luciferianum urget, ut aut Arianum baptizet, quia sine Spiritu sancto baptizari non potuit, aut si est baptizatus in Spiritu, desinat ei invocare Spiritum, quem tunc, cum baptizaretur, accepit. Non ergo agnovit Doctor maximus eam manuum impositionem, qua baptizatis ab hæreticis daretur Spiritus sanctus, scilicet per Sacramentum Confirmationis.

56. Resp., S. Hieronymus ibi nomine Spiritus sancti intellexisse gratiam sanctificantem, quæ in baptismo conferatur, cum quo tamen non pugnat, quin agnoverit aliam gratiam ejusdem Spiritus sancti, quæ conferatur in Confirmatione. Sic etiam Apostoli præter illam gratiam Spiritus sancti, qua fuerant sanctificati, alia receperunt ejusdem Spiritus sancti dona in die Pentecostes. Utramque gratiam agnoverit S. Hieronymus, manifeste liquet ex eodem Dialogo. Cum enim Luciferianus dixisset: *An nescis, Ecclesiarum hunc esse morem,* ut baptizatis postea manus imponantur, & ita invocetur Spiritus sanctus? respondet Hieronymus: *Non quidem abnuo, hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, aut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per Presbyteros, & Diaconos baptizati sunt, Episcopus ad invocationem sancti Spiritus manum impositurus excurrat.* Quid clarius ad distinguendam duplice Spiritus sancti invocationem, alterani, quæ sit in baptismate a Presbyteris, & Diaconis, alteram, quæ in Confirmatione soli Episcopo reservatur? Ne itaque fingamus, S. Doctorem nedum cum generali Ecclesiæ doctrina, & consuetudine, sed etiam cum seipso pugnare, dicendum erit, utramque Spiritus sancti invocationem in duobus Sacramentis eum agnoverit, sed non æqualem utriusque invocationis necessitatim; ut proinde etiam illi salvi fierent, qui in villulis, aut in castellis, aut in remotioribus locis, per Presbyteros, & Diaconos baptizati ante dormierunt, quam ab Episcopis inviserentur.

57. Dices. S. Hieronymus hanc manuum impositionem putavit puram esse cæremoniam ab Ecclesia institutam: approbat enim Luciferianum dicentem, *Ecclesiarum hunc esse morem,* & consensum orbis instar præcepti obtinere, atque hunc morem cum aliis confundente, qui certe nonnisi cæremoniæ baptismi sunt, ut in lavacro ter caput mergitare, egressos lactis, & mellis concordiam prægustare, die Dominicæ, & per totum Pentecostes tempus de geniculis non adorare, & jejunium solvere; quæ omnia, utpote puræ cæremoniæ, ab Ecclesia antiquata sunt.

58. Resp., Luciferianum ibidem Confirmationis usum primo repetere a Scriptura, deinde ab Ecclesiæ consuetudine; inquit enim n. 6.: *Exigis, ubi scriptum sit? In Actibus Apostolorum.* Etiam si Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Et quamquam manuum impositionem Luciferianus cum aliis rebus cæremonialibus confundat, qui postea antiquati sunt, Hieronymus tamen n. 9., *ex apostolica auctoritate descendere* dicit, quod baptizatus non nisi per manus Episcopi accipiat Spiritum sanctum; quamvis postea addat, id factum fuisse ad honorem potius Sacerdotii, quam ad legem necessitatis.

59. Ob. quinto. Isidorus Hispalensis gravissimus Auctor VII. Sæculi Lib. I. *De Officiis Eccles.*

cles. docet, sicut corpus, & sanguis Christi non nisi unum sunt Sacramentum, ita etiam non nisi unum esse Sacramentum baptismus, & unctionis: Sunt autem, inquit, *Sacmenta baptismus, & chrismatis, corpus, & sanguis Christi*. Præterea *De viris illustr. narrat*, quemdam Eutropium vi-rum eruditum postulasse a Liciiniano Episcopo Carthaginensi, quare baptizatis infantibus chrismatis inunctio tribuitur? Non erat ergo tunc universaliter notum, Confirmationem esse verum Sacramentum a baptismo diversum.

60. Resp. ad primum, ipsis objectis S. Isidori verbis aperte distingui baptismum a chrismate, tanquam duo Sacraenta; quamvis non inde sit consequens, etiam corpus, & Sanguinem Christi duo esse distincta Sacraenta, quod nemo unquam somniavit. Sed omne dubium tollunt, quæ idem Isidorus ibidem subdit, distinguens duos utriusque Sacramenti effectus: *Nam sicut in baptismio peccatorum remissio datur, ita per unctionem sanctificatio Spiritus adhibetur.*

61. Alterum mere divinatorium est. Cum enim epistola illa Eutropii deperdita sit, nihil certi affirmari, aut negari potest. Sed si conjecturis indulgendum sit, possumus prudenter suspicari, quæstionem Eutropii in eo fuisse, cur infantibus rationis usu parentibus Confirmationis Sacramentum conserretur? Cum enim ipsi defectu ætatis inepti sint ad fidem interius nutriendam, atque exterius strenue profundam, supervacaneum videri poterat, illis in ea ætate hoc Sacramentum conferre. Quæ observatio fortasse Ecclesiæ latine Pastores commovit, ut nemisi adultos hoc salutari remedio communirent.

62. Ob. postremo loco Calvinista Dallæus. Non constat apud ipsos Pontificios Doctores, quænam sit hujus Sacramenti materia, quænam forma, aut quis minister? De his enim omnibus jauidu litigant, nec ulla apparet harum controversiarum finiendatum spes. Si autem confirmatio certum esset novæ legis Sacramentum, certa etiam esse deberet illius materia, certa forma, & certus minister. Præterea hoc Sacramentum prorsus inutille, & supervacaneum est. Qui enim illi tribuitur confirmandi, & corroborandi homines effectus, hos jam baptismus præstitit, in quo, ut supra docuimus Diss. III. n. 553., *Spiritus sancti gratia, & virtutes infunduntur*. Item per Sacramentum Eucharistiæ gratia non solum confirnatur, & augetur, sed etiam cor hominis, tamquam per cibum spiritualem corroboratur. Unde S. Cyprianus Epist. LIV. inquiebat: *Non morientibus, sed viventibus communicatio a nobis danda est: ut quos excitamus, & hortamur al prælium, non inermes, & nudos relinquamus, sed protectione Corporis, & Sanguinis Christi muniamus*. Qui ergo bono hoc novum Sacramentum a baptismo, & Eucharistica distinctum Christus instituere voluit?

63. Resp. ad primum, totum id, quod scitu fidelibus necessarium est de materia, forma, &

ministro Confirmationis, esse plane certum, ut ex mox dicendis constabit. Omnes enim tam Græci, quam Latini, & qui in diversas abeunt sententias, manum impositione, & simul chrismate in confirmando utuntur: unde quantum ad essentialia hujus Sacramenti mira est in utraque Ecclesia, & apud omnes concordia, ut proinde controversiae, quæ supersunt, sint tantum speculativæ, non practicæ. Et si hoc Novatorum argumentum valerer, neque apud ipsos nullum superesset certum, & fixum religionis dogma: nullum est enim adeo capitale, in quo Theologi ipsi pseudo-resformati omnino convenient, & non invicem altercentur, sin minus quantum ad substantiam, saltem quantum ad aliqua adjuncta. Quod per facile esset innumeris exemplis tam ex nostra, quam ex ipsorum theologia illustrare.

64. Altera Dallæi objectio posset unico flatu dissipari, dicendo, minime nitare divinam hujus Sacramenti institutionem, quæ firmissimis sacre Scripturæ, & ecclesiasticæ traditionis fundamentis innititur, etiamsi non aperte constaret hujus divisione institutionis finis. Quot enim, & quanta sunt, de quorum existentia nulli licet dubitare, quamvis altissimi divinæ providentiae fines impervi sint? Sed Deus providentissimus hunc etiam finem nobis aperte manifestavit in illa oratione Apostolorum, quæ legitur Act. IV. 29. seqq. *Domine, respice in misericordiam eorum, scilicet inimicorum religionis Christi, & da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum...* Et cum orassent, motus est locus, in quo erant, & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia. Ibi renovatum est miraculum primæ illius confirmationis, quam receperunt in cenaculo, & apertissime nobis demonstratus est finis institutionis hujus Sacramenti, scilicet ad confirmandos, & roborandos fideles in confessione fidei.

65. Merito itaque Angelicus 5. P. quæst. 72. art. 1. postquam observasset, *Sacmenta novæ legis ordinari ad speciales gratiæ effectus*, docet, hunc specialem gratiæ effectum in Sacramento Confirmationis esse quædam perfectam cætem spiritualis vita. Vid. sup. n. 6. Et quæst. 79. art. 1. cum sibi objecisset hanc ipsam difficultatem respondet ad 1., per Sacramentum Eucharistiæ gratiam augeri, & vitam spiritualem perfici, aliter tamen, quam per Sacramentum confirmationis, in quo augetur, & perficitur gratia ad persistendum contra exteriore pugnationes inimicorum Christi. Per hoc autem Sacramentum (Eucharistiæ) augetur gratia, & perficitur spiritualis vita ad hoc, quod homo in seipso perfectus existat per conjunctionem ad Deum. Ac demum in IV. Dist. VII. explicans textum Magistri, per Eucharistiam, inquit, roboratur caritas, per hoc autem Sacramentum (Confirmationis) fides... Vel dicendum, quæ Eucharistia perficit, & roborat ad standum in seipso per modum cibi, sed Confirmationis ad pugnam, quam

quam quis ab aliis patitur in confessione nominis Christi, contra adversarios audaciam præbens. Cui doctrinæ subscribit etiam Seraphicus Doctor S. Bonaventura in laud. Dist. VII. Et hæc satis sint de hac controversia, quæ fusissime ab aliquibus Theologis tractari solet, præcipue a Natali Alexandro land. Dissert. X. in Sæc. II., ubi inquineras technas, & cavillationes acutissimi Dalmati refutandi provinciam sibi sumpsit, & feliciter complevit.

C A P U T II.

De materia Sacramenti Confirmationis.

66. Ut mox dicebamus contra Lutheranos, & Calvinistas, controversiae, quæ inter orthodoxos de materia hujus Sacramenti exortæ sunt, in scholis dumtaxat agitantur, non autem in Ecclesia. In Ecclesia enim iniro omnium consensu hoc Sacramentum administratur per manus impositionem, quam Græci dicunt *χειροτελείαν*, & per sacri chrismati unctionem a Græcis *μύρον* vocatum; & solum in scholis controvertitur, quænam ex his duabus partibus sit plena & adæquata Confirmationis materia. Novatores autem utramque repudiant; nec repudiant solum, sed sacrilego ore profanant (a).

67. Theologi igitur orthodoxi in tres præcipuas sectas divisi sunt; que postea sectæ etiam subdividuntur. Prima eorum est, qui post Petrum Aureolum Verberium Ord. Min. Archiep. Aquensem, & S. R. E. Cardinalem (floruit Sæc. XIV., & illustre inter Scholasticos sibi nomen acquisivit, ejusque Commentarii Romæ prodierunt an. 1596. duob. Vol. in fol.) solam manuum impositionem esse veram, perfectamque censem Confirmationis materiam; sacram autem schismatis unctionem pertinere quidem ad substantiam Sacramenti, non tamen esse de ejus essentia, sicut manus, inquit Aureolus, pertinet ad substantiam hominis, non tamen est de ejus essentia, cum homo possit esse etiam sine manu. Aliam e diametro oppositam sectam efficiunt illi Theologi, qui chrismati unctionem volunt esse essentialē hujus Sacramenti partem, manuum autem impositionem solum accidentalem. Tertia demum, quæ modo communior esse videtur, constituitur ab illis Theologis, qui utramque partem conjungunt, & manus impositionem una cum sacri olei inunctione plenam, integrā, & adæquatam esse contendunt Confirmationis materiam, ita ut alterutra deficiente irritum sit Sacramentum. Isti porro subdividuntur: cum enim in Confirmationis ordine duæ sint manus impositiones, quæ ab Episcopo fiunt, altera ante un-

ctionem, altera in ipsa unctione, quæ fieri non potest sine capit's contactu, quidam primam, alii alteram pro materia Confirmationis habent. Nostra sententia hæc est

P R O P O S I T I O I.

Materia adæquata & integra Sacramenti Confirmationis est manus impositio, & sacri chrismati unctione.

68. Prob. ex supra relatis SS. Patrum testimoniis n. 29. & seq., in quibus utriusque materiæ fit non iuinus frequens, quam aperta, & expressa mentio. Et quoniam non omnes utramque conjungunt, hoc ipso tamē, quod utraque commemorata inveniatur, modo ab his, & modo ab illis, argumentum validissimum suppeditatur concludendi, omnes simul conspirasse in utraque agnoscenda. Ulterius Tertullianus, unus ex antiquioribus latinis Patribus utramque simul copulavit *De resurrect. carnis* cap. 8. inquiens: *Caro ungitur, & anima consecratur ... Caro manus impositione adumbratur, ut & anima spiritu illuminetur.* Et *de baptismio* cap. 7. post assertam olei unctionem subdit: *Dehinc manus imponitur.* Etiam sanctus Cyprianus Epist. LXXIII. explicans morem tunc vigentem, quem ab Apostolis Petro, & Joanne repetebat, *manus impositionem, & consignationem signaculo divino in Sacramento confirmationis simul conjunxit.* Hoc autem *signaculum divinum* nihil aliud erat, quam sacri chrismati linitic, quam nunc etiam Græci appellantे solent *signaculum doni sancti Spiritus*. Perperam autem Henr. Valesius in cap. 43. Lib. VI. *Hist. Eusebii* *signaculum divinum* interpretatus est manuum impositionem, cum laud. Cyprianus utramque distinguit. Ab aliis sanctorum Patrum testimoniis coacevandis supersedeo, cum hæc satis esse possint.

69. Neque vero quis nobis statim objiciat, absurdum videri, duplēcē unius, ejusdemque Sacramenti materiam constitui. Non inquam; nam primo cum Sacramentorum institutio a libera Dei voluntate pendeat, ecce non potuit Deus pro suæ beneplacito voluntatis duplēcē hujus Sacramenti materiam instituere? Deinde quid simile habemus in sacrosanto Eucharistiæ sacrificio, in quo materia est sine controversia duplex, panis, & vinum.

70. Objiciunt primo ii, qui solam unctionem pro materia hujus Sacramenti habent. Innocentius III. cap. *Cum venisset Extra De sacra unctione scribit, per frontis chrismationem designar manus impositionem Apostolorum.* Item Innocentius IV. in epist. X. ad Othonem Card. cap. 4. *Soli*

A-

quedinem ore anhelitus inquinatam, & verborum murmurante incantatam. Vah hominis petulantissimi contra venerabiles totius antiquitatis Patres, & contra sanctissimos totius Ecclesiæ ritus blasphemias!

(a) Calvinus manuum impositionem, quæ sapissime in libris sacris occurrit, irridet tanquam *vacuum*, & *frigidum signum*, *mimice tantum*, & *sine re effectum*: Oleum autem sacrum scurriliter, & insulse vocat pin-

Apostoli, inquit, quorum vices gerunt Episcopi, per manus impositionem, quam confirmationis, vel frontis chrismatio representat, Spiritum sanctum tribuisse leguntur. Impositio igitur manuum toties in sacris litteris, & Patribus memorata non erat vera hujus Sacraementi materia, sed sola confirmationis, vel frontis chrismatio. Deinde Eugenius Papa IV. in Decreto pro Armenis inquit: *Loco illius manuum impositionis, per quam Apostoli dabant Spiritum sanctum, datur in Ecclesia Confirmationis.* Et alii clarius, Secundum Sacramentum, inquit, est Confirmationis, cuius materia est chrisma consecratum ex oleo, & balsamo. Tertio S. Thomas 5. P. quest. 72. art. 2. quærens, quænam sit Confirmationis materia? respondet, esse chrisma: & cum sibi objecisset, Apostolos hoc Sacraementum contulisse per solam manus impositionem absque chrismate, respondet ad 1., quod ad impositionem manus Apostolorum, & etiam ad eorum prædicationem descendebat plenitudo Spiritus sancti super fideles visibilis signis: & ideo non erat necessaria sensibilis materia Sacramentalis, ubi sensibilia signa miraculose exhibebantur divinitus. Ita vero non respondisset Angelicus, si putasset, impositionem manuum factam ab Apostolis fuisse Confirmationis materiam.

71. Resp. ad primum, & secundum, neutrum Pontificis voluntate excludere a Sacramento Confirmationis manuum impositionem, sed scilicet asserere, chrismationem esse hujus Sacraementi materiam, non quasi loco impositionis manus successerit chrismatio; & cum Apostoli uterentur manuum impositione, & non chrismate, nos contra utamur chrismate, & non manuum impositione. Videtur igitur uterque hic Pontifex solum immere, nomine chrismationis fuisse posteriori ævo usurpatum pro nomine impositionis manus, quo nomine tempore Apostolorum vocabatur Sacraementum Confirmationis. Id apertius declarat Innocentius IV. Lib. I. Tit. IV. cap. Quanto, inquiens, Sacramentum Confirmationis, chrismundo renatos, soli debent Episcopi per manus impositionem conferre. Quinobrem in objectis verbis videtur tantummodo diversa hujus Sacraementi nomina recensere; nimirum quæ ab Apostolis dicta fuit manuum impositio, repreäsentari, vel dici Confirmationem, vel chrismationem.

72. Eademque videtur fuisse mens Eugenii IV., ut nil aliud Armenos docere voluerit, quam Sacraementum Confirmationis esse illud ipsum, quod ab Apostolis dabatur per manus impositionem; & modo vocari Confirmationem, cum tunc vocaretur manus impositio. In alio loco Eugenius non nisi partialem Confirmationis materiam assignavit; sicut etiam fecit, cum materiam Sacraementi ordinationis dixit esse porrectionem instrumentorum; neque enim ignorabat sapientissimum Pontificem, Græcos non ordinare sine manuum impositione.

73. Ad tertium resp., S. Thomæ in eo articulo proprie non quædere, an chrisma sit sola materia Sacraementi, sed an sit materia conveniens? Quod ibidem affirmat, & probat. Ipsius autem non excludere impositionem manuum, patet ex Lect. I. in cap. VI. Epist. ad Hebr., ubi haec habet: Secundum Sacraementum intrantium (in Ecclesiam) est in ipsa manuum impositione ... haec autem est duplex: una est miracula faciens ... alia est Sacramentalis: & haec est duplex: una in Sacramento ordinis ... alia in Sacramento Confirmationis a renovationem; in Confirmatione enim datur Spiritus sanctus auctor. Post tam claram doctrinam quis possit de S. Thomæ mente dubitare?

74. Ea vero, quæ adjecta sunt ex resp. ad 1. facile explicantur ex aliis, quæ idem S. Doctor tradit art. 4. ubi cum sibi objecisset similem difficultatem de forma Confirmationis, quam neque Christus instituit, neque Apostoli adhibuerunt, ita respondet: „Sicut supra dictum est art. 2. ad 1., per ministerium Apostolorum quandoque dabatur effectus hujus Sacraementi, scilicet plenitudo Spiritus sancti, quibusdam visibilis signis miraculose a Deo effectis, qui potest effectum Sacraementi sine Sacramento conferre: & tunc non erat necessaria nec materia, nec forma hujus Sacraementi. Quandoque autem (Apostoli) tamquam ministri Sacraementorum hoc Sacraementum præhebant, & tunc sicut materia, ita & forma ex mandato Christi utebantur. Multa enim servabant Apostoli in Sacraementorum collatione, quæ in Scripturis communiter propositis non sunt tradita.” Ad mentem igitur S. Doctoris oportet distinguere duplice collationem Spiritus sancti factam ab Apostolis; aliam per signa visibilia, & tunc nec materia necessaria erat, nec forma: aliam sine visibilis signis, & tunc utebantur materia, & forma. Eos fuisse usos manuum impositione, cum ex sacris litteris, tum ex traditione edocemur. Fuisse etiam usos chrismate colligit Angelicus ex quibusdam verbis Dionysii, vulgo Areopagitæ, quem ut vetustissimum Ecclesiæ scriptorem illi quoque agnoscunt, qui eum negant esse ævi apostolici.

75. Inst. Ecclesia latina semper ratam habuit Confirmationem datam a Græcis: neque enim uspiam legitur, eam fuisse iterata; atque Græci solam unctionem adhibent, omissa manuum impositione. Quod prob. primo ex Græcorum encyclopiis, in quibus, ut Morinus, Goarus, aliique testantur, nulla prorsus invenitur manuum impositionis mentio: deinde in Confessione fidei, quam Nectarius Patriarcha Jerosolymitanus edidit, & quam alii Episcopi approbarunt, ita legitur: *Hæc unguenti unctione, sive unctionis efficacia aero Apostolico per impositionem manus fiebat, & habetur Act. VIII., postmodum unctione unguenti fieri cœpit.*

76. Resp. impositionem manuum, tamquam par-

partem necessariam, licet non præcipuam, in Sacramento Confirmationis fuisse a Græcis semper agnitam, & servatam. Id patet ex innumeris cum veterum, tum recentiorum Græcorum testimoniis, quæ apud Scriptores liturgicos facile inveniuntur, & nos brevitatis causa omissimus. Neque verum est, in omnibus encyclogiis impositionem manuum esse omissam: eam enim in non paucis inveniri, testatur Eus. Renaudotius harum rerum scientissimus. Joseph item Assemani Tom. III. *Biblioth. Orient.* P. II. eam invenit in *Rituali Nestoriopolitanorum* in Chaldea degentium. Concludo verbis mox allegati Renaudotii Tom. V. *Perpetuit. si leu Lib. II. cap. 2.: Impositio manuum in plerisque Græcorum libris ritualibus præscripta reperitur, quamquam pro præcipua Confirmationis parte non habetur. Quod non ideo sit, quasi Græci, & Orientales magnam in impositione manuum efficaciam non agnoscant; sed quia cum in omnibus pene Sacramentis fiat, unctionem, quæ paucorum propria est, principalis materiae teneare locum existiment.* Nectarii Patriarchæ verba obscura sunt, nec satis appetit, quomodo *Unguenti unctionis, sive unctionis efficacia unctione unguenti fieri cœperit;* quod verba illa sonant. Sed fortasse solum innuere voluit, impositioni manuum, quæ Apostolico ævo fieri solebat, fuisse postmodum unctionem unguenti additam (a).

77. Objiciunt secundo Jac. Sirmundus, & qui cum eo solam manuum impositionem pro materia Confirmationis agnoscunt. Apostoli in danda Confirmatione non leguntur ullam adhibuisse unctionem, sed duntaxat per manus impositionem invocasse Spiritum sanctum. Nihil etiam legitur de hac unctione apud Patres Apostolicos, & nonnisi serius hujus unctionis mentio fieri cœpit.

78. Resp., hoc argumentum valde affine esse illi, quo perpetuo contra Ecclesiæ dogmata utun-

tur Novatores, a nobis importune exigentes, ut clara, aperta, & minime ambigua sacrarum litterarum testimonia exhibeamus. Cui Novatorum petitioni si hujusmodi testimonia in promptu non sunt, semper reponimus, sufficere perpetuam, ac constantem Ecclesiæ traditionem, quæ est alter diuinæ revelationis fons, & tutissima nostræ fidei norma. Et quando etiam lueulenta primi, aut secundi sæculi monumenta desint, ostendimus, sufficere illa, quæ nobis Patres sequentium sæculorum abunde suppeditant; utpote qui nonnisi illa posteris suis reliquerunt dogmata, quam quæ ab antiquioribus Patribus, & illi Patres ab Apostolis acceperant, juxta illam inconcussam S. Augustini regulam ab omnibus Catholicis receptam Epist. LIV. Illa, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarii Concilii..... commendata, atque statuta retineri; & Lib. IV. De bapt. cap. 24. Quod universa tenet Ecclesia, nec Concilii institutum, sed semper retentum est, nonnisi Apostolica auctoritate traditum rectissime creditur. Jam vero provocamus adversarios, ut nobis appeariant, quando, & a quibus, & in quonam Concilio hæc saerae unctionis consuetudo, quæ in utraque Ecclesia, Latina, & Græca, a primis sæculis invenitur, inventa fuerit? Quæ innovationis epocha cum inveniri nequeat, jure nostro concludimus, eam esse ab Apostolis derivatam.

79. Instabis. Celebris est canon secundus Concilii I. Arausicanii habitu anno 441., quo sic statutor: „Nullus ministrorum, qui baptizandi recessus officium, sine chrismate usquam debet progreedi, quia inter nos placuit semel christis regi. De eo autem, qui in baptismate quacumque necessitate faciente christinatus non fuerit, in Confirmatione Sacerdos commonebitur. Nam

, in-

in Ecclesia Occidentali vigente imponi manus super confirmandos ab Episcopo Sacramentum ministrante: „siquidem ea manus potensio versus confirmandos, quam Episcopus habet, dum primas recitat preces, „nequaquam manus impositionis super eos iure, ac „proprie dici posse videatur. Quam difficultatem confirmationis num. 17. hæc subjiciens: cum Episcopus sub functionis exordium primam orationem recitet, si mulque manus protendat super eos, qui præsentes adsunt Sacramentum suspecturi, nec amplius eam deinceps orationem repetat, manusque protendat ad eos, qui præsentes non aderant, cum primum hæc præstitit, sed paulatin subingressi sunt in locum eorum, qui christinatus inueneti recesserunt; cumque hujusmodi agendi ratio communiter recepta sit, & passim servetur, nemine penitus contendente, propter nullum, irritumque esse Confirmationis Sacramentum sic administratum iis, qui in locum priorum successerunt: satis id est ad evincendum, manus extensionem, quæ prædicto tempore sit ab Episcopo super confirmandos, neque re ipsa esse, neque censeri eam manuum impositionem, quæ ad validitatem Sacramenti requiritur.

(a) Putarunt aliqui ipsam unctionem in fronte, cum sine tactu capitum fieri nequeat, vocari posse, & esse illam manus impositionem, quæ dicitur Confirmationis materia. Verum P. Jac. Sirmundus in suo *Antirheticum II.* hanc opinionem ridiculam appellavit, & quan nihil singi possit absurdus. Petrus vero Aurelius allati nonnullis gravium scriptorum testimoniis eam sententiam veram esse contendit, & aliam manus impositionem, quæ fit ab Episcopo ante christinatis unctionem, pro sola cæremonia, non autem pro essentiali Sacramenti materia esse habendam. Omnimin tamen Theologorum suffragium hæc in parte Aurelius obtinere non potuit. Nostrum non est, hanc celebrem controversionem ingredi, aut definire. Audiantur tamen quæ gloriosissima memoria Pontifex Benedictus XIV. *De Sin. Diœc.* Lib. II. cap. 19. scripta reliquit. Postquam enim varias quas nos recensuimus, Theologorum sententias de Confirmationis materia §. 16. enumerasset, illorum explicationem addit, qui in Ecclesia Occidentali ideo vigere dicunt disciplinam imponendi manus in ministrando Confirmationis Sacramento, quia sine adnotacione, atque impositione manus inungiri nequeat illius frons, qui confirmatur, cum satis assequi non possint, quo alio pacto dici valeat, juxta ritum nunc temporis

„ inter quoslibet chrismatis ipsius nonnisi una benedictio est , non ut praejudicantis quidquam , sed „ ut non necessaria habeatur repetita chrismatio . ” Alii sine particula negativa non legunt ; sed ut necessaria habeatur repetita chrismatio (a) . Ex his concludebat Sirmondus , chrismatis unctionem esse ritum ad baptismum pertinentem , eaque , si in baptismo omissa fuerit , non esse ab Episcopo in confirmatione repetendam . Hunc Arausicanum canonem post breve undecim annorum spatium confirmavit Synodus Arelatensis II . can . his verbis : Nullum ministrum , qui baptizandi recepit officium , sine chrismate debere progredi , quia inter nos juxta Synodi (Aurasicanæ) constitutionem placuit semel chrismari : non itaque admittebatur altera chrismatio in Confirmatione , sed sola adhibebatur manuua impositio .

80. Resp. primo , admissa particula negativa , ut contendit Sirmondus , canonis sensum fieri obscurissimum . Cui enim bono communendus erit Sacerdos , neim Episcopus , qui ibi Sacerdotis nomine significatur , de omissione unctionis , nisi ut omissionis defectum suppleat ? Si autem statuitur non necessaria repetita chrismatio ; una scilicet ad supplendam omissam in baptismo , altera vero in Confirmatione , supervacaneum erit , Episcopum omissionis admonere . Eliminata vero particula negante , hic recte fluit canonis illius sensus , ut ministri baptismatis sacram chrisma secum ferant , quo possint infantes baptizatos sacro oleo in vertice linte , idest primam chrismationem dare . Quod si aliqua improvisa necessitate hæc chrismatio omissa fuerit , debeat Episcopus moneri , ut antequam neophyllum confirmet , illum defectum suppleat . Illa autem verba non ut praejudicantis quidquam possunt significare , hanc primam unctionem , quæ ad baptismi ritum supplendum pertinet , nullum præjudicium inferre alteri , que in Confirmatione danda est . Quod additur , Chrismatis ipsius nonnisi una benedictio est , nihil aliud significat , nisi idem esse sacram chrisma , & ab eodem Episcopo benedictum , quo Presbyteri in baptismo utinuntur , & quo Episcopi Sacramentum Confirmationis conferunt .

81. Quod si aliquis contentiose cum Sirmondo ,

aliisque Theologis velit , retinendam esse particulam negantem , tunc etiam diluvitur objectio Sirmondi dicendo , non esse necessariam repetitam chrismationem , quia omitti potest sine prejndicio Sacramenti illa , quæ fieri in baptismo debebat , utpote quæ essentialis non est ; non autem illa , quæ ad essentiam spectat Confirmationis . Videci potest amplissimus Cardinalis Jos . August . Otsi in *Dissert. Historico-theol. De chrismate confirmatorio* : Et haec satis multa de controversia , quam fusiō calamo agitare solent Scholastici , quin tamen sacrosanctæ Synodi Tridentinæ dogmata ab alterutra litigantium parte lēdantur : hanc enim controversiam sanctissimi illi Patres intactam esse vulnerunt .

Quæres primo , quā sit chrisma , quo Sacramentum Confirmationis administratur ?

82. Resp. Chrīma vox græca est a verbo γρίῳ ungo derivata ; unde latine idem sonat ac unguentum , seu uncio . Quando autem loquitur de chrismate , quod in Sacramento Confirmationis adhibetur , significatur unguentum factum ex oleo olivarum , & balsamo cum solemni Episcopi consecratione . Dixi ex oleo olivarum : quia , ut notat Angelicus 3 . P . quæst . 72 . art . 2 . ad 3 . , hoc proprie dicitur oleum ; quilibet autem liquor ex similitudine hujus oleum nominatur ; nec est in usu communi , nisi in supplementum apud eos , quibus deest oleum olivarum ,

83. Hujus chrismatis , nempe olei cum balsamo mixti , mentio habetur in Sacramentario S . Gregorii Magni ; & venier Beda explicans illa verba Cantic . I . Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi , inquit : „ In vineis Engaddi balsamum gignitur , quod in chrismatis confectione liquori olivæ admisceari , ac Pontificali benedictione solet consecrari , quatenus fideles omnes cum impositione manus sacerdotalis , qua Spiritus sanctus accipitur , hac unctione signantur (b) . ”

84. An balsami mixtio necessaria omnino sit ad materiam hujus Sacramenti , controvertitur a Theologis : quamobrem si Confirmatione data fuisset cum solo oleo , esset tamquam dubia sub conditione iteranda . Extat de hoc dubio celebre responsum Innocentii III . cap . Pastorali extra de Sacram . non

(a) De hac particula negante acre , & diutinum exercit dissidiū inter duos viros doctissimos , P . Jac . Sirmondlum , & Petrum Aurelium (sub quo nomine latebat famosus Jo . Du - Verger Abbas S . Cypriani) . Eam retinendam , esse , contendebat Sirmondus ; abiciendam vero Petrus Aurelius : ntorque vñstis codicibus se tuebatur , & longe fuit serue reciprocum ; nam Sirmondus addidit Antirrheticum l . , cui Aurelius opposuit Anæticum . Aliud Antirheticum edidit Sirmondus , & Aurelius ipsum confutavit in Orthodoxo ; quæ Aurelii opuscula continentur in Operibus Petri Aurelii Theologi , jussu , & impensis Cleri Gallicani editis Parisiis 1642 . tribus Tomis in fol . Utrumque autem a scopo aberrasse , æremque , ut dici solet , inaniter verberasse , n̄ sis est probare Jo . Dalleus , con-

Gazzaniga Theol . Tom . VIII .

teniens , postremam illam canonis partem , de qua tota erat controversia , esse suppositionem Lib . III . *De confirmatione* . Dallæo præiverat Blondellus , qui in vestitu quodam Henr . Justelli codice invenierat , canonem iis verbis absolvi In Confirmatione Sacerdos communebitur . Mirum est , hos dummi viros certe non indoctos , contradicendi libidine voluisse unum codicem , ut ut vñstum , multis aliis probatae fidei aut præferre , aut saltem æquare .

(b) Nescio , quomodo hæc verba Bedæ irrepserint in Expositione S . Gregorii Papæ in Cant . Cantic . Doctissimi Benedictini ea non invenientes in veteribus MSS . , sed solum in Libris impressis , prudenter in infinitis paginae oram rejecerunt , & inepte a quibusdam ut S . Gregorii allegantur .

non iterandis, de cuius tamen vero, germano-que sensu iterum disputant Theologi. „ Nos con-sulere voluisti, inquit Pontifex, an permitti de-beat ministrare, qui sine impositione manum fuerit ad ordinem subdiaconatus assumptus; & si Con-firmationis Sacramentum in eo debeat iterari, qui per errorem fuit non chrisinata, sed oleo delini-tus. Ad quod breviter diximus respondendum, quod in talibus non est aliquid iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuerat prætermis-sum.“ Non appetit autem, quomodo suppleri pos-sit balsami admixtio, nisi unctionem cum chri-sinate renovando. Nec tamen iterari Sacramentum proprie dicetur, si prima unctione fuit irrita. Ni-hilominus ex hoc ipso Innocentii responso oppo-sitæ sententie patrocinium querunt Cardinalis Ca-jetanus in 3. P. quæst. 72. art. 1. & 2., Domini-nicus Soto in hac Dist. VII., aliqui graves Theo-logi putantes admixtionem balsami requiri tantum necessitate præcepti, sed non necessitate Sacra-men-ti. Drouvenius noster hoc præceptum non divi-num, sed ecclesiasticum tantummodo esse putat.

85. Illud difficile creditu aliquibus videtur, vo-luisse Christum pro materia hujus Sacramenti ali-quiid determinare tam pretiosum, eujusmodi est balsamum, quod nec ubique producitur, nec com-parari facile potest, cum aliorum Sacramentorum materiam, ut baptismi, & Eucharistiae, obviam esse voluerit, & unicuique in promptu. Hanc au-tem difficultatem ita diluit Angelicus 3. P. quæst. 72. art. 2. ad 4. *Baptismus est Sacramentum ab-solutæ necessitatis*, & ideo ejus materia debet inveniri ubique. Sufficit autem, quod materia hujus Sacramenti, quol non est tantæ necessi-tatis, possit de facili ad omnia loca terrarum deferrri. Reipsa balsamum non in Palæstinæ so-lum, sed etiam in India, & alibi producitur, & ad omnes regiones facile defertur, ut proinde mi-nime audiendi sint Protestantes, qui cum Chiemni-tio opponunt, celebratum a Plinio Lib. XII. *Hist. Natur.* cap. 25. Judææ balsamum jamdiu defec-sisse, & quod modo venditur, esse factitium. Ete-nim compertum omnibus est, verum & legitimum balsamum ex utraque India ad nos pervenire; quod legitimam esse Confirmationis materiam duo Summi Pontifices declararunt Paulus III., & Pius IV., cum non differat a balsamo Palæstinæ, nisi sicut viuum album a rubro (a).

Quæres secundo, an chrisma debeat esse ab Episcopo consecratum?

86. Respondet S. Thomas 3. P. qu. 72. art. 3.

affirmative; & assert discrinem inter materiam Sacramentorum baptismi, & eucharistiae, quæ non indigit Episcopali consecratione, & materiam Confirmationis, quæ necessario debet ab Episcopo consecrari: „ Tota, inquit, Sacramentorum san-ctificatio a Christo derivatur. Est autem consi-derandum, quod quibusdam Sacramentis ha-bentibus materiali corpoream, Christus est u-sus, scilicet baptismo, & etiam eucharistia. „ Et ideo ex ipso usu Christi, materiæ horum Sa-cramentorum aptitudinem acceperunt ad perfec-tionem Sacramenti & propter hoc non est de necessitate horum Sacramentorum, quod ma-teria prius benedicatur, quia sufficit benedictio Christi. Si qua vero benedictio adhibeatur, per-tinet ad solemnitatem Sacramenti, non autem ad necessitatem. Unctionibus autem visibilibus Christus non est usus, ne fieret injuria invisi-bili unctioni, qua est *unctus præ consortibus suis*, Psalm. XLIV. Et ideo tam chrisma, quam oleum saeculum infirmorum prius benedicantur, quam adhibeantur ad usum Sacramenti.“

87. Hic ritus consecrandi chrisma est antiquissimus, & ab Apostolica traditione descendere ceditur. Illum memorant veteres Patres, ut Tertullianus de *baptismo*, S. Cyprianus Xpist. LXX., Optatus Milevitanus, aliqui, cum Latini, tum Gracci. Inter hos postremos maxime allegari me-retur S. Cyrillus Jerosolymitanus *Catechesi III. mystagogica*, ubi hæc habet: „ Quemadmodum pa-nis Eucharistiae per sancti Spiritus invocationem non amplius est communis, sed est corpus Christi, sic & sanctum hoc unguentum non amplius est unguentum nudum, & commune, postquam iam consecratum est quo frons, & alii sensus cor-poris tui symbolice inunguntur; & corpus quidem isto visibili nungnito pertungitur, anima vero saneto, vivisq[ue]o Spiritu sanctificatur.“

88. Hanc chrismati consecrationem non nisi ab Episcopo fieri posse, communiter decent Theolo-gi post decretum Eugenii IV., qui non solum di-xit, materiam Confirmationis esse *chrisma ab E-piscopo benedictum*, sed addit, Presbyteros, qui ex Apostolica dispensatione aliquando Confirmationem conferunt, uti non posse nisi *chrismate per Episcopum benedicto*. Non desunt tamen, qui hanc doctrinam restringunt ad solam necessitatem præcepti, non autem Sacramenti. Vid. Benedi-cetus XIV. *De Syn. Dioces.* Lib. VII. cap. 8. (b).

CA-

ne uti, nobis tradit Aloysius Assemanus *Cod. Liturg.* Lib. II. cap. 5.

(b) Calvinistæ, qua docuntur insatiabili cacoete sanctissimos nostræ Ecclesiæ ritus subsannandi, Ben-dictionem chrismati sacrilege irrident, primo propter anhelitum Episcopi, quem super ipsius annullam aliqnoies emitit: *secundo*, quia postea ab Episcopo, & Presbyteris genibus flexis adoratur; *Ave sanctum*

(a) Ritum Ecclesiæ miscendi oleo opobalsamum ab hæ-reticis Valentianis derivatum fuisse, ariolatur Basna-gius in *Annal. politico-eccles.* ad an. Christi 37. n. 38., quem refutavimus superiori n. 30. Græcorum quorundam insolans calumniam, quod Latini chrisma ex aqua fluminis conficerent, facile refutavit Nicolaus I. Epist. LXX. ad Hincmarum apud Baronium ad an. 867. Nestorianos solo oleo, sine ulla balsami admixtio-

CAPUT III.

De forma Confirmationis.

89. Catholici Theologi, quemadmodum supra notavimus num. 67. de materia, ita etiam de forma Confirmationis non parum disputant. Qui enim solam manum impositionem, quae sacram unctionem praecedit, hujus Sacramenti materiam constituant, orationem, quae ad invocandum Spiritum septiformem sit ab Episcopo manus extendeunte super confirmandos, dicunt esse propriam Sacrae mentis formam. Viciissim qui solam chrismatis unctionem ut materiam admittunt, consequenter formam reponunt in iis verbis, quae Episcopus frontem limiendo profert, *Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis.* Sic etiam qui eam manus impositionem, quae una cum chrismatione conjuncta est, pro adaequata habent Sacramenti confirmationis materia, nonnisi unam agnoscunt veram ipsius formam, nempe allata mox Episcopi verba. Quae tamen Theologorum dissensio, ut supra num. 65. de materia monuimus: *speculativa tantummodo est, non practica.* Cum enim Episcopi invocationem Spiritus septiformis in manum extensione praemittant, & in fronte unctione consueta verba proferant, nullum amplius superesse potest dubium, quin totum Sacramentum integre perfecerint, quaecumque tandem istarum formularum pars constituant vera, & essentialis hujus Sacramenti forma. Nostra, & communior Theologorum sententia est haec.

PROPOSITIO I.

Forma Sacramenti Confirmationis sunt verba, quae Episcopus in unctione pronunciat: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis. In nomine Patris, &c.

90. Prob. primo ex decreto Eugenii IV. pro instructione Armenorum, ubi dicitur: *Secundum Sacramentum est Confirmatio, cuius materia est chrisma ... forma autem est: signo te, &c.* Non equidem contendeo, in hoc loco contineri definitionem fidei, quia nec Concilium ipsum Tridentinum hanc controversiam, quae inter Catholicos Iudicium viget, definire opportunum duxit. Cum tamen Summus Pontifex Armenos instruere volue-

chrisma. Sed si ista carpendi, vel irridendi hunc Episcopi anhelitum licentia detur, pari modo etiam Iudei, vel Gentiles irridebunt Christum Dominum, quando insufflavit, & dixit eis (Apostolis) *accipite Spiritum sanctum, Jo. XX. 22.* Illa autem Episcopi, & Presbyterorum genitrix non est proprie *adoratio*, sed *salutatio*; quonodo S. Andreas cruce in longe conspiciebat exclamavit: *Salve crux sancta.*

(a) Non desunt Theologi, qui post hanc Eugenij lo-

rit de doctrina, quae in Ecclesia Romana communiter tenetur, hinc argumentum nobis suppeditatur sane gravissimum, ut eamdem doctrinam, ut tutissimam amplectamur (a).

91. His accedit Catechismi Romani auctoritas, qui P. II. cap. 3. num. 11. inquirens, quaecum sint verba formae hujus Sacramenti, ut fidèles, cum ea pronuntiari animadverterint, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, inquit: „*His igitur verbis forma absolvitur: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis: in nomine Patris, &c.*” Postea prosequitur probans, laudata verba esse formam Confirmationis hac theologica ratione: „*Sacramenti forma ea omnia continere debet, quae ipsius Sacramenti naturam, & substantiam explicant; atqui maxime haec tria in Confirmatione observanda sunt, divina potestas, quae ut principalis causa in Sacramento operatur; tum robur animi, & spiritus, quod per sacram unctionem fidelibus ad salutem tribuitur; deinde signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiae descendens surus est.* Ac primum quidem verba illi: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti,* quae extremo loco posita sunt: alterum ea, *confirmo te chrismate salutis:* tertium quae in principio formae locantur, *signo te signo crucis* satis declarant. Quamquam si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse hujus Sacramenti veram, & absolutam formam, Ecclesiæ Catholicæ auctoritas, cujus magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur, nos ea de re quidquam dubitare:” Hactenus Catechismus, qui ut omnes norunt, est in toto Ecclesia probatissimus.

92. Hanc ipsam Ecclesiæ auctoritatem, que hac forma communiter utitur, allegavit S. Thomas 5. P. quæst. 72. art. 4., ut praedictam formam esse convenientem huic Sacramento ostenderet, inquisiens: „*Sicut forma rei naturalis dat ei speciem, ita forma Sacramenti continere debet quidquid pertinet ad speciem Sacramenti. Sicut ut autem ex supradictis patet, in hoc Sacramento datur Spiritus sanctus ad robur spiritualis pugnæ: & ideo in hoc Sacramento tria sunt necessaria, quae continentur in forma praedicta.* Quorum primum est, causa conferens plenitudinem roboris spiritualis, quae est Sancta Trinitas, quae exprimitur, cum dicitur, *In nomine Patris, &c.* Secundum est ipsum robur spiritus.

structionem in Synodo Florentina probatam, nostram sententiam ad fidem pertinere autemant. Sed nimis durum videretur, hæreses accusare multos, & insignes Scriptores, qui sicut materiam Confirmationis in impositione manum, ita formam in Oratione, quae hanc comitatur, constitunt; immo aliam formulam antisquis ignorat fuisse, contendunt, ut præcipue Jac. Sincindus in *Antirrheto II.*

„ spirituale , quod homini conferitur per Sacramen-
 „ tum materice visibilis , ad salutem , quod qui-
 „ dem tangitur , cum dicitur : *Confirmo te chri-
 „ smate salutis*. Tertium est signum , quod pu-
 „ guatori datur , sicut & in pugna corporali mi-
 „ lites insigniis ducunt insigniuntur ; & quantum
 „ ad hoc dicitur : *Consigno te signo crucis* ; in
 „ quo scilicet Rex noster triumphavit , Coloss. II. ”

95. Hæc confirmandi forma , quantum ad sub-
 „ stantiam , est in Ecclesia latina antiquissima , quam-
 „ vis alicubi aliqua inveniatur accidentalis varietas . In
 „ pervetusto Sacramentario Tolosano dicitur : *Sig-
 „ nat te Deus sigillo fidei suæ in consignatione
 „ fidei in nomine Patris* , &c. Hugo Menardus in
 „ duobus Ms. Codicibus invenit : *Confirmo te , &
 „ signo in nomine Patris* , &c. In Sacramentario
 „ Gelasii : *Signum crucis in vitam eternam , A-
 „ men*. Multa alia id genus afferri possunt , quo-
 „ rum verba diversa quidem sunt , idem tamen sen-
 „ sus (a).

94. Græci in chrismatis uenitione dicunt : *Signa-
 „ culum doni Spiritus sancti*. Neque audiendi sunt ,
 „ qui cum Gabriele Philadelphieusi , & nonnullis
 „ aliis recentioribus contendunt , hujus Sacramen-
 „ ti formam iis verbis contineri , quibus Episcopus
 „ chrisma consecrat. Cum eniū hoc Sacramentum
 „ non sit permanens , eniūmodi est Eucharistia , sed
 „ in actione transeunte situm sit , ut cetera sunt Sa-
 „ cramenta , ejus forma debet exprimi super actionem
 „ transeuntem , eniūmodi est chrismatio , non
 „ super rem permanentem , cuiusmodi est chrisma .

PROPOSITIO II.

*Probabile admodum est , etiam orationem , quæ
 „ profertur ab Episcopo in protensione manuum
 „ super confirmandos , pertinere ad formam Sa-
 „ cramenti Confirmationis .*

95. Primo enim magnum habet hæc sententia
 „ in Scriptura sacra fundatum ; quia Act. VIII.
 „ 15. & sequ. dicitur de Petro , & Joanne : *Orave-
 „ runt pro ipsis (Samaritanis iam baptizatis) ut ac-
 „ ciperent Spiritum sanctum : tunc imponebant ma-
 „ nus super ipsos &c.* Quod etiam alibi fecisse leg-
 „ guntur . Jam vero hunc ipsum Apostolorum mo-
 „ rem fuisse ad Episcopos derivatum , testatur S. Cy-
 „ prianus Epist. LXXIII. , ut nempe qui in Eccle-
 „ sia baptizantur , Præpositis Ecclesie offerantur ,
 „ & per nostram orationem , & manus impositio-
 „ nem Spiritum sanctum consequantur . Et S. Au-
 „ gustinus Lib. XV. de Trin. cap. 26. de Christi Di-

(a) Guili. Estius in IV. Dist. VII. q. 5. „ Non est di-
 „ bitandum , inquit , quin hujus Sacraenti , sicut &
 „ aliorum forma ab Apostolis ex Christi institutione
 „ tradita sit Ecclesie quantum ad ea verba , sine qui-
 „ bus Sacramentum non perficitur . Quæ autem sint
 „ illa verba , non est usque adeo clarum propter va-
 „rietatem , quæ apud scriptores reperitur . ” Id inde

scipulis ait : *Orabant , ut veniret in eos , quibus
 „ manus imponebant (Spiritus sanctus) quem
 „ morem in suis Præpositis etiam nunc servat Ec-
 „ clesia . Alia adderet veterum Patrum similia testi-
 „ monia facile esset , sed minime necessarium .*

96. Non autem asserere auderem , hanc oratio-
 „ nem ita pertinere ad formam hujus Sacramenti ,
 „ ut ea omissa , irritum prorsus reddatur Sacramen-
 „ tum ; primo propter ea , quæ superius ex Benedito XIV. ad n. 76. notata sunt , videlicet pueros ,
 „ qui præsentes non sunt , cum Episcopus hanc ora-
 „ tionem profert , & postmodum sacro chrismate i-
 „ nunguntur , valide confirmatos censerit , nemine
 „ prorsus contendente , nullum irritumque esse Con-
 „ firmationis Sacramentum . Secundo , quia in Eu-
 „ chologio Greecorum apud P. Edm. Martene *De an-
 „ tiquis Eccl. ritibus* prescribitur , ut si puer pe-
 „ ricitetur , omissa Oratione , sola peragatur iunctio .
 „ Tertio , quia verisimile non est , Eugenium IV. vo-
 „ luisset hanc partem omittere in *Instructione Arme-
 „ norum* , si eam essentiali reputasset . Ex his con-
 „ cludendum videtur , orationem Episcopi una cum
 „ protensione manuum super neophytes pertinere qui-
 „ dem ad hoc Sacramentum , sed non tamquam par-
 „ tem essentiali , qua omissa irritum , & vacuum
 „ Sacramentum ipsum reddatur .

97. Huic nostræ sententiae potissimum objicitur
 „ silentium non solum sacr. Scripturarum , verum
 „ etiam veterum Ecclesie Patrum , apud quos ante
 „ Sec. VIII. nulla invenitur hujus formæ intentio .

98. Respondet Angelicus 3. P. qu. 72. art. 4. ad
 „ 1. , Apostolos , quando hoc Sacramentum præbe-
 „ bant , sicut materia , ita & forma ex mandato Chri-
 „ sti usos fuisse . „ Sed multa servabant Apostoli in
 „ Sacramentorum collatione , quæ in Scripturis
 „ communiter propositis non sunt tradita . Unde
 „ Dionysius dicit in fine Eccl. Hier. , consum-
 „ mativas invocationes , id est verba , quibus per-
 „ ficiuntur Sacraenta , non est justum Scriptu-
 „ ras interpretantibus (vel potius , ut alii legunt),
 „ non est licitum Scripturas interpretari ; neque
 „ mysticum eorum , aut in ipsis operatas ex Deo
 „ virtutes ex occulto ad commune adducere , sel-
 „ te , eas adoptat . Unde & Apostolus dicit lo-
 „ quens de celebratione Eucharistie 1. Corint. XI.
 „ 26. Cetera , cum venero , disponam ” . Qui hoc
 „ argumento ex silentio Scripturarum ducto facile uti-
 „ tur , videant , ne ansam Novatoribus præbeant ,
 „ traditiones orales , & decantatae arcani discipli-
 „ nam rejiciendi .

99. Scholion . Ad omnes hactenus expositas dif-
 „ fi-

natum putatur , quia hujusmodi Sacramentorum for-
 „ mulæ sub disciplina arcani custodiebantur . Certe In-
 „ nocentius I. in epist. ad Decentinum de hoc Sacra-
 „ mento consultus : *Verba , inquit , vere dicere non possum ,
 „ ne magis prodere videar , quam ad consultationem re-
 „ spondere .* Et postea : *Reliqua vero , quæ scribi fas non
 „ erat , cum adfueris , interrogati respondebivis .*

ficultates de hujus Sacramenti materia, & formam tollendas, admodum opportuna, & expedita illa videtur multorum Theologorum sententia, quam Diss. I. n. 517. retulimus, videlicet Jesum Christum quorundam Sacramentorum materiam, & formam nonnisi in genere constituisse, relicta Ecclesiae suae spouse potestate easdem sub pereconi Spiritus sancti assistentia in specie determinandi. Quam tamen multorum cum veterum, tum recentiorum opinionem multis esse obnoxiam difficultibus ibidem breviter observavimus.

Quæres, Quid sentiendum sit de forma Confirmationis a Græcis exhibita?

100. Resp., non omnino consentire Theologos, quænam a Græcis reputetur vera hujus Sacramenti forma. Nam Petrus Arendius Lib. II. De Confirm. cap. 6. Gabr. Philadelphiensis opinionem fuisse refert, formam Confirmationis esse ea verba, quibus sacrum unguentum ab Episcopo consecratur, non secus ac in Sacramento Eucharistiae contingit: quæ tamen sententia nullo modo probari potest, cum Sacramentum confirmationis in actione transeunte consistat, non autem sit Sacramentum permanentes, quod uni Eucharistiae peculiare est, ut diximus n. 94.

101. Sunt alii, qui arbitrantur, eorum formam sitam esse in illa oratione antiquissima, qua Sacerdos ante unctionem Deum precatur, *ut signaculum doni, sancti, & omnipotentis, & adorandi sui Spiritus (baptizato) largiatur*. Sed re intinxius examinata, facile appetat, totam illam orationem esse solum preparatoriam ad Sacramenti administrationem.

102. Eruditus P. Jo. Morinus Lib. VIII. De pœnit. cap. 16. utramque opinionem conciliare voluit, putans, formam Confirmationis apud Græcos contineri partim in oratione, quæ unctionem præcedit, & partim in illis verbis, quibus consecratur unguentum. Sed qui utramque opinionem sejunctam repudiant, nec conjunctam amplecti possunt.

103. Recentior quidam sub emendato nomine Catatum Syriti Italo-Græci in Elenchis adv. Arendium contendit, formam Confirmationis apud Græcos aut esse hæc verba: *Ungitur servus Dei oleo exultationis in nomine Patris &c.* quæ se inventisse ait in antiquo manuscripto; aut hæc alia: *Chrismate sancto, suavitate odoris Christi Dei, sigillo veræ fidei, compleemento pignoris Spiritus obsignatur talis N. in nomine Patris &c.* Hunc auctorem acriter confutavit P. Jac. Goar in not. 51. in Baptism. officium Euchologi Græci, & formam ab ipso propositam vocat *mendacia ignoti, & conficti Euchologii*, & esse illa ipsa verba, quæ Sacerdos pronunciat, quando oleo catechumenorum baptizandum pertingit.

104. Explosa igitur hac nova obscuri græculi opinione, idem doctissimus Goarius statuit, formam Confirmationis apud Græcos esse illa verba *σφραγίς δωρεὰς πνεύματος ἁγίου, signaculum doni*

Spiritus sancti; additque, periculosa sibi semper visam esse eorum suspicionem, qui hac de re dubitare voluerunt, & omniwo asserit, materiam Confirmationis proximam apud Græcos esse sacram chrisinatis unctionem: & formam constantem essa verba relata, in quibus tamen latitare dicit particulare substantiam est; ac denun fi-denter concludit, si hæc non sit vera Confirmationis forma, nullam jam in Oriente superesse Confirmationem, nullum illius fundamentum, nullam de illo fidem. Legendus auctor ipse pag. 501. seq.

C A P U T IV.

De Sacramenti Confirmationis effectibus.

105. Duo communiter a Theologis contra Novatores statuntur Confirmationis effectus; scilicet gratia sanctificans, & characteris impressio. Ut utrumque defendamus, sit

PROPOSITIO I.

In Confirmationis Sacramento rite suscepto confertur gratia sanctificans.

106. Sanctus Thomas 5. P. q. 72. art. 7. id ostendit, quia in hoc Sacramento datur Spiritus sanctus: *Missio autem, seu datio Spiritus sancti non est sine gratia gratum faciente*. Et quando in sacris litteris commemorantur gratiae gratis datae, semper indicantur, ut dona, & effectus ejusdem Spiritus Sancti, non autem quasi ipsæ sint Spiritus Sancti. Sic Paulus 1. Corinth. XII. 7. seq. postquam hæc dona enumerasset, ita concludit: *Hæc omnia operatur unus, atque idem Spiritus*.

107. Neque obstat, quod gratia sanctificans sit ordinata ad delendam culpam; culpa autem sit iam per baptismum penitus deleta. Non inquam id obstat; respondet enim Angelicus ibid. ad 1., quod gratiae gratum facientis primo quidem effectus sit remissio culpæ; non tamen *solus*; indiget enim homo ulterius promoveri per omnes gradus usque in vitam æternam: *& ideo gratia gratia gratum faciens non solum datur ad remissionem culpæ, sed etiam ad augmentum, & firmitatem justitiae, & sic confertur in hoc Sacramento*. Addit postea in resp. ad 2., quod si aliquis adulterius peccato existens, cuius conscientiam non habet, vel si etiam non perfecte contritus accelerat, dummodo non fictus accelerat, per gratiam collatam in hoc Sacramento consequetur remissionem peccatorum.

108. Et in resp. ad 3. adhuc clarius explicat, cuiusmodi sit hæc gratia gratum faciens, quæ in Confirmatione obtinetur: nimis dicit, esse gratiam Sacramentalem, quæ addit super gratiam gratum facientem communiter sumptam aliqui effectuum specialis effectus, ad quod ordinatur

DISSERTATIO IV. CAP. IV.

Sacramentum. Unde ita concludit: si ergo consideretur gratia in hoc Sacramento collata, quantum ad id, quod est commune, sic per hoc Sacramentum non confertur aliqua alia gratia, quam per baptismum; sed quod prius inerat, augetur. Si autem consideretur quantum ad illud speciale, quod superadlitur, sic (*gratia hujus Sacramenti*) non est ejusdem speciei cum ipsa (*gratia baptismi*). Ita paucis Angelicus totam diruit haereticorum machinam contra Sacramentum Confirmationis, in eo potissimum fundatam, quod gratia in baptismo recepta sufficiat, ut ad vitam aeternam consequendam alia non indigeamus. Istorum errorem damnavit Synodus Trident. Sess. VII. can. 2. *De Confirm.* his verbis: *Si quis dixerit, injurios esse Spiritui sancto eos, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit (a).*

109. Breviter tamen notandum est, adultis peccatoribus per hoc Sacramentum non conferri gratiam gratum faciente, nisi prius per penitentiam removeatur obex peccati. Id docet Angelicus Praeceptor in hoc art. 7. ad 2., inquiens: „Sicut ex ipso nomine appetit, hoc Sacramentum datur ad confirmandum, quod prius invenerit; & ideo non debet dari his, qui non habent gratiam. Et propter hoc sicut non datur non baptizatis, ita non debet dari adultis peccatoribus, nisi per gratiam reparatis.... Et tunc per hoc Sacramentum perficitur penitentiae effectus, sicut & baptismi: quia per gratiam collatam in hoc Sacramento consequitur penitentis pleniorum remissionem peccati.”

110. Objiciunt Calvinus, Dallaeus, Kemnitius, aliique hujus Sacramenti osores. Gratia gratum faciens confertur homini in tota sua plenitudine Sacramento baptismi: injuria ergo fit huic Sacramento, cum dicitur, in Confirmatione hanc gratiam conferri.

111. Resp., hanc objectionem fuisse jam præoccupatam a S. Thoma verbis supra allatis, quibus ea addi possunt, quæ habet in art. 5. mox afferenda, ubi discrimen ponit inter characterem baptismi, quo confertur potestas ea agendi, quæ ad propria pertinent salutem, prout secundum seipsum vivit, & characterem Confirmationis, quo accipit potestatem ea agendi, quæ pertinent ad pugnam spiritualem contra hostes fidei, tam internos, quam externos.

112. Argumentum gratiae tum ad nutritionem,

(a) Haec erant impiæ Calvini blasphemiae Lib. IV. Institut. cap. 19. In *Antidoto* autem Concilii Trident. ad hunc can. ita furens dicebat: *Crepent licet, nihil proficiunt, negando se in Spiritum Dei esse contumeliosos, dum ejus virtutem ad putidum oleum referunt.* His convicis sacrilegus homo, non solum religiosissimos Tridentinæ Synodi Patres, sed veteres etiam Ecclesiæ universæ Doctores turpiter incessere non eruavit, qui sacrum christina innumeris propemodum encornitis fidellum venerationi semper proposuerant. Nec constat, a veteribus haereticis fuisse unquam hac in

tum ad robur animæ accipit homo in pane Eucharistico, quo nutritur, crescit, roboratur, ac confirmator; non ergo alia opus est gratia per Sacramentum Confirmationis.

113. Resp. primo, retorquendo hoc ipsum argumentum contra Sectarios. Non obstante, quod homo in baptismo recipiat gratiam sanctificantem, eamque perfectam, ipsi confitentur, per Sacramentum Eucharistiae conferri novam gratiam: cur ergo etiam in Sacramento Confirmationis haec nova gratia conferri non poterit? Rursus, nulla sit Sacramento baptismi injuria, recipiendo aliud Sacramentum Eucharistiae: cur itaque blaterant, Sacramentum Confirmationis injuriarum irrogare baptismino, quasi hoc Sacramentum sine Confirmatione perfectum non sit?

114. Resp. secundo, tam baptismum, quam Eucharistiam esse duo Sacraenta in seipsis omnino perfecta, suumque effectum in subjectis bene dispositis perfecte producere; nostrum tamen divinum Redemptorem voluisse aliud Sacramentum Confirmationis instituere, ad maiorem perfectionis gradum in bonis producendum. Hujus rei exemplum præbuit in Apostolis, quibus post baptismum, & Corporis, & Sanguinis sui sumptionem, etiam Confirmationis effectum largiri voluit per illapsum Spiritus sancti, quo ad palam confitendam, & prædicandam fidem fortiores redderentur. Id similiter operatur Deus in nobis per Sacramentum Confirmationis.

PROPOSITIO II.

Alter Sacramenti Confirmationis effectus est character in anima impressus.

115. De hoc altero Confirmationis effectu, scilicet charactere ita scribit Angelicus 5. P. quæst. 72. art. 5.: „In omni Sacramento, quod non iteratur, imprimitur character: dicit enim Gregorius (Habetur cap. 9. *De Consecr. Dist. V.*): de homine, qui a Pontifice confirmatus fuerit denio, talis iteratio prohibenda est: ergo in Confirmatione imprimitur character.”

116. Deinde ita pergit: „Character est quædam spiritualis potestas ad aliquas sacras actiones ordinata. Dictum est autem supra art. 1. quod sicut baptismus est quædam spiritualis regenerationis in vitam christianam, ita etiam Confirmationis est quod-

parte Catholicis repugnat. Quod enim S. Optatus Milevitinus inter alia istorum immania sceleris refert, ipsos scilicet ampullam sacri chrismati e fenestra projecisse, que tamen prodigiose integra servata est Lib. VI. Cont. Parmenianum, non in contemptum solius Sacramenti Confirmationis factum fuit, sed quia errantes putabant, nulla esse in Ecclesia Catholica veri nominis Sacraenta; unde ex eodem Optato discimus, etiam Altaria Catholicorum, Calices, atque ipsum Eucharistiæ Sacramentum fuisse ab illis impiis profanata-

quoddam spirituale augmentum promovens hominem in spiritualem ætatem perfectam. Manifestum est autem ex similitudine corporalis vitæ, quod alia est actio hominis statim nati, & alia actio, quæ competit ei, cum ad perfectam ætatem pervenerit. Et ideo per Sacramentum Confirmationis datur homini potestas spiritualis ad quasdam alias actiones sacras, præter illas, ad quas datur ei potestas in baptismō. Nam in baptismō accipit homo potestatem ad ea agenda, quæ ad propriam pertinent salutem, prout scilicet secundum seipsum vivit; sed in Confirmatione accipit homo potestatem ad agendum ea, quæ pertinent ad pugnam spiritualem contra hostes fidei: sicut patet exemplo Apostolorum, qui antequam plenitudinem Spiritus sancti accepissent, erant in cœnaculo perseverantes in oratione; postmodum vero egressi, non verebantur publice fidem fateri etiam coram iniunctis fidei Christianæ.”

117. Hanc porro doctrinam Angelicus Doctor ex antiquis saeculis Patribus hauserat, qui passim hoc Sacramentum appellant *signaculum*, quo *Christus signat in frontibus milites suos*, ut Tertullianus ait *De Præscript.* cap. 40., vel *signaculum Dominicum*, quo fideles accepto Spiritu sancto consummantur, ut S. Cyprianus epist. LXXIII. ad Jubaianum. Adhuc expressius S. Cytillus Jerosolym. in fine *Protocatechesis de Confirmatione* loquens, *Det nobis Deus*, inquit, *Spiritus sancti signaculum indeleibile in sempiternum*. Et S. Augustinus Lib. II. cont. litteras Petilianæ cap. 104. *Sacramentum chrismati*, dicit, *in genere visibilium signaculorum sacrosanctum esse*, sicut *est ipse baptismus*, additque ipsum posse esse *& in hominibus pessimis*, quia nimicum indeleibile est. S. Leo Magnus *Serm. IV. De Nativit.* cap. 6. fideles alloquens, *Renati*, inquit, *per aquam*,

& Spiritum sanctum accepistis chrisma salutis, & signaculum vitæ eternæ. Multo plura hujus generis afferre facile esset, quibus significarunt veteres Ecclesiæ Patres, in hoc Sacramento imprimi signaculum indeleibile, quod nos characterem nominamus. Unde etiam iterari non posse docuerunt, nisi quando probabilius argumentis ipsorum rite collatum non fuise, dubitabatur, quemadmodum statuit S. Gregorius Papa ad Felicem Episcopum rescribens lib. XIV. epist. 17. (a); & ante ipsum Synodus V. Carthaginensis celeb. anno 401. idem statuit can. 6.: & Concilium Catillonense II. anno 815. damnavit quosdam impenitentes de plebe, qui bis, aut terse confirmando Episcopis sistebant. Immo nec Confirmationem datum ab hereticis fuisse in Ecclesia Catholica renovatain, testis est locupletissimus Optatus Milevitanus in Lib. VII. adv. Donatistas n. 4. ita Donatistas alloquens: *Nunquid nos exterminamus oleum vestrum*, nempe unctionem confirmatoriam? *Quod nostrum est, apud vos est*. Et si a nobis ad nos aliquis transitum fecerit, sic a nobis servatur, quomodo a vobis dimittitur.

118. Recte igitur Concilium Florentinum anno 1459. statuit, inter Sacraamenta tria esse, Baptismum, Confirmationem, & Ordinem, quæ characterem, idest spirituale quoddam signum a ceteris distinctivum, imprimunt in anima indeleibile. Et Concilium Trident. Sess. VII. can. 9. ita decrevit: *Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale, & indeleibile, unde ea iterari non possint, anathema sit*. Vide, quæ supra dicta sunt Diss. I. cap. 12. (b).

119. Ob. primo. Character importat signum aliquod distinctum; sic per Baptismum distinguuntur

(a) S. Gregorii verba hæc sunt: „*De dedicationum* „*vero Ecclesiarum dubitatione, super quam inter ce-* „*tera nos consulere voluistis, hoc vos rite tenere de-* „*betis, quod ab antecessoribus nostris traditum ac-* „*cepimus: idest ut quoties tam de baptismō aliquo-* „*rum, vel confirmatione, quam de consecratione du-* „*bitatio habetur, & nec scriptis, nec testibus ratio-* „*cera habetur, utrum baptizati, vel confirmati, si-* „*ve Ecclesiæ consecratae sint, ut baptizentur tales,* „*ac confirmentur, atque Ecclesia canonice dedicen-* „*tur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat, quoniam* „*non monstratur iteratum, quod non certis indiciis* „*ostenditur rite peractum.*”

(b) Jo. Morinus Congregat. Oratorii Presbyter, vir aulicorum eruditus, sed qui a communī opinandi modo liberenter discedebat, Lib. IX. *De paupertatia* cap. 11. & seq. dogma a Patribus Tridentinis definitum restringit ad Sacramentum Confirmationis in catholica Ecclesia rite collatum. Si autem ab Episcopo heretico conferatur, putat, veterum Patroni, quos multos allegat, sententiam fuisse, itale Sacramentum irritum esse, adeoque nullum characterem imprimere, securus ac de baptismō, quem etiam ab hereticis datum esse validum, & characterem imprimere, semper creditum

fuisse demonstrat. Allegat quoque ex recentioribus Jo. Maldonatum *De Sacram. Confirm.* quæst. 1. (Alegans hunc in *Bibliotheca Script. S. I.* negat, hoc opus esse Maldonati). Eandem opinionem amplexi sunt pauca allii doctissimi viri, ut Ant. Augustinus in *Epitome juris Pontificis* Lib. XXIII. tit. 8., & Jac. Sirmonius II. *Antirrheto* contra Petrum Aurelium. Major tamen Theologorum pars tenet, Confirmationem apud hereticos rite, & a legitimo ministro collatum validam esse, & characterem imprimere, ut iterari sine pæculo nequeat; pro qua sententia tuenda præter Petrum Aurelium Sirmondi adversariorum, & alios multos, strenue contra Morinum dimicavit Christianus Lupus in *Dissert. De III. Sinodo generali*. Morinum sententiam intitasse asserit Continuator Theol. Witasse Quæst. II. art. 6. §. 7. In *Orthodoxa confessione Ecclesie Orientalis* Quæst. CV. statuitur quidem hoc Sacramentum nunquam repeti, sed hæc adjicitur exceptio, nisi in illis, qui a nominis Christi ejuratione exceptio, nisi in illis, qui a nominis Christi ejuratione (ad professionem ejusdem) postliminio redeunt. Hunc errorum posterioribus Græci exprobant Petrus Arcadius in Lib. *Concordia Ecclesia occident. & orient. in septem Sacram. administr. cap. 18.*

tur Christiani ab infidelibus, & per sacram Ordinationem Clerici a laicis; sed Confirmatio nullam afferat distinctionem; pugna enim contra omnes fidei nostrae hostes communiter præcipitur omnibus, quia per baptismum omnes adscribuntur militæ Christi.

120. Respondet Angelicus in hoc art. 5. ad 1. „quod pugna spiritualis contra hostes invisibilis omnibus competit; sed contra hostes visibiles, id est contra persecutores fidei, pugnare, nomen Christi publice confitendo, est confirmatorum, qui jam sunt perducti spiritualiter ad virilem ætatem, secundum quod dicitur I. Joan. II. 15. „Scribo vobis juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei in vobis manet, & vicitis malum. Et ideo character Confirmationis est si- gnum distinctivum, non infidelium a fidelibus, sed spiritualiter provectorum ab his, quibus dicuntur I. Petri II. 2. Sicut modo geniti infantes.“ Et iu resp. ad 2. addit Angelicus, confirmatum accipere potestatem publice fidem Christi profitendi, quasi ex officio.

121. Notat vero ideem S. Doctor ibid. art. 6. ad 1. „quod virtus divina non est alligata Sacra- mentis; unde potest conferre homini spirituale robur ad confitendum publice fidem Christi, absque Sacramento Confirmationis; sicut etiam potest consequi remissionem peccatorum sine ba- ptismo. Sicut tamen nullus consequitur effectum baptisini sine baptismo voto, ita nullus conse- quitur effectum confirmationis sine voto ipsius, quod potest haberri etiam ante susceptionem ba- ptismi.“ Et sic intelligitur, potuisse aliquos sine Confirmatione, immo etiam sine baptismo fidem Christi libere profiteri, & sanguinem pro il- lius confessione fundere.

122. Ob. secundo. Sacraenta, quæ impi- munt characterem, iterari non possunt; at vero Confirmationem fuisse repetitam, multis, gravi- busque momentis constat. Id certe observabatur olim in Ecclesia Graeca. Canon enim 7. Synodi Laodicenæ jubet Novatianos, Photinianos, & Quartodecimanos *sacro christmate inunctos sancto mysterio communicare*. Ad hunc canonom procul dubio respiciebat S. Basilius, quando in epist. sua I. Canonica ad Amphilochium, postquam dixisset, debere nos accurate canonum observationi servire, loquens de Novatianis, Encratitis, Apo- tactitis, & Hydroparastatis, omni ratione, in- quirit, statuatur, ut ii, qui ab illorum baptismo veniunt, ungantur coram fidelibus & ita demum ad mysteria accedant. Ita reipsa postea statutum fuit in II. œcumonica Synodo an. 581., ubi can. 7. decernitur, Arianos, Macedonianos, Novatianos, Quartodecimanos, Sabbatianos, & Apollina-

ristas, postquam dederint libellos, & omnem hæ- resim anathematizaverint, recipi, signatos, sive unctos primum sancto christmate frontem, & oculos, & nares, & os, & aures, & eos si- gnantes dicimus: signaculum doni Spiritus san- cti; quæ verba, ut supra observavimus n. 94. formam Confirmationis apud Græcos continent. Hanc autem disciplinam fuisse in Oriente accurata servatam ad minus usque ad finem saeculi VII., liquet ex can. 95. Synodi Trollanæ, seu Quinti- sextæ, ubi illa lex iisdem fere verbis renovata fuit (a).

123. Etiam apud Latinos repetitam fuisse Confirmationem in iis, qui ab hæresi revertebantur ad Ecclesiam, constat ex Concilio Arelatensi I. quod can. 8. iis hæreticis, qui in Patre, & Fi- lio, & Spiritu sancto baptizati fuerant, vult ma- nus tantum imponi, ut accipiant Spiritum sanctum. Huic autem Concilio præter Legatos S. Sylvestri R. P. etiam aliquos Episcopos Italæ in- terfuisse certum est. Siricius item Papa in epist. I. ad Himerium cap. 1. *Baptizatos*, inquit, ab Arianis nos cum Novatianis, aliisque hereticis, sicut est in Synodo constitutum, per invocationem solam septiformis Spiritus, Episcopalis manus impositione Catholicorum conventui sociamus; quod etiam totus Orients, Occidensque custodit.

124. Ut huic difficultati certe gravissimæ occur- rant illi Theologi, qui validum esse putant Sa- cramentum confirmationis ab hæreticis rite admi- nistratum, non minus quam baptismum, duas i- neunt vias. Primo aliqui cum Petro Arcudio Lib. II. cap. 18. dicunt, canonem Constantinopolita- num, aliosque similes non respicere nisi illos hæ- reticos, qui baptismum quidem suscepserant, non tamen fuerant confirmati, quos propterea confir- mandos esse, recte statutum fuit, ut plene, & in- tegre Deo consecrarentur. Hæc multorum senten- tia eo fit probabilior, quod in laudato canone Con- stantinopolitano nominentur Novatiani, quos Sa- cramentum Confirmationis simul cum baptismo conferre non consueveris, ac propterea debuisse confirmari, aperte testatur Theodoretus Lib. Hæ- ret. fabul. cap. 5., inquiens: iis, quos baptizant, sanctissimum chrisma non præbent; quapropter eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesie con- junguntur, laudatissimi Patres (Constantinopoliti- ani) inungi præceperunt. Fortasse hoc Sacra- mentum illi prætermittebant, ut hac etiam in par- te Patriarcham suum Novatianum imitarentur, quem propter hujus Sacramenti omissionem jure repre- hendebat Sanctus Cornelius Papa in epist. ad Fa- bium Antiochenum apud Eusebium Lib. VI. Hist. Eccl. cap. 45.

125. Sabbatiani his adjunguntur; sed ab istis si-

(a) Famosus ille Marcus Ephesus, qui decreto u- nionis in Synodo Florentina solus obstitit, & tantum postea fraudibus suis valnit, ut christma malo fato re- novaretur, in schismatica sua oratione ad omnes Chri-

stianos ex hoc canone probabat, omnes Latinos a Græ- cis semper habitos fuisse, ut hæreticos, quia si aliqui se Græcis adjungebant, statim Confirmationis Sa- cramento ungebantur.

similiter fuisse neglectam Confirmationem, ex eo conjectere possumus, quod essent propago quedam Novatianorum, qui non errores ministrant, sed nomine, dicti *Sabbatiani*, quod *Sabbatio* adhescerint, ut discimus ex Socrate Lib. V. cap. 21., & Sozomeno Lib. VII. cap. 18.

126. Adjungit item laud. canon Arianos, Macedonianos, Tetradias, seu Quartodecimanos, & Apollinaristas, quos pariter signari, & *sacro chrismate ungi*, jubet. Suspicari tamen cum fundamento possunt, Arianos, Macedonianos, & Apollinaristas, qui de Spiritu sancto prave sentiebant, aut nullatenus, aut non rite Sacramentum Confirmationis post baptismum tradidisse. De Quartodecimanis fortasse id minus credibile videri possit. Attamen Socrates loco sup. laud. Sabbathium Paschalis festi solemnitatem, quam Novatiani innovaverant, defendere instituisse, testatur, unde & Quartodecimanos cum Novatiani conspirasse constat: hinc facile fieri potuit, ut & ipsi Sacramentum Confirmationis omittentur.

127. Hæc quidem sunt conjecturæ, non firma documenta, sed in re obscura debent & ipsæ suum pondus habere. Ex alia parte nulla appetet ratio, eur Synodus illa solos hos hæreticos, non autem ceteros voluerit *sacro chrismate ungi*. Sic etiam de solis Arianos, Macedonianis, Sabbatianis, Novatiani, Tetradiis, seu Quartodecimanis, & Apollinaristis, non autem de ceteris hæreticis loquitur antiquissimus Codex euchologicus Barberinius, cui consonant ali duos pariter vetustissimi Codices liturgiei Crypto-ferratensis, & Regius Parisiensis. Ut quid autem hæc distincta istorum hæreticorum enumeratio, si omnes hæretici non recipiebantur, nisi per novam Confirmationem? Quantum eidem reor, quia hi soli Constitutionem aut non dabant, aut rite non dabant (a).

128. Dices. Methodius celebris, & sanctus Constantinopolis Patriarcha, qui sec. IX. floruit, jussit indiscriminatum omnes hæreticos, etiam illos, qui in Ecclesia catholica baptizati, & confirmati, in hæresim desciverant, cum ad Ecclesiam redirent, *sacro chrismate deliniri*, addita Confirmationis formula: *signaculum doni Spiritus sancti*: ergo &c. (b).

129. Resp., hoc Methodii testimonium iis non prodesse, qui contendunt, Confirmationem datam in Ecclesia catholica imprimere characterem indelebilem, & solum dubitant de Confirmatione extra Ecclesiam ab hæreticis administrata (V. sup.

(a) Non desunt, qui hunc canoneum Concilii III. suspicunt habent propter *Sabbatianos* in eo memoratos, quod nomen esse Synodo Constantinopolitana posterius, colligitur ex Socrate Lib. V. cap. 21. Sed præter hunc canoneum alia multa monumenta occurunt usitatæ unctionis S. Chrismatis in receptione hæreticorum, non solum apud Grecos; sed etiam apud Latinos, ut supra n. 123. dictum est, ut proinde difficultas etiam sine can. 7. Synodi Constantinopolit. adhuc subsisteret. Hanc laud. Canonum explicationem præter multis a-

not. ad num. 118.). Methodius enim aperte loquitur de iis, qui ad Ecclesiam catholicam, a qua defecerant, revertantur; quo fieret, eum illam præformasse nonnullorum sententiam, quæ vult, characterem Confirmationis in hæresi amitti, quæ sententia concessione omnium Catholicorum falsa omnino est, & erronea. Vii. supra in fine not. ad n. 118. Quoniam nonnulli existimarent, titulum Methodiani Euchologii falsum esse, vespere non *de apostatis*, sed universim *de hereticis* redemptibus ad Ecclesiam illum Methodianum canoneum fuisse inscriptum, & nihil aliud continere, quam ordinem præscriptum in can. 7. Synodi Constantinopolitanæ, magis tamen expli- catum.

150. Petrus Arendius huic difficultati responderet cap. 18.: primo dubitat, an iste Methodius sit ille vir sanctus, qui S. Ignatium in Patriarchatu Constantinopolitano præcessit, & multa ab impio Photio passus est, an alius schismaticus, qui sœc. XIII. illam sedem obtinuit; deinde dubitat, an ritum de ungendis, & lavandis, qui ab hæresi revertebantur, sit genuinus, an vero a recentioribus Græcis additus, quia in nonnullis codicibus, teste etiam Jo. Matthæo Garyphilo, desideratur. Morinus quoque illud euchologium fuisse adulteratum censet. Si hoc admittatur, dubitari etiam poterit, an illa verba, *signaculum doni Spiritus sancti*, adscititia sint, quibus demptis luculenter appetit, omnes illas cæremoniæ non esse, nisi pœnitentiales, & reconciliatorias.

151. Aliis tamen doctissimis viris, ut nostro Jac. Goario, hæc Arcudii responsio minus probata fuit; ac propterea aliam inierunt viam explicandi tum Euchologium Methodii, tum præcipue canoneum septimum Synodi II. generalis; quod scilicet illa unctione; quæ adhibebatur hæreticis redemptibus ad Ecclesiam, non fuerit *Sacramentalis*, & *confirmatoria*, nisi quando alii ante confirmationi non erant, sed solum *pœnitentialis*, & *reconciliatrix*, ad supplendum scilicet defectum Confirmationis in hæresi acceptæ, in qua charactere quidem imprimebatur, Spiritus tamen sanctus dari non poterat; vel etiam ad recuperandum etundem effectum, nempe gratia, receptum quidem in Ecclesia catholica, sed amissum per apostasiam a recta fide. Totus ergo hic ritus, quamquam ritui confirmatorio simillimus, Confirmationis effectum producere non poterat *ex opere operato*, quia solius Sacramenti id proprium est:

Ios Theologos usurpat etiam noster Card. Jos. Aug. Orsi in Dissert. De baptismino P. II.

(b) P. Jac. Goar in not. ad Methodii Euchologium probat contra Petrum Arcundium, hunc Methodium alium esse non posse, quam sanctissimum illum Patriarcham, qui floruit circa annum 840.; non vero alium Methodium schismaticum, qui Constantinopolitana Ecclesia præfuit circa annum 1240.; probat insuper, hoc ipsius euchologium esse genuinum.

est; producere autem poterat similem effectum ex opere operantis, impetrando a Deo gratiam vel nunquam habitam, vel infeliciter deperditam.

152. Difficultas tamen semper remanet, quomodo iidem ritus eadem materia, eademque forma in aliquibus verum efficierent Sacramentum, in aliis non item. Huic objectioni ita respondet Ren. Hyac. Drouven: „Non externo ritu, sed ex ejusdem observandi causa, ex subjecti capacitate, aliis que adjunctis circumstantiis debet Sacraementi veritas aestimari. Quam regulam nisi tenerimus, Sacramentum ubi revera non est, possumus sumus. Sic ex. gr. Diaconissæ olim ritu ordinationi Diaconorum plane simili, ministerio Episcoporum consecrabantur. Numquid ideo dicemus sumus, verum iis fuisse collatum diaconatus Sacramentum? Absit: muliebris enim sexus tantæ dignitatis est incapax. Pariter ex antiqua disciplina certum est, Clericos ab Episcopis haereticis, schismaticis, simoniacis, intrusis, excommunicatis promotos, iterato sacrae Ordinationis ritu, nec aliter ad Ordinum suorum functiones fuisse admissos. Numquid ideo Sacramentum ordinationis iterabatur? Nequaquam: constans enim est, eratque majoribus, per ordinationem sacram in quacumque haeresi, & a quolibet, quantumvis pravo ministro, suscepitam characterem imprimi, adeoque iterari non posse. Erat igitur haec mulierum, & clericorum, ordinatio mera institutionis ecclesiasticæ cæremonia, quæ licet externam speciem Sacramenti haberet, Sacramentum tamen non erat. Idem dicimus in praesenti de unctione chrisinatis, manuunque impositione, erga redeuntes ab haeresi ex veteri instituto observari solita &c.”.

153. Præter haec, multorum recentium Græcorum objicitur auctoritas, qui Confirmationem repeti posse docuerunt, quos recenset, & refellit Petrus Arcudius in sup. laud. Lib. II. cap. 19. & seq. Veruntamen primo non adeo gravis est istorum auctoritas, ut multum curanda sit. Præterea qui ipsorum testimonia penitus examinarunt, eadem explicari posse putant de quibusdam unctionibus cum sacro chrismate, quæ vere Sacralementales non sunt.

154. Supersunt explicanda ea, quæ ex Ecclesia latina allata sunt sup. n. 125. Et primo certa habemus monumenta, in Ecclesia latina iteratam non fuisse Confirmationem, etiam ab haereticis dataam. Id constat ex celebri decreto R. P. Stephani contra Rebaptizantes, quo baptizatis in haeresi (qui utique ex veteri more erant etiam confirmati) nihil aliud fieri præcipit, quam ut manus imponantur ad paenitentiam (a); quo titulo paenitentiae Confirmationem indicatam fuisse nunquam legimus. Ulterius Eusebius Lib. VII. Histor. Eccl.

cap. 2. loquens de haereticis conversis, inquit: *Antiqua consuetudo invaluerat, ut in hujusmodi hominibus sola manuum impositio cum precationibus a liberetur. Alcimus Avitus, qui sub initium Sæc. VI. Viennensem in Galliis regebat Ecclesiam, interrogatus a Stephano Lugdunensi de ritu, quo Donatista quidam recipi deberet, ita respondit Epist. XXIV.: Manus impositionem personæ, de qua scribitis, a libibete, quam constat... cum ministerio baptismatis etiam chrismate confirmationam. Eademque fuerat praxis Ecclesiæ Africanae, in cuius nomine inquebat Donatistis S. Optatus Milevitanus Lib. VII. contra Parmenianum: Si a vobis ad nos aliquis transitum fecerit, sic a nobis servatur, quomodo a vobis dimittitur.*

155. Præterea recolendum est, quod superius Diss. III. n. 546. seq. observavimus, baptismum in fictione inutiliter receptum, recedente fictione, seu quocumque alio obice remoto, suum producere effectum, nempe gratiam sanctificantem. Qui igitur in haeresi baptismum valide quidem, sed inutiliter receperant, cum ad Ecclesiam paenitentes revertebantur, Spiritum sanctum, nempe gratiam Spiritus sancti, recipere dicebantur. Atque ut hoc apertius constaret, immo ad hoc cælestè donum efficacius impetrandum, consueverat Ecclesia Romana manus in paenitentiam imponere, & quasdam preces super paenitentes addere. *Manus impositionis*, inquit S. Augustinus Lib. V. de bapt. cap. 25., si non a liberetur ab haeresi venienti, tamquam extra omnem culpan judicaretur: propter charitatis autem copulationem, quod est maximum donum Spiritus sancti.... manus haereticis conversis imponitur. Non itaque haec impositionem erat Sacramentum Confirmationis, quod iterari non potest, sed ecclesiastica cæremonia. Hoc etiam declaravit Siricius Papa in epist. ad Hierosolimam cap. 1., ubi postquam morem alicubi in Hispania inventum rebaptizandi haereticos improbasset, ita subdit: *Quos nos cum Novatianis, aliisque haereticis, sicut in Synodo constitutum, per invocationem solam septiformis Spiritus Episcopalis manus impositione Catholicorum convenit sociamus: quod etiam totus Oriens, Occidensque custodit.* Atque hoc eodem sensu Sanctus Leo Papa in Epist. CLXVII., alias II. ad Rusticum cap. 18., & alibi de quibusdam baptizatis in haeresi inquebat: *Per manus impositionem, invocata virtute Spiritus sancti, quam ab haereticis accipere non potuerunt, catholicis copulandi sunt.* Omittimus alia ejusdem generis argumenta, quibus manifeste docemur, in Ecclesia latina impositionem manuum, qua recipiebantur haeretici, per invocationem Spiritus sancti, non fuisse Confirmationis Sacramentum, sed tantum cæremoniam, qua denotabatur, extra Ecclesiam dari qui-

(a) Morinns ut hujus argumenti vim declinaret, nobis persuadere voluit, loco verborum *in paenitentiam*, legendum esse *in Spiritum sanctum*. Sed hoc est con-

tra fidem S. Cypriani, qui in suis epistolis non semel legit *in paenitentiam*, contra fidem Eusebii, & omnium scriptorum.

quidem posse Sacraenta baptismi, & Confirmationis, quantum ad reum, & characterem, non autem quantum ad effectum primarium, seu gratiam Spiritus sancti, quam recipiebant duntaxat in reconciliationem cum Ecclesia catholica.

156. Fatenendum est nihilominus, aliquando etiam apud Latinos impositioni manuum additam fuisse chrismatonem, seu unctionem cum sacro chrismate, quod pluribus documentis constat; unde & Walafridus Strabo *De origine usuū Eccles.* cap. 26. loquens de haereticorum receptione, *Chrismate*, inquit, & manus impositione, quo imperfictum erat, perfici debet: *hoc in canonibus, & decretis Patrum frequens habetur.* Imperfictum porro vocat Sacramentum, quod propter obicem haeresis, aut schismatis suum plenum non obtinuerat effectum: perficiebatur autem remoto obice per reconciliationem. Eamdem disciplinam viguisse in Hispania, discimus ex S. Isidoro Hispalensi Lib. II. *De officiis* cap. 24., ubi de haereticis rite baptizatis inquit: *Solo chrismate, & manus impositione purgandi sunt.* Et Gregorius Turonensis *Hist. Franc.* Lib. V. n. 59. de Hermenegildo ad fidem converso dicit: *Dum chrismaretur, Joannes est vocitatus* (a).

157. Ex his paucis antiquis monumentis, quae ex multis selegitim, nos satis probabiliter erui posse putamus, impositionem manus, addita etiam sacri chrismati unctione, qua conversi ab haeresi haereticorum Ecclesiae reconciliabantur, non fasce confirmatoriam, sed pure ceremonialem, ad imprestandam, ac significandam gratiam Spiritus sancti, quam baptizati, vel confirmati extra Ecclesiam Catholicam recipere non poterant. Quod si antiqua haec consuetudo Ecclesiae clarissima, & certius illustrari nequit, non propterea in dubium revocari potest certum ejusdem Ecclesiae dogma, quod Sacramentum Confirmationis indelebilem imprimat characterem, non minus quam alia duo Baptismi, & Ordinis, ut propterea sine grandi piaculo iterari non possit.

158. Illud denique monendum ducimus, non unam, eamdemque fuisse in omnibus Ecclesiae recipiendorum haereticorum disciplinam. Nam S. Gregorius Magnus in epist. 67. Lib. XI. *Ab antiquis*, inquit, *Patrum institutione didicimus, ut quilibet apud haeresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeant, aut unctione chrismati, aut impositione manus,*

aut sola professione si lei al sinum matris Ecclesiae revocentur. Unus Arianus per impositionem manus Occilens, per unctionem vero sancti chrismati al ingressum sanctae Ecclesiae catholicæ Oriens reformat. Monophysitas vero, & alios ex sola vera confessione recipit &c. Quæ tamen verba non ita presse accipienda sunt, quasi in Oriente nunquam fuerit manus impositione addita, & in Occidente nunquam fuerit addita chrismati unctione: contrarium enim ex iis, quæ hactenus dicta sunt, manifeste appetat; sed quod ut plurimum ita fieri soleret: quod etiam editores Benedictini eruditæ notarunt (b).

159. Obj. postremo nouimilla veterum testimonia, quibus indicatur aperte, Confirmationem ab haereticis datam fuisse a catholicis iteratam. Primo S. Cypriani pro certo habuisse videtur, R. S. Stephanum, qui baptizatos in haeresi rebaptizari vertabat, iterum tamen confirmasse eos, qui in haeresi erant confirmati; unde euende incolahrentiae ita arguebat in Epist. LXXIV. *Si potest qui extra Ecclesiam natus templum Dei fieri (per baptismum), cur non possit super templum & Spiritus sanctus infundiri?* Nimirum sanctus iste Episcopus illam manuum impositionem, cui revertentes ab haeresi Stephanus subjectos esse volebat, nihil aliud esse arbitrabatur, quam novam confirmationem. Secundo S. Augustinus Lib. III. *De Bapt.* cap. 16. *Manus impositione, inquit, non sicut baptismus repeti non potest; nemo autem ignorat, apud veteres, præcipue apud latinos, manuum impositionem nihil esse aliud, quam Sacramentum Confirmationis.* Tertio Auctor anonymus Cypriano coævus, qui Rebaptizantium erroris egregie confutavit, manuum impositionem datum haereticis resipiscentibus vocat *signum fidei iteratum, atque consummatum:* quæ epitheta Sacramentum Confirmationis manifeste significant. Addit, haereticos baptizatos aqua, tantum in Spiritu sancto baptizandos esse: baptismus autem in Spiritu sancto, diversus a baptismō aquæ, aliud esse non potest, quam Sacramentum Confirmationis.

160. Resp. ad primum, S. Cyprianum, licet doctum, & acutum, æstu tamen disputationis, ut alias Diss. II. n. 168. adnotavimus, abreptum, mentem Stephani non fuisse bene assecutum, atque in eo vehementer errasse, quod Sacramentum ab ejus effectu non distinxerit. Hinc quia Stephanus do-

ce-

(a) Hoc primum appetat exemplum nominis in Confirmatione mutati, quod postea nonnulli initati sunt, fortasse ad significandam novam vitæ inchoationem a præterita diversam.

(b) Consnl. doctissimus Edm. Martene *De ant. Ecclesiæ ritibus* Tom. II. Lib. III. cap. 6. Ceterum etiam in Oriente variam fuisse recipiendorum haereticorum disciplinam, multis discimus monumentis. Theodorus Studita celebris Sæc. IX. Imaginuin defensor in epist. ad Naucratium, alios dicit fuisse baptizatos, alios ua-

etos, alios solum haeresim anathematizasse. Idem etiam constat ex tribus antiquissimis *Euchologiis*, scilicet Barberino, dicto Sancti Marci, quia ex Bibliotheca FF. Præd. Sancti Marci Florentiae in Bibliothecam Cardinalis Francisci Barberini translatum fuit; *Cryptoferratensi*, quod illi monasterio donavit Card. Belaliorum: & *Regio Parisiensi*, ex quo multa extraxit Petrus de Marca in Dissert. *De Primatu Lugdunensi, & ceteris Primatibus.*

cebat in hæresi recipi quidem Sacramentum baptismi, ejusque characterem, non tamen effectum principalem, scilicet gratiam Spiritus sancti, ad quam recipiendam opus erat manus impositione ad pœnitentiam, Cyprianus eum accusabat, quasi doceret, in hæresi recipi quidem Baptismum, non autem Sacramentum Confirmationis, quæ certe fuisset incohærentia palpabilis. Unde etiam in epist. ad Jubajanum suo præjndicio præoccupatus dicebat, parum esse hæreticis revertentibus manum imponere al accipiendum Spiritum, nisi accipient & Ecclesiae baptismum: tunc enim deum plane sanctificari, & esse filii Dei possunt, si Sacramento utroque nascantur, eadem semper chorda oberrans, scilicet non posse Sacramentum baptismi recipi, nisi simul Spiritus sanctus accipiat, juxta illud Christi Domini: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, &c.* quibus verbis utebatur Cyprianus; ut probaret baptismum extra Ecclesiam datum esse irritum, quia extra Ecclesiam nemo nasci potest ex Spiritu sancto, scilicet semper errans in hoc, quod Sacramentum non distingueret ab ejus effectu.

141. Alterum testimonium S. Augustini communiter intelligitur, non de ea *manus impositione*, in qua confertur Sacramentum Confirmationis, sed de illa impositione manus, quæ olim fiebat in reconciliandis peccatoribus, quæ cærenonia erat Sacramentalis, non Sacramentum. Evidem fateor, per impositionem manuum frequenter designari Sacramentum Confirmationis, immo in illo ipso capite S. Doctorem loqui etiam de illa manus impositione, qua olim visibiliter dabatur Spiritus sanctus, nunc autem invisibilis ejus gratia confertur; sed hanc manuum impositionem repeti posse, non dicit. Alteram vero dicit repeti posse, quia hæc nihil est aliud, nisi oratio super hominem.

142. Postrema ex Anonymo objectio facile solvit, observando, eum non in propria, sed in sententia Rebastizantium esse locutum, qui manuum impositionem a Stephano præceptam dicebant præstare signum fidei iteratum, atque consummatum; cum tamen dumtaxat fieret ad pœnitentiam, ne scilicet, si hæc non fieret ab hæresi venientibus, tamquam extra omnem culpam

(a) Primus, qui a veteri Ecclesiæ doctrina de Ministerio Confirmationis recedere ansus fuerit, videtur fuisse Photius, qui cum onnes quereret occasiones, se a legitimo R. Pontificis jurisdictione subtrahendi, hunc etiam prætextum arripiuit, quod Nicolaus I. Bulgaros a Græcis Presbyteris confirmatos, iterum ab Episcopis confirmari jussit. Hac de causa in schismatica illa epistola, quam ad omnes Orientis Episcopos scripsit, inter alios errores hinc imminicuit, nulla Apostolorum, aut Sanctorum Patrum, aut Synodica lege, solos Episcopos fuisse constitutos ordinarios Confirmationis ministros. Photianas calumnias depulit ipse Nicolaus in sua Epis. LXX. ad Hincmarum: tum postea Hincmarus, Aeneas Episcopus Parisiensis, Odo Bellocensis, & Ratmannus Monachus Corbeiensis,

esse iudicaretur, ut loquitur Augustinus Lib. V. De B.apt. cap. 25. Quando vero hic scriptor asserit, hæreticos baptizatos in aqua, *tantum in Spiritu sancto baptizandos esse*, facile explicatur de hæreticorum reconciliatione, qua Spiritum sanctum recipiebant, quem baptismi in hæresi ipsis collato recipere non potuerunt. Hujus autem scriptoris Anonymi doctrina erat Stephani Roin. Pontimenti omnino conformis, & Rebaptizantibus opposita.

CAPUT V.

De Sacramenti Confirmationis Ministro.

143. Ceterum in Ecclesia catholica dogma est, ordinarium Confirmationis ministrum non esse nisi Episcopum, quidquid a patris sæculis hæretici nonnulli in hoc etiam fidei articulo innovare præsumperint (a). Distinguunt tamen Theologi aliquam hujus Sacramenti ministrum, quem *extraordinarium* appellant, cui ex concessione Ecclesiæ facultas confirmandi tribuitur. Hanc duplitem veritatem tuetur S. Thomas 5. P. quæst. 72. art. 11., cum quo sit

PROPOSITIO I.

Ordinarius Sacramenti confirmationis minister est solus Episcopus.

144. Hæc propositio est certissimum nostræ religionis dogma. Nam sacrosancta Trident. Synodus Sess. VII. De Confirm. cap. 4. ita definitivit: *Si quis dixerit, sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem Sacerdotem, anathema sit.* Et antea Eugenius IV. in Instruct. Armenorum dixerat: *Ordinarius minister (Confirmationis) est Episcopus; & cum ceteras unctiones simplex Sacerdos valeat exhibere, hanc nonnisi Episcopus debet conferre.*

145. Et quidem primo hæc veritas constat exemplo Apostolorum, in quorum Actibus cap. VIII. narratur, fuisse a Philippo Diacono baptizatos in Samaria viros, ac mulieres; quod cum audissent

A-

Photii Epistolam confutarunt Sæc. XII. Waldenses mulari solitos fuisse, scribit Reynerus, *quare solis Episcopis licet confirmare.* Addit vero noster clar. P. Richinus in Dissert. II. De Waldensibus cap. 4. n. 5., eos putasse, etiam a bonis laicis per manus impositionem dari Spiritum sanctum. Hos pestiferos hæreticos, ut in nonnullis aliis erroribus, ita in hoc secuti sunt Sæc. XIV. & XV. Wiclefistæ, & Hussitæ, quorum hæc impia propositio in Concilio Constantiensi damnata fuit, *Confirmatio reservatur Papa, & Episcopis propter cupiditatem lucri temporalis.* De Lutherô, Calvinô, aliisque Novatoribus nihil attinet dicere, cum isti Confirmationem e numero Sacramentorum explicant voluerint, & solam esse cæreniam a quolibet ministro peragendam.

Apostoli, qui erant Jerosolymis, miserunt ad eos Petrum, & Joannem, qui pro illis baptizatis oraverunt, ut acciperent Spiritum sanctum, nempe per Sacramentum Confirmationis. Jam vero cur Apostoli ad hoc Confirmationis Sacramentum neophyti conferendum missi fuerint, non vero illud contulerit ipse Philippus, qui eodem baptizaverat, nulla alia reddi potest ratio, quam quod Christus Dominus voluerit, illud nominis per Apostulos duci, adeoque per Episcopos, qui sunt Apostolorum successores.

146. Hoc Apostolorum exemplum sancti Patres frequenter usurparunt, ut probarent, ad solos Episcopos pertinere baptizatos sacro chrismate consignare. Paucos ex multis enumerabimus. S. Cyprianus Epist. LXXIII. ad Jubajanum postquam laudatione textum ex cap. VIII. Act. Apost. memorasset, haec subdit: *Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, Praepositis Ecclesiae offerantur, & per nostram orationem, ac manuum impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo divino consignentur.* S. Jo. Chrysostomus Hom. XVIII. in cap. VIII. Act. Apost. *Philippos*, inquit, *unus ex septem (Diaconis) erat secundus a Stephano, ideo & baptizans Spiritum sanctum non dabat; neque enim facultatem habebat; hoc enim dominum solorum Apostolorum erat ... Unde & præcipios (hoc est Episcopos) videlius hoc facere.* S. Hieronymus in *Dial. adr. Lucifer.* nobis exponit Ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe minoribus urbibus per Presbyteros, & Diaconos baptizati sunt, Episcopus ad invocationem sancti Spiritus manum impositurus excurrat, nempe sicut fecerunt Apostoli Petrus, & Joannes, ut Samaritis a Philippo baptizatis manus imponerent. Denique, ne longior sim, S. Augustinus Lib. XV. *De Trinit.* cap. 26. de Apostolis loquens, qui orabant, ut Spiritus sanctus in eos veniret, quibus manus imponebant, *Quem morum, inquit, in suis Praepositis etiam nunc servat Ecclesia,*

147. His sautorum Patrum documentis addimus Conciliorum, & summorum Pontificum decreta. Concilium Eliberitanum can. 58. loquens de baptizato in periculo mortis, jubet, *ut si supervixerit, ad Episcopum perducatur, ut per manus impositionem perfici possit.* Innocentius I. in Epist. ad Decentium Episcopum Eugubinum cap. 5. *De consignandis infantibus*, inquit, *manifestum est, non ab alio, quam ab Episcopis fieri licere: nam Presbyteri, licet sint Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent.* Hæc autem Pontificibus solis deberi, ut vel consignent, vel Paraclitum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum & illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit, Petrum, & Joannem esse directos, qui jam baptizatis tradiderent Spiritum sanctum. Post autem distingui inter unctionem in vertice capituli, quæ in bapti-

sino fieri solet, & unctionem frontis in Confirmatione, subdens: *Nam Presbyteris, seu extra Episcopum, seu presente Episcopo baptizent, christi natu baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eorum oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum Paraclitum.* Atque hoc modo sanctissimis ille Pontifex initio saeculi V. abusum, qui in Eugubina Ecclesia inoleverat, sublatum voluit. Nec dissimiliter Sanctus Gregorius Magnus labente Sæc. XI. eundem abusum in Ecclesiam Calaritanam invectum sustulit dicta ad Januarium ejusdem Ecclesiae Episcopum epistola, quæ est IX. in Lib. IV.

148. Hanc dogmaticam veritatem Angelicus noster præceptor art. sup. laud. hac ratione confirmat., Fideles Christi sunt quoddam divinum opus, secundum illud 1. Corinth. III. 9. *Dei ælificatio estis.* Sunt etiam quasi quædam epistola Spiritu Dei scripta, sicut dicitur 2. Corinth. III. 5. Hoc autem Confirmationis Sacramentum est quasi ultima consummatio Sacramenti baptismi; ita scilicet quod per baptismum ædificatur homo in dominum spiritualem, & conscribitur quasi quedam spiritualis epistola: sed per Sacramentum Confirmationis, quasi dominus ædificata, dedicatur in templum Spiritus Sancti, & quasi epistola conscripta signatur signo crucis: & ideo collatio hujus Sacramenti Episcopis reservatur, qui obtinent summam potestatem in Ecclesia: sicut & in primitiva Ecclesia per impositionem manus Apostolorum, quorum vicem gerunt Episcopi, plenitudo Spiritus Sancti dabatur, ut habetur Act. VIII."

149. Ob. primo. Ut supra dictum est Diss. III. cap. 12. Presbyteri sunt ministri ordinarii Sacramenti baptismatis, quod multo efficacius est Sacramento Confirmationis, cum in baptismo fiat plena remissio peccatorum, & quantum ad culpam, & quantum ad pœnam; quæ remissio non habetur in Sacramento Confirmationis; ergo multo magis &c.

150. Respondeat S. Thomas in hac 5. P. quæst. 72. art. 11. ad 2., quod Sacramentum Baptismi est efficacius, quantum ad remotionem maliti, eo quod est spiritualis regeneratio, quæ est mutatio de non esse in esse. Hoc autem Sacramentum (Confirmationis) est efficacius a proficiendum in bono, quia est quoddam spirituale augmentum de esse imperfecto ad esse perfectum. Et ideo hoc Sacramentum digniori minister committitur. His addi potest, baptismum esse Sacramentum summæ necessitatis: unde divina providentia voluit, ut quemadmodum ejus materia communis est, & semper in promptu, ita etiam minister esset quilibet Sacerdos, immo necessitate urgente quilibet homo, ut alias cum S. Thoma observavimus, Sacramentum autem Confirmationis adeo necessarium non est: quamobrem nil mirum, voluisse Deum illud per soles Episcopos administrari.

151. Ob. secundo cum Calvinio, ejusque secta-
riis

riis contra primam nostram probat ex sacris litteris. Apostoli non erant Episcopi, sed Presbyteri, eisque non solum Episcopi, sed etiam Presbyteri successerunt: eorum igitur exemplo non solum Episcopi, sed etiam Presbyteri poterunt Confirmationis Sacramentum conferre. Res patet in alio exemplo communionis sub utraque specie, quam ideo contendimus, Presbyteris dandam esse, quia Christus in ultima cena eam Apostolis dedit (a). Præterea Ananias, qui non erat Apostolus, immo fortasse nec Sacerdos, nec Diaconus, manus imposuit Saulo, ut impleretur Spiritu Sancto Act., IX., nempe per Confirmationem.

152. Resp., omnes Apostolos Episcopali, id est supremo Ecclesiasticæ hierarchiæ gradu eminuisse; ac propterea communem esse doctrinam, solos Episcopos in supraemam hanc dignitatem eis succedere; atque hac de causa ex quo Apostoli Petrus, & Joannes missi fuerint ad confirmandos Samaritanos a Philippo Diacono jam baptizatos, Patres concordi sententia docuerunt, nonnisi ad summos Pastores Confirmationis administrandæ munus pertinere, ut vidimus num. 145. Presbyteri etiam succedunt Apostolis in quibusdam officiis, puta consecrandi Eucharistiam, illam sumendi sub utraque specie &c., non tamen in amplissima Apostolatus, vel Episcopatus dignitate.

153. Quod de Anania objectum est, jam supra n. 20. solutum fuit. Nec desunt etiam, qui Ananiam, quamvis non vocetur nisi *Discipulus*, fuisse Episcopali dignitate insignitum, suspicentur, quia S. Augustinus Lib. II. Quæst. Evang. cap. 40. id innuere videtur, dicens: *Paulus ad Ananiam missus est, ut illo sacerdotio, quod in Ecclesia constitutum est, Sacramentum doctrinæ fidei perciperet.*

154. Ob. tertio cum Dallæo. Tertullianus a nobis laudatus Diss. III. n. 402., Episcopis, Presbyteris, Diaconis, immo & ipsis laicis, cum urgat circumstantia periclitantis, baptizandi facultatem tribuit; atqui ea ætate una cum baptismō tribuebatur Confirmationis Sacramentum, neque vero antiquus hic scriptor ullam ingerit mentionem, quod isti baptizarent dumtaxat, non autem baptizatum confirmarent: ergo &c.

155. Resp., vadum esse hoc Dallæi argumentum. Quod enim Tertullianus non memorat, memorarunt alii Patres, qui clarius Confirmationem a Baptismo distinxerunt, & hunc etiam a Presbyteris, & Diaconis, immo & a laicis in mortis periculo conferri posse nobis tradiderunt, propter summam Sacramenti necessitatem, non autem Confirmationem. Hoc constat pariter ex facto Novatiani, qui in lecto decumbens baptismum suscepserat, cum autem supervixisset, Confirmationem.

(a) Minime probandus est Durandus, dum in IV. Dist. VII. quest. 3. num. 11. in dubium vocat, an Apostoli Confirmationem contulerint ex episcopali dignitate, an ex solo sacerdotali charactere. Omnia du-

ab Episcopo petere neglexit, quod illi a summo Pontifice Cornelio ut indignum facinus exprobratum fuit, nt alias notavimus.

156. Ob. quarto. S. Ambrosius in Lib. *De Mysteriis* cap. 6. assertit, *unctionem unguenti*, quæ certe nihil est aliud, quam Confirmationis fieri a Sacerdote. Item S. Hieronymus in *Dial. adv. Luciferianos* n. 9. postquam dixisset, *Hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe a majoribus urbibus per Presbyteros, & Diaconos baptizati sunt, Episcopus ad invocationem sancti Spiritus manus impositurus excurrat, subdit, hoc factum esse ad honorem potius sacerdotii, quam al legem necessitatis, hanc addens rationem: alioquì si al Episcopi tantum imprecationem Spiritus sanctus defluit, lugendi sunt, qui in villulis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per Presbyteros, & Diaconos baptizati ante dormierunt, quam ab Episcopis inviserentur.* Rursus celebre est illud ejusdem Doctoris maximi dictum in Epist. Cl. ad Evagrium: *Quid facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod Presbyter non facit? Tertio Vener. Beda in Ps. XXVI. nos docet, unctionem, quæ fit per manuum impositionem ab Episcopis, & vulgo Confirmation dicitur, eamdem esse cum secunda (quæ fit in baptismō): propter arrogiantiam tamen non concessa est singulis Sacerdotibus, sicut & multa alia.*

157. Resp. ad primum haud raro apud veteres Patres nomen *Sacerdotis* sumi antonomastice pro Episcopo, quamvis communiter Episcopus, vel proprio nomine *Episcopus*, vel *summus Sacerdos* appellatur, quoniodio ipse Ambrosius cap. 2. ipsum appellat. Deinde videtur Ambrosius loqui non de unctione Confirmationis, sed de unctione baptismi, quæ a Sacerdote baptizante fit in vertice capitis baptizati. Ibidem enim S. Antistes de solo baptismō loquitur; de Confirmatione postea dicit in cap. 7.: *Repete, quia acceperisti signaculum spirituale &c.; & quanquam ibi nullam memoret unctionem, est tamen subintelligenda: neque enim in eo opere Sanctus Ambrosius minutatim, & ex ordine omnia exponit, quæ in his Sacramentis conferendis observabantur.*

158. Ad secundum. Quamvis verba Hieronymi obscuriora videantur, si tamen conferantur cum toto contextu, facile apparebit, illa solummodo significare, non eam esse sumnam hujus Sacramenti necessitatem, ut sì qui sine eo decadent, ita infelix, & lugenda sit eorum sors, quemadmodum aliorum sors lugenda, qui sine baptismō infeliciter pereunt. Nam quantum ad necessitatem illud accipendi ab Episcopo, hæc dixerat immediate ante: *Quod si hoc loco queris, quare in Eccl-*

bium sustulit antiqua Patrum traditio, quæ solis Episcopis, tamquam successoribus Apostolorum, confirmandi officium detinat.

clesia baptizatus, nisi per manus Episcopi, non accipiat Spiritum Sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui, disces, hanc observationem ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum Domini Spiritus Sanctus ad Apostolos descendit. Quod vero subdit, id factum esse ad honorem potius Sacerdotii, quam ad legem necessitatis, verissimum est. Poterat enim Jesus Christus ad alios Clericos hoc minus absolute deferre, sed voluit hunc honorem Episcopis reservari, qui obtinent summiam potestate in Ecclesia, quia, ut nuper vidimus cum Angelico, hoc Sacramentum est quasi ultima consummatio Sacramentorum baptismi.

159. Majorem præferset difficultatem vulgatum illud S. Doctoris effatum: *Quid facit, excepta ordinatione, Episcopus &c.?* Sed attendendus est ejusdem scopus, redarguendi quorumdam sciolorum impudentiam, qui Diaconos Presbyteris coæquabant, aut etiam præferebant: unde Hieronymus cogebatur Presbyterorum excellentem dignitatem magnificare, ad quorum preces Christi corpus, sanguisque conficitur; non autem verisimile est, voluisse S. Doctorem Presbyteros adeo extollere, ut eos Episcopis coæquaret, aut in sola ordinandi potestate eisdem Episcopis inferiores asserere: ignorare enim non poterat, Episcopos in multis aliis Presbyteros antecellere, atque in hoc ipso jure Sacramentorum confirmationis fidelibus conferendi, quod in *Dial. adv. Luciferianos* diserte professus est.

160. Eodemque modo explicandus est S. Joannes Chrysostomus, dum in Hom. XI. in Epist. I. ad Timoth. asserit, a Paulo Presbyteros aliquando Apostolorum nomine comprehendi: non enim, inquit, multum distant; nam & Presbyteris Ecclesiae cura promissa est, & magisterium: & quæ de Episcopis dixit, etiam Presbyteris congruunt: sola quippe Ordinatione superiores illi sunt. Chrysostomus de more sere exscribunt Theophilactus, & Oecumenius. Dixi, eodem modo hæc verba explicari posse, ac illa S. Hieronymi, ut scilicet præcipua, non autem sola Episcoporum præminentia indicetur. Vel, ut aliis placet, quod cetera Episcoporum munia possint etiam ad Presbyteros delegari, excepta tamen ordinandi potestate.

161. Ad tertium. Petrus Aurelius sine dubitatione asserit, locum Bedæ esse manifeste vitiosum, & emendandum ita, ut Beda velit verticis unctionem eamdem esse cum unctione frontis, non usquequaque, sed materia, & unguento, & communis chrismationis nomine; efficientia enim hæduæ unctiones adinodium inter se distant. Sane inde egregius Sæc. VIII. Auctor in Cap. VIII. Act. Apost. notat cum aliis Patribus, atque interpretibus, Philippum non potuisse Samaritis dare Spiritum Sanctum: *hoc enim, inquit, solis Pontificibus debetur. Nam Presbyteris, sive extra Episcopum, sive præsente Episcopo bapti-*

zent, chrismate baptizatos ingerere licet, sed quo! ab Episcopo fuerit consecrati, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tralvit Paracletum baptizatis.

162. Ob. quinto, nonnullos veteres canones, quibus non minus Presbyteris, quam Episcopis signandi baptizatos facultas asseritur. Primo in Lib. VII. Constit. Apostol. cap. 25. hæc leguntur; *De Baptismo Episcopus, aut Presbyter, jam ante constitutus, & nunc rursus dicimus: Unigenitus autem prius Oleo Sancto, deinde baptizabis aqua, postremo signabis unguento chrismati. Secundo Concilium Toletum I. an. 400. can. 20. Statutum est, inquit, Diaconum non chrismare, sed Presbyterum absente Episcopo, præsente vero, si ab ipso fuerit ordinatus. Tertio in can. I. Synodi I. Arausicanæ concessum fuit, hæreticos in mortis discrimine positos, si desit Episcopus, a Presbyteris chrismate, & benedictione consignari. Quarto in Concilio Regiensi an. 459. Presbytero in Ecclesia, in qua ordinatus fuerit, consecrandi virginem, sicut confirmandi neophyton, jus tribuitur. Demum in Concilio Barcinonensi can. 2. ita statutum fuit: *Cum chrisma Presbyteris diaœsesanis datur pro neophytis confirmandis, nihil pro liquoris pretio accipiatur. Supponit ergo Concilium, etiam Presbyteros diaœsesanos posse, & debere neophytes confirmare.**

163. Resp. ad primum, in land. textu Constitut. Apostolic. tria proponi, sive ab Episcopo, sive a Presbytero facienda, olei unctionem, baptismum, & chrismationem; non autem distingui, quænam ad Episcopum solum, quænam vero etiam ad Presbyterum spectent; sed quæ hic obscura sunt, alii antiquis monumentis declarata habemus, ut scilicet unctione verticalis, & baptismus ad Presbyteros, chrismatio vero ad solum Episcopum jure ordinario pertineat.

164. Ad secundum resp., Concilium Toletanum I. loqui de unctione verticali, quæ sit in baptismi, non de unctione confirmatoria, quæ sit in fronte. Concedit itaque Presbyteris baptizantibus, ut absente Episcopo eam date possint, & etiam ipso præsente, si id fieri jubet. Sunt equideum, qui cum eruditissimo Christiano Lupo illum canonem intelligunt de unctione confirmatoria in fronte, sed dicunt, id concessum fuisse extraordinaria, & delegata facultate.

165. Ad tertium. Communis Canonistarum opinio est, in eo canone non agi, nisi de unctione reconciliatoria, qua hæretici ad Ecclesiæ unitatem ab Episcopo recipi solebant. Synodus autem permittit, eam etiam a Presbyteris fieri, absente Episcopo, & in mortis discrimine.

166. In Concilio Regiensi solum agebatur de Armentario Episcopo exauctorato, cui Parœcia concessa fuit cum facultate exercendi aliquas functiones, quæ jure sui characteris illi competebant,

scilicet consecrandi Virgines, & confirmationis Sacramentum conferendi.

167. Postremum facile solvitur. Nihil enim in Concilio Barcinonensi statutum legitur de illa unctione, quæ datur in Confirmationis Sacramento, sed de sacro chrismate, quod soli Episcopi consecrare possunt, & quo Presbyteri utuntur in unctione verticali; vel quod Presbyteri servare debent, ut Episcopis venientibus ad confitandos fideles paratum esset. Simile suppeditat exemplum Gelasius I. in Epist. IX. ad Episcopos Lucanie c. 5., ubi jubet, *ne baptizandus, consignansque fidelibus Sacerdotes pretiis ulli praefigant*; cum tamen idem Pontifex cap. 6. expresse asserat, non licere Presbyteris *consignationis Pontificalis alibiendarum sibinet arripare facultatem*:

168. Obj. sexto. Hæc facultas unctionis confirmatoria Episcopis reservata fuit jure dumtaxat ecclesiastico, non divino. Prima hujus reservacionis epocha apparet sub Sylvestro R.P. in ejus vita, quam exhibet *Pontificale pseudo-Damasi*. Id etiam eruitur ex brevi epilogo Concilii Romæ habiti anno 525., ubi dicitur, *S. Sylvestrum constituisse, ut Presbyterum Arianum resipescerent nemo suscipiat, nisi Episcopus eum reconciliaverit, & sacrosancto chrismate per Episcopalem manuum impositionem Sancti Spiritus gratia, quæ ab hereticis dari non potest, confirmaverit*. Secundo S. Gregorius Magnus scribens Januario Episcopo Calaritano Lib. IV. Epist. 9. ita dicitur: *Presbyteri baptizatos infinites signare sacro in fronte chrismate non presumant*. Cum autem audisset, quosdam ex hoc suo decreto fuisse contristatos, iterum eidem Episcopo Epist. 26. ita rescripsit: *Et nos quilem secundum usum veterem Ecclesiæ nostræ fecimus. Sed si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi Episcopi desunt, ut Presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus*. Demum in cap. 7. Concilii II. Hispalensis dicitur, prohiberi Presbyteris chrismati confectionem, & unctionem *ex novellis, & ecclesiasticis regulis*: non igitur jure divino.

169. Resp. a^l primum, *Pontificalis pseudodamasi* nullam esse auctoritatem, quod multo post Damasum scriptum fuisse, Baronius, Bellarinius, aliquique graves critici animadverterunt. Repugnat autem huic Libro Innocentius I., qui in celebri sua Epist. ad Decentium hanc prærogativam solis Pontificibus debet, non solum ex consuetudine ecclesiastica demonstrat, verum etiam ex Actibus Apostolorum V. sup. num. 146.; nec ullam facit mentionem suppositiū illius decreti S. Sylvestri (a).

Non minus apocryphus judicatur ille brevis Epilogus Concilii Romani. Sed præterea nihil ex eo contra nos extundi potest: multa enim alia a Romanis Pontificibus, & in Conciliis statuta inventuntur, quæ non humani, sed divini juris sunt; & nihil prohibet, aliquid divina simul, & humana lege constitui.

170. Ad S. Gregorii auctoritatem non una est Theologorum responsio; sed mihi obvia, & facilis ea videtur explicatio, quam tradit immortalis memoria ejus successor Benedictus XIV. *De Syn. Diœc. Lib. VII. cap. 7. n. 5.*, scilicet hunc S. Pontificem voluisse abusum in Ecclesiam Calaritanam invectum omnino evellere; sed cum videret, inde scandalia majora oriri, concessit illis Presbyteris hoc privilegium ungredi frontem ex delegatione, quod concedi a summis Pontificibus posse, inferiorius ostendemus. Hunc sanctissimum, & vere magnum Pontificem mitissimi ingenii fuisse scimus; unde Beda in Lib. I. *Hist. Anglic.* cap. 27. hanc illius sententiam refert: *In hoc tempore sancta Ecclesia quedam per fervorem corrigit, quedam per mansuetudinem tolerat, quedam per considerationem dissimilat, atque ita portat, & dissimilat, ut sepe malum, quod aversatur, portando, & dissimilando compescat*.

171. Ad tertium. Si totus canonis illius contextus expendatur, facile apparebit, per novellas, & ecclesiasticas regulas non intelligi novas Ecclesiæ leges, sed Novi Testamenti leges. Ibi enim agebatur, non de sola unctione frontis, sed etiam de erigendis altaribus, & consecrandis Basilicis, quæ munia Agapitus Cordubensis Episcopus Presbyteris delegaverat. Probat autem Synodus, id ex veteri testamento solis Pontificibus esse reservatum, *quia solus Moyses in tabernaculo Dei erexit altare*. Itaque Patres illius Synodi dixerunt, quædam auctoritate veteris legis, *quælam novellis, & ecclesiasticis regulis esse vetita*; nempe quantum ad erectionem altarium veterem legem N. T. & ecclesiasticam. Huic Synodo præterat ille Isidorus Hispalensis, qui Lib. II. *De officiis Eccles.* cap. 26. hæc habet: *Post baptismum per Episcopos datur Spiritus sanctus cum manuum impositione; hoc in Actibus Apostolorum fecisse meminimus Apostolos*. En unde illi Patres sub eo congregati ius Episcoporum dandi Confirmationem repetebant, scilicet ex novo testamento.

172. Obj. ultimo. Apud Græcos ex antiquissima consuetudine simplices Sacerdotes Sacramentum Confirmationis conferunt, ut demonstrant Merious Dissert. II. *De Sacram. Confirm.*, & Lucas Hol-

ste-

(a) *Movere nos non debet, quod hic liber Pontificalis Damasi fuerit a Vener. Beda landatus in Martyrologio ad VII. Idus Augusti, deinde a Walfrido *De rebus eccles.* cap. 26., ab Amalario Lib. I. *de off. eccles.* cap. 27. & a Rhabano Lib. I. *De Institut. Cleric.* cap. 28. (quoniam apud hunc postremum textus est di-*

versus ab eo, qui nunc legitur), atque etiam ab Hieronimo in Epist. ad Nicolaum I. Critici enim melioris nota, cum propter multos errores, tum propter styli barbaricius hoc opus Damaso adjudicarunt. Vid. Tillemontius T. II. *Monumenti*. Pagius ad an. 384., & communiter alii Critici.

stenius Dissert. I. *De Ministro confirmat.* Eundem usum invaluisse apud alias Orientales Ecclesiias discimus ex Auctore Comment. in Epist. S. Pauli, qui olim putabatur S. Ambrosius: nam in cap. IV. Eph. *Apud Aegyptum*, inquit, *Presbyteri consignant, si praesens non sit Episcopus;* item ex Auctore Ques. ret. & novi test. q. 101. inter Opera spuria S. Augustini Tom. III. dicente: *In Alexandria, & per totam Aegyptum, si depositus Episcopus, consignat Presbyter.* Neque vero dubitari potest, verbo *consignationis* denotari verum Confirmationis Sacramentum, ut ostendit Christianus Lupus in Tom. II.

173. Haec postremae objectioni respondeo verbis saepe land. Benedicti XIV. *De Syn. Dicēc.* Lib. VIII. cap. 9., esse, qui hanc Graecorum consuetudinem semper ab Ecclesia latina imprebatam affirmat. Etenim, inquit, Nicolaus I. vix exorto Photiano schismate, cum audisset, Graecos Presbyteros, auctoritate, & suasionibus Photii, Sacramentum Confirmationis per Bulgariam administrasse, misit illuc Paulum Populoniensem, & Formosum Portuensem Episcopos Legatos suos, qui omnes Bulgarios a predictis Presbyteris inuititer confirmatos iterum sacro Chrismate rite siguarent. Adhuc autem expressius praefatam consuetudinem damnatam ajunt ab Innocentio III. in cap. Quarto IV. *De Consecr.* ubi Lucio Vicario suo in Constantinop. urbe constituto scripsit: *Pervenit ad audiendum nostram, quod quidam simplices Sacerdotes apud Constantinopolin ea Sacramenta presumunt fidelibus exhibere, quae ab Apostolorum tempore fuerunt solis Pontificibus reservata, ut est Sacramentum Confirmationis.* Quam quidem Innocentii III. Decretalem corroboratam postea facisse dicunt ab Innocentio IV., qui Othoni Card. Tusculano Legato suo hoc inter alia mandavit: *Soli autem Episcopi consignent chrismate in frontibus baptizatos, quia hujus unctionis non debet, nisi per Episcopos exhiberi.*

174. At, si Doctoribus, subdit sapientissimus Pontifex, haec nobis obturditibus, assentiremus, cogeremur quoque cum isdem admittere, vacuam, inanem, atque irritam esse Confirmationem Graecorum. Hæc enim a simplici Presbytero administrata, non potest alimnde vires sortiri, quam a delegatione, sive expresse, sive tacite, eidem Sacerdoti facta a Romano Pontifice: hujus autem delegationis nullum habemus indicium, si Graecorum consuetudini, de qua est sermo, semper Romanii Pontifices substituerint. Afferre vero cum præfatis Doctoribus, quos citant, & sequuntur Sambovius Disput. VII. *De Sacram. Confirm.*, & Du-Hamel Tom. VI. Tract. *De Sacram. Confirm.* cap. 4., Sacramentum Confirmationis ab Ecclesia graeca nunc penitus exulare, multis noninibus absurdissimum recte ostendit Goarius in suis notis ad *Euchologium Graecorum* pag. 567. Evidem ex Concilio Florentino certo conjicimus, Graecorum Confirmationem, etsi a simplici Sacerdote ad-

Guzzaniga Theol. Tom. VIII.

ministratam, a latinis Patribus ratam habitam. Cum enim Graeci inter undecim quæstiones sibi à Latinis post unionem propositas, ad hanc quoque jussi sint respondere: *Quare Episcopi non inungunt sacro chrismate, sed Sacerdotes, cum hoc Pontificibus sit datum?* plane quoad hanc per Melytensem Praesulam Latinis satisfecisse, ex ejusdem Concilii historia colligimus.

175. Neque Confirmationem Graecorum irritam evincunt facta Roman. Pontificum in contrarium adducta. Etenim Nicolaus I. iterum Bulgarios consignari voluit, tum quia Confirmationem receperant a Sacerdotibus, qui Photii erroribus imbuti eam contulerant jure ordinario, existuantes nimicum, potestatem eam conferendi & Episcopis, & Sacerdotibus pari jure competere; tum quia iidem Sacerdotes delegati fuerant a Photio mæcho, & invasore, ut loquebantur Apostolici Legati, hoc est pseudo-Patriarcha, cui propterea legitimi Patriarchæ jura non conveniebant; tum denique, & præcipue, quia Bulgaria pertinebat ad Patriarchatum occidentalem; quod pluribus argumentis ostendit Christians Lupus cit. T. II. p. 1404. seq. atque ideo delegatio, de qua est sermo, a Rom. Pontifice Graecis Presbyteris, sive expresse, sive tacite facta administrandi Confirmationem in Patriarchatibus Orientis, nequaquam isdem Presbyteris in Bulgaria id peragere permittebat.

176. Decretalis autem innocentii III. solos respicit Sacerdotes latinos. Etenim cum tunc temporis urbs Constantinopolitana subiecta esset Imperio Francorum, ejusque Patriarcha esset Venetus, ex Francis, & Venetiis incolis magna ex parte conflabatur. Cum autem andierit Innocentius, Sacerdotes latinos ibi degentes Graecorum ritus adoptasse, Graecorumque more Confirmationem ausos conferre, hunc Latinorum abusum compescuit, scribens ad Lucium: *Discretioni tuae per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus omnibus Latinis Presbyteris apud Constantinopolim constitutis districte prohibeas, ne talia de cetero sua temeritate præsumant.* Ita quippe habet integra Decretalis apud Baluzium Tom. I. *Epist. Innoc.* III., & apud Gonzalez. Sed quia in compilatione Decretalium, qua in scholis, & foro utimur, omnissimum est verbum illud *Latinis*, hinc auctores contrarii ansam accepserunt asserendi, Innocentium irritam pronunciassesse Confirmationem a grecis etiam Sacerdotibus collatam; sicut scite animadverterunt Morinus Dissert. cap. 22. & Van-Espen *Juris Eccles.* univ. P. II. tit. 3. cap. 2. n. 4.

177. Innocentius IV. viribus carere voluit Confirmationem administratam a simplici Sacerdote, sed unice *quoad regnum Cypri*, in quo prævalere incepérat ritus latini ob multitudinem Latinorum Antistitum ibidem degentium. Ut enim idem ritus per totum regnum propagaretur, & faret perpetnus, necessarium duxit Innocentius IV. revocare delegationem a Romanis Pontificibus, taceite saltem factam Sacerdotibus græcis conferendi

Sacramentum Chrismatis. Ceterum in aliis locis, in quibus Chrismatio data a Sacerdotibus grecis non est a Sede Apostolica expresse improbata, ea pro valida est habenda, ob tacitum saltem privilegium a Sede Apostolica illis concessum: cuius quidem privilegii præsumptionem inducit ipsam conniventia, & tolerantia Roman. Pontificum, qui prædictum Græcorum inorem scientes non contradixerunt, nec unquam illum damnarunt; sicut cum Goario, & aliis recte ratiocinatur Arcadius *De Cons. Eccles. Occident. & Orient.* Lib. II. *De Confirmat.* cap. 15.

178. Sed, quoniam omnis præsumptio cedit veritati, eadem Confirmatio est irrita reputanda in locis, in quibus certo novimus talē facultatem Græcis, alteriusve Orientalis ritus Sacerdotibus esse ab Apostolica Sede expresse ademptam. Præter autem Sacerdotes in Bulgaria, quibus eam ademptam audivimus a Nicolao I., & Sacerdotes in regno Cyprī, quibus eamdem abstulit Innocentius IV., scimus, a Clemente VIII. severo interdictum Sacerdotibus Italo-Græcis, ne baptizatos chrismate consignare præsumant, cuius decretum a Benedicto XIV. confirmatum est in Constit. LVII. & alia CXXIX. Hactenus cum sapientissimo Benedicto.

179. Sed antequam manum a tabula retrahamus, monere debemus, omnes fere lucusque alijatas de Ministro ordinario Confirmationis difficultates illi sententiæ inniti, quam nos supra cap. 5. propugnavimus, materiam hujus Sacramenti essentialiem esse sacri chrisimatis unctionem in fronte baptizati. Qui enim cum Jac. Sirmondo, aliisque Theologis eam reponunt in manuum impositione, & sacram frontis consignationem non esse volunt, nisi cæremoniam, facile se ab iisdem difficultatibus expedient, dicentes, hanc cæremoniam posse a Presbyteris præstari, dummodo ab Episcopo, tamquam ministro ordinario, *essentialis* materia, & forma baptizatis applicetur. Sed isti dum aliquas hujusmodi difficultates effugiunt, in alias multo graviores incident, ut supra observatum est.

PROPOSITIO II.

Presbyteri simplices possunt ex delegatione summi Pontificis Sacramentum Confirmationis conferre (a).

180. Hæc antem propositio evidenter constat ex testimonio superius n. 168. allato S. Gregorii Pa-

(a) Hæc propositio est contra nonnullos Scholasticos, qui dogma a Patribus Tridentinis definitum, quod solus Episcopus sit ordinarius Confirmationis minister, ita stricte intelligendum putarunt, ut negarent, posse hanc facultatem Presbyteris, etiam per delegationem tribui. Atque ita senserunt non infinitæ nota Theologi, ut Robertus Card. Pullus P. V. *Sentent.* cap. 23., Hugo Victorinus Lib. II. *De Sacram.* P. VII. cap. 2., Ha-

pæ, qui Presbyteris Galaritanis, ne contristarentur, concessit, ubi Episcopi desunt, ut etiam in frontibus baptizatos chrismate tangerent. Neque eorum responsio valet, qui hanc Gregorii permissionem restringunt ad unctionem pure cæremonialem. Nam primo tantam curam non habuisset S. Pontifex alienus unctionis pure cæremonialis, ut eam abolere tantopere satageret, & postea ad tollenda scandalum eam lemnos benigne concederet. Deinde ad hujus Pontificis responsum videtur digitum intendisse Eugenius IV., dum in *Instructione ad Armenos*, postquam declaravit, *Confirmationis ministrum ordinarium solum Episcopum esse*, ita subdit: *Legitur tamen aliquando per Sedi Apostolicæ dispensationem ex rationali, & urgenti admodum causa, simplicem Sacerdotem chrismate per Episcopum confecto, hoc administrasse Confirmationis Sacramentum.*

181. Deinde non hoc unum extat exemplum similis Pontificiæ dispensationis. Plura enumerat Benedictus XIV. in laud. superiori Operæ *De Syn. Diœc.* Lib. VII. c. 7., ubi addit, se etiam potestatem fecisse P. Custoli, & Guardiano S. Sepulchri D. N. J. C. Ord. Minorum de Observantia item conferendi Sacramentum Confirmationis in locis terræ sanctæ, in quibus actu non degunt Episcopi latini, & quoad fideles græci ritus, ubi dedit Episcopus græcus Catholicus, qui in propria resideat Diœcesi, aut ubi istius ibidem residentis accesserit consensus.

182. Et postea sic concludit: „Quare non videtur, hodie fas esse potestatem, de qua olim disceptabatur, summo Pontifici abjudicare. Quoniam, ut ait Veracrux in Specul. part. 2. art. 27. *De Pontificis potestate*, post quam dispensavit, dubitare instar sacrilegii est. Esset enim Christo quasi exprobrare, quod non satis Ecclesiæ suæ providisset. Et magis ad rem Sotus cit. Dist. 7. quæst. un. art. 11. Non est dubitandum, quin simplex Secerdos ex commissione Papæ possit Sacramentum Confirmationis exhibere. Et qui de hoc jam modo hæsitarent, ecclesiasticis sanctionibus adversarentur. Etenim quamvis hæc conclusio ex sacris litteris non plane colligatur, sufficere tamen debet orthodoxis, quod Gregorius (addimus nos, & alii Pontifices) illam fecerit dispensationem“.

183. Sed præstat id uberioris confirmare verbis nostri S. Doctoris, qui in 5. P. qu. 72. art. 11. ad 1. inquit: „Papa in Ecclesia habet plenitudinem potestatis, ex qua potest quædam, quæ sunt su-

drianus in IV. Dist. VII. art. 3. Durandus ibid. quæst. 3. & 4.; quibus ex recentioribus adhæserunt Estius in IV. Dist. VII. §. 21. & 22., Sambovius Tract. *De Sacram. Confirm.*, P. Herminier, aliisque; quorum opinionem nonnullis argumentis roborare conatus est P. Hyac. Serry Disp. V. Prælect. IX. *De Confirmatione*. Sed major est numerus eorum, qui nostra propositioni patrocinantur; atque imprimis S. Thomas in IV. Dist. VII.

superiorum ordinum, committere quibusdam inferioribus; sicuti quibusdam Presbyteris concedit conferre minores Ordines, quod pertinet ad potestatem Episcopalem. Et ex hac plenitudine potestatis concessit B. Gregorius Papa, quod simplices Sacerdotes hoc Sacramentum conferrent, quamdiu scandalum tolleretur".

Quæres, an ad solius Rom. Pontificis iurisdictionem pertineat, Presbyteris facultatem concedere conferendi Confirmationem?

184. Resp. Sæpius laudatus doctissimus Pontifex Benedictus XIV. *De Syn. Diœc.* Lib. VII. cap. 8. n. 3. jure miratur, adeo diversa esse hominum ingenia, ut eam ipsam potestatem, quam plerique Summo Pontifici abjudicant, alii cuilibet Episcopo asserere non dubitent; atque ita prosequitur: Card. Pallavicinus *Hist. Conc. Trid.* Lib. IV. cap. 7. n. 16., Christianus Lupus in *notis ad can. VIII. Synodi* cap. 5. Tom. II., Thomasinus *De Vet. & nova discipl.* P. I. Lib. II. cap. 25., Franc. Farvacquius *De Sacram. Confirm.* cap. 4. qu. 4. & 5., Van-Espen *Juris Eccl. P. II.* tit. 5. cap. 2. n. 5., Juenin *Dissert.* III. qu. 5. cap. 2. art. 1. §. 5., Petrus Constant. in *Epist. Sum. Pontif.* Tom. I. col. 857. aliquie recentiores opinantur, sola inspecta institutione divina, & seclusa Ecclesiæ prohibitione posse Episcopum simplici Sacerdoti committere, ut chrismate a se confecto fideles consignet, nec secus degentes in locis, ad quæ ipse accurrere nequit, Sacramento Confirmationis perpetuo careant. Nec vero pauca, nec levia sunt rationum momenta, quibus hæc opinio invictitur. Hactenus sapientissimus Benedictus.

qn. 3. & 3. P. qn. 72. art. 11. Dom. Soto in *IV. Dist. VII. q. 2. art. 11.*, Card. Bellarminus *De Sacram. Confirm.* cap. 12., Card. Gotti Qu. II. *De Ministro Confirm.* dub. 2. §. 1., Dronven Qu. VII. *De Minist. Confirmat.*, P. Laur. Berti Lib. XXXII. cap. 7., Juenin, Tournay, aliquie non facile numerandi, quorum sententia, ut inquit Benedictus XIV. *De Syn. Diœc.* Lib. VIII. cap. 7., non videtur posse amplius in controversiam, & dubitationem revocari.

(a) Ejus occasionem, initium, progressum, & finem fuse enarrat auctor *Argumenti Operum Petri Aurelii*. Nos brevi ejus notitia contenti erimus, ne hujus litterariorum historiarum juvenes prorsus jejuni sint. Cum iamdiu Ecclesia Catholica Anglicana propter temporum calamitates suis legitimis careret Episcopis, Urbanus VIII. anno 1625. illuc misit Richardum Smithænum Episcopum Chalcedonensem cum potestate Episcopi Ordinarii super omnes fideles illius Insula. Multos tamen novus hic Pastor refractorios invenit, unde graves contentiones, & turbæ exortæ sunt, ad quas sedandas Doctor Kellisonus, Diacens Anglicorum Collegii Rector, scripsit anglice *Tractatum De Hierarchia Ecclesiastica*: cui illico respondit Eduardus Knottus edita sub fictio nomine Nicolai Smithæni *Modesta & brevi discussione assertionum Doctoris Kellisoni*. Clerus Anglicanus nonnullas propositiones ex hoc libro excerptas ad Sorbonicam Facultatem misit, ut merita censura prescriberentur; sed pro earnindein propositionum defensione tunc prodidit *Apologia*, auctore Daniele a Jesu, seu Joanne Fluide, vel Floydo. Non obstante tamen

185. Qui tamen breviter enumeratis illis rationum momentis, ita prosequitur: Sed licet hæc momentosa sint, non tamen leviora sunt, quæ in contrarium proferuntur; quoru[m] pleraque adducit, imprimis vero auctoritate Angelici Praeceptoris in loco mox a nobis exscripto, ac demum ita concludit. Ceterum quidquid sit de hac difficultate, & valde implexa controversia, omnibus in confessu est, irritam nunc fore Confirmationem a simplici Presbytero latino, ex sola Episcopi delegatione collatam, quia Sedes Apostolica id juris sibi unice reservavit; quam quidem reservationem non tantum ex consuetudine in tota Ecclesia latina iamdiu recepta tacite inductam arbitramur, sed jam ante IX. sæculi fine in expresse factam colligimus ex epist. 70. Nicolai I. ad Hincinianum, & ceteros Archiepiscopos, & Episcopos in regno Caroli constitutos, &c. &c.

CAPUT POSTR.

De Confirmationis necessitate, & de præcipuis ejus ritibus.

186. Hoc Sacramentum nullatenus esse Christianis necessarium, & seposito ejus contemptu, qui semper est culpabilis, posse sine peccato omniti docere ausi sunt quidam laxiores Theologi: atque hac de re non levis sæculo elapso in Anglia, & Gallia exarsit controversia (a). Non esse hoc Sacramentum necessarium *necessitate medii*, quomodo necessarius est baptismus, certum est apud omnes; quod a Parochis docendum esse, invenit

hac apologia Archiepiscopus Parisiensis D. De Gondy censuram edidit an. 1631. in quasdam propositiones hærenicas, & duos libellos supra memoratos. Hujus zelum initati sunt alii Presules Gallicani in sacris coniunctiis Lutetiæ congregati, tum Doctores Sorbonici editis suis censuris anno 1631. Non propterea causa finita est; nam multi postea prodierunt ex utraque parte libri ad hoc infastinum bellum prosequendum. Ex parte enim Refractariorum duo libelli apparuerunt sub einentito nomine Herinani Loemelli, quorum tituli erant *Spongia*, qua diluvuntur calumniæ, nomine Facultatis Parisiensis impositæ, &c. & Ecclesie Anglicane querimonia apologetica, &c. Horum librorum auctor fuerat Jo. Floydus supra memoratus; qui tamen libelli adversam fortunam in Rhotomagensi Senatu passi sunt, carnificis manu combusti. Alind subsecutum est opus sub nomine Aut. Gosfæt in multis munitionib[us] approbationibus, cui titulus *Vindicia pro Nic. Smithæo &c. Leodii an. 1601.*; deinde *Censura Symboli Apostolorum ad instar superrima censure*, &c. ac demum *Examen juridicum censuræ Facultatis Paris.* &c. auctore Edmundo Ursulano Hyberno Francof. 1631.; que omnia scripta confutarunt primo Franc. Hallier Doctor Sorbonicus in *Defensione Ecclesiast. hierarchie*, &c. deinde Joan. Bergerius de Havranne, sub nomine Petri Antelii Theologi, cuius opera Parisiis prodierunt anno 1632., & ab Episcopis Gallicanis in sacro coetu congregatis anno 1635. commendata, & premio digna judicata fuere; sed Auctor obstinate latens illud recipere recusavit. Eoru[m]dein tamen ope-

net Catechisimus Rom. P. II. cap. 5. n. 16.: sed facile probari potest, ipsum esse necessarium *necessitate præcepti*, non solum Ecclesiastici, sed etiam Divini.

PROPOSITIO

Sacramentum Confirmationis præceptum est jure divino, & ecclesiastico.

187. Quantum ad præceptura divinum, licet in sacris litteris expressum non habeatur, colligitur tamen satis aperte ex illa cura, & sollicitudine, quam habuerunt Apostoli, ut iis, qui baptizati jam fuerant, manas imponerent, ut Spiritum Sanctum reciperen, ut legitur Act. VIII., XIX., & alibi; quam postea curam, & sollicitudinem reliquerunt suis successoribus Ecclesiæ Præfectis; ita ut teste Hieronymo, num. 155. laudato, Episcopi soferent per villulas, & minores urbes discurrere, ad eos, qui per Presbyteros, & Diaconos baptizati erant, confirmandos. Hæc omnino persuadent, Christum Dominum una cum institutione hujus Sacramenti etiam præcepisse Apostolis, eorumque successoribus, ut illud conferrent, adeoque etiam fidelibus, ut illud ipsum susciperent.

188. Hoc idem præceptum ab Ecclesia fuisse renovatum, ac fidelibus inculcatum ex ejusdem Ecclesiæ consuetudine manifestum fit; ut enim in veteribus monumentis ecclesiasticis supra relatis apparet, voluit, & mandavit, ut qui baptizati erant, ad Episcopos deferrentur, saeco chrismate perficiendi. *Si quis Diaconus*, inquit Patres Illiberitani can. 77., *regens plebem, sine Episcopo, vel Presbytero aliquem baptizaverit, Episcopus eos per benedictionem perficere debet.* S. Cyprianus Epist. LXX. *Ungi*, inquit, *necessum est eum, qui baptizatus sit, ut accepto chrismate, idest unctione, esse unctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit.* E Patres Laodiceni can. 78. *Oportet, eos, qui illuminantur, post baptismum inungi supercœlesti chrismate, & esse regni Christi participes.* Quibus, aliisque plurimis, quæ brevitatis amore omittimus, adden-

re satis sit verba Optimi Pontificis Benedicti XIV., cuius inconcessa doctrina sèpius usi sumus in Constitut. *De ritibus Græcorum* §. 5. decernentis, eos gravis peccati reatu teneri, qui, cum possunt ad Confirmationem accedere, illam renunt, ac negligunt (a).. Hactenus de Confirmationis necessitate; nunc breviter de ipsius ritibus.

189. S. Thomas 5. P. quæst. 73. art. 12. ita generaliter probat, ritus ab Ecclesia præscriptos esse convenientes: „Dominus Matth. XVIII. 20. fidelibus suis promisit, dicens: *Ubi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Et ideo firmiter tenendum est, quod ordinationes Ecclesiæ dirigantur secundum sapientiam Christi. Et propter hoc certum esse debet, ritus, quos Ecclesia observat in hoc, & in aliis Sacramentis, esse convenientes.” Hæc Angelici doctrina postea fuit solemniter confirmata in Concilio Tridentino Sess. VII. can. 15. *De Sacram. his verbis: Si quis dixerit, receptos, & approbatos Ecclesiæ catholicae ritus in solemnitate Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse, anathema sit.*

190. Sacramenti Confirmationis ritus hi præcipiuntur. Primo unctione sacri chrismatis in fronte; in baptismate enim unctione fit in vertice. Signatur baptizatus chrismate in summitate capitis per Sacerdotem, per Pontificem vero in fronte, inquit Rhabanus Lib. I. *De instit. Clericorum* cap. 50.; cuius cærenoniam duplicem rationem reddit S. Thomas 5. P. quæst. 79. art. 9.: primo, quia homo in Confirmatione insignitur sicut miles signo ducis, quod quidem debet esse evidens, & manifestum. Inter omnia autem loca corporis humani maxime frons manifesta est, quæ quasi nunquam obtegitur; & ideo linetur confirmatus chrismate in fronte, ut in manifesto demonstret, se esse Christianum, sicuti Apostoli post acceptum Spiritum Sanctum se manifestaverunt, qui prius in cœnaculo latabant. Secundo quia aliquis impeditur a libera con-

sum novam editionem sacerdotile conventus fieri jussit.

Sed ut ad rem nostram veniamus, magna illius litterariorum controversia pars erat de necessitate Sacramenti Confirmationis, quam penitus inficiebantur, qui Episcopo Chalcedensi repugnabant; ex quorum propterea libris haec propositiones a S. Facultate Sorbonica diversis censuris notatae sunt. *Prima*: „Catholicos, chrismate unctiones in baptismate, licet ab Episcopo non confirmitos, perfectos esse Christianos in sensu Patrum. Altera: Chrismatio in baptismate per Sacerdotem, instituta fuit ab Ecclesia, ad supplendum non solum significacionem Episcopalis chrismatis, sed etiam effectuum, nempe ad conservandos, & confirmandos homines in baptismali gratia. Tertia: Omnes Theologi dicunt, Confirmationem non præcipi-

*, nisi cum coenitio haberi potest, vel ut alii dicunt, quando commodissime; “cuius propositionis falsissimum est τὸ omnes; plurimos enim laxiores Theologos id docuisse, ostendit P. Dan. Concina Lib. III. *De bapt.* & *confirm.* Dissert. II. cap. 6.*

(a) Supervacanum videtur omnium fere melioris notæ Theologorum auctoritatem advicare. Prætermitti tamen non potest S. Antoninus, cuius doctrina moralis magnam semper habuit in Ecclesia existimationem. Hic autem III. P. *Summa* tit. 14. cap. 14. *Etsi*, inquit, *nunquam occurrat infestatio persecutionis, tenetur homo semel in vita confirmari, & si possit, & neglegit, licet Sacramentum aliter non contemnat, peccat mortaliter, & damnatur morsis, nisi tunc confirmetur, vel nisi paeniteat, & confiteatur.*

confessione nominis Christi propter duo, scilicet propter timorem, & propter verecundiam... unde verecundati erubescunt, timentes autem pullescent, ut dicitur *IV. Ethic. cap. ult.*, & ideo in fronte signatur chrismate, ut neque propter timorem, neque propter erubescientiam nomen Christi confiteri praetermittat. Vid. S. August. in Ps. CXLI., ubi hanc ipsam rationem eloquenter exponit. Graeci quidem non solam frontem inungunt, sed etiam oculos, aures, nares, & os; prima tamen unctione fit in fronte.

191. Alter ritus consideratione dignus est assistentia patrini, non minus quam in baptismo, quia, inquit Angelicus art. 10., *hoc Sacramentum exhibetur homini ad robur pugnæ spirituialis*; ideo indiget eruditore, sicut in bellis materialibus constituantur duces, & centuriones, per quos alii gubernantur. De horum patrinorum dotibus plura in diversis Synodis saluberrime statuta

(a) Illa præcipue improbanda, quod *hec percussio representet manum impositionem*, quoniam Apostoli per manum impositionem confirmabant. Illam merito irridet Kennadius. Sed immixto postea solito hæreticorum more hanc peculiarem Durandi opinionem, quasi universalem Pontificiorum sententiam carpit.

ta fuerunt, præcipue vero a S. Carolo Borromeo, ut videri potest in *Rituale Ambrosianum*.

192. Displieet aliquibus alapa, qua Episcopus confirmati genua leviter cœdit dicens: *Pax tecum*; tum quia recens admodum putatur hic ritus, tum etiam quia illius cœrenonie significatio ignoratur. Sed quantum ad primum, ritus ille non admodum recens est, cuius meminit Durandus Mimatensis Episcopus, qui floruit sœc. XIII. Quantum ad secundum idem Durandus alias rationes affert, quæ tamen omnes a viris eruditis minus probantur (a). Omnia probabilissima illa est, quam affert Catechismus Rom. P. II. cap. 5. in fine, inquiens: *Deinde vero qui jam unctionis & confirmatus est, ut meminerit, se tamquam fortē athletam paratum esse oportere ad omnium adversa invicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leviter in maxilla ab Episcopo cœditur (b).*

(b) Cl. Muratorius in *Actib. Ital. Diss. LIII.* antiquum morem describit, quo Equitibus, qui crebantur, alapa soleret infligi ad denotandam animi fortitudinem, qua parati erant ad mala quaecunque toleranda.

FINIS TOMI OCTAVI.

F R A T R I S
PETRI MARIÆ GAZZANIGA

ORD. PRÆD.

PRÆLECTIONES THEOLOGICÆ

HABITÆ

IN VINDOBONENSI UNIVERSITATE

NUNC VERO METHODO DISPOSITÆ

EMENDATÆ ET AUCTÆ

ACCEDIT TRACTATUS DE SACRAMENTIS EJUSDEM AUCTORIS

TOMUS IX. PARS II.

DE SACRAMENTIS EUCHARISTIÆ, PŒNITENTIÆ, ORDINIS,
EXTREMÆ-UNCTIONIS, ET MATRIMONII

— — — — —

BASSANI 1832.

S U I S T Y P I S R E M O N D I N I

EDIDIT

1927-1928
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

LIBRARY USE SHEET

RECEIVED
JULY 1928

INDEX

CAPITUM ET PROPOSITIONUM

QUÆ

IN HOC VOLUMINE IX. CONTINENTUR

- D**issert. V. De Sacramento Eucharistiae pag. 1
 Caput I. De variis hujus Sacramenti nominibus, ejusdemque definitio, atque instiutione ibid.
 Cap. II. De materia Sacramenti Eucharistiae 2
 Prop. I. Materia Sacramenti Eucharistiae est panis triticenus, & vium de vite 3
 Prop. II. Valida, & licita est consecratio Eucharistiae in pane azymo, cuiusmodi fit in Ecclesia latina 4
 Appendix. Quia ostenditur, Christum Dominum ante passionem suam celebrasse pacha more Judorum, adeoque Sacramentum Eucharistiae instituisse in pane azymo 7
 Quares primo, an tota Ecclesia Orientalis azymum pacum excludat? 14
 Quares secundo, an licet proniscue azymo, aut fermentato pane, in sacrosancto Missa sacrificio uti? ibid.
 Quares tertio, an reprehendi possit consuetudo Ecclesie latine, adhibendi parvæ, exiles, ac rotundas hostias in consecratione Eucharistiae? 15
 Cap. III. De aqua, que vino ante consecrationem permiscetur ibid.
 Prop. I. Preceptum est, ut in consecratione calicis paullum aque vino admisceatur ibid.
 Prop. II. Permixtio aquæ cum vino non est necessaria, ut valde Sacramentum Eucharistiae conficiatur 17
 Prop. III. Aqua vino permixta convertitur in sanguinem Christi 19
 Quares, an aqua immediate convertatur in sanguinem, an prius in vinum, & deinde in sanguinem Christi. ibid.
 Cap. IV. De forma Sacramenti Eucharistiae ibid.
 Prop. I. Christus Dominus non oculata benedictione, sed certis quibusdam verbis usus est in consecratione panis, & vini 20
 Prop. II. Forma consecrationis panis in sacrificio Altaris sita est in ipsis Jesu Christi verbis: Hoc est Corpus meum; & vini in his ipsis: Hic est calix sanguinis mei
 Quares, an in consecratione calicis sola illa verba: Ille est calix sanguinis mei, sint consecratoria? 22
 Quares secundo, utrum conversio panis in corpus Christi fiat statim post verba consecrationis, antequam consecratur vinum? 28
 Cap. V. De reali præsencia Corporis, & Sanguinis D. N. Jesus Christi in Eucharistia ibid.
 Art. I. Ex sacris litteris invige demonstratur, Jesum Christum esse vere, realiter, ac substantialiter in Eucharistia presentem 30
 Art. II. Ex veterum Patrum traditione ostenditur, Christum esse in Eucharistia vero, realiter, & substantialiter præsentem 37
 Art. III. Ostenditur, doctrinam de præsentia reali Corporis, & Sanguinis D. N. J. Christi perpetuo in Ecclesia universa sine mutatione viguisse, immo hanc mutationem fuisse impossibilem 48
 Art. IV. Solvuntur argumenta Sacramentaliorum ex ratione perita 56
 Quares primo, utrum Corpus Christi, prout est in hoc Sacramento, possit riker ab aliquo oculo saltem glorificari? 58
 Quares secundo, quid dicendum sit de quibusdam apparitionibus miraculis Carnis, vel Sanguinis D. N. J. C. aut pueri? ibid.
 Cap. VI. De transubstantiatione panis, & vini in Corpore, & Sanguinem D. N. J. C. . . . 59
 Prop. I. Substantia panis, & vini in Eucharistia tota convertitur in substantiam Corporis, & Sanguinis D. N. J. C. . . . 60
 Prop. II. Peracta consecratione Corpus, & Sanguis D. N. J. C. sunt in Eucharistia Sacramento, etiam ante ejusmodi usum, & permanent in hostiis consecratis, qua post usum asservantur 65
 Prop. III. Corpori, & Sanguini Jesu Christi in sanctissimo Eucharistia Sacramento debetur cultus latius 67
 Cap. VII. De necessitate Sacramenti Eucharistiae 69
 Prop. Eucharistia non est necessaria omnibus necessitate mediis, sed solum adultis necessitate præcepti ibid.
 Cap. VIII. De communione sub utraque specie 72
 Prop. I. Nullum est præceptum divinum, ut laicos, atque etiam Sacerdotibus non sacrificantibus præbatur communio Eucharistica sub utraque specie ibid.
 Prop. II. Jure, prudenter Ecclesia usum calicis non sacrificantibus sustulit 76
 Quares, an Christus sumpserit suum Corpus, & suum Sanguinem? 79
 Cap. IX. De Eucharistia, prout est nova legis sacrificium ibid.
 Prop. I. Eucharistia a Jesu Christo instituta fuit, non solum ut Sacramentum, sed etiam ut verum, & proprium novæ legis Sacrificium 80
 Prop. II. Sacrificium Eucharisticum est propitiatorium pro viris, & defunctis 86
 Quares primo, quid de Missis privatis, ac de solitariis dicendum sit? 88
 Quares secundo, an Sacerdotes celebrantes adstringantur omnino fidelibus, potentibus sacram communionem intra Missa sacrificium porrigitre? ibid.
 Quares tertio, an sacra fidelium communio fieri possit extra Missa sacrificium ex particulis præconsecratis? 89
 Quares quarto, qua lingua sit utendum in celebratione Missæ? ibid.
 Cap. Postr. De Eucharistie confiende, & dispensande Ministro 90
 Prop. I. Minister conficiens Eucharistiam est solus Sacerdos ibid.
 Prop. II. Ad solum Sacerdotem proprie pertinet Sacramenti Eucharisticæ dispensatio 91
 Dissert. VI. De Panitentia 95
 Cap. I. De Panitentia, prout virtus est ibid.
 Prop. Panitentia virtus ad delenda peccata non exigit solum resipiscientiam, seu solum ritus mutationem, sed etiam eorumdem peccatorum detestationem, ordinum, ac punitionem 97
 Quares. An virtus panitentiae sit species justitiae? 99
 Cap. II. De Panitentia, prout est nova legis Sacramentum 96
 Prop. I. Panitentia est verum, & proprium novæ legis Sacramentum a Christo institutum ad delenda peccata post baptismum commissa ibid.
 Prop. II. Sacramentum panitentiae est a Sacramento baptismi diversum 98
 Cap. III. Ostenditur, nullum esse peccatum, quod per Sacramentum panitentiae remitti non possit 105
 Prop. Nullum est tam grave peccatum, quod in hæc

ta ab Ecclesia per Sacramentum penitentiae datur negatur.	ibid.
Cap. IV. De materia, & forma Sacramenti penitentiae.	108
Cap. V. De Contritione,	111
Prop. I. Contrition perfecta ex charitate intensa cum vo- to confessionis penitentem plene justificat.	115
Prop. II. Ad penitentia Sacramentum non est necessa- ria contrito charitate perfecta.	114
Cap. VI. De attritione. Ostenditur contra Lutherum, timorem servilem esse bonum.	116
Prop. Timor servilis in seipso est bonus: adeoque non facit homines hypocritas, & magis peccatores.	ibid.
Cap. VII. De attritione formidolosa.	120
Art. I. Manifeste ostenditur, sententiam, qua negat ad valorem Sacramenti penitentiae sufficiere attritionem formidolosam, nullo unquam fuisse Ecclesie de- creto damnatum.	121
Quares, au saltem Patres Synodi Trid. in eam senten- tiam inclinacunt, qua dicit, attritionem formido- losam ad justificationem in Sacramento penitentiae plene sufficere?	128
Art. II. Nonnullis argumentis erincitur necessitas ali- cujus amoris, saltem initialis, ad justificationis gra- dum in Sacramento penitentiae consequandam.	125
Art. III. Ostenditur, amorem initialem ad veram at- tritionem requisitum, non esse amorem concupiscen- tiae, & spei, sed benevolentiae, & charitatis.	133
Cap. VIII. De Confessione Sacramentali.	136
Prop. I. Ex divinis Scripturis N. T., sin minus effic- aciter, saltem sufficienter, eruitur divina confessio- nus oralis institutio, & preceptum.	137
Prop. II. Confessionis Sacramentalis necessitas, & u- sus perpetuus in Ecclesia ex Patribus ostenditur.	141
Quares primo, quoniam sit confessionis Sacramentalis necessitas?	150
Quares secundo, utrum possit quis per alium vel per scriptum confiteri?	ibid.
Cap. IX. De tercia Sacramenti penitentiae parte, nem- pe de satisfactione.	ibid.
Prop. I. Post culpan, atque eternam panam in Sacra- mento penitentiae remissam superest aliqua pana tem- poralis operibus satisfactoriis luenda.	151
Prop. II. Ministri Sacramenti penitentiae possunt, & debent ipsas satisfactorias penitentibus impone.	151
Quares primo, utrum unus possit pro alio satisfacere?	155
Quares secundo, an satisfactio praecedere debeat abso- lutioinem?	156
Brevi Appen. De penitentia publica.	ibid.
Quares primo, a quo tempore usus publicae penitentiae in Ecclesia inveniatur?	157
Quares secundo, quandonam huc publica penitentia in desuetudinem abiicit?	ibid.
Cap. X. De Indulgencie.	ibid.
Art. I. Propositum, & defenditur Ecclesiæ dogma.	ibid.
Prop. Est in Ecclesia potestas concedendi penitentibus indulgentias ad remissionem panis peccatis debitis, etiam coram Deo; & cunctæ potestatis usus fidelibus est admodum salutaris.	158
Art. II. Defenditur thesaurus Ecclesiæ, qui in conces- sione Indulgenciarum applicari solet.	164
Art. III. Resolvuntur quædam questiones.	167
Quares primo, utrum Indulgentia sit duntaxat absolua- tio, an vero etiam solutio a panis peccatorum debitis.	ibid.
Quares secundo, penes quos sit potestas largiendi In- dulgentias?	ibid.
Quares tertio, an Indulgentia pro sint animabus Pur- gatoriis?	168
Quares quartu, Quid sit indulgentia plenaria Jubilat?	ibid.
Cap. XI. De Ministro Sacramenti penitentiae.	169
Art. I. Solis Sacerdotibus Christus tribuit potestatem a peccatis in Sacramento penitentiae absolvendi.	170
Quares, utrum Episcopi, & Sacerdotes, si mali sint, potestatem absolvendi amittant?	172
Art. II. Ostenditur, ad valorem absolutionis prater po- testatem ordinis, requiri in Sacerdotibus potestitem jurisdicitionis.	ibid.
Dissert. VII. De Sacramento Extreme Unctionis.	178
Cap. I. Ostenditur contra Protestantes, extremam in- firmorum unctionem, cuiusmodi fit in Ecclesia Roma- na, esse vere, & proprie nova legis Sacramentum.	ibid.
Cap. II. Proponuntur, & resolvuntur aliquæ questio- nes, de institutione, materia, forma, ac ministro hujus Sacramenti.	184
Quares primo, a quo hoc Sacramentum fuerit insti- tutum?	ibid.
Quares secundo, quoniam sit hujus Sacramenti materia?	ibid.
Quares tertio, quoniam sit hujus Sacramenti forma?	185
Quares quartu, quisnam sit hujus Sacramenti minister?	186
Quares quintu, quibus hoc Sacramentum ministrari debeat?	187
Quares ultimo, quinam sit Extrema Unctionis effectus?	188
Dissert. VIII. De Sacramento Ordinis.	189
Cap. I. De nomine, ac definitione Ordinis.	ibid.
Cap. II. Demonstratur, sacram Ordinem esse verum, & proprium novæ legis Sacramentum.	190
Quares primo, quoniam sit hujus Sacramenti materia, & forma?	195
Quares secundo, an sacra Ordinatio characterem im- primat?	196
Cap. III. De distinctione, & numero Ordinum.	ibid.
Quares primo, an omnes supra recentissimi ordines sint vera Sacramenta?	197
Quares secundo, quis fuerit hujus Sacramenti auctor?	198
Quares tertio, quid essent Diaconissæ?	ibid.
Cap. IV. De Sacramenti Ordinis ministro.	199
Prop. Verus, & Ordinarus minister Sacramenti Ordini- nis est solus Episcopus.	200
Quæritur, an extraordinaria potestate sibi a Pontifice delegata possit simplex Presbyter duos ordines Dia- conatus, & Presbyteratus conferre?	205
Quares secundo, an Episcopi hæretici, schismatici, intrusi, & qui ab Ecclesia per excommunicationem exclusi sunt, possint validè Ordines conferre?	204
Quares tertio, quid sentendum sit de Ordinationibus Anglicanis?	205
Cap. V. De impedimentis suscipendi Sacramentum Or- dinis.	208
Prop. Fæminus sexus non est sacrae Ordinationis capax.	ibid.
Quares primo, utrum pueri, & cretæ usu rationes ordines possint suscipere?	210
Quares secundo, an aliquis valide ordinari possit o- mnino invitius?	211
Cap. VI. De Episcopatu.	ibid.
Prop. Episcopi sunt simplicibus Presbyteris superiores; & hanc prælationem iure divino obtinent.	212
Quares primo, an Episcopatus sit ordo a Presbyteratu distinctus?	221
Quares secundo, quid propriæ fuerint veteres Choro- episcopi?	ibid.
Quares tertio, utrum sit in Ecclesia aliquis superior Episcopis?	222
Dissert. IX. De Matrimonio.	ibid.
Cap. I. De nomine, & essentia matrimonii.	ibid.
Cap. II. Ostenditur, matrimonium esse verum novæ le- gis Sacramentum.	224
Cap. III. De materia, forma, & ministro Sacramenti matrimonii.	250
Cap. IV. De Matrimonii unitate in Lege Evangelica.	251
Quares primo, an polygamia simultanea juri naturæ repugnet?	252
Quares secundo, quid dicendum sit de veterum Pa- triarcharum polygamia?	253
Quares tertio, quid dicendum sit de polygamia suc- cessiva?	ibid.
Quares quartu, quid dicendum de concubiniis, que com- memorantur, veterum Patriarcharum?	ibid.
Cap. V. De indissolubilitate matrimonii.	254
Prop. I. Matrimonii vinculum, neque propter hæresim, neque propter molestam colabitationem, neque pro- pter affectatam absentiam dissolvi potest.	ibid.
Prop. II. Propter adulterium non solvitur matrimonii vinculum.	255
Quares primo, an matrimonium ratum, & non con- summatum dissolvi possit?	259
Quares secundo, utrum matrimonium dissolvatur per alterius conjugis infidelitatem?	240
Quares tertio, utrum conversis ad fidem, & a conjuge infidelis deseruit possit annas nuptias inire?	ibid.
Cap. Postr. Asseritur, & vindicatur suprema, & inde- pendens Ecclesia potestas stauendi impedimenta ma- trimoniū dirimenteria.	242
Prop. Ecclesia jure suo proprio ex Christi institutione potestatem habet ponendi impedimenta matrimonii dirimenteria, atque in iis disponandi.	243
Quares, an Episcopi possint dispensare in matrimonii impedimentis dirimenteribus?	247

DISSESTITO V.

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ

Nullum est inter Sacraenta, quod hujus dignitatem superet, aut adaequat, cum ipsum Dominum nostrum Jesum Christum totius sanctitatis fontem, & auctorem contineat, ut S. Thomas ostendit 3. P. quæst. 63. art. 5. Non magis quidem videri alicui poterit in eo pertractando difficultas; cum nemo sit vel inter ipsos hereticos, ac schismaticos, qui hanc summam ejusdem excellentiæ non agnoscat, imino & magnifice non extollat, sed contra accidit. Tot enim, & tantis falsitatibus hanc materiam heterodoxi contaminarunt, tot subtilibus cavillationibus veram, & antiquam majorum nostrorum doctrinam corrumpere conati sunt, ac denique tot diversa errorum monstra eruperunt, ut non solum valde prolixa, sed etiam admodum difficilis evaserit vera hujus sacratissimi mysterii expositio, & defensio. Ne tamen voluminis moles plusquam par est, excrescat, omissis quæstionibus minus necessariis, nos ad hæc sola capita restingemus. Primo de Eucharistia agemus, ut Sacramentum est, ejusque veram, & essentialiæ notionem explicabimus, & vindicabimus, de ejusdem materia, & forma tractantes; ac postea realem corporis, & sanguinis Christi in eo præsentiam, necnon sic dictam transubstantiationem omni argumentorum genere demonstrabimus; quo loco plurimos, & perniciosos heterodoxorum errores detegemus, & refellemus. Deinde de Eucharistia disseremus, prout verum est, & incuruentum novæ legis sacrificium. Deo itaque auspice, suæque gratiæ auxilium suppeditante sit

C A P U T I.

De variis hujus Sacramenti nominibus, ejusdemque definitione, atque institutione.

1. Angelicus Præceptor sapienter observat 5. P. quæst. 75. art. 4. „ quod Sacramentum habet tripliæ significationem: unam quidem respetu præteriti, inquantum scilicet est commemorativum Dominicæ passionis, quæ fuit verum Gazzaniga Theol. Tom. IX.

„ sacrificium, & secundum hoc nominatur *Sacrificium*. Aliam autem significationem habet respectu rei præsentis, scilicet ecclesiastice unitatis, cui homines aggregantur per Sacramentum, & secundum hoc nominatur *Communio*, vel *συνάζεις*. Tertiæ significationem habet respectu futuri, inquantum scilicet vel Sacramentum est præfigurativum fruitionis Dei, quæ erit in patriâ, & secundum hoc dicitur *Vaticanum*, quia hic præbet nobis viam illuc pervenientiæ; & secundum hoc etiam dicitur *ἱχαρτία*, idest *bona gratia*, quia *gratia Dei vita æternana* Röm. VI. 25., vel quia realiter continet Christum, qui est plenus gratia. “ Dicitur etiam a S. Jo. Damasceno Lib. IV. *De fide orthodoxa* cap. 15. *μετάληψις*, seu *participatio*, quia per hoc Sacramentum dirinitatis Jesu reddimur participes. Alii tamen volunt hoc Sacramentum appellatum *ἱχαρτία* a gratiarum actione, de qua Evangelistæ loquuntur, cum Christus illud instituens *gratias egit*; quam significacionem etiam S. Justinus tradit in *Apologia II.*

2. Sectarii non alio nomine hoc Sacramentum designant, quam *Cœna Domini*, abutentes verbis S. Pauli 1. Cor. XI. 20. Convenientibus ergo robis in unum, jam non est, *Dominicam cœnam manducare*; hoc enim nomen magis convenire vident suis erroribus, quibus nolunt hoc Sacramentum esse etiam sacrificium, nec assertari posse &c. Dixi, eos abuti allatis S. Pauli verbis: verisimilius est enim, S. Paulum non de hoc Sacramento ibi loqui, sed de Christianorum conviviis, quæ *διατάξι* vocabantur. Jo. Maldonatus in cap. XIII. 2. Joan. *Eucharistia*, inquit, nunquam, nisi a novis hereticis, *cœna vocata* est. Quomodocumque res sit (neque enim volumus de nomine disputare) nos ab hac voce abstinebimus, ut non solum ab hereticorum erroribus, sed etiam a suspectis eorum phrasibus abstineamus. Et hæc de nominibus, quorum plura alia facile colligi possunt ex sanctis Patribus.

3. Quantum vero ad rem ipsam, Eucharistia definitiæ potest *Sacramentum corporis, & sanguinis*

*nisi Christi sub speciebus panis, & vini ad spirituali refectionem a Christo Domino institutum. Quae definitio satis ex se clara, nou indiget explicatione. Dantaxat monendum est cum Catechismo Romano, specie panis, & vini veram, & absolutam Sacramenti rationem habere, quamvis a sacris Scriptoribus nomine *Sacramenta* interdum consecrationi, aut perceptioni, aut etiam ipsi Corpori, & Sanguini Domini nostri tributum legamus. Ratio hujus est, quia cum Sacramentum debet esse signum sensibile gratiae invisibilis, hoc signum non est nisi in speciebus. Quamobrem S. Thomas 5. P. quæst. 75. art. 1. ad 2. comparat species panis, & vini aquæ baptismi, ut sicut se habet virtus Spiritus sancti ad aquam baptismi, ita se habet Corpus Christi verum ad species panis & vini. Geterum Latinis aliquo sensu ipsum Corpus, & Sanguinem Christi dici posse *Sacramentum*, non denegant, qua ratione Concilium Tridentinum Sess. XIII. cap. 5. latrice cultum, qui vero Deo debetur, huic Sanctissimo Sacramento exhibendum esse decrevit. Hac de re curiosius disputant Scholastici. Nos ad utiliora properabimus.*

4. Tantummodo observare oportet cum nostro Angelico 5. P. quæst. 75. art. 1. ad 5. hoc inter Eucharistiam, & alia Sacraenta discrimen, quod Eucharistia continet aliquod sacram absolute, scilicet ipsum Christum; aqua vero baptismi continet aliquod sacram in ordine ad aliud, scilicet virtutem ad sanctificandum: & eadem ratio est de chrismate, & similibus. Et ideo Sacramentum Eucharistiae perficitur in ipsa consecratione materiæ: alia vero Sacraenta perficiuntur in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum. Hiuc Eucharistiæ Sacramentum tamdiu manet, quandiu species sensibles panis, & vini durant incorruptæ; alia vero Sacraenta transeunt cum actione, qua minister formam cum materia conjungit.

5. Hujus Sacramenti institutio facta est a Christo Domino in postrema cena, quam cum suis Apostolis habuit, & in qua, ut nobis S. Paulus narrat 1. Corinth. XI., accepit panem, & gra-

tias agens, fregit, & dixit: Accipite, & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: hic calix novum testamentum est in meo sanguine: hoc facite, quotiescumque libetis, in meam commemorationem. Id ipsum nobis exponunt tres Evangelistæ Matthæus XXVI., Marcus XIV., & Lucas XXII. S. Thomas 5. P. quæst. 75. art. 5. in ultima cœna ideo fuisse institutum hoc Sacramentum observat, ut in majori veneratione haberetur. Quod antea observaverat Sanctus Augustinus Epist. LVI. ad Januarium cap. 6. inquiens: *Salvator, quo vehementius commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc coluit altius infigere cordibus, & memorize discipulorum, a quibus ad passionem digressus erat.*

C A P U T II.

De materia Sacramenti Eucharistiae.

6. Quando de hujus Sacramenti materia inquiritur, non instituitur quæstio de illo signo sensibili, quod peracta consecratione in eo permanet, scilicet de speciebus Sacramentalibus, sub quibus corpus, & sanguis D. N. Jesu Christi invisibiliter latent, sed de illa materia, in qua consecratio fit, facta autem consecratione non amplius remanet.

7. Tria autem ad plenam hujus Sacramenti confectionem tamquam materia concurrunt, scilicet panis, vimum, & aqua, de quibus singulis agendum est, ac primum de pane. Qua in re observante S. Thoma quæst. 74. art. 1. a veteribus hæreticis multipliciter erratum est (a). Modo vero adhuc perdurat acris illa contentio, qua contra Ecclesiam latinam medio Sæc. XI. a Cerulario Photiani schismatis infelici restauratore excita fuit, scilicet materiam hujus Sacramenti esse non posse panem azymum, quo nos utimur, sed solum panem fermentatum (b). Contra utrumque errorem sit

PRO-

(a) Ita habet Angelicus loco citato: *Quidam, qui dicuntur Arityritæ (a duobus vocibus græcis ἄρτος panis, & τύρος Caseus, quasi panicasearii) ut Augustinus dicit De Hæres. num. 28., offerunt panem, & caseum in hoc Sacramento, dicentes, a primis hominibus oblationes de fructibus terre, & ovium fuisse celebratas. Alii vero, scilicet Cataphryges, & Pepuziani (hæretici Montanistæ) de infantis sanguine, quem de toto ejus corpore riuntis punctionum vulneribus extorquent, quasi Eucharistiam suam confidere perhibentur, miscentes cum farina, panemque inde facientes. Quidam vero, qui dicuntur Aquarii, aquam solam sub specie sacerdotis in hoc Sacramento offerunt. Hactenus S. Thonias. Sed multo pejora inveniuntur hæreticorum errata apud sanctos Patres. Obscenissima, & quæ exscribere horret animus, de Gnosticis refert S. Epiph-*

nius Heresi XXVI., qua nec credere se posse dicebat S. Irenæus Lib. I. adv. hereses cap. 25. Quidquid sit, S. Augustinus De Hæres. n. 6. asserit, Gnosticos fuisse appellatos Borboritas, quasi cœnosos propter nimiam turpitudinem, quam in suis mysteriis exercere dicuntur. Plura de iis dicere non attinet, quorum non nisi infasta memoria in veteris monumentis superest.

(b) De Photiano schismate a Mich. Cernario restaurato vid. quæ diximus Tom. III. Quantum vero ad hanc controversiam pertinet, anno 1053. impius iste Patriarcha Constantinopolit. suo, & Leonis Acriani Archiepiscopi nomine famosam scriptis epistolam ad Joannem Tranensem in Apulia Episcopum, qua execrandis dicteris, atque infamibus calunnias Romanam proscindebat Ecclesiam: maxime vero ejusdem usum consecrandi Eucharistiam in azymo reprehende-

PROPOSITIO I.

Materia Sacramenti Eucharistiae est panis triticeus, & vinum de vite.

8. Id constat luculentiter primo ex ipsa institutione Eucharistiae; ut enim narrat S. Matthaeus XXVI. 26., accepit Jesus panem, & benedicit, deditque discipulis suis, & ait: accipite, & comedite, hoc est corpus meum. Matthaeo consenserunt Marcus XIV. 22., Lucas XXIV. 19., & Paulus 1. Corinth. XI. 24. Similiter de Calice dicitur: & quoniam ibi non nominetur vinum, subintelligitur tamen, tamquam potus usualis, qui in calice sumebatur. Et praeterea hoc ipse Christus aperte significavit in loco iudei. Matth. vers. 29. subdens: *Dico autem vobis, non bibam anno domino de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.*

9. Solum autem vinum de vite esse hujus Sacramenti materiam, probat Angelicus 3. P. quest. 74. art. 5. „, primo propter institutionem Christi, „qui in vino vitis hoc Sacramentum instituit, ... „secundo, quia ad materiam Sacramentorum assunxit id, quod proprie, & communiter habet talem speciem. Proprie autem vinum dicuntur, quod de vite sumitur; alii vero lignores vinum dicuntur secundum quamdam similitudinem ad vinum vitis: tertio, quia vinum vitis magis competit ad effectum hujus Sacramentum, qui est spiritualis laetitia: quia scriptum est Ps. 131. quod *vinum laetificat cor hominis.*“

10. Idipsum confirmat antiquissimus, & universalis consensus omnium Ecclesiarum, quae non aliter hoc Sacramentum olim confecerunt, nec hodie consciunt, quam in pane, & vino. Et quantum ad vinum, S. Cyprianus in Epist. LXIII. ad Caecilium graviter reprehendit quosdam ignavos Sacerdotes, qui in aqua consecrabant, ne ex odore vini a Gentilibus ut Christiani reprehenderentur. Prolixe hac de re agit S. Martyr, omnesque illorum Sacerdotum excusationes invete refellit.

11. Etiam S. Agustinus De heresis n. 64. Aquarios recenset inter hereticos, quod aquam

bat. Leo IX. summus Pontifex, qui sanguinis nobilitati multam etiam conjugebat doctrinæ copiam, Cœcularii epistolam solidissime refutavit, ita ut Michael virus fuerit pacis, ac reconciliationis vias querere. Ad hanc procurandam Leo IX. tres legatos Constantinopolim misit, Humbertum Sylvam Candide S. R. E. Cardinalem, Fridericum Archidiaconom, & Cancellarium, & Petrum Amalpitatum Episcopum. Hi primum disputationem habuerunt cum Niceta Stethato, seu Peitorato Monacho doctissimo, qui librum contra Latinos conscriperat *De azymo, de sabbatis, & de nuptiis Sacerdotum.* Sed evidenti veritati postea ordens eundem librum coram Imperatore Constantino Mono-

offerrent in poculo Sacramenti, non illu quid omnis Ecclesia, scilicet vinum. Et ante Augustinum Clemens Alexandrinus Lib. I. Stromatum, atque Irenæus Lib. IV. adv. hereses cap. 1., & multi alii hoc Ecclesiæ dogma confirmarunt. Unde merito Concilium Bracarensse III. celebr. anno 675. can. 2. illos damnavit, qui schismatica ambitione detenti contra divinos ordines, & apostolicas institutiones lac pro vino in divinis sacrificiis dedicabant; atque statuit, ut justa exemplum Jesu Christi, præter panem, & vinum nihil aliud offerant in Missæ sacrificio. Ae denuo Eugenius IV. in Instructione Armenorum definiuit, materiam Sacramenti Eucharistiae esse panem triticeum, & vinum de vite.

12. Hanc autem materiam fuisse rationabiliter a Christo institutam, ita probat Angelicus iudei. q. 74. art. 1. pluribus de causis „, primo quidem, „quantum ad usum hujus Sacramenti, qui est „manducatio. Sicut enim aqua assumitur in Sacramento baptismi ad usum spiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communiter fit in aqua: ita panis, & vinum, quibus communiter homines reficiuntur, assumuntur in hoc Sacramento ad usum spiritualis manducationis. „Secundo quantum ad passionem Christi, in qua sanguis est a corpore separatus; & ideo in hoc Sacramento, quod est memoriale Dominicæ passionis, seorsim sumitur panis, ut Sacramentum corporis, & vinum ut Sacramentum sanguinis. „Tertio quantum ad effectum consideratum in unoquoque sumentum ... Quarto quantum ad effectum respectu totius Ecclesie, quæ constituitur ex diversis fidelibus, *sicut panis consistit ex diversis graminis, & vinum fluit ex diversis acinis,* ut dicit Augustinus Tract. XXVI. in Jo. “

13. Ob. primo. Nec triticum, nec vinum de vite ubique terrarum producuntur: non ergo &c.

14. Respondet S. Thomas iudei. art. 1. ad 2., facile ad omnes terras adspicari de utroque quantum sufficit ad usum hujus Sacramenti, ad quem non magna requiritur utriusque quantitas. Nec propter defectum alterius, subdit Angelicus, est unus sine altero consecrandum, quia non esset perfectum Sacramentum. Incredibilem pene esse tritici multiplicationem, tradunt rerum naturæ per-

ri-

macho igni tradidit (quidquid Guili. Cave, aliquæ heterodoxi contradicant, non alio innixi fundamento, quam silentio Græcorum). Non sic Michael, qui in erroribus suis pertinax: Pontificiis Legatis anathematice percusus fuit. Ipse autem furiis percitus Legatos vicissim excommunicare, & Romam Pontificis nonne e sacris Dyplicis eradere ausus est: postea vero exilio multatus in sua demoniaca obstinatione obiit anno 1068, vel 1069. Multi tamen Greci propter hanc causam nullum fieri debuisse schisma confessi sunt, ut testatur noster P. Franc. Comberius Tom. II. Auctarii Biblioth. Patrum in not. ad Tract. *De Heresi Jacobitarum.*

riti, ut Plinius Lib. XVII. *Hist. Natur.* cap. 8.; & moderni non pauci.

15. Dices. Christus Dominus in hujus Sacramenti institutione ideo pane, & vino usus est, quia haec erant in Iudea communia ad cibum, & potum. Ceterum nihil aliud voluit, nisi veram alimoniam spiritualem veluti ob oculos repræsentare. Igitur defectu panis, aut vini poterit hoc Sacramentum alio cibo, & potu confici. Reipsa Innocentius VIII. Norvegia concessit, ut calicem sanctificarent sine vino, propter vini defectum. Id refert Raph. Volaterranus Lib. VII. suæ Geographiae (a).

16. Resp. ad primum, non sine magna temeritate dici posse cum Beza, & Calvinio, Christum in determinanda materia Sacramenti Eucharistici nihil aliud voluisse adhiberi, quam illud quod ad cibum & potum generaliter pertinet; tum quia ipse ex omnibus cibis, & potionibus usitatis non nisi panem, & vinum selegit, tum etiam quia Ecclesia non nisi panem, & vinum in hoc Sacramento adhibebit; & ubi defectus harum rerum habebatur, eas ex aliis regionibus adsportari curavit, quod non fecisset, si quocunq[ue] cibo, vel potu hoc Sacramentum confici posse putasset.

17. Volaterrani autem relatio ut commentitia passim contemnitur. Primo, quia nemo alias hauc concessionem commenorat, quæ utique, si vera esset, commenoratione digna erat: secundo, quia dicens, concessum fuisse, calicem consecrari sine vino, debuisse addere, quidnam loco vini substitutum fuerit; tertio, quia falsissima est ratio a Volaterrano adducta, quod vinum non possit in Norvegiam adsportari, quia propter nimium frigus acescit; calor enim potius, quam frigus a corem vini promovet; & aliunde experientia constat, etiam in Norvegia, aliquis frigidissimis regionibus vinum aliunde adsportatum haberi. Attamen Benedictus XIV. *De servorum Dei beat.* Lib. II. cap. 31. concedit, Breve Innocentianum editum fuisse, sed fraude, & dolo Dominicis Viterbiensis, & Franc. Maldente, qui tanti criminis subinde

pœnas fueront, laqueo primum strangulati, postea cremati. Vid. Odoricus Raynaldus ad an. 1490., & Abr. Bzovius ad eundem annum (b).

PROPOSITIO II.

Valida, & licita est consecratio Eucharistiae in pane azymo, cuiusmodi fit in Ecclesia latina (c).

Sanctus Thomas 5. P. quæst. 74. art. 4. probat hanc veritatem ex institutione Christi, qui hoc Sacramentum instituit prima die azymorum, ut habetur Matth. XXVI. 17. Marci XIV. 11., & Lucæ XXII. 7., qua die nihil fermentatum in dominis Iudeorum esse debebat, ex lege divina Exoli XII. 15. Hoc maxime argumento Graecos schismaticos premebant Leo XI. in illa erudita, & prolixa epistola *Adv. præsumptiones Michaelis Constantinopolit.* Patriarchæ, & Humbertus a Silva Candida S. R. E. Cardinalis in Libro contra Graecorum calumnias; utrumque opus exscripsit eminentissimus Baronius in Append. Tomi XI. Hoc argumentum certe validissimum est, & decretorium; sed quoniam nos pertraheret in celeberrimani illam, & nondum definitam controversiam sœculo elapsò magna animorum contentione agitatam de die, in qua Christus cœnam cum discipulis suis celebravit, ideo aliis rationibus nostram propositionem demonstrare pergimus. De illa autem controversia pauca postea subdenus.

18. Dices. Si Christus pane azymo usus est, non licebit panem fermentatum consecrare.

20. Resp. neg. cons. Solum enim voluit Christus nos docere, materiam hujus divini Sacramenti esse panem triticeum; &, ut multi observarunt apud Card. Bonam Lib. I. *Rerum liturg.* cap. 25., ideo fortasse Christus Dominus azymis usus est, quia quando Sacramentum instituit, panis fermentatus præsto non erat, utpote quia ex lege Mosaiæ in diebus azymorum omne fermentatum accuratissime a dominis Israelitarum auferri debebat.

Hinc

(a) Ita Theodorus Beza epist. 1. ad Tillium, qui alibi epist. 25. auctoritate magistri sui Calvini se tueretur. Calvinus enim rogatus a fratribus, qui tunc in America erant, liceret defectu vini uti in cœna Domini vel aqua, vel alio potionis genere? respondit, fuisse Christi in hoc instituendo Sacramento consilium, ut spiritualis alimonia, idest sui ipsius *corporis* non lis sub communis cibi, ac potus symbolis representaret; ac proinde si non fuisset tum in Iudea communis vini usus, proculdubio alia vulgari potionis usursum fuisse. Eamdem errorem adoptavit etiam Melanchthon, & alii nonnulli; immo & Ger. Jo. Vossius in Disp. I. *De sacris Dominicæ cœnae symbolis.*

(b) Hac in re patenter falsa necesse non est confundere ad responsionem Vener. Card. Bellarmin. L. IV. *De Rom. Pont.* cap. 14., Innocentius VIII. non edidisse decretum, quo universæ Ecclesiæ declararet, licet sine vino sacrificium offerre; itaque si erravit,

errasse facto, non dogmate. Deinde solum permisisse, ut in altera tantum specie Eucharistia consecraretur, quod quidem ant nullus error est, aut eerte exploratus non est. Reipsa Benedictus XIV. Lib. II. *De servorum Dei beatif.* cap. 31. testis est, cuiusdam viri (quem non nominat) beatificationi minime nocuisse hanc sententiam, quam tenerat.

(c) Calvinistæ, & Lutherani, quoniamvis fermentato communiter utantur, concedunt tamen etiam in azymo consecrari posse; sicut possumus æque uti vino, rubro, vel albo. Dimicamus ergo hic cum Graecis schismaticis, qui post Cerularium non solum ut illicitam, sed plane ut invalidam condemnant Ecclesiæ latine consuetudinem consecrandi in pane azymo. A quo errore non recessisse Cerularii posteros liquet ex celebri censura Hieremæ Patriarchæ Constantinopolitanæ contra Augustanam Lutheranorum Confessionem, de qua verba fecimus superiore. Volum.

Hinc Ecclesia latina nunquam Gr̄ecos reprehendit, quod in fermentato consecrarent (*a*).

21. Alterum invictum argumentum suppeditat antiqua Ecclesiæ latinæ consuetudo, quæ ante Cerularium nemine reclamante Eucharistia Sacramentum etiam in pane azymo conficiebat, quin tamen aliam Ecclesiæ græce præxim consecrandi in pane fermentato reprobaret, quia uteque panis creditus fuit apta hujus Sacramenti materia. Utriusque consuetudinis testis est omni exceptione major Leo IX. in superius laud. epistola adversus Michaelem Constantinop. Patriarcham, qui certe ausus non fuisset id sine dubio affirmare, si potuisset falsitatis redargui. Idipsum testatur Innocentius III. Lib. IV. *De Missa* cap. 9. addens, Romanam Ecclesiam suum ritum consecrandi in azymo ab Apostolis accepisse. Sane Photius, priimus ille magni, & luctuosissimi schismatis preformato, cum undique pretextus accusandi Ecclesiam latinum conquisivisset, nunquam legitur nostris vitio vertisse, quod in azymo consecrarent; non id profecto omissurus, si hoc illicitum esse, saltem suspicari potuisset.

22. Neque singi potest, Photium latini Ecclesiæ ritum ignorasse, cum esset plane communis. Alcinius etiam, qui paulo ante Photianum schisma floruit, ita de Ecclesiæ Romanae consuetudine scribebat ad Lugdunenses epist. 75. anno 798. *Panis, qui in Corpus Christi consecratur, absque fermento ullius alterius infectionis, debet esse munissimus.* Adhuc clariss. Rhabanus Maurus Alcuini discipulus Lib. I. *De Institut. Clericorum* cap. 51., postquam dixit, non licere in Sacramentis a Christi exemplo recelere: Ergo, subdit, panem fermentatum, & vinum aqua mixtum in Sacramentum corporis, & sanguinis Christi sanctificari oportet. Porro hanc Ecclesiæ occidentalis consuetudinem jam vigentem ignorasse Photium, aut dissimulasse, verisimile non est. Fuit enim omnium Græcorum doctissimus, vaferimus, &

qui non solum nullum Latinorum usum a Græcorum usibus diversum dissimulavit, sed aliquos etiam peculiares quorundam abusus vitilitigandi prærigine toti Ecclesiæ malitiosa calunnia attribuit. Si ergo nullam de azymis litera movit, non alia esse potuit causa, nisi quia optime noverat, nullum hic esse criminandi locum (*b*).

23. Id confirmatur ex eo, quod in articulo isto facillima fuit Græcorum cum Latinis conciliatio in Synodo Florentina anno 1495. In Decreto enim Unionis utrisque consentientibus statutum fuit, sive in azymo, sive in fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici; Sacerdotesque in alterutro ipsum Domini corpus confidere debere, unumquemque scilicet juxta sue Ecclesiæ, occidentalis, sive orientalis consuetudinem. Quamquam postea renovato schismate etiam de hac re litera renovarunt, attamen inter schismatics ipsos inventiuntur non pauci, qui panem azymum idoneam Eucharistiae materiam, non secus ac fermentatum fatentur, nec furiosos illos approbant, qui una cum impio Cerulario pertinaciter pergunt nos hæreticos Azymitas vocare. Ita sentinat Joannes Episcopus in epist. ad Constantiū Archiep. Gyrachensem, Theorianus Philosophus epist. ad Sacerdotes, aliisque apud Allatum Exercit. XXIV. adv. Creigtonum.

24. Objiciebat primo Cerularius in epist. ad Trenensem Episcopum, Azymum non esse vere, & proprie panem, sed potius aridum lutum ex farina; eum autem, qui a Christo consecratus fuit, vocari apud S. Matthæum XXVI. 26. Græce ἄπτον id est elevatum, quæ elevatio non nisi ope fermenti obinetur. Num errorem confirmabat exemplo Sacerdotis Melchisedechi, secundum cuius ordinem Christus Sacerdos fuit: Melchisedech autem panes obtulit fermentatos, non azymos, Gen. XIV.

25. Resp. ad primum cum S. Thoma in IV. Dist. XI. qu. 2. art. 2. ad 6., in pluribus Scripturaræ locis azyma vocari panem, non secus ac fermentem-

(a) S. Thomas 3. P. quæst. 74. art. 4. affert hanc in reī verba S. Gregorii Magni in *Registro* dicentis: *Romana Ecclesia offert azymos panes, propterea quod Dominus sine ulla commixtione suscepit carnem: sed græco Ecclesia offerunt fermentatum pro eo, quod Verbum Patris induitum est carne, sicut fermentum miscetur farine.* Critici communiter dicunt, S. Doctorem vitiatu aliquo codice suisse innocentem deceptum; tandem enim verba neque in *registro*, neque in aliis S. Gregorii Operibus inveniuntur. Vermintanum eruditissimus Mich. Le-Quien *Dissert. VI. Damascen.* n. 41. observavit, verbis S. Gregorii desumpta fuisse non ex *registro*, neque ex *Dialogis*, sed ex ejusdem Gregorii vita græco sermone conscripta, enjus quedam excerpta exhibet Photius Cod. 252. Juennius autem dicit, illum textum se tantum reperisse, apud *Gregorium VII.*, qui Sec. XI. Ecclesiæ Romanae præter.

(b) Jac. Sirmonodus Dissertationem edidit de azymo, contendens, Ecclesiam latinam per octingentos, & amplius annos numquam azymis in consecratione Eucharistiae fuisse usam. Placuit haec Dissertatione Eminentis-

simo Card. Bono Lib. I. *de rebus liturg. c. 23.*, quamquam usum azymorum primis octo saeculis non omnino excluderit, ut Sirmonodus excluderat. Postea vero cum Dissertationem Sirmondi valide impugnatam vidisset a doctissimo Benedictino Jo. Malibonio in *Dissert. De azymo, & fermentato*, tum etiam ab Augustiniano Lupo in *Dissert. De Actis Leonis IX.*, in altera suorum Operum editione sententian pristinam temperavit, solum negans, aliquod testimonium hucusque productum esse, quod perpetue, & in omnibus Ecclesiæ occidentalibus usitatæ azymorum consuetudini clare, & legitimate suffragetur. Immo saeculo IX. universalem fuisse apud Latinos azymorum usum, ex eo potissimum colligit, quod Photius nullam iis propter azyma litera moverit, cum tamen non omiserit leviora quedam objicere, in quibus Latini discrepabant a Græcis. Quainquam probabile etiam existimet, quod nos supra observavimus, ideo Photium noluisse de azymis contendere, quia omnino indifferens creditit, azymo, aut fermentato uti, cum uteque sit panis.

mentatum. Ita Exodi XII. S. & 59., item XXXIX. 2., Josue V. 11., & alibi. Unde recte Theodoreus in cap. X. Danielis, Græcos suos, qui azyma negabant posse *panem* vocari, magnæ iuris accusare non dubitat. Frigida autem est Cerularii observatio ex Græca voce ἄπτον, quæ significat *elevatum*. Nemo enim ignorat, non semper vocum significationem ex eorum etymo derivari, sed plerumque ex hominum arbitrio, qui mixtum ex farina, atque igne subactum vocarunt *panem*, sive cum fermento, sive absque fermento coctus sit. Videri potest Leo Allatius *De perpetuo Occident. & Orient. Ecclesiæ consensu.*

26. Alterum levissimum est. Oblatio Melchisedech fuit quidem figura sacrificii Eucharistici; sed ad hanc figuram adimplendam tam panis azymus, quam fermentatus inservit, cum uterque sit verus panis.

27. Obj. secundo. Apostoli, eorumque primi successores in domibus privatis sacra peragentes, non poterant panes azymos sibi parare: consecrabant igitur in pane fermentato, qui ubique obvius erat. Ulterius invenimus, Sacraementum Eucharistiae, fuisse appellatum *fermentum*. Ita Romani Pontifices Melchiades, Siricins, & Innocentius I. Denique multa affirri possunt veterum Patrum testimonia, quibus panem Eucharisticum dixerunt esse panem communem, & usitatum.

28. Resp. ad primum, etiamsi verum esset, Apostolos, & veteres Sacerdotes fuisse saepius usos pane communi ad consecrandum, id nostram propositionem non everteret, qua dicimus, in utroque pane valide consecrari Eucharistiam. Verum tamen nihil facilius, quam panes azymos confidere, ut proinde etiam in privatis domibus ad sacrificia presto essent.

29. Ad secundum dico, voce fermenti fuisse apud veteres saepius significatas *eulogias*, seu panes benedictos, quos Pontifex, & Episcopi mittebant ad alias Clericos, quasi suæ communionis tesseras. Ita sentiunt plerique doctissimi viri. Quod si contendatur, ut alias placet, nomine fermenti fuisse ipsum panem Eucharisticum significatum, dicimus, non propterea inde posse inferri, panem illum fuisse fermentatum: debuisset enim appellari *fermentatum*, potius quam *fermentum*; sed hoc nomine usurpatum fuit, vel ad tegendum mysterium propter disciplinam arcani, vel ad designandam communionem fidelium; ut quemadmodum per fermentum simul conglutinantur partes farinæ in pane, ita per Sacramentum Eucharistiae simul conglutinantur fideles (a).

30. Ad tertium. Facile explicantur dicta San-

ctorum, quod panem Eucharisticum vocaverint usitatum, & communem: nihil enim aliud significare voluerant, quam discrimen, quod est inter panem ante consecrationem, & post consecrationem. Prius enim erat panis usitatus, & communis, postea autem est panis cœlestis, & divinus. Unde S. Irenæus Lib. IV. cap. 34. Jam non communis est panis, inquit, sed Eucharistia. Et S. Cyrillus Jeros. Catech. Mystag. III. Panis, inquit, Eucharisticae post Spiritus sancti invocationem non amplius est panis communis, sed Corpus Christi.

31. Obj. tertio. Jesus Christus venerat ad abrogandas legis Mosaicæ cæremonias: debuit ergo cessare cæremonia azymorum. Hinc in Can. 11. Synodi Trullanæ azymorum usus prohibitus fuit his verbis: *Nemo eorum, qui in sacro canone censentur, aut laicus, Judæorum azyma comedat.* Etiam S. Epiphanius Hær. XXX. Ebionitarum Pascha reprehendit, quod illud in pane azymo perficerent. Demum magna Synodus Nicæna statuit, Pascha non esse celebrandum luna XIV. Martii, ne cum Judæis in illius celebratione consentiamus.

32. Primam hujus objectionis partem ita breviter diluit Angelicus noster Præceptor 5. P. qu. 74. art. 4. ad 2.: *Confidentes ex azymo, non intendunt cæremonias legis servare, sed conformare se institutioni Christi, & ideo non judaizant; alioquin & celebrantes in pane fermentato judaizarent, quia Judæi panes primitiarum fermentatos offerebant.* Hac responsione usus est etiam Card. Humbertus ita Græcos perstringens: *Unde vobis templum, altare, sacrificium, candelabrum, cortinæ, sanctum chrisma, & thymiama, aspersiones aquæ, thuribulum, & cetera sancti ministerii rasa, seu ornamenta, aut vestimenta sacerdotalia?* Unde vobis encœnia, Pentecostes, & Pascha? Unde vobis Pontifices, Sacerdotes, & Levitæ? Quemadmodum igitur hæc, & alia a Synagoga mutuavit Ecclesia, nec tamen animo judaizandi, ita, &c.

33. Canone Concilii Trullanæ prohibetur solum, accipere a Judæis azyma ad comedendum, non autem Eucharistiam in azymo consecrare. Primum esse quodammodo judaizare, alterum vero Christi institutionem sequi, qui, ut probavimus, hoc Sacramentum in azymo institutum. En verba illius canonis: *Nemo eorum, qui in sacro canone censentur, aut laicus, Judæorum azyma comedat, nec ullam cum eis familiaritatem habeat, vel in morbis eos accerseat.*

34. S. Epiphanius Ebionitas non reprehendit, quia

(a) Magna est eruditorum dissensio de *Fermento*, quod olim Episcopi mittebant ad Titulos, & Ecclesiæ, prout constat ex decreto Roman. Pontificis Melchiadi, Siricii, & Innocentii. Nonnulli cum Baronio ad an. 310. n. 40. per hoc fermentum non intelligunt, nisi sacras eulogias, seu panem benedictum, qui ab

Episcopo iis mittebatur, qui ipsius sacrificio adesse non poterant. Sed alii verum panem consecratum fuisse inmissum, multo probabilius putarunt; ut ostendit Benedictus XIV. *De sacrificio Missæ.* Car. Du-Fresne in *Glossario quæstionem* hanc spissis adeo tenbris involutam esse putavit, ut nihil certi pronunciari possit.

quia sacrificabant in azymis, sed quia hoc non faciebant, nisi in Paschate auiuo judaizandi; & insuper, quia vino omissio solum in aqua consecrabant. Inquit enim: *Mysteria perficiunt ex imitatione Sanctorum, qui sunt in Ecclesia, quotannis in azymis: alteram autem mysterii partem in aqua solum.*

55. Demum Synodus Nicæna nihil statuit de usu azymorum, sed solum prohibuit Christianis cum Judæis convenire in die celebrationis Paschatis, damnans Quartodecimanos, qui Pascha una cum Judæis luna XIV. Martii, in quamenique diem incidenter, celebrandum esse docebant.

56. Nonnullæ aliae difficultates minoris momenti solute invententur a doctissimo Nat. Alexandro in *Panoplia adv. hæreses Sæc. XI., & XII. Diss. XI.*, ubi expludit tamquam summo veterum silentio fuisitatis convictam illam rationem a S. Thomas in IV. Dist. XI. quæst. 2. art. 2. quæstion. 5., ab Alexandro Alensi, a S. Bonaventura, Sco- to, Durando, aliisque scholarum Principibus allataum, scilicet Rom. Ecclesiam ab usu azymorum aliquandiu abstinuisse propter hæresim Ebionæo-

(a) Hoc pertinaciter negant Græci schisinatei, quibus nonnulli Latini ex parte consentiunt. Sed isti omnes in variis distrahuntur sententias. Dua refert, & refellit S. Thomas 3. P. qu. 46. art. 9. Prima est eorum, qui dicebant, Christum passum esse luna XIV. quando Iudei Pascha immolabant, adeoque cœnam cum Discipulis manducasse ante Pascha Judeorum. Altera eorum, qui volebant, Judeos occupatos in procuranda morte Christi, celebrationem Paschæ distulisse in alteram diei contra legem. Hanc secundam opinionem primus inter Latinos renovavit Sæc. elapsu Paulus Burgensis, cui fortiter contradixit Alph. Tostatus in *Defensorio P. II.*; sed eam postea adoptarunt non pauci, nec ignobiles sacr. litter. Interpretes, ut Cornel. Jansenius, Jo Maldonatus, P. Manduit, ac doctissimus Petavius Lib. XII. *De doctrina temporum* cap. 15., atque in eamdem propendet noster Nat. Alex. Dissert. XI. in Sæc. XI. & XII. Hanc sententiam nos non oppugnabimus, quia non negat, Christum Pascha iudaico more celebrasse in azymo pane.

Sed tertia enata est opinio, seu potius denuo suscitata, Christum eo anno, quo passus est, Pascha minime celebrasse. Id primus omnium commentus est Marcion secundi saeculi hæresiarcha, ne cogeret concedere, Christum legeim veterem, nuptio bonam, observasse. Marcionem confutavit S. Epiphanius *Hær. XIII.* Postea sæc. VI. Jo. Philoponus suis erroribus famosus eandem opinionem suscitare, & propagare frustra conatus est. Nonnisi duos ignobiles suffragatores invenit, quos Photius in sua *Bibliotheca Codd.* 115., & 116. sine nomine memorat. Sed quando sub impio Cerulario Græci consecrationem Latinorum in pane azymo impugnare coeperint, ut argumentum dictum ex Christi institutione resellerent, antiquam, & obsolutam sententiam, quod Christus postremum Pascha non celebraverit, in scenam denuo revocarunt.

Novis hisce Græcorum conatibus Latini omnes restiterunt, usque seculum mos elapsum, in quo Nicolai de Villa Gagnonis, Rhodiensis eques, non minus litteris, quam armis illustris, Græcis hac in parte consensit; quem Salmeron, Vasquezius, Suarez,

rum, qui dicebant, simul cum Evangelio observanda esse legalia; cessante autem illa hæresi, Ecclesiam Romanam ad pristinum mores redisse, sed Græcos servasse fermentatum. Mabillonius in Dissert. *De azymo*, & fermentato Scholasticos excusat, quod a spiritu quibusdam scriptis decepti fuerint. Quantum vero pertinet ad S. Thomam, notare oportet, eum in *Summa Theol. 5. P. qu. 74. art. 4.*, ubi idem argumentum pertrahat, illam historiam penitus omisisse, proculdubio, quia ejus falsitatem olfecerat.

APPENDIX.

Qua ostenditur, Christum Dominum ante passionem suam celebrasse Pascha more Judeorum, adeoque Sacramentum Eucharistiae instituisse in pane azymo (a).

27. Ad hoc demonstrandum satis esse videtur aperire sacros Evangeliorum libros. Matth. enim XXVI. 18. seq. ita res tota describitur: *Prima quatenus die azymorum accesserunt Discipuli ad Iesum*

Mambertus, aliqui acriter impugnarunt. Sed postea eadem sententia placuit M. Ant. de Dominicis Spalatinus Apostatæ; ac deinde Hieronymino Vecchietti Florentino in suo Opere *De anno primitivo ab exordio mundi ad annum Julianum accommodato*. Quod opus a M. Antonio Capello Ord. Seraphici confutatum, ac Roma flaminis damnatum fuit, & auctor nuptio impudentis perpetuo carcere incepit. Vid. Janus Nicius Erythræus in *Pinacoteca n. 114.* Placuit insuper Grotio, ac nonnullis Arminianis, & Socinianis, reclamantibus tamen non solum Catholicis, sed etiam nonnullis Protestantibus, inter quos Sam. Bouchartus in *Hierozoico Lib. II. cap. 50.*, duo Basnagii Samnel, & Jacobus, & Jo. Lighfootus nominari merentur.

Anno autem 1689. prodit in Gallis *Harmonia Evangelica* Bern. Lami celeberrimi Scriptoris ex cœtu Oratoriano, in qua memorata sententia toties refuta ta, ac reprobata novis ministris argumentis apparuit. Eam illico strenue oppugnauit Piennius, Tillemontius, P. Manduit, Hardninus, aliqui doctissimi viri, quibus tunc Gallia abnndabat. Illis tamen fasces non submisit Lanius, sed multis editis responsionibus se impavide defendit, donec aliquos magni nominis suffragatores invenit, scilicet Nicol. Thoynardum in *Harmonia quatuor Evangeliorum*, P. Tournemini in *The-sibus Parisiis vulgatis ann. 1691. & 1692.* & in epist. ad Honoratum a S. Maria, ac demum Angust. Calmet in Dissert. *De ultimo Paschate D. N. J. C.*, quem impugnavit D. Plunyoen.

Nostram vero sententiam præter memoratos Scriptores strenue defendunt P. Honoratus a S. Maria Toin. II. *Animadversionum*, &c. P. Jo. Laurent. Berti Lib. XXXII. *De theol. Disc.* cap. 1., ac nonnulli illustres Dominicanis, Mich. Le-Quien Dissert. VI. *Danascenca*, Jac. Hyac. Serry *Exerc. LI. & LII.* Ign. Hyac. De Graveson *De annis*, & *Myst. Christi* Dissert. XI. eminentissimus Card. Vine. Gotti, tum in Tract. *De Eucharistia*, tum in *Veritate Religionis Christ.* T. IV. P. II. cap. 23., ac postremo Ren. Hyac. Drouven *De Sacrau.* Lib. IV. cap. 2.

sum dicentes: ubi vis paremus tibi comedere Pascha? At Jesus dixit: Ite in civitatem ad quemdam (seu ad talem hominem, qui ab aliquibus putatur fuisse Joannes cognomento Marcus) & dicite ei: Magister dicit: tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum Discipulis meis. Et fecerunt Discipuli, sicut constituit illis Jesus, & paraverunt Pascha. Vespere autem facto discubebat cum duodecim Discipulis suis... Cœnantes autem illis, accepit Jesus panem, &c. Matthæo adamassum consonant alii duo Evangelistæ Marcus, & Lucas, quorum primus adhuc expressius notat primam diem azyinorum, quando Pascha immolabunt. Lucas autem, in qua necesse erat occidi Pascha: quibus verbis apertissime significatur, Christum Dominum, non solum Pascha celebrasse, sed tunc celebrasse, quando Judæi Pascha immolabant, & ea die, qua necesse erat, secundum legem, occidi Pascha; ut nihil disertius desiderari queat. Ex hac autem concordi trium Evangelistarum narratione duo patentissime liquent, primo Christum celebrasse Pascha ante suam passionem, secundo illud celebrasse more Judaico in prima die azymorum, quando scilicet omne fermentatum diligentissime removebatur; ut proinde institutio Eucharistiae nonnisi in pane azymo fieri potuerit.

58. Frustra autem quidam Græci cum Euthymio verba illa prima die azymorum ita accipiunt: appropinquante die azymorum. Frustra inquam. Si enim Christus legem violasset, Paschæ celebrationem anticipando, hoc crimen ipsi objecissent Judæi: neque enim ipsis ignotum esse potuisset post Judæ proditionem.

59. Hæc etiam perpetua fuit Ecclesiæ Romanæ sententia; quamobrem in hymno Corporis Christi canit cum S. Thoma:

In supremæ nocte cœna
Recumbens cum fratribus,
Observata lege plene
Cibis in legalibus,
Cibum turbæ duodenæ
Se dat suis manibus.

Et iterum: Noctis recolitur cœna novissima,
Qua Christus creditur, agnum & azyma
Dedisse fratribus juxta legitima
Priscis indulia Patribus.

Post agnum typicum expletis epulis.

Corpus Dominicum datum Discipulis, &c.

40. Concilium autem Tridentinum Sess. XXII. cap. 1. de Jesu Christo loquens ita pronunciat: Nam celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Israel

(a) Quamquam non admodum repugnaverim iis, qui hanc sententiam contraria menti sapientissimorum Patrum Synodi Tridentinæ saltem temeritatis accusare non dubitant. Sic etiam T. III. p. 12. nra cum Estio, & Nelch. Cano temerariam diximus eorum opinionem, qui Angelos corporeos esse defendere audent, postquam

immolabat, norum instituit Pascha. Quæ verba attendentes nonnulli Theologi corum sententiam, qui negant, Christum postremum Pascha celebrasse, ut hereticum notare non dubitarunt. Ita inter alios Franc. Suarez in 3. P. S. Thonæ q. 50. art. 6. sect. 5. Præstat tamen in censuris ferendis oraculum Ecclesiæ expectare (a).

41. Ceterum notare placet etiam judicium Photii in Bibliotheca Cod. CXVI., ubi postquam reconsuisset librum quendam anonymum, in quo negabatur, Christum Pascha celebrasse eo anno, quo proditus fuit, subdit, Chrysostomum, & Ecclesiam docere, ipsum legitimum Pascha perfecisse, antequam mysticam institueret cœnam. Addo testimonium Jobi Ludolphi, qui Toin. II. Hist. Æthiopum in proœmio refert Abissinos, qui Jacobitarum Patriarchæ Alexandrino subsunt, cum toto anno celebrent in fermentato, tamen Feria quinta majoris Hebdomadæ azymis uti; certe non alia de causa, nisi quia noverunt illa die Christum instituisse Sacramentum Eucharistiae in azymis.

42. Objicunt primo Græci, & qui eis consentiunt, verba S. Joannis cap. XIII. 1. seq. dicentis: Ante diem festum Paschæ sciens Jesus, quia venit hora ejus, &c. & cœna facta, &c. cœnam ergo, in qua Eucharistiae Sacramentum institutum est, Christus cum suis Discipulis peregit ante diem festum Paschæ, scilicet antequam azyma comedenterunt, & proinde in pane fermentato. Secundo idem Evangelista adhuc clarius loquitur cap. XVIII. 28. dicens, Judæos non introisse in prætorium, ne contaminarentur, sed ut manducarent Pascha, nondum ergo azyma Paschalia una cum agno comederant. Tertio idem dilectus Apostolus cap. XIX. 24. addit: Erat autem parascere Paschæ, seu vigilia Paschæ, quando Pilatus Christum condemnavit. Et rursus vers. 51. Julai ergo (quoniam parascere erat) ut non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus ille dies sabbati) rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, & tollerentur: per magnum diem sabbati non potuit indicari, nisi Paschatis festum, quod inciderat in sabbatum. Nondum igitur illa dies illuxerat, qua Judæi Pascha celebrabant, ut proinde nec Christus illud celebrare potuerit.

45. Resp., difficultem semper visam fuisse conciliationem Evangelistæ Joannis cum aliis tribus; unde teste S. Thoma in IV. Dist. XI. qu. 2. art. 2. questiunc. 5. aliqui stolidæ dixerunt, tres Evangelistas falsum scripsisse, & a Joanne fuisse correptos. Alii tamen aliquanto modestius con-

ten-

Patres Concilii IV. Lateranensis eos incorporeos esse senserunt. Sapientissimus Benedictus XIV. De festis D. N. J. C. Lib. I. cap. 6. n. 7. nimis audacem appellat eorum opinionem, qui negant Christum postremum Pascha manducasse.

tenderunt, Joannem ceteris præferendum, qui cum post alios suum Evangelium scriperit, posuit aliorum sensum magis declarare, & determinare. Verumtamen cum tres priores sacri Evangelistæ adeo diserte, & concorditer asserant Christum *prima die azymorum Paschi comedisse*, illa nobis sequenda est notissima regula, ut que obscura sint, per clariora explicemus.

44. Et quidem prima S. Joannis verba *Ante diem Pasche post S. Thom. 5. P. q. 46. art. 9. ad 1.* omnes sere Theologi explicant de die Pasche *naturali*, cum alii Evangelistæ locuti sint de prima die Pasche *sacra*, & *leguli*. Hæc dies sacra incipiebat a primis vesperris, scilicet hora tertia post inerdiem, & in secundis vesperris absolvebatur. Leviticus XXIII. 52. *A vespera usque ad vesperum celebrabit sabbata vestra*, hoc est dies sacros, & solemnes. Itaque dies *prima azymorum*, qua Christus una cum Discipulis agnum Paschalem comedit, incidit in Feria quintam, & hanc accurate notarunt tres Evangelistæ, describentes, quando, quomodo, & ubi Christus Pascha celebraverit. S. Joannes vero intelligendus est de die Paschatis *naturali*, quæ incipiebat a media nocte, & usque ad dimidium alterius noctis protrahebatur; & ante hanc diem naturalem Paschæ, scilicet Feria quinta, Christus Dominus suam cœnam jam pregerat.

45. Neque vero, ut aliqui objicunt, minus proprie locutus est S. Joannes dicens: *ante diem festum Pasche*; quia etiam Scriptura solemnem diem Paschæ vocat lunam XIV. Sie Levit. XXIII. 5. *Decima quarta die mensis ad vesperum, phasæ Domini erit* (& de hac loquuntur Matthæus, Marcus, & Lucas) & *decimaquinta die solemnitas azymorum est*, nempe Paschæ, unde Joannes recte dixit, Christum fecisse cœnam, in qua comedit agnum, *ante diem festum Pasche*, scilicet ante diem naturalem, & civilem. Quod autem solemnitas azymorum appellaretur etiam Pascha, nos docet S. Lucas XXII. 1. inquisiens: *Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur Pascha.*

46. Sunt tamen, qui contendant, *τὸν ἀπό τῆς ἑρτῆς τὸ πάσχα* esse partem primam diei festi Paschæ, quomodo *πρόλογος* est pars orationis, *πρόδρους* pars dominus, &c.; & sic illud *ante diem Pasche* sit pars præcedens ipsam diem, nempe in ipso festi exordio, seu in primis vesperris Paschalis festivitatis. Ita Sam. Bochartus, & nonnulli alii hanc difficultatem expediti.

47. Secundam difficultatem solvit idem Ange-

lius observando, ibi a S. Joanne non sinni *Pascha pro agno Paschali*, qui immolatus, & consumatus iam fuerat luna XIV., idest Feria quinta in vesperris præcedentibus lunam XV., sed intelligi *cibos Paschales*, idest azymos panes, quos oportebat comedendi a mundis. Præter azymos panes toto illo septiduo comedebantur alii victimæ, quæ Deo offerebantur, & quæ ab Hebrewis vocabantur *claviga*. Haec hostiae pacificæ simul cum azymis ab iis comedî non poterant, qui aliqua immunditia legali tenebantur. Diciter enim Levit. VII. 20.: *Anima polluta, quæ elerit de carnis hostice pacificorum .. peribit de populis suis*: ac propterea Judæi noluerant in prætorium introire, ne contaminarentur, sed ut manducarent Pascha. Ita hunc locum intellexit etiam S. Augustinus Tract. CXIV. in Joann. inquisiens: *Dies enim agere cooperant azymorum*. Et rursus observat, eos dixisse Pilato: *Nobis non licet interficere quemquam; propter diei festi sanctitatem, quem celebrare jam cooperant*: certe non alio tempore, quam in vesperris præcedentibus.

48. Quid autem nomine *phase*, seu *Pascha* non solùm significetur *agnus Paschalis*, qui immolabatur, & comedebatur in primis vesperris lunæ XIV., sed etiam venient hostiae pacificæ, quæ toto septiduo immolabantur, & simul cum azymis comedebantur, patet ex Lib. II. Paral. XXX. ubi describitur solemnitas Paschalis celebrata sub piissimo Rege Ezechia. Dicitur enim vers. 21. seq. *Feceruntque Filii Israel .. solemnitatem azymorum septem diebus .. & comedenter septem diebus solemnitatis, immolantes victimas pacificorum*. Id etiam patet ex Deuter. XVI. 2., ubi ita Moyses populo præcepit: *Immolabisque phase Domino Deo tuo de oibis, & de bovis (seu litteraliter ex fonte hebraico) Sacrificabis phase Domino Deo tuo oves, & boves*. Quem locum ita interpretatur Car. Houbigum hebraicæ lingue peritissimus: „Phase hic late sumitur pro victimis, „quæ in Paschate Deo litabantur: quæ victimæ „phase nominantur, quomodo ipse agnus Paschalis, ob transitum, quia in illis commemoratio „est transitus Israelitarum ab Ægypto in deser- „tuin, non secus ac in agno Paschali” (a).

49. Dices primo contra hanc responsionem. Illæ victimæ, quæ appellatae sunt *phase*, erant holocausta, quæ comedî non poterant: non ergo de iis intelligi possunt objecta sancti Joannis verbi.

50. Resp., debuisse quidem in diebus azymorum holocausta offerri ex lege Num. XXVIII. Iata; sed præter illa victimæ quoque pacificæ Deo immolabantur, ut simul cum azymis comedenterentur, & quæ et-

(a) S. Jo. Chrysost. Hom. LXXXVI. in Matth. putavit nomine *Pascha* hoc loco designatum fuisse agnum Paschalem; sed Principes Sacerdotum ira inflammatos in Jesum Christum *Pascha comedere neglexisse*, & propterea noluisse ingredi in prætorium, ut possent alia die Pascha comedere. Hæc sententia singularis hujus

Gazzaniga Theol. Tom. IX.

sancti Patris nolis contraria non est, quibus sufficit ostendere, Jesum Christum agnum Paschalem consumuisse Feria quinta ante suam passionem. Idem tunc sensit Theophilactus, Chrysostomum secutus, qui trumen sine le habitatione affirmit, Christum Pascha suum fecisse die *prima azymorum*.

etiam phase vocatæ sunt, ut constat ex locis mox allatis.

51. Dices secun lo. Non pauci Interpretæ locum Deuter. XVI. sic explicant, ut duo Moyses præcepit mactauda, scilicet phase, seu agnum Paschalem, & postea oves, & boves; unde inferunt, verba S. Joannis, *ut manlucarent Pascha*, non posse intelligi, nisi de agno Paschali, quem Judæi nondum manlucaverant.

52. Resp. primo, cum nostra Vulgata plures versiones conspirare, ut ostendunt Sam. Bouchart, & alii eruditæ scriptores. *Deinde* nomine phase venire non solum agnum Pasehalem, qui in primis vesperis comedebatur, sed etiam victimas pacificæ, quæ in tota illa solemnitate comedebantur, patet ex eodem loco Deuter., ubi cominate 5. subditur: *Non comedes in eo* (vel ut hebraicus textus habet, super eo יְלֹעַ scilicet phase) *panem fermentatum*; nempe præcipitur, ut septiduana sacrificia, quæ indicantur nomine Paschatis, comedantur cum azymis.

53. Tertia difficultas nullo negotio expeditur, observando, parascere ab Hebreis communiter fuisse sumptum pro Feria sexta, seu pro sabbati per vigilio, quia in eo parari debebant, quæ die Sabbati peragere fas non erat. Id Marcus clare exprimit XV. 42. inquiens de die, qua Christus mortuus est: *Erat parascere, quod est ante sabbatum*. Non dicit, quod est ante Pascha, quia Pascha illo anno inciderat in ipsum parascere. Immo & ipse Joannes hoc indicavit, quando dixit, curasse Sacerdotes, *ut non remanerent in cruce corpora sabbato*: parascere ergo, de quo loquitur ibi, non erat parascere Paschæ, sed sabbati. Neque refert, quod S. Evangelista addit: *Parascere Paschæ*; nihil enim aliud significare voluit, quam diem solemnem paschæ eo anno incidisse in Feriam sextam, quæ communiter dicebatur parascere. Sicut nos festum Paschatis, aut Pentecostes dicere solemus Dominicam Paschæ, aut Pentecostes. Vel etiam dictum est parascere Paschæ, quia parascere illud inciderat intra solemnitatem

Paschalem. Ceterum sancti Interpretæ Leine notant, nullibi legi, diem præcedentem Paschæ fuisse appellatum parascere, nisi hoc loco, quia Pascha inciderat in Feriam sextam, communiter dictam parascere.

54. Neque iterum negotium facessat, quod idem Joannes subdit, *Erat magnus ille dies sabbati*. Non enim ita vocatum fuisse illud sabbatum putamus, quod in ipsum prima dies azymorum incidisset; nempe illæ primæ vesperæ, in quibus agnus immolandus, & comedendus erat; sed quod in illud sabbatum inciderit dies secunda naturalis azymorum, quæ ut supra dictum est, incipiebat a media nocte parescere; unde in eo sabbato due concurrebant solemnitates, nempe sabbati, & secundæ diei azymorum, qua offerebantur victimæ pacificæ, & spicarum manipulus; ac proinde illud sabbatum non erat commune, sed ceteris solemnibus, ut merito *magnus dies sabbati* appellari posset. Atque hæc est nobilissimorum Interpretum hujus loci explicatio, quam tamen Petavius *minime tolerabilem* appellare non dubitat.

55. Ipse autem doctissimus vir iis subscriptibit, qui volunt, Christum una cum Discipulis Pascha celebrasse juxta præscriptum legis in vesperis lunæ XIV. mensis; Nisan, Iudeos vero, aut saltem Sacerdotes, Pharisæos, & Scribas illud distolisse in diem sequentem. Quæ sententia, quamvis nololo firmo fundamento innixa, & multis difficultibus obnoxia, nostro systemati non opponitur, qui de hoc tantum solliciti sumes, ut contra Græcos refractarios evincamus, Christum Dominum reipsa postremum Pascha una cum Discipulis celebrasse *prima die azymorum*, adeoque nonnisi in azymis Eucharistiae Sacramentum instituere potuisse. Eamdem cum Petavio sententiam amplexus est, & illustravit noster P. Mich. Le-Quien, contendens, eo anno Αριθμος, idest confusionem, vel dissensionem de legitimo Paschiale consignatio incilisse, ut duobus diebus Pascha immolatum, comedendum fuerit, quod S. Epiphanius invenire videtur (a).

(a) Qui volunt, Christum Pascha celebrasse una die ante Iudeos, in plures sententias dividuntur. Prima est celebris Pauli Burgensis Episcopi in Hispania in comment. ad cap. XXVI. Matth., quem non pauci, nec indocti secuti sunt, ut supra innuimus, contendent, eam fuisse legem, vel consuetudinem introductam, ut quotiescumque duo festa sibi succederent, unum in alterum transferretur, ne populus biduo abstinenſ ab operibus servilibus, nimio incommodo afficeretur: itaque Iudeos transtulisse diem Paschæ in sabbatum, Jesus vero una cum Discipulis legem Mosaicam accurate observasse, celebrando-Pascha Feria quinta, seu Luna XIV. mensis Nisan. Altera sententia est Aegidii Bucherii *De Paschali Judiciorum Cyclo*, & Pezonii ad calcem Evangel. historicæ, Iudeos lunares menses diversimode supponentes, nempe vel a coniunctione lunæ cum sole, vel a prima phase, seu apparitione lunæ, quæ nonnisi die sequenti conspiciebatur; & sic Christum observasse diem XIV. a coniunctione duorum lu-

minarium, Iudeos autem, vel saltem Sacerdotes, & Scribas observasse diem XIV. ab apparitione lunæ, & sic celebrasse Pascha in primis vesperis sabbati. Tertia sententia fuit Jo. Harduini, qui commentus est, Galilæos non convenisse cum Iudeis Jerosolymitanis in die Paschatis determinando, sed una die eos præcessisse: ac propterea Christum una cum Discipulis, qui ex Galilæa erant, Feria quinta ad vesperas agnum Paschalem, & azyma comedisse, Iudeos autem Jerosolymitanos Feria sexta. Facile nobis esset has omnes sententias convellere, cum vel nullis, vel frivilis stent fundamentis. Sed extra aleas vagaremur, cum nobis nil aliud sit constitutum, quam contra Græcos ostendere, Christum Pascha celebrasse, atque in azymis consecrassæ, quod nulla ex allatis tribus sententiis negat. Sententiam Pauli Burgensis, quæ plausibilior visâ est, multis argumentis confutavit noster Dominicus Soto in IV. Sentent. Dist. IX. qu. 1. art. 4.

56. Instit. Idem S. Evangelista Jo. cap. XIII. 27. seq. nobis refert, cum Christus dixisset Iudeo proditori: *Quod facis, sic citius, Discipulos putasse, quod Christus ei iussit, ut ea emeret, quæ opus erant al diem festum.* Nostri ergo in ultima cœna dies festus Paschalis fuerat celebratus; si enim Paschalis solemnitas jam fuisset intenta, id Discipulis in mente venire non potuisse.

57. Resp., potuisse Judam, si voluisse, cœna peracta, illa emere, quæ necessarii erant ad dieum Pasche celebrandum, scilicet hostias pacificas; quandoquidem lege prohibitum non erat, illa emere, quæ al vescendum pertinent Exodi XII. 17.; ac proinde facile id suspicati sunt Discipuli.

58. At vero quomodo, inquit aliqui, potuit Judas tam brevi tempore post cœnam Paschalem Principes Sacerdotum adire, cum eis de precio positionis pacisci, & postea cum cohorte ad Jesum comprehendendum venire? Respondeo, Judain ante cum Principibus Sacerdotum de predicatione iam tractasse, ut proinde post cœnam nihil aliud agendum superesset, quam ipsos monere de occasione jam opportuna.

59. Ob. secundo. In die mortis Jesu multa leguntur facta, quæ quieti diei solemnis Pasche repugnant. Primo enim Iudei in nocte præcedente Jesum in horto Gethsemani per vim comprehensum duxerunt ad Annam, & Caipham, totamque integrum in eo interrogando, calumnianto, atque affligendo insuniperunt; die autem ille lucescente traduxerunt ad Pilatum, magnis clamoribus ejus mortem petentes. Porro eo minus verisimile est, Principes Sacerdotum id ausos fuisse in die solemni Paschæ, cum sciamus, in concilio ab ipsis coacto, ut Jesum dolo tenerent; & occiderent, fuisse decretum, ne hoc fieret in die festo Math. XXVI. 3. Ulterius id confirmatur exemplo Heronis Agrippæ, qui cum comprehendens Petrum, eum servabat in carcere, ut post Pascha eumdem populo produceret Act. XII. 4. seq. Demum non soli Iudei Paschæ solemnitatem violassent, sed etiam Petrus, qui cum gladio secutus est Jesum, & religosi illi Discipuli, Nicodemus, & Joseb ab Arimatæa, qui corpus Jesu obtentum a Pilato e cruce deposuerunt, & syndone eadem die coempta involutum, atque aromatis conditum sepulturæ tradiderunt, ut S. Joannes refert cap. XIX. Piz etiam mulieres ipsa die, qua Christus mortuus est, paraverunt aromata, & unguenta ad ungendum Jesum, LXXX. XXIII.

60. Resp. ad primum, mirum non esse, Iudeos tanto erga Christum odio obsecratos, ut omnia divina, & naturæ jura conculearent, nullam habuisse rationem legis Mosaicæ de quiete in diebus festis servanda. Sic ex Evangelio Joannis VII. 52. scimus, eos in magno festo Scenopœgiæ mississe ministros, ut apprehenderent Jesum, & in festo Eucœniorum tulisse lapides contra eum

Johann. X. 31. Quod si in concilio iniquitatum decreverant, ne Jesus in die festo comprehendetur, non id decreverant propter festi religionem, sed ne tumultus fieret in populo. Quod tamen consilium mutaverunt, oblata ipsis per Iudeos predicationem opportuna occasione comprehendendi Jesum; quod frusta in aliis solemnitatibus facere tentaront. Id observavit etiam Chrysostomus Homil. LXXX. in hunc locum, nempe Iudeorum Principes non Deam timuisse, sed populum; ita tamen inflammatos, postquam proliorem invenerunt, expectare non potuisse, sed ipsa solemnitate Jesum occilisse. His addendum, constitutum fuisse apud Hebreos, ut majorum criminum rei in festis solemnioribus supplicio afficerentur, quando major erat populorum concursus. Sic servati erant in festo Paschatis plectendi duo insignes latrones, qui cum Christo crucifixi fuerunt, & Barabbas latro, quem populus ingratus loco Christi sibi donari petuit.

61. Quod si Herodes aliter se gessit cum Petro, parum interest, tum quia Herodes nihil habebat timendum a plebe, etiamsi diutius Petrum servasset in vinculis; tum etiam quia non adeo vehementi odio flagrabat contra Petrum, quanto Iudei contra Christum. Interea tamen religionem festi & ipse parum curavit, quando Petrum apprehendit iussit in diebus azymorum. Act. XII.

62. Quod additur de Petro, qui gladio armitus secutus est Jesum, non repugnat diei festo, postquam Machabæi decreverant, licitum fuisse se defendere in sabbato. Maltoque minus repugnant pia virorum, ac mulierum erga Christum officia, ut patet exemplo Tobie, qui, ut legitur in ipsius Libro cap. II., in die festo Pentecostes hominem mortuum domum adsportavit, ut postea ejus sepultoram curaret; quod indicat, in diebus festis non fuisse opera charitatis interdicta. Deinde certum est, in festis ipsis solemnioribus non omnia opera fuisse tam severe prohibita, sicut in die sabbati; unde etiam qui Jerusalem veniebant, ut agnum Paschaleum immolarent, & comedenter, poterant sequenti die, quæ erat festum Paschæ, redire in tabernacula sua, Deut. XVI. 17. Immo ne discedamus ab hoc ipso loco, narrat S. Lucas in fine cap. XXIII. mulieres, quæ paraverant aromata, & unguenta in die Paschæ, sabbato siluisse secundum mandatum, & post sabbatum venisse ad monumentum portantes, quæ paraverant aromata. Demum & ipsa imminentis sabbati solemnitas urgebat, ut Jesus de cruce depositus sepulturæ tradiceretur.

63. Ob. tertio. Festum Pentecostes a Iudeis celebrabatur 50. diebus post Pascha. Si ergo illo anno Pascha incidisset in diem Parasceveni, qua Christus crucifixus est, festum Pentecostes debuisse incidere in diem sabbati: atqui tamen vetus, & constans est omnium opinio, Pentecostes festum incidisse in diem Dominicam, atque in die Dominicæ Spiritum sanctum super Apostolos descendisse.

se: ergo &c. Atque hoc maxime argumento triumphant Lanius, Thoynardus, & Calmetus.

64. Hanc difficultatem duo doctissimi Purpurati, Baronius ad an. 54. n. 259., & Bellarminus Lib. IV. *De Euch.* cap. 9., ac Lib. III. *De Ecclesia triumphante* versus finem, solvunt, observantes, eo anno numerationem 50. dierum non incepisse a die secunda azymorum, sed a tertia, quia secunda dies inciderat in sabbatum, quo non licet messes colligere, ut earum manipuli in templo offerrentur. Unde Levit. XXIII. 15. in præceptum erat: *Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulisti manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, idest quinquaginta dies.* Et Deut. XVI. 9. *Septem hebdomadas numerabis tibi ab illa die, qua falcem in segetem miseris.* Et sic omnia simul consonant, Christum Dominum pascha celebrasse prima die azymorum, passum esse die paschatis, & festum Pentecostes fuisse in die Dominicæ celebratum. Atque haic responsioni, tamquam solidiori innitendum censemus.

65. Sed non desunt, qui cum Sain. Bocharto negant, festum Pentecostes incidisse eo anno in diem Dominicam, indeque ortam consuetudinem Ecclesiæ celebrandi diem festum in Dominicæ; hanc enim consuetudinem potius repetendam volunt ex lege lata contra Quartodecimanos celebrandi pascha non in ipsa luna XIV. Martii, ut eam celebrant Hebræi, sed in Dominicæ proxime subsequenti; unde factum est, ut etiam festum Pentecostes debuerit celebrari in Dominicæ.

66. Alii autem duplicem eo anno distinguunt Pentecosten, alteram Judaicam, quæ incidit in sabbatum, alteram Christianam, quæ incidit in Dominicam, numerando scilicet 50. dies, non a paschate Iudeorum, sed a Christi resurrectione, quæ fuit prima die post sabbatum, nempe Dominicæ.

67. Alii festum Pentecostes incidisse volunt in diem sabbati, illapsum vero Spiritus sancti in Discipulos in diem sequentem, nempe Dominicam. Verba autem S. Lucæ Act. II. 1. *Cum completerentur dies Pentecostes, ex Græco textu expliqiant de tempore præterito: Cum completi essent &c.* Textus græcus sic habet: *ἐν τῷ συμπλήρωσθαι τὸν ἡμέραν τῆς πεντηκοντῆς: In compleri diem Pentecostes;* quo potest significari etiam tempus præteritum, *cum completus esset dies Pentecostes.* Reipsa duo veteres Interpretes, Syrus, & Arabs, ita verterunt: *Quum igitur impletus esset dies Pentecostes, nempe Iudaicæ, quæ, ut diximus, inciderat in sabbatum.*

68. Demum sunt, qui negant, antiquam esse illam traditionem, quod Spiritus sanctus descendit super Apostolos in die Dominicæ: eam enim inniti observant potissimum Constitutionibus S. Clementis, quarum non magna est aquid eruditos auctoritas, & Serin. S. Augustini CLIV., quem

accuratissimi Patrer Maurini inter apocryphos rejecerunt. Cum autem ipsis opponitur auctoritas S. Leonis magni in Serm. I. & II. *De Pentecoste*, & in Epist. IX. ad Dioscorum (alias 81.), fidenter respondent, S. Leonem, qui floruit Sæc. V., idoneum prisæ traditiois testem non esse; quasi vero magius hic Ecclesiæ Pontifex antiquam traditionem compertam habere non potuerit. Legi meretur sapientissimus Benedictus XIV. in Ope- re *De Festis D. N. J. C.* Lib. I. cap. 11., ubi sui Prædecessoris vindicias agit.

69. *Inst. tertio.* Antiqua olim fuit in utraque Ecclesia consuetudo jejunandi feria IV. in memoriā concilii habitū a Principibus Sacerdotum comprehendi Jesum, & infamis prodictionis Judæ, ut refert S. Augustinus Epist. XXXV. ad Casulanum cap. 15.; atqui hoc infame concilium celebratum fuit biduo ante Pascha; quod colligitur ex Matth. XXVI. 2., ubi referuntur verba Christi ad discipulos: *Scitis, quia post biduum pascha fiet;* & postea immideat subditur: *Tunc congregati sunt Principes Sacerdotum &c.* enī concordat Marcus XIV. 1. inquiens: *Erat autem pascha, & azyma post biduum, & quærebant summi Sacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent.* Christi ergo comprehensio, quæ facta est feria quinta nocte concubia, præcessit pascha, quod debuit incidere in feriam sextam, si biduo post illud nefarium concilium esse debebat.

70. Ulterius. S. Joannes cap. XII. refert, Jesum venisse Bethaniam *ante sex dies Paschæ:* hoc autem inter esse non potuit in sabbato, lege id vetata: ergo in die Dominicæ. Cum igitur adhuc superessent *sex dies*, Pascha debuit incidere in feriam sextam, qua Jesus passus & mortuus est, ut proinde illud comedere non potuerit.

71. *Tertio.* Huic sententiæ suffragatur nonnullorum veterum Patrum auctoritas, qui diserte negant, postremum pascha esse a Christo celebratum; cuius rei hanc non ineptam rationem reddit, quia ipse erat verum pascha pro peccatis nostris immolandum, eujus totius pascha non nisi umbra erat, & figura. Reipsa, Deo sic disponente, Christus mortuus est luna XIV. in vespere præcedentibus lunam XV., quo tempore pascha Mosaicum mactandum erat. Veteres Patres, qui citantur, sunt Victor Antiochenus scriptor sæc. V., Epiphanius in *Panario Hær.* LII.; *Præfatio Chronicæ Alexandrini*, quæ tribuitur Petro ejusdem urbis Episcopo; Auctor item ejusdem Chronicæ, qui laudat testimonium S. Hyppoliti Martyris, asserentis contra Quartodecimanos, Jesum Christum a legali paschate degustando prohibuit fuisse; *Fragmentum Apollinaris Episcopi Hierapolitani*; Auctor *Quæst. ad orthodoxos* quæst. 65., Enthymius in *Comment.* ad Matth., ubi vult Christum pascha quidem celebrasse, sed Luna XIII., & Eucharistiam consecrasse in pane fermentato. Mitto alios Græcos recentiores, & schismatics, quos Calmetus nescio quo jure oppone-

re non dubitavit universali plane traditioni, cui inuititur communis opinio, Christus debito tempore agnum paschalem, & azymos panes ex ritu Judaico comedisse.

72. Resp. ad *primum* cum laud. S. P. Augustino, *biduum* esse computandum a feria quarta mane usque ad eam noctem, qua traditus est Jesus, quæ jam ad parasceven, *qui dies passionis ejus fuit, pertinebat*. Et mirum est contra nos allegari S. Doctorem, ubi diserte asserit, Christum manducasse pascha cum discipulis suis feria quinta ad Vesperam, qui dies, inquit, *primus azymorum fuit a vespera incipiens*. Deinde quavis hæc duo ab Evangelistis simul conjungantur, scilicet prædictio Jesu Christi futuræ suæ necis post *biduum*, & collectio diabolici concilii ad perendum Jesum, non sequitur, utrumque accurate eodem tempore contigisse. Evangelistæ enim facile hæc duo simul conjungere potuerunt, quavis inter se aliquo exiguo temporis intervallo distarent. Quod igitur Christus prædixit: *Post biduum pascha fiet &c.* debet assignari ferie tertiae, quod autem sequitur, *Tunc congregati sunt Principes Sacerdotum &c.* potest sine ullo incommodo intelligi de feria quarta sequenti.

73. Altera objectio facile dispungitur. Nam *primo* lex sabbati brevia itinera non vetabat, cujusmodi erat iter a Jerusalem usque Bethaniam; præcipue quia potuit Jesus hoc iter post vesperas sabbati peragere. Certe consuetudo universæ Ecclesiæ celebrandi festum *Palmarum* die Dominica ante Pascha, ostendit Christum juxta communem opinionem pernoctasse in Bethania die sabbati, deinde sequenti die venisse in Ierusalem, ubi a plebe triumphali more cum rainis olivarum exceptus fuit. Deinde nil vetat, ut Joannes intelligatur de die paschatis naturali, quæ incidit in feriam sextam. Christus autem pascha celebraverat in primis vesperis hujus solemnitatis, nempe feria quinta; quemadmodum supra n. 44. explicatum est.

74. Quod postremo loco objectum fuit, ideo inservium est, ut ipse Galinetus, magnus adversæ sententie patronus, fateri debuerit, *receptam apul utramque Ecclesiam, Græcam scilicet, Romanamque, sententiam tenere, celebratum a Jesus una cum discipulis legale pascha vesperis feriae quintæ die 14. Nisan*, tum vero altera die 15. ejusdem mensis suppicio crucis affectum interisse. Cœptum inde in Ecclesia latina morem pane azymo conficiendi mysteria &c. Idemque confessus antea fuerat Bern. Lami in sua *Prefat.* sibi adaptans illud dictum de Ismaele: *Manus ejus contra omnes, & manus omnium contra eum*.

75. Quæ autem allegantur veterum Patrum testimonia, si vel leviter excutiantur, statim corrumpunt. Victor ille Antiochenus Presbyter ignotus ferme est, nulliusque auctoritatis. Epiphanius tantummodo vult, Judæorum plerosque, & cum iis Jesum pascha celebrasse *biduo*, ante alios: quæ opinio etiam si vera esset, nobis minime adversa-

retur, qui solum contendimus, Christum ante suam passionem postremum pascha cum discipulis suis in azymis celebrasse. Sed illa opinio nullum suffragatore invenit. *Prefatio Chronicæ Alexandrinæ*, sicut & *Chronicum ipsum*, opus est suppositum, & magno illi Petro Alexandrino Episcopo, qui S. Athanasium præcessit, longe posterioris, ut ostendit Tillemontius Tom. I. & II. *Monumentorum*. Atque hoc ipsum dicendum est de excerptis ex S. Hippolito, & ex Apollinari, quæ ob maximam suppositionis suspitionem communiter a Criticis exploduntur. Alit item Scriptores nec auctoritate, nec numero cum iis conferri merentur, qui communem Ecclesiæ sententiam diserte confirmant, ut sunt Origenes Tract. XXXV. in Matth., Epiphanius *Hæresi* XXX. S. Jo. Chrysostomus Hom. LXXXI. in Matth., aliisque, quorum testimonia coacervare supervacaneum ducimus, cum nec adversarii id audeant inficiari.

76. Non multi autem ponderis est illa ratio, Christum propterea mori debuisse ea ipsa hora, quæ agnus paschalis immolabatur, quia hæc immolatio erat typus, & figura Christi mortis. Neque enim necesse erat, ut accurate etiam tempus typi responderet antitypo; sed satis erat, ut quemadmodum agnus immolabatur in memoriam liberationis populi Hebræi a servitute Pharaonis, ita Christus immolareetur pro liberatione omnium a servitute dæmonis.

77. Iust. S. Irenæus Lib. IV. cap. 25. dicit, Christi passionem fuisse a Moyse prædictam, quantum ad diem, & horam, scilicet ipsum esse immolandum in die Paschæ ad vesperam. Significat ergo, Christum fuisse mortuum luna XIV. ad vesperam, quando scilicet agnus immolari debebat: non itaque potuit Christus ante passionem pascha celebrare. Secundo simile quid habet Tertullianus in Lib. contra Judæos, Moysen scilicet prophetasse, eos Christum esse interempturos, *cum omne vulgus filiorum Israel ad vesperam agnum esset immolaturum*. Tertio S. Epiphanius *Hæresi* I. Oportebat, inquit, Christum immolari in XIV. die secundum legem: ergo in ipsa die, qua comedebatur agnus paschalis. Quarto S. Augustinus Lib. III. *De consensu Evangelistarum* cap. 15. refert quorundam sententiam, quod in anno emortuali Jesu Christi pascha inciderit in sabbatu, & ideo diem, qua Christus mortuus est, fuisse appellatum *parasceve Paschæ*. Idemque habet Vener. Beda in cap. XIX. Jo. Rorsus idem Augustinus Tract. CXX. in Jo. dicit, Judæos errasse Christum sepulturæ tradi in Parasceve propter cœnam puram, quam manducare debebant, scilicet cœnam paschalem; quod iterum exscriptis Beda loco cit.

78. Resp. ad *primum*, recte dici ab Irenæo Christum oecisum in paschate, quia vere obiit in ipsa die Paschæ, non quidem in primis vesperis, quando agnus immolabatur, sed in secundis vesperis, ut saepius iam explicatum est.

79. Tertullianus pariter vere dicere potuit Iesum Christum fuisse ea die occisum, qua Judæi agnum immolabant, quia illa dies paschæ durabat a primis vesperris usque ad secundas.

80. Ad tertium, si totus contextus Epiphanius expendatur, facile constabit, eum loqui de immolatione agni, qui typus erat immolationis Christi. Ceterum de ipso Christo aliter loquitur.

81. S. Augustinus loco cit. *de consensu Evangelist.* n. 50. aliorum sententiam exponit, quoniam ipse non probat, scilicet diem, qua Christus crucifixus est, dictam esse *parasceve paschæ* Iudeorum, non Christianorum, quia illud parasceve, seu præparatio mortis Christi jam nocte præcedente incepérat. Solum vult, etiam in hac sententiâ verum esse quod dicit Marcus, Christum fuisse crucifixum hora tertia parasceve, de quo solum ibi sollicitus erat S. Doctor, ut Marcum conciliaret cum Joanne, quorum primus dixerat, Christum fuisse crucifixum hora tertia, Joannes vero hora sexta. In altero autem loco nihil aliud dicit S. Doctor, quam cœnam parasceve fuisse ab Hebreis *cœnam puram vocatam*.

82. Solent Græci etiam auctoritatem S. Joann. Damasceni nobis objicere propter duo opuscula de *Azymis*, in quibus aperte negatur, Christum comedisse Mosaicum pascha ipso pridie, quam patet. Sed doctissimus P. Michael Le Quien Dissert. Damascenica *De azymis* luculentiter ostendit, nrumque opusculum esse apocryphum, & Damasceno contrarium, qui Lib. IV. *De fide orthod.* cap. 15. Christum cum discipulis suis *vetus pascha manducasse*, diserte asserit.

83. Supersunt demum leves quædam difficultates expedienda. Primo agnus paschalis debebat in templo offerri; unde Josephus Lib. VII. *De bello Jul.* cap. 17. narrat, cum Cestius scire cuperet, quanta esset in Palæstina Iudeorum multitudo, curasse numerari agnos in paschate immolatos: nam ex eorum numero poterat facile comedentium calculus iniri; fuisse autem eo anno immolata agnorum millia 250. Præterea Christus in cœna discubuisse dicitur; agnus autem paschalis debebat a stantibus comedì.

84. Resp., omissa eorum opinione, qui dicunt, agnum paschalem non in templo, sed in privatis dominibus debuisse immolari (de qua videri potest i. oster Dronyen *De re Sacram.* Lib. IV. quæst. 5. cap. 2. §. 3.) respondeo, dubitandum minime esse, hanc etiam cæremoniā fuisse accurate a Christo observatam quamquam eam recensere sacri Scriptores necessarium non duxerint; & probabiliter id a Patrefamilias, apud quem Christus cum Discipulis fecit paschia, præstitum jam fuerat.

85. Similiter etiam Christus potuit juxta legem stando agnum comedere, & postea discubendo cœnam peragere. Quinquam multi Interpretes eam legem Mosiacam nonnisi pro prima cœna in Ægypto latam fuisse putant, in qua Hebrei debent esse ad imminens iter parati.

Quæres primo, an tota Ecclesia Orientalis azynum panem excludat?

86. Resp., Arininos, & Maronitas azymis ut in sacrosancto Missæ sacrificio. De primis id testatur Demetrios Cizicenus in Tract. *De hæresi Jacobitarum* (quem noster Franc. Combesius latitatem donatum publici juris fecit) inquisiens: *Oblationem faciunt azymum, quia quem Christus panem discipulis tribuit in cena mystica, azymi erat.* Etiam Nicephorus Callistus Lib. VIII. *Hist. Eccl.* cap. 55. de iisdem dicit: *Azymo, non pane uituntur.* De Maronitis idipsum asserit, & probat Joan. Morinus in *Præfat.* ad Maronitam ordinations.

Quæres secundo, an liceat promiscue azymo, aut fermentato pane, in sacrosancto Missæ sacrificio uti?

87. Resp. negative: nam summus Pontifex Benedictus XIV. in sua Constit. super ritibus Græcorum §. VI. n. 10. ita præcipit: *Cum in sacro Generali Florentino Concilio præscriptum sit, ut unusquisque Sacerdos Eucharistiam juxta Ecclesiæ suæ ritum, sive latinæ, sive græcæ, in azymo, seu fermentato conficeret debat, vetitumque a summis Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, ne latinus Sacerdos græco ritu, aut græcus latino utatur, districtius inhibemus, etiam sub penit perpetual suspensionis a Divinis, ne Presbyteri Græci latino more, & Latini græco ritu sub quovis licentiarum, & facultatum Missas, & alia divina officia Græci latino more, & Latini græco ritu celebrandi ab Apostolica Sede, vel ejus Legatis, ac etiam majori Pénitentiario pro tempore existente obtentarum prætextu, Missam, & alia divina officia celedrare, vel celebrari facere præsumant.*

88. Idipsum multo antea tradiderat noster S. Magister 3. P. quæst. 74. art. 4. ubi postquam docuisset, non esse de necessitate Sacraementi, quod panis sit azymus, vel fermentatus, quia in utroque confici potest, subdit: *Conveniens autem est, ut unusquisque servet ritum suæ Ecclesiæ in Sacramenti celebratione Unde sicut peccat Presbyter in Ecclesia Latinorum celebrans de pane fermentato, ita peccaret Presbyter græcus in Ecclesia Græcorum celebrans de pane azymo, quasi pervertens Ecclesiæ suæ ritum.*

89. Idem summus Pontifex Benedictus prohibuit, ne Parochi latini suis Ciboris Pyxidem cum particulis sub specie fermentati pro communione Græcorum, aut Græci sub specie azymi pro communione Latinorum retineant: *cum unusquisque Sacerdos nonnisi in suo sive græco, sive latino ritu Eucharistiam fidelibus porrigeret debat.* Prohibuit item laicis Latinis communionem a Græcis Presbyteris sub specie fermentati recipere. Græcis tamen laicis permittit, ut ubi parochiam Græcam non habent, possint, si velint, in Ecclesia latina Eucharistiam sub specie azymi a litinis Sacerdotibus sumere.

Queres tertio, an reprehendi possit consuetudo Ecclesice latine, adhibendi parvas, exiles, ac rotundas hostiolas in consecratione Eucharistiae?

90. Resp., id ausos esse non paucos Novatores, tam Lutheranos, quam Calvinistas, qui per contemptum eas vocant *hostias nummularias, minutas nummarias, lentorem viscosum, nebulas, & spumam panis*. Eadem reicit Ger. Jo. Vossius in Disp. XIX. primo, quia sis usus non est Christus: secundo, quia non representant analogiam inter signum, & signatum; neque enim eam nutritionem corporalem exhibent, quae sit signum nutritionis spiritualis: tertio, quia nec possunt vere, & proprie panis appellari, cum non habeat partes panis integrantes, scilicet nec inferiorem, sive basim, nec superiorem seu crustam, nec interiorum nempe medullam, nec subigantur, aut coquantur ad modum, quo pincitur panis a pistoribus; denum, quia eamdem usum a mille annis ignoravit Ecclesia.

91. Sed haec rationes exigui admodum momenti sunt. Nam quantum ad Christi institutionem, ipsi Calvinistae, & Lutherani moderatores fatentur, nihil aliud voluisse Christum nobis praecipere, quam hujus Sacramenti materiam esse paneum triticeum. Ita & nos exemplo Christi usi sumus ad evincendum, posse Eucharistiam consecrari in pane azymo; non tamen inde intelimus, validam non esse consecrationem in pane fermentato.

92. Secunda, & tertia ratio prorsus insinuasunt; cum ut supra n. 25, probatum est, panis azymus sit verus panis, & nutritioni aptissimus; unde potest spiritualem nutritionem non minus, quam alius panis repraesentare. Neque interest, quod non pincatur, nec coquatur, nec habeat partes integrantes sicut alius panis; sufficit, quod verus sit panis ex farina, & aqua compactus, ac igne coctus.

93. Postrema difficultas majoris est momenti; neque enim in promptu est determinare, quomodo, & quando haec forma, & exilitos hostiarum incepit. Antiquus certe fuit mos, ut non panis quicunque a fidelibus oblati in sacrificio altaris adhiberetur, sed potius a fidelibus acceptaretur farina, ex qua panis pro sacrificio preparabatur. Olim, inquit Honorius Augustodunensis Scriptor XII. saeculi in Gemma animae cap. 58., Olim Sacerdotes a singulis domibus, & familiis furnam accipiebant, & inde Dominicum panem faciebant, quem pro populo offerebant. Conficie-

batur autem hic panis summa diligentia, ac devotione vel ab ipsis Sacerdotibus, aut Clericis, vel a sacris Virginibus, aut piis Matronis.

94. Has hostias fuisse saeculo VI. nostris multo grandiores, colligitur ex Gardinii Humberto, qui in sua azymorum defensione dicebat, ex Oblatis, nempe hostiis, post consecrationem fractis cum populo communicari; unde hostias grandiores fuisse oportet pro numero communicantium dividendas. Ut vero notat laud. mox Honorius, cum postea cœperit populus raro communicare, etiam hostiae minoris magnitudinis fieri cœptæ sunt, ut denarii formam non excederent. Ceterum fateri oportet cum eruditio P. Franc. Berlendo in Tract. De oblationibus a l altare, determinari non posse tempus, quo cœptum est adhiberi in Eucharistia hostias ex subtilissima materia, quæ non in clibanio coquuntur, sed ferro ignito parantur. Internum nihil prorsus refert, sive antiquitus mos iste invaluerit, sive serius introductus fuerit: potuit enim Ecclesia illum jore suo adoptare, tum pro majori Sacramenti reverentia, ut scilicet fragmenta non facile decident, tum pro communicantium commido, quibus olim particulae ex majori hostia recisæ distribuebantur; unde nunc etiam particulae nomen servatum est pro iis minoribus hostiis, quæ pro communione fidelium consecrantur.

CAPUT III.

De aqua, quæ vino ante consecrationem permiscetur.

95. Tria in hoc capite, præente Angelico Praeceptore, nobis exponenda sunt, nempe primo esse præceptum in Eucharistico sacrificio admiscendi vino paululum aquæ; secundo hoc præceptum non esse divinum, sed Ecclesiasticum, ita ut sine illa admixtione sit quidem illicita, validata tamen consecratio calicis: tertio, aquam illam ita admixtam converti in sanguinem Christi. Sit itaque

PROPOSITIO I.

Præceptum est, ut in consecratione calicis paululum aquæ vino admisceatur (a).

96. Hanc propositionem probat Angelicus 3. P. qu. 74. art. 6. „primo quidem ex Christi insti-

tu-
in urbe Manascherti definit, unam in Christo esse naturam, voluntatem unam, operationem unam, & esse a sacris auferenda fermentum, & aquam. Hunc Armenorum errorum damnavit Synodus Trullanæ can. 3. In eo tamen illos obstinate perseverasse, colligitur ex Instructione Eugenii IV. qua jussit, ut Armeni secundum universo orbe Christiano conformem, & eorum Sacerdotes in calicis oblatione paululum aquæ admisceant vi-

a) Primi, qui hanc mixtionem sustulerint, fuerunt Monophysiti, quos Anistasius Sinaita in Odes, vinum merum sine aqua offrire testatur, ut exinde reprehendatur confiteri, Christum nuda, & simplici Deitate constare. Ideum tradit Nicephorus Lib. XVIII. Histor. cap. 53. Ab his edicti fuere Armeni, ad exclusendum aquam a sacrificio Missæ: nam ut referunt auctor P. Calanum Theatinum Tom. 1., Jo. Oiniensis Patriarcha exacta Synodo Armenorum, & Assyriorum

stitutione: probabilitate euim creditur, quod Dominus hoc Sacramentum instituerit in vino aqua permixto, secundum morem illius terrae; unde & Prov. IX. 5. dicitur: *Bibite vinum, quod miscevi vobis.* Secundo, quia hoc convenit representationi Dominicæ passionis: unde dicit Alexander I. Papa (Distinet. II. De Consecr. cap. 1. *Sacramentorum*): *Non debet in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum; quia utrumque ex latere ejus in passione sua profluxisse legitur.* Tertio, quia hoc convenit ad significandum effectum hujus Sacramenti, qui est unio populi Christiani ad Christum. Quarto, quia hoc competit ad ultimum effectum hujus Sacramenti, qui est introitus ad vitam æternam; unde Ambrosius dicit in Lib. V. *De Sacram.* cap. 1. *Redundat aqua in calicem, & salit in si-iam tam æternam.*

97. Tres priores rationes attulit etiam sacrosancta Trident. Synodus Sess. XXII. cap. 7. inquiens: *Monet deinde S. Synodus, præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam sino in calice offerendo miscerent, tum quod Christum Domini num ita fecisse credatur; tum etiam quia ex latere ejus aqua simul cum sanguine exierit, quod Sacramentum hac mixtione recolitur; & cum aquæ in Apocalypsi B. Joannis populi dicuntur, ipsius populi filialis cum capite Christo unio representatur.* Deinde vero in can. 9. ita definit: *Si quis dixerit aquam non miscendam vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.*

98. Frustra autem Ger. Jo. Vossius ineptis cavillationibus has symbolicas rationes explodere nititur; *primum*, quia exemplum Christi incertum est, Scriptoribus sacris silentibus, & quia etiam desumptum est ex vinis Orientalibus, quæ cum fortiora sint, aqua temperari postulant, quod proinde exemplum ad nostra vina leviora trahi non potest, in quam rem adducit auctoritate Durandi a S. Porciano, qui in IV. Dist. XI. quæst. 5. haec primam congruitatem ex Christi exemplo, ut minus aptam, rejecit. *Secundum* rationem expludit Vossius, quia sancti Patres per aquam ex latere Christi defluxam intelligent Sacramentum baptismi. *Tertiæ* rationem infirmam putat, quia est symbolica: & symbolica Theologia non est argumentativa.

stinianus ad can. 23. Concilii Trullani. Idem error fuit Græcis objectus ad Innocentio III. Lib. IV. *De sacrificio Missæ* cap. 32., a Guidone Carmelita in Catalogo heresum, ab Alfonso de Castro, & nonnullis Scholasticis, auctoritate Magistri sententiarum deceptis; sed immerito, ut ostendit Jac. Goarius in not. ad Liturgiam Chrysostomi. Inno laud. mox Engenius IV. asserere non dubitavit, *Romanam Ecclesiam, & antiquas omnes tum Latinorum, tum Græcorum Ecclesias semper in sacrificio obtulisse vinum aqua temperatum.*

99. Sed non opus est multa attentione, ut cognoscamus, has esse meras nugas ex vitilitigandi prurigine ortas. Nam quantum ad primam, quamvis lateamur in Scripturis aperte non exprimi, Christum usq[ue]n fuisse in institutione hujus Sacramenti vino aqua temperato, id tamen habemus ex veteri traditione; unde enim hic mos, qui in Ecclesia, fatentibus ipsis adversariis, est antiquissimus, oriri potuit, nisi ab exemplo Christi, & Apostolorum? S. Iræneus Lib. IV. cap. 55. de prima institutione loquens hæc habet: *Accipiens Dominus panem, suum esse corpus confitebatur, & temperamentum calicis, suum sanguinem confirmavit.* Et iterum Lib. V. cap. 2. Quando, inquit, *mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia Sanguinis, & Corpus Christi* (a). Nemo autem ex antiquis illam rationem indigitavit, hoc factum fuisse a Christo, vel ab Apostolis, quia vina erant nimis fortia, ut propterea necesse fuerit aquæ mixtione eorumdem vim retinendare. Quæ ratio etiam ridicula esset ex alio capite, quod vinum Eucharisticum in tam modica quantitate sumatur, ut nihil ab ejus nativa vi metuendum sit.

100. Multo facilius exsusflatur alia Vossii cavillatio. Quid enim refert, quod aliquando Patres per aquam ex latere Christi defluxam intellexerint Sacramentum baptismi? Annon potuerunt etiam asserere, aquam in calice vino mixtam repræsentare mixtionem aquæ, & sanguinis, quæ ex Christi latere prodivit? Quanta est repugnantia, ut eadem res plura, & diversa, non tamen contraria, repræsentet? Græci ut hoc expressius indicent, lanceola panem transfigunt dicentes: *Unus militum lancea latus ejus aperuit, statimque exivit sanguis, & aqua;* atque interea Diaconus aquam in calicem infundit.

101. Tertia demum ratio, ait Vossius, est *symbolica*, adeoque nihil probat. Sed quis unquam assernit, hanc rationem fuisse a S. Thoma, & a Patribus Trident., ut demonstrativam exhibitam ad probandum, aquam esse vino miscendam? Id evincitur ex veteri Ecclesiæ consuetudine, & postea hujus consuetudinis mystica, & rationabilis causa assertur. Ceterum S. Cyprianus Epist. LXIII. ad Gæcilium Videmus, inquit, *in aqua populum intelligi, in vino ostendit sanguinem Christi.* Quando autem in calice aqua vino miscetur, Christo populus adunatur &c. (b).

102.

Nostri Novatores hanc multum videntur hac de re solliciti, quamvis olim Lutherus contra Henricum VIII. scribens, mixtionem aquæ cum vino appellaverit *humum pigmentum*.

(a) Solet asserri etiam S. Hieronymus in cap. XIV. S. Marci dicens: *Format Christus sanguinem suum in calice vino, & aqua mixtis.* Sed ille commentarius in novissimis editionibus Martianæ, & Valarsii, ut spurius, rejectus est.

(b) Benedictus XIV. *De Sacros. Missæ sacrificio* c.

102. Hæc porro Ecclesiæ consuetudo constat primo ex Constitutionibus vulgo Apostolicis, in quibus Lib. VIII. cap. 17. de Christo dicitur: *Miscens calicem ex vino, & aqua &c.* Deinde ex pervertitis liturgiis, ut sunt illæ S. Basiliæ, S. Cyrilli, & S. Joannis Chrysostomii, quæ in usu sunt apud Græcos; tum ex aliis S. Jacobi, & S. Marci, quæ quamquam falso illorum nomen præferant, sunt tamen admodum antiquæ. Eruditissimus Renaudotius in *Collect. Liturgiar. Orientalium* pag. 194. de aquæ mixtione loquens, *quam, inquit, omnes ecclesiastice Orientalium leges prescribunt.*

103. Secundo id etiam constat ex veteribus Patribus: nam Sanctus Justinus Martyr in *Apologia II.* quondam Eucharisticæ mensæ ritus memorans, *Deinde, ait, ei qui fratribus praest, offertur panis & poculum aquæ, & vini, & subinde: Panis offertur, & vinum, & aqua.* Irenæi testimoniū supra attulimus. Plura in rem nostram habet S. Cyprianus Epist. LXIII. ad Cœciliūm, ubi disputans contra Aquarios: *In sacrificando calice Domini, inquit, offerri aqua sola non potest, quoniam nec vinum solum potest.* Et postea adaptat mixtioni aquæ in calice illud propheticum: *Bibite vinum, quo l miscui vobis.* Ab aliis recensendis otium nobis faciunt moderni Sectarii, qui negare non possunt, consuetudinem admiscendi aquam cum vino in altari esse perantiquam, eam tamen ut *aliaphoram* habent, vel etiam ut *humanum convinentum* rejiciunt, solita nempe audaci libertate non solum præsentem, sed etiam antiquam Ecclesiam contemnunt.

104. Objiciuntur verba can. 4. Concilii Aureliensis celebrati anno 541., in quo statuitur, *ut nullus in oblationibus sacri calicis, nisi quod fructu vineæ speratur, & hoc sine aqua mixtum, offerre præsumat.*

105. Resp., ita quidem legi in veteribus editionibus, sed inendose; & legendum esse, dempta particula *sine, & hoc aqua mixtum:* ut legerunt Collectores conciliorum. Vossius hanc inversimiliter putat, Librariorum incuria fuisse positam particulam negativam *sine loco particulae nisi, & legi debere:* & hoc *nisi aqua mixtum;* qui error Librarii facile contingere potuit, propter litterarum similitudinem.

PROPOSITIO II.

Permixtio aqua cum vino non est necessaria, ut valle Sacramentum Eucharisticæ conficiatur (a).

106. Prob. a S. Thoma art. 7. auctoritate S. Cypriani, qui in laud. Epist. ad Cœciliūm, postquam dixisset, aquam esse vino in calice exemplo Christi adiniscendam, subdit; *Si aliquis de antecessoribus nostris, vel ignoranter, vel simpliciter non hoc observavit, potest simplicitati ejus veniam concedi.* Si autem, subdit Angelicus, aqua esset de necessitate Sacramenti, sicut est vinum, vel panis, non fuisse ille error tolerabilis.

107. Hoc arguento communiter post S. Thomam usi sunt Theologi, quibus tamen non subserbit Gaspar Juenin, qui putat, S. Martyrem eo loci non fuisse sollicitum de aqua vino miscenda, sed solum de vini usu, quem ignavi quidam Sacerdotes omittebant, propter persecutionis metum. Veruntamen ex hoc non evincitur, S. Cyprianum etiam de aquæ mixtione non fuisse locutum, quamquam eam nolle præcepti esse divini; quia facere oportet, quod Christus fecit, & quod faciendum esse manavit; nullibi vero hauc mixtionem præcepisse legitur.

108. Sed quid alii argumentis opus est, cum Ecclesia ipsa id declaraverit? Nam Synodus Tridentina superius nu. 97. laudata expresse asserit, præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent, Catechismos antem Romanus optimus ejusdem Synodi interpres P. II. cap. 4. num. 97. ita declarat: „*Sed quamvis aquæ admiscendæ rationes ita graves sint, ut eam sine mortali peccato præterimit, tere non licet, ea tamen si desit, Sacramentum constare potest....*” Hajus igitur Sacramenti hæc duo tantum elementa sunt; ac merito pluribus decretis sanctum est, ne quid aliud præter patrem, & vinum, quod nonnulli facere non verebantur, offerte licet (b)“.

109. Obj. primo. S. Cyprianus laud. mox Epist. LXIII. ad Cœciliūm, *Calix Domini*, inquit, *non est aqua sola, & vinum solum, nisi utrumque misceatur, quoniam nec Corpus Domini potest es-*

miri cum Ecclesia Romana petebant concedi posset, ut calici non admiserent aquam, respondit negative, pluribus de causis, quatuor quarta hæc erat, quia semper Armeni petiverunt a Sede Apostolica, ut ritus hujusmodi (non permiscendi aquam) eis permittereatur, & nihilominus eis semper fuit negatum. Nam Gregorius VII., ut in ejus Epist. L. 7., Alexander III., Calixtus III., Eugenius III. Eugenius IV., in dicto Concilio Florentino, Joannes XXII., Benedictus XI., & denum Paulus V. in Apostolicis litteris al. Melchisedech Patriarcham, nuncupatum Catholicum, hujusmodi ritum permittere expresse renuerint.

esse farina sola, nisi utrumque (scilicet farina, & aqua) fuerit adunatum: sed admixtio farinæ, & aquæ est de necessitate hujus Sacramenti: ergo pari ratione &c.

110. Resp. cum S. Thoma 5. P. qu. 74. art. 7. ad 1. similitudinem a S. Cypriano adhibitam esse attendam, quantum ad id, quod debet fieri, non autem quantum ad necessitatem: nam aqua est de essentia panis, non autem de essentia vini. Id etiam patet ex ratione, quam S. Cyprianus afferit, ut probet, aquam esse necessariam, nempe ut significetur coadunatio populi fidelis cum Christo; quam tamen coadunationem etiam per panem significari ibidem docet, inquiens: *In hoc ipso Sacramento populus noster ostenditur adunatus: ut quemadmodum grana multa in unum collecta, & commixta panem unum faciunt, sic in Christo, qui est panis cœlestis, unum scimus esse corpus, cui conjunctus sit noster numerus, & aluminatio.*

111. Dices. Idein S. Pater in eadem Epist. hæc habet: *Si in sacrificio, quod Christus est, non nisi Christus sequendus est, utique illos obaudire, & facere oportet, quod Christus fecit, & quod faciendum esse mandavit: atqui Christus, ut nos supra probavimus, vinum limphatum consecravit: ergo & nos exemplum ejusdem sequi tenemur, & quidem ex divino ipsius mandato. Quamquam enim hoc mandatum non constet expresse ex sacris litteris, constat tamen ex Apostolica traditione. Immo Concilium III. Garthaginense can. 24. hanc traditionem vocat Dominicam.*

112. Resp., exemplum Jesu Christi sufficere, ut idem & nos faciamus; non tamen semper includit præceptum id ipsum faciendi. Sic nobis exemplum dedit consecrandi in pane azymo; neque propterea condemnatur ritus Ecclesiæ græcæ consecrandi in fermentato. Quando autem S. Cyprianus dicit, sequendum esse Christi exemplum, & mandatum, loquitur de consecratione facienda in vino, & non in aqua, ut contendebant Aquarii, & etiam quidam ignavi Sacerdotes, qui non audiebant consecrare in vino, ne propter odorem cognoscerentur ut Christiani. Et hic erat S. Martyris scopus. Mixtio autem aquæ potest aliquo sensu appellari Apostolica, & Dominica, quia re ipsa Christus hanc mixtionem adhibuit, & Apostoli eam servarunt, noui tamen ut essentiali sacramentio altaris, quemadmodum panis, & vinum essentiali hujus sacrosancti sacrificii materiam constituant.

113. Obj. secundo. Ex latere Christi Domini morientis exivit sanguis, & aqua; sed in hoc Sacramento fit commemoratio passionis Dominicæ: ergo sicut necessarium est vinum ad repræsentandum sanguinem, ita necessaria est mixtio aquæ ad repræsentandam aquam, quæ simul cum sanguine exivit.

114. Respondet Angelicus laud. art. 7. ad 2., in hoc esse discrimen, quod effusio sanguinis directe pertinebat ad ipsam Christi passionem: est

enim naturale corpori humano vulnerato, quod ex eo profluat sanguis. Sed effusio aquæ non fuit de necessitate passionis, sed ad demonstrandum effectum passionis, qui est ablutio a peccatis, & refrigerium contra ardorem concupiscentiæ. Et ideo aqua non seorsim offeritur a vino in hoc Sacramento, sicut vinum offeritur seorsim a pane: sed aqua offeritur vino permixta, ut ostendatur, quod vinum per se pertinet ad hoc Sacramentum, tamquam de ejus necessitate existens, aqua autem, secundum quod adiungitur vino.

115. Obj. tertio. Non licet miscere vino aquam artificialem, puta rosaceam, sicut non licet panem hujus Sacramenti compingere ex aqua artificiali; atqui hoc secundum ideo non licet, quia verus panis est materia essentialis hujus Sacramenti: ergo nec priimum licet ob eamdem rationem, quia mixtio aquæ est de necessitate Sacramenti.

116. Resp. cum S. Thoma in eodem art. 7. ad 5. utique posse aquam artificialem vino misceri, quantum ad Sacramenti valorem, quia, ut dictum est, mixtio aquæ cum vino non est de necessitate Sacramenti; non autem posse, quantum ad præceptum, quod exigit aquam naturalem, non artificialem. Subdit Angelicus, id etiam illicitum esse, quia de latere Christi pendens in cruce aqua vera profluxit, non humor phlegmaticus, ut quidam dixerunt, ad ostendendum, quod corpus Christi erat vere compositum ex quatuor elementis... Quia vero aluminatio aquæ ad farinam est de necessitate hujus Sacramenti, utpote constitutens substantiam panis, si farinæ aluminatur aqua rosacea, vel quicunque aliud liquor, quam vera aqua, non posset ex eo confici Sacramentum, quia non esset verus panis.

117. Obj. quarto. S. Bernardus Epist. LXIX. saltem dubius hæsisse videtur, an sine aquæ admixtione possit hoc Sacramentum perfici: inquit enim: *Ajunt tamen, nescio quem alium aliud sensisse scriptorem, non posse videlicet absque tribus, id est pane, vino, & aqua, hoc sacrificium esse; ut si quolibet horum deesse contigerit, reliqua non sanctificantur. Sed de hujusmodi unusquisque in suo sensu abutidet.*

118. Resp., scopum S. Abbatis non fuisse dirimendi hanc questionem de mixtione aquæ cum vino, quæ ei proposita non erat, sed examinandi, quod contigerat, quando nempe cum vinum non fuerit post consecrationem repertum in calice, Sacerdos immisit viuum non consecratum super hostiæ sacratae partem; quod factum laudat Bernardus, putans liquorem, non quidem in sanguinem Christi mutatum, sacrum tamen fuisse ex contactu corporis sacri: quod præter Scholasticos sensisse etiam Jacobum de Vitriaco adnotat Mabillonius ibidem. Bernardus autem pergens dicit: *Ajunt tamen &c.; unde verba postrema, sed hujusmodi &c., videntur restringi de-*

bere ad *sanctificationem* solam, de qua sermo erat.

PROPOSITIO III.

Aqua vino permixta convertitur in Sanguinem Christi.

119. S. Thomas probat 5. P. quæst. 74. art. 8. hanc propositionem, refutando opiniones contrarias. Quidam enim dicebant, vino converso in sanguinem Christi, aquam remanere in sua natura. Sed hoc est falsum, „quia, inquit S. Doctor, in Sacramento altaris post consecrationem nihil est, „nisi corpus, & sanguis Christi. Sicut enim Ambrosius dicit in Lib. *De initiandis* cap. 9., *ante benedictionem alia species nominatur, post benedictionem corpus Christi significatur: alioquin non totum adoraretur venerazione latræ.*"

120. „Alii vero dixerunt, prosequitur Doctor Aquinas, quod sicut vinum convertitur in sanguinem, ita aqua convertitur in aquam, quæ de latere Christi fluxit. *Sed nec hoc rationabiliter dici potest, quia secundum hoc, aqua seorsim consecraretur a vino, sicut vinum a pane.*"

121. His repudiatis opinionibus Angelicus aliam amplectitur, quam Innocentius III. cap. *Cum Martiæ ut probabiliorem proponit, quæ asserit, aquam cum vino in sanguinem transmutari.* Ex quo autem doctissimus ille Pontifex hanc sententiam solum probabiliorem appellaverit, inferunt bene multi Theologi, eamdem in certis fidei dogmatibus numerari hanc posse; quibusdam tamen aliis reclamanibus, qui oppositam opinionem ut hereticam reprobare non dubitant.

122. Paulo ante Innocentium, qui ann. 1198. Apostolicam Petri Cathedram concendit, hæc quæstio in Galliis fuerat excitata, ut videri potest apud Baronium ad ann. 1188., ubi prolixam afferit Epistolam Gaufridi Monachi Cisterciensis ad Cardin. Episcopum Albanensem varias veterum, & eorum, qui tunc florebant, Theologorum hac de re sententias exponentis. Quid Cardinalis responderit incomptum est; & nonnisi divinando Baronius scribere potuit, *aliud non respondisse, quam quod credidit, & custodivit semper S. Romana Ecclesia, nempe aquam simul & vinum transubstantiari in sanguinem Christi.* Sed, ut mox vidimus, Innocentius III. hoc solum probabilius judecavit. V. Drouyen *De re Sacr.* Lib. IV. q. 2. cap. 5. §. 4.

Quæres, an aqua immediate convertatur in sanguinem, an prius in vinum, & deinde in sanguinem Christi?

125. S. Thomas in 5. P. q. 74. art. 8. docuit, probabilius aquam converti in vinum, & vinum in sanguinem: unde colligit, nonnisi parum de aqua esse vino miscendum: præcipue si vinum sit debile, quia si tanta fieret uppositio aquæ, ut sol-

veretur species vini, non posset perfici Sacramentum. Reipsa Eugenius IV. in sæpe memorata instructione ad Armenos præcipit, ut molicissima aqua vino admisceatur.

124. Huius Angelici doctrinæ non pauci suffragati sunt ex veteribus Theologis. Itimo & Innocentium III. ejusdem fuisse opinionis in loco sup. n. 121. citato colligitur ex toto contextu, & ex iis, quæ habet Lib. IV. *De Sacrificio Missæ* cap. 29. Tali multi autem numerabantur olim hujus doctrinæ patroni, ut vere dicere posuerit Catechismus Rom. P. II. cap. 4. n. 17., *Ecclesiastico scriptorum sententia, & judicio aquam illum in vinum converti.* Sed pro hac opinione consulendus omnino noster Gard. Raym. Capisucchi in prima suarum Controversiarum, quas Romæ edidit anno 1670. Aliqui inde repetunt ritum FF. Prædicatorum, Carthusianorum, aliquorumque, qui ante inchoationem Missæ aquam vino miscerunt, ut sufficiens habeatur tempus, quo possit in vinum converti. Verum ergo potius crediderim, id convenienter fieri, ut quemadmodum panis, ita & vinum, antequam inchoetur Sacrificium, paratum sit.

125. Haud sum nescius, hanc opinionem conversionis aquæ in vinum communiter explodi a modernis Philosophis, qui præter rationes varia afferunt experimenta, ut ostendant, aquam posse, etiam post longum tempus, a vino separari. Illis assentitur noster Drouyenius *De re Sacram.* Lib. IV. cap. 5. §. 4. Sed illud mihi explicatu difficile videtur, quomodo hæc sententia conciliari possit cum doctrina Theologorum communi, quod si tantum aquæ calici infundatur, ut viui species solvatur, aut sensibiliter alteretur, Sacramentum non perficiatur. Vinum enim semper remanet incorruptum in memorata Philosophorum sententia, & semper poterunt ipsius particulæ a particulis aquæ separari; aqua autem immediate in Christi sanguinem convertitur: quid ergo deerit perfectioni Sacramenti? Clarissimus, & acutus Theologus P. Laurentius Berti putavit, salvari posse S. Thomæ, aliquorumque sententiam de conversione aquæ in vinum, quatenus particulæ aquæ, licet propriam naturam conservent, ita tamen cum vini particulis commiscerentur, ut propriam formam, & consistentiam amittant, ac prorsus videantur evanuisse. Certe Philosophi moderni, qui rejectis formis substantialibus Peripateticorum, solam agnoscent in diversis mixtis diversam partium combinationem, facile admittere possunt, aquam dissolutis suis partibus in vinum converti, quomodo in vapores ignis actione dissolvitur. Sed hæc viderint alii.

CAPUT IV.

De forma Sacramenti Eucharistice.

126. Præmittendam existimo doctrinam nostri S. Magistri, quæ multam lucem aferet iis, quæ di-

ctu-

eturi sumus de forma hujus Sacramenti. Observat igitur 3. P. qu. 78. art. 1. „ hoc Sacramentum ab aliis Sacramentis differre in duobus. Primo quidem quantum ad hoc, quod hoc Sacramentum perficitur in consecratione materiae, alia vero Sacraenta perficiuntur in usu materiae consecratae. Secundo, quia in aliis Sacramentis consecratio materiae consistit solum in quadam benedictione, ex qua materia consecrata accipit instrumentaliter quamdam spiritualem virtutem, quae per ministrum, qui est instrumentum, potest ad instrumenta inanimata procedere; sed in hoc Sacramento consecratio materiae consistit in quadam miraculosa conversione substantiae, quae a solo Deo perfici potest: unde minister in hoc Sacramento perficiendo non habet alium actum, nisi prolationem verborum”.

127. „ Et quia forma debet esse conveniens rei, ideo forma hujus Sacramenti differt a forma aliorum Sacramentorum in duobus. Primo quidem, quia formae aliorum Sacramentorum important usum materiae, puta baptismationem, vel consignationem; sed forma hujus Sacramenti importat solam consecrationem materiae, quae in transubstantiatione consistit: puta cum dicitur: *Hoc est corpus meum, vel Hic est calix sanguinis mei.* Secundo, quia formae aliorum Sacramentorum profertuntur ex persona ministri, sive per modum exercentis actum, sicut cum dicitur, *Ego te baptizo, vel Ego te confirmo &c.*; sive per modum imperantis, sicut cum in Sacramento Ordinis dicitur, *Accipe potestatem &c.*; sive per modum deprecantis, sicut in Sacramento Extremae-Uncionis dicitur: *Per istam unctionem, & nostram intercessionem &c.* Sed formam hujus Sacramenti profertur, quasi ex persona ipsius Christi loquenter, ut deatur intelligi, quod minister in perfectione hu-

„ jus Sacramenti nihil agit, nisi quod profert verba Christi“.

128. His præhabitibus primo inquiremus, an Christus Dominus in institutione hujus Sacramenti aliquam formam protulerit: secundo, quænam sit proprie forma consecrationis panis: tertio, quænam sit forma consecrationis calicis.

PROPOSITIO I.

Christus Dominus non occulta benedictione, sed certis quibusdam verbis usus est in consecratione panis, & cini (a).

129. Hæc propositio probatur luculentis, atque disertis nonnullorum sanctorum Patronum verbis, ac præcipue S. Jo. Chrysostomi, qui in Hom. V. in Matth. haec habet: „ Dixit Christus: *Hoc est corpus meum, & rem simul cum verbo perfecit.* Et in Homil. *De proditione Judæ* inquit: *Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur, & gratia, Hoc est, ait, corpus meum.* Hoc verbo proposita consecrantur; & sicut illa vox, qua dixit: *Crescite, & multiplicamini, semel quidem edita est, sed de omnibus tempore sensit effectum, ita & vox illa, hoc est corpus meum semel quidem a Christo dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ usque ad hodiernum diem, & usque ad ejus adventum præstat sacrificio firmitatem*“.

130. S. Joannes Damascenus Lib. IV. *De fide orthod.* cap. 12. „ Sicut, inquit, Deus dicendo, fiat lux, fecit lucem, ita dicendo, *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus,* perficit hoc Sacramentum.“

131. Nec minus aperte loquitur latini Patres: nam Tertullianus Lib. IV. *contra Marcionem* cap. 40. *Acceptum panem, inquit, & distributum dici-*

(a) Plures hac de re enumerat veterum Theologorum sententias Christoph. *A capite fontium* Ord. S. Francisci Episcopus Cæsariensis in epist. ad Sextum V. præmissa Tract. *De necessaria correctione Theologiae scholasticæ.* Prima est, quam S. Thomas 3. P. qu. 78. art. 3. ad 1. refert & refellit, Christum nullis verbis, sed sola arcana, & interna benedictione, seu oratione ad suum Patrem, paneum, & vimum consecrasse. Hanc tribuit Christophorus duobus Innocentii III. & IV., Gabrielem, Godofredo Pictaviensi, & Guill. Durando, quibus Alph. Salmeron Tom. IX. *Comment. Tract.* XIII. assentire videtur, addens alios celebres Scriptores, cuiusmodi sunt Franc. Mayronins, Odo Cameracensis, Titelmannus, Michael Episcopus Moguntinus ac præcipue Ambrosius Catharinus in duobus Opusculis ad Synodus Tridentinam missis. Concludit autem, Synodus Tridentinam ab hac questione dirimenda prudenter abstinuisse, quainvis nonnulli Theologi id pertinent. Attamen Vasquez in 3. P. Disput. 97. cap. 1. eam reputat aliqua theolog. nota dignam, & Suarez Disput. 57. sect. 1. eandem opinionem ut teme-

rariam rejicit. Landatus Christophorus *A capite fontium* vult, Christum præter internam benedictionem aliquo externo signo usum fuisse. Altera opinio, quam S. Thomas ibidem refutat, dicit consecrationem factam a Christo fuisse *quibusdam verbis nobis ignotis.* Tertia pariter ab Angelico rejecta concedit, factam quidem fuisse consecrationem iis verbis, *Hoc est corpus meum, Hic est calix sanguinis mei*, sed bis prolatis, scilicet ante distributionem, & in ipsa distributione, ut nemppe primo efficerint conversionem panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi, secundo autem designaverint eamdem conversionem jam factam. Ita censuit inter alios Steph. Aduensis *De Sacramento altaris* cap. 4. Postrema est communior, Christum consecrasse iisdem verbis, quibus nos consecramus, semel prolatis. Sed istius sententia patroni adhuc disputant, an *benedictio*, quam referunt sacri Scriptores, fuerit quædam præparatio ad consecrationem, an ipsa consecratio; quod postremum docet Angelicus, ut mox videbimus.

scipulis corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum, dicenlo.

152. S. Ambrosius, sen ut quidam volunt, vestitus auctor Librorum *De Sacram.* inter Opera Ambrosii Lib. IV. cap. 4. *Consecratio*, ait, *quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Jesus ergo sermo Christi hoc conficit Sacramentum.* Quod vero Ambrosius repetit *De initianis* cap. 9. inquiens: *Sacramentum istud, quol accipis, Christi sermone conficitur.* Ab aliis allegandis supersedeo.

153. Oh. primo. Ex historia Evangelica Matth. XXVI. 26. habemus, quod accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: *accipite, & comedite, hoc est corpus meum.* Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens: *bibite ex eo omnes; hic est enim sanguis meus &c.* Porro Christi benedictio, & gratiarum actio vana, & superflua existimari non potest, sicuti quando panes benedixit, eos quoque multiplicavit Matth. XIV. Unde etiam ab Apostolo 1. Corinth. X. 17. calix consecratus vocatur *calix benedictionis.*

154. Resp. S. Thomas 5. P. quæst. 78. art. 1. ad 2. post varias relatas, & rejectas Theologorum opiniones respondet primo, Evangelistas non semper eundem ordinem in recitando servasse, quores sunt gestæ, ut observavit S. Augustinus Lib. *De consensu Evangel.* capp. 50. 51., & 45.; unde intelligendum est, ordinem rei gestæ sic exprimi posse, *Accipiens panem benedixit dicens, hoc est corpus meum, & deinde fregit, & dedit discipulis suis.* „ Sed idem sensus, subdit Angelicus, „ haberi potest, etiam verbis Evangelii non „ mutatis. Nam hoc participium dicens concomitem, tantiam quandam importat verborum prolationum ad ea, quæ præcedunt. Non autem oportet, quod hæc concomitantia intelligatur solum respectu ultimi verbi prolati, quasi Christus tunc ista verba protulerit, quando dedit discipulis suis: sed potest intelligi concomitantia respectu totius præcedentis, ut sit sensus: dum bene liceret, frangeret, & daret discipulis suis, hæc verba dixit: *Accipite &c.*

155. Neque vero vacua, & inanis dici debet Christi benedictio, etiamsi consecratoria non fuerit; fuit enim, ut aliqui volunt, dispositio ad tantum Sacramenti institutionem (a). Quamquam nihil obstat, ut cum nostro Angelico nomine *benedictionis* ipsam consecrationem intelligamus factam iis verbis, *Accipite &c.* Vid. P. Bern. de Rubeis Dissert. XXVII. *De gestis, & scriptis, ac doctrina S. Thomæ* cap. 5., ubi multa sacra eruditio sententiam hanc illustrat, ac confirmat.

(a) Guili. Estius in Commentar. ad hunc loc. *Ista benedictio*, inquit, *suit quedam invocatio cum gratiarum actione pro institutione tanti Sacramenti* Quamvis enim Dei benedicere sit beneficere, Christus tamen ut homo, sicut multa petit orando, ita & be-

156. Calix autem, quem Apostolus vocat *benedictionis*, est ipse calix jam consecratus; sicut cum subdit, p. 21, quem frangimus, intelligit panem consecratum, utique iis verbis: *Hoc est corpus meum: hic est calix sanguinis mei.*

157. Inst. primo. Innocentius III. Lib. IV. *De mysterio Altaris* cap. 6. postquam retulisset eorum opinionem, qui volebant, Christum, cum panem benedixit, protulisse verba formæ, *hoc est corpus meum*, & postea eadem verba repetuisse, quando illud dedit discipulis, subdit: *Sane dici potest, quod Christus virtute divina conficit, & posteum formam expressit, sub qua posteri benedicentes.* Haec Innocentius, antequam Pontificatum adeptus esset.

158. Respondet Angelicus prædicta verba Innocentii opinative magis dicta esse, quam determinative. Ipse tamen S. Doctor censet, benedictionem Christi aliquibus verbis factam esse. Neque vero admittit eorum opinionem, qui dixerunt factam fuisse illam benedictionem quibusdam aliis verbis nobis ignotis; non inquam hanc opinionem admittit, quia, subdit, *benedictio consecrationis nunc perficitur per recitationem eorum, quæ tunc acta sunt: unde si tunc per hæc verba non est facta consecratio, nec modo fieret.*

159. Pariter refellit Angelicus aliam quorundam opinionem existimantium. Christum his protulisse ea verba *Hoc est Corpus meum*, primo quidem secrete ad consecrandum, secundo manifeste ad instruendum. Hanc inquam opinionem refellit, quia *Sacerdos consecrat, proferens hæc verba, non ut a Christo in occultâ benedictione dicta, sed ut publice prolata.* Unde cum non habeant vim hujusmodi verba, nisi ex Christi prolatione, videtur, quod etiam Christus manifeste ea proferens consecraverit.

160. Instat secundo Salmeronius impugnando expositionem Evangelici textus factam a Sanct. Thoma, tamquam confundentem, quæ distinete dicta sunt a Christo. Addit, non esse verisimile, illa verba tantum durasse, quantum fractio pro duodecim, atque porrectio. Demum illam expositionem aperte litteræ græcae repugnare; quæ habet: *Et cum benedixisset, & fregisset, dedit discipulis suis dicens: hoc est corpus meum.*

161. Resp., commentianam prorsus esse illam confusionem, quam Salmeronius objicit expositioni S. Thomæ, & quain nec Angelicus acutissimo suo ingenio, nec alii doctissimi Interpretes videbunt. Sane Estius gravissimus Scripturæ sacræ Commentator ad hunc locum ita pronunciare non dubitavit: „ *Errant autem vehementer, qui putant, tant hac benedictione, & non prolatione verborum,*

ne precatus est interandum, expectans effectum a Deo, & simul effectum tribuens, ut Deus. Ita Comment. autem 1. Corinth. X. 16. multis ostendit, hæc tria benedicere, gratias agere, & consecrare esse inter se diversa.

,, ruin *Hoc est corpus meum Dominum conse-*
 „, erasse corpus suum.” Conjectura autem Salmeronii, quod non sit verisimile illa verba tan-
 tum durasse &c. laborat falso supposito, quod
 S. Thomas docuerit, hæc verba *Accipite &c.* tam-
 diu durasse, quanidu facia fuerit benedictio, fra-
 ctio, & distributio: cum potius nihil aliud inuuat,
 quam illud participium dicens conjungendum es-
 se cum actionibus, quæ præcesserant, benedicen-
 di, & frangendi, & postea cum ipsa porrectione.
 Postrema observatio Salmeronii ex fonte græco est
 plene falsa. Ita enim habet sacer textus: εὐλογή-
 σες ἔχαστοι, καὶ ὑἰδουρθῆσι μαρτυραῖς, καὶ λύτραις, &c.
Benedicens fregit, & dedit discipulis suis, &
dixit: accipite, comedite, hoc est corpus meum.

142. Sie pariter intelligi debet, quod habet S. Marcus cap. XIV. 25. seq. *Et accepto calice gra-*
tias agens dedit eis, & biberunt ex eo omnes:
& ait illis: Hic est sanguis meus novi testa-
menti, &c. Patet euini esse in his verbis aliquam
 transpositionem, ut prius Christus ea verba pro-
 tulerit: *Hic est sanguis meus, & postea discipu-*
lis dederit calicem, ex quo omnes biberint. Et
 reipsa ita rem narrant alii Evangelistæ, atque e-
 stiam S. Paulus 1. Corinth. XI. 25.

143. Instat tertio Salmeronius, Christus sola be-
 nedictione consecravit panem, quem duobus disci-
 pulis cunctibus in Emmaus porrexit: dicitur enī
 Lucas ult. 20., quod *acceptit panem, & benedi-*
xit, ac fregit, & porrigebat illis, nulla facta
verborum consecrationis mentione. Illum enim pa-
 nem fuisse consecratum, aliqui Sancti Patres do-
 cauerunt.

144. Resp., argumentum hoc esse negativum.
 Quamquam enim Lucas nihil de consecratione me-
 morat, illa tamen subintelligi debet, cum in in-
 stitutione Sacramenti illam adhibuerit. Certe mi-
 rum esset, Discipulorum apertos fuisse oculos, ut
 Dominum cognoscerent, si nihil aliud ipse fecis-
 set, quam frangere panem, illumque porrigit.

145. Ob. quarto Salmeronius nonnullas rati-
 ones, sed illam præcipue, qua qui nostram sen-
 tentiam tuerunt, in multis incident scopulos pe-
 ne inextricabiles; nempe quid demonstret pronon-
 men hoc, tum verbum est quid significet, tum
 etiam an tota illa clausula enuntiatum, an reci-

(a) Hac propositione primo impugnatur error Nova-
 torum, qui nos calumniantur, quasi hisce verbis vim
 quamdam, veluti magicanam, panem, & vinum in corpus,
 & sanguinem Domini mutandi tribuamus. Ita Jo. Franc.
 Buddeus in *Instit. Theol. Dog.* Lib. V. cap. 1. §. 13.,
 addens, in Ecclesia Lutherana consecrationem fieri per
 verba institutionis, accedente usu, ut cum pane, &
 vino corpus, & sanguis Christi ad veram manducationem,
 & bibitionem uniri credantur. Hac doctrina viam
 sibi sternunt Lutherani ad alios capitales errores con-
 tra transubstantiationem, & præsentiam Christi reali-
 extra usum Eucharistia; quos errores suo loco confu-
 tabimus. Calvinistæ, & Sociniani, qui conversionem
 panis, & vini in verum corpus, & sanguinem Christi

tative sit accipienda: quæ omnes difficultates fa-
 cile evitantur, dicendo Christum illis verbis non
 consecrasse, quibus nos consecrantur. Unde in-
 fert, hanc sententiam esse alteri præferendam,
 secundum illud dictum Solomonis Prov. XIV. *Do-*
crina pruulentum facilis.

146. Resp., alium omnino esse verborum Salo-
 monis sensum, ut minime possit præsenti mate-
 riæ adaptari. In Hebræo est *viro prudenti sapien-*
ta res est facilis, nempe prudentiam suppedita-
re media ad scientiam facile acquirendam. Porro
 jactata contraria sententia emolumenta possent qui-
 dem nos allicere ad eam libenter amplectendam,
 si certis inniteretur fundamentis; non autem illam
 reddere aut veram, aut saltem probabilem. Ceter-
 om difficultates, quas Salmeronius dicit inextrica-
 biles, suo loco enodabantur.

147. Ob. postremo. Multi Theologi Orientales
 crediderunt, Christum panem, & vinum consecras-
 se, antequam eadem symbola suis discipulis di-
 stribueret. Ita Gregorius Abulfaragius in *Demon-*
strationibus intellectualibus, Dion. Barsalibi in
Commentar. in Liturgiam S. Jacobi cap. 13.,
 aliqui apud Renaudotium in *Collect. Liturgiarum Orient.*: ergo facta jam fuerat donorum con-
 versio, antequam Christus ea discipulis distribuens
 verba illa proferret: *Hoc est corpus meum &c.*

148. Resp., mirandum non esse, aliquos inter
 Orientales Theologos ita sensisse, quandoquidem,
 ut supra num. 129. in nota dictum est, etiam in-
 ter Latinos non defuerunt, qui putarent, Christum
 potestate excellentiæ absque omni forma verbo-
 rum hoc Sacramentum perfecisse, post autem verba
 protulisse, sub quibus alii postmodum consecra-
 rent. Sed hanc nonnullorum sententiam una cum
 S. Thoma, aliisque Theologis falsam esse ostendimmo.

PROPOSITIO II.

Formia consecrationis panis in sacrificio Altaris
sita est in istis Jesu Christi verbis: Hoc est
corpus meum; & vini in his aliis: Hic est
calix sanguinis mei. (a)

149. *Hæc veritas satis demonstrata videri po-*
test ex iis, quibus mox ostensum est, a Christo
Do-

inficiantur, nullam agnoscent, nec agnoscerre possunt
 veri nominis consecrationem; ac propterea verba Chri-
 sti nulli alii usui esse volunt, quam ad fidem in no-
 bis excitandam. Ita Calvinus Lib. IV. *Instit.* 17. §. 39.

Sed alia hic nobis sententia confutanda est, nempe
 Græcorum, & quorundam Latinorum, qui eis con-
 sentiunt, contendunt, ad plenam symbolorum con-
 secrationem non sufficere illa Christi verba, sed ne-
 cessario requiri invocationem Spiritus sancti, quam vo-
 cant ἐπίκλησις, & quæ a Latinis præmittitur verbis
 consecratiois, a Græcis autem iisdem subjicitur; unde
 Marcus Ephesius librum, quem contra Latinos de
 hoc arguento conscripsit, hoc titulo nuncupavit *Quod*
non solis verbis Dominicis Eucharistia consecratur.

Domino panem, & vinum iisdem verbis in ultima cœna suisse consecratum, ut proinde nobis exemplum, & præceptum reliquerit, sicut de materia, ita etiam de forma hujus sacrosancti sacrificii, ut quicquidmodum ille fecit, ita & nos faciamus in ejus commemorationem.

150. Probatur secundo ex sanctis Patribus latinis, & græcis. Inter primos Tertullianus Lib. IV. contra Marcionem cap. 40., & Ambrosius, sive vetustus auctor sub ejus nomine de *Sacramentis* cap. 4., tum verus Ambrosius in Lib. *De initianis* cap. 9. supra allegati n. 151., & 152. id aperte assertunt.

151. S. Augustinus in Serm. CGXXVII. Paris ille, inquit, quem videtis in altari, sanctificatus per verbum Dei, corpus est Christi. Calix ille, immo quod habet calix, sanctificatum per verbum Dei, sanguis est Christi. Ac de Patribus latinis nemo fere dubitat. De Græcis potissimum lis movetur. Nonnulla itaque ipsorum testimonia afferenda sunt.

152. Et primo nobis favet S. Irenæus Lib. V. contra Hæreses cap. 2. inquiens: Quando ergo mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis, & corporis Christi.

153. Favet deinde S. Gregorius Nyssenus in *Orat. Catechetica* inquiens. „Panis statim per verbum in corpus mutatur, ut dictum est a Christo: *Hoc est corpus meum.*”

154. Denique omissis aliis nonnullis, Joan. Chrysostomus, cui plurimum deferunt Græci, Hom. II. in 2. epist. ad Timoth. *Sacra ipsa oblatio*, inquit, sive illam Petrus, sive Paulus, sive cuiusvis meriti Sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis suis, quaque Sacerdotes nunc quoque conficiunt. Nihil habet ista minus, quam illa. Quamobrem? quia non *hanc sanctificant homines*, sed *Christus*, qui illum ante sacraverat. Quemadmodum enim verba, quæ locutus est, eadem sunt, quæ Sacerdos nunc quoque pronunciat, ita & oblatio eadem est. Ex his porro Ss. Patrum dictis aperte sequitur, conversionem sacrorum munierum non fieri, nisi virtute verborum quæ Sacerdos profert ex persona Christi: *Hoc est corpus meum*, *Hic est calix sanguinis mei.*

155. Prob. tertio hæc veritas ex ipsa liturgia Græcorum, in qua hæc Christi verba: *Hoc est corpus meum*, quod pro *sobis* frangitur in re-

missionem peccatorum; atque hæc alia: *Hic est sanguis meus novi testamenti*, qui pro *sobis*, & pro multis effunditur in remissionem peccatorum, hæc inquit verba clara, & elata voce a Sacerdote sacra operante pronunciantur; populus autem eadem confirmans respondet; *Amen*. Ex hoc doctissimus Cardinalis Bessarion *De Sacram. Euchar.* suis contribubus ostendebat, proprie dictam donorum conversionem iis verbis persici; quia nempe populus respondens *Amen* contestatur verum esse, quod Sacerdos de corpore, & sanguine Christi elata voce prouinciaverat, utrumque scilicet sub iis speciebus contineri: non ergo in subsequenti Spiritus sancti invocatione hanc conversionem fieri, cum facta jam sit. Ita doctissimus Cardinalis.

156. His accedit illa ratio Catechismi Rom. P. II. n. 19. „Forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc Sacramento efficitur: enim autem hæc verba id, quod sit, significent, ac declarant, hoc est, panis conversionem in verum Dominii nostri corpus, sequitur formam in illis ipsis verbis constituendam esse.”

157. Accedit & illa, veritatem illorum verborum, que Sacerdos ex persona Christi profert, *Hoc est &c.* constare non posse, nisi in eorumdem pronunciatione reipsa fiat panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi conversio. Et quidem, ut scite docet S. Thomas quest. 78. art. 2., non debuit significari conversio in fieri, seu quæ tunc incipiat fieri, sed in facto esse, quia hæc conversio non est successiva, sed instantanea. Alias rationes afferunt Petrus Arcadius, in *Concordia* Lib. III. cap. 51., Leo Allatius, Card. Bessarion, aliqui contra Græcos, eorumque fautores disputantes.

158. Jure igitur, meritoque Eugenius IV. in Instruct. pro Armenis ita definit: *Forma huius Sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit Sacramentum. Sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem convertuntur.* Et Concilium Trident. Sess. XIII. cap. 5. *Semper, inquit, hæc fiducia in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem verum Domini nostri corpus, verum ejus sanguinem sub panis, & vini specie una cum ipsis anima, & divinitate existere.* Fisi autem express-

Hæc quorundam Græcorum sententia inter Latinos aliquos invenit patronos initio hujus sæculi. Nam doctissimus P. Anton. Augustinus Tontetus e Congregatione S. Mauri in sua præclara editione Operum S. Cyrtilli Jerosolymitanus Dissert. III. invocationem Spiritus sancti adeo necessariam esse vult, ut sine illa conversionem donorum in corpos, & sanguinem Christi non fiat. Faidem sententiam majori adhuc conatu propagnavit Petrus Le Brun ex cœtu Oratoriano in Tom. III. sua *Explicationis litteralis, historicæ, & dogmaticæ pre-*

*cum, & ceremoniarum Missæ, contendens, plenam, & adaequatam consecrationis formam non constitui, nisi ex omnibus precibus simul cum verbis Christi Domini conjunctis; quam suam opinionem mordicus postea defendit contra P. Bongeant, & contra Ephemerides Trevoltianas. Hæc tamen duorum Gallorum sententia fuit a communii Theorum choro impugnata, præcipue vero a clarissimo nostræ Familiae nomine Jos. August. Orsi in Dissert. *De invocatione Spiritus sancti in Liturgiis Græcorum, & Orientalium Mediol.* 1731.*

presse ibidem minime dicatur, quibusnam verbis hæc consecratio fiat, facile tamen constat, Concilium loqui de illa eadem consecratione, qua Christus Dominus hoc tam mirabile Sacramentum in ultima cena instituit, cum post panis, vinique benedictionem, se suum ipsius corpus illis præbere, ac suum sanguinem, disertis, ac perspicuis verbis testatus est. Ita enim habet ibidem cap. 1. (a).

159. Ob. primo cum Apostata Spalatensi Lib. V. *De Republ. Ecclesiast.* cap. 6. neque Evangelistæ, neque S. Paulus, cui ab ipso Christo revelatum creditur totum illud, quod in Eucharistiæ institutione factum fuit, peculiareni consecrandi formam tradiderunt, sed tantummodo εὐχαριστίας καὶ εὐχαριστίας benedictionis, gratiarum actionis generali vocabulo mentionem faciunt, ut proinde eandem consecrationis formam Christus libertati Ecclesiæ reliquise videatur. Præterea nec liquido constat, quanam formula Apostoli usi sunt, unde natæ sunt in diversis Ecclesiis diversæ, & dissimiles liturgiæ. Tertio in quibusdam liturgiis Jacobitarum, Syrorum, præcipue vero in illa, quæ dicitur S. Sixti Papæ, & in alia, quæ inscribitur Petri II., verba ipsa Dominicæ desiderantur. Earum nonnullas refert Eusebius Renandotius in sua *Collectione Liturgiarum Orientarium*. Faustus Naironus in *Ecclesia fidei Catho-*

(a) Non desunt, qui veritatem hactenus probatam ad fidem pertinere existimant. Certe doctissimus Cardinalis noster Turrecremata in Concilio Florentino Græcos erroris postulavit. Sed injunctam fuisse hanc accusationem, putavit se posse ostendere vir eruditissimus Eusebius Renaudotius, contendens, toleratam fuisse Græcorum opinionem, non obstantibus Turrecremata conatibus, quibus ejusdem condemnationem urgebat. Iniquior tamen hac in parte sapientissimo Cardinali videtur fuisse Renaudotius, quasi vero doctissimus ille Theologus item Græcis intentaverit, quod post consecrationem ponenter invocationem Spiritus sancti, ut panem corpus, & calicem sanguinem Christi efficiat, eamdemque ab eorum liturgia expungendam esse volnerit. Fallitur Renaudotius, & qui totam illam controversiam non oscitanter expenderit, statim percipiet, ad hoc solum fuisse Græcos adactos, ut pravus illius invocationis sensus, quod scilicet consecratio divinis Christi verbis nondum facta fuerit, removeretur: unde Græci allegantibus auctoritate illorum, qui liturgias confecerant, respondebatur Turrecremata, & ipse Eugenius Papa: *Viri sanctissimi non aliter crediderunt, quam alii, qui omnes tenuerunt, quod solis verbis Domini conficeretur (consecratio).*

Minus sincere etiam hujus controversiæ exitum exponit Renandotius in Comment. ad Liturgiam Copticam S. Basili, videlicet Bessarionem cum aliis quinque Episcopis, inconsulto Patriarcha, & reliquis Antistitibus, eam professionem edidisse, que Turrecremata rationibus congruebat; Jo. vero Paleologum, & Episcopos Marcum Ephesum hortatos, ad Ecclesiæ sue doctrinam paucis exponendam, quod ille brevi scripto præstít, quo probare aggressus est, non solis verbis Dominicis, sed adjunctis precibus, præsertim invocatio-

lice (Romæ 1694. in 8.), & ex eo Rich. Simonius putarunt, Jacobitas expunxisse ab iis liturgijs verba Dominicæ, ut ostenderent, se totam consecrandi viam tribuere invocationi Spiritus sancti.

160. Resp. ad primum, huius inclestæ, & perpetuae Novatorum objectioni, semper ab fidei professoribus responsum fuisse, non ex solis Scripturis, sed etiam ex veteris, communisque traditionis fonte repetendam esse plenam, & integrain Ecclesiæ doctrinam. Ut hoc capitale principium confirmaret S. Basilius in Lib. *De Spiritu sancto* c. 27. hoc inter alia exemplum attulit, inquiens: *Invocationis verba, quum ostenditur panis Eucharisticae, & poculum benedictionis, quis Sanctorum nobis scripto reliquit?* Non enim his contenti sumus, quorum Apostolus, aut Evangelium mentionem fecit &c.? Deinde, cum sacri Evangelistæ, & S. Paulus tam perspicue verba referant, quibus Christus usus est in hujus Sacramenti institutione, annon id satis erit, ut ejusdem formam teneamus?

161. Eadem responsione eliditur secunda objectionis pars. Quid enim fecerint Apostoli, eorumque primi successores, non melius cognoscere possumus, quam ex perpetua Ecclesiæ doctrina, qua, ut probavimus, constat, virtutem consecrandi oblata, verbis Dominicis tributam fuisse. Varietas autem, & diversitas nonnisi in quibusdam precibus,

ne Spiritus sancti, Eucharistiam consecrari. Illius sententiam Imperatorem, Josephum Patriarcham, & Episcopos, sex exceptis, omnes probasse, nec ab ea avelli potuisse.

Sed Renandotius falsis narrationibus deceptus fuit. Summus criticus Mabillonius in suo *Masao Italico* Tom. I. refert a se visum autographum codicem Actorum Concilii Florentini latinæ versionis, qui in Archivio Magni Duci Etruriæ asservatur, in quo sub die 5. Julij 1439. continetur Professio facta hac de re in generali Congregatione coram summo Pontifice, Cardinalibus &c. a Bessarione Archiepiscopo Nicæno, suo, ac aliorum Patrum Ecclesiam Orientalem representantium nomine, nempe verba Dominicæ esse illa, que mutant, & transubstantiant panem, & vinum in corpus veram Christi, & sanguinem.

Quod autem nihil de hac re fuerit positum in *Decreto unionis*, non illa fuit causa, quam Renandotius allegat, quod scilicet existimatuerit, id ad fidem catholicam non pertinere, sed alia, quam Cardinalis Sanctæ Sabinae adducit, nempe, quia Græci viva voce confessi fuerunt, se semper tenuisse solis verbis Dominicis confici: unde dixerunt, non esse necessarium, ut id poneretur in definitione; immo si poneretur, Ecclesia ipsorum recuperet ignominiam, ac si hactenus tenuissent aliud.

Ceterum opinionem illam, quod pronunciatis verbis Dominicis non illico fiat panis, & vini transubstantiatione, pro haereticis habent Vener. Bellarminus Lib. IV. *De Sacram. Euch.* cap. 12., Vener. Cardinalis Jo. Boni Lib. II. *Rerum Liturg.* cap. 13., & nonnulli alii graves Theologi. Sed Toutteus aliter sensit, fidenter scribens, totam hanc controversiam ad fidem nihil pertinere.

hus, & cærenoniis sita est, quæ ad sacrificii substantiam minime pertinent.

162. Ad tertiam obiect, partem resp., nullam habendam esse rationem paucarum, atque obscurarum liturgiarum, in quibus manifesta deprehenditur depravatio, undecimque illa octa fuerit (a). Jure enim exigimus, ut iis prœcis liturgiis immutare aliae præponantur, quæ licet in cærenoniis valde discrepent, in eo tamen nobiscum conveniunt, ut verbis Dominicis in consecratione utantur. Ita Græcae plane omnes, Coptitarum sex, Æthiopum duodecim, tres Nestorianorum, & Syrorum ultra triginta.

163. Inst. primo. In Liturgia Jerosolymitanæ Ecclesiæ, quæ, ut notum est, fuit omnium aliarum Ecclesiarum mater, nulla est verborum Domini Iesu mentio. Nam S. Cyrillus ejusdem Ecclesiæ Episcopus in *Cateches.* XXIII. n. 7. eamdem liturgiam explicans, ubi de consecratione disserit, solum memorat invocationem, inquiens: *Postquam nosmetipsos per has laudes spirituales (neampe trisagion) sanctificavimus, Deum benignum exoramus, ut emittat sanctum Spiritum super dona proposita; ut faciat panem quilem corpus Christi, vinum vero sanguinem Christi: onne enim quocunque attigerit Spiritus sanctus, id sanctificatum, & transmutatum est.*

164. Resp. Quamquam S. Cyrillus consuetam consecrationis formulam hic non memoret, credibile tamen non est, eamdem in liturgia Ecclesiæ Jerosolymitanæ fosse omissam, cum ubique locorum obtineret; ac præcipue in ea liturgia, quæ vulgo S. Jacobi inveniatur, qui primus fuit illius urbis Episcopus. Et licet hæc liturgia non sit ab eodem Apostolo concocta, ut passim Critici arbitrantur, ea tamen continet, quæ ab eodem S. Jacobo observata, & tradita illi Ecclesiæ creduntur (b).

165. Inst. secundo. Idem S. Cyrillus *Catech.* XIX. n. 7. *Panis, inquit, & vinum Eucharistiae ante sanctam adorandæ Trinitatis invocationem nullus panis, & vinum erat; invocatione autem peracta, panis fit Corpus Christi, & vinum Sanguis Christi: quod etiam repetit Catech. XXI. n. 5, & alibi.*

166. Resp., certe hæc verba duriora esse, & talia, ut si obvio sensu aciperentur, plus probarent, quam Græci adversarii docerent. Probarent enim, verba evangelica nullam omnino habere vim ad dona sanctiscauda, & transmutanda, totamque virtutem, & efficaciam consecrationis esse ab invocatione repetendam; cum tamen adversarii do-

cent, utrumque ad veram transubstantiationem requiri. Ad hæc, si totum contextum inspiciamus, videri poterit S. Cyrillus non veram transubstantiationem admisisse. Inquit enim, quod sicut per invocationem Trinitatis panis fit corpus, & viuum sanguis Christi, ita illa, quæ in idolorum solemnitatibus suspendi solet, esculenta, al pom-pam satanæ pertinet, quam ex natura sua nula, & communia sint, invocatione dæmonum profana, & contaminata redduntur. Ne itaque suspicemur, tantum Ecclesiæ pastorem in hæc absurdâ incidisse, emollienda erunt ejus verba, ut nihil amplius docere voluerit. quam quod alii Patres græci, & latini docuerunt, ad perfectiōnem sacrificii requiri non solum verba Dominicæ, quæ vere consecratoria sunt, sed etiam liturgicam invocationem Spiritus sancti, quæ apud Latinos præcedit consecrationem, apud Græcos autem subsequitur.

167. Inst. tertio. Recitatio verborum Christi: *Hoc est corpus meum &c.* est tantum historica ad ejus commemorationem excitandam: ergo illis tribui non potest virtus consecrandi. Prob. ant., quia Sacerdos non loquitur in propria persona, sed mere historice refert, quod Christus gessit, inquiens: *Qui pridie, quam pateretur, accipiens panem in sanctas, ac venerabiles manus suas &c.* Qui autem historice aliiquid narrat ab alio dictum, non censetur illud re ipsa dicere, ut qui alterius mendacium refert, non propterea mentitur.

168. Resp., antecedens esse omnino falsum. Sacerdos enim in persona Christi loquitur, ut inquit Eugenius IV. (Vid. nu. 158.) ac propterea in ejus nomine dicit: *Hoc est corpus meum. Forma,* inquit Angelicus q. 78. art. 1., *hujus Sacramenti profertur quasi ex persona ipsius Christi loquenter: ut detur intelligi, quod minister in perfectione hujus Sacramenti nihil agit, nisi quod profert verba Christi.* Vid. etiam art. 5. Et S. Jo. Chrysostomus Hom. II. in epist. 2. ad Timoth. *Sacra,* inquit, *oblatio &c.* Vid. supra n. 154. Qui autem alterius mendacium referret illius personam gerens, sine dubio mentiretur.

169. Obj. secundo ritum Græcorum liturgicum, in quo post verba Dominicæ invocatur Spiritus sanctus, ut panem, & vinum immutando faciat pretiosum corpus, & sanguinem Iesu Christi. Ita in Liturgiis S. Joann. Chrysostomi, S. Marci, S. Clementis, S. Basillii, aliusque communiter: quin etiam in quibusdam Latinis, ut in Gothicis, quas Mabillonius, & Card. Thomasius ediderunt. Censet ergo Ecclesia Orientalis, consecrationem non fieri

(a) Renaudotius conjicit, in illis locum vacuum relictum fuisse, ut verba consecratoria minio scriberentur, ut in nonnullis exemplaribus invenit. Sed Jo. Simonius Assemanus in *Bibliotheca Orientali* Tom. II. pag. 200. defectum hunc ex solo amanuensium vitio repetit.

Gazzaniga Theol. Tom. IX.

(b) Ipse Ant. August. Tottius in *Dissert.* III. cap. 12. n. 94. dicit, Cyrillum nullam verborum evangelicorum mentionem fecisse, non quod in liturgia prætermissa essent (*id enim ne cogitare quidem permittitur*) sed quod historice tantum recitata nullam habere in sacra actione vim existimasse videatur.

ri per verba Dominica, sed per preces post illa recitatas; a qua sententia nec omnes Latini sunt alieni.

170. Resp. huic objectioni, quæ potissima est, plures factus fuisse a nostris Theologis responsiones (a). Sed ego puto, illam præferendam esse eorum verborum explicationem, quam ipsi Græci in Concilio Florentino tradiderunt, cum hac de re ferveret controversia; & quam Summus Pontifex Eugenius probavit, scilicet in præfatis liturgiis solum invocari Spiritum sanctum, ut Fideles Sacraenti hujus fructum percipiant. „Fateri nos dicimus, (inquietabant Græci, accusationem Latinorum refellentes), per hæc verba (*Hoc est corpus meum &c.*) transmutari sanctum panem, & fieri corpus Christi: sed postea quemadmodum dicitis vos ipsi Latini: *supplices te rogamus, omnipotens Deus, ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum Filii tui corpus, & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cœlesti, & gratia repleamur, ita nos quoque oramus dicentes, ut Spiritus sanctus descendat super nos, & faciat in nobis paneum hunc pretiosum corpus Christi, & quod est in calice, pretiosum sanguinem Christi, transmutetur que illa Spiritu sancto suo, ut fiant accipientibus in emundationem animæ, in remissione nem peccatorum, non vero in iudicium, aut conlennationem”.*

Hanc esse totius Ecclesiæ Orientalis fidem credere possumus, quidquid postea sit de quibusdam schismatïcis scriptoribus, quorum mentem diligentius perscrutari operæ pretium non est.

171. Addimus explicationem S. Fulgentii, qui Lib. II. ad Monimum cap. 9. expendens, quid significet invocatio Spiritus sancti ad consecrandum sacrificium altaris, quæ etiam in liturgia Africana erat usitata, respondet, *nihil aliud postulari, nisi ut gratiam spiritualem in corpore Christi (quod est Ecclesia) charitatis unitas jugiter indisrupta servetur*; quod repetit in capitibus subsequentibus. Hæc explicatio nonnisi verbis ab aliorum explicatione abludit, scilicet Spiritum sanctum invocari, non ut donorum transmutatio fiat, sed ut nobis sacri mysterii communio sit fructuosa.

172. Inst. primo. Verbum illud transmutandi,

(a) Celèbris Card. Bessarion respondet, non esse insolens, præcipue apud Orientales, orare, ut dona jam sanctificata, & consecrata iterum sanctificentur, & consecrantur, ut mystica fidelium unio cum vero corpore, & sanguine Christi exprimatur; tunc etiam ut exprimitur ardens, & vehemens hujus unionis desiderium; ac deinde, ut populus cognoscat, donorum transmutationem esse Spiritus S., ac totius Trinitatis mirabile opus. Renaudotius in Comment. ad Liturgiam Copticam S. Basilii hanc repetitionem significare putat hoc ipsum ardens Sacerdotis desiderium, ut concedatur, quod jam concessum fuit. Adi potest & alia explicatio, illam repetitionem eo tendere, ut *Deus nobis sua munera servet*, quemadmodum loquitur S. Pau-

quod Orientales plerique liturgiæ habent, nostram interpretationem non patitur: alias contra Protestantes ex similibus Ss. Patrum locutionibus dogma transubstantiationis probari efficaciter non poterit. Quod noster Mich. Le-Quien observavit in not. ad cap. 13. Lib. IV. S. Jo. Damasceni *De fide orthod.* Immo & Calvinistæ, ac Lutherani sèpius hoc effugio vini nostrorum argumentorum pro reali Christi corporis præsentia, & transubstantiatione declinare solent.

173. Resp., hanc certe esse ejus verbi obviam significationem, nisi cetera obsint. In nostro autem casu, cum exploratum jam sit, ac firmissimis monumentis confirmatum, transubstantiationem verbis consecratoriis factam jam esse, necessario cogimur, alium illi voci sensum adaptare; ut neimpe non aliud significet, quam ut factam jam donorum transmutationem Spiritus sanctus sua gratia nobis proficiam reddat. Quando autem agitur de transubstantiatione contra Protestantes, ostendimus, hanc vocem *transmutationis* esse in proprio, & nativo sensu accipiendam, tum quia nihil obstat, tum multo magis quia contextus, sponsus, ac potissimum communis Ecclesiæ fides id postulant. Nec novum est, ut eadem vox modo in sensu proprio, modo in alio sumi debeat.

174. Inst. secundo. S. Basilius panem, & venum ante invocationem Spiritus sancti vocat *antitypa corporis, & sanguinis Christi*, quod scilicet nondum transmutata sint. Et mentem Basilii ita perspicue interpretator S. Joann. Damascenus Lib. IV. *De fide Orthod.* cap. 15.: *Quod si nonnulli panem, venumque corporis, & sanguinis Domini æritur, seu imagines, figuræque vocaverunt, veluti divinus Basilius, non hoc post consecrationem dixerunt, sed antequam oblatio ipsa consecraretur.* Sic etiam verba Basilii interpretationi sunt Joaines, & Epiphanius Diaconi in Synodo VII. ann. 787.

175. Resp. primo cum nostro Mich. Le-Quien in not. ad hunc Damasceni locum, *æritur* aliquando significare ipsam rem, quæ figuris adombratur; quam significationem confirmat etiam Elias Cretensis in Orat. I. S. Gregorii Nazianzeni n.

165. Alter autem noster Dominicanus in græcis liturgiis versatissimus Jac. Goar. not. 5. in Litteris epist. XII. ad Severum Sulpicium. Sic etiam S. Hieronymus epist. CVI., al. CXCV. ad Sunniam & Fratelan interpretabatur olim ea verba Orat. Dom. *Sanctificetur nomen tuum, non quo nobis orantibus sanctificetur, quod per se sanctum est: sed quo petamus, ut quod per naturam sui sanctum est, sanctificetur in nobis.* Card. Petronius Lib. II. *De Euchar.* cap. 15. respondet, illam Spiritus S. invocationem non esse disjunctam a verbis consecratoriis, immo eam esse ejusdem invocationis constructionem, ut ad tempus antecedens referatur, vel sollem concomitans sit. Vid. duo doctissimi Græci, Leo Allitus, & Petrus Arcadius, tum Jo. Hardainus in Dissert. *De Sacr. Altaris c. 8.*

giam S. Basiliū punit, *antitypa* hic nihil esse aliud, quam symbola, seu species panis, ac vini, quae remanent post consecrationem, & sunt figuræ, & umbras spiritualis convivii futuri in cœlis. Hæc explicatio confirmatur ex ipsius Damasceni verbis, quibus illud caput ita concludit: *Antytypa vero futorum dicimus, non quod non sint vere corpus, & sanguis, sed quia per ipsa divinitatis Christi nunc sumus consortes: tunc autem intellectuali ratione per solam visionem percipiemus.*

176. Alii putant, verba Basiliū, & Damasceni esse referenda ad tempus præcedens invocationem Spiritus sancti, quasi in illa oratione Spiritus sanctus invocetur, ut descendat super illa dona, quæ ante consecrationem erant *antitypa*, seu symbola corporis, & sanguinis Jesu Christi. Vid. Bellarminus Lib. II. *De Sacram. Euchar.* cap. 15. & Lib. IV. cap. 14., Arendius Lib. III. *Concordiae* cap. 54., & Card. Petronius *De Sacr. Euch.* Lib. II.

177. Obj. tertio nonnulla testimonia utriusque Ecclesiæ Patrum, qui veram, & perfectam consecrationem panis, & vini non ex verbis Evangelicis, sed ex precibus Ecclesiæ repetunt. Ex Græcis objicitur primo Justinus, qui *Apologia* II. consecrationem in gratiarum actione reponit (a). Secundo Iræneus, qui Lib. IV. cap. 54. *Panis*, inquit, *percipiens invocationem Dei, jam non communis panis est, sed Eucharistia.* Tertio Origenes Tom. XI. in Matth. num. 14. de eodem pane agit: *Sanctificatur per verbum Dei, perque obsecrationem.* Quarto eadem verba habet Gregorius Nyssensis in *Orat. catechetica* cap. 57. Quinto Theophilus Alexandrinus in *Epist. paschali* I. panem Dominicum, & sacrum calicem per invocationem, & adventum sancti Spiritus sanctificari, dicit.

178. Nec dissentunt Patres latini. Nam primo S. Ambrosius Lib. IV. *De fide* cap. 5. Quotiescumque, ait, *Sacraenta sumimus, quæ per sacræ orationis mysterium in carnem transfigurantur, & sanguinem, mortem Domini annuntiamus.* S. Hieronymus epist. CXLVI., al. LXXXV. ad Evangelium, ut Presbyterorum dignitatem vindivet, *ad quorum preces*, inquit, *Christi corpus, sanguisque conficitur.* S. Augustinus multis in locis contra Pelagianos disputans ostendit, Sacrauentorum efficaciam ab Ecclesiæ precibus penitere. Et Lib. III. de Trinit. cap. 4. illud dicit esse *corpus Christi, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum rite sumimus ad salutem spiritualem, in memoriam pro nobis Dominicæ passionis.* Denique omnium aliorum instar sit S. Gregorius magnus, qui Lib. VII. Epist. LXIII. *Orationem Dominicam*, inquit, *idcirco mox post preces dicimus, quia mox Apostolorum fuit, ut al ipsam solummodo orationem oblationis ho-*

stiam consecrarent. Multa ejusdem generis occurunt in quibusdam aliis veteribus Ecclesiæ Patribus.

179. Resp. verissime a sanctis Patribus dictum esse, sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum Ecclesiæ precibus confici, non per exclusionem verborum Jesu Christi, quæ sola essentialē hujus Sacramenti formam constituant, sed quia illæ preces disponunt, ut causæ impetrantes ad sacrificium rite perficiendum. Quamobrem etiam in latinis liturgiis semper ponitur supplicatio, *ut nobis corpus, & sanguis fiat Domini nostri Iesu Christi.* Nec tamen ea oratio est causa efficiens transubstantiationis, sed tantum dispositio, qua etiam omissa, solisque Dominicis verbis recitatis eadem transubstantiatio haberetur. Sane cum aliqui Patres, præcipue S. Augustinus, non de sola Spiritus sancti invocatione, sed communiter de precibus, gratiarum actione, ac de tota augusta illa actione loquuntur, sequeretur, non solis verbis evangelicis, nec sola Spiritus sancti invocatione, sed integra liturgia consecrationem fieri, quod nec Adversarii contendunt. Sed breviter expendamus singula objecta testimonia.

180. S. Justinus, qui primævam liturgiam accuratius, quam alii veteres, exposuisse videtur, invocationis Spiritus sancti, a qua Græci transubstantiationem repetunt, ne meminist quidem, sed jami memorat gratiarum actionem, post quam Diaconi distribuunt panem, & vinum unicuique praesentium, *ut participant eum, in quo gratiae actæ sunt.* Quainvis autem consecrationis verba suo loco non ponat (fortasse propter disciplinam arcani) de iisdem tamen non omnino silet, inquietus, hanc gratiarum actionem fieri, vel concludi per preces verbi ejus ab ipso (Christo) profecti ; cui conclusioni populus fauste acclamabat *amen*, silei neinde suæ testimonionum dans. Deinde subdit, eam alimoniam incarnati Jesu Christi carnem, & sanguinem esse, quemadmodum nos docent Apostoli, narrantes, Christum Jesum pane accepto, eum gratias egisset, dixisse: *Hoc facite in mei recordationem: Hoc est corpus meum: & postea similiter accepto, & gratiis actis dixisse: Hic est sanguis meus.* Quibus satis manifeste insinuat, hoc idem a Sacerdotibus sua ætate præstitum fuisse.

181. Irenæi locum ita doctus Favardentius expavit: *Panis percipiens invocationem Dei, idest verba per Christum prolatæ, & instituta. Quæ expositio iis concordat, quæ idem S. Pater postea dicit Lib. V. cap. 2.: Quando ergo & mixtus culix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis, & corporis Christi.*

182. Origenis, Gregorii Nysseni, Theophilii, a lioromique Græcorum testimonia facile explicantur, ut significare velint, *sanctificatione a panis in*

(a) Hunc Justini locum putant adversarii esse detractionum, quia integrain fere liturgiam ibi describit. Ita Christoph. Matth. Pfaffius in Dissert. *De consecratio-*

in Eocharistia fieri *essentialiter* per verbum Dei consecratorium, *adæquate* autem, & *perfecte* per orationes consecrationi adjunctas. Et quidem Nyssenus se in eodem cap. clarius explicat, subdebet: „quod statim per verbum (panis) in corpus „transmutetur, sicut dictum est, a verbo: *Hoc „est corpus meum*“.

185. S. Ambrosii doctrinam sup. n. 150. attulimus. Cum autem diserte asserat, hoc Sacramentum confici Christi sermone, nempe illis verbis: *Hoc est corpus meum*, manifestum est, eum per sacræ orationis mysterium nihil aliud intelligere, quam usitata consecrationis verba.

184. Eodemque sensu intelligendus est S. Hieronymus, cuius unicus scopus erat, eos Diaconos refellendi, qui se Presbyteris æquabant. Presbyterorum autem supra Diaconos excellentiam maxime repetebat ex potestate solis Presbyteris concessa Eucharistiam consecrandi, ibi nullo modo sollicitus, quibusnam verbis hæc consecratio fieret, unde inquietabat: *Quid patitur mensarum, & ciborum minister, ut supra eos se tumidus efferrat, ad quorum preces Christi corpus, sanguisque conficitur?*

185. De S. Augustino vid. dicta n. 151. Cum autem corpus Christi vocat prece *mystica* consecratum, totam quidem sacram actionem, seu liturgiam intelligit, non ita tamen, ut singulæ preces sint ad consecrationem *essentialiter* necessariæ, sed solum ad integrum, & plenam incurvanti sacrificii confectionem. Sic etiam alicubi Sacramentorum virtutem, & efficaciam a ministrorum precibus repetit S. Doctor, ut scilicet nobis possint ad divinam gratiam impetrandum, sed non ad ipsam Sacramenti essentialiam; cum adversus Donatistas invictè semper ostenderit, Sacramenti valorem neque a fide, neque a probitate ministri pendere, *quia Deus a ueste verbis evangelicis suis & ipse sanctificat Sacramentum suum*. Lib. VI. De baptismō cap. 25.

186. Postremum ex S. Gregorio magno de promulgatum ita communiter explicatur, quod ibi agat, non de verbis consecratoriis, quæ supponit, sed de integrali liturgia, quæ varia erat in diversis Ecclesiis, & alicubi prolixior, alibi autem brevior, ita tamen, ut oratio Dominica nunquam omittetur, quia hæc ex Apostolorum more descendebat.

187. Obj. postremo. Scotus censuit, saltem illa Canonis verba: *Qui pridie quam pateretur, &c.* ad essentialiē consecrationis formam pertinere; quod hac ratione probat. Si omisis illis verbis Sacerdos ea tantum proferat: *Hoc est corpus meum*, fiet sensus falsus, quasi Sacerdos in persona sua loqueretur.

188. Resp. Hanc difficultatem sibi objicit S. Tho-

mas 5. P. qu. 78. art. 1. n. 4., ipsi autem sic respondet: *Si Sacerdos sola verba prædicta (scilicet hoc est corpus meum) proferret cum intentione conficiendi hoc Sacramentum, perficeretur hoc Sacramentum, quia intentio faceret, ut hæc verba intelligerentur, quasi ex persona Christi prolatæ, etiamsi verbis præcedentibus hoc non recitaretur. Graviter tamen peccaret Sacerdos, sic conficiens hoc Sacramentum, utpote ritum Ecclesie non servans. Ceterum Doctor subtilis non negat consecrationem fieri solis his verbis: *Hoc est corpus meum*: *Hic est sanguis meus*; sed solum vult, alia requiri ad illorum sensam determinandum; quemadmodum & nos contendimus, ministri intentionem requiri ad valide consecrandum.*

Quæres, an in consecratione calicis sola illæ verba: *Hic est calix sanguinis mei, sine consecratoria?*

189. Respondet Angelicus 5. P. qu. 78. art. 3., duas haec de re esse opiniones, scilicet primo quorundam, dicentium sola illa verba: *Hic est calix sanguinis mei, esse de substantia hujus formæ. Sed hoc si legitur inconveniens, subdit S. Doctor, quia ea, quæ sequuntur, sunt quedam determinationes prædicti, id est sanguinis Christi: unde pertinent ad integratatem ejusdem locutionis.*

190. Rejecta igitur hæc opinio, aliam ut *mentem* amplectitur, quæ dicit, „quod omnia sequentia sunt de substantia formæ usque ad hoc, quod postea sequitur: *Hæc quotiescumque fereris*, quod pertinet ad usum hujus Sacramenti; unde non est de substantia formæ. Et inde est, quod Sacerdotes eodem ritu, & modo, scilicet tenendo calicem in manibus, omnia hæc verba prefert. Læc etiam XXII. interponuntur verba sequentia verbis præmissis, cum dicuntur: *Hic calix nostrum testamentum est in meo sanguine. Dicendum est ergo quod omnia prædicta verba sunt de substantia formæ. Sed per prima verba, cum dicitur: *Hic est calix sanguinis mei*, significatur ipsa conversio vini in sanguinem ... per verba autem sequentia de-signant virtus sanguinis effusi in passione, quæ operatur in hoc Sacramento, &c.*”

191. Hunc tamen Angelici locum non eodem modo omnes interpretantur. Sunt, qui presse illici intelligent, quasi omnia illa verba sint de essentiæ consecrationis calicis. Sic ipsum intellexit Card. Cajetanus. & propterea S. Thomam deseruit, ut alius Theologis adhaereret, qui nominis priora verba esse vere consecratoria, communiter docent (*a*).

192. At vero alii fideles S. Thomæ Discipuli aliter ejus doctrinam exponunt, ut gravissimus Theologus Dominicus Soto, qui in IV. Dist. XI. quæst.

quod si, subdit, auctor (nempe S. Thomas) oppositum sensit, opinative locutus est. Sed S. Pius V., ut nonnulla alia, ita etiam hoc ex commentariis ipsius tradit jussit.

(a) Cardinalis Cajetanus in Comment. ad art. 1. hujus questionis vult, S. Thomæ mentem esse, verba sequentia in consecratione calicis ita pertinere ad consecrationem, ut illis omisis non sit forma perfecta;

quest. 1. art. 5. haec habet: „Distinguendum est inter essentiam, & substantiam Sacraenti. Id enim dicitur de essentia, sine quo nullatus fieret consecratio. Sed de substantia id, credo, censet D. Thomas, quod est de integritate: nempe quod ad consecrationem concurredit, nihilominus sine ullo fieri posset. Igitur primi verba: *Hic est calix sanguinis mei*, seu *Hic est sanguis meus*, sunt de essentia, reliqua vero de substantia, puta de integritate, quod non sit de essentia. Digitis enim, & manus substituta hominis sunt, eis partes, quas ajuant integrales, & tamen non eatus sunt de essentia, quominus sine illis possit homo vivere.“

Queres secundo, utrum conversio panis in corpus Christi fiat statim post verba consecrationis, antequam consecretur cibum?

195. Respondet S. Theonas 5. P. quest. 78. art. 6. affirmatque; quia statim dictis verbis consecrationis panis, hostia consecrata proponitur populo a loranda: quod non fieret, si non esset ibi corpus Christi, quia sic ad ieiulatricem pertineret. Ulterius id confirmat Angelicus hac ratione. „Ad veritatem hujus locutionis *Hoc est corpus meum* requiritur propter verbum praesens temporis, quod res significata simul tempore sit cum ipsa significazione locutionis: alioquin si in futurum expectaretur res significata, apponetur verbum futuri temporis, non autem verbum praesens, ita scilicet quod non dicatur: *Hoc est corpus meum*, sed *hoc erit corpus meum*. Significatio autem hujus locutionis complebat statim completa prolatione horum verborum, & ideo oportet, rem significatam statim adesse, quae quidem est effectus hujus

„Sacramenti: alioquin locutio non esset vera.“

194. Objicit potest sibi S. Doctor, quod facta consecratione solius panis, & vini, corpus Christi esset exangue. Respondeat autem, quod facta consecratione panis, est quilem Corpus Christi ibi ex vi Sacraenti, & Singulis ex reali concomitantia; sed postmodum per consecrationem vini fit ibi e converso sanguis Christi ex vi Sacraimenti, corpus autem ex reali concomitantia; ita quod totus Christus est sibi utriusque specie. Eamdemque doctrinam tradit Lect. VI. in cap. XI. Epist. primae ad Corinthios, addens, etiam Divinitatem esse in hoc Sacraimento propter in dissolubilem unionem ipsius ad corpus Christi, licet nullo modo substantia panis in divinitatem converatur. Et similiter est ibi anima, quae conjuncta est realiter ipsi corpori. Si vero in triloce mortis Christi fuisset corpus Christi ab aliquo Apostolorum consecratum, non fuisse ibi anima, quae tunc realiter erat a corpore separata.

CAPUT V.

De reali praesentia Corporis, & Sanguinis D. N. Iesu Christi: in Eucharistia.

195. Explicatis, quae ad materialem, & formam divisi hujus Sacraimenti pertinent, alia sece offert capitalis controversia, ante duo scenula agitari excepta cum Sacramentariis, qui antiquam, & universalem Ecclesiae fidem de reali Christi Domini praesentia in Sacramentis altaris evocere se posse frustra sperarunt, docentes non nisi in figura ipsum esse in illo praesentem (a). Hunc perniciosissimum errorum omni argumentorum genere impugnabilius,

(a) Primus, qui contra hoc universae Ecclesiae dogma vocem extollere ausus fuerit, communiter censetur Jo. Scotus Erigena IX. in libro min. perduto *De corpore, & sanguine Domini*, quem confutavit Adervalus quendam, cuius Tractatus legitur in *Specilio Dacheriano*. De Jo. Scoto Erigena consul. Dissert. Anselmi Parisii Canonici Regularis S. Genovese posita ad calcem I. Tomi *De perpetua fide Ecclesie circa Eucharistium*. Postea medio sec. XI. Berengarius natione Turonensis, sed Ecclesia Antlegavensis Archidiaconus, impian Erigenae doctrinam revozare cepit, a summis Pontificibus Leone IX., Victore II., Nicolaio II., & Gregorio VII. in variis Synodis Romae habitis, deinde in Conclitis Vercellensi, Parisino, Rothomagensi, & Turonensi sepius condemnatus, atque ad palinodiam recantandam coactus. Tres autem habentur solemnes ejusdem retractationes; emundemque, quamvis semel, & iterum in heresim relapsus, ridentem vere ante mortem resipuisse, ostendit Mabillonius *De multiplici Berengarii damnatione, & relapsu, deque eius penitentia* in Tom. II. *Pater. Antelectorum*. Confer. etiam ejusdem Mabillonii *Præl. II. in Sec. VI. Benedict.*, Franc. Roye in Opusc. *De vita, heresi, & penitentia Berengarii*, tum Nat. Alexander Dissert. I. in Sec. XI., aliisque passim Historici. Non multos habent Berengarius sui erroris discipulos: & inter illos nullum

sincere vite hominem, nullum penitus sapientem, ut inquietabat Guittimundus Episcopus Aversanus Lib. I. De verit. corporis, & sanguinis Christi in Eucharistia.

Berengario vivis sublatto anno 1088. adhuc ejus error contra praesentiam Christi reali in Eucharistia superest huius crediter in Albigensibus, qui Petrelusiani, & Henriciani dei sunt; qui propterea in duabus Synodis, Tolosano anno 1119., & Lateranensi anno 1135. proscripti fuere. Calvinistæ his addunt etiam Waldenses, qui post Albigenses eruperunt auctore Petro Waldo mercatore Lugdunensi. Sed de hoc eorum errore alte silentii scriptores corvi, qui eosdem confituantur, Eberardus, Alinus, Conradus, Abbas Uspurgensis, Berardus Abbas Fontiscaldi, ac Patres Concilii IV. Lateranensis, qui anno 1215. hos hereticos condemnaverunt. Accedit nost. Raynerius Sacconius Placentinus, eo majori fide dignus, quod dum fuerit eorum erroribus implicatus, immo nefaria illius secte pastor, ac dux; contra quinque postea, veritate agita, invicto pugnavit. Sed quinque ad Eucharistiam in dominicas Waldenses reprehendit, quod eam a malis Sacerdotibus confici non posse docerent; tum etiam quod latius eamdem conficiendi potestate tribuerent. Quos errores in eorum nepotibus, qui alpes Cottias incollerunt, & vulgo Barberi nuncupantur, comprehendit etiam Sec. XVI. magnus carum alpium Apostolus Claudius Sec.

mus, scilicet ex sacris litteris, deinde ex saec. Patrum traditione, ac denique argumento præscriptionis ex perpetua, ac constanti omnium Ecclesiastarum doctrina. Quod ut commode fiat, hoc caput in varios articulos partiemur.

ARTICULUS I.

Ex sacris litteris invicto demonstratur, Jesum Christum esse vere, realiter, ac substantialiter in Eucharistia præsentem.

196. **H**ujus catholici dogmatis fundamentum non alibi quærimus, quam in loco S. Scripturæ maxime proprio, scilicet ubi sacri Evangelistæ ipsam hujus angustissimæ Sacramenti institutionem unanihi consensu referunt. *Accipit Jesus panem*, inquit S. Matthæus, qui unus ex cœnabibus fuit, cap. XXVI. 26. & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: *accipite, & comedite,*

sellius, Episcopus Taurinensis. Quainvis deinde opera Farelli Genevensis Ministri iisdem Waldenses ad Calviniana castra transierunt. Vide nostrum I. Tomum.

Sæculo XIV. Jo. Wiclefus Ecclesia de Lutteworth in Lecestrensi provincia Pastor, non sine fundamento accusatur, quod inale de presentia reali J. C. in Eucharistia senserit, quia in Trialogo Lib. IV. c. 7. docuit, illa verba: *Hoc est corpus meum esse de Christo figurate intelligenda*, sicut figurate de Baptista dictum est, *Ipsæ est Elias*. Quoniamobrem incerto in Concilio Constantiensi Sess. VIII. hæc ejus propositio damnata fuit: *Christus non est in eodem Sacramento identice, & realiter in propria presentia corporali*. Aibi tanen presentiam Christi realem confiteri visus est, saltē in hostia, a justo Sacrodoce consecrata; unde etiam Missam non sine magna externæ pietatis simulatione frequenter celebrabat.

Hactenus male nata hæc hæresis nec multos, nec claros patronos invenit. Verum Sæculo XVI. occasione luctuosissimi schismatis a Lutherò excitati repullulavit, & brevi temporis spatio latissime propagata est. Lutheris quidem realem Christi presentiam nonquam negare potuit, convictus nimia evidentiâ verborum Evangelicorum. Sed unus ex primis ipsins asseculis Andreas Carlostadii honosferocissimus anno 1524. palam prædicare ausus est, Eucharistiam esse merita figuram corporis Christi, non ipsum Christi corpus: hæc tamen Carlostadii novitas non multis in Germania arribit. Multo latius, & facilius pestifera hæc hæresis in Helvetia grasaata est, ubi Ulricus Zwinglius Ecclesiae Tigurina pastor, jam ab anno 1519. vexillum rebellioris contra catholicam religionem erexerat, & anno 1525. a Tigurino Senatu impetravit, ut Missa, & Eucharistia adoratio abrogaretur, docens: Eucharistiam esse quidem Sacramentum, sed non continere nisi paneum, & vinum; & edere corpus Christi nihil aliud esse, quam credere, corpus Christi pro nobis esse mortuum.

Zwinglio in prælio contra Helvetos catholicos anno 1532. occiso, successit ad hunc pestiferum errorem propagandum Jo. Calvinus. Hic acri & excellenti ingenio, quo fuerat a Deo donatus, infeliciter abiutens, anno ætatis sue 26. quatinus Institutionum christiane religionis libros eleganti stylo exaratos publici juris

hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens: bibite ex hoc omnes, hic est enim *Sanguis meus &c.* Mauthæ perfecte concordant duo Evangelistæ Marcus XIV., & Lucas XXII. ac S. Paulus 1. Cirinth. XI. 24. Jam vero, cum nemo inficiari audeat, Deum infinita sua potentia efficere posse, ut panis, & vinum in corpus, & sanguinem Jesu Christi transmutarentur, & Christus Dominus suum verax id factum esse manifestissime testetur, nonnisi impie, & contra sanam rationem vera, reilis, ac substantialis Christi præsentia in Sacramento Eucharistiae negari potest.

197. Accedit & illa S. Pauli gravissima admonitio, & comininatio 1. ad Corinth. XI. 28. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignè, judicium sibi manducat, & bibit, non dijulicans corpus Domini*. Quibus verbis Apostolus non aliud voluit significare, quam pa-

fecit, quibus ingentem fidelium numerum mitis fratribus, ac captiosis astutiis seduxit, sectamque suo nomine insignitam a Lutheranis diversam, ac sæpius iisdem oppositam constituit; & frustra ab auctor, & versipelli Bucero, aliquis ad laboratum est, ut genuine illæ secta, & fere coævæ simul convenient. Præcipuum autem dissensionis capit semper fuit de reali corporis Christi presentia in Eucharistia, quam Lutherani constanter professi sunt, & adhuc proustantur, cum qua tamen etiam panis viñique substantiam inventari contendunt; quem errorem cap. seq. confutabimus. Etiam a Zwinglio dissidebat Calvinus, docens, Sacramentum Eucharistiae non esse signum vacuum corporis, & sanguinis Christi, sed signum plenum virtute, & efficacia: ad quod explicandum iniris ambagibus, & æquivocationibus atquebatur. De his, præter Historicos, legendum imminortale Bossueti Opus *De variationibus Ecclesiasticis Protestantium* Lib. II., & IX.

Demem & Socinianorum, ac Remonstrantium pessimâ doctrina communeworanda est. Hi enim a Calvinistis edocti, verba institutionis esse intelligendi in sensu figurato longius progressi sunt, & pronomen *deixizis* hoc ad totam actionem frangendi, & comedendi panein referendum esse voluerunt, ita ut ex his Christi verbis *Hoc est corpus meum hic emergat sensus;* „*Hoc, seu hæc actio frangendi, & comedendi panein est corpus meus*, idest commemorationis Christi corporis pro nobis „fracti.“ Ita Valent. Sinaleius Disput. XII. A Socinianis vix differunt Arminiani; & utriusque eliminato mysterio Eucharistiam nihil alind esse putant, quam commemorationem eorum, quæ Christus in ultima cena fecit. Absurdam hanc Remonstrantium doctrinam non ita pridem pugnacissime defendit in Anglia Benjaminus Holland Episcopus primo Bangoriensis, deinde Salisberiensis: ac demum Vintoniensis in impissimo libro, cuius titulus gallicæ versionis est *Traité sur la nature, le but, & les effets du Sacré de la Sainte Cène 1735.* in 8.: unde acres controversiae inter ipsos Calvinistas excitatae sunt, quas referre non valat. Notamus solum, rejecto semel literali verborum Christi sensu, innumeris erroribus, ac litibus, jannam fuisse apertam; quod evenire necesse erat; veritatis enim via una est, falsitatis autem multiplex.

panem illum, & vinum non esse aliquem cibum, & potum communem, sed ipsum corpus, & sanguinem Iesu: unde qui manducat, & bibit inde, reus est gravissimi sceleris, non dijudicans, seu non discernens corpus Domini a pane communio: id est ex eo, quod non discernit corpus Domini ab aliis cibis, indifferenter ipsum assumens, sicut alios cibos, ut commentatur S. Thomas Lect. VII. in hunc locum.

198. Unicum & consuetum Sacramentiorum effigium est, verba Christi, atque etiam Apostoli non proprio, atque obvio sensu, sed tropico, & figurato esse intelligenda. Verum hoc miserabile, & vanissimum effigium variis argumentis praeccluditur. Primo enim & sancti Patres, quorum testimonia inferius expendemus, & omnes Scripturæ sacrae interpres, & universæ toto orbe dispersæ Ecclesiæ, inimico & ipsi hæretici, & schismatice laudata Christi Domini verba in nativo, ac litterali sensu semper intellexerunt, exceptis solis Sacramentariis, qui post quindecim, & amplius sæcula novam eorumdem verborum intelligentiam nobis obtrudere conati sunt. Anne ipsis solis vera hujus Sacramenti notio reservata erat? Anne ceteri omnes, qui Christiano nomine in quatuor mundi partibus comprehenduntur, hactenus ita cœcutierunt, ut germanam, ac veram trium Evangelistarum, ac S. Pauli mentem videre minime potuerint? Saue hic universalis, ac perpetuus hominum consensus ad certissimum demonstrationem sufficeret, nisi cum obstinatissimo hominum genere disputaretur.

199. Præterea, ut Bellarminus, aliqui post ipsum scite observarunt, cum nonnisi apud laudatos tres Evangelistas, & apud S. Paulum accurata institutionis Eucharistie Sacramenti historia habeatur, si ipsi verum, & naturalem verborum Christi sensum non exhibent, nullibi in toto novo testamento genuina tanti Sacramenti notio habebitur. Quæ euim ab adversariis afferuntur divina oracula, hinc inde e sacris libris excerpta, certe clariora non sunt iis verbis, in quibus non obiter, sed data opera de sacrosancti hujus mysterii institutione agitur. Peccant ergo ignoranter contra primas, & communias hermeneuticæ regulas adversarii, dum hæc verba, *Hoc est corpus meum*, radiis solaribus clariora ad tropicos, & figuratos sensus violenter detorquent, enī potius quæ alibi obscurius dicta occurront, debeant per clariora explicari. Et si hanc adversiorum viam insistamus, non solum hoc Eucharistie sacrosanctum mysterium, sed reliqua omnia religionis dogmata intabunt; & Increduli de eversa religione triumphum agent, illudque Lucretii repeatent:

(a) Lutherus de se ipso fateatur, plurimum laborasse, ut rejecto sensu litterali aliquem figuratum inventaret, sciens, inquit, *hoc maxime modo posse me incommodare Papatui* (oh sinecū egregium interpretandi Scripturam!) nec tamen invenire potuisse. Sic ad Argen-

..... Pedibus calcata vicissim
Religio teritur, nos exæquat Victoria coelo.

200. Tertio. Ipse verborum contextus, & temporis circumstantia declarant, Christum noluisse figuris, & tropis uti in Sacramento omnium maxiimo instituendo. Non solum enim dixit, *hoc est corpus meum*, sed ne ulla esset dubitatio, de quo corpore loqueretur, addidit, *quod pro vobis datur*, id est offertur, ut habet Lucas; vel, ut dicit Paulus, *quod pro vobis tradetur*. Similiter etiam porrigenus discipulis calicem dixit: *Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur*, ut duo Evangelistæ Matthæus, & Marcus habent; Lucas vero, *qui pro vobis fundetur*. Neimpe Christus ut sensum litteralem magis exprimeret, se dare dixit ad manducandum illud ipsum suum corpus, quod postea tradendum erat, & offerendum in cruce, & ad bibendum illum ipsum sanguinem, qui pro nobis effundendus erat in passione.

201. Est etiam notanda circumstantia temporis, quando nempe in suprema cœna morti proximus sunum condebat testamentum, ultimum vale dicens discipulis suis: *æquum igitur erat, ut sine tropis, aut figuris postremam suam voluntatem exprimeret*. Nam etiam homines, si unquam satagent perspicuis verbis suam mentem luculenter expondere, id maxime curant in ultimo testamento. Quod si Christus voluissest suo arbitratu hic parabolis, & figuris uti, debuissest animos suorum discipulorum præparare, ne per simplicem, ac litteralem sensum in perniciosissimum errorem inducerentur, putantes eum divina sua omnipotentia ex pane, & vino corpus, & sanguinem suum vere effecisse, ut omnes præter Sacramentarios re ipsa putant.

202. Neque vero audiendus est Edm. Albertinus, qui has rationes, quibus communiter utuntur Orthodoxi ad præsentiam realem comprobandam, ausus est vocare stolidissima argumēta. Sed quare? Quia Deus frequentissime per metaphoras locutus est, quin tamen homines pii, ac religiosi fuerint in errorem inducti. Et hæc vulgaris est Calvinistarum evasio.

203. Sed antequam eam præcludamus, non erit abs re breviter notare intestinam illorum pugnam, qui repudiato sensu litterali ad peregrinos, tropicos, & figuratos confugunt. Præcipuas tantum referemus eorum expositiones: omnes enim referrere, & refutare nimis longum esset. (a) Et primo aliqui audaciores, ut omnem difficultatem evitarent, negarunt, veram de Sacramento Eucharistie doctrinam esse querendam in verbis Institutionis,

uti

tinenses scribent. Postea inaniter gloriantur, quod ipsi Pontificii eam ipsi laudem tribuere cogerentur, quod Sacramentum corporis, & sanguinis Domini longitude melius ipsis propugnavit. Ita apud Hospinianum in Hist. Sacram. pag. n. 222.

uti nos fecimus, quia, inquietabant, de ipsorum verborum sensu disputatio est. Ita Bullingerus, & Theologi Tigurini contra Jacobum Andreæ, immo Calvinus ipse in *Almonit. ultima*; quasi vero in ipsa institutione hujus Sacramenti minus aperte, quam alibi locutus sit Christus.

204. Alii vero a tam absurdâ quorundam response longe absunt. Sed dum rejecto sensu literali *figuratum* querunt, seu, ut loqui amant, *metonymiam Sacramentalem*, mirum, quantum inter se dissident. Nam Carlostadius, quem Melanchthon appellabat primum *tragœdiae* hujus auctorem, sic distinguebat locationem Christi, ut sententia finitur in iis verbis: *accipite, & comedite*, sequentia autem verba: *Hoc est corpus meum*, nihil aliud significant, quam Christum fuisse in cœna præsentem. Hanc interpretationem ut sibi cælitus *revelatam* homo ille fanaticus venditabat, quam tamen ut monstruosam ipsi *Sacraueratarii* exploserunt. Ab hac tam absurdâ Carlostadii expositione non multum discrepat alia Svenfeldii, qui ita seriem verborum Christi immutabat: *Accipite, elite: corpus meum, quod traditur, est hoc: vel quod pro nobis traditur, est corpus meum*. Leon. Christoph. Sturmius, qui desertio Lutheri ad Calvium deflexit, mutans vocem τέτοιον hoc in aliam τηλότητα similiter, tamē efformabat sensum: *comedite, nimirum panem pro corporis nutrimento; & similiter corpus meum spiritualiter pro alimento animæ*.

205. Zwinglium postquam integrum quinquennium insumpsisset, ut ab hac molestissima difficultate se liberaret, eo tandem devenit, ut intactam relinquens sacramotorum verborum seriem, vocem est interpretaretur per *significat*, quasi Christus dicere voluisse: *panis hoc significat corpus meum*. Hanc autem suam glossam antea inauditam a nocturno quodam *Monitor* se didicisse narrat (a).

206. Joann. Oecolampadius in libro *De genuina verborum Domini &c. expositione* edito anno 1525. tropum depositum in illa voce *corpus*, quam interpretatus est *figuram corporis*; ejusque interpretationem plerique inter Sacramentarios adoptavunt, eam vocantes *metonymiam Sacramentalem*, quia *signatum* ponitur pro *signo*. Alii vero displicet vox illa *figura corporis*, metonymiam tamen retinent, dicentes: *Hoc est corpus meum, nempe *μυστήριον**, seu *commemoratio corporis mei*. Quidam addidernut *pignus, teseram, & sigillum corporis*, putantes voces illas *figuræ*, &

signi, & *commemora iunis* non satis explicare hujus Sacramenti essentiam, *sim*, & *efficaciam*, qualem se admittere profisentur Calvinistæ. Oecolampadini statim confutarunt Jodocus Glichtoveus duobus libris, & Joann. Fischerus Rossensis Episcopus libris quinque.

207. Sed iam piget orares aliorum expositiones, seu verius depravationes referre, quas Pelargus in Disput. *De fractione panis* anno 1606. viginti octo numerabat: unde aliquis hanc illepide dicebat: *Itque, reditque tropus, nec certum novit asylum*. Ex his autem colligere licet, quam a communī hominum intelligentia sensus figuratus alienus sit: ac proinde hac etiam de causa necessarium omnino esse Christi verba in obvio, ac literali sensu intelligere: qui enim illo rejecto ad mysticum configunt, non habent, ubi certo pedem figant. Verum audiamus, quæ ad tuendum suum mysticum sensum nobis objiciunt Zwinglii, Calvinus, Beza, potissimum vero recentiores, & antiquiores Sacramentarii, Albertinus, Claudius, Petrus, Abadias, aliqui ejusdem furfuri.

208. Objiciunt primo quamplurima sacrorum librorum loca, in quibus propositiones similes huic: *Hoc est corpus meum, sumuntur metonymice, figurate, & significative*. Gen. XVII. 10. de Circumcisione dicitur *Hoc est pactum meum*; quæ tamen propositio in comm. seq. sic exponitur, ut circumcisio non sit proprie pactum, sed *signum saecleris*. In eodem libro cap. XII. 26. Joseph Pharaoni explicans somnium dicit: *Septem boses pulchrae, & septem spicæ plenæ, septem ubertatis anni sunt, idest significant*. Exodi XII. 11. Agnus Paschalis dicitur *phase*, id est *transitus Domini*, cuius tamen transitus non erat nisi commemorationis. Daniel Propheta explicans regi Nabucodonosor somnum statuæ dicebat cap. XXII. 28. *Tu es caput aureum*. Nec desunt similia exempla in novo testamento; nam Apostolus 1. Corinth. X. 4. loquens de prodigiosa petra Mosaica inquit, *Petra autem erat Christus, nempe Christum significabat*. Unde Augustinus Tract. XLV. in Joann. n. 9. *Ibi*, inquit, (*in deserto*) *petra Christus, nobis Christus, quod in altare Dei ponitur*. Apud Luc. XXII. 20. & apud Paulum 1. Cor. XI. 25. Christus postquam de pane dixerat: *Hoc est corpus meum, accipiens calicem inquit: Hic est calix nostrum testamentum, idest signum novi testamenti*. Alia hujus generis non panca improbo labore collegerunt Sacramentarii; quibus

209.

(a) Opero dispendium non erit, si propria Zwinglii verba referamus ex Libro inscripto *Coronis de Eucharistia* P. II. Operum pag. 249. *Vera*, inquit, *narro, adeoque vera, ut celare volentem conscientia cogat effundere, quod Dominus impertiit, non ignorans, quantis me contumeliis, risibusque exponam*. Cum tredecima Aprilis lux adpareret, visus sum mihi in somnio multo cum tadio denuo contendere cum adversario scriba, sive obmutuisse, ut quod verum scirem, negante

lingua beneficium suum, proloqui non possem..... visus est *Monitor* adesse; atque fuerit, an albus, nihil memini: somnum enim narro, qui diceret, quin ignaro respondeas, quod Exodi XII. scribitur, est enim phasse, idest transitus Domini &c. Videri potest Gretseri Disceptatio *De sonno Zwinglii*, contra quam impotenter debaccatus est Albertinus, frustra contendens, illa verba, *Ater, an albus fuerit, nescio esse elegan- tissimam phrasim ad significandam personam ignotam*.

209. Resp. primo generaliter, ex quo alicubi vox illa copulativa est sumatur figurative, non sequi semper in eodem sensu esse sumenda. Quid enim, queso, respondebimus Socinianis, quando eodem argumento utentes, illam eterni Patris vocem e cælo delapsam: *Hic est Filius meus dilectus ita explicant, Hic est figura Fili mi dilecti?* Aut illud celebris Joannis dictum Deus erat Verbum eadem licentia interpretantur, ut Verbum non sit nisi imago Dei? Sed breviter examinemus singula.

210. Circumisionem non esse ipsum fœdus hominum cum Deo, sed tantum signum fœderis, ex ipsa rei natura facile quisque cognoscit, ut nullus esse possit deceptioni locus; panem autem esse signum corporis Christi, nemo certe suspicatur ex iis verbis: *Hoc est corpus meum.* Deinde ipse Deus Abraham aperte subdit: *Circumcidet carnem præputii, ut sit signum fœderis inter me, & eos.* Ubinam vero Christus Apostolos docuit, panem esse sui corporis signum? Cur ipsis aperte non dixit: accipite, & comedite, hoc est signum corporis mei, sicut Deus dixit Abraham circumcidendam carnem præputii, ut esset signum fœderis?

211. Aliud exemplum ex Gen. XLJ. potius probat contra adversarios, verbum substantivum est non posse sumi in sensu figurato, nisi quando circumstantiae sermonis id omnino exigunt, cuiusmodi erat illa circumstantia somnii Pharaonis, cuius significacionem ibi Josephi tradebat. Exigitne circumstantia institutionis Sacrae institutionis Eucharistiae, ut ejus verba, similiter ac verba somnii Pharaonis, figurare sumantur? Anne Apostoli a Christo quæsiverunt, quid verba illa significarent? Vel Christus illos admonuit, ea non esse in propria significacione sumenda? Nihil prorsus istorum omnium.

212. Agnum Paschalem non esse transitum Domini, sed sacrificium institutum in commemorationem ejusdem transitus, optime noverant Hebrei ex Mosaica descriptione illius sacrificii Exodi XII. Adde, cum Agnus Paschalisch dicitur *phase*, subintelligi *sacrificium*, ita ut Agnus sit sacrificium phase, seu transitus, quod Moyses ipse eodem loco declaravit, subdens vers. 26. seq.: *Et cum dixerint vobis filii vestri: quæ est ista religio? dicetis eis: Victima transitus Domini est.* Haec omnia debuisse Monitor Zwinglio in somnio suggerere, si albus fuisset, non ater.

213. Cum Daniel Propheta dicebat Nabucodonosori: *Tu es caput aureum*, necesse non habebat regem in onore, quod reipsa caput aureum non erat, sed soluni per illud caput aureum representatus: res enim per se loquitur. Necesse autem omnino erat, Discipulos edoceri, illum panem, quem Christus manibus gestabat, & suum corpus dicebat, non nisi figuram, aut signum sui corporis esse: alias ab obvio, & litterali verborum sensu fuissent decepti.

214. Ita etiam necesse non erat, ut Apostolus Gazzaniga T'ieol. Tom. IX.

Corinthiis explicaret, illam petram, unde fluxerunt aquæ in deserto, non fuisse veram Christi personam: quis enim hoc somniasset? Sed facile omnes intelligebant, in illa petra fuisse Christum tantummodo significatum; eoque faciliter id intelligebant, quo jam ibidem admoniti erant ab eodem Apostolo, quod Israelitis omnia in figura contingebant. Attamen idipsum clare explicit, dicens de Israelitis: *Bibebant autem de spirituali, consequente eos petra, petra autem erat Christus.* S. Augustinus loco laud. asserit quidem, petram illam prodigiosam, de qua Israelites bibebant, Christum præfigurasse, non antem dicit, in Eucharistia Christi figuram, aut signum nobis dari, sed potius oppositum insinuat subdens: *Illi pro magno Sacramento ejusdem Christi biberunt aquam profluentem de petra; nos quid bibamus, norunt fideles.*

215. Postremum exemplum calicis, qui apud Lucam, & apud Paulum vocatus fuit *norum testamentum*, aliquam viam haberet, nisi alii duo Evangelistæ Marcus, & Matthæus illorum verborum sensum diserte aperuisserent, ita Christi verba referentes: *Hic est sanguis meus novi testamenti*, ut omnes facile intelligere possimus, fuisse a Christo novum testamentum, seu fœdus conditum, ac firmatum per sanguinem suum. Unde S. Thomas Lect. VI. in laud. Apostoli locum, scite observat, quod sicut vetus testamentum fuerat sanguine victimarum confirmatum, cum nempe Moyses sumptum sanguinem respersit in populum, & ait: *Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum.* Exodi XXIV. 8., ita novum testamentum, seu pactum confirmatum fuit in sanguine Christi, qui per passionem est effusus. Quod mirifice declarat S. Paulus ad Hebr. cap. IX.

216. Et quia nimis longum, & fastidiosum esset singula exempla, quæ Sacrae institutiones unique coacervant, ex adjunctis explicare, quilibet poterit a seipso inter illa exempla, & verba institutionis Eucharistiae discriminem animadvertere. Nam in illis ita figuratus sensus in omnium oculos incurrit, ut nemo prudens decipi possit; non sic autem in verbis consecratoris, quæ omnes Christiani coiuscumque communionis in sensu proprio, & naturali semper intellecerunt, usque ad illa infelissima tempora, quibus Novatores hoc capitale fidei nostræ dogma per figuræ, & tropos corrumpere ausi sunt.

217. Et sic intelligebantur parabolæ in sensu figurato, quia omnes norunt, eas afferri ad aliquid aliud significandum. Sic nullus est deceptioni locus, quando quis Pontificis, aut Cæsaris imaginem indigitans, aut tabulam geographicam Germanię, vel Italiam, dicit: *Hic est Pius VI.* Summus Pontifex, hic est Franciscus II. Rom. Imperator, hæc est Germania, hæc Italia, &c. fuisse autem Apostoli periculo errandi expositi, si &c. Sic pariter nemo decipi potest, cum illa Christi verba audit: *Ego sum pastor, ostium, vix,* 5 *ri-*

etus Sc., aut quando audit, Christum vocari a-
gnum, leonem, petram, vel quid simile.

218. Iustabis primo. Verba a Christo prolata in Eucharistiae institutione: *Hoc est corpus meum* iis similia sunt, quæ Christus ipse in cruce protulit, quando dixit Matri: *Mulier ecce filius tuus*; Joanni autem: *Ecce mater tua*: atqui his secundis nulla mutatio facta est: ergo nec primis.

219. Resp., longe disparem esse rationem. Nam ex circumstantiis omnibus apparebat, Christum iis verbis nihil voluisse aliud, quam matrem suam dilecto Joanni conueniendare, & vicissim Joannem matri; qua in re nulla fieri debebat mutatio interna, sed solum externa, ut nempe dilectus discipulus curam matris susciperet: quod factum est, referente enim ipso Joanne XIX. 27., *ex illa hora accepit eam Discipulus in sua*.

220. Iust. secundo. Fortior videtur illa Christi expressio apud Joannem XV. *Ego sum vitis vera*, quam illæ: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*. In prima enim additur *vera*, quod non additur in aliis: nec tamen prima illa accipitur in sensu litterali: ergo &c.

221. Resp. neg. maj. Si enim contextus attendatur, nemo est, qui statim non olficiat sensum metaphoricum. Ita enim prosequitur divinus Magister: *Et Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.... Sicut palmes non potest ferre fructum, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis, &c.* Estne aliquid simile in verbis institutionis Sacraeuenti Eucharistiae? Præterea dicentur, Jesum Christum esse figuram vitis, sicut dicunt, panem esse figuram corporis Christi?

222. Iustant tertio, & conantur sensum tropicum, & figuratum evincere ex adjunctis. Primo enim Christus dicens: *Hoc est corpus meum, ad-didit, quod pro vobis tradetur, seu potius ex tex-tu Græco apud Paulum, quod pro vobis frangi-tur τὸ ἄπειρον ἴμων κλόνεν*; nempe significans panem, quem benedixerat, fregerat, & discipulis dederat: nam corpus verum Christi in passione frangendum non erat. Præterea Lucæ XXII. de vino dixit: *Accipite hoc λαβέτε τὸ το, & dividite vobis ipsis καὶ διαιτήσατε ταῦτα;* dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat; & Matth. XXVI. 29. postquam dixerat: *Hic est sanguis meus novi testa-menti, subdit: Dico autem vobis, non bibam a-modo de hoc genimine vitis, usque in diem il-lum, cum illud bibam vobiscum novum in regno*

Patris mei. Ista autem verba nonnisi in sensu figurato intelligi possunt; neque enim Christus bibitur est verum vivum in suo regno. Tertio, in sensu pariter figurato intelligi debent illa duo verba *Calix*, & *Testamentum*; nempe ponitur *Calix* metonymice pro vino contento in calice, & *te-stamentum* pro signo novi fœderis: quidni ergo & alia verba figuratae accipiuntur? Quarto, Christus præcipit, ut corpus, & sanguis sumatur a nobis in *sui commemorationem*. Si ergo Christus est in hoc Sacramento substantialiter præsens, idem prorsus erit *commemoratio*, & *commemoratum*; quasi dicat: *me sumite in mei commemorationem*, quod fuisset inceptissimum; ut enim S. Augustinus in Psalm. XXXVII. inquietabat, *ne-mo recordatur, nisi quod in præsentia non est positum*. Demum, Apostolus addit, in hoc Sacramento mortem Domini esse annuntiandam, do-nec veniat: non igitur est ibi præsens; alias fru-strata expectaretur, ut veniat. Unde etiam Matth. XXVI. 11. dicebat ipse Christus: *Pauperes sem-per habent vobiscum, me autem non semper ha-betis*; quod falsum esset, posita ejusdem reali in Eucharistia præsentia.

223. Resp. ad *primum*, de vero suo corpore Christum dicere potuisse, quod pro vobis frangitur, nempe sub speciebus panis, quas tunc fre-gerat, & singulis discipulis distribuerat; & simili-ter dicere potuit, verum suum sanguinem effu-sum in speciebus vini, quod e calice effundebatur in ora discipulorum. Unde Apostolus cap. X. 16. ejusdem Epist. dicebat: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus, nonne partiicipio corporis Domini est?* Supra autem n. 154. cum Angelico observavimus, Christam in ipsa actione benedicendi, frangendi, & distribuen-di panem verba consecratoria pronunciassæ (a).

224. Ad *secundum* resp., facile in his verbis metaphoram deprehendi, tum quia Christus addidit, se bibitum vivum novum in regno Patris sui; non ergo illud in materiale, quod bibebatur in cœna; tum etiam propter aliam ejusdem Christi promissionem Lucæ XXII. 29. *Et ego dispono vo-bis, sicut dispositi mihi Pater meus regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam in re-gno meo, & sedeatis super thronos judicantes duodecim tribus Israel.* Quam promissionem nonnisi carnales Millenarii in sensu litterali intelli-gere potuerunt. Res autem non ita se habet in ver-bis consecratoriis, quæ litteraliter semper omnes fideles acceperunt.

225.

proprie enim corpus frangi dicitur quando ejusdem os-sa confringuntur, quod in Christo fieri non debuisse Joannes testatur cap. XLIX. 36. ut *Scriptura impleretur: Os non communietis ex eo.* Nihilominus S. Thomas Lect. V. in hunc locum Pauli non dubitavit dicere, hostiæ consecratæ divisionem significare passionem Chri-sti, per quam *corpus ejus fuit vulneribus fractum*.

(a) Paucis arridet expositiō Cajetani, qui fractionem illam intelligi voluit de ipso corpore Christi, quod in passione multipliciter fractum fuit, scilicet quantum ad cœtem, quando flagellatus est, & quantum ad carnem in manibus ac pedibus cruci affixis, ac demum in late-re lancea perforato. Sed Cajetanus ab obvio & litterali sensu hic recedere videtur, ut non raro solebat;

225. *Tertia objectio consueta est cavillatio. Calem enim ibi significare vinum contentam, ne-
mo dubitate potest, ut propterea nullum sit erro-
ris periculum; non sic autem est de verbis con-
secratoriis, quæ si essent in sensu figurato intelli-
genda, debuisset Christus Discipulos præmonere,
ne in re tanti momenti turpiter errarent, & tota
Ecclesia in sacrilegam idolatriam pertraheretur,
quæ, ut postea videbimus, sub speciebus panis,
& viui verum Christi corpus, & sanguinem ades-
se semper credidit, illudque cultu latræ adora-
vit. Vox autem testamenti in sensu proprio sum-
mitur, ad significandum novum fœdus a Christo
nobiscum initum, & consummatum in sanguine,
qui per passionem est effusus. & in calice Sa-
cramentaliter continetur, ut S. Thomas explicat
Lect. VI. in cap. XI. Epist. 1. ad Corinthios.*

226. *Quarta objectio illico evanescit, si con-
textus attendatur. Ut enim recte observat Angelicus
loco mox laud., & in meam commemorationem.
debet intelligi de memoria passionis Christi.
Quamobrem Apostolus pergit ibidem dicens:
Quotiescumque manducabis panem hunc, & cali-
cem biberis, mortem Domini annuncias. Ul-
terius, præsens quidem est Christus in Eucharis-
tia, sed sacramentali, & invisibili modo, ita ut
non inepte præceperit, fidem, & memoriam sui
esse in hoc Sacraento exitandam (a).*

227. Addit postremo idein Paulus: *Donec re-
niat, id est (commentatur Aquinas) usque ad ul-
timum ejus adventum, in quo datur intelligi,
quod hic ritus Ecclesie non cessabit usque ad
finem mundi. Puerilis autem argutia est illa du-
cta ex verbis Christi: me autem non semper ha-
betis; quia hæc verba, interprete Angelico 5. P.
qua. 75. art. 1. ad 2., referuntur ad Corpus Christi
visibile sub propria specie: invisibiliter tamen sub
speciebus hujus Sacramenti est, ubicumque hoc
Sacramentum perficitur. Hoc declararunt Patres
Tridentini Sess. XIII. cap. 1. his verbis: Non e-
nim hæc inter se pugnant, ut ipse Salvator no-
ster semper ad dexteram Patris in cælis assi-
deat, juxta modum existendi naturalem; & ut
multis nihilominus alii in locis sacramentaliter
præsens sua substantia nobis adsit, ea existen-
di ratione, quam etsi verbis exprimere vix pos-
sumus, possiblemente esse Deo, cogitatione
per filium illustrata assequi possumus, & con-
stantissime credere debemus.*

228. Obj. secundo. Apostolus Paulus 1. Corinth.
X. 1. seq. *Patres nostri, inquit, omnes eamdem
escam spiritalem manducaverunt, & omnes eum-*

*dem potum spiritalem biberunt; atqui illi non
manducaverunt escam spiritalem, nec biberunt
potum spiritalem, nisi per fidem: ergo etiam nos
&c. Hæc enim verba Pauli ita commentatur Au-
gustinus Tract. XXVI. in Joann. Omnes eamdem
escam spiritualem, quam nos; nam tempora-
lem alteram, quia illi manna, nos aliud; spiri-
talem vero, quam nos.*

229. Resp., Apostolum, cum dicit, omnes Is-
raelitas eamdem escam spiritalem manducasse,
& omnes eumdem potum spiritalem bibisse, non
significare, eos eamdem, quam nos escam man-
ducasse, & eumdem, quem nos potum bibisse,
quasi scilicet voluerit Israelitas fuisse in Sacra-
mentis nobis pares. Magnum enim inter nostrum, &
illorum cibum, ac potum discrimen Christus ipse
posuit Jo. VI. 48. inquit: Patres vestri man-
ducaverunt manna in deserto, & mortui sunt: hic
est panis de cœlo descendens, ut si quis ex eo
manducaverit, non moriatur. Loquitur ergo ibi
Apostolus de solis Israelitis, qui omnes eamdem
escam spiritalem manducaverunt, scilicet manna,
& omnes eumdem potum spiritalem biberunt,
nempe aquam fluentem de petra, & tamen non
in pluribus eorum beneplacitum fuit Deo, quia
non omnes cum fide in Jesum Christum manduca-
verunt, ac biberunt, & propterea in deserto pro-
strati sunt.

230. S. Augustinus autem vult, in illa esca, il-
loque potu spiritali fuisse quidem præfiguratum
Eucharistiæ Sacramentum, in quo nos sumimus
ipsum Christi corpus, ejusque sanguinem bibimus;
unde dicere potuit, Israelitas eamdem escam spi-
ritalem manducasse, eundemque potum spiritalem
bibisse; non vult tamen, nec dicit, eamdem pror-
sus esse utriusque cibi, & potus rationem; unde
in Psalm. LXXVII. eadem fere repetens, clarus
suam mentem exponit dicens, eumdem fuisse ci-
bum, & potum illorum, qui noster, sed signifi-
catione eumdem, non specie. Vide quæ diximus
in Vol. super. Diss. I. n. 106.

231. Inst. primo. Christus ipse apud Joannem
cap. VI. 64. postquam dixisset: Caro mea ve-
re est cibus, & sanguis meus vere est potus,
&c., ne Judæi in errorem inducerentur sunen-
tes hæc verba in sensu literali, & obvio, sub-
didit: *Spiritus est, qui vivificat; caro non pro-
dest quidquam: quæ ego locutus sum vobis, spi-
ritus, & vita sunt.* Ita divinus Magister nos do-
cuit, quoniam sensu verba institutionis essent in-
telligenda, scilicet, non carnaliter, sed spiritualiter
(b). Id confirmatur ex S. Augustino, qui in
Psalm.

(a) Nullam esse hujus argumenti vin, agnovit etiam Colampadius, qui ad probandum etiam rerum præ-
sentium oblivione esse posse, illud attulit Maronis: *Oblitus est Ithacus discrimine tanto.*

(b) Multi, gravesque Theologi præsentiam corporis Christi realem probant ex hoc ipso capite VI. Joannis,
in quo promissam fuisse credunt hujus Sacramenti in-

stitutionem. Ternum, inquit Estius in IV. Dist. X. §.
1. *hæc probatio propter varias Ss. Patrum, & Doctorum interpretationes, quibus eum locum exponunt, ut
agnoscat Trident. Concilium Sess. XXI. c. 1. non pro-
inde efficax est, ut aliæ sunt. Ejusdemque sententia
fuerunt præter alios Jansenius Gandavensis, & Ruar-
dus Tapperus. Narrante Card. Pallavicino in Histor.*

Psalm. XCVIII. ita Christum seipsum explicantem inducit: *Spiritualiter intelligite, quæ locutus sum. Non hoc corpus, quod vides, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui me crucifigunt. Sacramentum autem, quod vobis commendavi, spiritualiter intellectum vici-sicabit vos: caro autem non prodest quidquam.*

252. Resp. cum S. Thoma 5. P. q. 75. art. 1. ad 1., Christum voluisse hoc loco corrigere carnalem illam quorundam Capharuitarum imaginationem, qui verba a se prolatæ: *Caro mea vere est cibus eo sensu acceperant, quasi ipsis daturus esset suam carnem dentibus laniandam*, quomodo alii eibi comeduntur. *Carnem quippe, inquit S. Augustinus Tract. XXVII. in Joani., intellexerunt, quomodo in cadavere laniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur.* Idem Sanctus Doctor Augustinus in eodem loco illa ejusdem Christi verba: *Caro non prodest quidquam explicat de manducatione carnis Christi sine charitate, inquiens: „Sic dictum est: Caro, non prodest quidquam, quomodo dictum est: Scientia inflat: sola sine charitate: ideo adjunxit, Charitas vero ædificat.* Adde ergo scientiæ charitatem, & utilis erit scientia, non per se, sed per charitatem: sic etiam nunc caro, non prodest quidquam, sed sola caro. Accedat spiritus ad carnem, quomodo accedit charitas ad scientiam, & prodest plurimum". Ceterum, etiamsi ex hoc celebri Joannis loco non posset præsentia realis corporis Christi invicte demonstrari, non propterea mutaret hoc præcipuum religionis nostræ dogma, quod in aliis Scripturæ sacræ locis Spiritus sanctus apertissime revelavit, & quod Ecclesia Catholica semper professa est.

253. Obj. postremo nonnullas cavillationes contra verba consecrationis; quarum præcipua est illa, qua a nobis moleste sciscitatur, quid pronomen *hoc*, quod est subjectum propositionis, significet? Vel enim significat ipsum Christi corpus, & tunc exsurget hæc propositio identica, & ungaritoria: *Corpus meum, quod vobis ostendo, est corpus meum*, quo quid dici potest ineptius? Vel designat panem, quem Christus in manus acceptum benedixit, ac fregit; & tunc propositio hunc sensum reddet: *hic panis est corpus meum*; quod repugnantiam involvit: nam panis vere, & proprie non potest esse aliud quam panis: vel desi-

Concil. Tred. Lib. XVII. cap. II. non casu, sed post varias disputationes illa verba posita fuere: Utcumque sermo ille apud Joannem cap. VI.) juxta varias Ss. Patrum, & Doctorum interpretationes intelligatur; quia neimpe, ut aliqui Theologi observaverant, a multis Patribus sermo ille Christi Domini explicatur de sola manducatione sue carnis spirituali, non de Sacramentali. Nos itaque hanc probationem omittendam duximus, secuti exemplum quorundam aliorum insignium Theologorum. Sed si quis copiat illam probationem optima in luce collocatam legere, audeat Nat. Alexandrum, Dissert. XII. in Sac. XI. & XII. art. I.

gnat accidentia panis, & tunc propositio est falsa, quia hæc non sunt Christi corpus; superest ergo, ut illud pronomen *hoc* intelligatur de pane benedicto, & fracto, qui sensu mystico, & tropico corpus Christi significabat (b).

254. Resp. cum S. Thoma 5. P. q. 78. art. 5. „quod hæc locutio (*hoc est corpus meum*) habet virtutem factivam conversionis panis in corpus Christi Et ideo oportet quidem intelligere prædictam locutionem secundum ultimum instans prolationis verborum, non tamen ita, quod præsupponatur ex parte subjecti id, quod est terminus conversionis, scilicet quod corpus Christi sit corpus Christi: neque etiam illud, quod fuit ante conversionem, scilicet panis; sed id, quod communiter se habet; quantum ad utrumque, scilicet contentum in generali sub istis speciebus. Non enim faciunt hæc verba, quod corpus Christi sit corpus Christi, neque quod panis sit corpus Christi, sed quod contentum sub his speciebus, quod prius erat panis, sit corpus Christi. Et ideo signanter non dicit Dominus: *Hic panis est corpus meum ... neque: Hoc corpus meum est corpus meum ... sed in generali: Hoc est corpus meum, nullo nomine apposito a parte subjecti, sed solo nomine, quod significat substantiam in communione, sine qualitate, idest forma determinata*".

255. Non itaque illa propositio erit *identica*; ea enim propositio est *identica*, in qua subjectum eodem modo exprimitur, ac prædicatum; sicut si dicere: *Homo est homo*; non illa, in qua prædicatum est quidem idem cum subjecto, sed clarius exprimitur; alias omnis propositio vera esset *identica*, ut cum aliquis dicit: *Hoc est curum; quamvis enim attributum idem sit cum subjecto, clarius tamen id exprimit.* Et sic non est *identica* Christi propositio dicentis: *Hoc est corpus meum*; quia attributum *corpus meum* clare exprimit, quid illud subjectum *hoc vere* sit, cum antea confusa esset illius significatio.

256. Quod si etiam illud subjectum *hoc* acciperetur pro pane, ut quidam Theologi esse accipientum putant, nulla tamen inde sequeretur repugnantia; esset enim sensus, quod illud, quod initio prolationis verborum erat panis, absoluta illa prolatione factum sit corpus Christi. Sic si ipse Christus simili verborum formula voluisset in

(b) Ab hac difficultate se facile liberant, qui consecrationem panis & vini a Christo factam fuisse dicunt potestate excellentiæ secreta benedictione; unde postea vere dicere potuit: *Hoc est corpus meum*, ut pronomen *hoc* referretur ad corpus. Verum, ut supra ostendimus nn. 145. aliae postea occurserunt difficultates graviores. Nec satis considerate scripsit Catharinus, Scholasticos suos adversarios in tot tantaque absurdâ præcipitare, ut qui eos sequi voluerit, pene insanire videatur.

in noptiis Canæ Galilææ aquam in vinum convertere, dicendo: *Hoc est vinum*, omnes facile intellexissent, illud, quod prius erat aqua, fuisse in vinum conversum. Hæc enim est vis propositionum, quæ appellantur *practicæ*, & *operativæ*, quia mutando subjectum, æquivalent duabus simul unitis, nempe *hoc*, quod prius erat *panis*, modo est *corpus meum*. Sic si quis alteri donans librum dicat: *Hic liber est tuus*, perinde est, ac si dicat: *Hic liber*, qui antea *meus erat*, modo *tuus est* (a).

257. Inst. Ista locatio: *Hoc est corpus meum* est Sacramentalis: ergo ejusdem propositionis sensus hic est: *Hoc est Sacramentum & corpus meum*: sed *Sacramentum definitur signum*: ergo idem erit, ac dicere: *Hoc est signum corporis mei*. Hinc decantata illa apud Calvinistas metonymia *Sacramentalis*, qua omnia per tropos, & signatas explicantur.

258. Resp., hoc totum purum, putnique esse sophisma, quod facile ex hactenus dictis exsufflatur. Non enim omnia, quæ de Sacramentis dicuntur, ad locutionem Sacramentalem, seu figuratam pertinent; sed quædam rem proprie, & veræ exprimunt, quædam autem interiorē gratiæ operationem significant; ut in baptismo aqua, &

ablutio est propria, vera, & realis, hæc autem externa corporis ablutio internum animæ lavacrum significat. Ita in Eucharistia verba illa: *Hoc est corpus meum veram*, ac realem corporis Christi præsentiam exprimunt; quæ autem remanent species panis, qui frangitur, & vini, quod effunditur, repræsentant cruentam illam immolationem, quam Christus ipse pro nostra redēptione æterno Patri in cruce obtulit.

ARTICULUS II.

Ex veterum Patrum traditione ostenditur, Chri-
stum esse in Eucharistia vere, realiter, &
substantialiter præsentem (b).

259. Et primo observatione dignum est, numquam Patres fuisse sollicitos moneudi fideles, verba illa Dominica *Hoc est corpus meum non esse in sensu proprio intelligenda*, sed in sensu signato, quod certe monere debuissent, ne ex obvia illorum significacione in turpissimum errorem laberentur; præcipue cum hanc sollicititudinem sospici osseuderint in aliis Scripturæ locis explicandis; ut ex. gr. in illo textu Gal. III. 15., quod Christus *factus sit pro nobis maledictum*; tum in

(a) Hac ratione facile conciliantur ii Theologi, qui prononen *hoc* intelligunt de pane, cum aliis, qui illud intelligunt de Christi corpore. Priui enim considerant illud primum momentum, in quo mutatio nondum facta est; alii momentum sequens, quo virtute divina panis conversus jam est in *corpus Christi*; quomodo si Christus in nuptiis Canæ Galilææ dixisset: *Hoc est vinum*, pronomen *hoc* potuisset referri tam ad aquam, antequam transmutaretur, quam ad vinum, postquam transmutatio facta jam erat. Sed de hoc sophismate, quo inanes triumphos agunt Albertinus, & Chamierius, videri possunt Lib. II. *Defens. Perpetuit.* cap. 8. tom. 2. & Nat. Alexander in laud. Dissert. XII. in Sac. XI. & XII.

(b) Quamquam Sacramentarii, non minus quam alii Novatores, ex solis sacris litteris Christianæ Religionis dogmata depromenda esse contendant, quando tamen agitur de augustinissimo hoc Sacramento, etiam ad veterum Patrum doctrinam fidenter nos provocant. Hanc aliis viam primum mostrasse videtur Phil. Mornanus Du-Plessis, intensissimus Rom. Ecclesiæ hostis in Libris 4. *De Eucharistia* an. 1594. quem solide confutavit doctissimus Card. Jo. Davud Du-Perron variis scriptis, quæ summi collecta inveniuntur in Tomo I. ejusdem Operum; postquam ipsum ore devicerat in celebri Colloquio Fouï-Bellaquei, anno 1600. Eundem Mornanum feliciter impugnavit Dominicanæ Familiae decus Coëfêteau Episcopus Massiliensis, quem laud. inox Card. Petronius magno in pretio habebat. Malum tamen Mornai causam non punci ex Pseudo-reformatis defendere agressi sunt; sed non nisi tres aut quatuor commemorari merentur, scilicet Dan. Chamierius feroci ingenio hono, qui anno 1621. in obsiidione Montis-Albani, dum suos ad pugnam contra Catholicos cohortaretur, similiter ac ejus antesignanus Zwinglius, in puglio occisus fuit. Illius *Panstratiæ* edidit Bern. Tarrettinus an. 1626. Chamiero successit in certamine

eharisticico Edmundus Albertinus editis anno 1654. tribus libris *De Eucharistie Sacramento*. Cum postea prodisset an. 1659. *Officium S. Sacramenti a Petro Nicolio elaboratum*, in quo prælationis loco ostendebatur perpetua Ecclesiæ fides de reali præsentia corporis & sanguinis Christi, Jo. Claudius pseudo Minister Carentianus huic se controversia innivisit, Nicolii libellum confutans. Claudio respondit Nicolius an. 1661. iterum impressa eadem Prælat. cum hoc titulo: *La perpetuité de la foi de l'Eglise Catholique touchant l'Eucharistie*. Cumque hoc Nicolii opus refellere aggressus esset Claudio, cum impugnavit P. Jac. Novetus S. J. in libro *La présence de J. C. dans le Sacrement*, cui mox Claudius respondit in *Tract. de Euchar.* an. 1668. Tunc deinceps prodiit opus illud immortale Ant. Arnaldi sub eodem titulo *Perpetua fides Ecclesiæ Cath. circa Eucharistiam defensa contra libellum Claudi*, Lab. XI. quibus accessere Dissert. duæ *De Jo. Scoto, & de Bertramo elucubratæ ab Anselmo Paris Canonico S. Genovese*. Nam postea addidit operam Eus. Renydotius in *Defensione Perpetuitatis fidei*, ubi non solum Claudianæ argutie & cavillationes dissipantur, sed nova etiam afferuntur monumenta ad perpetuan Ecclesiæ fidem magis magisque confirmandam. Alios ex utraque parte scriptores commemorare non vacat; prætermittendus tamen non est Natalis Alexander, cuius Dissertatione XII. in Sac. XI. & XII. & minus prolixa, & Tyronum usui magis erit accommodata.

Obiter addendum, non defuisse inter Sacramentarios, qui veterum latrūm doctrinam sibi omnino adversari faterentur, ut inferius notabimus. Quidam etiam affirmare aisi sunt, sanctos Patres inter se minime concordes esse, immo aliquos sibi ipsis quandoque repugnare, adeoque in hanc *controversia* seponendos. Ita insinuare videtur Lutheranus Chemnitius *De vera & substanciali præsentia*, &c. cap. 10.

in alio 2. Corinth. V. 21. *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Car. ergo hanc cautionem non adhibuerunt, monendi fideles, ac præcipue Neophytes, ne verba Christi *Hoc est corpus meum* in sensu obvio, & litterali intelligerent? Cur nullam in iisdem explicandis difficultatem notarunt? Nisi quia nullum tunc dubium erat, in iis doctrinam realis præsentiae corporis Christi perspicere, & aperte contineri.

240. Et quidem innumera ad id confirmandum turmatim se se offrerunt sanctorum Patrum testimonia, in quibus nulla prorsus indicata sensus figuratus mentione absolute dicitur, in hoc Sacramento nobis dari ipsum verum, & proprium corpus, & sanguinem Jesu Christi: sed brevitatis causa non nisi panca seligemus. Ignatius gloriosissimus Sæc. II. Episcopus, & martyr in Epist. ad Smyrnæos Eucharistiam appellat *carnem Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est* (a). S. Justinus alter ejusdem saeculi martyr in Apol. II. Eucharistiam dicit esse non panem communem, nec communem potum, sed incarnati Jesu carnem, & sanguinem. Tertullianus Lib. IV. Cont. Marc. cap. 40. de Christo loquens, *Acceptum panem, inquit, & distributum discipulis corpus illud suum fecit.* Missis aliis non paucis præstat audire duos insignes Sæc. IV. Patres, Cyrillum, Jerosolymitanum, & Gregorium Nyssenum; quorum prior Catechesi IV. de hoc Sacramento fideles edocens inquit: *Cum Christus ipse sic affirmet, atque dicat de pane: Hoc est corpus meum, quis deinceps audiebat dubitare? Ac eodem quoque confirmante, ac dicente: Hic est sanguis meus, quis unquam dubitet, & dicat, non esse illius sanguinem?* Gregorius autem Nyssenus in Orat. Catechetica cap. 57. Credo, inquit, ... quod statim a Verbo (panis) in corpus transmutetur per verbum: *Hoc est corpus meum.* Multo plura luculentissima utriusque testimonia brevitatis studium nos omittere cogit.

241. Ita profecto loquentes Patres. sensum obvium, & litteralem verborum Christi confirmant, atque arbitrarios Sacramentariorum tropos, ac figuratas excludunt; unde etiam aliqui usi sunt exemplo ejusdem Christi, quando in nuptiis Canæ Galilææ aquam in vinum convertit, aut Aaron, quando suam virgam in serpentinam, & rursum serpentinam in virginem transmutavit. Sic S. Cyrillus Jerosol. in Catech. IV. *Mystagog. Aquam, ait, aliquando mutavit in vinum ... & non erit dignus, cui credamus, quod vinum in sanguinem*

suum transmutasset? Exemplo autem virgæ Aaronicæ usus est S. Ambrosius in Lib. De initianis cap. 9. Unde postea Anastasius Sinaita, scriptor egregius Sæc. VII. in opere inscripto 'Ostys Dux vice Hæretico Gajanitæ agenti: *Absit, ut dicamus, sacram communionem esse tantum figuram corporis Christi, aut nullum panem, sed ipsum corpus, & sanguinem Christi Filii Dei incarnati, ita nomine Orthodoxorum respondet: Sic credimus, & sic confitemur juxta dictum Christi ad Discipulos in cena mystica (b).* Et Sæc. seq. S. Joann. Damascenus Lib. IV. De fide ortholoxa cap. 15. doctrinam veterum expōnens: *Nec vero, inquit, panis, & vinum Christi corporis, & sanguinis figura sunt (ab sit), sed ipsum Domini corpus Deitate donatum.*

242. Neque vero hujus argumenti viam elevant aliqua loca, quæ inutili labore Sacramentarii ex veteribus Patribus conradunt, quibus Eucharistia dicta est *signum*, vel *figura corporis Christi*.

243. Nam præterquam quod hæc loca rarissima sunt, frequentatissima vero illa, in quibus sine ulla restrictione asseritur præsentialis realis corporis, & sanguinis Christi, potest etiam Eucharistia dici *signum*, & *figura corporis Christi*, quia ibi non est in propria specie, quomodo apparet, cum in terris versaretur, & quomodo nunc a Beatis videtur in cælis; sed ibi est tantum Sacramentaliter ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata, assequi possumus, & constantissime credere debemus, ut sup. n. 227. cum Patribus Concilii Tridentini diximus..

244. Secundo. Idem sancti Patres, qui nullam in obvio verborum Christi sensu amplectendo difficultatem invenerint, maximam postea difficultatem experti sunt in mysterio, quod illa verba includunt, intelligendo, & explicando; quæ tamen difficultas nulla esse poterat, si cum Sacramentariis putassent, in eo Sacramento non contineri, nisi figuram, & commemorationem Christi corporis, & sanguinis. Sic Sancti Cyrillus, & Nyssenus sup. n. 240. laudati, ut omne dubium circa hoc mysterium averterent, hoc esse objectum fidei dicebant: *Credimus;* quod non erit necesse, si dicamus, in eo non esse, nisi Christi corporis, & sanguinis figuram. Expressius autem S. Joan. Chrysostomus Hom. LXXXIII. in Matth. *Credamus, inquit, ubique Deo, nec repugnemus, etiam si sensui, & cogitationi nostræ absurdum es-*

(a) Frustra conatus est Jo. Dallæus *De scriptis suppositis Dionysio, & Ignatio* verba hæc ut supposititia rejicere; cum illa etiam referat Theodoretus in Dial. III. contra Eutychianos. Dallæum confutavit Jo. Bapt. Cotelerius Tom. II. *Patrum Apostolic.* in not. ad illam epistolam.

(b) Obiter notandum, non ex publica Ecclesia fide, sed ex privato suo ratione Ahabastium contra hære-

ticos Gajanitas intulisse, ex quo species panis & sanguinis in hoc Sacramento corruptantur, necessarium esse, ut unum ex duobus fatigatur, aut id, quod sunt, non esse verum corpus Christi ... aut corpus Christi ante resurrectionem corruptioni subjectum fuisse. Non enim Corpus Christi in Eucharistia corruipitur, sed solæ panis vinique species.

esse videatur, quod dicit; superet & sensum, & rationem nostram sermo ipsius ... Quoniam ergo ille dixit: *Hoc est corpus meum, nulla tenetur ambiguitate; sed credamus, & oculis intellectus vel perspiciamus.* Et S. Gaudentius Brixianus Tract. II. in Exodum: *Quod, inquit, annuntiatum est, credas, quia quod accipis, corpus est illius panis cœlestis, & sanguis est illius sacrae vitæ.* Nam cum panem consecratum, & vinum discipulis suis porrigeret, sic ait: *Hoc est, &c.* Denique S. Ambrosius in Lib. De initianis cap. 8. ad omne dubium submovendum, Quid, inquit, hic queris naturæ ordinem in Christi corpore, cum propter naturam sit ipsa Dominus Jesus partus ex Virgine? Vera utique caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est: vere ergo carnis illius est Sacramentum. Ipse clamat Dominus Jesus: *Hoc est corpus meum.* Tantane erat necessitas excitandi fideles ad credendum hoc eximium, ac sublimissimum mysterium, si in eo nihil aliud nobis proponeretur, nisi Christi figura?

245. Quid plura? Aliqui Patres hoc Eucharistiae mysterium comparant cum ineffabili mysterio Dominicæ Incarnationis. Sic Justinus loco supra n. 240. laud. Quemadmodum, inquit, per Verbum Dei caro factus Jesus Christus Salvator noster carnem, & sanguinem salutis nostræ causa habuit, al eundem modum etiam eam ... alimoniam, unde sanguis, & caro nostra per mutationem aluntur, incarnati illius Jesus carnem, & sanguinem esse, edocti sumus. S. Hilarius Lib. I. De Trinit. Si enim, ait, Verbum caro factum est, & nos vere Verbum carnem cibis Dominicis sumimus. S. Joann. Damascenus Lib. IV. De fide orthod. cap. 14. ad hujus mysterii explicationem hac utitur aptissima comparatione: „Quæsivit Virgo, quomodo fiet mihi istud? „Respondit Gabriel Archangelus: *Spiritus sanctus superveniet in te. Tu quoque nunc quæris, quomodo panis nunc fiat Corpus Christi? „Tibi quoque respondeo: Spiritus sanctus su-*

(a) Hoc argumentum uberrime pertractatum est in sermone memorato Opere *De perpetua Ecclesiæ fide &c.* ab Eus. Renaudotio in *Collectione Liturg. Orientaliæ*. Symbolam suam iis addidit celeberrimus Muratorius in *Liturgia Roman. veteri complectente tria Sacramentaria, Leonianum, Gelasianum, & antiquum Gregorianum.* Ex hac autem adoratione magis confirmatur sensus illarum precum, quibus in iisdem liturgiis Deus invocatur, ut omnipotenti sua virtute sacra dona transmittet in corpus & sanguinem Jesu Christi. Si enim, ut falso commentantur Sacramentarii, haec invocatio ad nihil aliud dirigetur, quia ut sacra illa dona virtutem & efficaciam quamdam nos sanctificandi acquirerent: non possent illa dona, ut ut hac virtute repleta, esse nostræ adorationis objectum. Ceterum Hugo Grotius in *Voto pro pace ecclesiast. contra Rivetum, aliosque irreconciliables.* T. IV. Opp. pag. 670. *Consensu, inquit, liturgiarum per omnia loca & tempora in precibus illis, ut Deus dona per Spiritum Sanctum*

, , perennit, eaque efficit, que orationis facultas, tem, & intentus intelligentiam excedunt." Itane responderent Zwinglius, Calvinus, aliqui sensus figurati defensores.

246. Postremo, antiquissima est in Ecclesia hujus Sacramenti adoratio, quæ absurdâ omnino esset, & idololatrica, nisi in eo vera Christi humilitas divinitati conjuncta contineretur. Reipsa Sacramentarii ab hoc cultu omnino abhorrent. Non sic antiqui fideles; nam in vetustissimis liturgiis hæc adoratio apparebat (a). Præterea eandem veteres Patres fidibus maximopere commendarunt. S. Ambrosius Lib. III. De Spiritu S. cap. 12. adorationem, quæ sit in Sacramento Eucharistie, eam ipsam esse dicit, qua Apostoli Dominum adorauint, inquiens de carne Christi, quam hodie in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Jesu adorarunt. Et S. Augustinus in Psal. XCVIII. loquens de carne Christi, Nemo, inquit, illam carnem manducat, nisi prius adoraverit, Eucharistie cultum memoravit quoque Origenes Hom. V. in diversa loca Evangelii, & S. Joann. Chrysostomus Hom. XXIV. in Epist. ad Corinth.

247. Hinc etiam diligentissime fideles cavebant, ne aliquid vel minimum ex speciebus consecratis in terram decidere. Calicis, inquietebat Tertullianus in Lib. De Corona militis cap. 5., aut panis etiam nostri aliquid decidi in terram, anxie patimur. Et Origenes Hom. XIII. in Exodum ita scribebat: *Nostis, qui divinis mysteriis interesse consuevistis, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela, & veneratione servetis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneric aliquis dilabatur; reos enim vos creditis, si quid inde per negligentiam decidat.* Tanta porro reverentia erga species Sacramentales, & scrupulosa cautela non aliunde oriri poterat, quam ex interna persuasione præsentiae realis corporis, ac sanguinis Christi. Nonnulla alia Sanctorum Patrum testimonia in solutionibus argumentorum afferenda erunt (b).

248.

sanctificet, eaque faciat corpus & sanguinem Christi, me dubitare non sinit, venire hoc a prima Apostolorum institutione.

(b) Quamquam, ut supra dictum est, Mornetus, Chainerus, Albertinus, La-Roque, Claudius, & quidam alii conati sint, veteres Patres in novam Sacramentiorum sententiam invitatos pertrahere, non defuerunt tamen, qui nimia veritatis luce coacti frustranem esse hunc laborem confessi sunt. Mæolampadius unus ex primis Sacramentiorum coryphæis (relerente Hospiiano *Hist. Sacram.* P. altera pag. n. 55.), ut quæ conceperat de reali Christi præsencia, dubia exqueret, antiquorum Doctorum lectione infirmitatem suam vincere studebat; sed pendens ab aliorum iudicio parum recte sentiebat (ad mentem Sacramentiorum). Tandem semota hominum auctoritate (nempe Ss. Patrum) veritas ei fulgidior affulxit. Eademque fuit aliorum ejusdem sectæ Scriptorum confessio. Miror, inquietebat Scaliger in Scaligerianis, qui fieri potuerit,

248. Post tam diserta sacer. litter. & SS. PP. testimonia jure meritoque Ecclesia hanc pretiosissimam veritatem maxima cura conservare, & custodire sategit. Statim enim ac Berengarius Sæc. XI. ineunte communem hujus divini Sacramenti fidem labefactare conatus est, fuit a Rom. Pontificibus Leone IX., Victore II., Nicolao II. in variis Synodis Romæ habitis, deinde in Conciliis Vercellensi, Parisino, Rothomagensi, Turonensi, aliisque dannatus, atque ad palinodiam, semel, iterum, ac tertio coactus. Eamdem veritatem postea definiverunt Concilia cœcumonica, Lateranense sub Innocentio III., Constantiense Sess. VIII., Florentinum in *Decreto Unionis*; ac deum Tridentinum Sess. XIII. cap. 1., ubi hæc leguntur: *Principio docet S. Synodus, & aperte, ac simpliciter profitetur, in almo S. Eucharistiae Sacramento, post panis, & sini consecrationem, Dominum nostrum Jesum Christum, Deum, atque hominem, vere, realiter, ac substantialiter, sub specie illarum rerum sensibilium contineri, &c. & cau. i. Si quis negaverit, in SS. Eucharistiae Sacramento contineri vere, realiter, ac substantialiter corpus, & sanguinem una cum anima, & divinitate Domini nostri Jesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit, tantummodo esse in eo, ut in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit (a).* Nunc præcipuae adversariorum objectiones diluendæ sunt: præcipuae inquam; ad omnes enim hoc afferendas vix integrum sufficeret volumen. Exordiemur autem a Latinis, & postea progrediemur ad Græcos.

Solvuntur objectiones ex Patribus Latinis.

249. Opponunt primo ex Patribus latinis Tertullianum, qui in Lib. IV. cont. Marc. cap. 40. verbis a nobis superiorius num. 241. allegatis hæc subdit; *idest figura corporis mei*. Et antea in Lib. III. cap. 19. dixerat, Christum appellasse panem *corpus suum*, ut intelligamus, *corporis sui figuram pani delisse*. Et Lib. I. cap. 14. Christum in pane ipsum *corpus suum repræsentare* asserit: quod ineptissimum foret, si panis fuisset in corpus Christi conversus.

ut Patres omnes crediderint, panem in serum Christi corpus converti. Socinus in epist. ad Radecium, si Patrum auctoritate sit standum, omnibus Sacramentariis causam cedendam esse, asserebat. Isaac Casaubonus scribebat Wytenbogarto (in epist. præstantium virorum p. m. 329.) *He, ne quid dissimilem, hexonta diversitas a fide veteris Ecclesie non parum turbat.* Ne de aliis dicam, in re Sacramentorum a majoribus discensit Lutherus, a Lutero Zwinglius, ab utroque Calvinus, a Calvino qui postea scripservit ... *Sic sic pergitus, qui tandem erit exitus?* Postea ita Molinavi sententiam exponit: *Omnes veterum libros sue doctrine contrarios respuit ... Falsus illi Cyrus Jerosol. Episcopus, falsus Gregorius Nyssenus, falsus Ambrosius, falsi omnes, &c.* Denique celebratissima est illa con-

250. Resp. cum Card. Perronio, aliisque Theologis polemiciis, in primo, & secundo loco Tertullianum per hyperbaton verba illa, *idest figura corporis mei*, non retulisse ad *corpus*, sed ad *panem*, antequam per consecrationem in Christi corpus convertatur, quasi diceret: *Hic panis*, qui olim erat *figura corporis mei* in vet. testam., modo mutatus est in *corpus meum*. Id non semel occurrere in Tertulliano norunt, qui in ejus lectione versati sunt; ut quando contra Praxeum cap. 29. ait: *Christus mortuus est, idest unctus; nempe Christus, idest unctus, mortuus est.* Id etiam exigebat hujus Africani scriptoris scopus, probandi scilicet, a Christo fuisse adimplatas figuræ veteris testamenti, inter quas illa erat pars, & vini, quæ Sacerdos Melchisedech Deo obtulerat. Volebat insuper Tertullianus, verum corpus Christi fuisse olim in pane præfiguratum; unde ea verba Jeremiæ XI. 19. *Mittamus lignum in panem ejus* ita explicabat: *idest crucem in corpus ejus.* Denique id luculenter ostendunt verba sequentia, cum subdit: *Ita & nunc sanguinem suum in vi- no consecravit, qui tunc (in vet. test.) vinum in sanguine figuravit.*

251. Quantum vero ad tertium, dico, verbum repræsentare apud Tertullianum idem significare, ac præsens aliquid facere. Nam Lib. De resurrect. carnis cap. 14. dicit: *Plenitudinem, perfectionemque judicii non nisi de totius hominis repræsentatione constare, idest de totius hominis præsentia ante tribunal judicis.* Pariter Lib. IV. contra Marc. cap. 22. scribit, Deum Patrem Apostolis Filium suum repræsentasse, quando eis dixit: *Hic est Filius meus dilectus.* Immo apud profanos scriptores vox repræsentare sumitur pro exhibere, ut repræsentare pecuniam. Unde etiam Ecclesia Deum orat pro animabus defunctorum, ut Sanctus Michael repræsentet eas in lucem sanctam, &c. Quod vero Eucharistiam panem nominent, negotium facessere non debet: sine dubio enim nomine *panis* non intellexit Africanus Doctor, nisi species panis, quæ post consecrationem remanent; nam substantiam panis factam esse Corpus Christi luculenter asserit laud. Lib. IV. cap. 40.

252.

fessio ingenua Jo. Enr. Grabii ad Lib. V. Irenæi, ubi Cyrillum Jerosol., Gregorium Nyssenm., Jo. Damascenum, aliosque fortasse plures persuasos fuisse dicit, Spiritum Sanctum divina sua potentia ipsam panis substantiam in carnem Christi transmutare. Vid. Dissert. III. P. Massuet in S. Irenæum art. 7. n. 97.

(a) In hac definitione adhibita sunt illa verba *cere*, *realiter*, *ac substantialiter* ad excludendas æquivocationes Galvini, qui contra Zwinglium docebat, Eucharistiam non continere inera signa, nudasque figuræ corporis & sanguinis Christi, sed signa *effigieas*; non tamen concedebat contineri ipsam corporis, sanguinisque substantiam. De æquivocationibus Galvini, & Bucer, vid. Bossuet. Lib. IX. Variationum, &c.

252. Neque obest, quod Albertinus sophistice observat, Tertullianum illo in loco pani adjunxit aquam, oleum, mel, & lac; quae omnia in sensu proprio intelliguntur, ut proinde æquum sit, etiam panem in sensu proprio intelligere, non de solis speciebus.

253. Non inquam id obest: ipse quippe Tertullianus nobis fundamentum præbet, ut aliter intelligamus aquam, oleum, lac, & mel, aliter panem: de illis enim solum asseruit, nunquam fuisse a Christo in Sacramentis reprobata; unde inferebat contra Marcionem, non esse a Deo malo; de pane autem addidit, ipsum fuisse factum corpus Domini. En ipsius verba: *Usque nunc (Christus) nec aquam reprobavit Creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos ungit, nec mellis, aut lacis societatem, qua suos infansat, nec panem, quo ipsum corpus repræsentavit, etum in Sacramentis propriis egens mendicitate Creatoris.*

254. Ob. secundo. S. Hieronymus in cap. XXVI. Matthæi de Christo hæc scribit: *Postquam typum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comedelerat, assunit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum paschæ transgreditur Sacramentum, ut quomodo in præfiguratione ejus Melchisedech summi Dei Sacerdos panem, & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem corporis sui, & sanguinis repræsentaret.* Nihil ergo aliud S. Hieronymus in Eucharistia agnoscit, quam repræsentationem, seu figuram corporis, & sanguinis Domini; quemadmodum òblatio Melchisedech fuit figura, & repræsentatio Sacramenti a Christo instituti. Et Lib. II. adv. Jovinianum Eucharistiam vocat typum sanguinis Domini.

255. Resp., quantum ad vocein repræsentandi, iam mox num. 251. observatum est, ipsam denotare rem præsentem facere. Quiautem vero ad comparationem inter oblationem Melchisedech, & Eucharistiae Sacramentum, manifeste declarat Doctor maximus, illam fuisse figuratam, hoc autem veritatem. Unde in cap. I. Epist. ad Titum inquietabat: *Tantum interest inter panes propositio- nis, & corpus Christi, quantum inter umbram, & corpus, inter imaginem, & veritatem.* Et pluribus in locis asserit, nos verum Christi corpus, & sanguinem sumere. Sic in Epist. ad He- dibiam: *Nec Moyses, inquit, dedit nobis panem verum, sed Dominus Jesus, ipse conviva, & convivium, ipse comedens, & qui comeditur.* Illius bibimus sanguinem, &c. Sic pariter quando S. Doctor vocat Eucharistiam typum sanguinis Domini, aut mysterium corporis, & sanguinis Christi, non negat realem corporis, & sanguinis Christi præsentiam, sed loquitur de exteriis speciebus, quæ vere, & proprie dici possunt *typus, signum, figura, symbolum, mysterium, &c. corporis, & sanguinis Christi, quæ sub ipsis speciebus latent.* Eodemque sensu accipiendæ sunt

similes voces, quæ aliquando apud alios Patres inveniuntur.

256. Inst. Idem S. Hieronymus in cap. LXVI. Isaiae rotunde negat, corpus, & sanguinem Christi recipi ab impiis; de his enim dicit: „*Nec co- medunt carnem Jesu, neque bibunt sanguinem ejus, de quo ipse loquitur: Qui comedunt car- nem meam, & bibunt sanguinem meum ha- bent ritam æternam.*“ Idem repetit in cap. XXII. Jeremias, & in cap. VIII. Osæe. Non igitur Hieronymus nostræ doctrinæ consentit, de reali corporis, & sanguinis Christi præsencia; sed Calvinianæ de præsencia tantum spirituali, & per fidem. Nam in nostra sententia etiam impii verum Christi corpus, & sanguinem recipiunt.

257. Resp. cum S. Thomæ 3. P. quæst. 80. art. 5., hæc, & similia verba, quæ haud raro apud veteres Patres occurruunt, esse intelligenda de spirituali mandatione, quæ peccatoribus non conuenit. Nimurum verum Christi corpus, & sanguis potest dupliciter sumi; uno modo sine fructu, non ad vitam, sed ad mortem, & isto modo sumitur ab impiis; alio modo sumitur a solis justis utiliter, ad sanctificationem animæ, atque ad vitam æternam. Hoc tantum modo negat S. Doctor sumi ab impiis corpus, & sanguinem Christi. Vere tamen impios sumere corpus, & sanguinem Domini diserte asserit in cap. I. Malachiæ inquietus: *Polluiimus panem, idest corpus Christi, quando indigni accedimus ad altare, & sordidi mun- dum sanguinem bibimus.*

258. Ob. tertio. S. Augustinus pluribus iu- locis realem Christi præsentiam ab Eucharistia manifeste excludit. Præcipua hæc sunt. Primo in Epist. XCVIII. ad Bonifacium Episcopum: *Si enim, inquit, Sacraenta quædam similitudinem earum rerum, quarum Sacraenta sunt, non haberent, omnino Sacraenta non essent.* Ex hac autem similitudine plerumque etiam earum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secun- dum quædam modum Sacramentum corporis Christi corpus Christi est, Sacramentum sanguinis Christi sanguis Christi est, ita Sacramen- tum fidei fides est. Non itaque S. Pater credit, in Eucharistia vere, & substantialiter corpus, & Sanguinem Christi esse; sed quodam modo, scilicet secundum genericam signorum, & Sacra- mentorum naturam, qua plerumque earum rerum, quas significant, nomina accipiunt. Secundo S. Pater non semel Eucharistiam vocat panem. Ita in Serm. ad recens baptizatos (apud S. Fulgen- tiū in Lib. De baptismo Æthiopis cap. ult.) inquietus: *Quod videtis, panis est, & calix, quo- l' vobis etiam oculi vestri renuntiantur.* Et rursus interroga- tio: *Quomodo est panis corpus ejus, & calix, vel quo habet calix, quomodo est san- guis ejus?* respondet: *Ista, fratres, illo dicun- tur Sacraenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur.* Quod videtur, speciem habet corpo- ralem; quod intelligitur, fructum habet spiritua- lem.

tem. Tertio ibidem explicans, quid significetur per Corpus Christi in Eucharistia, hæc habet: *Corpus ergo Christi si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus: Vos estis corpus Christi, & membra. Si ergo vos estis corpus Christi, & membra, mysterium vestrum in mensa Domini positum est, &c.* Quarto celebris est illa S. Augustini regula Lib. III. *De doctr. Christ.* cap. 16. ad distinguendum sensum figuratum a litterali, ubi inquit: *Si præceptiva locutio est aut flagitiuri, aut facinus retans, aut beneficentiam jubens, non est figurata. Si autem flagitium, aut facinus videntur jubere, aut utilitatem, aut beneficentiam retare, figurata est. Nisi manducaveritis, inquit, carnem Filii hominis, & sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis. Facinus, vel flagitium videntur jubere: figura est ergo præcipiens passioni Dominicæ communicandum, & suaviter, atque utiliter recondemnam in memorata, quod pro nobis caro ejus crucifixæ, & vulnerata sit.* Ex his potissimum locis triumphantem Sacramentarii, jactantes, hunc summum Ecclesiæ Doctorem totum esse suum Sed frustra.

259. Resp. euin ad primum, Sacramentum Corporis Christi dici ab Augustino esse ipsum Corpus Christi secundum quendam modum; quatenus consideratur tantummodo quantum ad externas species panis, & vini, quæ proprie dicuntur Sacramentum, hoc est *signum rei sacræ*. Hoc tamen Sacramentum adæquate sumptum, & secundum internam veritatem, & rem Sacraenti esse ipsum corpus, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi saepius asseruit S. Antistes. Mirandum vero non est, nihil tale in hoc loco reperiri, quia non nisi obiter Eucharistianam commemoravit. Id autem diserte exposuit aliis locis, ubi data opera de illa agit; veluti in Lib. IX. *Confessionum* cap. 15., ubi de piissima sua matre Monica loquens, *moriām sui*, inquit, *ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei prætermissione servierat, unde sciret dispensari Victimam sanctam, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis, &c.* Dicentes Sacramentarii, hanc *Victimam sanctam* non fuisse in vero Christi Corpori, & Sanguine Deo oblatam? Sic pariter, ut alia multa loca omittam, idem S. Pater Euarr. in Psal. XXXIV. inquietabat: *Cum datum est, quod promissum est, ablata sunt verba promissiva, data sunt completiva. Sacrificia ergo illa, tamquam verba promissiva, ablata sunt. Quid est, quod datum est completivum?* *Corpus, quod nostis, &c.*

260. Ad illa S. Doctoris testimonia, in quibus Eucharistiam vocat *panem*, facilis est responsio, Eucharistiam vocari *panem* secundum externam speciem, sub qua oculis exhibetur, & renuntiatur; non autem secundum rei veritatem, secundum quam verum Christi Corpus manducari, & Sanguine sumi multis in locis diserte testatur Augusti-

nus. Unus sufficiat ex Lib. II. Cont. *Advers. legis, & Prophetarum*, cap. 9. ubi inquit: *Meditatorem Dei, & hominum hominem Christum Jesum carnem suam nobis manducandam, bibendumque sanguinem dantem fileli corde, atque ore suscipimus.* Anue ore nos suscipere carnem, & Sanguinem Iesu Christi dicere potuisset Augustinus, si solum panem nos manducare putasset, Christum vero non nisi corde suscipere?

261. Ad tertium dico, ibi a S. Augustino sermonem institui non de Corpore Christi vero in Eucharistia, sed de ejusdem Christi Corpore mystico, quod est Ecclesia, cuius Eucharistia est Sacramentum. Nec raro S. Pater in suis sermonibus de hoc mystico Ecclesiæ corpore verba faciebat. Non tamen propterea excludebat verum Christi Corpus, quod a fidelibus in Dominica mensa præparatur, de mensa Dominica sumitur, quibusdam al vitam, quibusdam al exitum, ut ipse loquitur Tract. XXVI. in Joann. Ideo autem S. Pater in suis sermonibus ratus, aut obscurius de Corpore Christi Sacramentali loquebatur, quia adhuc illo tempore vigebat notissima *Disciplina arcana*, ne Gentiles ausam arriperent nostra Sacraenta irridendi. Sic Enarr. in Ps. XXXIII. *Nouum*, inquit, *erat sacrificium Corporis, & Sanguinis Domini, quod fileles norunt, infidelibus autem celabatur.*

262. Ad quartum, manifestum est, S. Augustinum eo loci non excludere tamquam flagitosam mandationem Corporis Christi Sacramentalem, de qua ibi non loquebatur; sed *carnalem*, in sensum Capernaitarum, quibus durus videbatur sermo Christi dicentis: *Qui manducat meam carnem, & babit in eum Sanguinem, in me manet, & ego in eo*, Joann. VI. 57. & qui propterea scandalizati sunt, putantes, carnem Christi esse discipendam, quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, ut loquitur ipse Augustinus.

263. Inst. S. Augustinus in Lib. contra Admantum Manichæum cap. 12. Non dubitavit, inquit, Dominus dicere: *Hoc est Corpus meum, cum signum daret Corporis sui;* qua loquendi ratione, ut Albertinus contendit, significavit S. Doctor, Christum sensu quidem vero, sed non naturali, & obvio appellasse corpus suum illud, quod dabat; neque enim si quis aurum daret, de eo diceretur: *Non dubitavit aurum appellare, quod dabat.* Propterea ibidem addit, Christum vocatum fuisse ab Apostolo petram, utique non in sensu proprio, sed figurato. Apertius autem S. Pater Euarrat. in Psalm. III. ait, *Christum Dominum Discipulis suis Corporis, & Sanguinis sui figuram commenlasse, & tradidisse.* Secundo Tract. XXV. in Joann. loquens de mandatione Corporis Christi, inquit: *Ut quid paras dentes, & ventrem? Crede, & manducasti:* & Tract. XXVI. *Credere in eum hoc est manducare panem vivum; qui credit, manducat.* Tertio idem S. Doctor putavit, Corpus Christi ab indignis reis psa

psa non sumi; nam Tract. LIX. in Jo. Apostolos opponens Judæ ait: *Illi manducabant panem Dominum, ille panem Domini contra Dominum: illi vitam, ille pœnam.* Quarto, in Psal. XC VIII. Christum sic loquenter inducit: *Spiritualiter intelligite, quod locutus sum; non hoc corpus, quod viletis, manucaturi estis, & bibitum illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui me crucifigent.* Sacramentum aliquod vobis commendavi: spiritualiter intellectum vivificabit vos. Quinto Lib. contra Faustum cap. 21. *Hujus sacrificii, inquit, caro, & sanguinis ante adventum Christi per victimarum similitudinem proutiebatur; in passione Christi per ipsam veritatem rellebatur: post ascensum Christi per Sacramentum memoriae celebratur.* Demum in Epist. CCV. respondens Consentio, qui eum interrogaverat, utrum nunc Corpus Domini ossa, & sanguinem habeat, aut reliqua carnis lineaamenta? respondet; *Ego Domini Corpus ita in celo esse credo, ut erat in terra, quanlo ascendit in celum.* Postea subdit: *Nisi forte de sanguine requirendum est, quia cum dixisset: palpate, & vlete quia spiritus carnem, & ossa non habet, non addidit sanguinem;* ac concludit: *Non ergo & nos addamus inquirere, quod ille non ait illud dicere; & de compendio, si placet, finita sit questio.* Si autem credidisset Augustinus, vim in sanguinem transmutari, non hæsitassem respondere, in Christi corpe sanguineum esse.

264. Resp. ad primum, S. Augustinianum appellare Eucharistiam signum Corporis Christi, non absentis, sed praesentis: nam in eodem loco appellat etiam sanguinem signum animæ, utique praesentis, non absentis. Quamquam hic S. Doctor de Sacramento Eucharistiae ex professo non agit, propterea opus non habuit, rem clarius explanandi. Quod additur in objectione, non est ad rem; certe enim ludicra, & inepta esset illius locutio, qui de dante aurum diceret, non dubitavit aurum appellare, quod dabit: verum ludicra non esset haec alia locutio, si externa species aurum reipsa non repræsentaret, sed potius occuleret; tunc enim recte dici posset: *Non dubitavit aurum appellare, quod dabit.* Cum itaque verum Corpus Christi sub externa specie panis lateat, apertissime affirmavit magnus Doctor, Christum non dubitasse dicere: *Hoc est Corpus meum.* Quod autem Apostolus Christum vocaverit petram, nullum facessit negotium, cum obvius esset sensus mysticus & figuratus. Unde Augustinus Tract. 26. in Joanni. Petru, inquit, *Christus in signo: verus Christus in verbo, & carne.* Vid. sup. num. 214.

265. Alterum S. Patris testimonium ex Enarr. in Psal. III., sicut & aliæ similes aliorum Patrum

locutiones facile explicantur, quod Eucharistia dicitur, & sit figura, & signum Corporis Christi, quantum ad externas species, quæ sensibus subjiciuntur; cui tamen figuræ, & signo ipsum Corpus Christi conjunctum est. Duplex quippe signorum, ac figuratum genus distinguere oportet cum Cardinali Perronio: alia enim signa sunt vacua, & solum instituta ad rem absentem representandam, qualia fuerunt agnus Paschalis, manna, petra deserti, panes propositionis &c.: alia vero signa sunt plena, quæ ipsam rem significant realiter, quamquam invisibiliter, in se continent. Sic columba, quæ in Jordane super Christum visa est, & linguae ignæ, quæ super Apostolos descendebant, signa erant, & figuræ Spiritus sancti, latentis quidecum, sed tamen praesentis, & conjuncti: atque hoc modo symbola panis, & vini dicuntur signa, & figuræ Corporis, & Sanguinis Iesu Christi, nou absentium, sed ibidem praesentium, & latentium.

266. Dici etiam potest cum aliquibus, verum Christi Corpus *Sacramento*liter, & *invisibiliter* in Eucharistia contentum esse *imaginem*, *figuram*, *typum*, & *signum* sui ipsius sub alio respectu; neinpe quatenus olim in *statu naturali* videbatur in terris, & modo gloriosus se let ad dexteram æterni Patris, & oculis Beatorum visibilis est in celis. Hoc sensu S. Jo. Damascenus Lib. IV. *De fide orth.* cap. 15. haec divina mysteria *ærrituta* appellabat, non quod vere Christi Corpus, & Sanguis non sint; sed quod nunc quidem divinitatis Christi participes efficiamur, tunc autem intelligentia per solum aspectum (a).

267. Frustra autem cavillantur Albertinus, La Roque, aliquique Calvinistæ, dicentes, *figuram* relative opponi *figurato*, ut proinde impossibile sit, Eucharistiam esse ipsum Christi corpus, si ejus sit figura; *figura* enim, non *veritas*, sed *imitatio veritatis*, inquit S. Gaudentius Tract. II. in Exodus: & Epiphanius Diaconus in refutatione Synodi Ieconomachorum inquiebat: *Si imago corporis est, non potest esse ipsum divinum Corpus.* Si ergo S. Augustinus Eucharistiam appellat *figuram*, &c.

268. Frustra inquam cavillantur. Neinopque ignorat, *figuram*, ut *figuram*, seu ut loquuntur Logici, reduplicative sumptam, idem esse non posse cum *figurato*; quod supervacanee Sacramentarii multis SS. Patrum testimoniis confirmare laborant; sed minime probare potuerunt, rei veritatem, & praesentiam simul cum figura sub diverso respectu non posse reperiri. Sane Christus Dominus, quando in cruce pendens latroni prouisit paradisum, *jam significabat*, quod facturus esset de vivis, & mortuis, alios positurus ad dexteram, alios ad sinistram, inquit S. Au-

gu-

(a) Vid. P. Mich. Le-Quien in not. ad hunc locum Damasceni, & Nic. da Mortier Cleric. Regu'. Minis-

trantium infirmis, in *Etymologia sacra Græco-Latina*.

gustinus Tract. XXXII. in Jo., adeoque sui ipsius, ut judicis futuri, figura erat, & signum, & tamen ipse vere praesens erat.

269. Ad secundum resp. cum. 5. Thoma 5. P. qu. 50. art. 5. ad 1. Illa (Augustini) verba, & similia esse intelligenda de spirituali manduca-tione, quæ peccatoribus non convenit, utpote quæ requirit fidem charitati conjunctam. Vid. sup. num. 257. Alii autem volunt, Augustinum hoc in loco, ut in quibusdam aliis, locutum esse de Eucharistia, non prout est Sacramentum Ecclesiae, con-tinens verum Christi Corpus, & Sanguinem, sed prout significat unionem cum Corpore Christi mystico, sive hæc unio fiat per baptismum, sive per Eucharistiam, sive quocunque alio modo. Nam S. Augustini interpretatione in tradit etiam Angelicus 5. P. qu. 73. art. 5., ubi agens de necessitate Eucharistiae ad salutem, inquit: *In hoc Sacramento duo est considerare, scilicet ipsum Sacramentum, & rem Sacramenti. Dictum est autem, quod res hujus Sacramenti est unitas Corporis mystici, sine qua non potest esse salus; nulli enim patet aditus salutis extra Ecclesiam, sicut nec in diluvio absque arca Noe, quæ significat Ecclesiam.* Postea vero in resp. ad 1. affert Augustini testimonium ex ipso loco objecto Tract. XXVI., ubi per Corpus Christi societatem sult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est Ecclesia in predestinatis, & vocatis, & justificatis, & glorificatis sanctis, & fidelibus ejus. Unde etiam parvulis Eucharistiam hoc sensu acceptam necessariam esse docet.

270. Ceterum ibidem non excludit verum, & proprie dictum Eucharistiae Sacramentum; nam quasi immediate subdit. *Hujus rei Sacramentum, iesit unitatis Corporis, & Sanguinis Christi, alicubi quoridie, alicubi certis intervallis dierum in Dominica mensa preparatur, & de mensa Dominica sumitur, quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium; res vero ipsa, cuius Sacramentum est, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicumque ejus particeps fuerit.* En modo Augustinus distinguit Sacramentum Eucharistiae, quod ipsum Corpus, & Sanguinem Christi continet, & rem significatam per Sacramen-tum, quæ est societas Corporis Christi & mem-brorum.

271. Atque ex his solvit 3ta objectio. Certissimum enim semper fuit Augustino, ipsum Corpus, & Sanguinem Christi tam ab indignis, quam a dignis manducari, & bibi, quamvis diverso ef-fectu. In Lib. ad Donat. post collationem num. 27. dicit, malos, ac bonos simul manducare, & bibere Corpus, & Sanguinem Domini, sed cum magna distinctione. Et Lib. V. De bapt. cap. 3, de indigne sumente Dominicam Sacramentum loquens, non efficit, inquit, ut quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accep-tit, nihil accepit. Corpus enim Domini, & Sanguis Domini nihilo minus erat etiam in il-

lis, quibus dicebat Apostolus: Qui manducat in-digne, &c. Ac demum Serm. 71. in Matth. cap. 11. Judam Magistri venditorem, & traditorem ait primum ipsum manibus ejus confectum Sacra-mentum Carnis, & Sanguinis ejus cum ceteris Discipulis manducasse, & bibisse. Quam verisimili-um doctrinam, Sacramenteriorum erroribus e diametro oppositam, multis aliis in locis inculcat. Verba autem objecta solum de pessimo affectu, & effectu, quo impii una cum Iuda verum Christi Corpus comedunt, intelligenda sunt.

272. Ad quartum dico, S. Augustinum, cum vult spiritualiter esse intelligenda verba Christi, non excludere veram, & Sacramentalem manduca-tionem ejusdem Corporis; sed illam, quæ verba Christi Capharnaite stulte, & carnaliter ac-cepunt, putantes, quod præcisurus esset Do-minus particulas quasdam de corpore suo, & datus illis, ut in eodem loco paulo ante idem S. Doctor dixerat. Vid. sup. n. 262.

275. Inepte autem hanc responsione impugna-bat Albertinus, observans, quod si illud spiritualiter manducari dicatur, quod dentibus non com-minuitur, dicendum quoque sit, a nobis non man-ducati nisi spiritualiter medicinales pillulas, quia tenuibus quibusdam foliis involutæ sine masticatione deglutiuntur; & pisces illum magnum, qui Jonam vivum absorpsit, illum non nisi spiritualiter manducasse. Inepte inquam; Christus enim Dominus in illis verbis, quæ commentatur Au-gustinus, loquitur de manduca-tione spirituali, & Augustinus ipse loquitur de manduca-tione spirituali Corporis Christi, quæ comeditur quidem vera caro Christi, sed non ad modum aliarum carnium, quæ dentibus comminuantur.

274. Ad quintum dico, utique per Sacra-men-tum Eucharistiae recoli memoriam illius sacrificii, quod in vet. test. per victimas promittebatur, & quod in passione Christi per ipsam veritatem red-debatur; sed id minime significat in hoc Sacra-mento ipsum Christi Corpus, & Sanguinem non contineri. Nam etiam Ecclesia ita solemnitate orat: *Deus, qui nobis sub Sacramento mirabili passio-nis tuæ memoriam reliquisti, tribue quæsumus, ita nos Corporis, & Sanguinis tui sacra mysteria venerari, &c.* nec tamen aliquis inde con-cludet, Ecclesiam in sacris istis mysteriis non cre-dere, & venerari Jesum Christum reipsa præsen-tem. Immo ipse S. Augustinus in eodem libro cap. 17. jam dixerat, Christianos peracti ejusdem sacrificii memoriam celebrare sacrosancta oblatione, & participatione Corporis, & San-guinis Christi.

275. Ad ult. resp., S. Augustinum noluisse ingredi quæstione de Christi sanguine motam a Consentio, ne accepta occasione sanguinis, ur-geret ipsum molestior perscrutator, & diceret: Si sanguis, cur non & pituita, cur non & fel flavum, & fel nigrum, quibus quatuor humoribus naturam carnis temperari, etiam medicinæ dis- pli-

plina testatur? Sed quidquid sit de quaestione illa, an Christus resurgens habuerit sanguinem (vide, quæ diximus Tom. V. Sect. 11. Diss. 111. cap. 4.), S. P. Augustinus sexcentis in locis mentionem fecit pretiosissimi Sanguinis Christi, qui in hoc Sacramento ad bibendum datur; non secus ac caro datur ad manducandum.

276. Ob. quarto. Facundus Hermianensis seculi VI. scriptor Lib. IX. cap. ult. haec habet. *Sicut Sacramentum Corporis, & Sanguinis ejus, quod est in pane, & poculo consecrato, Corpus ejus, & sanguinem dicimus, non quod proprie Corpus ejus sit panis, & poculum sanguis, sed quod in se mysterium Corporis, sanguinisque continant..... sic & ipse Christus Sacramentum a adoptione filiorum cum suscepisset, potuit ipse dici adoptione filiorum recepisse. Ubi primo Facundus aperte negat, Corpus, & Sanguinem Christi esse in hoc Sacramento, licet id dicatur in sensu quodam figurato. Deinde comparando Eucharistiam, quam fideles suscipiunt, adoptioni, quam Christus recepit, magis confirmat, proprie, & sensu litterali Corpus & Sanguinem Christi non recipi a fidelibus, sicut proprie adoptionem non recepit.*

277. Resp., Facundum eo in loco nomine *Sacramenti intelligere species panis, & vini, quæ proprie non sunt Corpus, & Sanguis Christi, sed in se mysterium Corporis ejus, sanguinisque continent. Hoc ut probe percipiatur, observandum est, scopum Facundi non fuisse accuratam Sacramenti Eucharisticæ doctrinam tradendi, sed Theodori Mopsuestei defensionem contra Synodum V. adornandi. Fuerat Theodorus, tamquam præformato Nestorianæ hæresis condemnatus, quia dixerat, Christum adoptionem filiorum accepisse, & quando circumcisus est, & quando baptizatus est. Facundus haec verba Theodori excusat, quia potest Sacramentum adoptionis adoptio nuncupari, quamvis proprie adoptio non sit. Ad hoc autem declarandum uititur exemplo Sacramenti Corporis, & Sanguinis Christi, quod *Corpus ejus, & Sanguinem dicimus, non quod proprie Corpus ejus sit panis, & poculum sanguis* (hoc est non quod proprie species panis, & vini sint Corpus, & Sanguis), sed quod in se mysterium Corporis ejus, sanguinisque continant. Unde in rem suam ita concludebat. Quocirca sicut Christifideles, Sacramentum Corporis, & Sanguinis ejus accipientes, Corpus, & Sanguinem Christi recte dicuntur accipere: sic & ipse Christus Sacramentum adoptionis filiorum cum suscepisset, potuit recte dici adoptionem filiorum suscepisse.*

Quidquid autem sit de vi hujus similitudinis, qua ad malice suæ cause patrocinium utebatur Facundus, nobis satis est, ab hoc Africano scriptore non fuisse negatam præsentiam realem, quin Ecclesia illa, una cum Romana, ceterisque totius orbis Christiani unanimi consensu profitebatur; sed potius confirmata, cum expresse dicat, *Corpus, & Sanguinem Christi non esse quidem panem, & poculum, sub iisdem tamen, seu sub eorumdem speciebus contineri; immo addat, Christifideles accipientes Sacramentum Corporis, & Sanguinis ejus recte dici accipere Corpus, & sanguinem Christi.*

Solvuntur objectiones ex Patribus Græcis.

278. Ob. primo. S. Irenæus Lib. IV. adv. heres cap. 34., dicit, *corpora nostra nutriti, & augeri Corpore, & Sanguine Christi, quod repetit Lib. V. cap. 2. Hoc autem de panis, vinique substantia intelligi quidem potest, qua corpora nostra nutritiuntur: nullatenus autem de vero Corpo, & Sanguine Christi, quo nonnisi anima spiritualiter nutriti, & augeri potest. Ulterius ibidem, addit, *Eucharistiam ex duabus rebus consistere, terrena, & cœlesti, idest, ut conjicere possumus, ex pane, & vino, quæ res terrestres sunt, & cœlesti Dei gratia, quam in hoc Sacramento acquirimus.**

279. Resp. primo, aliquo sensu dici posse, Sacramento Eucharistiae etiam corpora nostra nutriti, & augeri, non prout stolidè putarunt Stercoranistæ, nempe Corpus Christi in sanguinem, & carnem nostram converti, ut alii cibi convertuntur, sed per species, & accidentia panis, & vini, quæ divina virtute, quemadmodum possunt dentibus teri, & manducari, ac bibi, ita etiam possunt, ad nutrimentum, & augmentum corporis conferre (a). Probabilior tamen mili videtur illa Card. Perronii, Clandii Sanctesii, ac præcipue Ren. Massueti interpretatio, Irenæum nempe locutum fuisse de nutritione, atque augmento corporis spiritualis, quatenus per hoc Sacramentum digne susceptum disponitur ad incorruptionem, & immortalitatem illam, qua in resurrectione donabitur. Hæc interpretatio omnino cohæret cum toto contextu, & scopo S. Martyris. Erat enim ejus scopus errorem refellendi hæreticorum, negantium resurrectionem corporum, quos ita redarguit: *Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptiōnē desenire, & non percipere vitam, quæ corpore Domini, & sanguine alitur? Quemadmodum enim qui est a terra panis, percipiens in-*

(a) S. Thomas 3. p. quæst. 77. art. 6. aperte docet, quod sicut species Sacralementales possunt converti in cibos, vel in vermes, ita possunt converti in corpus humanum, ita ut homo diu sustentari posset, si panem, & vinum consecratum sumeret in magna quantitate: quia licet illæ species non sint substantia, ha-

bent tamen virtutem substantiae. Quomodo autem hoc miraculose contingat, explicabimus infra cum codem Angelico cap. VI., ubi agemus de transubstantiatione, & de accidentibus, quæ in hoc Sacramento remanent sine subjecto.

invocationem Dei, jam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena, & cœlesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, jam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habent. Ita nimurum suum ratioinem instituebat S. Episcopus, & martyr. Ea caro in corruptionem devenire non potest, quæ percipit vitam; ea autem caro percipit vitam, quæ Dominico corpore, & sanguine alitur, juxta illam Christi prouissionem Jo. VI. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissimo die.

280. Quando vero ait Irenæus, Eucharistiam ex duabus rebus constare, terrena, & cœlesti, nihil aliud vult designare, nisi ipsum corpus Christi, ejusque divinitatem contra hæreticos, qui negabant, veram carnem fuisse a Verbo divino assumptam: hanc carnem vocat *rem terrenam*, quia de Virgine sumpta fuit. Verbum autem divinum huic carni hypostaticæ unitum recte dicitur *res cœlestis*.

281. Ceterum ex hoc ipso Irenæi loco fidem præsentiae realis Corporis & Sanguinis Christi luctuenter erni, optime observarunt eruditissimi autores Perpetuitatis fidei. Ibidem enim inquit: *Qui est a terra panis, percipiens invocationem Dei (nempe solemnum illam consecrationis formulam, quam Græci vocant ἡκάρην invocationem, jam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena, & cœlesti).* Hæc enim illum sensum reddunt, qui communis est apud Græcos, præcipue apud Cyriillum Jeros., qui Catechesi I. inquit, *invocatione facta panem fieri Corpus Christi: & Catech. V. Rogamus Deum misericordem, ut S. Spiritum mittat super proposita, & faciat panem quidem Corpus Christi, vinum autem Sanguinem Christi.* Quibus verbis veram transubstantiationem exprimi, nec ipsi Calviniani sinceriores negare potuerunt, ut Ernestus Grabius, aliquie. Vid. sup. not. ad num. 247.

282. Ob. secundo nonnulla Origenis loca, quibus maxime gloriantur Sacramentarii. Primo Comment. in Matth. Tom. XI. n. 14., postquam disserisset de Eucharistia, illam vocans *panem Domini*, qui a simplicioribus existimatur sanctificare, concludit: „Nec panis materia, sed super eum prolatæ oratio ea est, quæ illum juvat, quæ non indigne Deo hanc comedit. Et hæc quidem de typico, & symbolico corpore.”. Vult ergo Origenes, totum Eucharistæ Sacramentum, non litteraliter, sed spiritualiter de typico, & symbolico Christi corpore debere intelligi. Præterea adhuc clarus idipsum docet Hom. VII. in Levit. n. 7. *Est, inquit, & in novo testamento littera, quæ occidit eum, qui non spiritualiter,*

*quæ dicuntur, adverterit. Si enim secundum literam sequaris hoc ipsum, quod dictum est: Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, occidit hic hæc littera. Tertio Comment. in Matth. ad cap. XXVI. n. 85. pag. 898. Panis iste, inquit, quem Deus Verbum corpus suum esse fateatur, verbum est nutritiorum animarum, verbum de Deo Verbo procedens, & panis de pane cœlesti, &c. & postea subdit: „Non enim panem illum visibilem, quem tenebat in manibus, corpus suum dicebat Deus Verbum, sed verbum, in cuius mysterio fuerat panis ille frangendus; nec potum illum visibilem sanguinem suum dicebat, sed verbum, in cuius mysterio potus ille fuerat effundendus. Nam corpus Dei Verbi, aut sanguis quid aliud esse potest nisi verbum, quod nutrit, & verbum, quod laetificat cor?” Non igitur verum Christi Corpus Origenes in Eucharistia agnoscit. Quarto Lib. VIII. contra Celsum n. 53. Nos, inquit, cum precibus, & gratiarum actione oblatos edimus panes, qui propter orationem sunt corpus quoddam sanctum, quod sano proposito manducantibus sanctitatem largitur. Quinto Tom. XXXII. in Joan. num. 16. censet, offulam, quam Christus porrexit Judæ, fuisse ejusdem generis cum ea, quam dedit ceteris Apostolis, dicens: *Accipite, comedite; sed illa erat simplex panis: ergo etiam alia. Cetera, quæ ex Origenе contra nostrum dogma Hermannus Bodius, Petrus Martyr, & Albertinus objiciunt, utpote levioris momenti, mittimus.**

283. Resp. ad primum, cum Origenes dicit, non panis materialis, sed super illum prolatam Orationem digne sumentes sanctificare, intelligit mystica illa verba, quæ panis substantiam in Corpus Christi transmutant, & quæ εὐχὴ Orationem nonnulli Patres appellantur, quia preicationem, licet non expressam, Sacerdotis involvunt, ut Deus efficiat in altari illud ipsum, quod in cena olim effecit. Corpus vero Christi vocat *typicum, & symbolicum*, non quasi absentis corporis typus, & symbolum sit, sed quia Corpus Christi est in Sacramento absconditum, & sumitur sub panis, & vini symbolis involutum: vel etiam quia, cum reipsa sit Corpus Christi, aliarum rerum symbolum, & typus est; puta sui ipsius extra Sacramentum, ut fuit olim in cruce, & nunc est in celo, vel illius corporis, cuius ipse Salvator caput est, nempe Ecclesiæ. Nec insolens erat Origeni *symbolica* appellare ea, quæ realia quidem erant, aliarum tamen rerum symbola, & figuræ. Sic Tom. XXXII. in Joan. n. 15. dicit, Joannem symbolice recubuisse in simu Christi, & n. 16. ait, *symbolice noctem fuisse, cum Judas exivit, Jesum proditus, idemque sæpe alias (a).*

284. Ad secundum pariter resp., Corpus Christi

(a) Hunc Origenis locum fuisse ab hæreticis depravatum suspicatus est Sixtus Senensis Biblioth. sancte

sti non manducari secundum litteram, quia non manducatur, quomodo alios cibos comedere consuevimus, illos dentibus permolendo, lingua versando, palato degustando, gula sorbendo, & in ventriculum demissos concoquendo; sed sacramentaliter, ut saepius jam dictum est.

285. Ad tertium observat Dan. Huetius, qui haec verba in texum Origenis ex Ms. auctoritate restituit, tria hic Origenem cum veteribus quibusdam in Eucharistia distinguere, nempe speciem externam sensibus subjectam, substantiam iutus latenter, & mysticam quamdam Sacramenti significationem. Quando ait de Christo: *Non enim patrem illum visibilem, quem tenebat in manibus, corpus suum dicebat Deum Verbum*, respicit ad partem externam oculis apparentem, quain Christus suis manibus gestabat, & haec certe non est Corpus Domini. Quando vero subdit: *Panis iste, quem Deus Verbum corpus suum esse fatetur...* Et potus iste visibilis, quem Deus Verbum sanguinem suum esse fatetur substantiam Eucharistiae sub externa specie latenter, nempe Christi Corpus, & Sanguinem designat. Denique de mystica Sacramenti significatione postea disserit, verba institutionis hujus Sacramenti allegorice interpretando de Verbo Dei, quod instar cuiusdam præuis, & potus cœlestis nutrit, & lœtificat, potat, & inebriat præclare corda bibentium.

286. Ad quartum ex Lib. VIII. contra Celsum respondet Huetius, ibi Origenem non agere de pane Eucharistico, sed de cibis communibus, quos Christiani comedebant, eodem Deo omnium rerum conditori offerentes cum gratiarum actione; & qui propter orationem siebant corpus quoddam sanctum, quod sanctitatem largiebatur iis, qui sano proposito illos manducabant.

287. Ad quintum observat idem Huetius, comparisonem ab Origene institui inter ossulam correctam Judæ, & panem Eucharisticum distributioni discipulis, non in omni parte, sed solum ad declarandum diversum utriusque effectum pro diversitate suscipientium; ut quemadmodum bucella

in Juda proditore pessimum habuit effectum, quia diabolus in eot ejus jam intraverat, ita panis Eucharisticus indigne suscipientibus sit in exitium, ac damnationem. Nonnulla alia Origenis loca videri possunt feliciter explicata a Petro Dan. Huetio in *Origenianis* Lib. II. quæst. ultima.

288. Obj. tertio. S. Joan. Chrysostomus in celebri epist. ad Cæsarium (a) oppugnans hereticos, qui aut duas in Christo naturas, aut unam personam negabant, affert contra eos exemplum Eucharistiae, inquiens: *Sicut enim antequam sanctificetur panis, panem nominamus; divina autem illum sanctificante gratia, mediante Sacerdote liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus Domini Corporis appellatio- ne, etiam si natura in ipso permanxit, & non duo corpora, sed unum corpus Filii prædicamus; sic & hic divina insilente corpori natura, unum Filium, unam personam utrumque constituit.* In his verbis primo triumphant Lutherani, contendentes panis substantiam simul cum Corpore Jesu Christi remanere. Secundo triumphant Calviniani, excludentes realem Corporis Christi præsentiam, solumque panem admittentes, qui nomine tenus Corpus Christi appellebantur.

289. Veruntamen, etiamsi concedatur, illam epistolam esse Chrysostomi, quod multi, gravesque Critici negant, nullam neque Lutherani, neque Calviniani ex ea habent gloriandi causam. Amborum enim error iis verbis aperte confutatur: *Et non duo corpora, sed unum corpus Filii prædicamus*, nempe in Eucharistia, non itaque sunt ibi duo corpora panis, & Filii, ut volunt Lutherani: & Corpus Filii ibi est, quod negant Calviniani. Et quoniam ex hoc Sacramento auctor illius epistolæ paritatem deponit, ad probandum, in Christo esse duas naturas, & unam personam, omnino credere debuit, in hoc Sacramento vere esse personam Filii, sicut reipsa erat in Christo; alias futilis, & inepta fuisset comparatio.

290. Tota difficultas, si qua est, contra transubstantiationem militabit, ut scilicet, quomodo in Chri-

Lib. VI. annot. 66.; corruptum antem fuisse ab Erasmo conjectati sint Genebrardus, & Perronius. Sed frustra, ut ait Dan. Huetius Lib. II. *Origen. quæst. ult. n. 2.*

(a) Locum quemadmodum ex hac epistola citaverat Petrus Martyr contra præsentis realis dogma in suis *Loci communibus*; caute tamen dissimulaverat, ex quoniam Codice hanc epistolam extraxisset: sed adhibita diligentia Codex detectus est in Florentina bibliotheca FF. Prad. S. Marci; quonobrem vir eruditissimus Emer. Bigotius latinam ejusdem interpretationem Parisiis edidit anno 1580. una cum præfatione, qua Petri Martyris objectiones retundebantur. Sed supradictis librorum Censor totum suppressi jussit. Steph. autem le Moyne Tom. I. *Variorum sacrorum eam inseruit*, multis tamen mendis deformata, a quibus repurgata rursus edidit Jac. Basnage Rotterodami 1687. Catholicos acriter incusans, quod vetus hoc inconvenien-

tum suppressi curaverint, ne veritatis lux aliqua posset affulgere. Aliæ postea subsecutæ sunt editiones apud heterodoxos, qui ex ea epistola nostrum transubstantiationis dogma impugnare se posse sperabant. Sed vanos ipsorum triumphos nostri facile dissiparunt. Quamquam non pauci, nec sine gravibus fundamentis dubitabant, & adhuc dubitant, an epistola illa genuinus sit magni Chrysostomi fœtus. Ita inter alios harum rerum pernississimus P. Mich. Le-Quien in *Dissert. III. Damascena*, Reinigius Cellier Tom. IX. *Histor. Act. Eccles. cap. I. art. 4. §. 8.*; ac præclarus Operum Chrysostomi editor Bern. De Montfaucon Tom. III., ubi etiam fragmenta aliqua græca adjecta a land. Mich. Le-Quien diligenter collecta. Nec omittendas nobilissimus scriptor Marchio Scipio Maſſejus in epist. ad Basnagium: quam postea vulgare coactus est in sua *Diplomatica*, quia in Basnagi Tom. I. *Thesauri Moniment.* mutilata inserta fuerat.

Christo duæ erant naturæ, divina, & humana, ita etiam in Sacramento duæ sunt substantiæ, panis, & Corporis Christi; præcipue quia conceptis verbis dicitur: *Etiamsi natura panis in ipso permansit.* Verum multis exemplis sanctor. Patrum, immo & profanorum scriptorum, ostendi potest, nomen naturæ haud raro sicuti, non pro ipsa rei substantia, sed pro qualitatibus, quæ eam afficiunt; unde pronum est illa verba: *Etiamsi natura panis, &c.* intelligere non de ipsa natura, seu substantia panis, sed de ejus proprietatibus, quæ etiam post transubstantiationem remanent. Qualis autem fuerit veri Chrysostomi de hoc Sacramento doctrina, vidimus supra n. 244. Et multo plura addi possent, ut illud quod habet Hom. II. ad populum Antioch., ubi inquit: *Elias pallium reliquit Discipulo; Dei autem Filius ascendens in cœlum nobis carnem suam reliquit. Sed Elias se exiit; Christus vero & carnem suam nobis reliquit, ipsamque habens ascendit.* Vid. Nat. Alexander Dissert. XII. in Sæc. XI. & XII. art. 16., ubi plura collegit hujus S. Patris disertissima testimonia, & vanas quorundam Protestantum quærimonias de hujus Epistolæ suppressione refellit.

291. Obj. adhuc contra nostram probationem n. 246. ductam ex adoratione Eucharistiæ. Catholici Sæc. VIII. ut contra Iconoclastas evincerent, colendas esse sacras imagines, nonnunquam usi sunt exemplo Eucharistiæ, cui cultum non negabant ipsi Iconoclastæ. Ita Stephanus junior scribens ad Constantinum Copronymum. Atqui certum est, cultum imaginibus sacris exhibitum non esse veram adorationem, sen cultum: ergo, &c. Hinc etiam S. Joan. Damascenus Orat. I. *De imaginibus:* „Non materiam, inquietabat, sed materiæ auctorem adoro.... Numquid materia non sunt Corpus, & Sanguis Christi? Horum omnium cultum adorationemque e medio tolle, aut ... Dei, & eorum, qui amicorum Dei sanctissimo nominis, ne decorantur ... imagines adorentur”.

292. Resp., hæc dicta ab Orthodoxis fuisse ad refutandas inanes iconomachorum objectiones, qui nostris exprobabant, quod adorando imagines, materiam adorarent. Hanc inanem objectionem ut exsufflarent, exemplum afferebant Corporis, & sanguinis Christi, quæ adoranda esse Iconomachi non negabant, licet & ipsa ex materia suo modo constarent.

293. Obj. postremo. Si antiqua sanctor. Patrum, immo & omnium fidelium doctrina realem Christi præsentiam in Eucharistia admisisset, mirum profecto esset, ac prodigio simile, id Gentiles non cognovisse, & si id Gentiles cognovissent, Christianos hac de causa non refutasse, immo plane irrisisse, quod dogma tam absurdum profiterentur.

(a) Hoc argumentum ad probandam contra Calvinistas præsentiam realem Corporis & Sanguinis Jesu Christi in Eucharistia, fuit a nonnullis Theologis, ac præ-

Nihil tamen hujusmodi legitur in tot Ethnicorum libris, qui adversus Christianam religionem prodierunt. Præcipue autem hec doctrina latere non potuit Julianum apostatam, contra quam tamen nihil eum scripsisse, compertum est.

294. Resp., hoc argumentum, quod Sacramentarii magnificare, ac rhetorice exornare solent, omni probris robore carere, posita celebri disciplina arcani, qua diligenter cavebatur, ne sancta nostræ religionis mysteria profani panderentur. Scimus ex Minutio Felice in Octavio, hoc secretum fuisse nostris acriter exprobatum, unde Christiani appellati sunt: *Natio latebrosa, & lucifugax, in publicum muta, in angulis garrula.* Multaque magis studebant Christiani hoc Sacramentum Eucharistiæ oculere, ne ipsum sacratissimum Corpus, & Sanguinem Christi infidelibus sacrilege profanandi occasio præberetur. Unde Julius Rom. Pontifex Epist. III. ad Orientales, eos reprehendit, qui præsentibus Catechumenis, & quod pejus est, *Ethnicis, & Judæis, Christianismum blasphemantibus, quæstionem de Corpore, & sanguine Christi habuerant.*

295. Aliiquid tamen Paganos de mysterio Eucharistiæ præsensisse, aliqui colligunt ex teterribilis illis accusationibus de epulis Thiestæis, & quod infantis farre contenti, & occisi Christiani sanguinem lamberent, & certatim membra dispertirent, ut Cæcilius nostris exprobabat apud Minutum Felicem in Octavio. Videri possunt quæ ad has infanticidii, & anthropophagiæ calumnias retundendas Justinus, Athenagoras, aliique conscripserunt. Quavis fortasse hujusmodi calumnia oriari potuerunt ex nefandis Gnosticorum sacrificiis, in quibus, referente S. Epiphanio Hær. XXVI. infantem in mortario pistillo tuncebant, & manducabant. Opera Juliani apostata magna ex parte perierunt. Quod si Cyrillus Alex. in eorum refutatione nihil habet de Sacramento Eucharistiæ, hoc silentium prudenti œconomiae fortasse tribendum est, ne palam revelare cogeretur, quæ Christiani occultare consueverant. Unde Lib. VII. contra Julianum inquietabat: *Plurima de his alia, & vera dicere nisi profanorum aures metuerem.*

ARTICULUS III.

Ostenditur, doctrinam de præsentia reali Corporis, & Sanguinis D. N. Jesu Christi perpetuo in Ecclesia universa sine mutatione viguisse, immo hanc mutationem fuisse impossibilem (a).

296. Hoc fuit unum ex fortissimis argumentis, quo catholici Scriptores nascentem Berengarii hæreticorum a Ven. Card. Bellarmino lib. ultim. *De Eucharistia* cap. 8. insinuat, sed postea amplissime, & secundum omnem suam faciem expositum, & vindica-

resim Sæc. XI. oppresserunt, allato scilicet totius Ecclesiæ consensu in confienda presentia reali Corporis, & Sanguinis Christi in Eucharistia. Lanfrancus in Lib. *De Corpore, & Sanguine Domini* cap. 22. Berengarium fidenter provocabat ad Latinos, Græcos, Armenos, & eujusvis nationis Christianos, certus, neminem inventum ihi, qui ipsius hæresi patrocinaretur. Durandus Abbas Troarnensis in Lib. pariter *De Corpore, & Sanguiue Christi* p. II. doctrinam, quæ contra Berengarium asserta, & definita fuerat, eam esse dicebat, quam *catholica per orbem universum prædicat Ecclesia*. Nec Berengarius, aut ipsius Symmiste universalem hunc omnium fideliuum consensum inficiari unquam potuerunt. Sed ut hic consensus manifestius appareat, breviter de Orientalium doctrina in hoc capitali dogmate dicendum est contra nuperos Berengarianos, qui illud negare audent, aut saltem obscurate intendentur.

297. Florentissima olim Ecclesia orientalis, non solum ab Ecclesia latina sedo schismate se jamdiu separavit, sed etiam a seipsa dissentiens in plures Communiones misere discepta est. Earum prima numero populosior, & locis magis dilatata illa est, quæ *Greca* vocatur quatuor Patriarchis, Constantinopolitano, Antiocheno, Alexandrino, & Jerosolymitano obediens (a). Græcis addendi sunt Rutheni, qui a Patriarcha Constantinopolitano hujus sæculi initio se separarunt. Sed præter istos 4. Patriarchas, multi alii sunt Patriarchæ peculiares a Græca Ecclesia sejuncti, immo tot pene sunt Patriarchæ, quot sectæ inter se divisæ, ut Jacobitarum, Coptorum, Maronitarum, Armenorum, quorum alii Nestorii, alii Eutychetis erroris profitentur. Maronitæ tamen, & Armeni ad sinum Ecclesiæ catholicæ jamdiu redierunt (b).

298. Primo loco, & potissimum nobis agendum est de Ecclesia græca, utpote quæ ceteris omnibus multo amplior est, & minus quam reliquæ communiones Orientales, a veritate deslexit. Facile autem evincitur, eam sæc. XI., quando hæ-

tem in opere immortalis, cui titulus *De la perpetuité de la foi de l'Eglise Catholique touchant l'Eucharistie*, quod notissimum dumviris Antonio Arnaldo, & Petro Nicolio debetur, ejus originem, & progressum supra ad n. 239. indicavimus.

(a) De his omnibus videri possunt noster Michael Le-Quen in *Oriente Christiano* Tom. II., tum Bollandiani Tom. III. Mensis Maii *De Patriarchis Jerosolym.* Tom. V. Mensis Junii *De Patriarchis Alexand.* Tom. IV. Mensis Iulii *De Patriarchis Antioch.* Tom. I. Mensis Augusti *De Patriarchis Constant. nopol.* tum etiam Blasius Terzi de Lauria in *Syria Sacra*, ubi Descriptione Ecclesiæ in Patriarchalium Antiochiarum, & Jerosolym. additi sunt duo Tractatus Patriarchatum Alexandrinum, & Constantinopolitanum, nec non Primatum Carthag. & Ethiopie. Romæ 1695.

(b) In Armenorum conversione Deus natus est opera celebris Bartholomæi Parvi Bononiensis Ord. Præd., quem Joannes XXII. Episcopum Maragacensem creatum illuc misit. Mira de hujus apostolici viri scientia *De Sacramentis.* Tom. IX.

resis Berenguii proscripta fuit, Romanæ Ecclesiæ in dogmate præsentia reali, & transubstantiationis omnino consensisse. Nam quando eodem tempore, scilicet an. 1055. Michael Cerularius schismatis vexillum contra Leonem IV., & Ecclesiæ latinæ erexit, & omnes, quotquot invenire, aut singere potuit schismatis prætextus palam exposuit, nihil prorsis, ne minimum quidem inuit contra dogma præsentia reali, & transubstantiationis; quod tamen magna cum solemnitate fuerat contra Berengarium in variis Conciliis paulo antea definitum. Quis autem sibi persuadeat, Cerularium fuisse hinc accusationem prætermisserum, si Ecclesia græca a latina in hoc dogmate dissensisset? Cur enim ex. gr. nobis tanta acerbitate usum azymorum objecisset, & non potius doctrinam transubstantiationis, si hac erroneam esse putasset?

299. Absurde autem singunt adversarii, potuisse hanc Ecclesiæ latine doctrinam a Græcis ignorari. Nam primo Berengarii hæresis ante 18. annos nata, & statim a Nicolao II. damnata magnos ubique rumores excitaverat, quos omnino fuisse Græcis ignotos, non est verisimile, cum non pauci in Calabria, & Sicilia, quæ eo tempore Patriarchatui græco subjectæ erant, in tota Italia, ac ipsa Urbe Roma permixti Latinis Græci morarentur. Secundo an. 1504. Leo IV. ad schismati extingendum solemnum legationem misit Constantinopolin. Legati vero nomine Pontificis obtulerunt Imperatori refutationem epistolæ Mich. Cerularii, in qua post apologiam panis azymi, hæc leguntur: *Taliter præparatus azymus fidei invocatione totius Trinitatis fit verum, & singulare corpus Christi.* Cum autem hæc refutatio græce translata manibus omnium, atque ipsius Cerularii teneretur, quomodo ignorari potuit solemnne, & publicum latinæ Ecclesiæ dogma præsentia reali, ac transubstantiationis?

300. Nec pariter ignorari poterat a Legatis Apostolicæ Sedis, quæcum esset Cerularii, aliorumque

tia, pietate, zelo, laboribus, ac felicissimis successibus narrat Clemens Galanus Theatinorum Instituti in *Conciliatione Ecclesiæ Armeæ cum Romana.* Præcipue autem ad orthodoxam doctrinam revocavit Monachos Basilianos, qui postea ad conver'endos alios schismaticos, & infideles plurimum laborarunt. De hoc eximio Familia nostra Alunno, qui postea ad Archiepiscopatum Nasicanensem electus fuit, legi merentur duo Dominicani Scriptores Antonin. *Tourou Hiet. des hommes illustres de l'Ordre de S. Dom.* Tom. II., & P. Michael Le-Quen *Oriens Christ.* Tom. III. pag. 1552. & 1553; tum eruditiss. P. Jo. Bapt. Melloni Presb. Orationi Bonon. in II. Volum. *Dagli Atti e Memorie degli Uomini illustri in sanctis, nati, e morti in Bologna* pag. 210. seq. De Syris, & potissimum de S. Ephrem Syro ea legi possunt, quæ Petrus Benedictus Syrus Maronita contra Jo. Kolium disputavit in *Antirrheto I.* in Tom. II. Inculentæ editionis Rom. Operum omnium S. Ephrem Syr. 1743.

que fides de hoc mysterio. Quod si ab orthodoxa latinæ Ecclesiæ doctrina diversam eam inventissent, non omisissent certissime in sententia excommunicationis contra refractarios lata eamdem notare; cum tamen neque in prædicta excommunicationis sententia, neque in aliis scriptis ulla reperiatur hujus erroris mentio. Nulla insuper hujus rei mentio facta fuit in variis Conciliis, quæ pro extingendo schismate postea coacta sunt, ut in Barensi anno 1098., in Lodgdenensi ann. 1274., & in Florentino ann. 1439. ubi expresse definitum fuit, *in azymo, sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici.*

501. Quia in re extra oleas vagatur Jo. Claudius, cum hujus fortissimi argumenti vim elevare conatur, quia Græci non ex animo, sed politicis tantum de causis Concilii definitionibus subscriperunt; unde vix reduces in patriam ad pristinos errores redierunt.

502. Quidquid enim sit de controversiis in eo Concilio agitatis de processione Spiritus Sancti a Filio, de pane azymo &c., nullo tamen modo id trahi potest ad dogma præsentiae realis, & transubstantiationis, de quo nulla lis iota fuerat. Immo ipsi Episcopi fedifragi, cum omnia excogitasent, & divulgassent, quæ ad purgandum suæ defctionis infamiam aliquo modo conferre poterant, nihil omnino mussitarunt contra hoc dogma, quod in *Decreto Unionis* acceptaverant. Et cum illi, qui unitati restituere constanter adhæserant, per contemptum *Azymitæ* vocarentur, nullibi legitur, eos etiam vocatos fuisse Transubstantiatores; quia nempe in transubstantiatione consitenda omnes conveniebant, schismatici, & uniti. Quid plura? Marcus ipse Ephesius; pertinacissimus ille unitatis osor in Tract., quo natus est ostendere, Sacerdotis orationem esse verbis Domini jungendam, vult, hanc Sacerdotis orationem *reipsa transmutare tam dona in ipsum prototypum, nempe corpus, & sanguinem Dominicum.* Card. autem Bessarion, qui hunc Tractatum Marci Ephesii confutavit, totas est, ut probet, effectum consecrationis esse tribuendum verbis Christi Domini, non orationi Sacerdotis, de transubstantiatione nihil sollicitus, quia adversariis illam confitebatur.

503. Multa alia in hanc rem præsto essent; sed nihil illustrius ad cognoscendam Ecclesiæ græcæ fidem de augustissimo Altaris Sacramento afferri potest iis, quæ Sec. XVI., & XVII. hac in re contigerunt, & a nobis relata fuerunt in I. P. hujus Tract. Diss. I. n. 221. seq. Quantum enim spectat ad art. 10. Confessionis Augustanæ, quam Lutherani ad Hieremiam Patriarcham Constantinopolitanum miserant, his verbis conceptum: *De cœna Domini*

mini docent, quod corpus, & sanguis Christi vere adsint, & distribuantur vescentibus in cœna Domini, & improbant seculi docentes, respondit Hieremias, eum nimis brevem, & obscurum esse; post autem græcæ Ecclesiæ fidem ita exponit: *Panem mutari in ipsum corpus, & vinum in ipsum sanguinem Christi per Spiritum sanctum.* Contendit quidem contra Latinos, panem fermentatum esse debere, non *azymum*; sed iterum repetit, panem mutari in corpus Christi, & non esse illius tantummodo typum, aut figuram. Et cum Tubigenses hoc responso male contenti iterum, ac tertio Hieremias suam doctrinam contra transubstantiationem proposuerint, ille sententiae suæ tenax idem semper respondit, eosque rogavit, ut ipsi hac in re molesti esse desinerent. Post hanc verissimam historiam nescio, quomodo comminisci potuerit Joann. Claudius, nec Græcorum doctrinam Lutheranis, nec Lutheranorum Græcis fuisse perspectam; Græcos putasse a Lutheranis admitti transubstantiationem, & Lutheranos a Græcis negari præsentiam realem.

504. Cavillatur postea Claudius contra tam a-pertain Ecclesiæ græcæ confessionem ex quibusdam verbis ibidem adjunctis, quibus dicitur, datum non fuisse Apostolis in cibum carnem, quam Christus gestabat; neque nunc in divina liturgia, aut sacro ritu descendere Dominicum corpus de cœlo: *il enim blasphemum est: ex iis male concludens, a Græcis non credi præsentiam realem, sed tantum figuram, aut typum corporis Christi.*

505. Resp., Christum non dedisse Apostolis, neque nunc dare fidelibus carnem, quam gestabat, in propria specie, sed in specie Sacramentali, ac propterea vanum hoc esse Claudi sophisma.

506. Denique consensus Ecclesiæ græcæ cum Latina in hoc capitali dogmate adhuc loculentius apparuit, quando famosus Cyrillus Lucaris Calvinistica lue infectus ad Patriarchatum Constantinop. evectus fuit, postea e throno dejectus, ac tandem laqueo suffocatus, ut dictum est supra I. P. loco cit. Nam sub ejus successore Cyrillo Berhoensi coacta Synodo, cui præter duos Patriarchas Alexandrinum, & Jerosolymit. aderant Episcopi tres & viginti, anathema dictum est *Cyrillo dogmatizanti, et crelenti, non transmutari panem propositionis, & insuper vinum per Sacerdotis benedictionem, & Spiritus Sancti adventum in rem corpus, & sanguinem Christi (a).*

507. Cyrillo Berhoensi successit in Throno Constantinop. Parthenius Senior, qui etsi fuisset Cyrillo Lucari amicitia junctus, coactus est tamen Calvinianos ejus errores proscribere in Synodo nonnullorum Metropolitarum, Episcoporum, multorum-

(a) Fuit quidem iste Cyrillus Berhoensis Ecclesiæ Romanæ addictus, eaque de causa e Sede Patriarchali pulsus, & interemptus: nihil tamen inde minuitur a pud Græcos Synodi ab eo celebratæ auctoritas; tunc quia nihil in ea decretum fuit de articulis inter nos

disputatis; tunc etiam quia alii duo Patriarchæ, & 23. Episcopi erant schismatici, ac demum quia eadem doctrina fuit in Synodo sequenti confirmata, suppresso solum Cyrilli Lucari nomine, ad ipsius infamiam minuendam.

rumque Sacri Ordinis hominum, in qua ut ait Arsenius hieromonachus in epist. eidem Synodo (apud Leonem Allatum *De consens. &c.* Lib. III. cap. 8.) Calvinii haeresim, & omnia illius dogmatica capitula, quea Cyrillus, quasi Ecclesie græce nomine professus erat, confirmaveratque, damnarunt, & aeterno anathemati, conlennationique subjeicerunt. In ipsa autem Synodo n. 17. habetur expressa proscriptio Calviniani dogmatis de Sacramento altaris, tamquam omni impietate pleni. Nulla tamen in hac Synodo facta est mentione Synodi precedentis, aut Cyrilli Lucaris, quia Parthenius ad tuendam famam amici sui contendebat, eum calumnioso fuisse haeresis Calviniana accusatum.

508. Decretoria demum hac in re esse debet autoritas celebri Confessionis orthodoxæ, catholicæ, & apostolicæ Ecclesiæ Orientalis, quæ anno 1642. confecta fuit, & postea ab omnibus Orientis Patriarchis approbata, & tandem in Hollandia impressa, & ubique divulgata. In quæst. enim iō. quoniam sit tertium mysterium ita respondetur: *Est Eucharistia, sive corpus, & sanguis Christi Domini sub specie panis, & vini, in quo vere, & proprie, hoc est, secundum rem ipsam, praesto adest Jesus Christus.* In qn. seq. additur. *Substantia ipsa panis, & vini in substantiam veri corporis, & sanguinis Christi, opera Spiritus sancti immutantur ... manentibus tantummodo per divinam dispositionem speciebus, quæ visu percipiuntur.* Multa hujus generis documenta praesto essent, sed desiciente tempore hæc satis sint.

509. Frustra autem mollitus est Claudius ea elucidere, quasi illi Græci nomine transmutationis non intellexerint mutationem substantiæ panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi, sed solam transmutationem virtutis, quatenus panis, & vinum post consecrationem induunt virtutem corporis, & sanguinis Domini.

510. Frustra, inquam. Nam primo incredibile prorsus est, aut Græcos nunquam intellexisse veram substantiæ transmutationem, quam constitutur Ecclesia Romana, aut Latinos hanc, quæ Græcis tribuitur, transmutationem virtutis; ut proinde putaverint utrique se in hoc gravissimo dogmate convenire, cum adeo discordes essent. Secundo, non desunt certa documenta, quibus luce clarius ap-

paret, Græcos & nomen transubstantiationis, & veram hujus nominis significationem tenuisse. Cum enim in Synodo supra memorata Parthenii aliqua græca nomine Corydalus improbareret nomen περιτάσσων, seu transubstantiationis, Mletius Syrigus contra eum disputans pettit, quid per hanc vocem, quam improbat, intelligeret; cumque ille respondisset, intelligere se mutationem unius substantiæ in aliam, tota Synodus idem se intelligere declaravit, ac propterea se hanc vocem approbare, ac retinendam esse. Ulterius in Catechismo barbato-græco Venetiis impresso 1655. usq; Græcorum schismaticorum dicitur *substantia panis conversa in verum, & reale corpus Jesu Christi, remanentibus dumtaxat accidentibus.* Prætermitto multa alia monumenta collecta in Libris *Perpetuitatis fidei, &c.* & quorum originalia, atque authentica exemplaria deposita fuere in Bibliotheca Parisiensi PP. Benedictinorum S. Germani, ut a qualibet curioso videri possint.

511. Cum tam liquido constet de consensione Ecclesiæ græcae cum Romana in articulo præsentiae realis, & transubstantiationis, supervacaneum est multa addere de Ruthenis, qui quamvis ab obedientia Patriarchæ Constantipol. se substrinxerint, eandem tamen fidem profiteretur. Et qui corona mores, & religionem diligenter perscrutati sunt, corumque errores enumerant, nihil prorsus afflent hac in re græce, & latine Ecclesiæ dissimum (a).

512. Nimiris profecto longum esset, dicere de variis Communionibus Orientalibus, quæ tam a Romana, quam a Græca Ecclesia in multis dissentunt, ut sunt Armeni Melchitæ, seu Syri, Nestoriani, Jacobitæ, Copheti, Etiopes &c. Sed primo constat, nunquam vel a nostris, vel a Græcis fuisse ipsis exprobratum errorem negatæ præsentiae realis, vel transubstantiationis. Secundo, ex eorum liturgiis, in quibus semper habetur invocatio Spiritus sancti, ut sacra dona in corpus, & sanguinem Christi transmutentur, tum ex relationibus Missionariorum, aliorumque apparat ipsorum hac in parte nobiscum consensio. Tertio nonnulla etiam habentur collecta testimonia Synodorum, Patriarchatum, Metropolitarum, Episcoporum, Monachorum, aliorumque; tum Confessiones fidei, & Catechismi, quæ omnia exhibentur Tomo III. *Perpetuitatis &c.* (b).

513.

(a) Præter Collectiones *De Russorum Religione*, Spire 1582., & *De rebus Moscoviticis*, Francofurti 1600., multi alii doctrinam Ruthenorum nobis exponunt, ut Ant. Possevinus in sua *Bibliotheca*, Eduinus Sandi Anglus in *Speculo Europei*, & Sigismundus Baro in Herbestain in *Commentariis rerum Moscovitarum*, quibus inseruit librum Pauli Jovii *De legatione Moscovitarum ad Clementem VII.*, ubi postquam eorum errores enumerasset, in ceteris, inquit, euadem que a nobis de religione sentiuntur, constantissime credunt. Nulla autem vel levissima suspicio ingeritur negatæ præsentiae rea-

lis, aut transubstantiationis. Continentur in eodem opere Baronis in Herbestain etiam XII. Questiones Claudi Card. Guisani, & totidem Græcorum responses, ex quibus eorum consensio cum Ecclesia Catholica hac in parte manifeste appareat.

(b) De Armenis fasissime agit memoratus supra Clemens Galanus in *Conciliatione Ecclesie Armeniae cum Romana latino & armeno idiomate Roma edita 1610.* tribus volum. in 4., ubi omnes ipsorum errores diligentissime inquirens & confutans, nihil aliud in hac materia ipsis exprobatur, quam quod non insidunt at-

515. Neque hoc loco prætermittendum putamus, omnes istas Orientales Communiones, non in duobus duntaxat dogmatibus præsentia realis, & transubstantiationis nobis consentire, sed & in multis aliis, quæ a Novatoribus, tamquam *ex officina Satanae* orta, rejiciuntur. Videlicet primo nobiscum confitentur, Eucharistiam esse sacrificium, quod pro vivis, ac defunctis offertur: secundo corpus Christi in Eucharistia vere sumi, non solum a dignis, sed etiam ab indignis; a primis salutariter, ab aliis in condemnationem: tertio Ecclesiam iure præcipere jejunia, & abstinentiam a quibusdam escis: quarto Christianos exhibere B. Mariae Virginis cultum *hyperdulice*, Sanctis vero peculiarem honorem, quin aliquid detrahatur adorationi, quæ Jesu Christo debetur: quinto honorandas esse Sanctorum imagines cultu relativo, sed non cultu latræ: sexto Episcopatum esse in Ecclesia Christi necessarium: septimo Episcopos esse jure divino Presbyteris superiores; octavo Ecclesiam ædificatam super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum esse semper visibilem, & infallibilem: nono baptismum esse filii fidelium necessarium ad salutem: decimo vota Sacerdotum, & Monachorum, eorumque orationes Deo placere: undecimo, Libros Tobiae, Judit, Sapientiæ, Ecclesiastici, Baruch, & Machabæorum esse in canone sacrae Scripturæ: demum septem esse novæ legis Sacramenta. Sed hæc obiter; videri autem possunt in laud. Operæ Perpetuitatis &c.

514. His tam multis, & tam perspicuis testimoniis frigide respondent Clandius, Spanhemius, Aymonius, Bælius, ac nonnulli alii heterodoxi: primo omnes laudatos auctores Græcos fuisse λατεριστοὶ, scilicet Latinorum partibus addictos, aut per Missionarios, Legatos, aliosque Galliæ Regis emissarios pecunia corruptos: omnia enim a Græculis venalibus facile obtinuntur. Secundo opponunt quædam contraria testimonia; atque inter alia illud Zach. Gergani, qui non dubitavit appellare *impium* dogma illud Papistarum: *Ubi est Christi corpus, ibi esse & sanguinem*; ita referit Joann. Matth. Caryophilus in *Refutat.* ejusdem Gergani Romæ 1651. Tertio mirantur, Armenos, Abyssinos, Cophtos, Jacobitas, aliosque Eutychiana hæresi imbotos inter eos numerari, qui præsentiam realem corporis Christi in Eucharistia agnoverunt. Cum enim Eutychiani naturam humanam Christo denegarent, non poterant consequenter credere panem, & vitum in Christi corpus, & sanguinem converti.

515. Resp., vana esse hæc omnia effugia. Et quantum ad primum etiamsi concederetur, aliquos ex Græcis laudatos in Latinorum partes inclinas-

se, non propterea debet illis fides denegari, quando aliorum omnium Græcorum doginata nobis expoununt: præcipue cum illorum nemo ipsis contradixerit. Præterea falsum est, omnes testes a nobis allegatos fuisse Rom. Ecclesiæ addictos, cum eorum plurimi essent fœdo schismate impliciti. Tertio citavimus etiam libros Ecclesiæ græcae symbolicos, ut sunt Catechismi, Fidei profesiones, & Synodorum decreta, in quæ monumenta nulla cedere potest mendacii, aut corruptionis suspicio.

516. Quæ vero secundo loco opponuntur, aut opponi possunt aliorum testimonia contraria, nullo modo sunt nostris comparanda; sunt enim privatorum quorundam Græcolorum dubia, aut nullius fidei. Neque obsunt objecta Gergani verba, quæ a Caryophilo male in latinum idioma translata fuerunt. Ita enim habet Gergani textus: *Impium dogma Papistarum est, cuius auctor fuit Eugenius Papa: quoniam ubi est Christi corpus, ibi etiam sanguis est, propterea non decere, ut laici in utraque specie communionem accipiant; ubi nihil est de præsentia reali, aut transubstantiatione, sed tantum de communione sub utraque specie.*

517. Major primo aspectu apparet *tertia* difficultas, qua potissimum triumphat Claudius. Sed immerito. Quamquam enim in homina Christi natura enormiter errabant Eutychiani, nihilominus eam Christi naturam, quam sibi confixerant, in Sacramento altaris præseutem esse credebant, convicti nimirum perspicuis illis verbis: *Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus.* Qualis porro esset hæc Christi natura, non omnes eodem modo explicabant. Eutychies hæresis fabricator, ut constat ex I. P. Concilii Chalcedonensis cap. 4., corpus Christi admittebat, illudque appellabat *humatum*, uolebat tamen nobis esse *consubstantiale*. Theodoreto autem teste Lib. IV. *Hæret. fabul. c. 15.* dicebat, *Deum Verbum nihil humanum ex Virgine sumpsisse, sed ipsum immutabiliter conservum, & carnem factum per Virginem tantummodo trajecisse.* Ejus vero discipuli variis, & diversis modis obscurissimam Eutychetis doctrinam explicabant, modo dicentes, humanitatem fuisse a divinitate absorptam, quomodo gutta melis in mare demersa statim absorbetur, & evanescit; quod tamen non impedit, quin substantia mellis adhuc existat, quamvis non appareat: modo naturam divinam esse in carnem, & animam conversam, quod indicat S. Leo in epist. ad Leonem Augustum: modo ex utraque natura divina, & humana factana fuisse unam, sicut ex anima, & corpore una exsurgit natura humana. Quidam corpus Christi dicebant *corruptibile*, alii *incorruptibile*.

quam in calicem, & Eucharistiam non distribuant, nisi sub utraque specie, T. I. p. 516. De Melchitis, vel Syris, consuli potest Abr. Echellen sis Maronita in *Prefat. ac notis ad Catalogum librorum Chaldeorum Hebed Jesus;* quod opus Bartholdus Nihusius recudi curavit in

Concordia Nationum Christian. &c. Mognatæ 1655. Sed eruditissimus Jo. Simonius Assemanus in sua *Bibliotheca Orient.* Clementino-Vaticana multo uberioris hanc materiam pertractavit, ut nihil desiderandum reliquerit.

ptibile. Hæc cum ita sint, facile intelligitur, quomodo Eutychianii, non obstante errore, cui mordaces alhærebant, potuerunt sua cum aliis Communionibus, & Ecclesia Catholica præsentiam Christi realem, & transubstantiationem confiteri.

518. Dices. Reipsa Eutychiani a Guidone Carmelita, & nonnullis aliis accusantur negotiæ realis Christi præsentiae in Eucharistia. Etiam inter errores Armenorum expositos Benedicto XII. & Clementi VI. vigesimus tertius erat, quod non credent, panem, & vinum in sacrificio altaris converti in corpus, & sanguinem Christi, sed ejus tantum figuram continere; quos errores, inquit Clemens VI. apud Rainaldum ad an. 1541. *Synodo congregata abjecerunt.*

519. Resp., hanc accusationem fuisse sine fundamento, ac propterea Alphonsus a Castro, soler-tissimus alioquin omnium hæresium, & errorum investigator, eamdem silentio prætermisit. Audiat-ur testis omni exceptione major Clemens Galanus, utpote qui magnam vitæ suæ partem in Armeniorum conversione consumpsit. In Tom. I. *Conciliat. Ecclesiae Armenie cum Rom.* P. ult. qu. 1. §. 6. probat, falsam esse hanc erininationem a Guidone Carmelita, aliisque Auctoribus impactam Armenis, allatis multis testimonii ex ipsorum liturgiis, ac potissimum illis Sacerdotis verbis, quibus se communicans dicit: *Credo, me manducare sanctum, & vivificans corpus tuum, Domine Jesu Christe Deus meus, in remissionem peccatorum meorum: credo, me bibere purificantem, & sanctificantem sanguinem tuum, Domine Jesu Christe Deus meus, in remissionem peccatorum meorum.*

520. De Nestorianis etiam fortasse suspicio, suboriri potest, propter ea, quæ Leontius Bzantinus in libro *De impietate Nestorianorum* habet, nempe eos aliquando dixisse: *Panis in typo corporis Christi propositus non plus benedictionis partici-pavit, quam panis, qui in foro venitatur.* Sed, ut Nat. Alexander observat *Hist. Eccl. Sæc. V. cap. 12. §. 9.* Nestoriani illi, quorum errores, mo-

res, fraudesque detegit Leontius, a Nestorio magistro suo in dogmate de Eucharistia degeneres fuerunt: certis enim argumentis constat, Nestorium in doctrina Eucharisticæ ab Ecclesia Catholice si-de nunquam recessisse. Et adhuc certiora monimenta suppetunt, eidem constanter adhaerere Nestorianos hodiernos, qui in variis Orientis partibus supersunt (a).

521. Argumentum hactenus breviter expositum, tamen exterrit, maximam vim habere debet ad confirmandam præsentię realis, & transubstantiationis fidem, quam omnes Christiani orbis Communiones, licet locorum intervallis admodum dis-sitae, moribus omnino diverse, sibi invicem in aliis dogmatibus contrarie, unde perpetuo inter se pugnant, unanimiter profertur. Neque enim una ab aliis potuit id accipere, sed omnes ante carum divisionem ab unico Apostolorum fonte haurire debuerunt. Lutherani in neganda transubstantiatione nonnisi Calvinistas socios habent; Calvinistæ autem in neganda præsentia reali solitarii omnino sunt (b).

522. Unum adhuc restat pertinacibus Sacramen-tariis effugiom, facile tameu ipsis præcludendum: dicunt videlicet, aut potius singunt, omnes istas Communiones a veterum Patrum doctrina recessisse, & non tam querendam nobis esse, quid modo sentiant Christiani, quam quid senserint, ac docuerint primi Ecclesiæ Patres; qua in re Clandius nos provocat ad spissum opus Albertini, qui omnia quotquot invenire potuit, eorum testimonia colligit, ac concludit hujus dogmatis fidem fuisse in tota Ecclesia mutatam. Eadem sere legerunt Jo. Rud. Kieslingius in sua *Hist. Concert. grec. ac latin. de transubst.* & Prosper Marchand in præfat. ad Collat. aliquot *Tract. de Euchar.* addens, quod si Grecorum, atque Orientalium doctrina aliquod pondus haberet, actum esset de Rom. Pontificis primatu.

523. At vero quis unquam concipere queat, si deles toto terrarum orbe dispersos potuisse in hanc mutationem unanimi consensione ita conspirare, ut nulla prorsus natio, nulla Communio antiquum

Ec-

(a) Eruditus P. Jo. Garnerius Dissert. I. *De hæresi, & lituris Nestorii falso putavit Nestorium docuisse impanationem, ejus autem discipulos negasse præsentiam realem. Quod etiam asserunt Lanfrancus disputans contra Berengirium. Sed in hoc solum errant, & errant Nestoriani, quod duas in Christo distinguentes personas, humanam & divinam, volebant conversionem panis & vini fieri in carnem & sanguinem ejus, cui persona divina Verbi moraliter conjuncta est; quem errorem confitit S. Cyrillus anath. XI., quem adinodium ostendit Vigilius Tapsensis Lib. V. adv. Eutychetian.*

(b) Ilæc omnia longe umerius tractata invenientur in opere toties lani. *De perpetua fide, &c.*; cui adjungi ea poterunt, quæ Ant. Paris Canonicus Regularis adjecti in Lib. *La creance de l'Eglise Grecque touchant la transubstantiation, contre le Ministre Claude;* & quæ postea edidit Eusebius Renaudotius contra Joan. Ay-

monium Calvinistam, qui in libro *Monumens authenti-ques de la religion des Grecs, &c.* Hage Comitum 1708. nonnullas Orientalium Confessiones, tamquam suppositias, rejiciebat. Eas vero defendit Renaudotius in Libro *Defense de la perpetuité de la foi contre les calomnies & faussetés du livre intitulé: Monumens, &c.* Paris 1719. Legi etiam utiliter poterunt, que Rich. Sunonis scripit contra Claudiū in opere: *Fides Ecclesie Orientalis, &c.* Paris. 1671., & in *Hist. critique de la creance, & des coutumes des Nations du Levant sub ficto nomine Moni;* quam postea historiam defendit contra epistol. Th. Smith *De grec. & Ecclesie hodierno statu.* Multa etiam suppeditabunt Leo Allatius in tribus libris *De Ecclesiæ occidentali, & orientali perpetua consensione,* & Bartholdius Nus-sius in *Concordia nationum Christian. per Africa, Africam, Europam, &c.* Magoniæ 1655. s.

Ecclesiæ fidem retinuerit, & modo profiteatur? Et communiones illæ Nestorianorum, Eutychianorum &c. jam a quinto sæculo, non solum ab Ecclesia Romana omnium matre, & magistra, sed etiam a Græca, & a seipsis separatae fuerint, unde dogmatis istius fidem haurire potuerunt, nisi a primorum Patrum constanti, atque universali traditione?

524. Præterea hæc fictitia mutatio vel repente, ac sensibiliter facta fuisset, vel paulatim, & insensibiliter: utrumque autem incredibile prorsus est. Incredibile est primum, immo plane ridiculum: oporteret enim singere, omnes fideles sine disputationibus, sine contradictione, sine conciliis, nescio quo impetu in hanc metamorphosim conspirasse; ita ut aliquando una cum nostris Calygnistis crediderint, corpus Jesu Christi dumtaxat in cœlis existens, non contineri in hoc Sacramento, nisi in figura, ac propterea sine idolatriæ scelerare a fidelibus cultu latræ adorari non posse: die antem sequenti, mutata repente opinione, crediderint, ut nos credimus, corpus Christi & in cœlis esse, & simul sacramentaliter sub speciebus panis, & vini contineri, atque esse latreuticæ adorationis objectum.

525. Id plane incredibile esse vident & ipsi adversarii: quamobrem ad mutationem *insensibilem* confugere solent. Sed hæc etiam incredibilis est: oportuisset enim, hujus mutationis aliquid fuisse exordium, in quo nonnisi pauci præsentiam realem credere cœpissent contra majorem, immo maximum aliorum multitudinem, qui juxta veterem doctrinam Ecclesiæ eam negabant; deinde progressum, in quo Novatorum numerus sensim augeretur, ut esset tandem veterum numero æqualis; ac deinde finem, quo sententia præsentia realis facta fuisset quasi communis, paucis reclamantibus, donec & isti pauci ad silentium redacti essent, & una fieret omnium vox, Christum esse in Eucharistia *realiter* præsentem.

526. Jam vero bona fide dicant adversarii, quomodo nova præsentia realis opinio potuisset per omnes istos gradus initii, progressus, & finis transire, quin plures in re tanti momenti contradicerent, quin turbæ excitatae fuissent, libri scripti, disputationes habitæ, concilia coacta, definitiones factæ? Qui in historia Ecclesiastica hospites omnino non sunt, minime ignorant, quotiescumque aliquis conatus est innovare, hæc omnia semper contigisse; ut in celeberrimis illis controversiis, quæ Orientales Comuniones, & Ecclesiæ græcæ a Romana infeliciter separarunt. Immo saitis est hominum indolem cognoscere, ut appareat, hæc necessario contingere debere; quorum tamen omnium in Ecclesiasticis monumentis præteriorum temporum, nec volam, nec vestigium potuerunt unquam adversarii invenire.

527. Fingere igitur oportebit, universalem in re tanti momenti mutationem ita *insensibiliter* tota terrarum orbe fuisse factam, ut nemo adverte-re potuerit, nec quando Novatorum numerus ita creverit, ut antiquæ fidei tenacibus esset pene æqualis, atque in eadem provinciæ, in eadem civi-tate, in iisdem monasteriis, atque ut ita dicam, in iisdem familiis aliqui crederent, corpus Christi in hoc Sacramento reipsa adesse, illudque adora-rent, alii vero contra putarent abesse, & nullo modo adorare auderent. Fingere ulterius oportebit, tantam discordiam in re tam gravi fuisse nedum a Pastoribus Ecclesiæ, sed etiam a ceteris ita neglectam, ac nauci factam, ut ejusdem nulla prorsus memoria potuerit ad posteros pervenire: quorum duorum quid magis absurdum sit, non facile dixerim.

528. Sane recens adhuc est, & nunquam peri-bit memoria turbarum, quæ in tota Ecclesia, immo & in Civili republica exortæ sunt, quando Lutherus, Zwinglius, Oecolampadius, Calvinus antiquain, ac communem fidelium persuasionem de Eucharistiæ Sacramento immutare aggressi sunt, ut proinde stipites, & non homines fuisse necessari, qui superioribus sæculis in tanto religionis dissermine, quasi lethargia oppressi, veterem Apostolorum doctrinam ita ubique mutari passi sint, ut ne hiscere quidem auderent.

529. Adversarii hoc fortissimo argumento ad incitas redacti epocham hujus incredibilis mutationis quæsierunt; & aliqui, ut Blondellus, & Albertinus, eam invenisse sibi visi sunt in Anastasio Monacho Sinaita Sæc. VII., quem in *Odyss.*, seu *Vice Duce* contra hæreticos Gajanitas, aut dogma ipsum Eucharistiæ, aut saltem consuetas de eo loquendi formulas immutatas dicunt; hanc autem mutationem probatam fuisse a Germano Patriarcha Constantiopol., tum a Joani Damasceno, ac deinde a Patribus Concilii VII. œcumениco anno 787.; unde postea non solum totum Orientem inficerit, sed sensim migraverit etiam in Occidente, adeoque in Ecclesiæ universalem. Jo. tamen Claudio hunc transitum ab una Ecclesia in aliam creditu admodum difficilem sentiens, aliquanto serius hujus mutationis epocham in Ecclesia latina constituit, nempe Sæc. IX., quando Paschasius monasterii Corbejensis Monachus, & postea Abbas anno 851. librum edidit *De corpore, & sanguine Domini*: vult autem novam ipsius doctrinam beneficio ignorantiae, & impietatis, quæ eo, & seq. sæculo in Ecclesia grassabantur, facile potuisse irrepere, & ubique dilatari. Ceterum non paucos fuisse illius novitatibus commotos, Paschasius ipse fatetur, eidemque palam restitisse scimus, Rhabanum, Maurum, Ratramnum, Joan. Scotum Erigenam, aliosque (a).

530. Rèsp., etiamsi hæc vera essent, semper vi-

jactabant: immo Jo. Mabillonius Präf. II. in Sæc. IV. Benedict. *De controversiis Eucharisticis* Sæc. IX. nos

(a) Primi Calvinistæ, Henr. Boxornius, & Radulphus Hospinianus Paschasiuum totum in ære suo esse

vigere difficultates propositas, quomodo Anastasius & simplex Monachus, nullaque ecclesiastica dignitatem potens, tantum valuerit, ut sine ulla contradictione novum dogma, aut saltem novas illius explicandi formulas, non solum in privatum suum monasterium, sed in totam, qua late patet, Ecclesiam græcam invexerit, qua via postea in latinam Ecclesiam nova hujus Monachi doctrina nemine repugnante penetraverit; ac denique quomodo eadem propagari potuerit ad remotissimas, ab utraque Ecclesia jam tunc discordes Communiones Orientales.

551. Eademque difficultas militat contra novitatem, quæ Paschasio Radberto in re tanti momenti tribuitur. Sane Paschasius ita erat de sue doctrine veritate securus, ut Lib. XI. *Commentarium in Matth. jure mirari se dixerit, quosdam eidem contradicere;* & in epistola ad Fridericandum, *Quamvis, inquit, quidam ex ignorantia errant, nemo tamen est adhuc in aperto, qui hoc ita esse contradicat, quod totus orbis confitetur, & credit;* quibus apparebat, non nisi quosdam obscuri nominis, & ignorantes latenter de doctrina Paschasi obmurmurasse, sed neminem, ipso vivente, id palam, & in aperto ausum fuisse. Non equideum negaverim, post ejus mortem aliquos exsurrexisse ejusdem reprehensores; non tamen circa dogma præsentiae realis, aut transubstantiationis, de quo omnes conveniebant, sed tantummodo circa incidentes quosdam quæstiones, de quibus fortasse non rerum, sed verborum tota di-

scordia erat (*a*). Inepte autem hic assertur, & plus æquo exaggeratur illorum sæculorum ignorantia, aut impietas, in quibus non pauci floruerunt viri & religionis zelo, & sanctitate mortui insignes, & litteris etiam ecclesiasticis non mediocriter exculti, qui sine dubio tantæ hujus mystri corruptioni se fortiter opposuissent.

552. Jo. Claudius subtilissimus cavillator alia via tentavit se ab hoc difficillimo nodo extricare, observans, primam tam veritatis, quam erroris originem esse confusam; quo fieri potuit, ut fideles rudes, immo fortasse & Pastores crediderint *in confuso præsentiam corporis, & sanguinis Christi in Eucharistia, non satis distinguentes, an hæc præsentia esset realis, an in figura:* unde facile postea fuit successu temporis sine contentione, & strepitu errorem præsentiae realis intruduci.

553. At veto cum hic agatur, non de speculativo aliquo dogmate, sed de augustissimo Sacramento altaris, ad quod Christiani omnes frequentissime accedere consueverant, incredibile omnino est, eos tantum *in confuso credidisse corporis, & sanguinis Christi præsentiam, & ignorasse,* an hæc præsentia realis esset, an solum *in figura;* perinde ac si cum dicitur, Regem esse alicubi præsentem, populus ignorare possit, an in propria persona sit præsens, an vero in imagine tantum. Multo incredibilis est, id ignorasse Monachos, Presbyteros, Episcopos, ac Romanos Pontifices totius Ecclesias Pastores, aut non fuisse sollicitos, ut de hoc dogmate adeo necessario fideles distincte

10-

monet, ab Hioho Gasto anno 1528. vulgatum suis Paschasi librum *De corpore & sanguine Domini* pessime corruptum, resecatis iis omnibus, quæ dogma catholicum continent; quam execrabilem falsarii temeritatem detexit prius, atque exploitos Nicolaus Mainensis, integro & sano Paschasi libro edito Coloniae 1550. Postiores autem Calvinista, Albertinus, Claudius, Latroco Paschasi, ut primum præsentiae realis, ac transubstantiationis architectum accusare cœperunt. Paschasi vindicias, præter land. inox Mabilionum, amplissimas dedit Arnaldus Lib. I. *De perpetua fide, &c.* cap. 8., aliquanto autem breviores Nat. Alexander Dissert. X. in Sec. IX. & X.

(a) Tres potissimum fuerunt quæstiones excitatae occasione libri, quem Paschasius Radbertus de *Corpore & Sanguine Domini* edidit pro instructione juvenum Saxonum, qui recens ad fidem Christianum conversi, in monasterio Corbejensi educabantur. Primo, an in Eucharistia idein Christi corpus contineretur, quod ex Virgine natum est, passum, & crucifixum? Affirmantem sententiam Paschasius mordicus tuebatur, innixus iis Christi verbis: *Hoc est corpus meum.* Illi adversabuntur Rhabanus, Florus, Ratramnus, & duo Anonymi, quos Cellotius edidit, ad calcem Hist. Gothescalci; sed fortasse pugna erat in verbis, quia isti contendebant, corpus Christi in Sacramento non habere illam molem, extensionem localem, aliasque qualitates naturales, quibus donatum erat naturale illud corpus, quod ex Virgine natum est, passum, & crucifixum. Utraque pars facile conciliari poterat, dicendo, idem esse corpus Christi, quantum ad substantiam, non au-

tem quantum ad modum existendi, molem, extensionem localem, &c. Reipsa Lanfrancus in Dial. adv. Berengarium cap. 18. utramque sententiam ita concilabat: *Vere dici potest & ipsum corpus, quod de Virgine sumptum est, & tamen non ipsum; ipsum quidem quantum ad essentiam, vereque nature proprietatem, & veritatem; non ipsum autem, si species panis, cinque speciem.* Vide S. Thomas 3. P. qu. 81. art. 4.

Altera quæstio incidens erat, an corpus & sanguis Christi contineretur sub velo specierum, quod asserebat Paschasius, an vero species panis & vini esset ipsum corpus & sanguis Jesu Christi, quod aliqui crantur affirmabant, verentes, ne si species dicantur figura, velum, & umbra Christi, corrueret dogma religionis Christi præsentiae. Reponebat autem Paschasius, simul hoc mysterium & figuram dici posse, & veritatem; species nempe esse figuram, & corpus & sanguinem veritatem.

Tertia quæstio excitata fuit, an corpus Christi Eucharisticum ore receptum, & in ventriculum immissum, esset instar aliorum ciborum corruptioni obnoxium, juxta illud Christi Domini, Matth. XV. 17. *Omnem, quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum mittitur;* ex quibus verbis male intellectis nata dicitur sparceissima heresis Stercoristarum, in cuius heresis suspicionem venerunt aliqui; qui Paschasius adversabantur, ut Amalarius, & nonnulli alii. Ceterum facile quisque videt, has quæstiones tunc exortas, non spectare ad ipsum capitale dogma præsentiae realis, & transubstantiationis, quod apud omnes in confessio erat.

instruerentur: aut denique si vidissent novam de eo doctrinam serpere, & antiquam aboleri, omnes in utramque aurem obdormivisse, & tamquam canes mutos lupis irruentibus non allatrasse. Muti sane non fuerunt, quando Berengarius communem Ecclesiae fidem corrumperem conatus est, ut supra n. 196. in not. vidimus.

554. Instat Claudius contendens, *errorem præsentie realis* (ut ipse loquitur) potuisse furtim in Ecclesiam invehi: *primo* quia antiquam fidem quod Christus sit præsens in hoc Sacraimento, non prorsus avertiebat, sed solummodo nova additione, quod sit *præsens realiter*, corrumpebat; propterea necesse postea fuit ad firmandam hanc additionem nova vocabula cadere *præsentie realis*, & *transubstantiationis*, antiquis fidelibus inaudita. *Secundo*, quia duo distingui oportet in hac nova additione, scilicet *a lorationem publicam*, & *opinionem realis præsentie*; vult autem hanc *opinionem*, quæ minus extrinsecus apparebat, fuisse primo inventam; postquam autem ea invaluerat, facile potuisse addi publicam adorationem. *Tertio* nonnulla assert exempla novorum ritum, & consuetudinum, quæ sine ulla strepitu inventæ fuerint, ut communio sub una tantum specie panis; usus azymorum in Ecclesia latina, eliminato pane fermento; jejunii forma, & tempus, & id genus non pauca.

555. Resp. a*l primum*, novam illam additionem *præsentie realis*, si facta fuisset, non corrupisse solam, sed plane evertisse antiquum dogma, in quo continebatur, ut Claudius male contendit, *realis præsentie*. Potuerunt quidem successu temporis adhiberi formulæ magis expressivæ, ut semper factum est, quotiescumque hæreses natæ sunt, sed iste nullatenus innovations appellari possunt. Sic Concilium Trid. Sess. XIII. cap. 1. ad præcavendas Calvinistarum subtiles æquivocationes, definitiv, Christum *vere*, *realiter*, *ac substantialiter* in Eucharistia contineri; quod tamen & antiqui fideles confitebantur, credentes se comedere verum corpus, & bibere verum sanguinem Jesu Christi.

556. Ad *secundum* resp., jam a nobis supra n. 245. fuisse demonstratum, ex certis testimoniis Ambrosii, Augustini, Chrysostomi, Origenis, aliquiunque adorationem Eucharistiae esse antiquissimam, ut antiquissima semper fuit opinio, & fides *præsentie realis*; & si hæc adoratio fuisset aliquo tempore in Ecclesiam inventa, cum antea non fuisset in usu, eidem ut cultui idololatrico zelosi fideles restitissent.

557. Postremum leve est, ut nec confutari mereatur: omnes enim norunt, disciplinam Ecclesiae variari posse; quamobrem ubi legitimæ fuerint harum variationum causæ, sine illis turbis factæ sunt. Addo, harum variationum epochas, & causas plerumque compertas esse. Non eadem vero est ratio variationum in dogmate; semper enim Novatores oppugnati, ac damnati fuere. Denum

mutationes in objectionem allatae nunquam universales factæ sunt; quemadmodum universalis esse debuisset variatio sloganis præsentie realis, ac transubstantiationis.

ARTICULUS IV.

Solvuntur argumenta Sacramentariorum ex ratione petitæ.

558. Quamquam Religionis mysteria non humana ratione, sed sola divina revelatione immotescant; ut enim S. Augustinus Volusiano Epist. CXXXVII. de alio simili mysterio scribenthal: *Hic si ratio queritur, non erit mirabile: si exemplum poscit, non erit singulare. Demus, Deum aliiquid posse, quod nos fateamur investigare non posse: in talibus rebus tota ratio facti est potentia facientis; hoc tamen non obest, quin eorumdem mysteriorum post divinam revelationem aliqua conveniens ratio afferri possit.* Cohærenter ad hæc S. Thomas 5. P. q. 75. art. 1. postquam observavit, *verum corpus Christi*, & *sanguinem esse in hoc Sacramento*, neque sensu, neque intellectu deprehendi posse, sed sola file, quæ auctoritatibus divinæ innititur, probat, hoc conveniens esse perfectioni novæ legis. „Sacrificia enim veteris legis illud verum sacrificium passionis Christi continebant solum in figura secundum illud Hebr. X. 1. *Umbram habens lex futurorum*, „non ipsam rerum imaginem. Et ideo oportuit, ut aliquid plus haberet sacrificium novæ legis a Christo institutum, ut scilicet contineret ipsum Christum passum, non solum in significacione, vel figura, sed etiam in rei veritate. Et ideo hoc Sacramentum, quod ipsum Christum realiter continet, ut Dionysius dicit cap. 4. *Eccl. Hier.*, est perfectivum omnium aliorum Sacramentorum, in quibus virtus Christi participatur. Secundo hoc competit charitati Christi, ex qua pro salute nostra corpus verum nostræ naturæ assumpsit; & quia maxime proprium amicitiae est convivere amicis, ut Philosophus dicit IX. *Etich.* cap. 12., sui præsentiam corporalem nobis reprobmit in præmium, dicens Matth. XXIV. 28. *Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.* Interim tamen nec sua præsentia corporali nos in hac peregrinatione destituit, sed per veritatem corporis, & sanguinis sui nos sibi conjungit in hoc Sacramento. Unde ipse dicit Jo. VI. 57. *Qui manducat meam carnem, & babit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.* Unde hoc Sacramentum est maximæ charitatis signum, & nostræ spei sublevamentum ex tam familiari conjunctione Christi ad nos. Tertio hoc convenit perfectioni fidei, quæ sicut est de divinitate Christi, ita est de ejus humanitate, secundum illud Jo. XIV. 1. *Creditis in Deum, & in me credite.* Et quia fides est invisibilium, „sic-

„ sicut divinitatem suam nobis exhibet invisibili-
„ ter, ita & in hoc Sacramento carnem suam no-
„ bis exhibet invisibili modo”.

539. Ob. primo. Nullum corpus potest esse si-
mul in pluribus locis, cum nec Angelo hoc con-
veniat. Si enim corpus posset esse simul in plu-
ribus locis, posset etiam esse ubique, quod soli
Deo convenit. Cum ergo verum corpus Christi sit
in cœlo, non potest esse vere, proprie, & sub-
stantialiter in hoc Sacramento.

540. Respondet Angelicus laud. art. 1. ad 5.,
*Corpus Christi non esse eo modo in Sacra-
mento, sicut corpus in loco, quod suis dimensioni-
bus loco commensuratur, sed quodcum speciali
modo, qui est proprius huic Sacramento. Unde
dicimus, quod corpus Christi est in diversis al-
taribus, non sicut in diversis locis, sed sicut in
Sacramento: per quod non intelligimus, quod
Christus sit ibi solum, sicut in signo, licet Sa-
cramentum sit in genere signi, sed intelligimus,
corpus Christi hic esse secundum modum pro-
prium huic Sacramento. Hinc communis illa Schol-
asticorum solidissima distinctio, non posse qui-
dem aliquod corpus esse in pluribus locis circum-
scriptive (saltem in sententia S. Thomæ, & Tho-
mistarum), posse tamen corpus Christi esse in
pluribus hostiis consecratis Sacramentaliter.*

541. Quod si molestius quis sciscitur, quisnam
sit hic existendi modus Sacramentalis, responde-
bius cum sapientissimis Synodi Trident. Patri-
bus Sess. XIII. cap. 1., Christum in Eucharistia
Sacramentaliter presentem esse ea existendi ra-
tionem, quam etsi verbis exprimere vix possumus,
possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fi-
dem illustrata assequi possumus, & constanti-
sime credere debemus (a).

542. Inst. primo. Corpus Christi Sacramen-
taliter existens in Eucharistia vel habet propriam
quantitatem, vel non. Si primum, majus certe
erit speciebus Eucharisticis, adeoque ab eis con-
tineri non poterit, quia majus non continetur a
minore: si secundum, corpus verum non erit:
natura enim corporis sine quantitate nec esse, nec

intelligi potest. *Spatiu locorum, inquit S. Augu-
stini Epist. 187. cap. 6. ad Dardanum cap. 6.,
tolle corporibus, nusquam erunt; & quia nus-
quam erunt, nec erunt.*

545. Resp., Corpus Christi Sacramentaliter in
Eucharistia existens habere quidem suam quanti-
tatem, & extensionem relate ad seipsum, quaten-
us una pars est extra aliam; non autem relate
ad locum, quasi una pars uni loco, altera alteri
respondeat, unde majus non posset a minore con-
tineri. Quantitas dimensionis corporis Christi, in-
quit Angelicus 5. P. quæst. 76. art. 4. ad 5., nou-
est in hoc Sacramento secundum modum com-
mensurationis, qui est proprius quantitati, at
quam pertinet, quod major quantitas extendit
tur ultra minorem; sed est ibi per modum subst-
antiae. Vid. etiam art. 5., in quo ostenditur,
corpus Christi non esse in hoc Sacramento, sicut
in loco. Neque vero assentimur iis Philosophis
Carthesianis, qui negant, etiam virtute divina pos-
se extensionem actualem a corpore separari, & qui
proinde valde laborant in conciliando dogmata præ-
sentiae realis cum suo systemate philosophico (a).
Sed indivulse adhæremus tutissimæ nostri S. Præ-
ceptoris doctrinæ, qui 5. P. quæst. 76. art. 5. Cor-
pus Christi, inquit, non est in hoc Sacramento
secundum proprium modum quantitatis dimensi-
onæ, sed magis secundum modum substantiae;
quod saepius repetit Angelicus.

544. Verba S. Augustini intelligenda sunt de
corpore in statu naturali, in quo certa extensione
donatum sit oportet; & cum extensio intelligi non
possit, quin spatium aliquod occupet majus, aut
minus, prout major, aut minor est extensio, ideo
vere dixit Augustinus: *Spatia locorum tolle cor-
poribus &c.; & postea subdit: Tolle ipsa corpo-
ra qualitatibus corporum, non erit ubi sint, &
ideo necesse est, ut non sint. Non autem eo lo-
ci Augustinus loquitur de corpore Christi Sa-
cramentaliter existente in Eucharistia, quod sicut vice-
tute divina expoliari potest aliis qualitatibus, ita
etiam extensione locali.*

545. Ex quo autem corpus Christi in Sacra-
mento

(a) Quamvis Scholastici disputent, an virtute divina
possit idem corpus circumscriptive, seu localiter esse
in pluribus locis, negantibus Thoinistis post Angelici
Magistrum sunn, affirmantibus autem Scotistis
una cum Doctore subtili, haec tamen disputatio nihil
ad presentem difficultatem attinet, in qua non de præ-
sentia circumscriptiva, sed de praesentia Sacramentali
agitur. Nec enim hæc inter se pugnant, ut ipse Salvator
noster semper ad dexteram Patris in cœlis asce-
deat, juxta modum existendi naturalem, & ut multis
nihilominus aliis in locis Sacramentaliter presens sua
substantia nobis adsit, &c. inquit Patres Tridentini
Sess. XIII. cap. 1. Obiter hic notandum, Lutherum,
ut huic objectioni Zwinglianorum, quod corpus Christi
non possit esse simul in pluribus locis, occur-
ret, monstruosum illud commentum ubiquitatis Christi
confixisse, de quo egimus T. V. Dissert. III. cap. 5.

(a) Carthesiani contendentes naturam corporis in tri-

na actuali extensione sitam esse, ut ab hac difficulta-
te se expediant, dicunt, Christi corpus habere in hoc
Sacramento triana suam naturalem dimensionem, sed
admodum exiguum, quomodo pullus integer continetur
in germine ovi, aut planta in seniine. Quando autem
ipsi obijicitur doctrina Concilii Tridentini de finitio
Sess. XIII. can. 3. contineri totum Christum sub singu-
lis cuiusque speciei partibus, acute respondent, id non
esse intelligendum de hostia integra, sed postquam in
partes divisa fuerit, ac propterea fuisse additum se-
paratione facta: tunc enim dicunt, corporis Christi mo-
leum adhuc minus usque in infinitum, ita ut totum Christi
corpus cum sua extensione in qualibet minutissima
particula inveniatur; eo fere modo, quo in speculo in-
tegro nonnisi una imago representatur, fracto autem
speculo totidem imagines resultant, quot sunt speculi
fragmenta, sed semper minores, prout minor est frag-
mentorum superficies.

to altaris careat extensione *actuali*, caret etiam *impenetrabilitate*, quæ proprietas corporum ex *actuali extensione partium in ordine ad locum fluit*; quo sit, ut sit totum in tota hostia, & totum in singulis ejus partibus, sicut substantia tota est in toto, & tota in singulis partibus. Certe Christi corpus exivit ab utero Virginis matris non reserto virginitatis claustru, exivit e sepulcro obsignato, & intravit in cœnaculum foribus clausis; quæ omnia sine corporum penetratione fieri non potuerunt. Horum autem non alia ratio est, quam illa Christi ipsius ore prolatâ Matth. XIX. 26.: *A-pud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt.*

546. Inst. secundo. Divina virtute fieri non potest, ut Christi corpus quovis modo, etiam *Sacramento*liter, sit unum, idemque in diversis temporibus: ergo nec in diversis locis.

547. Resp. neg. cons.; in eo autem est discrimen, quod tempora diversa simul esse non possint, cum tempus in successione consistat; unde repugnat, unum, idemque corpus in diversis temporibus esse, sicut repugnat, diversa temporis momenta unum, idemque momentum esse.

548. Inst. tertio. Si corpus Christi simul inventetur in pluribus locis, non esset unum, sed multiplex, & quidem unumquodque ab aliis distinctum, divisum, ac separatum, quod absurdum est.

549. Resp., Corpus Christi in sua substantia unum esse, & indivisum, sed *Sacramento*liter multiplicatum, seu toties reproductum, quoties Sacramentum Eucharistiae conficitur.

550. Inst. quarto. Si Corpus Christi potest simul esse in pluribus locis, posset etiam esse in omnibus, ut proinde immensitas, & ubiquitas illi competenter, quæ ita solius Divinitatis sunt propriæ, ut nec Christi humanitati convenient, quemadmodum docimus Tom. V. Dissert. III. cap. 5.

551. Resp., Christum esse in omnibus hostiis consecratis, non localiter, sed modo indivisibili; eum autem hostiæ consecratae non possint omnia loca replere, nec Christi corpus potest in omnibus locis esse, sed in omnibus illis, in quibus hostiæ consecratae reperiuntur.

552. Inst. quinto. Corpus Christi in cœlo immobiliter sedet ad dexteram Patris; in hoc autem Sacramento moveri deberet ad motum hostiæ; immo & cadere in terram cadente hostia: atqui rationi repugnat, idem corpus esse mobile, & immobile, ergo &c.

553. Resp. cum S. Thoma 5. P. quæst. 76. art.

(a) Operæ pretium non est, eas refutare objectiones, quas auctor infamis Operis, cui titulus *Evangile du jour*, aut alterius inscripti *Le Christianisme dévoilé*, Voltairins, aliquæ ejusdem furfuris, præcipue contra hoc Religionis nostræ dogma opponunt, quasi Deum corporeum nobis effingamus, quem manducemus.

6., corpus Christi dici mobile in hoc Sacramento *improprie*, & per accidens: per se enim loquendo est in hoc Sacramento immobiliter, quia non est in hoc Sacramento, sicut in loco; quod autem non est in loco, non movetur per se in loco, sed solum ad motum ejus, in quo est. Sic quando corpus humanum cadit in terram, nonni si *improprie*, & per accidens dici potest, animalia cadere in terram (a).

Quæres primo, utrum corpus Christi, prout est in hoc Sacramento, possit videri ab aliquo oculo saltem glorificato?

554. Resp. negative cum S. Thoma 5. P. qu. 76. art. 7. duplice de causa. Primo quidem, quia corpus visibile per sua accidentia immutat medium; accidentia autem corporis Christi sunt in hoc Sacramento mediante substantia, ita scilicet quod accidentia Corporis Christi non habent immediatam habitualem, neque ad hoc Sacramentum, neque ad corpora, quæ ipsum circumstant; & ideo non possunt immutare medium, ut sic aliquo corporali oculo videri possit. Secundo, quia corpus Christi est in hoc Sacramento per modum substantiæ. Substantia autem, in quantum hujusmodi, non est visibilis oculo corporali, neque subjetat alicui sensui, sed nec etiam imaginationi, sed soli intellectui, cujus objectum est quod quid est, ut dicitur in 5. De anima textu 26. Et ideo, proprio loquendo corpus Christi secundum modum essendi, quem habet in hoc Sacramento, neque sensu, neque imaginatione perceptibile est, sed solo intellectu, qui dicitur oculus spiritualis.

Quæres secundo, quod dicendum sit de quibusdam apparitionibus miraculosis carnis, vel sanguinis D. N. J. C. aut pueri?

555. Respondet Angelicus art. 8., quod duplenter contingit talis apparitio Quandoque enim hoc contingit ex parte videntium, quorum oculi immutantur tali immutatione, ac si expresse videnter exterius carnem, vel sanguinem, vel puerum, nulla tamen immutatione facta ex parte Sacramenti. Et hoc quidem videtur contingere, quando uni videntur sub specie carnis, vel pueri, aliis tamen videntur, sicut & prius, sub specie panis; vel quando eidem ad horam videatur sub specie carnis, vel pueri, & postmodum sub specie panis Quandoque vero contingit talis apparitio, non per solam immutationem videntium, sed specie, quæ videntur, exterius realiter existente; & hoc quidem videtur esse, quando sub tali specie ab omnibus videntur, & non ad horam, sed per longum tempus ita permanet:

Neque enim in hoc Sacramento Deus efficitur panis, sed panis transmutatur in divinum Christi corpus; neque ipsum Christi corpus sensu Capharnaïtico dentibus comminuimus, sed potius species panis & vini, sub quibus corpus Christi continetur. Temporis dispendium esset in his nugs immorari.

net: & in hoc casu quidam dicunt, quod est propria species corporis Christi

556. Sed hoc videtur esse inconveniens. Primo quidem, quia corpus Christi non potest in propria specie videri, nisi in uno loco, in quo definitive continetur; unde cum videatur in propria specie, & adloretur in cœlis, sub propria specie non viderit in hoc Sacramento. Secundo, quia corpus gloriosum, quod appetet, ut vult, post apparitionem, cum voluerit, disperget, sicut dicitur *Luc. ult.*, quod Dominus ex oculis discipulorum evanuit. Hoc autem, quod sub specie carnis in hoc Sacramento appetet, dum permanet, quinimum legitur quandoque esse inclusum, & multorum Episcoporum consilio in pixile reservatum, quod nefas esset de Christo sentire, secundum propriam speciem. Et ideo dicendum est, quod manentibus dimensionibus, que prius fuerant, fit miraculose quedam immutatio circa alia accidentia, puta figuram, & colorem, & alia hujusmodi, ut videatur caro, vel sanguis, aut etiam puer.

557. Observat postea ibidem Angelicus, non propter ea consequi, corpus Christi non esse amplius in Sacramento, cum non sit, neque sub specie propria, neque sub speciebus panis, & vini, quæ non amplius sub sensibus cadunt. Non inquam id consequitur, quia, ut inquit idem Angelicus ad 1., facta tali apparitione, species Sacramentales quæcumque quidem totaliter remanent in seipsis, quæcumque autem secundum il, quod est principale in eis, scilicet dimensionibus, que sunt fundamenta aliorum accidentium; quod S. Doctor probat qu. 77. art. 2.

(a) Primus, qui transubstantiationem negaverit, communiter creditur Berengarinus, de quo supra ad n. 166. dictum est; sive quod sublata præsentia reali, necessario tollatur etiam transubstantiatio; sive quod vel ipse, vel aliqui eius discipuli solam transubstantiationem sustulerint, ut nonnulli opinantur una cum Maillyonio. Leo Card. Baronius ad annum 1111. & Bellarminus, Lib. III. De Euchar. cap. 11. cum P. Vazquez in 3. P. Disp. 80. cap. 1. inter alios errores Rupertii Abb. Tnitiensis, qui anno 1135. vita functus est, hunc præcipue notant, quod docuerit, panem, & vīnum in Eucharistia assumi a Divino Verbo eo prorsus modo, quo natura humana ab eodem Verbo in incarnatione assumpta fuit. Sed Rupertii vindicias egerunt duo eiusdem consolades Rein. Ceillier, & Gerheronius. Whichus transubstantiationem aperte negavit, ac tandem haec heretica opinio peculiaris facta est Lutheranus, ut nempe simul cum præsencia reali corporis & sanguinis Domini etiam substantiam panis & vini admitterent. Quorum tamen non una est sententia. Nam aliqui, ut Andr. Osianus, docuerunt cum antiquis quibusdam memoratis ab Algero, Lib. I. De Sacr. Corp. & Sang. c. 6. substantiam panis ac vini hypostaticè uniri corpori & sanguini Jesu Christi. unde assumptionis vocabulo utebantur; quia monstruosam sententiam Bellarminus, Beccanus, aliqui ex nostris Luthero ipsi non sine aliquo fundamento tribuerunt, qui propter ea Eucharistiam vocabat panem carneum,

CAPUT VI.

De transubstantiatione panis, & vini in corpus, & sanguinem D. N. J. C.

558. Transubstantiationis nomine intelligitur cum Patribus Tridentinis Sess. XIII. cap. 4. Conversio totius substanciæ panis in substancialm corporis Christi Domini nostri, & totius substanciæ vini in substancialm sanguinis ejus. Idemque repetitur can. 2. Hanc vocem novam esse non inficiamus; verumtamen ostendemus, novum non esse dogma hac voce significatum, sed antiquissimum, adeoque fuisse sapienter ab Ecclesia in tribus Conciliis œcumenicis, Lateranensi IV., Florentino, & Tridentino ad mirabilem illam conversionem exprimendam usurpatum.

559. S. Thomas 5. P. quæst. 75. art. 2. quosdain memorat, qui posuerunt, post consecrationem substancialm panis, & vini in hoc Sacramento remunere; sed cum eos non nominet, colligere primum est, nonnisi obscuros homines fuisse. At vero famosus postea hic error factus est, quando Lutherani eum adoptarunt, & simul cum corpore, & sanguine D. N. J. C. substancialm panis, & vini esse in Eucharistia docuerunt (a). Huic autem errori duos alios multo perniciosiores Lutherani conjungere solent: primo corpus, & sanguinem Christi non contineri in Sacramento, nisi in actuali ejus usu; adeoque reservandum non esse: secundo non posse hoc Sacramentum sine infando idolatriæ scelere publicæ adorationi exponi. Hos tres errores ut pro virili nostra confutemus. Sit

PRO-

& vinum sanguineum in sua *Magna fidei confessione*. Alii admittunt sic dictam impanationem, seu localem corporis Christi in pane, & sanguinis in vino, tamenquam in receptaculo inclusionem. Alii *Consumentionem*, seu corporis & sanguinis Christi cum pane & vino commixtionem. Alii vocant *concomitantiam*, quia duas illas substancialm in Eucharistia sic uniuersit, ut nentra in altera includatur. Ad varias hasce Lutheranorum explicaciones irridendas Sacramentarii illum propudiosum excogitarunt versiculum:

*In, cum, sub totum fallant monosyllaba mundum. Major Lutheranorum pars, repudiatis omnibus hisce explicationibus, unionemduarum substancialium vocant Sacramentalem, quia neinde modo quodam soli Deo cognito, nobis vero incomprehensibili, pani Eucharistico, & vino corpus Christi, & sanguis substancialiter ununt, at cum illo pane & vino verum corpus & sanguinem Christi manducemus & bibamus. Ita Jo. Gerhardus Loco XXII. cap. 11. §. 98. qui tamen non rejicit transubstantiationem tamenquam impossibilem, sed solum quia, ut ipse putat, fundamentum in sacris litteris non habet. Has Lutheranorum dissensiones recenset Jo. Franc. Buddens in *Sylloge recentissima de sacra cena controversiæ*; qui Lib. V. Insit. Theol. cap. 1. §. 15. hanc unionem Sacramentalem in eo consistere dicit, quod una cuvi pane & vino vere, & realiter, unoque actu verum corpus, verumque sanguinem Christi, citra omnem conversionem, vel transmutationem, accipimus.*

PROPOSITIO I.

*Substantia panis, & vini in Eucharistia
tota vertitur in substantiam corporis,
& sanguinis D. N. J. C.*

560. Prob. primo ex verbis institutionis, quæ in sensu litterali, & obvio intelligenda esse nobiscum Lutherani contra Sacramentarios demonstrant; atqui Dominus Jesus Christus absolute pronunciat: *Hoc est corpus meum &c.*; non dixit: *corpus meum est hic*; vel *corpus meum est sub hoc*; aut *koc continet corpus meum*; aut *deum hic panis est corpus meum*, ut indicaret, una cum corpore, & sanguine suo præbere etiam panem, & vinum. Huc non solum Catholici, sed etiam Sacramentarii invite contra Lutheranos colligebant, posito sensu litterali, necessario ponendum esse transubstantiationem; quia dici quidem potest, panem esse factum corpus Christi, secent Joann. II. 9. dicitur *aqua vinum facta*, aut quod sensibus videtur panis, re ipsa esse corpus Christi; sed nullo modo in sensu litterali dici potest, *hoc esse simul panem, & Christi corpus*.

561. Hanc rationem S. Thomas 5. P. quæst. 75. art. 2. ita proponit: „Hæc positio (quod remaneat substantia panis) contrariatur formæ hujus Sacramenti, in qua dicitur: *Hoc est corpus meum*; quod non esset verum, si substantia panis ibi remaneret: nunquam enim substantia panis est corpus Christi; sed potius est, set dicendum: *Hoc est corpus meum*”. Et post pauca ita concludit: *Unde hæc positio vitanda est tamquam heretica*. Et re ipsa tamquam heretica postea damnata fuit in Conciliis Constantiensi, & Florentino, atque expressius in Tridentino Sess. XIII. cap. 4., & can. 2.

562. Idipsum potest illustrari exemplo virgæ Aaronis, quæ non potuit converti in colubrum, nisi per transubstantiationem, nempe per mutationem substantiæ virgæ in substantiam colubri: & sano sensui repugnaret, qui diceret, virgam in sua substantia permanisse, quando fuerat versa in colubrum. Ita non potuit Christus in sensu litterali dicere: *Hoc est corpus meum*, nisi facta transmutatione panis in corpus suum. Et si volueret his verbis significare, *sub pane*, vel *in pane*, vel *cum pane esse suum corpus*, jām grammaticalī figura usus fuisset, nempe significans rem

contentam pro continente, aut partem pro tota. Cum igitur Lutherani figuralem sensum omnino a verbis Christi exclusum velint, solumque litteralem admittant, sequitur &c. Sed quia hoc argumentum visum est nonnullis Theologis non omnino efficax (a); ideo

563. Prob. secundo hoc fidei nostræ dogma ex Ss. Patrum traditione, atque universalis Ecclesiæ consensione; qua in re ea repetenda essent, quæ superius de præsentia reali dicta sunt. Fere enim omnia ea testimonia, quæ evincunt, in hoc Sacramento vere adesse corpus, & sanguinem Christi, etiam probant, ibi panem, & vinum fuisse in corpus, & sanguinem transmutatum; ut proinde si Lutherani putant, se posse ex iisdem testimoniis Sacramentiorum errorem convellere, debeant etiam nobiscum fateri, nullam amplius in Eucharistia post consecrationem esse panis, vinique substantiam.

564. Frivola autem est eorum exceptio, quod illa testimonia possint, & debeat intelligi de translatione elementorum in altiore, & nobilorem statum, ita ut panis sit, ac maneat ratione substantiæ, quod ante consecrationem fuit, sed Christi virtute fiat quiddam amplius, quod antea non erat, videlicet symbolum Sacramentale, &c. Ita Joann. Gerhardus Loco XXII. cap. 12. §. 158. explicans illa vocabula, quæ apud Patres græcos sæpe occurruunt μιτάλης μιταβολής μεταπέντοις, μεταστασίας &c.

565. Verumtamen primo non considerant, etiam Calvinianos posse simili evasione declinare nostra argumenta, quibus ex sanctis Patribus realem Christi præsentiam invictè demonstramus, dicendo, mutari elementa, quatenus virtutem quamdam spirituale accipiunt, eos sanctificandi, qui ad illa cum fide accedunt.

566. Ulterius, quomodo hanc suam explicacionem adaptabunt iis verbis S. Cyrilli Catech. IV. mystagogica: *Certo tibi persuasum sit, quod quidem videtur panis, non est panis, quamvis gustus videatur, sed corpus Christi; & quod videtur vinum, non est vinum, quamvis ita gustus judicet, sed sanguis Christi?* Aut illis S. Ambrosii in Psal. CXXXIV.: *Licet figura panis, & sicuti videatur, nihil tamen aliud, quam caro Christi, & sanguis post consecrationem credendum est?* Multa ejusdem generis sæpe occurruunt, quibus nihil expressius desiderari potest ad dogma transubstantiationis stabiliendum. Re ipsa omnes Chri-

(a) Durandus a S. Porciano in IV. *Sentent. Dist. XI.* quæst. 3. n. 15. scripsit, ex solis verbis consecrationis minime effici, nullam amplius remanere in Sacramento Altaris panis, vinique substantiam, quia illa diuinitat significant, ibi corpus & sanguinem Christi realiter adesse; quod verum foret, etiamsi panis & vinum remanerent. Eadem sententia tribuitur Paludano, Ochamo, Scoto, & Card. de Alliaco; qui tamen orthodoxe senserunt de ipso dogmate, quod ex perse-

tua, constantique Patrum traditione erni putabant. Non desunt, qui laudatos scholas Doctores ab omnī criminatione liberent; quasi scilicet solum voluerint, Scripturae testimonia hac in re non esse omnino perspicua, & propterea sacris litteris adjungi oportere sanctorum Patrum traditionem, & Ecclesiæ definitiones. Sed hæc Scholasticorum vindiciae nimis longe nos a proposito avocarent.

Christianæ Communiones in hoc eodem sensu orthodoxo hæc veterum Patrum dicta intellexerunt, quemadmodum legenti, quæ sup. n. 259. & seq. attulimus, loculerter apparebit.

567. Ob. primo. Nomen barbarum transubstantiationis novum est, cuius neque in sacris litteris, neque in sanctis Patribus, ante Concilium Lateranense IV. ullum reperitur vestigium: ergo hoc ipso rejiciendum est (a).

568. Resp. primo, nec impanationis, nec consubstantiationis, nec concomitantiae, vel assumptionis, aut demum unionis Sacramentalis mentionem ullam in sacris litteris inveniri, quibus tamen vocibus uti amant Lutherani. Præterea, quidquid sit de voce transubstantiationis, postquam ex Scripturis, ac traditione ostensum est, totam substantiam panis, & vini converti in corpus, & sanguinem Jesu Christi, puerile est litigare de voce; & semper licuit, semperque licebit Ecclesiæ ad præcludenda Hæreticorum effugia novas cedere voces, ut factum est in Concilio Nicæno, consecrata voce ὁμοσίος, & in Ephesino adhibita Σετόνιος, ad Arianorum, & Nestorianorum hæreses profligandas. Horum Conciliorum exemplo Synodus Tridentina Sess. XIII. cap. 4., & can. 2. definitivit, conversionem totius substantiæ panis, & vini in corpus, & sanguinem Domini convenienter, & proprie a sancta catholica Ecclesia transubstantiationem fuisse appellatam.

569. Neque hic omittenda est illa S. Thomæ accurata observatio 5. P. quæst. 75. art. 4. ubi postquam ostendisset, hanc conversionem non esse similem conversionibus naturalibus, quia tota substantia panis convertitur in totam substantiam corporis Christi, & totu[m] substantia vini in totam substantiam sanguinis Christi, ita concludit: *Unde hæc conversio non est formalis, sed substancialis; nec continetur intra species motus naturalis, sed proprio nomine potest dici transubstantiatio.*

570. Inst. primo. Transubstantiationis doctrina opponitur sacris litteris, in quibus Sacramentum Eucharistiae vocatur *panis*. In 1. Corint. X. 16. *Panis*, quem *frangimus*, inquit Apostolus, nonne participatio corporis Domini est? Et XI. 26.

(a) Edin. Albertinus primum hujus vocabuli inventorem fuisse scribit Stephanum Antistitem Adjenensem, seu Augustodunensem sub initio Sac. XII. in Tract. De Sacr. Altaris. Secundo autem XIII. in Concilio Lateranensi IV. fuisse consecratum, quando definitum fuit, Christi corpus & sanguinem in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter contineri, transubstantiatum pane in corpus, & vino in sanguinem Christi. Incante autem, ne quid gravius dicatur, ita scripsit Erasmus, Adnot. in 1. Corinth. VII. In Synaxi transubstantiationem sero definitivæ Ecclesia: *dùs sa is erat credere, sive sub pane consecrato, sive quocumque modo adesse Christi corpus.* Venerab. Bellarminus Lib. III. De Sacram. Euch. cap. 23. minime probandum esse dicit, quod Scotus scripsit in IV. Dist. XI. quæst.

Quotiescumque manducabis panem hunc &c. Quicumque manducaverit panem hunc &c. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat &c. Christus etiam Joann. VI. Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vitu. De vino similiter loquitur Apostolus, ipsum vocans participationem sanguinis Christi. Et Christus ipse postquam consecraverat calicem Matth. XXVI. 29. inquit: Non bibam anno de hoc genimine vitis, &c.

571. Resp., his, & similibus Scripturæ sacræ locis Eucharistiam vocari *panem*, non quod in ea substantia panis remaneat, sed aliis de causis: primo, quia ex pane consecrata est, sicuti Exodi VII. 12. virgæ nominantur, etiam postquam fuerant in serpentem conversæ: *Devoravit virga Aaron virgas eorum, nempe in agorū.* Sic pariter homo dicitur pulvis Gen. Ill. 19., quia de limo terræ formatus fuerat: secundo, quia visibilem panis formam retinet, quomodo Angeli homines diciunt, quando sub visibili forma hominis apparebant: tertio, quia sicut panis nutrit, & vivificat corporaliter, ita Sacramentum nutrit, & vivificat spiritualiter; unde Christus Dominus Joann. VI. 59. vocat se *panem, qui de cœlo descendit,* & qui manducantibus dat vitam æternam. Similiter Christus Dominus calicem consecratum nominavit *vinum*. Matth. XXVI. propter easdem rationes. Quanquam non desunt Interpretes, ut Cajetanus, qui post S. Hieronymum putarunt, Christum eo loci locutum fuisse de alio poculo non consecrato, quod fuerat in cœna appositum.

572. Inst. secundo. S. Paulus cit. cap. X. Epist. 1. Cor. Panis, inquit, quem frangimus, nonne participatio (græce κοινωνία communicatio) corporis Christi est? Si autem nomine panis intelligeret ipsum corpus Christi, inepte dixisset, corpus Christi esse communicationem ipsius corporis Christi.

573. Resp., nomine *panis*, qui fractus dividebatur inter fidèles, intelligi ab Apostolo species Sacramentales, sub quibus particeps efficimur corporis Christi: vel, ut explicat Angelicus Lect. IV., sumptio panis fracti in altari participatio (vel communicatione) corporis Domini est, faciens nos

ii-

3. ante Lateranense Concilium non fuisse dogma fidei transubstantiationem.

Paulus Sarpius, ejusque postillator Courayerus ex perversa Synodum Trident. criminandi prurigine, eamdem carpunt, quod primo rationem, quia Christus in hoc Sacramento existit, verbis exprimi non posse definierit, deinde eandem dixerit convenienter, & proprie appellari transubstantiationem. Quæ tamen duo collare optime possunt, scilicet conversionem illam mirabiliter propriæ appellari transubstantiationem, quia est conversio totius substantiæ panis ac vini in substantiam corporis & sanguinis Christi; modum tamen hujus conversionis, utpote supernaturalem, & miraculosum, verbis exprimi vix posse.

unum cum Christo, quia sub specie panis sumitur corpus Christi.

574. Inst. tertio. Multi sancti Patres Eucharistiam vocarunt *panem*, & *vinum*. S. Ignatius Epist. VI. ad Philadelph. de Eucharistia inquit: *Unus panis, qui pro omnibus fractus. Justinus in Dial. cum Tryphone: Panem, inquit, Christus nobis tradidit &c.* Ita etiam loquuntur Irenaeus Lib. 4. cap. 54., Clemens Alex. Lib. II. *Pædagogi* cap. 2., & plerique alii: immo & S. Augustinus Lib. III. *De consensu Evangelist.* cap. 25. Eucharistiam vocat *Sacramentum panis*. Vid. sup. num. 258.; ac deinde in can. Missæ hostiam jam consecratam vocamus *panem*.

575. Resp. iisdem de causis mox enumeratis ita loqui potuisse sanctos Patres. Addit autem Angelicus 5. P. quæst. 77. art. 6., corpus Christi posse dici *panem*, quia est *panis mysticus de cœlo descendens*. Ceterum in aliis locis Eucharistiam vocarunt *corpus*, & *sanguinem Christi*, nulla prorsus facta panis, viisque mentione. Vid. sup. num. 240 seq.; & interius plerumque addunt aliquid, quo significetur, nomen *panis* non sumi in propria significatione pro ipsa substantia panis, sed pro corpore Jesu Christi. Sic in Canone Mis- sæ dicimus: *panem sanctum vitæ æternæ*.

576. Iust. quarto. Aliqui Patres dicunt, nos pane Eucharistico corporaliter nutrir: Vid. sup. num. 278. Expressius aliis loquitur Origenes Tomo IX. in Matth. num. 14. eum vocans *panem materialem*, & inquiens: *Cibus ipse per verbum Dei, & orationem consecratus secundum illud quidem, quod materia constat, in ventrem abit, & in secessum ejicitur.* Præterea alii dicunt in Eucharistia *panis naturam permanere*: ut Chrysostomus in Hom. ad Cæsarium supra num. 288., & Theodoretus in Dial. I. inquiens: *Deus, in hoc Sacramento symbola, & signa, quæ vocantur, appellatione corporis, & sanguinis honoravit, non naturam quidem mutans, sed naturæ gratiam adjiciens.* Et in Dial. II. *Neque enim, ait, symbolica mystica post sanctificationem recedunt a sua natura, manent enim in priori sua substantia, forma, & specie, & videri, tangique possunt, sicut & prius.* Tertio Gelasius, qui anno 492. factus est R. P., in Lib. *De duabus naturis* Tom. IV. Biblioth. PP. inquit, *Sacramentum Eucharistiæ divinam rem esse; & tamen, subdit, esse non desinit substantia, vel natura panis, & vini.* Quarto nonnulli Patres unionem panis, & vini cum corpore, & sanguine Christi comparaunt enim unione duarum naturarum in mysterio incarnationis, quas inconfusas permansisse dogma fidei est. Ita mox laud. Chrysostomus, & Gelasius Papa, tum S. Ephræm Antiochenus apud Photium Cod. CCXXIX. aliique.

577. Resp. ad primum cum Dan. Huetio in not., id intelligendum esse de accidentibus Eucharisticiis, quæ in stomachum demissa in novam convergentur substantiam, & partim humani corporis for-

mam induunt, partim ejiciuntur in secessum. Quomodo autem id fiat, vide infra num. 595. seq.

578. Ad secundum resp., Chrysostomum, Theodorenum, & si qui sunt alii, qui assertunt, *naturam panis in Eucharistia permanere*, explicando esse, quod nomine *naturæ* non substantiam seu essentiam, sed solas panis species intellexerint; quod non raro occurrere apud antiquos scriptores, etiam profanos, multis exemplis ostendi potest. Sane Virgilius Lib. 4. *Georgic.* proprietates apibus inditas vocabat *naturas*; & notum est illud Horatii *Naturum expellas furca, tamen usque recurrit*: ubi nomine *naturæ* non intelligit, nisi morales qualitates, & habitudines. Quidni igitur potuerint aliqui accidentibus panis, quæ facta consecratione remanent, *naturæ panis* nomen tribuere? Certe Theodorenum de sacris symbolis ibidem ait: *Alia quidem sunt ante Sacerdotis invocationem, post invocationem vero mutantur, & alias flunt.*

579. Ad tertium respondet Melch. Canus Lib. VI. *De loc. theol.* cap. 8., Lutheranos, aliosque nobis auctoritate Gelasii pueriliter insultare, quæ magnis argumentis demonstratum est, librum illum Gelasii Rom. Pontificis non esse, quorum potissima ibidem refert. Videri etiam posset Nat. Alexander Sæc. V. cap. 5. art. 19. Sed quia Spondanus, Sirmundus, Petavius, Labbeus, & Cellierius hunc librum ex fide probatorum MSS. Gelasio tribuunt, ideo cum eodem Nat. Alex. cap. 4. art. 53., aliosque Theologis dicimus, nomen substantiae, aut *naturæ* a Gelasio fuisse usurpatum latiore significatione pro congerie accidentium, quæ post consecrationem remanent. Nam etiam S. Augustinus in Ps. LXVIII. Enarrat. I. nomen substantiae latiore significatione omnibus illis tribuit, quæ aliquo modo sunt: *Quod nulla substantia est, inquit, nihil omnino est: substantia ergo aliquid esse est.* Sane cum ibidem Gelasius dicat, *panem, & vinum in divinam transire, sancto Spiritu perficiente, substantiam, nimis sibi ipse contradiceret, si eamdem panis, viisque substantiam in eodem Sacramento permanere docuisset.*

580. Postremum non admodum urget: *notum est enim, paritates non esse adæquatas; nam ut inquit Jurisconsulti, nullum simile est idem.* Ut teabantur itaque nonnulli Patres hoc exemplo Eucharistiæ ad revivendos Eutychianos, & Synesistas, qui duas in Christo naturas ita confusas fuisse volebant, ut humana quantum ad omnes suas proprietates a divina absorpta esset, ex eo antem quod in Sacramento altaris præter corpus, & sanguinem Jesu Christi, sit etiam *natura*, neinde species panis, & vini, & tamen unum sit Sacramentum, inferebant, in Incarnatione quoque unam esse in duabus naturis personam. Quæ quidem latio quamvis non admodum efficax esset, valebat tamen contra illos hæreticos, qui naturam Christi humanam ab ipsis naturæ proprietatibus distinguere non videbantur,

581. Obj. secundo. In Eucharistia apparent eadem omnino panis⁵, vinique accidentia, quæ erant ante consecrationem; sed illa accidentia inhærent substantiæ panis & vini: ergo &c.

582. Resp. cum S. Thoma 5. P. q. 75. art. 5., post consecrationem remanere sola accidentia, sine substantia: hoc autem rationabiliter per divinam providentiam fieri probat Angelicus, primo quidem, quia non est consuetum hominibus, sed horribile carnem hominis comedere, & sanguinem bibere: & ideo proponuntur nobis caro, & sanguis Christi sumenula sub speciebus illorum, quæ frequentius in usum hominis veniunt, scilicet panis, & vini. Secundo, ne hoc Sacramentum ab infidelibus irrideretur, si sub specie propria Dominum nostrum manlucaremus. Tertio, ut dum invisibiliter corpus, & sanguinem Domini nostri sumimus, hoc proficiat ad meritum filiei. Cui S. Thomæ sententiæ omnis Theologorum chorus applaudit. Immo & Synodus Constantiensis, quæ Sess. VIII. hanc inter alias Wiclefi propositionem dannavit: *In Eucharistia non manent accidentia sine subjecto* (a).

583. Dices primo. Accidentium natura, prout a substantia distinguuntur, est non in se subsistere, sed subjecto adhærere; remota igitur, ut nos contendimus, substantia panis, & vini, cui inhærent, non poterunt amplius remanere.

584. Respondet Angelicus ibid. ad 1., quo l. sicut dicitur in Lib. de causis, effectus plus dependet a causa prima, quam a causa secunda. Et ideo virtute Dei, qui est causa prima omnium, fieri potest, ut remaneant posteriora (scilicet accidentia) prioribus sublati (nempe substantia panis, & vini). Et q. 77. art. 1. ad 1. Nihil prohibet, inquit, aliquid esse ordinatum secundum communem legem naturæ, cuius tamen contrarium est ordinatum secundum speciale privilegium gratiæ Et ita enim licet sit secundum communem naturæ ordinem, quod accidentis sit in subjecto ex speciali tamen ratione secundum ordinem gratiæ accidentia sunt in hoc Sacramento sine subjecto.

585. Dices secundo. Per accidentia nos judicamus de substantia. Si ergo in Sacramento sunt accidentia sine substantia, illud consequetur absurdum, omnes sensus nostros falli, qui simul uniuersitatem ad representanda omnia panis, vinique accidentia, adeoque & panis, ac vini substantiam,

quæ non aliter nobis innotescere potest, quam per accidentia, quæ cadunt sub sensibus; hoc autem non convenit huic Sacramento, quod veritatis Sacramentum vocatur.

586. Resp. iterum S. Thomas, nullam esse in hoc Sacramento deceptionem: sunt enim ibi secundum rei veritatem accidentia, quæ sensibus dijudicantur. Intellexus autem, cuius est proprium objectum substantia, per fidem a deceptione præservatur. Subdit postea, neque hoc esse contra fidem; quia fides non est contra sensum, sed est de eo, ad quod sensus non attingit. Unde idem Angelicus in Officio corporis Christi: *Accidentia, inquit, sine subjecto in eodem (Sacramento) subsistunt, ut fides locum habeat; & sensus a deceptione reddantur immunes, qui de accidentibus julicant sibi notis.* Qnomodo autem id fiat, explicat idem Angelicus Doctor 5. P. qu. 77. art. 1., ubi refutatis quorundam veterum sententiis, ita concludit: *Deus, qui est prima causa substantiæ, & accidentis, per suam infinitam virtutem conservare potest in esse accidens, subtracta substantia, per quam conservabatur in esse, sicut per propriam causam: sicut etiam alios effectus naturalium causarum potest producere sine naturalibus causis: sicut humanum corpus formavit in utero Virginis sine virili semine.*

587. Dices tertio. Ipsa accidentis natura est, ut sit in alio, tamquam in subjecto; hoc enim ponitur in ejus definitione: sed Deus naturas rerum etiam per miraculum imitare non potest: ergo &c.

588. Respondet Angelicus 5. P. qu. 77. art. 1. ad 2., in accidentis definitione non esse ponendam actualiæ inhærentiam subjecto, sed potius exigentium inhærendi subjecto; sicuti nec in definitione substantiæ ponenda est ipsa actualis existentia per se, & non in subjecto, sed potius exigentia existendi per se, & non in subjecto: „In hoc autem Sacramento, subdit ibidem noster S. Magister, non datur accidentibus, quod ex vi sua essentiæ non sint in subjecto, sed ex divina virtute sustentante; & ideo non desinunt esse accidentia, quia nec separatur ab eis definitio accidentis, quæ est aptitudo al subiectum, quæ semper manet in iis, non actualis inhærentia, nec competit eis definitio substantiæ“.

189.

(a) Non applaudunt antem moderni illi Philosophi, qui allegatis formis substantialibus Peripateticorum, diversa corporum genera repetunt ex sola partium materia diversa combinatione, & nulla esse volunt in corporibus accidentia absoluta, atque a substantia distincta; adeoque species, quæ in Eucharistia remanent, non aliud esse dicunt, quam actiones illas, seu modifications, quæ prius a materia in sensu nostros fiebant, & quæ cum post materiæ conversionem in corpus Christi adhuc fiant virtute divina, sic dici posse remanere sola accidentia, seu potius species panis, &

vini, quo vocabulousa sunt Concilia Lateranense, Florentinum, & Tridentinum. (Huius novo Physicorum systemati non ita pridem duo insignes ex Familia nostra Theologi subscripterunt, nempe Jac. Hyac. Serry in Disput. *De opificio mundi*, & Ren. Hyac. Drouven *De re Sacram.* Lib. IV. qn. 9. cap. 4.) Non parum tamen isti Philosophi laborant, ut suum novum systema cum veteri Ecclesie, ac Theologoriū doctrina concilient; præcipue cum Synodus Constantiensis accidentium vocabulo usa fuerit. Sed hoc ipsis videant.

589. Art. 2. idem Angelicus nonnullis philosophicis rationibus acute, & solide ostendit, accidentia alia, quæ remanent in hoc Sacramento, esse sicut in subjecto, in quantitate dimensiva panis, vel vini remanente. Et ad 1. scite observat, quod quavis accidentis, cuiusmodi est quantitas dimensiva panis, ac vini, per se non possit esse subjectum alterius accidentis, quia per se non est, attamen secundum quod est in alio, unum accidens dicitur esse subjectum alterius, in quantum unum accidens recipitur in subjecto, alio mediante; sicut superficies dicitur esse subjectum coloris. Unde quando accidenti datur divinitus, ut per se sit, potest etiam per se alterius accidentis subjectum esse.

590. Ex hac solida doctrina S. Thomas nonnulla postea elicit, quæ ad hoc sublime mysterium illustrandum, & ad exsuffandas Lutheranorum subtiles argutias mirifice inserviunt. Primo intelligitur, quomodo species Sacralementales agere possint in corpora exteriora; ita enim profunde ratio-cinatur art. 5.: Quia unumquodque agit, inquantum est ens actu, consequens est, quod unumquodque sicut se habet ad esse, ita se habeat ad agere. Quia igitur speciebus Sacralementibus datum est divina virtute, ut remaneant in suo esse, quod habebant, substantia panis, & vini existente, consequens est, quod etiam remaneant in suo agere: & ideo omnem actionem, quam poterant agere, substantia panis, & vini existente, possunt etiam agere, substantia panis, & vini transeunte in corpus, & sanguinem Christi.

591. Secundo consequitur, species Sacralementes posse corrumpi. Dupli autem modo hæc corruptio contingere potest, scilicet per se, & per accidentem. Per se quidem, sicut per alterationem qualitatum, & augmentum, vel diminutionem quantitatis ... Nam per divisionem una dimensio corrumpitur, & fiunt duæ; per additionem autem e converso ex duabus fit una. Et per hunc modum manifeste possunt corrumpi hujusmodi accidentia post consecrationem; quia & ipsa quantitas dimensiva remanens potest divisionem, & additionem suscipere: & cum sit subjectum qualitatum sensibilium, potest etiam esse subjectum alterationis earum; puta si alteretur color, aut sapor panis, aut vini. Alio modo poterunt corrumpi per accidentem per corruptionem subjecti; & hoc modo possunt corrumpi etiam post consecrationem. Quavis enim subjectum non remaneat, remaneat tamen esse, quod habebant hujusmodi accidentia in subjecto, quod quidem est proprium, & conforme subjecto: & ideo hujusmodi esse potest corrumpi a contrario agente, sicut corrumpebatur substantia panis, vel vini &c.

592. Ibidem postea adnotat, quod si fiat tanta immutatio, quod fuisset corrupta substantia panis, aut vini, non remanent corpus, & sanguis

Christi sub hoc Sacramento; & hoc sive ex parte qualitatum, sicut cum ita immutatur color, & sapor, & aliae qualitates panis, & vini, quod nullo modo possint compati naturam panis, aut vini; sive etiam ex parte quantitatis si pulverizetur panis, vel vinum in tam minutæ partes dividatur, ut jam non remaneant species panis, vel vini. Ita in art. 4.

593. Tertio sequitur, ex speciebus Sacralementibus posse aliquid generari. Quomodo autem id contingat, inquit Angelicus art. 5., difficile est videre: manifestum est enim, quod ex corpore, & sanguine Christi, quæ ibi veraciter sunt, non generatur aliquid, cum sint incorruptibilia. Si autem substantia panis, aut vini remaneret in hoc Sacramento, vel eorum materia, facile es-set assignare, quod ex eis generatur illud sensibile, quod succedit, ut quidam putarunt. Sed hoc est falsum, &c. Allatis postea, & rejectis, quibusdam explicationibus, ita ex suo principio concludit: In ipsa consecratione miraculose datur quantitat dimensivæ panis, & vini, quod sit primum subjectum subsequentium formarum. Hoc autem est proprium materia; & ideo ex consequenti datur prædictæ quantitat dimensivæ omne illud, quod ad materiam pertinet. Et ideo quidquid posset generari ex materia panis, vel vini, si adesset, totum potest generari ex prædicta quantitate dimensiva panis, vel vini, non quidem novo miraculo, sed ex vi miraculi prius facti.

594. Quarto sequitur, species Sacralementes posse nutritre. Quod, inquit Angelicus art. 6., difficultatem non habet. Ex hoc enim cibus nutrit, quod convertitur in substantiam nutriti. Dictum est autem, quod species Sacralementes possunt converti in substantiam aliquam, quæ ex eis generatur: per eamdem autem rationem possunt converti in corpus humanum, per quam possunt converti in cineres, vel in vermes: & ideo manifestum est, quod nutritur.

595. Quinto idein docet Angelicus 7. de fractione specierum; rejectis enim quorundam veterum opinionibus, quod fractio specierum non es-set vera, sed apparet, aut quod fieret sine subjecto, concludit, quod fractio sit, sicut in subjecto, in quantitate dimensiva panis, sicut & alia accidentia. Et sicut species Sacralementales sunt Sacramentum corporis Christi veri: ita fractio hujusmodi specierum est Sacramentum Dominicæ Passionis, quæ fuit in corpore Christi vero. Atque his explicatis evanescent omnia illa absurdæ, quæ ex nostro transubstantiationis dogmate consequi Lutherani claimant.

596. Inique autem nobiscum agunt, quando non paucas Scholasticorum opiniones, sive veterum, sive recentiorum, toti Ecclesiæ tribuant, easdemque ut falsas, immo absurdas oppugnauit. Videri potest de his Scholasticorum controversiis inter alios P. Gabriel Vasquez Disput. 185. in 5. P. S. Tho-

Thomæ. Nos ab omnibus hujusmodi quæstionibus omnino abstinendum duximus, prudenterissime Catechismi Romani monitioni obsequentes, qui P. II. cap. 4. §. 43. Fideles, inquit, admonendi sunt, ne curiosus inquirant, quo pacto ea mutatio fieri possit. Nec enim percipi a nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione ejus rei exemplum aliquod habemus. Verum quid hoc sit, sile cognoscendum est: quomodo fiat, non curiosus investigandum. Id totum pene exscriptum videtur ex S. Joan. Damasceno, qui Lib. IV. De fide cap. 15. postquam asseruerat, panem, & vinum in corpus, & sanguinem Dei transmutari, ita prosequitur: Si requiras, quoniam pacto istud fiat, sat tibi sit audire, hoc fieri per Spiritum sanctum: quemadmodum & ex sancta Dei Genitrice Dominus sibi ipsi carnem assumpsit, quæ in seipso subsisteret: nec amplius quidquam nobis perspectum est, & exploratum, quam quod Dei sermo severax, efficacior est, atque omnia potest, modus vero investigari prorsus nequit &c. (a).

PROPOSITIO II.

Peracta consecratione corpus, & sanguis Domini nostri Iesu Christi sunt in Eucharistie Sacramento, etiam ante ejusdem usum, & permanent in hostiis consecratis, quæ post usum asservantur.

397. Id contra Lutheranorum haeresim desinuit sacrosancta Trid. Synodus Sess. XIII. cip. 5. his verbis: *Commune hoc quidem est sanctæ Eucharistiae cum ceteris Sacramentis, Symbolum esse rei sacræ, & invisibilis gratiæ formam visibilem: verum in ea illud excellens, & singulare reperitur, quod reliqua Sacraenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis uitetur; at in Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est; nondum enim Eucharistiam de mensa Domini Apostoli suscepérant, cum vere tamen ipse affirmaret, corpus suum esse, quod præbebat; & semper hec fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem verum Domini nostri corpus, verunque ejus sanguinem sub panis, & vini specie, una cum ipsius anima, & divinitate existere. Et can. 4. Si quis dixerit, peracta consecratione in admirabili Eucharistia Sacramento non esse corpus, & sanguinem D. N. J. C., sed tantum in usu, dum sumitur, non autem ante vel post, & in hostiis, seu particulis consecratis, quæ post communionem conservantur, vel supersunt, non remanere verum corpus Christi, anathema sit. Ac demum can. 7. Si*

*quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam i*n* sacrambris reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessariis distribuendam, aut non licere, ut illa ad infirmos honorifice deferratur; anathema sit.*

398. Hæc autem dogmatica veritas probetur primo ex ipsa hujus Sacraenti institutione, in qua, ut bene advertunt Tridentini Patres, conversio panis, & vini facta est, antequam utrumque Discipulis distribueretur; immo conversio panis in corpus Christi aliqua temporis mora conversionem vieni in sanguinem præcessit; ut enim notat S. Paulus 1. Cor. XI. 25. calicem non nisi postquam cœnavit, benedixit: *Hic calix &c.* Vide, quæ supra diximus n. 150. seq.

399. Proh. ulterius ex antiquissima Ecclesiæ præxi, qua constat, variis de causis sacram Eucharistiam aliquandiu servatam fuisse post actionem Sacraentalem, ut postea suneretur a fidelibus. Quis autem soñiaverit, tunc præsentiam corporis Christi quasi evanuisse, ut postea in actuali sumptione rediret? Jam vero servabatur *primo*, ut mitteretur ad absentes, ut testis est S. Justinus *Apolog. II.* dicens, eamdem fuisse missam per Diaconos, qui certe eam in ipsa sumptione consecrare non poterant. Idem quoque testatur S. Ireneus apud Eusebium Lib. VI. *Hist. Eccl.* cap. 24., notans, Romanos Pontifices consuevisse in pasehate Eucharistiam ad alios Episcopos mittere pacis, & honoris ergo. Secundo asservabatur etiam per multos dies, ut ad ægrotos deferretur. Memoratus Eusebius refert Lib. VI. *Hist. Eccl.* cap. 44., Serapionem senem, & jam moribundum petuisse a Sacerdote, ut sibi Eucharistiam deleret; Sacerdotem autem, cum esset infirmus, eamdem per puerum suum misisse, quam utique repositam, & paratam habere debuit. Tertio scimus, fideles laicos consuevisse hoc Sacramentum dominum asportare, illudque servare, ut in necessitatibus in promptu haberent, ut de suo fratre Satyro narrat S. Ambrosius in ejus oratione funebri; quæ consuetudo non nisi sero abrogata fuit, & in aliquibus locis etiam VII. & VIII. saeculo perdutasse creditur. Quarto fuisse etiam in Ecclesiis, vel in Sacraeis Eucharistiam servatam, apparet ex vetustis quibusdam ejusdem repositorii, quæ olim appellata fuere columba, vel turre, quia ad hujusmodi figuræ confecta erant. Denum in Ecclesia Graeca hanc vignisse, & adhuc vigore consuetidinem servandi Eucharistiam, liquet ex Missa *Præsanctificatorum*, quæ ab ipsis celebratur cum Eucharistia diebus præcedentibus jam consecrata. Hæc omnia luculenter ostendunt, primis ipsis Christianis fuisse persuasum, etiam extra usum seu actualem perceptionem hujus Sacramenti fuisse Dominicum

(a) Petrus Cally superiori saeculo ercente librum editum inscriptum Durand commenti, seu concordia Philosophie, & Theologie, in quo Durandi paradoxo de Transubstantiatione defendere conatabatur. Episcopus Bazzaniga Theol. Tom. IX.

jonensis hunc librum prescripsit, & Petrus, qua præcerat humilitate & docilitate, sententia Episcopali se subjecit anno primo hujus saeculi.

num JESUM CHRISTUM IN EO REALITER PRESENTEM (a).

400. Accedit, quod in sententia LUTHERANORUM haud facile sit tempus determinare, quo Christus incipit, aut desinit esse in hoc SACRAMENTO realiter praesens. LUTHERUS quidem ut ab hac molesta difficultate se expediret, respondit in Epistola ad SIMONEM WOLFERINUM 20. JULII 1545. se nomine *usus* intelligere totam sacram actionem, *quae incipiat ab initio orationis Dominicæ*, & duret, donec omnes comunicaverint, calicem ebiberint, particulas comedierint, populus dimissus, & ab altari discessum sit, totoque eo tempore Christum esse una cum pane in Eucharistia praesentem. Sed ita respondit suo arbitratu, nullum prorsus afferens suæ assertionis fundamentum. Aliter tamen visum est MELANCHTHONI, & THEOLOGIS WITTEMBERGENSIBUS, qui acriter contendebant, nomine *usus* venire ipsam oralem SACRAMENTI inauditionem: unde etiam consequenter dicere cogebantur Christum non in pane, sed in ore suum entem praesentem esse.

401. Obj. primo. AGNUS PASCHALIS, qui erat IHSUS SACRAMENTI figura, totus debebat consumi, ut nihil superesset pro die sequenti. EXOD. XII. Similiter manna, quæ pariter Eucharistiæ figura erat, reservari non poterat, EXOD. XVI. ergo etiam, &c.

402. Resp. AEGELICUS 5. P. qu. 76. art. 6. ad 2., ex hac apparenti ratione aliquos olim motos fuisse, ut dicent, corpus Christi non remanere in hoc SACRAMENTO, si in crastinum reservatur. Hoc redarguebat S. CYRILLUS ALEXAND. EPIST. AD CALOSYRION INQUIENS: *Insaniunt quidam dicentes, mysticam benedictionem cessare a sanctificatione, si quæ eius reliquæ remanserint in diem subsequentem: non enim mutatur sacramentum corpus Christi, sed virtus benedictionis, & vivificativa gratia jugis in eo est.* Quantum vero ad AGNUM PASCHALEM, subdit AEGELIUS, quod licet veritas figuræ respondeat, tamen figura non potest eam adsequare. Idemque dici debet de manna; quanquam hæc collecta in feria sexta durabat intacta etiam in sabbato.

403. Obj. secundo. Allata superius exempla Eucharistie aliquando servatae, nobis non prosunt, sed potius obsunt: semper enim illæ particulæ, quæ servabantur, erant ad *usum*, seu sumptionem ordinataræ: ergo non nisi in *usum* necessaria erat IESU CHRISTI praesentia.

404. Resp., etiamsi antecedens concedatur, inde tamen non effici, Christum Dominum non esse in hoc SACRAMENTO praesentem, nisi dum sumitur: a-

lias vel dicendum esset, sacram actionem una cum verbis consecratoriis debuisse repeti, quandiu post ipsam in dominibus privatis Eucharistia sumebatur; aut Christum, qui erat in sacra actione praesens, postea recessisse, ut demum in ipsa sumptione rediret. Sed praeterea scimus, aliis etiam de causis fuisse hoc SACRAMENTUM aliquando asservatum, aliiisque usibus destinatum, ut cum SATYRUS frater S. ANTHROSIUS Eucharistiam secum detulit in mare, ejusque beneficio a naufragio incolunis evasit, ut S. AMBROSIUS ipse narrat; & cum referente S. AUGUSTINO LIB. III. OPER. IMPERF. CON. JUL. CAP. 162., pia mater filio suo ACACIO OULIS CLAVIS nato cataplasma ex Eucharistia confectione adhibuit. Quidam in itineribus Eucharistiam devotionis ergo secum portare consueverant, quod etiam initio saeculi XVII. sub PAULO V. contigisse, narrat EDUARDUS MARTENE LIB. I. DE ECCLES. RITIBUS CAP. 5. ART. 4. Modo autem PONTIFEX MAXIMUS id sibi soli reservavit, ut videre est apud ERUDITISSIMUM P. ANGELUM BOCCAM AUGUSTINIANUM IN COMMENTARIO. Hac de re edito. Quid plura? Legimus aliquando ad maiorem haeresum detestationem Patres pretiosissimi sanguinis IESU CHRISTI guttas infusisse in atramentum, quo excommunicationis sententia scribebatur. Ita factum a THEODORE R. P. IN DAMNATIONE PYRRI nos etiam notavimus T. V. SECT. II. DISS. III. N. 635.

405. Ob. tertio. CHRISTUS DOMINUS hoc SACRAMENTUM instituens, illud statim sumendum præcepit, dicens: *Accipite, & comedite: ergo &c.*

406. Resp., Christum distribuisse adstantibus sacram Eucharistiam, quemadmodum & in Ecclesia fit in celebratione Missæ; non tamen vetasse, ne aliquibus gravibus de causis aliquando reseretur, quemadmodum semper factum fuisse supra num. 599. observavimus.

407. Dices. CHRISTUS OMNIA ALIA SACRAMENTA VOLUIT IN IPSA ACTIONE ITA CONSISTERE, UT EA PERACTA NULLUM AMPLIUS SACRAMENTUM EXISTAT: ERGO PRONAM EST CREDERE, ID FACTUM ESSE ETIAM IN HOC, QUOD EST OMNIUM MAXIMUM.

408. Resp. neg. conseq. ob rationes superius allatas, quibus constat, Christum voluisse hoc SACRAMENTUM ab aliis in hoc distingere, ut ad suam immensam charitatem manifestandam in ipso nobis praesens adsit usque ad consummationem saeculi.

409. Ob. quarto. Si Christi corpus in hostia consecrata remaneat, contingere poterit, ut mus, vel canis, vel aliquod aliud animal illud comedat, quo fieri, ut corpus Christi tamdiu sit in IHSUS ANIMALIS VENTRE, quamdiu species SACRAMENTALIES

(a) Quid ad hæc CALVINUS? LIB. IV. INSTITUT. C. 17. N. 39. Sed enim, respondet, qui sic faciunt, habent veteris Ecclesiæ exemplum. Fateor: verum in re tanta, & in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius esse, quam ipsam veritatem sequi. Quam scilicet post XV. scula CALVINUS feliciter detectis, tota aucten veritas Ecclesiæ turpiter ignoravit. Ab hac audaci CALVINI responsione non abludit JO. GERHARDUS loco XXII. cap.

17. §. 197. abutens eo Juris axiome: *Consuetudinem sine veritate esse vetustatem erroris.* In his tamen scriptoribus saltem laudanda est sinceritas, cuius nullam rationem habuisse videtur JOAN. DALLENS, dum in LIB. XI. DE CULTIBUS RELIGIOSIS LATINORUM ostendere se posse jactavit, sex prioribus saeculis post Christum natum nullas plene cœnæ DOMINICÆ particulas fuisse reservatas.

les incorruptæ manent, quod aures Christianæ horrent audire (a).

410. Resp. S. Thomas 5. P. quæst. 8o. art. 5. ad 3., quod si *mus*, vel etiam *canis* hostium consecratum manducet, substantia corporis Christi non destinat esse sub speciebus, quamvis species illæ manent, hoc est quamvis substantia panis maneret; sicut etiam si projiceretur in lutum. Nec hoc vergit in detrimentum dignitatis corporis Christi, qui voluit a peccatoribus crucifixi absque diminutione suæ dignitatis; præseruum cum *mus*, aut *canis* non tangat ipsum corpus Christi secundum propriam speciem, sed solum secundum species Sacramentales ... Nec tamen licendum est, quod animal brutum Sacramentaliter corpus Christi manducet, quia non est natum uti eo, ut Sacramento: unde non Sacramentaliter, sed per accidens corpus Christi manducat; sicut manducaret ille, qui sumeret hostiam consecratam, nesciens eam esse consecratam (b).

411. Objicies ult. Hesychius, qui ineunte saec. VII. floruit, Lib. II. in cap. VIII. Levit. dicit, morem fuisse in Ecclesia igni tradi; quæcumque remanerent inconsueta de Eucharistia. Evagrius Lib. IV. *Hist. Eccl.* cap. 56. refert, Constantinopoli fuisse usitatum, ut quoties ex sacris partibus immaculati corporis Christi Dei nostri magnus numerus supersuerit, pueri impuberes evocentur, qui ea manducent. In Concilio autem Matisconensi II. in Galliis habito anno 588. can. 6. ita decretum fuit: Quæcumque reliquias sacrificiorum post peractam Missam in sacrario supercederint, quarta, vel sexta feria innocentes ab illo, cuius interest, ad Ecclesiam adducantur, & in dicto eis jejunio easdem reliquias conspersas vino percipiunt. Id etiam in quibusdam aliis Ecclesiis consuetum fuisse, colligitur ex Gregorio Turonensi Lib. *De gloria Martyrum* cap. 10. Itane vero, clamant Sacramentarii (Clandius, Albertinus, Molinæus) si creditum fuisset, in iis verum Christi corpus, & sanguinem contineri?

412. Resp., hanc quarundam Ecclesiarum con-

suetudinem minime obesse fideli transubstantiationis: sicut enim hodie apud nos fieri solet, ut hostie, que remanent in Ciborio, post aliquot dies, ne putrescant, absorbantur, & reuuentur, ita haud indignum visum est illarum Ecclesiarum Pastoribus, id a pueris innocentibus fieri. Si quæ autem ita corruptæ erant, ut possent suuentibus stomachum moveare, bene visum fuit, eas igne, utpote elemento omnium purissimo, consumere. Ceterum id non evincit, omnes prorsus particulas fuisse absumptas, ant combustas, ut nullæ prorsus pro ægrotis reservarentur.

PROPOSITIO III.

Corpori, & Sanguini Iesu Christi in SS. Eucaristicae Sacramento debetur cultus latræ.

415. Ita sacrosancta Tridentina Synodus Sess. XIII. cap. 5. post decretum de transubstantiatione inquietus: Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles pro more in Catholicâ Ecclesia semper recepto, latræ cultum, qui vero Deo debetur, huic SS. Sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideo minus est adorandum, quod fuerit a Christo Domino, ut sumatur, institutum; nam illum eundem Deum praesentem in eo adesse credimus, quem Pater aeternus introducens in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei: quem Magi procidentes adoraverunt; quem denique in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse Scriptura testatur. Et can. 6. Si quis dixerit, in sancto Eucharistia Sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latræ, etiam extero, adorandum, atque ideo nec festiva peculari celebritate venerandum, neque in processionebus, secundum laudabilem, & universalem Ecclesiæ sanctæ ritum, & consuetudinem, solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, & ejus adoratores esse idololatras, anathema sit (c).

414. Sane, supposita inconcussa fide realis, ac sub-

(a) Frustra, & illepide ludunt quidam Lutherani, & Sacramentarii hac in re propter librum Wilhelmi Holderi, cui titulus *Mus exenteratus*; variaque excitant inoptimas questiones, ut Ecclesia nostra doctrinam, vel ritus ignare plebeient risu exponant.

(b) Ita Angelicus facile hanc questionem resolvit, in qua veteres perplexi fuisse videntur. Nam Magister Sentent. Dist. XIII. lit. A *Iudic.* inquit, sane dici potest, quod a brutis animalibus corpus Christi non sumatur, etiæ videatur. Quid ergo sumit *mus*, vel quid manducat? Deus novit. Nam Magistri sententiam emolare conatur S. Thomas Dist. IX. qu. 1. art. 2. quæst. 3. ad 1. Innocentius III. in opere *De mysteriis Missæ* scripto ante Pontificatum Lib. IV. cap. 11. hunc questionem responderet, quod sicut miraculose substantia panis convertitur, cum Dominicum corpus incipit esse sub Sacramento, sic quodammodo miraculose revertitur;

cum ipsum illi desinit esse; non quod illa panis substantia revertatur, quæ transivit in carnem, sed quod eius loco aliis panis miraculose creatus reponatur.

(c) Card. Pallavicinus Lib. XII. *Hist. Conc. Trid.* cap. 7. ostendit, in sepius a Sarpi oconsari Patres hujus Synodi, quod in cap. 5. definierint, huic Sacramento deberi cultum latræ: nomine enim Sacramenti non intelligitur ipsum corpus Christi, quod in hoc Sacramento continetur, sed potius species Sacramentales, ut nos etiam monimus cum Catechismo Romano num. 3.: speciebus autem Eucharistiae cultus latræ non convenit. Inepta, inquam, est hæc Sarpi observatio. Cum enim Eucharistia appelletur *Sacramentum corporis & sanguinis Christi*, facile appetit, cultum latræ deberi huic Sacramento, quatenus corpus & sanguinem Christi continet. Unde merito Synodus Tridentina denuo, huic sanctissimo Sacramento latræ cultum esse

substantialis præsentiae corporis, ac sanguinis Iesu Christi in hoc Sacramento, quam Lutherani contra Sacramentarios nobiscum profitentur, mirari subit, quomodo nobiscum etiam non profiteantur, hoc Sacmentum eo cultu adorandum esse, quo ipse unigenitus Filius Dei ab omnibus Christianis adoratur, immo nos *ἀπολαύτεις* accusare audient, quasi paneum adoremus, & non potius ipsum Dominum nostrum Iesum Christum, qui sub panis speciebus nostrum cultum excipit. Quæ accusatio eo est injictior, quo nos ullam esse in Eucharistia substantiam panis omnino inficiamur.

415. Præterea hæc Eucharistiae adoratio semper fuit veteribus fidelibus usitata. Multa habet in hanc rei S. Joann. Chrysostomus; ut cum in Hom. XXVIII. ad populum Antioch. dicit, non solum homines, sed etiam Angelos in sacrosancto Missæ sacrificio *genuslectere*, ac Deum orare. Cyrillus Jerosol. Catech. V. *Mystag.* jubet, ut Eucharistia reficiendus pronus, & adorationis in modum accedit. Theodoretus in Dial. II., qui *Inconfusus* inscribitur, *Symbola mystica*, inquit... intelliguntur ea esse, quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur. S. Ambrosius Lib. III. *De Spiritu sancto* cap. 12. hæc Psalmi verba: *Adorate scabellum pedum ejus sic commentatur: Per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu adorarunt.* De hoc Ambrosii loco vid. nota PP. Benedictinorum. Demum S. Augustinus in Psalm. XCVII. *Nemo, inquit, illam carnem manuacat, nisi prius adoraverit.* Addo devotam illam Eusebii Emisseni exhortationem Hom. X. *De Paschate:* *Cum ad reverendum altare, salutari cibo, potuque reficiendus accedis, sacrum Dei tui corpus, & sanguinem filie respice, honore mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiore assume.* Biblioth. PP. Toin. V. pag. 656. Vid. quæ superius dicta sunt n. 246.

416. Ob. Nec Christus in institutione hujus Sacramenti præceptum addidit adorationis, nec Apostoli illud adorasse leguntur; immo nec poterant adorare, cum discubentes illud acceperint.

417. Resp., satis, superque fuisse a Christo expressum adorationis præceptum, cum dixit, sub speciebus panis, & viui esse corpus, & sanguini-

tribuendum. Et multo ante hanc Synodum Angelicus noster in hymno, quem adoptavit Ecclesia, cecinit: *Tantum ergo Sacmentum veneremur cernui.* Vid. Gaspar Juvenin Dissert. IV. *De Euchar.* qu. 4. cap. 3. art. 1. §. 2.

(a) Innumera sunt, quæ contra asservationem, & cultum sacrosanctæ Eucharistie, præcipue autem contra publicam ejusdem expositionem, festivitatem, & solemnem circumgestionem opposuerint Novatores, atque inter alios Th. Grauerners in libro *contra adorationem panis Eucaristici*. Jo. Dalkens in opere *De objecto cultus religiosi adv. Latin. traditionem* (qui

nem suum; Apostolos antem, etiamsi manserint discubentes, potuisse aliis externis signis suam adorationem exhibere.

418. Inst. Saltem negari nequit, in hac Sacra- menti adoratione periculum esse idolatriæ. Quid enim, si hostia publicæ venerationi exposita rite consecrata non esset?

419. Resp., hoc periculum esse admodum remotum: neque enim facile ignorare possunt Sacerdotes, quis ad validam Eucharistie consecrationem requirantur. Quod si, Deo permittente, id aliquando contingere, idolatria illa esset omnino materialis; nec ullo modo culpabilis, ut omnes Theologi unanimi consensu docent.

420. Ex hactenus dictis apparet, quid dicendum sit de publica sanctissimæ Eucharistie expo- sitione, & circumgestatione, de quibus ita statuit Concilium Trid. Sess. XIII. cap. 5. *Declarat præterea sancta Synodus, pie, & religiose admo- dum in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc mo- rem, ut singulis annis peculiari quodam, & fe- sto die præcessum hoc, & venerabile Sacramen- tum singulari veneratione, ac solemnitate cele- braretur, atque in processionibus reverenter, & honorifice illud per vias, & loca publica circum- ferretur. Æquissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cum Christiani omnes singu- lari, ac rara quadam significacione gratos, & memores testentur animos erga communem Do- minum, & Redemptorem pro tam ineffabili, at- que divino beneficio, quo mortis ejus victoria, & triumphus repræsentatur; atque sic quidem oportuit vetricem veritatem de mendacio, & heresi triumphum agere, ut ejus adversarii in conspectu tanti splendoris, & in tanta universæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati, & fracti tabescant, vel pudore affecti, & confusi aliquan- do resipiscant. Et cohærenter ad hanc doctrinam in can. 6. anathema pronunciatum est ei, qui di- xerit, in sancto Eucharistie Sacramento Christum unigenitum Dei filium non esse cultu la- triæ etiam externo, adorandum; atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus secundum laudabilem, & uni- versalem Ecclesiæ sanctæ ritum, & consuetu- dinem solemniter circumgestandum, vel non pu- blice ut adoretur, populo proponendum, & ejus adoratores esse idololatras (a).*

CA-

respondit Jac. Boileau in *Tract. de adoratione Eucha- ristie*), Henr. Heideggerus, Petrus Molinaeus, Mart. Cheinnitius, Salomon Deylingius, & non ita pridem, scilicet anno 1753. Car. De Lith. in *Disquisitione theol. & histor. de adoratione panis consecrati.*

Sed etiam innumeræ ex nostris pro defendendo ca- tholicæ dognate utiliter laborarent, ut Jo. Gropperus in libello *De Christo in Eucharistia adorando*, Clau- dius Espenæus in Lib. V. *De Eucharistia, ejusque adoratione*, Claudio Sanctesius *De relab. Eucharistie controversia*, Jac. Gretserns in Dissert. *pro Corporis Christi solemnitate*, Christ. Lupus Dissert. *De Ss. Sa-*

C A P U T VII.

De necessitate Sacramenti Eucharistiae.

421. Revocanda in memoriam est communis Theologorum doctrina, quam super. Vol. Diss. III. n. 205. breviter exposuitius, duplicitis necessitatibus, nempe *medii*, seu *finis*, qua scilicet aliquid ita necessarium dicitur, ut sine illo finis obtineri nullatenus queat, & talem esse necessitatem baptismi asseriuimus; alia vero necessitas est *præcepti*, a qua possunt fideles ob legittimas causas dispensari. Esse adultis Eucharistiam necessariam ex *præcepto*, nemo dubitat. Sed aliqui contendunt, eamdem esse omnibus, etiam parvulis, necessariam necessitate *medii* (a), contra quos sit

P R O P O S I T I O

Eucharistia non est necessaria omnibus necessitate medi, sed solum adultis necessitate præcepti.

422. Hæc est Synodi Trid. doctrina Sess. XXI. cap. 4. his verbis expressa: *Denique eadem S. Synodus docet, parvulos usu rationis carentes nulla obligari necessitate ad Sacramentum Eucharistie communionem; siquidem per baptismi lavacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam jam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt. Et can. 4. Si quis dixerit, parvulus, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistie communionem, anathema sit.*

423. Ante Concilium Trident. S. Thomas 3. P. quæst. 73. art. 5. hanc veritatem ita exposuerat. *In hoc Sacramento duo est considerare, scilicet ipsum Sacramento, & rem Sacramenti ... Res Sacramenti est unitas corporis mystici, sine qua non potest esse salus: nulli enim potest adultus salutis extra Ecclesiam, sicut nec in diluvio abs-*

que arca Noe, que significat Ecclesiam, ut latetur 1. Petri III. Dictum est utrum supra (qu. 68. art. 2.), quod res alicuius Sacramenti haberi potest ante perceptionem Sacramenti ex ipso voto Sacramenti percipiendi. Vale ante perceptionem hujus Sacramenti potest homo habere salutem ex voto percipienti hoc Sacramentum, sicut baptismum ex voto baptismi.

424. Est tamen, subdit Angelicus, differentia quantum ad duo. *Primo quidem, quia baptismus est principium spiritualis vitæ, & janua Sacramentorum, Eucharistia vero est, quasi consummatio spiritualis vitæ, & omnium Sacramentorum finis ... & ideo perceptio baptismi est necessaria ad inchoandam spiritualem vitam; perceptio autem Eucharistiae est necessaria ad consummationem ipsam, non ad hoc, quod simpliciter habeatur, sed sufficit eam habere in voto, sicut & finis habetur in desiderio, & intentione. Alia differentia est, quia per baptismum ordinatur homo ad Eucharistiam: & ideo ex hoc ipso, quod pueri baptizantur, ordinantur per Ecclesiam ad Eucharistiam, & sicut ex file Ecclesie crebunt, sic ex intentione Ecclesie desiderant Eucharistiam, & per consequens recipiunt rem ipsius. Sed ad baptismum non ordinantur per aliud præcedens Sacramentum: & ideo ante susceptionem baptismi non habent pueri aliquo modo baptismum in voto, sed soli adulti: unde rem Sacramenti non possunt percipere sine perceptione Sacramenti. Et ideo hoc Sacramentum in hoc modo est de necessitate salutis, sicut baptismus.*

425. Sane si homo per baptismum liberatur ab omni reatu peccati, quemadmodum in super. volum. demonstratum est, manifeste apparet, pueros baptizatos, qui nullius negligientia, alteriusve peccati rei esse possunt, si absque perceptione iuris Sacramenti decadent, in vitam æternam ingredi debere. Eudemque ratio est adultorum, nisi culpabili negligentiæ omittentes hoc Sacramentum reos ante tribunal Dei seipsos efficerint.

eram, pull. exposit., Bossuetus in Episc. Missæ, Jo. Bpt. Thiers in Tract. De exposit. S. Sacramentis, & multis aliis omisis, Benedictus XIV. in suis eruditis Notificationibus.

a Finivit Card. Jo. Bona Rerum liturg. Lib. II. cap. 10. duos nominat veteres scriptores, qui omnibus sine ulla atatis discrimine necessariorum esse, non minus quam baptismum, Eucharistie Sacramentum docuerunt, scilicet Rad. Ardentem, & Gualterium Averlinensem. Referente autem Alba Sylvio in Hist. Poloniæ, hoc idem nonnulli contendebant in Concilio Basileensi, innixi potissimum, ut putabant, auctoritati S. Augustini, ac veterorum Patroni. Ita revera assisse magnum Ecclesiæ Doctorem Augustinum, ac propinde turpiter errisse, non pauci ex nostris Theologis incantatores asseruerunt, ut Claudius Sanctissimus in Repetitionibus rerum erogitarum de Eucharistia repet. VI. cap. 6., Jo. Maldonatus, qui in cap. VI. S.

Joannis sententiam omnino de necessitate Eucharistie non solum Augustino, & Innocentio I. tribuit, sed cum viguisse dicit in Ecclesia seruos circa annos 100. Petivius, qui Libro unico D. Conc. Trid. cap. 5. eamdem sententiam numerat inter illi Augustini dogmata, que vel Ecclesiæ universæ, vel Theologorum, aut omnium, aut militorum, nec insimi subselli iudicio reprehendant: Rich. Simonius in Hist. crit. V. T., cuius audacie censuram pro meritis castigat Jac. Ben. Bossuet Lib. I. De fide. Tract. & SS. PP. cap. 10. & seq., ostendens, quomodo hi novi, atque intemperantes critici hereticis Molinio, La-Rojo, ceterisque favent, qui ex hoc ipso loco ostendere nituntur, Ecclesiæ totum omni cum Augustino a veritatis semita deviasse. Mitto Adamum, aliosque a Norisio in Videlio Augustin. c. 4. §. 4. confutatos, quibus aliosque possent Erasmus, & Sarpius, quos C. rd. Villavicius Lib. XVII. Hist. Concil. Trid. cap. 12. refellit.

rint. Haec rationem utpote decretoriam allegarunt sapientissimi Patres Tridentini mox laudati.

426. Ob. primo. Apertissima est, & sine exceptione Christi sententia lata Joann. VI. 54. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis quae sententia omnino similis est illi alteri de necessitate baptismatis apud eundem Joann. III. 5. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei; quae utique verba de omnimoda baptismi necessitate communiter intelliguntur.*

427. Resp. cum S. Thoma 5. P. qu. 65. art. 4. ad 2., & quæst. 75. art. 5. ad 1., quod sicut Augustinus dicit Tract. XXVI. in Joann., Christus his verbis (apud Jo. VI. 54.) societatem vult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est Ecclesia in prædestinatis, & vocatis, & justificatis, & glorificatis sanctis, & fidelibus ejus. Si hoc modo intelligantur Christi verba, scilicet de sola manducazione spirituali, qua Ecclesiæ, corpori Christi mystico, incorporantur, nullum dubium est, quin Eucharistia omnibus sit necessaria ad salutem, sicut necessarius est baptismus, quo, ut inquit S. Thomas quæst. 68. art. 1., homo regeneratus incorporatur Christo, factus membrum ipsius; juxta illud Apostoli 1. Corinth. X. 17. *Unum corpus multi sumus omnes, qui de uno pane participamus.* Vide, quæ dicta sunt num. 269.

428. Si autem verba Christi intelligantur de sacramentali manducazione carnis Iesu Christi, tunc vel ad solos adultos sunt referenda, quos Salvator eo loci allequebatur, & quibus proinde Apostolus Paulus eas conditions explicabat, quæ ad digne suscipiendum hoc Sacramentum sunt necessariæ; ut scilicet se probent &c., quarum conditionum parvuli sunt incapaces; vel si referantur etiam ad parvulos, debent explicari, cum Angelico supra num. 424. laudato de Eucharistia sumpta in voto, non autem actu ipso; quod quidem votum Eucharistiae est implicitè etiam in parvulis baptizatis, quia ex hoc ipso, quod baptizantur, ordinantur per Ecclesiam ad Eucharistiam; & sicut ex jude Ecclesiæ credunt, sic ex intentione Ecclesie desiderant Eucharistiam, & per consequens recipiunt rem ipsius.

429. Inst. primo. Communis primitivæ Ecclesiæ consuetudo erat, parvulis post baptismum illico Sacramentum Eucharistiae præbere: hæc autem consuetudo non aliounde oriri potuit, quam ex omnium fidelium persuasione, illud esse ad salutem necessarium.

430. Resp. cum Synodo Trid. Sess. XXI. cap. 4., damnandam non esse antiquitatem, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit; ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate ille fecisse, sine controversia credendum est. Porro

communis etiam erat olim consuetudo, simul cum baptismo conferendi Sacramentum Confirmationis; nec tamen inde infertur, Confirmationem, non minus quam baptismum, esse ad salutem necessariam necessitate mediæ. Ut hoc disserimus inter baptismum, & alia duo Sacraenta, Confirmationis, atque Eucharistiae, manifestaret Christus Dominus, voluit quemcumque hominem in casu necessitatis esse ministrum baptismi, non antem aliorum duorum Sacramentorum, ut scilicet intelligamus, primum esse ad salutem omnino necessarium, non vero alia duo.

431. Inst. secundo. Veteres Patres bene multi diserte affirmarunt, Eucharistiæ esse parvulis ad salutem omnino necessariam. Primo enim S. Innocentius Papa in Respons. ad PP. Milevitanos, ut Pelagianorum errorem refellat, qui parvulos vitæ æternæ præmiis etiam sine baptismatis gratia posse donari, asserebant, allegat verba Christi, inquiens: *Nisi enim manducaverint carnem filii hominis, & biberint sanguinem ejus, non habebunt vitam in semetipsis.* Secundo, sententiam S. Innocentii suam fecit S. Augustinus ita disputans contra Julianum Lib. I. cap. 4. *Innocentio ride, quid respondeas ... qui parvulos definivit, nisi manducaverint carnem filii hominis, vitam prorsus habere non posse.* *Huic responde, immo ipsi Domino, cujus ille Antistes usus est testimonio.* Idem repetit magnus hic Ecclesiæ Doctor multis aliis in lexis, sed præcipue Lib. I. *De peccat. mer. & remiss. cap. 20.* ubi ad præcludendam subtilem illam Pelagianorum evasionem, qua baptismum dicebant esse quidem necessarium, ut quis possit introire in regnum cœlorum, non autem ut possit habere vitam æternam, quam a cœlorum regno diversam esse communicebatur. affert verba Christi: *Nisi manducaveritis, &c. non habebitis vitam in vobis,* quibus ita Pelagianos urget: „An vero quisquam dicere andebit, quod ad parvulos hæc sententia non pertineat, possintque sine participatione corporis hujus, & sanguinis in se habere vitam? ... Sed qui hoc dicit, non attendit, quia nisi omnes ista sententia teneat, ut sine corpore, & sanguine filii hominis vitam habere non possint, frustra etiam ætas major id curat“. Tertio, Gelasius Papa in epist. ad Episcopos per Picenum neminem vult a Christi sententia exceptum: *Nec ausus est, subdit, aliquis dicere, parvulum sine hoc Sacramento salutari ad vitam æternam posse perduci.* Idem plane docent Marius Marcator in Opusc. contra Julianum, atque Eusebius Episcopus Galliæ, Hom. V. de Paschate (quæ falso Eusebio Emissum tribuebatur).

432. Resp. explicando mente Rom. Pontificum, S. Augustini, aliorumque Patrum, qui visi sunt asseruisse, Eucharistiæ Sacramentum, non minus quam Sacramentum baptismi esse parvulis ad salutem necessarium, videbunt dicimus, eos non esse locutos de Eucharistia, quantum ad Sacra-

oramentum, quod in sumptione corporis & sanguinis Christi consistit, sed quantum ad rem Sacramenti, quæ ut mox vidimus cum S. Thoma, est unitas corporis mystici, sine qua non potest esse salus. Hæc quidem unitas habetur per baptismum, quo homo regeneratus incorporatur Christo, factus membrum ipsius; attamen potuerunt sancti Patres eamdem unitatem etiam repetere ab Eucharistia, quæ ea tempestate statim post baptismum vel ipsis pueris tribuebatur. Hujus nostræ interpretationis nec pauca, nec levia sunt fundamenta.

455. Primo S. Innocentius in ipso epist. ad Patres Synodi Milevitanae: „ Illud vero, inquit, quod eos (Pelagianos) vestra fraternitas asserit predicare, parvulos æternæ vitæ præmis, etiam siue baptismatis gratia, posse donari, perfatuum est. Nisi enim manducaverint carnem filii hominis, &c. „ En quomodo a baptisni gratia repeatat vitæ æternæ præmium, eaque Christi verba *Nisi manducaveritis* &c. intelligat de manducatione spirituali, qua mystico Christi corpori unimur.

454. Secundo adhuc clarius multis in locis idem exprimit S. Augustinus, ut in Lib. I. de peccat. mer. & rem. c. 9. inquietus: *Hac gratia baptizatos quoque parvulos* (Christus) suo inserit corpori, nempe Ecclesiæ. Rursus c. 26. per baptismum dicit homines consepetili Christo, ut incorporentur illi membra ejus; & iterum ibidem parvulos baptizandos esse dicit, ut abluti per Sacramentum, charitatemque fidelium, ac sic incorporati Christi corpori, quod est Ecclesia, reconcilientur Deo, &c. quod saepius repetit, ut dubitari minime possit, ad mentem Augustini, manducare Christi carnem nihil esse aliud, quam Christi corpori incorporari, quod sit per baptismum. Unde Lib. III. ejusdem Operis c. 4. contra Pelagianos concludit, parvulos non baptizatos, non solum intrare non posse in regnum Dei, quod Pelagiani concedebant, sed nec vitam æternam posse habere præter Christi corpus, cui ut incorporentur, Sacramento baptismatis imbuuntur.

455. Tertio, fidissimus Augustini discipulus, & interpres S. Fulgentius in epist. ad Ferrandum Diaconum de salute agens Aethiopis catechumeni, ante perceptionem Eucharistie demortui, postquam integrum S. Augustini sermonem ad Neophyton suis litteris inseruissebat, ita concludit: „ Arbitror, sancte frater, disputationem nostram præclareri Doctoris Augustini sermonem firmatam, nec cuiquam esse aliquatenus ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis, sanguinisque Dominiici participem fieri, quando in baptismate membrum Christi efficitur, nec alienari ab eo panis calicisque consortio, etiamsi antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc sæculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat“. Per hæc nullus remanet de mente Augustini, aliorumque Patroni ambigendi locus, scilicet non aliud in parvulis ipsis agnoscere ad salutem consequendam ne-

cessarium, quam mandationem carnis Christi Dominii spiritualem, quæ sit per baptismum, quo mystico Christi corpori, tamquam membra uniantur.

456. Quid plura? Solum sufficere in parvulis baptismum ad vitam æternam consequendam aperte docet S. Augustinus Lib. I. de peccat. mer. & rem. c. 19. inquietus de parvulo: „ Verumtamen si percepto baptismate de hac vita emigraverit, solito reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens in æternum justificatos praesentia Creatoris illuminat; peccata enim sola separant inter homines, & Deum“. Et Lib. II. c. 28. postquam dixit, in baptismo plenam fieri remissionem peccatorum, subdit: „ Denique si continuo consequatur ab hac vita emigratio, non erit omnino, quod obnoxium hominem teneat, solutio omnibus, quæ tenebant“. Hæc porro doctrina omni ex parte consonat ejusdem S. Patris Theologæ, qua, ut vidimus vol. super. Diss. III. cap. 10. docet, parvulos in baptismo credere fide Ecclesiæ, vocarique, & vere esse fideles; unde sequitur, eos salvos esse debere, juxta illud Marci ult. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Atque hæc est solida responsio, qua utitur S. Thomas supra laudatus, & etiam 5. P. qu. 80. art. 9. ad 5. multique alii post eum.

457. Inst. tertio. S. Pater lib. I. de peccat. mer. & remiss. c. 24. aperte distinguit baptismum, quem Punici vocabant salutem, & Sacramentum corporis Christi, quod vocabant vitam; ac docet, per hæc Sacraenta peccati reatum in parvulis solvi.

458. Resp. utique S. Augustinum distinxisse duo Sacraenta Baptismi, & Eucharistie: atque etiam docuisse, utrumque esse ad salutem necessarium, sed non eodem modo, eademque necessitate: prius enim necessarium est necessitate *medii*, quæ respicit tam parvulos, quam adultos; aliud necessitate præcepti, quod non nisi adultos impunitur. Licet autem S. Doctor his verbis non matetur, quæ Scholastici postea invenerunt, ut hujusmodi materias clarius elucidarent, reipsa tamen utramque necessitatem apertissime distinxit, quando pueros baptizatos salutem consequi docuit, etiamsi Sacramentum Eucharistie non reciperen, uon baptizatos vero a salute omnino exclusit. Ulterius observavit S. Doctor, infantes in ipso baptismo recipere etiam Eucharistiam, saltem quantum ad rem, seu effectum, qui est, ut Christi Corpori tamquam membra uniantur. Denique, S. Thomas, Augustini discipulus & interpres, scite notavit, in baptismo infantes ordinari per Ecclesiam ad Eucharistiam, & sicut ex fide Ecclesiæ credunt, sic ex intentione Ecclesiæ desiderant Eucharistiam, & per consequens recipiunt rem ipsius. Non ita autem est de baptismino, quia ad baptismum puer non ordinatur per aliud præcedens Sacramentum, &c. Vid. sup. num. 424.; unde

de recte insert Angelicus, ab Augustini theologia numquam recedens, non eamdem esse Eucharistiae, ac baptismi necessitatem.

439. Esse vero Sacramentum Eucharistiae adul-
tis ex divino praecepto necessarium, ita probat Au-
gelicus 5. P. qu. 80. art. 11., *Duplex est modus
percipiendi hoc Sacramentum, scilicet spiritualis,
& sacramentalis.* Manifestum est autem, quod
omnes tenentur saltem spiritualiter manducare, quia
hoc est Christo incorporari; *spiritualis* autem man-
ducatio includit votum, seu desiderium percipiend
i hoc Sacramentum, & ideo sine voto percipiend
i hoc Sacramentum non potest homini esse salus.
Frustra autem esset votum, nisi impleretur, quando
opportunitas adesset. Et ideo manifestum est,
quod homo tenetur hoc Sacramentum sumere, non
solum ex statuto Ecclesiæ, sed ex mandato Domini
dicendo *Luc. XXII. 29. Hoc facite in meam
commemorationem.* Ex statuto autem Ecclesiæ
sunt determinata tempora exequendi Christi præ-
ceptum “.

CAPUT VIII.

De Communione sub utraque specie.

440. Nemo inficiatur, primis Ecclesiæ sæculis
sacram communionem fuisse fidelibus sub utraque
specie panis & vini distributam. Solum queritur,
an de hac re divinum extet præceptum, unde Ecclesiæ
non potuerit gravibus etiam de causis hanc
disciplinam mutare, ut laici una tantum specie
panis contenti esse debeant. Synodus Constantiensis,
in qua hæc controversia diu multum agita-
ta, ac demum definita fuit, ita Sess. XIII. statuit:
„Licut in primitiva Ecclesia hujusmodi Si-
cramentum recipiceretur a fidelibus sub utraque
specie, tamen hæc consuetudo ad evitandum aliqua
pericula, & scandala, est rationabiliter introdu-
cta, quod a confidientibus sub utraque specie, &

(a) Primus, qui communionem sub utraque specie
jure divino præceptam esse, ac proinde non potuisse
ab Ecclesia laicis prohiberi, fuit Petrus Dresdensis Pra-
gæ in Bohemia Indimagister, qui teste *Aenea Sylvio* in *Hist. Bohem.* cap. 35. post *Svc. XV.* initium Jacobellum Misnensem seduxit, ut in concionibus publicis
contra subtractionem calicis ab Ecclesia factam decla-
maret, quibus postea se conjunxit Joan. Hus in Con-
cilij Constantiensi damnatus, atque ut in errore per-
tinacissimum, flammis combustus. Ex funestis ejus ci-
neribus duæ Hussitarum sectæ exorte sunt, *Thabori-
tarum* nempe, & *Calixtinorum*; qui postremi ita ap-
pellati sunt, quia calicem passum in parietibus, vexil-
lis, templis, in foro, in vestibus, & ubique pingue-
re solebant, unde illud insulsum contra illos fanati-
cos distichon:

*Tot pingit calices Bohemorum terra per urbes,
Ut credas, Bacchi numina sola coli.*

Legantur præter *Aeneam Sylvium*, *Cochlæns* in *Hist. Hussitarum*, atque *Jo. Dubravius* in *Hist. Bohemica*,

a laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur, &c. “ Verum inquieti, ac pernuelles Ecclesiæ Catholiceæ hostes gravissimas turbas in multis Germaniaæ partibus excitarnunt, unde etiam magnæ seditiones, & crudelissima bella exarserunt (a). His postea favere cœperunt Novatores XIV. seculi (b); contra quos duo ostendere aggredimur; primo fictitiam esse illud divinum mandatum, quod hæretici objicunt, sumendi Eucharistiam sub utraque specie: secundo Ecclesiam justis de causa-
sis vetuisse laicis usum calicis.

PROPOSITIO I.

Nullum est præceptum divinum, ut laicis, atque etiam Sacerdotibus non sacrificantibus præbeatur communio Eucharistica sub utraque specie.

441. **H**oc enim divinum præceptum neque ex sacris litteris, neque ex Ss. Patrum traditione probatur, immo potius ex nroque fidei nostræ fonte appareat, sacram Synaxim modo sub una, modo sub utraque specie fuisse distributam. Act. II.
42. S. Lucas asserit, primos filieles fuisse perse-
serantes in doctrina Apostolorum, & communi-
catione fractionis panis, ubi nulla fit sanguinis mentio. Præterea Apostolus 1. Cor. XI. disjun-
ctive loquitur, inquiens: *Itaque quicumque, man-
ducacerit panem hunc, vel biberit calicem Do-
mini indigne, reus erit corporis & sanguinis Do-
mini, frustra autem Doctor gentium usus fuissest
particula disjunctiva vel, si, ut Sectarii con-
tentant, numquam fuissest una species ab altera se-
parata. Neque vero facile probabunt, hoc in lo-
co particulam vel sumi non disjunctive, sed con-
junctive pro &, cum Apostolus utramque parti-
culam & conjunctivam, & disjunctivam usurpet;* non alia de causa, nisi ut nos doceat, totum Chri-
stum sub alterutra specie contineri, ac propterea
eum,

& horrebit aninus ad inanditas crudelitates, quas isti furiosi in Catholicos, præsertim vero Ecclesiasticos, exercerunt, incensis templis, direptis monasteriis, Monachis immaniter exercitatis, ac trucidatis, &c.

(b) Carlostadius Lutheri primum discipulus, postea hostis implacabilis, anno 1521. in Ecclesiam Wittenbergensem communionem sub utraque specie invexit, contra eos, qui eam negabant, atrociter debachatus. Luthernus diu hæsit incertus, donec tandem sententiam Romainæ Ecclesiæ adversari & ipse amplexus est; eamdemque Lutherani mordicus defendunt, ut videre est apud Georgium Calixtum in *Disput. de Commun.* sub una specie. Galvinus de more ceteris audacior, Lib. IV. In-
stit. Christ. Rel. c. 17. §. 47. ita petulanter scribat. *Ex eadem prædit officia (Satanæ) & altera constitutio,
qua dimidiam Cœnæ partem meliori Dei populi numero
vel furata est, vel eripuit: nempe Symbolum sanguinis,
quod laicis, & profanis (his scilicet titulis Dei
hæreditatem insigniunt) interdictum, paucis annis, &
unctis in peculium cessit. Edictum aeterni Dei est, ut
omnes bibant: quod homo nova, & contraria lege an-
tiquare, & abrogare audet, edicens ne omnes bibant, &c.*

eum, qui indigne alterutram sumpscerit, reuin es-
se & Corporis, & Sanguinis Domini (a). Christum
etiam dumtaxat panein Apostolis porrexisse in ea-
stello Emmaus, recte ex eo colligi videtur, quod
postquam panem benedixit, fregit, ac porrexit,
exauit ex oculis ipsorum, Lucas XXIV. 51. Il-
lam autem benedictionem & fractionem panis fa-
cere sacramentali multi gravesque Theologi ce-
nsent post S. Augustinum lib. 5. *De cons. Evan-*
gelist. cap. 25.

442. Sed quoniam hoc, & alia id genus testi-
monia S. Scripturarum subtilibus cavillationibus
solent Adversarii eludere, ideo satius erit eos ad
veteris Ecclesiæ consuetudinem provocare: ea enim
dilucidius constabit, nullum fuisse hac de re divi-
num præceptum. Ac primo loco praxis, quæ u-
bique in latina Ecclesia oblinebat Sæc. XIV. con-
ferendi communionem laicis sub una tantum spe-
cie, manifeste ostendit, numquam fuisse creditum,
aliquid hac de re existere divinum præceptum.
Quis enim sibi persuadeat, tot Ecclesiæ Pastores
unanihi consensu conspirasse ad hanc praxim in-
ducendam, si eam divinis mandatis e diametro op-
poni, saltem suspicati fuissent? Accedunt definitio-
nes magni Concilii Constantiensis, & Patrum Ba-
sileensium, a quibus post auditas Hussitarum que-
relas & rationes, & post diligentissimam hujus
causæ discussionem, communis, & universalis Eccle-
siæ latiniæ praxis confirmata fuit. Perro etiam
illi, qui non credunt, Ecclesiæ tributam fuisse a
Christo Domino infallibilem potestatem hujusmodi
controversias desiniendi, saltem cogitare deberent,
ocibile minime esse, hoc Dei æterni præceptum
fuisse a tam multis ac doctissimis viris penitus i-
gnoratum.

443. Ulterius, quamquam in publicis conven-
tibus sacra communione etiam laicis sub utraque spe-
cie daretur, certis tamen documentis constat, eam
in quibusdam casibus nomisi sub una specie fuisse
datam; ac primo infirmis, ut sancto illi seni
Serapioni, de quo superius n. 599, verba feci-
mus, cui puer buccellam intactam in os infudit,
ut narrat S. Dionysius Alexandr. in epist. ad Fa-
biam Antiochenum apud Eusebium Lib. VI. *Hist.*
Eccles. cap. 44. Neque vero Serapionem fuisse con-
questum legimus, quasi dimidia cœne parte pri-
vatus fuerit, aut factum Sacerdotis improbatum,
quod non utramque speciem ad senem moribundum
miserit; immo contra S. Dionysius totum,
quod gestum fuerat, collaudavit. Simile factum
habemus in obitu S. Ambrosii, quod ita ejus Dia-
conus Paulinus describit: Honoratus Episcopus Ver-
cellensis vocatus, ut morienti Ambrosio adstaret,
cum aliquatenus secessisset, paulum quietis sum-

pturus, vocem audivit tettio vocantis, & dicean-
tis: *Surge, festina, quia molo est recessurus.* Qui deserit lens obtutit Sanctum Domini Corpus,
quo accepto, ut glutivit, emisit spiritum. Frusta
autem hujusmodi exempla declinare student
adversarii, singentes, per grammaticalem figuram
synecdoche in nomine *sanguinis* contineri in nomine
corporis. Frustra, inquam, cum nullum profer-
re possint hujus figuræ fundamentum.

444. Immo contrarium evincitur ex eo, quod
supra ostendimus n. 599., Eucharistia soleret in
quibusdam decentibus vasibus pro infirmis repo-
ni; nec posset diutius conservari sub specie vini,
quod facile acescit. Non inus tamen inficias, a-
liquando fuisse Eucharistiam ad infirmos etiam
sib specie vini delatam; sed tunc solum, quando
infirmis statim post oblationem sacrificii dabatur:
tunc enim commodo id fieri poterat, non autem
quando diu Eucharistia in sacris vasculis remane-
re debebat; unde superius n. 442. observatum fuit
panem consecratum fuisse alicubi pueris iuuen-
tibus, & jejuniis datum, ne diutius servatus pu-
tresceret: nihil autem simile legi de vino, quia
species quidem panis, non autem vini, conserva-
ri solebant.

445. Secundo, ab opposito parvulis vix natis
post baptismum Eucharistia nomisi sub specie vi-
ni conferri poterat, cum illi infantes deglutiendis
speciebus panis, præcipue fermentati, idonei non
essent. Celebre est etiam, quod S. Cyprianus in
libro *De lapsis* narrat de puella, quæ cum ido-
lotyta degustasset in templo gentilium, fuit postea
ad Ecclesiam Christianorum a nutrice delata, cui
cum Diaconus calicem porrexisset, bibere recusa-
vit, & cum reluctanti de *Sacramento Calicis* Dia-
conus insudisset, potus de pollutis visceribus eru-
pit. Ibi solius sanguinis fit mentio, non autem
Corporis, ut plane constet, sub ea tantum specie
fuisse Eucharistiam pueris dataim. Ulterius in ve-
tustis Ritualibus præcipitur, pueros, qui nondum
noverunt *come lere*, vel *bibere*, *communi-
candos esse cum digito intacto in Sanguine Do-
mini*, & posito in ore ipsorum. Vib. Edm. Martene
Lib. I. *De int. Eccl. ritibus* c. 1. art. 15. §. 15.

446. Tertio, Eucharistia sub unica specie pa-
nis sumebatur in communione domestica, quando
nempe fidèles panem consecratum secum defer-
bant, ut eum clam domi sumerent; neque enim
facile erat species vini simul asportare, & occu-
lere. Tertullianus lib. 2. *ad uxorem* ita eam alloquitur: *Non sciet maritus, quil secreto ante
omniem cibum gustes, & si sciverit panem, non
illum credit esse, qui dicitur.* Id ipsum testatur
Magnus Basilius in epist. 289. ad Cæsariam Patri-
ciam,

& Latinorum; unde & multi ex heterodoxis in suis
Bibliis particulam disjunctivam retinuerunt. Vid. P.
Le-Brun in epist. de hoc argimento apud P. Desmo-
letz Tom. VIII. *Monument. litterar.*

ciam, inquiens: „Quod autem tempore persecutio-
nis nihil mali sit, si quis absente Sacerdote Eu-
charistiam propria manu sumat, superfluum est
demonstrare, propterea quod longa consuetudo id
reipsa confirmavit: omnes enim, qui in eremis
solitariam vitam agunt, ubi Sacerdos nullus est,
communionem Domini servantes per scipos par-
ticipant. In Alexandria vero, & Egypto unusquisque
etiam ex laicis, ut plurimum domi suae ha-
bet communionem, & cum vult, per seipsum com-
municat. Etenim in Ecclesia Sacerdos particulam
trudit, detinet autem eam cum libertate, qui su-
scipit“.^a Hic calicis, aut vini mentionem frusta
requiras, ut frusta requires apud Cyprianum in
lib. De lapsis, apud Ambrosium in *Orat. fune-
bri de obitu fratris sui Satyri*, apud Hieronymum
in *Apologia contra Jovinianum*, & apud Au-
gustinum Lib. II. *Cont. litteras Petiliani c. 25.*
ubi dicitur, Eucharistiam fuisse positam in ma-
nibus fidelium. Non tamen negaverim, aliquando
etiam speciem vini fuisse domum asportatam, i-
bique servata. Sed id nonnisi rarissime fieri po-
terat (a).

447. Denum etiam in publicis conventibus non
semper omnes sub utraque specie communicasse,
aperte patet ex S. Leone Magno Serm. IV. *De
Quadragesima c. 5.* ubi Manichæorum fraudes
indicat, qui „ad tegendam infidelitatem suam no-
„stris audebant interesse conventibus & ore
„indigno Christi Corpus accipiebant, sanguinem
„autem redēptionis nostræ haurire omnino de-
„clinabant“. Quod utique facere non potuissent,
si in conventibus publicis omnes debuissent ex di-
vino præcepto sub utraque specie communionem
recipere.

448. His indubiiis argumentis ex veteri Ecclesiæ
praxi depromptis, Angelicus noster Præceptor 5.
P. qu. 80. art. 12. hanc theologicam rationem ad-
dit: „Circa usum hujus Sacramenti duo possunt
considerari; unum ex parte ipsius Sacramenti, a-
liud ex parte sumentium. Ex parte quidem ipsius
Sacramenti convenit, quod utrumque sumatur,
scilicet & Corpus, & Sanguis, quia in utroque
consistit perfectio Sacramenti. Et ideo quia ad Sa-
cerdotem pertinet hoc Sacramentum consecrare &
perficiere, nullo modo debet Corpus Christi sumer-
re sine Sanguine. Ex parte autem sumentium re-
quiritur summa reverentia, & cantela, ne aliquid
accidat, quod vergat ad injuriam tanti mysterii:
quod præcipue posset accidere in sanguinis sum-
ptione, qui quidem si incaute sumeretur, de fa-
cili posset effundi. Et quia erexit multitudo po-
puli Christiani, in qua continentur senes, &
juvenes, & parvuli, quorum quidam non sunt tan-

ta discretionis, ut cautelam debitam circa usum
hujus Sacramenti adhibeant, ideo provide in qui-
busdam Ecclesiis observatur, ut populo Sanguis
sumendum non detur, sed solum a Sacerdote su-
matur“.

449. His, aliisque de causis, quæ maturo exa-
mine in duobus Concilis œcumenicis, Constan-
tensi, & Tridentino ponderate fuerunt, declara-
tum est, nullo divino præcepto adigi fideles lai-
cos ad Eucharistiæ Sacramentum sub utraque spe-
cie sumendum. *Itaque*, ajunt Patres Tridentini
Sess. XXI. cap. 1. „sancta Synodus, a Spiritu
„Sancto, qui spiritus est sapientiæ, & intelle-
„ctus, spiritus consilii, & pietatis, edocta, at-
„que ipius Ecclesiæ judicium, & consuetudinem
„secuta, declarat, ac docet, nullo divino præ-
„cepto laicos, & Clericos non conscientes obli-
„gari ad Eucharistiæ Sacramentum sub utraque
„specie sumendum, neque ullo pacto, salva fi-
„de, dubitari posse, quin illis alterius speciei
„communio ad salutem sufficiat.“ Et can. 1.
„Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessi-
„tate salutis, omnes, & singulos Christi fideles
„utramque speciem sanctissimi Eucharistiæ Sa-
„cramenti sumere debere, anathema sit.“

450. Ob. primo potissimum Callixtinorum argu-
mentum. Clara est, ac prorsus declaratoria Iesu
Christi sententia Jo. VI. 54. *Nisi manducaveritis
carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem,
non habebitis vitam in eis.* Quamobrem in postrema sua cena Christus sub utraque specie
Sacramentum instituit, & sub utraque omnibus
sine ullo discrimine illud distribuit; immo & A-
postolis, ut ita distribuerent, expresse præcepit,
dicens: *Hoc facite in meam commemorationem*
Lucæ XXII. 19., & 1. Corinth. XI. 24. seq.: cum
antein commemoratio passionis Christi maxime ex-
primatur in sanguine, peculiariter præcepta vide-
tur communio sub specie vini.

451. Resp., hanc difficultatem fuisse solutam a
Synodo Trid. Sess. XXI. cap. 1. his verbis: „Et
„si Christus Dominus in ultima cœna venerabile
„hoc Sacramentum in panis, & vini speciebus
„instituit, & Apostolis tradidit, non tamen illa
„institutio, & traditio eo tendunt; ut omnes Chri-
„sti fideles statuto Domini ad utramque speciem
„accipidam adstringantur. Sed neque ex ser-
„mone illo apud Joannem VI. recte colligitur,
„utrinque speciei communione a Domino præ-
„ceptam esse, utcumque juxta varias Sanctor.
„Patrum, & Doctorum interpretationes intelliga-
„tur. Namque qui dixit: *Nisi manducaveritis
carnem, &c.* dixit quoque: *Si quis manduca-
verit ex hoc pane, vivet in æternum.* Et qui
„di-

(a) Id S. Gregorius Nazianz. innuit de sua sorore S.
Gorgia, Orat. LI. Id ipsum eruitur ex epistola IV.
S. Hieronymi ad Rusticum, ubi de Exuperio Episco-
po Tolosano dicebat: *Nihil illo deditus, qui Corpus
Domini canistro vimineo, & sanguinem portat in vitro.*

Sed nostri argumenti vis integra manet, etiamsi con-
cedatur, nonnisi aliquando fuisse sub una specie pa-
nis Eucharistiam sumptam; nunquam enim id factum
fuisse, si divinum obstitisset præceptum.

„ dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, dicitur etiam: Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Is denique, qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo, dicitur nihilominus: Qui manducat hunc panem, vives in aeternum“.

452. Hinc non imminiter Theologi dicunt, particulam & in hoc loco non esse suuendam copulative, sed disjunctive, ut aliquando stuni in sacris litteris, certissimum est. Exodi XXI. 15. juxta fontem hebraicum dicitur: Qui percusserit patrem, & matrem, morte morietur: vulgatus autem interpres bene vertit cum particula disjunctiva Qui percusserit patrem, aut matrem; non enim ad pœnam mortis incurriendam necesse erat, utrumque parentem percutere. Sic Act. III. 6. Petrus dicebat: Argentum, & aurum non est mihi; nimis autem argenteum, aut aurum.

453. Est etiam præ oculis habenda illa inconcusa doctrina, qua Patres Constantienses contra Hussitas usi sunt, scilicet firmissime credendum esse, & nullatenus dubitandum, integrum Christi Corpus, & Sanguinem, tam sub specie panis, quam sub specie vini contineri. Eandem doctrinam confirmarunt postea Patres Tridentini Sess. XXI. cap. 5. & can. 4. addito anathemate iis, qui secus dicere ausi fuerint. Quod antea docuerat S. Thomas 5. P. qn. 76. art. 2., in nomine tantum, quod sub speciebus panis est quidem Corpus Christi ex vi Sacramenti, Sanguis autem ex reali concomitantia ... sub speciebus vero vini est quidem Sanguis Christi ex vi Sacramenti, Corpus autem Christi ex reali concomitantia, sicut Anima, & Divinitas.

454. Alia autem verba: Hoc facite &c. ita explicatur a S. Thoma 5. P. q. 80. art. 12. ad 5. Representatio Dominicæ passionis igitur in ipsa consecratione hujus Sacramenti, in qua non debet Corpus consecrari sine sanguine. Potest autem a populo corpus sine sanguine sumi; nec exinde sequitur aliquod detrimentum; quia Sacerdos in persona omnium sanguinem offert, & sumit, & sub utraque specie totus Christus continetur. Ubi etiam acutiores Interpretes observant, Apostolorum verba Christi de calice ita referre: hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem, quasi ad insinuandum, non semper una cum speciebus panis suuendas esse etiam species vini; sed quotiescumque sumuntur, id esse faciendum in Christi commemorationem. Ex quo autem Christus sub utraque specie hoc Sacramentum instituerit, ac distribuerit, infertur quidem, esse oportere in Ecclesia, qui utramque speciem sumant, ut res ipsa Sacerdotes sacrificantes sumunt, non autem id ab omnibus fieri debere; sicut quando Christus instituit Sacraenta Ordinis, & Matrimonii, non certe voluit, ea omnibus esse præcepta.

455. Inst. primo. Apostolus 1. Corint. XI. 26.

Quotiescumque, ait, manducabis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis; & rursus vers. 28. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, semper utramque speciem conjungens.

456. Resp., utramque speciem ab Apostolo recte commemorari, non quia utraque species semper sumi ab omnibus debeat; sed quia cum hoc Sacramentum a fidelibus sumitur, sive sub utraque, sive sub alterutra specie, semper in commemorationem passionis, & mortis D. N. J. C., & semper cum debita conscientia puritate sumi debet; hoc enim erat Apostoli intentum eo loci; quamobrem etiam disjunctive ibide locutus est: Qui cumque manducaverit panem hunc, vel biberit, &c. Quando autem idem Apostolus addit: Probet autem seipsum, &c. præceptum non dat edendi, & bibendi, sed ut nosmetipsos probemus, antequam ad hoc Sacramentum suuendum accedamus.

457. Inst. secundo. Matth. XXVI. 27. Christus expresse præcepit, ut sub specie vini sumeretur Eucharistia, dicens: Bibite ex eo omnes, quod non dixerat tradens panem: non ergo potuit Ecclesia laicis calicem subtrahere, sicut nec speciem panis subtrahere posset.

458. Resp., illud verbum omnes fuisse a Christo directum ad Apostolos ibi præsentes. Cum enim singulis distribuisset propria manu corpus suum sub specie panis, quem frigerat, atque omnibus dederat, postea porrexit Calicem, præcipiens, ut omnes ex eo biberent, ne forte primi totum haurirent: unde aliquæ versiones, ut Syriaca antiquissima, Arabica, atque Æthiopica addiderunt omnes vos, apud Walthonum in Polyglottis: quod præceptum adimplendum fuisse testator Marcus, dicens: Et biberunt ex illo omnes; omnes, inquam, qui præsentes aderant, nempe Apostoli, quorum successores proprie laici non sunt, sed Sacerdotes Ecclesiæ ministri. Ceterum ipsi Adversarii non obstante illa voce generali omnes, permittunt abstinentiis, qui natura a vino abhorrent, ut a specie vini abstineant. Inepte autem quidam hoc urgent illud Christi monitione Marci XIII. 57.: Quod vobis dico, omnibus dico. Inepte, inquam: nam Christus ipse declarat, quid hoc esset, quod omnes respiceret, nempe Orate.

459. Inst. tertio. Christus Dominus Eucharistiam instituit, ut sacram cœnam, seu convivium, unde ab Ecclesia vocatur *sacrum convivium*; atque vernum convivium non solum exigit cibum, sed etiam potum; ergo, &c.

460. Resp., cum, ut supra num. 455. dictum est, sub unaquaque specie totus Christus continetur, ex carne, & sanguine compositus, quæcumque species sumatur, non solum cibus, sed etiam potus accipitur; quod sufficit ad *convivium sacram*, seu spirituale. Secus autem est de convivio materiali, in quo nec cibus proprie continet potum, nec vicissim potus continet cibum, unde utroque opus est.

461. Ob. ult. Plures sancti Patres docuerunt, sumptionem calicis fuisse omnibus a Jesu Christo præceptam. S. Cyprianus in epist. LXIII. eos redarguit, qui non hoc faciunt, quod Jesus Christus Dominus, & Deus noster, sacrificii hujus auctor, & doctor, fecit, & docuit. Christus autem calicem distribuit, ac distribuendum esse docuit, dicens: *Hoc facite, &c.* Et epist. LVII. iubet, fideles ad bibendum in Ecclesia poculum Domini jure communicationis admittendos. Item in Serm. De cœna Domini inquit: *Lex usum sanguinis prohibet, Evangelium præcipit, ut bibatur.* Quibus similia scribit Augustinus Quæst. LVII. in Levit., ubi loquens de sacrificio novæ legis, hoc ejusdem discrimen notat a sacrificiis veteris testam., quod ab hujus sacrificii sanguine in alimentum sumendo, non solum nemo prohibetur, sed & ad bibendum potius omnes exhortantur, qui volunt habere vitam. Innumera sunt hujus generis sanctor. Patrum testimonia.

462. Resp., plerunque sanctos Patres, attendentes ad disciplinam eorum ætate vigente, hortatos fuisse plebem Christianam, ut hoc Sacramentum sumeret, prout tunc administrabatur, scilicet sub utraque specie; quin tamen ullus locus affterri possit a Galixtinis, quo indicetur præceptum illud dividuum adeo decantatum, sed nunquam probatum, de sumenda specie vini? Quæ enim objecta sunt ex S. Cypriano, respiciunt solos sacrificantes, qui ex metu, ne ex odore vini detergerentur a persecutoribus Christianæ religionis, sacrificium offerabant in sola aqua contra Christi exemplum, & doctrinam. In epist. autem LVII. agit de pénitentibus, quibus tempore persecutionis communicationem dandam esse vult, ut non incimes, & nulli relinquantur, sed protectione Sanguinis, & Corporis Christi muniantur; & jure hujus communicationis jam datæ eosdem ad bibendum in Ecclesia poculum Domini admitti debere. Sermo autem de cœna Domini inter opera Cypriani spuria rejectus est. Sed ulterius hunc auctorem loqui de potu spirituali Sanguinis Christi, notarunt Pa-

melius, & Jo. Hesselius. S. Augustinus pariter loquitur de illa disciplina, quæ in Ecclesia tunc obtinebat, qua non solum unicuique licet, sed etiam censulebatur Christi Sanguinem sumere sub specie vini, quanquam nullum hac de re extare præceptum luculenter insinuat, dum solam exhortationem memorat.

PROPOSITIO II.

Jure, pruulenterque Ecclesia usum calicis non sacrificantibus sustulit (a).

465. Potuisse Ecclesiam usum calicis abolere, manifeste sequitur ex eo, quod hactenus demonstravimus, nullum esse hac de re a Christo divinum impositum præceptum, atque adeo sumptionem Eucharistie sub utraque specie non pertinere ad hujus Sacramenti substantiam; ut proinde hic locum habeat illa Synodi Trid. declaratio Sess. XXII. cap. 2., *hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret, vel mutaret, quæ suscipientium utilitati, seu ipsorum Sacramentorum veneracioni, rerum, temporum, & locorum varietate, magis expedire judicaret.*

464. Haec regula semper in Ecclesia servata fuit, nemine contradicente, ubi nullum erat divinum præceptum, sed solum Christi, vel Apostolorum, aut primævæ Ecclesiæ exemplum. Sic mutatus est mos trinitatis immersione in baptismis; diu relictus est, tamquam *αδιάφορος* usus azymi, vel fermenti, & postea determinatus est usus panis azymi in Ecclesia latina, & fermentati in Græca; decretum est, ut Eucharistia nonni si a jejunis sumatur, non obstante quod Christus eam Apostolis distribuerit post cœnam; ut pueris statim post baptismum porrigeretur, quod nec Christus, nec Apostoli fecisse leguntur, quem postea morem Ecclesia latina abrogavit; & ut cetera prætermittant, in Occidente diu mos obtinuit, ut panis Eu-

cha-

(a) Quamquam Eucharistia jure divino omnibus praæpta non fuerit sub utraque specie, communiter tamen usus eam sub utraque specie sumendi in Ecclesia obtinebat, & nonnisi sensim ac sensim apud Latinos omitti cepit, ita tamen ut Sæc. XIII. S. Thomæ ætate in aliqibas Ecclesiis servaretur, ut colligitur ex 3. P. qu. 80. art. 12., postea vero penitus cessaverat, nullo tamen Ecclesiæ decreto prohibita. Hæc prohibitiō primo prodit in Concilio Constantiensi anno 1415., & fuit postea in Basileensi & Tridentino renovata. In hoc tamen postremo cum legati Imperatoris, & Ducis Bavariae enixa peterent Galicis restitucionem, res diu multinque apud Patres examinata fuit, & primo declaratum, in decretis, & canonicis Sess. XXI. solummodo illorum errorem fuisse damnatum, qui asserabant, omnes, & singulos Christianos fideles ex Dei præcepto, vel necessitate salutis ad utraque speciem Eucharistie sumendam teneri; & negabant, Ecclesiam Catholicam justis de causis & ra-

tionibus inductam fuisse, ut laicis, aut Sacerdotibus non confidentibus, calicis usum prohiberet. Cum autem Legati Cæsarei ardentes instarent, in eam tandem sententiam itum est, ut totum hoc negotium Rom. Pontificis prudentiæ committeretur, in fine Sess. XXII. Sed de controversiis super hac re in Concilio Tridentino agitatis legendus Card. Pallavicinus lib. 18. *Hist. Conc. c. 8. seq.* Fusius has controversias refert, & pro more Protestantum exaggerat Georg. Calixtus Lutheanus in Tract. *De Communione sub utraque specie*, quem præcipue refutandum suscepserunt ex nostris Bartholodus Nitiusius in *Annotat. De Commun. sub una specie*, Moguntiae 1644., & postea Jac. Ben. Bossuet in Tract. *De Commun. sub utraque specie*, Jac. Boileau Doctor & Socius Sorbonicus *Disquisit. theol. de præcepto div. Commun. sub utraque specie*, Paris. 1685., atque ut multis aliis præterea, Jac. Scheffimacher Argentoratensis in suis elegantibus epistolis anno 1725. editis.

charisticus infinitus sanguini laicis loco calicis præberetur; quod adhuc sit apud Orientales, qui ministrissimas micas panis consecrati sanguini miscent, easdemque postea cochleari extractas in communio-cantum ora immittunt; imo infantibus non nisi pollicem intinctum sanguine porrigit, quem ex-sugunt; cum tamen Christus Dominus distinet, immo cum aliquo intervallo temporis utramque speciem discipulis porrexerit, & calicem dederit, ut bibent, non digitum, quem exsugerent. Hæc, aliaque plura, nomine reclamante, mutata sunt, non alia certe de causa, nisi quia ad substantiam Sacramentorum non pertinent, neque ullum habentus divinum præceptum, sed solum aut ipsius Christi, aut Majorum exemplum (a).

465. Reponunt quidam, hæc omnia esse acci-dentaria, quæ non ad institutionem ipsam per-tinent, ut pertinet consecratio, & distributio utriusque speciei. Sed hæc responsio arbitria est. Nos autem dicimus, ad essentiam institutionis di-vinae ea solummodo pertinere, quæ constanter, & invariabiliter in Ecclesia custodita, & observata fuere, cuiusmodi est consecratio, & sumptio Sacra-menti. Quæ vero certas ob causas omitti, vel mutari potuerunt, ea ad essentiam Sacramenti mi-nime pertinere, atque hujusmodi esse communio-nem calicis sup. num. 442., & seq. abunde pro-batum est.

466. Prudenter autem, justisque de causis fuisse laicis usum calicis sublatum, vel ex eo solum conjicere possumus, quod non temere, ac præ-pitanter id factum sit, sed post diuitias con-side-rationes, ac disputationes in tribus Conciliis, Con-stantiensi, Basileensi, ac Tridentino habitas, post auditas, & mature persens, nou solum heretici-orum querelas, sed Catholicorum etiam Theolo-gorum rationes, ac deum magnorum Principium piæ supplicationes. Præterea non semel Ecclesia experiri voluit, an concessio tam ardenter expeti-ta fidei restituendæ, aut saltem conservandæ pro-desset; sed infelici rerum exitu edicta eamdem concessionem jam factam revocavit. Sic cum Pa-tres Basileenses an. 1454. in ita dictis *Compactatis* usum calicis sub certis conditionibus concessis-sent, debuit postea hæc concessio aboleri; ut ea pariter, quam Pius IV. anno 1563. enixis Ferdi-nandi Imperatoris precibus inclinus deiderat, ob intausos ejusdem effectus ab ejus successoribus Pio V., & Gregorio XIII. revocata fuit. Hæc suf-ficiant, ut creamus utili, prudentique consilio Ecclesiam laicis Communionem sub specie vini sus-tulisse.

467. Recte ergo statuerant Patres Constantienses Sess. XIII., quod „ licet in primitiva Ecclesia „ hujusmodi Sacraumentum reciperetur a fidelibus

„ sub utraque specie, tumen hæc consuetudo ad evitandum aliqua periculi, & scandala est rationabiliter introducta, quod a conscientibus sub utraque specie, & a laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur “. Et Synodus Trid. Iud. cap. 2. ita prosequitur; „ Quare agnoscens stricta iuncta Ecclesia hanc suam in administratione Sacramentorum auctoritatem, licet ab initio Chri-stianæ religionis non infrequens utriusque speciei usus fuisse, tamen progressu temporis latissime jam mutata illa consuetudine, gravibus, & justis de causis adducta, hanc co-suetudinem sub altera specie communicandi approbavit, & pro lege habendam decrevit, quam reprobare, aut sine ipsius Ecclesiæ auctoritate pro libito iunctare non licet. “

468. Ob. primo. Gelasius Papa in can. Com-perimus Dist. II. *De Consecr.* eos dannat, qui sumpta tantummodo corporis sacri portione a calice sacri cruxis abstinebant; & jubet, ut aut integræ Sacraenta percipient, aut ab integræ arceantur; atque affert rationem bene consideran-dam: quia divisio unius, ejuslenque mysterii sine grandi sacrilegio non potest prouenire.

469. Resp., canonem illum latum fuisse, non contra laicos, sed contra Sacerdotes, Eucharistiam conscientes in sacrificio altaris, ut Glossa ibidem explicat, inquiens: „ Erant quidam Sacerdotes, qui ordine debito consecrabant Corpus, & San-ctum Christi: corpus sumebant, sed a san-ctuæ abstinebant; de quo miratus Gelasius ... & præcipit, ut aut ambo Sacraenta, sicut consecrant, & accipiunt, aut ab utriusque ces-sent, quia in sacrificante unum sine aliero ac-cipere, sacrilegium est “. Hac eidem respon-sione utitur S. Thomas 5. P. quæst. 80. art. 12. ad 1., addens verba Concilii Toletani XII. can. 5. dicentis: *Quale erit sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse dignosetur?* Alii ve-ro, quibus capti difficile videtur, hos Sacerdotes consecrasse vinum, quod sumere non intendeant, putant, Gelasii decretum respicere Manichæos, qui a sumptu calicis sacrilega superstitione i-deo abstinebant, quod vinum in alam esse diaboli creaturam crederent. Qua de causa, ut superius vidimus num. 447., Leo Magnus, qui Gelasiūm præcesserat, ostendebat, hoc indicio detegi Mani-chæos, quod sanguinem re-leptionis nostræ hau-re omino declinarent.

470. Inst. primo. Ex ipsa nostra confessione communio sub utraque specie usitata fuit in Ecclesia Occidentali per 12. fere sœcula, & in Ecclesia Orientali adhuc viget, quin ulla haberetur, aut habeatur ratio periculi irreverentia, aut scandali: æquum igitur erat, ut tam antiqua, & ni-

(a) De his mutationibus consuli possunt Edm. Mar-tene *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Einm. Card. John. Bona *De rebus liturgicis*, Jac. Goat notæ in *Eucha-*

logium græcum, Franc. De-Berlendis Dissert. *De oblati nibus ad Altare*, aliique rerum liturgicarum diligentes tractatores.

universalis consuetudo etiam in posterum servaretur.

471. Resp., ut ex dictis superius patet, numquam fuisse hanc consuetudinem ita universalem, & constante, ut nulla contraria exceptio fieret, tum ratione infirmorum, tum ratione infantium, tum aliis de causis, quin tamen illi, qui sola specie panis contenti esse debebant, ulla moverent querelas; rursus communionem calicis versus saeculum XIII. seism, ac sensim cessasse, fortasse quia aucto fidelium numero, auctaque communione frequentia augebantur hujus consuetudinis incommoda. Ecclesia tamen illa numquam aliquo positivo decreto abrogaverat, donec Sæc. XV. in eunte homines inquieti, novarumque rerum cupido dogmatizare cœperunt, Ecclesiam in re gravissima errare, & singulos Christifideles ex divino præcepto ad Calixtinam communionem teneri, quorum temerariam præsumptionem necesse fuit solemnis definitionibus coercere, ut factum est in Conciliis Constantiensi, Basileensi, & Tridentino.

472. Neque vero curiosius exposcendas sunt hujus mutationis causæ, quas Ecclesia mater filiis suis reddere non tenetur, sed quantum ex disputationibus habitis colligere possumus, haec fuerunt: primo periculum, ne sanguinis gntæ effundantur cum magna augustissimi Sacramenti irreverentia; cum illas iterum colligere, quemadmodum facile colliguntur particulae, aut earum fragmenta, impossibile sit: secundo nausea aliquorum, cum cogarentur eidem calici labia admovere, vel eodem siphunculo uti: tertio penuria vini in multis provinciis, & regnis præsertim septentrionalibus, ubi nonnisi magnis sumptibus acquiri potest: quarto difficultas servandi vinum consecratum pro infirmis, ne acescat, & difficultas etiam illud defendi ad domos infirmorum, quæ aliquando ab Ecclesia non parum distant: demum protervia hereticorum, qui Ecclesiæ matris leges præscribere audent, aut ei insultare, quasi leges a Christo præscriptas vel ignoret, vel violare præsumat. Hastaen, aut alias causas non allegavit Synodus Trid., sed solum can. 2. ita definit: „Si quis dixerit, S. Ecclesiam Catholicam non justis causis, & rationibus adductam fuisse, ut laicos, atque etiam Clericos non confidentes sub panis tantummodo specie communicarent, aut in eo errasse, anathema sit“.

473. Inst. secundo. Denegare fidelibus calicem est eos privare ea gratia, quæ huic parti Sacramenti adnexa est, & confortur communicantibus sub utraque specie. Hinc, ut Rainaldus refert ad ann. 1544. num. 62., Clemens VI. Ducibus Normaniæ, & Bargundiæ, Philippo Regi Francorum, ejusque uxori, aliisque indulxit, ut communionem

sub specie viui reciperen, utique ad uberioris gratiæ augmentum; quod privilegium alii etiam concessum scimus (a).

474. Resp. cum Synodo Trid. Sess. XXI. cap. 5. „fatendum esse, etiam sub altera tantum specie totum, atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi; ac propterea quod ad frumentum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solam accipiunt“. Et multo ante Synodum Trid. S. Thomas 5. P. qu. 80. art. 12. ad 3., hanc objectionem ita diluerat: „Potest a populo corpus sine sangue sumi; nec exinde sequitur aliquod detrimentum, quia Sacerdos in persona omnium sanguinem offert, & sumit, & sub utraque specie totus Christus continetur“. An autem recipientibus Sacramentum sub utraque specie plus gratiæ conferatur ex opere operato, disputant Theologi, salva fide, cum Synodus Tridentina eam controversiam finire noluerit.

475. Probabilius tamen videtur, posse quidem in sumptione calicis gratiæ augmentum haberi ex opere operantis, propter maiorem erga tantum Sacramentum devotionem; quemadmodum aliquod gratiæ augmentum haberet Sacerdos, si peracta sua communione sumens particulæ ex aliorum communione residuas, novos, & ferventiores erga tantum Sacramentum reverentias, ac pietatis actus elicaret; non tamen ex opere operato, quia virtus, & efficacia hujus Sacramenti dependet a divinitate, quæ est carni, & sanguine Jesu Christi hypostaticæ unita; adeo ut si sola caro sine sanguine esset in specie panis, separata ab anima, & sanguine, ut fuit in triduo mortis, eaudem prorsus haberet vim nos sanctificandi, quam nunc habet conjuncta sanguini, & animæ, nempe propter iudissolubilem unionem hypostaticam cum Verbo divino. Quamobrem a Clein. VI. verba, si vera sunt, intelligi oportet de aliquo gratiæ augmento ex opere operantis, non ex opere operato. Cum autem possint fideles hoc augmentum gratiæ alii piis operibus obtinere, potuit Ecclesia justis de causis, & sine ullo laicorum detimento usum calicis ipsis denegare.

476. Inst. tertio. Saltem mutilatio calicis adimit fidelibus partem consolationis spiritualis, ad quod ostendendum Lutherus hac gradatione utebatur: „Mandatum Christi in sacra Cœna complebitur calice: calix continet vinum: vinum exhibet Christi sanguinem: sanguis Christi complebitur novum testamentum, quia est novi testamenti sanguis: novum testamentum continent remissionem peccatorum: remissio peccatorum conjuncta est cum gratia Dei, in qua sum-

(a) Nempe Regibus Galliæ in solemnis ipsorum inauguratione, Diacono & Subdiacono Ecclesiæ S. Dionysii prope Parisios in Dominicis & Festis solemnibus, Ministeris altaris apud Cluniacum diebus festis, ac deinde Rom. Pontifice solemniter celebrantè, Diaconus & Sub-

diaconus sub utraque specie communicant. Quamquam enim ante Synodum Constantiensem nullum esset Ecclesiæ decretum communionem calicis prohibens, consuetudo tamen viui legis obiebat, a qua aliquos excludere, Pontifices æquum esse putarunt.

, summa est Christi fidelium consolatio". Reipsa hanc consolationem non solum haeretici Hussite, sed multi etiam pii, ac devoti fideles suminopere exoptabant, atque ardenter petebant, ut vener. Gerson in Tract. *De Commun. Laicorum*, Georgius Cassander in *Consul.* *De Commun. sub utraque specie*, aliqui docit, & orthodoxi Theologi (a).

477. Resp., quidquid senserint aliqui privati Theologi, Ecclesiam didicisse experientia, hanc concessionem, quae semel, & iterum facta fuit, etiam cum illis cautelis, quae videbantur abusibus impediendis admodum opportunae, plus detrimenti, quam emolumenti attulisse; unde satius existimatum est eamdem concessionem revocare. Sane qui solo spiritualis consolationis, uberiorisque gratiae desiderio calicem postulabant, facile potuerunt idipsum obtinere aut frequentius ad panem Eucharisticum accedendo, aut ferventius orando, aut debitae, prompteque obedientiae merito. Aliud est autem, hoc privilegium quibusdam singularibus personis elargiri, aliud integris nationibus: in primis enim facilius est, quam in secundis gliscentes abusus impellire, aut resecare. Sed optimum est, hujus, ac similium rerum iudicium Ecclesiae matri relinquere, quam peculari Spiritus Sancti ope dirigi, certum est.

Quæres, an Christus sumpserit suum corpus, & suum sanguinem?

478. Resp., affirmative, cum S. Thoma 3. P. q. 81. art. 1., qui id probat primo auctoritate S. Hieronymi in epist. ad Hedibiam qu. 11. dicentis: *Dominus Jesus Christus ipse conviva, & convivium, ipse comedens, & qui comeditur*. Hac præmissa auctoritate S. Doctor oppositam quorundam opinionem refellit: „quia Christus ea, quæ ab aliis observanda instituit, ipse primitus observavit. Unde & ipse prius baptizari voluit, quam aliis baptismum imponeret, secundum illud Act. I. 1. Cœpit Jesus facere, & docere. Unde & primo ipse corpus suum, & sanguinem

, sumpsit, & postea discipulis sumendum tradidit". Et in resp. ad 1. subdit: „In Evangelii līis legitur, quod Christus accepit panem, & calicem. Non est autem intelligendum, quod accepit solum in manibus, ut quidam dicunt, sed eo modo accepit, quo aliis accipientium tradidit; unde cum discipulis dixerit, *accipite, & come lite, & iterum, accipite, bibite*, intelligendum est, quod ipse accipiens comedederit, & hiberit”.

479. Postea ad 2. præoccupavit illam, quam postea excitarunt Sacramentarii objectionem, quomodo scilicet potuerit corpus Christi esse in manibus, in ore, & in ventre ejusdem Christi, inquiens: „Christus, secundum quod est sub hoc Sacramento, comparatur ad locum, non secundum proprias dimensiones, sed secundum dimensiones specierum Sacramentalium, ita quod in quocumque loco, ubi sunt illæ species, est ipse Christus: & quia species illæ potuerunt esse in manibus, & in ore Christi, ipse totus Christus potuit esse in suis manibus, & in suo ore”.

C A P U T IX.

De Eucharistia, prout est novæ legis Sacrificium.

580. Multas hactenus, Deo dante, superavimus difficultates agentes de Eucharistia, prout est novæ legis Sacramentum; nunc aliæ nobis sese offerunt acturis de eadem Eucharistia, prout est novæ legis sacrificium; quod proterve negant tam Sacramentarii, quam Lutherani (b). Ut autem quæ dicturi sumus, clara in luce ponantur, nonnulla de sacrificii nomine, ac natura præmittenda sunt.

481. Nomen sacrificii, observante S. Thoma 2. 2. quæst. 85. art. 5. ad 5., desumptum est ex hoc, quod homo facit aliquid sacrum; unde gene-

(a) Hæc testimonia Catholicorum pro calicis restituitione studiose collegunt & ediderunt Protestantes, ac praecipue Georg. Callixtus in Tract. *De Commun. sub utr. specie*. Due orationes Andreæ Dndlitii Episcopi Tininiensis in Conc. Trid. habitæ, una cum litteris Ferdinandi Imp., & Alberti Bavariae Ducis ad Pinn IV. editæ fuernæ Oſenbachii anno 1610. Quæ Cassander ex nimio haereticos reconciliandi zelo in sua Consultatione proposuit, non omnia probari potuerunt; immo ejus opera Romæ prohibita fuere anno 1617.

(b) Omnes haeretici, qui realem Christi præsentiam in Eucharistia inficiantur, consequenter negant, Missam esse vere, & proprie novæ legis sacrificium, ac propterea ubique Missam abrogarunt, substituta corona Dominica, quæ a nostra Missa adhuc distat. Dico vere, & proprie; neque enim dubitant sacram cœnam nomine sacrificii appellare. Mirandum est, etiam Lutheranos, qui realiem Christi præsentiam in Sacramento Eucharistiae agnoscere se profitentur, nolle tamen veram sacrificii rationem in eadem Eucharistia consi-

teri. In Confessione August. postquam dixissent, unicum tantum in mundo fuisse sacrificium propitiatorium, mortem videlicet Christi, ita pergunt: *Nanci reliqua sunt sacrificia ἔχαριστικά, que vocantur sacrificia laudis, prædicatio Evangelii, fides, invocatio, gratiarum actio, confessio, afflictiones Sanctorum, immo omnia bona opera Sanctorum ...* Et talia sunt sacrificia novi testamenti, sicut docet Petrus prima Epistola II. Lutherus contra Missam petulantissime debacchatus est, eam vocans abominationem, immo addens, *se supra omnes abominationes habere Missam, & nihil magis dolere, quam quod per annos 15. Missas celebraverit more Catholicorum*. Ita in Fidei Confess. quanam edidit anno 1528. He consuete erant Ecclesiam lazerandi formulæ, quas Lutero Satanus suggerebat; hunc enim magistrum appellare non erubescet, immo Satanam magis sibi contubernalem esse dicebat, quam suam Catharinam, quam Deo raptam uxoris loco habebat.

neratum significat omne opus bonum, quod ad Dei cultum cum internum, tum externum pertinet. Sic P. L. dicitur: *Sacrificium Deo spiritus contributatus, & XLIX. Inimola Deo sacrificium laulis.* Quapropter idem Angelicus 5. P. q. 22. art. 2. optime concludit, *omne illud, quod Deo exhibetur, ad hoc quod spiritus hominis feratur in Deum, posse dici sacrificium.*

482. Proprie autem, subdit Angelicus cit. qu. 85. art. 5. sacrificia dicuntur, quando circa res oblatas aliquil sit, sicut quod animalia occulabantur, & comburebantur; quod panis frangitur, & comeditur, & benedicitur ... Oblatio autem directe dicitur, cum Deo aliquil offertur, etiavni nihil circa ipsum fiat: sicut dicuntur offerri denarii, vel panes in altari, circa quos nihil sit: unde omne sacrificium est oblatione, sed non concertitur. Ex his, aliisque, quae S. Thomas de sacrificiis tradit, sacrificium definiri a Theologis solet: *Oblatio externa rei sensibilis facta Deo a legitimo ministro, cum ejusdem rei mutatione, in testimonium supremi illius dominii.*

483. Ex hac definitione communiter probata patet, quinque conditiones ad sacrificium proprie suumptum requiri: primo, ut habeat materiam externam, & sensibilem, cum sacrificium pertineat ad cultum Dei externum, de quo nos egimus T. I. Diss. cap. 2.: secundo, ut fiat Deo; sicut enim, inquit Angelicus cit. q. 85. art. 2., soli Deo summo debemus sacrificium spirituale offerre, ita etiam soli ei debemus offerre exteriora beneficia: tertio, ut fiat a legitimo ministro, quem inferius ostendemus esse solum Sacerdotem: quarto, ut aliqua fiat rei oblatæ mutatio; per hanc enim mutationem sacrificium distinguitur a simplici oblatione, ut mos dicebamus cum S. Thoma: postremo, ut sit protestatio quædam supremi dominii Dei in omnes suas creaturas; ut quædam lumen, inquit Angelicus 2. 2. q. 85. art. 1., dominis temporalibus aliqua offeruntur in recognitionem dominii, ita etiam Deo, tamquam supremo omnium Domino, quasdam sensibiles res in signum debitæ subjectionis, & honoris offeramus. Vid. etiam 1. 2. qu. 102. art. 5., ubi diversa sacrificiorum genera in lege veteri distinguit, & expedit (a).

(a) Admitti non possunt, utpote minus proprie & imperfectæ definitiones sacrificii ab hereticis traditæ, ut illa Phil. Melanchthonis in *Apologia Confessionis Augustanea* tit. de Missa, quod sit ceremonia, vel opus, quod nos Deo reddimus, ut eum honore afficiamus; vel illa Calvini Lib. IV. Inst. cap. 18. §. 13. asserentis, perpetuo Scriptura usu sacrificium appellari, quod Graeci nunc θυσίαν, nunc προσφέρειν, nunc τελετὴν dicunt; quod generaliter acceptum complectitur quidquid omnino Deo offerretur. Imperfectæ sunt haec definitiones, eoque tendunt, ut unne verum sacrificium a lege nova excludant; possunt enim convenire illis oblationibus, quæ a quolibet fidi, etiam non Sacerdote, fieri solent, quæ tamen a veris sacrificiis longe distant.

484. Ut autem hanc breven sacrificii definitionem sacrificio Eucharistie; quod unicum est in lege nova, & *Missa* communiter vocatur (b), convenire ostendamus, illudque recte, & sancte in Ecclesia Catholica juxta inconcessam, & firmissimam Synodi Tridentinae doctrinam Deo offerri, duce erunt propositiones distinguendæ, quarum prima est.

PROPOSITIO I.

Eucharistia a Jesu Christo instituta fuit, non solum ut Sacramentum, sed etiam ut verum, & proprium novæ legis Sacrificium.

485. Prob. primo ex S. Paulo, qui 1. Corinth. X. 18. seq. agens de sacrificiis Gentilium, & de nostro Eucharistico, inquit: *Nonne qui celunt hostias, participes sunt altaris? Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Quis hic non videat, a S. Paulo inslandis gentilium sacrificiis Christianorum sacrificia opponi? sacrilegis ipsorum hostiis participationem, ac communicationem corporis, ac sanguinis Christi? tum denique sacram nostram mensam profanis idolorum altaribus? Unde sequitur, Eucharistiam a Paulo fuisse creditam verum novæ legis sacrificium, quemadmodum Gentiles vera sacrificia se dæmonibus offerre putabant. Ita hunc Paulinum locum intellexerunt Tridentini Patres Sess. XXII. cap. 1., scilicet Apostolum docuisse, non posse eos, qui participationem mensæ dæmoniorum polluti sunt, mensæ Domini participes fieri, per mensam utробique altare intelligentio, in quo solent sacrificia offerri. Alia novi testamenti loca, quibus Eucharistici sacrificii memoria habetur, colligit diligentissime Estius in IV. Dist. 12. §. 11.

486. Ulterius, non obscuram sacrificii Eucharistici ab Apostolis oblati mentionem facit S. Lucas Act. XIII. 2. de Apostolis, ac Discipulis inquiens: *Ministrantibus autem illis Domino (græce κριτεργούσι τοις sacrificiantibus, quomodo vertit Erasinus) & jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus*

(b) Non est omnino facile, sed neque necessarium, originem hujus vocabuli *Missa* determinare, dissidentibus inter se harum rerum peritis. Neque uno hoc nomine, sed multis aliis invenimus, hoc sacrosanctum sacrificium a veteribus appellatum, quæ diligenter collegerunt Jo. Bapt. Gasalins *De profanis, & sacris veterum ritibus* P. III. cap. 9., Joan. Card. Bona Lib. I. *De rebus liturgicis* cap. 2. & seq., Venet. Bellarminus Lib. V. *De Euchar.* cap. 1., noster P. Ben. Dronven *De re Sacrament.* Lib. V. q. 4. cap. 3., & ceteri, qui has materias copiose tractarunt, ut nos ab hoc labore levarent. Nos hoc vocabulum sumimus pro actione illa sacra, qua a Sacerdote conficitur Eucharistia, una cumque ejus nominis origo repetatur.

ctus &c. Huc quoque spectare videntur ea loca, in quibus Apostoli, & sudeles congregati dicuntur ad fractionem panis, ut Act. II., & XX.; nomine enim fractionis panis sacrificium Eucharisticum venit (a).

487. Conferim, primo hoc nostrum argumentum ex Scripturis de promptum ex eodem Apostolo Paullo, qui in epist. ad Hebr. V. 6. de Christo interpretatur ea verba Ps. CIX. *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Hic autem Rex Salem Abraham revertenti a cæde Chodrlahomor, & quinque Regum, protulit panem, & cibum, utique in sacrificium Deo pro reportata victoria; erat enim Sacerdos Dei altissimi, ut dicitur Gen. XIV. 18. Hoc autem sacrificium Melchisedech panis, & vini manifestissima figura fuit illius sacrificii, quod in pane, & vino Christus Sacerdos secundum ordinem Melchisedech in nova lege instituit. Hoc unanimi concordia agnoverunt sancti Patres, quorum testimonia copiosissime collecta fuere a Nat. Alexandro in *Hist. Vet. test.* Dissert. III. in III. Mundi ætatem Prop. IV. Nobis sufficiat unus S. Martyr Cyprianus, qui epist. LXIII. In Sacerdote Melchisedech, inquit, *Sacrificii dominici Sacramentum præfiguratum videmus.... Fuit autem Sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham.... Nam quis magis Sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Jesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, iest panem, & vinum, suum scilicet corpus, & sanguinem?* Et paulo post declarat, hoc idem sacrificium offerri a quolibet Sacerdote, qui vice Christi vere fungitur, qui id, quod Christus fecit, imitatur, & sacrificium verum, & plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri &c., quibus verbis nihil luculentius, & efficacius afferri potest ad nostrum argumentum confirmandum.

488. Neque audiendus est Calvinus, qui contendit, a Melchisedech panem, & vinum nullatenus fuisse Deo, sed tantummodo Abrahæno oblatum, ad ipsius, quoque milites lassos ex itinere, & prælio reficiendos, ac propterea Scripturam non dicere, Melchisedechum obtulisse, sed protulisse paneum, & vinum, ut nulla ibi sit sacrificii umbra. Et si oblatio Melchisedechi, subdit Calvinus, sacrificii Missalis figura esset, an Apostolus Paulus in epist. ad Hebreos id notare præterinisset?

489. Sed vani hi sunt cavilli, quibus satis est set opponere supra allatam S. Cypriani interpretationem, quæ pene communis est apud sanctos Patres. Neque vero probari potest, panem, & vinum fuisse a Melchisedech tantummodo in refectione militum prolatum, non autem simul et-

iam Deo oblatum in sacrificium Eucharisticum pro reportata victoria. Ulterius, sacrificium manifeste indicat illa causalis apposita: *erat enim Sacerdos Dei altissimi;* quæ causalis omnino inepta esset, si non Deo, sed soluminodo Abrahæmo, paneum, & viuum obtulisset. Id quoque indicat eamicum ejusdem Melchisedech *Deo excello*, quo protegente Abraham hostes devicerat: unde etiam illi, ut Sacerdoti, Abraham de *lū decimas de omnibus*. Quod antea noster vulgatus Interpres dicit *protulisse*, nihil officit, cum facile intelligi possit, Melchisedech protulisse panes, tam ad epulam, quam ad sacrificium; antiqua tamen versio habebat *obtulit*. Nec etiam officit, quod S. Paulus ad Hebr. VII. duntaxat *benedictionis*, & *sacerdotii* Melchisedech, non autem sacrificii mentionem faciat, quia illi propositum tantummodo erat de Christi sacerdotio secundum ordinem Melchisedech cum Hebreis disserere; nec videbatur expediens tunc temporis, secretissimum Eucharistiæ mysterium illis apertos reserare.

490. Confirmatur secundo ex celebri vaticinio Malachiæ I. 10, seq. ubi Dominus exercituun dicit Hebreis: *Munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offeretur nomini meo oblatio mundi, quia magnum est nomen meum in gentibus.* Jam vero cum Deus hic opponat sacrificium novum veteribus, quæ reprobavit, non potest vaticinium intelligi de sacrificio minus proprie sumpto, scilicet de interno, & spirituali sacrificio, quod nec novum erat, nec unquam a Deo rejectum: debet ergo intelligi de vero, & externo sacrificio, quod unicum est in lege evangelica, & quod in omni loco Deo offertur, scilicet de Eucharistia. Ulterius prædictit Deus ore Prophetæ, hauc oblationem futuram mundam; hoc autem soli convenit Eucharistiæ, quæ, ut bene advertit Synodus Trident. Sess. XXII. cap. I., nulla indignitate, aut malitia offerentium inquirari potest, scilicet propter divinæ hostiæ essentialiæ sanctitatem, cum cetera omnia sacrificia, sive externa, sive interna, semper fuerint, & adhuc sint, ac semper erunt aliqua imperfectionis sorde immunda; quod Deus ore Prophetarum sæpius objicit.

491. Utrunque locum conjungens S. Augustinus Lib. XVIII. *De civ. Dei* cap. 55. sic convincebatur pericaces Judæos: „ Malachias prophetans „ Ecclesiam, quam per Christum cernimus pro „ pagatam. Judæis apertissime dicit ex persona „ Dei: *Non est mihi voluntas in vobis, & mutatus &c.* Hoc sacrificium per sacerdotium Christi „ scilicet

(a) Quo primum tempore, & quo loco cœperint Apostoli Missam celebrare, ignoratur, silentibus sacris oraculis, ac vetustioribus Patribus. Statim post Christi resurrectionem id eos fecisse, nonnullis conjecturis probare nititur Theoph. Raynaudus *De prima Miss-*

Gazzaniga Theol. Tom. IX.

sa sect. I. c. 2. Aliis probabilius videtur nonnisi post illapsum Spiritus Sancti in ipso cœnaculo suis pri- main Missam celebratam, & quidem a Sancto Petro Apostolorum principe.

, sti secundum ordinem Melchisedech , cum in o-
,, inni loco a solis ortu usque ad occasum , Deo
,, jam videamus offerri , sacrificium autem Judæo-
,, rum cessasse , negare non possint : quid ad-
,, hoc expectant alium Christum &c.”? Nec o-
best , Augustinum Lib. II. cont. epist. Petilian. c.
86., aut quosdam alios Patres aliquando hoc Ma-
lachiæ vaticinium interpretari de sacrificio laudis .
Nam ista interpretatio propria nou est , nec aliam
excludit , qua proprie hoc vaticinium nouissimi de
sacrificio Eucharistico intelligi potest .

492. Hæc , aliaque sacr. Script. oracula quam-
quam satis aperta sint , ac perspicua , majorem ta-
men lucem mutuantur ex perpetua sanct. Patrum
traditione , quam ad explicandum germanum di-
vini verbi sensum , sin minus necessariam , sal-
teat perutilem esse , ipsi adversarii fatentur . Ex
infinita autem , quæ supetit , veterum testimonio-
niorum congerie nouissimi pauca afferam , quæ so-
litō Sectariorum effugio (quod scilicet non de ve-
ro externo sacrificio , sed de internis precium obla-
tionibus intelligi debeant) eludi non possunt . Ne-
que etiam commemorabo *Acta passionis S. Andreæ* , in quibus apertissimum habetur sacrificii
Eucharistici testimonium , & quæ a multis Criticis
rejiciuntur , defenduntur tamen ut genuina a Nat.
Alexandro (a) .

495. S. Cyprianus epist. LXVIII. Christum Do-
minum , dicit , panem , & viuum , suum scilicet
corpus , & sanguinem , obtulisse inter cœnandum
ut Melchisedech typum adimpleret : utque san-
guinem Christi propinatum possemus bibere . Et
multis aliis in locis incruenti hujus sacrificii men-
tionem facit apertam .

494. S. Irenæus Lib. IV. adv. hær. cap. 17. a-
lias 52. allatum Malachiæ vaticinium ita commen-
tatur : *Manifestissime significans per hæc , quo-*
niam prior quidem populus cessabit offerre Deo ;
omni autem loco sacrificium offerretur ei , & hoc
purum &c. Et cap. seq. subdit : *Igitur Ecclesiæ*
oblatio , quam Dominus docuit offerri in univer-
so mundo , purum sacrificium reputatum est apud
Deum , & acceptum est ei. Quem S. Irenæi tex-
tum notis illustravit doctus P. Franc. Fevardentius
Ord. Minorit. in sua ipsius Operum editione , mul-
torum aliorum Patrum testimoniis allatis ; a qui-
bus exscribendis supersedeimus , ut breviores simus .

495. His omnibus accedit invictum illud argu-
mentum præscriptionis , quo superius ad proban-
dam realem Christi præsentiam in Eucharistia usi-
sumus ; provocando scilicet adversarios , ut nobis
aliqua exhibeant monumenta temporis , occasionis ,

(a) Lutherns aliis sincerior , hanc veterum Patrum traditionem inficiari non audebat ; sed ceteris omnibus multo audacior eam his petulantissimis verbis conte-
mnebat in Lib. adv. Regem Angliae : *Ultimo dicta Pa-*
trum inducit pro sacrificio Missarum statuendo , & ri-
det meam stultitiam , qui solus velim sapere pro omni-
bus. *Huic dico , confirmari hoc nomine meam senten-*

Auctorum , a quibus illa universalis doctrina , quæ ante ipsorum pseudo-reformationem in tota Eccle-
sia sine controversia vigebat , ortum duxerit , ut scilicet Eucharistia non solum haberetur ut Sacra-
mentum , corpus , & sanguinem D. N. J. C. in
se continens , sed etiam ut sacrificium , quod in
nova lege Deo immolatur . Quonobrem omnium
Novatorum ora iis verbis obstruere possumus , qui
bus Vener. Petrus Abbas Cluniensis Petrobusia-
norum ora obstruebat Epist. II. inquiens : „ Res-
pondet vobis , hostes Dei , Ecclesia Dei , se ne-
que absque sacrificio esse , nec illo suo sacri-
ficio aliquid aliud , quam corpus , & sanguinem
sui Redemptoris offerre . Offert quidem illa Do-
minino Deo suo sacrificium Deo spiritus contri-
bulati offert sacrificium justitiae offert sa-
crificium laudis sed longe acceptabilius of-
fert sacrificium , eum scilicet , qui juxta Apo-
stolorum per Spiritum sanctum semetipsum ob-
tulit immaculatam Deo , ut emundaret consciencias
nostras ab operibus mortuis , ad serviendum
Deo viventi : offert agnum Dei , qui tollit pec-
cata mundi offert ipsum pro seipsa : & quod
ille fecit semel moriendo , hoc illa facit sem-
per offerendo .”

496. Hæc sufficient , ut appareat , quo jure Sy-
nodus Trident. Sess. XXII. cap. 1. ita definierit :
„ Igitur Deus , & Dominus noster , etsi semel sei-
psum in ara crucis , morte intercedente , Deo
Patri oblaturus erat , ut æternam illic rede-
ptionem operaretur , quia tamen per mortem
sacerdotium ejus extingendum non erat , in
cœna novissima , qua nocte tradebatur , ut di-
lectæ sponsæ suæ Ecclesiæ visibile , sicut ho-
minum natura exigit , relinqueret sacrificium ,
quo cruentum illud semel in cruce peragendum
repræsentaretur , ejusque memoria in fine us-
que sæculi permaneret , Sacerdotem secun-
dum ordinem Melchisedech se in æternum con-
stitutum declarans , corpus , & sanguinem suum
sub speciebus panis , & vini Deo Patri oblatit
&c. “ Can. autem 1. eum anathemate perculit ,
qui dixerit , in Missa non offerri Deo verum ,
& proprium sacrificium , aut quod offerri non
sit aliud , quam nobis Christum ad manducan-
dum dari .”

497. Ob. primo ex sacris litteris . Christus Do-
minus a nova sua lege omne sacrificium externum
exclusit : notum est enim , quod dixit mulieri Sa-
maritanæ Jo. IV. 25.: *Venit hora , & nunc est ,*
quando veri adoratores adorabunt Patrem in
spiritu , & veritate .

498.

tiam : nam hoc est , quod dico , Thomisticos asinos ni-
hil habere , quod producant , nisi multitudinem homi-
num , & antiquum usum ; ego vero adversus dicta Pa-
trum , hominum , angelorum , dæmonum pono non anti-
quum usum , non multitudinem hominum , sed Majestatis
æterna verbum evangelicum .

498. Resp. (præter ei que diximus Tomo I. Dissert. II. n. 14.) his verbis noluisse Christum omnem extermum cultum a nova lege removere, sed solum voluisse ostendere hoc discrimen inter veterem, novamque legem; quod in veteri nonnisi in templo Jerusalem liebat Deo immolare materiales victimas, que veri sacrificii nonnisi umbrae erant, & figurae; in nova autem ubique locorum Deo offertur verum sacrificium, extermum illud quicem, sed quod invisibiliter hostiam continet, scilicet corpus, & sanguinem D. N. J. C.

499. Inst. primo. Ex aliis Scripturæ locis luceanter eruitur, sacrificium ipsi acceptum nonnisi internum, & spirituale esse debere, Psalmus XLIX. Deus ita testatur: *Sacrificium laudis honorificabit me;* & Eccles. XXXV. 2. seq. sacrificium salutare est attenuare mandatis, & discere ab omni iniquitate Qui facit misericordiam, offert sacrificium; & alia id genus, quæ saepè occuruntur.

500. Resp., hæc testimonia si quid valerent, probare etiam, nulla fuisse in vet. test. sacrificia. Sed Adversarii facile videbunt, nihil aliud voluisse Deum significare, nisi præter extermam sacrificiorum oblationem semper necessariam fuisse etiam internam, & spiritualem devotionem, & sacrificiis adjungendas esse alias virtutes, quarum exercitium Deus a suis cultoribus exigit.

501. Inst. secundo. In Eucharistie institutione, que legitor tum apud Evangelistas, tum apud S. Paulum, nihil prorsus habetur, quod indicet rationem sacrificii Deo oblati, sed tantummodo Sacramentum, quod nobis datur; & tamen nullus erat opportunior locus, quo Christi instituentis intentio declararetur.

502. Resp. primo, etiamsi nulla sacrificii expressa mentio in Eucharistie institutione habetur, satis esse, eam aliis in locis haberet. Immobetiam nullibi hæc mentio expressa fieret, nobis sufficeret sanct. Patrum traditio, atque universalis Ecclesiæ praxis, quæ non aliunde oriri potest, quam ex ipsa Jesu Christi institutione, atque doctrina. Verumtamen in iis Domini nostri verbis: *Hoc facite in meam commemorationem,* scilicet hoc ipsum, quod ego feci, facite etiam vos, habemus mandatum, ut quenadmodum ille corpus suum, & sanguinem Patri obtulit pro nostra salute, ita & Apostoli, eorumque successores ejusdem oblationis commemorationem faciant, eamque non unam, sed quæ magni illius sacrificii suo modo repetitio sit. Quamobrem in Canone Sacerdotes dicunt: *Unile & memores, Domine, nos servi tui, tam beatæ passionis Christi filii tui offerimus præclaræ majestati tuæ &c. (a).*

503. Inst. tertio. Sacrae litteræ nos docent,

Christum sacrificio mortis *sue* ita satisfecisse divinæ justitiae, ut nullo amplius opus sit sacrificio. Nam S. Paulus Hebr. X. 10. se p. de Christi sacrificio agens, *Sanctificati sumus, inquit, per oblationem corporis Jesu Christi semel.* Et omnis qui *leum Sacerdos præsto est quot die ministrans, & eas leum saepè offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata.* Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum selecta dexteram Dei Una enim oblatione consumavit in sempiternum sanctificatos.

504. Resp. cum S. Thoma 5. P. quæst. 83. art. 1. ad 1., Apostolum loqui de sacrificio Christi cruento, quod oblatum fuit in ara crucis; & quod cum infiniti valoris sit, nonnisi semel offerri debet. Hoc autem non excludit incruentum Missæ sacrificium, quod Christus instituit, & fieri præcepit in sui commemorationem. Porro incruenta illius sacrificii, quod Christus in cruce Deo Patri obtulit, repetitio facta a Sacerdotibus, totam efficaciam trahit a cruento illo sacrificio crucis: quamobrem vere Apostolus dixit. Christum una oblatione consummasse in sempiternum sanctificatos, seu sanctificandos. De tota hac difficultate, quam multis modis variant, atque objiciunt Calvinistæ, ac Lutherani, legendum consulo Melch. Canum Lib. XII. *De locis theol.* cap. 12., ubi de sacrificio altaris eleganter, ac copiose disserit.

505. Absit autem, ut vereamur, hoc incruento altaris sacrificio intolerabilem contumeliam Christo irrogari, ut furiose declamat Calvinus (Lib. IV. *Instit.* cap. 18.), quasi æterni Sacerdotii prærogativa illi abripiatur, dum alii Sacerdotes successores, & vicarii ipsi subrogantur. Hoc enim in Vet. Testam. idecirco fieri oportuisse observat, quia, ut inquit Apostolus laud. epist. cap. VII. 25., morte prohibebantur permanere, Christus autem manet in æternum.

506. Utilis enim hæc Calvini objectio in fumum abit, si tantummodo recordemur divini illius mandati: *Hoc facite in meam commemorationem.* Unde verius ipsi Sacramentarii magna Christum injuria afficiunt, dum hoc divinum præceptum tollunt, negantes posse sacrificium illud, quod ipse in novissima cœna Patri obtulit, Sacerdotibus Apostolorum (non Christi) successoribus in ipsis commemorationem fieri. Ubi etiam diligenter observandum est cum iuste. S. Thoma, post Augustinum, Chrysostomum, aliasque Patres, Sacerdotes sanctam, & divinam hostiam in nomine, & in persona æterni Sacerdotis Christi immolare; itaque quemadmodum in primo illo sacrificio item fuit Sacerdos, & hostia, ita in sacrificio altaris quodammodo idem est Sacerdos, &

(a) Narrat Pallavicinus, *Hist. Conc. Trident.* Lib. XVIII. cap. 8. seq., dum, multumque fuisse inter Patres disputatum, an decerni deberet, Christum in ultima cœna Corporis & Sanguinis sacrificium Patri ob-

& hostia. Quamobrem rectissime Patres Trid. Sess. XXII. can. 4. anathemate damnarunt, qui dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto per Missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari.

507. Multo futilior est altera Calvini accusatio, Missæ sacrificium Christi crucem, & passionem opprimere, & obruere, nam, inquit, aut Christi sacrificio, quod in cruce implevit, purgationis æternæ viam defuisse fatendum erit, aut uno semel sacrificio Christum in omnia sæcula defunctum esse. Hinc Apostolus Iud. cap. X. epist. ad Hebr. 16. subdit, acquisita semel peccatorum remissione, nullam amplius restare oblationem. Hoc & postrema sua voce Christus significavit, cum dixit: *Consummatum est.* Ita pergit Calvinus contra Missæ sacrificium debacchari.

508. Sed nihil facilius est, quam inanes has Calvini, ejusque Symmistarum declamationes refellere „Si enim agnus, inquit Melchior Canus, qui tollit peccata mundi, sine adjutrice, & socia causa ipse per se expiavit nostra delicta, baptisma tollatur, pœnitentia absit, sacerdotia silent, ministeria facessant, atque adeo omne salutis nostræ & Sacramentum removeantur, & instrumentum. Præceptum illud vanum sit: *Baptizate in nomine &c.*; gratia illa vana: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: inanis sermo ille: Pœnitentiam agite &c.*; sit denique ille falsus: *Silvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Quin etiam si ita libet, quia oravit pro nobis Christus, non oremus; quia jejunavit, non jejunemus; quia lacrymatus est, non ploremus sicut ergo compatimur, ut passionis ejus participes simus; ita etiam offerimus, ut oblationis ipsius partem capiamus.“ Ut huic retorsioni respondeant adversarii, ad illam Catholicorum doctrinam configere debebunt, ut nobiscum dicant, Christi passionem, & mortem, ultiote valoris infiniti, esse medium sufficientissimum ad omnia peccata delenda, & ad omnia gratiarum dona obtainenda, sed requiri ex parte nostra ejusdem medii usum. Christus, inquit S. Thomas 5. P. quæst. 49. art. 1. ad 5., sui passione nos a peccatis liberavit causaliter, idest instituens causam nostræ liberationis, ex qua possint quæcumque peccata quæcumque remitti, vel præterita, vel præsentia, vel futura; sicut si medicus faciat medicinam, ex qua possint quicunque morbi sanari etiam in futurum; & in resp. ad 4. Quia passio Christi, inquit, processit, ut causa quædam universalis remissionis peccatorum, necesse est, quod singulis adhibeatur ad deletionem propriorum

peccatorum; hoc autem fit per baptismum, & pœnitentiam, & alia Sacra menta, quæ habent virtutem ex passione Christi.

509. Inst. quarto. Idem Apostolus in eadem epist. ad Hebr. IX. 22. nos docet, quod sine sanguinis effusione non fit remissio: non ergo admitti potest distinctio sacrificii cruenti, & incruenti. Hoc patet etiam ex definitione sacrificii a nobis tradita; hæc inter alias ejus conditio est, ut fiat rei oblatæ immutatio, atque ita a simplici oblatione distinguatur sacrificium. In quo latine dicitur sacrificium, a Græcis appellatur Στοίχια, quod vocabulum edhiberi solet ad significandam rem sacram, quæ vel per sanguinem, vel per ignem, vel alio quovis modo Deo immolatur: unde Galvinus insulsa nobis objicit, si Christus singulis Missis sacrificatur, eum singulis momentis mille in locis crudeliter interfici oportere.

510. Resp., Apostolum ibi loqui de Vet. Test., in quo omnia pene in sanguine mundabantur; dicit autem pene, quia tunc etiam erant aliqua sacrificia incruenta, instituta non ad remissionem peccatorum, sed ad tollendam corporum, aut vestimentorum inmunditatem: ad remissionem enim peccatorum requirebatur sanguinis effusio, ad remissionem, inquam, legalem, quæ erat proprius illorum sacrificiorum effectus, de remissione enim culpæ dicit cap. seq. 4., impossibile esse, sanguine taurorum, & hircorum auferri peccata. Ex hoc autem inferri non potest, in novo testamento sacrificium incruentum pro peccatis immolari non posse, sicuti adversarii ipsi non inferrent, in baptismo non remitti peccata, quia nulla in illo fit sanguinis effusio, qualis fiebat in Circumcisione.

511. Mutatio autem illa, quæ tamquam conditio ponitur in definitione sacrificii, non est semper realis, sed sufficit, ut sit mystica, cuiusmodi fuit in sacrificio Melchisedech. Hæc porro mystica mutatio sine dubio habetur in sacrificio altaris, quando consecratur sanguis a corpore separatus, ut Christi passio, & mors mystice significetur. Addit S. Thomas 2. 2. quæst. 85. art. 5. ad 5., mutationem mysticam fieri, quando panis frangitur, & comeditur, & benedicitur. Quibus omnibus non occiditur a nobis Christus, ut Calvinus ineptissime cogitat, sed potius ejus occasio commemoratur. Ceterum cuiilibet compertum est, aliqua fuisse etiam in Vet. Test. sacrificia sine sanguine, ut illud panis, & vini, quod obtulit Melchisedech, & illud, quod in festo Pentecostes offerri præcipiebatur Levit. 17., & quo significatum fuisse corpus Christi observavit S. Thomas 2. 2. quæst. 102. art. 5. ad 12. (a).

512.

ad distributionem, cum fracta particula non distribuantur, sed sanguini conunsciantur; & sic a celebrante sumantur. Vid. Melch. Canus in resp. ad 4., & Estius ad Lib. IV. Dist. 12. §. 12., ubi bene observat, non unam, sed plures Sacerdotis actiones ad plenam hujus

(a) Negant aliqui, fractionem panis pertinere ad rationem sacrificii, cum sola distributionem Eucharistia signaret. Verumtamen præter allatam nostri S. Magistri anuctoritatem, manifestum est, illam hostię fractionem, quæ a Sacerdote fit, non esse institutam

512. Inst. quinto. Saltem ubi testamentum signatur, necessaria est effusio sanguinis, dicente Apostolo Hebr. IX. 16. *Ubi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris.* Cum ergo Eucharistia instituta sit, tamquam nuncum testamentum, si verum est sacrificium, deberet fieri cum imitatione reali, sive morte victimæ immolatae, quemadmodum factum est in vero sacrificio crucis; & cum hæc mors non habeatur, non potest Eucharistia vocari sacrificium.

515. Resp., id verissime dici ab Apostolo de sacrificio erento, quo Christus condidit, & signavit novum testamentum; sed idcirco non excludi aliquid sacrificium ineruentum, quod Christus instituit in commemorationem illius, in quo propterea non requiritur nisi immutatio mystica, & Sacramentalis.

514. Inst. sexto. Eucharistia est verum novæ legis Sacramentum: ergo simul esse non potest novæ legis sacrificium; hæc enim duo sibi ipsi oponuntur. Sacramentum quippe illud est, quo a Deo aliquid recipimus; sacrificium autem, quo aliquid Deo offertur.

515. Resp., minime repugnare, Eucharistiam sub diversa ratione esse simul Sacramentum, & sacrificium. Est Sacramentum, quando a fidelibus recipitur; & est Sacrificium, quando a Sacerdote in Missa Deo offertur, consecratur, & sumitur. *Voluit ergo Dominus, inquit Melchior Canus, ut quæ mensa est, ea sit nobis & altare, hoc est ut non modo conaremus, verum etiam sacrificaremus.* Quare idem instituit, ut esset simul & Sacramentum, & sacrificium, quorum alterum dominicæ cœnae, alterum dominicæ mortis esset symbolum.

516. Inst. septimo. Si Eucharistia esset verum sacrificium, vim haberet remittendi peccata: ad hoc enim sunt instituta sacrificia; eoque magis si Sacerdos, ut nos doceamus, Christi sumuni Sacerdotis nomine sacrificaret; Christus enim semper a Patre exauditur.

517. Resp., ad culpas expiandas instituta fuissent in novo fædere Sacraenta baptismi, & penitentiae, quæ tamen, sicut & alia Sacraenta, a Christi passione, & morte omnem suam vim, & efficaciam trahunt. Eucharistia autem instituta fuit, ut cibis, & potis, cuius soli vivi capaces sunt; ac propterea non nisi a justis, qui vivunt vita spirituali, sumi debet. Culpa tamen veniales,

incurrenti sacrificii confectionem concurrere. Non tamen omnes ita ad essentiam sacrificii pertinent, ut earum omissione eandem tollat, sicut de fractione hostie aperte docet Angelicus 3. P. qu. 83. art. 6. ad 6.

(a) Luthers videns, tam perspicua Patrum testimonia nulla posse explicacione eludi, gordiun hunc nondum audacter secavit, eadem omnino rejiciens, tamquam testimonia horinum, qui erraverint, & peccaverint: ita in Lib. *De abroganda Missa privata* inquiens: *Solent jactare Patres Patres, decreta decreta, Ecclesia Ecclesia, quoties nos a verbis Dei in ver-*

quibus etiam justi obnoxii sunt, delentur per Eucharistiam; & de his intelliguntur illæ preces Ecclesie: Sumpta Sacramenta omnia criminis nostra detergant. Synodus porro Trid. Sess. XXII. cap. 2, definit, etiam peccata ingentia per Eucharistiam deleri, quia hujus oblatione placatus Dominus gratiam, & donum penitentiae concedet.

518. Ob. secundo contra Patrum traditionem. Quæcumque allata sunt, aut affirri possunt SS. Patrum testimonia, ut evincatur, Missam esse verum novæ legis sacrificium, facile explicantur de sacrificio minus propriæ sumpto, quo sensu in sacris litteris saepè hoc nomen occurrit. Potissimum vero potuerunt Patres sacram cœnam nuncupare *sacrificium*, quia est commemoratione magni illius sacrificii, quod Christus semel pro nobis obulit; quo modo nominamus duos dies natalis, aut resurrectionis Christi, non quod tunc Christus nascatur, aut resurgat, sed quia tunc ipsius nativitas, aut resurrectione recolitur. Reipsa quædam sunt eorumdem Patrum loca, in quibus aperte declaratur, Eucharistiam non esse, nisi memoriam illius magni, & unici sacrificii, quod Christus in cruce pro nostra redēptione obulit. Sie expresse S. Jo. Chrysostomus Hom. XVII. in Epist. ad Hebreos, ubi explicans ea verba cap. X. 12. *unam pro peccatis offerens hostiam &c.*, inquit: *Qui. vero? Annor nos quotidie offerimus?* Offerimus quidem, sed ejus mortem revocamus in memoriam, & ipsa una est, non multæ, quoniam semel fuit oblatus. Eademque fere habet S. Augustinus Epist. XCVIII. ad Bonifacium, & in Psal. XL., qui eterque locus citatur a Gratiano *De Consecr. Dist. 2.*

519. Resp., quædam esse veterum Patrum testimonia, quæ nulla vi trahi possunt ad sensum metaphoricum, quem Novatores ad obscurandum hanc veritatem excogitarunt, ut ea, quibus hoc sacrificium Missæ præfigoratum dixerunt in sacrificio Melchisedech, aut prænunciatum verbis Malachiæ supra num. 445., & quod magis rei consistit, illa veterum Patrum testimonia in sensu vero, & proprio ab omnibus Ecclesiæ Pastoribus semper accepta fuerunt, & in sensu vero, & proprio fidelibus explicata, atque a cunctis intellecta, & credita, usque ad illam infelicem æatem, qua Ecclesiæ pseudo-reformatores omnia renovare, seu potius evertere præsumperunt (a).

520. Cum vero assertum Patres, sacrosanctum Mis-

ba hominum trahere conantur Nos quoque hic dicimus, & multo serius clamamus: Evangelium Evangelium, Christus Christus. Quasi vero sanctissimi illi Patres, & Doctores, & cum iis tota per 15. sæcula Ecclesia, a Christo, ejusque Evangelio turpiter & sacrilegio apostataverint, & soli Luthero, aliisque novatoribus Christus veritatis cognitionem reservaverit. Vnde intolerabilem & superhissimam præsumptionem! Quæ tamen apud imperium vulgus, Deo sic permittente, loco solidarum rationum plurimum valuit ad avitam religionem convellendam.

Missæ sacrificium non esse nisi memoriam sacrificii illius cruenti, quod Christus in cruce obtulit, nihil aliud significant, quam hoc Missæ sacrificium, quatumquam verum, & proprium, esse tamen incrementum, ac propterea solum commemorationem sacrificij cruenti; quale etiam fuit in cruentum illud sacrificium, quod Christus in cœna obtulit Patri, & ab Apostolis, eorumque successoribus Sacerdotibus offerendum præcepit.

521. Atque hoc ipsum disertissime docet Chrysostomus in Homilia objecta, ubi ita prosequitur, explicatus suam doctrinam exponus: *Ut ergo (Christus) multis in locis oblatus unum est corpus, & non multa corpora, ita etiam unum est sacrificium. Pontifex noster ille est, qui illam obtulit hostiam, quæ nos munlat: illam nunc quoque offerimus, quæ tunc fuit oblata, quæ non potest consumi ... Non aliam hostiam, sicut Pontifex (antiquæ legis) sed eamdem semper facimus, vel potius sacrificii facimus commemorationem.* Eni quomodo S. Pater aperte docet, Missæ sacrificium esse verum, & proprium, simul tamen recordationem illius magni sacrificij in cruce oblati, quod semper perdurat sua vi, & efficacia, quæ vis etiam in sacrificia nostra derivatur. Non minus aperte id tradit S. Augustinus pluribus in locis, ut in Lib. X. *De Civ. Dei* cap. 20. de Christo inquiens: *Per hoc & Sacerdos est, ipse offerens, & ipse oblatio. Cujus rei Sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiae sacrificium.* Item Lib. XVII. cap. 17. Sacerdotium, & sacrificium secundum ordinem Aaron cessasse dicit, & ubique offerri sub Sacerdote Christo, quod protulit Melchisedech.

522. Ob. ultimo. Si Christus hoc Eucharistiaæ sacrificium instituisset, proculdubio etiam ejus celebrandi formam præscripsisset, quonodo Deus in sacrificiis Vet. Test. præscripsit: certum est autem hujusmodi Missam celebrandi formam a Christo Domino præscriptam minime fuisse; omnes enim quotquot extant liturgiæ, homines habent auctores, & quidem Apostolis posteriores; quæ enim Apostolorum nomina præferunt, a sanioribus Cristicis ut apocryphæ rejiciuntur.

523. Resp., prout alias a nobis observatum est Dissert. I. n. 289., non omnia, quæ Christus fecit, dixit, & præcepit in Sacramentorum institutione, a sacris scriptoribus fuisse litteris mandata, sed multa majorum traditione ad nos usque pervenisse. Porro inter ea multa, quæ S. Basilus Lib. *De Spiritu sancto* cap. 27. a tacita, secretaque traditione repetit, hoc etiam de sacris

liturgiis respondit, inquiens: *Al eumelē profe-cto mo'um & qui initio certos Ecclesiae ritus præscripserunt Apostoli, & Patres, in occulto, silentioque mysteriis suam servavere dignitatem.* Diximus etiam alibi, & repetendum et st̄p̄ius, fuisse Ecclesiæ reliquam potestatem, ut in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret, vel mutaret, quæ suscipientium utilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate, magis expedire judicaret; ut Synodus Trid. declaravit Sess. XX. cap. 2. Jam vero ambigendum non est, ea omnia, quæ ad hujus Sacramenti, ac sacrificii substantiam pertinent, fuisse a Christo Domino determinata, sive in ipsa institutione, sive post resurrectionem, quando per 40. dies discipulis apparet, loquebatur de regno Dei, seu de spirituali Ecclesiæ regime. Hac potestate utens pia mater Ecclesia ritus quosdam instituit, ut eadem Sacrosancta Synodus declaravit Sess. XXIII. cap. 5., atque ita factum est, ut diversæ liturgiæ prodierint, in quibus tamen summa concordia inveniatur, quantum ad partes essentiales, & tota diversitas est in orationibus, cœremoniis, aliisque ritibus. De quibus ritibus, & cœremoniis dignus est, qui legatur noster Angelicus Praeceptor 3. P. quæst. 83. art. 4., præter alios multos, qui hanc spartam adornarunt.

PROPOSITIO II.

Sacrificium Eucharisticum est propitiatorium pro vivis, & defunctis.

524. Id definivit Concilium Trid. Sess. XXII. cap. 2. his verbis: *Et quoniam in divino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruento obtulit, docet S. Synodus, sacrificium istud vere propitiatorium esse Quare non solum pro fideliuum vivorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus, sed pro defunctis in Christo nondum ait plenum purgatis, rite, juxta Apostolorum traditionem, offertur.* Et can. 5. *Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantum esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium; vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis, & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit (a).*

525.

(a) Hæc definitio facta est ad condemnandum errorem Novatorum, qui nonen sacrificii aliquando Missæ, seu potius sacrae coruæ concedunt, quamquam in sensu minus proprio, sed postea acerrime pugnant contra illud nomen *Sacrificii propitiatorium*, quod Ecclesia Missæ convenire semper docuit, volentes, Eucharistiam esse purum Sacramentum, quod dumtaxat su-

525. Et quidem hoc esse omnibus sacrificiis proprium, ut sint propitiatoria, tradit Apostolus ad Hebr. V. 1. dicens: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis: unde postea insert, Christum seipsum obtulisse pro nostra redemptione, quia Sacerdos erat.*

526. Præterea ad hanc peccatorum remissionem se altaris sacrificium instituisse ipse Christus Dominus ostendit, quando Apostolis dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur Iucæ XXII. 19., & apud Paulum I. Corinth. XI. 24., quol pro vobis frangitur, græce κλύψεται; licet in nostro vulgato habeatur, quod pro vobis tradetur. De calice similiter Christus dixit apud Lucam: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur, græce ἐκρύψεται est effusus; quod tempus præteritum significat sacrificium sui sanguinis in ipsa cœna Patri oblatum in remissionem peccatorum. Ubi notandum est quoque, non dixisse Christum de corpore, quod vobis datur, sed quod pro vobis datur, & similiter de sanguine, ut intelligemus, hæc fuisse Deo oblatum in sacrificium pro nobis. Cum autem nostrum Missæ sacrificium nihil sit aliud, quam illius sacrificii repetitio, eadem hostia, atque idem æternus Sacerdos, cuius nostri Sacerdotes non sunt successores, sed ministri in ejus nomine offerentes, manifeste sequitur, Missæ sacrificium esse vere propitiatorium. Quam rationem allegat mox citata Synodus Trid. inquiens: *Una enim, eademque est hostia, idem nunc offerens Sacerdotum ministerio &c. Vid. Catechismus Rom. P. II. cap. 4. n. 76. seq.**

527. Præterea hæc veritas ex perpetua Ecclesiæ consuetudine invicta probatur. Nam primo omnes liturgiæ, quotquot extant, oblationem continent pro remissione peccatorum. Illa Jacobi, quæ antiquissima est, & probabiliter genuinus illius Apostoli fætus, ut multi opinantur, hæc habet: *Offerimus tibi incrumentum sacrificium pro peccatis nostris, & ignorantias populi. Longum esset alias in medium proferre. Omittere tamen non possumus duas liturgias Basiliæ, & Chrysotomi; in quarum prima hæc leguntur: Dignos effice nos, qui puro corde ... offeramus sacrificium hoc reverendum ad abolenda delicta nostra &c. In altera vero Iloneos redde ad inferenda tibi dona, & sacrificia pro peccatis nostris, & populi ignorantias.*

528. Secundo. Patres in eamdem sententiam conspirant, ut Origenes, qui Hom. XIII. in Levit. de Jesu Cristi commemoratione loquens, quam

facere jubemur in sacrificio Eucharistiae, *Ista est, inquit, commemoratio sola, quæ propitiū facit Deum hominibus. S. Cyrillus Catech. V. Mystagogica postquam Eucharistiam vocavit hostian propitiationis, subdit: Christum pro nostris peccatis immactatum offerimus, ut & nobis, & illis eum, qui benignissimus est, propitiū rellamus. Damascenus autem Lib. IV. De file orthol. cap. 15., postquam monnisset, hoc esse purum, & incruentum sacrificium, quol ab ortu solis usque ad occasum sibi oblatum iri, Dominus per Prophetam (Malachiam) dixit, subdit, nos per ipsum morbis, omnifariisque immissis calamitatibus expurgari.*

529. Nec minus diserte Patres latiui prædicant virtutem sacrificii Eucharistici ad remittenda nostra peccata. Nam S. Ambrosius Lib. I. De officiis cap. 48. Offert, inquit, Christus seipsum quasi Sacerdos (in Eucharistia), ut peccata nostra dimittat. S. Hieronymus in cap. I. Epist. ad Titum: *Si laicis, inquit, imperatur, ut propter orationem abstineant se ab uxori coitu, quid de Episcopo sentiendum est, qui quotilibet pro suis, populique peccatis illibatus Deo oblaturus est victimas? Ac denique S. Augustinus Quæst. LVII. in Levit. In multis, inquit, sacrificiis, quæ pro peccatis offerebantur, unum hoc nostrum sacrificium significatur, in quo vera fit remissio peccatorum.*

530. Jam vero hoc sacrificium non solum esse propitiatorium pro peccatis, sed etiam impetratorum aliarum gratiarum, iisdem momentis evincitur, scilicet auctoritate liturgiarum, in quibus sacrificium offerri dicitur, non solum pro culparum remissione, sed etiam pro spe salutis, & incolunitatis nostræ, pro pace, pro copia fructuum, & pro aliis temporalibus bonis. Audiatur Tertullianus, qui in Apologetico cap. 50. loquens de Christianis offerentibus optimum, & maiorem hostiam, nempe Eucharisticam, Nos, inquietabat, pro salute Imperatorum Deum invocamus æternum, Deum verum, & Deum vivum vitam illis prolixam, imperium securum, dominum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcumque hominis, & Cæsaris vota sunt. Et S. Cyrillus Jerosolym. Catech. V. Mystagogica: Postquam confectum est, inquit, illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus, super ipsa propitiacionis hostia, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro sociis, pro ægris, & afflictis, & in summa pro omnibus, qui emergent auxilio (a).

551.

(a) Inter multa miracula, quæ Sanct. Augustinus Lib. XXII. De Civ. Dei cap. 8. in confirmationem Christianæ religionis sua ætate facta recenset, hoc etiam narrat de viro Tribunitio Hesperio, qui cum domum suam spirituum malignorum vim noxiæ perpeti compertis-

set, rogavit Presbyteros, ut aliquis eorum illo pergeret, cuius orationibus cederent. Pererit unus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, ut cessaret illa vexatio. Deo protinus miserante cessavit. Non pauca hiujusmodi miracula catholice Eccle-

551. Denique cum s^ep^e laud. Synodo Trid. constitendum est, hoc sacrificium, non solum pro fidelium vivorum peccatis, p^oenit., satisfactionibus, & aliis necessitatibus, sed pro defunctis in Christo nondum ad plenum purgatis, rite, juxta Apostolorum traditionem, offerri; ad quod demonstrandum ea sufficient, quae de antiquissimo, & perpetuo Ecclesiæ usu offerendi pro animabus in Purgatorio detentis sacrificia demonstravimus, Tomo VII. Dissert. IV. art. 2. prop. 5.

552. Obijiciebat Lutherus olim, quod sicut baptismus unius non prodest alteri, ita Missa unius non potest aliis prodesse.

553. Ast hæc obiectio ex falsa ipsius opinione oriebatur, quod Missa non sit sacrificium, sed p^orum Sacramentum. S. Thomas 5. P. qu. 79. art. 7. „ Hoc Sacramentum, inquit, sumentibus qui deinde prodest, & per modum Sacramenti, & per modum sacrificii, quia pro omnibus sumentibus offertur; dicitur enim in canone Missæ: Quotquot ex hac altaris participatione sacro-sanctum Filii tui corpus, & sanguinem sum-pserimus, omni benedictione celesti, & gratia repleamur. Sed aliis, qui non sumunt, profecte per modum sacrificii, inquantum pro sumtate eorum offertur; unde & in canone Missæ dicitur: Memento Domine famulorum, famularumque tuarum, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt &c. Et utrumque modum proficiendi Dominus expressit, dicens Matt. XXVI. Qui pro vobis, scilicet sumentibus, & pro multis, scilicet aliis, effundetur in remissionem peccatorum”.

Quæres primo, quid de Missis privatis, ac de solitariis dicendum sit?

554. Resp., Missas privatas vocari, vel a loco, quia non publice in Ecclesia, sed in privatis oratoriis, vel sacellis; vel a tempore, quia non diebus festis, sed ferialibus; vel ab assistentibus, quia non nisi coram paucis, aut fortasse non nisi coram uno assistente celebrantur; vel deinceps quia nullus ex adstantibus in iis Sacramentaliter communicat. De his Missis ita statuit Synodus Trid. Sess. XXII. cap. 6.: Optaret quidem sacros. Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed Sacramentali etiam Eucharistice perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi hujus sacrificii fructus uberior proveniret. Nec tamen, si il non semper fiat, propterea Missas illas, in quibus solus Sacerdos Sacramentaliter communicat, ut privatas, & il-

licitas damnat, sed probat, atque adeo commendat. Siquidem illæ quoque Missæ vere communites censeri debent; partim quod in eis populus spiritu^mliter comunicet; partim vero, quod a publico Ecclesiæ ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.

555. Antiquum hunc morem esse celebrandi Missas privatas, colligitur ex miraculo mox relato a S. Augustino ad n. 550., nempe Missæ celebratæ in domo Hesperii ad reprimendam dæmonum vexationem, & ex pluribus aliis vetustissimis Ecclesiæ monumentis; inter quæ illud est memorandum, quod narrat Nicephorus Lib. VIII. Hist. cap. 51., S. Luciani, qui cum in carcere jaceret omustus catenis, nec stare, aut erigere se posset, supra pectus suum loco altaris sacrificavit. Et certe falluntur, qui cum Melanchthon in Apol. Confess. Augst. confidenter asserunt, ante S. Gregorium magnum Missas privatas non inveniti. In numero harum Missarum exempla summationem colligit doctissimus Card. Jo. Bona Lib. I. Rerum liturgic. cap. 15.; ubi etiam respondet objectioni ductæ ex celebri illa Seraphici S. Francisci epistola, qua suos Religiosos monebat, & hortabatur, ut una tantum Missa in die contenti essent, etiam si plures fuerint Sacerdotes.

556. Idem eminentissimus Scriptor cap. præc. observavit discrierne inter Missas privatas, & solitarias; quod scilicet Missæ solitariæ proprie illæ dicantur, quæ a solo Sacerdote, nomine praesente, & respondente, fiebant olim in Monasteriis; quod eis concessum fuisse ex indulgentia, scribit Odo Cameracensis in Expositione Canonis, ad illa verba: *Et omnium circumstantium &c.*, in quibus dicendis convertebant se ad Ecclesiam, dicentes, *se Ecclesiam in Ecclesia salutare*. Hoc autem privilegium postea sublatum fuit, & rejectæ ubique Missæ solitariæ. Immo apud Gratianum De Consecr. Dist. I. c. 61. hoc quoque statutum legitur, *ut nullus Presbyterorum Missarum solemnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus ipse tertius habeat*. Sed viget contraria usus, cum uno ministrante Missa celebretur (a).

Quæres secundo, an Sacerdotes celebrantes adstringantur omnino fidelibus penitentibus sacram communionem intra Missæ sacrificium porrigitere?

557. Resp. Controversia hæc ante non multos annos in nostra Italia excitata fuit, atque ad sup-

sæ dogma confirmant, sacrificium altaris esse proprium, & impetratorium.

(a) Præcipua ratio exigendi in celebratione Missæ plures respondentes desinebatur ex eo quod in plurali numero dicatur *Dominus vobiscum, Oremus &c.* Sed hanc rationem refutavit Petrus Dainiani in libro, cui titulum præfixit: *Dominus vobiscum*, ostendens etiam in privata recitatione officii dici solere plurali nume-

ro: *Venite adoremus, Oremus, Benedicamus Domino &c.* Ceterum de Missæ sacrificio legendus oinno est Nat. Alexander in Panoplia adv. Her. Sæc. XIII. & XIV. Dissert. XIII. De tota autem doctrina Eucharistiae multa pia, ac devota, ac simul erudita invenientur apud P. Fulg. Cuniliati Ord. Præd. in Opere Italico *Il Predicatore Eucaristico &c.* Vol. 2. in I. Ven. 1752.

premium Petri Cathedræ tribunal delata. Selebat in ea sapient. Pontifex Benedictus XIV., qui anno 1742. die 15. Nov. Const. edidit *Certiores effecti*, in qua primum retulit verba Synodi Trid. Sess. XXII. cap. 6. optantis, ut in singulis Missis fideles adstantes, non solum spirituali affectu, sed Sacramentali etiam Eucaristiae perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi hujus sacrificii fructus uberior proveniret; unde insit, nunquam vetuisse Ecclesiam, aut modo vetare, quin Sacerdos celebrans satisfaciat piæ, & justæ petitioni eorum, qui Missæ adstantes ad consortium admitti postulant ejusdem sacrificii, quod & ipsi pariter offerunt.

538. At quoniam, subdit prudentissimus Pontifex, in Ecclesia Christiana opus est, cuncta ordinata, & congruenter disponi, Pastores vigilatam, & curam suam conferent, ut ex una parte fideleum pietas minime fraudetur eo accessu, eaque participatione; ex alia vero ita utrumque sortiatur, quin ulla in laudabilibus aliis institutis oriatur perturbatio, unde facile confusio etiam, & scandalum orietur. Quare Pastores monere debent eosdem fideles, ut particeps esse cupientes sacrae mensæ (quod maximopere probavulum duximus) stuleant tempus, locum, & circumstantias nancisci, quibus & ipsi justorum rororum suorum compotes evulant, nec instituta illa pietatis impediant. Hisque pastorum suorum monitis fileles se se dociles præbentes cavebunt, ne sibi injuriam factam querantur, si quandoque pro tempore, loco & personis Episcopus minimum opportuorum censuerit, a Sacerdote celebrante Eucaristiam distribui iis qui adstant; quibus scilicet eo ipso tempore facilis, & obvia suppetit ratio al eamalem mensam accelerandi, pluribus aliis in locis cuivis instructam ...

(a) Harum duarum controversiarum, que quamvis diverse sint, disputantium tamen æstu simil mixtae fuerunt, nitidam, atque accuratam historiam nuper nobis dedit cl. D. Ben. Volpi in Opusci., cui titulus *Storia della celebre controv. di Crema sopra il pubblico diritto alla comunione Eucar. nella Messa*, Venezia 1792. in 8., ubi rem ab ovo repetens ea expavit, que cum Jos. Guerrero sub pontificatu Ludov. Galini (qui postea ad eminentissim. Purpuratorum Collégium electus fuit), deinde sub ejus successore Ant. Lombardi contigerunt; quemadmodum fuerit tanta controversia prima, & exigua origo; quosnam præcipios invenerit Guerrerus sui erroris patronos; quemadmodum hac causa fuerint scripta arabica; ac deinde quomodo de uno errore ad alium transitum fuerit, scilicet non licere extra Missam communionem ex particulis præconsecratis, nisi in casu summi necessitatis, qualis est communionis per modum viatici, distribuere; quo in errore defendendo dia pertinax fuit P. Mich. Nannaroni Dominicanus, qui tamen postea divini aspirante gratia solemnem edidit retractionem, & publica, iniunctorumque dubia exhibuit vere pœnitentia, & pietatis signi; ex quo tempore causa omnino finita videtur, non obstantibus quibusdam Scipionis Episcopi olim Pistoriensis inanibus conatibus.

Gazzaniga Theol. Tom. IX.

Sin autem illem fileles ita vnoniti importune insisterent pro recipienda Eucharistia in iis temporis, loci, & personarum circumstantiis, quas excipiendas censisset Episcopus, Ritualis Iomanus auctoritate etiam fretus, haec illorum petitio, utpote nec justa, nec rationabilis, contumaciam, ac refractorium animum demonstraret, cupidumque perturbationis, ac proinde minimocompositum Eucharistiae, qua par est, pietate percipendiæ.

Quæres tertio, an sacra fideleum communio fieri possit extra Missæ sacrificium ex particulis præconsecratis?

539. Resp. affirmative, si rationabilis adsit causa; secus, si non adsit: ita enim statuit Rituale Romanum: *Communio populi statim post communionem Sacerdotis celebrantis fieri debet, nisi quandoque ex rationabili causa post Missam sit faciens: cum orationes, quæ post communionem in Missa dicuntur, non solum ad Sacerdotem, sed etiam ad alios communicantes spectent: unde non desunt Theologi, qui eos culpæ reos omnino pronunciant, qui nulla habita ratione Ritualis Romani, sine gravi causa communionem extra Missæ sacrificium adstantibus ministrant. Sed aliqui pervicaciter contendunt plane divino præcepto id prohiberi, excepto casu communionis infirmorum, qui Missæ adstare nequeunt (a).*

Quæres quarto, qua lingua sit utendum in celebrazione Missæ (b)?

540. Resp., Synodus Trid. Sess. XXII. can. 9. anathemis perculit, qui dixerit, *lingua tantum vulgari Missam celebrari debere; & cap. 8. ita decrevit: Etsi Missa magnam contineat populi fidelis erulationem, non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur. Quinobrem retento ubique cujusque Ecclesie an-*

(b) Eminentiss. Card. Jo. Boni Lib. 1. *Rerum liturg. cap. 5. rejecta opinione Jo. Eckii, quod Missa non nisi hebraice usque ad tempora Adriani Imper. peracta fuerit, censem, Apostolos, eoruinque successores tribus dilectis fuisse usus, nempe Latina in toto Occidente, Graeca in Oriente, Jerosolymis vero Chaldaica. Huic doctissimo rerum liturgicarum scriptori contradixit alter in antiquis Ecclesiæ ritibus versatissimus, nempe Edin. Martene Lib. 1. *De ant. Eccl. ritibus cap. 3. art. 2.* contendens, aliquot argumentis, sive exemplis, demonstrari posse, alias etiam linguas in sacris liturgiis adulterias fuisse. Venerabilis autem Purpuratus vindicias contra Martenium egit Rob. Sala ejusdem Ordinis Cisterciensis in adnotationibus ad hoc ipsum cap. V. Ceterum negari non potest, variam fuisse Ecclesie pro diversitate circumstantiarum hac in parte disciplinam. Joannes VIII. Sclavus recente conversis indulxit, ut divina officia, & sacram liturgiam lingua Scavonica peragerent, in Epistola 247. ad Szentopolernum Comitem Moraviae; Gregorius vero VII. id negavit Urielso Bohemie Duci; & alter Gregorius, nempe XIII. in Bulla XCI. pro erectione Collegii Maronitarum in Urbe ipsis concessit, Missas, & cetera officia ecclesiastica idiomate Chaldaico, vel Arabico celebrate.*

antiquo, & a S. R. Ecclesia, omnium Ecclesiastarum matre, & magistra, probato ritu, ne oves Christi esuriant, neve parvuli panem petant, & non sit, qui frangat eis, mandat S. Synodus Pastoribus, & singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem, vel per se, vel per alios, ex iis, quae in Missa leguntur, aliquid exponant; atque inter cetera sanctissimi hujus sacrificii mysterium aliquod declarant, diebus praesertim dominicis, & festis. Quo decreto obviam itum est injustae Henrici VIII. Anglorum Regis, ac quorundam aliorum Novatorum petitioni de celebranda Missa idiomate vulgari, ut populus assistens posset verba liturgiae intelligere. Quesnellus renovavit Novatorum querelas in propos. 89. Eripere simplici populo hoc solatum jurigendi vocem suam voti totius Ecclesiae, est iusus contrarius praxi Apostolicæ, & intentioni Dei. Plura contra haec proscriptam sententiam in Gallia prodierunt opuscula, quæ simul collecta Clerus Gallicanus edi curavit Parisiis 1661.

541. Frustra autem opponitur Concilium IV. Later. ita cap. 9. præcipiens: Quoniam in plerisque partibus intra eandem civitatem, atque diœcetum permixti sunt populi diversarum linguarum, habentes sub una fide varios ritus, & mores, districte præcipimus, ut Pontifices ejusmodi cœtitum, sive diœcesium, provideant viros illo-neos, qui secundum diversitatem rituum, & linguarum divina officia illis celebrent &c.

542. Frustra, inquam. Neque enim mens fuit sacrosancti illius Concilii, ut ubique vulgari idiomatice res sacrae fierent, quemadmodum nostri Novatores contendunt; sed cum eo tempore multæ Orientales provinciæ, immo ipsius Orientalis Imperii sedes in potestatem Latinorum venissent, noluit sacrum Concilium illos populos adigere, ut relicta propria lingua, ac liturgia, se Latinis moribus, ac ritibus accommodarent; propterea jussit Pontificibus latinis, ut spirituali eorum populorum servitio idoneos Sacerdotes præficerent. De Latino autem idiomate in tota Ecclesia occidentali abollendo, ut hæretici vellent, illi Sancti Patres ne cogitarunt quidem: quapropter latine linguae usus in Hispania, Gallia, Germania, Pannonia, aliisque amplissimis regnis, & provinciis semper retentus est, usque ad illud lacrymabile tempus, quo pseudoreformatores non solum hanc salutarem disciplinam, verum etiam ipsa firmissima religionis dogmata evertere impie moliti sunt.

543. Placet autem hic aliqua exscribere, quæ laudatus (in not.) Card. pro defensione Trid. decreti summa eruditio attulit, ut probaret, non expedire, sacra mysteria linguis vernaculis cele-

brare, quia oportet easdem lingnas frequenter mutare. Fert hoc, inquit, rerum huminarum vicissitudo, ut linguae vulgares mutationibus subjectæ sint; vel quia corrumputur alterius nationis commercio, vel quia provinciæ in extra-neorum Principum dominium transeunt, qui proprias leges, & mores, & linguam in eas introducunt. Vetus Gallicorum lingua, qua uti solebant, priusquam regnum illud in provinciam a Romanis redigeretur, penitus obolta est. Sic etiam Hispani proprium amiserunt sermonem, cum potestati Romanorum subditi fuerunt. Veteres Francos, qui regnum in Galliis constituerunt, Germanicæ lingui locutos Beatus Rhenanus Lib. II. Rerum Germanicæ ostendit ex antiquissimo Colice Evangeliorum, quem Frisingæ se vidisse ait in linguam Francorum translatum, quæ eadem est, ac Germanicæ. Regiones quoque septentrionales a Romanis subiectæ latine loqui dicerunt, donec ipsa latini lingua interierit, & ex ejus corruptione in Italia, Gallia, & Hispania vulgares hodiernæ exortæ sunt. Eodem fato Greca, & Chaldaica extinctis, Turcica, Arabica, & aliae vulgares in plerisque regnis Orientalibus successerunt. Ut autem Religio a dversus hujusmodi mutationes inconcussa maneret, semper, & ubique orthologa Ecclesia vetus idiomata in divinis officiis retinuit, id exigente sacramentorum rerum dignitate, & maiestate, ut nihil in iis immutetur, nihilque extraneum, aut impurum in eas irrepat, & cetera, quæ doctissimis notis illustravit supra land. Robertus Sala. Vid. etiam, quæ nos diximus in super. Vol. Dissert. I. num. 551.

CAPUT POSTR.

De Eucharistiae conficiendæ, & dispensandæ Ministro.

544. Multa erudite, & solide tractat de ministro Eucharistiae noster Angelicus 5. P. qu. 82., ex quibus nos ea seligemus, quæ scitu magis necessaria videntur. Distinguere autem oportet ministrum conficiendum Eucharistiam ab eo, qui jam confectam aliis dispensat. De primo sit

PROPOSITIO I.

Minister conficiens Eucharistiam est solus Sacerdos (a).

545. Proh, primo ex sacris litteris. Quando Christus ministros conficiendæ Eucharistiae instituit, dicens: *Hoc facite in meam commemorationem,* cor-

Sacerdotibus improbis, eandem tribuentes laicos, dummodo probis. Horum errorem postea adoptarunt recen-tiores hæretici, potissimum Lutherani; quainvis no-lint, laicos passim, ac sine necessitate hoc ministro-

(a) Teste S. Irenæo Lib. I. cap. 9. Gnostici vel ipsis mulieribus potestatem conficiendæ Eucharistiae concelebant, ideoque de Pepysianis, & Collyridianis refert S. Epiphanius. Waldenses potestatem hanc adimabant

solos Apostolos allocutus est: ergo iis solis, eorumque successoribus, quales certe non sunt laici, aut Clerici nondum sacerdotio Ordine insigniti, potestatem contulit consecrandi Eucharistiam.

546. Prob. secundo ex Conciliis. Magna Synodus Nicæna can. 18. abusum alienbi gliscantem, quod Diaconi vel ipsis Presbyteris Eucharistiam ministrare auderent, his verbis sustulit: *Nec canon, nec consuetudo trahit, ut qui offerent potestatem non habent, ita, qui offerunt, dent Corpus Christi.* Concilium Luteran. IV. sub Innocentio III. celebr. clarius, & data opera hanc veritatem definit, ita statuens: *Hoc itaque Sacramentum nemo potest confidere, nisi Sacerdos, qui rite fuerit ordinatus secundum claves Ecclesiae.* Concilium Florentinum in decreto *Sacerdos, inquit, in persona Christi loquens hoc conficit Sacramentum.* Quæ preecedentium Synodorum decreta confirmavit Synodus Trident. Sess. XXII. can. 2., quo definitum fuit, Christum Dominum iis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem, instituisse Apostolos Sacerdotes, atque ordinasse, ut ipsi, aliquae Sacerdotes offerrent corpus, & sanguinem suum.* Et Sess. XIII. cap. 8. ita de Eucharistia dixerat: *In Sacramentali sumptione semper in Ecclesia Dei mos fuit, ut laici a Sacerdotibus communionem acciperent: Sacerdotes autem celebrantes seipso communicarent: qui mos, tamquam ex traditione Apostolica descendedens, jure ac merito retineri debet.*

547. S. Thomas 5. P. q. 82. art. 1. hac theologia ratione utitur: *Hoc Sacramentum est tantæ dignitatis, quod non conficitur, nisi in persona Christi.* Quicunque autem aliquis agit in persona alterius, oportet hoc fieri per potestatem ab illo concessum. Sicut autem baptizatio conceditur a Christo potestas sumendæ hoc Sacramentum, ita Sacerdoti, cum ordinatur, conferetur potestas hoc Sacramentum consecrandi in persona Christi. Per hoc enim ponitur in gratia eorum, quibus dictum est a Domino Lucæ XII. 19. Hoc facite in meam commemorationem.

PROPOSITIO II.

*Ad solum Sacerdotem proprie pertinet
Sacramenti Eucharistiae
dispensatio.*

548. Id probat Angelicus art. 5. triplici ex capite: primo, quia Sacerdos, ut mox dictum est, consecrat in persona Christi; ipse autem Christus, sicut consecravit corpus suum in cœna, ita & aliis sumendum dedit; unde sicut al. Sacerdotem pertinet consecratio corporis Christi, ita

rum munus assumere. Hugo Grotius in Libro anonymo Ainstel. editio anno 1633. *De corne administracione, ubi Pastores non sunt, docunt consecrandi omnini Sacramenti Christianis omnibus ius esse.* Unum con-

ad eum pertinet dispensatio. Secundo, quia Sacerdos constitutus melius inter Deum, & populum: unde sicut al. eum pertinet dona populi Deo offerre, ita al. eum pertinet bona sanctificata divinitus populo tradere. Tertio, qui in reverentiam hujus Saceramenti, a nulla re contingit, nisi consecrata: unde & corporale, & calix consecrantur, & similiter minus Sacerdotis, al. tangentium hoc Sacramentum: unde nulli alii tangere licet, nisi in necessitate, puta si calerent in terram, vel in aliquo alio necessitatis casu. Coherenter ad haec suam doctrinam idem Angelicus in devoto illo hymno, quem adoravat Ecclesia, ita de Christo canebat:

*Sic sacrificium istud instituit,
Cujus officium committi voluit
Solis Presbyteris, quibus sic congruit,
Ut sumant, & dent ceteris.*

549. In resp. tamen ad 1. concedit, id quoque posse competere Diacono, quia Diaconus, quasi propinquus Ordini sacerdotali aliquid participat de ejus officio, ut scilicet dispense sanguinem, non autem corpus, nisi in necessitate, jubente Episcopo, vel Presbytero. Reipsa Concilium Carthaginense IV. can. 58. Diaconus, inquit, presente Presbytero Eucharistiam Corporis Christi populo, si necessitas cogat, jussus eroget.

550. Contra primam propositionem objici solent verba Sacrae Scripturae, & Tertulliani, quibus videtur omnibus sacerdotibus dignitatem sacerdotalem esse tributam. Sed nos ea jampridem exposuimus in super. Vol. Dissert. II. cap. 1.

551. Obj. primo. S. Laurentius Diaconus S. Pontificem Xystum, cum ad martyrium pergeret, ita allocutus est: *Quo Sacerdos sancte, sine Diacono properas? Numquid sacrificium sine ministero offerre consueveras?* Qui l' ergo in me dispergit, Pater? Num degenerem probasti? Experire certe urum i longum ministrum elegeris, cui commisisti Dominicæ sanguinis consecrationem. Ita legitur apud S. Ambrosium Lib. I. *De officiis* cap. 51., quamvis Ecclesia in ejus officio dicat: *cui commisisti Dominicæ sanguinis dispensationem.*

552. Resp. cum Card. Bona Lib. I. *Rerum liturg.* cap. 25. n. 4., hæc verba non de consecratione Sacramentali, sed de ministeriali esse intelligenda, ut Diaconus dicatur consecrare, quantum sanguinem consecratum dispensat. Quod etiam significare videntur Laurentii verba, quæ sequuntur apud eundem Ambrosium: *Cui commisisti consummationum consortium Sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?* Unde infert eminentiss. Purpuratus, nullam fuisse cau-

futavit Dion. Petavius in Diatriba *De potestate consecrandi, & sacerdicii a Deo concessa;* qui etiam hoc de causa refutavit Salmasium in Lib. III. *De Ecclesiæ Hierarchia.*

causam, eur illa vox *Consecrationem* mutaretur in hauc aliam, quæ in Breviario legitur, *Dispensationem*.

553. Inst. Grotius. Celebris est, referente Theodoreto Lib. I. *Hist. Eccl.* cap. 23., historia Fruuentii, qui laicus cum esset, & apud Inflos versaretur, quosdam Romanos mercatores eo adventantes hortatus est, ut *Romanorum more convenus ficerent, & sacros ritus celebrarent*. Cum autem nullus inter eos esset Sacerdos, proculdubio a laicis cœnæ consecratio fieri debuit.

554. Huic Grotii argumento respondeo, non de Missa saerificio, nec de symbolorum consecratio-ne haec Theodoreti verba intelligenda esse, sed de precibus, quas Christiani simul convenientes statim horis fundere ad Deum solebant. Quod omnino indicat Ruffinus Lib. I. *Hist. c. 9.*, a quo & Theodoreto, & Socrates hanc Fruuentii historiam hau-serunt, inquiens: *Hortabatur, ut propria quædam occuparent loca, ut in his Christianas preces obirent*. Ceterum quis audeat certo asserere, nullum eos mercatores secum habuisse Presbyterum, qui inter barbaras gentes ipsis posset Sacra-mentum Ecclesie Romanæ ministrare?

555. Instat secundo Grotius contendens, etiam mulieribus necessitate urgente licuisse saerificium Eucharisticum offere. Nam in veteri Martyrologio ad diem pridie Kal. Jun. commemoratione fit S. Petrouillæ filiae beatissimi Apostoli Petri, quæ cum cogeretur Flacco comiti nabere, *tridui induciis impetratis cum S. Felicilla collactanea sua jejuniis, & orationibus vacans, tertio celebratis Dominiæ oblationis mysteriis, mox ut Christi Sacramentum accepit, reclinans se in lectulo emisit spiritum*. In Martyrologio Roman. omissa sunt ea verba: *celebraitis Dominicæ oblationis mysteriis, ntpote Pontificiis placitis de Altaris ministro incommodis*.

556. Resp. primo, admodum probabile esse, Aesta S. Petrouillæ, ex quibus ejus commemoratione in Martyrologium derivata est, esse spuria, ut Enr. Dodwellus gravibus momentis ostendit in *Dissert. De jure laicorum sacerdotali* cap. 5. Sed si ut genina admittantur, favent nostro martyrologio, nostraque sententiæ de Eucharistiæ ministro; ita enim habent; *Tertia itaque die veniens ad eam S. Nicomedes Presbyter celebravit mysteria Christi: Virgo autem sanctissima mox ut Christi Sacramentum accepit, reclinans se in lectulo emisit spiritum*.

557. Obj. secundo. Ut a nobis dictum est, Sacramentum Eucharistiæ consecratur virtute verborum Christi, quæ sunt hujus Sacramenti forma: immo etiam in persona ejusdem Christi, qui est Sacerdos in æternum: ergo nihil prorsas interest, a quocunque illa verba in persona, & nomine ipsius Christi proferantur.

558. Respondet Doctor Angelicus art. 1. ad 1., quod virtus Sacramentalis in pluribus consistit, & non in uno tantum; sicut virtus baptismi con-

sistit in ipsis verbis, & in aqua. Unde & virtus consecrativa non solum consistit in ipsis verbis, sed etiam in potestate Sacerdoti tradita in sua consecratione, & ordinatione, cum ei dicatur ab Episcopo: *Accipe potestatem offerendi in Ecclesia sacrificium tam pro viris, quam pro mortuis*".

Quæres, an Sacerdos malus Eucharistiam conficer possit?

559. Resp. affirmative; & est catholicæ fidei dogma, quod sine hæresi negari non potest, postquam in Synodo Constantiensi Sess. VIII. damnata est opposita doctrina Jo. Hus, & Jo. Wiclefi; & in Concilio Trident. Sess. VII. can. 12. anathema pronunciatum est ei, qui dixerit, *ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, servaverit, non conficeret, aut conferre Sacramentum*.

560. Hoc autem antea S. Thomas hic art. 5. hac theologica ratione ostenderat: „Sacerdos conservat hoc Sacramentum, non virtute propria, sed sicut minister Christi, in cuius persona conservat hoc Sacramentum. Non autem ex hoc ipsis desinit aliquis minister esse Christi, quod est malus; habet enim Dominus bonos, & malos ministros, seu servos: unde Matth. XXIV. 45. Dominus dicit: *Quis putas est fidelis servus, & prudens? &c.* Et postea subdit: *Si autem dixerit malus iste servus in corde suo* Et hoc ad excellentiam Christi, pertinet, cui, sicut vero Deo, serviant non solum bona, sed etiam mala, quæ per ipsius providentiam in eius gloriæ ordinantur”.

561. An autem minus valeat Missa mali Sacerdotis, quam boni ita explicat Angelicus art. 6.: *In Missa duo est considerare, scilicet ipsum Sacramentum, quod est principale, & orationes, quæ in Missa fiunt pro viris, & mortuis. Quantum ergo ad Sacramentum, non minus valet Missa Sacerdotis mali, quam boni, quia utrobique idem conficitur Sacramentum. Oratio etiam, quæ fit in Missa, potest considerari dupliciter: uno modo, in quantum habet efficaciam ex devotione Sacerdotis orantis; & sic non est dubium, quod Missa melioris Sacerdotis magis est fructuosa: alio modo, in quantum oratio in Missa profertur a Sacerdote in persona totius Ecclesiæ, cuius Sacerdos est minister, quol quidem ministerium etiam in peccatoribus manet: unde etiam quantum ad hoc est fructuosa, non solum oratio Sacerdotis in Missa, sed etiam omnes ejus orationes, quas facit in ecclesiasticis officiis, in quibus gerit personam Ecclesiæ, licet orationes ejus privatæ non sint fructuosæ.*

562. Idipsum Angelicus docet art. 7. de hæreticis, schismaticis, & excommunicatis, quia receperunt potestatem consecrandi Eucharistiam in ordinatione sacerdoti... Et quia consecratio Eucharistice est actus consequens Ordinis potesta-

sem, illi, qui sunt ab Ecclesia separati per hæresim, aut schisma, vel excommunicationem, possunt quidem consecrare Eucharistiam, que ab eis consecrata verum Corpus, & Sanguinem Christi continet; non tamen hoc recte faciunt &c. Hanc etiam potestatem non amitti per degradationem, ostendit Angelicus art. 8. Atque hæc sunt, quæ in materia tam ampla, & tam copiosa, non solum a nostris, sed etiam a Romanæ Ecclesiæ osoribus, Lutheranis, Calvinistis, Socinianis, ac schismaticis Græcis pertractata, magis necessaria, aut utiliora esse tyronibus judicavimus, quorum gratia brevitat, quoad fieri poterat, studiuinus; quanquam fortasse aliquibus ejusdem oblii videri possimus. Nunc ad reliqua Ecclesiæ Sacraenta, Deo auspice, progrediamur.

DISSERTATIO VI.

DE PÆNITENTIA

1. Pœnitentia, quam Græci μετάνοια, μεταμέτρων aut ἐπιτίχη vocant, sub duplo respectu considerari a Theologis solet, nempe prout est virtus quedam specialis ab aliis distincta, & prout unum est ex septem novæ legis Sacramentis. Quamquam vero instituti nostri ratio postulet, ut eam tantummodo consideremus sub secundo respectu, quedam tamen breviter pœnitenda sunt de ipsa pœnitentia, prout inter virtutes numeratur, quia, in scite monet Catechismus Roman. P. II. cap. 5. n. 5., hujus virtutis actiones, tanquam materiam præbent, in qua pœnitentia Sacramentum versatur; ac nisi prius quæ sit pœnitentia virtus, recte intelligatur, Sacramenti etiam vim ignorari necesse est. Aliquis itaque de pœnitentia virtute breviter delibatis, omne studium nostrum ad dogmata Ecclesiæ de hoc Sacramento contra

varios Sectariorum conatus stabilienda, & vindicanda conferemus: de Scholasticorum autem dissidiis non multum solliciti erimus; ita tamen ut iis, quæ scitu necessaria sunt, Tyrones nostros non fraudemus. Sit itaque

CAPUT I.

De Pœnitentia, prout virtus est.

2. De hujus vocis etymo multa disputant eruditæ, quæ nobis minime necessaria sunt: neque enim ex vocum etymologia sua dogmata derivat Ecclesia, sed potius ex sensu, quo a Patribus illæ voces usurpatæ fueront (a). Pœnitentia autem, ut virtus considerata, definiiri potest cum S. Thoma 5. P. qu. 85. art. 1. ad 3. *Displacentia, seu reprobatio peccati prieteriti, cum intentione removendi sequelam ipsius, scilicet offensam Dei, & reatum pœnæ; quandoquidem ipsum factum infustum fieri non potest.*

3. Tria autem apposite distinguit Catechismus Rom., quæ in hac definitio continentur; quorum primum est, ut pœnitens peccatum aboleat, omnemque animæ culpan, & maculam abstergat: alterum, ut pro sceleribus admisisse Deo satisficiat: tertium, ut homo in Dei gratiam redat, in cuius offensionem, & odium, propter peccati fœditatem, incurrit. Hanc pœnitentia virtutem ita descriptam universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam, & justitiam assequendum necessarium fuisse, definiuit Concilium Tridentinum Sess. XIV. cap. 1. Id autem proterve ausi sunt inficiari Novatores, docentes, pœnitentiam nihil esse aliud, quam resipiscientiam, seu malæ vita mutationem, non autem ejusdem odium, ac punitionem (b); contra quos sit

PRO-

Valentia Tom. IV. Disp. VII. q. 2. punct. 1. ubi ipsa Lutheri verba allegat. Reclamant Lutherani assertentes, plus millies in scriptis Lutheri occurrere, pœnitentiam esse odium, vel dolorem de vita præterita, quasi vero eorum Patriarcha nunquam fuerit manifestæ contradictionis, aut inconstantie convictus. Ea certe fuit Lutheri vox in art. 7. a Leone X. proscripto: „Verissimum esse proverbiū, & omni doctrinā de „contritionibus hucusque data præstantius: de cetero „non facere; optima pœnitentia nova vita“ Denique negari non potest, a Lutherō fuisse opera pœnitentia satisfactoria explosa; quem errorem etiam hodierni Lutherani sequuntur.

Merito etiam culpatur Theod. Beza, quod in annot. ad cap. III. Matth. imperitiæ accusat, qui verbum græcum μετάνοια verterunt: pœnitentiam agite; unde ortas putat falsas opiniones (ut ipse loquitur) de satisfactione, quibus hodie agitatur Ecclesia. Culpandi item Erasmus, Laur. Valla, aliquæ elegantissimi literaturæ, inagis, quam senioris doctrinæ studiosi, qui πετρώνια nonnisi resipiscientiam, seu vita mutationem in melius, non autem præteriorum dolorem, ac punitionem significare arbitrati sunt; ac propterea loco pœnitentia vocem resipiscientia ubique in sacra Scriptura substituerunt.

(a) Si quis tamen hoc eruditiois genere delectetur, legere poterit Jom. Morinum, doctissimum Oratorii Gallicani Presbyterum in *Comment. Hist. de administr. Sacram. pœnit.* Lib. I. cap. I., Petr. Nic. Dumortier in *Etymologia Sacra græco-latina*, & ex heterodoxis Jo. Gaspar. Swicerum in *Thesaurus Ecclesiastico*, &c. Similitur aliquando pœnitere in aliis significationibus, ut pro pudere, vel pro tñdere. Sic Plinius Lib. V. c. 17. de Essenis eleganter dicebat: *Gens æterna, in qua nemo nascitur: tam fuscunda illis aliorum vita pœnitentia est, nempe contemptus, & aspernatio. Invenimus etiam, hanc vocem *impropriæ*, & per *πετρώνια* tributam Deo Gen. VI. Sed hæc ad curiosos. Illud 20. lumen notare luhet, pœnitentiam de iis tantummodo esse, quæ a nostra voluntate dependent; ut enī Gal. Ins. Asinius, & Laertius apud Aulum Gellium Lib. XVI. cap. 1. bene observabant, neminem dicimus pœnitere, quod mortalis sit, aut quod offenso forte vulneratoque corpore dolorem sentiat, quando hujusmodi rerum nec consilium sit nostrum, nec arbitrium. Quod etiam nostri Angelici observavit 3. P. quest. 84. art. 2. ad 4.*

(b) Lutherus hac etiam in parte ab aliquibus culpatur, quod tarpiter erraverit scribens, ad pœnitentiam non pertinere dolorem de peccato præterito, sed tantum vita emendationem. Ita cum accusat Gregorius de

PROPOSITIO

Pœnitentiae virtus ad delenda peccata non exigit solam resipiscentium, seu solam vitæ mutationem, sed etiam eorumdem peccatorum detestationem, odium, ac punitionem.

4. Prob. primo ex sacris litteris, quarum aliquot testimonia collegerunt Patres Tridentini Sess. XIV. cap. 4. inquietes: „ Declarat igitur Sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessatio nem a peccato, & vitæ novæ propositum, & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, juxta illud Ezech. XVIII.: Projicite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis eorū novum, & spiritum nōcum. Et certe qui illos Sanctorum clamores consideravit. Tibi soli peccavi, & malum coram te feci; laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum: recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ, & alios hujusmodi generis, facile intelliget, eos ex vehementi quodam antea etæ vitæ odio, & ingenti peccatorum detestatio ne manasse”.

5. Multa alia nobis suppeditant divina eloquia veræ, ac laboriosæ pœnitentiae documenta; ut illud Job cap. postr. 6. Ille ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla, & cineratum illud memorabile apud Mauth. XII. 41. *Viri Ninivitæ ... pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ.* Quam aspera autem, & quam dura fuerit Ninivitarum pœnitentia, describit Jonas cap. III., scilicet in jejunio, *sacco, & cinere.*

6. Nullus vero esset orationis finis, si omnia, quibus Cyprianus, Basilius, Chrysostomus, Pacianus, Ambrosius, Hieronymus, aliquique sancti Patres laboriosissima veræ pœnitentiae opera nobis explicant, exscribere vellemus. Patuca sufficiant specimenis loco; immo brevitatis gratia unus sufficiat magnus Augustinus, qui in Epist. CLIII. ad Macedonium inquit: *Nihil aliul agit, quem veraciter pœnitet, nisi ut id, quod mali fecerit, impunitum esse non sinat: eo quippe mollo sibi non parcenti ille parcit, cuius altum, justumque judicium nullus contemptor evadit.* Et Serin. CCCXI. ad pœnitentiam non sufficere dicit, *mores in melius commutare, & a factis malis recelere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, satisficiat Deo per pœnitentiae dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium (a).*

(a) Non attulimus celebrem illam S. Augustini textum: *Pœnitentia est qualam dolentis vindicta, semper punens in se, quod doleat commisso, ex libro de vera & falsa pœnitentia deponit, quo utitur S. Thomas hic art. 3., quia posterioribus temporibus determinum fuit, præteram illi libro fuisse Augustini nomen impositum; quamobrem tant in append. Tom. VI. a doctissimis Maurinis rejectus. Beate tamen adnotavit*

7. Objicit primo Lutherus. Pœnitentiae nomen ἀγναστος est, cum nullibi in sacris litteris reperiatur: ubicumque enim de hac virtute sermo fit, semper adhibetur vox μετάποτος Metanœa, quæ ex sua etymologia nihil aliud significat, quam mentis, consiliique mutationem, seu resipiscientiam: haec autem resipiscientia absque ullo vitæ præterioris odio, & absque ulla corporis castigatione haberi potest. Ita eos, qui se a via deerrasse cognoscunt, satis est in viam redire, etiam si ejusdem erroris minime pœnitent. Præterea sancti Patres solam vitæ mutationem a peccatoribus exigerre solent. Sic S. Ambrosius, *Vera pœnitentia*, inquit, *cessare a peccato.* Et Lactantius Lib. VI. *Divin. Institut.* cap. 15. *Agere pœnitentiam*, ait, *nihil aliul est, quam profiteri, & affirmare, se ulterius non peccaturum.*

8. Resp.; ut supra iouiuus, in sacris religiosis dogmaticis non tam vocem etymologiam, aut grammaticalem significationem, quam communem sancti Patrum, atque Ecclesiæ acceptiōnem esse attendam. Jam vero & sacræ litteræ, & sancti Patres, ac perpetuus Ecclesiæ usus, quando necessitatē pœnitentiae nobis exponunt, non solam vitæ mutationem a nobis exigunt, sed etiam odium, ac detestationem præteriorum culparum, & congruum pro iis divinæ justitiae satisfactionem. Quamobrem S. Isidorus Lib. VI. *Originum pœnitentiae nomen derivatum esse vult a puniendo; dum ipse homo punit pœnitendo quod male admisit.* Et etiam qui vocem grecam μετάποτος latine dixeront *resipiscientiam*, præteriorum culparum detestationem, atque castigationem minime excluderunt. Nam Lactantius Lib. VI. *Divin. Inst.* c. 24. postquam notasset, vocem græcam μετάποτος posse latine *resipiscientiam* dici, ita subdit: *resipiscit enim, ac mentem suam, quasi ab insania recipit, quem errati piget, castigatique seipsum dementiae, & confirmat animum ad rectius vivendum &c.*

9. Quid? quod ipsi profani scriptores a pœnitentia non excludunt internum animi dolorem, nec sola mentis, aut vitæ mutatione contenti sunt. Certe Decimus Magnus Ausonius celebris Sæc. IV. Poeta ita Metanœam de se loquentem inducit.

*Sun Dœa, quæ facti, non factique exigo pœnas,
Nempe ut pœnitent, sic Metanœa vocor (b).*

Et Ovidius.

*Pœnit: oh si quid miserorum creditur ulli:
Pœnit, & facto torqueor ipse meo.*

Plu-

Melchior Canus in P. I. *Select. de Sacram. pœnit.*, idem fere dictum fuisse a S. Ambroso, dum Cons. I. super P. XXVII. inquit: *Plena est definitio pœnitentie, commemorationis delictorum, at unusquisque peccata sua veluti qualam quotidiani sermonis flagello castiget, & commissa sibi flagitia condemnat.*

(b) Anonimum a Valentino datum filio suo Gratiano præceptorem, fuisse a Christi sacris alienum, con-

Plura suppeterent hujusmodi profanorum dicta, si opere pretium esset, iis uti in sacra doctrina confirmanda.

10. Ex hisdem tamen illud confirmari potest, quod S. Thomas docet 5. P. quæst. 84. art. 7. ad 1., de jure naturali esse & pœnitentie de malis, & dolere ea fecisse, & doloris remedium quærere, & etiam aliqua signa doloris ostendere, sicut fecerunt Ninivitæ. Sane cum peccatum non solius animæ sit, sed etiam corporis, ratio postulat, ut remedium quoque sit utriusque communie, totusque homo interior, & exterior ejusdem penas laet.

11. Quando vero sancti Patres pœnitentiam appellant novam vitam, id indigitant, quod in hac virtute est præcipuum, & ad quod omnes ejusdem actus tendunt, quin tamen ceteras partes excludant, quas aliis in locis opportune commemorant. Sic Lactantius loco mox laud.; & sic quoque Ambrosius, qui tum in duobus libris *de Pœnitentia*, tum in illo *de lapsu Virginis*, tum denique multis aliis in locis veræ pœnitentiae actus accurate exposuit, quos tam difficiles esse putavit, ut in Lib. II. de *Pœnit.* illud terrible protulerit, facilius se invenisse, qui innocentiam servaverint, quam qui congrue egerint pœnitentiam. Nimirum autem essem, si omnia recenserem, quæ hic S. Pater, aliique de pœnitentia scripserunt, quam *baptismum lacrymarum*, & *baptismum laboriosum* merito appellant, utique quia non solam vitæ mutationem, sed dolorem etiam cordis, & corporis castigationem importat.

12. Inst. S. Paulus ad Gal. VI. 15. *In Christo Iesu*, inquit, neque circumcisio aliquil valet, neque præputium, sed nova creatura. Et ad Philipp. III. 15. dicit: Quæ retro sunt, obliuiscens &c. Non itaque necessariam putavit Paulus præteritarum culparum recordationem, & pœnitentiam, sed tantummodo vitæ mutationem.

15. Resp. hanc Lutheri Scriptoræ sacræ interpretationem, seu potius depravationem esse plane intolerabilem: nam primo loco, dum S. Paulus exigit novam creaturam, idem est ac exigere expoliationem veteris hominis per veram pœnitentiam. Sic idem Apostolus I. Cor. V. 5. postquam fornicarium Corinthium post duram pœnitentiam Ecclesiæ reconciliavit, ceteros ita mouit: *Expurgate vetus fermentum*, ut sitis nova conspersio. Alia vero Paulina verba: Quæ retro sunt obliuiscens, solus Luthernus de oblivione peccatorum intellexit; ceteri omnes Patres, & Interpretes unanimiter intelligunt de operibus bonis vitæ anteaetæ, quæ Paulus quasi nihilum reputabat, unice intentus, ut ad sublimioris perfectionis apicem

tenderet; quia de re totum illum contextum legere salis est.

14. Ob. secundo cum eodem Lutherio. Stultum videtur dolere de peccato præterito, aut ipsum velle castigatione sui corporis infectum reddere, quod impossibile omnino est.

15. Respondeat Angelicus 5. P. quæst. 85. art. I. ad 5., quod dolere de eo, quod prins factum est cum intentione conandi ad hoc, quod factum non fuerit, esset stultum. Hoc autem non intendit pœnitens; sed dolor ejus est displicentia, seu reprobatio facti præteriti cum intentione removendi sequelam ipsius, scilicet offensam Dei, & reatum pœnæ. Et hoc non est stultum“.

Quæres, an virtus pœnitentiae sit species iustitiae?

16. Respondeat S. Thomas 5. P. quæst. 85. art. 5. affirmative: atque id probat hac ratione, bene notanda, quia hactenus dicta contra Sectarios de vera pœnitentiae notione mirifice confirmantur. Pœnitentia non habet, quod sit virtus specialis ex hoc solo, quod dolet de malo perpetrato (ad hoc enim sufficeret charitas), sed ex eo, quod pœnitens dolet de peccato commisso, inquantum est offensa Dei, cum evanescere proposito. Emendatio autem offensæ contra aliquem commissæ non fit per solam cessationem offensæ, sed exigitur ulterius quædam recompensatio, quæ habet locum in offensis in alterum commissis, scienti & retributio: nisi quod recompensatio est ex parte ejus, qui offendit, utpote cum satisfacit; retributio autem est ex parte eius, in quem est offensa commissa. Utrumque autem ad materiam justitiae pertinet, quia utrumque est commutatio quædam. Unde manifestum est, quod pœnitentia secundum quod est virtus, est pars justitiae“.

17. Attendenda est quoque præclara ejusdem Angelici doctrina ibidem ad 4., ubi inquit: , Pœnitentia licet sit directe species justitiae, comprehendit tamen quodammodo ea, quæ pertinent ad omnes virtutes. Inquantum enim est justitia quædam hominis ad Deum, oportet, quod participet ea, quæ sunt virtutum theologicarum, quæ habent Deum pro objecto. Unde pœnitentia est cum fide passionis Christi, per quam justificamur a peccatis; & cum spe venia, & cum odio vitorum, quod pertinet ad charitatem. Inquantum vero est virtus moralis, participat aliquid prudentiae, quæ est directiva omnium moralium virtutum. Sed ex ipsa ratione justitiae non solum habet id quod justitiae est, sed etiam ea, quæ sunt temperantie, & for-

sent Cavens P. II. *Hist. Litter.*, Vossius in *Poetis latini*, ac doctissimum Lud. Miratorius Tom. I. *Anecdot. Biblioth. Ambrosianæ*. Sed si etiam concedamus, eum fuisse Christianum, ut multi contendunt, potest tamen inter profanos scriptores recenseri, si verum

est, quod Giraldus scribit Dial. X. de Poetis, *campanulatiorem, & lasciviorem fuisse*, quam ut inter Christianos numerari dignus esset. Nemo vero eruditiorum subscrifit Trithemio, qui Ansoni non solum Christianum, sed etiam Episcopum Burdigensem facit.

, fortitudinis, in quantum scilicet ea, quæ delegationem causant, ad temperantiam pertinent, vel terrorem incutunt, quem fortitudo moderatur, in communionem justitiae veniant. Et secundum hoc ad justitiam pertinet & abstinere a delectabilibus, quod pertinet ad temperantiam, & sustinere dura, quod pertinet ad fortitudinem. Sed de his plura dabunt Melchior Canus *Select.* De pœnit. P. II., & quod ille citat, scholarum Doctores.

C A P U T II.

De Pœnitentia, prout est novæ legis Sacramentum.

18. Quod nos vocamus *Sacramentum pœnitentiae*, Græci dicunt τὸν μεταρρότας μυστήριον, prout etiam loquitur saepius a nobis memoratus Jeremias Patriarcha Constantiopol. in sua censura *Confessionis Augustanæ*. Hoc autem sensu *Pœnitentia* definiti potest *Sacramentum*, quo lapsis post baptismum, contritis, confessis, atque ad debitam satisfactionem dispositis absolutio a peccatis virtute clavium ab Ecclesia conceditur; qua definitione & *Sacramenti* essentia, & ejusdem conditiones, atque effectus comprehenduntur. Primo autem contra Hæreticos nostrorum temporum ostendere debemus, pœnitentiam esse verum *Sacramentum* a baptismō distinctum (a).

PROPOSITIO I.

Pœnitentia est verum, & proprium novæ legis Sacramentum a Christo institutum ad delenda peccata post baptismum commissa.

19. *Sacrosancta Trid. Synodus Sess. 14. cap. 1.* hoc nostræ salutis *Sacramentum*, quo negato omnes peccatores in desperationem agerentur, a Christo institutum fuisse docet, cum a mortuis excitatus insulavit in discipulos suos, dicens: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt* Jo. 20. quo tan insigni facto, subdit sancta *Synodus*, & verbis tam perspicuis protestatem remittendi, & retinendi peccata, ad reconciliandos fidèles post baptismum lapsos, *Apostolis*, & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit. Et can. 3. *Si quis dixerit, verba illi Domini Salvatoris: Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi peccata in Sacramento pœnitentiae, sicut Ecclesia Catholica ab initio semper intellexit..... anathema sit.*

20. Laudatis Christi verbis apud Joan. XX. ea similia sunt, quibus apud Matthæum XVIII. 18. Christus ita Apostolos allocutus est: *Amen dico vobis: quæcumque alligaveritis super terram, e-*

(a) Quinam fuerint primi hæretici, qui pœnitentiam ex albo *Sacramentorum* eraserint, non est omnino compertum. Nonnulli hujus erroris originem repetunt a Montanistis, & Novatianis, qui, ut postea videbimus, esse in Ecclesia quorundam criminum remittendorum potestatem negabant. Repugnat Gaspar Juenin in *Comment. Hist. Dogm. de Sacram.* Dissert. XI. quæst. 2. cap. 1., & noster P. Ren. Hyac. Brouven *de re Sacram.* Lib. VI. quæst. 2. §. 1., putantes, ab iis Sæc. III. hæreticis negatam soluimodo Ecclesia potestatem remittendi quædam graviora crimina. Post Montanistum, & Novatianorum hæresin, quæ ob inimitem crudelitatem nec late propagari, nec diu durare potuit, certum plane videtur, a nemine impugnatum fuisse pœnitentiae *Sacramentum* usque ad Lutherana, & Calviniana tempora. Nam Waldenses, Wiclefistas, & Hussitas fuisse ab hoc capitali errore inimicæ, indubii documentis ostendit Bossuetus Lib. XI. *Hist. Variatum.* 104. & 165., cum tamen turpiter in eo hallucinarentur, quod malos Sacerdotes hac potestate privatos esse putarent.

Certum igitur hujus hæresis initium a factione Lutherana repeti poterit; quanquam hac etiam in parte ipsi Lutherani ancipes, & inconstantes fuerunt. Nam in *Confessione Augustana* hec expressa habentur: *Vere igitur sunt Sacraenta, baptismus, cæna Domini, absolutio, que est Sacramentum pœnitentiae.* Luthorus ipse *de captio. Bahyl.* non procul ab initio tria tantum ponenda vult *Sacraenta, baptismum, pœnitentiam, panem.* Sed in fine pessimi ejusdem libri pœnitentiam

e numero *Sacramentorum* expungit dicens, duo tantum esse in Ecclesia Dei *Sacraenta, baptismum, & panem;* nam pœnitentiae *Sacramentum*, subdit, quod ego his duobus accensui, signo visibili, & divinitus instituto caret. Magistri sui inconstantiam, & contradictionem securus est Melanchthon, cum paucis quibusdam. Nunc autem Lutherani communiter nonnisi duo agnoscunt vere, & proprie dicta *Sacraenta* Joan. Franc. Buddens in *Instit. Theol. Dogm.* Lib. IV. cap. 1. §. 1. non plura esse docet *Sacraenta*, quan duo, baptismum, & sacram Eucharistiam; *absolutionem* autem nonnisi in latiori significacione *Sacramentum* dictam esse vult; & Jo. Gerardus in *Loco Theol. Loco XVI. cap. 4.*, negat pœnitentiam esse *Sacramentum* propriissime dictum, & soluimodo hos nomine fuisse in *Confess. August.* appellatum, quod inter reliqua omnia, que veris, & proprie dictis *Sacramentis, baptismu* scilicet, & coenæ Dominicæ, conjunguntur, *absolutio proxime ad eorum naturam accedit;* atque his subtilitatibus, & argutis inconstantia, & contradictionis accusationem amoliri a se posse, Lutherani inaniter sperant.

Apertius, atque audacius pœnitentia *Sacramentum* bellum indixerunt *Sacramentarii*, ducibus Ulr. Zwinglio in *Lib. de vera, & falsa relig. cap. de Sacramentis,* & Jo. Calvinus *Lib. IV. Instit. cap. 19. §. 15. & seq.*, contendentes, pœnitentiam nec impropte posse *Sacramentum* vocari, quibus apostola *Salatensis M. Ant. de Dominis impie superscripsit Lib. V. De Rep. Ecclesiastic.* capp. 7. & 12.

erunt ligata & in celo, & quæcumque solvere
ritis super terram, erunt soluta & in celo. In
iuncto antea hauc clavum potestate Petri singula-
riter contulerat, ad designandum scilicet supremum
primatum in Ecclesia jurisdictionem in eo tam-
quam capite residere, dicens cap. XVI. 18. seq.:
*Tu es Petrus, & super hanc portam a liscabo
Ecclesiam meam..... Et tibi dabo claves regni
celorum, & quæcumque ligaveris super terram,
erit ligatum & in celis; & quæcumque solvere
ris super terram, erit solutum & in celis.* His
omnibus manifestissime patet, fuisse Apostolis, co-
rumque legitimis successoribus tributam a Christo
sublimem illam potestatem ligandi, atque solven-
di peccata post baptismum commissa, quam Ecclesia
a primis temporibus usque ad nostra per
suos ministros exercuit.

21. Jam autem in hujus potestatis exercitio ver-
um contineri Sacramentum patet ex hoc, quod
omnia, quæ ad veri Sacramenti essentiam requiri-
runtur, nempe divina institutio, gratiae collatio,
& signum sensibile, inveniantur in actu, quo Sa-
cerdos peccatorem a suis culpis absolvit. Inveni-
tar divina institutio in supra allegatis verbis.
Quorum remiseritis, & quæcumque solveritis.
Invenitur collatio gratiæ, quia remissio peccatorum
sine collatione gratiæ fieri non potest. Invenitur
deum signum sensibile, tum in materia hujus
Sacramenti, quæ in actibus pœnitentia sita est,
tum in forma, quæ profertur a Sacerdote iis ver-
bis: *Ego te absolvo* (a).

22. Prob. secundo Catholicum dogma ex tradi-
tione sanctorum Patrum, ex quibus more nostro
non nisi paucos, & illustriores seligemus. S. Cy-
priani in Tract. De lapsis cap. 12. *Confiteantur
singuli, ait, dum satisfactio, & remissio fac-
ta per Sacerdotes apul Deum valet.* Et epist.
LIV. ad Cornelium Papam pacem, seu absolutio-
nem se dare pœnitentibus proferetur, cum peri-
culum infirmitatis urgetur, quando permisit ipse,
qui legem dedit, ut ligata in terris etiam
in celis ligata essent, solvi autem possent illic,
quæ hic prius in Ecclesia solverentur.

23. S. Jo. Chrysostomus Lib. III. De Sacerdo-
tio, hujus Ordini sublimem dignitatem ostendens.
*Qui terram incolunt, inquit, atque in ea ver-
santur, his communissum est, ut ea, quæ in cœ-
lis sunt, dispensem: iis datum est, ut potesta-
tem habeant, quam Deus optimus neque An-
gelis, neque Archangelis datam esse voluit: ne-
que enim ad illos dictum est: quæcumque al-*

*, ligaveritis in terra, erunt ligata & in ce-
lo. Habent quidem terrestres principes vineuli
potestatem, verum in corpus suum; illautem,
quod dico Sacerdotum vinclum, ipsum suum
animam contingit, atque ad celos usque per-
vadit; & cetera, quæ eloquentissimus Pater
ibidem addit, lectu digressina.*

24. S. Ambrosius De pœnit. Lib. I. cap. 2. Ni-
vatianos, qui quorundam graviorum criminum re-
laxandorum potestatem Ecclesiae denegant, inci-
bedentes esse probat, & Deo injuriosos: „Nam,
„inquit, cum ipse in Evangelio suo dixerit Do-
„minus Jesus: *Accipite Spiritum sanctum &c.*
„quis est, qui magis honoret, an qui inuidat
„obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in utro-
que servat obedientiam, ut peccatum & allget,
& relaxet.“ Et cap. 8. pœnitentia Sacramentum
comparat Sacramento Baptismi, ita Novatianos com-
pellens: *Cur baptizatus, si per hominem pecca-
ta remitti non licet?* In Baptismo enim utique
remissio peccatorum omnium est: nec interest,
utrum per pœnitentiam, an per lavacrum hoc
jus sibi datum Sacerdotes vindicent: unum in
utroque ministerium est.

25. Eadem Baptismi comparatione utuntur sancti Cyrillus Alexandrinus, & Hieronymus. Primus Lib. XII. in Joan. inquit: *Duobus modis Dei
Spiritù afflati homines peccata remittunt, ac re-
tent: vel cum dignos admittunt ad Baptismum,
& indignos excludent, vel cum filios Ecclesie
peccantes corripiunt, ac pœnitentibus ignoscunt.* Hieronymus autem in Dialog. I. contra Pelagianos duobus maxime Sacramentis nobis sanguinem Christi applicari, dicit, in baptismate scilicet, & in pœnitentia, quæ imitatur Baptismi gratiam: imitatur, inquam, quia in pœnitentia non fit illa plena culpa, & pœna remissio, que fit in Baptismo.

26. S. Augustinus Lib. II. De adulter. conju-
giis cap. 16. *Si a catechumeno, inquit, factum
est homicidium, baptismate abluitur: si a ba-
ptizato, pœnitentia, & reconciliatione sanatur.* In Epist. XCIII. ad Bonifacium de parvulo le-
quens, cum adoleverit, Tunc, inquit, eum pro-
pria incipiet habere peccata, quæ non regenera-
tione auferuntur, sed alia curatione sanen-
tur, nempe per pœnitentia Sacramentum.

27. Denique S. Leo Magnus in Epist. CVII. ad
Theodorum Forojulensem Episcopum, M. stiplex,
inquit, misericordia Dei ita lapsibus subvenit hu-
manis, ut non solum per Baptismi gratiam,
sed

(a) Ipsi doctiores inter Lutheranos l'itia veritatis la-
ce compulsi id aliquando agnoscere visi sunt, licet po-
stea suis præjudiciis abrepiti, quod nisi manu concedebant,
altera retrahere tentaverint. Christophorus Pfaf-
fius Tbingensis Academiac olim Professor, & Cancellarius
De orig. juris Eccles. c. 1. S. Theologos audiu-
mus, inquit, communis ore omnes fatentur, hec (ver-
ba Christi) de peccatorum remissione, sive retentione
a ministris Ecclesie facienda intelligenda esse. Quid
plura? Observante illustrissimo Boisjoto Lib. 3. Tu-
riat. Eccl. Protest. n. 48., in vulgari Catechismo, quo
utuntur Lutherani, hæc forma absolutionis prescribitur
ministro: *Ego ex Christi mandato remitto tibi peccata
tua, in nomine Patris, &c.* Eant nunc, & dicant,
pœnitentiam non esse Sacramentum, nisi impro-
prie, impræcissime.

sed etiam per pœnitentia medicinam spes ritæ renovetur æternæ, ut qui regenerationis dona violassent, proprio se judicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent Mediator enim Dei, & hominum Christus Jesus hunc Præpositis Ecclesie tradidit potestatem, ut & confitentibus actionem pœnitentia darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem S. sacramentorum per januam reconciliacionis admitterent.

28. Hæc sautorum Patrum testimonia luculentiter ostendunt, fuisse in Ecclesia semper creditum, esse aliquod Sacramentum a Christo institutum ad delenda peccata post Baptismum commissa. Sed id adhuc lueulentius patebit, si addatur illud invictum argumentum præscriptionis, quo superiori Vol. Dissert. I. cap. 7. usi sumus, ad probandum, ex unanimi, ac perpetuo omnium Ecclesiastarum consensu septem esse Sacraenta in nova lege a Christo instituta. Neque enim aliunde hic omnium plane Ecclesiarum, populorumque consensus oriri potuit, quam ex primæva Apostolorum doctrina, quam omnes Christiani uno ore professi sunt, antequam schismata, atque hæreses ostinentur.

PROPOSITIO II.

Sacramentum pœnitentia est a Sacramento Baptismi diversum (a).

29. Hoc pariter fuit a Synodo Tridentina contra Sectarios definitum Sect. XIV. cap. 2. his verbis: „Ceterum hoc Sacramentum (pœnitentia) multis rationibus a baptismo differre dignoscitur. Nam præter quam quod materia, & forma, quibus Sacramenti essentia perficitur, longissime dissidet, constat certe, baptismi ministrum judicem esse non oportere, cum Ecclesia in neminem judicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi januam fuerit ingressus; quid enim mihi (inquit Apostolus 1. Corinth. V.) de iis, qui foris sunt, judicare? Secus est de domesticis fidei, quos Christus Dominus lavat, cro baptismi sui corporis membra semel efficit: nam hos, si se postea criminis aliquo contaminaverint, non iam repetito baptismo ablui, cum id in Ecclesia Catholica nulla ratione liceat,

„ sed ante hoc tribunal, tamquam reos sisti vobis init, ut per Sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari.“

30. „ Alius est præterea baptismi, alias pœnitentia fructus: per baptismum enim Christum induentes, nova prorsus in illo efficimur creatura, plenam, & integrum peccatorum omnium remissionem consequentes: ad quam tamen notitatem, & integritatem per Sacramentum pœnitentia sine magnis nostris fletibus, & laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus; ut merito pœnitentia laboriosus quidam baptismus a sanctis Patribus dictus fuerit. Cohærenter postea in can. 2. anathema pronunciatum est in eum, qui Sacraenta confundens, ipsum baptismum pœnitentia Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacraenta distincta non sint, atque ideo pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam applicare.“

31. Mirabile sane est, Novatores non fuisse his Patrum Tridentini rationibus permotis ad agnoscendum inter duo Sacraenta baptisini, & pœnitentia discrimen; cum ipsis noui alia de causa sacram cœnam a baptismo distinguant, nisi quia hæc duo Sacraenta diversis constant symbolis, diversis administrantur ritibus, diversos producent effectus, atque unum ex his iterari non possit, bene vero alterum. Ecce itaque iisdem de causis non consenserunt, baptismum, & pœnitentiam inter se vere distingui?

32. Objectio *prima* adversariorum dirigitur contra nostram probationem ex potestate clavium ligandi, atque solvendi Apostolis collata Joan. XX., & Matth. XVIII. Contendunt itaque, illa Christi verba apud Joan. *Accipite Spiritum sanctum &c.* non continere, nisi mandatum prædicandi Evangelium, & credentibus quidem annunciandi pœnitentiam, & remissionem peccatorum, non credentibus autem æternam condemnationem. Id ostendere nituntur ex loco parallelo Lucæ XXIV. 47. *Et prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes.* Et rursus Matth. ult. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos &c.; unde inferunt, totam ligandi, atque solvendi potestatem nihil*

(a) Calvinus Lib. IV. Institut. cap. 15. n. 4. vult, pœnitentiam esse ipsum Baptismi Sacramentum; quod repetit cap. 19. n. 17.; ubi dictum S. Hieronymi in epist. ad Demetriadem, quod pœnitentia sit secunda tabula post naufragium, impietatis accusare non veretur. Calvinum præcesserat Lutherus, non minus petulanter Lib. De captiv. Babyl. scribens, periculosum, immo falsum esse opinari, pœnitentiam esse secundam tabulam post naufragium, & perniciosum esse, putare, per peccatum excidisse eum Baptismi, & navem hanc esse illisam &c.; unde uterque hæresiarcha ad delendam peccata post Baptismum perpetrata nullum admittet Sacramentum; sed solam fidem eum recordatione

Baptismi jam suscepti. S. Thomas 3. P. quæst. 84. art. 6. ostendit, quomodo Sacramentum pœnitentia recte dicatur secunda tabula post naufragium: nam sicut primum remedium mare transeuntibus est, ut conserventur in navi integra; secundum autem remedium est post navem fractam, ut quis tabula adharet; ita etiam primum remedium in mari hujus vitæ est, quod homo integritatem servet; secundum autem remedium est, si per peccatum integritatem perdiderit, quod per pœnitentiam redeat. Ceterum non solus Hieronymus, sed alii etiam Patres, ut Tertullianus, & Ambrosius hac metaphora usi sunt, fortasse propter locum sancti Petri 1. epist. III. 20., ubi Baptismum comparat arcæ Noe.

hil esse aliud, quam mandatum prædicandi pœnitentiam, & remissionem peccatorum per baptissimi Sacramentum. Hanc autem suam interpretationem confirmant auctoritate sancti Augustini, qui Lib. III. *De consensu Evangelist.* cap. 25. n. 74. utrumque textum Joannis, & Lucæ simul coniungit, notans ea a Luca adjuncta esse, quæ Johannes præterinquit. Pariter contendunt, verba Christi apud Matth. XVIII. nullam peculiarem continere potestatem Apostolis collatam, sed illud, quo omnibus fidelibus commune est, de dimittendis, vel non dimittendis privatis injuriis. Ita hunc locum commentatus est sanctus Augustinus Sermon. LXXXII. *De Verbis Evangel.* Matth. inquiens: *Cœpisti habere fratrem tuum tamquam publicanum, ligas illum in terra; sed ut juste alliges, vide: nam injusta vincula disrumpit justitia.* Cum autem correxeris, & concordaveris cum fratre tuo, solvisti illum in terra. *Cum solveris in terra, solutus erit & in cœlo.* Quæ sancti Doctoris verba referuntur in II. quest. 5. cap. Cœpisti. Eamdem verborum Christi expositionem tradidit Theophilactus Commect. in Matth.

55. Resp., utramque Sectariorum evasionem facile posse præcludi. Nam primo verba illa Jo. XX. *Accipite Spiritum sanctum &c.* non sunt nisi executio illius promissionis a Christo facta Matth. XVIII. *Quæcumque ligaveritis &c.*, quæ certe verba ad solam Evangelii prædicationem nullatenus trahi possunt, & veram indicant judicariam potestatem, cum ibidem nulla sit mentio missiōnis, aut prædicationis, sed solummodo fraternæ, & occultæ peccatoris correptionis, quæ si iniurias fuerit, peccator est accusandus apud Ecclesiæ tribunal; & si Ecclesiam non audiavit, expellendus, sicut *ethnicus*, & *publicanus*. Post autem Christus immediate subdit: *Amen dico vobis, quæcumque &c.* Non equidem negaverim in missione Apostolorum contentum finisse præceptum docendi, & prædicandi pœnitentiam in remissionem peccatorum, atque etiam baptizandi, quod duo Evangelistæ Lucas, & Matthæus, aperte commenmorant; sed id non impedit, quin præter hæc omnia ipsis Apostolis collata etiam fuerit judicaria potestas lingandi, atque solvendi, ut S. Johannes expressis verbis nos docet, quamvis alii Evangelistæ de ea sileant: *neque enim omnes scripserunt omnia.*

24. Neque vero S. Augustinus, quando verba Sancti Joannis cum aliis verbis S. Lucæ simul coniunxit, voluit priora explicare per posteriora; sed tantummodo nobis ostendere, hæc verba ad eamdem Christi apparitionem pertinere; & quæ ab uno Evangelista omissa sunt, apud alios inveniri, unde consensum Evangelistarum demonstrat, cui non obest aliquarum rerum, vel circumstantiarum omissio. Unde confirmatur nostra responsio, Christum Dominum, quando Discipulos suos misit in mundum universum, iis mandatum dedisse prædicandi, docendi, baptizandi, &

una simul contulisse judicariam potestatem ligandi, atque solvendi per Sacramentum pœnitentiae exercensem.

55. Quantum ad secundum locum ex Matth. XVIII., Augustinus, Theophilactus, & si qui sunt alii, qui verba Christi *Quæcumque alligaveritis &c.* applicent privatae injuriarum dimissiōni, non afferunt, inquit Estius, proprium sensum verborum Christi; *sel quod proprie dictum erat a Apostolos, & eorum successores Ecclesiæ Praefectos, extensione qualcum omnibus fidelibus accommodant*, ut nempe privatae injuriarum remissio, quæ fit in terris, rata habeatur etiam in cœlis. Ceterum alibi, & quidem multis in locis ea Christi verba: *Quæ ligaveritis in terra &c. de Praepositis intelligunt, per quos Ecclesia gubernatur.* Ita Augustinus Lib. XX. *De civitate Dei* cap. 6. Alii autem Patres, & Interpretes tam vestuti, quam recentiores, minime dubitant, eo loci Christum promisisse eam judicariam potestatem ligandi, atque solvendi, quæ erat Ecclesiæ omnino necessaria, & quam postea antequam ascenderet in cœlum, re ipsa contulit.

56. Inst. primo. Idem sanctus Augustinus Tract. CXI. in Jo. exponens ea Christi verba: *Quorum remiseritis peccata*, inquit: „Ecclesiæ charitas, „quæ per Spiritum sanctum diffunditur in cor- „dibus nostris, participum suorum peccata di- „mittit; eorum autem, qui non sunt participes, „tenet: ideo postquam dixit, *Accipite Spiritum „sanctum, hoc continuo de peccatorum remis- „sione, ac detentio subjecit.*” Non ergo judicaria potestate, per aliquod Sacramentum, sed sola charitate Ecclesiæ hominibus peccata dimittuntur.

57. Resp., absolvere a peccatis judicaria potestate proprie ad Sacerdotes pertinere, hoc tamen aliqua ratione pertinere etiam ad Ecclesiæ charitatem, quatenus suis precibus impletat pœnitentibus eas animi dispositiones, quæ ad consequendum judicariæ absolutonis effectum sunt necessariae.

58. Inst. secundo. S. Hieronymus in cap. XIV. Isaiae citans verba Prov. V. 22. *Funibus peccatorum suorum (impious) constringitur*, inquit: „Quos funes, atque vincula solvere possunt & A-“ postoli, imitantes Magistrum suum, qui eis di-“xerat: *Quæcumque solveritis super terram, e-“runt soluta & in cœlo.* Solverunt antea eos “Apostoli sermone, Dei, & testimonii Scriptu-“rarum, & exhortatione virtutum”. Nulla hic potestatis judicariæ mentio.

59. Resp. Quamvis solvere a peccatis proprie pertineat ad judicariam potestatem Apostolis, eorumque successoribus a Christo collatam, impropter tamen, ac latiore sensu id dici potest etiam de sermonibus, de testimonii Scripturarum, ac de piis exhortationibus, aliisque mediis, quibus peccatores disponuntur ad absolutionem, ejusque effectum obtinendum. Hoc itaque sensu verba Hieronymi accipi debent: quatenus Apostoli prædicatione, doctrina, testimonii Scripturarum, atque ex-

exhortatione virtutum populos, sive ad baptismum, sive ad pœnitentiam adduxerunt.

40. Inst. tertio. S. Cyrillus Alex. verba Christi exponit de peccatorum remissione, quæ sit in baptismo.

41. Resp., S. Cyrrili verba Christi referre, non ad solum baptismum, sed etiam ad pœnitentiam, quibus duobus Sacramentis remissio sit peccatorum, quamvis diverso modo: in baptismo enim Sacerdotes tantummodo exerceant ministerium abluendi, in Sacramento autem pœnitentiae judicariam potestatem absolvendi. Vid. sup. n. 25.

42. Inst. quarto. Cum sancti Patres multis modis explicent verba Christi, ut patet ex eorum testimoniosis hactenus allatis, non videtur potuisse Synodus Trident. eos anathemate damnare, qui verba illa ad potestatem prædicandi verbum Dei, & Christi Evangelium annuntiandi detorquent, quemadmodum fecit Sess. XIV. cap. 1. & cap. 3.

43. Resp., a Sacros. Trid. Synodo jure fuisse damnatas *commentitias* interpretationes, quibus Sectarii verba Christi detorquebant ad solam potestatem prædicandi verbum Dei, & annuntiandi evangelium, excluso obvio, & literali sensu absolvendi, vel ligandi peccatores; non autem sanct. Patrum; aut Commentatorum libertatem: qua recte proprio, & literali sensu, alias mysticos, & minus proprios querunt. Ita etiam Card. Pallavicinus testatur in Hist. Conc. Trid. Lib. XII. cap. 12. n. 7. (a).

44. Inst. quinto. Si Christus iis verbis verum instituisset Sacramentum, sequeretur, hoc Sacramentum confici, uelut quando Sacerdos absolvit, sed etiam quando ligat; sed hoc secundum est absurdum; ergo &c.

45. Resp., ad Sacramentum proprie pertinere potestatem solvendi a peccatis, quia in solutione sola confertur gratia, quæ res est Sacramenti: potestatem vero ligandi designare officium Sacerdotis, eos non absolvendi, quos ad dignam Sacramenti susceptionem præparatos non invenerit, quos propterea proprie non ligat, sed a scipsis ligatos relinquit. Hac ligandi potestate usam fuisse Ecclesiam post Sec. III. bene norunt, qui severam illorum temporum disciplinam erga homines apostasie a fide, vel quorundam aliorum graviorum criminum reos compertam habent. Addunt aliqui, potestatem ligandi exerceri a Sacerdotibus impositione satisfactionis, ad quam præstandam pœnitentes obligantur.

46. Ob. secundo. In vet. testam. nullum erat Sacramentum ad luenda peccata, sed sola virtute pœnitentiae delebantur, quod ipsa Trid. Synodus

fatur Sess. XIV. cap. 1., & nos ipsi ostendimus cap. 1.: nulla igitur erat causa, ob quam Christus hoc Sacramentum instituerit. Præterea, ut habetur Marci II. 7., nemo potest dimittere peccata, nisi solus Deus: ergo nullus homo judicaria potestate potest hoc facere, ut nos credimus fieri in Sacramento pœnitentiae. Reipsa Christus Dominus sine ulla Sacramenti forma peccata dimittebat, ut quod Lucæ VII. 48. mulieri peccatri dixit, *Remittuntur tibi peccata tua*, & Matth. IX. 2. paralytico, *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua*.

47. Resp. ad primum, si argumentum hoc valeret a veteri test. ad novum, etiam duo alia Sacraamenta baptismi, atque Eucharistiae expungenda essent. Hujus autem Sacramenti instituendi hæc causa a Catechismo Rom. affertur P. II. cap. 5. n. 10. „ ut nobis de remissione peccatorum, quam „ Deus pollicitus est, cum ait Ezech. XVIII. 27. „ *Si impius egerit pœnitentiam &c. minus du- „ bitare liceret.* Vehementer enim pendere ani- „ mo de intima pœnitentia opus esset, cum de „ suo cuique judicio in iis, quæ agit, merito ti- „ mendum sit. Ut igitur Dominus huic nostræ „ sollicitudini subveniret, pœnitentiae Sacramen- „ tum instituit, quo per Sacerdotis absolitionem „ peccata nobis renissa esse consideremus, con- „ scientiæque nostræ ob fidem, quæ Sacramento- „ rum virtuti merito habenda est, pacatiores red- „ deremur. Neque enim aliter accipienda est vox „ Sacerdotis peccata nobis legitime condonantis, „ quam Christi Domini; qui ait Paralytico Matth. „ IX. 2.: *Confide, fili, remittuntur tibi pecca- „ ta tua.* „ Vid. S. Thomas 5. P. qu. 84. art. 7.

48. Alterum levissimum est. In Sacramento enim pœnitentiae, non secus ac in aliis, quæ ex opere operato gratiam in nobis efficiant, Deus est prima causa operans, homo autem non præbet nisi suum ministerium. Ecce, inquit S. Basilius Lib. III. *De Spiritu* S. cap. 18., per Spiritum san-ctum peccata donantur: homines autem in remissionem peccatorum ministerium suum exhibent, non jus alicujus potestatis exerceant: po- testatis inquam supremæ, a Christo non acceptæ. Christus autem, qui propria potestate excellentiæ peccata remittebat, Sacramentis ad hoc non indigebat. Præterea hoc pœnitentiae Sacramentum non nisi post suam resurrectionem instituit, ut supra dictum est n. 19.

49. Obj. tertio contra Propos. II. In sacris lit-teris pœnitentia cum baptismo conjungitur, ut pro- inde non duo, sed unum sint Sacramentum. Nam Act. II. ajebat Petrus: *Pœnitentiam agite, & ba-*
pti-

(a) Ubi solitam Pauli Sarpii calumnianti licentiam castigat, qua Ambrosiu[m] Storck, *Pelargum* appellatum, Illustrem Dominicanæ Familiaæ Theologum huic decretu se opposuisse singit, quia, ut ipse putabat, nemo veterum Patrum verba Christi de institutione hujus Sacramenti intellexerat; sed alii de Sacramento baptismi,

aliij vero de privata injuriarum condonatione. Quomo- do enim il assere ausus fuisset Pelargus vir doctus, ac pius, postquam multa, & luculentia Patrum testi- monia ab aliis in hanc rei allata fuerint, & quæ i- pse præsens audierat?

ptizetur unusquisque in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum. Uterius Apostolus Ephes. V. 25. Christus, inquit, dedit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illum sanctificaret, mundans lavaero aquæ in verbo sicut. En, concludit Calvinus, quomodo Christus mundat, & sanctificat Ecclesiam, non alio Sacramento, quam lavaero aquæ. Demin, si omnes evoluntur libri sacri novi testam., legimus quam-sæpiissime, Apostolos prædicasse pœnitentiam in remissionem peccatorum, nullibi tamen legimus eamdem dedisse sine baptismo.

50. Resp., verba illa S. Petri suisse directa ad Judæos nondum baptizatos, quibus proinde non nisi per baptismum remissio peccatorum dari poterat; unde pœnitentia, quam baptizandi præmittere debebant, non erat Sacramentum illud, quod pro solis baptizatis Christus instituit, sed virtus, quæ, ut ait Synodus Trid. Sess. XIV. cap. 1., erat necessaria illis etiam, qui baptismi Sacramento abhui petivissent, ut perversitate abjecta, & emendata, tantam Dei offenditionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur.

51. Ad secundum resp., vere, & proprie tribui baptismo mundationem, & sanctificationem Ecclesiæ; tum quia peccatum originale, quod est peccatum naturæ, omnes homines inficiens, non nisi per baptismum deleri potest; tum etiam quia per baptismum reddimur pœnitentia, aliorumque Sacramentorum capaces: quonobrum & ipsum pœnitentia Sacramentum aliquo sensu a baptismo dependet, atque a baptismo suam peccata dimittendi virtutem depromit.

52. Quamvis autem nullibi legeretur, Apostolos exercuisse hanc potestatem absolvendi baptizatos per Sacramentum pœnitentia, inepit tamen inde concluderent adversarii, ipsos eandem non exercuisse, cum vix paucissima eorum, quæ Apostoli egerunt, sacris litteris consignata fuerint. Verumtamen aliqua non levia exercitii hujus Apostolicæ potestatis nobis libri sacri indicia suppeditant. Nam Act. VIII. 22. Petrus Simon Magus, a Philippo jam baptizato, dixit: Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi hac cogitatio cordis tui, utique per Sacramentum pœnitentia. Aliunde pœnitentia impositæ, & absolutionis postea concessæ habemus indicium in illo incestuoso Corinthio, quem S. Paulus Satanæ tradi jussit i. ad Cor. V., sive per veram traditionem, ut in carne vexatus spiritu salvis esset, sive per excommunicationem. Peracta autem dura pœnitentia, ipsum absolvit mandavit idem Paulus 2. Ep. II., atque illi condonavit gravissimum scelus; condonavit inquam in per-

sona Christi; idest ut bene notat Angelicus Doctor in hunc Apostoli locum, auctoritate accepta a Christo illis verbis: *Quorum remittentis, &c.*, quemadmodum tam veteres, quam recentiores interpetes hunc locum intellexerunt (a).

53. Inst. primo. S. Augustinus potestib[us] remittendi peccata ad solum baptismum retulit: nam in Epist. CLXXXV. ad Eusebium Comitem cap. 9., Neque inquit, aliquid remittet in baptismo, „ quod non dimittatur, omnium præteriorum „ & quidquid ab eis, qui post acceptum baptis- „ tum hic vivunt, infraimitate humanae contrahili- „ tur quarumcumque culparum, propter ipsum li- „ vaerum dimittitur". Et adiuc clarius in fine Libri I. *De nuptiis, & concupiscent.* n. 58. Apostoli dictum Eph. V. 25. „ Christus dilesit Eccle- „ siam mundans lavaero aquæ in verbo, sic „ accipiendo esse dicit, ut eodem lavaero rege- „ nationis, & verbo sanctificationis omnia pror- „ sus mala hominum regeneratorum incedant, „ atque sanentur; non solum peccata, quæ omnia „ nunc remittuntur in baptismo, sed etiam quæ „ posterius humana ignorantia, vel infraimitate con- „ trahuntur: non ut baptismus quoties peccatur, „ toties repetatur, sed quia ipso, quod semel da- „ tur, fit, ut non solum antea, verum etiam po- „ stea quorumlibet peccatorum venia fidelibus im- „ petretur". Quam doctrinam non semel repetit alius in locis.

54. Resp., his, aliisque in locis nihil aliud docuisse Augustinum, quam baptismum esse necessarium, ut peccata postea commissa per Sacramentum pœnitentia remittantur, ita ut baptismus sit veluti causa remota hujus remissionis, sine exclusione tamen Sacramenti pœnitentia, quod baptizatis ad remissionem peccatorum est omnino necesse. Augustinus non alio eget interprete, quam scipo: nam in eodem loco objecto Lib. *De mu- ptiis, & concupisc.* ita pergit: *Quid enim pro- desset vel ante baptismum pœnitentia, nisi bi- pismus sequeretur, vel postea, nisi præcederet?*

55. Inst. secundo. S. Fulgentius in Lib. *De fi- de al Petrum* cap. 50. appellat baptismum *Sacra- mentum filiei, & pœnitentiae:* non ergo pœnitentia a baptismo distinguitur.

56. Resp., hæc dicta esse a Fulgentio de baptismo adulitorum, quem debet præcedere pœnitentia, non prout Sacramentum, sed prout est vir- tus; unde illud Sancti Petri Act. II. 58. *Pœnitentiæ agite, & baptizetur unusquisque, &c.*

57. Inst. tertio. Patres priorum sæculorum de pœnitentia conjuncta baptismo sæpiissime locuti sunt, rarissime autem, aut numquam de pœnitentia, tamquam Sacramento a baptimate diverso.

(a) Culpandus Erasmus, qui Græca verbi ἐργάτης vertit in conspectu Christi, scilicet coram Christo; nam præter nesciū vulgatum interpretationem, alii etiam dicitissimi tam Latinī, quam Græci il semper ita intellexerunt, ut Paulus in persona, hoc est ancta-

ritate Christi, quemadmodum illum fornicarium jusserat tradi Satane, ita eadem auctoritate Christi illi sum delictum condonari voluerit, propter illa verba Matth. XVIII. *Quicumque solveritis, &c.*

58. Resp., multas, & varias potuisse hujus rei causas esse, primo enim iis temporibus, quibus homines a Paganica, vel Judaica superstitione convertebantur, debuerunt sacerdos de pœnitentia loqui, quæ præcedit baptismum, & a catechumenis agebatur. Secundo, fervente iis auctis Ecclesiæ nascentis sæculis fidelium pietate, non tanta erat de Sacramento pœnitentiae loquendi necessitas. Tertio, non adeo expedire videbatur, hoc Sacramentum palam explicare, ne forte Gentiles, secreta pœnitentium confessione detecta, ansam Christianos calumniandi sumerent, quasi vero in abditiis conveaticulis aliquid contra Principum, ac Magistratum potentiam molirentur. Demum, & ille haud ineptus timor accedebat, ne tepidiores fideles, audientes esse aliquod efficacissimum remedium ad peccata post baptismum commissa redimenda, prouiores ad ea perpetranda fierent. Unde Tertullianus Lib. *De penit.* cap. 7. Absit, inquietabat, ut aliquis interpretetur, quasi sibi etiam nunc pateat (via) ad delinquendum, quia patet ad pœnitendum; & redundantia clementiae cœlestis libidinem faciat humanæ temeritatis: nemo ictus deterior fit, quia Deus melior est, roties delinquendo, quod ignoscitur.

59. Quando vero immitis illa prodiit Novationorum hæresis, de qua mox dicemus, omnem scilicet peccantibus post baptismum spem venie auterens, tunc Patres, atque Ecclesiæ Pastores & clarij, & sacerdos de Sacramento pœnitentiae locuti sunt, ut cap. seq. videbimus.

60. Obj. postremo. In Decretis causa I. qu. 1. cap. Multi, hæc referuntur Sancti Gregorii verba: *Sacraenta sunt Baptismus, Chrisma, Corpus & Sanguis Christi;* quæ ob id Sacraenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum divina virtus secretius (in eis) operatur salutem; sed in pœnitentia nullæ adhibentur corporales res: ergo &c. Et quamvis ea verba fortasse non sint Gregorii Papæ, sed potius sancti Isidori Lib. VI. *Etymologiarum* cap. 19., ratio tamen in iis ab alterutro allata militat contra pœnitentiem, ne sit Sacramentum, quia nullum est in ea externum symbolum.

61. Respondet S. Thomas 5. P. qu. 84. art. 1. ad 1. „ nomine corporalium rerum intelligi largi, ge etiam ipsos exteriores actus sensibiles, qui ita se habent in hoc Sacramento, sicut aqua in Baptismo, vel chrisma in Confirmatione“.

62. Inst. primo. Sacraenta Ecclesiæ a ministris Christi exhibentur; sed pœnitentia exhibetur ab ipso pœnitente, seu potius a Deo hominibus inspirator: ergo &c.

63. Respondet ibid. S. Thomas ad 2. „ quod in Sacraenta, quæ habent corporalem materiam, oportet, quod illa materia adhibetur a ministro Ecclesiæ, qui gerit personam Christi, in signum, quod excellentia virtutis in Sacramento operantis est a Christo. In Sacramento autem pœnitentiae sunt actus humani pro mate-

ria, quia proveniunt ex inspiratione interna; „ unde materia non adhibetur a ministro, sed a Deo interius operante: sed complementum Sacramenti exhibit minister, dum pœnitentem absolvit“.

64. Inst. secundo. In omnibus Sacramentis debet aliiquid reperiri, quod est Sacramentum tantum; tum aliiquid, quod est res, & Sacramentum; aliiquid demum, quod est res tantum. Sic hæc tria inveniri in Baptismo, ostendit S. Thomas 5. P. qu. 66. art. 1., *primum* est aqua, & ejus usus, sen ablution: *alterum* est character baptismalis, qui est res significata per exteriorem ablutionem, & est signum Sacramentale interioris justificationis: *tertium* est interior justificatio, quæ est res significata, & non significans. At vero hæc tria non inveniuntur in pœnitentia: ergo &c.

65. Respondet Angelicus ibid. ad 5., quod etiam in pœnitentia est aliiquid, quod est Sacramentum tantum, scilicet actus exterius exercitus, tam per peccatorem pœnitentem, quam etiam per Sacerdotem absolvensem; res autem, & Sacramentum, est pœnitentia interior peccatoris; res autem tantum, & non Sacramentum est remissio peccati: quorum primum totum simul sumptum est causa secundi; primum autem, & secundum sunt quoddammodo causa tertii. Hæc autem clariss illucescent, ubi de materia agimus hujus Sacramenti.

66. Inst. tertio. Notissima est illa Sacramenti definitio tradita a S. Augustino: *Accedit verbis ad elementum, & fit Sacramentum; sed in pœnitentia nullum est elementum, sed sola verba, tum pœnitentis, qui se accusat, tum Sacerdotis, qui eum absolvit: ergo &c.* Sane idem Augustinus Lib. XIX. contra Faustum cap. 16. Sacraenta vocat *visibilia signa invisibilis gratiae*; & in Serm. *De baptismo ad Neophyto* vult, *Sacramentum ideo dici, quia aliud videtur, aliud intelligitur.*

67. Resp. cum S. Thoma 5. P. qu. 84. art. 1. ad 1., in illis Sacraenta, quæ habent effectum correspondentem humanis actibus, ipsos actus humanos sensibiles esse loco materiæ, ut accident in pœnitentia, & matrimonio: sicut etiam in medicinis corporalibus quedam sunt res exterius adhibitæ, sicut emplastra, & electuaria: quedam vero sunt actus scandorum, puta exercitationes quedam. Frivola autem est objectio de sumpta ex iis verbis elementum, & visibilia signa; quasi vero Augustinus omnium Sacramentorum materiam non nisi in proprio dictis elementis constituerit, & non etiam in pane, oleo, & in aliis actibus exterioribus, quæ sub sensum cadunt, immo & in verbis, quæ videri quidem nequeunt; sed tamen audiuntur. Sufficit ergo, ut res sit sensibilis, & externa, ut ex Christi institutione fiat Sacramentorum materia.

CAPUT III.

Ostenditur, nullum esse peccatum, quod per Sacramentum pœnitentia remitti non possit.

68. Angelicus Doctor 5. P. q. 86. art. 1. bene obseruat, duplici sensu posse aliquod peccatum dici irremissibile, primo, quia aliquis de peccato dolere non posset: secundo, quia pœnitentia non posset delere peccatum; & subdit: „Primo qui, „dein modo non possunt per pœnitentiam deleri, „peccata dæmonum, & etiam hominum dannatio-„torum, quia affectus eorum sunt confirmati in „malo: ita quod non potest eis displicere pecca-„tum in quantum est culpa, sed solum displicet „eis pœna, quam patiuntur, ratione cuius ali-„quam pœnitentiam, sed infructuosam habent, „secundum illud Sap. Cap. V. 5. *Pœnitentiam au-„gentes, & præ angustia spiritus gementes.* „Unde talis pœnitentia non est cum spe venie, „sed cum desperatione. Tale autem non potest „esse aliquod peccatum hominis viatoris, cuius liberum arbitrium flexibile est ad bonum, & ad malum. Unde dicere, quod aliquod peccatum sit in hac vita, de quo quis pœnitere non pos- sit, erroneous est, &c.“. Sed de hoc modo non agimus: quæritur enim hic solum, an sit aliquod peccatum tam grave, ut nullo modo etiam per veram pœnitentiam remitti queat; quod veteres quidam hæretici commenti sunt (a), contra quos sit

PROPOSITIO

Nullum est tam grave peccatum, quod in hac vita ab Ecclesiâ per Sacramentum pœnitentiae deleri nequeat.

69. Prob. primo luculentissimis iis sacrae Scripturæ oraculis, quibus Christus Dominus Matth.

(a) Montanistæ, & Novatiani fuerunt hujus crudelissimæ hæresis autores. Montanistæ nomen sortiti sunt a Montano homine Phrygio; unde etiam *Cata-phyrges* alignando sunt nuncupati: tum postea dicti *Pepuziani* ab obscuro oppido Phrygiae *Pepuzo*, ubi suos conventus habebant. Nulla ineptior, & absurdior hæresis nata est, eni tamen nomen dedit doctissimus vir *Tertullianus* falsis potissimum diuarum fanaticarum mulierum *Priscillæ*, & *Maximillæ* revelationibus, sen potius incantationibus deceptus. Funestissimus tanti viri lapsus terrere omnes debet, ne alte, & superbe de se præsumentes similiiter cadant. Illius ea sententia erat in Lib. *De pudicitia* cap. 18., *Levioribus delictis* etiam ab Episcopo consequi posse, majoribus, & irremissibilibus a solo Deo; unde consequebatur, nullam graviorum criminum remittendorum potestate Ecclesia a Christo fuisse data. Vid. Nat. Alexander Disser. IX. in Sæc. II.

Pejus errarunt Sæc. III. Novatiani, asseclæ illius Novatiani, qui Rom. Episcopatum ambiens, ac inani sua spe frustratus una cum Novato Carthagin. Presbytero

XVIII. 18., & Jo. XX. Apostolis amplissimam, nullisque limitibus circumscriptam ligandi, atque solvendi potestatem dedit. Vid. sup. n. 19. (b).

70. Sed hæc tam perspicua Christi verba obscurare se posse sperabant Montanistæ, & Novatiani triplici effugio: primo, ea intelligi debere de baptismo, quo concedebant omnia præterita peccata deleri; non autem de pœnitentia eorum criminum, quæ post baptismum committuntur: secundo, distinguenda esse peccata contra proximum, vel Ecclesiam, a peccatis contra Deum; prima posse per claves Ecclesiæ remitti, utpote leviora, non autem alia, quæ gravissima reputantur: tertio, omnium peccatorum remittendorum potestatem solidis Apostolis fuisse concessam, non vero eorumdem successoribus. Ita *Tertullianus* Montanista factus in Lib. *de pudicitia*, & Novatiani apud S. Ambrosium in duodus Libris de pœnitentia.

71. Verumtamen haud difficile fuit sanctis Patribus has frivolas exceptiones præcludere. Et quantum ad primam, argute ita reponebat Sanctus Pacianus Barcinonensis Epist. III. ad Sympronianum Novatianum: „Quod si ad gentes hanc solvendi licentiam, vel ligandi spectasse concedam, multo magis ab baptizatos pertinuisse convincam. Nam si is solvi potuit, vel ligari, qui non habuit vinculum, quanto magis ille, quem fidei jura tenuerunt?“ Neque enim homines per baptismum deterioris corruptionis facti sunt, ut suorum criminum veniam, non quidem per baptismum, qui iterari non potest, sed per veram pœnitentiam consequi nequeant. Et Dominus Jesus duo aperie distinxit Sacraenta, & utrorumque conferrendorum potestatem Apostolis contulit, cum dixit: *Ite, baptizate, &c. & Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis, &c.*

72. Secundam exceptionem penitus temerariam, omnique carentem fundamento sic ibidem S. Barcinonensis Antistes expludit: *Quæcumque solveritis, inquit, omnino nihil excipit; quæcumque, inquit, vel magna, vel modica.* Et S. Ambro-
sius

fædissimum in Ecclesia schisma excitavit; unde hæresis Novatiana orta est, cuius capitale erat dogma, lapsi in persecutione tanti criminis veniam indulgeret Ecclesia non posse; quam postea inclemantium Novatiani ad alia graviora crimina extenderunt, ac denum ad omnia peccata post baptismum commissa; quamvis omnia omnino a Dei misericordia remitti posse, non negarent; unde etiam eos ad divinam iustitiam piis operibus placandam majorem in modum adhortabantur.

Aliqui ex Socinianorum grege eos saltem peccatores, qui nonnisi in fine vita pœnitentiam agebant, veniam obtinere posse negabant. Smalcianus in refut. thesaurus Wolfg. Franzii scriberet, facinorosos, qui a carnificis interficiuntur, vita æterna privari, esse plus quam verisimile. Jonas autem Schlichtingius in Disput. contra Meisnerum, hominem, qui in peccatis tandem manserit, ut ei non amplius tempus suppetat, ut vitam, & mores emendet, si novi fæderis damnandum esse, pronunciat.

(b) Usi non sunnus innumeris iis vet. test. promissionibus, quibus Deus peccatores ad conversionem ex-

suis Lib. I. de pœnit. cap. 2. *Deus, inquit, distinctionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxans licentiam Sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit.* Et Lib. II. cap. 4. profert inter alia exemplum Simonis Magi omnium hæreticorum Patriarchæ, cui tamen dicebat Petrus Act. VIII. 22.: *Poenitentium age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi, &c.*

75. Tertium pariter refutat S. Pacianus exemplo baptismi, & chrismatis, quorum conferendorum potestatem solis Apostolis Christus dedisse legitur: ipsi tamen Novatiani eamdem in successores Apostolorum descendere non diffitebantur. Unde sic adversus eos concludit: *Si ergo & lavacri, & chrismatis potestas, majorum longe charismatum, ad Episcopos inde descendit, & ligandi quoque jus adfuit, atque solvendi. Quod etsi nos il ob nostra peccata temerarie vincamus, Deus tamen illud ut Sanctis, & Apostolorum catholram tenentibus non negabit, &c.*

74. Ulterius, quinam esset Christi verborum sensus, & quinam amplissimæ potestatis per eadem verba collatae limites, debemus a veteribus Ecclesiæ Patribus, & moribus certissime addiscere. Veteres autem Patres statim ac immisis illa hæresis erupit, omnes pene facto agmine contra eam insurrexerunt, & pervicaces, ac crudeles illius defensores a sua, & totius Ecclesiæ communione separarunt. Id testatur Synodus Trid. Sess. XIV. cap. 1. his verbis: *Novatianos remittendi potestatem olim pertinaciter negantes magna ratione Ecclesia Catholica, tamquam hæreticos expolit, atque condemnavit.* Reipsa S. Cornelius Papa anno 251. collecta Romæ Synodo LX. Episcoporum Novatianos aeterno anathema percussit.

75. In multis postea Conciliis, non solum laici, sed etiam cuiuscumque gravissimi criminis rei ad Ecclesiæ misericordiam cum debitis pœnitentiæ signis confugientes, clementer recepti sunt; quibusdam tamen conditionibus appositis, ad expiandas præteritas culpas, novasque præcavendas admodum opportunis. Hujusmodi erant antiqui illi canones pœnitentiales, quos summi Pontifices, ac plures Synodi constituerunt, ut nonnisi cum multis mœroris, squalloris, ac publicæ pœnitentiæ signis ad pacem, & consortium fidelium recipierentur. Quot igitur sunt veteres saluberrimi canones pœnitentiales, tot sunt publica, & inconcessa antiquæ, & perpetuae traditionis testimonia, quibus genuinus divinæ illius amplissimæ potestatis a Christo concessæ sensus declaratur. Atque haec tamen allata argumenta plana, & invicta sunt; sed multæ postea, & graves sese offeruntur difficulta-

tes in quibusdam obscurioribus Scripturaræ locis explicandis; meminerimus tamen, id sæpius in aliis certissimis fidei dogmatibus evenire, quin de iis dubitare propterea liceat: nam certum non tollitur per incertum, nec quod perspicuum est, per aliqua adjuncta obscuriora.

76. Object. prima petitur ex iis Christi verbis Matth. XLI. 51. „*Omne peccatum, & blasphemia remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, reinmittetur ei. Qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.*”

77. Resp. primo, hoc testimonium non prodesse, sed potius obesse causæ Novatianorum, qui contendebant, nullum peccatum grave contra Deum ab Ecclesia remitti posse, sed tantummodo peccata leviora, & contra homines; Christus autem dicit: *Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus ... Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei.* Ita respondebant S. Pacianus Epist. III. & S. Ambrosius Lib. II. de penit. cap. 4.

78. Resp. secundo cum S. Thom. 2. 2. qu. 14. art. 5., peccatum in Spiritum Sanctum diversimode dici irremissibile juxta diversas sanctor. Patrum sententias, quas in duobus art. præcedentibus exponit. Secundum eum S. Augustinum (Serm. LXXI. de verbis Domini, Lib. I. de Serm. Domini in monte cap. 22., in multisque aliis in locis) peccatum in Spiritum Sanctum nihil est aliud, quam impœnitentia finalis, quod peccatum est omnino irremissibile; dicunt autem impœnitentia finalis peccatum in Spiritum Sanctum, quia, inquit Angelicus, est contra remissionem peccatorum, quæ fit per Spiritum Sanctum, qui est charitas & Patris, & Filii. Quanvis autem hoc peccatum non consummetur, nisi in fine vitæ (tunc enim solum vere dicitur impœnitentia finalis) atamen in ipso vitæ præsentis cursu in iis præsumitur, qui non ex ignorantia; sed ex obstinata pœniterecia manifestæ veritati resistunt (a).

79. Si autem cum aliis quibusdam sanctis Patribus peccatum, vel blasphemia in Spiritum S. sumatur pro peccato puræ malitiæ, opposito honestati, quæ attribuitur Spiritui sancto, sicut peccatum infirmitatis dici potest contra Patrem, cui attribuitur potentia, & peccatum ignorantiae contra Filium, cuius propria est sapientia, tunc dicitur peccatum irremissibile, quia quantum est de se, habet meritum, ut non remittatur ... Qui enim ex ignorantia, vel infirmitate peccat, minorem pœnam meretur; qui autem ex certa malitia, ac determinata voluntate peccat, non habet aliquam excusationem, unde ejus pœna minatur.

multa ad hunc locum explanandum dixisset, ita sermonem concludit: *Ut potui, difficilimam questionem, si tamen aliquatenus potui, Domino miserante, atque adjuvante tractavi, &c.*

(a) S. Augustinus in Laud. Serm. LXXI. postquam

tur. Sed pro maiore hujus doctrinae explanatione tres primi illius questionis articuli legendi sunt. Supposita autem doctrina ibi explicata.

50. Brevius hanc ipsam difficultatem expedit. 5. P. quest. 86. artic. 1. ad 5. dicens: „ Illud verbum, vel blasphemia contra Spiritum Sanctum, etiam est finalis impenitentia „ ut Augustinus dicit, quae penitus irremissibilis est, quia post finem hujus vitæ non est remissio peccatorum. Vel si intelligatur per blasphemiam Spiritus sancti peccatum, quod sit ex cetera malitia, vel etiam ipsa blasphemia Spiritus sancti, dicitur non remitti, scilicet de facili: vel quia tale peccatum non habet in se causum excusationis, vel quia pro tali peccato punitur alipnis & in hoc sæculo, & in futuro”. Ceterum etiam peccatum Pharisæorum, qui Christi miracula tribuebant Beelzebub, fuisse absolute remissibile, ex eo evincit Chrysostomus Hom. XXIV. in hunc loc. quod etiam ex illa impia, & obstinata secta non nulli Christi fidem amplexi fuerint (b).

51. Inst. primo, opponendo verba Heli Sacerdotis ita filios suos momentis Lib. I. Reg. II. 25. Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? Quibus similia sunt, quæ S. Joannes in fine sue priuæ epist. habet: Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. Hoc autem peccatum, interprete S. Augustino Lib. I. De Serm. Dom. in monte cap. 22., est per malitiam, & incidiā oppugnare fraternalm charitatem post acceptam gratiam Spiritus sancti, quod peccatum Dominus neque hic, neque in futuro sæculo dimiti dicit. Et paulo antea dixerat, hujus peccati tantam labem esse, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum suum mala conscientia & agnosceret, & enunciare cogatur: est ergo aliquod peccatum irremissibile.

52. Resp., priorum verborum Heli filios objurgantis propter scandala, quibus homines a sacrificiis divinis avertebunt, hunc esse obvium sensum: Si vos Sacerdotes ad Deum orandum pro populo electi, Deum ipsum offenditis, qui erunt alii pro vobis ad Deum orandum, & placandum idonei? Quæ objurgatio rectissima est: non tamen negat, etiam pro Sacerdotibus peccantibus esse orandum, eorumque peccata posse remitti.

53. Peccatum autem ad mortem, pro quo S. Joannes non vult esse orandum, interprete eodem S. Augustino in ipso loco lant., est illud, pro quo

renus ipse Deum non orat, veniam petens; quod in peccatis pure malitia evenire solet: secus ac in peccatis ignorantia, atque infirmitatis, quæ non sunt tam voluntaria, quam sunt peccati malitia. Hoc S. Augustinus declarat exemplo Petri, & Iudeæ. Petrus enim, quia ex infirmitate peccaverit, cito peccati sui veniam a Deo poposeit, & obtinuit. Judas contra, qui malitia peccaverat, facilius desperatione cucurrit ad laqueum, quem humilitate veniam deprecatus est. Angelicus autem laud. art. ad 2. bene admotus, hæc omnia ita esse intelligendæ, ut de facili nec gratia humiliis orationis, nec venia a Deo obtineatur, non autem quod absolute obtineri non possit, adeo ut absolute pro eo Deus orari non debat: „ sicuti, inquit, dicitur ille sanari non posse, qui non potest de facili sanari, potest tamen hoc fieri per divine gratiae virtutem, quæ etiam interdum in profundum maris convertit, ut dicitur in Ps. LXIV.”.

54. Inst. secundum. Apostolus ad Hebr. XI. 4. inquit: „ Impossibile est, eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam dominum cœlestis, & participes facti sunt Spiritus sancti ... & prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam”. Item cap. X. 26. addit: „ voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquunt pro peccatis hostia”. Ex his potissimum testimoniorum triumphum canebant immenses Novatiani, ut notat S. Thomas Lect. I. in cap. VI. hujus epist., ubi ita

55. Respondeat, falsam esse interpretationem Novatianorum, sicut dicit Athanasius in epist. IV. ad Serapionem, quia ipse Paulus recepit incestuoso in Corinthi 2. Corinth. II., & similiter eos Galatas, quos ita compellabat cap. IV. 19. Filioli mei, quos iterum parturio. „ Est ergo intelligendum, inquit S. Doctor, sicut dicit Augustinus, quod non dicit, quod impossibile est pœnitere, sed quod impossibile est rursus renovari, idest baptizari: ad Titum III. Per lavacrum regenerationis & renovationis &c.; numquam enim homo posset sic pœnitere, quod posset iterum baptizari”. Docet itaque S. Apostolus, impossibile esse, aut baptismum ipsum iterari ad pœnitentiam istorum, aut eam gratiam baptismatis recuperari, quæ est gratia regenerationis, & renovationis. Unde S. Augustinus in inchoata exposit. Epist. ad Rom. inquietabat: Eos, qui jam baptizati fuerint, curari melius licitus per pœnitentiam, non renovari, quia renovatio in baptismō est;

(b) Sententiam S. Augustini, quod peccatum in Spiritum sanctum sit finalis impenitentia, nonnullis arguuntis oppugnavit Vener. Card. Bellarinius Lib. II. de pœnitentia cap. 16. Rejicit quoque aliam S. Thomæ, quod peccatum in Spiritum sanctum sit peccatum ex malitia ortum: & aliam suam proponit, peccatum in Spiritum sanctum proprie nihil esse aliud, quam veritatem cognitam, & manifestam ex malitia improbare,

est; & quidem talis, ut simus cum culpa tollatur etiam reatus paenitentia, quod non contingit in paenitentia. Ita hunc locum praeter Athanasium, & Augustinum a S. Thoma nominatos, explicant S. Gregorius Nazianz. Orat. XI. in sancta lumina, S. Ambrosius Lib. II. de peccatis, cap. 2., Chrysostomus, Theophilactus, atque Eusebius. Athanasius vero optime notavit, haec fuisse dicta a S. Paullo ad convevendum errorem Hebraeorum, qui cum multa haberent, & quotidiana baptismata, existinabant, idem esse etiam in Religione Christiana.

86. Neque alium esse sensum eorum verborum ejusdem S. Pauli cap. X., putarunt sancti Pares, nempe non *relinqui hostium pro peccatis*, hoc est alium baptismum, quo iterum a peccatis ablauamur; sine exclusione tamen paenitentiae, quae est tabula post naufragium. Optime notavit in hunc locum S. Jo. Chrysostomus, non dixisse Apostolum: *Non est amplius paenitentia, neque est amplius remissio, sed non est amplius hostia, hoc est, non est amplius crux secunda, seu secunda passio Christi, unde novus institutus baptismus.* Eodemque sensu illum locum intellexit S. Augustinus in mox citata exposit. epistolæ ad Romanos, scilicet significasse Apostolum, non posse deinceps qui peccaverit, iterum baptizando purgari: *quo intellecto, non intercludatur, inquit, paenitentiæ locus.* Quibus S. Thomas inhaerens, ut quomodo, ait, nunc non expectatur alia mors Christi, ita nec post baptismum semel acceptum expectatur aliud baptismus.

87. Verutamen si quis cum Origene, & aliis doctis interpretibus contentiosus velit, in his Paulinis textibus non indigitari baptismi renovationem, quæ impossibilis omnino est, sed ipsam paenitentiae virtutem, quo gravissima aliquot criminis deleri posse, Apostolus negare videtur, tunc propter alia apertissima S. Scripturae loca, & maxime propter constantem universæ Ecclesiæ doctrinam, & praxim illud verbum *impossibile est* explicare coginur, non de omnimoda impossibilitate, sed de maxima difficultate, quæ est in expiandis gravissimis quibusdam criminibus, ac potissimum apostasia a fide, quæ non vi tormentorum sit extorta, sed voluntarie, hoc est plena, ac malitiosa voluntate facta, qualis fuit illa Iudeæ, Simonis Magi, Juliani Augusti, aliorumque paucorum, qui sine ulla spe venie misere obierunt. Ac de his loquitur S. Petrus in 2. epist. cap. II., ubi ita concludit: „Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiae, quam post agnitionem retrorsus converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. Contigit enim eis illud veri proverbi: canis reversus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti”.

88. Obj. tertio exempla Esau, & Antiochi: de primo enim inquit Apostolus Hebr. XII. 17., quod non inventis paenitentiae locum, quanquam cum lacrymis inquisivisset eam. De altero autem scriptum est Lib. II. Machab. IX. 15.: *Orabat hic*

lestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.

89. Respondet Angelicus 5. p. qu. 86. art. 1. ad 1., „ quod Esau non vere paenituit: quod patet ex hoc, quod dixit Gen. XXVII. 41. *Veniet dies luctus Patris mei, & occidum Jacob fratrem meum.* Similiter etiam nec Antiochum vere paenituit: dolebat enim de culpa præterita, non propter offenditum Dei, sed propter infirmitatem corporalem, quam patiebatur“. Quavis hujusmodi exempla si quid probarent, etiam Deo potestatem venie concedendæ eriperent, quod & absurdissimum foret, & ut smp. ad n. 68. observavimos, nec ipsis Novatianis in mente venit.

90. Sed quantum ad Esau, putant interpres non ignobiles, illa verba, *non inventis paenitentiae locum*, referri ad obscurata Isaaci sententiam, negandi Esau benedictionem primogeniturae, Jacobo jam datum, a qua sententia lacrymis Esau se dimoveri, passus non est: id enim significati volunt iis græcis verbis μετάροτς τέπος ab Apostolo adhibitis, quod scilicet μετάροσα litteraliter significet mentis mutationem, quam Esau apud patrem invenire non potuit.

91. Obj. postremo aliquorum veterum testimonia, qui errori Novatianorum aperte suffragantur. Primo Hermas Lib. III. similiter 6. n. 2. inquietus de scelestioribus quibusdam peccatoribus. *Iis, inquit, non est per paenitentiam regressus ad vitam... Hujusmodi homines morti sunt destinati.* Præterea Lib. II. Constitut. Apostol. cap. 23. conceditor venia idololatriæ per sinceram paenitentiam; sed si quis instructa veluti acie rebelli tentet Deum, quasi malos non insectantem, hujusmodi venia carebit. Tertio Origenes, & Theognostus apud S. Athanasium Epist. IV. ad Serapionem locum S. Pauli supra allatum n. 84. iis adaptant, qui post baptismum in peccata recidunt, eosque misericordiam non consecuturos ajunt.

92. Resp., horum omnium, & si quæ sunt alia hujusmodi veterum testimonia, explicanda esse de summa difficultate veræ, sinceraque paenitentiae in quibusdam obsecratis, & scelestissimis peccatoribus; quos etiam aliquando divina gratia destitui, admodum probabilis est multorum Theologorum sententia. Ita explicari possunt objecta testimonia Hermæ, & auctores Constitutionum Apostolic.: neque enim dicunt cum Novatianis, hujusmodi peccata remitti non posse, sed eorum veniam non esse sperandam. Origenem, & Theognostum data opera refellit S. Athanasius laud. epist. IV. ad Serap. inquietus n. 15.: „Si eorum causa, qui post lavacrum peccant, id dictum fuisset, & illi veniam peccatorum obtinere non possent, cur hominem apud Corinthios paenitentem in caritate confirmat Paulus: Galatas vero retrosum abeentes parturit, donec formetur iterum in eis Christus?“ Prosequitur deinde demonstrans, iis Apostoli verbis in epist. ad Hebraeos „non excludi peccatores a paenitentia, sed

, sed ostendi, unicum esse Ecclesiæ catholicæ
„ baptismus“.

93. Inst. primo. S. Cypriani in Lib. de lapsis assert exemplum Moysis, Danielis, & Job, qui orantes pro peccatoribus exauditi non fuerunt, dicente Domino: *Et si tres in medio eorum fuerint, non liberabunt filios, nec filias, sed ipsi soli salvi erunt.* Et iterum: *Solus Deus misericordia potest, homo non potest esse major.*

94. Respondebat olim S. Pacianus Novatianis, auctoritate truti Episcopi, & Martyris se inemnibus, illum haec protulisse contra lapsos penitentem nolentes, & qui ex Martyrum, aut Confessorum precibus ad pacem, & communionem Ecclesie sine illa penitentia recipi se posse, sperabant, contra quos recte uititur exemplis Moysis, Job, Noe, Danielis, aliorumque, qui veniam impetrare iis non potuerunt, quos vere suorum criminum non penitiebat. *Quis enim, inquit Pacianus, liberare possit invitum? Quis pro superbis humiliare? Quis pro non penitentibus impetrare?*

95. Inst. secundo. S. Ambrosius in Lib. ad Virginem lapsarum cap. 8. ita eam adhortatur: „Inhaerere penitentiae usque ad extreum vitæ, nec tibi præsumas ab humano die posse veniam dari, quia decipit te, qui hoc tibi polliceri volunt, luerit. Quæ enim proprie in Deum peccasti, ab illo solo te convenit in die judicii expectare remedium“^a. Ita plane Novatiani ad penitentiam sclestissimos peccatores adhortabuntur, ut absolutionem non ab Ecclesia, sed a solo Deo sperarent.

96. Resp., S. Ambrosium fortiter restituisse crudeli Novatianorum errori duobus libris de penitentia, inde S. Doctoris mens, & doctrina desumenda est. Quod si infeliciem illam Virginem stupri, & infanticidi ream ad perpetuam penitentiam adhortatus est, non propterea putavit, tam gravia crimina esse absolute, & omnino irremissibilia, sed solum non nisi magnis, ac durissimis penitentiae laboribus posse eorumdem remissionem a Deo

(a) Librum de Virgine lapsa esse genuinum S. Ambrosii fœnum, dubitarnnt Bellarinius *De Scriptor. Eccles.*, Possevini in *Apparatu sacro*, & alii nonnulli, cum catholicæ, tum heterodoxi critici. Sed Editores Murini, Nat. Alexander *Hist. Eccl. Sec. IV.* cap. 6., & passim severiores critici S. Ambrosium in antiqua hujus libri possessione reliquerunt.

(b) Non attulimus insigne contra Novatianos testimonium ex Traci. *De communia essentia Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, qui olim S. Athanasio tribuebatur, seu potius, ut plenus habet titulus: *Testimonia ex S. Script. de naturali communione simili essentie inter Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum*; quia hoc opus a Caveo, & nonnullis aliis rejectum ut spurium: a Maurinis antea inter opera dubia numeratur. Illius Opusculi auctor n. 49. postquam ostendisset, illa verba Christi Matth. XII. *Omnis peccatum, &c. non posse literaliter accipi*, ita concludit: *Quoniam hoc observandum est, non dixisse Christum: blasphemanti, & penitentiam agenti remissio-*

impetrari. Unde celebris illius sententia est Lib. II. de penit. cap. 10., quam sup. n. 10. retulimus, *Facilius inveniri, qui innocentium servaverint, quam qui congrue egerint penitentiam* (a).

97. Inst. tertio. S. Athanasius Epist. IV. ad Serapionem peccatum Phariseorum, nempe blasphemiam in Spiritum S., vocat irremissibile, irremissible, indeprecabile.

98. Resp., S. Athanasium vocasse peccatum Phariseorum *irremissibile*, quia erat cum impenitentia conjunctum; non fuisse autem peccatum Phariseorum per penitentiam irremissibile, vel ex eo constat, quod in fine ejusdem epistole Pharisæi comparat Arianos, qui Christi divinitatem, similiter ac Pharisæi, negabant, & concludit, *tam illis, quam istis, nullum fore supplicii huic flagitio debiti remissionem*, nempe nisi a tam impiâ hæresi resipiscant (b).

99. Inst. quarto. S. Hieronymus in cap. XII. Matth. aperte fatetur, peccatum illorum, qui opera Spiritus S. tribunnt Beelzebub, esse *irremissibile*; & Epist. 149. ad Marcellam Novatianis concedit, eos, qui sponte Christianam religionem deserunt, peccati *irremissibilis* esse reos, & solum contendit, *tale non esse illorum peccatum, qui sacrificare compulsi sunt ante tribunal iudicis, & tormentorum vi infelicer cedunt*. En Doctoris maximi verba de Novatiano: *Doceat igitur, aliquem negatorem Beelzebub vocasse Christum* (quomodo eum vocarunt Pharisæi); & ultero referam gradum, negatorem non posse veniam consequi post ruinam. Consentiebat itaque Hieronymus Novatiano, quando erat sermo de apostatis voluntariis, & solum remissibilem dicebat eorum culpm, qui compulsi tormentis Christum negabant.

100. Resp., Hieronymum explicandum esse, ut explicanda esse docuimus verba Christi supra n. 77., idest delictum voluntariæ, & liberæ apostasie dici *irremissibile*, quia non facile remittitur, cum ex determinata malitia procedat; aliorum vero peccatum faciliter remittitur, quia tormentorum vio-

*nem dandam non esse; sed blasphemanti, idest, in blasphemiam perseverant. Quandoquidem nullum est peccatum prorsus irremissibile apud Deum illis, qui vere ex animo, & ut par est, penitentiam agunt. Joann. Morinus Lib. IX. de Penitentia; non solum haec hactenus explicata, sed nonnulla alia veterum Patrum testimonia allegat, ut probet, *crimen unicum, nempe blasphemiam in Spiritum sanctum, adeo execrable iudicatum*, ut illius rei veniam neque ab Ecclesia, neque a Deo unquam concedendam esse dixerint. Nihil tamen assert doctissimus hic Oratorii Gallicani Presbyter, quod commode explicari non possit ex iis ipsis, quibus idem Auctor Lib. I. cap. 4., & seq. Novatianam hæresim oppugnauerat. Ipse deminum confessus est, Patres qui videntur repugnare, esse de iis circumstantiis intelligendos, in quibus Deus ex inscrutibili sua justitia aliquando peccatoribus ea gratia auxilia denerat, quæ ad veram penitentiam concipiendam sunt necessaria. Vide, quæ diximus Tom. VI. P. I. Dissertation. V. cap. 7.*

violentia exortum, & infirmitati condonandum. Addo, experientia fuisse compertum, lapsos ex infirmitate, cessante persecutione, misericordiam Ecclesiæ implorasse, & pœnitentia imposta fuisse reconciliatos; apostatas autem voluntarios aut nunquam, aut rarissime tanti criminis pœnituisse, atque ad Ecclesiæ clementiam confugisse. Quando autem S. Doctor Novatiano consentire videbatur de voluntariis apostatis, non ex sua sententia id asserebat, sed ut disputationem contraheret ad solos lapsos ex humana fragilitate.

CAPUT IV.

De materia, & forma Sacramenti pœnitentiae.

101. Ut in aliis Sacrementis, ita etiam in Pœnitentia duplex est materia, remota, & proxima; vel, ut alii loqui placet, materia alia est, *circa quam* Sacramentum pœnitentiae versatur; alia, *ex qua* constat Sacramentum. De prima vix uita est inter Theologos controversia; multiplex vero de alia.

102. S. Thomas 5. P. quæst. 84. art. 2. sive hæsitatione resolvit, materiam remotam pœnitentiae esse peccata, non acceptanda, sed detestanda, & destruenda. Cum autem triplex sit peccatum, originale, actuale mortale, & actuale veniale, in resp. ad 5. subdit, pœnitentiam proprie & principaliter esse de peccato actuali mortali; propter prie quidem, quia proprie dicimus pœnitere de his, quæ nostra voluntate commisimus; principaliter autem, quia ad deletionem peccati mortalis hoc Sacramentum est principaliter institutum. De peccatis autem venialibus est quidem pœnitentia proprie, inquantum sunt nostra voluntate facta; non tamen contra hæc principaliter est hoc Sacramentum institutum."

103. " De peccato originali, pergit Angelicus, pœnitentia nec principaliter est (quod contra ipsum non ordinatur hoc Sacramentum, sed magis baptismus) nec etiam proprie, quia peccatum originale non est nostra voluntate peractum: nisi forte inquantum voluntas Adæ reputatur nostra, secundum modum loquendi, quo Apostolus dicit" Rom. V. 12. In quo omnes peccaverunt. " Inquantum tamen large accipitur pœnitentia pro quaevimque detestatione rei præteritæ, potest dici pœnitentia de peccato originali (a)."

104. Haud ita facile est definire, quænam sit Sacramenti pœnitentiae materia proxima, dissidentibus primum ab Ecclesia Catholica hæreticis,

quorum error damnatus fuit: *deinde*, dissidentibus inter se Theologis, quorum sententiae impune defenduntur. Nos hæreticorum errorem breviter refutabimus; Theologorum vero sententias satis erit referre.

105. Lutherani duas esse volunt pœnitentiae partes essentiales, contritionem, & fidem. Nominis autem contritionis non intelligunt nobiscum voluntarium animi dolorem ex consideratione offensæ Dei in nobis excitatum, sed interiores conscientiae angores, atque terrores, ex vera peccati agnitione, ut expresse continetur in Confessione Augustana art. 2., & ut loquitur post Lutheram Jo. Gerhardus Loco XVI. cap. 7. §. 41.; & nomine fidei non intelligunt fidem *historicam*, vel *dogmaticam*, qua veritates a Deo revelatae credundur, & quæ totius justificationis radix, & fundamentum est, sed fidem promissionum, qua pœnitens peccatorum veniam sibi datam esse, certo credit. Vide, quæ diximus Tom. VI. P. II. Dissert. II. cap. 2.

106. Hunc Lutheranorum errorem damnavit Synodus Tridentina Sess. XIV. cap. 5., ubi de proxima pœnitentiae materia, seu de ejus partibus ita loquitur: *Sunt autem quasi materia hujus Sacramenti, ipsius pœnitentis actus, nempe contrito, confessio, & satisfactio, qui, quatenus in pœnitente ad integratem Sacramenti, & ad plenam, & perfectam peccatorum remissionem, ex Dei institutione requiruntur, hac ratione pœnitentiae partes dicuntur.* Et postea eorum sententiam damnat, *qui pœnitentiae partes incusso conscientiae terrores, & fidem esse contendunt.* Et can. 4. *Si quis dixerit, duas tantum esse pœnitentiae partes, terrores scilicet incusso conscientiae agnito peccato, & fidem conceptam ex Evangelio, vel absolutione, qua credit quis, sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.*

107. Sane terrores conscientiae incusso ex cognitione peccati plurimum valere ad excitandam in nobis pœnitentiam, non inficiantur; manifestum est tamen, eos non sufficere. Christus enim non dixit, peccata fuisse mulieri remissa, quoniam timuit, sed quoniam dilexit multum. Multoque est absurdius, ut pars pœnitentiae ponatur illa certitudo fidei, qua quis credit sibi remissa esse peccata; nam primo illa certitudo, seclusa divina revelatione, haberi non potest; *deinde* etiamsi haberetur, esset ipsa pœnitentia posterior, seu effectus, non autem pars, vel materia.

108. Calvinus Lib. III. Institut. cap. 5. num. 8. pœnitentiam duabus constare partibus & ipse dicit, sed sensu a Lutheranis diverso, scilicet mortificatione carnis, & vivificatione spiritus. Qui-

(a) Ex postremis his verbis perperam quis exensiæ veritatem damnata illam ab Alexandro VIII. propositionem: *Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali*; damnata est enim illa propositione in sensu Lutheranorum, & Calvinistarum, qui peccatum o-

riginale reponebant in vitiosa, ac rebelli concupiscentia carnis, quæ etiam post baptismum remanet; quem errorem jam proscripserat Trid. Synodus Sess. V., & nos data opera confutavimus Tom. IV. Dissert. III. sect. 3. cap. 1.

Quilibet tamen facile intelligit, utrumque esse pænitentiæ effectum, non partes essentiales. Ille enim, quem vere pœnitit, debet veterem hominem exuere, & novum induere, ut Calvinus ipse eodem loco multis testimonis Scripturæ sacrae verbosius explicat, quamvis sibi aperte repugnet, dum vult, ita per pænitentiam hominem vivificari, ut plane regeneretur, & Dei imago sedata per peccatum, ac pene oblitterata in ipso reformatur: & postea contra veteres Patres, immo & contra ipsum S. Augustinum, obstinate contendit, in *Sanctis*, donec mortali corpore exuantur, semper esse peccatum, nempe concupiscentiam carnis, quam vere culpabilem esse docet. Quomodo enim simul cum regeneratione, & novo homine veterem Adam componet, & cum imagine Dei culpabilem concupiscentiam? Vid. quæ contra hanc sententiam a Synodo Trid. anathemate proscriptam diximus Tom. IV. Dissert. III. sect. 5. cap. 1.

Sententiae Theologorum Catholicorum.

109. Omnes, quotquot sunt, orthodoxi Theologi in recipienda doctrina Concilii Trid. de tribus hujus Sacramenti partibus, *Contritione*, *Confessione*, & *Satisfactione*, corde, & ore consentiant; & solum in controversiam vocant, an istæ tres partes proprie sint Sacramenti materia proxima? Quam controversiam intactam esse voluerunt Patres Tridentini (a). Præcipue autem Scholasticorum opinione hæc sunt.

110. Prima Thomistarum, qui duce Angelico volunt, omnes tres enumeratas partes esse proprie dictam materiam, ex qua conficitur Sacramentum pænitentiæ. Nam S. Præceptor 5. P. quæst. 84. art. 1. ad 1. & 2. dixerat, *actus humanos sensibiles esse in hoc Sacramento loco materice*; art. autem 2., *materiam proximam hujus Sacramenti esse actus pænitentis*: quæst. postea go. art. 1. inquit: *dictum est supra*; *quod in Sacramento pænitentiæ actus humani se habent per modum materie*; & ideo cum plures actus humani requirantur ad pænitentiæ perfectionem, scilicet *contritio*, *confessio*, & *satisfactio*, consequens est, quod *Sacramentum pænitentiæ habeat partes*, scilicet tres enumeratas, quas postea ad Sacramentum hoc pertinere ostendit art. 2.

111. Hæc Thomistarum sententia communior est inter Theologos, maxime post duo generalia Concilia, Florentinum, & Tridentinum, in quibus definitum fuit, memoratos tres actus pænitentis esse quasi materiam hujus Sacramenti. Quid autem significet illa particula *quasi*, explicat Estius

(a) Vid. ejusdem Concilii historiographus Cardin. Pallavicinus Lib. XII. cap. 12., qui fortasse nimis subtiliter observat, cap. 2. & can. 4. Synodus declarasse *pronominalatos pænitentis actus non esse partes Sacramenti*, sed *pænitentiæ*, quatenus ex Dei institutio-

in IV. Dist. XV. §. 2., quia materia hujus Sacramenti non est aliquid corporeum, cuiusmodi sunt aqua, oleum, panis, vimum, sed actiones pænitentis, quæ non ita proprie materia vocari possunt. Et claritus loquitur Catechismus Rom. P. II. cap. 5. nnn. 15. his verbis: *Neque vero hæc actus quasi materia a S. Synodo appellantur, quia veræ materie rationem non habeant; sed quia ejus generis materia non sint, quæ extrinsecus alhibeatur, ut aqua in Baptismo, & chrisma in Confirmatione*. Hic non iminerito gloriantur Thomiste, suam, & Angelici Præceptoris doctrinam menti Ecclesiæ esse conformem: non tamen dicunt, eam esse a Conciliis definitam; nam alias aliorum sententiarum damnatae non sunt, & palam in Ecclesia docentur, & defenduntur, præcipue autem illa insignis Scotistarum scholæ,

112. Quæ una cum Doctore subtili materiam hujus Sacramenti vult esse absolitionem a Sacerdote pænitenti impertitan. Hanc enim dupliciter spectari posse isti Theologi dicunt, & quatenus significat effectum Sacramenti, & quatenus est ritus sensibilis: sub priori respectu esse formam, sub altero materiam proximam Sacramenti. Hæc opinio magnos habuit patronos, cum ante, cum post duas memoratas Synodos œcumenicas, Florentinam, & Tridentinam. Eamdem enim etiam ante Scotum tenuerant Robertus Pullus Cardinalis, & Steph. Langtonus Archiepiscopus Cantuarialis; multoque plures eidem suffragati sunt, postquam Scotus eam illustravit, & non contemnendis argumentis communivit. Inter hos numerantur Ochmannus, Jo. Major, & Jac. Almainus; ac denique post Tridentinum Concilium eidem adhæserunt nobilissimi Theologi, ut Jo. Maldonatus *De Pœnitentia*; ubi nostram sententiam vocat *communiorem*, sententiam vero Scotti *veriorem*, Andreas Vega, illustris Franciscani Instituti Theologus, qui Concilio Trid. interfuit, aliquique non pauci.

113. Tertia est sententia Guillelmi Antissiodorensis *de Pœnit.* cap. 5., Alexandri Haleensis P. IV. *Summæ quæst. 5. meinb. 1. art. 1.*, & quorundam veterum, qui materiam proximam Sacramenti pænitentiæ dixerunt esse impositionem manuum, quæ tamen sententia postea a scholis exculavit. S. Thomas 5. P. quæst. 84. art. 4. probat, impositionem manuum non regniri ad hoc Sacramentum. Sane nec Concilium Trid., neque Florentinum ullam fecerunt impositionis manuum mentionem, cum tamen nihil omiserint eorum, quæ ad plenam hujus Sacramenti perceptionem pertinent. Negari autem non potest, impositionem manuum in reconciliatione pænitentiū tam publica, quam privata fuisse longo annorum decur-

su

ne requiruntur ad integratatem Sacramenti, & ad plenam, perfectamque peccatorum remissionem. Eamdem explicationem adhuc habuit Maldonatus *de Pœnitentia*. Feo tamen in land. Concilii capite sic lego: *Sunt autem quæ materia hujus Sacramenti, ipsius pænitentis actus &c.*

DISSERT. VI. CAP. IV.

su usitatam; adeo ut Sacramentum pœnitentiae soleret designari nomine impositionis manuum. Nunc etiam in Rituali Romano Confessario præcipitur, ut *dextera versus pœnitentem elevata dicatur &c.* (a).

114. Quarta sententia est Durandi, viri docti, sed qui libenter a communi aliorum opinione recedebat; contendit autem in Dist. 16., proximam Sacramenti materiam esse pœnitentis confessionem; contritionem autem præcedere debere, ut dispositionem; satisfactionem denum esse pœnitentiae fructum. Nunc paucæ de

Forma Sacramenti Pœnitentiae.

115. De hujus Sacramenti forma ita præclare disserit S. Thomas 5. P. quæst. 84. art. 5. „ In qualibet re perfectio attribuitur formæ. Dictum est autem supra (art. 1. ad 2.), quod hoc Sacramentum perficitur per ea, quæ sunt ex parte Sacerdotis; unde oportet, quod ea, quæ sunt ex parte pœnitentis, sive sint verba, sive facta, sint quædam materia hujus Sacramenti: ea vero, quæ sunt ex parte Sacerdotis, se habent per modum formæ. Cum autem Sacramenta novæ legis efficiant, quod significant, oportet, quod forma Sacramenti significet id, quod in Sacramento agitur proportionaliter materiae Sacramenti; unde forma Baptismi est, *Ego te baptizo*, & forma Confirmationis est, *Consigno te signo crucis, & confirmo te christi smate salutis: eo quod hujusmodi Sacramenta perficiuntur in usu materiae: in Sacramento autem Eucharistiae, quod consistit in ipsa consecratione materiae, exprimitur veritas consecrationis, cum dicitur, Hoc est corpus meum.*“

116. „ Hoc autem Sacramentum, scilicet pœnitentiae, non consistit in consecratione alicuius materiae, nec in usu alicuius materiae sanctificatae, sed magis in remotione cuiusdam materiae, scilicet peccati, prout peccata dicuntur esse materia pœnitentiae. Talis autem remotion significatur a Sacerdote, cum dicitur, *Ego te absolo: nam peccata sunt quædam vincula, secundum illud Proverb. V. 22. Iniquitates suæ capiunt impium; & funibus peccatorum surum quisque constringitur.* Unde patet, quod hæc est convenientissima forma hujus Sacramenti, *Ego te absolo.* “Vid. Opusculum XXII. De forma absolutionis, ubi refutat assertiōnem eujusdam Theologi dicentis, quod Sacerdos absolu-

vendo uti non debet hac forma, *Ego te absolo.*

117. Cum autem sibi objecisset Angelicus, a Christo non fuisse hanc formam institutam, & Ecclesiam in quibusdam absolutionibus non uti oratione indicativa, sed potius deprecativa, *Misereatur vestri omnipotens Deus &c.*, vel *Absolutionem, & remissionem tribuat nobis omnipotens Deus &c.* ita .

118. Respondet ad 1., quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, quibus Petrus dixit, Matth. XVI. 19. *Quodcumque solveris super terram &c.*, & tali forma Ecclesia utilitur in *Sacramentali absolutione*. Hujusmodi autem absolutiones in publico factæ non sunt *Sacramentales*, sed sunt *orationes quædam ordinatae ad remissionem venialium peccatorum*. Unde in *Sacramentali absolutione* non sufficeret dicere, *Misereatur tuus omnipotens Deus &c.*, vel *absolutionem, & remissionem &c.*, quia per hæc verba Sacerdos absolutionem non significat fieri, sed petit, ut fiat. Præmittitur tamen etiam in *Sacramentali absolutione* talis oratio, ne impediatur effectus Sacramenti ex parte pœnitentis, cuius actus materialiter *quodammodo* se habent in hoc Sacramento, non autem in Baptismo, vel in Confirmatione .“

119. In resp. autem ad 5. observat Angelicus, iis verbis *Ego te absolo additam fuisse invocationem sanctissimæ Trinitatis In nomine Patris &c.*, ut appareat, Sacerdotem absolvere, non potestate sua propria (nam potestas absolvendi a peccatis est solius Dei) sed instrumentaliter in virtute divina, que interius operatur in omnibus *Sacramentalibus signis, sive res sint, sive verba*. Quia tamen, subdit Angelicus, hoc non est determinatum ex verbis Christi, sicut in baptismō, talis appositiō relinquitur arbitrio Sacerdotis.

120. Objicit iterum sibi S. Thomas, non posse Sacerdotem absolute dicere pœnitenti: *Ego te absolo*, nisi ei divinitus reveletur, pœnitentem esse sic dispositum, ut seipsa Sacramenti fructum recipiat. Sed ita

121. Respondet ad 5.: „ Sacraenta novæ legis, non solum significant, sed etiam faciunt, quod significant. Unde sicut Sacerdos baptizando aliquem, ostendit hominem interius ablutum per verba, & facta, & non solum significative, sed etiam effective; ita cum dicit, *Ego te absolo*, ostendit hominem absolutum, non

„ 80-

(a) Eruditissimus Jo. Morinus in *Comment. Histor. de sacr. Pœnit.* Lib. VIII. cap. 15. probandum sibi sumpsit, reconciliationem per annos 1250., tam privatin, quam publice cum manus impositione factam fuisse; immo addit etiam quosdam certissimos testes temporum posteriorum, præcipue antem S. Carolini Borromei, qui in Concilio V. Provinciali de manus impositione in Sacramento pœnitentie ita Confessario præ-

cipit: *Quod in Ecclesia antiqui instituti, veterisque consuetudinis est, recte omnino servet, ut dum absolutionis formulam, precesque adjunctas prefert; supra caput pœnitentis manum dexteram elevet; id quod etiam cum mysterii significacione sit.* Loco ergo impositionis, que propter structuram sedis confessionalis modo fieri non posset, sufficiet manus elevatio-

„ solum significative , sed etiam effective . Non tamen loquitur , quasi de re incerta ; quia si ut alia Sacra menta novae legis habent de se certum effectum ex virtute passionis Christi , licet possit impediri ex parte recipientis ; ita etiam & in hoc Sacramento Unde nec Sacerdos indiget speciali revelatione sibi facta , sed sufficit generalis revelatio fidei , per quam remittuntur peccata . “

122. His omnibus accedit irrefragabilis Concilii Tridentini anctoritas , quod Sess. XIV. cap. 5. docuit , Sacramenti pœnitentiae formam , in qua præcipue ejus vis sita est , in illis ministri servis positam esse , Ego te absolvo &c. , quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more preces quædam laudabiliiter adjunguntur : ad ipsius tamē formæ essentium nequam spectant , neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariae . Id fuerat antea ab Eugenio IV. in Concilio Florentino pro instructione Armenorum definitum .

123. Negari quidem non potest , quod Morinus fuse probat Lib. VIII. De pœnit. cap. 8. & seq. , antiquitus ordinariam , & vulgarem absolutionis formam fuisse deprecatoriam , cuiusmodi etiam modo viget apud Grecos , ut ipsorum euchologia testantur . Sed quantum ad Latinos , in eo nimis est Morinus , quod velit ubique formam deprecatoriam in Ecclesia latina obtinuisse usque ad annum salutis ducentesimum supra millesimum ; immo inferius addat , ante annum Christi 1500. non obtinuisse , ut ordinariis precibus formula adderetur indicativa .

124. Et multa quidem afferri possent , ut ostenderetur multo ante cc. XII. usum cœpisse formulæ indicativæ , sed hoc sufficiat , quod Princesps scholarum Sæc. XIII. , Alexander Halensis , & S. Bonaventura de forma absolutionis indicativa loquuntur , tamenq[ue] de forma ubique apud Latinos recepta , eamque solam valere doceut ; quod certe non docuissent , si hæc formula vel recenter introducta fuisset , vel non fuisset universim recepta . Præcipue autem attendendus S. Thomas , qui in prælaud. Opusc. XXII. assertione cujusdam dicentis , quod Sacerdos absolvendo ut nou debeat hac forma Ego te absolvo , non dubitavit appellare temerariam , & præsumptuosaam ; cap. autem 5. eam dicit oppositam communī sententie magistrorum Parisiis regentium . Itane vero , si forma illa indicativa fuisset ante paucos annos in Ecclesiam latinam invecta ? Ut enim demus , ea tempestate non fuisse adhuc detecta vetustissima illa monumenta , quæ Morino

præsto fuerint , nemo certe suspicabitur , omnes illos Magistros , & Doctores scholasticos eorumque principem S. Thomam , etiam illa penitus ignorasse , quæ seculis superioribus non admodum remotis obtinebant . Multo igitur ante Sæc. XII. forma indicativa apud Latinos in uso fuerat (a) .

125. Quantum vero ad Grecos pertinet , noster P. Jac. Goar , eorum rituum peritissimus , not. in *Orationes ἡτοὶ τῶν μεταστορῶν* observat , formam Grecorum deprecatoriam posse ad indicativam reduci ; cum evum Deum ita rogant ἀρεῖς , ἀρεῖς οὐρχώρον διmitte , relaxa , condona , subintelligunt per me . Et iterum τὸν δὲλον οὐ τῷ λόγῳ λαθάνει τὸν ὄντα complacat tibi , solvi hunc servum tuum verbo , supplendum meo . Hæc duo supplementa tacite in ea formula contineri , ex eo fit verisimile , quod in secunda oratione aperita sit mentio potestatis solvendi a Christo suis ministris collitat ; additur quippe hæc canalis : Tu enim dixisti , Domine , quæcumque solveritis super terram &c. Ceterum forma a modernis Grecis usitata hæc est : Pœnitenti roganti , Precor , ut veniam mihi eroges , respondet Sacerdos : Habeo te venia donatum , aut condonatum . Quæ verba formæ Latinorum æquipollere , fuse demonstrat Petrus Arcadius Lib. IV. cap. 5. De Concordia Ecclesie orientalis , & occident. , ubi affert hanc aliam Grecorum formulam : Domine Iesu Christe , qui dedisti nobis potestatem absolvendi , absolve hunc a peccatis suis . Plura vide apud laud. Goarium , & Arcendum .

126. Sed quidquid id sit , cum nullibi legatur , aut Christum Dominum , aut Apostolos verba formæ hujus Sacramenti præcisè determinasse , potuit Ecclesia justis de causis præcipere , ut forma indicativa adhiberetur , quæ , ut probat S. Thomas , verbis institutionis hujus Sacramenti conformior est . Id reipsa præstitit Ecclesia in duabus œcumenicis Conciliis , Florentino , & Tridentino , a quorum statutis recedere fas non est ; unde Clemens VIII. præcepit Præbyteris Græcis , ut si in casu necessitatis debeat aliquem Latinum absolvere , utantur forma in Concilio Florentino præscripta . Ita in *Instruct. super ritibus Græcorum anno 1595.*

C A P U T V.

De Contritione.

127. Tres esse pœnitentia Sacramenti partes , nempe contritionem , confessionem , & satisfactionem , definitum jam vidimus a Sacros. Trid. Sy-

(a) P. Edm. Martene Lib. De ant. Eccl. ritibus cap. 6. art. 5. num. 12. postquam dixisset , formulam in reconciliatione pœnitentium adhiberi solitam fuisse non indicativam , sed deprecatoriam , subdit : Fatendum tamen est , in plerisque (Ritualibus) una cum orationibus reconciliatoriis formulas quasdam absolutionis in-

dicativas reperiri ; ad quod probandum quatinus Codices producunt , vetustate , & antiquitate plane venerandos . Postea addit duo Concilia sæculi XIII. , Londinense an. 1268. , & Nemusense ann. 1284. , in quibus forma absolutionis indicativa præscripta fuit .

Synodo Sess. XIV. cap. 2. & can. 4. Sed ut dogmatica hæc Ecclesiæ definitio qua pars est diligentia, contra vanos hæreticorum conatus defendatur, de singulis accurate agendum est: omnes enim, & singulas hæretici oppugnant (a). Primum itaque de Contritione.

128. Hæc autem prima, & potissima Sacramenti pars definitur a Concilio Trid. Sess. XIV. cap. 4. *Animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.* Illic tamen definitioni, licet optimæ, utpote a tam celebri Synodo nobis datæ, aliqui illud additum cupiant: & etiam cum proposito confitendi, & satisfaciendi, ut aliæ pœnitentiæ partes includantur. Unde S. Thomas in Suppleni. quest. 1. art. 1. contritionem definiuit *dolorem de peccatis assumptis cum propositio confiteni, & satisfaciendi* (b).

129. Porro hic dolor dicitur *animi*, non corporis. „Monendi sunt fideles, inquit Catechismus „Rom. num. 24., ne arbitrentur, eum dolorem „corporis sensu percipi: contritio enim est vo- „luntatis actio; & S. Augustinus testatur, dolo- „rem pœnitentiæ comitem esse, non pœnitentiam. „Verum peccati detestationem, & odium doloris „vocabulo Patres significarunt; tum quia sacræ „litteræ ita utuntur; inquit enim David: *Quam- „diu ponam consilia in anima mea, dolorem „in corde meo per diem? tum quia dolor in „inferiore animæ parte, quæ vim concupiscentiæ „di habet, ex ipsa contritione oritur; ut non in- „commode contritio dolor definita fuerit, quod „dolorem efficiat, ad eumque declarandum pœ- „nitentes vestes etiam mutare soliti sint.*“

130. Additur dolori *detestatio*, ad significandum, quod sup. n. 4. & seq. contra Novatores non indiligerent ostendimus, pœnitentiam non so-

lum *resipiscentiam*, seu vitæ mutationem, sed etiam præteritorum criminum odium, ac detestationem complecti debere, quod ibidem Synodus sacrosancta declarat.

131. Ponitur postremo *propositum non peccandi de cetero*; quod debet esse conjunctum *cum voto præstandi reliqua, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur*, ut Patres Tridentini ibidem definierunt, nempe confessionem, & satisfactionem.

132. Hæc contritio, juxta doctrinam eorumdem Patrum Tridentinorum, dividitur in *perfectam, & imperfectam*. Primam dicunt *charitate perfectam*, quæ oritur ex amore Dei super omnia dilecti, minime ex charitate, & quidem serventi, atque intensa; & quæ proinde hominem Deo reconciliat, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiat, quamquam non sine ejusdem Sacramenti voto, quod in ipsa contritione includitur: alteram vero, quæ *attritio* vocatur, illam esse, quæ vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ, & pœnarum metu communiter concipiatur. Porro *contritionis* nomen tam in sacris litteris utriusque testamenti, quam in vetustis Ecclesiæ Patribus st̄epe occurrit; non ita vero nomen *attritionis*, cuius primam mentionem fecisse inveniuntur circa dimidium Sæc. XIII. Guillelmus Parisiensis, Alexander de Hales, & Albertus Magnus, ut post Morium Lib. VIII. *De Penit.* cap. 2. fatetur Benedictus XIV. Lib. VII. *De Syn. Diæc.* cap. 5. Nobis tamen sufficere debet summa Concilii Trid. auctoritas, a quo fuit post Scholasticos hoc vocabulum usurpatum. Sed de attritione postea, nunc de contritione, de qua breviter quæremus duo: primo, an contritio charitate perfecta cum voto confessionis ante ipsam confessionem semper justificet? (c) Secundo, an ad Sa-

era-

(a) Nota est execranda illa Lutheri blasphemia in Lib. contra Lovanienses propos. 37. *Pœnitentia tradita a Lovaniensium Synagoga, scilicet, quod sit contritio, confessio, & satisfactio, nulla est, nisi Judæ proditoris, & simillim, & ideo ut heretica est damnanda.* Quæ tamen partim pœnitentia divisio a sanctis Patribus hausta est: nam S. Iohann. Chrysostomus Hom. II. *De Penit.* has tres pœnitentiæ partes, oris confessionem, cordis contritionem, & operis satisfactionem ex sacris litteris aperte distinguit Tom. II. p. 287. Et S. Augustinus in Psalm. CXLVI. Deus, inquit, sanat contritos corde, sanat confitentes, sanat seipsum purientes. Lutherò solenne erat, venerandos Ecclesiæ Patres, quando absurdis suis opinionibus opponebantur, pauci facere.

(b) Ibidem Angelicus originem hujus nominis expunit, observans discrimen *inter fractionem, & communionem, sive contritionem, in rebus materialibus*, unde hæc nomina ad spiritualia transferuntur: quod frangi dicuntur aliqua, quando in magnas partes dividuntur, sed communii, vel conteri, quando ad partes minimas reducuntur hoc, quod in se solidum erat. Et quia ad dimissionem peccati requiritur, quod affectum peccati homo totaliter dimittat, quem per quamdam con-

tinuitatem, & soliditatem in sensu suo habebat, ideo actus ille, quo peccatum dimittitur, contritio dicitur per similitudinem. Alii attritionem dictam volunt ex similitudine corporis dari, quod solum in superficie atteritur. Quod etiam S. Doctor probat in IV. *Sent.* Dist. 17. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 2. ad 3. Sed hæc levioris sunt momenti.

(c) Id negat Guill. Estius in IV. Dist. XVII. §. 2. & seq. contendens, id fieri aliquando; nempe in casu necessitatis, deficiente Confessari copia, non tamen ordinarie, neque frequenter, ac multo minus semper; suam tamen opinionem nonnisi ut probabilem exponit, & aliquibus argumentis communire satagit, atque ea dilucere, quæ illi objiciuntur. Bellarminus Lib. II. *De Penit.* cap. 13. aliquem Doctorem anonymous vehementer confutat, quod adversus communem Theologorum sententiam scripsit, catechumenis, & pœnitentiibus, quævis perfecte conversis, & charitate flagrantibus, non remitti peccata, sive reatum mortis æternæ, nisi cum vel baptizantur, vel reconciliantur ministerio Sacerdotum, nisi forte in mortis articulo. Aurelius Piette inlyta Eremitarum S. Augustini Familiae alumnus, & Lovaniensis Academiæ insignis Theologus in IV. P. *Elucidationis difficiliorum Theol. questionum*

eramentum pœnitentiae necessaria omnino sit contritio charitate perfecta? (a).

PROPOSITIO I.

Contritio perfecta ex charitate intensa cum voto confessionis pœnitentiae plene justificat.

155. Prob. ex perspicuis Concilii Tridentini verbis Sess. XI. cap. 4.: *Docet præterea, etsi contritionem hunc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiat, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto, quo in illa includitur, non esse adscribendum.* Hac doctrina manifeste declarat Sacros. Synodis, contritionem non quidem semper, sed saltem aliquando esse ita charitate perfectam, ut peccatores statim justificet, etiam ante actualem pœnitentiae Sacramenti receptionem.

154. Tridentine autem Synodi mentem dilucide explicavit idem Catechistinus P. II. cap. 5.; ubi plura ad contritionis naturam, viam, & efficaciam declarandam assert. Primo enim num. 27. docet, perfectam contritionem esse actionem charitatis, adeoque eundem contritionis, & charitatis modum statuendum esse. At quoniam, subdit, *charitas, qua Deum diligimus, perfectissimus est amor, hinc fit, ut contritio vehementissimum animi dolorem conjunctum habeat.* Et multis alatibus ad hanc contritionis, & charitatis æqualitatem demonstrandam, concludit, contritionem esse debere, non solum maximam, sed vehementissimam, atque ideo perfectam. Inde postea infest n. 56., quantum sit confessionis beneficium; quamvis enim certum sit, contritione peccata deleri, quis ignorat, inquit, illam adeo vehementem, acrem, & intensam esse oportere, ut doloris acerbitas cum scelerum magnitudine æquari, conferique possit? At quoniam pauci addmodum ad hunc gradum pervenirent, siebat etiam, ut a pancissimis hac via peccatorum via speranda esset. Quare necesse fuit, ut ele-

quest. 7. multis argumentis evincere conatus est, non omnem amorem Dei super omnia statu lege justificare, atque oppositæ sententiae argumenta solvere. Aliqui alii allegari possunt ejusdem sententiae patroni, sed non multi.

(a) Affirmantem sententiam olim tenuerunt nec pauci, nec infiniti subsellii Theologi; immo fere omnes Theol. scholasticæ proceres, ut Hugo a S. Victore, Rich. Victorinus, Rob. Pullus Cardin., Petrus Lombardus, Alexander Halensis, Guillelmus Antissiodorensis, Alhertus Magnus, S. Raymundus, & Seraphicus Doctor S. Bonaventura; quorum testimonia collegit diligentissimus Witassius Tom. V. immo si Morino credimus Lib. VIII. *De Pœnit.* cap. 3. num. 11., antiqua sententia de necessitate contritionis ante absolu-

,, mentissimum Dominus faciliori rationi communi
,, hominum saluti consularet: quod quidem adini-
,, rabili consilio effecit, cum claves regni cœle-
,, stis Ecclesiæ tradidit. Etenim ex fidei catholi-
,, cea doctrina omnibus credendum, & constanter
,, affirmandum est, si quis ita animo affectus sit,
,, ut peccata admissa doleat, simulque in penite-
,, rum non peccate constitutat, etsi hiujusmodi do-
,, lore non afficiatur, qui ad impetrandum veniunt
,, satis esse possit, ei tamen, cum peccata Sacer-
,, doti rite confessus fuerit, vi clavium sclera o-
,, minia remitti, ac condonari &c."

155. Hæc libri Ecclesiæ nostra symbolici longe gravissimi, & a summis Pontificibus in ximopere commendati testimonia liquido ostendunt, contra nonnullos Rom. communionis Theologos, esse aliquam contritionem adeo velementem, & perfectam, ut ante actualem confessionem omnia peccata deleat, & pœnitentem Deo reconciliet; esse tamen aliam minus vehementem, minusque perfectam, quæ nonnisi adjuncta confessione eundem præstet effectum.

156. Momentosæ adeo Catechismi auctoritati aliquod pondus adjicet doctrina S. Thomæ; unde idem Catechismus fuit maxima ex parte concinnatus. Jam vero Angelicus Doctor i. 2. quæst. 115. art. 10. agens de justificatione impii, hunc esse docet, *communem, & consuetum cursum judi-
stificationis, ut Deo movente interius animam,
homo convertatur ad Deum; primo quidem con-
versione imperfecta, ut postmodum ad perse-
ctam deveniat; quia charitas inchoata meretur
augeri, ut aucta mereatur perfici, ut dicit
Augustinus Epist. 106.* Quandoque vero tam
vehementer Deus animam movet, ut statim
quandam perfectionem justitiae assequatur."

157. Plura cum ex sacris litteris, tum ex sanctis Patribus suppeditabant Card. Bellarminus Lib. II. *De pœnit.* cap. 15. Dan. Coucina Theol. Christ. Tom. IX. Dissert. II. cap. 5. Ben. Hyac. Drouven *De re Sacram.* Lib. VI. quæst. 4. cap. 2., Jo. Vinc. Patuzzi in *Ethica Christ.* Tract. X. cap. 2., & alii passim Theologi.

158. Illud vero maxime notandum, nonnullas suisse a summis Pontificibus Pio V., & Gregorio XIII.

tionem concipiendæ usque ad tempus Concilii Trid. semper prevaluit, maximeque viri, & magno numero eam moribus defendebant, & solam post Concilium Trident. major Doctrinæ pars sensim in aliis, quæ docet, attritionem sufficiere, inclinavit, quibus visum est, oppositionem esse nimis severam, & efficiaciam sacra-
m torum non satis tribuere. Non diffuerunt tamen, subdit Morinus, Doctores insignes post illud tempus in hunc usque diem, nec contemnendi numero, quorum aliqui Concilio in erfuerunt, qui antiquam sententiam propagnaverant, aliusque longe præposuerunt. Hanc opinioneum, quæ sensim ac sensim e scholis exculavit, restituere conatus est Neerkassel Episcopus Cisteriensis in suo *Amore pœnitente*, quem peculiariter Gaspar Juenin refutavit.

XIII. damnatas Baji propositiones, quæ sententiæ, quam oppuguavimus, videntur affines, utpote quibus asserebatur, charitatem perfectam posse esse sine remissione peccatorum, ut 31., 52. 70. & maxime 71., his verbis concepta: *Per contritionem etiam cum charitate perfecta, & cum voto suscipiendo Sacramentum conjunctam, non remittitur crimen extra casum necessitatis, aut martyrii sine actuali susceptione Sacramenti* (a).

PROPOSITIO II.

Al Pœnitentia Sacramentum non est necessaria contritio charitate perfecta.

159. Hæc propositio sequitur ex præcedente, qua demonstratum est, per contritionem charitatem perfectam pœnitentem justificari ante ipsam Sacramenti susceptionem. Si ergo hæc contritio necessario requereretur, jam omnes, quotquot ita dispositi ad hoc Sacramentum accederent, essent ante actualem ipsius receptionem justificati, cum tamen sancta Synodus declaraverit, esse aliam contritionem imperfectam, seu attritionem, quæ quamvis sine Sacramento pœnitentia per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentia impetrandam disponit.

140. Patet etiam veritas nostræ propositionis ex iis, quæ supra num. 155., & 154. attulimus ex Concilio Trid., & Catechismo Rom. Si enim solum aliquando contingit, contritionem esse charitate ita perfectam, ut hominem reconciliat Deo, quemadmodum sancta Synodus loquitur, & si necesse fuit, Sacramentum pœnitentia institui, quia pauci admodum pervenire possunt ad illam contritionem vehementem, acrem, intensam, quæ necessaria est; ut peccata ante Sacramentum delectantur, sicut declarat Catechismus; si inquam hæc vera sunt, ut sunt profecto verissima, pro certo supponitur, eos pœnitentes vere absolví, qui perfecta hac contritione carent, adeoque eandem

non esse dispositionem ad Sacramentum omnino necessariau.

141. Sed hic statim obvia est quæstio, quinam, & quantus sit hic contritionis gradus, qui sufficiat ad reconciliandum peccatorem ante ipsam absolutionem? S. Thomas in Suppl. quæst. 5. art. 5. inquirens, utrum parva contritio sufficiat ad deletionem magnorum peccatorum, respondet, in contritione duplice esse dolorem, *unum rationis, qui est displicentia peccati commissi, & hic potest esse parvus adeo, quod non sufficiat ad rationem contritionis ... sicut etiam amor potest esse ita remissus, quod non sufficiat ad rationem charitatis.* Alium postea dolorem distinguit Angelicus positum in sensu, & parvitas hujus, inquit, non impedit rationem contritionis, quia non se habet essentialiter al contritionem, sed quasi ex accidente ei adjungitur; & iterum non est in potentia nostra. Ex qua doctrina liquido apparet, non omnem rationis dolorem, & amorem etiam paryum, & remissum ad veram contritionem, & charitatem sufficere. Sed postea illum determinare hujus doloris gradum, qui ad justificationem sufficiat, haud facile est; unde idem Angelicus 5. P. quæst. 80. art. 4. ad 5. *Homo, inquit, per certitudinem scire non potest, utrum sit vere contritus.*

142. Hanc viam justificandi absque Sacramento communiter Theologi tribunut primario charitatis actui, quo diligitur Deus, ut sumnum, & infinitum bonum in se, & quidem super omnia, quæ dilectio Dei super omnia, iudice S. Thoma, debet inveniri etiam in infimo charitatis gradu; inquit enim Angelicus 1. quæst. 184. art. 5. ad 2.: *Est autem infimus divinæ dilectionis gradus, ut nihil supra Deum, aut contra eum, aut æqualiter ei diligatur, a quo perfectionis gradu qui decilit, nullo modo implet præceptum, scilicet divinæ dilectionis.* Quidam tamen sunt, qui exigunt quoque certum intensioonis gradum, ut scilicet Deus non solum appetitive, sed etiam intensive super omnia diligatur (b).

143. Contra primam proposit. multa objiciunt, qui

(a) Quo in sensu damnatae fuerint Bajanæ illæ propositiones, non oinno convenit inter Theologos. Sunt enim, qui pitant, eas intelligendas esse de charitate habituali, & gratia sanctificante; quo sensu nequaquam falsæ, sed absurdissimæ forent. Ita P. Aurelio Piette loco sup. laud., qui hanc explicationem tribuit etiam P. Le Drou, & P. Franc. Suarez, cujus verba affert. Alii, inonente eodem Aurelio, censem, damnatas propositiones loqui de perfecta charitate actuali, & de perfecta contritione. Legendus ipse Piette, qui nonnulla habet de Bajo, de Cunero Petri Episcopo Lenwardiensi, de Mart. Rythovio Episcopo Ipreensi, aliisque Belgis Scriptoribus scitu digna.

(b) Doctissimus P. Joan. Franc. Bern. M. De Rubeis in suo Tract. *De Charitate* cap. 10. hanc materiam illustrat ex doctrina magni Bossueti, qui in Opere inscripto *Schola in tuto Quæst. l. prop. 27.* una cum schole asserit, Deum, ut in se perfectum, bonumque, &

beatum, esse excellentissimum, præcipuum, ac primarium charitatis objectum: Deum vero ut beneficium, ac beatificum, esse minus præcipuum, ac secundarium, alteri subordinatum: tamen per se maximum. Propos. autem seq. vult, ita hæc motiva ordinata esse, ut Deus in se optimus, ac beatissimus possit quidem cogitari cogitatione abstractiva, ac transitoria, absque eo quod actu, & expresse cogitetur de Deo benevolo, ac benefico: sed Deus benevolus, ac beneficus ne cogitari quidem possit, nisi prius intellecto Deo in se beato, atque optimo, ordine sane nature, & per se cognitio, non tamen semper temporis. Ac deinde propos. 29. *Hæc autem sufficere, inquit, ut intelligatur, Deum, ut in se optimum, ac beatissimum, esse specificum objectum, quo sine charitas nec esse, nec intelligi, aut cogitari possit: Deum vero ut benevolum, ac beneficium, motivum esse secundarium, & in primario, saltem circute, comprehensum.* Hac doctrina supposita infert laud.

qui putant, dilectionem Dei super omnia extra casum necessitatis non justificare, nisi cum Sacramento conjunctam. In primis autem utuntur exemplo mulieris peccatrix, quae ad Jesum Christum accessit, utique contrita, & diligens Deum super omnia; & tamen non fuit a suis peccatis absolta, nisi quando illi dixit Christus Luke VIII. 48. *Remittuntur tibi peccata tua.* Ubi Estius subtiliter observat discrimen inter dilectionem, & absolutionem; dilectio enim ut praeterita enunciatur versus. praeord.: *remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum;* remissio autem tempore presenti: *Remittuntur, ut intelligamus, non tunc fuisse mulierem apud Deum justificatam, quando multum dilexit, sed quando Christus eidem plenam absolutionem impertit.*

144. Id confirmatur sententiis sanct. Patrum, Augustini, & Gregorii Papæ: quorum prius Hom. XXIII. inter 5o. *Accessit, inquit, a te Dominum immunula, ut rediret munda; accessit ægra, ut rediret sana.* Gregorius autem Hom. XXXIII. in Evang. de eadem muliere hæc habet: *Nondum lota, sed lavanda ad fontem misericordiae currevit.* Et rursus. Quæ ad medicum venerat ægra, sanata est. Quibus accedit S. Bernardus in Serm. de Magdalena dicens: *Tangit pedes mundi, & mundantis immunula, & vestigiis Creatoris mulier criminosa procumbit.*

145. Resp. hæc omnia intelligenda esse, non grammaticaliter, & litteraliter de illo præcise instanti, quo mulier peccatrix ad pedes Jesu proculnuit, illos lacrymis rigavit &c. Jam enim tunc temporis perfecta contritione omnia peccata sua deleverat; sed de tempore antecedenti, quando adhuc peccatorum sordibus immunda erat, & nondum prædominante charitate purgata. Hanc explicatiouem nobis suppeditat S. Bernardus Serm. IV. in *Dedicatione Ecclesice*, ubi hæc habet: *Errabat (Pharisæus), qui tamquam alius peccatricem horrebat, quæ divinis in hæc rens vestigiis, rigabat fletibus, tergebat crinibus, osculo premebat, ungebat unguento.* Quis enim criminis jam deleta recenseat, quis tangenti succenseat, quæ dum commissa deplorat, ollit iniquitatem? Numquid possibile est, regnare peccatum in animo contrito, & spiritu ingemiscente; aut non multa charitas operit multitudinem peccatorum? Dismissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum: merito proinde jam non peccatrix. Dicci etiam potest cum Card. Bellarmino Lib. II. De penit. cap. 15., illa Christi verba: *Remittuntur*

noster Thologus, actus istos charitatis secundarios esse quidem bonos, sed tamen imperfectos, minimeque justificantes, nisi in ipsum Deum plenissime in se, & sibi bonum referantur. An vero in hoc primo charitatis actu præter appretiationem Dei super omnia, requiratur etiam gradus intensio super omnia, discutit in cap. subseqn., & affirmative resolvit.

(a) Gaspar Juenin in suo *Comment. Historico, & dogmatico, De Sacram.* Diss. VI. qu. 4. art. 1. §. 4.

&c. esse referenda ad externam absolutionem coram hominibus quibus non constabat de interna absolutione coram Deo. Atque hac eadem ratione explicari debent objecta sanct. Patrum dicta, atque ejusdem generis, quæ adjici posseunt.

146. Idem Bellarminus sibi objicit verba Amnis Act. XXII. 16. ad Paulum jam perfecte ad Deum conversum, immo vas electionis a Christo jam factum: *Et nunc quid moraris? Exsurge, & baptizare, & ablue peccata tua.* Respondet autem, hæc omnia, Paulum facere debuisse, quoniamvis jam justificatum; sicut alii pœnitentes, licet jam justificati, tenentur ad omnia ea adimplenda, quæ Christus pro peccatorum remissione instituit. Nec ita presse accipienda sunt illa verba: *Ablue peccata tua,* quasi nondum per charitatem perfectam abluta fuissent; sed accipi debent in hoc sensu: *Suscipe Sacramentum baptismi,* pro ablutione peccatorum a Christo institutum. Et possumus Paulo adaptare, quod S. Augustinus scribit de Cornelio Quæst. XXXIII. in Num.: *Cornelius audiens, & credens, quod prædicaverat Petrus, ita mundatus est, ut ante visibilem baptismum cum suis, qui aderant, acciperet donum Spiritus sancti; rerumtamen nec visibile Sacramentum contemni potuit, ut ablutus etiam extinsecus, lavaret quodcummodo vestimenta sua* (a).

147. Oh. Si per contritionem vere deleuntur peccata, tunc superflua erit absolutio a ministro impetrata, aut hæc absolutio non erit actus judicialis, sed nudum ministerium pronuncianandi, & declarandi, remissa esse peccata confitentis; quod tamen asserere sub pœna anathematis a Concilio Trident. Sess. XIV. can. 8. prohibitum est.

148. Resp., fuisse aliquos, referente S. Thoma in Supplem. qu. 18. art. 1., qui hac difficultate pressi dixerunt, absolutionem sacerdotalem ordinari non ad remissionem culpæ, sed tantummodo ad remissionem pœnae. Hac tamen opinione, ut omnino falsa rejecta, S. Doctor respondet, quod virtus clavium operatur ad culpæ remissionem, vel in voto existens, vel in actu se exercens, sicut & aqua baptismi. Unde etiam Synodus Trid. Sess. XIV. cap. 4. cum dixisset, contritionem charitate perfectam hominem Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur, subdit, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse alscribenulum. Virtus igitur clavium semper operatur, sive actu, sive in voto. Hinc merito Synodus Constantiensis. eam propositionem

Wi-

censem, contritionem in Magdalena, & in Paulo non fuisse illam *caritatem perfectam*, quæ ante actualiem Sacramenti susceptionem justificat. Cum tamen Ecclesia festin conversionis S. Pauli celebret, credere videtur, ipsum luisse simul & conversum, & justificatum. Ceterum de attritione, quæ licet aliquo initiali Dei amore sit informata, minime tamen ante Sacramentum justificat, inferius redibit sermo.

Wiclefi damnavit: *Si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior, seu Sacramentalis, est sibi superflua, & inutilis.* Et haec satis nihili videntur de hac controversia, quæ salva fide agitatur inter Theologos; quamvis eorum pars longe major nostræ sententiae adhæreat. Videri possunt Scriptores sup. n. 157. laudati, qui fusio calamo haec pertractarunt, præcipue vero Ren. Hyac. Drouven, qui luculentis argumentis ostendit, sententias a nobis impugnatæ esse quidem falsas, numquam tamen ab Ecclesia solemniter & expresse damnatas; & non paucos, nec ignobiles Theologos allegat, qui etiam post Concilium Trid. iisdem mordicus adhæserunt. Nos ad utiliora properabimus, scilicet ad explicandam illam attritionem, quæ cum Sacramenti perceptione ad pœnitentis justificationem sufficiat.

CAPUT VI.

De attritione. Ostenditur contra Lutherum, timorem servilem esse bonum.

149. Hoc attritionis vocabulum, quot ut supra notavimus n. 152. nonnisi Sæc. XLI. cœptum est usurpari, significat illam contritionem imperficiam, quæ vel ex turpitudinibus peccati consideratione, vel ex gehennæ, & poenarum metu communiter concipiatur, ut loquitur sacros. Trid. Synodus Sess. XIV. cap. 4. unde ex eadem sancta Synodo potest attritio definiri *animi dolor, & detestatio peccati commissi, vel ex turpitudinis ejusdem peccati consideratione, vel ex gehennæ, & poenarum metu concepta, peccandiique voluntati exclusiens, cum spe veniae.*

150. Porro, ut ea, quæ dicturi postea sumus de attritione, & quæ sunt maximi momenti, probe intelligantur, aliqua præmittenda sunt de Dei timore. De hoc enim solum loquimur, non de timore naturali, quo naturæ quodam instinctu omnia ea reformidamus, quæ nobis sunt noxia; aut de vano timore mundi, quo a homini retrahimur, & ad mala perpetranda sollicitamur. Timor itaque Dei ille est, ad quem nos Christus hortatur, dicens Matth. X. 28. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem*

(a) Mart. Kennitius in H. P. Examinis negat, Lutherum id docuisse; sed facile est ipsum revincere ex ejusdem Lutheri Serm. *D. pœnitentia habitu an. 1516.*, ubi loquens de tristitia pœnitentis, ponderando peccatorum suorum gravitatem, damnum, fœditatem, multitudinem, deinde amissionem aeterna beatitudinis, ac aeternæ damnationis acquisitionem, subdit: *Hec autem tristitia facit hypocritam, immo magis peccatorem, quia solum timore precepti, & dolore id fecit: & tales omnes indigne absolvuntur.* Cuius autem hic doctrinæ Lutheri articulus fuisset a Leonie X. damnatus n. 6., Lutherus ira furens contra Leonis bullam, quin petulantissime execrabilē Bullam Antichristi appellabat, *Meus*, inquietabat, certe est articulus, & Christiani-

non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam.

151. Hic autem timor Dei communiter dividitur a Theologis in castum, seu filiale, servilem, & mixtum. Primus est, quo Deum ut nostrum amantissimum Patrem reveremur, & propterea maximopere cavemus, ne eum aliqua culpa offendamus, atque ab ejus gratia excidamus. *Servilis* autem timor ille est, quo servorum more Deum timemus, propter poenas, quas suarum legum prævaricatoribus comminatur. *Mixtus* denique est, qui de utroque participat; ut quando quis timet offendere Deum, tum propter ipsius a-more, tum etiam propter poenas ab eo comminatas. Ita S. Thomas 2. 2. q. 19. art. 2. inquiens: *Si ergo aliquis convertatur ad Deum, & ei inhaeret propter timorem poenæ, erit timor servilis, si autem propter timorem culpæ, erit timor filialis; nam filiorum est timere offensam patris.* Si autem propter utrumque, est timor initialis, qui est medius inter utrumque timorem. De primo hic non est quæstio, quia pertinet ad contritionem, de qua cap. super. dictum est; sed de secundo, & tertio, in quo consistit attritio, & de quo magna post Concil. Trid. exorta est inter Theologos controversia. Prins tamen confutandus est exitiosus Lutheri error, qui omnem timorem servilem, ut culpabilem, & noxiū, utpote qui homines faciat hypocritas, & magis peccatores, eliminandum esse contendit (a).

CAPUT POSTR.

Timor servilis in seipso est bonus, adeoque non facit homines hypocritas, & magis peccatores.

152. Id mirifice declarat Angelicus noster Praeceptor 2. 2. q. 19. art. 4. inquiens: *Timor servilis ex parte servilitatis habet, quod sit malus; servitus enim libertati opponitur ... Sed prædicta servilitas non pertinet ad speciem timoris servilis, sicut nec informitas ad speciem fidei informis: species enim moralis habitus, vel actus, ex objecto accipitur. Objectum autem timoris ser-*

vi-

nissimus, quem nihil ab innumerabilibus Papis, & Papistis non sinam extorqueri. Hunc summi errorem pugnacissime ideum Lutherus defendit in celebri disputatione Lipsiensi cum Echo ann. 1519. Magistro suo suppetias tulit Phil. Melanchthon in scurrili *Apologia pro Lutherio ad furiosum Parisiensem Theologistarorum decreatum.* Alii Lutherani, ut Joann. Gerhardus Loco XVI. cap. 8. §. 69., Lutherum excusant, quod non simplièter, & absolute improbaverit servilem timorem, seu attritionem, sed solum pugnaverit contra Sephistas, qui statuunt, pœnitentem ex attrito virtute absolutonis fieri contritum, & sic justificari. Ceterum Lutherani nec attritioni, nec contritioni, sed soli fidei vim justificandi tribuant, quod est ipsorum πρᾶτος Φεῦδος.

vilis est pœna, cui accidit, quod bonum, cui contrariatur pœna, ametur tamquam finis ultimus, & per consequens pœna timeatur, tamquam principale malum, quod ~~in~~ contingit in non habente charitatem: vel quod ordinatur in Deum, sicut in finem; & per consequens pœna non timeatur, tamquam principale malum, quod contingit in ~~non~~ habente charitatem. Non enim tollitur species habitus per hoc, quod ejus objectum, vel finis ordinatur ad ulteriorem finem. Et ideo timor servilis secundum suam substantiam bonus est, sed servilitas ejus mala. Nempe servilitas timoris in eo est, qui ita timet malum pœnae, ut si illud non esset, a peccando non cessaret; unde etiam hic timor vocatur a Theologis serviliter servilis, ut ab alio seceretur, quo propter timorem pœnae voluntas peccandi excludatur. Aurea hæc S. Thomæ doctrina alte est corde infingenda, ut semper præ oculis habeatur: ea enim omnia fere Lutheranorum sophismata exsufflantur. Timorem itaque servilem sic explicatum esse bonum

155. Prob. primo ex sacris utriusque testam. litteris, quæ non uno in loco ipsum commendant. Moyses Exodi XX. 50. Ut terror illius, inquit, nempe Dei, esset in robis, & non peccareatis. Ille ipsum timorem petebat a Deo rex David in Ps. CXVIII. dicens: Confige timore tuo carnes meas, a judicio enim tuis timui. In novo autem test. clara est sententia Christi Domini Matth. X. 28. Nolite timere eos, qui occidunt corpus... sed potius timete eum, qui potest corpus, & animam perdere in gehennam.

154. Præterea sacræ paginæ utriusque fœderis plenæ sunt comminationum, quibus Deus homines a peccatis deterrere, vel eos ad pœnitentiam revocare semper curavit. Ps. VII. Nisi conversi fueritis, gladium suum vibravit, & quæ sequuntur. Similia ubique occurront, ut supervacaneum sit ea sumit colligere. Videri possunt Matth. V. XIII. XXIV. XXV. Marci IX. Lucæ XII. &c.

155. Dices. Tumor servilis erat spiritus vet. test. spiritus autem novi est amor; unde S. Paulus Rom. VIII. 15. Non enim, ajehat, accepistis spiritum servitutis iterum in timore; & 2. ad Timoth. I. 7. Non enim nobis delit Deus spiritum timoris.

156. Resp. cum S. Thoma Lect. III. in cap. VIII. epist. ad Rom. in his excludi timorem serviliter servilem, qui malus est, quia refugit pœnam, sed non odit culpam, juxta ipsius doctrinam n. 151., quam ibidem repetit. Commendator etiam lex amoris, quæ est proprius N. T. character.

157. Sacris Scripturarum oraculis uno consensu concinuerunt sancti Patres, qui ad peccatores convertores sapientissime suppliciorum timorem adhibebant. Unus satis erit Augustinus, quem Lutherani totum in ære suo esse jactant. Innumeræ autem sunt hujus S. Patris loca, in quibus timorem pœnarium ut maxime salutarem conuendant, quanvis alii justificationem minime sufficere, aperte doceat. U-

num seligo ex Tract. IX. in epist. 1. S. Joannis ad nodum celebrem, quia ibi de timore, & amore data opera, & fusa disserit. Plura exscribere non pigebit: Cœpit aliquis credere diem iudicii, si cœpit credere, cœpit & timere; sed quia timet adhuc, non dum habet fiduciam in die iudicii, non dum est in illo perfecta charitas. Numquid tamen desperandum est? In quo viles initium, cur desperas finem? Timor quasi locum præparat charitati.... si nullus timor, non est, qua intret charitas. Sicut videmus per setam introiaci linum, quando aliquil suitur, seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum; sic timor primo occupat mentem &c. An ne malus, & noxius ille timor, qui locum præparat charitati, eamque in animam nostram introducit, sicut seta introducit filum?

158. Deinde ad explicandam illam compunctionem, qua timor nos stimulat, hac utitur similitudine: Timor Dei sic vulnerat, quomodo medici ferramentum putredinem tollit, & quasi videtur vulnus augere ... Plus dolet, cum curatur, quam si non curaretur; sed ideo plus dolet accedente medicina, ut numquam doleat, succedente salute. Occupet ergo cor tuum timor, ut inducat charitatem; succedat cicatrix ferramento medici &c. Eadem repetit sexentis in locis, in quibus non aliud agnoscit in peccatoribus charitatis initium, nisi fidem, qua primum Deum cognoscunt, deinde timorem, quo eum timent; & per timorem præbent locum charitati.

159. Augustini magistri sui doctrinam accurate secutus est fidelis discipulus S. Thomas 5. P. qu. 85., art. 7. ubi quærerit, utrum principium pœnitentiae sit ex timore? Respondet autem primo pœnitentiam, quantum ad habitum, immediate a Deo infundi sine nobis principaliter operantibus, non tamen sine nobis dispositive cooperantibus per aliquos actus. Horum autem actuum, quibus Deo operanti in pœnitentia cooperantur, subdit, primum principium est Dei operatio convertentis cor, secundum illud Thr. ult. 21. Converte nos Domine ad te, & convertemur. Secundus actus est motus fidei. Tertius est motus timoris servilis, quo quis timore suppliciorum a peccatis retrahitur. Quartus actus est motus spei, quo quis sub spe venie consequendæ sumit propositum emendandi. Quintus actus est motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum seipsum, & non jam propter supplicium. Sextus actus est motus timoris filialis, quo propter reverentiam Dei aliquis emendam Deo voluntarius offert.

160. Hanc utriusque Sancti doctrinam, præcipue autem Angelici gradationem adoptavit, & consecravit sacerdos. Trident. Synodus Sess. VI. cap. 6. ita definit: Disponuntur autem (peccatores) ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia, & alijuti, fitem ex auliu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse, quæ divinitus revelata, & promissa sunt... & dunc pœ-

peccatores se esse intelligentes, a divinae justitiae timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, inspem eriguntur, fidentes, Deum sibi propter Christum propitiū fore, illumque, tanquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt; ac propterea morentur adversus peccata per olim aliquod, & detestationem, hoc est per eam pénitentiam, quam ante baptismum agere oportet: denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoare novam vitam, & servare divina mandata. Quas dispositiones postea venerandi illius consensus Patres opportunis sacrae Scripturæ testimoniis confirmarunt.

161. Sess. autem XIV. cap. 4. eadem Synodus Lutheri errorem perstringens desinivit, attritionem, quæ vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ, & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, non solum non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse, & Spiritus S. impulsum, non cithuc quidem inhabitantis, sed tantum morentis, quo pénitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quanvis sine Sacramento pénitentie per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pénitentiae impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Ninivæ ad Jonæ prædicationem plenam terroribus pénitentiam egerunt, & misericordiam a Domino impetrarunt.

162. Neque his decretis contenti Tridentini Patres oppositum Lutheri errorem æterno anathemate dammavunt Sess. VI. can. 8. his verbis: *Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo configimus, vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, anathema sit.* Et Sess. XIV. can. 5. *Si quis dixerit, eam contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ sue, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum, & utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam, & magis peccatorem; demum illum esse dolorem coactum, & non liberum, ac voluntarium, anathema sit (a).*

163. Huic inconcussæ Concili Trid. doctrinæ inhærens. Summus Pontifex Clemens XI. in celebri Constit. *Unigenitus* nonnullas Quesnelli propositiones damnavit, quæ proscriptum jam Lutheri errorem suscitare videbantur; nimirum LX. *Si solus supplicii timor animat pénitentiam, quo-*

hec est magis violentia, eo magis dicit al desperationem: LXI. *Timor non nisi malum cohibet; cor autem tam illius peccato ad licitur, quamdiu ab amore Justitiae non ducitur:* LXII. *Qui a malo non abstinet, nisi timore pœnae, illud committit in corde suo,* & jam est reus coram Deo: LXIII. *Baptizatus alluc est sub lege, sicuti Iudeus, si legem non adimplevit, aut adimpleat ex solo timore:* LXIV. *Sub maledicto legis nunquam fit bonum, quia peccatur, sive faciendo malum, sive illud non nisi ob timorem evitando:* & LXVII. *Timor servilis non sibi repræsentat Deum, nisi ut Dominum durum, imperiosum, injustum, intractabilem.*

164. Objiciebat primo Lutherus in Serm. de pœnit., metum gravem, qualis est gehennæ, auferre libertatem, & assensum violenter extorque: homines enim gravi terrore correpti et coguntur facere, quæ absolute nollent. Reipsa docet Angelicus 1. 2. q. 6. art. 7. ad 2., quod per metum agitur, quod laminodo esse involuntarium ... nam timidus agit contra id, quod etiam nunc secundum se vult. Jam vero, infert Lutherus, quænam potest esse utilitas in ea pœnitentia, quæ libera non est, sed maximis terroribus extorta, quos excitat gehennæ timor? Præterea talis pœnitentia non potest non esse hypocrita; cum pœnitentia exterius simulet odium peccati, quod tamen intus in corde amat, & quod iterum libentissime patraret, nisi a ferreis timoris vinculis impediretur; ut enim inquit S. Augustinus Epist. CXLV. ad Anastasium, qui gehennam metuit, non peccare metuit, sed ardere. Tertio timor facit homines magis peccatores, quia majorem legis cognitionem inducit, sicut dicit Apostolus Rom. V. 11. *Lex autem subintravit, ut abundaret delictum.*

165. Resp. cum S. Thoma (sup. num. 152.), timorem esse malum, non secundum se, sed ex parte servitatis, qua homo non refugit malum spirituale, scilicet peccatum, sed tantum pœnam. Quainobrem sapientissimi Patres Tridentini illum solum timorem dixerunt donum Dei esse, & impulsum Spiritus sancti, qui voluntatem peccandi excludit. Hic autem timor non facit actum absolute involuntarium, sed solum secundum quid, ut loquitur S. Thomas 1. 2. qu. 6. art. 6.; & propterea Ecclesia eos omnes, qui metu pœnarum a fide defecerunt, ut gravissimi & voluntarii apostasiæ criminis reos semper habuit: quod crimen non nisi diuturnis, & gravissimis pœnitentiis expiri poterat. Vid. S. Thomas 2. 2. quæst. 125. art. 3. & 4.

166. Idem dicatur ad 2. & 5. Quod enim homo hypocrita odium peccati exterius simulet, quod intus in corde amat, non ex natura timoris oritur, sed ex malitia hominis; quemadmodum non ex cognitione legis, sed ex corruptione naturæ fit, ut

(a) Synodus Trid. his verbis usus est, ut oppositum Lutheri errorem juxta ejusdem verba proscriberet. Vid. ap. ad n. 151.

nt homo gravius peccet. Audiatur S. Paulus nobis a Lutherio objectus in eadem epist. ad Rom. cap. VII. 7. seq. Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? absit: sed peccatum non cognosci, nisi per legem.... occasione autem acceptu peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentium. Id ipsum verum est de timore servili, qui quinquam in seipso bonus, & utilis sit, vianque ad charitatem introducendam aperiat, hominum tamen malitia, vel infirmitate potest fieri malus; ut cum impii ex timore gehennae occasionem sumunt, Dei punitoris justitiam odio habendi.

167. Instat Lutherus. Nenio potest aliquid odire, nisi ejus oppositum diligit, quia amor est prior odio; immo odium oritur ex amore; timor ergo servilis, qui non oritur ex amore justitiae, non potest odium peccati in nobis gignere, adeoque semper malus est.

168. Resp., odium peccati in timore servili ortum habere ex amore, quo homo seipsum diligens timet peccatum, illudque odio habet, quia est causa paenarum, quas horret. Sic homo suæ sanitatis sollicitus ea odio habet, quæ quamquam dulcia, & suavia, ipsi nocere possunt. Amor autem sui ipsius, dummodo ordini rationis subjectus, non est malus: ergo nec malus est timor paenarum, dummodo ab illa servilitate liberetur, quam superiorius n. 152. cum S. Thoma diximus esse malum; & non solum poena timeatur, sed etiam peccatum odio habeatur, quod est causa poenæ.

169. Id præclare explicat S. Thomas 2. 2. q. 19. art. 6., ubi inquirens, utrum timor servilis remaneat cum charitate? ita resolvit: Timor servilis ex amore sui causatur, quia est timor poenæ, quæ est detrimentum proprii boni: unde hoc modo timor poenæ potest stare cum charitate, sicut & amor sui: ejusdem enim rationis est, quod homo cupiat bonum suum, & quod timeat eo privari. Postea triplicem sui amorem distinguit Angelicus, unum charitati contrarium, quando aliquis in amore proprii boni finem constituit: alium, qui in charitate includitur, quando homo se propter Deum, & in Deo diligat: tertium, cum a iouis diligere seipsum secundum rationem proprii boni, ita tamen quod in hoc proprio bono non constituit finem. Et cum dixisset, hunc amorem sui posse cum charitate simul consistere, ita etiam de hoc timore concludit, dicens: Timor poenæ distinguitur quidem secundum substantiam a timore casto, quia scilicet homo timet malum poenale, non ratione separationis a Deo, sed inquantum est nocivum proprii boni; nec tamen in illo bono constituitur ejus finis, unde nec illud malum formidatur, tamquam principale malum; & talis timor poenæ potest esse cum charitate. Sed iste timor poenæ non dicitur esse servilis, nisi quando poena formidatur, sicut principale malum. Et ideo timor inquantum servilis, non manet cum charitate; sed substantia timoris ser-

yilis cum charitate manere potest, sicut amor sui manere potest cum charitate.

170. Obj. secundo bene multa S. Augustini testimonia, quibus triumphat Lutherus. Nil enim frequentius apud hunc S. Patrem occurrit, quam per timorem poenæ non expelli amorem culpæ, qui amor certe vitiosus est. Inaniter, inquit in epist. CXLV., ille putat victorem se esse peccati, qui poenæ timore non peccat; quia etsi foris non impletur negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Multa hujus generis studiose collegit Jansenius Lib. I. de gratia Christi cap. 27., & seq., ut evinceret, ex puro timore poenæ non posse ita fugi peccatum, ut nullum aliunde peccatum incurritur; quamvis postea cap. 35. multos recenseat fructus timoris poenæ, quem propterea minime exterminandum censem.

171. Resp. cum S. Thoma 2. 2. q. 19. art. 4. ad 1., Augustinum intelligendum esse de iis, qui timent timore servili, inquantum est servilis, ut scilicet non amet justitiam, sed solum poenam timeat. Sane præter loca superius laudata placet illud plane decretorium S. Doctoris testimonium afferre ex Serm. CLXI. de verbis Apost., ubi postquam nonnulla dixerat de eo, qui abstinet a malo, quia timet gehennam, timet supplicium ignis æterni, timet judicium Christi, timet societatem diaboli, subdit, non audere se hunc timorem condemnare, sed solum vult, ut qui ita timet, seipsum interroget, an si Deus non videret, hoc malum facturus esset, & concludit: si faceres, ergo poenam times, castitatem nondum amas, charitatem nondum habes; serviliter times, formido est mali, nondum dilectio boni. Sed item tamen, ut ista formido custodiat te, ut perducat ad dilectionem. Timor enim iste, quo gehennam times, & ideo mala non facis, continete, & sic volentem peccare animum interiorum non sinit. Itane vero locutus fuisset magnus iste Ecclesiæ Doctor, si timorem servilem malum esse putasset, & per eum homines fieri hypocritas, & inagis peccatores?

172. Quid plura? Non solum Augustinus timorem servilem non condemnat, sed nonnulla quæ ex ipso prodeunt bona, variis in locis recenset. Primum est, ut a peccando impedit: alterum, quod ad dilectionem perducat; quæ dico in loco inox indicato commemorat: tertium, quod pravam illam peccandi consuetudinem abrupcat, quam Augustinus necessitatem appellabat Lib. I. Confess. cap. 5. inquiens: Ex voluntate perversa facta est libido; & dum servitur libilini, facta est consuetudo; & dum consuetu lini non resistitur, facta est necessitas: quartum, quod fiat consuetudo justitiae. Cum per timorem, inquit S. Pater in Ps. CXXVII., continet se a peccato, fit consuetudo justitiae, incipit quod durum erat, amari, & dulcescit Deus: postremum emolumentum, etiam a Synodo Trid. imprimis observatum

DISSERT. VI. CAP. VII.

Sess. VI. cap. 6. est, quod peccatores a divinæ iustitiae timore utiliter concussi, ad considerandam Dñi misericordiam se convertendo, in spem eriguntur. Unde in Ps. mox laud. CXXVII., de timore servili dicebat: *Bonus est iste timor, & utilis est.* Et in Serm. Cl.VII. De verbis Apost. concludebat: *fac, fac vel timore pœnæ, si nondum potes amore iustitiae.*

175. Obj. ultim. S. Joannes epist. 1. cap. IV. 18. *Timor, inquit, non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem;* unde inferebat Lutherus, timorem, qui opponitur charitati, maximæ omnium virtuti, bonum esse non posse.

174. Resp. cum S. Thoma 2. 2. q. 19. art. 10., quod „ timor servilis, quantum ad servilitatem, totaliter tollitur charitate adveniente: remanet tamen secundum substantiam timor pœnam, & iste timor diminuitur charitate crescente, maxime quantum ad actum, quia quanto alius quis magis diligit Deum, tanto minus timet pœnam: primo quidem quia minus atendit ad proprium bonum, cui contrariatur pœna: secundo quia firmius inhærens magis confidit de præmio, & per consequens minus timet de pœna”. Unde patet, timorem proprie non opponi charitati, sicut malum opponitur bono, sed improprie, sicut via opponitur termino, aut medium tini; qui enim terminum, vel finem attigit, non amplius est in via, aut usitur medio.

CAPUT VII.

De Attritione formidolosa.

175. Explosa Lutheri errore, qui timorem pœnarum peccatoribus non solum inutilem, sed planè exitiale esse blasphemabat, nunc magna, & latissima controversia nobis discutienda offertur, inter Catholicos agitata; an timor pœnarum non solum utilis sit ad conversionem peccatoris, quod nemo negat, sed etiam una cum pœnitentia Sacramento sufficiat? Controversia autem solummodo est de timore, seu attritione supernaturali; naturalem enim non sufficere, omnes consentiunt, postquam Innocentius XI. ann. 1679. hanc propositionem damnavit: *Probabile est, sufficere attritionem.*

(a) Minime audiendus Lutherus, qui pro suo Ecclesiam calumniandi more, objicebat, a Theologis Pontificiis fuisse omnem contritionis motum in Sacramento pœnitentiae eliminatum, solunq[ue] servilem timorem invectum, *Falso,* inquit Synodus Trid. in fine cap. 4. Sess. XIV., *quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint, Sacramentum pœnitentiae, absque bono motu suscipientium (neque contritionis) gratiam conferre, quod numquam Ecclesia Dei docuit, neque sensit.* Neque multum proficien adversarii, si unum, alternum proferant ex vetustis Theologis, qui minus accurate, vel perspicie de attritione scripserit. Qua de re præter Morinum consuli possunt Claudio Hugo Matholdus Ord. S. Ben. in suis

tionem naturalem, modo honestam. Motivum ergo pœnitentiae debet esse supernaturale, quamvis occasio ad pœnitentiam excitans possit esse naturalis. Sic Ninivitis timor naturalis proximæ subversionis civitatis occasio fuit, ut per veram pœnitentiam ad Deum placandum convertereatur.

176. Initium autem, & statim hujus celeberrimæ controversiæ nobis placet exponere his verbis sapientissimi Pontificis Benedicti XIV. Lib. XII. de *Synodo Diæc.* cap. 15. „Quavis ante Tridentinum communiter Theologi docuerunt, ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiae obtinendam satis esse contritionem imperfectam, quamjam tum attritionem nuncupabant, attritionis tamen nomine nunquam dolorem intelleixerunt, de peccato aliunde excitatuni, quam ex mortivo charitatis, seu omnino sejunctum ab aliquo quo saltem remisso, tenui, debili, seu initiali amore benevolo Dei, sicut testatur doctissimus Morinus Lib. VIII. de *pœnit.* cap. 4. (a). Omnia autem primi Franc. Victoria, & Domin. Soto, ambo ex Ordine Dominicanorum, docuerunt, ad peccatorum remissionem virtute clavium assequendam, satis esse attritionem mere servilem, seu conceptam ex solo metu gelennæ, modo tamen hæc a pœnitente bona fide reputetur contritio, ad quam ceteroquin elicendam eum pro siribus conari debere, affirmarunt (b). At Melchior Canus, Victoriae, & Soti sententiam secutus, eam præterea extendit ad attritionem mere servilem sic cognitam, hoc est quæ a pœnitente non existimet vera contritio, sed talis esse cognoscatur, qualis revera est, &c. “

177. „Melchioris Cani sententia vix nata scholas omnes pervasit, & tanto plausu excepta est, ut plurimos, ac magni nomini statim venerit patronos: sed præ ceteris, inquit Morinus, *hanc opinionem celebrarem reddiderunt duo Theologæ scholasticæ clarissima; & famosissima lumina, Franc. Suarez, & Gabr. Vasquez, quos innumeri nunc sequuntur Theologi.* Verum qui inter istos doctiores, & sapientiores habentur, parvi quodammodo, & meticulosi, ac magna cum cautela illi recenti, ti opinioni subscripterunt, quam ipsemet Canus non-

Observeat. ad opera Card. Rob. Pulli P. V. cap. 31., & Christ. Lupus Augustin. in epist. ad Norisium cap. 4.; qui postremus ibid. putat ab Attritionistis aliquod præberi huic Lutheranorum calumniæ fundamentum.

(b) Gaspar Juenin Dissert. VI. cap. I. art. 2. §. 2. id ipsum ostendit, neque a Franc. de Victoria, qui obiit circa an. 1546., admissam fuisse necessitatem amoris initialis, eumque solummodo docuisse, sufficere attritionem mere servilem, modo tamen pœnitens adhibita morali diligentia se se bona fide reputet contritum; eademque fuisse sententiam Dominicii Soto, qui Franciscum audierat, illique in cathedra Theol. Salmanticensi successerat.

„ nonnisi dubitanter adstruxerat P. V. *Select. de pœnit.* inquiens: *Contritio ponitur pars Sacra- menti, quia est certa, & indubitate mate- ria.* Quod autem attritio sufficit, quamvis verum sit, non est a leo certum, & in labi- tatum; & ideo Concilium Florentinum, com- munisque sententia tenens certum, relinquens incertum, ponit, *contritionem partem esse hu- jus Sacramenti.* Hac eadem moderatione lo- quitur Suarez, &c. Suarezii monitum con- firmat Phil. Gamachæus & Paulus Comito- lus, &c. &c. “

178. „ Sed quod isti, tanta adhibita circumspe- ctione affirmarunt, posteriores Doctores ob au- etum sibi consentientium numerum animosio- res facti, non solum absque ulla dubitatione, & limitatione asseruerunt, sed contrariam sen- tentiam requirentem in pœnitentia aliquem cha- ritatis amorem, saltem initialem, cibare, & censura afficeret non dubitarunt, *cum omnino improbabilem, periculosam, Tridentini men- ti contrariam, atque implicite, & virtualiter quodammodo ab eodem Tridentino proscriptam* dictitantes “ Hactenus summus iste universæ Ecclesiae Pastor, qui subinde Episcopis cavendum præcipit, „ ut in suis Synodis, aut in instructio- ne Sacerdotum, quam Synodis quandoque at- texunt, aliquid decernant, aut de attritionis me- re servilis ad Sacramentum pœnitentiae suffi- cientia, aut de amoris saltem initialis necessi- tate, adhuc quippe sub judice lis est, adhuc impune pro una, & altera sententia dimicatur “.

179. „ Sed non ideo (subdit providentissime Benedictus) prohibentur Episcopi Confessarios monere, ut pœnitentes ad veram, & perfectam contritionem hortentur, & excent; id siquidem faciendum suadent etiam præcipui aucto- res, qui pro sufficientia doloris ex solo metu gehennæ steterunt Et quod magis est, ita fieri præcipit Rituale Rom., jussu Pauli V. e- ditum cui consonat Rituale Argentinense e- ditum a Card. de Roham, &c. “

(a) Celebratissimi Theologi Carmelitæ Salmanticensis in Tract. de charitate Disp. II. dub. 2. §. 5. n. 29. aliquos menorant, qui docebant, amores illos, quibus alia, vel alia divina perfectio diligitur, puta summa ejus misericordia præcise & liberalitas, ita charitatis esse proprios, ut sufficient ad justificationem impij, instar proxime, & ultima dispositionis ad gratia sanctificantis infusionem *quia ipsum Deum omnibus creaturis anteponunt;* atque ita sententiam amoris concupiscentie quodammodo præformarunt. Sed eam pos- tea maxime illustravit Theologus doctissimus, & acutissimus Honoratus Tourny, qui postquam quæst. 1. art. 3. concl. 1. docuissest attritionem aliquem saltem inchoatum, & initialem Dei amorem includere debere, ne decretis Cleri Gallicani an. 1700., quibus attritio formidolosa proscripta fuerat, aperte contradiceret, hoc effugium invenit dilectionis concupiscentie, seu spei, quam simili cum attritione formidolo-

Gazzaniga Theol. Tom. IX.

180. His præhabitæ dno nobis hic demonstran- da sunt, præmo non sufficiet ad pœnitentiam Sa- cramenti rite suscipiendum attritionem illam for- midolosam, quæ secluso omni amore Dei, sal- tem initiali, concepit ex sola consideratione tur- pitudinis peccati, aut timore pœnarum, ac potissimum gelennæ: secunlo, hunc amorem Dei sal- tem initialem, ad valore in Sacramenti requisitum, esse anorem benevolentie, seu charitatis, non autem amorem solius spei, seu concupiscentie, quo Deum, ut nobis bonum, duntaxat diligimus (a).

181. Ut autem tam amplius, & tam implexam materiam, qua majori possamus perspicuitatem tra- ctemus, eamdem in tres articulos partiemur: in quorum præmo ostendemus, nunquam fuisse ab Ecclesia damnatam, nec explicite, nec implicite, illam Theologorum opinionem, quæ ad pœnitentiam necessario requirit aliquem saltem initialem Dei amorem ex motivo charitatis, quod aliqui, ut supra vidimus num. 179., imprudenter asserere non sunt veriti: in secundo, non sufficere attritionem mere formidolosam: in tertio autem neces- sario requiri aliquod initium divini amoris, & quidem ex objecto charitatis, ut non sufficiat a- mor spei, & concupiscentie.

ARTICULUS I.

Manifeste ostenditur, sententiam, quæ negat ad valorem Sacramenti pœnitentiae sufficere attritionem formidolosam, nullo unquam fuisse Ecclesiæ decreto damnatam.

182. Hoc satis evinceret libertas, qua nemine contradicente eamdem sententiam Theologi omnium Ordinum, & nationum palam in tota Ecclesia de- fendunt. Sed quoniam acuti quidam adversarii non solum fideenter asserunt, sed quibusdam subtilibus cavillationibus contendunt, attritionem formidolosam ut sufficientem in Sacramento pœnitentiae definitam in Conc. Trid. fuisse, cogimur hanc paten- tissimam veritatem saltem breviter demonstrare (b).

183.

sa sufficere multis argumentis evincere conatus est, & multos re ipsa in suam sententiam pertraxit: adeo ut omnes Attritionistæ posteriores eidem subscriptant.

(b) Non pauci, nec solo nomine noti Theologi id asserere non dubitarunt. Jo. Card. de Lugo Disp. V. de penit. sect. g. nnn. 133. loquens de Sylvio doctissimo S. Thoma Commentatore, qui in Suppl. qu. 1. art. 1. attritionem formidolosam ad Sacramentum minime sufficere docet, ita imprudenter pronunciat: *Hec tamen sententia est contra omnes Theologos, & contra Tridentinum.* P. Dom. Viva Tom. II. Theolog. P. VI. quæst. 3. art. 2. Ex verbis Tridentini, inquit, *sin minus de fide, certum tamen moraliter est, attritionem &c. sententiam nostram tamquam improbatum communissime rejici affirmat.* P. Claudius La-Croix sententiam de sufficientia attritionis appellare non dubitat plus quam moraliter certam. Denique si audiamus doctissimum Augustinianum Petrum Lamb.

185. Et primo id aperte testatur Card. Pallavicinus, qui ex genuinis Actis, in arce S. Angeli asservatis, illius Concilii historiam contextuit, atque ab innumeris Pauli Sarpii mendaciis, & calumniis feliciter vindicavit. Legantur enim ea, quæ Lib. XII. cap. 10. scribit eminentissimum auctor, & unusquisque videbit, sacrum Concilium non aliud voluisse dannare, quam impiam Lutheri blasphemiam, quod illa atritio, quæ concipitur ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex gehennæ, & pœnarum metu, hominem faciat hypocritam, & magis peccatorem; non autem ferre sententiam de scholastica quæstione, &c. Videbit insuper, cum in præconcepto decreto dicetur, hauc contritionem imperfectam, seu attritionem sufficere, fuisse postea hoc verbum cum nonnullis aliis expunctum, & in decreto a Patribus approbato, prout nunc legitur, substitutum aliud verbum disponit.

184. Prob. ulterius hæc nostra assertio a Benedicto XIV. loco sup. laud., ubi num. 8. postquam attulisset auctoritatem probatissimi historici Card. Pallavicini, ita pergit: „Ad hæc, ut observat Launojus in Dissert. De mente Concilii Trid. circa contrit. & atrit. P. II. cap. 6., & citatus Le Drou, ex ipsisnot Patribus, & Theologis, qui Concilio Trid. interfuerunt, eodem Con- cilio absoluto, aliqui propugnarunt necessitatem inchoatae contritionis, seu amoris initialis, ad Sacramentum pœnitentiae, inter quos Frider. Nausea Episcopus Viennensis in Austria in suo Catechismo, & Franc. Sonnus Episcopus Antuerpiensis Tract. IV. de pœnit. cap. 6.: alii pro sufficientia attritionis mere servilis dimicarunt, uti Andreas Vega, & citati Dominicus Soto, & Melchior Canus. Non autem, concludit, fuisse sent Præsules, & Theologi in has oppositas sententias distracti, si quid a Concilio Trident. de hac re definitum scivissent”.

185. Prob. tertio ab eodem sanctissimo Pontifice ex decreto Alexandri VII., qui, cum hac de re in Belgio vehementius, quam par erat, disputaretur, die 5. Maii 1667. sub pœna excommunicationis latæ sententiae, Sedi Apostolicæ reservatæ, præcepit cunctis, & singulis fidelibus ... ut non audeant, alicujus theologicæ censuræ, alteriusve injuriaæ, vel contumelie nota taxare alteram sententiam, sive negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei in præfata attritione ex metu gehennæ concepta, quæ hodie inter Scholasticos communior videtur, sive asserentem dictæ dilectionis neces-

sitatem, donec ab hac sanctâ Sede fuerit aliquid hac in re definitum. Itane loqui potuisse Alexander VII., si aliquid hac de re fuisset in Concilio Tridentino statutum? (a).

186. His argumentis luce meridiana clarioribus vietas dare manus aliqui vitilitigando, & cavillando recusant. Et primo Card. Pallavicini auctoritatem ex eo labefactare conantur, quod sententia amoris initialis, quam antea palam defenderat, præoccupatus, historiam Concilii eidem accommodare conatus fuerit, quamquam vir ceteroquin ingeniostissimus post accuratam auctorum omnium Synodalium lectionem ea demum prompsit, quæ ipsi nihil, aut fere nihil, nobis vero (Attritionistis) plurimum prosunt. Ita Balth. Francolinus unus ex fervidioribus nostri ævi Attritionistis Lib. I. cap. 1., ubi ulterius contendit, verbum disponere a Synodo Trident. subrogatum idem prorsus significare, ac aliud verbum sufficere, quod expunctum fuit, quia Concilium non loquitur de dispositione remota, cum etiam extra Sacramentum attritio formidolosa remote disponat ad gratiam impenetrandam, sed loquitur de dispositione proxima, quæ in Sacramento ad justificationem sufficit; adeoque &c.

187. Resp., primam exceptionem esse sapientiæ, & integrati eminentissimi Historiographi magnopere injuriosa, quasi vero aut celeberrimi illius consessus acta oscitante expedenter, aut Trident. Patrum meutem ex eorumdem verbis minime assolutus fuerit, aut denique partium studio ea in alienum sesum detorserit. Quamobrem hujusmodi exceptio nec responsionem mereri videtur.

188. Altera etiam exceptio vel ipso primo intuitu absurda apparet. Si enim illud verbum disponit idem prorsus significat, ac sufficit; ad quid illa mutatio facta est? Fortasse ad lucum faciendum Episcopo Tudemano, aliisque Patribus, quibus verbum sufficit displicebat? Itane agebatur in sacra illa Patrum Synodo, in cuius medio Christus ipse aderat? Scilicet ut mutatio expedita non reipsa fieret, sed dumtaxat fieri simularetur? Et ulterius, ita simplices erant illi Episcopi, ut solius vocis, non autem sensus mutatione contenti essent? aut ita rudes, ut sibi astute imponi non adverterent? Id totum non solum sapientia, & sanctitate Patrum Tridentinorum indignum est, sed etiam sano, & communi sensui repugnans. Quamobrem dubitari non potest, eosdem non nisi dispositionem remotam in attritione agnoscisse, etiam quando Sacramento conjungitur, quamvis in Sacra-

le Drou in Præf. egregii sui Libri *De contritione, & atrit.*, adeo crevit quorundam audacia, ut indulgenter se agere arbitrentur, si (nostram sententiam) heresos non damnent, sed dumtaxat dicant, non posse sine nota defendi, esse certo falsam, improbabilem, definitioni Tridentini dissentaneam, Baji, & Janseñii fætum, & neotericum commentum.

(a) Summus Pontifex assertionem negantem necessi-

tatem aliqualis dilectionis appellavit communiorum suo tempore; sed communior antea non erat, ut Benedictus XIV. testatur (sup. num. 176.), & cuius vestigium in solo Granatenensi Episcopo se deprehendisse assentit ex Actis Concilii Card. Pallavicinus; nec communior postea fuit, quando meinoratus mox amplissimus Cardinalis, aliquique magno numero contraria sententiam amplexi sunt, ac strenue defenderunt.

eramento minus remota sit, quam quando attritio concipitur extra Sacramentum. Hæc autem attrito fieri potest dispositio proxima, si cum initiali aliquo amore conjugatur, ut postea videbimus.

189. Inst. *primo*. Verba decreti reformati de attritione hæc sunt: *Et quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrare lumen disponit.* Ex toto autem contextu sic adversarii subtiliter colligunt: in priori membro, cum dicatur, attritionem non posse sine Sacramento ad justificationem perducere, idem est, ac si dicatur, non esse dispositionem proximam: ergo ab opposito, quando subditur, eamdem ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponere, idem est, ac si dicatur, ipsam esse dispositionem proximam.

190. Resp., neg. cons.: nam si hæc fuit Patrum Trid. mens, ecce in secundo propositionis membro non retinuerunt verbum perducere, quo in primo usi erant, ut nempe dicerent, attritionem in Sacramento perducere pœnitentem ad Dei gratiam impetrandam? Cur enim non retinuerunt verbum sufficere, quo dispositio proxima melius exprimebatur? Hæc autem mutatio non casu, sed consulto facta est, ne controversiæ Scholasticorum attingerentur. Nihil ergo valent subtiles, & grammaticales argutiae, quæ unico flatu dispelluntur, dicendo, attritionem ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex metu gehennæ conceptam, esse in se bonam, esse donum Dei, & Spiritus sancti impulsus; deinde ad impetrandum Dei gratiam disponere, non tamen sufficere. Quod si hujusmodi subtilitatibus indulgendum esset, quid impedit cum aliquibus notare, non fuisse dictum de attritione: *In Sacramento autem ad gratiam Dei impetrandam disponit*, sed potius, quod pœnitentem ad Dei gratiam in Sacramento impetrandam disponit? quod aliquatenus diversum videtur. Sed in re tam manifesta supervacaneum prorsus est ad has subtilitates confugere (*a*).

191. Inst. *secundo*. In decreto prius concepto inveniebantur hæc verba: *cum sine aliquo dilectionis motu (attritio) sive esse queat; quæ postea in eodem decreto deleta sunt, non alia certe de causa, nisi ut constaret, attritionem sine ulla dilectione esse posse.*

192. Resp., merito hæc verba fuisse expuncta, quandoquidem agebatur de attritione, quæ non sufficit, sed solum disponit ad Sacramentum pœnitentie.

193. Inst. *tertio*. Concilium comparationem instituit inter contritionem charitate perfectam sine Sacramento, & attritionem una cum Sacramento; atqui

prima sufficit ad justificationem; ergo etiam altera.

194. Resp. in eo sitam esse coparisonem, quod contritio charitate perfecta ante Sacramentum sufficit ad justificationem; attritio vero non sufficit, sed disponit.

195. Inst. *quarto*. Latherus asserebat, ad justificationem necessariam esse contritionem charitate perfectam, nullatenus vero justificari eos, qui cum sola attritione servili ad pœnitentiæ Sacramentum accedunt: ergo sancta Synodus ut Lutheri doctrinam damnaret, desinire debuit oppositionem, nempe attritionem servilem ad justificationem in Sacramento sufficere.

196. Resp., Lutherum non solum asseruisse, attritionem servilem ad justificationem minime sufficere (in qua assertione a Catholicis non discrepabat) sed ulterius addidisse, attritione fieri hominem hypocritam, & magis peccatorem: qui error merito damnatus fuit, cum ipsa attritio sit *donum Dei*, & *Spiritus sancti impulsus*, non alius quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat, ut Tridentinum loquitur.

197. Inst. *quinto*. Attritio servilis a Concilio vocatur *contritio imperfecta*; ergo quemadmodum contritio perfecta sufficit sine Sacramento, ita imperfecta sufficiet cum Sacramento.

198. Resp. neg. cons., quia non solum Concilium attritionem dixit esse *contritionem imperfectam*, sed addidit, eam non posse peccatorem perducere ad justificationem, viam ad justitiam parare, atque ad gratiam impetrandam disponere, non sufficere.

199. Instant postremo. Si concilium non desinivit, attritionem servilem sufficere cum Sacramento ad remissionem peccatorum, nos minime docuit, quinam dolor contritionis imperfectæ, seu attritionis, una cum Sacramento justificet, quod certe fuisse eo sapientissimo concessa indignum; eoque magis, quod initio Sess. XIV. sanctissimi illi Patres promiserant, velle se exactiorem, & pleniorum de pœnitentiæ Sacramento definitiōnem tradere, quam antea fecerint in Decreto justificationis Sess. VI.

200. Resp., Concilium determinasse; *Contritionem* obtinere prius locum inter actus pœnitentis, qui sunt quasi materia hujus Sacramenti. Adit postea, hanc contritionem aliquando, non semper, esse charitate perfectam, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiat. Hinc bene notavit Melchior Canis supra laud. n. 177., *Contritionem esse certam, & indubitatem materiam Sacramenti pœnitentiæ, prout etiam declaraverat Concilium Florentinum,* com-

(a) Aliqui Theologi, ut huic palmarum Adversariorum objectioni satisficiant, negant omnino, Patres Trid. in eo decreto loqui de attritione mere servili. Alii vere nobiscum dicunt, hoc etiam admissum, non autem plene concessum, illam attritionem disponere quidem remo-

te, non autem proxime, nec sufficenter. Utraque responsio, inquit Juenin, qua prorsus enervatur herculeam adversariorum argumentum, nititur gravissimis momentis, quæ eruditus anchor ibidem affert.

communisque sententia tenet. Quid ergo de attritione? Synodus Tridentina condemnavit blasphemias Lutheri, controversias autem Catholicorum intactas reliquit. At vero, inquiunt, promiserant Patres, se exactiorem, & pleniorum definitionem datus. Ita est; & reipsa multo plura in hac Sessione inveniuntur explicata, quam in Sess. VI. de Justificatione; non tamen inde erui potest, etiam definitum fuisse, attritionem, quæ ex consideratione turpitudinis peccati, aut ex metu gehennæ concipitur, cum Sacramento sufficere, cum ex opere certum sit, determinato consilio fuisse expunctum illud verbum, eique hoc aliud subrogatum disponere, quin aliquid postea adderetur, ad definiendum, hanc dispositionem esse proximam, vel remotam.

Quæres, an saltem Patres Synodi Trident. in eam sententiam inclinaverint, quæ dicit, attritionem formidolosam ad justificationem in Sacramento Pœnitentie plane sufficere.

201. Resp., omnino certum esse, nihil hac de re fuisse a Synodo definitum, ut hactenus indubiis momentis evincimus; unde solum inquire potest, in quamnam sententiam doctissimi illi Patres propensiores fuerint? Hæc autem quæstio inutilis non erit. Si enim ostendatur, sapientissimo illi Præsulum cœtui de alicujus amoris necessitate in Sacramento pœnitentiae fuisse persuasum, eo magis constabit de novitate, atque falsitate, aut saltem incertitudine adversæ opinionis. Id autem multis argumentis demonstravit illustrissimus Ecclesiæ Gallicanæ Sydus Jac. Ben. Bossuetus in Opere Gallico inscripto *De Amore Dei in Sacram. pœnit. necessario ex doctrina Conc. Trid.* Nos brevitiati studentes nouissi pauca seligemus (a).

202. Ac primo ob oculos ponenda sunt verba cap. 6. Sess. VI. Disponuntur autem (peccatores) ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia, & adjuti, filium ex auditu concipientes, libere morentur in Deum Et dum peccatores se esse intelligentes, a divinæ justitiae

timore, quo utiliter concutuntur; ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes, Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt; ac propterea morentur alversus peccata per olim aliquo, & detestationem &c. Et can. 5. Si quis dixerit, sine præveniente Spiritu sancti inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit. Profecto his verbis sacram Concilium dispositiones ad justificationem necessarias aperio distinguit, nempe primo fidem, deinde diuinæ justitiae timorem, tertio spem per Christum, demum dilectionem Dei incipientem. Quarum dispositionum, inquit laud. Bossuetus, si quis vel unum dextrarerit, tanti Concilii integrum, perfectamque doctrinam truncasse judicabitur. Cum autem actus dilectionis distinguatur ab actu spei, manifeste sequitur, hic sermonem esse de initio amoris benevoli ex charitate, non vero de amore concupiscentiae, unde oritur spes. Quod etiam ostendunt illa verba notatu digna: *Deum tanquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt*; iis enim significatur, a peccatoribus se ad justificationem disponentibus eam justitiam esse diligendam, quæ Deus ipse est, & quæ s̄pissime a sanctis Patribus, imprimis autem a S. Augustino, Deus nominatur, qui justificat nos per filium Jesu Christi, ut loquitur Paulus ad Rom. III. 22. (b).

203. Objicitur tamen primo, non omnes illos actus a Tridentino proponi ut ad justificationem omnino necessarios: nam actum timoris necessarium non esse, ostendit exemplum Martyrum, in quibus fides, spes, & summa charitas justificans sine timore fuerunt. Secundo Sess. XIV. ubi iterum dispositiones ad justificationem in Sacramento pœnitentiae requisita recensentur, nihil de dilectione Dei positum fuit. Tertio in Sess. VI. non de pœnitentiae Sacramento, sed tantummodo de ba-

(a) Fusius hoc argumentum pertractatum invenietur apud aliquos eximos August. Scholæ Theologos, Franc. Parvaquinum in *Quest. de attrit. &c.*, Christian. Lupi in *Quest. dogm. circa Contrit. & Attrit.*, tum in Epist. ad Henr. Noris, qua suam Dissert. ab objectiōibus vindicavit, apud Pet. Lamb. Le Drou Episc. Porphyriensem in *Dissertation. De contrit. & attrit.*, & in *Confut. discuss. theol. D. August. Michel*, quibus addendus est, singulare ejusdem Familiae deus Joan. Lauri Berti Lib. XXXIV. *De Theol. Discipl.* cap. 5. Non pauci allii eamdem spartam adorabant, ac præcipue Mathurinus Queras in *Dilucidatione hujus celebri questionis &c.* Neque vero hoc loco præterire innominatos debo aliquos Dominicanos neos, Theologos præstantissimos, qui in hoc argumēto, & in explodenda formidolosa attritione operam suam utilissime collocarunt. Natalem dico Alexandrum, Vine. Contensonum, Drionenium, Billuart, Conciann, Patuzium, Serruum &c.; unde quavis primi attritionis formidolosæ assertores, ut supra ex Bene-

dicto XIV. n. 176. notavimus, fuerint Dominicani, iisque postea nonnulli alii, ac non ita pridera doctissimus Card. Vinc. Lud. Gotti accesserint, dici tamen nullatenus potest, hanc esse Thomistica Scholæ, aut Prædicatorum Instituti opinionem. Eminentissimas tamen Cardin. Gotti putavit, suam sententiam posse cum nostra aliqualiter conciliari, docens, attritionem ex parte objecti, finis, & termini debere respicere amorem Dei.

(b) Narrante Pallavicino Lib. VIII. cap. 13., cum in præconcepto decreto nulla facta esset mentio dilectionis Dei, instantibus Salvatore Alepo Episc. Sassa-riensi, Claudio Jajo Soc. Jesu, Lippomano Coadjutore Veron., & Pio Gener. Conventualium, decretum reformari debuit, adjectis iis verbis: *illumque tanquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt*. Idem Historicus Lib. XII. cap. 10. num. 25. inter eos, qui necessitatem dilectionis Dei in attritione requirebant, numerat Bern. Collredo Episcopi Foroliviensis Theologum, illustrum S. Dominicæ filium.

baptismo actum est: neque vero oportet, ea omnia, quæ in Sacramento baptisini necessaria sunt, etiam in Sacramento pœnitentiae requiri.

204. Resp., certissime tenendum esse, omnes illos actus a Synodo memoratos esse necessarias ad justificationem dispositiones, uno excepto timore, qui peractum summe, & intensæ irritatis ex peculiari Dei gratia conceptæ suppleri potest, ut in sanctis Martyribus, neconon in Paulo, aliiisque paucis, extraordinario Dei beneficio contigit. Dixi paucis: in aliis enim ex ordinario cursu gratiæ fides, spes, timor, & dilectio justificationem præcedere solent. Vide dicta cum S. Thoma sup. n. 159. Ceterum in can. 5. omittitur quidem timor, non autem fides, spes, & dilectio, sine quibus nemo prorsus justificatur, aut justificari potest.

205. Secundam, & tertiam objectionis partem diluimus observando cum laud. Bosneto, necesse non fuisse, ut explicite quæ dicta fuerant Sess. VI. de actibus pœnitentiae ad baptismum requisitis, Sess. XIV. iterum repeterentur, quando agebatur de pœnitentia, ut Sacramento. Nonnullas quidem differentias inter utrumque Sacramentum Sacr. Synodos enumerat, tum Sess. VI. cap. 14., tum Sess. XIV. cap. 2. nihil tamen vel minimum habet, quo indicetur, in baptismo quidem, non autem in pœnitentia inchoata quicquam dilectionem requiri. Præterea in utroque loco Sacramentum pœnitentiae appellatur secundum tabulæ post navfragium desperatae gratiæ, ad quam siue magnis nostris fletibus, & laboribus, divina il exigente justitia, pervenire nequaquam possumus, ut merito pœnitentia laboriosus quilibet baptismus a sanctis Patribus dictus fuerit; ut proinde nonnisi absurdissime inferri possit, aliquid minus ad Sacramentum pœnitentiae requiri, quam in adultis requiratur ad Sacramentum baptismi.

206. Ulterius notanda pariter sunt, quæ habentur Sess. XIV. cap. 4., ubi Sancta Synodus ad probandâ ea, quæ dicta fuerant, adhuc exemplum Ninivitarum, qui hoc timore utiliter concussi a Jone prælicationem plenam terroribus pœnitentiam egerunt, & misericordiam a Domino impetrarunt. At vero, ut optime colligit Card. Pallavicinus Lib. XII. Hist. cap. 10., certum erat Patribus, eo tempore, quo Sacramentum (pœnitentia) aliius non extabat, eam formidolosam pœnitentiam minime suffecisse perse a peccatum delendum, sed vim tantummodo habuisse ad impetrantiam nostram gratiam, cuius ope adjiceretur charitatis affectus, quem omnes necessarium fuisse fatentur ante nostram legem a justitiam recipientiam. Plura persequi non vacat: nobis enim in presentiarum satis est demonstrasse, nihil contra nostram sententiam in Sacrosancta Trid. Synodo fuisse statutum; cuius oppositum perperam non pauci ex nostris adversariis probare nisi sunt.

ARTICULUS II.

Nonnullis argumentis erit incuria necessitas alijus amoris, saltem initialis, a justificationis gratiam in Sacramento pœnitentia consequendam.

207. Primum argumentum suppeditant frequenter S. Scripturæ oracula, in quibus caritas, & dilectio Dei, non solum maiorem in modum commendatur, sed ut ad justificationem, & salutem omnino necessaria præcipitur. Paulus Apostolus in prima ad Corinth. postquam cap. XIII. multis verbis declarasset, nullam virtutem, nullumque Spiritus S. donum sine charitate prodesse, eamdem epistolam his verbis concludit: *Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema.* Eadem concinit S. Joannes Epist. 1. cap. III. 14. inquiens: *Qui non diligit, manet in morte;* item cap. IV. 16. *Deus caritas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Et alia innumera id genus occurunt, quibus maximum illud præceptum diligendi Deum super omnia nobis inculcat: atqui si illum unquam tempus est hujusmodi præceptum adimplendi, illud certe est, quo peccator a Deo aversus, vult per pœnitentiam ad Deum converti, eique reconciliari.

208. Nam agitur tunc de recuperanda Dei offensi amicitia: quomodo autem sperandum est, Deum conversum iri ad nos, nisi prius nos ejus gratia a luctu ad eum convertamur? Hinc illæ Dei invitationes per suos Prophetas Ezechielem, Iocalem, & alios: *Convertimini, convertimini &c. Ezech. XXXIII. 11. Convertimini ad me in toto corle vestro ... scilicet corda vestra Joel II. 12. Convertimini ad me, & ego convertar ad eos Zach. I. 5.*, & alia ejusdem generis pene innumeræ, quæ certe non indicant conversionem sine ulla dilectione, & ex solo timore factam: cor enim peccatoris a Deo aversum, & creaturis conglutinatum, nonnisi per actum dilectionis potest a creaturis avelli, & ad Deum reverti.

209. Hanc rationem nobis suppeditat Angelicus Lib. IV. Cont. Gent. cap. 72. inquiens: *Primum, quod in pœnitentia requiriur, est ordinatio mentis, ut scilicet mens convertatur ad Deum, & avertatur a peccato, dolens de commisso, & proponens non committendum, quod est de ratione conversoris.* Nec vero mentis reordinatio sine gratia esse non potest; nam mens nostra debite a Deum converti non potest sine charitate, charitas autem sine gratia haberi non potest. Et abhinc clarius 5. P. quæst. 86. art. 2. ut probet, peccatum mortale remitti non posse sine pœnitentia, hoc utitur ratiocinio. *Cum enim peccatum sit Dei offensa, eo modo Deus peccatum remittit, quo remittit offensum in se commissum Offensa autem peccati mortalis proce-*

dit ex hoc, quod voluntas hominis est aversa a Deo per conversionem ad aliquo bonum commutabile: unde requiritur ad remissionem divinitate offendit, quod voluntas hominis sic immutetur, ut convertatur ad Deum cum detestatione conversionis praedictae &c. Ex quo Angelici ratiocinio manifeste apparet, veram, & omniitudinem conversionem ad Deum sine motu charitatis haberi non posse, quidquid postea sit de aliquo initio conversionis, quod aliqui tribuunt etiam timori, quatenus viam parat charitati.

210. Huic argumento est aliud affine, quod attritio, qua ad justificationem disponit, debet voluntatem peccandi excludere ex definitione Tridentini; atqui voluntas peccandi non excluditur nisi per amorem justitiae, seu Dei ipsius, qui est justitiae fons: qui enim solo paenitentia metu movertur, manum quidem a peccato coeret, illud tamen vere & proprie non odit; neque a peccatoris corde cupiditas mala tollitur, nisi amor Dei in eo regnet.

211. Atque haec est perpetua S. Augustini doctrina, cuius omnes fere ejus libri pleni sunt. *De spiritu, & littera cap. 14. M. latum, inquit, si fit timore poenae, non amore justitiae, serviliter fit, nou liberaliter; & ideo nec fit: non enim fructus est bonus, qui de veritate radicis non surgit. Et Lib. de natura, & gratia cap. 57. Sub lege est, qui timore supplicii, quod lex minatur, non amore justitiae se sentit abstinere ab opere peccati nondum liber, nec alienus a voluntate peccandi. Et epist. CXLV. ad Anastasium Inaniter, inquit, putat victorem esse peccati, qui poenae timore non peccat, quia etsi non impletur foris negotium malae cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennas odit Tantum ergo quisque peccatum odit, quantum justitiam diligit.*

212. Augustini doctrinam multi alii Patres constanter tradiderunt, ex quorum numero duos seleno, Gregorium Magnum, & Bernardum. Horum primus Lib. III. Pastoralis curae admon. 14. Almonendi sunt, inquit, qui flagella metuunt, ut si malis veraciter carere desiderant, cetera supplicia perhorrescant; neque in suppliciorum timore permaneant, sed amoris gradum nutrimento charitatis excrescant Nam qui propterea bonum facit, quia tormentorum mala metuit, sult non esse, quod metuat, ut audacter illicita committat. En quomodo sancti Patres timorem gehennas bonum quidem esse dicunt, non tamen sufficere ad omnem peccandi voluntatem penitus extirpandam.

(a) Vel ipsi Gentiles hanc veritatem solo rationis lumine viderunt; unde illud celebre Hortatii Lib. I. Epist. 16.

213. Adhuc expressius loquitur Bernardus De diligendo Deo cap. 12. inquietus, solam charitatem ab amore sui, & mundi altertere posse animam, & in Deum dirigere. Nec timor quippe, nec amor privatus convertunt animam: mutant interdum vultum, vel actum, affectum nunquam. Facit qualem nonnunquam & servus opus Dei, sed quia non sponte, in sua adhuc duritie permanere cognoscitur: facit & mercenarius, sed quia non gratis, propria trahi cupiditate convincitur.

214. Hos duces, & magistros secutus Angelicus sepius, & aperte docet, solo timore non excludi voluntatem peccandi, nisi amor justitiae accedit. Qui timore poenae, inquit 1. 2. quæst. 107. art. 1. ad 2., ab aliquo peccato abstinet, non simpliciter ejus voluntas a peccato recedit, sicut recelit voluntas ejus, qui amore justitiae abstinet a peccato. Et 5. P. quæst. 85. art. 6. Actus, inquit, virtutis paenitentiae est contra peccatum ex amore Dei. Et in Quæst. Disputatis quæst. 7. art. 11. Ejusdem, inquit, rationis est, quod voluntas feratur in appetitum contrarii, & in detestationem alterius. Nullus autem usum habens liberi arbitrii, potest inchoare novam vitam, quæ est per gratiæ infusionem, nisi amet, & appetat gratiæ bonum, & ideo oportet, quod detestetur omne malum repugnans. Vid. etiam quæ supra attulimus n. 209. ex Lib. IV. Cont. Gent. cap. 72. (a).

215. Tertium fortissimum argumentum nobis suppeditant iidem sancti Patres, qui nihil frequentius, aut vehementius inculcant, quam necessitatem amandi Deum, non solum ad voluntatem peccandi excludendam, sed etiam ut ab ipso præteriorum peccatorum veniani impetreremus. Aliquot eorum verba specimini loco dabimus: nimis enim excresceret oratio, si vel præcipua tantum eorumdem testimonia colligere vellamus. Quænam sit constans, & aperta SS. Augustini, Gregorii, & Bernardi doctrina, jam vidimus num. 211. seq. Nunc de quibusdam aliis.

216. S. Jo. Chrysostomus Hom. IV. in 2. ad Cor. Cum peccaveris, inquit, ingemisce, non quod poenas daturus sis: nihil enim hoc est; sed quod Dominum tam benignum, tam te amantem, tam denique salutis tuæ cupidum offenditis: ubi insufficientiam timoris liquido ostendit dicens: nihil enim hoc est.

217. S. Leo Magnus Serm. XCII., qui est VII. de jejuniis VII. mensis cap. 1. postquam observasset, præceptum dilectionis Dei & proximi ad utrumque testamentum pertinere, subdit. Tanta que est sub hujus geminæ charitatis elicto uiarius que copula testamenti, ut sine istarum connezione virtutum nec lex quemquam inveniatur ju-

Oderunt peccare boni virtutis amore;
Tu nihil admittes in te formidine poenæ:
Sit spes fallendi, miscelis sacra profanis.

stificasse, nec gratia: censet ergo suminus hic Pontifex, & Ecclesiar Doctor, solam attritionem sine dilectione modo non sufficere, sicut nec olim sufficiebat sub lege.

218. S. Gregorius Papa Lib. I. Moral. cap. 1. ita commentatur illa verba Job IX. 55. Neque enim possum metuens responsare, inquit: Quia vere obsequia Deo non redimus, si ex timore mandati illius, & non potius ex amore servimus. Hæc pauca ex sanctis Patribus, quibus non iunctile fuerit, aliquos Scholasticorum Principes adjungere.

219. S. Thomæ doctrinam sup. n. 214. exposuimus. Scotus autem Doctor subtilis, quamquam ut notum est, haud raro ab eodem S. Doctore omnino recesserit, in hoc tamen eidem perfecte consentit. Nam in IV. Dist. 18. *Contrito*, inquit, ad hoc ut sit dispositio ex congruo al receptio nem gratiae, oportet ... quod homo peniteat, non solum propter timorem paenae, sed timore filiali si timor non sit cum amore, non disponit ex congruo.

220. Doctor Seraphicus S. Bonaventura in IV. Sent. Dist. 18. *Sacramenti*, inquit, nemo recipit effectum, nisi charitatem habeat saltem in principio confessionis; vel in medio, vel in fine. Multi habent in fine, qui non habent in principio: Nempe vel per prudentis Confessarii admonitiones, vel per preces, quæ absolutioni praemittuntur; potest paenitens a Deo impetrare gratiam contritionis, quam initio non habuit. Longum autem esset dicere de singulis posterioribus; facile tamen demonstratur, excurrendo per Scholastico rum sæcula, sententiam de necessitate charitatis in Sacramento paenitentiae fuisse inter Theologos communem, usque ad tempora Concilii Trid.; immo non paucos fuisse, qui charitatem plene perfectam requisierint, Vid. supr. n. 176.; & Jo. Morinum *De Sacram. paenit.* Lib. VIII. cap. 5. seq.; tum Car. Witasse Tom. V. Quæst. 5. sect. 5. Valde copiosum catalogum eorum Theologorum, qui attritionem formidolosam tamquam insufficientem exploserunt, invenies etiam apud P. Dan. Concilium Tom. IX. *Theol. Christ.* Lib. I. de *Sacram. paenit.* Diss. II. cap. 8. §. 7.

221. His, aliisque argumentis, quæ brevitatis studio omittimus, illud gravissimum accedit, quod Sanctissimus Pontifex Innocentius XI. anno 1679. hanc inter ceteras probabilismi laxiores propositiones sacro obelo confixit: Non est illicitum in

Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi il vetet conventio, aut periculum gravis di mini incurrendi. Hinc sententia tantum probabili non est utendum in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis, aut episcopalis. Cum itaque opinio de sufficientia attritionis formidolosæ, utit concedatur esse probabilis, sit certe minus tuta, sequitur manifeste ex vi dannatae istius propositionis, illicitum esse eamdem opinionem sequi.

222. Porro adversarii, ut ab hoc fulmine apostolico suam de attritione sententiam tueantur, nou aliam meliorem invenerunt viam, quam asserendi, eamdem sententiam non esse solum probabilem, aut probabilissimam, sed plane moraliter, aut etiam plusquam moraliter certam, nostram vero improbabilem prorsus esse (Vid. sup. not. ad num. 183.). Ad hanc quippe certitudinem coniugere coguntur: si enim, inquit P. Claudius La-Croix Lib. VI. num. 874., non esset practice certa, sed tantum probabilior, aut etiam probabilissima, contineretur damnatione primæ propos. per Innocentium XI. Non est illicitum &c.; quod omnes adversarii asserere debent.

223. Jam vero hic omnium Theologorum fidem imploramus, ut serio perpendant, an probabilior, probabilissima, moraliter, immo plusquam moraliter certa illa opinio dici possit, quæ non est Concilio Trid. vetustior, ut supra (n. 176.) ex Benedicto XIV. vidimus, quam post ipsum Concilium Trid. multi, gravesque Theologi, ex eorum etiam numero, qui eidem Concilio interfuerant, aperte rejecerunt; alii vero, ut Victoria, Soto, Canus, nonnisi timide, & ut in praxi minime tutam amplexati sunt (num. 177.); & cui postea amplissimi Cardinales Pallavicinus, Deuhofius, Aguirrius, Camus, doctissimi Episcopi, ut Bossuetus, aliique bene multi, Scriptores, & Theologi omnium Ordinum, & nationum insignes (a); celebres Universitates, Parisiensis, & Lovaniensis, ac denique totus florentissimi Galliarum regni confessus in comitiis anno 1700. aperte condemnarunt? Innumerabilis hic gravissimorum virorum chorus ne cassa quidem nuce testimabitur? Et in altera stateræ lance positus contra novellum Attritionistarum inventum nihil prorsus præponderabit? Et adhuc quis dicere perget, eorum opinionem probabiliorē esse, probabilissimam, moraliter, immo plusquam moraliter certam? (b).

224. Hoc argumentum, quod multo amplius il-

lu-

(a) Longum istorum catalogum contexit Car. Witasse Tom. V. *De Paenit.* quæst. 3. sect. 3.; quibus non pauci addi possunt, qui postea floruerunt. Nos unum nolumus priuiter, qui multis titulis nominari meretur. Is est cl. P. Mich. Angelus Griffinus inlyte Congreg. Cleric. Regul. S. Pauli illustris alumnus, de sacris litteris, ac presertim de morali Theologia optime meritus, in egregio suo Opere recenter in lucem emisso, cui titulus *Plurium a S. Sede Apost. da-*

mnat. propositionum moralium censura P. II. Lib. VII. cap. 21. num. 36. Bononia 1793. in 4.

(b) Placet ob' oculos ponere, quæ landati sapientissimi Praesules Gallicani ann. 1700. in hac materia decreverunt: *Primo assertionem illam Attritio ex metu gehennæ sufficit sine ulla dilectione Dei, sive sine ullo ad Deum offensum respectu, quia talis honesta, & supernaturalis est, damnarunt, ut temerarium, scandalosam, & pernicirosam, & in hæresim inducentem. Da-*

Iustrari, ac confirmari posset, videtur plane demonstrative evincere, sententiam formidolosæ attritionis, utpote nec certam, nec tutam, sin minus explicite, & directe, implicite saltem, & indirecte fuisse a Sanctissimo Pontifice Innocentio XI. damnatam. Sed quoniam Ecclesia Romana omnium aliarum mater, & magistra eamdem sententiam palam, & impune defendi permittit, nostra ratiocinia supremo ejusdem iudicio humiliter subjicienda sunt. Interim tamen nunquam prohibitum fuit Theologis sententiam formidolosæ attritionis etiam ex hoc capite fortiter impugnare, quod cum certa non sit, sed ad summum probabilis, neque tuta esse possit, adeoque in praxi sit illicita (a).

224. Fortissimam hujus argumenti viam eludere nonnulli conati sunt, dicentes, ex damnatione illius propositionis tantummodo sequi, illicitum esse conferre, non autem recipere Sacraenta &c.: vel, doctrinam de sequenda iutori opinione intelligentiam esse ex parte eorum, quæ adhibet ex se minister Sacramenti, ut ea sint certa, & sine ullo periculo in re. At vero dolor est aliquil requisitum ad Sacramentum ex parte ipsius, qui recipit Sacramentum. Verba sunt Vasquezii in 1. 2. quæst. 19. artic. 6. disp. 65. cap. 1.

225. Resp., primam evasionem non male a doctissimis Carmelitis Excalceatis Salmanticensibus Tom. XV. P. II. tract. 24. disp. 7. dub. 1. §. 6. vocari meram fugam speculativam; ideo enim oraculo Innocentiano prohibutum fuit conferre Sacraenta secundum opinionem minus tutam, quia merito dubitari potest de eorum valore: ergo pariter eadem de causa illicitum erit, ipsa Sacraenta recipere. Alia autem evasio innititur prorsus arbitriæ distinctioni inter ea, quæ minister praestare debet, & ea, quæ a pœnitente dependent; ut in primis debeat sententia certa, & tutior alteri præferri, non autem in aliis; quam certe distinctionem neque innuit, neque novit beatissimus Pontifex, provide sollicitus, ne Sacraenta pericolo nullitatis exponerentur. Deinde, seposito etiam Innocentiano decreto, quis neget, pœnitentem peccare contra charitatem sibi debitam,

innarunt pariter hanc aliam: *Concilium Tridentinum, adeo expresse definit, attritionem, quæ non vivificet animam, quæ supponatur sine amore Dei esse, sufficere ad absolutionem, ut anathema pronuntiet adversus negantes, pariter damnarunt ut falsam, temerariam, Concilio Trid. contrariam, & in errorem inducentem.* Post autem declararunt, de mente Concilii Trid. tam in Sacramento baptismi, quam in Sacramento pœnitentiæ duo esse monenda, & docenda, primum, ne quis putet, in utroque Sacramento requiri, ut præviā contritionem, eam, quæ fit charitate perfecta, & quæ cum voto Sacramenti, antequam actu suscipiatur, hominem Deo reconciliat. Alterum, ne quis putet in utroque Sacramento securum se esse, si præter fidei, & spei actus non incipiat diligere Deum,

dum sequendo opinionem incertam, & non tutam, seipsum periculo exponit non recipiendi effectum Sacramenti? Cur ergo non peccabit etiam minister, si sciens pœnitentem esse sic male dispositum, ejusdem peccato cooperetur?

227. Memorati mox celebratissimi Theologi Salmantenses aliam proponunt ejusdem argumenti solutionem, contendentes, sententiam formidolosæ attritionis esse *tutiorem*, adeoque ex vi decreti Innocentiani esse sequendam. *Tutiorem* autem illam esse probant, quia in nostra sententia vel admittendum est, amorem charitatis super omnia posse cum peccato mortali ante absolutionem consistere, qui fuit error Baji a summis Pontificibus damnatus; vel non posse consistere, & tunc Sacramentum pœnitentiæ nunquam conferet *primam* gratiam; quod pariter est erroneum. Ad evitandum igitur hunc duplaci erroris scopulum concludunt, nullam esse *tutiorem* viam, quam illam attritionis formidolosæ, quæ peccatum non delet, sed illud potestati clavium delendum relinquit. Idem fere habet Gregorius de Valentia Tom. IV. Disp. VII. quæst. S. puncto 4.

228. Sed *primo* mirari subit, acutissimos, & profundos eos Theologos non vidisse, eorum ratiocinium, si quid valeret, valere etiam contra illos omnes, qui, si non præcipiunt, consultant saltem pœnitentibus, ut per actum contritionis contentur se ad absolutionem recipiendam disponere. Mitto alia absurdâ, quæ ex illo Salmantensem ratiocino manifesta consecutione fluunt.

229. Et difficultati breviter respondeo, *primo* ex doctrina certissima Synodi Tridentini supra n. 153. allata, aliquando reipsa pœnitentes justificari per contritionem charitate perfectam, antequam Sacramentum ipsum suscipiantur, quin tamen illi duo consequantur errores, scilicet vel peccatum componi cum charitate perfecta, vel per Sacramentum pœnitentiæ non conferri *primam* gratiam, quia nempe illa justificatio non fit sine voto Sacramenti, ut diximus supra num. 148.; adeoque virtute clavium.

230. Resp. *secundo*, amorem charitatis initialem, seu in gradu tenui, & remisso, non sufficere ad justificationem sive Sacramento pœnitentiæ, quod in-

tamquam omnis justitiae fontem. Atque ex eo an. 1700. opinio pure attritionis a tota Gallicanæ Ecclesia, quæ usque ad postremam hæc infelicia tempora florentissima fuit, perpetuo exulavit; quanvis postea ab acutissimo Tournelio in locum charitatis inchoata amor spei, seu concupiscentia contra mentem Bossneti, aliorumque Episcoporum, qui memoratis cunctis interfuerunt, subrogatus fuerit; qua de re videbimus postea.

(a) Praeter decretum Alexandri VII. supra n. 185. memoratum etiam Benedictus XIII. in Appendice ad Concilium Rom. indefinitum reliquit, an pura, & nulla attrito ad justificationem in Sacramento sufficiat, & Benedictus XIV. De Syn. Dicæ. Lib. VIII. cap. 13. concludit, hanc magnam litem sub judice esse, & utramque sententiam impune defendi.

inferius operose demonstrandum erit. Interim sufficientia auctoritas solidissima Catechismi Romani, qui ut supra vidimus n. 154. ita habet: *At quoniam pauci admordum ad hunc gradum (contritionis perfectæ) pervenirent, fecerat etiam, ut a paucissimis hac via peccatorum venia sperari esset. Quare necesse fuit, ut clementissimus Dominus facilitori ratione communii hominum saluti consuleret; quo l'quidem admirabili consilio effecit, cum claves regni cœlestis Ecclesiae tradidit. Sed de hac paradoxa doctrina dignus est, qui legatur P. Dan. Concina, qui non obstante summa, qua illos illustres Theologos de Ecclesia, ac Thomistica schola optime meritos veneratione prosequebatur, suam zelum cohibere non potuit, quin illam solita sua vehementi facundia acriter confutaret T. IX. Theol. Christ. Dissert. II. cap. 10. §. 6.; ubi bene advertit, doctos illos Theologos finisse quodammodo adactos ad illam novam subtilitatem excogitandam, quia aliorum falsas hujus nostri argumenti solutiones probare non poterant.*

251. Dices. Si ex vi oraculi Innocentiani debetemus in hoc Sacramento sententiam *tutorem* sequi, oportet illam amplecti, quae requirit contritionem *perfectam*. Quanquam enim nunc paucorum sit, habuit tamen olim multos patronos, ut supra num. 152. & seq. ostensum est; & est profecto *tutor*, quam nostra.

252. Resp., nomine sententie *tutoris* in propositione ab Innocentio XI. condemnata non intelligi eam, quæ inter tutas est *tutor*, vel *tutissima*, sed eam, quæ inter probribiles est magis *tuta*, quam opposita. Hinc ex condegnatione illius propositionis nos recte inferimus, esse illicitum sequi opinionem attritionis formidolose, quia si etiam concedatur, eam esse probabilem, concedi tamen haud potest, eamdem esse *tutam*, quod vel ipsi primi eiusdem auctores *doctiores*, & *sapientiores*, Soto, Ginos, Suarez, Gamachæus, Comitolus, confessi sunt sup. num. 177. Sententia vero nostra de sufficienti amoris initiali in attritione non solum est probribilior, & communior, sed omnino tuta, præcipue postquam Catechismus Rom. declaravit, fuisse a clementissimo Domino institutione Sacramenti pœnitentie faciliori ratione communii hominum saluti consultum, quoniam, cum pauci admordum ad hunc gradum contritionis perfectæ pervenirent, liebat, ut a paucissimis hac via peccatorum venia speranda esset. Vid. sup. n. 154.

253. Objiciuntur primo multa ex sacris litteris, quæ tamen vel nullam, vel nonnisi levissimam continent difficultatem; scilicet primo urgent duas parabolæ Evangelii, alteram sibi prodigi, qui sola fame coactus redire ad patrem, misericordiam obtinuit Luke XV.; alteram servi illius, qui debebat decem millia talenta, missurus autem dominus omne debitum dimisit illi Matth. XVIII., qui tamen solo pœnarium timore ductus prociderat ad peles domini sui. Ulterius inquit; coherentes ad has parabolæ S. Paulus saepius testatur, nos

Gazzaniga Theol. Tom. IX.

justificari gratis, per fidem, non per amorem, sine operibus legis, in quibus priuatum locum obtinet dilectio Dei Rom. III. 2, & alibi. Tertio idem Apostolus Rom. V. 8. Commendat autem, inquit, charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus... Christus pro nobis mortuus est. Et rursus: Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus: quibus sanctas Apostolis declarat, non propter precedentem noscharitatis actus, sed unice propter Christi merita nos Deo reconciliari.

254. Resp. ad primum parabolam sibi prodigi, fuisse quidem illum infelicem adolescentem fame, misericordie excitatum, ut ad patrem reliteret: *surgam, & ibo a patrem meum*; sed postea signa doloris, atque amoris delisse illis vocibus: *Pater, peccavi in cœlum, & coram te; jam non sum dignus vocari filius tuus*. Sel si etiam fugitur, ingratum filium nullo fuisse erga optimam parentem summum amorem commotum, non inde probaretur, etiam in Sacramento pœnitentie idipsum contingere peccatori, ut sine ullo dilectionis actu possit Deo reconciliari: neque enim eadem est ratio Dei, & hominum; homo quippe ex præcepto evangelico tenetur injuriam dimittere proximo suo, etiam non pœnitentem; non sic autem Deus.

255. Alia autem parabola non solum non prodest, sed valde obest adversariis; quia enim servus ille nequam externis solum pœnitentie signis misericordiam ab herbo suo exorserat, iste cognitus ejus nequitia, statim revocavit iam datam debiti remissionem; unde sequitur, Deum, qui corda hominum scrutatur, nobis debiti non remissurum, nisi videat, nos internis veri doloris actibus ejus misericordiam implorare. Ulterius neutro in loco sermo est de Sacramento pœnitentie, quod nondum fuerat institutum.

256. Ceterum si ex parabolis sumenda sunt in hanc rem argumenta, nulla aptior videtur, quam illa Luke VII., ubi duo debitores inducuntur, quibus frènerator debitum donavit, uni minus, alteri plus: interrogavit autem Christus Simonem Pharisæum: *Quis ergo eum plus diligit?* Et eo respondente: *Aestimo, quia is, cui plus donavit, subiunxit Christus, Recte julcasti;* ac postea conclusit de muliere peccatrice: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Et quanquam hec remissio facta non fierit per Sacramentum pœnitentie, luculentem tamen nos docet, quid Deus a pœnitente exigit, & dilectionem esse mensuram, qua Christus utitur in dimitendis nostris peccatis.

257. Alteram difficultatem, quam Novatores etiam objiciebant contra doctrinam Ecclesiae Catholicæ de justificatione, sic diluit Synodus Tridentina Sess. VI. cap. 8. *Cum vero Apostolus dicit, justificari hominem per fidem, & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiae Catholicæ consensus tenet, & expressit, ut scilicet per fidem ideo justificari*

dicamur, quia filies est humanae salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire. Gratia autem justificari ideo dicimur, quia nihil eorum, quæ justificationem præcedunt, sive filies, sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur. Vd. quæ hic de te latius disputata sunt Tom. VI. P. II. Dissert. II.

258. Verba demum Apostoli Roman. V. perperam ab adversariis trahuntur ad Sacramentum pœnitentiæ, cum ab ipso referantur ad immensam charitatem Dei, qua filium suum nobis dedit, cum adhuc inimici essemus, ut per eum sanguinem, & mortem reconciliaremur Deo: reconciliaremus, inquam, per Sacramenta, quorum ope virtus, & efficacia Dominicæ passionis nobis applicatur. In ipsa etiam receptione Sacramenti pœnitentiæ vere dicimus reconciliari, cum inimici essemus, quia, ut modo observatum est cum Patribus Trident., nihil eorum, quæ justificationem præcedunt, ipsam justificationis gratiam promeretur.

259. Instant opponendo nonnulla divina oracula, quibus timor sufficiens esse dicitur ad expellendum peccatum, quibus & nos sup. num. 155. contra Lutherum usi sumus, & quibus hæc alia addi possunt. Eccl. 1. 11. & seq. maximopere commendatur timor, & vers. 27. expresse dicitur: *Timor Domini expellit peccatum;* & cap. XXV. 15. *Beatus homo, cui donatum est habere timorem Domini.* Prov. XIV. 27. *Timor Domini fons sitæ, ut declinet a ruina mortis (a).*

260. Resp., hæc, aliaque similia sacræ Scripturæ loca significare, timorem servilem bonum, & utilem esse, ad justificationem disponere, ac viam charitati præparare, non tamen ad veniam impetrandam sufficere. Quamobrem idem Ecclesiasticus l. 16. enim vocat initium: *Initium sapientiae timor Domini;* & cap. XXV. 16. aperte dicit, *Timor Domini initium dilectionis ejus.* Unde Augustinus Tract. IX. in Epist. Jo. n. 4. recte inferebat: *Ergo incipit timor, quia initium sapientiae timor Domini: timor quasi locum præparat charitati.*

261. Ob. secundo aliquet sanct. Patrum dicta in commendationem timoris. Origenes in fine Lib. III. in Job *Timor, inquit, judicii, terror, atque formido futurorum omnem timorem corruptibilem, & carnalem in oblivionem deducit, atque foras mittit.* Si ergo timor supplicii omnem peccandi voluntatem excludit, utique ad justificationem sufficiet. Præterea S. Basilus in Ps. XXXIII. n. 6. *Quemadmodum, ait, qui clavis transfixi sunt, membra corporis ad agendum immobilia habent, sic quorum anima divino timore corre-*

pta est, iū omnem perturbationem ex peccati affectionibus provenientem vitant. Eademque fere habet Ambrosius Serm. XV. in Ps. CXVIII. Tertio S. Hieronymus in cap. I. Malachiæ inquit: *Vult primum Deus, ut filii ejus simus, & bonum voluntate faciamus. Si hoc consequi nolumus, ut saltē servos nos habeat, & a malis per suppliciorum formidinem recedamus.* Quarato S. Gregorius Magnus Lib. II. in Lib. I. Regum cap. 2. n. 17. ait: *Tunc quippe peccare desinimus, cum superna gratia mollitis cordibus futura tormenta formidamus.* Cetera ejusdem generis brevitiatis studio omittimus.

242. Resp., varium esse posse similium locutionum quæ hand raro apud sanctos Patres occurunt, sensum: primo enim sæpe loquuntur de timore Dei cum aliquo dilectionis initio coniuncto, & quo sustentatur charitas imperfecta, illa tamenpe, quæ nondum foras mittit omnem timorem; & hujusmodi timor est valde commendabilis. Ulterius commendabilis etiam, & utilis est timor servilis, qui saltem exterius malum impedit, quamvis interiorum peccandi voluntatem non omnino excludat. Denum ea maxime de causa commendabilis est timor, quod viam parat charitati, quæ solet per timorem introduci. Sed objecta testimonia breviter expendamus.

243. Origenes (seu potius anonymous auctor, nam illi tres libri Origeni abjudicantur) dicit quidem, timorem corruptibilem, & carnalem, vinclum, & expelli a timore multo majore futurorum suppliciorum, unde sequitur, hunc timorem esse bonum: quod nemo, nisi Lutherus, negat; sed non propterea asserit, hunc ipsum timorem, si solus sit, ad nostram justificationem sufficere. Neque de hujus ignoti scriptoris mente sollicitos nos esse oportet.

244. Basilius de timore perfecto loquitur, nempe filiali; unde inquit ibidem: „Nisi timor instans, tuerit vitam nostram, testimonia in corpore committit, parare non potest: *Confige, inquit, timore tuo carnes meas.*“ Et post verba objecta ita concludit: *Qui perfectum timorem suscipit, ac omnia timet circumspecto metu, nihil peccabit, cum nihil contemnet.* Multo autem clarius id asserit S. Ambrosius Serm. XV. in Psalm. CXVIII. explicans eadem Psalmista verba: *Confige timore tuo carnes meas:* inquit enim: *Qui diligit Dominum testimonia, configit clavis carnes suas.* Et post multa sermonem concludit dicens: *Hunc timorem sequitur charitas, quæ conseputa cum Christo, non divellatur a Christo, moriatur in Christo, adiungatur Christo, resurgat cum Christo.*

245. Hieronymus pariter loquitur de timore servi-

(a) De vers. 27. cap. I. Eccles. vide dicta in Tom. 6. P. II. Diss. II. in not. ad n. 20.; sed addendum, lectioni nostri vulgati Interpr. suffragari Clementem Alexand. Lib. I. *Pedagogi* cap. 8. eadem verba allegantem, quam-

vis loco expellit habeat σπερδατη despicit, aversatur. Quamobrem Synodus Trident. Sess. XI. cap. 6. iure meritoque eadem verba allegavit contra Novatores.

vili, qui utilis quidem est, ut recedamus a malis, non tamen sufficit, ut filii Dei simus, & bonum plena voluntate faciamus.

246. Gregorius deum, qui apertissime nobis faverat (sup. n. 512.) explicandus est de timore cum charitate conjuncto, quem habere non possumus, nisi superna gratia corda nostra emolliantur.

247. Inst. primo. S. Augustinus, cuius maxima est auctoritas, pluribus in locis timorem servilem, & sufficientem coinnendat. Primo Serm. CLXI. *De verbis Apost. n. 8.* Timor, inquit, quo gehennam times, & ideo mala non facis, continet te, & sic volentem peccare animum interiorum non sinit. Item Tract. IX. in Epist. S. Jo. n. 4. Timor Dei sic vulnerat, quomodo medici ferramentum putredinem tollit. Demum, omisis aliis locis celebris est illa distinctio Christianorum, quam habet *De catechizandis rudibus* cap. 17., nempe in eos, qui fidei christianaem nomen dant, ut hominibus placeant, vel aliqua incommoda vitent; tum in eos, qui id ipsum praestant, ut commoda temporalia sibi parent; ac tertio in eos, qui Christiani sunt, ob metum gehennae, & ad lucrandum regnum aeternum; atque hos postremos vere Christianos esse pronunciari. Censem ergo timorem, & spem sufficere ad obtinendum salutarem baptismi effectum. Cum autem teste eodem S. Augustino in fine Libri *De adulter. conjugiis*, eadem omnino sit poenitentia, ac baptismi ratio, spes, & timor ad consequendam justificationem etiam in poenitentia sufficient.

248. Resp., S. Augustinum, non aliam agnoscisse in timore virtutem, nisi ut malum exterius impedit, atque sic hominem ad charitatem disponat, ex qua nostrorum peccatorum vera remissio dimanat. Hoc S. Doctor in ipso Serm. Cl. VI. obiectum his verbis declarat, quae subdit: „Custodiat tamen te timor iste, dum non facis timendum, & veniet charitas: intrat in cor tuum, & quantum illa intrat, tantum timor exit. Timor enim id agebat, ne faceres; charitas id agit, ut nolis facere, etiamsi impune possis admittere.“ Et totus est ibi Augustinus, ut timoris insufficieniam, & necessitatem charitatis ostendat.

249. Similiter loquitur S. Doctor in laud. Tract. IX., nihil aliud boni in timore agnoscens, nisi quod externum malum exhibet, & sensim, ac sensim ad charitatem introducendam disponit. „Sunt homines, inquit ibidem num. 5., qui propter rea timent Deum, ne mittantur in gehennam, ne forte ardeant cum diabolo in igne aeterno. Ipse est timor ille, qui introducit charitatem; sed sic venit, ut exeat. Si enim propter paucas times Deum, tu nondum amas, quem sic timeres. Non bona desideras, sed mala caves. Sed ex eo, quod mala caves, corrigis te, & incipis bona desiderare. Cum bona desiderare ceteris peritis, erit in te timor castus.“

250. Tertium S. Augustini testimonium, cui

magis insistunt adversarii, facile explicabitur, & cum perpetua S. Patris doctrina componetur, si totus attendatur contextus, in quo luculenter ostenditur, fidem, spem, & timorem bonas esse dispositiones ad Christianam religionem profitendam, non tamen sufficere, nisi etiam sancta dilectio accedat. Antea enim cap. 4. *De catechizandis rudibus* postquam charitatis necessitatem exposuit, ita Catechistam alloquitur: „Hac ergo dilectione tibi tanquam sine proposito, quo referas omnia que dicas, quidquid narras, ita narra, ut ille, cui loqueris, audiendo credit, credendo speret, sperando amet“. Postea sic prosecutur cap. 5. „De ipsa severitate Dei, qua corda mortalium saluberrimo terrore quatuntur, charitas edificantur da est Rarissime quippe accidit, immo vero nunquam, ut quisquam veniat volens fieri Christianus, quo non sit aliquo Dei timore pertulatus. Si enim aliquid coenodium expectandum ab hominibus, quibus se aliter placitorum noui putat, aut aliquid ab hominibus incommodum devitando vult fieri Christianus, non fieri vult potius, quam fugere“. Coherenter ad haec principia cap. 17. triplicem distinguit eorum classem, qui Christiani fieri volunt, nempe eorum, qui propterea volunt esse Christiani, ut aut prouereantur homines, a quibus temporalia commoda expectant, aut quia offendere volunt, quos timunt; & hos reprobos appellat; tum eorum, qui intrant Ecclesiam Dei, ut feliores sint in rebus terrenis, quam illi, qui non colunt Deum; & hos dicit esse in periculo, & facile a fide deficere. Denique eum vere Christianum appellat, qui propter beatitudinem sempiternam, & perpetuam requiem, qua post hanc vitam sanctis futura promittitur, vult fieri Christianus, ut non eat in ignem aeternum cum diabolo, sed in regnum aeternum intret cum Christo: haec enim spes, & desiderium beatitudinis sempiternae, sicut & timor ignis aeterni, est supernaturalis, & charitati perfectae locum parat; unde subdit immedio: Qui etiam proficiendo perveniet ad talem animum, ut plus amet Deum, quam timeat gehennam. Atque hac solum de causa istos postremos, qui Christo nomen dant propter beatitudinem sempiternam &c. vere Christianos esse pronunciat. Ceterum iniquum esset, omnibusque sanioris criticæ regulis contrarium, ex hoc solum obscuro loco mentem S. Augustini definire, immumeris aliis praetermissis, in quibus nitide, luculenter, apertissime necessitatem charitatis ad obtinendam justificationem statuit.

251. Inst. secundo. S. Gregorius Nazianz. in Orat. IV. alias III. num. 60. tres pariter distinguit Christianorum classes, eorum nempe, qui bonum conjungi propter ipsum bonum exoptant; tum illorum honestorum, & laetibilium virorum, qui pretio, ac mercede aliquid faciunt; & in tertia classe eos collocat, qui poena metu a scelere, & maleficio deterrentur. Haec triplicem Christiano-

DISSERT. VI. CAP. VII. ART. II.

tam classem etiam alii Patres distinxerunt, ut Gregorius Nyssenus Tom. I. Orat. 4., Hieronymus Epist. XXI. ad Dalmatum, aliisque.

252. Resp., S. Gregorium Nazianz. tres quidem memoratos distinguere Christianorum gradus, non tamen asserere, omnes istos esse justos, atque salvandos, etiamsi nonnam eo progrediantur, ut exceptent Deo conjungi propter ipsum Deum. Et quamquam eos, qui pretio, ac mercede aliquid faciunt, aut poenam metu a seclere, & maleficio abstinentur, honestos, & laudabiles viros appellat, ex hoc tamen non sequitur, eos esse justos apud Deum, nisi spei, & timori aliquam saltem imperfectam charitatem adjungant; sed solum spei, & timorem bonorum, & malorum supernaturalium esse actus honestos, laudabiles, & bonos, quamquam ad veram justitiam insufficientes. Et si ex generali illa Nazianzeni locutione, aliisque similibus concludi posset, non esse necessarium aliquem charitatis actum in Sacramento poenitentiae, concludi etiam deberet numquam esse in tota vita necessarium, & posse homines sine charitate salvari; quod est absurdissimum; soli enim filii Dei, qui nempe Deum, ut patrem diligunt, ius habent ad regni cœlestis hereditatem.

255. Hieronymus autem luculentius distinguit eos, qui ex Judæis justi erant, & misericordes, non ob ipsum misericordiae bonum, sed vel propter desiderium terrenæ felicitatis, vel propter pœnaru[m] timore; eos tamen non appellat justos, aut misericordes coram Deo, sed apparenter coram hominibus, seu potius veros hypocrites. Et nisi ita explicetur Doctor maximus, sequeretur, in ejus sententia ad veram justitiam sufficere spei, & metum mere naturalem, bonorum scilicet, & malorum hujus vitæ, quod falsum omnino, & absurdum esset.

254. Inst. tertio. S. Bernardus Serm. VIII. *De diversis*, explicans varios status, quibus anima est sub Deo, primum ponit statum mercenariorum, qui aut nullo, aut exiguo desiderio æternorum serviant Deo, a quo terrena petunt. Jam vero, pergit Sanctus Pater, in secundo statu incipit esse sub Domino qui tanquam servus careerit timet, & metuit, ne subjugatur pœnis; in quo sane statu conversio est, exitusque a sæculo, & introitus vitæ, &c. quid elarius?

255. Resp., ex ipsis Bernardi verbis manifeste apparete, illam conversionem, illumque exitum a sæculo, & introitum vitæ esse initialem, & insufficientem, ut ille sic timens inter filios Dei computetur, sicut insufficientis est illorum spes, qui aut nullo, aut exiguo desiderio æternorum, & solum propter terrena serviant Deo. De hujus

(a) Jo. Morinus, non manu[m] in Scholasticorum libris, quam in veteribus Ecclesiæ in monumentis admundum versatus, Lib. VIII. de penit. cap. 3. & seq. observavit, a sæculo XII., quando vocabulum attritionis apud Scholasticos obtinere coepit, maximas enatas suis-

S. Abbatis doctrina vide supra dicta num. 213. 256. Inst. quarto. S. Thomas in IV. Dist. VI. quæst. 1. art. 5. quæstiunc. 1. ad 5. *Ad hoc*, inquit, quo l homo præparet se ad gratiam in baptismo percipiendum, præexigitur filies, sed non charitas, quia sufficit attrito præcedens, etsi non sit contritio. Et Dist. XXII. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 5. Quando aliquis, inquit, accedit ad confessionem attritus, non plene contritus, si obiciem non ponat in ipsa confessione, & absolutione, sibi gratia, & remissio peccatorum datur.

257. Resp. ad primum, nomine attritionis a S. Doctore non intelligi eam, que excludat omnem charitatem actualem, & imperfectam, sed illam, quæ excludit charitatem actualem perfectam: alias hic textus Angelici opponeretur Concilio Tridentino, quod ab adultis baptizandis omnino exigit, ut Deum tanquam omissis justitiae fontem diligere incipient. Ceterum in eodem Lib. IV. Dist. XX. qu. 1. art. 1. quæstiunc. 1. ad 1. *Antiochus*, inquit, *renium consecutus fuisset, si vere pœnituisse*: *sel non habuit veram pœnitentiam*. Quare quia non ex amore justitiae de peccatis commissis dolebat, sed timore pœnæ, quam expectabat, sed dolore pœnce, quam sustinebat; unne monet, hoc facile contingere iis, quos in fine vitæ pœnitent. Similiter explicanda sunt alia Angelici Doctoris verba, & si quæ alibi inveniuntur iis similia, nimirum de attritione non pure formidolosa, sed quæ charitatem includit solum initialem, & remissam, quæ ad impetrandum gratiam sanctificantem per se non sufficit: sufficit postea, quando est cum confessione, & absolutione conjuncta.

258. Ob. tertio celebre Scholarum effatum: *Attritus virtute Sacramenti fit contritus*.

259. Resp., hoc Scholasticorum effatum admitti posse, si de ea attritione intelligatur, quæ cum aliquo Dei amore conjuncta sit. Cum enim iste amor ab amore in contritione requisito non differat specie, sed tantum gradibus, & intentione, facile intelligitur, quomodo vi, & efficacia Sacramenti amor inchoatus augeatur, atque ita intendatur, ut pœnitens vere contritus fiat. Secus autem censemus de attritione, omni dilectionis actu denudata, cum impossibile sit, actus specie diversos in se invicem mutari. Quonamobrem non alia ratione dici posset, hominem ex attrito fieri contritum, nisi quatenus post attritionem superveniret contritio; sicut dicitur, de mane fieri meridiem, & hominem ex peccatore fieri justum; quem tamen sensum non admittunt, qui volunt, attritionem amoris experient ad justificationem sufficere (a).

260.

se de hujus proloquii sensu controversias, & septem plane diversas sententias enumerat. Affert etiam in memoria illa verba Dominici Soto, qui in IV. Dist. XVIII. quæst. 3. art. 2. inquit: *Doctrina hæc de attritione, quæ in Sacramento fit contritio, licet sit vera, non*

260. Inst. primo. Pœnitentia, non scus ac baptisimus, vocatur *Sacramentum mortuorum*, & dicitur conferre primam gratiam, certe non alia de causa, nisi quia pœnitentes omni erant gratae, & charitate destituti.

261. Resp., illud charitatis initium, quod ad veram attritionem requiritur, minime sufficere ad justificationis gratiam sine Sacramento consequendam. Quamobrem Sacramentum ipsum recte dicitur peccaterem spiritualiter mortuum vivificare, illi nempe gratiam habitualem conferendo, quæ est vita animæ. Potest etiam appellari *Sacramentum mortuorum* respectu illorum, qui cum contritione perfecta ad illud accedunt. Quamvis enim ante actualem Sacramenti susceptionem justificati, & vivi jam sint, hæc tamen justificatio a Sacramenti voto dependet, unde semper aliqua ratione Sacramento tribuitur.

262. Queruntur denique adversarii, nostram sententiam nimis duram, & asperam esse, quæ preindice jugum legis Christi multo gravius reddit, quam fuerit jugum legis Mosaica: in hac enim solum contrito exigeatur sine confessione; modo autem contritioni additam esse peccatorum externam confessionem. Hinc Theologi, qui vulgo audiunt *benevolentia*, magno numero in oppositam manibus, pedibusque iverunt opinionem, ut eam *communione* Alexander VIII. iure appellari.

263. Verumtamen nihil absurdius dici potest, quam legem *charitatis*, & *amoris*, qualis est lex Christi, duram, & asperam esse, levem autem fuisse legem *timoris*, cuiusmodi erat Mosaica. Sunt quidem etiam in lege Christi præcepta, quæ homini infimo, & debili videuntur gravia, & difficultaria, sed ipsa etiam *levis* facit charitas; quod centes repetit S. Augustinus. Legator ejus Sermo I XX., ubi explicat hæc ipsa Christi verba Matth. XI. 50. *Jugum meum suave est*, & *onus meum leue*; nec alia ratione explicat, quam per amorem, qui *omnia seca*, & *immania*, prorsus *facilia*, & *nulla efficit*. Sane Tridentina Synodus non duhitavit pœnitentiam appellare baptismum *laboriosum*, ad quem *sine magnis fleti-*

bus, & laboribus, divina il exigente justitia, pervenire non possumus; sed omnis labor per charitatem suavis redditur.

264. Mirandum vero non est, quod reguante probabilismo, quo sententiis benignioribus, & laxioribus latu aperta est via, etiam in hac parte a sancto. Patrum, ac veterum Theologorum justo rigore recessum sit. *Homines enim*, scite inquit Morinus de pœnit. Lib. VIII. cap. 4., ut plurimum in causa relaxations discipline, & severitatis morum minuenda ita comparati sunt, ut qua data portu statim ruant. Ceterum facile ostendi posset, si necesse foret, sententiam, quam sao tempore Alexander VII. communione cederi assertuit, ita seu sim decrevisse, ut hanc laudem debuerit oppositæ concedere. Vid. sup. not. ad num. 185.

ARTICULUS III.

Ostenditur, amorem initialem aī veram attritionem requisitum, non esse anorem concupiscentię, & spei, sed benevolentię, & charitatis.

265. Ut supra ad num. 223. notavimus, nonnulli Theologi, cum nimia veritatis luce compilsi, inficiati amplius non auderent, aliquem Dei amorem, saltem initialem, & remissum, esse ad veram cordis conversionem, adeoque ad pœnitentia Sacramentum rite percipiendum, omnino necessarium, controversiæ, quæ maxime servebat, statim immutandum esse censuerunt, ut non amplius de necessitate amoris initialis disputaretur, sed tantummodo de hujus amoris qualitate, & natura, contendentes, eum esse non debere amorem benevolentię, seu charitatis, quo Deus amat propter seipsum ut sumnum, atque infinitum bonum, sed sufficere anorem concupiscentię, quo Deus diligitur propter nos, ut summe bonus nobis. Vide dicta de hac amoris Dei distinctione Temo VII. Dissert. III. num. 12. (a).

266.

est tamen ita multum vetus. Patres enim antiqui solum contritionem agnoscabant necessariam ad confessionem. Resera eum, qui nihil dicere non se posse teneat propter Deum, absolvere non anderem.

(a) Quoniam hujus opinonis vel primus, vel saltem principius auctor dicitur Il. nor. Tournely, præstat, eadem ipsius verbis breviter declarare. Ques. 5. artic. 3. postquam duplice distinxisset amorem Dei super omnia, alterum perfectum, qui est vera charitatis, alterum imperfectum, seu minus perfectum, qui fundamen-tum habet in spe christiana, ac juxta communione Theologorum doctrinam primum appellasset auctor in unicitię, & vere charitatis, quo Dens diligiri, quia in se summe bonus, ac perfectus, alterum vero amorem concupiscentię, seu spei, quo Deum diligimus, quia nobis bonus, sic pergit: Communior Theologorum sententia est, attritionem ex solo metu pœnitentum, sine

ullo Dei amore saltem inchoato, & initiali, non sufficere; quam thesiu solita sua argumentorum copia ex Scriptura, ex sanctis Patribus, ex Concil. Trid., atque ex ratione invicte demonstrat. Postea vero in Concl. II. statuit, sufficere ad justificationem in Sacramento pœnitentia obtinendum amorem spei, quo Deus diligitur, quia nolis bonus, nostra beatitudo, ac finis ultimus. Hanc suam thesiu probatione non indigere arbitratur, cum manifeste fiat ex quibusdam principiis a se jam constitutis, videlicet perfectionem charitatis non ex intentione gradus, sed ex formalitate, ac specifico ejus motivo dici; charitatem essentialiter ex uno formaliter, ac specifico motivo perfectam, in quaemque gradu sit, hominem Deo reconciliare; & alium certum esse, charitatem perfectam non esse necessariam ad Sacramentum dispositionem.

266. Observandum vero est, amorem *initiali* , quem necessarium esse volumus Sacramento pœnitentiaæ , debere esse appretiative summum , seu ut Deus diligatur super omnia , ut nullum prorsus sit creatum bonum , cui Deus non preferatur (Hoc enim exigit vera ad Deum conversio Vid. sup. num. 141. ex D. Thoma): non autem intensive summum , idest acrem , vehementem , & intensum , qualem in contritione perfecta requiri superioris num. 154. ex auctoritate Catechismi Rom. ostendimus . Hoc brevite pœnotato

267. Prob. nostra assertio primo omnibus iis argumentis , quibus supra num. 207. seq. probavimus ex sacris litteris , atque ex sanctis Patribus , necessariam esse aliquam saltem inchoatam Dei dilectionem ; neque enim de alia Dei dilectione Scripturæ , & Patres loquantur , quam de ea , quæ fertur in Deum , ut summum bonum , & charitatis Theologicæ objectum .

268. Præterea Trid. Synodus Sess. VI. cap. 6. amorem spei , seu concupiscentiaæ , ab amore charitatis initialis aperte distinguit , & pœnitentes ab utroque ad justificationem disponi asserit: Disponuntur autem ad ipsam justitiam , dum excitati a divina gratia , atque alijuti a divinæ justitiae timore , quo utiliter concurtiuntur , ad considerandam Dei misericordiam se convertendo , in spem eriguntur , filentes , Deum sibi propter Christum propitium fore , illumque tamquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt , &c. Eius duos distinctos pœnitentium motus spei , & dilectionis inchoatæ . Iterum can. 5. Si quis dixerit , sine præveniente Spiritu sancti inspiratione , atque ejus adiutorio hominem credere , sperare , diligere , aut pœnitere posse , sicut oportet , ut ei justificationis gratia conferatur , anathema sit . Eius iterum distinctos actus fidei , spei , dilectionis . Ubi etiam animadversione dignum est , non sine multo , gravius examine fuisse illa verba illumque tamquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt , decreto inserta , ut magis constet , non amorem spei , & concupiscentiaæ , sed amorem charitatis esse a Concilio requisitum . Vid. sup. not. ad num. 202.

269. Ac meo quidem judicio nec refutari metetur subtilis illa Tournelii responsio , Concilium distinxisse utique dilectionem a spe ; at quis certo , subdit , asserere potest , an eam distinguat vel tamquam rem a re , vel tantum ut effectum a causa , partem a toto , proprietatem a natura ? Itane vero Patres illi sapientissimi post diutinan discussionem addenda censuerunt illa verba Deumque tamquam omnis justitiae fontem diligere

gere incipiunt , incertum relinquentes , an continentur in amorem spei , quam jam inter dispositiones præcedentes numeraverant ? Si semel hujusmodi argutiæ locus detur , nihil porro erit ratum , & fixum in Ecclesiæ decretis (a) .

270. Tertio . Charitas initialis , seu inchoata est ejusdem speciei , ac charitas perfecta . Ita docet expresse Sanctus Augustinus , cum aliis in locis , tum potissimum Tract. IX. in epist. Sancti Joannis , ubi explicans ea verba : Charitas foras mittit timorem : Timor , inquit , non est in charitate , sed in qua charitate ? Non in inchoata . In qua ergo ? Sed perfecta , inquit , charitas foras mittit timorem ... Cum cœperit charitas habituare , pellitur timor , qui ei præparavit locum . Quantum enim illa crescit , ille decrescit , &c.

271. Idem docet S. Thomas in IV. Dist. XVII. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 2. ad 5. inquiens : Attritio dicitur accessum ad perfectam contritionem ; unde in corporalibus dicuntur attrita , quæ aliquo modo sunt cominuta , sed non perfecte . Sed contritio dicitur , quando omnes partes tritæ sunt simul per divisionem ad minima . Et ideo significat attritio in spiritualibus quamdam displicantiam de peccatis commissis , sed imperfectam : contritio autem perfectam . Et iterum art. 5. quæstiunc. 5. Contritio , inquit , habet duplē dolorem , unum rationis , qui est displicantia peccati commissi ; & hic potest esse adeo parvus , quod non sufficiat ad rationem contritionis ... sicut etiam amor potest esse rehissus , quod non sufficit ad rationem charitatis , nempe perfectæ . Nec omittenda , quæ Angelicus docet 2. 1. quæst. 19. art. 8. , ubi querit , an timor initialis differat secundum substantiam a timore filiali ? Respondeat autem negative ; quia timor initialis accipitur secundum quod competit statui incipientium , in quibus inchoatur quidem timor per inchoationem charitatis , non tamen inest eius timor filialis perfectus , quia nondum pervenirent ad perfectionem charitatis ; & ideo timor initialis hoc modo se habet ad filiale , sicut charitas imperfecta ad perfectam . Charitas autem perfecta , & imperfecta , non differunt secundum essentiam , sed solun secundum statum . Qui majorem perspicuitatem desiderant , videntur mihi querere lucem in meridie .

272. Ob. primo palmarum adversæ sententiæ fundamentum . Amor charitatis appretiative summus , quo nempe diligitur Deus super omnia , non potest simul cum peccato consistere : si ergo hic dilectionis actus necessario requiratur , ut attritio in Sacramento pœnitentiaæ sufficiat , quilibet pœnitens

an-

(a) Eximius P. Suarez 3. P. Dist. 4. sect. 8. Dilige Deum , inquit , ut omnis justitiae fontem , non est diligere amore concupiscentiaæ , sed est diligere Deum , ut auctorem gratiaæ , & omnium supernaturalium bonorum , quomodo charitas diligit ipsum Nec vero dicit Concilium , hunc amorem pertinere ad spem , sed potius

præsupponere spem Nam amor concupiscentiaæ non sequitur propriæ ex spe , sed ad illam potius supponitur . Erat autem Suarez ita de sua sententia securus , ut ibidein addat , existimare se neminem negaturum . Concilium loqui de dilectione charitatis .

ante actualem Sacramenti susceptionem justificatus jam erit, ut proinde falsa sit illa Rom. Catechismi doctrina (sup. num. 154.), fusse necessarium hujus Sacramenti institutionem, quia nonnisi a paucissimis alia via peccatorum venia sperantia esset; & sic frusta Christus Dominus claves ligandi, atque solvendi tradidisset Ecclesiae.

275. Resp. primo, in Concilio Constantiensi anno 1414, fuisse illum Wiceli articulum damnatum: *Si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior, seu Sacramentalis est sibi superflua, & inutilis.* Et Synodus Trident. Ses. XIII. can. 11. Ne tantum Sacramentum, inquit, in ligno, atque illo in mortem, & condemnationem sumatur, statuit, atque declarat ipsa sancta Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalitatis gravat, quantumcumque etiam se contritos existimant, habita copia Confessoris, necessario præmittendam esse confessionem Sacramentalem. Quod antea etiam cap. 7. decreverat. Si autem potestas clavium non est otiosa, & inutilis iis, qui perfecta contritione instruti sunt, multo minus erit inutilis aliis, qui non nisi imperfecta, inchoata, ac debili charitate ad Deum convertuntur.

274. Resp. secundo; ex mox citati Rom. Catechismi doctrina manifeste patere, illam contritionem, qua sine Sacramento deleri peccata dicuntur, a leo vehementer, acrem, & intensam esse oportere, ut doloris acerbitas cum scelerum magnitudine æquari, conferrique possit, & ad quam pauci a lmo lvm perveniant. Pro certo itaque habet Catechismus, etiam esse contritionem (nun de sola contritione ibi loquitur) minus vehementem, cum qua beneficio clavium justificationem, & salutem faciliori ratione consequi possumus. Ipsum pro certo habuit Sanctus Augustinus; nam Tract. XIII. in Joan. loquens de necessitate baptismi, *Quantuncunque, ait, catechumenus proficiat* (quonodo autem proficit sine aliquo charitatis initio?), *a viue sarcinam iniquitatis suæ portat: non illi dimittitur, nisi cum venerit al baptismum.* At vero nihil frequentius apud ipsum S. Doctorem, quam charitate omnem expelli peccatum, & simul cum peccato omnem timorem. Dicilem ergo aguovit S. Augustinus charitate, alteram incipientem, infirmam, & imperfectam, quæ vni justificandi ex se sola non habet; alteram robustam, perfectam, & efficacem, cum qua peccatum consistere nequit.

275. Inst. primo. Hæc charitas, utnt imperfecta, hominem a peccato avertit, & convertit ad Deum, sicut in ultimum finem: non ergo componi potest cum peccato, quod a Deo ultimo sine avertit.

276. Resp., conversionem, quæ fit ad Deum per charitatem inchoataum, esse imperfectam, quæ proinde ad culpam delenda minime sufficit. Est enim, inquit Angelicus 1. 2. qu. 115. art. 10., iste communis, & consuetus cursus justificacionis, ut Deo moyente interius animam, homo

convertatur a l Deum, primo quilem conversione imperfecta, ut postmodum a l perfectam devenerit, quia caritas inchoata meretur augeri, ut aucta mereatur perfici, sicut Augustinus dicit Tract. V. in epist. Joan. Ita Angelicus. Alii autem pro maiore claritate dicunt, peccatorem per charitatem inchoataam converti ad Deum affective, non effective; nempe caritas illa inchoata omnem peccati affectum excludit, adeoque ad Deum affective convertit; non tollit autem peccati in ictum, adeoque effective ad Deum perfecte minime convertit. Id ipsum debent quoque Attritionistæ in suo systemate docere. Si enim ab ipsis sciscitemur, an attrito formidolosa excludat omnem voluntatem peccandi, respondebunt utique, excludere, nisi velint definitioni Tridentini contradicere: ergo homo affective avertitur a peccato, in quo ponebat suum finem, & convertitur ad Domum, tamquam ad ultimum finem. Si autem quæramus ulterius, an peccator ita attritus sit justificatus ante Sacramentum pœnitentiæ, proculdubio respondebunt, non esse justificatum: ergo effective, & perfecte non est conversus ad Deum propter reatum culpæ nondum deletum.

277. Inst. secundo. Attrito formidolosa expellit quidem peccatum, immo ipsam voluntatem peccandi, sed non convertit peccatorem ad Deum, cum non sit dolor de peccato propter offensam Dei super omnia dilecti; unde intelligi potest, quod sine Sacramento non justificet. Non sic autem res se habet de initiali charitatis amore, qui necessario importat conversionem ad Deum, adeoque & justificationem.

278. Resp. primo, Adversarios ex definitione Concilii Trid. debere admittere simul cum detectione peccati, etiam initium dilectionis Dei, tamquam fontis omnis justitiae, adeoque non solum aversionem a peccato, sed etiam quandam conversionem ad Deum: ergo similis est ratio. Deinde impossibile est, aliquem ab uno termino recedere, quin ad alium oppositum accedat: ergo si per attritionem formidolosam homo recedit a creatura, necessario debet ad creatorem accedere. Sed necessarium non est, ut Deus peccatori, statim ac incipit ad ipsum converti, omnem peccati reatum condonet, ipsique suam sanctificantem gratiam plene largiatur. Hunc possimus in homine attrito aguoscere quemdam vitæ spiritualis gradum, non tamen vitam perfectam, & plenam. Hujus duplicitis vitæ spiritualis, perfectæ, & imperfectæ fundamentum habemus in condemnatione propositionis LXIII. Mich. Baji, *Illa disiunctio duplices vivificationis, alterius, qui vivificatur peccator, dum ei ponitenti & vitæ novæ propositum, & inchoatio per gratiam inspiratur; alterius, qui vivificatur, qui vere justificatur, & palmes vivus in Christo vitæ efficitur, commentitia est, & Scripturis minime conveniens julicatur.* Si hæc propositio ut falsa juste proscripta fuit, vera erit nostra doctrina illi opposita.

279 Inst. tertio. Minima charitas sufficit ad delendam peccati maculam. Nam id aperie docet S. Thomas 5. P. quest. 70. art. 4. dicens: *Minima gratia* (habitualis) potest resistere cuilibet concupiscentiae, & vitare omne peccatum mortale minima enim charitas plus diligit Deum, quam cupiditas millia curi, & argenti: si ergo aliquis initialis amor charitatis in attritione requiratur, simplex attritio justificabit.

280. Resp., S. Thomas id asserere de gratia, ac charitate sanctificante, & habituali, qualis ea est, quæ insutur in baptismō, non autem de gratia, & charitate actuali, qualis requiritur in Sacramento pœnitentiarum, ac multo minus de charitate inchoata, remissa, & adhuc infirma, qualem nos in attritione necessariam dicimus. Id patet manifestissime ex scopo illius articuli, ubi Angelicus quorundam Theologorum doctrinam refutabat, dicentium, per Circumcisitionem fuisse quidem collatam gratiam, quæ hominem faciebat *ignis in vita æterna*, sed quæ non sufficiebat reprimere concupiscentiam fornicis, nec etiam al. impletum manluta legis. Ut hanc opinionem refellat Angelicus (cui etiam ipse junior adhærerat), inquit, hoc esse verum, quia *minima gratia*, &c. Et hæc satis sint de hac celeberrima controversia, quæ inter Catholicos, salva fidei unitate, a duobus, & amplius sæculis indecisa versatur. Nanc ad tuendum catholicæ Ecclesiæ dogma de Confessionis necessitate progreddiatur.

CAPUT VIII.

De Confessione Sacramentali.

281. Quam nos peccatorum Confessionem nominamus, Græci vocant *ἔξουσίαν exomologismόν*; unde quod Matth. III. 6., & Marci I. 5. de-

Judeis dicitur, quod baptizabantur a Joanne confessentes peccata sui, Græce habent *ἔξουσίαν τός ἀπότολος*. Inno & Latini nonnumquam hac eadem voce usi sunt, ut Terullianus in Lib. *De poenit.*, Sanctus Cyprianus in Tract. *De lapsis*, aliquique; qua nraum noti tibus doctissimis viris, Albaspius in Lib. II. *Observat.* Sacer. *Observ.* 27. Petavio ad S. Epiphani. *H. et. lix.* & Morino Lib. II. *De poenit.* cap. 2. num. 4., haud raro nomine *exomologesis* adhibetur ad significandos varios pœnitentiæ gradus, de quibus postea.

282. Porro confessio peccatorum, vel potest esse tantum interna solo cordis affectu Deo facta, ut illa Davidis Ps. XXXI. *Dixi: Confitebor alterius me in justitiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei*; vel etiam externa, & ore prolatæ, quæ a Græcis *ἔχειρον*, seu *enuntiatio* dicta est; ut quando Josue dixit Achan: *Fili mi, da gloriari Domino Deo Israel, & confiteri, atque indicari mihi, quid feceris, ne abscondas.* Responsumque Achan Josue, & dixit ei: *vere ego peccavi Domino Deo Israel.* Rursus hæc confessio oralis, vel publica esse potest, vel privata. Hæc secunda dicitur etiam auricularis, vel clancularia, & arcana, quia Sacerdos, cui sit, nemini prorsus quacumque de causa eam manifestare potest; & contra hanc Novatores clamare non cessunt, concedentes quidem eam utiliæ esse variis de causis, non tamen fuisse a Christo institutam, nec ullam haberi de ea divinum præceptum, immo nec Ecclesiasticum ante Innocentium III., quem primum illum auctorem fuisse comminiscuntur; quamobrem eandem *Innocentianam vulgo appellant (a).*

283. Antequam vero catholicum dogma contra Sectarios proposuimus, explicanda es: Confessionis Sacramentalis natura, quæ hac communis definitio continetur: *Est accusatio Sacramentalis pec-*

(a) Quinam fuerint primi Confessionis auricularis hostes, incertum est. Sunt, qui hujus erroris originem a Novatianis repetant, de quibus dictum est ad num. 63., quatenus negant, gravia peccata remitti posse, consequenter inutilem esse eorumdem confessionem assertebant. Alios, qui dicebant, peccata Deo solūmodo confitenda esse, in memorat Concilium Cabillonense celebr. anno 813. can. 33. Wiclefum confessio nisi uicissitate, non quidam absolute, sed pro iis saltem, qui perfecta contritione justificati iam sunt, sustulisse patet ex ipsis artic. sept. damnato in Concilio Constantiensi Sess. VIII. an. 1415. *Si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior est superflua, & inutilis.* In hinc errorem incidisse dicuntur Petrus de Osma Doctor Silvananticensis, ab Episcopo Toletano anno 1479. probante summō iuris Sisto IV. damnatus, Desiderius Erasmus, Nic. Rigaltius, & quod magis mirabile videtur, c lebris admodum P. Mich. Aliguanus Bononiensis, patria sua, ac Familiae Carmeliticæ decns; atque ornamenti; cuius gesta, & varii generis scripta accurate, ac copiose pro more suo nobis dedit vir, non solum sanguinis nobilitate, sed etiam munis gestis, litteris, atque eruditione clarissi-

mis, meique amicissimus, Coines John. Fantuzzi in Tono I. *Delle notizie degli Scrittori Bolognesi.*

Lutherus, & Calvinus solita Novatorum inconstitia confessionem auriculari modo utilem, & necessariam, immo afflictis conscientiis remedium (Ita Lutherus *De Captio. Babylon.*, & alibi, ac Calvinus Lib. III. *Instit.* cap. 4.) modo cruentissimam carnificinam appellarent, conscientiarum laqueum, tyrannidem, multisque nominibus Ecclesiæ noctiam. Scio equidem, utrumque haeresiarcham contradictionis nota ab aliquibus liberari, quod confessionem liberam, & spontaneam utilem esse, fateantur; eam autem, quin nos prædicamus, ut a Christo Domino institutam, & præceptam, tamquam impossibilem respiciunt, & perniciosam. Sed an hoc sufficiat ad illorum contradictionem tollendam, vid-rint alii. Nobis sat erit, necessitatem confessionis auricularis ex divino præcepto cum Synodo Trident. brenleter evincere, præcipie contra Joan. Dallenn, qui longa, & cavillosa Dissert. continet, Ecclesiæ Rom. doctrinam impugnare; quam tamen strenue defenderunt Jac. Boileau in *Hist. Confess. Juric.*, Dion. Sammarthanus in Tract. *De Confess.*, ac præcipie Natal. Alexander in Dissert. XIV. in *Sac. XIII.*, & XIV.

peccatorum post baptismum commissorum facta Sacerdoti, ad illorum remissionem virtute clavium obtinendam. Dicitur *accusatio*, id est non pura narratio, vel expositio criminum, sed vera accusatio ex animo ea per paenitentiam expandi. Additur post baptismum corumssorum, quia non nisi ista paenitentiae Sacramento sub sunt. Dicitur postea facta *Sacerdoti*, quia, ut inferius ostendemus, soli Sacerdotes fuerunt a Christo instituti Ministri hujus Sacramenti. Deinde subditur ad illorum remissionem, &c. quia, ut bene observat Catechismus Rom. P. II. cap. 5. n. 58., hoc iudicium longe dissimile est a forensibus capitalium rerum questionibus, in quibus confessioni pena, & supplicium, non culpe liberatio; & errantia constituta est. His præhabitibus, sit

PROPOSITIO I.

Ex divinis Scripturis N. T., sin minus efficaciter, saltem sufficienter eruitur divina confessoris oralis institutio, & præceptum.

284. Prætermissis nonnullis locis, ex quibus Card. Bellarminus, & aliqui alii Theologi nostram propositionem demonstrare conantur, quæ tamen judge Nat. Alexandro, & nobilissimis Scripturæ sacrae interpretibus ad hoc dogma non pertinent, iis potissimum verbis innitimus, quibus Christus Dominus potestatem ligandi, atque solvendi Apostolis contulit apud Matthæum XVIII. 18. *Quicumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quicumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo (a); & Joan. XX. 22. Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retensta sunt.* Ex his enim Christi verbis manifeste e-

rritur, Apostolos, eorumque successores fuisse iudices in loro paenitentia constitutos cum potestate ligandi, atque solvendi; at pri id praestare iniunire possunt, nisi paenitentia causa integre, & plene cogniti; & rursus pluri hæc cause cogniti haberi aliter nequit, quia ex ipsorum paenitentium confessione: ergo &c.

285. Hæc potissimum ratio movit Patres Tridentinos, ut Sess. XIV. cap. 5. definiter, institutionem fuisse in Domino integrum peccatorum confessionem, & omnibus post baptismum lapsis jure divino necessarium existere. Et cui. 6. anathema dicerent ei, qui negaverit, confessorem Sacramentalem, vel institutam, vel al. salutem necessariam esse jure divino; aut dixerit, modum secrete confundi soli Sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper observavit, & observat, alienum esse ab institutione, & mandato Christi, & inventum esse humanum. Hinc rationem allegavit etiam sanctus Thomas in Supplm. quæst. 6. artic. 1., & IV. cont. Gent. cap. 72.

286. Contra hanc probationem plura objicit Dalmæus. Primo Origenes, Chrysostomus, ac nonnulli alii hanc ligandi, atque solvendi potestatem ad omnes fidèles extendunt, propter verba præcedentia apud Math. *Si peccaverit in te frater tuus &c.*, quasi scilicet Christus tantum volnerit fideliibus omnibus insinuare, quod si peccantibus in nos dimiserimus, Deus quoque nobis peccata nostra dimittet. Secundo Dalmæus negat, Sacerdotes esse a Christo constitutos judices, cum teste Apostolo non sint nisi legati, ministri, & dispensatores mysteriorum Dei 1. ad Cor. IV., & 2. Cor. V. Tertio, quemadmodum summus Princeps judicices constituendo, non prohibet, quin subdit possint ad se immediate confugere; ita multo minus Christus Dominus tribuens Apostolis ligandi, ac sol-

„ ab ea Sede, cum qua Ecclesiæ universæ, & fidèles, que undique sunt, omnes oportet convenire, &c.” Ita immortalis Pms VI. feliciter regnans in suis Litteris *Mediator Dei*, & hominum die 11. Nov. 1784., quibus inlaustri Eybeli librum damnat, tamquam continentem doctrinas, & propositiones respective falsas, cupiosas, temerarias, scandalosas, seditiosas, sanctis Patribus contrarias & injuriosas, sapientes heresim, erroneas, hereticas, & a Concilio Trul. ut hereticas damnatas. Quæ si p. n. i. pontificis censura quam justa sit, ex mox dicendis apparebit.

(a) Inepte cavillantur seldenus *De Synedriis Ebr.* Lib. I. cap. 9., Lightfoot in *Horis Ebr.* in Matth. XVI. 19., Vitringa in *Synagoga vetera*, aliisque a Christoph. Matth. Pfaffio laudati in *Origin. juris Ecclesiast. cap. 1. artic. 2.*, contendentes, Christum non esse locutum de hominibus ligandis, vel solvendis, sed de rebus permittendis, vel prohibendis, quia non dicit: *Quicumque alligaveritis &c.*, sed neutro genere *Quicumque &c.* Inepte inquam, quia horum verborum sensus determinatur ex aliis parallelis Joan. XX. *Quorum remiseritis peccata &c.*, quæ certe non aliter intelligi possunt, quam de potestate solvendi peccatorum vincula, vel ligandi, id est ligata relinquendi.

solvendi potestatem, fidelibus vetuit, quin ad seipsum per interiorem pœnitentiam immediate confugiant, ac peccatorum remissionem obtineant. *Denum*, etiamsi detur, Apostolos fuisse constitutos *judices*, ad ipsos non spectabit peccata dimittere: nam penes judices arbitrium non est, reos a pœnitis absolvendi. Hoc enim summis Principibus reservatur.

287. Resp. ad *primum*, hanc verborum Christi interpretationem nonnisi raro, & apud paucos inveniri. Communiter enim Patres, & sacri interpres ea intelligunt de potestate Sacerdotibus divinitus data ligandi, atque solvendi peccatores in foro interno conscientia, prout eos bene, vel male dispositos esse ex eorum confessione cugnoverint. Ita Chrysostomus superioris n. 25. laudatus Lib. III. *De Sacerdotio* cap. 5., ubi multa habet hanc in rem lectu dignissima. Ita fere omnes alii Patres, & sacri Expositores.

288. Ad *secundum*. Quod Dallæus negat Apostolos fuisse a Christo constitutos veros *judices* cum plena ligandi, atque absolvendi potestate, asserunt uno ore sancti Patres, quorum per facile esset longum texere catalogum. Neque vero contradicit Apostolus, dum, qui *judices* a Christo constituti sunt, vocat *legatos*, *ministros*, *dispensatores*: hæc enim nomina, atque officia non pugnant cum noniuibus, atque officiis judicium.

289. *Tertium* Dallæi effugium facile præcluditur, observando, non solum permissum, sed etiam præceptum esse peccatoribus, ut ad Dei misericordiam interna pœnitentia confugiant, simul tamen Christum voluisse, ut Ecclesiæ clavibus se subjiciant, quia hoc eis non solum valde utile futurum erat, sed etiam recto sum Ecclesiæ ordini necessarium, ut oves pastoribus, ægri medicis, peccatores judicibus subterentur: quamquam hic *de facto* tota controversia est, quod ex sacris paginis manifeste eruitur, non de arcans Dei consilia in hac potestate tribuenda, quæ nos latere possunt.

290. Postrema objectio Dallæi levissima est. Quis enim negaverit, supremam dimittendi peccata potestatem solius Dei esse? Sed audebitne Dallæus inficiari, potuisse Deum eamdem potestatem quibusdam hominibus a se inter alios, defectis delegare? Nonne etiam Principes, & Reges terræ possunt quibusdam suis ministris, & judicibus plenam conferre potestatem reos absolvendi? Immo Chrysostomus loco laud. *De Sacerdotio*, ex quo Reges possunt plenam aliquibus potestatem largiri, ligandi, atque solvendi quoscumque voluerint, colligit, id quoque fuisse Sacerdotibus a Christo concessum, subdens: *At vero Sacerdotes majorem accipiunt potestalem, quanto cœlum terra pretiosius est, quanto etiam animæ corporibus præstant.*

291. Objicit *secundo* Dallæus contra id, quod una cum Trid. superioris diximus n. 284., non posse scilicet Sacerdotes officio judicis in absolvendis

pœnitentibus fungi, nisi ex ipsorum confessione perspectam habeant eorumdem conscientiam. Id minime necessariorum esse, inquit, quia etiam in baptismo illa exercetur potestas ligandi, ac solvendi, quam Christus Apostolis consulit Jo. XX.: atque tamen non exigitur ab adultis baptizatis pecatorum confessio: ergo pariter &c.

292. Resp., ei Christi verba: *Quorum remiseritis &c.* proprie ad Sacramentum pœnitentiae, non autem ad baptismum pertinere: primo, quia Christus addidit: *& quorum retinueritis, retenta sunt*; hæc autem de baptismo intelligi proprie nequeunt: tum quia in infanticibus potestas retinendi nullo modo exerceri potest; in adultis vero, quando aliqui ut indigni repelluntur, proprie non exercetur potestas retinendi peccati solis Sacerdotibus concessa: nam quilibet fidelis repetendo ea Evangelii verba: *Qui credulerit, & baptizatus fuerit &c.* valet *incredulos* hujus Sacramenti indignos judicare; tum maxime, quia potestas judicaria non potest exerceri, nisi in eos, qui per baptismi januam in Ecclesiam ingressi jam sunt, dicente Apostolo 1. Cor. V. 12. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare?* Hæc autem potestas ligandi, vel retinendi peccata proprie exercetur in Sacramento pœnitentiae, quando justis de causis negatur, vel suspenditur absolutio. Quod si aliqui Patres, ut Cyrillus Lib. XII. in Jo., vel Interpretes, ut Jansenius Gandavensis, memorata Christi verba etiam ad baptismum extenderint, minus proprie locuti sunt, quatenus etiam in baptismino remittuntur peccata, sed non per potestatem judicariam, quam Ecclesia in eos, qui foris sunt, exercere non potest.

293. Ob. *tertio*. Nullibi legitur in sacris litteris Apostolos, vel qui ab Apostolis animarum pastores constituti sunt, fidelium confessiones exceptisse; non est autem verisimile, eos nullum de hac re præceptum dedisse, immo nihil prorsus memorasse: si confessionem peccatorum esse ad pœnitentiam omnino necessariam credidissent. *Ulteriorius* S. Paulus 1. ad Cor. XI., ubi de dispositiōnibus ad Eucharistiam digne sumendam agit, *Probet autem, inquit, seipsum homo &c.*; non præcipit, ut confiteatur, quemadmodum postea præcepit Synodus Trident. Sess. XIII. cap. 7.

294. Resp., argumentum hoc inficiale, quo sæpe contra Ecclesiam utuntur heterodoxi, nullius esse roboris, ubi positiva, & sufficientia habentur contraria fundamenta: neque enim omnia in sacris codicibus scripta sunt, quæ vel fecerunt, vel facienda docuerunt Apostoli. Sane, ut superioris adnotavimus, Calvinistæ simul, ac Lutherani, quamvis negent, confessionem peccatorum esse necessariam, fatentur trimen aliquando eandem esse multis de causis utilem, ac propterea fidelibus consuendam. At vero ubinam legunt, Apostolos hoc consilium fidelibus dedisse? Quo igitur jure adversarii, non obstante hoc sacrorum Codicum silentio, contendunt, confessionem privatam quan-

doque esse utilem; ita nos contendimus, esse hominibus lapsis præceptam, & necessariam, quanquam nullum ex sacris litteris ejus exemplum afferre possumus.

295. Alterum eadem facilitate solvitur. *Probet autem*, idest examinet *scipsum homo*, ait Apostolus; non autem addit, inquit Dallæus, si se peccatorem invenerit, pœnitiat, & confiteatur. Si ita est, ut Calvinista commentatur, neque peccatori necessaria erit interior pœnitentia, quia Paulus eam non memorat. At vero, inquit, hæc subintelligitur. Quidni ergo subintelligatur etiam confessio exterior, qua peccator se potestati clavium subjiciat, quam Christus Apostolis, eorumque successoribus dedit?

296. Inst. Deus ore Prophetarum sexcentis in locis veniam pœnitentibus promittit, nulla facta confessionis externæ mentione, quæ in Vet. Testam. necessaria non erat: ergo etiam in novo nihil plus exigit Deus a peccatoribus, quam internam, & sinceram pœnitentiam, nisi dicere velimus, jugum Domini Jesu Christi esse gravius iugum Hebræis imposito. Accedit, quod in Apocalypsi cap. II. Episcopis, qui a gradu suo exciderant, nihil aliud præcipitur, nisi ut pœnitentiam agant, & prima opera faciant.

297. Resp., jugum in Vet. Testamento pœnitentibus impositum, fuisse multo gravius, & difficultius, quam sit jugum Christi in novo fædere: tum quia Hebræi ad circumcisionem, atque ad multa sacrificia, purifications, ac cæmonias tenabantur, ut peccata expiarent: tum quia nouissimi per veram, perfectamque contritionem poterant cum Deo reconciliari; tum multo magis, quia abundantior nobis præsto est Christi gratia, qua sola redditur ejus jugum suave, & onus leue. Unde merito S. Augustinus Lib. IX. *Contra Faustum* cap. 15. *Alia*, inquietabat, nobis Sacramenta data sunt, virtute majora, effectu meliora, actu faciliora, numero pauciora. Facile item explicantur, quæ Dallæus objicit ex Apocalypsi. Quanquam enim non memoretur expresse confessio externa; comprehenditur tamen inter opera pœnitentiæ, quam tepidi illi Episcopi agere jubentur (a).

298. Inst. secundo. Christus Dominus parabolæ, & quædam exempla nobis suppeditat, quibus manifeste ostendit, sola cordis conversione sine ulla oris confessione remissionem peccatorum obtineri. Notæ sunt duæ parabolæ, filii prodigi, & publicani; quorum prior ad patrem reversus benignissime receptus fuit; alter autem divina misericordia implorata descendit justificatus. Exempla autem Zichæi, mulieris peccatriceis, & latronis ostendunt, peccata dimitti posse sine confessione.

299. Resp., antequam Sacramentum pœnitentiæ

institueretur, solam pœnitentiæ virtutem fuisse necessariam ad remissionem peccatorum; modo autem non sufficere, postquam Christus Sacramentum instituit, & claves regni celorum Ecclesiæ dedit; nisi fingere velimus, eas frustra, & otiose datas fuisse. *Nemo sibi dicat*, inquit Augustinus Homil. LIX., occulte ago, apud Deum ago, novit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago (scilicet pœnitentiam). Ergo sine causa dictum est, quæ solveritis in terra, erunt soluta in cælo; ergo sine causa claves datæ sunt Ecclesiæ. *Frustramus evangelium, frustramus verba Christi &c.*

300. Objicit denique multa verbosus Dallæus ex ratione, conatus ostendere, pluribus de causis arcane confessionis usum esse valde perniciosum, & absurdum. Potissima afferemus, ac diluemus; cetera apud Natalem Alexandrum, aliosque Scriptores, qui quatuor illius pseudo-ministri libros data opera refutarunt, legenda consulimus. Primo, inquit Dallæus, impossibilem esse integrum confessionem peccatorum, tum quia non facile omnia memoriae occurrint, tum quia non omnia cognoscuntur, juxta illud Psalmi: *Delicta quis intelligit?* tum etiam quia difficile plerumque est, mortalia a venialibus distinguere, hinc nasci scrupulos, & auxietates, ut propterea arcana hæc confessio non immerito fuerit *cruentissima animarum carnificina*, & *conscientiarum laqueus* appellata. Secundo, perniciosa, & timenda est reip. gubernatoribus, ac summis Principibus, tum quia subditorum obedientia a Confessariorum voluntate pendet (fac enim Confessarium pœnitentibus jubere, nec legibus pareant, quas illicitas ipse iudicat, pœnitentes profecto, ne beneficio absolutionis priventur, Confessario magis quam Principi obtuperabant); tum etiam quia possunt sub arcano confessionis sigillo seditiones, rebelliones, & conjurationes contra reipubl. tranquillitatem, & Principum vitam fieri, & tegi; quod turbulentissimis illis Henricorum III., & IV. temporibus contingisse Thuanus narrat Lib. IV. *Histor.* Tertio, noxiæ, aut saltem valde periculosam esse ipsis sacris ministris probat ex eo, quod sæpe cogantur spurcissimas, & obsecnissimas pœnitentium culpas patienter audire, unde in eis facile possunt impure, & fœdissimæ cogitationes excitari, quod re ipsa hand raro evenire probant severissima summorum Pontificum decreta contra *Sollicitantes in confessione*. Coguntur etiam non sine magno tentationum periculo legere libros morales, in quibus omnes turpitudinum species, ac modi explicantur, cuiusmodi est spissum Thomæ Sanchez opus de matrimonio, cuius Thomas III. Rorogeno obolo consigli meruit. Demum, hanc externam confessionem hoc secum incommodum ferre asserit,

ut

scribit. In fine autem Commentar. adnotationem addit in Iudaorum pœnitentiales.

(a) Joann. Morinus Lib. IX. *De pœnit.* cap. 34. seq. usum Hebræorum confundi peccata sua in decem diebus expiationum ex eorum Rabbinicis libris erudit de-

DISSERT. VI. CAP. VIII.

ut pœnitentes eadem peccata etiam horrenda sæpius repetentes omnem verecundiam exuant, & sub spe absolutionis facile obtinendæ in eorumdem viatorum cœno perpetuo voluntur. Hæc, aliaque hujus generis rhetorica potius eloquentia, quam solida eruditione Dallæus, & ceteri Novatores exaggerant.

501. Resp., in tota hac objectione multa falsa, vel admodum exaggerata inveniri, vel quæ vitia sunt hominum, non autem hujus saluberrimi Sacramenti consecrationes. Et primum quidem falsissimum est: neque enim sub præcepto integræ confessionis continetur, ut pœnitens debeat ea etiam peccata confiteri, quæ inculpata ignorantia non cognoscit, vel memoriarum nullatenus occurunt; sed solum requiritur, ut in re tanti momenti necessaria diligentia adhibeatur. Sane Trid. Synodus Sess. XIV. cap. 5. postquam ea enumerasset, quæ ad confessionis integratem pertinent, concludit: *Sed & impium est, Confessionem, quæ hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare.* Constat enim, nihil aliud in Ecclesia a pœnitentibus exigi, quam ut postquam quisque diligenter se excusserit, & conscientiae suæ sinus omnes, & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum, & Deum suum mortaliter offendisse meminerit: *reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelliguntur, pro quibus fideliter cum Propheta dicimus;* Ab occultis meis munda me, Domine.

502. Quod si aliqui occasionem inde sumant, se serupulis, & anxietatibus torquendi, id eorum temperamento, & indoli plerumque tribuendum est, non vero Sacramenti naturæ; quod duobus argumentis facile evincitur: primo aliorum longe plurium exemplo, qui frequenter ad Sacramentalē confessionem accedunt, quin ulla scrupulis, & anxietatibus excrucientur: *secundo* ex illorum exemplo, qui etiam apud Protestantes, ubi nullum agnoscitur distinctæ confessionis præceptum, hujusmodi scrupulorum tormento obnoxii sunt. Et sane cur isti pavidi, & meticulosi dubiis angi non poterunt, an summum suarum culparum dolorem conceperint? An vere ad Deum conversi fuerint? An efficax non peccandi in posterum habeant propositum? &c. &c. Reipsa ad tollendos scrupulos, sedandamque conscientiam in plerisque tam Lutheranorum, quam Calvinistarum sectis nihil opportunitas inventum fuit, quam auricularis confessio. Perperam igitur &c.

503. Ad secundum resp., ea, quæ commemorata sunt, aliaque similia, perperam tribui Sacramentali confessioni, a qua non dimanant, cum non sint nisi hominum vitia, qui rebus etiam sanctissimis abuti quandoque solent. Prudentes, ac pii Confessarii legem civilium non nimis, quam ecclesiasticarum observantiam suis pœnitentibus inculcabunt, memores illius doctrinæ Apostolicæ Hebr.

VIII. 17. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis;* & ad Titum III. 1. *Admone illos, principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire &c.* Quod si aliqui sui officii prævaricatores extiterint, juste reprehensi, & puniti sunt. Eadem ratione improbati, ac puniti fuere illi verbi Dei præcones, qui, eodem Thuano referente, sancto evangelizandi munere turpiter abutebantur, ut populos contra legitimas potestates ad rebellionem excitarent. Nec propterea Novatores ad sanctissimum concionandi munus ab Ecclesia tollendum his abusibus comoventur. Ceterum tantum abest, ut Sacramentalis confessio ansam parricidiis, seditionibus, incendiis præbeat, ut potius hæc, & alia horrenda crimina impedit: qui enim improbitate, & perditissima malitia ad hæc immania scelera ducuntur, de confessione ne cogitant quidem. Si qui autem erronea conscientia, aut fanaticismo impulsi Confessario id detegant, certum est, eos salutaribus monitis instructos, ad meliorem frugem reddituros. Certum est quoque criminis consciens non esse absolvendos, nisi impiam conjurationem detegant, adeoque &c.

504. Ad tertium, si verum adversarii fateri videntur, consentire debebunt, inter tam multos Ecclesias Dei ministros nonnisi paucissimos esse, qui vel ex auditis obscenis confessionibus, vel ex lectione Casuistarum se corrumpi passi sint. Implorata Dei gratia, quam pie, & sincere orantibus Deus non denegat, possunt hi scopuli evitari, ac re ipsa a maxima Confessariorum parte evitantur; & iniquum est, miserandos aliquorū lapsus, quos charitas deberet operire, qalani proferre, atque ad invidiam conflandam exaggerare.

505. Postremum levissimum est: qui enim juxta Spiritus sancti monita de propitiatis peccatis solliciti semper sunt, eoruinque veniam a Dei misericordia jugiter postulare non cessant, majora semper gratiæ auxilia a Deo impetrant, quibus & præteriorum criminum maculas deleant, & a novis cantus abstineant; unde & Propheta regius dicebat: *Peccatum meum contra me est semper, & Ezechias apud Isaiam XXXVIII. 15. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Incaute deum adversarii addunt, confessionem Sacramentalē præbere ansam peccandi sub spe veniæ obtinendæ. *Incaute* inquam, minime advertentes, hoc argumento, si quid vallet, tolli etiam pœnitentiam internam, quæ per ipsos sufficit ad remissionem peccatorum. Et ulterius stupore dignum est, non vidisse acutissimum Dallæum, sublata externa confessione, auferri etiam quoddam frænum, quo homines a peccatis cohiberi solent, ne scilicet cogantur non sine pudore suam inconstantiam, infirmitatem, aut malitiam Confessario revelare, seque durioribus pœnitentiae laboribus subjicere; quæ motiva etsi non sufficientia, adjuvant tamen, & roboret infirmos, & debiles pœnitentes, ne licentius peccent. Et sane ipsi Novatores volentes volentes fateri sæpius de-

debuerunt, oralem confessionem, cuius necessitatem negant, utilem saltem esse multis de causis, adeoque maximopere consulendum.

506. Hactenus captiosas, ac cavillosas Dallari, aliorumque objectiones breviter explosimus; sed non ita breviter alteram ejusdem Dallari objectio refelli poterit, qua simul congestis antiquitatis monumentis probare sibi visus est, disciplinam privatæ, & auricularis confessionis novellam esse, & ab Innocentio III. anno 1215. primitus invectam; ad quam falsissimam objectionem penitus expungendam, simulque ad confirmanda ea, quæ hanc ex sacris litteris allata fuere, sit

PROPOSITIO II.

Confessionis Sacramentalis necessitas, & usus perpetuus in Ecclesia ex Patribus ostenditur.

507. Ad hanc veritatem demonstrandam necessitate non est cuncta retro sæcula percurrente, omnia, quæ de usu, & necessitate confessionis auricularis reperiorintur, veterum monumenta afferre, quod aliqui incredibili diligentia feliciter præstiterunt: nobis enim sufficiente illustriora seligere (a). Et quidem ex ipso Apostolorum ævo aliqua confessionis mentio extat apud S. Clementem Rom. in 2. epist. ad Corinthios, cuius aliquot fragmenta sine dubio authentica supersunt. Ibi enim noshortatur, ut quandiu sumus in hoc mundo, & tempus pœnitentiarum habemus, toto corde resipiscamus: postquam enim e mundo exivimus, non amplius possumus ibi confiteri, aut pœnitentiam adhuc agere. Sanctissimus Pontifex non solum pœnitentiam, sed etiam confessionem tamquam ejus partem commineborat.

508. Sæculo autem II. S. Irenæus, qui Ecclesiæ Lugdunensi præfuit ab anno 177. usque ad an. 202., quo martyrio coronatus est, Lib. I. adv. her. cap. 6. narrat, quasdam mulieres a Valentianis deceptas, & postea ad Ecclesiam reversas, cum reliquo errore & hoc confessas fuisse, scilicet crimen carnalis corruptionis, quod certe occultum fuerat. Et cap. 15. Marcum præstigiatorem mulierum corporibus contumeliam irrogasse, eas vero redeentes ad Ecclesiam confessas fuisse, & secundum corpus exterminatas se ab eo, veluti cupidine, & inflammatas valde eum dilexisse &c. Parum autem interest, an Irenæus de publica, an de privata confessione loquatur; semper enim verum erit, necessariam tunc fuisse iudicatam criminum etiam occultorum Sacramentali confessionem. Illa quippe fædissima, & pudenda crima publica esse non poterant, occultissimæ autem certe erant quædam eorumdem cir-

cumstantie, quas aliis revelare insitus feminis naturalis pudor non permisisset, nisi id divina legge omnino præceptum esse, atque ad peccatorum obtinendam remissionem prorsus necessarium, fuisse illis persuasum.

509. Post Ireneum audiatur Cypriani illustris sacerdos. Episcopus, & Martyr, qui in Tract. De lapsis illos collaudat, qui quamvis nullo sacrificiū, aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitaverunt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter, ac simpliciter confitentes exomologesim conscientiae faciunt; animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet, & modicis vulneribus exquirunt. Amon hæc erat occultorum criminum Sacramentalis confessio? Hanc autem occultorum criminum confessionem necessariam fuisse ad eorumdem veniam obtinendam aperte declarat S. Martyr, ibidem subdicens: Confiteantur singuli, quæso vos fratres dilectissimi, delictum suum, dum adhuc qui deliquit, in sæculo est, dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio, & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est. Nihil clarius, ut arbitror, dici potest ad necessitatem confessionis comprobandom.

510. Origenes plura habet pro occultorum criminum necessaria confessione in duabus Homiliis II. & III. in Levit.; sed brevitatis gratia ea solum afferemus, quæ dicit Hom. II. in Ps. XXXVII. num. 4. ubi explicans ea verba: „Quoniam iniquitatem meam ego pronunciabo, inquit: Premonitionem iniquitatis, idest confessionem peccati frequentius diximus. Vide ergo quid edocet nos Scriptura divina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus“. Postea allato exemplo eorum, qui indigestam materiam stomacho evomentes relevantur: „sic (concludit) etiam hi, qui peccaverint, si quidem occultant, si retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur, & propemodum suffocant a phlegmate, vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat se in ipsis, & constitetur, simul evomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspice diligenter, cui debeas consideri peccatum tuum: proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere Si intellexerit, & præviderit, talēm esse languorem tuum, qui in conventu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & ceteri ædificari poterint, & tandem ipse facile sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est“. Dubium porro non est, nomine *Medici* nihil aliud intellexisse Origenem, quam Sacerdotem, quem alibi expresse nominaverat, scilicet Hom.

meretur Jac. Painelius in notis ad ejus librum *De pœnitentia*. Ceterum antiquissimum esse in Ecclesia usum confitendi peccata occulta, concedere debuit Eusebius Grabius in *Observat. ad Lib. I. S. Irenæi*.

(a) Otium nobis hac in parte fecerunt viri doctissimi Witassius, Morinus, Juenin, Tournelli, Dronven, ac Natalis Alexander, qui magnam veterum monumentorum copiam collegerunt. De Tertulliano legi

Hom. II. in Levit. Aperte autem liquet, ibi duplēm distingui confessionem, alteram privatam, quæ necessaria omnino est pœnitenti; alteram publicam, quæ consilio medici periti relinquitur (a).

511. Sæculo IV. & plura, & illustriora habemus confessionis auricularis testimonia. Lactantius, quamquam plus elegantia, quam profundæ Theologiæ laude celebris, idoneus tamen testis erit doctrinæ, suo tempore in Ecclesia vigentis. Jam vero Lib. IV. Instit. cap. 17. pœnitentiam nobis propositam esse, dicit, *ut si cor nudaverimus, illest si peccata nostra confessi satis Deo fecerimus, veniam consequamur, quæ contumacibus, & admissa sua celuntibus denegatur ab eo, qui non faciem, sicut homo, sed intima, & arcana pectoris intuetur.* Et cap. 30. illam esse veram Ecclesian dicit, *in qua est confessio, & pœnitentia, quæ peccata, & vulnera, quibus subjecta est imbecillitas carnis, salubriter curat.* Ubi Novatianos tacite refellit, qui graviorum criminum veniam a Deo quidem interna cordis pœnitentia impetrari posse concedebant, ab Ecclesia autem per confessionem externam, & absolutionem dari posse negabant; ut propterea nullum dubium sit, Lactantium Firmianum de orali, & arcana confessione esse locutum.

512. Hoc ipsum ineluctabile Ecclesiæ dogma confirmant Patres latini eodem sæc. IV. florentes, Hilarius, Ambrosius, Iunocentius Papa, Hieronymus, & Augustinus; quorum testimonia afferit, & a distortis Dallæi interpretationibus vindicat Nat. Alexander, ad quem lectorem remittimus, uno Augustino contenti, quem inter omnes veteres maximo se in pretio habere saepè fatentur Protestantes. Hic S. Doctor Hom. XLIX. inter quinquaginta de adulteris loquens, eos ad pœnitentiam his verbis hortatur: *Agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, ut oret pro robis Ecclesia. Nemo sibi dicat: occulte ago, apud Deum ago, &c.* Vide sup. n. 299. Quod autem de adulteris dicit S. Doctor, utique de aliis etiam peccatoribus intelligendum est. Et certe de omnibus peccatis, quæ ab Apostolo enumerantur epist. ad Galatas, loquens S. Doctor in Hom. L. seu Serm. CCCLI. primo jubet, ut homo seipsum judicet, & mores convertat in melius, scilicet per internam pœnitentiam, postea monet, ut veniat ad Antistites, per quos illi in Ecclesia claves ministrantur... a Præpositis Sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum, &c.

513. Adhuc clarius de orali confessione locuti sunt duo sanctissimi Romani Pontifices Innocentius I., & Leo magnus. Ille quidem in epist. ad Decentium, inquiens: *De pondere æstimatione delictorum Sacerdotis est julicare, ut attenuat ad confessionem pœnitentis.* Alter vero in Epist. CLXVIII. vetat, ne de singulorum peccatorum

genere libello scripta professio publice recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis Sacerdotibus indicari confessione secreta. His duobus tertiom jungere dehinc S. Gregorium re, & nomine magnum, qui Hom. XXVI. in Evang. multa disserit de prudentia Sacerdotibus necessaria ad pœnitentes absolvendos: *tunc enim, ait, vera est absolutio Præsidentis, cum æterni arbitrium sequitur Judicis.* Id probat exemplo Lazari, quem prius a morte Christus suscitavit, deinde discipulis jussit, ut a vinculis solverent: atque ita concludit: *Veniat itaque foras mortuus, illest culpan confiteatur peccator. Venientem foras solvant discipuli, ut Pastores Ecclesie ei pœnam debeat amovere, quam meruit, qui non eruavit confiteri, quod fecit.*

514. Eadem semper fuit, & adhuc est Ecclesiæ græcæ doctrina, ut facile demonstrari potest ex S. Basilio in Regulis brevioribus ad interrogat. 229., & ex Gregorio Nysseno Orat. in eos, qui alios acerbe judicant. Sed præstat unum audire Chrysostomum, cui potissimum fidunt Adversarii. Hic autem Magnus Ecclesiæ græcæ Doctor Hom. XXX. in Gen. habita in Hebdomada sancta horabatur populum Antiochenum, ut tunc maxime & jejuni cursus intenderetur, & preces continuarentur, & fieret diligens, & pura peccatorum confessio, utique privata, quæ omnibus communis erat, non publica, quæ solum a paucis peragebatur. Præterea Lib. III. De Sacerdotio ostendit excellentiam Sacerdotum novæ legis, quia Sacerdotes Judæorum homines non purgabant a lepra, sed solum purgatos declarabant; nostri vero, non lepram corporis, sed immunditiam animæ non purgatam probandi, sed potius purgandi protestati acceperunt. Undenam vero ista potestas, nisi ex verbis Christi: *Quicumque solveritis? &c.* Deinde, aliis S. Patris locis omisis, clarissima sunt, quæ habet Hom. II. De cruce, & latrone, inquit de Christo: *Si latronem in cruce tanto honore dignatus est, multo magis nos insita sui benignitate dignabitur, si voluerimus peccatorum confessionem instituere.* Loqui autem se de confessione externa ostendit subdens: *Ut igitur & nos benignitate illa perfruamur, peccata propria confiteri ne erubescamus; magna enim confessionis vis est, & multa ejus pœnitentia: in confessione enim interna; quæ fit soli Deo, nullum est ruboris obstaculum vincendum.*

515. Atque hæc abunde sufficere possunt, ut manifestissime pateat, non ab Innocentio III., sed multo antea, immo a primis Ecclesiæ incunabulis, atque ab ipsis Apostolis epocham confessiois externæ, qualis modo in Ecclesia Catholica viget, esse desumendam. Possimus hic repeterem aureum illud S. Augustini principium Lib. IV. Contra Donat. cap. 24. *Quod universa tenet Ecclesia-*

(a) Audiendas non est Dallæus, qui ad elevandum hujus testimonii plene decretorii viam, dubitari voluit,

an Homiliæ istæ genuinæ sint, contra omnium penæ aliorum criticorum judicium.

clesia, nec Conciliis institutum, sed semper revertentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.

516. Et merito concludere possimus eum Synodo Trid. Sess. XIV. cap. 5.: *Uile cum a sanctissimis, & antiquissimis Patribus magno, unanimique consensu secreta confessio Sacramentalis, qua ab initio Ecclesia sancta usitata est, & modo etiam uititur, fuerit semper committita, manifeste refellatur inanis eorum calunnia, qui eam a dicto manu lato alienam, & inventum humanum esse, atque a Patribus in Concilio Lateranensi congregatis initium habuisse, docere non verentur.*

517. Objiciunt primo confessionis auricularis hostes, & invictum nostrum argumentum a tanta, & tam spissa veterum testium nube petitum declinare se posse putant, dicendo, fideles paenitentes non alia de causa debuisse ad Ecclesiae Praesides, & Sacerdotes accedere, quam ut detectis animae vulneribus, receptaque instructione, ac pro paenitentia peragenda operum desiguatione, sub spe divina misericordiae reconciliationem obtinere possent.

518. Respondet Eybelio talia communiscenti, vel potius recoquenti sapientissimus Pontifex Pius VI. in Brevi sup. ad n. 282. commemorato, ex constanti Ecclesiae doctrina, *eam esse vim, & efficaciam Sacramenti paenitentiae, ut per illum paenitentes, etiam ante peracta paenitentiae opera, consequi reconciliationem queant, nec tantummodo in instruenlis paenitentibus, operibusve paenitentiae designandis sacerdotale ministerium in hujus Sacramenti administratione, sed ut clavum potestate utens Sacerdos, tamquam iudeus, ac filialis dispensator, & prudens, tum salutares penas, ac satisfactiones confitentibus non designare modo, sed & imponere, tum vere paenitentes absolvere a culpis valeat.* Reipsa quid aliud significant illa Christi verba semel & iterum repetita: *Quaecumque solveritis &c.?* Quid illa Cypriani exhortantis fideles ad confessionem, dum satisfactio, & remissio facta per Sacerdotes grata est Deo? Quid illa Augustini: *Ergo sine causa dictum est: quaecumque solveritis &c.: ergo sine causa sunt claves datorum Ecclesiae?* Vid. sup. n. 508. seq.

519. Obj. secundo Dallaeus, nullum inveniri confessionis auricularis usum apud Communiones a Rom. Ecclesiae separatas. Id de Aethiopibus, & Abissinis testantur Alphonsus Mildesius, Gaspar Paes, Emanuel Almeida, Franc. Alvaresius, Nicol. Godignus, & Daunauus a Goez. Id ipsum de Christianis S. Thomae in India asserit Jannicus. Id quoque idem asserit de Armenis ex Antonio Gouveano, & ex Nicolao Orlandino. Alphonsus a Castro in verbo *Confessio* accusat Jacobitas, quod confessionem non habeant; & Petrus Arcadius Lib. IV. *De Sacram.* cap. 2. conqueritur, quod Graecorum, ac Russorum Sacerdotes fere nunquam peccata sua confiteantur. Addi potest testimonium

Jos. Simonii Assemani, qui Tom. II. *Bibliotheca Orient.* pag. 155. fatetur confessionis Sacramentum a Coptis impugnari. Hoc manifeste ostendunt, non a Christo Domino, nec ab Apostolis, sed ab Innocentio III. confessionem auricularem fuisse institutam.

520. Resp. cum Nat. Alexandro, primo mirandum non esse, nonnullas Communiones orientales, quae sedis schismate se ab Ecclesia Catholica, & Apostolica Romana separarunt, ut in multis aliis, ita in hoc capitali dogmate a recta fide aberrasse: neque ab ipsis, quae modo in spissis ignorantiae tenebris versantur, sed ab antiquis Patribus, ac etiam ab Ecclesia graeca, quae quamvis schismatica, confessionem tamen Sacramentalem constanter retinuit, ut mox videbimus, apostolicam traditionem esse requirendam.

521. Præterea non facile adhibenda est Itinerarium, aut etiam Missiounariis fides, qui non tam ex eorum gentium libris symbolicis, quam ex corruptis populorum moribus de eorumdem religione saepe judicarunt. Certe eruditissimus Vanslebius in Historia Ecclesiæ Alexandriæ, seu Jacobitarum Coptorum, gallico idiomate edita ex nobilissimiis eorumdem scriptoribus ostendit, confessionem Sacramentalem, ut omnino necessariam, ab eis credi. Unde etiam eorum Patriarcha in sui inauguratione statim Confessarios nominare solet, qui Christianæ plebis confessiones excipiunt. Prostant item apud ipsos Tractatus, quibus instructiones, & formulæ continentur ad confessionem rite edendam. Adlit denique Vanslebius, se propriis oculis omnium confessionis apud eosdem vidisse, quamquam admodum infrequentem. Idem de Aethiopibus testatur laud. Vanslebius, addens, inter alia pietatis opera, quibus graviter agrotantes se ad mortem disponunt, etiam confessionem recenserit. Idipsum possimus merito credere de aliis schismatis Communitionibus, quarum doctrinam non omnino perspectam habemus. Eruditissimus antem Jos. Simonius Assemanus Tom. II. *Biblioth. Orient.* pag. 171. ex Officio Syrorum in Codice Vaticano falsum esse ostendit Gabr. Sionitam, dum scripsit, a Jacobitis nullam confessionem admitti, atque ita concludit: *Ex hoc Officio, & ex Cyrorum, Coptorumque auctoritatibus, quos citant Echellen-sis, & Nayronus, nullus ambigeni locus relinquitur, confessionis auricularis disciplinam apud Orientales nationes, non modo catholicas, verum etiam haeresi, aut schismate infectas, si Copiosas recipias, sacrosanctam semper fuisse.* Multa addi possent ex Morino, Renauldio, aliisque Scriptoribus, qui hanc spartam diligenter adornarunt.

522. Sed de Graecis nulla excitari potest dubitatio. Primo enim in Synodo Florentina nihil prorsus de Sacramento paenitentiae cum Graecis actum est, quia una, eademque nobiscum erat eorum doctrina. Secundo Jeremias Patriarcha in celebri sua Censura (de qua vide dicta in Dissert. I. cap.

DISSERT. VI. CAP. VIII.

7. n. 221.) omnia septem Sacra menta, prout in Ecclesia Romana adiuitiuntur, a Græcis etiam adiuiti profectus est. Tertio saepius a nobis memoria rata Ortho loxa confessio catholicæ Ecclesiæ Orientalis (vid. Dissert. I. num. 125.), quæ etiam in Ecclesia Ruthena vim omnium obtinet, quæst. 115. inter partes pœnitentia omni nō necessarias prout contritionem cordis, & deinde ita pergit: *Hanc cordis contritionem sequi debet viva voce sigillatim facta omnium peccatorum confessio.* Nihil enim solvere pater spiritualis potest, ubi nihil solvendum deprehensum, nec poenam, multo tanque illo imponere. Quarto id ipsum patet ex Græcorum euhologiis, & libellis pœnitentia riis, in quibus mentio confessionis factæ a pœnitente reperitur. Piura demum allegari possent Simeonis Thessalonicensis *De Sacramentis*, Gabrielis Philadelphiensis in Libello pariter *De Sacramentis*, aliorumque Græcorum testimonia, si pluribus opus esset ad consensionem græcæ Ecclesiæ cum latina in hoc dogmate comprobandum.

523. Objicit tertio Dallæus. In veterum Patrum libris nihil prorsus occurrit, quo fideles instruantur, quomodo Confessarii erga pœnitentes, & vi cissim pœnitentes erga Confessarios se gerere debant; quarum tamen instructionum pleni sunt libri post inventam confessionem auriculariæ a Theologis exarati, in quibus agitantur innumeræ de Confessione quæstiones, & disputationes, veteribus prorsus ignotæ. Hinc illæ *Sunmæ, Summulæ, Curatorum Manipuli, Pœnitentiilia, Confessoriorum specula, Instructiones, Aphorismi, Directores, Decisiones casuum conscientiæ, & cetera* id genus, quorum apud veteres nec vola est, nec vestigium, non alia de causa, nisi quia ipsum confessionis dogma inauditum erat. Nihil enim hujus rei invenitur in Constitutionibus Apostoli cisis, quæ sub nomine Clementis prodidisse creduntur sæc. IV.: nihil in vitis, & gestis sancti Patrum Cypriani, & Augustini, quas Pontius, & Possidius diligentissime conscripserunt, & qui si ne dubio ipsorum curam in audiendis confessionibus minime prætermisissent, si hujusmodi innumeræ Ecclesiæ Antistites fungi consuevissent. Ide mque notat Dallæus de aliis sanctissimis Episcopis, Gregorio Thaumaturgo, Athanasio, Basilio, Ambrosio &c.; unde infert, nullum eorum ætate fuisse confessionis auricularis usum.

524. Resp., nullam esse hujus argumenti inficialis vim, cum indubia suppetant testimonia hujus confessionis ab iisdem sanctis Patribus non semel, nec obscure commemoratae. Quod vero tan ta garrulitate objicit Dallæus de multis, variisque controversiis, quas circa confessionem auriculariæ recentiores Moralistæ excitarnut, veteribus scrip toribus prorsus ignotas, si quid probaret, probaret etiam, multa alia sacrosanctæ nostræ reli gionis dogmata fuisse recenter inventa, quia de ipsis pariter Scholastici multas, & varias, ac non nunquam inutiles, atque otiosas controversias ex

citarunt, a veteribus Patribus intactas: quam tamen consequentiam alversitatis minime adiuitent.

525. Alterum, quod sublit Dallæus, a biographiis quorundam Sancti. Patrum nihil notatum inveniri de officio Confessarii ab iisdem exercito, admodum leve apparebit, si consideretur, in ejusmodi vita, quæ breves admodum sunt, non nisi ea inveniri, quæ ad peculiarem ipsorum laudem pertinent, cujusmodi sunt ipsorum scripta, præ clara quædam gesta, non autem communia Episcoporum officia, prædicandi, docendi, & Sacra menta administrandi. Ceterum, quia S. Ambrosius singulari quodam charitatis affectu pœnitentes excipiebat, illos ad fletum suis ipsis lacrymis compellens, S. Paulinus ejus Diaconus hoc etiam munus audiendi pœnitentium confessiones memoriæ proditum voluit in ejos vita a se conscripta.

526. Similiter solvit alia Dallæi objectio inde petita, quod in vita, vel encounis veterum Sanctorum nullibi legatur, quod de suis culpis apud aliquem secreta confessione se accusaverint; quod tamen de Sanctis recentioris ævi prætermissi non consuevit. Similiter inquam, solvit hæc objectio, quia arguimento dumtaxat negativo inititur, quod in hac nostra caura futile esse, jam dictum est. Sed illud addendum, sanctissimos illos viros, heroicis virtutibus ornatos, nullam tribuisse necessitatim ad hoc pœnitentia Sacramentum accedendi; quotidiana enim, & levia peccata orationibus, eleemosynis, jejuniis, aliisque corporis castigationibus deleri poterant.

527. Futile item aliud argumentum est, quod Dallæus ex eo repetit, quod in relationibus, quæ habentur, obitus veterum quorundam Sanctorum, ut S. Cypriani apud Pontium, S. Helene matris Constantini apud Eusebium Lib. III. *De Vita Constantini* cap. 43., Antonii Monachorum parentis apud Athanasium, S. Monicæ apud Augustinum Lib. IX. *Confessionum &c. &c.* cum minutiores etiam circumstantiae describantur, altum silentium fit confessionis ante obitum peractæ, quod tamen apud nos piaculum esset reticere. Addit pseudo Minister Calvinista multa alia ejusdem generis, ut Nosocomium Romæ a Fabiola institutum, & a S. Hieronymo in epist. ad Oceanum descriptum, in quo tamen nou legimus fuisse aliquem Presbyterum audiendis ægrotantium confessionibus præfatum. Narrant Pontius in vita Cypriani, & Dionysius Alex. apud Eusebium Lib. VII. *Hist. c. 22.* quanta fuerint Christianorum charitatis officia erga miseros pestilentia correptos, quin tamen ali quid dicant de confessione Sacramentali. Multa alia similia exempla agglomerat Dallæus, semper concludens, nullum fuisse antiquitus confessionis externæ usum, quia scriptores vetusti nullam ipsius mentionem fecerunt, ubi eam fieri maxime oportebat.

528. Futilis inquam est hæc objectio, sicut & superiores: neque enim omnia scripta sunt, vel scribi tunc consueverunt, quando & multo minor,

quam nunc sit, erat scriptorum copia, ac multo minus scribendi otium, ministris Ecclesiae in o-
bemdis suis munis perpetuo occupatis. Ceterum si hoc silentium aliquid contra oralem confessionem evinceret, dicendum foret, nec fuisse in usu confessionem internam soli Deo factam, de qua pariter illi scriptores silent: innon nonnumquam nec ipsam Sacramentalem communionem commemo-
rant, quam tamen minime fuisse neglectam, ad-
versarii ipsi iniurias non ibunt. Addo, plerumque
legi in hujusmodi vetustis monumentis baptis-
mum fuisse Catechumenis in mortis periculo collatum; anne igitur colliget Dallaeus, nullam fuisse baptismi necessitatem, aut nullum usum? Ce-
terum confessionis externe, & sacerdotalis abso-
lutionis necessitatem satis colligere possumus ex
iis pénitentibus, qui in periculo mortis absolvi
consueverunt, etiamsi tempus pénitentie ipsis præ-
scriptum nondum esset elapsum. Quod argumen-
tum positivum omnibus negativis Dallaei argumen-
tis diluendis sufficit.

529. Id etiam colligi potest ex iis, quæ habet S. Augustinus Epist. CCXXVIII. ad Honoratum, ubi loquens de temporibus persecutionum, enarrat, quantus in Ecclesia fieri soleret ab utroque sexu, atque ab omni cœtate concursus, aliis bap-
tismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pénitentiae ipsius actionem, omnibus consolationem, & Sacramentorum confectionem, & ergationem. Ubi si ministri desint, qui in-
tum exitium sequitur eos, qui de isto saeculo vel
non regenerati excunt, vel ligati? Falsum est i-
gitur, quod Dallaeus nimis confidenter asserit, nullam fuisse reconciliationem adhibitam iis, qui pe-
riculo mortis expositi erant.

530. Sæculis porro posterioribus VIII. IX. &c. multo ante Innocentium III., in periculo mortis consuevisse fideles confessionis Sacramento se com-
monire, indubio constat monumentis. Alcuinus Epist. 46. ad Damoetam ita enim hortatur: *Tu vero iter tuum confessio[n]e confirmare, elemosynis roborare memento.* Patres Concilii Calchutensis in Anglia anno 787. celebrati can. 20. ita statunnt: *Si quis, quod absit, sine pénitentia, aut confessione de hac vita discessit, pro eo minime orandum est.* Et non pauca suppetunt hu-
jusmodi monumenta, quæ quamvis sint temporum posteriorum, indicant tamen, eamdem fuisse etiam sæculis vetustioribus Ecclesiæ consuetudinem; præcipue cum adversarii sæpius provocati, ut cer-
tam novæ, ut ipsi dicunt, disciplinæ epocham designent, non aliam designare potuerunt, quam Concilii Lateran. sub Innocentio III.; quæ epocha laudatis monumentis multo posterior est.

531. Neque solum urgente periculo mortis, sed etiam in solemnioribus anni festivitatibus consue-
visse fideles se confessionis Sacramento purificare,

ut majori pietate eas solemniter celebrarent, tes-
tis est Egbertus Eboracensis Episcopus, qui vixit Sæc. VII. Ita enim loquitur in *Dialogo: Hec a
temporibus Vitaliani Pape* (qui regnavit ab an.
657. ad an. 672.), & *Theoloi Durobernenensis
Archiepiscopi inolevit in Ecclesia Anglorum con-
suelo, & quasi legitimi teneluntur, ut non so-
lum Clerici in monasteriis, sed etiam luici cum
conjugiis, & familiis suis, a l Confessores suis
pervenient, & se fletibus a carnalis concipi-
sciente consortio his duo lecum diebus cum elec-
mosynarum largitione murdarent, quatenus pu-
riores Dominicæ communionis perceptionem in
Natali Domini perciperent. Nec desunt ejusdem
genetis sacra monumenta Innocentiano ævo multo
vetustiora, quibus luce meridiana clarissim patescit,
turpiter hallucinari Sectarios, dum Innocentium
volunt priuum fuisse in Synodo IV. Lateran. an.
1213. arcane confessionis auctoreum.*

532. Objicit quarto Dallaeus. In *Historia In-
diarum*, & *Sinarum* edita a Jarrico, & a Trigan-
tio Jesuitis legitur, illos Gentiles plura objecisco
contra auriculari confessionem, ad quorum dif-
ficultates tollendas nonnulla dicuntur facta mira-
cula; at vero nullæ a veteribus Paganis contra
hoc Sacramentum inveniuntur excitatae difficulta-
tes, nec ulla ad eas tollendas miracula facta: er-
go &c. Ulterius nec memorie proditum est, ali-
quos ex veteribus hæreticis contra externam pec-
catorum confessionem insurrexisse; quod nos etiam
inuiimus ad n. 282.; at vero post Innocentium III.
admodum multi eam & verbis, & scriptis acerri-
me impugnauerunt: hujus porro discriminis ratio
non aliunde repeti potest, quam veteribus Chris-
tianis eam fuisse prorsus ignotam.

533. Resp., non facile primis temporibus, vi-
gente disciplina arcani, fuisse Infidelibus hoc Sa-
cramentum manifestatum; unde mirum non est,
nullas fuisse contra ipsum a Gentilibus difficulta-
tes motas (a). Catechumenis vero facile potuisse
hoc doctrinæ Christianæ caput una cum aliis per-
suaderi ex illis miraculis magnis, & stupendis,
quibus Apostoli, eorum pie successores Religionis
Christianæ veritatem comprobaverant: neque enim
necessæ erat, ut pro singulis fidei nostræ articulis
nova ederentur miracula. Operam autem perdont
heterodoxi, dum aliquorum miraculorum verita-
tem in dubium revocare, aut prorsus explodere
conantur, cum centies ipsis fuerit responsum, a
quorumdam incertorum prodigiorum veritate cer-
titudinem Ecclesiæ dogmatum non pendere, quæ
firmissimis, & inconcussis Scripturæ sacrae, & tra-
ditionis fundamentis innititur. Aliqua tamen sunt
hujusmodi miracula, quæ facile contra Protestantum
garrilitatem defendi possent, si otium sup-
peteret.

534. Aliud argumentum Dallæi si valeret, di-
cen-

(a) Laudatissimus Annalium parens Baronius ad an.
Christi 56. n. 18. putat, calumniam illam a Gentili-
Gazzaniga Theol. Tom. IX.

bus in Christianos conflatain apud Minutum Felicem
in Octavo, quod virilia Sacerdotum adorarent, inde
19

cendum esset, multa religionis dogmata suis pri-
scis fidelibus ignota, usque ad illa tempora, qui-
bus cōperunt hæretici ea impugnare; quod ab-
surdissimum foret. Quanto potiore jure nos con-
cludemus, auricularem confessionem perpetuo in
Ecclesia fuisse usitatam, quia possumus eos No-
vatores digito monstrare, quos certo constat, eam
aperte tollere irrito conatu ausus esse? Hæc est
aurea Tertulliani regula *De prescript. hæret.* In
omnibus veritas imaginem antecedit: post rem
similitudo succedit. Ceterum satis ineptum, ut
prior in doctrina hæresis habeatur Ita ex i-
psa ordine manifestatur, id esse Dominicum, &
verum, quod sit prius traditum: id autem ex-
traneum, & falsum, quod sit posterius immis-
sum.

555. Obj. quinto decantatam Nectarii historiam, quam referunt Socrates Lib. V. cap. 19. Sozomenus Lib. VII. cap. 16., & Nicephorus Lib. XII. cap. 28., videlicet hunc Patriarcham Constantinop. absolvisse Presbyteros Ecclesiarum, qui pœnitentiae præerant: causam autem hujus absolutionis fuisse quædam nobilem mulierem, quæ accedens ad Pœnitentiarium Presbyterum, delicta post baptismum a se perpetrata singillatim confessa erat. Presbyter vero præcepit mulieri, ut jeju-
niis, & orationibus continuis vacaret ... Progressu temporis mulier aliud facinus confessa est, Ecclesie videlicet Diaconum cum ipsa stupri consuetudinem habuisse; unde magnum in populo scandalum enatum est. Cum igitur (pergit Socrates) ob eam causam ecclesiastici homines discieris appetenterent (a), Euclæmon quidam Presbyter Alexandria oriundus Episcopo Nectario suasit, ut Pœnitentiarium quidem Presbyterum expungeret, unumquemque vero pro arbitrio, & pro animi sui conscientia ad Sacramentorum communionem sineret accedere. Ex hac historia, quæ

contigit circa annum 390. colligit Calvinus, confessionem externam non esse juris divini, utpote quæ potuit lege ecclesiastica aboleri (b). Dallæus autem magistro suo aperte contradicens, negat, confessionem auricularem tunc abolitam fuisse, quia, ut ipse putat, nunquam fuerat in usu; quod probat tum ex silentio Socratis, Sozomeni, Cassiodori, & Nicephori, qui Nectarii factum narrantes, nullam privatæ confessionis mentionem inge-
runt; tum potissimum ex verbis Socratis asseren-
tis, unicuique permisum fuisse pro arbitrio, & pro animi sui conscientia ad Sacramentorum communionem accedere, prout nimis ante in-
stitutum Pœnitentiarium consuetum erat.

556. Resp., si vera narrat Socrates, atque ex eo Sozomenus, & alii, de quo aliqui dubitant (c), certissimum puto, nonnisi publicum Pœnitentiarium propter scandalum, fortasse ex ejus imprudentia obortum, fuisse abrogatum. Haud antiqua erat ejusdem Pœnitentiarii institutio, probabiliter facta propter Novatianorum querelas, quod peccata nimis facile in Ecclesia remitterentur. Pœnitentiarii autem munus erat, moribus Christianorum invigilare, publicas peccatorum accusationes recipere, ordinem in pœnitentiium gradibus servare, secretas etiam confessiones audire, & pœnitentes quandoque ad publicam quorundam criminum manifestationem, & pœnitentiam adigere; unde fortasse secretum matronæ stuprum palam factum est, cum gravi Ecclesiastici Ordinis dedecore. Pœnitentiario amoto, res in pristinum statum restitute sunt, nempe & confessio privata, quæ ex Apostolica traditione descenderat, servata Sacerdotibus ad id minus destinatis facienda, & etiam publica pro gravioribus quibusdam, ac notiori criminibus ab Episcopo imponenda: nam etiam post Nectarium pœnitentiae publicæ in Ecclesiis orientalibus monumenta reperiuntur (d).

557.

ortam, quod pœnitentes ad gennu Sacerdotum procum-
berent, dum sua illis confitebantur peccata.

(a) Dum hæc lego, in mente inveniunt, quæ S. Au-
gustinus Epist. LXXVIII. de quibusdam sui temporis nefarioris hominibus scribebat, quod si aliquis Episco-
pus, vel Clericus, vel Monachus, vel Sanctimonialis
deciderit, omnes tales esse credebat. Dignus est lo-
eus, qui legatur.

(b) Calvinus Lib. III. Institut. cap. 4. n. 7. solita sua impotentia rabie ita nos compellit: *Hic hic aures asini isti arrigant. Si lex Dei erat auricularis confessio,* cur ausus esset Nectarius eam refigere, ac convellere? Calvinum secuti sunt Molinæus, Masculus, & alii. Sed Dallæus ejus symmista asini improperium non tinxit, aperte negans, confessionem auricularem fuisse a Nectario refixam, ac convulsam, sed solum publicam.

(c) Doctissimus Gardinalis Baronius ad an. 56. n. 26., non inultam fidem Socrati adhildain esse vult, quia sine dubio Novatianis addictus erat, & nonnulla habet in sua narratione aut parum verisimilia, aut aperte falsa. Longius progressus est Latinus Viterbiensis in Dissert. Ronæ edita anno 1587., ac totam illam Socratis narrationem ut falsam rejecit. Verumtamen Gard-

Bellarminus Lib. III. *De Pœnit.* in fine cap. 14. recte sic scribit: *Non facile adduci possum, ut credam, his-
toriam illam falsam esse, que tam scribatur, cum
adhuc viverent, qui rei gestæ interfuerant; præsentim
cum res, que narratur, non in angulo aliquo, sed in
urbe celeberrima, conscio populo universo, contigisse
dicatur.* Sunt ab opposito qui fatentur, a Nectario fuisse confessionem secretam de medio sublatam, ut Thomas Waldensis Torn. II. cap. 141., & Canis Relect. de Sacram. in fine P. V. His tamen major, immo maxima pars Theologorum repugnat.

(d) Card. Baronius loco sup. laud. putat, atque etiam nonnullis momentis probat, non omnem publicam pœnitentiam fuisse a Nectario sublatam, sed eam solum, quæ fiebat aliquorum criminum occulitorum, ser-
vata alia, quam canones pro peccatis publicis exige-
bant, & quæ etiam sæculis sequentibus diu persevera-
vit. Alii autem doctissimi duo Cardinales, Bellarmi-
nus, & Perronus, Nat. Alexander, Dion. Petavius,
ac Godefridus Herinantis (invita S. Jo. Chrysostomi)
putant, omnem pœnitentiam publicam a Nectario abo-
litam, & solam confessionem privatam retentam. Pœ-
nitentia publica poterat aboleri, quia nonnisi ecclesia-

537. Neque vero nostra responsionis vim labefactat solita Dallæi objectio, quod neque duo Historici Socrates, & Sozomenus, neque Nectarii consiliarius Eudæmon aliquam faciant mentionem confessionis secretæ, quæ retenta fuerit. Non inquam: argumento enim hoc negativo nostra positiva fundamenta non convelluntur. Præterea cum totum illud scandalum ex sola publica confessione ortum fuerit, non autem ex confessione privata, & arcana, æquum erat, ut tantummodo de prima, non autem de altera verba fierent: de hac enī nihil fuerat innovatum.

538. Inst. primo. Ex verbis Socratis supra relativi constat, a Nectario ex imprudenti Eudæmonis consilio non solum fuisse loco motum Presbyterum, qui confessionibus prærerat, sed etiam unicuique permisum, pro arbitrio, & pro animi sui conscientia ad Sacramentorum communionem accedere, quod manifeste indicat, quamcumque etiam privatam confessionem fuisse sublatam.

539. Resp., non uni tantum Presbytero curam fuisse ab Episcopo datam, audiendi privatas fideliūi confessiones, cum in frequentioribus civitatibus, præsertim vero in regia urbe Constantinop. omnium populosisima, fuisse prorsus impossibile, necessitati, & utilitati populorum hac ratione satisfacere; non erat vero impossibile, aut multum difficile, uni primario Sacerdoti publicæ paucoruū pœnitentiae præsidere, ut debitus servaretur ordo. Quonobrem reinoto Presbytero Pœnitentiario, deduci quidem potest, abolitam fuisse publicam confessionem, non autem privatam, quæ Episcopo, & Sacerdotibus ab eo deputatis siebat.

540. Verborum autem Socratis sensus non est, quod fideles gravium culparum rei possent pro arbitrio ad Sacramentorum communionem accedere, non expiata prius per privatam confessionem conscientia; sed quod non amplius adstringerentur, ut antea, se coram Pœnitentiario sistere, & juxta ejus præscriptum statutas a canouibus pœnas palam persolvere, antequam ad Sacramentorum communionem admitterentur.

541. Inst. secundo. Socrates loco laud. se consilium Eudæmonis improbase scribit, eique dixisse, ansam ex eo singulis datam esse liberius

sticis legibus erat instituta, & re ipsa sensum, ac sensim, in omnibus regionibus cessavit; non sic autem privata, & distincta onus gravium culparum confessio, quæ ex Apostolica traditione descenderat, & ubique in Catholica Ecclesia semper obtinuit. Unde Synodus Trident. Sess. XIV. cap. 5. ita statuit: *Etsi Christus non vetus erat, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humilationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesia offensæ edificationem, delicta sua publice confiteri possit; non est tamen hoc divino precepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege præciperetur, ut delicta, præsertim secreta, publica essent confessione aperienda.*

(a) Doctissimi Cardinales Baronius, Bellarminus, & Perronius dicunt, S. Joanneum prædecessoris sui Ne-

peccandi; atque expressius id notat Sozomenus, inquiens: *Nam antea, ut equilem existimo, minora erant peccata, tum ob verecundiam eorum, qui sui ipsi delicta enuntiabant, tum ob severitatem iulicum, qui ad il erant constituti. Hoc autem verum non foret, si abrogata publica pœnitentia, retenta fuisset privata confessio.*

542. Resp., etiam retenta privata confessione, & solum abrogata publica pœnitentia, ansam fuisse aliquibus datam liberius ea peccata perpetrandi, a quibus sine publica confusione, sine multis lacrymis, jejuniis, ac supplicationibus absolvi non consueverant: hæc enim magnam certe vim ad homines in officio continendos habebant.

543. Iust. tertio. Quid factum fuerit a Nectario, discere possumus ex S. Joan. Chrysostomo, qui eidem in Throno Constantinopol. successit. Is autem S. Pater & sepe, & aperte docet, confessionem peccatorum faciendam esse coram Deo, non coram hominibus. Hom. LVIII. *Verecundaris*, inquit, & erubescis enuntiare peccata? *Sane quidem si coram hominibus ea dicenda essent, & evulganda, non tamen ita pulere te oportuit: pulor enim est, & ignominia peccare, non quæ peccaveris, confiteri. Jam vero neque necessarium est, testibus præsentibus confiteri. Apud conscientię rationem fuit inquisitio delictorum. Sine testibus sit iulicium. Deus te confidentem solus audit. Item Hom. IV. de Lazaro. Cur igitur, quæso, pulescis, & erubescis dicere peccata tua? Num enim homini dicis, ut te probro afficiat? Num enim conservo confiteris, ut in publicum proferat? Immo vero ei, qui Dominus est, & qui tui curam gerit, & humanus est. Similia sepius repetit S. Pater, hujus tredecim testimonia hue spectantia studiose collegit Dallæus, non ut consentiat patriarchæ suo Calvinò, effutienti fuisse a Nectario secretam confessionem abolitam, sed ut evincat, nunquam in Ecclesia Constantinop. hanc confessionem obtinuisse. Et quidem inficiari non possumus, hæc testimonia simul unita magnam exhibere difficultatem, in qua solvenda Theologi non unam instituunt viam (a). Nos autem cum nostro Natali Alexandro*

544. Respondemus, Chrysostomum plerumque non

starii factum defendere voluisse, ac propterea de sola pœnitentia publica, quæ per eum fuerat abrogata, esse intelligendum. Dion. Petavius in anniadv. ad S. Epiphanium Hær. LIX. postquam locum Chrysostomi ex Hom. V. *De Incompr. Dei natura* de abolita pœnitentia publica explicasset, hæc addit notatu digna: *Quoniam multa sunt a sanctissimis Patribus, præsertimque a Chrysostomo in Honaliis aspersa, que si ad exacte veritatis regulam accommodare volneris, boni sensus innania videbuntur. Quippe declamatoria illo more ad imperitam fere multiitudinem exaggerandi causa, & subito quadam impetu licendi, ac calore profusa feruntur plerumque licentius. Unde ex aliorum comparatione locorum, vel Conciliorum potius, ac Patrum temperanda, & in gyrum veritatis revoganda sunt.*

non privatam, & secretissimam, sed publicam tantummodo confessionem excludere, ex qua sola probrum, & infamia in pénitentes redundabat. Unde in Hom. XXI. ad pop. Antioch. laudat sumnam Dei clementiam, quod nos non cogit, in melium procedentes, quae peccavimus enuntiare, sed sibi soli rationem reddere jubet; quibus verbis non excludit Sacerdotem, qui vicem Dei gerit, ejusque auctoritate pénitentem solvit, vel ligat; siquidem Sacerdoti secrete confiteri, idem prorsus censeri potest, ac Deo soli confiteri. Haec fuisse Chrysostomum intentum colligere possumus, tum ex aliis locis supra n. 510. laudatis, ubi externam pénitentis confessionem exigit; tum etiam ex iis, quae habet Hom. XX. in Gen., ubi de peccatore inquit: *Si voluerit, ut decet, ut conscientiae alysamento, & ad confessionem facinorum festinare, & uetus ostendere medico, qui curet, & non exprobret, atque ab illo remedia accipere, ac soli ei loqui, nullo alio conscio, & omnia dicere cum diligentia, facile peccata sua emunabit.* Confessio enim peccatorum abolito est etiam delictorum. En quomodo Chrysostomus a confessione, quae fit soli Deo, non excludit eam, qua pénitens loquitur soli medico, nullo alio conscio.

545. Alia hujus S. Patris loca praesto essent, si tempus ea afferre sineret. Immo noster Jac. Gorarius inter varias absolutionis formulæ, quæ apud Græcos obtinuerunt pag. 538. edit. Ven., hanc afferit sub nomine S. Jo. Chrysostomi, in qua Sacerdos ita precatur: *Tu optime, & valde misericors Domine, cuncta, quæ filius meus spiritualis N. contrito corde coram te tenuitati meæ confessus est, in præsenti, & in futuro seculo condona &c.* Nonnullas alias doctissimum hic Dominicanus orationes Sacerdotis in absolutione pénitentium affert, in quibus omnibus apparet confessio peccatorum facta coram Deo, & Sacerdote. Unde recte colligere possumus, quando Chrysostomus, aut alii Patres sufficere dicunt, confessionem soli Deo factam, voluisse quidem excludere necessitatem publicæ confessionis coram pénitentiariis, non autem private, & arcane coram Episcopo, vel Sacerdote ab ipso ad hoc munus destinato.

546. Dixi autem plerumque S. Archiepiscopum excludere solam publicam confessionem, non autem privatam; alicubi enim etiam privatam excludit, sed tunc solum, quando iniuste est necessaria, ut in Catechamenis. Sie in Catech. II. ad illuminatos Tom. II. pag. 240. Dei clementiam extollit, quod sibi soli rationem reddere jubeat, & sibi confiteri. Ea vero instructio directa erat ad catechumenos, a quibus non exigitur externa confessio, sed solum interna, qua coram Deo peccata confiteantur, & detestentur.

547. Dices iterum. Hom. V. *De incomprehens. Toin. I.* pag. 490. peccatorem ad pénitentiam exhorts, *Non te, inquit, in theatrum conservorum tuorum duco, neque hominibus peccata re-*

velare cogo: conscientiam tuam expangle coram Deo; ostende ipsi vulnera, & ab eo medicamenta postula ... licet enim taceas, ipse novit omnia.

548. Resp., ibi loqui Chrysostomum de quotidiana, aut saltem frequenti confessione interna, quæ Deo fieri debet; nihil autem addit de externa, facienda Sacerdoti, de qua opportunis in locis verba fecerat. Id patet ex iis, quæ addit Hom. II. in Ps. L. inquiens: *Cum autem in lectum, hoc est in tranquillum portum te conjectasti, nec ullus est, qui tibi molestiam exhibeat, dic cordi tuo, atque animæ tuæ: exegimus hodiernam diem, o anima: quid boni fecimus, aut quid mali admisimus?* Ex quo autem S. Doctor consulat hoc quotidianum conscientiae examen, atque internam apud Deum cordis confessionem, minime sequitur, eum non exegisse certis temporibus, ac præcipue in solemnitate paschali diligenter, & puram peccatorum confessionem. Vid. sup. n. 514.

549. Hanc dissimili ratione explicari possunt quedam testimonia Sanct. Hilarii, Basilii, Ambrosii, Maximi Taurin, tum Cassiani, Juliani Pomerii, ac Bedæ, qui internam cordis confessionem soli Deo factam ita extollunt, ut nullam agnoscere videantur externam, & auricularis necessitatem. Plerumque enim isti Patres locuti sunt de contritione perfecta, quæ utique peccata omnia detet, & ante oris confessionem hominem peccatorum Deo reconciliat, quod patet exemplis Davidis, Mulieris peccatriis, Latronis, & Petri, quibus uti solent: isti enim, sola interna cordis contritione plenissime justificati fuere, cum eo tempore Sacramentum confessionis nondum esset institutum. Non propterea laudati Patres externam, & arcana, confessionem, quæ Sacerdoti fieri debet, aut saltem ejus votum excludant: eam enim alii in locis satis aperte declarant, ut videri potest apud saepè land. Natalem Alexandrum, & alios, qui fusori calamo Dallœum confutarent.

550. Objicit postremo Dallœus. Non multo ante definitionem Innocentii III. Theologi inter se dissidebant, an confessio interna soli Deo facta ad justificationem sufficeret, an vero etiam externa necessario requireretur: non ergo certum erat, externam confessionem esse ex institutione divina. Aut. prob. primo ex his verbis II. Concilii Gabilloensis celebr. in fine sæc. IX. can. 55.: *Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt: quidam vero Sacerdotibus confitenda esse percensent; quod utrunque non sine magno fructu intra sanctam sit Ecclesiam.* Neutram sententiam Concilium damnat; immo approbare videtur, subdens: *Confessio, quæ Deo fit, purgat peccata; ea vero, quæ Sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgantur peccata.* Secundo, post sæculum IX., usque ad XIII. plures scriptores Catholicci docuerunt, confessionem soli Deo factam ad peccatorum veniam obtinendam sufficere. Nam Magister sententiarum Lib. IV. Dist. XVII. hanc proponit questionem, *an sufficiat confiteri soli Deo?*

Deo? An oporteat, confiteri Sacerdoti? Respondebat autem: *Quibusdam visum est sufficere, si soli Deo fiat confessio, sine iudicio sacerdotali, & confessione Ecclesiae; quorum rationes ibidem afferuntur. Eundem questionem proponit Gratianus Dist. I. De Pœnit. his verbis: Utrum sola cordis contritione, & secreta satisfactione, absque oris confessione quisquam possit Deo satisfacere? Sunt enim, qui dicunt, quemlibet criminis veniam sine confessione Ecclesiae, & sacerdotali iuramento posse promereri; quorum sententiam pluribus Scripturæ, & Patrum testimoniorum confirmat. Item præstat in confirmationem sententiae oppositæ, ac tandem iudicium lectoris prudentiæ relinquit: utraque enim sententia, inquit, fuitores habet sapientes, & religiosos civiros. Unde Theolorus Cantuariensis Episcopus aut in Pœnitentiali suo: Quilam Deo solunmodo confiteri debere peccata dicunt, ut Græci. Quilam vero Sacerdotibus confidencia esse percipient, ut tota fere sancta Ecclesia &c. Ita capp. 89. & 90. Additur etiam glossa Jo. Theutonici, qui ad initium Distinct. De pœnit. hanc eamdem questionem ita resolvit: *Sed melius dicitur, eam (confessionem) institutam fuisse a qualam universalis Ecclesie traditione, potius quam ex novo, vel veteris test. auctoritate. Demum Scholasticis antiquis non satis persuasum fuisse videatur, confessionem esse juris, & institutionis divinae. Nam S. Bonaventura dicit, ante Concilium Lateran. non fuisse heresim negare confessionis necessitatem. Durandas dubitat, an confiteri peccata sit præceptum, vel consilium. Scotus denique rationabilius quidem dicit confessionem esse juris divini, non posse tamen facile eum impugnari, qui illam solum de præcepto Ecclesie esse contenteret.**

551. Resp. fuisse quidem veteres quosdam Theologos, qui olim de hoc Ecclesiæ dogmate dubitabant, vel illud aperte negarunt, sed eos ab errore exensari nullatenus posse: excusantur tamen ab heresi, cum nulla tunc existeret Ecclesiæ definitio. Idem contigit in quibusdam alius Ecclesiæ certissimis dogmatibus, ut in causa Rebaptizantium, & Chiliastarum, quorum erroribus multi, & gravissimi Patres adhæserunt. Sic pariter non pauci, nec ignobiles errorē Semipelagianorum, antequam a Synodo Aranciana condemnaretur, pallam, & pignaciter professi sunt. Hui omnes excusantur quidem ab heresi, sed non ab errore; neque ipsorum error ullum potuit veritati, & sanitati doctrinæ catholice detrimentum afferre. Ita in easu nostro &c. Sed ut ad singula descendamus.

552. Concilium Cabillonense can. 52. confessio-

nem Sacerdoti faciendam esse, decernit, ut de orthodoxa ejusdem doctrina dubitari non possit. Cui autem 53. ad indicandum, nonnunquam per veram cordis contritionem plenam obtineri peccatorum remissionem, ante priam oris confessione clavis Ecclesiæ subjiciantur; aliquando vero eamdem remissionem nonnisi per Sacramentalem absolutionem haberri posse, inquit, p' erunque Domini su' utis auctorem hunc prehendere sue potentiae ius subitis administratione, nempe vere contritus; p' erunque medicorum operatione, quando contritio perfecta non est. Juxta hanc eamdem doctrinam illa Synodus potuit etiam dicere de perfecte contritis confessionem, quæ Deo fit, purgare peccata; quæ vero Sacerdoti fit, docere, qualiter salutaribus pœnitentiis, aliisque mediis purgantur peccata; non sic autem de contritis imperfecte.

553. Magister sententiarum controversiam illam agitans, utriusque partis fundamenti breviter exponit, sed postea ita pro veritate resolvit: *Ex his, aliquis pluribus in libitanter ostendit, aportare Deo primum, & deinde Sacerdoti offerri confessionem, nec aliter posse perveniri ad ingressum para lis, si absit facultas; ac subinde oppositæ sententiæ fundamentea penitus convellit, invenientem sanctorum. Patrum, qui objecti fuerant, juxta veram doctrinam Ecclesie explicans.*

554. De Gratiano major est difficultas. Refert doctissimus, & elegantissimus Aht. Augustinus Tarragonensis Archiepiscopus Lib. I. De emendatione Gratiani Dial. 17., fuisse, qui putarent, hanc Distinctionem I. non esse Gratiani; additque, in qualam scheda Correctorum Romanorum haec verbi inveniri: *Tractatus hic de pœnitentia non videtur esse Gratiani, sed alicujus paulo antiquioris, & totus hoc videtur translatus, deestque in exemplaribus antiquis.* Quidquid autem sit de hac multorum opinione, quam in dubio videtur reliquise Tarragonensis Archiepiscopus, non est ambigendum, doctrinam in ea Distinctione contentam esse prorsus falsam, & erroneam, ut sapienter intarunt doctissimi viri a Gregorio XIII. ad correctionem Gratiani selecti. Immo S. Thomas in expositione Dist. XVIII. eamdem doctrinam aperte heresim nominavit, simul tamen Magistrum sententiarum, ac Gratianum excusans, quia scripserunt ante determinationem Ecclesie sub Innocentio III. factum. Quod etiam asserit S. Bonaventura in hunc locum (a).

555. Observandum est etiam, inter illos sapientes, ac religiosos viros, quos citat Gratianus, unum nominari Theodori Cantuar. Pœnitentiale; & quidem ex codice vitiato: codices enim MSS. Biblioth.

(a) Id est, quia tempore hujus Concilii fortasse nonnullæ obscuritates sublatæ sunt, propter aliquos, qui negabant, confessionem factam Sacerdoti esse necessariam jure divino. Neque enim per Lueranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christi fideles confiterentur,

Biblioth. Thuanæx, quibus usus est Jac. Parvus in sua illius *Pénitentialis* editione, non habent verba a Gratiano allegata. Inveniuntur quidem illa verba in cap. 55. Concilii Cabillensis II., sed sine illis adjectis, ut Græci, & pariter sine illis, ut tota fere sancta Ecclesia, quasi vero Græci, & aliqua Ecclesiæ pars huic dogmaticæ veritati repugnarent; quod utrumque falsum esse, abunde probatum est.

556. Glossa autem Jo. de Semieca, seu Theutonici hac in parte rejicienda est, & expungenda, velut manifestum continens errorem, inquit Estius in IV. Dist. XVII. §. 7., nisi forte Glos-sator nomine institutionis explicare voluerit determinationem temporis, quo confessio peccatorum secreta facienda est, quæ utique determinato in Concilio Lateranensi instituta fuit. Quæ vero a Durando, & Scoto hac in re minus considerate dicta sunt, non debent præjudicare reliquorum omnium Doctorum, & totius Ecclesiæ consensi, & judicio. Verba sunt Estii in loco laudato; quamvis & isti benigna interpretatione hanc difficulter cum communī Ecclesiæ doctrina conciliari possint.

Quæres primo, quænam sit confessionis Sacra-mentalism necessitas?

557. Respondet S. Thomas in IV. Dist. XVII. quæst. 5. art. 1. quæst. 5.; ad confessionem nos dupliciter obligari. Uno modo ex jure divino ex hoc ipso, quod est medicina, & secundum hoc non omnes tenentur ad confessionem, sed illi tantum, qui peccatum mortale incurrint post baptismum. Alio modo ex præcepto juris positi-vi, & sic tenentur omnes ex ista institutione Ecclesiæ edita in Concilio generali sub Innocen-tio III., tum ut quilibet se peccatorem recognoscet, quia omnes peccaverunt, & egent gratia Dei; tum ut cum majori reverentia ad Eu-charistiam accedat; tum ut Ecclesiarum recto-ribus sui subditi innescant, ne lupus inter gregem lateat.

558. In resp. autem ad 5. de illis, qui non habent nisi peccata venialia, hæc addit: *Ex vi Sacramenti non tenetur aliquis venialia confite-ri, sed ex institutione Ecclesiæ, quando non habet alia, quæ confiteatur.* Vel potest dici secundum quosdam, quod ex Decretali prædicta non obligantur nisi illi, qui habent peccata mor-talia; quod patet ex hoc, quod dicit, quod debet omnia peccata confiteri, quod de venialibus intelligi non potest, quia nullus omnia confiteri potest: & secundum hoc etiam ille, qui non ha-bet mortalia, non tenetur ad confessionem ve-nialium, sed sufficit ad præceptum Ecclesiæ im-plendum, ut se Sacerdoti repræsentet, & se ostendat, absque conscientia mortalis esse, & hoc ei pro confessione reputatur.

Quæres secundo, utrum possit quis per alium, & per scriptum confiteri?

559. Respondet S. Thomas in Suppl. quæst.

9. art. 5. negative, hanc afferens rationem; quod confessio non solum est actus virtutis, sed etiam pars Sacramenti. Quamvis autem ad eam, secundum quod est actus virtutis, sufficeret qualitercumque fieret, etsi non esset tanta difficultas in uno modo, sicut in alio; tamen secundum quod est pars Sacramenti, habet determinatum actum, sicut & alia Sacra-menta habent deter-minatum materiam; & sicut in baptismo ad significandam interiorem ablutionem assumitur illud elementum, cuius est maximus usus in abluendo; ita in actu Sacramenti ad manifestandum ordinarie assumitur ille actus, quo maxi-me conservimus manifestare, scilicet proprium verbum. Alii enim modi sunt inducti in supple-mentum istius.

560. Excipit tamen Angelicus casum hominis muti, vel cuius lingua non intelligitur a Confes-sario; nude ad 2. inquit: *In eo, qui usum linguæ non habet, sufficit, quod per scriptum, aut per nutum, aut per interpretem confiteatur, quia non exigitur ab homine plus quam possit.*

561. Huc accedit suprema Clementis VIII. au-ctoritas, qui an. 1602. hanc propositionem damnavit: *Licet per litteras, seu per internuntium, Confessario absenti peccata Sacramentaliter con-fiteri, & ab eodem absente absolutionem obti-nere. Sed de hac quæstione, aliisque similibus plura dabunt Theologiz Moralis Tractatores, quæ nos omittere cogimur, ne hujus Libri moles plus justo augetur.*

CAPUT IX.

*De tertia Sacramenti pénitentiæ parte,
nempe de satisfactione.*

562. Nonnulla hac de re dicta jam sunt cap. 1., ubi contra Protestantes ostendimus, virtutem pénitentiæ non esse solam resipiscentiam, seu vi-tæ præteritæ mutationem, sed etiam ejusdem vitæ odium, detestationem, ac punitionem. Nunc de-eadem punitione aliqua addenda sunt, prout est pars Sacramenti pénitentiæ, & recepto vocabulo satisfactio nominatur. Hoc autem vocabulo desi-gnatur actio illa, qua injuriam Deo nostris pec-catis illatam, quantum possumus, compensare conamur, ac proinde illius justitiae satisfacere. Dicitur autem satisfactio pars Sacramenti pénitentiæ, non tamen essentialis, sed integralis tan-tum; quia opera satisfactoria debent præstari ab homine jam justificato, ut per illa remissionem pœnae a Deo mereatur.

563. Noster Angelicus in Suppl. quæst. 12. art. 5. satisfactionem dicit esse Medicinam curan-tem peccata præterita, & præservantem a fu-turis. Et secundum hoc, subdit, dupliciter potest satisfactio definiri: uno modo respectu culpæ præteritæ, quam recompensando curat; & sic dicitur, quod satisfactio est illatae injuriæ re-com-

compensatio, secundum justitiae aequalitatem
Alo modo potest definiti, secundum quod prae-
servat a culpa futura; quam præservationem sie-
ri dicit secundum S. Augustinum, seu potius Gen-
nadium, De Eccles. dogmat. cap. 54., & per
remotionem causarum, & per remissionem libe-
ri arbitrii.

564. Hic autem satisfactionem potissimum con-sideramus sub primo respectu, nempe prout est compensatio injuriae Deo nostris peccatis illatae. Et quidem posset Deus, si ita ei placeret, quemadmodum in baptismino, ita etiam in Sacramen-to pœnitentiae, universum nobis debitum condonare; sed quæstio est, an ita voluerit? Id voluisse Deum, affirmant Protestantes, ac propterea supervacaneam esse dicunt omnem nostram satisfactionem (a); negant autem Catholici una cum Sy-nodo Trid., quæ Sess. XIV. cap. 8. declaravit, *falsum omnino esse, & a verbo Dei alienum, culpam a Domino nunquam remitti, quin uni-versa etiam pœna condonetur.* In cuius dogma-tis confirmationem sit

PROPOSITIO I.

Post culpam, atque æternam pœnam in Sacra-
mento pœnitentiae remissam, superest aliqua
pœna temporalis operibus satisfactoriis luenda.

565. Prob. perspicuis, & illustribus Scripturæ sacrae exemplis, primo Adami, deinde Moysis, Aarou, aliorumque, quibus Deus culpas condona-vit, pœnas tamen gravissimas ab eis exegit. Præ ceteris autem notandum est exemplum Davidis, cui Nathan Propheta condonata fuisse a Deo atrocissima adulterii, & homicidii crimina pro certo asseruit; pœnas tamengravissimas pro eis luere debuit.

566. Deinde nostro dogmati suffragantur omnes sancti Patres, ex quibus dnos, vel tres brevitatis causa seligimus. Sanctus Jo. Chrysostomus in Hom. LXXX. ad populum Antioch. Non satis est, inquit, sagittam ex corpore extrahi, sed plaga

(a) Lutherns, ut alias notavimus, in suis dogmatibus semper inconstans, primo negabat, Denin propter peccata ullam in hac vita a nobis reponere pœnam, - ut appareat ex Sermone de Indulgentiis, quem habuit anno 1518., & ex Astericis, quos opposuit Echii O-beliscis ad initium secundi. Post autem aperte admisit reatum pœnae temporalis in hac vita luendum post culpam remissam. Ejus asseclæ omnem satisfactionem sustulerunt, tum ut superflua, quia Deus remittendo culpam etiam omnem pœnam remitti, tum etiam ut injuriosam passioni Christi, qui pro nostris peccatis superabundanter divinae justitiae satisfecit. Ita Joan. Gerhardus Loco theol. XVI. cap. 8. sect. 3. Jo. antem Franc. Buddens in Institut. Theol. dogm. Lib. IV. cap. 3. §. 45. totus est, ut contra nos evincat, satisfac-tionis, & indulgentiarum errorem, ut ipse loquitur, ex veteri Ecclesiæ disciplina male intellecta esse derivatum. In eamdem sententiam conspirant fere omnes Lu-therani post Confess. Augustanam, ejusque apologium

quoque a sagitta inficta sananda est: sic etiam in anima post acceptam peccati veniam, pœnitentia curanda est plaga relicta: restat ergo ali-qui luendum, etiam culpa remissa.

567. S. Augustinus Tract. CXXIV. in Jo. n. 5. Cogitur, inquit, homo tolerare etiam remissis peccatis, quamvis ut in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatum; producitur est enim pœna, quam culpa; ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Vid. etiam Lib. XXII. cont. Faustum cap. 67., & in Psalm. L. num. 15., & que supra attulimus num. 6.

568. Denun S. Gregorius Magnus Lib. IX. Moraliū cap. 17. Nequaquam, ait, peccato parci-tur, quia nullatenus sine vindicta luxatur. Sic David audire post confessionem meruit, Domi-nus transtulit peccatum tuum, & tamen multis post cruciatis afflictus, ac fugiens, reatum culpo, quam perpetraverit, exsolvit.

569. Frustra autem Calvinus conatur elabi, qua-si hæc a Patribus dicta sint de satisfactione præstanda Ecclesiæ propter scandalum fidelibus datum; non autem de satisfactione præstanta Deo, propter ipsius offensam. Frustra inquam; nam præter quam quod hæc distinctio commentitia est, nec facile potest allatis Patrum testiōniis hæc restri-ctio accommodari, S. Cypriannus niuis aperte eam excludit in Lib. De Lapsis dicens: *Deus oran-dus est, & nostra satisfactione placandus (a).*

570. Tertio, ut verbis utar Patrum Trident. Sess. XIV. cap. 8., & divinæ justitiae ratio exi-gere videtur, ut aliter ab eo in gratiam reci-piantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint: aliter vero qui semel a peccati, & dæmonis servitute liberati, & accepto Spiritu sancti dono, scienter templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis abs-que ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta, peccata leviora putantes, velut injuriæ, & contumeliosi Spiritui sancto, in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram,

„ in

a Phil. Melanchthon adornatam in Art. *De satisfa-citione.*

Calvinus Lib. III Institut. cap. 4. a n. 25. usque ad finem contra tertiam hanc pœnitentia partem solita rabi-lida sua eloquentia debicchatur, atque enumeratis iis piis operibus, quibus nos Deo pro offensiōnē nostris sa-tisfieri credimus, neinpe lacrymis, jejuniiis, oblationi-bus, charitatis officiis, &c. subdit: *Talibus mendaciis oppono gratuitam peccatorum remissionem.* Postea irri-det distinctionem culpæ, & pœnae, quasi una sine alia remitti possit, eamque distinctionem omni studio explodere conatur; sed frustra ut videbimus.

Pessima hac doctrina Protestantes viam sibi strave-runt ad alia nostræ Ecclesiæ dogmata ipsius invisa prorsus tollenda, nempe de Indulgentiis, de Sanctorum invocatione, de votis monasticis, de jejuniiis, ac potissimum de incuento Missæ sacrificio, quod pro vivis, ac defunctis Deo offertur, quibus omnibus injurias Deo peccatis nostris illatas compensare nitimus.

„ in die iræ „. Quæ ratio etiam apud veteres „ sæpius allata invenitur.

571. His, aliisque de cansis sapientissimi illi Patres can. 12. anathema contra eum pronunciavunt, „ qui dixerit, totam pœnam simul cum cul- „ pa remitti semper a Deo, satisfactionemque pœ- „ nitentium non esse aliam, quam fidem, qua „ apprehendunt, Christum pro eo satisfecisse. Et „ can. 15. Si quis dixerit, pro peccatis, quoad „ pœnam temporalem, minime Deo per Christi „ merita satisfieri pœnis ab eo inflictis, & patien- „ ter toleratis, vel a Sacerdote injunctis, sed ne- „ que sponte susceptis, ut jejuniis, orationibus, „ eleemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus, „ atque ideo optimam pœnitentiam esse tantum „ novam vitam, anathema sit “.

572. Objicit primo Calvinus testimonia Scripturarum vet. test., quibus Deus tam plenam prouidit pœnitentibus veniam, ut nec sit amplius eorum peccatorum memor. *Ego sum*, inquit ore Isaiae XLIII. 25., *ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non ero memor.* Multa alia similia inveniuntur apud Ezechielem XVIII., & Jeremiam XXXI., ex quibus sic argumentatur Calvinus. Quando Deus alibi minatur peccatori, se non recordaturum justitiarum, quas antea fecerat, significat, se nullum pro eis præmium largiturum: ergo quando dicit, se memorem non futurum iniquitatum, pariter significat, se nulla pro iis pœnam exigere. Unde Augustinus in Ps. XXXI. Enarr. 2. inquit: *Si te- xit peccata Deus, noluit adverteare: si noluit al- certere, noluit animadvertere, maluit ignoscere.* Præterea in novo Test. dicitur, *remitti nobis pec- cata per nomen ejus.* Act. X. 45., & I. Jo. II. 1. 2. 12. *Si quis peccaverit, habemus advocatum apud Patrem, Iesum Christum, & ipse est pro- priatio pro peccatis nostris.* Scibo vobis, filio- li, quia remittuntur vobis peccata propter no- men ejus; quibus verbis manifeste ostenditur, non aliam esse pro nostris peccatis satisfactionem, præ- ter eam, quam Christus pro nobis obtulit, plenam, & superabundantem (Hoc argumentum mag- ni faciunt adversarii, & multis utriusque testa- menti locis illustrant; immo nos accusant, quasi nostris satisfactionibus erucem Christi evacuemus). Demum in novo test. ubiquecumque legitur remissio peccatorum, nihil additur de pœna per satisfac- tionem luenda. Legitur Luc. XVIII. 14., *Publicanum descendisse a templo justificatum, pœna nulla sequitur;* in alia parabola Mæth. XVIII. non solum servo debitori remittitur debitum, sed etiam pœna carceris. Petrus delicti veniam sine ulla pœna obtinuit: *lacrymas ejus, inquit Ambrosius Serim. 45. de pœnit. Petri, legimus, satisfactio-*

nem non legimus. Et audit paralyticus Matth. IX. 2., *surge, remittuntur tibi peccata tua, pœ- na non imponitur;* latroni promittitur paradisus, mulieri peccata remittuntur. Omnes, concludit Calvinus; quæ in Scriptura commemorantur abso- lutiones, gratuitæ describuntur.

573. Verum nihil facilius, quam has Calvini objectiones diluere, solidissima illa distinctione culpæ, & pœnae; & iterum pœna æternæ, & temporalis. Omnia allata Scripturarum testimonia, tam yet., quam novi test., quibus Deus renitte- re dicitur pœnitentibus peccata, neque eorum amplius recordari, nihil aliud significant, quam tol- li omnem reatum culpæ, tum etiam reatum pœ- nae æternæ: non autem pœna temporalis, & satisfactoriæ. Firmissimum, & inconcussum hujus distinctionis fundamentum habemus in rege David, cui dixit Nathan 2. Reg. XII. 15. *Dominus quo- que transstulit peccatum tuum, non morieris;* ne- que tamen illi remissa fuit omissis pœna tempora- lis, ut supra num. 565. observatum est. Immo nota sunt & illa Davidis pœnitentis verba ad Deum: *Amplius lava me ab iniquitate mea, & a pec- cato meo munda me,* non utique a reatu cul- pæ, quem sibi remissum esse certo sciebat, sed a reatu pœnae; unde etiam subdebat: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper;* quibus verbis, in- quid Catechismus Romanus, illud petebat a Do- mino, ut pœnam suo criminis debitam condona- ret, *atque a peccati reliquiis purgatum in pri- stinum decoris, & integratæ statum restitueret.* Et sic etiam Augustinus intelligendus est de cul- pa, quam Deus pro sua misericordia tegit, & de- let, non de pœnis temporalibus, quas post culpæ remissionem juste a peccatoribus reposcit.

574. Secunda Calvini objecțio ex ignorantia no- stræ doctrinæ, vel potius ex solita Ecclesiam ca- lumniandi prorigine oritur: eam autem diluit sa- cres. Trid. Synodus Sess. XIV. cap. 8. recte ob- servans, nostram satisfactionem totam a Christi gratia pendere, *in quo vivimus, in quo meremur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentie, qui ex illo vim habent, ab illo offe- runt Patri, & per illum acceptantur a Patre.* Et ante Synodum Trid. S. Thomas 5. P. quæst. 49. art. 5. ad 2. haec difficultatem expendens, *al hoc, inquit, ut consequamur effectum pas- sionis Christi, oportet nos ei configurari Un- de oportet, quod illi, qui post baptismum pec- cant, configurentur Christo patienti per aliquid pœnalitatis, vel passionis, quam in seipsis su- stineant, quæ tamen multo minor sufficit, quam esset condigna peccato, & cooperante passione Christi.*

575.

satisfactione passim occurrunt. Video quidem eorum non- nullos (dicam simpliciter, omnes fere, quorum libri extant) aut hac in parte lapsos esse, aut nimis aspe- re, & dure locutos. Quanta arrogantia!

(a) Non adeo obtusus erat Calvinus, ut non videret, vana esse hujusmodi effugia; unde §. 39. melius judi- cavit hunc nodum secare, quana solvere, dicens: *Par- rum autem me moyent, quæ in veterum scriptis de sa-*

575. Postrema objectionis pars eadem response
sione refellitur, scilicet in laud. exemplis tantum
modo explicari remissionem culpæ, quæ utique
gratuita est, quia nihil eorum, quæ justificatio
neum præcedunt, potest eam mereri; non tamen
sequitur, nulla esse debere satisfactionis opera,
quæ ictu facta ab homine jam justificato, me
tentur etiam condonationem pœnæ, tam in hac
vita, quam in altera, nempe in Purgatorio. Quid
si aliqui propter doloris, & charitatis vehementiam
a Christo cordium scrutatore, etiam a reatu pœnæ
absoluti fuere, ii in exemplum trahi non pos
sunt respectu aliorum pœnitentium, quorum cor
da Confessarii nequeunt inspicere, immo nec ab
ipsomet pœnitentibus perfecte cognoscuntur. Ju
stificatio Publicani est mera parabola. Petrus non
solum flevit, sed flevit amare, & toto vitæ suæ
tempore pœnitentiam egit. De paralytici pœnitentia
Scriptura silet. Mulier peccatrix vehementia
charitatis meruit remissionem plenam. Latroni lo
co pœnitentiae fuit supplicium crucis patienter tol
eratum. Sermones, quos Calvinus citat sub no
mine S. Ambrosii, iudicio doctissimorum PP. Be
nedictinorum omnes apocryphi sunt. Ea tamen ver
ba inveniuntur Lib. V. in Luc. cap. 22. Verum,
ut notat iidem editores Benedictini, nomine satis
factionis intelligitur hoc loco defensio: quomodo
reus satisfacere conatur accusatori. Potest etiam
intelligi excusatio, a qua Petrus abstinuit, sata
gens suum crimen lacrymis lavare, magna scili
cet, & longa pœnitentia. Ceterum qualem, &
quantam a peccatoribus verus Ambrosius exegerit
pro suis culpis satisfactionem, ex iis appetet, quæ
ad Virginem lapsam scripsit. Vid. sup. n. 96.

576. Inst. primo. Ut S. Thomas docet 5. P.
quest. 86. art. 5., hoc esset contra perfectionem
misericordie Dei, cuius perfecta sunt opera,
ut dicitur Deuter. XXXII.; unde cuius misere
tur, totaliter miseretur; ubi citat Augustinum
(seu potius alium Auctorem) in Lib. De po
nit. dicentem: Quædam impietas infidelitatis est,
ab illo, qui justus, & justitia est, dimidiam
sperare veniam. Unde etiam in veteribus cano
nibus, & glossis ille recitat versiculos:

Larga Dei pietas veniam non dimidiabit;
Aut nihil, aut totum te lacrymante dabit.

577. Resp., hanc doctrinam esse verissimam,
ubi agitur de remissione culpæ, atque etiam pœnæ
eternæ; non autem quando sermo est de pœnæ
temporalibus, ad satisfaciendum divinae justi
tiae, vel in hac vita, vel in Purgatorio. Ceterum Angelicus III. Cont. Gent. cap. 158. inter alias rationes, quibus ostendit, homini pœnitenti necessaria esse opera pœnalia, quibus affligatur, propter hoc, quod peccavit, hanc etiam afferit ex di
vinæ justitiae ordine petitam, qui requirit, ut
peccato pœna redolatur; unde concludit, quod si
peccator a se hanc pœnam non exigit..... hæc

Gazzaniga Theol. Tom. IX.

pœna infligetur ei a Deo; nec talis pœna si
tisfactoria dicitur, cum non fuerit ex electione
patientis, sed dicitur purgatoria, quia alio pu
niente quasi purgabatur.

578. Inst. iterum cum Calvino. Tantum ex scriptis litteris, quam ex sanctis Patribus aperte advo
catur; justos a Deo sœpe affligi, non in vindictam, quemadmodum puniuntur impii; sed ut inde ad resipiscientiam proficiant. Ad quod commandatum multa congetit testimonio: sed frustra.

579. Respondeamus enim, id utique verum es
se, sed per hoc non tolli, quin Deus justissimus,
& misericors index etiam electos puniat, ut eos a levioribus maculis emundet, & simul a futuris præserves, atque ita misericordiam simul & justi
tiam exerceat. Præclare Augustinus in Ps. L. num.
11. Denique alloquens, Ignoscis, inquit, confiten
ti, ignoscis, sed seipsum punienti: ita servatur
misericordia, & veritas; misericordia, quia ho
mo liberatur; veritas, quia peccatum punitur.

580. Ob. secundo. Satisfactione pro nostris pec
catis est impossibilis. Deus autem nobis impossibi
lia non præcipit: ergo &c. Prob. maj. Satisfac
tio, ut inquit Catechismus Rom. num. 62., est
rei debitæ integra solutio; sed in casu nostro sa
tisfactio debet æquari offensæ; sed offensa Deo illa
ta est gravitatis infinitæ: ergo infinita quoque de
beret esse satisfactione, quod est impossibile. Præ
terea, servus, qui totum, quod habet, dominū est,
non potest pro aliquo debito recompensare; sed nos servi sumus Dei, & quidquid boni habe
mus, ab ipso habemus: non ergo possumus no
stris bonis operibus Deo offenso satisfacere. Ter
tio quidquid possimus boni operari, Deo debitum
est, jure creationis, redemptionis, sanctificationis,
& pro innumeris aliis beneficiis, unde Dominus ipse Lucæ XVII. 10. Cum feceritis, inquit, om
nia, quæ præcepta sunt vobis, dicite; servi in
utiles sumus; quol debuimus facere, fecimus.
Denique, peccatum actuale est gravius, quam o
riginali; sed homo non potest Deo satisfacere pro
peccato originali, ergo neque pro actuali.

581. Hisce objectionibus resp. S. Thomas in
Suppli. quest. 12. art. 1., & præmituit, non
posse hominem Deo satisfacere secundum æquali
tatem quantitatis, se solum secundum æqualita
tem proportionis: & hoc sicut sufficit, inquit,
ad rationem justitiae, ita sufficit ad rationem
satisfactionis.

582. Ad primam autem prob. dicit, quol sic
ut offensa habuit quandam infinitatem ex in
finite divinae majestatis, ita etiam satisfactione
accipit quandam infinitatem ex infinite divi
nae misericordie, prout est gratia informata,
per quam acceptum redditur, quod homo reddere
potest. Ulteriorum cum eodem Angelico obser
vandum est, satisfactione, quæ ab homine justi
ficato præstatur, addi virtutem meriti Christi,
quol quoddammodo infinitum fuit.

583. Ad secundam dicit, quol homo, qui ad
inc-

imagineum Dei factus est, aliquid libertatis participat, inquantum est dominus suorum actuum per liberum arbitrium; & ideo ex hoc, quod per liberum arbitrium agit, Deo satisfacere potest.

584. Tertiam objectionem solvit Angelicus, observando, quod quamvis posse suum homo Deo debeat, non tamen ab eo exigitur de necessitate salutis, ut totum, quod possit, faciat; quia hoc est ei impossibile secundum statum praesentis vitae, ut totum posse suum in aliquid unum expendat; cum oporteat, eum circa multa esse sollicitum: sed est quedam mensura homini adhibita, quae ab eo requiritur, scilicet impletio mandatorum Dei: & super ea potest aliquid regare, ut satisfaciat.

585. Postremam difficultatem sic diluit: *Origine peccatum, etsi minus habeat de ratione peccati, quam actuale; tamen est gravius malum, quia est ipsius humanae naturae infectio: & ideo per unius hominis puri satisfactionem expiari non potuit, sicut actuale.*

PROPOSITIO II.

*Ministri Sacramenti pœnitentiae possunt,
& debent pœnas satisfactorias
pœnitentibus imponere.*

586. Ita Sacros. Trid. Synodus cap. 8. Sess. XIV. cuius verba licet aliquanto prolixiora, non pigebit audire: *Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum spiritus, & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutares, & convenientes satisfactiones injungere, ne, si forte peccatis conniverant, & indulgentius cum peccatoribus agant, levissima quedam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficientur (a).* Habeant autem præ oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteriorum peccatorum vindictam, & castigationem; nam claves Sacerdotibus non ad solendum duntaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent; nec propterea existimarunt, Sacramentum pœnitentiae esse forum iræ, vel pœnarum; & sicut nemo unquam Catholicus sensit, ex hujusmodi nostris satisfactionibus vim meriti, & satisfactionis D. N. J. C. vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui; quod dum Novatores intelligere nolunt, ita optimam pœnitentiam nosam vitam esse docent; ut omnem satisfactionis vim, & usum tollant. Et can. 15. Si quis dixerit, claves Ecclesiæ esse datas tantum ad

solvendum, non etiam ad ligandum, & propter rea Sacerdotes, dum imponunt pœnas confitentibus, agere contra finem clavum, & contra institutionem Christi; & fictionem esse, quod virtute clavum, sublata pœna æterna, pœna temporalis plerumque exsolvenda remaneat, anathema sit.

587. Neque vero hæc de novo fuere Tridenti decreta; sed potius quæ antiquitus in usu jam erant, renovata. Nam Innocentius I. in epist. ad Decentum cap. 7. ait: *De pondere cestimando delictorum, Sacerdotum est judicare..... ac tunctum dimitti (pœnitentem), cum viderit congruam satisfactionem.* Leo Magnus epist. CVIII., alias 93. *Amediator, inquit, Dei, & hominum homo Christus Jesus hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & confitentibus actionem pœnitentiacē darent, & eos lem salubri satisfactione purgatos ad communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent.* Imprimis autem legendus est S. Cyprianus in Lib. De lapsis, ubi multa habet de operibus satisfactoriis in lapsorum reconciliatione imponendis.

588. S. Thomas IV. Cont. Gen. cap. 72. istud nostræ fidei dogma hoc ratiocinio demonstrat: *Quandoque per contritionem amota culpa, & reatu pœnæ æternæ soluto, remanet obligatio ad aliquam pœnam temporalem, ut iustitia Dei salvetur..... Cum autem subire pœnam pro culpa, judicium quodlam reqtirat, oportet, quod pœnitens, qui se Christo sanandum commisit, Christi judicium in taxatione pœnæ expectet; quod quilem per suos ministros exhibet Christus, sicut & cetera Sacraenta. Nullus autem potest judicare de culpis, quas ignorat: necessarium igitur fuit, confessionem institui, quasi secundam partem hujusmodi Sacramenti, ut culpa pœnitentis innotescat Christi ministro &c.*

589. Ob. primo. Apostolus ad Eph. IV. 28. scribit: *Qui furabatur, jam non furetur: nihil ergo aliud a peccatore exigit, quam ut a peccatis abstineat; unde ita illum locum commentatur Theophilactus: Punire namque est fori judicarii: dehortari a vitiis. Christi doctrinæ est. Hanc interpretationem Theophilactus hausit ex Magistro suo Chrysostomo, qui Hom. XXVIII. in 1. epist. ad Cor. ita explicat illa verba Apostoli. Si nos metipos dijudicaremus, non utique judicaremur: Non inquit, si puniamus, si supplicium de nobis sumamus, sed si dijudicaremus, hoc est, si nostra tantum voluerimus peccata cognoscere, si nos ipsos condemnare, liberaremur ab hujus, & futuri sæculi suppliciis.*

590. Resp., Apostoli verba explicanda esse, non quasi ad pœnitentiam sufficiat a peccatis abstine-

(a) Nunquam satis laudandus S. Carolus Borromæus canonies antiquæ colligit, quibus pro singulis peccatis certæ imponebantur pœnitentie, non ut eorum executio postliminio restitueretur, sed ut Confessarii il-

los præ oculis habentes normam inde sumerent pro operibus satisfactoriis injungendis. Hanc S. Caroli Instructionem Romanis typis edi curavit Gaspar. Card. Carpineus sub Pontificatu Innocentii X. 11.

re, sed quia hoc primum est, & principalius. Non enim, inquit Theophilactus, seipsum clarius explicans, satis est a peccato quiescere, sed contraria via est adeunda, diversum ab eo confiendum iter. Antea operabatur malum? Jam nunc operetur bonum &c. Unde manifestum liquet, a Theophilacto non aliam punitionem excludi, quam quæ in foto sæculari per leges infligitur. Chrysostomus autem de sola remissione culpi, & pœnae æternæ hic loquitur; non excludit autem alias pœnas temporales, quas alibi, nempe Hom. XLII. in Matth. eundem Pauli locum expeditus, magnifice predicit, inquiens: *Auli Paulum dicentem &c. Et quoniam modo, inquietus, a meipso rationem vivendi, & supplicium exigam? Largos lacrymarum effunde fluvios, laboribus, & vigiliis te ipsum afflige &c.*

591. Ob. secundo. In baptimate nulla opera satisfactoria imponuntur: cur ergo imponenda erunt in pœnitentia Sacramento?

592. Respondent Patres Tridentini, divinæ justitiae rationem exigere, ut aliter a Deo in gratiam recipiantur, qui unde baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter vero, qui semel &c. Vid. sup. num. 570. Quinquam ex veteribus monumentis constat, etiam Catechumenos adultos fuisse olim diatornis, & duris pœnitentiis ad baptismum dispositos, juxta illud S. Petri Act. 1. 58. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque sestrum,* hæc tamen pœnitentia, sicut & illa, quæ olim pro peccatis publicis exigebatur ante absolutionem, non erat ad tollendam pœnam post remissionem culpæ, ut modo sunt opera satisfactoria post absolutionem, sed erat dispositio ad obtinendum præcipuum Sacramentorum, baptismi, & pœnitentiae effectum, nempe ipsius culpæ remissionem.

593. Inst. primo. Apostolus Roman. V. 20. *Ubi,* inquit, abundavit delictum, superabundavit gratia; quod verum non esset, si gratia Dei simul cum culpa non remitteret & pœnam. *Præterea,* cap. VII. 1. nihil ergo damnationis, inquit, est ius, qui sunt in Christo Jesu; quales sunt ii, quibus culpa remissa est.

594. Resp. al. primum cum S. Thoma 3. P. quæst. 88. art. 2. ad 5., gratiam diei ab Apostolo superabundantem, quantum ad ipsam gratiae rationem; quia magis gratis beneficium remissionis magis peccatori conferitur. Quamvis quandoque abutur inter peccantes abutur lantius dolent, & sic abutur lantiorem habitum gratiae, & virtutum consequuntur, sicut patet in Magdalena. Alterum explicat Synodus Trid. Sess. V. de renatu Sacramento baptismatis, in quibus nihil odit Deus, ac priuilegium nihil est damnationis, iis nempe, qui vere conseptuli sunt cum Christo per baptismum in mortem.

595. Inst. secundo. Reinota causa removetur effectus: sed culpa est causa pœnarum: ergo remota culpa &c. Unde Tertullianus de bapt. cap. 5. Exempto, inquit, reatu eximitur pœna. Acce-

dit, quod remissa culpa, homo redit in amicitiam Dei; amicus autem non potest reposcere ab amico pœnam pro culpa, quam iam condonavit.

596. Resp. ad primum, remissa culpa removere pœnam æternam, posse tamen reuinare pœnas aliquas temporales, quod exemplis supra n. 565. allatis manifestum sit. Neque in iis, quæ a Dei voluntate pendent, licet uti philosophicis rationibus. Quinvis in rebus ipsis naturalibus quidam effectus sunt permanentes, etiam causa remota, qui nempe dependent quidem a causa ut stant, non dependent autem ab ea, ut conserventur. Dictum Tertulliani referendum est ad pœnam æternam, quæ utique eximitur, exemplo reatu culpi. Alterum eadem facilitate diluitur: neque enim pugnat cum divina misericordia, ut ab amicis reconciliatis Deus aliquas temporales pœnas reposcat, tum ut suæ justitiae aliqua ratione satisfit, tum etiam ut pœnitentes gravitatem culpæ cognoscant, atque humiliores & cautiiores reddantur.

597. Ob. ult. Nostra sententia de necessitate satisfactionis fidelium conscientias perpetuo torquebit; quilibet enim dubitabit, an Deo ad strictos justitiae apices satisfecerit; tum etiam an opera satisfactoria in statu gratiae præstiterit, quod Theologis post Sanctum Thomam oīnino necessarium esse docent, ut satisfactione pœnæ debitæ deleantur.

598. Resp. cum S. Thoma in Suppl. quæst. 14. art. 2. ad 2., hominem pro certo scire non posse, an Deo pro suis peccatis integre, & plene satisfecerit, & ideo dici Ecclesiast. V. 5: *De propitiatio peccato noli esse sine metu;* non tamen propterea esse conscientiam scrupulis, & auxietibus torquendam, sed retinendum esse illum pavorem, & timorem, quem sacra litteræ sepius commendant, & Trid. Synodus Sess. VI. cap. 9. inculcat, simul tamen uniuersam spem, & fiduciam in divina misericordia, quæ sufficit ad conscientiam pacandam. Vid. dicta Tom. VI. P. II. Dissert. II. cap. 4. Addit vero Angelicus, non exigi, ut propter hunc metum homo satisfactionem expletam iteret, si conscientiam peccati mortalis non habeat; quinvis enim pœnam non expiat per hujusmodi satisfactionem (factam sine gratia habituali), tamen non incurret reatum omissionis ex satisfactione neglecta.

Quæres primo, utrum unus possit pro alio satisfacere?

599. Respondet S. Thomas in Suppl. quæst. 15. art. 2., quo! pœna satisfactoria ad duo est ordinata, scilicet ad solutionem debiti, & ad melicinam pro peccato. In quantum ergo est ad melicinam sequentis peccati, sic satisfactio unius non proleget alteri; quia ex jejunio unius caro alterius non domatur, nec ex acerbis unius ulius bene agere consuevit, nisi secundum accidens, inquantum aliquis per bona opera potest alteri mereri augmentum gratiae, que efficacissimum remedium est ad vitandum peccatum. Sed hoc est per modum meriti, magis quam

quem per modum satisfactionis. Sed quantum ad solutionem debiti, unus potest pro altero satisficere, dummodo sit in charitate, ut opera ejus satisfactoria esse possint. Vid. Lib. III. cont. Gent. cap. 158.

400. Neque huic doctrinæ obstat propositio ab Alexandro VII. num. 15. damnata, quod pœnitens propria auctoritate potest sibi substituere alium, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat. Non inquam id obstat; propositio enim damnata respiciebat ipsam pœnitentiam a Confessario impositam, quam certe pœnitens debet per seipsum implevit; non autem opera satisfactoria generaliter sumpta. Immo ipse Angelicus ibid. ad 4. docet, quod si aliquis ad aliquam pœnam se obligasset, non prius a debito esset immunis, quam eam solvisset; quanto magis si a Confessario sit obligatus?

Quæres secundo an satisfactio præcedere debet absolutionem?

401. Resp. negative; quia Alexander VIII. has propositiones confixit: num. 16. Ordinem præmitiendi satisfactionem absolutioni induxit non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, & præscriptio, natura rei in quoddammodo dictante: 17. Per illam praxim mox absolvendi ordo pœnitentiae est inversus: 18. Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti pœnitentiae, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu. Guill. Estius in IV. Dist. XV. §. 15. etiam reprobatum fuisse dicit in Concilio Complutensi sub Sixto IV. hunc Petri de Osma articulum: Non esse absolvendos pœnitentes, nisi peracta prius pœnitentia eis injuncta. Has damnatas doctrinas revocabat illa Quesnelli propositio num. 77. Modus plenus sapientia, & lumine est dare animabus tempus portandi cum humilitate, & sentiendi statum peccati, petendi spiritum pœnitentiae, & contritionis, & incipendi al minus satisfacere justitiae Dei, antequam reconcilientur, a Clemente XI. justissime proscripta. Atque hodierna Ecclesiæ praxis gravi innititur rationi, ut nempe pœnitens opera satisfactoria præstare possit in statu gratiae, quo solum in statu meritoria esse possunt condonationis illarum pœnarum, quæ peccatis etiam remissis debentur.

402. Inificari quidem nolim, aliam fuisse Ecclesiæ praxim priscis illis temporibus, quibus publica vigebat pœnitentia; nonnisi enim decurso toto pœnitentiae stadio absolutio concedebatur. Omni autem caret fundamento, quod aliqui suspicati sunt, eos pœnitentes fuisse privata absolutione reconciliatos, antequam austerae illi disciplinæ subjicerentur. Potius dicere debemus, alios peccatores canonici pœnis minime obnoxios, fuisse statim absolutos, ut postea majori cum fructu opera satisfactoria exequenterunt, prout hodie in Ecclesia fieri solet. Propositum tamen satisfactionis præstandæ absolutionem præcedere debet.

B R E V I S A P P E N D I X

De pœnitentia publica.

403. Hactenus de arcana peccatorum confessione, quæ in aures Sacerdotis fit, & pro qua privata satisfactionis opera imponuntur. Nunc autem pauca addenda sunt de pœnitentia publica. Quam austera illa fuerit priscis Ecclesiæ temporibus, colligi potest ex iis Tertulliani verbis *De pœnit.* cap. 9.: „ Itaque exomologesis prosterendi, & humiliificandi hominis disciplina est, conversatio, nem injungens misericordiae illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum maceribus dejicere, illa quæ peccavit, tristi tractatione mutare: ceterum, fastum & potum pura non esse, non ventris scilicet, sed animaliæ causa; plerunque vero jejuniis preces a lere, ingemiscere, lacrymari, & inugire dies, noctesque ad Dominum Deum tuum, Presbyteris advolvi, & caris Dei ad geniculare, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ injungere.” Et quanvis aliqua possit esse in hujusmodi verbis exaggeratio, certum est tamen ex aliis ecclesiasticis monumentis, admodum severam olim fuisse graviorum criminum punitionem, cuius brevis hæc est Synopsis.

404. Quatuor communiter distinguebantur publicæ pœnitentiæ gradus, quorum prior vocabatur πρόσκλησις fletus, in quo pœnitentes sacco induiti, & cinere respersi, squallore obsiti extra Ecclesiam sub dio lacrymis, ac gemitibus misericordiam humillime implorabant. Alter dictus est ἀπόστασις audito, quia ejus ordinis pœnitentes admittebantur ad audiendum verbum Dei in vestibulo, seu Narthece Ecclesiæ una cum catechumenis, & ante oblationem cum eisdem pellebantur. Tertius erat ὑπόπτωσις prostratio, quia pœnitentes in inferiori Ecclesiæ parte prope fores prostrati frequentem manum impositionem, ac benedictionem ab Episcopo, & a Clero recipiebant. Quartus erat σύστασις, consistentiæ, seu aggregatio, quia pœnitentes aggregati jam erant cœtui fideliū quoad preces, & præsentiam divinis Mysteriis, nondum tamen eorumdem participes efficiebantur. Hæc constant ex Sancto Basilio, qui in Epist. canon. ad Amphilochium can. 22. Est, inquit, in quatuor annos iis, qui fornicati sunt, definita castigatio. Oportet autem primo excludi eos precibus, & flere ad januam Ecclesiæ; secundo excipi ad audiendum; tertio excipi ad pœnitentiam (quo nomine peculiariter appellabatur impositio manum); quarto in aggregacionem populi abstinentes ab oblatione (ad quam non admittebantur, nisi qui communicabant); deinde illis boni participationem permitti. Boni autem nomine designatur Eucharistia.

405. Quantum vero ad Clericos addenda sunt, quæ

quæ habet Sanctus Augustinus Epist. CLXXXV. n. 45., scilicet hoc fuisse „constitutum in Ecclesia, ne quisquam post alicujus criminis paenitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu inireat, quod, subdit, non desperatione indulgentiae, sed rigore disciplinae factum est... ne forsitan etiam detectis criminibus, spe honoris ecclesiastici animas intunescent superbe ageret paenitentiam.” Hujus tam severe disciplina extant monumenta, precipue in variis epistolis Sancti Gregorii Magni, qui ejusdem tenacissimus fuit. Atque hic erga Clericos rigor servatus fuisse creditur usque ad IX. saeculum; quamvis, ut Morinus probat Lib. IV. De penit. cap. 14., temperamenta quædam huic severitatí aliquando fuerint adhibita.

Quæres primo, a quo tempore usus publicæ paenitentiae in Ecclesia inveniuerit?

406. Resp., si de paenitentia publica quoad substantiam loquamur, eam esse Apostolis coevam; ut patet ex illo incestuoso Corinthio, quem Paulus tradidit satane, hoc est, publicæ paenitentie subjectis i. Corinth. V., & nonnisi post exactum in paenitentia aliquod tempus Ecclesiæ communioni restituit. Ejusdem publicæ paenitentie apertam mentionem invenimus apud Tertullianum (supra num. 405.), & apud nonnullos alios, qui ad eam significandam plerunque utebantur verbo ἐξομολόγεσθαι exomologesim facere, quo nomine intelligebant jejunia, inacerationes, aliasque corporis castigationes, quibus paenitentes cogebantur Deo, & Ecclesiæ satisfacere. At vero quantum ad durationem, & ad certos determinatos paenitentium gradus, hæc disciplina nonnisi post medium tertium sæculum in usu cœpit. Hujus initium aliqui repetunt ex epist. canonica S. Gregorii Thaumaturgi circa an. 265. Sed diligenter critici observarunt, ea, quæ de quatuor paenitentium stationibus in ipsa epist. leguntur, esse ex S. Basilio deprompta, eique epistolæ inserta. Quoniam ipse S. Basilus primus creditur, qui harum stationum expressam fecerit mentionem (a).

Quæres secundo, quan. lonam hæc publica paenitentia in desuetudinem abierit?

407. Resp. ex iis, quæ supra num. 535. dixi-

(a) Dolent cruditi, periisse illum librum *pænitentialem*, quem a seipso conscriptum menorat Sanctus Cyprianus epist. LII. ad Antonianum. Nonnulli tamen alii servati sunt. Unum Romanum valde antiquum adteinxit Ant. Augustinus ad suam *Epitomen iuris canonici*. Idem doctissimus Augustinus a multis mendis purgavit canones pænitentiales, qui habentur post *Decretum Gratiani* in editione Romana. Alios antiquos libros pænitentiales ediderunt Morinus in Append. ad *Tract. De penit.*, & Mirtens Tom. II. *De antiqu. Eccles. ritibus*. Duos etiam evulgavit solertissimus Mirtensis Tom. V. *Annot. Ital. medii. eti* Dissert. LXVIII. erutos ex Biblioth. Capituli Veronensis, & Monasterii Bobiensis.

(b) Innumerū sunt scriptores, qui hæc sacrae anti-

mus de facto Nectarii, communis fere nata est eruitorum opinio, in Ecclesia Constantinopolit. ac in pluribus aliis orientalibus, eo tempore abrogatam fuisse publicam confessionem, ac pænitentiam, sin minus omnino, saltem magna ex parte, scilicet quantum ad publicam occultorum criminum confessionem, quantum ad certum pænitendi tempus, ac quantum ad quatuor distinctas stationes flentium, aulitorum, prostratorum, & consistentium; ac pænitentiae disciplinam fuisse ad primum statum redactam; in quo, ut diximus, quædam severæ, & publicæ satisfactiones semper in uso fuerunt. Apud Latinos autem rigor publicæ pænitentie juxta statuta canonum diutius perduravit, ita ut etiam Sæc. XIV. quædam ejusdem vestigia in aliquibus Ecclesiis appareant.

408. Non tamen putandum est, publicam pænitentiam ita penitus exolevisse, ut in quibusdam casibus restituī non debeat. Synodus enim Trident. quævis Sess. XIV. cap. 5. definiuit, publicam peccatorum confessionem non esse divino precepto mandatam, immo nec satis consule humana aliqua lege præcipiendam, Sess. tamen XXIV. cap. 8. *De reformat.* ita statuit: „Apostolus monit, publice peccantes palam esse corripiendos. Quando igitur ab aliquo publice, & in multorum conspectu crimen commissum fuerit, unde alios scandalo offensos, commotosque fuisse non sit dubitandum, huic condignam pro modo culpæ pænitentiam publice injungi oportet &c. (b)“.

C A P U T X.

De Indulgentiis.

ARTICULUS I.

Proponitur, & defenditur Ecclesiæ dogma.

409. *Indulgencie* nomen non in sensu grammaticalic hic sumitur, scilicet pro lenitate, ac facilitate animi, qua quis aliquid impune fieri indulget, atque permittit, & plerunque sumitur in malam partem (c); sed pro remissione pænæ iuste alicui debite: quo sensu etiam ab Ecclesiis ad-

quitatis monumenta suis lucubrationibus illustrarunt. Tyrannum utilitati admodum inservient, quæ viri doctissimi, Nat. Alexander in sæc. IV. Dissert. VI., & seq., Jo: Morinus in Commentar. Histor. *De Sacram. pænitent. Lib. IV. & seq.*, Chardon *Storia de' Sacram. pænitent.* Tom. II. copiose disseruerunt, præter Sirmondum in *Hist. penit. publice*, Petitum in notis ad *Pænitentiarium Theodorei*, Petavium, Albaspinum, Mertenium, Thomasinum, Witassium, Tournelium &c. &c.

(c) Ut a Quintiliano Lib. I. Institut. dicente: *Mollis illa educatio, quam nos indulgentiam vocamus, nervos omnes mentis, & corporis frangit.* Et Tullius Lib. XII. epist. ad Arcuidium ait, *filium patris indulgentia depravari.* Plura inveniri poterunt apud Card. Bellarminum Lib. I. *De Indulgentiis* cap. 1., ubi etiam

doptatum fuit hoc nomen *indulgentiae* ad significandam remissionem tuin pœnitentiæ canonice in foro Ecclesiæ, tum etiam pœnae temporalis, quam Deus juste a peccatoribus exigit, & cuius relata facultatem Ecclesiæ dedit potestate clavium. Hæc autem *indulgentia* fuit ab antiquis designata variis nonuinibus pacis, remissionis, donacionis, seu condonationis. Ipsum tamen *indulgentiae* vocabulum invenitur apud S. Pacianum Epist. 3. contra Novatianos, & adhuc antiquitus temporibus S. Cypriani; & modo commune factum est, ut hæc pœnarum remissio non alio, quam *indulgentiae* nomine appelletur. Sed hæc obiter de nomine; nunc de re ipsa.

410. Porro variæ circumferuntur *indulgentiae* definitiones; sed hæc nobis placet tradita ab Eusebio Amort Canonico Lateran. in copiosissimo suo Tract. *De indulgentiis* Clementi XII. dicato, ac Romæ probato, quod sit *Remissio pœnae alluc post absolutionem Sacramentalem peccatis debitiæ, in foro interno coram Deo valida, facta per applicationem thesauri Ecclesiæ a Superiori legitimo*. Primo enim supponitur, quod supra cap. IX. probatum est, remissa culpa, & pœna aeterna per sacerdotalem absolutionem, adhuc superesse pœnas temporales congrua satisfactione persolvendas; *indulgentia ergo est harum temporalium pœnarum remissio*. Secundo additur, hanc remissionem concedi post absolutionem Sacramentalem, neque enim per indulgentias remittitur culpa, quæ per Sacramentum pœnitentiæ jam deleta supponit-

tur. Tertio dicitur illa remissio in foro interno coram Deo valida, ad excludendam falsam hereticorum interpretationem, quod Ecclesia non possit condonare nisi illas *Canonicas pœnitentias*, quæ in foro externo ab ipsa sunt constitutæ. Quartto subditur, hanc remissionem fieri per applicationem thesauri Ecclesiæ, scilicet meritorum Christi, & Sanctorum, ut proinde indulgentia importet debitam Divinæ justitiae satisfactionem applicatione hujus thesauri. *Demum* requiritur legitima superioris auctoritas, quæ non residet, nisi apud summos Pontifices, & apud Episcopos in suis Diæcesibus. Vix dici potest, quantum Heterodoxi contra hoc tam proficuum Ecclesiæ dogma deblarent (*a*). Contra eos sit

PROPOSITIO .

Est in Ecclesia potestas concedendi pœnitentibus indulgentias ad remissionem pœnae peccatis debitiæ, etiam coram Deo; ejusque potestatis usus fidelibus est admodum salutaris.

411. Ita contra Novatores definitum Concilium Trid. Sess. XXV. in Decreto de indulgentiis his verbis: „*Cum potestas conferendi indulgentias a Christo Ecclesiæ concessa sit, atque hujusmodi potestate divinitus sibi tradita antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, sacrosanta Synodus nodus indulgentiarum usum Christiano populo maxime salutarem, & sacr. Conciliorum auctoritatem*“

„*ri-*

eos enumerat, qui ejus ætate ex cœtu Catholicorum hanc amplissimam materiam tractaverant. Multi alii postea accesserunt, non facile numerandi, quorum tamen aliqui caute legendi sunt; dum enim abusus olim inventos, & qui non omni ex parte eradicari potuerunt, plus aequo exaggerant, dannatos ab Ecclesia errores insinuare possunt. Inter alios vitandum indico libellum gallionum *Traité théologique, dogmatique, & critique des indulgences, & jubilés de l'Eglise Catholique*, decreto Congr. Ind. 22. Febr. 1755. prohibitum, quem tamen miramur, fuisse italico sermone Pistorii an. 1783. impressum, ac postea Tom. XI. *Collectionis Opus. iterum evulgatum*. Multo autem magis mirandum, atque intime dolendum, hunc librum ab Apostolica Petri Sede dannatum, fuisse in Synodo Pistoriensi ann. 1786. Sess. V. §. XVI. pro Cleri instructione circa Indulgentias propositionum.

(a) Ut omittamus Waldensium, Wiclefi, Hussitarum, aliorunque errores, quos post Card. Bellarminum recenseret P. Theodorus a Spiritu sancto Carmelita ex calceatus in accurato Tractat. *Dogmat. morali de Indulgentiis* Roma editio 1743. Dissert. proœm. §. 6.: & adhuc copiosius P. Eusebius Amort in sua *Notitia Histor. Dogmat. polem.*, ac *critica de Indulg.* P. II. sect. 3., incipimus a Lutherò, qui suæ impie defectionis ab Ecclesia Catholica initium sumpsit ab impugnandis Indulgentiis. Anno enim 1517. incepit contra abusum Quæstorum, & improbas Indulgentiarum nundinationes declinare; sed postea dogmata ipsum aperte impugnavit, contendens: *Papam nec velle, nec posse ultas penas remittere præter eas, quas arbitrio vel suo, vel cano-*

*num impasuit: & thesauros Ecclesiæ non esse merita Christi, & Sanctorum. Sed vaferimus hæresiarchæ, suaque omnia iudicio Ecclesiæ Romanæ subjicerem protestabatur; immo Leoni X. Pontifici maximo ita scribebat: *Beatissime Pater, prostratum me pedibus tuis Beatitudinis offero cum omnibus, que sum, & habeo. Vivifica, occide; voca, revoca; approba, reproba, ut placuerit: vocem tuam vocem Christi in te presidentis, & loquentis agnoscam. Si mortem merui, mortem non recusabo. Summus Pontifex Leo X. maxima clementia intens nihil eorum omissit, quibus posset hominem errantem in viam veritatis reducere; sed cum ejusdem pertinaciam in errore plurimi experimentis coopteram habuisset, celebrem Bullam emisi, quæ incipit Exurge Domine 15. Junii an. 1520., qua 41. Lutheri propositionses, ut hereticas, vel scandalosas, vel piauarium offensivas, vel falsas, vel simplicium seductivas, prævio S. R. E. Cardinalium, necnon peritissimorum Theologorum, & in jure Pontificio Doctorum examine respective damnavit.**

Eodem fere tempore indulgentias impugnare apud Helvetios aggressus est Ulricus Zwinglius. Et postea prava utriusque vestigia sequens erupit in Gallia Jo. Calvinus Lib. III. Instit. cap. 4. §. 38. vocans Indulgentias *Sanguinis Christi profanationem, satanæque ludibrium*; & cap. 5. §. 2. *questnos nundinationes de animalium salute*. Hos coriphæos sequuntur magno sensu heterodoxi; & quod stupendum est, cum ipsi omneam pœnitentiam explodant, Ecclesie irascuntur, quod per indulgentias ejusdem pœnitentiæ partes connotent.

, ritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet, & præcipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. Id ipsum fuerat in Concilio Constantin. definitum, damnata impia illa Jo. Wiclefi propositione: *Fatuum est credere indulgentiis Papæ, & Episcoporum.* Unde postea Martinus V. in sua Bulla eos, qui de hæresi suspecti essent, interrogari jussit, an credant, quod *Papa omnibus Christianis vere contritis, & confessis ex causa pia, & justa possit concedere indulgentias in remissionem peccatorum?* Etiam Leo X. in sua Bulla *Exurge Domine anno 1520.* nonnullos Lutheri errores circa indulgentias apostolica censura notavit, ut mox diximus.

412. Prima hujus sanctissimæ nostræ religionis dogmatis pars prob. primo ex potestate clavium Petro, ceterisque Apostolis concessa Matth. XXI. & XVII., item Jo. XX. Cum enim Christus Ecclesiæ dederit potestatem ligandi pœnitentes, iis opera satisfactoria imponendo, ita etiam eidein Ecclesiæ contulit potestatem solvendi, hoc est impo-sita, vel imponenda opera satisfactoria justis de causis relaxandi (a).

415. Prob. secundo. Illa potestas, qua perpetuo Ecclesia usa est, nonnisi divinitus illi tradita esse potuit; at vero Ecclesia hac potestate relaxauit pœnas peccatis debitas perpetuo usa est, quod his monumentis ostenditur. Primo Apostolus, qui epist. 2. ad Corinth. V. infelicem illum talis fornicationis rem, *qualis nec inter gentes auditur,* tradiderat satanæ in *interitum carnis*, ut nempe corpore vexaretur a dæmonie; postea in altera epist. cap. II. ipsum consolandum esse præcipit, ne forte abundantiori tristitia absorberetur, ac subdit: *Cui autem aliquid donasti (sen potius donatis κεριτούς), & ego; nam & ego quod donavi; si quid donavi, propter vos in persona Christi.* Quorū verborum non aliud esse potest sensus, quam Paulum commiseratione motum, tempus pœnitentiarum, vel si placet, separationis ab Ecclesia, quam tanti criminis reus merebatur, per *indulgentiam* abbreviassse, ne abundantiori tristitia absorberetur. Ita hunc locum intellexerunt Chrysostomus, Theophilactus, Theodoreus, & Ecumenius; ex latinis autem Sanctus Pacianus Barcinonensis Episcopus epist. 5., & Sanctus Ambrosius *De pœnit.* cap. 6. & ult.

414. Neque obest, quod quidam observant, hic non agi de pœnitentia, qua per *indulgentiam* relaxatur, sed de excommunicatione, qua infelix ille Corinthinus fuerat ab Ecclesia pulsus, & satanæ traditus, postea Ecclesiæ restitutus. Non inquam id obest; hoc enim etiam dato, vera Apostoli in-

dulgentia fuit, quod citius ad silegium consocium revocaretur, quam grande illius crimen mereretur. Deinde Chrysostomus aperte illum locum de pœnitentia incestuoso illi imposita intellexit; Chrysostomum autem multi alii, tam Graeci, quam Latini Patres securi sunt; quod ad nostri dogmatis probationem sufficit.

415. Præterea nein ignorat antiquam illam consuetudinem, ut lapsi, cuin nondum statutum pœnitentiae tempus absolvissent, ad Martyres in carceribus detentos confugerent, quorum intercessione condonationem reliqui temporis pœnitentiae impetrabant. Hanc consuetudinem laudabat Tertullianus, quando adhuc orthodoxus erat, in Lib. *Ad martyres* cap. 1., culpabil autem Montanista jam factus in Lib. *De pulicitia* cap. ult., quasi indulgentiarum usus esset ecclesiasticae disciplina relaxatio. De hoc veteris Ecclesiæ more aliqua leguntur, apud Eusebium Lib. V. *Hist. Eccl.* cap. 1., ubi agit de Martyribus Alexandrinis. Sed præ omnibus audiendus S. Cyprianus, qui hanc erga lapsos misericordiam approbat quidem, sed iniunium ejusdem abusum reprehendebat. Plura habet in Epist. XI. edit. Pamelii ita Martyres alloquens: „Oro vos, quibus possum precibus, ut E-„ vangelii memores, & considerantes, quæ, & „qualia in præteritum antecessores vestri Marty-„ res conesserint, quam solliciti in omnibus fue-„ rint, vos quoque sollicite, & caute petentium „desideria ponderetis, utpote amici Domini, & „cum illo postmodum judicaturi, inspicatis & „actum, & opera, & merita singulorum, ipso-„ rum quoque delictorum genera, & qualitates „cogitetis, ne si quid abrupte, & indigne vel a „vobis proinssum, vel a vobis factum fuerit, a-„ pud Gentiles quoque ipos Ecclesia nostra eru-„ bescere incipiatur.“ Atque ita prosequitur. morum inventum, ut qui in carceribus pro Christi fide ad martyrium destinati erant, pro lapsis misericordiam, & pacem peterent, minime condenantes, moderationem tamen, & circumspectionem adhiberi cupiens, ne nimia indulgentia rigor disciplinae solveretur. Cypriani misericordiam, justo rigore temperatam, approbavit Clerus Romanus in Epist. ad Cyprianum.

416. Postea vero cessante persecutione lapsorum causa accuratori examini subjecta fuit; habito Episcoporum Concilio, in quo, ut inquit ipse Cyprianus Epist. LII. ad Antonianum, *Scripturis diu ex utraque parte prolatis temperamentum salubri moderatione libratum fuit, ut nec in totum spes communicationis, & pacis lapsis denegaretur nec tamen rursus censura evangelicas solveretur, ut ad communionem temere prosilirent.* Addit insuper, Romanus super hac re ser- plum

(a) Ad hæc non videntur attendisse pauci quidam Theologi, qui ex sacris litteris potestatem concedendi indulgentias erui non posse existimant. Alphonsus

de Castro Lib. VIII. *adv. heret.* incante id scriptis, nec propterea indulgentiarum dogma negavit, ut quibusdam visum est.

ptum fuisse ad Cornelium Papam, qui & ipse cum plurimis Coepiscopis habito Concilio, in eamdem sententiam pari gravitate, & salubri moderatione consensit. Ac concludit, talem moderationem fuisse constitutam, unde non tantum indulgentiam, sed & coronam lapsus acciperet. Quis hic non videat illum indulgentiarum usum, qui postea in Ecclesia perpetuus fuit?

417. Sequentibus enim temporibus eadem disciplina servata est. Nam in Concilio Nicæno statutum fuit can. 11., ut de iis, qui ferventiores fuerint in pœnitentia peragenda, liceat Episcopo aliquid humanius cogitare; nempe aliquid de consueto rigore relaxando. Idemque statutum fuerat can. 4. in Concilio Aucyrano, paulo ante Nicænum celebrato, scilicet anno 514. ubi dicitur: „E,, piscopum hanc habere licentiam oportet ut „humanius agens, secundum vitæ modum tem- „pus alicui pœnitentiæ breve, aut etiam proli- „xius, quod correctioni necessarium videri, ad- „dat“. Idemque postea servatum fuit in plurimi- bus Conciliis sequentibus, usque ad sœc. XI. & XII., in quibus multo major indulgentiarum co- pia iis concessa fuit, qui in bello contra insidieles sacrae militiæ nomen darent; scilicet ab Urbano II. in Concilio Claromontano an. 1095., a Calixto II. in Concilio Later. I. anno 1123., ab Euge- nio III. an. 1144., & ab Innocentio III. in Conci- lio Lateran. IV. anno 1215., nempe consideratis expensis, laboribus, longis itineribus, periculis, creditum est, posse, ac debere copiosius indulgen- tiarum beneficium pro causa tam justa, & pia cru- cesignatis liberaliter concedi. Concessæ autem po- stea fuere aliis de causis non tam gravibus, sed tamen piis, nimirum iis, qui pro ædificatione al- liujus templi, pro sternendis publicis viis, pro pontibus construendis, aliisque similibus operibus certain pecunia suminam obtulissent (a).

418. Ex his paucis primum est colligere, potestatem conferendi indulgentias semper in Ecclesia Christi viguisse, ita ut nulla ipsius origo inventari possit, nisi Apostolica; cum ab opposito facile nos possimus illos nominare, qui diversis tempo-

(a) Bene notavit S. Thoinas in *Supplenti.* quæst. 25.
art. 3., quod temporalia ad spiritualia ordinantur, quia
proprie spiritualia debemus uti temporalibus. Et ideo
pro temporalibus simpliciter non potest fieri indulgen-
tia, sed pro temporalibus ordinatis ad spiritualia, sic
ut est repressio inimicorum Ecclesie, qui pacem Ec-
clesie perturbant; sicut constructio Ecclesiarum, &
ponitium, & aliarum eleemosynarum largitio.

(b) Mart. Kemnitius in IV. P. Exam. Conc. Trid. fatetur originem indulgentiarum non satis ex historia colligi posse. Debuisset ex hoc ipso ab Apostolis ejusdem initium repetere.

(c) Ibi S. Doctor eos confutat, indulgentias non valere ad absolvendum a reatu poenae quam quis in Purgatorio secundum iudicium Dei meretur; sed valere ad absolvendum ab obligatione, qua Sacerdos obligavit penitentem ad poenam aliquam, vel ad quam

ribus contra indulgentias insurrexerunt, (b) usque ad Patrum, avoremque nostrorum ætatem, in qua Novatores omnem inoverunt lapidem, ut hoc saluberrimum culparum nostrarum remedium de medio tollerent. Sed qui Novatores? Illi fortasse, qui rigidæ zelatores cuperant antiquos pœnitentiales canones restitutos? Absit. Ii ipsi, qui contra jejunia, carnis macerationes, aliaque opera laboriosa declinare non cessant; qui satisfactionem negant esse pœnitentiæ partem; qui omnem pœnam temporalem una cum culpa a Deo remitti commiscentur; qui denique generalissimam indulgentiam omnibus pœnitentibus sine ulla distinctione falso promittunt. Quis tantam suis ipsorum principiis repugnantiam suspicatus unquam fuisse? Sed id $\ddot{\alpha}\ddot{\epsilon} \tau\pi\pi\ddot{\rho}\delta\omega$. Nunc iterum ad dogma Ecclesiæ.

419. Prob. itaque altera proposit. pars, scilicet valere indulgentias etiam ad minuendas pœnas peccatis nostris debitas coram Deo. Ut enim sapienter S. Thomas advertit in *Supplm.* quæst. 25. art. 1., „Christus Dominus expresse promisit Petro, Matth. XVI., ut quod in terra remitteret, in cœlo remitteretur. Unde remissio, quæ fit quantum ad forum Ecclesiæ, valet etiam quantum ad forum Dei. Et præterea Ecclesia humani modi indulgentias faciens, magis damnificaret, quam adjuvaret, quia remitteret ad graviores pœnas, scilicet Purgatorii, absolvendo a pœnitentiis injungetis. Et ideo dicendum, quod valet & quantum ad forum Ecclesiæ, & quantum ad judicium Dei ad remissionem pœnæ residuae post contritionem, & confessionem; & absolutionem, sive sit injuncta, sive non (c)“. Hæc ratio magis confirmatur ex definitio Concilii Trident. supra allata, quod *indulgentiarum usus Christiano populo sit maxime salutaris.*

420. *Accedit exemplum Apostoli*, qui ut supra num. 415. ostendimus, incestuoso Corinthio indulgentiam concessit in persona Christi, qui ut idem Apostolus inquit Hebr. IX. 11., est *Pontifex futurorum bonorum*; unde intelligimus, eam indulgentiam valuisse ad relaxandam pœnitentiam, non solum hujus sæculi, sed etiam futuri, hoc est etiam

etiam obligatur ex canonum statutis. Hanc ab Angelico confutatam opinionem suscitarunt moderni aliqui sa- erorum Ecclesiae usum intemperantes censores, ut an- tor supra memoratus proscripti Tractatus De indul- gentiis pag. n. 61. seq.; quem ut magistrum secura memorata superius Pistoriensis Synodus falso, & erro- nee definitivit, *indulgentia in sua praecisa notione non esse aliud, quam remissionem partis poenitentie a ca- nonibus statute.* Ut autem notat Bellarminus Lib. I. *De Indulg.* cap. 7., hæc eadem fuit opinio Lutheri, Cal- vini, aliorumque Sectariorum, negantium, indulgen- tiis tolli reatum coram Deo. A Leone X. inter alios Lutheri articulos ille damnatus fuit, qui dicebat: *In- indulgentia his, qui ceraciter eas consequuntur, non va- lent ad remissionem pœnae pro peccatis actualibus de- bite apud iustitiam divinam.*

tiā coram Deo. Atque hæc Apostoli verba ita intellexerunt inter alios S. Pacianus in Epist. 5., & S. Ambrosius Lib. I. *De pœnit. cap. 6.*, ut jam monuimus.

421. Postremo, ut recte ratiocinatur Estius in IV. Dist. XX. §. 5., certum hujus rei argumentum sumitur ex consuetudine, quæ nunc per totam Ecclesiam servatur. Non enim hodie per indulgentias aliquid minuitur de pœnitentia per Sacerdotem injuncta, quemadmodum olim fiebat, sed de pœnitentia, quæ secundum anti quos canones, & exactum disciplinæ rigorem injungi deberet Cum igitur hoc pacto per indulgentias nihil tollatur de pœna præsentis sc̄culi, consequens est, an omniū mānes eas esse, ut hæretici calumniantur, aut utiles esse ad evadendas Purgatorii pœnas &c. Atque ex his apparet, jure fuisse a Synodo Trid. anathemate eos damnatos, qui Ecclesiæ potestatem concedendi indulgentias eripere volebant, quemadmodum & eos, qui easdem indulgentias inutiles esse asserunt. Vid. supra n. 411.

422. Ob. primo. Deus Deuter. XXV. 2. *Pro mensura peccati, inquit, erit & plagarum modulus, nulla reicta Synagogæ indulgenti facultate.* Cum ergo, ut supra probavimus num. 565. remissa culpa, & pœna æterna, Dens temporales pœnas a peccatoribus exigat, nulla erit in Ecclesia potestas easdem pœnas minuendi, aut remittendi. Id luculentè ostendit exemplum Davidis, qui nullis corporis afflictionibus, nullisque precibus pœnæ a Deo infictæ mortis filii remissionem impetrare potuit.

423. Resp., multo ampliorem potestatem suisse Apostolis, eorumque successoribus a Jesu Christo concessam, quam habuerint veteris Synagogæ Sacerdotes. Etenim sine ulla restrictione eis dixit Matth. XVIII. 18. *Quæcumque solveritis, &c., & Jo. XX. 25. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Præterea, ut docet S. Thomas in *Supplm.* q̄st. 25. art. 1. ad 2., ille, qui indulgentias suscipit, non absolvitur, simpliciter loquendo, a debito pœnae, sed datur ei, unde debitum solvat; scilicet ex thesauro Ecclesiæ, de quo postea. Est etiam observandum, per indulgentias nos non liberari a quibusdam pœnis extraordinariis, cuiusmodi fuit mors filii David, quam Deus multis ejusdem Davidis precibus, jejuniis, aliisque pœnitentiis inexorabilis relaxare noluit, sed solum a pœniis ordinariis, quas pro nostris culpis vel hic, vel in Purgatorio solvere debereamus.

(a) Etiam referri meretur alia ejusdem Angelici doctrina art. 2. ad 1., ubi agens de vi clavium inquit: *Clavis est duplex; scilicet ordinis, & jurisdictionis. Clavis ordinis Sacramentale quoddam est; & quia Sacramentorum effectus non sunt determinati ab homine, sed a Deo, ideo non potest taxare Sacerdos, quantum per clavem ordinis in foro confessionis de pena debita dimittatur; sed tantum dimittitur, quantum Deus or-*

424. Inst. primo. Potestas collata Ecclesiæ ligandi, vel solvendi exerceri non potest, nisi per Sacra menta. Nam solus Christus potestate excellentiæ potuit gratiam Sacramentalē sine Sacramentis conferre: indulgentiæ autem conceduntur extra Sacramentum pœnitentiæ; & loquaciter clavum potestas Ecclesiæ data, non potest ad indulgentias extendi. Sane, nobis ipsis fatentibus, hoc solvendi potestas, quamvis amplissima, non se extendit ad pœnas æternas: ergo neque ad alias temporarias.

425. Resp., majorem esse veram de potestate remittendi culpam, & pœnam æternam, quæ non nisi per Sacramentum pœnitentiæ exerceri potest. Sed quemadmodum potestatem amplissimam Ecclesia habet ligandi per excommunicationem, aliasque censuras, tum etiam per impositionem pœnitentiarium, quæ potestas exercetur extra Sacramentum, ita quoque potestatem recepit, easdem canonicas pœnas, ac pœnitentiias relaxandi: eoque magis, quia, ut loquitur Angelicus mox laud. faciens indulgentias pœnam pro eo, quam debuit, solvit de bonis Ecclesiæ communib⁹. Pœnæ autem æternæ, jam in absolutione Sacramentali remisæ sunt; nec indulgentiæ conceduntur, nisi contrit⁹.

426. Inst. secundo. Potestas clavum ministris Ecclesiæ non est tradita in destructionem, sed in ædificationem; at vero indulgentiarum usus tollit satisfactionem, quæ ad nostram utilitatem, & ad remedium instituta est: ergo &c.

427. Respondet Angelicus ibid. ad 4., „quod maius remedium præbetur contra peccata vitanda ex gratia, quam ex assuetudine nostrorum operum. Et quia ex affectu, quem accipiens indulgentiam concipit ad causam, pro qua indulgentia datur, ad gratiam disponitur; ideo etiam per indulgentias remedium ad peccata vitanda datur: & ideo non est in destructionem indulgentias dare, nisi inordinate dentur. Tamen consulendum est eis, qui indulgentias consequuntur, ne propter hoc ab operibus pœnitentiæ conjunctis abstineant, ut etiam ex his remedium consequantur, quamvis a debito pœnae essent immunes; & præcipue quia quarloque sunt plurimi debitores, quam credant (a).“

428. Inst. tertio. Posita, quam nos credimus, indulgentiarum virtute, facillima, & promptissima eset magnis etiam peccatoribus æternæ felicitatis consecutio, contra id, quod sacrae litteræ nobis st̄pius inculeant, unde sequitur virtutis pœnitentiæ enervatio, ac pœnæ abolitio.

429. dinavit. Sed clavis jurisdictionis non est quid Sacramentale, & effectus ejus arbitrio hominis subiect⁹; & huiusmodi clavis effectus est remissio, quæ est per indulgentias, cum non pertineat ad dispensationem Sacramentorum tali⁹ remissio, sed ad dispensationem lororum communium Ecclesiæ. Et ideo etiam Legati nos Sacerdotes indulgentias facere possunt.

429. Respondet S. Thomas art. 2. ad 2. laud. quæst. 25.; quod quamvis hujusmodi indulgentiae multum valeant vel remissionem penæ, tamen alia opera satisfactionis sunt magis meritoria respectu præmii essentialis; quod in infinitum melius est, quam dinitio penæ temporalis (a). Ulterius sacra Trid. Synodus in decreto supra laud. postquam eos damnasset, qui indulgentias aut innutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant, ita subdit: *In his tamen concedendis moderationem juxta veterem, & probatam in Ecclesia consuetudinem a liberis cupit, ne nimia facilitate ecclesiastica disciplina enervetur. Quod ipsum provide cautum fuerat ab Innocentio III. in Concilio Lateran. IV. Can. 62.*

450. Ob. secundo. Hæc de indulgentiis potestas, quæ Ecclesiæ a Christo tradita creditur, innumerisabusibus latissimam portam aperuit. Nam primo aliquæ occurruunt indulgentiæ, quibus conceditur absolutio a pena, & a culpa. Secundo non paucæ enumerantur indulgentiæ concessæ levissimis de causis, quas propterea Gerson in Opus. *De absolut. Sacrament. fatuas, & superstitiones appellabat.* Tertio quædam reperiuntur indulgentiæ copiosissimæ pro levissimis, ac brevissimis pietatis operibus, ex. gr. pro recitatione aliquot precum, vel pro exiguis eleemosynis (b).

451. Resp., recensitos abusus, si etiam veri essent (partim enim falsi sunt, partim admodum exaggerati) ne minimum quidem veritate nostri dogmati labefactare posse, quæ non istis abusibus, sed firmissimis verbis Dei, & scripti & traditi fundamentis, ac perpetuæ Ecclesiæ praxi inuititur, ut

supra ostensum est. Sed breviter expendamus singula.

452. Ad primum respondet Benedictus XIV. Lib. XIII. *De Synodo cap. 18. n. 7., hujusmodi formularum tribui præteriorum sæculorum Quæstoribus, quos licet affirmare veros fuisse auctores temporum, quas Ecclesia propter indulgentiarum causam petpessa est.* Clemens V. Pontifex in *Clement. 2. de penit. & remiss. loco*, quens de hujusmodi Quæstoribus, deque publicationibus indulgentiarum, quæ per ipsos fiebant, eos dicit solitos fuisse hac formula uti, a pena, & a culpa, ut eorum verbis utatur, quo satis ostendit Pontifex, incongruum omnino esse hujusmodi modum Et revera Card. Cusanus Apost. Sedis per Germaniam Legatus fidenter asseruit, Apost. Sedem nunquam consuevit indulgentias impetrari hac adhibita phrasi ... Non ignoramus, aliquos extare Theologos contendentes, per indulgentias tolli posse peccata venialia, etiam quoad culpam; at simul novimus, valde dubiam esse hujusmodi sententiam, eamque minime cohædere sanioribus Theologiæ principiis Si quæ autem reperiantur indulgentiæ, in quibus remissio quartæ, exempli gratia, vel septimæ partis peccatorum venialium concedi dicatur, accipiendo id est de remissione temporalis penæ, quam quis propter eum criminum numerum promeritus fuerit, non ante tamen obtinenda, quanu post obtentam remissionem culpæ iis modis, atque rationibus, quibus juxta Christi Domini præscriptum a peccatorum reatibus expiamur". Hactenus

(a) Attendenda non est laxa quonundam Moralistarum doctrina, qui salutarem indulgentiarum usum plus æquo extenderunt, & predicarunt, non sine magno detrimento virtutis penitentiæ, necon severe illius disciplinæ, quam Synodus Trid. Sess. XIV. cap. 8. magnopere Confessariis comunendavit (Vid. sup. n. 385.) qua de re legendum consulo libellum D. Virginii Valsecchi Congr. Cassinensis Florentie editum ann. 1734. *Delle indulgenze, e delle disposizioni per conseguirle, tum alium ante pocos annos Romæ, & alibi impressum De indulgentiis, &c.* auctore Nicolao Giunchi, sen potius celebri Vinc. Patuzzi, ubi requisitas ad eas recipiendas dispositiones explicat, & solidissimis fundamentis confirmat. Gregorius VII. concedens Episcopo Lincolnensi indulgentiam, quam postulabat: *Si tamen, inquit, bonis operibus inhærendo, commissos excessus plangendo, quantum volueris, corporis tui habitaculum Deo mundum templum exhibueris &c.* Quæ verba perpendens Vener. Card. Baronius ad an. 1073. n. 71. hæc habet notatu digna: *Ex quibus apparet, Sedis Apostolice indulgentias illis communicari, qui, quantum suspetunt oires, bene operari non prætermittunt; non autem ignavis, otiosis, ac negligentiæ torpescientibus. His addo gravissimam amplissimi, ac doctissimi Card. atque Archiepiscopi nostri D. Andreae Joannetti auctoritatem, qui in sua Synodo 1788. celebrata pag. 65. Parochi, inquit, & Concionatores in hoc insistant, ut populus ita indulgentiarum amore teneantur, ut dignos penitentiæ fructus facere non prætermit-*

tat. Non enim desidiens, & dormientibus, & voluptuosæ divine misericordie munera impertiuntur, sed fervidis, & vigilantibus, & crucem Christi libenter ferentibus.

(b) Hæc & alia exaggerantur, immo plura per calunniam plane effinguntur, nedum a Protestantibus, sed etiam a morosis quibusdam criticiis S. R. Ecclesiæ osoribus; ut in sup. memorato Tract. *De Indulgentiis*, ubi pag. m. 99. sine ullo fundamento dicitur, Augustinianis Patavinis fuisse concessam plenariam indulgentiam baptismi usque ad postremam confessionem, & ulterius 28. millionum annorum in Posteriorum; ab Alessandro VI. 30. millionum annorum recitatione unius Ave Maria ante aram Beatiss. Mariae Virginis; a Bonifacio VIII. 80. million ann. iis, qui recitant orationem S. Augustini, quam confirmasse dicitur Benedictum XI. Ord. Præd.; ac denique Alexandri III., qui populo Antiocheno pro omnibus primis Dominicis cuiusvis mensis tot indulgentias concessit, qnot grana arenæ in duabus suis minibus continerentur; quod ridiculolum, & commentitium plane esse evincit Baronius ad ann. 1177. num. 49. Sed jam piget prosegui hujusmodi ineptissimas tabulas. Tempus etiæ frustra terit auctor anonymous ejusdem Tract. *De Indulg.*, dum multas colligit indulgentias, quæ levissimis de causis concessæ leguntur in quibusdam parvis libellis, qui nullus sunt auctoritatis; & quarum pleraque a Sacra Congregatione Indulg. apocryphe declaratae fuere.

nus sapientissimus Benedictus, unde postea ita con-
„cludit: „Si quæ reperiatur indulgentia superioris
„allatis verbis, seu formulis expressa, prudens
„Episcopus satis justam sibi esse arbitrabitur
„causam habendi suspectam illius concessionem.
„Si vero exhibitum concessionis inomumentum a-
„gnoverit authenticum esse, quod non ita facile
„contigerit, poterit illud congrua interpretatione
„declarare”.

453. Secundum solvit S. Thomas laud. quæst.
25. art. 2., inquiens: „Causa remissionis pœnae
„in indulgentiis non est nisi abundantia merito-
„rum Ecclesiæ, quæ se habet sufficienter ad to-
„tam pœnam expiadandam: non autem causa re-
„missionis effectiva est vel devotione, vel labor,
„vel datum recipientis indulgentiam, aut causa,
„pro qua datur indulgentia. Unde non oportet
„ad aliquid horum proportionare quantitatem re-
„missionis, sed ad merita Ecclesiæ, quæ semper
„superabundant.” Concludit autem, indulgentias
tantum valere, quantum prædicantur, dummodo
*ex parte dantis sit auctoritas, & ex parte re-
cipientis charitas, & ex parte causæ pietas,*
quæ comprehendit honorem Dei, & proximi u-
tilitatem. Addit demum in resp. ad 1., Præla-
tum peccare si inordinate remittat, ita quod ho-
mines quasi pro nihilo ab operibus penitentiae re-
vocentur. Estius tamen in IV. Sent. Dist. XX. §.
10. probabilius esse dicit, ad indulgentiarum va-
lorem requiri causam proportionatain, tam ex par-
te conferentis, quam ex parte suscipiens, ita ut
opus commensuretur indulgentiæ; ac pro hac sen-
tentia multos, gravesque citat auctores. Verum
hoc Theologorum dissidium nihil obest Catholicis
dogmati &c., quod solum tuendum suscepimus.

454. Ad tertium respondet noster Dominicus So-
to in IV. Dist. XXI. quæst. 2. art. 1., „quod hu-
„jusmodi portenta nunquam Papa concedere co-
„gitat, sed quia forsitan concessit visitantibus tale
„hospitale decem annos, & visitantibus talem ba-
„silicam totidem, & sic plures, & tandem cer-
„tam conferentes eleemosynam facit participes il-
„larum gratiarum, illa ratione conficiuntur illa
„milliaria.” Antea tamen idem præstantissimus
Hispanus Theologus sapienter notaverat, quod „pos-
„set homo commisisse centum, immo bis cen-
„tum peccata mortalia, pro quibus rens esset tot
„annorum penitentia. Et quamvis homo tantum
„vivere nequeat, nec decimam partem illius pœ-
„nitentiæ facere in hoc sæculo, nihilominus in

„Purgatorio secundum æqualitatem justitiae exi-
„genda est illa pœna, quæ illis omnibus annis
„responderet.” Ex qua doctrina apparet, non
esse ridiculas, nec absurdas indulgentias centum, vel
mille annorum. Quanquam necesse non est, nos in has angustias redigi, cum facilius, & ve-
rius, illæ indulgentiæ possint inter multas alias
numerari, quæ a Romanis Pontificibus seu imme-
diata per se, seu de Congregationum consilio, tam-
quam *apocryphæ* proscriptæ fuerunt, ut testatur
supraland. Benedictus XIV. n. 5.

455. Denique quantum sit, semperque fuerit
Ecclesiæ desiderium, atque studium, hos, aliosque
omnes abusus tollendi, ac præcavendi, ostendit
sancta Synodus Trid. ita decernens: „Abusus ve-
„ro, qui in his irrepserunt, & quorum occasio-
„ne insigne hoc indulgentiarum nomen ab hereticis
„blasphematur, emendatos, & correctos cupiens,
„præsenti decreto generaliter statuit, pravos que-
„stus omnes pro his consequendis, unde plurima
„in Christiano populo abusum causa fluxit, o-
„mnino abolendos esse. Ceteros vero, qui ex su-
„perstitione, ignorantia, irreverentia, aut aliun-
„de, quomodocumque provenerunt, cum ob mul-
„tiplices locorum, & provinciarum, apud quas
„hic committuntur, corruptelas, communè nequeant
„specialiter prohiberi, mandat omnibus Episco-
„pis, ut diligenter quisque hujusmodi abusus Ec-
„clesiæ suæ colligat, eosque in prima Synodo
„Provinciali referat, ut aliorum quoque Episco-
„porum sententia cognita, statim ad summum
„Rom. Pontificem deferantur, ejus anoritate,
„& prudentia, quod universalis Ecclesiæ expediat,
„statuatur; ut ita sanctarum indulgentiarum mu-
„nus pie, sancte, & incorrupte omnibus fideli-
„bus dispensemetur.” Qua in re non satis laudare
possimus providam eminentissimi Card., atque Ar-
chiepiscopi nostri D. Andreæ Joannetti curam, qui
in sua Synodo an. 1788. pag. 65. seq. ad normam
laud. mox Synodi Trid. decreti in eliminandis abu-
sibus, qui indulgentiarum nomine irrepere consue-
verunt, diligenter operam posuit, severasque
pœnas comminatus est, præcipue iis nebulonibus,
improbisque hominibus, qui indulgentias jactant,
certis numismatibus, imaginibus, aut orationibus
adnexas, & verba dant credulis, ut quæ-
stum faciant (a). De superstitionibus, quibus indi-
lgentiarum abusus locum dare possunt, vid. Jo.
Bapt. Thiers *Traité des superstitionis &c.* Tom.
4. cap. 1.

AR-

(a) Suminus Pontifex Benedictus XIV. Lib. XIII. *De Syn. Diæc.* cap. 18. n. 2. prudenter inveniens, ne Christifideles, detecta indulgentiarum insubstantia, turbantur, offendantur, indeque occasione in arripiunt obloquendi in eos, qui ecclesiastici regiminis veluti ha-
benas moderantur, Episcopos monet, ut si quas repe-
rerint indulgentias, quæ dubia fidei sibi videantur,
non negligant easdem recensere in relatione status suæ
Ecclesiæ; quod cum ipsis præstiterint, onus erit Con-

gregationis Concilii hujusce rei notionem remittere ad
alteram Congregationem Indulgentiarum, cui Clemens
IX. Pontifex auctoritatē tribuit, falsas, apocryphas,
indiscretasque Indulgentias typis imprimi vetandi, im-
pressas recognoscendi, & examinandi, ac, ubi nobis,
seu Rom. Pontifici pro tempore existenti, reteretur, no-
stra, seu illius auctoritate rejiciendi. Iti immortalis
Benedictus; cuius summa prudenter initati delin-
set postrema Synodus Pistoriensis an. 1786., quæ nos

ARTICULUS II. .

Defenditur thesaurus Ecclesiae, qui in concessione indulgentiarum applicari solet (a).

456. *Synodus Trid. nihil aliud de indulgentiis definiuit, nisi facultatem esse in Ecclesia eas concedendi, earumque usum salutarem esse sup. num. 411. Theologi tamen Catholici communī calculo hunc Ecclesiae thesaurum, tamquam indulgentiarum fontem, ac fundamentum agnoscunt; præcipue postquam Clemens VI. in sua Constit. *Unigenitus* ita declaravit: „, Unigenitus Dei Filius... „, thesaurum Ecclesie militanti acquisivit, volens „, suis thesaureis filiis pius Pater ... Ad ejus „, quidem thesauri cumulum beatas Dei Genitri- „, eis, & omnium Electorum a primo justo usque „, ad ultimum merita adminiculum præstare no- „, scuntur.“ Item Leo X. in Decretali, quam ad se missam refert Card. Cijetanus in 5. P. quæst. 48. art. 5. testatur, doctrinam Rom. Ecclesiae, quam reliquæ tamquam matrem sequi tenentur, esse, Rom. Pontificem „, posse pro rationabilibus „, causis concedere Christifidelibus, qui charitate „, jungente membra sunt Christi, sive in hac vi- „, ta sint, sive in Purgatorio, indulgentias ex su- „, perabundantia meritorum Christi, & Sanctorum; „, & tam pro vivis, quam pro defunctis Aposto- „, lica auctoritate indulgentiam concedendo, the- „, saurum meritorum Jesu Christi, & Sanctorum „, dispensare, & per modum absolutionis indul- „, gentiam ipsam conferre, vel per modum suffra- „, gii illam transferre consueuisse ... Et ita ab o- „, mibus teneri, & prædicari debere sub excom- „, municationis latæ sententiæ pœna &c.“ Romani insuper Pontifices Pius V., & Gregorius XIII. illam Baji propositionem damnarunt num. 60. „, Per passiones Sanctorum indulgentias communi- „, catas non proprie redimuntur nostra delicta, sed „, per communionem charitatis nobis eorum passio- „, nes impertinent, ut digni simus, qui pretio*

sine magno fideliui scandalo indiscriminatim omnes indulgentiarum tabellas ab Ecclesiis auferri jussit, quo-
nsque novum Rituale ab Episcopo in alia Synodo sta-
tueretur; quod tamen ne fieret, publico Ecclesie illius
bono Deus Opt. Max. impedivit.

(a) Hæretici supra ad n. 410 memorati contra hunc Ecclesiae thesaurum magis quam contra indulgentias debacchantur. Luthers ita passim blasphemabat: *Merita Christi, & Sanctorum esse thesaurum indulgentiarum, nemo, nisi fidelis adulterus, extravagantes a veritate, & factæ quedam Ecclesie praxes, aut usus somniant.* Calvinus autem Lib. III. Instit. cap. 5. num. 2. omnem contra hunc Ecclesie thesaurum suam bille-
mum evomit, enim vocans profanationem sanguinis Christi, & satanae ludibrium. Magistrorum snorum proter-
viam omnes Sectarii fideliter iunitantur: sed quod magis dolet, non inluminum ab hujusmodi phrasibus ablu-
dit in perrima Synodus Pistoriensis his verbis: *Gli Sco-
lastici gonfi delle loro sottigliezze inventarono quel-
lo strano tesoro male inteso dei mariti di Cristo,* e

„ Sanguinis Christi a pœnis pro peccatis debitibus liberemur.“

457. S. Thomas in *Supplm. quæst. 25. art. 1.* probat, indulgentias valere quantum ad *judicium Dei ad remissionem pœnæ residuæ post contritionem, & confessionem, & absolutionem* hac ratione ex thesauro Ecclesiae deprompta, inquietus: „ Ratio autem, quare valere possint, est unitas corporis mystici, in qua multi in operibus pœnitentia supererogaverunt ad mensuram debitorum suorum, & multas etiam tribulationes in justas sustinuerunt patienter, per quas multitudo pœnarum poterat expiari, si eis deberetur; quorum meritum tanta est copia, quod omnem pœnam debitam unde viventibus excedunt: & præcipue propter meritum Christi, quod etsi in Sacramentis operatur, non tamen efficacia ejus in Sacramentis includitur, sed sua infinitate excedit efficaciam Sacramentorum. Dietum est autem quæst. 63. art. 2., quod unus pro alio satisfacere potest. Sancti autem, in quibus superabundantia operum satisfactionis invenitur, non determinante pro isto, qui remissione indiget, hujusmodi opera fecerunt (alias absque omni indulgentia consequeretur remissionem), sed communiter pro tota Ecclesia, sicut Apostolus ait, se adimplere ea, quæ desunt passionum Christi in corpore suo pro Ecclesia, ad quam scribit Coloss. I. Et sic prædicta merita sunt communia totius Ecclesiae. Ea autem, quæ sunt alienius multitudinis communia, distribuantur singulis de multitudine, secundum arbitrium ejus, qui multitudini præest. Unde sicut aliquis consequeretur remissionem pœnæ, si alius pro eo satisfecisset, ita si satisfactio alterius sibi per eum, qui potest, distribuatur (b).“

458. His verbis Angelicus ea omnia complexus est, quæ Clemens VI., & Doctores scholastici at-
tulerunt, ad declarandam, confirmandamque Ec-
clesiae potestate applicandi fidelibus per indul-
gentias de inexhausto meritorum Christi, & San-
cto-

dei Santi, e sostituirono alla chiara idea di assolu-
zione dalla pena canonica la confusa, e falsa di appli-
cazione di meriti. Quainquam vero concederetur, men-
tionem thesauri Ecclesiae non inveniri ante Scholasti-
corum ævum, quod Morinus asserit Lib. X. de Pe-
nit. cap. 21., non tamen licet communem Scholastico-
rum doctrinam adeo parvipendere, præcipue quia, ut
ibide Morinus notat, a toto illorum choro nounisi n-
uns excipiens est Franc. Mayronis in IV. Dist. 19.
qu. 2.; sed rationes (subdit idem Morinus) quibus agit in thesaurum illum, non videntur satis catholice. Durandus quidem fait ejusdem erroris accusatus a Bel-
larmino, sed ab eodem Morino, alisque gravibus Theo-
logis defenditur. Ceterum Maldonatus opinionem May-
ronis proxime ad hæresim accedere, dicit, De Penit.
pag. 372.

(b) Jo. Morinus Lib. X. *De Penit. cap. 21. S. Tho-*
mas, inquit, de istius thesauri virtute, & efficacia o-
mptum magnificenter locutus est, adeo ut huic un-
thesauru confusis rationes omnes valoris indulgentiarum

ctorum thesauro quantum necesse foret ad satisfaciendum Deo pro illis pœnis temporalibus, quas remissa culpi ejusdem justitia a nobis exigit; ut neque illorum abundantia nostræ inopie sit supplementum, quemadmodum alia occasione Corinthiis dicebat Apostolus 2. Corinth. VIII. 14.

439. Neque obest, hanc vocem thesauri fuisse a Scholasticis eusam, cuius nulla inventari neque in sacris litteris, neque in sanctis Patribus mentio. Non inquam id obest: si enim hæc objectio, quam sæpe ad naufragium usque Novatores repetunt, aliquid valeret, quot, & quanta non solum ex nostris, sed etiam ex ipsis eorum dogmatibus expungenda essent, quæ non nisi novis inventis vocabulis proponere potuerunt? Novum sit hoc vocabulum; sed nova non est unitas corporis Christi, nova non est Sanctorum communio, nova non est infinita meritorum Christi hujus corporis episitus, novas non est canulus passionum, quas Sancti ultra pœnas eorum peccatis debitas sustinuerunt, precipue vero beatissima Virgo Maria omnium Sanctorum regina, quæ nullam vel minima habuit culpam luendam, & tamen tot, & tantas pro nobis pœnas toleravit, juxta Simeonis prædictio-nem: *Et tuam ipsius animam doloris gladius perpetrans ibit.*

440. Ob. primo contra thesaurum meritorum Christi Apostolus ad Philipp. II. 8. de Christo ait: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod & Deus exaltavit illum &c.*: fuit igitur passio Christi ita compensata, ut nihil ex ea superfuerit meriti, in thesauro reponendum. Id quoque testatus est ipse Christus d' iobus discipulis Lucæ XXIV. 26. dicens: *Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?*

441. Resp. cum Card. Bellarmino, distinguendum esse meritum a satisfactione (quod nos etiam observavimus Tom. V. Dissert. IV. num. 118.). Christi passiones & actiones, quatenus ipsi meritorum, præmium consecutæ sunt, licet non adæquatum; sed quatenus erant opera satisfactoria divine justitiae, nullum in ipso Christo effectum habuerunt, vel habere poterant, cum ipse nullum haberet nimbram culpæ, pro qua satisfaceret. Satisfecit quidem pro nostris culpis, sed non solum plene, & perfecte, sed etiam superabundanter, ut in Tom. V. Dissert. IV. cap. 4. ostensum est. Ex illa igitur superabundantia formatus est thesaurus Ecclesie. Unde supra laud. Clemens VI. postquam dixisset, quod gutta sanguinis Christi molica propter unionem a Iherusalem, pro redemptione humani generis sufficere potuisset; addi, Christum sua passione thesaurum infinitum Ecclesie militanti acquisivisse. Ex hoc itaque thesauro summi

^{ab antiquioribus scholasticis redditus sparserit, & repudierit. Primum autem, qui hac voce usus fuerit, creditur B. Albertus Magnus ad diligendam difficultatem petitam ex vulgato S. Augustini effato Serim. 29.}

Ecclesie Pastores fidelibus indulgentias largiuntur.

442. Dices. Culpa lethalis malitiam habet infinitam: nonnisi ergo per infinitum passionis Christi valorem divinae justitiae satisficer poterat, ut nihil prouersus ex ea saperfuerit in thesauro Ecclesie reponendum.

443. Resp. cum eodem Bellarmino, si hoc argumentum valerer, sequeatur, nonnisi pro unica hominum culpa Christum Deo satisfacere potuisse; quod nec alversari dicunt. Dicendum itaque, Christi passione fuisse Deo plenissime, & superabundanter satisfactum pro omnibus hominum culpis; & cum istæ quamquam adiudicium militæ, numero tamen infinitæ non sint, sequitur, Christi satisfactionem finisse superabundantem, & verum esse, quod Apostolus scribebat Romanis XV. 20. *Ubi abunlavit peccatum, superabundavit & gratia.* Rursus, potuisset Christus, ut iam dictum est cum Clemente VI., una pretiosissimi sui sanguinis gutta humannum genus relixere; sed voluit totum pro nobis effundere, ut ejus re-lemptio esset copiosa, & superabundans, atque infinitum thesaurum nobis compararet, quo non solum culpa, & pœna æterna per Sacra menta dimitterentur, sed etiam pœna temporales, quas divina justitia a nobis vel hic, vel in Purgatorio reposcit, addita tamen ea satisfactione, quam juxta imbecillitatem nostrarum virium præstare teneatur: ne pie enim Ecclesia intendit beneficio indulgentiarum tolli, vel enervari Christianam disciplinam. Vid. supra num. 429.

444. Objiciunt secundo multo acerius contra merita Sanctorum, quæ Clemens VI. ex thesauro Ecclesie per indulgentias nobis applicari dixit: *Primo, hoc est meritis Christi valde injuriosum, quasi ea non sufficiant ad plenam divinæ justitiae satisfactionem. Secundo, S. Leo Papa Serim. LXIV. al. 61. Quamvis, inquit, in conspectu Domini multorum Sanctorum pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Acceperunt justi, non dederunt coronas; & de fidelium fortitudo exempla nata sunt patientiae, non dona justitiae. Singulares quisque in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo fine persoluit &c.*, quæ alibi repetit in Epist. CXXIV., & CLXV. al. 97., & 154., & quorum similia habet S. Augustinus Tract. LXXXIV. in Joan.; & clariss. LIX. inter 83., ubi expedit illam prudentum Virginum respensionem, *Ne forte non sufficiat nobis, & eobis, inquit: Vix sibi quisque sufficit, ut testimonium perhibeat conscientiæ suæ: nihil ergo superest pro aliis;* tum Ambrosius in fine Lib. VI. in Lucam, dicens: *Alice cruces nihil mihi prosunt, sola crux Christi mihi utilis est. Tertio, ante hos omnes Ter-*

Aut Deus puniit, aut homo; ut indicaret; pœnas nostris peccatis debitos satisfactorius operibus luendis esse, quod fieri potest; quod autem pro nostra fragilitate non possumus, ex thesauro Ecclesie suppleri.

Tertullianus cap. 22. *De pudicitia* inquiebat: *Sufficiat Martyri propria delicta purgasse.... Quis alienam mortem sua solvit, nisi solus Dei Filius?*

445. Resp. ad primum, quemadmodum supra num. 574. cum Synodo Trid. similiter objectioni Lutheranorum contra dogma satisfactionis responsum fuit, scilicet nullam, vel minimam injuriam irrogari, & nihil prorsus detrahi efficaciam passionis Christi, quia ipsa Sauctorum merita ab eadem passione Christi totam suam virtutem trahunt. Sic ut igitur voluit Deus virtutem sanguinis Christi nostris operibus satisfactoriis applicari, sine qua nihil omnino valerent, ita etiam propter communionem Sauctorum velut, ut ipsorum merita, quae sunt dona Dei, nobis per indulgentias communi-carentur, ex amplissima potestate clavium Ecclesiae tradita. Ulterius, est quidem passio Christi valoris infiniti, cui in se nihil addi potest; nobis tamen non applicatur, nisi modo finito, ut proinde minime repugnet, illi addi etiam applicacionem passionum Sauctorum; ut scite observavit Dom. Soto in IV. Dist. XXI. quæst. 1. art. 2. Merito propterea a summis Pontificibus Pio V., & Gregorio XIII. illa Baji propositio n. 60. damnata fuit.

446. Neque vero dicimus, in hoc thesauro sanguinem Martyrum pretiosissimo Christi sanguini commisceri, ut adversarii nobis inepte exprobrent, quasi ejusdem ordinis sint; quod falsissimum est. Sed istum agnoscimus, ut omnis meriti radicem, sanguinem vero Martyrum ut fructum hujus radicis. Neque insolens est in sacris litteris, ut duomerita, quamquam admodum diversa, simul conjungantur. Sic 4. Reg. XIX. 55. Deus ore Isaiae ita promisit Regi Ezechiæ: *Protegam urbem hanc, & salvabo eum propter me, & propter David servum meum.*

447. Ad secundum. S. Leo Papa nihil aliud vult, quam nulla Sauctorum merita fuisse propitiationem mundi, seu humani generis redemptionem; nec nostram justitiam deberi iustum meritis, qui & ipsi accepunt a Christo coronas; unde subdit: *De fidelium fortitudine exempla nostra sunt patientiae, non dona justitiae.* Et adhuc clarius manifestat, se loqui de mundi redemptione, quæ soli Deo homini debetur, subdicens: *Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo fine persolvit, cum inter filios hominum unus solus Dominus noster Jesus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam sint suscittati.* Nulla hic est intentio illorum meritorum, quorum intuitu pœna nostris culpis debitæ remittuntur; sed solum infiniti ejus meriti, quo Christus per mortem suam nos a peccato redemit.

448. Locus S. Augustini nihil pertinet ad rem nostram. Ibi agit S. Pater de judicio universalis, in quo unusquisque pro se rationem reddet, nec alieno testimonio quisquam adjuvatur apud Deum, cui secreta cordis apparent; & vix sibi quisque sufficit, ut ei testimonium perhibeat conscientia sua.

449. Ambrosius vult, ut juxta Apostoli montu[m] ad Gal. VI. 14. non gloriemur, nisi in cruce Domini nostri; quia aliae crucis, sive nostræ, sive aliorum, nobis non prosunt nisi per crucem Christi.

450. Tertullianus hæc scripsit Montanistarum delitii jam dementatus. Ceterum in hoc ipso loco testis esse potest, quid de communione Sanctorum, eorumque meritis pro pœnarum nobis debitatum remissione Catholici sentirent, quorum doctrinam ibi impognat.

451. Inst. primo. S. Thomas 3. P. qnæst. 48. art. 5. ad 3. cum sibi objecisset, non solum passionem Christi, sed etiam aliorum Sanctorum proficiam esse ad nostram salutem, secundum illud Coloss. I. 24. *Gaudeo in passionibus meis provobis, & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quol est Ecclesia,* ita respondet: „Dicendum, quod passiones Sanctorum proficiunt Ecclesiæ, non quidem per modum redemptionis, sed per modum exempli, & exhortationis, secundum illud 2. ad Cor. I. 6. sive tribulamur pro vestra exhortatione, & salute.” Ubi nihil additur, ad indicandum, passiones Sauctorum nobis prodesse per modum satisfactionis &c.

452. Resp., quod in hoc loco Angelicus omittit, abunde suppleri ex iis, quæ data opera de indulgentiis agens, de thesauro Ecclesiæ tradit. Vid. sup. n. 457. Addit Card. Cajetanus, nihil hoc loco ab Angelico dici de passionibus Sanctorum, quatenus prosunt Ecclesiæ per modum ejusdem redemptionis, quia agebat de vera, & omnimoda redemptione, cujusmodi est sola passio Christi, quæ redimit simpliciter, quia redimit a servitute calpæ, & pœnæ; passiones vero sanctorum nonnisi secundum quid redimunt, scilicet a pœna temporali tantummodo. Ad hæc, passio Christi propria sua virtute ad nos redimendos vallet; Sanctorum autem passiones ab eadem Christi passione totam suam efficaciam trahunt.

453. Inst. secundo. Nihil Sanctis redundat a Deo non remuneratum, quod possit in thesauro Ecclesiæ reponi. Nam pro operibus supererogatoriis non solum condignum, sed etiam supra condignum a Deo præmium recipiunt; unde Apostolus dicebat Roman. VIII. 18. *Non sunt colliguntur passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Ulterius, cum omnia opera nostra bona sint Deo multis nominibus debita, juxta illud Luc. XVII. 10. *Cum feceritis hæc omnia, dicite, servi inutiles sumus;* quod debuimus facere, fecimus, non appetet, unde nam thesaurus Ecclesiæ possit ex Sauctorum meritis ditari.

454. Respondet vener. Bellarminus, in bonis operibus Sanctorum, quæ laboriosa, & pœnalia fuerint, duplēcē esse rationem, alteram meriti, alteram satisfactionis. Quod attinet ad rationem meriti, plenam mercedem, immo etiam confer-tam,

tam, & supererfluentaem Sancti receperunt. Quod autem attinet ad satisfactionem, aliqui superabundanter satisfecerunt pro reatibus propriis, cum nonnisi paucos hujusmodi reatus haberent, aut etiam nullos, quemadmodum de B. Maria Virgine tenet Ecclesia: illæ ergo satisfactiones superabundantes in thesauro Ecclesiæ repositæ possunt a supremis Pastoriis pro aliis pœnitentibus applicari. Verba autem Christi Lucae XVII. debent de adimpletione Dei mandatorum intelligi, ut ibidem Christus ipse explicat, inquit: *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicte &c.; non autem de operibus supererrogatoriis, & satisfactoriis.* Vid. Card. Cajetanus Opusc. *De Indulgencie cap. 1.*

455. Inst. tertio. Si adest hic inexhaustus Ecclesiæ thesaurus, etiam sine indulgentiis per solam communionem Sanctorum poterunt fideles ejusdem esse participes.

456. Resp. enin S. Thoma in *Suppl. quæst. 25. art. 2. ad 5.*, bonum unius communicari alteri dupliciter, uno modo per charitatem; & sic etiam sine indulgentiis aliquis est omnium bonorum particeps, quæ sunt, si in charitate sit. Alio modo per intentionem facientis: & sic per indulgentias, si causa legitima adsit, potest intentioni illius, qui pro utilitate Ecclesiæ operatus est, ad istum continuari.

457. Colliges, operam perdere Protestantes, dum quasdam controversias inter ipsos Catholicos uatas, & adhuc vigentes nobis objiciunt, quasi ex ipsis infirmari ea possint, quæ aut a Synodo Trid. definita sunt, aut communii consensu docentur. Hæc enim controversiae non ad substantiam pertinent, sed ad quasdam peculiares Scholasticorum opiniones. Sic ex. gr. salvo fidei, & charitatis vinculo disputator, an merita Sanctorum nobis per indulgentias applicata prosint per modum suffragii, & impetrationis solum, an etiam per veram solutionem nostri debitum; quæ postrema sententia est S. Thomæ, beati Alberti, S. Bonaventuræ, aliorumque, & probabilius videtur. Contraria tamen placet Maldonato, nonnullisque aliis, quos memorat Suarez in 5. P. disput. 51. sect. 2.

ARTICULUS III.

Resolvuntur quædam quæstiones.

Quæres primo. *Utrum indulgentia sit dumtaxat absolutio, an vero etiam solutio a pœnis peccatorum debitum?*

458. Resp., Indulgentiam pro vicis importare simul *absolutionem, & solutionem*. Est vera *absolutio*, quia ex judicataria potestate clavum procedit; unde etiam sit, ut indulgentia ab Episcopis non possit concedi, nisi propriis subditis. Est etiam vera *solutio*, quia sit ex thesauro Ecclesiæ, offerendo Deo pro debita uniuscuiusque pœnitentis satisfactione merita Christi, & Sanctorum. Un-

de S. Thomas laud. quæst. 25. art. 1. ad 2. *Ille*, inquit, *qui in indulgentias suscipit, non absolvitur, simpliciter loquendo, a debito pœniæ, sed datur ei (ex thesauro Ecclesiæ), unde debatum solvat.* Et ib. ad 5. *Faciens indulgentias præsumit pro eo, quam debuit, solvi de bonis Ecclesiæ communibus.* Ita etiam docent Card. Cajetanus Tract. XV. ad Julianu Medicem *De indulg.* cap. 6., Dom. Soto in IV. Dist. 21. quæst. 1. art. 2., Petrus a Soto *De Institut. Sacerd. Lect. II. De indulg.*, aliique Thomistaræ.

459. Contra, aliqui censem, indulgentiam non dari per *absolutionem*, quia in hoc casu non possent uti beneficio indulgentiæ ii Ecclesiæ Pastores, qui illam concedunt; nemo enim petest seipsum absolvere.

460. Respondet S. Thomas in *Suppl. quæst. 27. art. 4. ad 1. , ,* quod actum jurisdictionis non possit aliquis in seipsum exercere, sed eis, quæ auctoritate jurisdictionis dantur aliis, potest etiam *Praelatus* uti, tam in temporalibus, quam in spiritualibus; sicut etiam *Sacerdos* sibi *Eucharistiam* accipit, quam aliis dat. Et ita etiam *Episcopus* potest accipere sibi suffragia Ecclesiæ, sive, quæ aliis dispensat, quorum effectus immidiatus est remissio pœniæ per indulgentias, & non jurisdictionis".

Quæres secundo, penes quos sit potestas largiendi indulgentias?

461. Resp., præmittendam esse doctrinam Sancti Thomæ in *Suppl. quæst. 26. art. 1.* scilicet indulgentias habere effectum, secundum quod opera satisfactoria cuius alteri computantur, non solum ex vi charitatis, sed etiam ex intentione operantis aliquo modo directa ad ipsum. Sed intentione alicuius potest ad alterum dirigi tripliciter; aut in speciali, aut in generali, aut in singulari. In singulari quidem, sicut cum quis pro alio satisfacit determinate: & sic quilibet potest alteri sua opera communicare. In speciali autem, sicut cum quis orat pro congregazione sua, & familiaribus, & benefactoribus; & ad hoc etiam ordinat sua opera satisfactoria, & sic ille, qui congregationi præest, potest opera illa alii communicare, applicando intentionem illorum, qui sunt de congregatione sua ad huic determinatam. Sed in generali, sicut cum quis opera sua ordinat ad bonum Ecclesiæ in generali; & sic ille, qui præest Ecclesiæ generaliter, potest opera illa communicare, applicando intentionem suam ad hunc, vel illum. Et quia homo est pars congregationis, & congregatio est pars Ecclesiæ, ideo in intentione ne privati boni includitur intentio boni congregationis, & boni totius Ecclesiæ. Et ideo ille, qui præest Ecclesiæ, potest communicare ea, quæ sunt congregationis, & hujus hominis; & ille, qui præest congregationi, potest communicare ea, quæ sunt hominis, sed non convertitur".

462. Postea autem sic prosequitur: „ Sed ne- „ que

que prima communicatio, neque secunda, indulgentia dicitur, sed solum tertia, propter duo. Primo, quia per illas communicationes quamvis homo solvatur a reatu pœnae quantum ad Deum, tamen non solvit a debito faciendo satisfactionem injunctam, ad quam obligatus est ex præcepto Ecclesiæ, sed per tertiam communicationem homo etiam ab hoc debito solvit. Secundo, quia in una persona, vel in una congregatione non est indeficientia meritorum, ut sibi, & omnibus aliis valere possint; unde iste non absolvitur a pœna debita pro toto, nisi tantum determinate pro eo fiat, quantum debet. Sed in Ecclesia tota est indeficientia meritorum, præcipue propter meritum Christi. Et ideo solus ille, qui præficitur Ecclesiæ, potest indulgentias facere".

465. Ex hac autem doctrina colligit primo Angelicus, Sacerdotes parochiales, vel Abbates, vel alios hujusmodi non posse indulgentias facere; quod etiam in Concilio Lateran. IV. ab Innocentio III. cap. 6o. vetitum fuerat, nisi forsitan ex speciali concesione. Secundo, Diaconos, vel alios non Sacerdotes posse indulgentias largiri, si habeant jurisdictionem commissam, ut Legati, vel ordinariam, sicut electi ad Episcopatum, quia potest faciendi indulgentias sequitur jurisdictionem; quam Sancti Thomæ, ac communem Theologorum opinionem frustra oppugnavit Durandus, contendens, solos Sacerdotes potestate ordinis sacerdotalis posse a pœnis per indulgentiam absolvere. Tertio, id ipsum posse Episcopos, quorum tamen potestas per Concilium Lateran. suis limitata intra annum in Dedicatione Basilicæ, & ad 40. dies in anniversario ejusdem dedicationis. Demum, in summo Pontifice plenam residere potestatem faciendi indulgentias.

Quæres tertio. An indulgentiae prosint animabus Purgatorii?

464. Resp. affirmative; & quamquam Synodus Trid. nihil hac de re definierit, communis tamen omnium Theologorum, immo totius Ecclesiæ doctrina est, indulgentiarum fructum posse etiam animabus in Purgatorio detentis applicari. Sed noster Angelicus in Suppl. qu. 71. art. 10. ita haec doctrinam expavit, & confirmat: „Indulgentia alicui prodesse potest dupliciter: uno modo principaliter, alio modo secundario. Principaliter quidem prodest ei, qui indulgentiam accipit, scilicet qui facit hoc, pro quo indulgentia datur; ut qui visitat limina alicujus Sancti. Unde cum mortui non possint facere aliquid horum, pro quibus indulgentiae dantur, eis directe indulgentiae valere non possunt. Secundario autem, & indirecte prosunt ei, pro quo aliquis facit illud, quod est indulgentiae causa... Si autem indulgentia sub hac forma fiat: Quicumque fecerit hoc vel illud, ipse, & pater ejus, vel quicumque alias ei adjunctus in Purgatorio detentus, tantum de indulgentia ha-

bit, talis indulgentia non solum vivo, sed etiam mortuo proderit. Non enim est aliqua ratio, quare Ecclesia transferre possit communia merita, quibus indulgentiae inveniuntur, in vivos, & non in mortuos. Nec tamen sequitur, quod Prælatus Ecclesiæ possit pro suo arbitrio animas a Purgatorio liberare; quia ad hoc ut indulgentiae valeant, requiritur causa conveniens indulgentias faciendi, ut supra dictum est quæst. 26. art. 5." Vid. etiam quæ a nobis dicta sunt Tom. VII. Dissert. IV. App. II.

465. Communiter tamen Theologi docent, indulgentias prodesse animabus Purgatorii per modum suffragii: hoc est non per modum veræ absolutionis juridicæ, quomodo prosunt vivis, sed quomodo eis prosunt alia suffragia, quæ vel publice, vel privatim pro defunctis fieri solent. Hoc tamen interest inter suffragia, & indulgentias, quod pro istis requiritur ecclesiastica jurisdictio, quæ ex thesauro Ecclesiæ possit Deo offerre, quantum sufficit ad satisfaciendum pro eis divinæ justitiæ; quæ jurisdictio non requiritur, ut communia suffragia prosint defunctis. Joannes VIII. anno 878. indulgentiam concessit iis, qui in bello contra infideles obierant, vel obituri erant; postea autem consueverunt Romani Pontifices suis indulgentiis etiam animas in Purgatorio detentas comprehendere. Sed de his plura dabunt Scholastici.

Quæres quarto. Quid sit indulgentia plenaria jubilæi?

466. Resp. Vener. Card. Thomasius in Comment. de indulgentiis Tom. VII. Opp. edit. a cl. P. Vezzosi, testatur, indulgentiam plenariam omnium primam eam inveniri, quam Urbanus II. euntibus ad recuperandam terram sanctam largitus est; quam postea confirmarunt pro eadem causa Calixtus II., Eugenius III., Clemens III., & Innocentius III., additique, se nullum aliud inventisse exemplum indulgentiæ plenariæ ante eam, quam Bonifacius VIII. anno 1300. liberaliter concessit visitantibus limina Apostolorum Petri, & Pauli; & quidecum si fuerint Romani, ad minus 50. diebus, & saltem semel in die; si vero peregrini fuerint, aut forenses, diebus quindecim. Subdit autem Bonifacius hæc verba probe notanda: *Unusquisque plus merebitur, & indulgentiam efficacius consequetur, qui Basilicas ipsas amplius, & devotius frequentabit.* Hunc Pontificem primum fuisse hujus indulgentiæ institutorem tradunt S. Antonius P. I. tit. 5., Polydorus Virgilius *De rerum invent.* Lib. VIII. Toletus Lib. VI. cap. 24. præter historicos. Immnensus pene fuit ea occasione peregrinorum concursus cum magno pietatis fervore, ac religionis emolumento; quam obrem Clemens VI. easdem indulgentias concessit pro anno 1350., quem annum jubilæi vocavit (ut auctor est Franc. Pagius in *Breviario Rom. Pontif. a Bonifacio VIII.*); atque ut in posteram singulis annis 50. hoc jubilæum celebraretur, constituit. Gregorius postea XI. ad annos 55. reduxit,

xit, ac deinceps Paulus II., & Sextus IV. ad singula quinque lustra, suspensiis eo anno omnibus indulgentiis extra Urbem concessis; quod usque ad hæc nostra tempora servatum est. Dilecti autem jubilæum a communibus indulgentiis plenariis, quod in jubilæo adduntur quedam privilegia, ut absolutio ab omnibus casibus, & censuris reservatis, cominutationes votorum, & similia.

CAPUT XI.

De Ministro Sacramenti penitentiae.

467. Postquam de partibus Sacramenti pœnitentiæ actum est, sequitur, ut postremo loco agamus de ejusdem Sacramenti Ministro. De illo autem loquens Trid. Synodus sess. XIV. cap. 6. declarat: „ falsas esse, & a veritate alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosvis homines, praeter Episcopos, & Sacerdotes, claviam ministri rium perniciose extendunt, putantes, verba illarum Domini: Quicumque alligaveritis, &c. & quorum remiseritis, &c. ad omnes Christifideles in differenter, & promiscue contra institutionem hujus Sacramenti ita fuisse dicta, ut quisvis protestante habeant remittendi peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquiecerit, secreta vero per spontaneam confessionem cuicunque factam (2) ”.

468. Sed ad valorem *absolutionis* non solum potestatem *Ordinis*, sed etiam potestatem *Jurisdictionis* requiri, expresse declaravit eadem saecos. *Synodus*. Postquam enim laud. cap. 6. definivit, *absolutionem Sacerdotis*, non solum iudicium mini-
sterium, vel annuncandi *Evangelium*, vel de-
clarandi remissa esse peccata, sed ad instar a-
ctus *judicialis*, quo ab ipso, velut a *judge*,
sententia pronuntiatur, ita pergit cap. 7.: Quo-
uiam igitur natura, & ratio *judicij* illud expo-
scit, ut *sententia in subditos duumtaxat feratur*,
persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & ve-
rissimum esse Synodus huc confirmat, nullius
*momenti *absolutionem* eam esse debere, quam*
Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam,
aut subdelegatam non habet jurisdictionem".
Duo igitur præcipue nobis in hoc capite demon-
stranda sunt: *primo*, ministros hujus *Sacramenti*
non esse, nisi solos Sacerdotes: secundo ad valo-
rem *absolutionis* præter potestatem *Ordinis* requiri
in *Confessario* etiam potestatem *Jurisdictionis*,

(a) Inter alios Wallensium errores hic etiam numeratur, quod hanc, & probis laicis potestatem absolvendi a peccatis concederet, malis autem Sacerdotibus denegaret. Hunc errorum etiam Secta Flagellantium tribuit Baluzius Tom. I. cap. 9. *Miscellaneorum*, ex Lib. III. *De gestis Gallicorum de Luxemburgo*. Eundem errorem renovavit Wiclefus, cuius hoc propositio fuit in Synodo Constantiensi damnata: *Laicus, si vir frugi fuerit, clavum potestatem a Christo accepit: & a Wiclefo ipsum postea receperunt Ursulæ. Protestau- Gazzaniga Theo!. Tom. IX.*

vel ordinariam, vel extraordinariam; quae deo-
bus distinctis articulis majoris claritatis gratia e-
stendemus.

ARTICULUS I.

Solis Sacerdotibus Christus tribuit potestatem a
peccatis in Sacramento poenitentiae absolvere.

463. Id probat Iland. Trid. Synodus cap. 1. ex ipsa institutione Sacramenti penitentiarum, quando nomen Christus Dominus a mortuis excitatus insufflavit in Discipulos suos dicens: Quorum renasceris, &c. quæ verba ad sibos Apostulos, eorumque legitimos successores, non autem ad latos directa sunt.

470. Et quidem solis Sacerdotibus facisse supremam illam potestatem concessum, antiqua, & constans est P'attum traditio; quotiescumque enim sermo est de absolutione, sive in publicis, sive in privatis confessionibus, non nisi a Sacerdote eam tribui memorat. Ita S. Cyprianus in *Epist. Synl.* ad Cornelium Sacerdotis officium esse dicit lapsis tribuere pacem, & spei salutaris auxilium. S. Ambrosius Lib. I. *De penit.* cap. 2. jus hoc absolvendi a peccatis, solis permisum esse Sacerdotibus, ait. Sanctus Augustinus sup. cit. num. 512. venieendum esse dicit ad *Antistites*, per quos in Ecclesiaz claves ministrantur. Innocentius I. in epist. ad Decentium: Ceterum, inquit, de pondere cestimando delictorum Sacerdotis est iudicare, ut attendat al confessionem penitentis. Deinde, ut alios Latinos omissam, S. Leo Epist. LXXXII. divinitus esse ordinatum dicit, ut indulgentia Dei nonnisi supplicationibus Sacerdotum obtineri possit.

471. Ex Græcis sufficiat testimonium S. Basillii, qui in *Regulis brevioribus*, peccata dicit eis esse aperienda, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei, præter Chrysostomum, qui inter alias Sacerdotum sublimes prærogativas hanc potissimum recenset, quod habeant animas ligandi, atque solvendi potestatem. Vide sup. num. 514.

472. Recte ergo Synodus Trid. Sess. XIV. iis, quæ cap. 6. definierat, addidit canonem 10. anathemate feriens eum, qui diverit: „non solos Sa-
„, cerdotes esse ministros absolutionis, sed omni-
„, bus, & singulis Christi filiilibus esse dictum:
Quæcumque ligaveritis, &c. quorum verborum
„, virtute quilibet absolvere possit peccata, publi-

tes cum penitentiam ut veri nominis Sacramentum non
habeant, & confessionem unicaue liberata relinquant,
non multum de Ministro solliciti sunt, ut superioris no-
tavimus al. n. 18. Lutherus amen accusator ab Hen-
rico Rege Anglie in opere de septem Sacramentis, quod
contra Sanctorum omnium sententiam claves Ecclesie
traheret ad Lateros, & ad mulieres, aies, verba Chri-
sti Quaecumque ligaveritis, &c. roti Sacerdotibus tur-
rit, sed omnis dicta nihil est.

„ ca quidem per correptionem dimitataxat, secreta
„ vero per spontaneam confessionem". Quod ante
per Leonem X. constitutum jam fuerat, da-
mnato illo impio Lutheri articulo nnn. 15.: „ In
„ pœnitentiae Sacramento, ac remissione culpæ
„ non plus facit Papa, aut Episcopus, quam in-
„ sumus Sacerdos; immo, ubi non est Sacerdos,
„ æque tantum quilibet Christianus, etiam si mu-
„ lier, aut puer esset".

475. Ob. primo. Divina confessionis institutio continetur iis verbis Jacobi V. 16. *Confiterinti alterutrum peccata vestra; sic enim illa verba intellexit imaginis Augustinus Hom. XII. inter 50. inquiens: „ In omnibus Scripturis divinis utiliter, ac salubriter admonemur, ut peccata nostra debeamus jugiter, & humiliiter, non solum Deo, sed etiam Sanctis, & Deum timentibus confiteri. Sic enim per Jacobum Apostolum nos admonet Spiritus Sanctus: Confitemini, &c."*

474. Resp. cum S. Thoma in *Suppl. quæst. 1. art. 1. ad 1.*, Jacobum esse intelligendum non de quibuscumque hominibus, sed de Presbyteris tantummodo. Loquitur enim „ ex præsuppositione diuinæ institutionis: & quia divina institutio præcesserat de confessione Sacerdotiis facienda, per hoc, quod eis potestatem remittendi peccata in Apostolis dedit, ut patet Jo. XX., ideo intelligendum est, quod Jacobus Sacerdotiis confessionem esse faciendam monet". Ita hunc locum intellexerunt Origenes Hom. II. in Levit., Chrysostomus Lib. III. *De Sacerdotio*, Beda, aliquique nobilissimi Interpretes. Alii autem putant, non de confessione Sacramentali ibi sermonem esse, sed de alia, quæ cuilibet Christifideli fieri potest, vel ex humilitate, vel petendi consilii gratia, cui expositioni favet Augustinus, vel potius aliud auctor Hom. XII., quæ a Maurinis rejecta fuit in Append. Tomi V., & est Sermo LIII.: numquam enim vetitum fuit, immo quandoque consultum, ut petendi consilii causa viris doctis, etiam laicis, peccatorum confessio fiat.

475. Ob. secundo. Defectu Sacerdotis possunt laici baptismum conferre; cur ergo non poterant Sacramentum pœnitentiae administrare, quod aliquando ejusdem est necessitatis?

476. Respondet S. Thomas loco cit. ad 2., ba-
„ ptismum esse majoris necessitatis, quam pœni-
„ tentiam, quoad confessionem, & absolutionem;
„ quia quandoque baptismus prætermitti non po-
„ test sine periculo salutis æternæ, ut patet in
„ pueris, qui non habent usum rationis. Sed non
„ est ita de confessione, & absolutione, quæ tan-
„ tum ad adultos pertinet, in quibus contrito cum
„ proposito confitendi, & desiderio absolutionis
„ sufficit ad liberandum a morte æterna".

477. Ob. tertio. Morinus nonnulla afferit vctusta Ecclesiæ latine monumenta, quæ manifeste indicant, periculo mortis instante Diaconis facultatem absolvendi concessam fuisse. Primo enim S. Cyprianus Epist. XII. ad Presbyteros, & Diaconos suæ

diœcesis loquens de lapsis, qui pœnitentiam agebant: *Si, inquit, incommolo aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectata præsentia nostra apud Presbyterum quemcumque præsentem, vel si Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud Diaconum quoque exomologesim facere delicti sui posint, ut manu eis in pœnitentiam imposita veniant ad Dominum cum pace, quam dari Martyres litteris ad nos factis desideraverunt.* Conceditur ergo Diaconis eadem facultas, quam habent Episcopi, & Presbyteri, excipienti exomologesim, manum imponendi ad pœnitentiam, & dandi pacem, quam pro istis lapsis Martyres suis libellis expostulaverant: quæ omnia perfectam illorum pœnitentium reconciliationem omnino significant; quod pluribus verbis ostendere Morinus nititur, afferens etiam auctoritatem Jac. Pamelii, qui ad hanc Cypriani epist. notat, fortassis absentibus Episcopis, & Presbyteris, in necessitate Diaconis permisam fuisse pœnitentium reconciliationem. Præterea, etiam in multis Hispaniæ Ecclesiis fuisse hanc auctoritatem Diaconis tributam, colligit Morinus ex Concilio Eliberitano cap. 52., ubi de pœnitentibus dicitur: *Cogente infirmitate non est Presbyterorum, aut Diaconorum communionem præstare debere, nisi eis iussurit Episcopus.* Tertio, Alcuinus *De div. officiis in cap. jejunii* de pœnitentibus inquit: *Si autem necessitas evenerit, & Presbyter non fuerit præsens, Diaconus suscipiat pœnitentiam, ac det sanctam communionem.* Quæ verba etiam ex Piententiili Romano referunt Ruchardus Lib. XIX. cap. 153. & Ivo Part. XV. cap. 161., eademque habent duo Concilia celebrata in Anglia Sæc. XII., scilicet Eboracense anno 1194., & Londinense 1200. Quartio, clarius alhuc loquitur Odo Episcopus Parriensis in *Statuto synod. statuto 56.* ita decernens: *Prohibetur districte, ne Diaconi ullo modo audiant confessiones, nisi in arctissima necessitate: claves enim non habent, nec possunt absolvere.* Eademque sere repetit Petrus Cantor in *Summa*, non solum de Diacono, sed etiam de Subdiacono: *requirit tamen in utroque mandatum D. Papæ, a quo habeat ad tempus usum clavium;* & ita, inquit, potest ligare auctoritate Domini Papæ, non sua. Denique maximi momenti videtur caput Fures, extra de furtis: in eo enim dicit, quod si fures comprehensi, aut vulnerati Presbytero, vel Diacono confessi fuerint, communionem eis non negamus. Glossa autem in hoc caput hanc sententiam confirmat a minori ad manus, dicens: *In necessitate etiam laico.* Eundem canoneum referunt Burchardus Lib. XI. cap. 19., & Ivo P. XIII. cap. 45. Hactenus Morinus.

478. Ad primum communiter resp., S. Cypriani nomine exomologesis, impositionis manus, & pacis in loco objecto non intelligere veram absolutionem a peccatis, quæ exigit potestatem clavium, a Christo datam Apostolis, eorumque legiti-

timis successoribus, cuiusmodi sunt Episcopi, & Presbyteri, non autem Diaconi; sed intelligere absolutionem a residuis poenitentia canoniceis, quas pœnitentes illi subire debuissent, antequam ad communionem Eucharistie admitterentur. Ut enim superius num. 404. dictum est, pœnitentes in tertio gradu absolutionem Sacramentalem per impositionem manuum recipiebant, non tamen illico ad Sacramentorum communionem admitterebantur, nisi postquam integrum pœnitentiae statim percurrisserent. Neque obest, quod utatur iis vocibus exomologesis, impositionis manus, & pacis, quibus alibi S. Martyr ipsum Sacramentalem absolutionem designauit. Non inquam id obest: neque enim insolens erat apud veteres, & apud ipsum Cyprianum, iisdem vocibus modo integrum pœnitentiae disciplinam, modo unam tantummodo ejus partem exprimere.

479. Sed contra Calvinistas hoc S. Cypriani loco abuententes, ut absolvendi facultatem etiam iis concedant, qui sublimi Sacerdotii gradu insigniti non sunt, opportuna videtur adnotatio celebrissimi apud eos viri Jo. Felli Oxoniensis Episcopi in hanc epist. (in ejus edit. XVIII.) ubi postquam reprehendisset ineptam illam explicationem a Bigaltio appositam: *Est enim etiam in Diaconatu Sacerdotium*, ita vexata ista S. Martyris verba explicat: „Dicitur porro apud Diaconum exomologesis facta, non quasi is solus esset ejusdem conscius; pœnitentia enim vel ægrotantium, quantum fieri potuit, ipsis sæculis publica erat: sed quia absente Presbytero, ad quem munus illud imprimis spectabat, Diaconi præsentia habebatur prorsus necessaria, quoteunque & plerique adesse contingenter. Cum enim Ecclesia Clerico, & plebe contineretur, par erat, ut quando per exomologesim eidem satisficeret, adessent, qui utriusque partes sustinerent.” Hæc doctrinus ille Anglo-Calvinianus. Facta autem publica reconciliatione poterat Diaconus morituro Eucharistiae Sacramentum ministrare, quem coram Deo justificatum vel per Sacramentalem absolutionem, vel salem per veram cordis contritionem noverat; quemadmodum cum Serapione olim factum fuisse ex Eusebii *Hist. Lib. VI. cap. 44.* superius observavimus Dissert. V. num. 599. Quod etiam modo necessitate urgente fieri posse, manifeste colligitur ex Synodo Trid. Sess. XIII. cap. 7.

480. Concilii Eliberitani canon intelligendum est de communione Sacramentorum, ad quam pœnitentes cogente infirmitate admitterebantur, etiamsi totum pœnitentiae tempus non absolvisserent. Id jure ordinario pertinebat ad Episcopum; sed Episcopus poterat hoc efficuum Presbyteris, atque etiam Diaconis delegare.

481. Tertium eadem facilitate expeditur. Alcui-

nus enim (vel potius aliis Scriptor) (a), & Pœnitentiale Rom. manifeste loquuntur de communione Sacramentorum, ad quam admittebantur pœnitentes instantे periculo mortis; & absente Episcopo, id officium etiam Sacerdotes, & laici præstare poterant, non autem loquuntur de ipsa absolutione Sacramentali, quæ a potestate clavium pendet. Certe ipse Auctor loco eit. *Claves, inquit, regni coelestis solis Episcopis, vel Presbyteris tralite sunt.*

482. Ad quartum resp., sententias Odonis, Petri Cantoris, ac nonnullorum aliorum Scholasticonrum non esse intelligentias de vera confessione Sacramentali, quam postea subsequitur absolutio ex potestate clavium solis Episcopis, ac Sacerdotibus a Deo concessa; sed de alia confessione, quam S. Thomas vocat *quolammodo Sacramentalem*, & quæ si cum vera contritione conjuncta sit, ad justificationem sufficiet. Auditur ipse Angelicus in *Suppl. quest. 8. art. 2.*, ubi querit, utrum in *alio casu liceat alii, quam Sacerdotibus confiteri?* Respondebat autem, *in necessitate etiam laicum vicem Sacerdotis supplere, ut ei confessio fieri possit.* In resp. postea ad 1. ita clarus doctrinam suam exponit: „Sed quando necessitas imminet, debet facere pœnitens, quod ex parte sua est, scilicet conteri & confiteri, cui potest: qui quainvis Sacramentum persicere non possit, ut faciat id, quod ex parte Sacerdotis est, absentia solutionem scilicet, defectum tamen Sacerdotis sumimus Sacerdos supplet. Nihilominus confessio facta laico ex defectu Sacerdotis, Sacramentalis est quodanmodo; quainvis non sit Sacramentum perfectum, quia deest ei id, quod est ex parte Sacerdotis.” Unde etiam in resp. ad 5. docet, *talem pœnitentem debere iterum confiteri Sacerdoti, cum ejus copiam habuerit, quia Sacramentum pœnitentiae perfectum non fuit;* & ut mandatum de pœnitentiae Sacramento recipiendo impleat.

485. Hæc doctrina vigebat apud Scholasticos, potissimum propter auctoritatem libri *De vera, & falsa pœnitentia*, qui communiter tribuebatur S. Augustino (nunc autem tamquam spurius rejectus est in Append. Tom. VI.). Ibi autem cap. 10. postquam multa dicta sunt de erubescencia, quam peccator vincere debet in confitendis peccatis, sic concludit: „Tanta vis confessionis est, ut si deest Sacerdos, confiteatur proximo.... Et si ille, cui confitebitur, potestatem solvendi non habet, sit tamen dignus venia ex desiderio Sacerdotis, qui socio confitetur turpitudinem criminis.” Verum monente sapientissimo Pontifice Benedicto XIV. *De Syn. Diæc. Lib. VII. cap. 16. n. 11.*, hæc consuetudo confitendi laicis peccata obsolevit; „& in praesenti rerum statu gratia, vi-

(a) In novissima edit. curata a S. R. I. Principe, & Abbe Fröbenio Ratisb. ann. 1777. hic liber in ap-

pend. rejectus fuit, quia, ut ibi dicitur, convenit inter eruditos, librum hunc non esse Alcuini.

„ viter is peccaret , qui etiam in easu necessitate peccata sua confiteretur laico ; quia sine ulti- „ la causa semetipsum infamaret , & fortasse pre- „ beret aliis occasionem de se suspicandi , quod „ adhæreret Lutheranorum hæresi .”

484. Postremum ex jure Canon. cap. Fures ob- jectum nullius est ponderis : est enian caput illud desumptum ex Concilio Triburensi , ubi non legitur , sicut legit Gratianus : *Si Presbytero , vel Diacono confessi fuerint , sed : Si comprehensi , & vulnerati , Deoque , & Sacerdoti confessi , communionem eis non negamus*. De Golssa au- tem minime solliciti esse debemus , cum eam Cor- rectores Gregoriani una cum multis aliis expun- xerint ; nisi fortasse intelligatur de confessione non *Sacramentali* , ut mox cum S. Thomâ explicatum est (a).

485. Inst. Martinus V. eos , qui de erroribus Wiclefi suspecti erant , interrogari jussit : *Utrum credant , quod Christianus ultra contritionem cor- dis , habita copia Sacerdotis iłencii , soli Sacer- doti ex necessitate salutis confiteri teneatur , & non laico , seu laicis , quantumcumque bonis , & devoitis ?* Videtur ergo permisso , id licere , quan- do copia Sacerdotis idonei non habetur .

486. Resp. , id minime sequi : nihil enim aliud voluit Pontifex , quam suspicionem amoveri erro- ris Wiclefi in Concilio Constantiensi jam conde- nnati , licere nempe etiam laicis bonis , & devo- tis *Sacramentaliter* confiteri . Vid. Diss. II. cap. 1.

Quæres , utrum *Episcopi , & Sacerdotes , si mai sint , potestatem absolvendi amittant ?*

487. Resp. , hunc fuisse errorem Wiclefi , Hus- stonni , aliorumque hujusmodi pestium , in Con- cilio Trid. Sess. XIV. can. 10. his verbis damna- tum : *Si quis dixerit , Sacerdotes , qui in pecca- to mortali sunt , potestatem ligandi , & solvendi*

(a) Jo. Morinus in *Recognitione Operis sui de par-*
tite , declaravit , quæ de absolutione a Diaconis , atque etiam a laicis data pluribus testimoniis historice retrahit , non esse intelligenda , nec intelligi posse de ab- solutione *Sacramentali* , sed absolutionem illam non aliud esse , quam *cæmonianam* , sive *Sacramentale* aliquod a quibusdam Ecclesiis in absentia veri Sacra- menti , & illis adipiscendi impotentia institutum , & a catholica Ecclesia tunc non improbatum , quo morientis , aut gravissime periclitantis interior dispositio ex- citabatur , & inclescebat , atque a Deo precibus Ecclesiae Sacraementi effectum pœnitens promerchatur . Idem tamen eruditissimus Auctor opinionem suam constanter retinuit , quod illa cæmonia non fuerit *nuda majoris excommunicationis absolutione* , quod passim aliis viri doctissimi , ac non ita pridem eminentissimi Card. Ursius Lib. VII. Hist. Eccl. n. 17. existimarentur .

(b) Primo quidem aliqui cuperunt in Gallia ante paucos annos commentitiz , atque omnino falsis interpretabus oppugnare dogma a Synodo Trident. Sess. XIV. cap. 7. firmiter statulit *De reservatione casu* ; quorum errorem unguis , & rostro defendere conatus est Aloysis Litta vulgari epistola *Della Sa- cramentale assoluzione dei casi reservati* , contendens ,

non habere anathema sit . Angelicus Doctor hunc eundem errorem multo antea confutaverat in *Supplm. quæst. 19. artic. 4. & 5.* Vide Dissert. II. cap. 2. Sane cum potestas absolvendi a chara- ctere Ordinis sacri oriatur , & cum per peccata etiam gravissima character non amittatur , nec po- testas absolvendi amittitur .

ARTICULUS II.

Ostenditur , ad valorem *absolutionis* præter po- testatem *Ordinis* , requiri in *Sacerdotibus* po- testatem *Jurisdictionis* ,

488. T rita , omnibusque nota semper fuit di- stinctio duplicis potestatis absolvendi a peccatis , scilicet *Ordinis* , & *Jurisdictionis*. Prima est po- testas *indeterminata* ligandi , atque solvendi ani- mas ; & hæc consertur cuilibet Sacerdoti per sa- cram Ordinationem , illis verbis : *Accipite Spi- tum sanctum , quorum remiseritis , &c.* atque hanc esse ad valorem *absolutionis* *Sacramentalis* omni- no necessariam , hactenus contra heterodoxos de- monstratum est . Altera autem est potestas ligandi , vel solvendi determinate eos fidèles , qui Sacerdo- tis jurisdictioni subjecti sunt , & hæc etiam omni- no necessaria est , cum judicandi potestas , cuius- modi est illa ligandi , atque solvendi , nonnisi in subditos exerceri queat . Atque hæc fuit communi- vis Theologorum , immo totius Ecclesiæ sententia usque ad infelicia nostra tempora , in quibus pe- riculosa illa omnia innovandi prarigo , etiam in sacrosanctis Ecclesiæ dogmatibus , non sine magno religionis detimento dominari cepit (b).

489. Q mandoquidem Adversarii , quos confuta- mus , catholicos se esse profitentur , sufficere debet ad eos revincendos auctoritas Concilii Trident. su- pe-

absolutionem a casib⁹ reservatis ab eo Sacerdote fa- etiam , qui potestate non habet , esse quidem *illicitam* , non autem proſus *invalidam* , ut hactenus com- muniter creditum fuit . Litta subscripsit Joann. Bapt. Guadagnini , cum panis novarum rerum cupidis . Hinc alii quibusdam aperta fuit janna idem generaliter asserendi de absolutione impedita a simplici Sacerdote ex sola potestate *ordinis* , non antem *jurisdictionis* , vel *ordinaria* , vel *delegata* . Hanc novam , & falsam opiniōnem tuendam suscepit Gregorius Sicardi Canonicus Ecclesie Cathedralis Mentis regalis in Datriba italica *Della validità della assoluzione dai peccati data in cir- tu del solo Ordine sacerdotale , senza verun' altra fa- coltà , ed approvazione* . Littam acriter , & feliciter impugnarunt inter alios Anonymus Auctor *Delle storia idee raddrizzate* , deinde Herin. Christianopolus Ord. Præd. editio libro *Della nullità delle assoluzioni de' ca- si reservati* Romæ 1785. , & Jo. Bapt. Locatelli Zuc- cala dualis Dissert. *De potestate Presbyterorum in ad- ministratio sacr. penitentia* , Bergomi 1787. Alterum vero refutavit ejusdem Ecclesiæ Canonicus Vinc. Rossi in epuse. inscripto *Osservazioni teologiche , e critiche sopra la Datriba della validità , &c.* Erixia 1793. ; quorum egregiis laboribus & nos opportune utemus .

perius num. 468. declarantis persuasum semper in Ecclesia fuisse, & verissimum esse, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quan Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Quod antea definitum fuerat a Concilio Florent. in Decreto Unionis Armenorum, scilicet ministrum Sacramenti pénitentiae esse Sacerdotem habentem auctoritatem absolvendi ordinariam, vel ex commissione superioris. Hæc inquit definitiones sat superque hominibus catholicis esse deberent, nisi eas ineptis, & perversis interpretationibus eludere studerent, quaz vanas, & inane esse vel ex eo solum evinci potest, quod toti antiquitat, & universo Theologorum cœtui ignotæ fuerint, & pri- mun hoc sæculo excoitatæ. Sed ad magiorem hujus rei evidentiam

490. Observandum est primo, Synodum Trid. duas distinxisse jurisdictiones, unam ordinariam, & aliam subdelegatam, Florentinam vero auctoritatem absolvendi unam ordinariam, & aliam ex commissione superioris. Hæc autem distinctio in utraque Synodo facta optime intelligitur in Catholicorum schola, qui ordinariam jurisdictionem esse dicunt in iis, quibus ex officio incumbit cura animarum, subdelegatam vero, aut ex commissione in iis, qui ab Episcopis ad hoc absolvendi munus approbantur, ac destinantur. Nullum autem sensum hæc distinctio præsefert in sententia adversariorum, qui hanc jurisdictionem a potestate Ordinis non distinguunt. In istorum enim falsa opinione quilibet Sacerdos in ipsa ordinatione Ordinariam absolvendi jurisdictionem accipit, & nullus assignari potest, qui jurisdictionem subdelegatam accipiat.

491. Observandum secundo, Trid. Synodum ex eodem principio firmiter constituto, nempe ad valorem absolutionis non sufficere potestatem Ordinis, sed requiri ulterius potestatem Juris lictionis, procedere ad decernendum, merito Pontifices maximos pro supra potestate sibi in Ecclesia universa traditi, causas aliquas graviores suo potuisse peculiari judicio reservare quin hoc idem Episcopis omnibus, in sui cuique diocesi, in confirmationem tamen, non in destructionem, licere pro illis in subditos tradita super reliquos inferiores Sacerdotes auctoritate; præsentim quod illi, quibus excommunicationis censura alineata est.

492. Porro in hac reservatione ex mente Concilii sublatam esse Sacerdotibus inferioribus omnem absolvendi potestatem, manifeste apparet primo ex his verbis subsequentibus: *Hanc autem delictorum reservationem consonam esse dirinæ aucto-*

(a) Hic canon conditus est contra Lutheram, qui in Disput. habita 1518. negaverat, Episcopos habere ius casus sibi reservandi, nisi quoad externam politiam. Quod Episcoporum ius in eodem sensu etiam Melanchthon negavit in *Apolog. August. Confess.*, nomine

rituti, non tantum in externa politia (ut concedebant Protestantes), sed etiam coram Deo vim habere: secundo, quia ne hac occasione aliquis pereat, declarat sancta Synodus, in Ecclesia custoditum semper fuisse, ut nulla sit reservatio in articulo mortis; atque ideo omnes Sacerdotes quolibet pénitentes a quibusvis peccatis, & censoriis absolvere posse: tertio addit, extra hunc articulum mortis, Sacerdotes nihil posse in casibus reservatis; quæ verba iis respondeunt, quibus ante dixerat, nullius momenti esse absolutionem, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem: denun rem totam conficit decretorius ille canon 11.: *Si quis dixerit, Episcopos non habere ius reservandi sibi casus, nisi quorū externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quominus Sacerdos a reservatis vere absolvet, anathema sit (a).* Non itaque solùm illicita, sed plane nullius momenti, nec vera est absolutio a Sacerdote sine jurisdictione data.

493. Observo denun, hanc Tridentini doctrinam fuisse semper in Ecclesia ita intellectam, ut nulla prouersus sit absolutio a Sacerdote non approbato impertia. Ita Catechismus Rom., cuius quantum sit auctoritas, nemo ignorat, P. II. cap. 5. n. 54.: loquens enim de ministro Sacramenti pénitentiarum, dicit, *eum esse Sacerdotem, qui ordinariam, aut delegatam absolvendi potestatem habeat, ex Ecclesiasticis sanctionibus satis appareret; habeat enim oportet, non solum ordinis, verum etiam jurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet.*

494. S. Carolus Borromaeus in *Instruct. Confessor.* P. II. cap. 11., ubi ponit interrogations faciendas pénitentia antegressæ vita, au fortasse confessiones præteritæ nullius ponderis, neque situ extitissent, ac proinde reiterandæ, hoc ponit exemplum, si pénitens alicui confessus sit, qui eum absolvere non potuerit; ubi certe inter ipsa videtur illa quorundam interpretatio, quod S. Archiepiscopus loquatur de confessione facta laico: obvius enim sensus est, eum loqui de Sacerdote non approbato, vel suspenso, vel potius de absolvente a casibus reservatis sine debita facultate, quod nonnisi de Sacerdote intelligi potest, quod contextus ipse indicat; nimirum interrogandum esse pénitentem, an in aliquem casum incurrit, proper quem confessiones fuerint nullæ; ut ex gr. si pénitens alicui confessus sit, qui cum absolvere non potuerit. Quis enim adeo rudis erat aetate S. Caroli, ut interrogari indigeret, an alicui laico de casibus reservatis confessus fuerit?

495. Ulterius, idem S. Carolus, qui pro ex-

externe politie intelligens forum externum: neque enim haeretici illi forum internum agnoscere volebant, in quo pénitentes coram Deo vere a peccatis absolvantur.

DISSERT. VI. CAP. XI. ART. II.

cutione Tridentinorum decretorum studiosissime laboravit, in Concilio IV. anno 1576. mandat, ut Confessarii bene noscant casus reservatos, in quibus absolvendis auctoritatem nullam habent. Et in Synodo Diœc. XI. anni 1584. Confessario assertur jurisdictionem confessionis eorum audiendæ, quorum criminis etiam minimi socius, particepsque fuerit; & subdit: *Si quam vero auctoritatem, jurisdictionemque habet, ea, ne abutatur, privamus, quod ad hanc causam, culpamque attinet: neque vero absolutio, si quam impertierit, ullius roboris sit, sed irrita plane, ac rescissa, nulla omnino, tamquam ab eo impertita, qui jurisdictionis, & facultatis expers sit.* Quid clarius in rem nostram desiderari potest?

496. Summus autem, atque Optimus Pontifex Benedictus XIV. in sua Constit. *Sacramentum penit. an. 1741.*, abusum absolvendi complicem peccati contra VI. Decalogi præceptum omnino extirpatum volens, his usus est verbis: *sublata propterea illi (Confessario) ipso jure quacumque auctoritate, & jurisdictione ad qualemcumque personam ob hujusmodi culpam absolvendam, adeo quidem, ut absolutio, si quam impertierit, nulla, atque irrita omnino sit, tamquam impetrata a Sacerdote, qui jurisdictione, ac facultate alii valide absolvendum necessaria privatus existit, quam ei per presentes has nostras admere intendimus.*

497. Addo nianimem plane Theologorum consensum, qui decreta Concilii Tridentini debita veneratione prosequentes, semper crediderunt, ac docuerunt, ad valorem absolutionis requiri in Sacerdote præter potestatem Ordinis etiam potestatem *Jurisdictionis*. Anno 1755. Sacra Facultas Parisiensis hanc propositionem: *Necessitas accipiendi approbationem (absolvendi in Sacramento penitentiæ) non alio constans est, ut ipsius defectu Sacramentum reddatur nullum, danuvit, ut falsam, temerariam, & decreto Trid. Concilii contrariam.* Vid. *Collectio judic. Tomo III. P. I. pag. 211.* Et cum quidam Edm. Amiot in Theol. eadem facultate licentiandus eamdem propositionem defendere ausus esset, eam rectatare coactus fuit, ac publice profiteri, in unoquoque Sacerdote, præter illam potestatem, quam accipit in ordinatione, alibuc requiri jurisdictionem ab Ecclesia, sive ordinariam, sive delegatam, ut valide absolvet. Ibid. P. II. pag. 280.

498. Atque haecdicta concludimus his verbis immortalis memorie Benedicti XIV. Lib. V. *De Syn. Diœc. cap. 4.*: *Posse sionmos Ecclesiarum Antistites, multoque magis omnium supremum Rom. Pontificem, inferiorum Sacerdotum jurisdictionem ita coarctare, ut a quibusdam gravioribus culpis, quas sibi, suoque judicio relaxandas reservant, ne in foro conscientie quidem, & coram Deo illi absolvere valeant, catholicum dogma est, quod contra Wiclefum stre-*

nue propugnavit Wallensis Tom. II. De Sacr. cap. 149. Postquam antea Benedictus nonnullos graves Scriptores ad suam sententiam confirmandam allegasset, decretum Concilii Tridentini Sess. XIV. cap. 6. addit; unde adversarii discere possunt, novam suam sententiam esse ab eodem Concilio prædamnata: quod ad controversiam finiendam satis est, cum illi se Ecclesiæ definitionibus subjectos esse profiteantur.

499. Hand inutile tamen arbitramur, Angelici nostri Præceptoris ratione sacrosanctam Concilii definitiōnem illustrare. Ita enim S. Doctor ratiocinatur in *Suppl. qnæst. 8. art. 1.*: *In penitentia actus accedens ad Sacramentum est de substantia Sacramenti, eo quod contrito, confessio, & satisfactio sunt penitentiæ partes, que sunt actus penitentis; actus autem nostri, cum in nobis principium habeant, non possunt nobis ab aliis dispensari, nisi per imperium: unde oportet, quod ille, qui dispensator hujus Sacramenti constituitur, sit talis, qui possit imperare aliquid agendum. Imperium autem non competit alicui in alienum, nisi ei, qui habet super eum jurisdictionem: & ideo de necessitate hujus Sacramenti est, non solum ut minister habeat ordinem, sicut in aliis Sacramentis, sed etiam quod habeat jurisdictionem. Et ideo sicut ille, qui non est Sacerdos, non potest hoc Sacramentum conferre, ita nec ille qui non habet jurisdictionem. Quam rationem S. Præceptor brevius repetit in Lib. IV. Cont. Gent. in fine cap. 72. inquiens: Sic igitur patet, quod minister Ecclesie in usu clavium judicium quoddam exercet: nulli autem judicium committitur, nisi in sibi subjectos; unde manifestum est, quod non quilibet Sacerdos quemlibet potest absolvere a peccato, ut quidam mentiuntur, sed eum tantum, in quem accipit potestatem.*

500. Atque hanc ipsam rationem ab Angelico Ecclesiæ Doctore traditam adoptavit Synodus Tridentina laud. ita cap. 7. inchoans: *Quoniam igitur natura, & ratio judicij illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia fuit, & verissimum esse Synodus hec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem.* Et post sacros. Synodus illa usus est etiam ejusdem Catechismus loco sup. n. 493. laud. Sed contra Tridentini auctoritatem adversarii.

501. Excipiunt primo, Concilium loqui de absolutione a censuris, quæ utique exigit in absolvente jurisdictionem, non autem de absolutione Sacramentali, ad quam sufficit potestas Ordinis cui libet Sacerdoti in Ordinatione collata; atque hoc, inquit, indicat ipse titulus cap. 7. *De Casibus reservatis.*

502. Resp., nihil infirmius posse ab adversariis contra nos afferri, in quo tamen magnum suæ cau-

causæ patrocinium reponunt. Certissimum enim est, Concilium loqui de absolutione casuum reservatorum, idest de atrocioribus quibusdam, & gravioribus criminibus, quorum absolutionem possunt Praelati sibi reservare; praesertim illorum, quibus excommunicationis censura adnexa est. Quid enim quæso, illud praesertim, si Concilium non nisi de censuris loquebatur? Quid illud, quod in fine capituli adjectum est, omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentias in articulo mortis a quibusvis peccatis, & censuris absolvere posse? Nonne hic distinguuntur iterum peccata a censuris?

503. Inst. primo. Hac Tridentini prohibitio reddit quidem absolutionem illicitam, sed non invalidam, cum non potuerit Ecclesia illam amplissimam potestatem, quam Christus Apostolis dedit, aliquibus limitibus coarctare.

504. Resp., a sacro illo Patrum consensu non solum illicitam, sed prorsus invalidum fuisse declaratam absolutionem sine ordinaria, vel subdelegata jurisdictione datam. Quid clarius illis verbis, eam nullius momenti esse? Tum illis, extra articulum mortis Sacerdotes ea jurisdictione carentes nihil posse in casibus reservatis? Tum deum illis aliis, quibus in can. 11. anathematice feritur, qui dixerit, casuum reservationem non prohibere, quoniam Sacerdos a reservatis vere absolvat? Quonodo autem potuerit Ecclesia certis limitibus circumscribere potestatem a Christo Domino Apostolis datam, non est hujus loci disputare cum viris, qui se Catholicos nominant, & qui solum de facto disputare possunt, an scilicet Ecclesia nullas, & invalidas declaraverit absolutiones datas sine jurisdictione, non autem de jure, an id potuerit facere; cumque nos summa evidencia demonstraverimus, id factum ab Ecclesia fuisse, recte concludere possumus, id eam facere potuisse. Addo, quod si argumentum adversariorum valeret, possent etiam simplices Sacerdotes censura excommunicationis aliquem ligare, vel ligatum absolvere; & quod plus est, leges ferre, aut ab iis dispensare, quia hujusmodi potestas iis Christi verbis continetur: *Quæcumque ligaveritis, quecumque solveritis &c.* Dicendum itaque, hujus potestatis plenitudinem datam fuisse Apostolis, eorumque successoribus Episcopis, qui postea eamdem in alios transmittunt, cum iis limitationibus, quæ bono Ecclesiæ convenientiunt (*a*).

505. Inst. secundo. Illoc ipso, quod Sacerdos in Ordine accipit potestatem remittendi peccata,

constituitur judex; judex autem esse non potest sine subditis: ergo simul etiam recipit jurisdictionem necessariam, ut valide absolvere possit.

506. Resp., Sacerdotem in Ordinatione accipere una cum charactere potestatem judicandi, seu ligandi, & solvendi; sed ut hæc potestas reducatur ad actum, requiri subditos, in quos exercetur; subditi autem per jurisdictionem vel ordinariam, vel subdelegatam ipsi assignantur. Quemadmodum idem Sacerdos accipit potestatem in Ordinatione supra corpus Christi verum; ut tamen eadem potestate utatur, indiget pane & vino. Et sicut etiam pane & vino deficiensibus, vera est in Sacerdote consecranti potestas, ita pariter vera est in eodem Sacerdote ligandi, atque solvendi potestas, licet ut ea utatur, jurisdictione indigeat, quia illi subditi assignantur: & sic verba inderminata, quorum remiseritis &c. determinantur ad eos, qui per jurisdictionem subditi constituantur.

507. Inst. tertio. Ecclesia nonnisi id definire potest, quod in sacris litteris, vel Patrum traditione continetur: sed in neutro hoc divinæ revelationis fonte continetur, invalidam esse absolutionem &c.

508. Resp. ut supra, semel ac evidenter constet, ut certe constat, id fuisse ab Ecclesia definitum, nullam esse posse apud viros catholicos controversiam, an hæc veritas in verbo Dei scripto, vel tradito contineatur; & si possent adversarii contrarium ostendere, victam darent Protestantibus causam, qui infallibilem controversias fideli definiendi potestatem Ecclesiæ denegant. Verumtamen Patres Trid. in hac definitione perpetuan traditionem allegarunt, dicentes, *id persuasum semper in Ecclesia Dei fuisse, & verissimum esse; & rursus in eadem Ecclesia custoditum semper fuisse &c.* Audebantne adversarii eos gravissimos, & sapientissimos Patres mendacii arguere? Itaue dicere, vel suspicari iis concessum erit, qui contra Protestantes confitentur, Spiritum Sanctum in medio esse Episcoporum in Concilio generali congregatorum? Apage intolerabilem blasphemiam.

509. At Patres illi non allegant veterum testimonia, quibus hæc traditio ostendatur. Quid inde? Annon traditio etiam conservatur in perpetuo usu Ecclesiæ? An oblii sumus illius aureæ Augustini regulæ Lib. V. *De bapt. cap. 25.*: *Sunt multa, quæ universa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis bene præcepta creduntur, quamquam*

(a) S. Thomas IV. *Cont. Gent. cap. 72.* Oportet, inquit, ministrum, cui fit confessio, judiciarium potestatem habere vice Christi, qui constitutus est judex viorum & mortuorum. Ad judiciarium autem potestatem duo requiruntur, scilicet auctoritas cognoscendi delicta, & potestas absolvendi, vel condemnandi. Et haec duo decantur claves Ecclesia, scilicet scientia discernendi, & potentia ligandi, & solvendi, quas Dominus Petro communisit, juxta illud Matth. XVI. 19. Tibi

dabo claves regni cœlorum. Non autem sic intelligitur Petro communisit, ut ipse solus haberet, sed ut per eum derivaretur ad alios: alius non esset sufficienter fideliū saluti provisum. Quæ postrema S. Doctoris verba desumpta videntur ex S. Cypriano, qui in libro *De unit. Ecclesie* de Petro inquit: *Et præferri Apostolis omnibus meruit, & claves regni cœlorum communicandas ceteris solus accepit.*

quam scripta non reperiantur? Tum illius Epist. LIV. ad Januarium: Quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis commendata, atque statuta retineri? Quid igitur hic pernolesse Adversarii requirunt traditionem scriptam, cum perpetuus Ecclesiæ usus ad id abunde sufficiat?

510. Ob. secundo. Synodus Trid. Sess. XXIII. cap. 1. ita definit: *Apostolis, eorumque successoribus in sacerdotio potestatem traditam esse consecrandi, offerendi, & ministrandi corpus, & sanguinem ejus, necnon & peccata dimitendi, & retinendi, sacræ litteræ ostendunt, & catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit. Hæc Ænarum potestatum unio a Trid. facta luculenter ostendit, eadem ratione de utraque esse sentendum; atqui potestas consecrandi nullo modo auferri, suspudi, aut circumscribi potest, ita ut Sacerdos non valide consecret: ergo pariter &c. (a).*

511. Resp. S. Thomas in *Suppl. quæst. 8. art. 4. ad 2.*, quod *Sacramentum Eucharistiae non requirit imperium in aliquem hominem; secus autem est in hoc Sacramento (pœnitentiæ).* Quod autem ad valorem absolutionis Sacramentalis requiratur *imperium*, seu *jurisdictionis*, demonstraverat in corp. art. Vid. sup. n. 499.: atque etiam ostendit Tridentinum iis verbis: *Quoniam igitur natura, & ratio judicij illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur &c.* Vid. sup. n. 500. Certe quando Synodus Trid. definit, *nullius momenti esse absolutionem, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut sublegatam non habet jurisdictionem*, pro certo creditit, esse aliquos Sacerdotes utraque jurisdictione carentes; quod nedum falsum, sed impossibile prorsus esset, si potestas Ordinis ad valorem absolutionis sufficeret, quemadmodum sufficit ad valide consecrandam Eucharistiam.

512. Inst. Quilibet fidelis, dum se Sacerdoti sis sit, ut peccata confiteatur, fit illi subditus, cum tribunal pœnitentiæ pro iis sit institutum, qui sponte ad illud accedere volunt.

513. Resp., liberum quidem esse fidelibus ad pœnitentiæ tribunal accedere, quia in eo exigitur confessio spontanea, & non coacta; liberum quo-

que ut plurimum esse ad hunc, vel alium Confessarium accedere; sed in fideliū potestate non esse eos constituere, qui in hoc tribunali judices sedere debeant; quod ex hactenus dictis liquidum est. Cum enim hæc jurisdictionis spiritualis sit, ac supernaturalis, non potest in Confessarium derivari, nisi ab Ecclesia, cui Christus Dominus omnem in res sacras potestatem commisit. Addo, hanc peccatoris libertatem accedendi ad pœnitentiæ tribunal, esse *physicam*, non *moralem*, cum ex divino præcepto ad pœnitentiæ Sacramentum adstringatur.

514. Ob. tertio. *Jurisdictionis non est vera potestas*; neque enim nomine potestatis unquam appellata fuit, nisi a Curialibus. Sacerdotes igitur, qui vera Ordinis potestate possint, nulla indigent jurisdictione, ut *valide* pœnitentes absolvant. Et absurdum videtur, præter potestatem divinam, quam Sacerdos in Ordinatione recipit, aliam requiri humanam, quam ab Ecclesia recipere debet.

515. Resp., *jurisdictionem esse veri nominis potestatem*, & quidem a potestate ordinis distinctam: in quibusdam enim invenitur potestas jurisdictionis, sine potestate ordinis; cuiusmodi est in Episcopis electis, & confirmatis, sed nondum consecratis, ut omnes Canonistæ sine controversia docent; & ab opposito invenitur potestas ordinis sine jurisdictione, ut in easu nostro Sacerdotis non approbati. Neque vero hæc potestas jurisdictionis appellari potest *humana*; ut enim suo loco ostendimus, non lege aliqua humana, sed *jure divino* Episcopi sunt Presbyteris superiores; & jurisdictionis, quam illi suis Presbyteris conferunt, est ordinis *supernaturalis*, adeoque non *humana*, sed *divina*. Sane cum Christus Sacramentum pœnitentiæ instituerit instar judicij spiritualis, in quo Sacerdos ipse est *judex*, & *ratio judicij illud exposcat*, ut *sententia in subditos dumtaxat feratur*, consequens fuit, ut Sacerdos eos pœnitentes absolvere non possit, in quos ordinariam, aut sublegatam non habet potestatem. En quonodo ex ipsa divina hujus Sacramenti institutione fluit necessitas potestatis jurisdictionis ad absolutionis valorem. Quæ ratio fuit a Tridentinis Patribus alata, & ante ipsos a S. Thoma. V. n. 500. (b).

516. Inst. primo. Si nihil aliud requiritur ad

va-

(a) S. Thomas Quod. XII. quæst. 19. art. 3o. eamdem difficultatem his verbis proponit: „Quidam dicunt, quod quilibet Sacerdos potest absolvere quemlibet a qualibet peccato; & licet non bene faciat absolvendo, tamen absolutus est. Et ratio horum fuit, quia simul datus Presbytero in sua ordinatione potestas consecrandi corpus Christi, & potestas clavium; & ideo sicut potest consecrare quemlibet hostiam, ita potest absolvere quemlibet. Sed hoc est erroneum, quia nullus potest absolvere propria auctoritate, nisi enim, qui est aliquo modo sibi subditus, quia actus sunt in materia propria, & absolutio Sacramentalis habet judicium annexum, & hoc scilicet judicium non est, nisi ia subditos, & inferiores. Qui ergo non habet subdi-

tum, non potest absolvere; & sic jurisdictionis dat materia Sacerdoti determinatam: secus autem est de hostia, quæ est materia determinata, &c. “

(b) Ad suum paradoxum propugnandum Aloysius Lita aliud multo absurdius commentus est, nimisnam absolutionem Sacramentalē esse quidem *actum judiciale*, quemadmodum sub pena anathematis Synodus Trid. definit Sess. XLV. cap. 9., sieri tamen per modum *compromissi*, quatenus Deus omnem suam potestatem Sacerdotibus commisit, ut quæ remiserint super terram, remittat & ipse in cælis; pœnitentes postea se eisdem Sacerdotibus subjiciantur eum ut arbitrium agnoscent. Hoc autem posito *compromisso*, nulla alia Sacerdoti opus esse jurisdictione, quam illa, quæ ipsi

valorem *absolutionis*, quam ut pœnitens constitutus subditus Sacerdotis, saltem consequetur, validum esse *absolutionem casuum reservatorum*: eam enim *absolutionem* potest Sacerdos impetrari, tum potestate ordinis ipsi immobilitate inherente, tum etiam potestate *jurisdictionis* eidem collata, dum pœnitens constitutus est ejus subditus: ergo saltem quantum ad casus reservatos falsa est nostra doctrina.

517. Resp., posse ab Episcopo assignari Sacerdoti alicui subditos in quadam determinata materia, & non in omni; quemadmodum homines a Deo constituti sunt subditi Pontificibus sacerularibus in rebus civilibus, idem sunt subditi Ecclesiæ in rebus spiritualibus, quæ ad religionem spectant. Eadem ratione possunt fideles pœnitentes ab Ecclesia subdi Confessario in quibusdam materiis, & non in omnibus. Sic etiam videmus quibusdam Sacerdotibus subdi in tribunal pœnitentia viros, & non fœminas, tum personas sacerulares, sed non regulares.

518. Inst. secundo. Si ad valorem *absolutionis* Sacerdoti necessaria esset jurisdictionis ordinaria, vel subdelegata ab Episcopo accepta, eidem *absolutio non in nomine Iesu Christi*, sed in nomine Episcopi daretur; quod falsissimum est. Ulterius, in periculo mortis quilibet Sacerdos *valide absolvit*, non utique potestate *jurisdictionis*, quam non habet, sed potestate ordinis: ergo etiam extra illud periculum *valide absolvet*, quamvis non licite propter Ecclesiæ prohibitionem.

519. Resp., ad primum, duplice ex causa *absolutionem fieri nomine Iesu Christi*; tum quia effectus Sacraementi, nempe gratia justificans, a Christo capite pœnitenti communicatur; tum quia *jurisdictionis potestas*, quamvis Episcopo Sacerdoti communicetur, suam tamen originem a Christi institutione habet. Alterum facillime expeditur, dicendo, omnibus Sacerdotibus esse ab Ecclesia concessam *potestatem jurisdictionis* absolvendi in articulo mortis, & quidem sine ulla prorsus restrictione: veruntamen, inquit Tridentinum cap. 7., pie admodum, ne *huc ipsa occasione aliquis pereat*, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit *reservatio in articulo mortis*; atque ideo omnes Sacerdotes quolibet pœnitentes a quibusvis peccatis, & censuris absolvere possunt. Quibusnam iacentioribus verbis poterat Synodus Trid. omnibus indiscriminatim amplissimam jurisdictionis potestatem tribuere, restrictionem tamen ad articulum mortis? Unde subdit: Extra quem articulum Sacerdotes, cum nihil possint in casibus reservatis, id unum pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores, &

a compromittentibus datur. Sed quam multi, & quam graves ex hoc novo compromissi commento consequuntur errores, immo hereses, atque impietas, iacentior ostendit doctissimus P. Herm. Christianopolis in suo egregio opusculo *Della nullità delle assoluzioni ne' c.*

Gazzaniga Theol. Tom. IX.

legitimos jülices pro beneficio absorptionis accedant.

520. Ob. quinto. Quidquid sit de *absolutione casuum reservatorum* data a simplici Sacerdote, inde tamen non potest inseri, nullas esse etiam *absolutiones* datas a Parochis in casibus reservatis Episcopo, aut ab Episcopis in casibus reservatis summo Pontifici; tum quia a Trid. in can. 11. solidus Sacerdotis, non autem Parochorum, aut Episcoporum sit mentio; tum etiam quia non potest hæc *reservatio fieri*, nisi per subtractionem subditorum: at vero neque Parochis, neque Episcopis possunt subtrahi subditi, nisi per subtractionem officii, cai subditi necessario ad dicti sunt: cum ergo in reservatione casuum non subtrahatur officium, nec subditi subtrahuntur, adeoque &c.

521. Resp. ad primum, quainvis in can. 11. expressa non fiat Parochorum, aut Episcoporum mentio, eos tamen in eodem canone omnino includi luculententer appareret ex cap. 5. doctrinali, cui canou 11. respondet. In capitulo enim doctrinali, ubi dicitur, *nullius momenti esse absolutem*, quam Sacerdos in casibus reservatis profert, & extra articulum mortis Sacerdotes *n'il posse in casibus reservatis*, certum est includi etiam Parochos respectu Episcoporum, & Episcopos respectu summi Pontificis, quia, ut ibidem additur, *Pontifices maximi pro supra potestate sibi in Ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari jülio reservare*; tum similiter hoc ideam *licere Episcopis omnibus in sua cuique diœcesi pro illis tralitu supra reliquos inferiores Sacerdotes auctoritate*. Si igitur verum est, ut verissimum esse quilibet Catholicus fateri debet, habere Episcopos in sua diœcesi supra reliquos inferiores Sacerdotes, & Pontificem maximum in Ecclesia universa auctoritatem, causas aliquas criminum graviores suo peculiari jüdicio reservandi, luculentissime appareret, in eo capitulo doctrinali ablatam esse tum Parochis, tum Episcopis *respective* in casibus reservatis absolviendi jurisdictionem. Jam vero, ne absurdissime dicamus, canonem repugnare capitulo doctrinali, manifeste sequitur, nomine *Sacerdotis*, qui a reservatis vere absolvere non potest, intelligi etiam Parochos, & Episcopos, quorum jurisdictione, licet ordinaria, per superiorum auctoritatem certis limitibus est circumscripta.

522. Resp. ad secundum, posse Parochis, & etiam Episcopis subditos subtrahi, non sublatu officio: ut quando primis portio parochiarum, secundis vero portio diœcessis subtrahitur: salva igitur sua dignitate potest Parochus, vel Episcopus aliquem subditorum numerum amittere, vel acquiri-

si riservati; quem potissimum in hac controversia legendum consulto, cum nostrum institutum non sinat omnium Litiae sophismata, atque enormes aberrationes prolixius detegere, atque cindere.

DISSERT. VII. CAP. I.

rere: cur igitur non poterit eadem ratione aliquam partem suæ jurisdictionis amittere propter subtractionem alicujus partis materiæ, quæ superiori potestati reservatur? Id profecto exigit ratio ordinis hierarchici, quem Christus ipse in sua Ecclesia constituit, ut Parochi suis Episcopis, & Episcopi Rom. Pontifici subditi sint, ad unitatem Ecclesiæ servandam, ne tot in Ecclesiu efficiantur schismata, quot Sacerdotes, ut inquietabat S. Hieronymus in Dial. alv. Luciferianos. Et si Episcoporum jurisdictione amplissimæ sumini Pontificis auctoritatibus subjecta est, evidentissime sequitur, eandem jurisdictionem posse ad certa loca, atque ad certas etiam personas restringi, juxta mores in toto orbe catholico vigentes. Et hæc satis de gravissima hæc controversia, quam nonnulli, qui se jactant veteris & purioris Ecclesiæ disciplinæ restauratores, re ipsa tamen se ostendunt rerum novarum cupidos, & sanctæ, atque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ osores, non ita pridem excitarunt.

DISSERTATIO VII.

De Sacramento extremæ unctionis.

Quintum hoc est novæ legis Sacramentum, quod variis nominibus appellatum fuit, habita ratione vel materiæ, vel foriæ, vel subjecti, vel temporis, vel effectus. Ratione materiæ dictum est oleum sanctum; & a Græcis ἄρινθος ελεός; ratione materiæ, & formæ oratio olei, seu oratio cum unctione conjuncta ἐύχελαστος, ratione subjecti oleum infirmorum; ratione temporis Sacramentum exteuntum, vel extrema unctionis; ratione effectus pœnitentiæ consummativum, quia reliquias peccatorum delet: quamobrem Synodus Trident. post Sacramentum pœnitentiæ statim de extrema unctione merito agendum censuit. Sed de nominibus satis, nunc de re ipsa.

2. Definiri, aut potius describi solet illud Sacramentum, quo Christiani in mortis periculo constituti a Sacerdotibus cum certa verborum formula oleo ab Episcopo consecrato inunguntur in septem corporis partibus, nempe oculis, auribus, naribus, ore, manibus, renibus, ac pedibus. Quamquam S. Thoma observante in *Suppl. quæst. 52. art. 6.*, duas unctiones in renibus, ac pedibus non semper, nec ab omnibus servantur; & unctione quidem in renibus honestatis, ac pudoris causa-

sa semper omittitur in feminis; absolute autem non est necessaria nisi unctione quinque sensuum, oculorum, aurium, narium, oris, & manuum. Immo validum esse Sacramentum plerique existimaut, etiamsi una tantum pars corporis inungatur. Vid. Benedictus XIV. *De Syn. Lib. VIII. cap. 5.* Strictius autem definiri potest Sacramentum, quo confertur gratia sanctificans, una cum auxiliis necessariis a fermentis ægrinuclitis molestiis, ad supercadas tentationes, ac etiam ad recuperandam salutem corporis, si saluti animæ expedita.

5. De extrema unctione Synodus Trid. Sess. XIV. quatuor edidit canones, in quorum primo statuitur, eam esse vere, & proprie Sacramentum a Christo Domino institutum, & a beato Jacobo Apostolo promulgatum: in secundo, ejus effectum esse conferre gratiam, remittere peccata, & alleviare infirmos: in tertio, unctionis ritum, quem observat Sancta Romana Ecclesia, non repugnare sententie beati Jacobi Apostoli; ideoque nec mutari, nec a Christianis posse sine peccato contemni: in quarto denique, hujus Sacramenti ministros esse solos Sacerdotes ab Episcopo ordinatus. Hæc quatuor doctrinæ capita contra Novatores a Tridentino definita confirmare, ac defendere, nostri instituti est. Primum itaque de capitali dogmate diligenter agemus, postea brevius de reliquis.

C A P U T I.

Ostenditur contra Protestantes, extremam infirmorum unctionem, cuiusmodi fit in Ecclesia Romana, esse vere, & proprie novæ legis Sacramentum (a).

4. Probant hoc Ecclesiæ dogma Patres Tridentini, ac post eos omnes Theologi illis verbis Jacobi, V. 14. *Infirmitur quis in vobis? inducat (græce προσκαλεσάτω advocet) Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio filiei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: si in peccatis sit, dimittentur ei:* „Quibus verbis, sub,, dunt Patres, ut ex Apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, (Jacobus) docet „materiam, formam, proprium ministrum, & effectum hujus salutaris Sacramenti (b).”

5.

mentum, perperam interpretati fuerint, ipsam tamen unctionem tollere non est ansus. Calvinus autem more suo furens Lib. IV. *Institut. cap. 19. num. 18. Fictitium, inquit, Sacramentum est extrema unctionis, histriónica hypocrisis, quam citra rationem, & sine fructu Apostolum referre (Catholici) volunt.* Hinc communiter Protestantes negant unctionem infirmorum esse in Sacramentis numerandam.

(b) Jure reprehenditur Card. Cajetanus ab implacabili ejus castigatore Catharino, quod Jacobi locum de *Sacramentali unctione extremæ unctionis* intelligi non

(a) Non ita facile est, ex veteribus hæreticis aliquos denominare, qui extreamam morientium unctionem a numero Sacramentorum expunserint, antequam Lutherus, & Calvinus duobus tantumin modo Sacramentis contentos nos esse jussissent. Accusant quidem hujus impietatis Waldenses, Wiclesitæ, & Hussitæ; sed hæc accusatio certis testibus non comprobatur, ut viri docti scire observarunt. Primus igitur, ut quidem reor, Lutherus *De Captiv. Babylon.* catholicos reprehendere ansus est, quod Jacobi Apostoli verba cap. V. 14. de unctione sacra, quasi verum, & proprium esset Sacra-

5. Probatur præterea ex traditione Apostolica, quam Patres Trident. insinuant. Quamquam enim in paucissimis illis monumentis, quæ ex duobus primis sæculis ad nos pervenerunt, nulla fiat huius Sacramenti mentio; occurrit tamen tertio sæculo testimoniū Origenis, qui Hoinil. II. in Levit. postquam Sacramentum pœnitentia descriptis, sacram unctionem, quæ ejusdem quasi complemētum habebatur, statim memorat inquiens: *In quo impletur & illul, quod Apostolus dicit: Si quis autem infirmatur &c. Clarius locuti sunt Patres sequentium sæculorum.* Nam Chrysostomus Lib. III. De Sacerdotio dignitatem, & utilitatem Sacerdotum extollens, non solum, inquit, nos regenerant, sed postea etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent: *Infirmitur, inquit Apostolus, inter vos aliquis &c.* Eu quomodo ambo isti Ecclesiae græcae Patres in sacra illa unctione agnoscunt non solum corporis sanitatem, sed etiam peccatorum remissionem, qui effectus spiritualis nonnisi per Sacramentum produci potest.

6. Ex Latinis occurrit Innocentius I., qui in epist. ad Decentium vetat, pœnitentibus sacrum oleum infundi, quia genus est Sacramenti, (id est unum ex Sacramentis); nam a quibus reliqua Sacraenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concelei? Atque hæc pauca testimonii sufficere videntur ad confirmandam traditionem, quæ etiam per quotidianam consuetudinem fidelium ad nos potuit pervenire. Et re ipsa pervenisse, vel ex eo solum certo colligere possumus, quod unnes quotquot sunt communiones Christianæ, licet a nobis longissime dissimiles, linguis, ac moribus adinodum diversæ, ac diro schismate a nobis, & ab invicem separatæ, in hoc tamen Sacramento una cum aliis recipiendo mire consentiant, quod evidenter demonstratum fuit Diss. I. II. 221. seq., ita ut hodierni Novatores soli, & ab omnibus aliis Christianis hac in parte separati inventantur.

7. Accedit illa theologica ratio, quam Sanctus Thomas in Suppl. qu. 29. art. 1. ita proponit: *In his, quæ Ecclesia visibiliter operatur, quædam sunt Sacraenta, ut baptismus, quædam Sacramentalia, ut exorcismus.* Quorum est hæc differentia, quod Sacramentum dicitur illæ actio Ecclesiæ, quæ attingit ad effectum principaliter intentum; sed Sacramentale dicitur illæ actio quæ quamvis non pertingat al illum effectum, tamen ordinatur aliquo modo al illum actionem principalem. Effectus autem intentus in administratione Sacramentorum est curatio morbi peccati.... Et ideo cum ad hunc effectum pertin-

gat extrema unctione, ut ex verbis Jacobi patet, nec ordinetur ad aliul Sacramentum, quasi ei annexum, constat, quod extrema unctione non est Sacramentale, sed Sacramentum. Sed præstat legere, & bene ponderare hanc ipsam rationem ab eodem S. Doctore expositam Lib. IV. Cont. Gent. cap. 75.

8. Ob. contra verba S. Jacobi, quæ totum fundamētum continent nostri dogmatis. Primo, certum non est, eam epistolam esse canonican: hoc enim Lutherus, & nonnulli alii insiciati sunt (Vid. dicta Tom. VI. P. II. Diss. II. ad n. 10.). Præterea, locus ille Jacobi intelligendus est de unctione facta ad obtinendam gratiam curationis ab infirmitate corporis, de qua loquitur Paulus I. Coriinth. XII. 9., & expressius Marcus VI. 15. referens, quod Apostoli in prima sui missione uegebant oleo multos, & sanabantur. Cum autem gratia illa curationum jamdiu in Ecclesia evanuerit, unctione etiam infirorum cessare debuit, ut pote quæ a Jacobo præcepta fuerit pro eo tempore solum, quo hujusmodi Dei benedictione fruebatur Ecclesia. Certe, inquit Calvinus, non minus frustra ædificaretur natatoria Siloe ad immergeados male habentes, vel mortuis incubaretur, ut reviviscerent, vel luto, & sputo oculi cæcorum inungerentur, ut visum reciperent. Tertio, Jacobus omnes infirmos vult inungli; nos autem non nisi in extremis iam cum morte lactantes. Si autem verum esset, hac unctione vel morbi acerbitudinem leniri, vel saltem aliquod animæ solatium adferri, crudeles forent, qui extremam horam ad hoc remedium expectant. Quarto, unctione, quam præcipit Jacobus, & qua utebantur Apostoli, non erat nisi olei vulgaris, ac communiioris: nos autem adhibemus oleum ab Episcopo consecratum (quod Calvinus impura sua lingua vocat multo murmurante incantatum) diversa est igitur &c.

9. Hesp. ad primum, canonican esse epistolam S. Jacobi, iam constare apud omnes, atqne apud ipsos Lutheri gregarios, ut temporis dispendium foret in his innumerari. *Hodie,* inquit Buddeus magni nominis apud Lutheranos, *inter omnes constat, & Jacobum Apostolum esse hujus epistolæ auctorem, & divinam ejus esse auctoritatem.* Id ipsum Calvinus fatetur. Vid. Tom. VI. P. II. Diss. II. cap. 1. n. 10.

10. Ad secundum patet, pluribus de causis illum Jacobi locum non posse intelligi de gratia curationum, de qua loquuntur Paulus, & Marcus; primo, quia hæc gratia non omnibus promisœ data erat, sed quibusdam solum juxta divisiones gratiarum a Paulo commemoratas I. Corinth. XII. Jacobus autem generaliter præcipit, ut adducatur Pre-

rit, extreñam unctionem esse verissimum nostræ religionis Sacramentum; ac de ipsa nostrâ religione multo magis meritus sit, quam Catharinus, qui sèp̄is in rebus theologicis cespitavat.

posse, probare conatus fuerit. Excusari tamen Cajetanus aliquatenus potest, quod id scripsérit ante Concil. Trid. Minns excusandus Catharinus, quod memoria pliissimi, ac doctissimi Cardinalis nimis acriter insultaverit; præcipue cum Cajetanus aperte confessus fu-

Priesbyteri quicumque. Secundo, quia gratia illa curationum non se extendebat ad effectus spirituales: scimus enim, ex deceam leprosis a Christo mundatis nonnisi unum gloriam Deo dedisse, ceteros vero in sua infidelitate permansisse Lucæ XVII.; gratia autem unctionis effectum habet spirituale dimitendi peccata, qualis est in aliis Sacramentis: *Si in peccatis sit, dimittentur &c.* (a).

11. Quæ autem afferit Calvinus de natatoria Silioe, de cubatione super mortuos, de luto, sputo &c., nihil omnino ad rem pertinent, cum hic non agatur de miraculis, quæ extra ordinem divina virtute olim facta sunt, sed de Sacramento, cuius primarii effectus sunt spirituales, scilicet mundatio a peccatorum reliquiis, robur ad pugnandum cum dæmoni, fortitudo ad tolerandas ægritudinis molestias, quibus etiam sanitas corporis additur, si ad honum spirituale animæ utilis sit.

12. Tertiā difficultatem solvit S. Thomas in Supplēm. qu. 52. art. 2. inquiens: *Hoc Sacramentum est ultimum remedium, quod Ecclesia potest conferre, quasi immediate disponens ad gloriam, et ideo illis tantum infirmantibus debet exhiberi, qui sunt in statu exequuntium, propter hoc quod ægritudo nata est inducere mortem, & de periculo timetur.* Quamvis autem S. Jacobus hanc distinctionem non exprimat, eruitur tamen primo ex eo quod Jacobus non jubeat, infirmum pergere, vel deferri ad Sacerdotes, quod in levibus infirmitatibus fieri potuisse, sed inducere, vel advocate Presbyteros, quod solum in gravioribus morbis necesse est. Eruitur secundo ex perpetua, & constanti Ecclesiæ consuetudine; unde etiam Eugenius IV. in Decreto non dandum esse hoc Sacramentum, inquit, nisi infirmo, de cuius morte timetur. Et Synodus Trid. Sess. XIV. cap. 5. inquit: *Declaratur etiam, esse hunc unctionem infirmis adhibendam, illis vero præsertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu sitæ*

constituti videantur; unde & Sacramentum extantium nuncupatur (b).

13. Ad postremum, libenter sciscitarer a Calvino, undenam sciverit, oleum præscriptum a Jacobo pro unctione infirmorum fuisse vulgare, & commune? Licet autem in illa Apostolica epistola nihil de olei consecratione dicatur, cum tamen consideramus Ecclesiæ proxim adhibendi oleum benedictione consecratum, prouum est concludere, id nonnisi ex Apostolica traditione descendere, juxta regulam alibi traditam ex S. Augustino (Dissert. VI. num. 509.) quod ea, quæ ubique in Ecclesia custodiuntur, nec in aliquo Concilio statuta fuere, ab Apostolis sint repetenda. Ulterius, id testantur Patres posteriorum sæculorum, ut Beda in Comment. ad cap. VI. Marci dicens: *ab ipsis Apostolis hunc S. Ecclesiæ morem traditum, ut ... ægroti ungantur oleo Pontificali benedictione consecrato.* Et Concilium Cabilonense II. an. 815. cap. 48. inquit: *Secundum beati Apostoli Jacobi documentum, cui etiam documenta Patrum consonant, infirmi oleo, quod ab Episcopo benedicuntur, a Presbyteris ungi debent.*

14. Præterea, ut recte ratiocinatur Angelicus in Supplēm. qu. 19. art. 6., *Minister Sacramenti non inducit effectum Sacramenti propria virtute, ut principale agens, sed per efficaciam Sacramenti, quod dispensat; quæ quidem efficacia primo est a Christo, & ab ipso in alios descendit ordinatus, scilicet in populum medianibus ministris, qui Sacramenta dispensant, & in ministros inferiores medianibus superioribus, qui materiam sanctificant.* Et ideo in omnibus Sacramentis, quæ indigent materia sanctifica-ta, prima sanctificatio materie fit per Episcopum, & usus quandoque per Sacerdotem, ut ostendatur Sacerdotalis potestas ab Episcopali derivata (c).

15. Instant primo. Verba S. Jacobi debere intel-

(a) Oleum benedictum fuisse a fidelibus antiquitus alhibitum ad corporis sanitatem obtinendam, minime inficiamur; sed noster Angelicus in Suppl. quæst. 31. art. 1. ad 2. respondet: „*Illas unctiones non fuisse Sacramentales; sed ex quadam devotione recipientium talem unctionem, & ex meritis ungentum, vel oleum initientium consecutum fuisse effectum sanitatis corporalis per gratiam sanitatum, non autem per gratiam Sacraimentalem.*”

(b) Græci sanos, & bene valentes in ipsa Ecclesia solent sacro oleo limire in remissionem peccatorum. Ita testatur Leo Allatius *De Cons. Eccles. Occident. & Orient.* Lib. IX. cap. 16., & Petrus Arcudius Lib. 5. *Concord.* cap. 4., ubi suis contribubilibus vitio vertit, *quod contra doctrinam apostolicam sanos ungant.* Noster tamen Jac. Goarius in not. ad officium S. Olei putat, primo non omnes, qui dicuntur in ipsa Ecclesia oleo sancto liniti, fuisse sanos, sed aliquos pauperes graviter infirmos, qui se ad Ecclesiam deferri curabant, ut ibi hoc Sacramento munirentur: secundo, non semper istas unctiones fuisse Sacramentales, sed aliquando factas ad consolationem animæ spiritua-

lem extra Sacramentum; tertio fortasse fuisse duplex oleum ab Episcopo benedictum, alterum pro infirmis, alterum pro sanis; quod Goarius colligit ex D. Gregorii Sacramentario juxta lectionem Codicis Rhemensis apud Hugonem Menardum, ubi de Episcopo dicitur: *Benedicit oleum pro infirmis, sive pro populo, &c.* Vid. Renaudotius Lib. V. *Perpet.* cap. 3., ubi ostendit, unctionem in Ecclesia Orient. sanis collatam non esse Sacramentalem, sed ceremonialem. Sunt etiam quadam exempla peculiaria virorum sanctorum, qui licet sani divinitus educti de morte sibi imminentia hoc Sacramento muniri voluerunt. Sed haec sunt dispensationes ab ordinaria lege non imitandæ. Ita Benedictus XIV. *De Syn.* Lib. 8. cap. 5. & seq.

(c) Oleum infirmorum non esse commune, & vulgare, sed benedictum, & consecratum, nemo Catholicon dubitat; quæstiones tamen excitatae sunt, primo, an hæc benedictio ex Christi institutione, an vero ex solo Ecclesia præcepto sit necessaria? Hoc enita secundum placuit gravissimis Theologis Franc. de Victoria in *Summa de Sacram.* n. 216, Sainhovio *Tract. de Ext. Unct.*, & Juenin *Dissert. VII.* qu. 3. cap. 1.

telligi, quemadmodum communiter intelliguntur verba apud Marcum VI. 15., satentur ipsi Patres Tridentini, dum inquit cap. 1., fuisse hoc Sacramentum apud Marcum *insinuatum*; atque apud Marcum non agitur, nisi de corporis sanitate, non autem de spirituali aliquo effectu in anima, quem Sacraenta semper producent; ergo &c.

16. Resp. neg. maj.; neque vero Synodus dicit, aut credit, verbis illis apud Marcum designari institutionem Sacraenti extremae unctionis, sed solum aliquam insinuationem, seu *alumbrationem*, ut explicat Card. Pallavicinus Lib. XII. in fine cap. 12., ut quemadmodum per illam unctionem regroti miraculose corporalem recipiebant sanitatem, ita per istam unctionem, & corporalem, si saluti animae expediatur, & spiritualem acciperent, nempe vim ad morbi molestias patienter tolerandas, ad superandas tentationes, & ad delendas peccatorum reliquias (a).

17. Inst. secundo. Si ex verbis sancti Jacobi colligeretur, unctionem infirmorum esse Sacramentum, debebat a pluribus Sacerdotibus administrari; atqui nonnisi unus Sacerdos id facit; licet enim plures adint, unus tamen solummodo tingit infirmum: ergo &c.

18. Resp. S. Thomas IV. Cont. Gent. cap. 75. Quia hoc Sacramentum perfectae curationis effectum habet, & in eo requiritur copia gratiae, competit huic Sacramento, quod multi Sacerdotes intersint, & quod oratio totius Ecclesiae ad effectum hujus Sacraenti coadiuvet; unde Jacobus dicit: Inducet Presbyteros Ecclesiae, & oratio fidei sanabit infirmum: Si tamen unus solus Presbyter al sit, intelligitur hoc Sacramentum perficere in virtute totius Ecclesiae, cuius minister existit, & cuius personam gerit. Neque obstat numerus pluralis adhibitus a S. Jacobo: observant enim interpretes post S. Augustinum Lib. III. De consensu Evangelistar. cap. 16. non raro adhiberi numerum plurimum, ad designandum aliquem, ut sensus Jacobi sit: Inducat aliquem ex Presbyteris.

19. Inst. tertio. Unctio illa, quain præcipit Jacobus, non habet vim obtinendæ sanitatis, & remittendi peccata, nisi propter preces Ecclesie;

concl. 3.: quia posita sententia sequeretur, extremanam unctionem administratam oleo non consecrato esse quidem illicitam, non tamen invalidam; immo in casu necessitatis, etiam licitam esse. Alii autem sere communiter docent, aliquam consecrationem olei esse in hoc Sacramento necessariam; hanc tamen posse etiam a simplici Sacerdote impetriri ex commissione, sive expressa, sive tacita Rom. Pontificis. Sane in Ecclesia Orientali mos est antiquissimus, ut Presbyteri oleum Lenidicant, cum infirmis hoc Sacramentum conferant. Unde Clemens VIII. decretit, Italo-græcos cogendos non esse, olea sancta, præter chrisma, ab Episcopis Diocesanis accipere; quod Clementis decretum fuit a Benedicto XIV. in sua Constit. 57. confirmatum.

(a) Mentitur Polanus, seu Sarpins, dum scribit,

inquit enim: Et orent super eum Et oratio filii salverebit infirmum: atqui Sacraementorum efficacia in sententia Catholicorum non dependet ab oratione, seu, ut dici solet, ab opere operantis, sed ab opere operato: ergo &c.

20. Resp., orationem hic a Jacobo memorata esse ipsam hujus Sacraenti formam, cui tribuitur ejusdem Sacraenti effectus: oratio filii salvabit infirmum. Sicut autem baptismus vocatur *Sacramentum fidei*, ita vocari potest etiam hoc Sacraumentum, quod operatur in fide Ecclesie, non autem ex fide ministrorum, vel suscipientium, prout de baptimate dictum est. Sane si a sola oratione effectus penderet, unctio esset supervacana; quam tamen necessariam esse aperte dicit Jacobus: orent super eum, ungentes &c.

21. Ob. secundo Dallæus silentium veterum, Justini, Irenæi, Tertulliani, Cypriani, Epiphani &c., contendens nullam prorsus hujus *alypici* Sacraenti mentionem inveniri primis tribus, vel quatuor Ecclesie sacerulis; in quibus tamen Baptismi, Eucharistiae, ac Pœnitentiae frequens memoria occurrit. Hunc conjicit Calvinista, unctionem illam Jacobæam non fuisse, nisi ad corporis sanitatem impetrandam; cum autem hæc gratia curationum post Apostolorum morem cessaverit, nulla postea habita fuit hujus unctionis ratio.

22. Huic argumento negativo, quo sœpe utitur Dallæus, jam alibi responsum fuit, sufficere traditionem oralem, quæ præcipue in Sacraementis servata fuit, cum eorumdem usus esset in Ecclesia perpetuus, & de patribus ad filios continua successione pertransiret. Causæ autem, cui in primorum sacerdorum monumentis aut nihil, aut parum de nostris mysteriis inveniatur, multæ esse potuerunt; nempe inopia veterum monumentorum (de qua legendum opuse. P. Ansaldi *De causis inopie vet. monum.*); tum quod parvum scripserint veteres Ecclesie Pastores, Evangelii prædicationi, fidelium instructioni, Sacraementorum administrationi, aliisque ecclesiasticis munis obundis, curisque distenti; tum etiam quia ex ipsis paucis scriptis temporis edacitas nonnulla nobis erupit. Alia causa fuit *disciplina arcana*, quæ tempore persecutioiun diligenter observabatur, no re-

primum in decreto suis positum, hoc Sacraementum a Christo *institutum* Marci VI.; sed postea Patres a quodam Theologo admonitos vocem *institutum inutile* in vocem *insinuatum*. Mentitur inquam; nam præter quanu quod aliter nos docent illius Synodi Acta, incredibile prorsus videtur, Theologos illos doctissimos ignorasse; quæ veteres Scholæn principes, Hugo Victorinus, Magister sententiarum, Alexander Alensis, SS. Bonaventura, & Thomas docuerant, dum Sacraenti extremae unctionis institutionem solum ex epist. Jacobi, non autem ex Marci Evangelio repetebant. Quamquam non ignoro, inveniri Theologos, qui Sacraementum hoc repetunt ex illa Apostolorum unctione, quæ refertur Marci VI.

religionis nostræ mysteria a Gentibus profanarentur, unde præter pauca quædam doctrinæ capita, quæ omnino celari non poterant, alia scitu non necessaria vel ipsis Gatechumenis abscondebantur. Ceterum nonnulla ex tertio, & quarto sæculo veterum Patrum testimonia superius allegavimus n. 5., & multo plura potuissent allegari ex sæculis posterioribus (a).

25. Inst. primo Dallæus. Etiam post V. sæculum nulla occurrunt exempla morientium, qui hoc extremæ unctionis Sacramento muniti fuerint; cum tamen nonnulla legantur eorum, quibus Eucharistiæ communio in extrema ægritudine conferebatur. Sic extremæ unctionis non meminit Eusebius in *Vita Constantini*, non Athanasius in *Vita S. Antonii*, non Gregorius Nazianz. in *Vita sororis sue Gorgonice*, in *Orat. patris sui Gregorii*, & in *Laud. S. Basillii*; non Gregorius Nyssenus mortem describens Gregorii Thaunaturgi, Ephræmi, & Macrinæ sororis suæ; non S. Ambrosius, quando Satyrum fratrem suum, & Theodosium Augustum laudavit; non Severus Sulpitius agens de S. Martino; non Metaphastes de Jo. Chrysostomo; non Paulinus in vita S. Ambrosii, non Hieronymus scribens de Nepotiano, Paula, & Marcella, nec demum Possidius vitam exhibens S. Augustini.

24. Resp., Dallæum eadem semper chorda obherrare, dum nostris positivis argumentis silentium aliorum opponit; quod silentium multis de causis oriri potuit; ac præcipue, quia Sacramentum hoc, tamquam pars, vel appendix, seu ut loquitur Tridentina Synodus, *consummatum pœnitentiae existimatum est a Patribus*. Quamobrem commemorata morientium pœnitentia, implicite commemorabatur etiam extrema unctione. Ita ex gr. Possidius de S. Augustino scribit, *Sentiebat, post perceptum baptismum, etiam luctuos Christianos, & Sacerdotes, absque digna, & competenti pœnitentia exire de corpore non debere; quod etiam ipse fecit ultima, qua defunctus est,*

(a) Famosi centuriatores Magdeburgenses Centuria 6. nimia evidenter vi coacti hæc ecclesiasticis suis monumentis consignarunt: *Chrysostomus, unus ex vetustissimis Ecclesie Patribus, verbis Jacobi probat, Sacerdotes potestate pollere remittendi peccata extrema unctione, quæ simplex ceremonia non est, sed Ecclesie JESU CHRISTI Sacramentum.* Suspecta adversariis esse non deberet hæc illorum confessio, qui infensiissimi fuerunt Ecclesie Rom. hostes. His addimus recentioris Calviniani testimonium, nempe Chamierii, qui Lib. IV. De Sacram. cap. 21. contra Magistri sui Calvinii dictata, & contra suum consoladæm Dallæum negare non est ausus, sacram unctionem a Jacobo prescriptam semper fuisse in usu, solum contendit, eandem non fuisse habitam, ut novæ legis Sacramentum. Verum quando ab istis eruditissimis viris aliquod petitum certum documentum, quandonam hæc sacra unctione ab antiquis semper adhibita reputari cœperit verum novæ legis Sacramentum, aqua illis hæret, nec nisi vanas, ac frivolas conjecturas adducunt, quas ar-

ægritudine. Id eo probabilius efficitur, quod pri- scis temporibus extrema unctione ante viaticum dari consueverat; unde quando sumptio Eucharistiæ commemoratur, implicite indicatur etiam re- ceptio extrema unctionis, quæ præcesserat. Ceterum ex sæculis subsequentibus non unum, sed valde multa exempla afferri possunt extrema unctionis expresse, & distincte commemorantur. Et cum nullum Protestantes hactenus allegare potuerint hu- jus Sacramenti initium, nos jure nostro concludi- mus, illud ex primo, & apostolico ævo descendere. Et si hujusmodi argumentatio ex silentio de- sumpta adhibeatur, quot, & quanta neganda erunt, quorum nulla expressa mentio apud veteres habetur? Sepe etiam nec confessio Sacramentalis, nec sumptio Eucharistiæ commemoratur; dicen- dumne erit propterea, pœnitentiam, aut sacram viaticum fuisse a sanctis viris neglecta? Quin potius dicamus, hæc, quæ erant omnibus fidelibus communia, peculiarem illam commemorationem non meruisse, quæ solis heroicis, ac singularibus eoruindem virtutibus debebatur. Ceterum non de- sunt exempla Sanctorum, quibus datam fuisse ex- tremam unctionem aperte innuitur; præsertim in sæculis posterioribus, quæ perperam contemnit Dal- læus, tamquam ab apostolico ævo nimis remota.

25. Dixi, hoc Sacramentum ante Eucharistiam antiquitus sæpe dari consuevisse, non autem semper: suppetet enim monumenta contraria; ut il- lud S. Eligii Noviomensis Episcopi, qui ita fide- les exhortabatur: *Qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam corporis, & sanguinis Christi cum fide, ac devotione accipiat; oleumque benedictum fideliter ab Eccle- sia petat, unde corpus suum in nomine Christi ungat (vel ut alii legunt, ungatur), & secun- dum Apostolum oratio filei salvabit infirmum, & allievabit eum Dominus, & non solum cor- poris, sed etiam animæ sanitatem recipiet.* Vid. Eligii vita Lib. II. cap. 15. Tom. V. Spicilegii (b).

26. Inst. secundo. Omnia Sacraimenta nove- le-

gutis, atque ad decipendum compositis verbis proba- biles efficeré conantur. Facile quidem iis est, assere- re, unctionem curationum, que Marci 6. commemo- ratur, sensim ac sensim fuisse pro Sacramento usur- patum; sed quando, & quibus, & qua occasione il fieri cœperit, aliquibus documentis comprobare, hoc opus, hic labor est. Quanto melius, immo certo nos ex quo posterioribus sæculis extrema unctione passim, & ubique inter vera Ecclesia Sacraimenta numerata sit, colligimus, hanc eandem fuisse primorum Ecclesiæ sæculorum fidem perpetua traditione a Patribus in filios, seruosque nepotes derivatam.

(b) Hoc S. Eligii testimonium, si cetera deessent, manifeste evincit, parum considerate in Synodo Pisto- riensi an. 1780. in decreto *De extrema unctione sic dictum:* *Fino al Secolo XII. se si eccettua qualche caso particolare, fu pratica costante in tutte le Chiese di amministrare l'estrema unzione agli infermi avanti l'Eucaristia.* S. Eligius sedem Episcopalem Noviomensem tenuit usque ad ann. 659., quo jam septuagena-

Legis fuerunt in vet. testam. præfigurata; sed nulla inventitur extremae unctionis figura: ergo &c.

27. Resp. S. Thomas in *Supplm.* quæst. 29. art. 1. ad 2., qnod hoc Sacramentum immediate hominem ad gloriam disponit, cum exercitibus a corpore detur. Et quia in veteri lege non erat tempus adhuc pervenienti ad gloriam, quia neminem (*Vulg. nihil*) ad perfectum adduxit lex *Hebr. VII. 19.*, ideo istud Sacramentum præfigurari non debuit per aliquod Sacramentum sibi correspondens, sicut per figuram ejusdem generis, quamvis per figuram remotas alii quo modo figuratum sit in omnibus curationibus, que leguntur in vet. testamento."

28. Inst. tertio. S. Epiphanius *Hær. XXXVI.* & S. Augustinus *Hær. XVI.* Heracleonitas accusant, quod suos morientes ingerent oleo, putantes eosdem hac unctione redimi.

29. Resp., eam unctionem merito fuisse condamnatam, quod superstitionum esset plena, quas Epiphanius describit. Insinuat autem S. Augustinus dicens, *Feruntur autem suos morientes novo molo quasi redimere, id est per oleum, balsamum, & aquam, & invocationes, quas hebraicis verbis dicunt super capita eorum.* Ab his quamlongissime abest extrema unctionis Sacramentum. Iuxta vero est argutia Dallæi, qnod hic S. Doctor, refellens Heracleonitas, nihil dicat de Sacramento extremae unctionis. Iuxta inquam: Augustinus enim eo in Libro solum historice hereses refert, non autem dogmatice confutat, qnod sibi proposuerat in altera ejusdem Libri parte, quam postea vel non absolvit, vel edacitas temporis nobis invidit.

30. Ob. ultimo. Non desunt in Oriente populosæ Christianorum communiones, quæ minime agnoscunt extrema unctionis Sacramentum. Id de Cophitis testatur Thomas a Jesu Lib. VII. *Controv.*

rius obiit; neque ejus verba intelligi possunt de casu aliquo particulari, sed communem consuetudinem exprimunt. Nonnulla veterum exempla in proupintr es- sent, nisi nimiam prolixitatem metuereamus. Sane Ven. Beda sæc. VIII. *communicatus, & innatus* dicitur a Trithemio. Quamvis autem verum foret, nonnisi post seculum XII. eam, quæ nunc viget, disciplinam fuisse invectam, non esset certe opera pretium eandem inverttere, quod sine turbis, & scandalis fieri non posset. Auditur sapientissimus Benedictus XIV. Lib. VIII. de *Syn.* cap. 8., ubi post allata momenta rationum, atqne anctoritatum, quibus antiqua consuetudo probari videtur, ita pergit: *Nihilominus predicta consuetudo nec priscis quidem temporibus fuit ubique ab omnibus inviolate servata; alia quippe presto sunt æque vetusta Ecclesiarum statuta, sacram unctionem post viaticum exhiberi præcipientia; nec desiderantur exempla sanctorum virorum, qui viaticum extrema unctioni præmisserant...* Hec vero posterior praxis a deo postea præmisserat, ut Catechismus Concilii Trid., S. Carolus Borromaeus in suis *Instructionibus*, ac innumeris Ritualia extrema unctionem post viaticum præberi decreverint. Et quinquam fatetur, contrarium iaveniri etiam nunc

P. I. cap. 5. dicens: *Infermis oleum sanctum non administratur.* Id quoque testatur de Abyssinis, seu Æthiopibus ibid. cap. 6.; unde eorum Orator Zaga Zabo apud Damianum a Coezi *De Æthiopum moribus: Scienluni*, inquit, *apul nos Chrisma, sive extrema olei unctionem pro Sacramento non haberi, nec in usu esse.* His testibus accedit Jobus Ludolphus rerum Æthioparum peritissimus, negans pariter, extreamam unctionem ab ipsis, ut Sacramentum, agnosci. Indos quoque, seu Christianos S. Thomæ extrema unctione minime uti, refert Brereoodns, idipsum addens de Moschis. Immo sæc. XI. de quibusdam ita scribebat Elfricus in can. 52.: *Qui tam ægroti consecratum oleum nihil penlunt, & in ægritudine sua se non concedunt ungi.* Græci quidem videri possunt cum Latinis convenire in unctionis insirmis; sed si eorum ritus intimius obseruemus, facile apparebit, eorum unctionem nihil prorsus habere cum nostra communie: non ministerium, quia apud ipsos septem, vel ad minimum tres adhibentur; non materiam, quia ipsorum oleum non est ab Episcopo consecratum; non formam, quia ipsi utuntur indicatrix, nos vero deprecativa; non subjectum, quia nos non nisi graviter infirmos ungimus; illi autem quoscumque, immo etiam sanos.

31. Resp., quantum ad nationes illas Christianas, quæ neglectæ extremae unctionis a plerisque accusantur, alibi (Dissert. I. num. 255.) responsum fuit, fidem hujusmodi accusationibus facile adhibendam non esse, cum certiora suppetant monumenta, quibus evincitur, hoc Sacramentum in omnibus plane, non solum catholicis, sed etiam schismaticis communionibus obtinere; exceptis ad summum quibusdam paucis populis, qui crassis ignorantiae tenebris involuti nonnulla alia nostræ religionis dogmata non agnoscunt (a). Illi autem

pes-

in quibusdam Ritualibus, immo & apud Cistercienses, ita tamen concludit: „ *Nihilominus in locis, in quibus hic mos obsolevit, vigetque disciplina a Concilio Trid. Catechismo prescripta, non facile permittimus, ab hac recedi, solum ad indulgendum privatum, & peculiari infirmi devotioni: sed potius Parochis injungeremus, ut extrema unctionem pertinentibus ante viaticum, suaderet, tutius, & utilius fore, Ecclesiæ Rom. ritu, ac usu a majori parte Ecclesiæ catholica jam recepto, se accommodare.* ”

(a) De Armenis omni fide dignus legendus est Clemens Galanus celebris illius gentis Apostolus, qui T. II. *Conciliat. Eccl. Armeniæ cum Rom.* ostendit, antequam, & orthodoxam fuisse olim apud illos Christianos Sacramenta hujus doctrinam, postea vero a quibusdam Novatoribus corruptam, qui extreamam unctionem Confessioni auriculari subrogaverant; ad hoc autem malum auferendum fuisse inconsulto ipsam extreamam unctionem sublatam, vel potius post obitum dilatavit; ita tamen in hac unctione pro vero Sacramento haberetur. Unde Gregorius Datiensis in *Tract. De extr. unc. Sacram.* inquit: *Porro hujus unctionis Sacramentum perficimus supra defunctos Sacerdotes &c.*

pessimi Christiani, quos Elsticus memorat, nullum nostro firmissimo dogmati præjudicium iuferunt; semper enim fuerunt, qui vitiis obsecrati sacrosancta, & saluberrima Ecclesiae Sacraenta neglexerunt, immo & contempserunt.

52. Neque etiam ullum nostræ causæ præjudicium inferant diversi a nostris Græcorum ritus, neque dissidia quædam, quæ olim inter Theologos nata sunt de materia, forma, ministro, subiecto, & effectibus hujus Sacramenti, & quæ sovitatis suis artibus exaggerant Heterodoxi ad incantam plebem decipiendam; cum tamen ipsi nequeant ignorare, has omnes diversitates, vel controversias ad substantiam fidei minime pertinere, in qua, præcipue post duo ecumenica Concilia, Florentinum, & Tridentinum, Catholici omnes mire consentiunt. Has autem controversias breviter indicabimus in Cap. seq. Interea si quis plenius acutissimas, & fallaces Dallæi objectiones, seu potius frivolas cavillationes coguoscere cupit, adeat doctissimum D. Jo. Chrysost. Trombellium in Tom. I. *De Extr. Unctione.*

CAPUT II.

Proponuntur, & resolvuntur aliquæ quæstiones, de institutione, materia, forma, ac ministro hujus Sacramenti.

Quæres primo, a quo hoc Sacramentum fuerit institutum?

55. Resp. Sacros. Trid. Synodus laud. Sess. XIV. cap. 1. ita desinivit: *Instituta est autem sacra hæc unctione infirmorum, tamquam vere, & proprie Sacramentum N. T. a Christo Domino nostro. Quia de re dubitare minime licet, præcipue quia, ut alias (Dissert. I. cap. 1.) demonstratum est, omnia Sacraenta immediate faerunt a Jesu Christo instituta, quamquam, ut ibidem num. 299. cum multis, gravibusque Theologis doctrinus, id catholicæ fidei dogma nou sit: sufficit enim dicere, omnia Sacraenta saltem immediate fuisse a Christo instituta. Nullatenus tamen probabilis reputatur ea quorundam veterum Scholasticorum opinio, quod Apostoli ex peculiari Spiritus Sancti revelatione post Christi ascensionem hoc Sacramentum instituerint.*

54. S. Thomas in *Suppli.* quæst. 29. art. 5. hac repudiata opinione, ita pergit. „Et ideo alii dicunt, quod omnia Sacraenta Christus instituit per seipsum; sed quædam per seipsum promulgavit, quæ sunt majoris difficultatis ad credendum: quædam autem Apostolis promulganda reservavit, sicut Extremam unctionem, & Confirmationem. Et hæc opinio pro tanto vide-

„ tur probabilior, quia Sacraenta ad fundamen-
„ tum legis pertinent, & ideo ad legislatorem per-
„ tinet eorum institutio; & iterum quia ex insti-
„ tutione efficaciam habent, quæ in eis nonnisi
„ divinitus est”. Quam Angelici sententiam con-
„ firmavit Synodus Trid., eum dixit, hoc Sacra-
„ mentum per Jacobum fidelibus commendatum, ac
„ promulgatum. Cum autem S. Thomas sibi obje-
„ cisset auctoritatem Magistri Sentent. dicentis in
Lib. IV. dist. 23., hoc Sacramentum fuisse insti-
tutum ab Apostolis, respondet, id esse intelligen-
dum, quia per doctrinam Apostolorum nobis pro-
mulgata est ejus institutio.

55. Quando autem a Christo Domino facta fue-
rit hæc institutio, non omnino convenit inter Theo-
logos. Sunt, qui hoc referunt ad illam primam
Apostolorum missionem, quam Marcus cap. VI.
describit, adeoque illa verba: *Ungebant oleo
multos ægros, & sanabantur, de Sacramentali unctione
intelligunt; quæ sententia nonnullorum Pa-
trum auctoritate firmatur, ut videtur est in Cate-
na Græcorum ab Ant. Possevino collecta. Veri-
similior tamen est, nonnisi post suam resurrectionem
fuisse a Christo Apostolis traditum hoc Sa-
cramentum, quando eis apparens loquebatur de
regno Dei Act. I. 5., quo tempore magna con-
firmata Sacraenta, magna sunt revelata mysteria,
ut loquitur S. Leo Magnus Serm. I. *De
Ascensione.* Vide dicta Dissert. I. cap. 8.*

Quæres secundo, quænam sit hujus Sacra-
menti materia?

56. Resp. ex doctrina Tridentini cap. 1., ma-
teriam remotam esse oleum ab Episcopo bene-
dictum. S. Thomas autem quæst. 29. art. 4. ad-
dit, esse oleum olivæ; quia oleum principaliter
nominatur olivæ liquor, cum aliis liquores solum
ex similitudine ad ipsum olei nomen accipient. Materia vero proxima est infirmi inunctio.

57. Art. autem seq. Angelicus probat, oleum
debere esse consecratum ex triplici ratione. *Pri-
ma est, quod omnis efficacia Sacramentorum a
Christo descendit. Et ideo Sacraenta illa, qui-
bus ipse est usus, habent efficaciam ex ipso u-
su suo, sicut tactus sue carnis vim regenerati-
vam contulit aquis. Sed hoc Sacramento non est
usu, nec aliqui corporali unctione; & ideo in
omnibus unctionibus requiritur sanctificatio ma-
teria. Secunda causa est propter plenitudinem
gratiae, que conferunt, non solum ut tollat cul-
pam, sed etiam reliquias culpoæ, & infirmita-
tem corporis. Tertia est ex hoc, quod effectus
ejus corporalis, scilicet sanitatio corporis, non
causatur ex materiæ naturali proprietate; &
ideo oportet, quod hæc efficacia sibi per sancti-
ficationem detur. Probat postea Angelicus art.
6., hanc olei consecrationem debere fieri ab E-
pi-*

ubi etiam ponit formam deprecatoriæ à nostra non
valde dissonam. De aliis consulendus sæpius, sed nun-

quam satis landatus, Eus. Renaudotius in opere *De
perpetuitate fidei* &c.

piscopo: qua de re vide dicta superius num. 14. (a).

Quæres tertio, quænam sit hujus Sacramenti forma?

58. Resp. S. Thomas in *Supplm.* quest. 29. art. 7. rejecit quoruundam opinionem, quod nulla sit forma de necessitate hujus Sacramenti; hæc enim opinio, ait, videtur derogare effectui ejusdem Sacraentum; quia omne Sacramentum efficit significando: significatio autem materie non determinatur ad effectum determinatum, cum ad multa se possit habere, nisi per formam verborum. Et ideo in omnibus Sacramentis novæ legis, quæ efficiunt, quod figurant, oportet esse & res, & verba. Præterea Jacobus cap. 5. totam vim hujus Sacramenti videtur constitutere in oratione, quæ est forma hujus Sacramenti; & ideo prædicta opinio præsumptuosa videtur, & erronea.

59. Non eadem tamen est forma apud Græcos, ac apud Latinos. Neophytus enim Rhodinus in sua *Synopsi sacram.* a S. Congregatione De propaganda fide approbata anno 1628. *Materia,* inquit, *Sacramenti extremæ unctionis est oleum olivæ expressum, a Pontifice, vel a Sacerdotibus, qui præsentes fuerint, juxta Ecclesiæ morem benedictum: forma vero est oratio illa, quam dicit Sacerdos, cum infirmum ungit, videlicet, Pater sancte, Medice animatum, & corporum &c.; quæ forma est deprecativa, non minus quam nostra; quod & Arcadius notavit Lib. *De Concord.* cap. 5., & multis rationibus probavit P. Jac. Goar not. 29. in *Officium olei sancti.**

40. Forma autem Ecclesiæ latine hæc est: *Per istam sanctam unctionem, & piissimam suam misericordiam indulget tibi Dominus quidquid deliquisti per visum &c., quæ forma est deprecativa.* Quod autem forma debeat esse deprecativa, probat Angelicus art. 8. multis rationibus: primo, quia suscipiens Sacramentum est viribus propriis destitutus, unde indiget orationibus suis sublevari; secundo, quia datur exequitibus, qui iam desinunt esse de foro Ecclesiæ, & in solius Dei manu requiescent; unde & ei per orationem committuntur: tertio, quia hoc Sacramentum non habet aliquem effectum, qui semper ex oratione ministri consequatur, omnibus, quæ sunt de essentia Sacraentum, etiam rite peractis, sicut character in Baptismo, &

, Confirmatione, & transubstantiatio in Eucaristia, & remissio peccati in Penitentia, existente contritione, quæ est de essentia Sacraentum penitentiae, non autem de essentia hujus Sacramenti; & ideo in hoc Sacramento non potest esse forma indicativi modi, sicut in prædictis Sacramentis".

41. Cuncte sibi objecisset, in quibridam Ecclesiis adhiberi haue formam indicativi modi: *Ungo vos oculos oleo sanctificato in nomine Patris &c.*, respondet ad 5., illa verba non esse formam Sacramenti, sed dispositionem ad formam, in quantum intentio ministri determinatur ad actum illum per illa verba. Hæc eadem sententia S. Bonaventuræ in IV. Dist. 25. art. 1. quest. 4., ac plurimum gravium Theologorum. Certe in antiquo Rituali Ratholdi apud Menardum in Observat. ad Gregorii *Sacrament.* post ea verba: *Ungo oculos tuos de oleo sanctificato &c.* hæc subtiluntur: quatenus per hujus operationem mysterii, & per hanc sacri olei unctionem, atque nostram deprecationem &c., & in alio Rituali apud eundem Menardum: *Ungo te &c. obsecrans misericordiam ipsius unius Domini nostri J. C., ut fugatis omnibus doloribus &c., & in fine unctionis: Sit tibi hæc unctione olei sanctificati ad purificationem mentis, & corporis, & ad munimen, ac defensionem contra jacula immundorum spirituum.*

42. Dissimulandum tamen non est, multas inventi formas omnino absolutas, atque illam inter alias, quæ vulgo vocatur *Ambrosiana*, quod ea S. Ambrosius usus fuisse putatur: unde quamplurimi Theologi post Albertum magnum, nihil detrahendi Sacramento docent, etiamsi adhibeat formam modi indicativi, & concludi potest, nihil hac de re fuisse ab Ecclesia determinatum. Quamquam celebris Card. Sanctorius in suo Rituali ita pronunciet: *Ceterum apud S. Rom. Ecclesiam unam tantum in hoc Sacramento deprecandi formulam traditam, & passim in Italiâ, & toto orbe receptam esse, compertissimum, & exploratissimum est.* Estius in IV. Dist. 25. §. 10. testatur, aliquos Theologos pro cautela utramque formam, indicativam, & deprecativam conjungendam esse, docere, atque hoc fieri in nonnullis Ecclesiis. De variis hujus Sacramenti formulis fuse tractarunt laud. supra Benedictus de Gae-

ta-

(a) Calvinus Lib. IV. *Institut.* cap. 10. num. 21. nobis solita sua dicacitate insultat, quod ad unctionem infirmorum oleum non adhibeamus, nisi ab Episcopo consecratur, hoc est multo halitus calefactum, multo murmure incantatum, & noves flexo genu salutatum: ter ave sanctum oleum; ter ave sanctum chrisma: ter ave sanctum balsamum. Qua in re supinam, ac crassam nostrarum rerum ignorantiam pandit. Turpiter enim ignoravit, non unum, sed triplices plane ab Episcopo feria V. hebdom. sanctæ consecrari oleum, nempe infirmorum, chrismatis, & catechumenorum. Primo

Gazzaniga Theol. Tom. IX.

nulla fit Sacerdotum salutatio, sed solum secundo, & tertio: secundo quidem illis verbis: *Ave S. Chrisma:* tertio autem *Ave S. Oleum.* S. Carolus in suo Rituali caute notavit, ut si per errorem Sacerdos alium oleum, quam quod infirmorum est, ad agrotum ungendum unquam adhibuerit, etiamsi *Chismatis*, aut *Catechumenorum* sit, ut erratum emendet, olei sacri, quod proprium infirmorum est, unctionem eidem adhibeat, tuncque Sacramenti formam iteret. Surrez tamen in 3. P. Disp. XL. Sect. 1. putavit, etiam S. Chrisma materialia esse sufficientem hujus Sacramenti.

tanis, Edm. Martene, Hugo Menardus, aliquae rerum liturgicarum soleres indagatores. Corrigendus tamen imprudens Launojus, dum scripsit, formam deprecatur ex ignorantia traditionis esse natam.

Quæres quarto, quinum sit hujus Sacramenti minister?

43. Resp., a S. Jacobo expresse doceri, ministros hujus Sacramenti esse Presbyteros, inducat Presbyteros. Synodus autem Trident. Sess. XIV. can. 4. anathematice percutit eum, qui dixerit, Presbyteros Ecclesiae, quos beatus Jacobus adducendos esse ad infirmum iungendum hortatur, non esse tantum Sacerdotes ab Episcopo ordinatos, sed etiam seniores in quavis communitate, ob idque proprium extremæ unctionis ministerum non esse solum Sacerdotem.

44. Sane nomine Presbyterorum a Jacobo non intelligi seniores ætate, sed Sacerdotes, multiplex ratio evincit. Primo ibi nominantur Presbyteri Ecclesiae; & cum haud raro Episcopi, atque Sacerdotes non sint ætate seniores, sequeretur, eosdem esse prætermittendos, ut laici ætate proiectores advocarentur. Secundo, cum hoc Sacramentum sit penitentiae consummatum, ut Patres Trident. loquuntur, imino, ut bene advertit Sanctus Thomas in Suppl. quæst. 51. art. 1., in hoc Sacramento fiat remissio peccatorum, secundum illa Apostoli verba: *Et si in peccatis fuerit, remittentur ei*, nonnisi illi possunt esse hujus Sacramenti ministri, quibus potestas ligandi, atque solvendi a Christo Domino data est, nempe soli Sacerdotes.

45. Difficultatem ingerit epistola Innocentii I. ad Episopum Eugubinum. Postquam enim dixisset, Jacobi verba de ægrotantibus fidelibus intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, subdit: *quo ab Episcopo confecto, non solum Sacerdotibus, sed omnibus Christianis uti licet, in sua, aut suorum necessitate*. Hunc Innocentii locum memorat etiam Beda in Comment. ad Epist. S. Jacobi Tom. V. (a).

46. Ut hæc difficultas tollatur, Theologi in variis abierunt sententias. Noster Dom. Soto putat,

Bedam, & Innocentium affirmare dumtaxat, quod licet sit sanitatis gratia oleo illo ab Episcopo consecrato infirmos delinire; non tamen sentire, illud esse Sacramentum, nisi a Presbyteris in forina Ecclesiae illud fiat. Reipsa saepius fuisse eas olei benedicti unctiones ad corporis sanitatem impetrandam adhibitas, pluribus historiæ monumentis constat, quibus noster S. Doctor quæst. 51. art. 1. ad 2. respondet, quod illæ unctiones non erant Sacramentales; sed ex quadam desotione recipientium talem unctionem, & ex meritis ungentium, vel oleum mittentium consequebatur effectus sanitatis corporalis per gratiam sanitatum, non autem per gratianæ Sacramentalem, ut supra jam diximus (b).

47. Alii tamen præstantissimi Theologi putant, verba Innocentii, & Bedæ non de activo, sed de passivo hujus Sacramenti usu explicanda esse, nempe non solos Sacerdotes, sed omnes fideles in sua, suorumque necessitate esse inungendos. Haec explicatio colligitur ex toto contextu, ubi loquens de Sacramento Jacobi epist. promulgato inquit: „Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus „accipi, vel intelligi debere, qui sancto oleo chris- „matis pertungi possunt, quod ab Episcopo con- „fectum, non solum Sacerdotibus, sed & omni- „bus uti Christianis licet in sua, aut in suorum „necessitate ungendum”. Hic agit non de mini- stris, sed de ægrotis; postea vero agens de mini- stris, e quorum numero aliqui expangebant Epi- scopos, quia Apostolus solos nominat Presbyteros, subdit: „Ceterum illud superfluum videamus ad- „jectum, ut de Episcopo ambigatur, quod Pres- „byteris licere non dubium est. Nam idcirco de „Presbyteris dictum est, quia Episcopi aliis oc- „cupationibus impediti ad omnes languidos ire „non possunt;” ubi nihil amplius de aliis hujus Sacramenti ministris innuitur. Addo propter hoc unum admodum obscurum Innocentii testimonium universalem Ecclesiae doctrinam, & praxim labefactari non posse. Vid. Petrus Constant. in not. ad hanc Innocentii epistolam (c).

48. Sequitur, ut breviter dicamus de numero Presbyterorum ad hoc Sacramentum requisito, qua-

iu

fuit ab omnibus commendatum. Sed istæ generales commendationes non evincunt, nullam prorsus nævum in hujus eximiæ scriptoris operibus reperiri aliqua reprehensione dignum.

(b) Multa harum unctionum exempla afféruntur a Jo. Bapt. Thiers. Thom. IV. *De superstitione*. Lib. 8. cap. 1.; præcipue S. Martini, de quo ita scribit Sul- pitius Severus Dial. III.: *Pasillum olei cum exorcismi præfatione benedicit: atque ita in os pueræ (mutæ) sanctificatum liquorem, cum & linguam illius digitis teneret, infudit: additique nonnulla admodum mira de ampulla olei ab ipso Martino benedicti ad sanandos infirmos; ex quibus primum est inferre, Sacramentum extremae unctionis fuisse ab unctionibus istis miraculo- sis omnino diversum.*

(c) Nec refutari meretur pseudo-minister Dallæus,

(a) His Innocentii, & Bedæ verbis deceptus Thomas Waldensis, egregius alioquin Theologus, & insignis Wiclefianæ heresis debellator, Tom. II. *De Sacram. cap. penult.* putavit, in extrema necessitate etiam laicos posse hoc Sacramentum conferre. At vero, inquit Dom. Soto in IV. Dist. 23. quæst. 2. art. 1., hoc præter omnium opinionem asseritur. Launojus autem, quem intemperanter criticum onnes norunt, *De Sacram. extr. unctione*, pag. 572. Waldensis defensionem suscepit, observans, neque a Soto, neque a Bellarmino ullum asseri Theologum ipso vetustiorem, qui contrarium expresse docerit; quasi vero S. Thomas non fuerit Waldensi multo antiquior, & multo maioris auctoritatis. Urget Launojus litteras Martini V., quibus asserit, se volumen secundum Waldensis per solemnes viros videlicet, & examinari fecisse, sicut primum, quod pariter

in re diversa est praxis Ecclesiæ Græcæ a Latina. Græci enim verba Jacobi litteraliter accipiennes plures Sacerdotes adhibent. *Septem esse vocandos, consuetudine tralitum est*, inquit Simeon Thessalonicensis in Lib. *De Sacram.*, qui numerus etiam in *Euchologio* præscribitur. Sed subdit laud. Tessalonicensis: *Nonnulli, ubi penuria est Sacerdotum, tres tantum convocant Unus autem Presbyter εὐχετήσον ne conficiat; quoniam quemadmodum de Episcopo scriptum est, non esse ordinandum ab uno, ita etiam de extrema unctione, non esse peragendum ab uno Presbytero.* Arendius tamen conteudit, etiam apud Græcos unum sufficere Sacerdotem, quando alii ad vocari non possant, ac Simeoneum erroris accusare non dubitat. Arcadio hac in parte consentit Goarius in not. ad *Officium olei sancti*.

49. Certe dubitari non potest, unum Sacerdotem sufficere, postquam id declaravit Alexander III. in cap. *Quæsivit. de Verb. signif.*; quod etiam docet Angelicus IV. *Cont. Gent.* cap. 75. inquietus: *Si tamen unus solus Presbyter adsit, intelligitur hoc Sacramentum perficere in virtute totius Ecclesiæ, cuius minister existit, & cuius personam gerit.*

50. Neque obstat numerus pluralis adhibitus a S. Jacobo: *Inducat Presbyteros &c.*; hæc enim verba intelligi debent per enallagen non insuetam in sacris litteris, quemadmodum notavit S. Augustinus Lib. III. *De Cons. Evangelist.* cap. 16. Tom. III. P. II.; ut scilicet idem sit, ac si diceretur: *inducat aliquem ex Præbyteris.* Sic dictum est Matth. XXVII. 44. *Latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei, cum Lucas XXIII.*

50. nos certos faciat, non nisi unum fuisse latronem, qui contra Dominum Iesum blasphemabat.

51. Quamquam vero nunquam in Ecclesia latina observatus fuerit numerus septenarius, plures tamen adhiberi solebant Sacerdotes, ut constat ex antiquis Ritualibus, donec tandem communis facta est consuetudo, ut nonnisi unus hoc extremum Sacramentum administraret. Solent nihilominus plures adstantes interesse, qui simul orent pro infirmino.

52. Si porro causam investigemus hujus mutationis, hanc fuisse suspicatur Benedictus XIV. Lib. VIII. *De Synodo* cap. 4. num. 6. „Gum plures simul Sacerdotes ad infirmum innundendum advo- cabantur, quilibet pro sua opera haud exiguum exposcebat mercedem; cui solvendæ cum pau- perum vites non sufficerent, ii sine extrema unctione decedebant; quonobrem hæretici Wal- denses, seu pauperes de Lugduno, uti narrat Reinerius Ord. Præd. in *Opere contra eosdem* circa annum 1254. exarato, inter ceteras fal- sas rationes, propter quas Sacramentum extre- moæ unctionis reprobabant, hanc etiam adduce-

„bant, quia tantum divitibus datur. Ceteri autem sane Ecclesiæ Præsules prædictam tarpeum Sacerdotum avaritiam reprimunt, severisque sanctionibus interdixerint, pro Sacramentali unctione quidquam exigere; quod potissimum statutum reperimus ab Odore Episcopo Parisiensi cap. 8. *stuarum Constit.*, atque in *Synodi Andegavensi* anni 1285., Reinensi, & Trecensi habitiis initio sæc. XV. Verum cum haec repugna hand sufficientia comperta sint ad compescendam Sac- cerdotum petulantiam, visum est deliberandum, ut deinceps extrema unctione, nulla petita mercede, a solo conferetur ægrotantis Parochio.”

53. Enimvero, subdit, *etsi quibet Sacerdos possit illam validè conferre, solus tamen Parochus est ordinarius ejusdem minister, nec ulti- fas est extra necessitatis eventum, sine ejusdem Parochi licentia, sacro oleo ægrotantes inunge- re, ut diserte statuit in *Catechismo Romani. P. II. De Sacramento Extr. Unct. num. 21.**

Quæres quinto, quibus hoc Sacramentum ministrari debeat?

54. Resp. primo, solis infirmis, juxta verba S. Jacobi: *Infirmatur quis in vobis?* Addit Angelicus in *Suppl.* quæst. 52. art. 1. hanc rationem, quod hoc Sacramentum est quoddam spiritualis curatio; quæ quidem per quemdam corporalis curationis modum significatur, & i. eo illis, quibus corporalis curatio non competit, scilicet sanis, non debet hoc Sacramentum conferri. Quantum ad Græcos, qui accusantur, quod etiam sanos ungant oleo sacro, dictum est supra ad n. 12.

55. Art. autem 2. probat S. Doctor, hoc Sacramentum illis infirmis diuntaxat posse exhiberi, qui sunt in *statu ezeuentium*, cum nempe ægritudo nata est iudicare mortem, & de periculo timetur. Concilium enim Trident. cap. 5. declaravit, esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis vero præsertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur. Porro illa particula præsertim non ita est accipienda, quasi omnibus infirmis extrema unctione conferri possit: obstat enim totius Ecclesiæ praxis; sed ita ut nonnisi in gravi morbo administrari possit, præser- tim autem, si tale sit periculum, ut infirmi in exitu vitæ constituti videantur.

56. Hac in parte Benedictus XIV. *De Syn. Lib. VIII. cap. 7.* abusum illum vehementer detestatur, hujusmodi Sacramentum ad tempus illud differendi, quo jam jam anima in primoribus labiis laborat; sicut nobis exprobabat impius Calvinus Lib. IV. *Institut.* cap. 19., occasione inde arripiens nobis illudendi, quia non infirmos, sed semimortua culavera pinguedine inficimus. Ad quem abusum eradicandum monet Summus Pontifex, primo tollendum illud multorum præjudicium, quod

DISSERT. VII. CAP. II.

quod hostis humani generis plerisque injectit, at etiam esse de vita illius, qui sancto oleo est inunctes, quo fit ut ab hoc Sacramento, perinde ac ab ipsa morte abhorreant. Secundo, populum Christianum sepius instruendum esse de salutaribus hujus sacrae unctionis effectibus, inter quos est etiam ipsa pristinæ valetudinis recuperatio, ut mox exponemus. Postremo, Parochos maximopere sollicitos esse debere de hoc Sacramento tempore opportuno administrando. Sane Catechismus Roman. P. II. cap. 6. num. 9. non dubitat, *gravissime peccare, qui ilul tempus ægroti ungendi observare solent, dum jam omni salutis spe amissa, vita, & sensibus carere incipiat.*

57. Monet insuper idem Catechismus, „neum „nisi, qui graviori morbo affectus non sit, Sacra- „mentum unctionis dandum esse, tametsi vitæ „periculum adeat, vel qui periculosam nava- „gationem paret, vel qui prælium initurus sit, a „quo illi certa mors impendeat, vel etiamsi ca- „pitis damnatus ad supplicium raperetur. Omnes „præterea, qui rationis usu carent, ad hoc Sa- „cramentum suscipiendum apti non sunt, & pue- „ri, qui nulla peccata admittunt, quorum reli- „quias sanare hujus Sacramenti remedio opus sit. „Amentes item, & furiosi, nisi interdum ratio- „nis usum haberent &c.” Quæ omnia fusiæ ex- „plicata, atque probata invenientur apud S. Thomam in *Supplm.* quæst. 52., & passim apud Theologos, a quorum commoni sententia immerito recessit doctissimus Maldonatus (*a*).

Quæres ultimo, quinam sint extremae unctionis effectus?

58. Resp. Eugenius IV. in sœpe memorato De- creto duplicom extremae unctionis effectum ita bre- viter complexus est: *Effectus est mentis sanatio, & in quantum expedit, ipsius etiam corporis. Sed Synodus Trident. aliquanto fusiæ id ipsum exposuit inquiens Sess. XIV. cap. 2.; Res porro, & effectus hujus Sacramenti illis verbis (Jacobi) explicatur; Et oratio filiei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus; &, si in pecca- tis sit, dimittentur ei. Res etenim hæc gratia est Spiritus sancti, enjas unctioni delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias ab- sterget, & ægroti animam alleviat, & confir- mat, magnam in eo divinæ misericordiae fidu- ciam excitando, quia insirinus sublevatus & mor- bi incommoda, ac labores levius fert, tentatio- nibus dæmonis calcaneo insidiantis facilis re- sistit, & sanitatem corporis interdam, ubi sa- luti animæ expelerit, consequitur.*”

(a) Ita enim scribit *De Exr. Unct.* quæst. 3.: „An perierit dandum sit, disputant etiam Scholastici, & definiunt, non esse dandum. Quod similiter est falsum. Nam in antiquis auctoribus nulla penitus exceptio reperitur, sed omnibus ægrotis dicitur dandum esse. Et Nicol. Cusanus in 3. epistolar. ad Bohemos scribit, o- lim in Ecclesia non tantum adultis, sed etiam infanti-

59. S. Thomas eandem doctrinam multo antea tradiderat, & rationibus confirmaverat. Quæres enim in *Supplm.* quæst. 50. art. 1., utrum extrema unctione valeat ad remissionem peccatorum, ita respondet: „Quodlibet Sacramentum est insti- totum principaliter ad unum effectum, quam- vis etiam alios ex consequenti inducere possit. Et quia Sacramentum efficit, quod figurat, i- deo ex ipsa significacione Sacramenti debet acci- cipi ejus principalis effectus. Adhibetur autem hoc Sacramentum secundum modum cujusdam medicationis, sicut baptismus per modum ablusionis. Medicina autem est ad pellendam infirmitatem, unde principaliiter hoc Sacramentum est usitatum ad sanandam infirmitatem peccati: unde sicut baptismus est quædam spiritualis re- generatio, & poenitentia quædam spiritualis su- scitatio, ita & extrema unctione est quædam spi- ritualis sanatio, vel medicatio.”

60. Prosequitur S. Doctor, ostendens hoc Sacramentum dari contra illos defectus, „quibus ho- mo spiritualiter infirmatur, ut non habeat perfe- ctum vigorem ad actus vitæ gratiæ, vel gloriæ; & hic defectus nihil aliud est, quam quædam de- bilitas, & ineptitudo, quæ in nobis relinquitur ex peccato actuali, vel originali: & contra hanc debilitatem homo roboratur per hoc Sacramen- tum. Sed quia hoc robur gratia facit, quæ se- cum non compatitur peccatum; ideo ex conse- quenti si invenit peccatum aliquod vel mortale, vel veniale, quoad culpam tollit ipsum, dummodo non ponatur obex ex parte recipientis, sieut de Eucharistia, & Confirmatione supra di- cta est. Et ideo etiam Jacobus de remissione peccati conditionaliter loquitur, dicens: Si in peccatis sit, dimittentur ei, scilicet quoad cul- pam: non enim semper delet peccatum, quia non semper invenit; sed semper remittit quoad debilitatem prædictam, quam quidam reliquias peccatorum dicunt.” Unde postea concludit, principalem effectum hujus Sacramenti esse remis- sionem peccatorum, quoad reliquias peccati, & ex consequenti etiam quoad culpam, si eam in- veniat.

61. Cum vero sibi objecisset, tria esse in pec- eato, quæ per extreamam unctionem tolli non pos- sunt, scilicet maculam, reatum poenæ, & reli- quias peccati, ita respondet ad 2.: „Extrema un- etio aliquo modo quantum ad illa tria remittit peccatum: quamvis enim culpa quoad maculam sine contritione non dimittatur, tamen hoc Sa- cramentum per gratiam, quam infundit, facit, quod

bus datum fuisse. Quod est rationi consentaneum; nam si Eucharistia dabatur infantibus (ut dabatur), quanto credibilius est, datam fuisse extreamam unctionem Communis Ecclesiæ praxis Scholasticorum definitionem probat, nulla habita ratione eorum, quæ a Maldona- to, aut Cusano objecta sunt.

„ quod ille motus liberi arbitrii in peccatum sit contritio , sicut etiam in Eucharistia , & Confirmatione potest accidere . Similiter etiam & reatum pœnae temporalis diminuit ; sed ex consequenti , inquantum debilitatem tollit , quia eamdem pœnam levius portat fortis , quam debilis : unde non oportet , quod propter hoc minuatur satisfactionis mensura . Reliquæ autem peccati non dicuntur hic dispositiones ex actibus reliquo , quæ sunt quidam habitus inchoati sed quædam spiritualis debilitas in ipsa mente existens , qua sublata etiam eisdem habitibus , vel dispositionibus manentibus , non ita potest inferri mens ad peccatum . ” Hoc voluntus propriis S. Doctoris verbis exprimere , ex quibus possunt nonnullæ controversiae , quæ a Scholasticis excitatæ sunt , facile resolvi .

62. De corporis autem sanitate , quæ est alter extremæ unctionis effectus , ita Sanctus Doctor pronunciat artic. 2. : „ Extrema unctionio non facit corporalem sanationem ex proprietate naturali materialiæ , sed ex virtute divina , quæ rationabiliter operatur ; & quia ratio operans nunquam inducit secundarium effectum , nisi secundum quod expedit ad principalem ; ideo ex hoc Sacramentum non semper sequitur corporalis sanatio , sed quando expedit ad spiritualem sanationem ; & tunc semper eam inducit , dummodo non sit impedimentum ex parte recipientis . ” Hos omnes effectus quidam Poeta hoc distycho eleganter complexus est .

*Ungor in extremis , ut fiat gratia major ,
Et morbus levior , & mea culpa minor .*

63. Has doctrinas S. Thomas etiam exposuit in Lib. IV. Cont. Gent. cap. 75. ubi addit quoque rationem , quare hoc Sacramentum iisdem subjectis , si convaluerint , iterato conferri possit ; „ non enim , inquit , hujus Sacramenti unctione est ad consecrandum , sicut unctione confirmationis , ab initio baptismi , & quædam alias unctiones , quæ ideo nunquam iterantur , quia consecratio semper manet , dum res consecrata durat , propter efficaciam divinæ virtutis consecrantis . Ordinatur autem hujus Sacramenti unctione ad sanandum ; medicina autem sanitativa iesit iterari debet , quoties infirmitas iteratur . ” Hactenus de extrema unctione : nunc de Sacramento Ordinis .

DISSERTATIO VIII.

De Sacramento Ordinis .

1. Sicut Trid. Synodus postquam Sess. XXII. catholicae Ecclesiæ doctrinam de Sacrificio Missæ novem capit. , totidemque canon. contra grassantes Novatorum heres exponuisse , & vindicasset , de Sacramento Ordinis Sess. XXIII. pertractauimus , quoniam sacrificium , & sacerdotium i-

ta Dei ordinatione conjuncta sunt , ut utrumque in omni lege extiterit . Scholastici tamen , eorumque princeps S. Thomas de Sacramentis tractare consueverunt juxta veterem eorumdem seriem , etiam ab Eugenio IV. in Instruct. Armenorum probatain , in qua Ordo sextum obtinet locum ; quorum exemplum nos quoque imitamur .

CAPUT I.

De nomine , ac definitione Ordinis .

2. Nomen Ordinis apud profanos latissime patet , & otiosum foret , omnes ejusdem significaciones persequi . Sed apud sacros Scriptores duplexer sumuntur , nimirum primo ad designandum certum hominum cætum , quo sensu Tertullianus *De idolol.* cap. 7. homines Ecclesiam servitio adductos vocavit *Ordinem ecclesiasticum* . Alio sensu Ordo significat Sacramentum , quo homines quidam sacro , & solemní ritu certis in Ecclesia munis obeundis ab Episcopo destinantur . Atque hoc sensu a Tridentinis Patribus acceptum fuit laud. Sess. XXIII. cap. 2. Cum autem , inquit , divinares sit tam sancti sacerdotii ministerium , consentaneum fuit , quo dignus , & majori cum venerazione exerceri possit , ut in Ecclesia ordinatissima dispositione plures , & diversi essent ministrorum Ordines , qui sacerdotio ex officio deservirent , ita distributi , ut qui jam clericali tonsura insigniti essent , per minores ad majores ascenderent .

3. Ipsa autem hujus Sacramenti collatio , seu Ordinatio a Græcis dicta est *χειροτονία* , & *χειροτόνη* . Prima vox significat manus extensionem ; & , ut observat Justellus ad can. V. Laodicenam , ab usu profano electionum , quæ fiebant per manus porrectionem , in Ecclesiam translata fuit : *χειροτονία* vero significat manus impositionem , quæ sit ab Episcopo ordinante . Utraque hæc vox synonima reputatur ; quainvis noster P. Goarius in not. ad Ord. Diaconatus p. m. 215. *Euchologii* putat , *χειροτονία* fuisse adhibitam in Ordinatione subdiaconi , *χειροτονία* autem in Ordinatione Diaconi , & eo majorum (Plura de his nominibus dabit vir suauissimus Franc. Hallier *De sacris election. & Ordinat.* P. I. cap. 4.). Latinis autem post duo Concilia œcuménica , Florentinum , & Trident. , & post veteres Scholasticos non alio utuntur nomine , quam *Sacramenti Ordinis* (quainvis aliqui malent dicere *Sacramentum Ordinationis* , quia hoc Sacramentum consistit in ipsa actione Episcopi *Ordinantis* , vel *Consecrantis*) . Catechismus autem Roman. num. 9. bene observat , recte , & commode hoc vocabulum *Ordinis* adhibitum fuisse , quia in hoc ministerio cum multi sint gradus , & variæ functiones , omnia certa ratione distributa sunt , & collocata . Satis de nomine , nunc de Sacramento ipso .

4. Definitionem Sacramenti Ordinis hauc tradit S.

S. Thomas in *Supplēm. qu. 54. art. 2.* desumptum ex Magistro sententiarum: *Ordo est sacramentum quoddam Ecclesiae, quo spiritualis potestas traditur ordinato.* In qua definitione observat Angelicus, nomine *signaculi* intelligi signum exteriorius, quod ad rationem Sacramenti requiritur; illis autem verbis, quo spiritualis potestas traditur, intelligi characterem, qui in hoc Sacramento imprimitur. Clarius tamen definiti potest *Sacramentum*, quo una cum gratia sanctificante traditur ordinato spiritualis potestas certa quedam munus in Ecclesia ex officio exercendi; quae definitio omnes Ordines, tam minores, quam maiores complectitur.

His breviter præmissis, illud primum nobis stabilendum occurrit, quod contra Lutheranos, Calvinistas, aliosque sec. XVI. pestilentissimos Novatores definitum fuit, Ordinem esse verum, & proprium novæ legis *Sacramentum* (a).

CAPUT II.

Demonstratur, sacrum Ordinem esse verum, & proprium novæ legis Sacramentum.

5. Ad id autem evincendum non aliam insistamus viam, quam a sacro Concilio Trid. indicatam Sess. XXIII. cap. 5., ubi inquit: „Cum Scripturæ testimonio, apostolica traditione, & Patrum unanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem, quæ verbis, & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri, dubitare nemo debet, Ordinem esse vere, & proprium unum ex septem S. Ecclesiæ Sacramentis.“ Quæ Tridentini ratio his momentis declaratur.

6. Primo quidem ex sacris litteris constat, haberi in ordinatione omnia ea, quæ ad verum Sacramentum pertinent, nempe materiam, formam, gratiæ productionem, ac divinum mandatum. Et quidem haberi *materiam*, & *formam*, seu *verbum*, & *elementum*, nos docuerunt exemplo suo Apostoli Act. V. 6. Fideles enim elegerunt septem

Diaconus, eosque statuerunt ante conspectum *Apostolorum*, & orantes imposuerunt eis manus. Iterum Paulus i. ad Timoth. V. 22. inter alias admonitiones, hanc dat: *Manus cito nemini impo-sueris*, scilicet per sacram Ordinationem (b). Gratiae etiam, quæ in ipsa ordinatione recipitur, meminit idem Paulus in mox laud. epist. cap. IV. 14. inquiens: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manus presbyterii.* Et rursus 2. epist. I. 6. *Admonco te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Habet demum divinam hujus Sacramenti institutionem, patet ex eodem Apostolo scribebente ad Ephesios IV. 11. *Et ipse (Christus Jesus) de-dit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores.* Ac denique idem Paulus Act. XX. 28. alloquens *majores natu Ecclesiæ*, idest Presbyteros, & Episcopos, inquietabat: *Atten-dite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Nihil ergo deest sacrae Ordinationi, quominus inter vera novæ legis Sacraenta numeretur; non signum sensibile, non forma, non gratiæ donum, nec demum divinum mandatum.

7. Secundo. Accedit sacrae Scripturæ oraculis etiam *Apostolica traditio*, & *Patrum consensus*. Et quantum ad traditionem Apostolicam, hæc vel ex eo solo arguendo, quo sæpius usi sumus, luculententer appetet, quod communis Ecclesiæ persuasio semper fuerit, sacram Ordinationem verum esse Sacramentum, quia istius persuasionis initium nullo unquam tempore, nec ullo loco, nec in ullo scriptore invenitur: eam ergo ab Apostolica traditione descendere, recte inferimus. Adversariis enim incumboret, nos docere, quando, ubi, & a quibus initium sumpserit; quod hactenus præstare non potuerunt. Sane ab ipsis Ecclesiæ primordiis Episcopos, Presbyteros, ac Diaconos commemoratos invenimus, ut a S. Ignatio martyre epist. ad Smyrnæos, ubi inquit; *Episcopum sequimini, ut*

(a) Lutherus *De captiv. Babyl.* ordinem esse Sacramentum aperte inficiatus est; ejusque haeresin statim amplexati sunt Illyriens in *Confess.* *Antuerpiensi*; Kennitius II. P. Exam. Conc. Trid., aliquie passim. Verumtamen observandum est, hac etiam in re, ut in multis aliis, varios, & inconstantes fuisse Protestantes: nam Melanchthon, tun in *Loci* an. 1532. editis, tum in *Apologia Conf. August.* sacram Ordinationem verum esse Sacramentum concedit. Plerique autem Lutherani una cum Joan. Gerhardo *Loco XXIV.* cap. 3. sect. 12. n. 140. dicunt, Ordinationem posse vocari *Sacramen-tum*, voce latius accepta, non autem *proprie*, sicut Baptismus, & Eucharistia proprie dicuntur *Sacraenta*. Hæc distinctio Lutheranis adinodium commoda est, ad Lutheri, Melanchthonis, aliorumque levitatem, & inconstantiam tegendam. Calvinus Lib. IV. *Instit.* cap. 19. postquam scurriliter suo more doctrinam Ecclesiæ de distinctione septem Ordinum, ac sacrilegio irrisisset,

verum presbyterii munus Sacramenti loco se habere profitetur: excusat postea se, quod duobus Sacramentis Baptismi, & Eucharistie hoc tertium non addiderit, quod non ordinarium, nec commune sit apud omnes fidèles, sed ad certam functionem specialis ritus. Presbyterii autem munus ad solam Evangelii prædicacionem, & mysteriorum dispensationem restringit, sublatâ oīni sacrificandi, & absolvendi potestate. Demum in sacros Ordinationis ritus ita obsecno, atque impurissimo ore debacchatur, ut animus horreat impias illius referre blasphemias. Calvino, & Lutheri omnes Protestantes subscrubunt.

(b) *Quid est*, inquit Leo Magnus epist. XII. edit. Baller. cap. 2., *cito manus imponere, nisi ante statem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum obe-dientię, ante experientiam discipline sacerdotalem honorem tribuere non probatis?*

ut Christus Patrem, & Presbyterorum collegium, ut Apostolos: Diaconos reveramini, ut ex Dei præcepto ministrantes. Quibus verbis licet non expresse, satis tamen luculenter innuit, hujusmodi gradus non humana aliqua auctoritate, sed divino Sacramento esse in Ecclesia constitutos.

8. Ut vero Patrum consensum doceamus, illistriora quædam illorum testimonia seligemus, quibus Sacramentum Ordinis confessi sunt: omnia enim hoc coacervare & nimis longum esset, & parum stile. S. Hieronymus adv. Vigilantium cap. 1. Episcopos illius sectæ reprehendit, qui ad presbyteratus Sacramentum eos non promovebant, qui cœlibatum servabant. Nisi, inquit, prægnantes uxores siderint Clericorum, infantesque de ulnis matrum vagientes, Christi Sacraenta non tribuunt.

9. S. Augustinus multoties contra Donatistas duo Sacraenta, Baptismi, & Ordinis, simul confers, eos concedere cogebat, ut quemadmodum ordinati ab Episcopis schismaticis iterum non ordinabantur, ita etiam iterum baptizari non deberent, qui erant in hæresi baptizati. Nulla, inquit Lib. II. cont. Parmenianum cap., 15., ostenditur causa, cur qui baptismum amittere non potest, jus dandi amittere possit: utrumque enim Sacramentum est, & quadam consecratio ne, utrumque homini datur, illud cum baptizatur, istud cum ordinatur, &c. Prosequitur postea Donatistas urgens ex illo certissimo principio, etiam ab ipsis admisso, quod ordinatio verum esset Sacramentum, non minus quam baptismus. Ac demum sic concludit: ideoque in Catholica Ecclesia utrumque non licet iterari. Dicentne Heterodoxi, baptismum esse Sacramentum minus proprie? Non puto: neque ergo id dicere possunt de Ordine.

10. S. Leo Papa Epist. XII. al. 1. ad Episc. Afric. edit. Ballerin. data opera agens de *Ordinationibus Sacerdotum*, pluribus enumeratis abusibus, ita concludit cap. 5.: *Quis igitur tolerare audeat, quod in tanti Sacramenti perpetratur injuriam? Præcipue autem conqueritur, quod vel ad Diaconi gradum, vel ad presbyterii honorem, vel ad Episcopatus culmen ascendat, qui non unius uxoris, vel cuius uxor non unius viri fuerit. Et epist. IX. al. 81. ad Dioscorum cap. 1. nonnulla commemorat in sacris Ordinationibus observanda, ut intelligamus, inquit, quanta & dantum, & accipientium devotione curandum sit, ne tantæ benedictionis Sacramentum negligenter videatur impletum.*

11. Demum S. Gregorius Magnus Lib. IV. in Lib. I. legum cap. 5. Qui, inquit, in culmine

(Sacerdotii) ponitur, Sacraenta suscipit unctionis. Quia vero ipsa unctione Sacramentum est, ut, qui promovetur, bene foris ungitur, si intus virtute Sacramenti roboretur. Cum itaque sancti Patres non solum vocem Sacramenti, sed etiam virtutem, atque affectus Sacramenti Ordini tribuant, jam Novatoribus solitum effugium precluserunt, eorum verba in sensu minus proprio explicandi.

12. A Latinis Græci minime discordant: nam S. Jo. Chrysostomus Lib. III. *De Sacerd.* cap. 4. *Sacerdotium*, inquit, in terra peragitur, sed celestium Ordinum classem obtinet: & jure quidem, non enim homo, non Angelus, non Archangelus, non alia quæpiam creata potestas, sed ipse Paracletus hoc officium ordinavit, &c.

13. S. Gregorius Nazianz. *Orat. De baptismo Christi* invisibilem hominis, qui ordinatur, mutationem ita describit: ; Verbi Christi vis Sacerdotem,, angustum, & honorandum facit, novitate benedictionis a communitate vulgi segregatam: cum enim heri, ac tempore superiore unus e multitudine, ac plebe esset, repente redditur præceptor, præses; &c. eaque contingunt ei, cum nihil vel corpore, vel forma mutatus sit invisibilis quadam vi, ac gratia invisibilem animam in melius transformatam gerens."

14. His omnibus robur invictum addit omnium Christianarum Communionum cum Ecclesia latini hac in parte concordia; quo argumento Diss. I. cap. 8. feliciter usi sumus ad septenarium Sacramentorum numerum probandum, unde merito repetere possumus cum S. Augustino Lib. IV. cont. Donat. cap. 24.: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur (a).*

15. Nec prætermittenda est illa theologica ratio, qua S. Thomas IV. *Cont. Gent.* cap. 74. necessitatem hujus Sacramenti ostendit: , Mauisest, tum est, quod in omnibus Sacramentis spiritualis confertur gratia sub Sacramento visibiliaria rerum. Omnis autem actio debet esse proportionata agenti: opertet igitur, quod prædictorum dispensatio Sacramentorum fiat per homines visibiles spiritualem virtutem habentes Hujus autem ratio aliunde sumi potest. Sacramentum enim institutio, & virtus a Christo initium habet; de ipso enim dicit Apostolus Ephes. X. 25., quod Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo ritæ. Manifestum est etiam, quod Christus Sacramentum sui Corporis, & Sanguinis in cœna dedit, &

(a) Teste illustr. Bossuetto Lib. VII. *Variat. Eccles. Protest.* n. 76. Episcopi Anglicani sacras Ordinationes ministrorum servant, quamvis ita depravatas, ut irritate communiter censeantur. Aliubi etiam in Germania morem ordinandi ministros per manum impositionis

„ & frequentandum instituit ; quæ sunt principalia Sacra menta . Quia igitur Christus corporalem sui præsentiam erat Ecclesiæ subtracturus , necessarium fuit , ut alios institueret sibi ministros , qui Sacra menta fili libis dispensarent , secundum illud Apostoli 1. ad Cor. IV. 1. Sic nos existinet homo , ut ministros Christi , & dispensatores mysteriorum Dei . Unde discipulis consecrationem sui Corporis , & Sanguinis commisit , dicens Lucæ XXII. 19.: *Hoc facite in meam commemorationem : eisdem tribuit potestatem peccata remittendi , secundum illud Jo. XX. 23. Quorum remiseritis peccata , remittuntur eis ; & baptizaudi injunxit officium dicens Matth. ult. 19.: Euntes docete omnes gentes , baptizantes eos .*”

„ 16. Minister autem comparatur ad dominum , sicut instrumentum ad principale agens Oportet autem instrumentum esse proportionatum agenti ; unde & ministros Christi oportet esse ei confor mes . Christus autem , ut Dominus , auctoritate , & virtute propria nostram salutem operatus est , in quantum fuit Deus , & homo ... Oportet igitur , ministros Christi homines esse , & aliquil divinitatis ejus participare , secundum aliquam spiritalem potestatem : nam & instrumentum aliquid participat de virtute principalis agentis . De hac autem potestate dicit Apostolus 2. ad Cor. ult. , quod potestatem dedit ei Dominus in ædificationem , & non in destructionem .”

17. „ Non est autem dicendum , quod potestas hujusmodi sic data sit Christi discipulis , quod per eos ad alios derivanda non esset : data est enim eis ad Ecclesiæ ædificationem , secundum Apostoli dictum . Tamdiu igitur oportet hanc potestatem perpetuari , quamdiu necesse est ædificari Ecclesiæ ; hoc autem necesse est post mortem discipulorum Christi , usque ad sæculi finem : sic igitur data fuit discipulis Christi spiritualis potestas , ut per eos deveniret ad alios ... Spirituales autem effectus in eos a Christo derivati sub quibusdam sensibilibus signis expletur , unde oportuit etiam , quod hæc spiritualis potestas sub quibusdam sensibilibus signis hominibus traderetur Quandocumque autem aliquid spirituale sub signo corporali traditur , hoc dicitur Sacra mentum . Manifestum est igitur , quod in collatione spiritualis potestatis quoddam Sacra mentum peragitur , quod dicitur *Ordinis Sacra mentum* . Ad divinam auctem liberalitatem pertinet , ut cui confertur potestas ad aliquid operandum , conferatur etiam ea , sine quibus hujusmodi operatio convenienter exerceri non potest : administratio autem Sacra mentorum , ad quæ ordinatur spiritualis potestas , convenienter non fit , nisi aliquis ad hoc a divina gratia adjuvetur : & ideo in hoc Sacra mento confertur gratia , sicut & in aliis Sacra mentis ” . Hanc S. Nostri Magistri rationem ,

etsi aliquanto prolixiorem , omittere piaculum duxi ; est enim efficacissima .

18. Ex hactenus dictis perspicue liquet , merito fuisse a Synodo Trid. ex Scripturæ testimonio , Apostolica traditione , & Patrum consensu definitum , Ordinem esse vere , & proprie unum ex septem S. Ecclesiæ Sacra mentis ; atque in can. 5. anathema pronunciatum in eum , qui dixerit , Ordinem , siue sacram Ordinationem non esse vere , & proprie Sacra mentum a Christo Domino institutum ; vel esse figmentum quoddam humanum , ex cogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis ; aut esse tautum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei , & Sacra mentorum .

19. Præter eas difficultates , quas Diss. II. cap. 1. iam dilucius , ostendentes , non quemlibet hominem , etiam baptizatum , esse ordinarium Sacra mentorum ministrum , pauca habent adversarii , quæ objiciant . Dicunt tamen primo , per sacram manuum impositionem , sæpius in sacris litteris commemoratam , non fuisse ab Apostolis data gratiam illam sanctificantem , quæ confertur in veris Sacra mentis , sed tantummodo gratiam gratiæ datam , quæ confertur etiam sine Sacra mentis ; in locis euim superius num. 6. adductis gratia collata dicitur *χάρισμα donum* . Sic Paulus 1. Tim. IV. 14. μὴ ἀπέτεινε τὸ δῶρον τοῦ χαρισμάτος : Ne negligas illud in te donum : Gratia autem sanctificans significatur per vocem χάρις . Præterea Paulus in loco mox cit. addit : quæ data est tibi per prophetiam ; prophetia autem pertinet ad gratias gratiæ datas . Tertio dicit Paulus , Timotheum fuisse factum Episcopum per impositionem manuum presbyterii ; ordinatio autem Episcopi non a Presbyteris , sed ab aliis Episcopis fieri debet .

20. Resp. ad primum , haud raro in sacris litteris voce *χάρισμα* denotari gratiam gratiæ facientem , seu sanctificantem ; ut cum Paulus Roman. V. 15. inquit : Non sicut delictum , ita & gratia τὸ χάρισμα & postea : multo magis gratia Dei , χάρις ut videamus pro eodem sumi χάρισμα , & χάριτον . Ideo autem promiscue utraque vox sumitur , quia gratia etiam sanctificans est donum , quod solent Græci per *χάρισμα* significare . Sed etiam ibi nomine *charismatis* intelligeretur donum gratuitum Episcopatus , non propterea excluderetur augmentum gratiæ sanctificantis , quæ ad hoc munus rite exercendum imprimis est necessaria . Reipsa quando Christus Dominus Joan. XX. dedit Apostolis potestatem remittendi peccata , declaravit se una simul illis gratiam sanctificantem conferre iis verbis : Accipite Spiritum sanctum . Quem locum expendens S. Cyrillus Lib. XII. in Joan. , dicit , iis verbis *Accipite* , &c. collatam fuisse Apostolis gratiam , qua sanctificantur ; aliis autem sequentibus *Quorum remiseritis* , &c. multiplicem potestatem .

21. Alterum ita explicat S. Thomas Lect. III. per prophetiam , idest per divinam inspirationem , qua

qua S. Paulus Timotheo, quamquam admodum juvenci, per manuum impositionem Episcopatus dignitatem contulit. Hæc S. Thomæ explicatio etiam multis Protestantibus placuit, ut videri potest Matth. Poly in *Synopsi Critic. sacr.* ad hunc locum.

22. Ad tertium respondet S. Jo. Chrysostomus Hom. in hunc loc., Apostolum non id dicere de Presbyteris, sed de Episcopis; non enim Presbyteri Episcopum ordinaverunt. Quam explicationem adoptat etiam Angelicus Lct. III. observans, nomen Presbyteri, vel Episcopi esse premisca. Certe Paulus in 2. epist. I. 6. scipsum Timotheo manus imposuisse testatur, dicens per impositionem manuum mearum; nihil autem obesset, si præter Paulum Apostolum alii Presbyteri manus Timotheo imposuissent.

23. Inst. primo. Illa manuum impositione, quæ ab Apostolis sœpius facta invenitur, teste S. Augustino Lib. III. *De bapt. cont. Donat.* cap. 26. non erat nisi oratio super hominem; non ergo ex locis supra n. 6. adductis inferri potest, ordinem fuisse Sacramentum. Sine cum Marci XVI. 18. de iis, qui credidecant, dictum est: *Super ægros manus imporent, & bene habebunt, nemō inferet, fuisse aliquod Sacramentum pro ægrotis institutum: ergo pariter, &c.*

24. Resp., certe non omnem impositionem manuum esse Sacramentum; sed ex adjunctis discerni posse, quænam sit mera cærementia, & quænam Sacramentalis. Impositionem manuum, quia Apostoli Diaconos, Presbyteros, atque Episcopos consecrarunt, fuisse verum Sacramentum, ex pluribus adjunctis colligitur. Primo enim isti sic ordinati fuerunt a ceteris fidelibus distincti, certisque in Ecclesia munis obeundis destinati; quod de infirmis, aliisque nullatenus dici potest. Secundo, quod Paulus præcepit Timotheo ne cito manus imponat, significans, non nisi probatos, & dignos ad ministerium Ecclesiæ assumineatos, nullo modo intelligi potest de sola oratione, quæ pro quolibet etiam indigno fieri consuevit. Demum, si qua superesse posset dubitatio, ea tollitur per Ecclesiæ traditionem, qua constat, illam manuum impositionem fuisse verum Sacramentum ad illam hierarchiam conservandam, quam Christus in sua Ecclesia constituerat. Sic in Concilio Nicæno I. can. 9. *impositionis manus* ad Presbyteros ordinandos mentio habetur, & in nouiullis aliis postea celebratis.

25. Inst. secundo. Christus Dominus, quando Apostolos Sacerdotes, & Episcopos instituit, nulla est usus manuum impositione: non ergo voluit per ipsam indicare Ordinis Sacramentum. Multo minus aliquam in hac manuum impositione verborum formulam Apostolos adhibuisse legimus.

26. Resp., Christum, cui potestas excellentiæ in Sacramentis competebat (V. Dissert. I. cap. 8.) neque materia, neque forma in iis conferendis indigebat; in iisdem tamen ab Ecclesia administrau-

dis voluit adhiberi signa quædam sensibilia, certaque verborum formulas. Et licet formulam verborum in manum impositione ab Apostolis adhibitam Scriptura sacra non exprimat, eam tamen insinuat, cum dicit: *orantes imposuerunt eis manus.* Act. VI. 6.

Quæres primo, quænam sint lujus Sacramenti materia, & forma?

27. Resp. Eugenius IV. in Istract. Armen. „Sexum, inquit, est Sacramentum Ordinis, cujus materia est illud, per cuius traditionem confertur ordo, sicut presbyteratus traditur per calicem cum vino, & patente cum pane porrectio-
nem; diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem: subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem. Et similiter de aliis per retin ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotii talis est: *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis, & mortuis, in nomine Patris, &c. & sic de aliorum ordinum formis.* Notant autem viri eruditæ, Eugenium eam duntaxat assignare voluisse materiam, quæ permanens est. Ceterum in collatione ordinum diaconatus, & presbyteratus requiri etiam impositionem manuum, discimus ex Concilio IV. Carthagin. can. 5., & 4. Synodus autem Tridentina materiam, & formam hujus Sacramenti indeterminate memorat Sess. XXIII. cap. 5. inquiens, *sacram Ordinationem verbis, & signis exterioribus perfici.*

28. Hinc indefinita mansit magna illa inter Theologos controversia de trium hierarchicorum ordinum materia, & forma. Antiquiores enim Scholastici una cum multis receutoribus non aliam agnoscunt horum ordinum materiam, quam porrectionem instrumentorum; nec aliam formam, quam verba Episcopi hæc instrumenta tradentis, juxta mox citatam instructionem Eugenii Papæ. Alii contra, ac præcipue Jo. Morinus *De Sacr. ordin. P. III. Exercit. VII. cap. 1.*, Hugo Menardus in *Notis ad Sacram. S. Gregorii*, noster Goarius in *not. ad Euchol. Græc.*, solam manum impositionem cum verbis ab Episcopo in ea prolatis integrum dicunt esse prædictorum ordinum materiam, & formam. Atque hæc sententia admodum communis est inter Theologos, ac Canonistas recentiores, utpote quæ videatur & sacris litteris, & veteri Ecclesiæ consuetudine innixa.

29. Tertia postea enita est opinio, quæ non paucas habet patronos, utpote que utramque conciliat, scilicet Eugenii VI. decretum, & Sacr. Scripturarum testimonia, videlicet materiam, & formam horum Sacramentorum adæquatam simul consistere in traditione instrumentorum, ac in manuum impositione, una cum verbis utrique actioni adnexis. Atque hæc sententia tutior est. Unde testante Benedicto XIV. Lib. VIII. *De Syn. Dioc.* cap. 10., cum quidam sacerdotio initians omnibus consuetis manuum impositionibus ab Episcopo receptis, ad Episcopum patenam cum hostia, &

calicem cum vino porridente accedere neglexisset, sacra Congregatio Concilii totam ordinacionem sub conditione iterandam, praecepit. Quia Congregationis decisione manifeste edoceatur, hanc tertiam opinionem esse tuitorem. Alia similis iterationis exempla afferri possent.

50. Objicunt aliqui, quod narrat S. Gregorius Nyssenus in *Vita Gregorii thaumaturgi*, eum scilicet absentem, & tridui intervallo distantem fuisse a Phædimo Amaseænsium Antistite consecratam Episcopum Neocæsariensem, utique sine materia applicatione, & formæ prolatione. Item Metaphrastes apud Surius in *Vita Danielis Styliæ* narrat, hunc miræ sanctitatis virum fuisse a Genadio Sacerdotem factum, cum esset absens.

51. Resp. ad primum, ex S. Gregerio Nysseno tantum haberi, Gregorium thaumaturgum procul absentem a Phædimo fuisse ex peculiari Spiritu S. Instinctu designatum, & proclamatum Episcopum Neocæsariensem, cum ipse absens delitesceret, ne cogeretur Episcopatum acceptare; postea vero Gregorium cessisse, ac consuetis ritibus, ac cœremoniis fuisse Episcopali dignitate ornatum. Idemque dicendum de Daniele Styliæ; nimirum quæ de ipso narrat Metaphrastes, duntaxat de electione, non autem de consecratione esse intelligenda. Ceterum, in hoc Sacramento, sicuti in aliis quibuslibet, necessariam esse materiam, & formam, ostendit S. Thomas in Suppl. q. 54. art. 4. & 5.; nec id opus est multis demonstrare; quidquid postea sit de materia, & formæ determinatione, quæ varia esse potest in singulis ordinibus.

Quæres secundo, an sacra ordinatio characterem imprimat?

52. Resp. affirmative; neque hac de re dubitari a viris catholicis posse, postquam Concilium Tridentinum Sess. XXIII. can. 4. ita definivit: *Si quis dixerit, per sacram Ordinationem non dari Spiritum sanctum... aut per eum non imprimi characterem, vel eum, qui Sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, anathema sit.* S. Thomas autem in Suppl. q. 55. art. 2. notat, fuisse hac de re triplicem antiquorum Theologorum opinionem. Quidam enim dixerunt, in solo Ordine sacerdotali imprimi characterem. Sed hoc non est verum, inquit Angelicus, quia actum Diaconi nullus potest exercere licite, nisi Diaconus, & ita patet, quod habet aliquam spirituali potestatem in dispensatione Sacramentorum, quam alii non habent.

53. Alia opinio fuit, in solis sacris Ordinibus imprimi characterem, non autem in minoribus. Sed hoc iterum nihil est, subdit S. Doctor, quia per quemlibet ordinem aliquis constitutus supra plebem in aliquo gradu potestatis, ordinatus ad Sacramentorum dispensationem. Sic demum con-

cludit S. Praeceptor: *Cum character sit signum distinctivum ab aliis, oportet, quod in omnibus (ordinibus) character imprimatur: cuius etiam signum est, quod perpetuo manent, & nimirum iterantur. Et hæc est tertia opinio, quæ communior est.*

54. Neque obest, aliquos ex minoribus ordinibus non respicere, nisi actus quosdam corporales, ut Ostiarius. Respondet enim S. Doctor, quemlibet ordinem vel habere actum circa ipsum Sacramenum, vel ordinare ad Sacramentorum dispensationem; sicut ostiarii habent actum admittentili homines ad divinorum Sacramentorum inspectionem, & sic de aliis; & ideo in omnibus requiritur spiritualis potestas. Vid. dicta Diss. I. cap. 12.

55. Art. antem 5. bene docet idem Angelicus, ad recipiendum characterem Ordinis necessario presupponi characterem baptismalem, quia baptismus est janua Sacramentorum; & per characterem baptismi recipitur a baptizato potentia recipiendi alia Sacraenta. Obviæ autem difficultati, quod posset contingere, aliquem non baptizatum promovere ad saecos Ordines, atque etiam ad Episcopatum, respondet, omnes istos ordines aut receptos, aut datos, nullos omnino esse. Sed tamen, subdit, pie credi potest, quod quantum ad ultimos effectus Sacramentorum, summus Sacerdos suppleret defectum: & quod non permetteret, hoc ita latere, quod Ecclesiæ posset periculum imminere.

C A P U T III.

De distinctione, & numero Ordinum.

56. De hac distinctione agit S. Thomas in Suppl. q. 57., & art. 1. ostendit, ordinum multitudinem fuisse inducatam in Ecclesiam propter tria. „Primo quidem propter Dei sapientiam commen-“ dandum, quæ in distinctione rerum ordinata ma-“ xime relinet, tam in naturalibus, quam in spi-“ ritualibus; quod significatur in hoc, quod Re-“ gina Saba videns ordinem ministrantium Sa-“ lomonis, non habebat ultra spiritum, 5. Re-“ gnum X. 4., deficiens in admiratione sapientiæ“ illius. Secundo ad subveniendum humanæ in-“ firmitati, quia per unum non poterant omnia,“ quæ ad diversa mysteria pertinebant, expleri“ sine magno gravamine; & ideo distinguuntur“ ordines diversi ad diversa officia; & hoc patet“ per hoc, quod Dominus Num. XI. dedit Moysi“ 70. senes in adjutorium. Tertio, ut via profi-“ ciendi hominibus amplior detur, dum plures in“ diversis officiis distribuuntur, omnes sint Dei“ cooperatores, quo nihil est divinus, ut Diony-“ sius dicit cap. 5. Eccl. Hier.“ (a).

57.

(a) Hæc Angelici documenta nisi ignorasset Calvinus, ausus certe non esset insulsa sua garrulitate istos

Ordines Sacramentula vocare; deinde septenarium numerum irridere, quasi ex perversa Scripturæ interpre-

57. Hoc autem convenit Ordini, quod aliis Sacramentis non convenit, quia ut ibid. ad 1. bene observat Angelicus, alia *Sacra menta* dantur ad effectus aliquos percipiendos: sed hoc *Sacramentum* datur principaliter ad actus aliquos agendos. Et ideo secundum diversitatem actionum oportet, quod *Ordo* *Sacramentum* distinguatur, sicut potentie distinguuntur per actus.

58. Observat insuper idem Angelicus ad 2., quod divisio Ordinis non est totius integralis in suas partes, neque totius universalis, sed totius potestativi, cuius haec est natura, quod totum secundum completam rationem est in uno, in aliis autem est aliqua participatio ipsius. Et ita est hic: tota enim plenitudo Sacramenti hujus est in uno Ordine, scilicet Sacerdotio, sed in aliis est quædam participatio Ordinis. Et hoc significatum est in hoc, quod Dominus dicit „*Nom. XI. 17. Moysi: Auferam de spiritu tuo, tralamque eis, ut sustineant tecum onus populi.*” Et ideo omnes Ordines sunt unum *Sacramentum*. Quæ tamen comparatio per quædam analogiam est intelligenda: neque enim in Iudic. loco *Numer.* agitur de sacro ministerio, quod apud Aaronem residebat, sed de regimine politico. Et haec difficultatem apud Theologos non habent.

59. Difficultas, si qua est, respicit numerum Ordinum, qui non semper videtur idem fuisse, nec modo idem est apud omnes. Nam Edm. Martene Lib. I. *De ant. Ecclesice riibus* cap. 8. art. 1. ex IV. Concilio Carthag. novem enumerat Ordines, nempe *Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, Acolythos, Exorcistas, Lectores,*

Ostiarios & Psalmistas, seu Cantores. Alii alios recensent, ut videri potest apud Joan. Morinum de sacris Ordinib. P. III. Exercit. I. cap. 2.

40. Sed Ecclesia Romana septem omnino agnoscit Ordines, quos Concilium Florentinum in Decreto Unionis breviter indigitavit, clariss. autem explicuit Tridentinum Sess. XXIII. c. 2. inquit: *Non solum de Sacerdotibus, sed & de Diaconis sacræ litteræ apertam mentionem faciunt ... Et ab ipso Ecclesiæ initio sequentium Ordinum nomina, Subdiaconi scilicet, Acolythi, Exorcistæ, Lectoris, & Ostiarii in usu fuisse cognoscuntur, quamvis non pari gradu. Ubi Patres caute loquentes solum dixerunt, Sacerdotum, & Diaconorum apertam esse in sacris litteris mentionem, Subdiaconos autem, & alios quatuor ab ipso Ecclesiæ initio in usu fuisse (a).* Quod verissimum esse, multis veteribus monumentis confirmari potest.

41. Nam, ut omittam pseudo-Dionysium cap. 5. *Eccl. hierarchice, Constitutiones Apostolicæ* Lib. VIII. cap. 11., *Canones item Apostolicos*, de quorum antiquitate nihil certi definiti potest, aliaque non omnino sincera testimonia, nihil clarius desiderari potest in hanc rem epistola S. Cornelii Papæ (qui regnavit ab anno 251. usque ad 255.) ad Falium Antiochenum apud Eusebium Lib. VI. *Hist.* cap. 45., ubi dicit fuisse cruentis illis persecutionum temporibus in Ecclesia Rom. *Presbyteros sex, & quadraginta, septem Diaconos, totidemque Subdiaconos, Acolythos duos, & quadraginta, Exorcistas, & Lectores, cum Ostiariis, quinquaginta duos.* Causa item (qui Pontifex Romanus fuit ab an. 285. usque ad an. 296.) ut

tatione consecratus esset, nempe ex septem Spiritus sancti virtutibus apud Isaiam XI. 2. 3. Quamquam alii acutiores, subdit, non septem ordines, sed novem faciunt, ad similitudinem, ut ajunt, triumphantis Ecclesie. Quibus omnibus non solum in veterum monimentorum, sed etiam in Scholasticorum doctrina se prospersus hospitem, & peregrinum ostendit.

(a) Inde postea natae sunt controversiae, an subdiaconatus, aliisque inferiores Ordines essent institutionis divinae, an solum Ecclesiasticae? Duo doctissimi Cardinales Baronius ad an. 44. n. 78., & Bellarminus Lib. I. *De Clericis* cap. 1. omnes fuisse ab Apostolis institutos censuerunt. Alter autem Cardinalis Jo. Bona, bisinus commemoratis non inferior, Lib. I. *Rerum liturg.* cap. 25. n. 26. Subdiaconatus quidem institutionem vel ad Christum, vel ad Apostolos referendam esse existimat; alios autem inferiores ordines *Apostolis*, inquit, vel immediatis eorum successoribus institutos *Dotores scholastici* asserunt, sed non probant. Jo. Morinus Exercit. XIV. cap. 1. evinere contendit, olim apud Graecos nec Acolythos, nec Exorcistas, nec Ostiarios fuisse. Isaacius autem Haherus in *Aphorismis* P. V. Observ. 1. *Consultius esse scribit, ordines hierarchicis inferiores, ipsunque adeo Hypodiaconatum & a Sacramentorum numero expungere, & ad institutionem dumtaxat ecclesiasticam cum antiquis Theologis referre.* Lud. Thomassinus in *Vet.* & *noxa Ecclesie disciplina* P. I. Lib. II. cap. 30., postquam more suo multa veteruna

testimonia allegasset, ita num. 4. concludit: „*Hac præmissa auctoritatum, & exemplorum strue, iam non immerit ita statueris: 1. cum Episcopernum, Presbyterorum, & Diaconorum tantum Scriptura meminerit, quam certum est, ejusmodi ordines institutionis esse divinae, tam verisimile est, alios omnino non esse: 2. unde & Concilia, & Patres de tribus illis ordinibus consentire ad unum videntur omnes, de ceteris penitus dissidere: 3. ab aliis enim alios apponi, quos posteri non acceperint, & rejici alios, quos atas posteriori probarit, &c.*” Addit postea ibid. ut probabilius, ordines minores veluti quasdam portiones esse Diaconatus, aliisque temporibus, & necessitatibus ab eo decerpas. Quoniamrem, concludit, aliquo sensu, eoque vero, recte dixeris, minores ordines in fonte sui, ac origine, idest in Diaconatu, unde tamquam rizuli seculterunt, institutionis esse divinae. Non desunt tamen graves Theologi, qui omnes ordines ab Apostolis ad nos pervenisse doceant. Unum nominare sufficiat Melch-Canum, qui Lib. III. *De locis theol.* cap. 4. laudata celebri Augustini regula: *Quod universa tenet Ecclesia, &c.* ita hanc controversiam definit: „*Si ante quinquaginta Pontificem, ante quodcumque etiam Concilium mentio hujus rei apud priores habetur, donec ad Apostolorum tempora pervenit est, tunc deinde intelligimus, minores ordines ex Apostolica traditione fuisse, ut & re vera fuerint.*”

nt constat ex ejusdem Epist. ad Felicem, & ex Pontificali Romano, eosdem ordines enumerat, edieens, ut si quis Episcopus fieri mereretur, eosdem ordines ascenderet, ut esset Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolythus, sequens Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, & exinde Episcopus ordinaretur.

42. Hujus porro septenarii ordinum numeri aliquas parum probabiles rationes attulerant veteres Theologi, quibus repudiatis S. Thoiaas hanc affert in *Supplm.* quest. 57. art. 2. „Ordinis Sacramentum ad Sacramentum Eucharistiae ordinatur, quod est Sacramentum Sacramentorum, ut Dionysius dicit. Sicut enim templum, & altare, & vasa, & vestes, ita & ministri, qui ad Eucharistiam ordinantur, consecratione indigent; & haec consecratio est ordinis Sacramentum. Et ideo distinctio Ordinum est accipienda secundum relationem ad Eucharistiam; quia potestas ordinis aut est ad consecrationem ipsius Eucharistiae, aut ad aliquod ministerium ordinatum ad hoc Sacramentum Eucharistiae. Si primo modo, sic est ordo Sacerdotum; & ideo cum ordinantur, accipiunt calicem cum vino, & panem, accipientes potestatem conficiendi corpus, & sanguinem Christi. Cooperatio autem ministeriorum est vel in ordine ad ipsum Sacramentum, vel in ordine ad suscipientes. Si primo sic est tripliciter. Primo enim est ministerium, quo minister cooperatur Sacerdoti in ipso Sacramento, quantum ad dispensationem, sed non quantum ad consecrationem, quam solus Sacerdos facit; & hoc pertinet ad Diaconum”.

43. „Secundo est ministerium ordinatum ad materiam Sacramenti ordinandam in sacris vasis ipsius Sacramenti; & hoc pertinet ad Subdiaconos.... & ideo accipiunt calicem de manu Episcopi, sed vacuum cum ordinantur”.

44. „Tertio est ministerium ordinatum ad presentandam materiam Sacramenti, & hoc competit Acolyto.... unde accipit uccolum vacuum. Sed ministerium ad præparationem recipientium ordinatum non potest esse nisi super immundos; quia qui mundi sunt, jam sunt ad Sacraenta percipienda idonei. Triplex autem est genus immundorum secundum Dionysium. Quidam enim sunt omnino infideles, credere nolentes, & hi totaliter etiam a visione divinorum, & a cœtu fidelium arendi sunt; & hoc pertinet ad Ostiarios. Quidam autem sunt volentes credere, sed nondum instructi, scilicet cathecumeni; & ad horum instructionem ordinatur ordo Lectorum, & ideo prima rudimenta fidei, scilicet vetus testamentum eis legendum comittitur.

„Quidam vero sunt fideles, & instruti, sed impeditum habentes ex dæmonis potestate, sci- licet energumeni; & ad hoc ministerium est ordo Exorcistarum. Et sic patet ratio & numeri, & gradus ordinum”.

45. Ibidem autem ad 2. notat Angelicus, quod in primitiva Ecclesia propter paucitatem ministeriorum omnia inferiora ministeria Diaconis commitebantur Nihilominus erant omnes prelictæ potestates (scilicet subdiaconatus, acolythus &c.) sed implicite, in una Diaconi potestate. Sed postea ampliatus est cultus divinus, & Ecclesia quod implicite habebat in uno ordine, explicite tradidit in diversis; atque respondet iis, qui dicebant, nullam esse in Scripturis mentionem hujusmodi ordinum, sed solum Presbyterorum, & Diaconorum. Iстis autem S. Thomae verbis suam opinionem sup. in not. ad n. 40. cl. Thomassinus confirmat.

46. Respondet postea ad 5. iis, qui sacris ordinibus volebant etiam Psalmistas, seu Cantores adjungere, respondet, inquam, quod Psalmistarum non est ordo, sed officium ordini adnexum; quia Psalmi cum cantu pronunciantur, ideo dicitur Psalmista Cantor. Cantor autem non est nomen ordinis specialis, tum quia cantare pertinet ad totum chorum, tum quia non habet aliquam specialem relationem ad Eucharistie Sacramentum; quia tamen officium quoddam est, inter ordines largo modo acceptos aliquando computatur. Et haec quidem Angelicus, consuetudinem, & doctrinam sequens Ecclesiæ Romanæ, quæ omnium aliarum mater est, & magistra (a).

47. Ecclesia græca, si Ennan. Schelestratus credimus *Ad Conc. Antioch. Dissert. cap. 17.*, antiquitus omnes ordines habuit, quos modo habet Ecclesia latina; quod etiam probare conatur Franc. Hallier *De sacr. elect. & ordin. P. II. sect. 1. cap. 1. num. 27.* dicens, nuperum esse Græcorum morem, solum Lectoratum ex minoribus ordinibus recipiendi. Repugnat acriter Jo. Morinus Exercita XIV. cap. 1. Illud certum est, in Græcorum Eu-chologiis, a mille, & amplius annis non alios ordines post diaconatum inveniri, quam subdiaconatus, & lectoratus.

48. His illud addendum existimo, hanc ordinum distinctionem ea etiam de causa fuisse insti-tutam, ut qui militiæ ecclesiasticae nomine dabant, quodam quasi tyrocinio exercerentur, ut sic ad sublimiores gradus nonnisi probati, & digni promoverentur. Unde Concilium Sardicense can. 10. ita statuit: „Per singulos gradus, si dignus est, ascendat ad culmen Episcopatus. Potest enim per has promotiones, quæ habebunt prolixum tem-

(a) De Cantoribus aliqua videtur specialis esse difficultas, cum saepius inter alios ordinibus minoribus insignitos inveniantur nominati. Sed eorum fuisse dumtaxat officium, non gradum, vel ordinem, liquet ex Concilio Carthag. IV. can. 10., ubi ita statuitur: *Psal-*

mista, idest Cantor, potest absque scientia Episcopi, sola jussione Presbyteri officium suscipere cantandi, dicente ipsi Presbytero: Vide, ut quid ore cantas, corde credas, & quod corde credis, operibus comprimes-

tempus, probari, qua file sit, qua modestia, qua gravitate &c. Hinc etiam Synodus Trid. Sess. XXIII. can. 2. ita definit: *Si quis dixerit, praeter Sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios ordines, & majores, & minores, per quos, veluti per gradus quoslibet, in Sacerdotium tenetur, anathema sit.* Qui tamen in inferioribus his ordinibus constituti erant, ita censabantur clericali statui addicti, ut inter laicos computari amplius non possent. Nam Concilium Chalcedonense can. 7. *Eos, inquit, qui in Clero semel sunt ordinati... statuimus, nec ad militarem expeditionem, nec ad saecularem dignitatem posse venire.*

49. Post constitutum ordinum numerum S. Thomas art. 5. agit de eorum distinctione inter ordinis sacros, & non sacros. Et quidem sapienter praeemonet, ordinem sacram dupliciter dici: „uno modo secundum se; & sic quilibet ordo est sacer, cum sit Sacramentum quoddam: alio modo ratione materiae, circa quam habet aliquem actum; & sic ordo sacer dicitur, qui habet aliquem actum circa rem aliquam consecratam. Et sic sunt tres tantummodo ordines sacri, scilicet Sacerdotium, & Diaconatus, qui habent actum circa corpus Christi, & sanguinem consecratum, & Subdiaconatus, qui habet actum circa vasa consecrata: & ideo eis etiam continentia indicatur, ut sancti, & mundi sint, qui sancta tractant”.

Quare primo, an omnes supra recensiti ordines sint vera Sacraenta?

50. Resp. de Sacerdotio, salva fide, minime dubitari posse, quin verum, & proprium sit novae legis Sacramentum, ut supra cap. 2. contra Novatores ostendit. Si enim alicui ordini vera Sacraenti ratio convenire debeat, ea certe conveniet Sacerdotio, quod primum obtinet inter ordines gradum, & in quo, ut supra diximus n. 35. cum S. Thoma, est tota plenitudo hujus Sacraenti.

51. Eodem modo certum esse deberet, Diaconatum inter vera Sacraenta esse numerandum, postquam Patres Trid. Sess. XXIII. can. 6. ita definit: *Si quis dixerit, in Ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex Episcopis, Presbyteris, & Ministris, anathema sit.* Quae verbi expendens P. Gabr. Vasquez Tom. III. disput. 258. cap. 2. *Vale miror, inquit, viros non vulgariter doctos, aut decretum Concilii Trident. non legisse, aut plane non intellexisse...* Per ministros autem, ad minimum Diaconos intelligere oportet.

(n) Dom. Soto in IV. Dist. 24. qu. 1. art. 4. Concl. 7. postquam statisset, quatuor ordines minores non esse Sacraenta, auctoritati S. Thomae ita respondet: *Negne arbitror profecto, quod si D. Thomas ad hunc locum in Summa pereverisset, in contraria persistisset opinione, quam in II. vulgus secutus teauit. Certe*

tet. Loquitur nempe de quibusdam paucis Theologis, qui dubitabant, Diaconatum esse Sacramentum.

52. Attamen vener. Bellarminus *De Sacram. Ordinis Lib. I. cap. 6. De Diaconis*, inquit, *valde probabile, & omnino tenetum est, eorum ordinationem Sacramentum esse, licet il non sit certum de file.* Quod non sit certum de file, potest, quia non potest il evidenter defici ex verbo Dei scripto, vel tradito: *neque ex aulla Ecclesiae de hac re expressa determinatio.* Durandum solum Sacerdotium putavit verum esse Sacramentum; cuius opinionem, inquit Dominicus Soto (qui Trid. Concilio interfuit) in IV. Dist. 24. quæst. 1. art. 4., qui sustinere vellet, non esset magna reprehensione lignus; fatetur tamen idem Magister Soto, Durandum a communis antiquorum opinione deflectere, eique iurit nonnullam temeritatis notam. Estius etiam in IV. Dist. 24. §. 8. huic quæstiōni respondet, non videli quicquam esse definitum ab Ecclesiæ. Communis tamen, & verissima sententia est, Diaconatum esse verum, & proprium novæ legis Sacramentum. Non ita de reliquis ordinibus.

53. Sed difficilis valde, & implexa quæstio est, an alii ordines Diaconati inferiores, vera sint Sacraenta. Affirmativam sententiam post S. Thomam in IV. dist. 24. quæst. 2. art. 1. quæst. 5. & in Suppl. quæst. 57. art. 2. (a), ac post S. Bonaventuram in IV. Dist. 24. art. 2. quæst. 4. multi Theologi adoptarunt; præcipue ubi de Subdiaconatu sermo est.

54. Alii tamen non pauci post Petrum Lombardum omnibus Ordinibus, exceptis Sacerdotio, & Diaconatu, veram Sacraenti rationem deuegant. *Canones*, inquit Lombardus Lib. IV. Dist. 24., duos tantum ordines excellenter appellando censent, diaconatus scilicet, & presbyteratus, quia hos solos primitiva Ecclesia legitur habuisse.... Subdiaconos, & Acolythos præcedenti tempore Ecclesia sibi constituit. Quæ Magistri verba Gratianus exscripsit Dist. XXIV. Hanc porro Magistri sententiam, non solum ejus peculiaris venator, & cultor Episcopus Vabrensis Isaias Habert, sed alii etiam Thomistæ, magno numero secuti sunt. Nos ad inconcessa Ecclesiæ dogmata propugnanda properantes, has controversias omittimus, quæ fusissime pertractatae apud Scholasticos inventiuntur.

55. Antequam tamen hoc caput absolvatur, in memoriam revocanda sunt, que Synodus Trident. Sess. XXIII. cap. 17. de reform. ad compescendam haeticorum, & maxime Calvinii impian-

gar-

Angelicus Lect. II. in Cap. III. epist. 1. ad Timoth. In primitiva Ecclesia, inquit, solum erant tres ordines, ut dicit Dionysius, scilicet Episcoporum, Presbyterorum, & Ministrorum, & non dividabantur per diversos gradus, sed omnia erant in uno ordine propter unitatem ministeriorum, & propter novitatem Ecclesie.

garrulitatem ita prudentissime statuit: „ Ut san-
ctorum Ordinum a Diaconatu ad Ostiariatum
functiones ab Apostolorum temporibus in Eccle-
sia laudabiliter receptae, & pluribus in locis a-
liquamdiu intermissae, in usum juxta sacros
Canones revocentur, nec ab haereticis tamquam
otiosæ traducantur, illius pristini moris resti-
tuendi desiderio flagrans sancta Synodus decer-
nit, ut in posterum hujusmodi ministeria non-
nisi per constitutos in dictis Ordinibus exer-
ceantur; omnemque, & singulos Praelatos Eccle-
siarum in Domino hortatur, & illis præcipit,
ut quantum fieri commode poterit, in Ecclesiis
Cathedralibus, Collegiatis, & Parochialibus suæ
diæcesis, si populus frequens, & Ecclesiæ pro-
ventus id ferre queat, hujusmodi functiones
curent restituendas ... Quod si ministeriis quatuor
minorum Ordinum exercendis Clerici cœlibes
præsto non erunt, suffici possint etiam conju-
gati vitæ probatæ, dummodo non bigamî, ad
munia obeunda idonei. & qui Tonsuram, &
habitum Clericalem in Ecclesia gestent (a)”.

Quæres secundo. Qui fuerit hujus Sacramen-
ti auctor?

56. Resp. Sacerdotium fuisse a Christo Domino
institutum, est dogma fidei a Synodo Trid. Sess.
XXIII. cap. 1. his verbis definitum: „ Hoc autem
(Sacerdotium) ab eodem Domino Salvatore no-
stro institutum esse, atque Apostolis, eorumque
successoribus in Sacerdotio, potestatem traditam
consecrandi, offerandi, & ministrandi Corpus
& Sanguinem ejus, necon & peccata dimittan-
di, & retinendi, sacræ litteræ ostendunt, &
Catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit ”.
Quam doctrinam can. 2. sub anathematis intermis-
sione omnibus credendam eadem sacros. Synodus
propositus.

57. Et quantum pertinet ad sacras litteras, id
hanc obscure significavit Apostolus 1. Corinth. XII.
28., dum inquit: *Et quosdam quidem posuit Deus
in Ecclesia, primum Apostolos, secundo Pro-
phetas, tertio Doctores &c.* Sed malo luculentius
id eruitur ex ultima cœna, quam S. Lucas
describit cap. XXII., ubi Christus postquam pa-

nem, & vinum consecravit, ac discipulis suis de-
dit, subdidit: *Hoc facite in meam commemora-
tionem: tunc enim Apostolos facisse Sacerdotes no-
vi testameuti constitutos, semper catholicæ Eccle-
sia intellexit, & docuit, ut loquitur eadem Sy-
nodus Trid. Sess. XXII. cap. 1. Accedunt & illa
Christi verba Apostolis dicta Jo. XX. 21. seq.:
*Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hæc
cum dixisset, insufflavit, & dixit eis: Accipite
Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata,
remittuntur eis &c.* Quibus similia sunt, quæ
refert Matthæus XXVIII. 18. *Euntes docete omnes
gentes, baptizantes &c.* Ac demum Apostolus
Paulus Act. XX. 28. *Seniores alloquens Ecclesiæ
Ephesinæ, Attende vobis, inquit, & universo
gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episco-
pos regere Ecclesiam Dei.**

58. Quantum vero ad Diaconatum, licet for-
tasse nulla sit expressa Ecclesiæ definitio, ut su-
pra num. 52. monuimus, minime tamen dubitare
licet, eundem esse verum Sacraimentum, adeoque
divinam habere institutionem. Id patet ex elec-
tione septem Diaconorum, quæ describitur Act.
VI.; quos nempe statuerunt ante conspectum A-
postolorum, & orantes imposuerunt eis manus.
Hos enim non ad communum duntaxat mensa-
rum, sed ad sacra mensæ Dominicæ ministeria el-
ectos fuisse, communis est veterum Patrum sen-
tentia; ex quibus unum, aut alterum sufficiat lau-
dere, nempe S. Ignatium Mart., & S. Cyprianum;
quorum primus in genuina Epistola ad Trallianos:
*Oportet, inquit, & Diaconos mysteriorum Jesu
Christi ministros omni modo omnibus placere;*
non eniun ciborum, & potuum ministri sunt,
sed Ecclesiæ Dei ministri. Alter vero, videlicet
S. Cyprianus in Epist. LXV. ad Rogatianum: *Dia-
conos, inquit, post ascensum Domini in cœlos,
Apostoli sibi constituerunt, Episcopatus sui, &
Ecclesiæ ministros.* Plura afferre non vacat; nam
ipse Sam. Basnagius concedit, hanc fuisse veterum
Patrum latinorum sententiam (b). De Subdiacona-
tu, ac ceteris inferioribus Ordinibus vide dicta su-
perius n. 45. seq.

Quæres tertio, quid essent Diaconissæ?

59.

(a) His de rebus, quas nos breviori calamo comple-
xi simus, fuse agunt Scholastici, multaque afferunt
scitum digna. Doctissimus noster P. Nicol. August. Chi-
gnoli in Tract. *De Sacramentis sacrilegas Novatorum*,
ac præcipue Calvinii blasphemias contra septenarium
Ordinum numerum, & contra Ecclesiæ Romanae eo-
numdem usum refellendi onus in se suscepit, ac felici-
ter executus est.

(b) Nec desunt ex Calvinianis, qui hanc veritatem
confessi sunt. Joan. Pearsonius Gestriniensis Episcopus,
de hac Diaconorum electione in suis Lectionibus *Act.
Apost.*, agens: „ *Actus quidem*, inquit, *ad quem in-
stituti sunt, nihil aliud est, quam ministrare mensis,
officium tamen non fuit mere civilis, aut œconomicus,
sed sacrum etiam, sive ecclesiasticum; mensæ enim
discipulorum tunc temporis communæ, & sacra etiam*

fuere, hoc est in communī convictu Eucharistiam ce-
lebrabant. Clarum autem est, septem hos viros ad sa-
cra officia fuisse electos, & ordinatos ... Ordinaban-
tur autem per manus Apostolicarum impositionem, &
non aliter quam Presbyteri, aut etiam Episcopi ”.
Guill. item Beveregius inter Calvinianos Anglos doctis-
simus in Adnot. ad primum Canonem Apostol. de ea-
dem septem Diaconorum electione loquens, *per Apo-
stolicam ordinationem*, inquit, *noi mensarum tantum-
modo, sed totius Ecclesiæ ministros constitutos esse ex
eo liquet, quod Stephanus unus ex iis prædicasse legi-
tur, & Philippus alias non prædicasse solum, sed &
baptizasse.* Et postquam multis veterum testimoniis
hanc veritatem comprobasset, ita pergit: „ *Ex omni-
bus hisce veterum testimoniis obseretur primo, tres
distinctos ecclesiasticorum Ordines, sive Episcopos,*

59. Resp., Diaconissarum institutionem ad ipsa Apostolica tempora esse referendam; quandoquidem Paulus ad Rom. XVI. 1. inter salutandos pri-mam nominat Phæben, quæ est, inquit, in ministerio Ecclesiæ, græce θεοί διάκονοι, quæ est Diaconissa. Ipsæ autem vel erant virgines, vel viduae uniciræ. S. Ignatius epist. ad Sinyrmenses num. 15. Saluto, inquit, virgines rocatas viduas; quæ verba ita Cotelerius commentatur: viduaeocabantur, quia in gradu viduali, seu Diaconico erant constitutæ. Olim nonnisi sexagenariæ, & ultra eligebantur; unde illa lex in Cod. Theodos. Lib. XVI. Tit. II. leg. 27.: Nulla, nisi emensis 60. annis, cui votiva domi proles sit, secundum præceptum Apostoli ad Diaconissarum consortium transferatur. Sed postea etiam quinquaginta, aut quadraginta annorum lectæ sunt, ut constat ex Novellis Justiniani VI., & CXXIII., tum ex can. 14. Concilii Chalcedonensis.

60. Eorumdem officia hæc erant: primo Episcopis, vel Presbyteris inservire, quando fœminas baptizabant, quas vestibus exuebant, atque etiam ungebant. Auctor Constitut. Apostol. Lib. III. cap. 5. Quum mulieres baptizantur, inquit, unget quidem eis Diaconus frontem tantum oleo sacro, post eum vero illinet eis Diaconissa. Atque hanc fuisse Ecclesiæ græcae disciplinam, ostendit doctissimus Jo. Bapt. Cotelerius ad hunc locum Constitut. Apostol. Secundo catechumenas in christiana religione instruebant; non tamen publice in Ecclesia, ubi docere fœminis non permittitur ex Apostolo 1. ad Timoth. 11. 12. Concilium Carthagin. IV. can. 12. Viduæ, inquit, sel sanctimoniales, quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, tam instructæ sint ad officium, ut possint apto, & sacro sermone docere imperitas, & rusticas mulieres tempore, quo baptizandæ sunt. Tertio, fœminas ægrotas, vel afflictas visitabant. Idem autem Constitut. Apostol. Lib. III. cap. 15. Eliges Diaconissam filem,

& sanctam, ad ministrandum mulieribus. Quartto, etiam viris Confessoribus, & Martyribus ministrabant, facilius enim, quam Diaconi, aditus ad ipsos obtinebant: quod ex quibusdam verbis Luciani, & Libanii colligunt Cotelerius in not. ad locum laud. Constitut. Apostol. & Gothofredus Comment. in Cod. Theodos. Lib. XVI. Tit. II. leg. 27. Denum in Ecclesia quoque inserviebant, fœminas in suis locis disponendo, fores, quæ ad partem fœminarum vergebant, custodiendo, aliusque hujusmodi munis præstandis. Non tamen ad sacras functiones admittebantur, ut testatur S. Epiphanius Hær. LXXIX. num. 5. inquiens: Quoniam vero Diaconissarum in Ecclesia ordo sit, non tamen ad Sacerdotii functionem, aut ullam ejusmodi administrationem institutus est, sed ut muliebris sexus honestati consulatur &c.

61. In Ecclesia Constantiopol. Diaconissas durasse usque ad finem saeculi XII. colligitur ex Balsamone in notis ad can. 15. Concilii Chalcedon., & Lib. V. Juris Orient. resp. 55., in aliis vero Ecclesiis jam desisiisse. In Occidente autem multo citius cessarunt. Vid. Morinus De sacris Ordinat. P. III. Exercit. X., & P. Jac. Goar. Eucholog. Græc. in notis ad earum Ordinationem.

CAPUT IV.

De Sacramenti Ordinis ministro.

62. Gravissima hic est controversia, occasione schismatis Novatorum agitari cœpta. Nostri enim inter cetera Lutheranis, aliisque Novatoribus objiciebant, & adhuc objicere pergent, nullam apud ipsos Ecclesiam esse, quia Ecclesia sine legitimis ministris, maxime autem sine Episcopis, esse non potest; apud Novatores autem nullos esse Episcopos, quia non habent ordinationem, nec successionem apostolicam (a). Ut in hac inextricabili difficultate se expedirent, primo negarunt ordinem

68-

Ecclesiæ catholice consensu tantum apud me semper valuit, ut quæcumque ab hoc consensu confirmata videam, mihi sacrosancta, & immutabilia videantur. At in eo habemus Ecclesiæ antiquæ consensum, Episcopos ordinacionem suam habere, Apostolos in huic usum Ecclesiæ commisso Episcopis, Apostolos successores suos statuisse Episcopos, ac proinde extraordinariam Apostolorum potestatem cum ipsis fieri habuisse ordinariam vero Apostolorum potestatem Episcopis commendata fuisse, atque in illis permisisse; ex hoc fundamento Episcopos semper ordinasse: non fas, aut licitum fuisse, ut inferior inajorem ordinaret, quia nemo tribuit, quod non accepit. Presbyteros quidem posse facere, quæcumque faciunt Episcopi, excepta tamen ordinatione: itaque Presbyteros ordinare non potuisse. Hæc apud antiquam Ecclesiam magno consensi firma, & fixa fuerunt. Et postea: Si omnia Ecclesiæ saecula lustrantes ab Apostolicis temporibus usque ad patrum nostrorum memoriam, non alia ordinandi ratio invenietur, nisi per Episcopos. Quam igitur sacram cærimoniam Ecclesia ab Apostolis accepit, & per tot

Presbyteros, Diaconos, etiam proximo post Apostolos saeculo, non in uno, altero loco, sed in omnibus tunc dierum cognitis terræ habitabilis partibus Europa, Asia, & Africa constitutos esse Deinde si nullum alind extaret, hoc validissimo, & invicto arguento esset, eos tres Ordines ab Apostolis sanctos esse; omnem enim fidem superat, ut Ecclesiæ ubiquecumque terrarum constitute, & tanto a se invicem intervallo disternitatae in eodem conspirarent, nisi eos ab ipsis Apostolis, a quibus & fidem, traditos accepissent". His duumviris tertium addo, non minus inter Anglianos Calvinistas celestrem Jo. Bingham Lib. II. Origin. sive Antiquit. Eccles. cap. 20. Vid. Nat. Alexander Dissert. VII. in Sac. I., & Dion. Petavius Dissertat. Ecclesiast. Lib. II. cap. 1.

(a) Non soli Catholici, sed etiam aliqui ex heterodoxis id Lutheranis, atque iis Calvinianis, qui Presbyteriani, vel Puritan vocantur, objecerunt. Carletonus Theol. Anglus in Lib. De Cons. Eccl. contra Tridentinos loco de Eccles. cap. 11. sic scribepat: „Per sac. Scripturarum canonican auctoritatem Ee-

esse verum Sacramentum: *deinde* ad ipsum ordinem, seu ministerium pastorale, & episcopale non requiri vere, & proprie dictam, seu Sacramentalēm ordinationem; *tertio* deinceps ne viderentur *αποτέλεσματα*, *καὶ ρερχόμενα* Autabaptisticam approbare, certos, & distinctos gradus inter ministros admisere, rūnt, negantes tamen potestatem ordinandi jure divino ita esse Episcopali muneri alligatam, ut a Presbyteris, exigente præsentim Ecclesiæ necessitate, & utilitate, exerceri nequeat:” verba sunt Joan. Gerhardi Theologi quondam Jenensis celeberrimi Loco XXIV. cap. sect. 12. §. 154. Ut hanc Novatorum evasionem præcludamus, sit

PROPOSITIO.

Verus, & ordinarius minister Sacramenti Ordinis est solus Episcopus.

65. Prob. primo ex sacris litteris, quæ ubique solos Apostolos, quibus successerunt Episcopi, sacrae ordinationis ministros nobis exhibent. Act. VI. septem Diaconis Apostoli manus imponunt. Ibidem cap. XIII. illi, qui præerant Ecclesiæ Antiochenæ, & ministrabant, seu sacrificium offerebant Domino, ex Spiritu sancti instinctu, jejunantes, & orantes Saulo, & Barnabæ manus imposuerunt, illos in Episcopos ordinando. Iste autem constituerunt per omnes Ecclesias Presbyteros; at ibidem subditur cap. XIV. 22. Paulus 2. ad Timoth. I. 6. testatur, se eundem Timotheum per impositionem manuum suarum ordinasse. Rursus idem Apostolus Paulus suo Timotheo potestatem ordinandi Presbyteros contulisse significat, quando illi præcipit, ne manus cito imponat in prima epist. V. 22., & Tito cap. I. 5. præcipit, ut constituat per cœritates Presbyteros. Et si totum percurramus novum testamentum, non alios inveniimus sacramum ordinationum ministros, quam Episcopos.

64. Prob. secundo eadem veritas Ecclesiæ traditione, ad quam cognoscendam sufficit oculos conjicere in omnes, quotquot inveniuntur, tam Græcorum, quam Latinorum Libros rituales: fident enim Novatores provocatus, ut vel unum professant, in quo minister ordinationis alius sit, quam Episcopus.

65. His addimus Constitutiones, & Canones Apostolicos, in quibus Episcopo soli munus ordinandi adscribitur. Addimus S. Athanasium, qui in *Epist. Synod.* ad omnes Episcopos probat, Ischyram Sacerdotem non esse, quia non ab Episcopo, sed a Collutho simplici Presbytero fuerat ordinatus. Huic autem Athanasi, & Synodi Alexandrinæ judicio adhæserunt Clerici Mareotici, apud eundem Athanasium ibid. num. 75. Addi-

mus S. Epiphanius, qui *Haer. LXXV.* Aerium condemnat, quia Presbyteros Episcopis æquabat. *Ordo Episcoporum*, inquit, Epiphanius, ad gignendos patres præcipue pertinet: *hujus enim est Patrum in Ecclesia propagatio*; alter (ordo Presbyterorum) cum Patres non possit, filios Ecclesiæ lotionis regeneratione producit. Addimus & celebre dictum Hieronymi Epist. CXLVII. ad Evangelium (a): *Quid facit excepta ordinatione Episcopus, quod Presbyter non faciat?* Cui præverat Chrysostomus Hom. XI. in 1. epist. ad Timoth. inquiens de Episcopis: *Sola quippe ordinatione superiores sunt, atque hoc tantum plus quam Presbyteri habere videntur.*

66. Addimus postremo universæ Ecclesiæ consensum, quem solitis suis authenticis monumentis comprobavit solertissimus in iis expiscandis Renaudotius, & qui ita quintum caput sui Libri V. *Perpetuitatis fidei* concludit; „Nosquam apud Orientales auditum, satis esse, quemquam plebi proponere, ejusque suffragiis probato dicere:” Esto Episcopus; Presbyter, aut Diaconus: hæc Novatorum deliria sunt. Ceterum hæc Orientalium temporis fides fuit, nullum vere Presbyterum, aut vere Diaconum esse, qui ab Episcopo sibi manus imponente eam non accepere rit potestatem, quam Christus Ecclesiæ sue tradidit certo riti *communicandam*.”

67. Atque hæc satis esse possunt, ut pateat, vere, invertoque sacrum Concilium Trident. Sess. XXIII. cap. 4. defunivisse, Episcopos „Presbyteris superiores esse, ac Sacramentum confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse; quam rūm functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent, *Et can. 7.* Si quis dixerit, Episcopos non esse Presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi, & ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum Presbyteris communem.... anathema sit.”

68. Objiciunt primo Lutherani, iisque consentientes Presbyteriani verba Apostoli Timotheo in prima epist. IV. 14. ita scribentis: *Noli negligere gratiam quæ data est tibi cum impositione manuum presbyterii.* En, inquit, Presbyteros, seu Ecclesiam per Presbyteros ordinantem Timotheum in Episcopum, ita ut ordinatio actus sit totius Ecclesiæ, illius autem executio per Presbyteros. Reipsa hæc Apostoli exemplum sequentibus etiam temporibus servatum est, ut in ordinatione Sacerdotis una cum Episcopo alii Presbyteri assistentes manus capitl initiandi imponant. Unde in Concilio IV. Carthagin. can. 5. statutum fuit, ut cum „Presbyter ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super eum tenente,

„et

sæcula constanter conservavit, quis potest rejicere, quin Ecclesiæ Catholice auctoritate non rejicit?” Ita hic Calvinista inter Theologos Anglos non postremus.

(a) Passim hæc epistola citatur, tamquam scripta ad

Eccagrium, sed Dom. Vallarsius in sua editione ex duabus Miss. Veronensisbus eam ad *Evangelium* scriptam fuisse ostendit. Vid. etiam P. Martianus in not. ad epist. LXXXIII.

„ etiam omnes Presbyteri, qui presentes sunt, manum Episcopi super caput illius teneant.” Quod postea prohibetur in ordinatione Diaconi, in qua *situs* Episcopus, qui benedicit, manus super ejus caput imponit.

69. Resp., nomine *Presbyterii* non simplices Presbyteros, sed potius Episcopos a Paulo indigitari; unde in 2. epist. cap. l. de eadem ordinatione Timothei dicit: *per impositionem manuum mearum*. Neque mirandum est, fuisse huic ordinationi aliquos Episcopos presentes. In primis enim illis Ecclesiae exordiis propter ministrorum paucitatem, qui Presbyteri tantum erant, facile ad Episcopatum promovebantur, ut possent utilius Ecclesiae inservire, adeo ut plures tunc essent Episcopi, quam simplices Presbyteri. Adit S. Thomas in *Suppl. qnæst. 58. art. 1.*, „quod in impositione manuum non datur character *Sacerdotialis Ordinis*, sed gratia, secundum quam ad exequendum ordinem sunt idonei. Et quia indigent amplissima gratia, ideo Sacerdotes manus cum Episcopo imponunt eis, qui in Sacerdotio dotes promoventur; sed Diaconis solum Episcopus.” Quidquid autem sit de hoc, certum est, nonnisi unum Episcopum esse illum ministrum, qui sacram ordinationem peragit, cum ille solus Sacramenti formulam pronunciet.

70. Ad alteram objectionis partem respondet S. Thomas in *Suppl. qnæst. 58. art. 1.*, „quod in impositione manuum non datur character *Sacerdotialis Ordinis*, sed gratia, secundum quam ad exequendum ordinem sunt idonei. Et quia indigent amplissima gratia, ideo Sacerdotes manus cum Episcopo imponunt eis, qui in Sacerdotio dotes promoventur; sed Diaconis solum Episcopus.” Quidquid autem sit de hoc, certum est, nonnisi unum Episcopum esse illum ministrum, qui sacram ordinationem peragit, cum ille solus Sacramenti formulam pronunciet.

71. Ob. secundo. Non desunt exempla, quod simplices Presbyteri alios Presbyteros ordinaverint. Nam Concilium Ancyranum celebratum anno 514. can. 15. sic statuit: *Vicariis Episcoporum, sive Choropiscopis, non licet vel Presbyteros, vel Diaconos ordinare sine præcepto Episcopi.* Quod decretum confirmatum legimus in Concilio Antiocheno can. 10., Choropisci autem, ut communis fert sententia, simplices erant Presbyteri.

72. Resp., utrumque Concilium esse intelligendum de quibusdam Choropiscopis, qui vere Episcopi erant; atamen propter persecutions, vel alias causas a propriis diaecesisibus exiles, & in aliiorum Episcoporum parochiis commorantes, ibi Presbyterorum inunniis fungebantur; aliquando tamen facultate ab Episcopis obtenta, etiam Episcopales functiones exercebant; qui propterea potestate *ordinis* pollebant, sola potestate *jurisdictionis* carentes. Clare id explicitat Concilium Ancyranum can. 17. ita statuens: „Si qui Episcopi or-

„ dinati sunt, nec recepti ab illa Parochia, in qua fuerant denominati, voluerintque alias occupare Parochias, & vim Præsulibus earum inferre, hos abjici placet. Quod si voluerint i. presbyterii ordine, ubi prius fuerant, ut Presbyteri residere, non abjiciantur propria dignitate.” Adhuc clarus loquitur Concilium Antiochenum, inquit: „Qui in vicis, vel possessiōnibus Choropisci nominantur, quanvis manus impositionem Episcoporum percepint, & ut Episcopi consecrati sint, tamen S. Synodo placuit, ut modum proprium cognoscant, idest ut ministerii sui modum non excedant, neque ordinent Diaconos, & Presbyteros absque licentia Episcopi civitatis.”

73. Inst. primo. S. Leo magnus Epist. CLXVII. ad Rusticum respondens ad primam *inquisit.*, & loquens de quibusdam pseudoepiscopis inquit: „Si qui autem Clerici ab istis pseudoepiscopis in illis Ecclesiis ordinati sunt, qui ad proprios Episcopos pertinebant, & ordinatio eorum consensu, & judicio Præsidentiam facta est, potest rata haberi, ita ut ipsis Ecclesiis perseverent:” censuit ergo sanctissimus Pontifex, ratas haberi posse ordinationes factas a pseudoepiscopis, qui veri Episcopi non sunt, adeoque &c.

74. Resp., ex contextu apparere, pseudoepiscopos illos a S. Leone nominatos veros fuisse Episcopos, valide consecratos, non tamen *legitimi*, quia nec a Clericis erant electi, nec a plebis expetiti, nec a provincialibus Episcopis cum Metropolitani iudicio consecrati; quæ regulæ erant prudentissime ab Ecclesia constitutæ, sed quarum violatio invalidam non reddebat Episcopi consecrationem, ac proinde nec invalidas ejusdem ordinationes.

75. Inst. secundo. Theodoreto referente Lib. f. Hist. Eccl. cap. 9. in Concilio Nicæno, postquam Patres Meletio, & omnibus ab eo ordinatis Clericis omnem manus imponendi, aut eligandi potestate ademptam esse declararunt; ita pergunt: *Illi vero, qui Dei juvante gratia, nullo unquam in schismate deprehensi sunt, sed in catholica, atque apostolica Ecclesia absque labe ulla perseverant, potestatem habeant & manus imponendi* (ἔχοντας ἡδεις καὶ προχωρίζοντας) & proponendi nomina eorum, qui in clerum eligi meruerint. Eadem habet Socrates Lib. I. cap. 9. Poterant ergo Clerici catholici per manus impositiōnem sacros ordines conferre.

76. Resp. neg. cons.; neque enim vox illa προχωρίζει semper designat manus imponere, sed strepere, immo magis proprio significat eligere, designare, seu, ut ait Scapula, omnibus notum facere, & quasi ante manus collocare; unde re-

bunt eruditissimi viri P. Mamachius Origene, & Antiquit. Christian. IV. pag. 337., & Iud. Thomassimus De nov. ac. vet. discipl. Tom. I. Lib. I. P. I. cap. 54.

DISSERT. VIII. CAP. IV.

recte Henr. Vallesius utrumque locum Socratis, & Teodoreti ita vertit: *potestatem habeant eligendi & proponendi &c.; quæ potestas Meletianis, a liisque schismaticis adempta erat.*

77. Inst. tertio. Ex epist. Lll. S. Cypriani habemus, a Novato simplici Presbytero fuisse Felicissimum ad Diaconatus ordinem enectum.

78. Resp., hæc esse Cypriani verba de Novato: *Ipse est, qui Felicissimum satellitem suum Diaconum, nec permittente me, nec sciente, sua factione, & ambitione, constituit.* Hæc autem verba potius significare videntur, curasse Novatum, ut Felicissimus Diaconus ab aliquo Episcopo ordinaretur, quam Novatum id per seipsum præstisset. Id eruitur ex contextu: pergit enim Cyprianus Novati criminis Romæ perpetrata recensere, inquiens: *Qui isthic adversus Ecclesiam Diaconum fecerat, illic (Romæ) Episcopum fecit, nempe Novatianum, quem a tribus improbis, & temulentis Episcopis ordinari curavit.*

79. Eodemque sensu accipiendum est, quod Cassianus narrat Collat. IV. cap. 1., a B. Paphnutio Monachorum patre fuisse Danielem ad diaconatum, deinde ad presbyteratum promotum; scilicet per electionem, & destinationem, non vero ordinationem, quæ Episcopo reservata erat.

80. Inst. quarto. In libello quadam Eutychii Alexandr. Patriarchæ dicitur, a S. Marco quemadmodum sutorum nomine Hananianam fuisse institutum Patriarcham Alexandrinum, eique adjunctos 12. Presbyteros ea lege, „ut cum vacaret Patriarchatus, eligerent unum e duodecim Presbyteris, „cujus capiti reliqui undecim manus impouerent, „eumque benedicentes, ac Patriarcham crearent, „& dein virum aliquem insignem eligerent, eumque que Presbyterum secum constituerent loco ejus, „qui sic factus est Patriarcha, ut ita semper extarent duodecim. Neque desiit Alexandriae institutionem hoc de Presbyteris, ut scilicet Patriarcham crearent, usque ad tempora Alexandri Patriarchæ.” Ita hunc Arabicum Eutychii textum latine vertit Seldenus. Jam vero cum hic memorentur manuum impositio, benedictio, & creatio Patriarchæ, dubitari minime potest, sacram ordinationem fuisse ab illis Presbyteris peractam; adeoque &c. Idipsum indigitare videtur S. Hieronymus in epist. CXLVII. ad Evangelum sup. laud., inquiens: *Alexandriae a Marco Evangelista usque ad Heraclam, & Dionysium Episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant.* Hoc etiam tacite innuit Commentator epist. S. Pauli, qui Hilarius Diaconus esse putatur, S.

Damaso coœvus; inquit enim in cap. IV. ad Ephes.: *Apud Ægyptum Presbyteri consignant, si præsens non sit Episcopus.*

81. Resp., Eutychio ignobili sæc. IX., vel scriptori nullam esse habendam fidem, cum ea narrat, quæ cum veteri, & constanti Patrum orientalium doctrina pugnant. Recolantur, quæ ex S. Athanasio num. 65. dicta sunt; qui utique Ecclesiæ Alexandrinæ consuetudines, & traditiones ignorare non potuit, cuius Patriarcha fuit, & S. Alexandri successor (a). Vel si benignitus de isto scriptore sentire volumus, potuerunt illius verba in sensu minus proprio intelligi, ut *manus impouere, benedicere, & creare nihil aliud significant, quam designare, & eligere;* quod antiquitus ad clerum pertinebat, ut postea electus sacram ordinationem ab aliis Episcopis reciperet. Neque obstat, quod Eutychius dicat ibid., nullos ante Demetrium (Xl. Patriarcham Alexandr.) fuisse in provinciis Ægypti Episcopos. Primo enim id difficile creditur uni Eutychio asserenti; immo a Jo. Motino manifeste falsum contra Seldenum ex authenticis monumentis ostenditur: *deinde sisti poterat ille electus aliis Episcopis vicinatum provincialium.* Petavius autem postquam dixisset, Eutychii narrationem „omnino bene credulum lecto-“ rem postulare, concludit, id si verum est, aut „Presbyteros illos Episcopali ordine præditos fuisse, aut solam ibi electionem, & constitutionem agi, non ordinationem, & consecrationem.”

82. De Hieronymo, & pseudo-Ambrosio difficultas nulla esse potest, postquam ille, qui Presbyterorum dignitatem adeo extulit, ut quibusdam visus sit, eosdem Episcopis æquiparare, ordinationem tamen excludit, eamque solis Episcopis concedit, sup. n. 65. Ambrosiaster autem, seu Hilarius (ut putant illustres Benedictini Tom. II. Opp. S. Ambrosii) non solum ab errore Novatorum procul abest, sed veritati catholicæ apertissime suffragatur. In comment. enim cap. III. epist. 5. ad Timoth. dicit, Apostolum Timotheo ostendisse, quemadmodum Episcopum ordinaret; neque enim fas erat, aut licebat, ut inferior ordinaret maiorem: *nemo enim tribuit, quod non accepit.*

83. Solet etiam opponi auctoritas S. Augustini, qui in quæst. Cl. vet. ac novi test. asserit, in Alexandria, & per totam Ægyptum, absente Episcopo, Presbyterum consecrare; quæ consecratio cum non possit intelligi de consecratione Eucharistiæ, quæ etiam præsente Episcopo fit a simpli Sacerdote, intelligi debet de illa consecratione, quæ fit in collatione ordinis.

84. Resp. autem, illam consecrationem non esse coll-

(a) Abraham Echellensis Romæ ann. 1661. librum edidit ita inscriptum: *Eutychius Patriarcha Alexandrinatus, & suis restitutis Orientalibus, sive responsio ad Jo. Seldeni Origines, &c. in quo hanc Eutychii narrationem refutat. Eutychii Cronicon esse fabularum, atque ineptiarum plenum non dubitant asse-*

rere Eus. Renaudotius Tom. I. *Liturg. Orient.* n. 21. Dion. Petavins Lib. I. *De Eccles. Hierarchia* cap. 13., Sollerius Tom. V. Junii, ubi de Patriarch. Alexandr., ac præ aliis Morinus *De saeris ordinat.* P. III. Exercit. XII. cap. 7. Vid. P. Thomas M. Maenachius *Orig.*, & *Antiquit. Christian.* Tom. IV. pag. 403. seq.

collationem Sacramenti Ordinis, sed Confirmatio-
nis; unde Ms. Colbertinum habet: *consignat Pres-
byter. Ulterius opus illud est apocryphum, & a
P.P. Benedictinis ad calcem Tomi III. rejectum.*

85. Denique opponitur auctoritas Concilii Nicæ-
ni, in quo teste Nicephoro Lib. VIII. *Hist. Eccl.*
cap. 19., probata fuerunt ut validæ ordinationes
Meletii, qui ibidem dicitur munus Episcopale si-
bi usurpare.

86. Resp., Meletium verum fuisse Episcopum,
licet schismaticum, & furtive, atque illegitime or-
dinatum, utque qui a S. Petro Alexandrino Epi-
scopo ob idolatriæ crimen fuerat ab Ecclesia
pulsus.

87. Ob. tertio. Non soli Episcopi, sed etiam
Presbyteri, ut Cardinales, Abbates, aliquie con-
ferunt Ordines minores, immo & Subdiaconatum.

88. Respondet Angelicus in *Supplm.* quæst. 58.
art. 1. ad 3., quod Papa, qui habet plenitudi-
nem potestatis Pontificalis, potest coinnittere non
Episcopo ea, quæ ad dignitatem Episcopalem
pertinent, dummodo illa non habeant immediata-
tam relationem ad verum corpus Christi. Et i-
deo ex ejus commissione aliquis Sacerdos sim-
plex potest conferre minores ordines, & confir-
mare, non tamen aliquis non Sacerdos; nec i-
terum Sacerdos maiores ordines, qui habent immediata-
tam relationem ad corpus Christi, supra
quod consecrandum Papa non habet majorem
potestatem, quam simplex Sacerdos.

89. Inst. primo. Cui committitur principale,
potest committi & accessorium; sed Ordinis Sacra-
mentum ordinatur ad Eucharistiam, sicut accessori-
um ad principale; cuius ergo Sacerdos consecrat
Eucharistiam, poterit ipse etiam Ordines confer-
re. Quo etiam argumento usus est S. Hieronymus
in epist. *De septem gradibus Ecclesiae*, quia nemi-
pe plus est consecrare corpus Domini, quam or-
dinare Clericum.

90. Respondit iterum Angelicus ibid. 4., quod
*quamvis Sacramentum Eucharistiae sit maximum
Sacramentum in se, tamen non colloca in ali-
quo officio, sicut Ordinis Sacramentum. Et i-
deo non est similis ratio.* Epistola autem illa *De
septem gradibus communii Criticorum* judicio rejici-
tur, ut tanto Doctore indigna.

91. Inst. secundo. Plns distat Sacerdos a Dia-
cono, sen illi magis superior est, quam Episco-
pus ab Episcopo: sed Episcopus potest consecrare
Episcopum: ergo & Sacerdos poterit promovere
Diaconum.

92. Respondet S. Thomas ad 5., quod ad com-
municandum alteri, quod quis habet, non exis-
titur solum propinquitas, sed & completio pote-
statis. Et quia Sacerdos non habet completam
potestatem in hierarchicis officiis, *Necut Episco-
pus*, ideo non sequitur, quod potest Diaconus
facere, quamvis ille ordo sit sibi propinquior."

93. Inst. tertio. Qui potest maius, potest & mi-
nus; atqui simplex Sacerdos potest consecrare, &

sancutum Missæ sacrificium Deo offerre, quod o-
pus est omnium maximum: ergo &c.

94. Resp., majorem esse veram de iis, quæ
sunt in eodem genere; hæc autem duo Sacra-
menta sunt in diverso genere, quia, ut mox vidimus
enim S. Thomæ n. 90., Sacramentum Eucharistiae
non collocat hominem in aliquo officio, sicut Or-
dinis Sacramentum. Et hæc de ordinario Sacra-
mentorum ministro. Sed postea

*Quæritur, an extraordinaria potestate sibi a
Pontifice delegata possit simplex Presbyter duos
ordines Diaconatus, & Presbyteratus conferre?*

95. Respond., non deesse Theologos, & quidem
magni nominis, multoque plures Canonistas, qui
id asserant, immo & nonnullis momentis id se
probare posse considerant. Teste gravissimo Isaacio
Haberto in *Αρχεπίτων* pag. 168. *omnium anti-
quissimus*, qui hac sententiam tenuerit, fuit Guiliel.
Antissiodorensis, quem postea Innocentius IV.,
aliisque non pauci ab eodem nominati secuti sunt,
de quorum sententiis ita laud. Habertus pronunciat:
*Verum hæc omnia, ut ingenue dicam, Aerii sæ-
culo in mentem ortholoxo nemini cuiquam venus-
se persuasum habeo. Multo plures Theologos, &
Canonistas laudat Jo. Morinus *De sacris ordinat.*
P. III. Excereit. IV. cap. 5.; qui postea cap. 4.
num. 2. concludit, necessarium videli, concede-
re ecclesiastico jure Presbyterorum ordinationem,
non modo Diaconorum delegari posse, non qui-
dem simplici Presbytero, ut docent authores cap.
præced. enumerati, sed Presbytero Chorépisco-
patus dignitate ornato.*

96. Hujus autem eruditissimi scriptoris ratio,
quare auctoritas conferendi diaconatum, ac pres-
byteratum delegari potuerit Chorépiscopis (quos
simplices Presbyteros fuisse censem), non autem
aliis Presbyteris, hæc est: *Video, inquit, san-
ctos Patrēs hoc privilegium Chorépiscopis asse-
ruisse, nec illud in ceteros Presbyteros, nec in
alias a Chorépiscopis dignitates diffusisse. Qua-
propter illud ulterius prorogare, mili religio est.
Nescimus, an quid est peculiare in Chorépisco-
porum ordinatione, ratione cuius ista prærogativa
illis tribueretur, licet nullo modo essent Episcopi.*

97. Communior tamen, & sin minus undequa-
que certa, saltem multo probabilior, est senen-
tia S. Thomæ, qui ut vidimus supra n. 88. con-
cedit quidem, summum Pontificem ex plenitudine
suæ potestatis committere posse Presbytero non E-
piscopo ea, quæ ad Episcopalem dignitatem per-
tinent, sed postea addit: *dummodo illa non ha-
beant immediatam relationem ad verum corpus
Christi, cuiusmodi sunt maiores Ordines diacona-
tus, ac presbyteratus. Angelico consonat S. Bo-
naventura; & utrumque secuti sunt magno nume-
ro Scholastici.*

98. Et quidem ad oppositam opinionem rejicien-
dam satis esse videtur ejusdem novitas: in mandita
siquidem fuit ante saeculum XIII., immo eodem
saeculo a duobus sanctis Ecclesiae Doctoribus, Tho-
ma

ma Aquinate, & Bonaventura, oppugnata. Nec vero adversarios juvant quædam exempla ex obscura antiquitate eruta, quæ si quid probarent, evincerent quoque, non ex delegata, sed ex ordinaria potestate Presbyteros simplices id, quod habent, nempe Ordines diaconatus, ac presbyteratus, aliis conferre; quod soli Presbyteriani contendunt. Sed illa exempla refutavimus nonn. 81. & seq.

99. Duo sunt, quæ adversarii maxime urgere solent. Primo auctoritatem, quæ certe gravis est, Innocentii IV. doctissimi Jurisconsulti, & privilegii ab Innocentio VIII. Abbatibus Cisterciensibus Sæc. XV. labente concessum, Monachis sibi subjectis conferendi non solum Ordines minores, sed etiam Subdiaconatum, & Diaconatum: cuius privilegii disertam mentionem faciunt Melchior Canus, Navarrus, Henriquez, Isambertus, Meratius, & Vasquez; qui postremus in III. P. Sancti Thomæ Disput. 243., affirmat, privilegium ipsum a se fuisse perspectum.

100. Sed quantum ad Innocentium IV., supra memoratus Habertus monest, hunc Pontificem nullum de Ordinatione verbum facere, sed solum ex quæstione de Confirmatione, hanc Sylvester propositionem generalem afferre: *Sylvester dixit &c.* Ulterius norunt eruditæ, Innocentii commentarios non aliam habere auctoritatem, quam privati Jurisconsulti, qualis erat Innocentius, quando illos commentarios edidit.

101. Major difficultas est in privilegio, quod Abbatibus Cisterciensibus dicitur ab Innoc. VIII. anno 1489. concessum; sed de ejus authentia multi dubitant, & quidem gravibus de causis. Primo ejus authographum nemo vidit, nec reperitur in Rom. Pontificum Regestis. Secundo difficile credito est, voluisse Pontificem tale privilegium concedere contra expressam doctrinam SS. Thomæ, & Bonaventuræ, aliorumpue gravissimorum Theologorum. Tertio, causa hujus concessionis allegatur, ne Monachi Cistercienses cogantur suas solitudines deserere ad Ordines ab Episcopis suscipiendos. At vero debauissent postea easdem solitudines deserere pro suscipiendo Ordine presbyteratus: deinde hæc causa erat etiam aliis solitariis communis, quibus tamen illud privilegium concessum non fuit. Demum sanctus Pius V. simile privilegium Abbatibus Præmonstratensibus concedens, & mentionem faciens Innocent. VIII., illud non extendit, nisi ad Ordines minores, & subdiaconatum; unde suspicio orta est, malitia alicuius falsarii diaconatus nomen fuisse intrusum. Simili, immo multo pejori, fraude aliud ejusdem Innocentii VIII. decretu depravatum fuisse, notavimus Dissertatione V. n. 17.

Quæres secundo, an Episcopi hæretici, schismatici, intrusi, & qui ad Ecclesia per excommunicationem præcisi sunt, possint valide Ordines conferre?

102. Resp. S. Thomas in Suppl. qu. 58. art.

5. quatuor enumerat veteram Scholasticorum haec de re opiniones, quarum tres rejicit, & unam adoptat. Primo enim quidam dixerunt, hæreticos, quanidu ab Ecclesia tolerantur, habere potestatem Ordines conferendi, non autem postquam fuerint ab Ecclesia præcisi, & similiter degradatos, & alios hujusmodi. Hanc vero opinionem rejicit Angelicus ut falsam: „quia omnis potestas, quæ datur cum aliqua consecratione, nullo casu contingente tolli potest, re ipsa durante, sicut nec ipsa consecratio annullari, quia etiam altare, vel chrisma seu consacrata perpetuo consecrata manent. Unde cum Episcopalis potestas cum quadam consecratione detur, oportet, quod perpetuo maneat, quantumcumque aliquis peccet, vel ab Ecclesia præcidator”.

103. Alia opinio fuit, quod qui in Ecclesia potestatem habuerunt, si postea præcidantur, retinent quidem potestatem olos ordinandi, & promovendi; sed promoti ab iis similiter potestate alios ordinandi carent. At vero hanc quoque opinionem falsam esse ex eo probat Angelicus, quod illi, etiam præcisi ab Ecclesia, exequendo suam potestatem veram consecrationem faciunt, ideoque vere tribuunt omnem potestatem, quæ cum consecratione datur; & sic ordinati ab eis, vel promoti habent eamdem potestatem, quam ipsi.

104. Tertia opinio fuit, quod etiam præcisi ab Ecclesia possunt Ordines conferre, & alia Sacra menta, & quantum ad primum effectum, qui est collatio Sacramenti, & quantum ad ultimum, qui est collatio gratiae. Sed hunc secundum effectum S. Doctor non admittit, quia ex hoc ipso, quod aliquis hæretico præciso ab Ecclesia in Sacramentis communicat, peccat; & ita fictus accedit, & gratiam consequi non potest, nisi forte in baptismo, vel in articulo necessitatibus.

105. His rejectis falsis opinionibus Angelicus docet, hæreticos, aliosque præcisos ab Ecclesia vera Sacra menta conferre; sed cum eis gratiam non dare, non propter inefficaciam Sacramentorum, sed propter peccata recipientium ab eis Sacra menta contra prohibitionem Ecclesie.

106. Excipit tamen Angelicus ibid. ad 1. absolutionem datam ab hæretico, vel ab Ecclesia præciso, quæ nulla omnino est; quia, inquit, effectus absolutionis non est aliud, quam remissio peccatorum, quæ per gratiam fit. Et ideo hæreticus non potest absolvere, sicut nec gratiam in Sacramentis conferre. Et iterum, quia ad absolutionem requiritur jurisdiction, quam non habet ab Ecclesia præcisis. Vid. Dissert. VI. cap. XI. art. 2.

107. Atque hæc Angelici Præceptoris doctrina initiat definitionibus veterum Conciliorum. Nam in Synodo Capuana habita anno 589. sub. S. Siricio R. P. prohibitæ fuerint omnes reordinationes; quam prohibitionem renovavit III. Synodus Carthaginensis anno 597. can. 58. his verbis: Non licent rebaptizationes, & reordinationes, quod

etiam in Capuensi plenaria Synodo vietetur statutum. Et plura allegari possent similia decreta usque ad duo postreina Concilia oecumenica, Florentinum, & Tridentinum; quorum priuum in Decreto Unionis post enumerata septem Sacraementa, Inter haec, inquit, tria sunt, baptismus, confirmatio, & Ordo, que characterem ... imprimunt in anima indelebilem, unde in eadem persona non reiterantur. Tridentinum autem Sess. VII. can. 9. eamdem fidei doctrinam sub anathematis poenam credendam proponit. Recol. que dicta sunt Diss. I. cap. 12.

108. Perquam facile foret, hanc veritatem pluribus, ac certis historiae monumentis confirmare, quibus ostenditur, ordinationes ab Episcopis haereticis, schismaticis, simoniacis, atque excommunicatis factas, quamquam sine dubio vetitas, & illicitas, fuisse tamen validas judicatas, ac propterea inimime iteratas; atque sic ordinatos vel insuis gradibus conservatos, vel ad sumnum suorum Ordinum exercitio privatos, atque ad solam laicam communionem redactos. Verum ab his recensendis nos absterret nimia materiae copia. Et insuper adversariis, si qui sunt, admodum multa suppetunt exempla ordinationum, quae iteratæ dicuntur. Et tanta est harum rerum obscuritas, ut facile non sit evidenter ostendere, hanc iterationem factam fuisse, aut propter defectus in materia, & forma, vel intentione ministri, aut iterationes illas non fuisse veras Sacramentorum collationes, sed simplices benedictiones, quæ fiebant per impositionem manuum, non Sacramentalem, sed cæremonialem; aut demum fuisse aliquando per ignorantiam erratum.

109. Doctissimus Morinus *De sacr. ordinat.* P. Ill. Exerc. V. fusissime, atque solita suæ eruditioris abundantia egit *De sacr. ordinat.* iteratione. Et cap. 1. fatetur, hanc materiam difficultem admodum esse, atque allatis Magistri sententiatur verbis in IV. Dist. XXV. dicentis: *hunc quæstionem perplexam, ac pene insolubilem faciunt Doctorum verba, qui plurimum dissentire videntur.* Morinus addit: *Ipse vero disputando longe perplexorem reddidit. Relatis enim antiquorum Partium de hac difficultate diversis, & in specie contrariis sententiis, quatuor ilicas, & aliquando contrarias Doctorum sui temporis de eorum conciliatione opiniones explicat; sed quæ magis probabilis sit, quæ falsa, quæ illi magis placeat, non aperit, veluti in trivio hæsitans, quocunque pedes tulerint, eo iterus.* Miror virum longe doctissimum hic non laudasse felix S. Thomæ ingenium, qui ex quatuor a Magistro recensisit sententiis tres breviter quidem, sed solide refutavit, quartamque adoptavit, quam modo communiter omnes tenent. Vid. sup. n. 102.

110. Idem Morinus post exhaustam variis capitibus immensam eruditioris suæ copiam, tandem cap. 6. ita creditit posse omnes difficultates tolli, ordinationem contra canones ecclesiasticos fa-

ctam judicari irritum, & nullam, quamdiu cænones vigent, ut matrimonium, & absolutionem. Ut autem id jure posuisse judicari probet num. 10., In charactere, inquit, ut in quavis alia re, duo distingui debent, rei substantia, & virtus agendi. Character semel impressus ab Ecclesiæ non penitus amplius, perpetuus est, & inleibilis: sed ipsius virtus Ecclesiæ regimini subtilis est, ab ea suspenitur, ita ut nihil agat, aut agere possit, quamliu durat suspensio. Deinde nonnullis allatis Canonistarum auctoritatibus, colligere se posse arbitratus est, omnino norum non esse, Ecclesiam characteri leges imponere, quibus violatis virtus ejus hebescit. Ac postea ita concludit: Si virtus characteris, ipso illoquo, lege ecclesiastica suspendi potest, recte intelligitur, qua ratione degradatus, haereticus, simoniacus, licet characterem in Ecclesia acceperint, & conservent, nihil tamen in Ordinatos a se transmittant, donec cum Ecclesia in gratiam relinquent. Hæc vir eruditissimus, qui tamen paucis inventit sui novi systematis suffragatores.

111. Nam character, qui ab Ordine sacro imprimitur, ut vidimus cum S. Thoma Dissert. I. num. 566., importat quandam potentiam spirituali ordinatam ad ea, quæ sunt divini cultus: non ergo hæc potentia, seu ut loquitur Morinus, hæc virtus agenti suspendi potest, nisi ipse character suspendatur, qui tamen, eodem confidente Morino, ab Ecclesia non penitus amplius. Id potest declarari exemplo Eucharistie, cuius confiendæ potestas utpote quæ a charactere sacerdotali descendit, nunquam potest ab Ecclesia auferri, aut suspendi. Neque adducta exempla pœnitentia, aut matrimonii ipsum juvant: nam ad absolutionem in Sacerdote non solum requiritur potestas ordinis, sed etiam juris lictionis, quam non habet, nisi in eos subditos, prout supra Dissert. VI. cap. 11. declaratum fuit, quia absolutione datur per modum judicij, quod nonnisi in subditos exerceri potest. In matrimonio autem debet verus contractus sponsorum adesse, cui contractui possunt talia impedimenta ab Ecclesia appendi, quæ ipsum prorsus irritum reddant; illo autem irrito, nullum amplius sit Sacrementum.

Quæres tertio, quid sentendum sit de ordinationibus Anglicanis?

112. Resp., a duobus, & amplius sæculis a Catholicis contra Anglos Episcopales hac de re dispatari. Controversia autem definita tunc fuisse videbatur, quando sub Regina catholica Maria, quæ haeretico Eduardo VI. anno 1553. feliciter successit, Reginaldo Polo Cardinali, & Sedis Apostolicæ Legato agente, omnes Episcoporum ordinationes factæ sub praecedenti regno Eduardii irritæ habite sunt, iisque Episcopi, qui haeresi ejurata ad sinum matris Ecclesiæ Romanæ consugerent, denugo consecrati fuere, idemque factum est cum Presbyteris, & Diaconis, qui ab iis Episcopis in haeresi manuum impositionem acceperant. Cum au-

autem post breve Mariæ regnum sub Elisabetha hæresis Calviniana infelicem illam Insulam iterum occupasset, rursum Eduardi VI. ordinatio Episcoporum forma restituta est, omnesque catholici Episcopi suis sedibus expulsi fuere, uno excepto Landawensi, qui tamen minis, & terroribus fractus perfido juramento consensit. Sed Catholici sibi ipsis constantes novos illos Episcopos sic ordinatos agnoscere semper recusarunt, illad Tertulliani perpetuo objicientes: *Edant origines Ecclesiarum suarum, evolant ordinem Episcoporum &c.*, multisque scriptis Episcopales Anglos confutauit (a). Hactenus omnes Catholici contra Protestantes Anglos dimicarunt.

115. Sed hoc saeculo ad Protestantium causam contra Catholicos defendendam anisu temerario prodidit notissimus Petrus Franc. Courayer Canonicus regularis S. Genovefæ, qui anno 1729., ut carcerem sibi destinatum fugeret, in Angliam coniugavit; ubi tamen se Catholicæ Ecclesiæ constanter adhaerere profitebatur. Hic anno 1725. Gallicam dissertationem Bruxellis, vel potius Nanceii, edidit *De validitate ordinacionum Anglicanarum, & de successione Episcoporum illius Ecclesie*; quam Dissertationem nonnullis postea editis opusculis defendere conatus est. Eiusdem tamen conatus valide repulerunt doctissimi viri Harduin Fennellus, & Pelletierus, qui postremus Courayerum Eminentissimo Noaillio Archiepiscopo Parisiensi ut dignum condemnatione detulit, & reipsa Cardinalis. Noaillus omnia Courayerii opera ad hanc materiam spectantia in sua *Instructione Pastorali* damnavit, præcipue propter nonnullos errores contra doctrinam de Sacramento Eucharistiae; qua de causa etiam a quibusdam aliis Episcopis Courayerii libri proscripti fuere (b). Nobis autem præcipue commemorandus est doctissimus noster consodalis Pat. Mich. Le Quien, qui quamvis gravissimis pro editione immensi sui operis *Orientis Christiani, & Africæ curis distentus*, Courayerum copiosius quam ceteri confutavit, edita longa Dissert. *De nullitate Ordinat. Anglican.* Paris 1725.; quam Dissertationem iterum confirmavit alio opusc. 1750.

114. Duplici autem ex capite nullitatem ordinationum Anglicanarum demonstravit: primo, quod Matthæus Parkerus, a quo ceteri Anglicani Episcopi hæretici suam originem trahunt, Londini in

quodam diversorio una cum tribus aliis ab Elisabetha nominatis a Joanne Scoroë Episcopo Rofensi, sine debita materia, & forma fuerit consecratus. Scoroës enim super ordinandorum capita imposuit sacra Biblia, & loco formulæ consuetæ hæc verba protulit: *Accipite potestatem predicandi verbum Dei in sua puritate.* Hanc fuisse Parkeri, aliorumque trium consecrationem, a nonnullis oculatis testibus confirmatum est, ac per multos annos universim creditum. Sed cum facile ipsi Protestantes viderent, hauc ludricam consecrationem, etiam in eorum systemate, irritam prorsus esse, cœperunt totam illam historiam ut omnino falsam rejicere, & quædam protulerunt acta eruta ex Archivio palati Archiepiscopalis Lambethensis, in cuius sacello consecratio Parkeri, atque aliorum Episcoporum solemniter facta dicitur a Guill. Barlowio electo Episcopo Cicesteriensi 17. Decemb. 1559.

115. Veruntamen non patet sunt, nec levia, quæ bujusmodi Acta Lambethana falsitatis admodum suspecta reddunt. Primo enim nomini post medium saeculum, nempe versus annum 1615. producta fuere. Cur autem Angli id facere neglexerunt, quando Hardingus, Stapletonius, aliqui Doctores Catholicæ sub initio regni Elisabethæ Protestantibus objiciebant, nullam esse Episcoporum successionem, quia Parkerus, aliqui in noto illo diversorio veram consecrationem minime receperant; nisi quia cum recens tunc esset ludricæ illius consecratiois memoria, non ita facile erat populos illis supposititiis actis ludificare, sicut postea majori cum successu post medium saeculum tentatum fuit? Cur quando Stapletonius ita Hornium audacter compellebat: *Quis nescit, te, tuosque collegas, non dico aliter, quam requirunt canones, sed nec secundum prescriptum statutorum vestrorum, ordinatos esse?* Cur, inquam, aperti mendacii ipsum convincere omiserunt, ostensis sinceris illius ordinationis Actis? Sane Guill. Fulke, qui Stapletonii *Propugnaculum* confutavit, acta illa Lambethana objicere non est ausus, quia recens adhuc memoria erat ordinationis habite non in sacello, sed in cauponâ; & Stapletonius in variis suis opusculis semper declarare perrexit, illos, qui Elisabethæ præpotentia Sedes Episcopales occupaverant, veros Episcopos non esse, quia sine consecratione, aut impositione manuscum cu-

jus-

(a) Præcipue nominantur Thom. Hardingus, qui Jo. Ivelli *Apologiam Ecclesie Anglicane* confutavit, Lovaniæ 1564., tum Christoph. Holiwood, seu Sacrobosco, *De investiganda Christi Ecclesie*, Henric. Friz. Simon, in *Britanorachia*, tum Matth. Kellison in *Exam. reform.*, & Stapletonius in *Propugnaculo fidei primitivo Anglorum* ann. 1555., aliisque opusculis insertis Tom. II. Operum Parisiis 1620. His vero præfertur Ant. Champney natione Anglus, & Sorbonæ Doctor in libro inscripto *De vocatione ministrorum* cont. Franc. Massonium; quem Massonium confutauit nonnulli aii, commemoратi a Basseto in *Specimine religionis*

catholicæ, præter quædam opuscula, quæ postea in hac gravissima quæstione prodierint. Maxime vero laudatur Richardus Smith, Episcopus Chalcedon. in operæ inscripto *Flores historie Eccles. gentis Anglorum.* Neque prætermittendus est illustris Renaudotius, qui Tom. IV. & V. *Perpetuitatis fidei* nos certos facit, ordinationes Angelicanas ut irritas, & nullas rejici, emata in Græcis, & a Communione Orientalibus.

(b) Courayerius relationem historicam snarum opinionum, atque actionum edidit an. 1729. Totam hanc controversiam descriptis, sed minus sincere Olaus Kiourningius in *Comment. De Cons. Episcop. Angl.*

juscumque Episcopi se intruserant; idque publica notorietate constare. Hoc Episcopatum tam diutinum silentium non aliunde oriri potuit, quam ex eo, quod Acta illa nondum consarcinata fuerant, aut inopportunum videbatur ea palam facere, quando vera illius commentitiae ordinationis historia nimis vulgata, & certa erat.

116. Præterea Nic. Sanderus in sua *Hist. schismatis Anglicani*, quæ curis Eduardi Ristoni Coloniæ an. 1585. publicam lucem vidit, post quam narravit, novos Episcopos ab Elisabetha selectos neminem ex Catholicis Episcopis invenire potuisse, qui eis ad consecrationem manus admoveret, ac frustre tentasse quedam Archiepiscopum Hibernium, quem in carcere Londiniensi habebant, ipsi libertate, ac præmis propositis: Ita, concludit, omni legitima ordinatione destituti, cun vulgo diceretur, & ipsis legibus Anglicanis vere probaretur non esse Episcopi, brachium sacerdotale invocare coacti sunt, ut laicalis magistratus confirmationem in futuris comitiis acciperent. Quorum auctoritate, si quid minus rite, & legaliter in priori inauguratione gestum esset, aut omissum, ipsis condonaretur; ilque postquam Episcopali officio, & Cathedra absque ulla consecratione aliquot annos functi essent. Hinc nomen illis impositum, ut Episcopi Parlamentarii dicerentur. Quamquam vero Sanderus historiam diversoriis Londineusis, in quo Parkerum cum aliis tribus Episcopis renunciatus fuit, non referat, expresse tamen testatur, illos sic promotos sine manuum impositione, ut veros Episcopos non fuisse agnitos. Quod satis est ad rejicienda ut supposititia Acta Lambethana. Id ipsum ea ætate plures alii celebres scriptores fidenter asseruerunt, quos inter nominari meretur Hieronymus Osorius, qui propter elegantiam latini sermonis Cicero Lusitanus appellatus fuit. Quibus omnibus namquam objecta legitimus Acta Lambethana, quæ ab ultra que litigantium parte tunc protrsus ignorabantur; & quæ nimis sero ad hanc item fintendam prodierunt.

117. His accedit, quod Guill. Witakerus, qui unus fuit ex famosioribus sectæ Anglicanæ controversistis, ut Card. Bellarmino invictis argumentis probanti, nullam esse apud Anglos Episcoporum successionem, quia illi, qui ab Elisabetha in episcopales sedes intrusi sunt, veram consecrationem non receperunt, nunquam ad ordinationem Parkeri confugit, qualis in Actis Lambethanis describitur, ut modo semper confugiant successionis Anglicanæ defensores, sed potius juxta Zwinglii, Calvini, atque etiam Lutheri falsa principia aperente pronunciat, eos succedere Apostolis, qui vocati legitime, fungantur fideliter in Ecclesia muneri suo, etsi non continua ab Apostolis serie: & postea loquens de Latheranis, apud quos nulla est consecrationis umbra: Nos dicimus, inquit, & affirmamus, Ecclesias illas, quas ipsi vocant Lutheranas, habere legitimam successionem, &

ordinationem, licet non Papisticam, & proinde in illis Ecclesiæ veros Episcopos esse. Ita hic Cambrigensis Doctor, qui suas controversias edidit non multo post initium regni Elisabethæ. Qui certe non ita scripsisset, si Acta Lambethana novisset, quibus modo utuntur Anglicani ad suorum Episcoporum successionem demonstrandam.

118. Omitto plures suppositiois notas, quæ in ipsis Actis Lambethanis ab eruditis observatae fuerunt, præcipue in nominibus Episcoporum, & in ratione temporum admodum perturbata: hujusmodi enim examen & nimis prolixum, & immumeris difficultatibus obnoxium foret. Interim ex his paucis, sed potius ex tota hac controversia, quæ diu, multumque agitata fuit inter Catholicos ex una parte (quibus & Presbyteriani consentiebant), & Anglos Episcopales ex altera, quilibet certo concludere potest, ordinationem Parkeri, sin minus aperte irritam, & nullam, saltem valde dubiam, & incertam esse; unde consequitur, dubiam saltem, & incertam esse Anglicanorum Episcoporum successionem. At vero recepta in Ecclesia Catholica regula est, ut quotiescumque de valore alicuius ordinationis fundatum exoritur dubium, illa sub conditione iteretur; ergo manifestum est, non posse Diaconos, Presbyteros, atque Episcopos illius sectæ ad Ecclesiæ simum revertentes sine iteratione consecratione in suis gradibus conservari.

119. Sed nullitatis Anglicanarum ordinationum gravius, & certius argumentum desumitur ex consueta illarum forma, quæ manifeste vitiosa est; scilicet ex illa forma, quæ appellatur Eduardi VI., quia sub illius regno anno 1549. abolito Rituali Romano novum conditum fuit, in quo id totum studiose resecatum est, quod pertinet ad sacrificium, ac potestatei consecrandi Eucharistiam, quia nempe juxta haereticam Zwinglii, ac Calvinii doctrinam a Bucero, Petro Molin, aliiisque ejusdem sectæ Ministris illuc evocatis acceptam, sacrificium Missæ, præsentiam Christi realem, ac sacerdotum munericum transubstantiationem, immo totum sacerdotiam rejecerant. Non oportebat ergo ullam in ordinatione Episcopi harum rerum mentionem ingerere, cum tamen id necessarium omnino sit, juxta orthodoxam Ecclesiæ catholicæ doctrinam, in qua præcipuum, & esseutiale Episcopi officium est, Sacerdotes, aliosque ministros ordinare Eucharistici sacrificii, ac Sacerdotibus verum Christi corpus consecrandi potestatem tribuere.

120. Hinc consequenter Anglicana illa factio nullos veros Sacerdotes, nec veros Diaconos admittit, quia nempe in sacra ordinatione Episcopo nulla tribuitur potestas in ipsum verum corpus Christi, sed solum in corpus mysticum, scilicet potestas prædicandi Evangelium, & populum instruendi. Juxta eni formulan Eduardi, Episcopus consecratus, cum aliis assistentibus primo Deum orat, ut servum suum ad ministerium Episcopatus vocatum doctrinæ sue veritate instruat, vice innocentia adornet, eamque largiatur gratiam, ut

ut semper ad Evangelium promulgandum paratus sit. Deinde manus ordinando imponens, subdit: Accipe Spiritum Sanctum, & excitare memoris gratiam, quæ in te est per manum impositionem &c.; ac demum Sacra Biblia porrigen, concludit: Attende lectioni, exhortationi, & instructioni: serio meditare omnia, quæ hoc libro continentur, &c. Hæc cuncte sufficiens forma ordinationis Episcopalis censeri potest, in qua nulla consecrandi, offerendi, & ordinandi mentio occurrit?

121. Id adeo verum est, ut ipsi Episcopi Anglicani anno 1662. rejecta illa ordinationis formula, tamquam imperfecta, hanc aliam substituerint ampliorem: *Accipe Spiritum Sanctum ad officium, & functionem Episcopi exercendam in Ecclesia Dei, quæ tibi traditur per impositionem manum mearum &c.* Sed primo id probat, pristinam formulam non fuisse reputatam sufficientem, & validam; unde sequitur, in Parkero aliisque primis Episcopis ea formula Ordinatis veram successionem cessasse, adeoque neque bodecinos posse ut veteres Episcopos haberi.

122. Deinde breviter inspiciamus, quid illa verba postea addita: *Ad officium, & functionem Episcopi exercendam in sensu ritualis Anglicani significet? Episcopus ordinandus debet in manu Episcopi ordinantis juramentum deponere, quo se obligat ad totam Anglo-Calvinianæ communionis impiam doctrinam amplectendam, ac defendendam, præcipue vero ad supremum Rom. Pontificis primatum rejiciendum, ejusque loco agnoscendam Anglorum Regum suminam, ac independentem in rebus etiam spiritualibus, ipsaque Episcopali missione auctoratem. En quid significet ambigua illa officii, ac functionum Episcopali potestas, quæ ordinando traditur. Inutile autem est, copiosius hanc materiam persecuti contra singularem, atque ab omnibus damnatam Courayerii Dissertationem, quam duobus opusculis a nostro Mich. Le Quiennio plenissime confutatam jam diximus.*

C A P U T V.

De impedimentis suscipiendi Sacramentum Ordinis.

123. *Sanctus Thomas in Suppl. qu. 59. art. 1. præmittit, quædam requiri in recipiente Sacramentum, quasi de necessitate Sacramenti, quæ si desint, non potest aliquis suscipere neque Sacramentum, neque rem Sacramenti; quædam vero requiri, non de necessitate Sacramenti, sed de necessitate præcepti, propter congruitatem al-*

(a) Non pauci ex veteribus hæreticis sexim mulieribus esse sacrae Ordinationis capacem docuerunt, quos menorant Tertullianus Lib. De prescription. cap. 41., & De Velandis Virgin. cap. 8., S. Irænæus Lib. I. ad hær. cap. 9., S. Epiphanius Hæres. 79., ac S. Ansga-

Sacramentum; & sine talibus aliquis suscipit Sacramentum, sed non rem Sacramenti. Pergit porro, & refutat quorundam opinionem dicentium, sexum virilem esse de necessitate præcepti, sed non de necessitate Sacramenti (a).

PROPOSITIO.

Fæmineus sexus non est sacrae Ordinationis capax.

124. Prob. primo ex Apostolo Paulo, qui 1. ad Timoth. II. 12. *Mulierem, inquit, in Ecclesia docere non permitto, nec dominari in virum;* & in 1. ad Corinth. XIV. 34. *Mulieres in Ecclesia taceant: non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent: turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.* Quanto igitur minus Apostolus fæminis permisisset, sacerdotalibus inunniis docendi, prædicandi, & quod plus est, sacrificandi in Ecclesia fungi?

125. Secundo, universalem hac de re, habemus Ecclesiæ consensum, quæ semper improbat, ac condemnavit Marcosios, Montanistas, Collyridianos, & quoscumque alios, qui fæminis sacros Ordines conferre ausi sunt. Sane plurimas fuisse fæminas eximia sanctitate, immo & doctrina celebres legimus, nullam tamen legimus sacris Ordinibus insignitam. Quid plura? Nemo virorum potest sanctissimæ Dei genitrici Mariæ comparari, nec ulli putræ creaturæ a Deo tanta plenitudo gratiæ, quanta illi, fuit certe collata; ipsa tamen ad sacerdotalem dignitatem evecta non fuit. *Licet, inquietabat Innocentius III. De pœnit. & remiss., beatissima Virgo Maria dignior, & excellenter fuerit Apostolis universis, non tamen illi, sed istis Dominus claves Regni cœlorum commisit.*

126. Ob. primo. Apostolus ad Gal. III. 28. *Non est Iudeus, inquit, neque Grœcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque fæmina: omnes enim vos unum estis in Christo Jesu:* nihil ergo impedit, quin fæminæ etiam &c.

127. Resp., Apostolum ibi loqui de iis, quæ ad salutem pertinent, in quibus omnes homines pares sunt, cum pro omnium salute mortuus sit Christus: unde ibidem antea dixerat: *Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu.*

128. Dices. Quibusdam mulieribus tam veteris, quam novi testamenti collatum fuit prophetæ dominum, quod majus est, quam Sacerdotium: sicut legitur de Debora *Julicum IV.*, & de quatuor filiabus Philippi *Actor. XXI.*, ergo &c.

129.

stinus *De Hæres.* cap. 27. Hand difficulter Lutherns id admittit, qui etiam diabolum posse Sacraenta administrare non dubitavit. Vid. Dissert. II. ad num. 2. & 7.

129. Respondet Angelicus in *Supplm.* qu. 59. art. 1. ad 1., quod prophetia non est *Sacramentum*, sed *Dei donum*, unde non exigitur significatio, sed solum res. Et quia secundum rem in his, quae sunt animæ, mulier non differt a viro, cum quaniloque mulier inventatur melior quantum ad animam multis viris, ideo donum prophetæ, & alia hujusmodi potest recipere, sed non *Ordinis Sacramentum*. Idem autem docuerat 2. 2. qu. 177. art. 2. ad 2. respondens simili argumento. Utterius enim institutio *Sacramentorum* a libera Dei voluntate pendeat, non est curiosus investigandum, cur Deus nollerit hujus *Sacramenti* fæminæ sexum esse capacem, quem tamen allorum donorum capacem esse voluit.

130. Dices secun lo. Fæminæ capaces sunt beneficiorum ecclesiasticorum: immo capaces sunt jurisdictionis sacre: nam Honorius III. cap. *Dilecta* alicui Abbatissæ facultatem tributam esse memoret suspendi Clericos sibi subjectos ab officio, & beneficio. Hac facultate gaudet Abbatissa Generalis Ordinis Fontebraldensis in Gallia, nedum in Virgines subjectas, sed etiam in viros, & in monasteria ejusdem instituti: cur ergo capaces non erunt &c.?

131. Resp. ad primum, nihil impedire, quin Ecclesia bonorum suorum etiam mulieres participes esse velit justis de causis: sicut Apostoli voluntas, viduas ex communibus Ecclesiæ bonis sustentari.

132. Ad secundum respond., illam potestatem Abbatissæ concessam non respicere nisi forum exterrnum, seu regimen personarum sibi subjectarum; unde etiam illa suspensio Clericorum a suis officiis, ut Canonistæ interpretantur, non est suspensio vere, & proprie accepta, cuius violatione incurrit irregularitas, sed tantum materna punitio, qua rei ex obedientia subire teneatur. Quamobrem ipse Honorius Clericos non nisi ab Abbatisbus posse a censuris absolví, dicit. Immo Innocentius III., qui proxime Honorium III. præcesserat, *De penit.* & *remiss.* Abbatissarum quarundam præsumptionem compescuit, inquiens: *Nora* quædam nostris sunt auribus intimata, quod Abbatissæ Moniales proprias benedicunt, ipsarum quoque confessiones in criminibus audiunt, & legentes Evangelium præsumunt publice prædicare. Cum igitur id absonum sit pariter & absurdum, mandamus, quatenus ne id de cetero fiat, curetis firmiter inhibere.

133. Obj. secundo. In Ecclesiasticis monumentis haud infrequenter leguntur nomina *Episcoporum*, *Presbyterarum*, ac *Diaconissarum*: ergo, &c.

134. Resp., *Episcopas*, & *Presbyteras* nihil aliud fuisse, quam uxores eorum, qui ad hos Ordines assumpti erant, & quæ postea a suis maritis se juncte se perpetuæ castitati devotebant. In Concilio Turonensi II. celebr. an. 567. can. 13. ita statutum fuit: *Episcopum Episcopam non hab-*

bentem nulli sequatur turba mulierum. Et in Concilio Antisiodorensi an. 578. can. 21.: *Non licet Presbytero post acceptam benedictionem, in uno lecto cum Presbytero sua dormire.* Erant præterea in vet. Ecclesia mulieres quædam, quæ πατρότιξι Presbytrilæ vocabantur, idest Seniores vel Præsidentes; nullas autem fuisse πατρόποδες, Presbyteras, notat sanctus Epiphanius Harr. LXXIX.

135. Major difficultas est de Diaconissis, quæ per manuum impositionem creabantur, eratque certis officiis in Ecclesia destinatae. Sed præter ea pauca, que supra n. 59. diximus, plura suppetunt monumenta, quibus evincitur, illarum ordinationem non fuisse vere, & proprie *Sacramentalem*. Consulendi inter alios Jo. Morinus *De sacris ordinat.* P. III. Exercit. 10., & Christian. Lupus in sex quæstion. ad can. 15. Chalcedonensem.

136. Obj. tertio. Aliquam fæminam Sæc. Ecclesiæ IX. post Leonem IV. fuisse ad summum Pontificatum elevatam, magna Scriptorum turba testatur, incipiendo ab Anastasio Bibliothecario, qui eodem sæculo vitas Romanorum Pontificum scriptis. Quamquam enim in ipsis opere typis impresso id modo non reperiatur, repertum est tamen in quibusdam MSS. codicibus. Postea vero id ipsum suis historiis inseruerunt Mariaeus Scottes, Martinus Polonus, Sigebertus, S. Antoninus, Platina, & innumeris alii scriptores catholici, ut nihil dicamus de Protestantibus, qui hinc ansam maximam sumpserunt contra Romanam Sedem debachandi, tamquam ab hac fæmina turpiter contaminatam. Ad hæc, quædam olim erant hujus rei monumenta; scilicet statua marmorea mulierem cum infante representans posita erat in illo loco, ubi Papissa ex improviso doloribus partus oppressa, infantem euixa est, quæ postea in Tyberim projecta fuit. Hujus statuæ alia similis Senis in majori templo visebatur usque ad Clementem VIII.; ac denique celebris est sella stercoraria, in qua Pontifices sedere jubebantur, ut ibi sexus virilis experimentum caperetur. Veruntamen

137. Resp. primo, etiamsi id totum verum esset (quod certissime falsum mox ostendemus), nihil aliud probaret, quam errorem facti, non juris: nemo etenim hactenus inventus est, qui scripsérunt, aut suspicatus fuerit, hanc fæminam agitant ut tales, fuisse ad sacros Ordines, ac demum ad summum Pontificatus culmen elevatam; sed omnes dicunt, eam virilem sexum fuisse mentitam, nec mendacium aliter, quam ex improviso ejusdem parti patuisse. Et cum nihil addant scriptores illi, quidnam provisum postea fuerit circa nullitatem eorum, quæ ab hoc scienico Pontifice acta fuerant, ut certe necessarium erat, conjectare possumus, totam hanc historiam commentitiam esse.

138. Secundo, si tota illa testimonia turba, quæ allegatur, paulo diligentius examinetur, omnia illorum testimonia notabunt, & corrueant. Nam pri-

DISSERT. VIII. CAP. V.

mo frustra citantur quædam MSS. Anastasii Bibliothecarii, quæ nullius ponderis esse possunt, cum manifeste repugnent, non solum omnibus editionibus, sed omnibus etiam veteribus, & optimæ notæ codicibus, in quibus nec vola est, nec vestigium hujus fabulosæ Papissæ, & Leoni IV. defuncto anno 855. immediate sufficitur Benedictus III. Quæ immedietia successio multis, gravissimisque aliis testibus confirmatur, ut Lupi Abb. Ferrarensis Epist. 105. ad ipsum Benedictum III., Adonis Viennensis in *Chronico*, Annalium Bertinianorum, Reginonis Abb. Prumiensis, Hincmarii Remensis Archiepisc. &c. &c., ut nullum proorsus relinquatur intervallum temporis pro fabulosa Papissa (a).

159. Accedit invicta illa demonstratio, quam non ita pridem, scilicet anno 1749., Romæ edita vir eruditissimus, quem sacra purpura ornatum magno reipubl. litterariæ damno dira mors eripuit, Josephus Garaunius in *Dissert. De numero argenteo*, in qua plura ad Pontificum historiam illustrandam, & Joannæ Papissæ fabulam refellendam proferuntur. In ea enim novum robur additum est chronologico argumento, quo demonstratur, Leoni IV. Immediate successisse Benedictum III., ut nullus scenicæ illi Papissæ loens fuerit.

140. Tertio duo allegati Historici, Marianus Scotus, & Mart. Poonus, fidem aliorum testimoniabefactare non possunt, quia ambo multo posteriores sunt; primus enim annis 175. post Benedictum III. natus est; alter vero multo posterior. *Præterea* utriusque codices fuisse adulterina manu vitiatos, non inanis suspicio est, cum aliqui reperiantur tota hac fabula carentes. *Demum* in utroque Scriptore nec pauca, nec levia errata deprehenduntur, præcipue vero in Martino Polonio; quem si audiamus, etiam credere oportebit, Joannam, adhuc puellam, Athenas commigrasse, ut ibi in omni scientiarum genere institueretur; cum tamen sciamus ea ætate Athenas fuisse omnino desertas, nt vix superesset antiquarum scholæ memoria. Oportebit ulterius credere, hanc fœminam Romæ publice docuisse, ac celebres Magistros in suis Auditoribus nisimerasse, tantumque doctrinæ famam sibi acquivisse, ut in Petri cathedralm postea evelii meruerit. *Demum* ex nefando cum suo familiari concubitu filium concepisse, & cum ad Lateranum pergeret, in publica via inter Ecclesiam S. Clementis, & Colisæum

prolem peperisse, & tunc solum fuisse fœmineum ejus sexum detectum, quin antea nemo vel ex loqua, vel ex vultu, vel ex alvo intumescente aliquid de tam solemni mendacio suspicatus fuerit; quæ omnia nec pueri credent, nisi qui nondum ære lavantur (b).

141. Sieberti Chronicus hanc de Joanna Iaciniam assutam fuisse, quæ cum antecedentibus minime cohæret, certos nos facit ipsum Sieberti authographum, quod in Cemblaceensi Monasterio asservatum Mireus legit, & publici juris fecit, quin aliquid de hac fabella ibi inveniatur. Ceteri posteriores re minime examinata, aliorum auctoritate innocenter decepti sunt; quamquam multi fidem non indubiam hujusmodi narrationi se adhibere declararunt. Hos inter audiater S. Antoninus, qui postquam hac phrasis usus est, *Si verum fuit, quod vulgo dicitur*, subdit: *Vincentius iamen (Bellovacensis)*, & *Jo. de Columna nihil de hoc referunt*.

142. Ex duabus statuis, Romana, & Senensi nihil prorsus erui potest ad confirmandam anilem fabellam tam male procusam. Romana enim non repræsentabat muliebrem faciem, ac puerum recentem natum, pannis involutum, vel ab überibus pendente, ut necesse videbatur, sed potius Ethnicum Sacerdotem una cum puer ad aram pertenentem; fuit autem a Siyto V. sublata, quia novam, & latiorem, quam sterni curaverat, viam impediens. De alia Senensi nihil mirari subit, cum obscuris illis temporibus facile artifici, aliisque de veritate hujus historiæ persuaderi potuerit.

143. Quod vero additur de sede *stercoraria*, seu perforata ad sexum Pontificis explorandum, commentitia fabula est alteri fabulæ addita; & sic ut ait Prudentius in *Symmacho*

.... *Fabula crescit*

*Ex atavis quondam male cœpta, deinde secutis
Tradita temporibus, serisque nepotibus aucta.*

Et de hac fabula satis, quam modo defendere ipsos Protestantes pudet (c).

Quærerit postea S. Thomas laud. quæst. 59. art. 2., *utrum pueri, & carentes usu rationis Ordines possint suscipere?*

144. Respondet autem his verbis: „ Dicendum, „ quod per pueritiam, & alios defectus, quibus „ tollitur unus rationis, præstatur impedimentum „ , actui . Et ideo omnia illa Sacramenta, quæ a- „ ctum

se, ut *Novatores padeat, quæ scripserunt, vel somnias- se*. Porro laud. Remundus hunc insulsu cuiusdam versiculum refert, quem in odiu Romanorum Pontificum aliquibus decantare placebat

Papa pater patrum Papissa peperit partum.

(c) Inter alios eam exploserunt David Blondellus, Grotius, Vossius, Camero, Borxornius, Lindenbor-

(a) Nihil legitur de Joanna Papissa in duobus vetustissimis codicibus, quibus Muratorius usus est in sua editione Anastasii. Nihil in Lucensi, & in Veronensi, qui duo codices coævi ipsi Anastasio reputantur. Si vero rarissimi, qui eam fabulam continent, multis aliis scatent erroribus, ut conteanni prorsus inreuantur.

(b) De fictio hoc partu videndum inter alios Florimondus Remundus, quem Card. Baronius ad an. 853. dicit, sic monstrum illud (Joannæ Papissæ) confecis-

„ clum requirunt suscipientis Sacramentum , tali-
bus non competant , sicut penitentia , matrimo-
nium , & hujusmodi . Sed quia potestes infu-
sae sunt priores actibus , sicuti & naturales ,
quamvis acquisite , sint posteriores ; remoto au-
tem posteriori non tollitur prius ; ideo omnia
Sacraenta , in quibus non requiritur actus su-
scipientis de necessitate Sacramenti , sed pote-
stas aliqua spiritualis divinitus data , possunt
pueri suscipere , & alii , qui usu rationis ca-
rent : hac tamen distinctione habita , quod in
minoribus Ordinibus requiritur discretionis tem-
pus de honestate , propter dignitatem Sacra-
menti , sed non de necessitate præcepti , neque de
necessitate Sacramenti . Unde aliqui , si neces-
sitas adsit , & spes profectus , ad minores Ordin-
es possunt ante annos discretionis promoveri si-
ne peccato , & suscipiunt Ordinem : quia quam-
vis tunc non sint idonei ad officia , quæ eis com-
mittuntur , tamen per assuefactionem idonei red-
dentur ”.

145. Contra vero sentit de majoribus Ordinibus ,
in quibus requiritur usus rationis , & de hone-
state , & de necessitate præcepti , & propter vo-
tum continentæ , quod habent annexum , & quia
etiam eis Sacraenta tractanda committuntur .
Sed ad Episcopatum , ubi etiam in corpus my-
sticum accipitur potestas , requiritur actus su-
scipientis curam animarum pastorem . Et ideo
est etiam de necessitate consecrationis Episcopa-
lis , quod usum rationis habeat ” . Hactenus An-
gelicus , qui non dissimulat , alios fuisse , qui di-
cerent , ad omnes Ordines requiri usum rationis
de necessitate Sacramenti ; quos postea secentus
Durandus in IV. Dist. XXV. quæst. 2. , immo-
& Tournelius quæst. IV. art. 4.

146. Ceterum hodie communiter a Theologis do-
ctrina S. Thomæ adoptatur , quæ exemplis a sa-
cra antiquitate peritis confirmari posset . Synodus
tamen Tridentina Sess. XXIII. pluribus capit. de
reform. æstatem requisitam ad Ordinum susceptio-
nem determinavit , prohibens cap. 4. , ne ad pri-
mam tonsuram initientur , qui Sacramentum Con-
firmationis non suscepint , & filie rudimenta
electi non fuerint , quique legere , & scribere
nesciant . Cap. autem 5. vult , ut ad minores
Ordines promovenli , bonum a Parocho & Ma-
gistro scholæ testimonium habeant ; quæ omnia
infantibus conuenire nequeunt . Cap. iv. præscri-

bit æstatem pro Ordinibus majoribus , scilicet an-
num 22. pro Subdiaconatu , 25. pro Diaconatu ,
& 25. pro Presbyteratu . Sed hæc nota jam sunt .

Quætres secundo , an aliquis ratiōne ordinari pos-
sit omnino invitus ?

147. Resp. negative , loquendo de iis , qui pla-
ne reluctantे violenter ordinarentur ; non autem
de iis , qui vel ex humilitate dūntaxat repugnan-
tes vi tandem adiunguntur ad consensum præstan-
dum , de quibus loquitur S. Augustinus Epist.
CLXXXIII. ad Donatum , in p̄iens: *Muli* , ut *E-
piscopatum suscipiant , tenentur inviti , prolu-
cuntur , inclūluntur , custodiuntur , patimunturque
quæ nolunt , donec adsit eis voluntas suscipien-
di operis boni . Non paucā similis coactionis e-
xempla nobis historia ecclesiastica suppeditat , quan-
do nempe Sacerdotium nihil emolumenti tempora-
lis , inultum vero oneris , laboris , ac periculi af-
ferebat .*

148. Sed de aliis omnino reluctantibus extat de-
finitio Innocentii III. cap. Majores , ubi eos rete-
lens , qui dicebant , quod Sacraenta , quæ per
se sortiuntur effectum , ut Baptismus , & Ordo ,
ceteraque similia , non solum dormientibus , &
amentibus , sed invitis , & contra licentibus , etsi
non quantum al rem , quantum tamen al cha-
racterem conferuntur : horum inquit opinionem
refellens Innocentius hanc statuit regulam : *Hile* ,
qui nunquam consentit , sed penitus contra licet ,
nec rem , nec characterem suscipit Sacraen-
ti.

C A P U T VI.

De Episcopatu.

149. *E*piscopatus , inquit S. Augustinus Lib.
XIX. De civ. Dei cap. 19. , nomen est operis ,
non honoris : græcum est enim , atque in le-
ctum vocabulum , quod ille , qui præficitur , su-
perinten lit , curam eorum scilicet gerens ; iti
quippe super , σπικηρη , vero intentio est : ergo
σπικηρη , si velimus , latine superintendere pos-
sumus dicere ; ut intelligat , non se esse Episco-
pum , qui præesse illuxerit , non prolesse . Epis-
coporum dignitas magno semper in honore apud
majores nostros fuit , qui eos , ut successores A-
postolorum , ut Patres Patrum , & Principes Ec-
clesiae , sumnos Sacerdotes , Christi Vicarios ,
& Ecclesiae Angelos , aliisque honorificentissimis
tit.

VIII. ortum fuisse nomen Papissæ existimavit . Aven-
tinus hoc nomen Joanni XII. tributum fuisse scribit ,
propter quoddam ejusdem scortum nomine Joannam .
Bellarinus putat ortum esse Papissæ nomen , ex quo
Leo IX. Græcis reprobarit , aliquam sœminam olim
in Patriarchali throno Constantinopol. sedisse . Leo Al-
latini originem hujus fabule repetit ex quadam mu-
liere nomine Thioia , que sec. IX. ut Prophetissa in
tota Germania inçlarnit .

gins , Cavens , Isaac Gruterus , Chamierius , Petrus Molinæus , Sain. Bochartus , atque ipse Petrus Bayle , qui in suo Dictionario longum texuit articulum multa eruditione refertum . Qui autem ex Catholicis hanc pu-
tidam fabellam , sen potius fabellarum congeriem resul-
tarunt , vix numerari possunt . Inutiliter autem , meo
quidem tenui judicio , aliqui veram hujus fabella ori-
ginem investigare voluerunt , quin tamq; potuerint in-
ter se convenire . Baronius , ut vidimus Tom. III. Dis-
sert. V. ad n. 85. a ymnia facilitate & nullitudine Joann.

DISSERT. VIII. CAP. VI.

titulus honorarunt; de quibus legi potest P. Th. Mamachius *Origin.*, & *Antiquit. Christian.* Lib. IV. pag. 284. seq. Porro hujusmodi nomina frequentissime, & constanter repetita sufficere vide-rentur ad eminentem eorum supra inferiores Clericos, immo & supra ipsos Sacerdotes, auctoritatem indicandam. Sed sacerdotum Ecclesiæ IV. prodidit Hæresiarcha Aerius, cuius dogma supra hominis captum furiosum ita S. Epiphanius describit Hæres. LXXV. num. 5. *Quinam, inquietabat Aerius, in re Presbyteros Episcopos antecellit? Nullum inter utrumque discriminem est. Est enim amborum unus ordo, par, & idem honor, ac dignitas.* Eadem de Aerio refert S. Augustinus *De heræs.* num. LIII., addens, quod cum esset Presbyter, doluisse fertur, quod Episcopus non potuit ordinari (a). Hanc pestiferam hæresim ut funditus eliminemus, duo nobis demonstranda sunt: primo, Episcopos esse simplicibus Presbyteris superiores: deinde, hanc prælationem ipsis competere jure divino. His autem demonstratis nonnullas quæstiones resolveamus, quæ ad hanc materiam illustrandam plurimum inserviunt.

PROPOSITIO

Episcopi sunt simplicibus Presbyteris superiores; & hanc prælationem jure divino obtinent.

150. Primam hujus propositionis partem ita declarat, & simul probat S. Thomas in *Suppl. quæst. 40. art. 4.* *Sacerdos habet duos actus; unum principale, scilicet consecrare corpus Christi*

(a) Hanc hæresim Arianam, cum nihil amplius de ea legatur in veteribus monumentis, brevi extinctam fuisse, credibile est; sed suscitata postea fuit Wiclefianis temporibus, quæ majoris schismatis postea enatus præludia fuerunt. Hic Anglus hæresiarcha non minus, quam Aerius de sibi negato Wigoriensi Episcopatu dolens Lib. IV. *Dialog. cap. 15.* *Unum, inquit, audacter assero, quod in primitiva Ecclesia, vel tempore Pauli sufficerent duo ordines Clericorum, scilicet Sacerdos, atque Diaconus. Similiter dico, quod tempore Pauli fuit idem Presbyter, atque Episcopus.* Waldenses ejusdem erroris a Raynerio Saccone Ord. Præd. merito accusantur, ut videri potest apud Thom. August. Ricchiniūm in Appar. ad *Summam Monetæ Dissert. II. cap. 3.* Lutherani Episcopos habere non rennunt; sed eos sola humana institutione, non antem jure divino ceteris Clericis superiores esse contendunt. Ita nomine aliorum Jo. Franc. Buddæus in *Institut. Theol.* Lib. V. cap. 4. §. 17., ubi negat, *Episcopatum per reformationem (ut homo Lutheranus loquitur) Ecclesie ab Luthero susceptum pro rorsus abrogatum.* Fuisse de hac materia tractat idem Buddæus in *Dissert. Historic. theol.* De orig. & potest. Episcop. Ita etiam Calvinistæ duce ac magistro Calvinio, qui Lib. IV. *Institut. cap. 4. §. 2.* *Quiqns, inquit, docendi manus iunctum erat, eos omnes nominabant Presbyteros.* „Hilii ex suo numero in singulis civitatibus unum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi, ne ex

sti, alterum secundarium, scilicet præparare populum Dei ad susceptionem hujus Sacramenti. Quantum autem ad primum actum potestas Sacerdotis non dependet ab aliqua superiori potestate, & (scilicet) humana; omnis enim potestus, quæ non potest exire in actu, nisi præsuppositis quibusdam ordinationibus, dependet ab illa potestate, quæ illas ordinationes facit. Sacerdos autem non potest absolvere, & ligare, nisi præsupposita prælationis jurisdictione, qua sibi subdavit illi, quos absolvit. Hæc Angelicus. Sed ulterius Episcoporum supra alios Presbyteros potestas, & quidem jure divino, efficacius probatur ex sacris litteris, & sanctorum Patrum traditione.

151. Et quantum pertinet ad sacras litteras, dubitari non potest, duodecim Apostolos fuisse a Christo Domino ceteris suis Discipulis prælatos. Apostolis enim supremam in Ecclesia potestatem concessit, iisque promisit, quod supra sedes duodecim judicaturi essent duodecim tribus Israel; & ne statutus ab ipso duodenarius numerus minueretur, voluit ut Judæ proditori alter, nempe Matthias, sufficeretur; atqui fatentibus omnibus sanctis Patribus, Episcopi sunt Apostolorum successores, sicuti Presbyteri successores sunt 72. Discipulorum. Quemadmodum ergo Apostoli ex institutione Christi Discipulis erant superiores, ita & Episcopi &c. Rursus quemadmodum ceteris Apostolis præesse voluit Petrum, non ratione ætatis, vel quia primus vocatus fuerit (nam ante ipsum ejus frater Andreas cognoverat Messiam, Jo. I. 4.), sed gratuita electione, ita reliquis Discipulis gratuita electione præstulit quos voluit ipse, Marci III. 15., & fecit Apostolos Discipulis superiores (b).

152.

æqualitate, ut fieri solet, dissidia nascerentur. Neque tamen sic honore, & dignitate superior erat Episcopus a ut dominium in collegas haberet, sed quas partes habet Consul in Senatu, ut referat de negotiis, sententias rogat, consulendo, monendo,hortando aliis præbeat, auctoritate sua totam actionem regat, & quod decretrum communis consilio fuerit, exequatur. Id muneris sustinebat Episcopus in Presbyterorum cotu. Atque id ipsum pro temporum necessitate fuisse humanum consensu indictum, fatentur ipsi veteres". Ita communiter sentiunt, qui rigidi Calviniani andinat, & in Anglia vocantur *Presbyteriani*, vel *Puritanæ*. Nam aliæ Anglo-Calviniani, qui dicuntur *Episcopales*, nobis ferre consentiunt, quanquam nos cum ipsis convenire non possumus, ut supra demonstratum fuit num. 62. seq. Nullatenus autem prætermittendum censeo, Calvinianos, non minus quam Lutheranos necessitate quadam adactos fuisse ad Episcopatus jura a sua societate rejeienda. Cum enim nec Zwinglius, nec Calvinus, nec Lutherus, nec nullus pseudo-reformatorum Episcopalem dignitatem in Ecclesia receperisset, necessario debuerunt novum suorum Communioneum regimen instituere, non vixque snorum ministrorum, & antea inaudita missionem excoigitare, quata mediata nominauerint; scilicet non per legitimam successionem, & ordinationem, sed per externam plebis, aut magistratum sæcularium destinationem.

(b) Quo appareat, a vero longissime aberrasse Blon-

152. Præterea S. Paulus Timotheo, qui certe Episcopus erat, in 1. epist. cap. V. 19. ita præcipit: *Adversus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, vel tribus testibus. Quæ verba manifeste indicant in Episcopo auctoritatem judicandi Presbyteros, eosque puniendi. Iisdem verbis ntebatur Epiphanius contra Aerium Hær. LXXV. inquiens: Quid autem attinebat Episcopo vetare, ut ne Presbyterum objurgaret, nisi majorem ipso potestatem haberet? ... Non alicui ex Presbyteris præcepit, ut accusationem contra Episcopum non admitteret, aut ut Episcopum non objurgaret. Ideo Apostolus ad Titum I. 5. inquit: *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea, quæ desunt, corrigas, & constitutas per civitates Presbyteros, sicut & ego disposui tibi.* Atque similium, quæ Episcoporum supra reliquos omnes potestatem indicant, plenæ sunt Paulinæ epistolæ.*

153. Porro sacra hæc testimonia clara, & aperta sunt; vim tamen adhuc majorem acquirunt ex antiquissima, ac constanti sanct. Patrum doctrina, qua perpetuo Episcoporum supra omnes fideles, atque ipsos Presbyteros excellentia, & superior auctoritas agnita fuit. Incipianus a Clemente Romano, qui sæculo I. S. Petri cathedralm occupavit. Is in celebri epist. I. ad Corinthios num. 1. In *Dei legitimis*, inquit, *ambulabatis subditi Præpositis vestris, & honorem debitum Presbyteris tribuentes*, ubi cum Presbyteros a Præpositis distinguat, istorum nomine non potuit nisi Episcopos designare. Clarus autem num. 40. inquit: *Summo quippe Sacerdoti sua munia tributa sunt, & Sacerdotibus locus proprius assignatus est, & Levitis sua ministeria incumbunt.* Ac demum n. 44. addit, Apostolos, *accepta perfecta præcognitione, constituisse Episcopos, & deinceps futuræ successionis regulam traxidisse* (a).

154. Plura ex secundo Ecclesiæ sæculo in rem nostram præsto sunt testimonia. S. Ignatius, qui martyrii coronam anno 107. Romæ consecutus est, nempe multo ante annum 156., quo Blondellus incepisse fingit Episcoporum auctoritatem, tam

multa habet in rem nostram, ut plane necesse foret integras illius epistolas exscribere. Sed brevitas gratia duo solum notabilius; primo apertissimam hierarchiæ ecclesiasticæ distinctionem; secundo, quantam debeat fideles omnes, atque etiam Presbyteri suo Episcopo reverentiam, ac obedientiam præstare. Quanto ad primum, insignis est locus in epist. ad Smyrnæos num. 8. *Omnes Episcopum sequimini, ut Jesus Christus Patrem, & Presbyterium ut Apostolos, Diaconos autem revereamini, ut Dei mandatum.* Et in epist. ad Trallianos n. 5. sine his (Episcopo, Presbyteris, & Diaconis) Ecclesia non vocatur. Quantum ad secundum, in laud. Epist. ad Trallianos num. 12. *Decet, inquit, singulos vestrum, & præcipue Presbyteros refocillare Episcopum in honorem Patris Jesu Christi, & Apostolorum;* & ibid. n. 2. *Necessarium est, quemadmodum facitis, ut sine Episcopo nihil agatis;* & similiter ad Smyrnæos num. 8. *Sine Episcopo nemo quidquam faciat eorum, quæ ad Ecclesiam pertinent.* Et multis aliis omissis in Epist. ad Magnesianos: *Hortor, inquit, ut hoc sit vestrum studium, in Dei concordia omnia agere, Episcopo Præsidente Dei loco, & Presbyteris loco Senatus Apostolicæ, & Diaconis mihi suavissimis, quibus commissum est ministerium Jesu Christi* (b).

155. His autem tam decretoriis sententias ne fasces submittaret Blondellus, Salinasius, Dallæus, aliquique ejusdem furoris Calvinistæ, nil alind respondere potuerunt, quam allegatas epistolas esse S. Martyri perperam affectas. Quæ tamen responsio communis omnium saniorum Criticorum, etiam Calvinistarum, judicio exploditur. Vide dicta Tom. III. not. ad n. 170. Videri etiam potest Nat. Alexander Dissert. XLIV. in Sæc. IV. §. 2., ubi ihanes illorum pseudocriticorum objections refellit.

156. Ex eodem sæculo II. teste Episcopalis dignitatis habemus Hegesippum, qui apud Eusebium Lib. IV. *Hist. Eccl.* cap. 22. inquit, post martyrium Jacobi cognomento *Justi* a cunctis uno consensu fuisse renunciatum Antistitem Jerosolymitanum Simeonem Cleophæ filium; unde quilibet intel-

dellum, dum non ansus negare in Collegio Presbyterorum fuisse aliquem ceteris prelatum, hanc prælationem repetit vel ex ætate provectione, vel ex prioritate vocationis. Oppositum enim apparet tam in Petro respectu Apostolorum, quam in Apostolis respectu Discipulorum. Multoque magis id apparuit in electione Matthie, in qua nulla habita fuit ratio prioritatis ætatis, aut vocationis, sed simul omnes orantes a Domino petierunt, ut prodigio ostenderet, quem eligere, accipere locum ministeriū hujus, & apostolatus. Act. I. 24.

(a) Id peculiariter præstitum fuisse ab Evangelista Joanne testatur Clemens Alex. apud Eusebium Lib. III. *Hist. Eccl.* cap. 23. de ipso dicens: *Cum post obitum tyranni ex insula Patmo Ephesum redisset, ad finitimas quoque provincias rogatus se contulit; partim ac Episcopos constitueret, partim ut Ecclesiæ integras disponeret, ac formaret* &c.

(b) Apostolici hujus S. Patris pulcherrimas sententias vir doctissimus, inique amicissimus F. S. E. G. B. C. his elegantibus carminibus feliciter complexus est.

Adsum Præposito lectus Chorus, atque Senatus Presbyteri. Hos inter cen Deus ille sedet. Pre reliquis Princeps senioribus eminet: ipsum Et colit, & sequitur sacra corona ducem. Vœ! clandestinum si invito Preside quisquam fecit opus. Satane is præstitut obsequium. Nil sacri peragat quisquam, nisi Episcopus ipse Id probet, & natu sint rata cuncta suo. Vox est ista Dei: vox alto corde reposta: Pastorem quevis prompta sequatur ovis. Sic ait effulgens u' sol Ignatius olim, Eloquia effatus vera docente Deo.

tellit, fuisse Ecclesiis particularibus Episcopos datos, qui earumdem curam gererent. Similiter S. Irenæus Lib. III. cap. 5. *Habemus*, inquit, *an numerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, & successores eorum usque ad nos; ac deinde texit catalogum Episcoporum Ecclesiæ Romanæ, ad quam propter potiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiæ*, subdens: *Nunc duodecimo loco Episcopatum ab Apostolis habet Eleutherius. Si autem Episcopi idem fuissent, ac Presbyteri, vel saltem iisdem in dignitate, atque auctoritate pares, ut quid opus erat Episcoporum successiones peculia riter notare, ut integra eorumdem series perpetuo conservaretur?* (a).

157. Hoc arguento utebatur Tertullianus ad revincendos hæreticos in Lib. *De Præscript.* ita eisdem fidenter provocans: *Eulant ergo origines Ecclesiârum suarum; evolunt ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio de currentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverint, habuerit auctorem, & antecessorem. Quod postea exemplis Ecclesiârum, maxime autem Romanæ, confirmat, quæ Clementem a Petro ordinatum edit.* Hoc autem Tertulliani argumentum elumbet foret, si Ecclesiârum Episcopi iidem fuissent cum Presbyteris.

158. Sæc. III. ecclesiasticam hierarchiam describit Clemens Alexandr. Lib. VI. *Stromatum* inquiens: *In Ecclesia sunt progressiones Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum.* II. Origenes Hom. II. in Jerem. dicebat, *plus exigi a se, quam a Diaconis, ab his vero plus, quam a laicis; plus rursus ab iis, quibus & super Diaconos, & super Presbyteros commissum est regimen, & principatus ecclesiasticus.* III. Tertullianus *De baptismo* cap. 17. *Danli* (Injus Sacramenti) inquit, *habet jus summus Sacerdos (nempe Episcopus), deinceps Presbyteri, & Diaconi; non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem, quo salvo salva pax est.* Tandem Cyprianus Epist. XXVII. *Dominus noster, inquit, cuius præcepta metuere, & obser vare delémus, Episcopi honorem, & Ecclesiæ*

sue rationem disponens, in Evangelio loquitur, & dicit Petro: Tu es Petrus &c. Inde per temporum, & successionum vices Episcoporum ordinatio, & Ecclesiæ ratio decurrit, ut Ecclesia super Episcopos constituantur, & omnis actus Ecclesiæ per eosdem Præpositos gubernetur. Cum hoc itaque divina lege fundatum sit &c. Multa ejusdem generis afferre facillimum fore, præsertim ex sæculis subsecutis.

159. Nam Sæc. IV. Aerius quando contra prælationem Episcoporum ausus est blasphemare, tamquam hæreticus ab Ecclesia habitus est, ut supra vidimus nam. 149. ex Sanctis Epiphani & Augustino. Atque ex eo tempore perpetua fuit omnia in universo orbe Christianorum persuasio, non solum omnes laicos, ac minores Clericos, sed Diaconos etiam, Sacerdotes simplices, suis Episcopis ex divina ordinatione subjectos esse debere. Id constat ex omnibus Græcorum *Euchologiis*, & Latinorum *Ritualibus*. Id professus est sæculo præterito Jeremias Patriarcha in celebri *Censura Confessionis Augustinæ*, cuius sæpius mentionem fecimus. Id denique multis, atque authentici monumentis, ex omnibus Christiani nominis Communionibus demonstratum fuit in opere immortali *Perpetuitatis fidei &c.*, ut mirum profecto sit, repertos fuisse, & adhuc reperiri homines, non quidem indoctos, sed odio Romanæ Ecclesiæ in transversum actos, qui tam manifestæ veritati obstinate repugnant.

160. Sapientissime itaque Synodus Trid. Sess. XXIII. cap. 4. declaravit, „præter ceteros ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem præcipue pertinere, & positos, sicut item Apostolus ait, a Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, eosque Presbyteris superiores esse &c. Deinde can. 6. ita definivit: Si quis dixerit, in Ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, & Ministris, anathema sit; ac denique cap. 7. Si quis dixerit, Episcopi non posse Presbyteris superiores anathema sit (b).”

161. Ob. primo ex sacris litteris. Paulus ad Phil-

(a) Nat. Alexander, qua solet diligentia, atque eruditio nis copia, traditiones præcipuarum Ecclesiârum simul colligit, quibus ostenditur successio Episcoporum ab ipsis primis Apostolorum temporibus; & quibus falsitatis convincitur Blondellus contendens, distinctionem, adeoque successionem Episcoporum non incepisse, nisi inedio circiter Sæculo II.

(b) Referente Card. Pallavicino Lib. XVIII. cap. 14. seq. & Lib. XIX. cap. 6., post longas disputationes omissa fuerunt illa verba jure divino, quæ in Congregationibus habitis subl. Julio III. preparata iam fuerant. Sed hæc omissione non alia de causa orta dicitur, nisi quia timebatur, ne aliqui iis verbis abenterentur ad tollendam necessitatem potestatis jurisdictionis; quam Episcopi a Pontifice recipiunt juxta doctrinam

S. Thomæ 2. 2. quæst. 39. art. 3., S. Bonaventura in *Brevilogio*, atque aliorum veterum Theologorum, qui solius suum Pontificis supremam jurisdictionem a Deo immediate descendere, adeoque invariabilem esse, atque a nemine coarctari posse, docerunt: solam igitur potestatem ordinis, quam habent Episcopi, esse immediate a Deo; eamque a nemine tolli posse sentiebant. Quamobrem Episcopi etiam excommunicati, aut suspensi illicite quidem, sed valide Sacra menta conferre: quia in his homo non operatur, nisi sicut instrumentum Dei, ut loquitur Angelicus. Potestas autem jurisdictionis, subdit S. Doctor, est, que ex simplici injunctione hominis confertur; & talis potestas non immobiliter adhæret; unde in schismaticis, & hæreticis non manet: unde non possunt nec absolvere nec excommunicare.

Philipp. scribens cap. I. suo, & Timothei nomine salutat omnes Sanctos *cum Episcopis, & Diaconibus*, quin ullam Presbyterorum mentionem faciat, non alia certe de causa, nisi quis Episcopi, & Presbyteri unum idemque erant. Praeterea Idem Act. XX. 17. mittens Ephesum vocavit Majores natu Ecclesice (græce πρεσβυτέρους Presbyteros), quibus inter cetera dixit; *Attenite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei: nullam ergo posuit distinctionem inter Episcopos, & Presbyteros.* Tertio S. Petrus in prima epist. cap. V. Seniores, inquit (græcae πρεσβυτέρους Presbyteros) qui in vobis sunt, obsecro conseruor, (συμπροστύπτως compresbyter) & testis Christi passionum ... Pascite, qui in vobis est, gregem Dei. Unde rursus efficitur, Episcopos, qui gregem Dei pascere debebant, non alios fuisse quam Presbyteros. Atque hoc est potissimum Paritanorum fundamentum, in quo evellendo Catholici non iisdem omnes intantur mediis. Sed nos

162. Resp. cum S. Jo. Chrysostomo, Theodoreto, aliisque Patribus, ac nobilissimis interpretibus, nomina Episcopi, & Presbyteri primis illis temporibus fuisse promiscua, non autem officia, & dignitates, quasi omnes essent aequales, & Presbyteri simplices omnia possent, quæ poterant Episcopi, & nullus ceteris spirituali potestate præcesset; hoc enim & allatis superius momentis repugnat, & per se incredibile est; confusionem enim, & turbas in Ecclesia peperisset. Vid. sup. num. 22. Sane invenimus, Apostolos nonnunquam nomen Diaconorum assumpsisse; nemo tamen inde colliget, Diaconos fuisse in gradu, & dignitate Apostolis pares. Paulus 1. ad Corinth. III. 4. seipsum, & Apolinem Diaconos vocat: *Ministri (græce διάκονοι diaconi) sumus ejus, cui credidistis.* Et 2. Corinth. III. 6. *Idoneos, inquit, nos fecit ministros (διάκονες) novi testamenti.* Quis autem ex promissione hac appellatione, communem fuisse gradum, ac dignitatem suspectetur? Observat postea S. Jo. Chrysostomus Hom. I. in epist. ad Philipp., procedente tempore proprium cuique distributum fuisse nomen, ut hic quidem Episcopus, ille vere Presbyter appellaretur.

163. Quod autem Apostolus ad Philippenses scribens solos Episcopos, & Diaconos, non autem

re, nec indulgentias facere, aut aliquid hujusmodi; quod si fecerint, nihil est actum. Quia de re egregiam Didaci Lainez disputationem in generali Congregatione habitam, atque in brevem synopsim redactam exhibit memoratus inox purpuratus Historiographus cap. 15. Ne igitur hujusmodi sententia, quæ apud S. Thomam, S. Bonaventuram, necon apud doctissimos Cardinales, Turrecremata, & Cajetanum, ac plurimos alios Scholasticos obtinebat, aliquod præjudicium inferri videtur, quasi Episcopi omnem potestatem tam ordinis, quam jurisdictionis a Deo immediate acciperent, Patres Tridentini post longam hujus rei discussionem abstinendum ab illis verbis jure divino prudentissime con-

Presbyteros nominet, patrum officit; quia, ut S. Thomas Lect. I. in hoc caput I. notat, Presbyteri comprehenduntur cum Episcopis in principio enim, licet ordines fuerint distincti, non tamen novissima ordinum. Hoc Angelicus didicerat ex veteribus Patribus. Nam Chrysostomus Hom. I. in hanc epist. „ Quid hoc est, inquit, an unius ci- „ vitatis plures erant Episcopi? Nequaquam: sed „ Presbyteros isto nomine appellavit; tunc enī „ nomina adhuc erant communia, atque ipse e- „ tiam Episcopus vocabatur Diaconus. Idcirco ad „ Timotheum scribens inquit: ·Diaconiam, illest „ ministerium tuum, imple, cum tamen ille E- „ pisopus esset. ” Quod alibi repetit, ac præcipue Hom. XI. in epist. ad Titum simili quæstioni respondens, cur Paulus post data Episcopis præcepta, statim ad Diaconos transeat, nulla Presbyterorum facta mentione.

164. Neque iterum obest, quod Apostolus Episcopos plurali numero nominet, cum tamen in qualibet civitate nomini unius esset Episcopus. Non inquam id obest: cum enim proprius illius civitatis Episcopus, nempe Epaphroditus, abesset Romæ degens, Episcopi vicini Macedoniae, ut tunc moris erat, illius Ecclesiæ curam gererent. Quod doctissimus Mamachius post Duguetium ab eo citatum probat Orig. & Antiqu. Christ. T. IV. pag. 546. Nec prætereunda est S. Epiphanius sententia, qui Aetio hæc, & similia objicienti respondebat, in illa priorum temporum paucitate fidelium, aliquando Episcopos suffecisse sine Presbyteris, non tamen sine Diaconis: *sine Diacono enim Episcopus esse non potest.* Quamobrem multi non inveniebantur, quorum alii Episcopi, alii Presbyteri solum crearentur; potius ordo secundus omittebatur, quam primus, quia major erat Episcoporum, quam Presbyterorum necessitas; nempe Presbyteri illico ad Episcopatum promovebant (*a*).

165. Alter locus ex Act. XX. ita explicatur ab Ireneo Lib. III. cap. 14.: *In Miletō convocatis Episcopis, & Presbyteris, qui erant ab Epheso, & a reliquis proximis civitatibus, quæ explicatio a multis valde approbatur; quia admodum verisimile est, plures jam ea ætate fuisse in vicinis civitatibus Asiae Episcopos constitutos. Summus autem vir Dion Petavius Lib. I. Dissert. Eccl.*

cler. suernit. Attamen Sess. XIV. cap. 7. definiverant: Pontifices Maximos pro supra potestate sibi in Ecclesia universa tradita causas alias criminum graviores suo potuisse peculiari judicio reservare, quibus verbis appetaret, jurisdictionem Episcoporum posse aliquibus limitibus circumscribi, quod fieri non potest, si a Deo immediate descenderet. Confer. quæ diximus Dissert. VI. num. 52.

(*a*) Hanc difficultatem paulo aliter, & quidem ingeniose resolut Duguetius Confer. Eccl. Tom. I. Dissert. III. §. 3. quibusdam allatis conjecturis, quas exscribere, nimis longum foret. Sed multa ibi sunt lectu dignissima.

cles. contra Salmasium cap. 2. non inverosimili-
ter putavit, primis illis Ecclesiae temporibus, eos,
qui Presbyteri consecrati fuerant, fuisse etiam ad
Episcopalem dignitatem promoto, ut crescente u-
bique Christianorum multitudine parata esset Epi-
scoporum copia, qui ad urbes, & provincias, quæ
Christianæ religioni nomine dabant, illico mitti
possent, ut ibi Ecclesias fundarent, atque admi-
nistrarent, ubique sacris ministris constitutis. Hanc
doctissimi Theologi reuentiam probat etiam noster
eruditissimus Mamachius *Orig.* & *Antiqu. Christ.*
Tom. IV. pag. 557. addens, hos Episcopos sæc.
II. & III. fuisse appellatos Episcopos *nationum*.
Hoc autem posito, facile intelligitur, quomodo
Paulus potuerit Miletii plures Episcopos ex Epheso
congregare.

166. Postremum testimonium ex epist. I. S. Pe-
tri facile explicatur juxta superius dicta, de pro-
miscua appellatione Presbyterorum, & Episcoporum.
Ceterum si quid superest in his testimoniis
explicandis difficultatis, totum tollitur ex sanct.
Patrum apertissima traditione, qui juxta discipli-
nam ab Apostolis traditam, & semper custoditam
Episcopos ut simplicibus Presbyteris gradu, &
auctoritate superiores venerati sunt.

167. Inst. S. Jo. Evangelista in 5. epist. ad Ca-
jum vers. 9. primatum omnem ab Ecclesia exclu-
dit, inquit: *Scriptissem forsitan Ecclesiae;*
sed is, qui amat primatum gerere in eos, Diotrephes non recipit nos. Quamobrem initio epi-
stole non aliud sibi nomen assunxit, quam *Senio-*
rīs, seu *Presbyteri*.

168. Resp., primatum, quem sibi arrogabat
Diotrephes, certe fuisse reprobandum, utpote de-
bita charitate vacuum, imino superbum, & turbu-
lentum, quod dilectus Apostolus ita describit: *Si*
genero, commonebo ejus opera, que facit ver-
bis malignis garriens in nos; & quasi non ei
sta sufficient, neque ipse suscipit fratres, &
eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia
ejicit. Porro autem quis fuerit iste Diotrephes,
laicusne, an clericus, Sacerdos, an Episcopus,
ignoratur. Quod si Episcopus fuit, in eo valde
reprehensibilis erat, quod Apostolo Joanni subdi-
recusaret.

169. Ob. secundo ex sanctis Patribus. Clemens
Rom. in epist. I. ad Corinth. num. 42. de Aposto-
lis inquit: *Episcopos, & Diaconos eorum, qui*
credituri erant, constituerunt. Neque hoc novum:
a multis enim temporibus de Episcopis, & Dia-
conis scriptum fuerat. Sic enim alicubi dicit Scriptura:
Constituam Episcopos eorum in justitia, &
Diaconos eorum in fide. Prosequitur repre-
hendens schisma in ea Ecclesia enatum, & valde
turpe esse dicit, atque indignum, *auliri firmis-*
simam, & antiquam Corinthiorum Ecclesiam,
propter unum, aut alterum hominem contra Pre-
sbyteros seditionem mouere. Notat Blondellus se-
ditionem debuisse concitari contra Episcopum, si
ullus ibi fuisse. Clementem autem concitatam di-

cere *adversus Presbyteros*, penes quos tota pote-
stas ecclesiastica residebat.

170. Resp., S. Clementem in epistola non se-
mel etiam *Presbyteros* nominatio distinxisse, quam-
vis communiter *δούρυως* simul *Episcopos*, & *Pre-*
sbyteros complexus sit. Vide supr. num. 155.

171. Ob. tertio. Haud raro invenimus apud ve-
teres scriptores Clerum in duas tantum classes di-
stributum, *Presbyterorum*, seu *Præpositorum*, &
Diaconorum. Ita Polycarpus in Epist. ad Philipp.
inquietus: *Oportet subjici Presbyteris, & Diaconis,*
tamquam Deo, & Christo. Justinus item
in *Apologia I.* nonnisi *Præpositum* memorat, &
Diaconos; & ita quoque Clemens Alexandr. Lib.
VII. *Stromatum.* Hilarius in *Psalm. CXXXIV.*, &
alii; immo & Cyprianus Epist. LXII. *Cum o-*
mnes omnino, inquit, disciplinam tenere oportet,
multo magis Præpositos, & Diaconos. Ex his,
aliisque locis apparet, nonnisi ex duobus Or-
dinibus constituisse veterem Ecclesiam, tertium ve-
ro esse sequentibus temporibus additum.

172. Resp., cum tam perspicuis primorum Pa-
trum testimoniis supra num. 153. & seq. proba-
tum sit, Ecclesiasticam hierarchiam constare ex
Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, laborandum
minime esse in explicandis quibusdam locis, in
quibus unus, vel alter ordo prætermissus est, qui
postea in aliis commemoratur. Sane Polycarpus,
qui in ea epistola solos Presbyteros, & Diaconos
memorat, erat Sinyrnensis Episcopus a S. Joanne
Evangelista consecratus, ut propterer, quando
scribit, ut Presbyteris, & Diaconis a se con-
stitutis obediatur, seipsum non excludit. Justinus
nomine Diaconorum videtur comprehendere etiam
Presbyteros, qui Præposito sacrificanti ministrant;
quanquam, cum ibi loquatur de Christianorum
Synaxis, potuit duos solos ordines nominare,
scilicet illius, qui præstet, & Diaconi, qui mi-
nistrat. Clemens Alexandr. Lib. VI. *Strom.* *Epi-*
scopos, Presbyteros, & Diaconos expresse no-
minat sup. num. 153. Cyprianus denum in alia
epist. LXVIII. *Episcoporum, Sacerdotum, &*
Diaconorum Apostolicas ordinationes expresse me-
morat. Et sic de aliis dicendum, ut necesse non
sit in hac levissima difficultate diutis innorari.

173. Inst. S. Ignatius in epist. ad Magnesianos
institutionem Episcopi, qui ceteris præsit, appella-
lat *novellam ordinationem*.

174. Resp., S. Martyrem id non dicere de in-
stitutione Episcopatus, sed de ordinatione Dalmæ
in Episcopum Magnesianorum, quam *novellam*
appellat, vel potius *juvenilem νιοτερικὸν τάξιν*,
propter *juvenilem ordinati ætatem*; unde antea di-
xerat: *Sed & vos decet, non familiarius, ac*
superbe, uti ætate Episcopi non aspicientes ad
apparentem juvenilem ordinationem.

175. Ob. quarto. Presbyteri apud veteres haud
raro vocabantur *fratres*, & collegæ Episcoporum.
Sic Ecclesia Lugdunensis appellavit S. Ireneum
apud Eusebium Lib. V. cap. 4. *fratrem*, & *colle-*
gam,

gam, non *Præsulem*, aut *Præpositum*. Præterea ipse Irenæus Lib. IV. adv. hær. cap. 55. *Eis*, inquit, qui in Ecclesia sunt, Presbyteris obvadire eportet; his, qui successionem habent ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione clavis veritatis certum acceperunt. Tertio, Tertullianus in *Apologet.* cap. 59. Ecclesiæ præside-re dicit probatos quosque seniores, id est Presbyters, non Episcopos. Quarto, Origenes Tract. V. in Matth. *Sacerdotes*, inquit, rationabiliter possunt dici Ecclesiæ oculi, qui & speculatori-
res habentur; *Diaconi* autem ceterique ministri, manus, quoniam per eos opera spiritualia uni-versa geruntur. Quinto, Clerus Rom. in epist. ad S. Cyprianum ita scribit: *Incumbit nobis, & vi-videmur esse Præpositi, & vice Pastoris (Chri-sti) custodire gregem &c.* Multa alia ejusdem generis objicit Blondellus, quæ ex dictis, & di-cendis facillime solvi possunt.

176. Resp. ad primum, ex S. Hieronymo con-stare, S. Irenæum, quando ad Rom. Pontificem perrexit, simplicem fuisse Presbyterum; sic enim scribit S. Doctor in *Catal. Script. Eccles.* cap. 45.: *Irenæus Plotini Episcopi*, qui *Lugdunensem in Gallia regebat Ecclesiam, Presbyter, a Martyribus ejusdem loci, ob quosdam Ecclesiæ quæstiones legatus Romanum missus, honorificas nomine suo ad Eleutherium Episcopum perfec-titteras.* Postea jam Photino prope ncnagenario ob Christum martyrio coronato, in locum ejus substituitur.

177. Non insiciamur, aliquando Presbyteros suis se appellatos Episcorum fratres, & collegas, immo & successores Apostolorum, sensu aliquo minus proprio; scilicet quantum spectat ad potestatem consecrandi Eucharistiam, tamque fidelibus dispensandi, in qua potestate sunt pares Episcopi, ut alias n. 58. vidimus cum S. Thoma. In hac etiam potestate succedunt Apostolis, quos Christus in ultima cœna constituit Sacerdotes. Verum tamen id non impedit, quin Episcopi in ordine hierachico sint ipsis superiores. Ceterum ex antiquo more Episcopi non solent collegas appella-re, nisi alios Episcopos: & soli Episcopi vere, & proprie sunt Apostolorum successores.

178. Ad secundum, tertium, & quartum, a liaque similia veterum Patrum testimonia, respon-demus, plerumque nomine Presbyterorum venire Episcopos. Ita certe Irenæus in loco objecto, qui, ut vidimus supra num. 156. successores Apostolorum nou vocat, nisi Episcopos, quorum series, & catalogos commemorat. Tertullianus etiam *Præpositorum*, ac *Præsidentium* nomine eos significat, qui sacris Synaxibus præerant, & qui aliquando Episcopi erant, aliquando etiam sim-plices Presbyteri, qui supra corpus Christi veram ex divina ordinatione habent potestatem. Quænam autem fuerit de successione Episcorum, & de ecclesiastica hierarchia Tertulliani doctrina, vidi-mus supra n. 157. & seq. Sic deinde Origenes

simil confundit Sacerdotes, & Episcopos, cum eosdem vocat Ecclesiæ oculos, & regulatores, non tamen vult, hoc officium æqualiter utrisque incumbere. Vid. supra num. 158.

179. Quæ postremo loco ex epist. Cleri Romani ad S. Cyprianum allati sunt, eo tempore scrip-ta fuere, quo Petri sedes vacabat, sublatu per martyrium Fabiano Pontifice, quo tempore certe Presbyteris, & Clericis cura incumbit, ne quid Ecclesia detrimenti capiat. Sed in ipsa eadem epistola superior Episcorum potestas declaratur, cum Cypriano Clerus rescribit, expectandam esse novi Pontificis creationem, ut lapsorum causa, de qua tunc agebatur, ejusdem auctoritate finitur.

180. Inst. S. Augustinus in epist. LXXXII. ad Hieronymum num. 55. hæc habet; *Quanquam secundum horiorum vocabula, quæ jam Ecclesiæ usus obtinuit, Episcopatus Presbyterio major sit, tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est.* Fatetur igitur magnus Augustinus, non ex institutione Christi, sed usu tantum Ecclesiæ Episcopos esse Presbyteris superiores. Ulterius num. 149. ex eodem Augustino diximus, *Episcopatum nomen esse operis, non honoris.*

181. Resp. primo, usum illum Ecclesiæ, de quo Augustinus loquitur, verosimiliter esse refe-rendum tantummodo ad distinctionem vocabulorum, non autem ad distinctionem gradus, & dignitat-
is. Ut enim sœpius vidimus, in primis sæculis Episcopi, & Presbyteri promiscue appellabantur; scilicet ex adjunctis patebat, quando his nominibus Episcopus, aut Presbyter designaretur; post antea usus in Ecclesia invaluit, ut majoris claritatis gra-tia etiam nomina distinguerentur. Secundo, etiam si de ipsa dignitate locutus fuisset Augustinus, non propterea consequens esset, eum per usum Ecclesiæ intellexisse ecclesiasticam institutionem, cum potuerit intelligere usum Ecclesiæ a divina insti-tutione descendentem. Cum vero observat, *Episcopatum nomen esse operis, non honoris*, ad so-lam etymologiam græci vocabuli attendit, non vero ad ejusdem Episcopatus gradum, & dignitatem. Quidquid vero sit, quænam, amabo, conscientia est, ex quædam ambiguis verbis hunc magnum Ecclesiæ Doctorem in Aerii opinionem pertrahe-re, quam ipse inter hæreses numeravit? Vid. supr. num. 149.

182. Inst. secundo Auctor *Quæstionum in no-sum*, ac *setus test.*, qui olim Augustinus puta-batur, quæst. 101. *Quis est, inquit, Episcopus? nisi primus Presbyter, hoc est summus Sacerdos?* Denique non aliter quam *Com-presbyteros* hic vo-cat, & *Consacerdotes* suos. *Nurquid & Mini-stros conliaconos suos dicit Episcopus?* Non ut-tique, quia multo inferiores sunt; atque alia ad-ducit, ut prophet, Diaconum quidem, & Sacerdotem multum inter se differre, non autem Presbyterum, & Episcopum.

183. Resp., opere pretium non esse, in mente hujus ignobilis auctoris curiosius investiganda

multum temporis insumere: judicio enim Criticorum, neque est Augustinus, neque Hilarius Diaconus, sed aliquis, sequioris aetatis, multis erroribus scatens. Sed si eum hac in parte excusare velimus, dici poterit, eumdem serventiori studio reprimendi quorundam Diaconorum proterviam, qui se Presbyteris equiparare, immo praeserre audebant, ita Presbyterorum dignitatem exagerasse, ut eos aequales Episcopis facere videretur.

184. Ob. quinto ea, quae superius num. 80. ex Eutychio Patriarcha Alexandr. objecta fuere, nempe vastissimas, & populosissimas Egypti provincias a Marco usque ad Demetrium a solis Presbyteris fuisse administratas. Simile quid narrat Vener. Beda Lib. III. Hist. Eccl. cap. 4. de Monasterio Insulae Hiensis; scilicet illam Insulam habere Rectorem semper Abbatem, & Presbyterum, cuius juri & omnis provincia, & ipsi etiam Episcopi ordine inusitato debeant esse subjecti: si autem jure divino Episcopi essent Presbyteris superiores, nulla humana lege id fieri potuisset.

185. Resp. præter ea, quæ contra fabulosam Alexandrinorum Patriarcharum originem ab Eutychio descriptam superius dicta sunt, manifestum illius libri mendacium deprehendi in eo, quod asserit, in universa Egypto nullos fuisse Episcopos usque ad Demetrium Patriarcham, qui sæc. III. vixit. Nam antiquissimus Auctor vitæ S. Marci scribit, multos ab eo Episcopos, & Clericos consecratos. Quod confirmant Synaxation Græcum, Metaphrastes, Nicephorus, Rabanus Maurus in Martyrologio, Notkerus item in Martyrologio. Addimus etiam Martyrologium Melchitarum ad diem 25. Aprilis, & Severum Alexandrinum in Vitis Patriarcharum Alexandr. Postremo Alexander Patriarcha Alexandr. in epist. contra Arium paulo ante Concilium Nicænum scribit, ferre centum Episcopos Egyptios Arii blasphemias condemnasse, & Athanasius paulo post idem Concilium in Apologia II. totidem ferre enumerat Episcopos ex Egypto, Lybia, & Pentapoli innocenter suæ testes. At vero undenam potuissent tot Episcopi illico emergere, si usque ad illa tempora in iis provinciis nulli extitissent, ut fabulator Eutychius scribit?

186. Alterum ex Beda facile expeditur, observando, illos Episcopos fuisse ex monasterio assumptiones: unde nil mirum, si in quibusdam monasti-

cis observantiis permanserint Abbatis subjecti, quanquam in Episcopalibus munis essent illi multo superiores.

187. Ob. ultimo. S. Hieronymum, quem Partani adeo putant Aeriae hæresi patrocinari, ut Blondellus suam Dissertationem inscribere non dubitaverit *Apologiam pro S. Hieronymo*. Hic igitur S. Doctor in Epist. CXLVI. olim 85. ad Evangelum multa habet adversariis in speciem faventia. Nam cujusdam Diaconi, qui se Presbyteris, id est Episcopis, antefere audebat, recordam retundens, primo asserit, *Apostolum perspicue docere, eosdem esse Presbyteros, quos Episcopos*; quod nonnullis Pauli & Joannis testimoniis (a nobis supra relatis num. 161. seq.) confirmare inititur: secundo addit: *Quod autem postea unus electus est, qui ceteris præponetur, in schismatis remedium factum est, ne unusquisque ad se trahens Christi Ecclesiam rumperet: tertio subdit exemplum Alexandriæ, ubi a Marco Evangelista usque ab Heracliam, & Dionysium Episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum Episcopum nominabant; quarto, ad hoc magis explicandum utitur exemplo Diaconorum, qui eligunt de se, quem industrium noverint, & Archiliaconum vocant; Archidiaconi autem nec gradu differunt a Diaconis, nec institutionem habent divinam. Denique ita concludit: Quil enim facit, excepta ordinatione, Episcopus, quol Presbyter non faciat? Similia habet in cap. I. Epist. ad Titum, ubi inquit: „Idem est Presbyter, „qui & Episcopus, & antequam diaboli instinctu „studia in religione fierent communis Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur. Post „quam vero unusquisque eos, quos baptizaverat, „suos putabat esse, non Christi, in toto orbe de „cretum est, ut unus de Presbyteris electus super „poneretur ceteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura „pertinet, & schismatum semina tollerentur”. Quam suam sententiam supra allatis Scripturarum locis confirmare satagit; atque ita concludit: „Sicut ergo Presbyteri sciunt, se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos; ita Episcopi noverint, se magis consuetudine, quam dispositionis Dominicæ veritate Presbyteris esse majores, & in commune debent regere (a).”*

188.

cap. 8. & a Bellarmino *De Clericis* cap. 15. atque ab aliis Theologis acriter vapulavit. Lud. autem Cellotius Lib. IV. *De Hierarchy* cap. 15. confidenter asserit, hæc Hieronymi loca fuisse ab hereticis corrupta; sed nullum affert sive assertiofundamentum. Non desunt denique Theologi, ut Durandus, Dom. Soto, Alfonso a Castro, Vasquezius, qui a Doctore maximo negatam fuisse concedunt Episcoporum supra Presbyteros eminentiam Jure divino, assertam autem jure humanano, quo distinguunt S. Doctorem a veteribus, novisque Arianis, qui omnem prælationem tollentes, perfectam inter utrumque ordinem paritatem constituant.

(a) In his potissimum Hieronymi verbis triumphant Blondellus, Salmasius, Dallus, alii Presbyteriani. Dolendum est, Mich. Medinam Doctissimum Sæc. XVI. Theologum Lib. I. *De sacrorum hominum origine* cap. 5., postquam causam Episcoporum contra Puritanos strenue defendisset, eos scilicet esse Presbyteri jure divino superiores, S. Hieronymum, ut sibi, atque orthodoxi dogmati omnino contrarium, desernisse: neque eum solum, sed etiam Ambrosium, seu posteriori Ambrosianum, Chrysostomum, Augustinum, Theodoretum, Primasium, Sedulium, & Theophilactum; qua de re a Petavio Lib. II. *Eccles. Hierarchy*

188. Resp., non unam esse viam, qui Theologii allata S. Hieronymi verba cum Ecclesiæ nostræ dogmatibus conciliant. Sed primo omnes in eo convenient, mentem antiquorum Patronum, atque adeo Hieronymi, non ex uno, alteroque loco esse desunendam, sed ex tota doctrinæ serie, que in aliis locis reperitur. Jam vero S. Hieronymus plura tradit, ex quibus luce meridianæ clarius apparet, ipsum agnoscere, jam ab Apostolorum tempore Episcopos fuisse Presbyteris gradu, & dignitate superiores. Nam Comment. in Michæl cap. VII. tres Ecclesiasticæ hierarchiæ ordines aperte distinguens, *Honoremus*, inquit, *Episcopum*, *Presbytero deferamus*, *assurgamus Diacono*; & in Dial. adv. Luciferianos, *Ecclesia*, inquit, *multis gradibus consistens, ad extreum Diaconis, Presbyteris, Episcopisque finitur*; ac deinde in epist. CVIII. olim 86. ad Eustochium describens Paulæ pretiosam mortem, *Alerant, inquit, Jerosolymorum, & aliarum urbium Episcopi, & Sacerdotum inferioris gradus, ac Levitarum innumerabilis multitudo*. Hæc Hieronymi sapientia repetita doctrina potestie Presbyterianorum hæresi accommodari, cuius fundamentum est, *nomini dnois esse in Ecclesia Clericorum ordines?*

189. Præterea Episcopos esse Presbyteris superiores frequenter affirmat, ut quando Epistolam suam CV. al. 92. ad Augustinum sic concludit: *Vale, mi amice carissime, cætate fili, dignitate parens*; & quando Episcopo Jerosolymit. subiatus ad Thophilum ita scribebat epist. LXXXII.: *Episcopi patres se sciunt esse, non dominos*. Utterius Presbyteros Episcopis subjectos esse præcipit, ita Nepotiano scribens epist. LII.: *Esto subiectus Pontifici tuo, & quasi animæ parentem suscipe. Quod Aaron, & filios ejus, hoc Episcopum, & Presbyteros esse noverimus*.

190. Denum; hanc Episcoporum supra Presbyteros prælationem ex jure divino descendente agnoscere Hieronymum, inde manifeste apparet, quod non posterioribus temporibus ab Ecclesia, sed in primis nascentis religionis exordiis ab ipsis Apostolis fuisse Episcopos constitutos scribat, nempe Jacobum Jerosolymis in Catal. viror. illustr. cap. 2., Timotheum Ephesiis, Titum Grecæ, & Polycarpum Smyrnæ ibid. cap. 27.; & quod plus est in Ps. XLV. ab ipso Christo Episcopalem institutionem repetit, inquiens: *Constituit Christus ... in omnibus finibus mundi principes Ecclesias*, scilicet Episcopos; quam sententiam videtur Hieronymus ab Ignatio verbo tenus excrispsisse in epist. ad Ephes. num. 5. scribente: *Episcopi se-*

*cunlum terræ terminos definiti Iesu Christi sententia sunt. Et si hæc non sufficiant, attendantur ea, quæ Iand. epist. ad Evangelum ex apostolica traditione seribit Hieronymus, *loc esse Episcopos, Presbyteros, & Diaconos in Ecclesia*, quod in vet. test. Aaron, & filii ejus, & Levitas fuerunt in Templo. Audebuntne adversarii hanc falsam opinionem tribuere Hieronymo, quod summum Pontificem, Sacerdotes, & Levitas putaverit esse institutionis humanae, non divinæ? Neque igitur putavit &c. (a). His autem præmissis S. Hieronymi testimonis, quæ ejusdem doctrinam receptissimam in Ecclesia dogmati omnino consentiente luculentè ostendunt, haud difficile erit ea explicare, quæ eidem videntur opponi, & a Presbyterianis objiciuntur; nisi singere velimus, tantum Doctorem sibi ipsi contrarium esse, & pugnantia scripsisse.*

191. Et quidem negari non debet, Hieronymum ad quorundam Diaconorum proterviam retinendam, qui se Presbyteris aquare audebant, Presbyterorum dignitatem paulo plus quam par erat, extulisse, non ita tamen, ut prælationem & præminentiam Episcoporum tolleret, quod vel ex eo maxime apparet, quod Episcopis solis ius ordinantis concederet, qua possint Presbyteros, atque etiam Episcopos creare. Eisdem etiam Episcopis solis in Dialog. adv. Lucifer. potestatem concedit Sacramentum confirmationis conferendi inquiens: *Baptizatum in Ecclesia nisi per manus Episcopi non accipere Spiritum Sanctum*.

192. Hoc itaque tantummodo voluit Hieronymus, in exordio Ecclesiæ nascentis amplam tributam fuisse Presbyteris auctoritatem ecclesiastica negotia communiter pertractandi (excepta tamen ordinatione); qua de causa etiam Episcopi & Pastores nominabantur, quin ab aliquo peculiariter capite in Sacramentorum administratione peulerent; sed cum inde quædam schismata orirentur, & fidèles dicerent: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephae, quia unusquisque quos baptizaverat, suos putabat esse, in toto orbe decretum est, (utique ab Apostolis, quorum tempore hoc schisma fuerat exortum) ut unus de Presbyteris electus superponeretur ceteris, al. quem omnis Ecclesiæ curæ pertineret, & schismatum semina tollerentur*. Quæ S. Doctoris opinio verane undequaque sit, an forte ad aliquas tantum Ecclesiæ restringenda, non attinet modo examinare. Sed satis est, hac opinione ipsum motum fuisse, ut scriberet, inde natam fuisse necessitatem, unum de Presbyteris præponendi ceteris (b).

193.

(a) Observatnm est a Petavio, aliisque summis viis, postremum hoc nostrum argumentum fuisse a Salmasio, seu personato Wallone Messalino, a Blondelli, a Lud. Capello, aliisque Presbyterianis sine ulla solutione præteritum.

(b) Nngatur Blondellus, dum ab Hieronymo non vult, his verbis indigitatum fuisse schismata Corinthia-

cum, sed alia schismata posteriora ejusdem Hieronymi sætate exorta. Si enim verum esset Blondelli sonnum, designari posset illud tempus, quo in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electus præponeretur ceteris; cuius decreti post tempora Apostolorum in toto orbe facti nec minima est in tota antiquitate vestigium.

193. Videntur quidem huic explicationi obstarere, quæ in Comment. epist. ad Titum S. Hieronymus addit: *Episcopi norerint, se magis consuetuine, quam dispositionis Dominicæ veritate Presbyteris esse majores*. Sed hæc verba emollienda sunt ex iis, quæ ex Hieronymo ipso sup. n. 187. excrispsimus; ut nempe innuere voluerit, non expresso aliquo verbi scripti testimonio, sed magis *consuetudine Ecclesiæ*, seu ex traditione ab ipsis Apostolis orta factum esse, ut cura Ecclesiarum non amplius omnibus Presbyteris communiter competere, sed Episcopis peculiariter reservaretur. Nisi sic explicentur laudata Hieronymi verba, iis conciliari non poterunt, quibus asserit, Jacobum fuisse ab Apostolis Jerosolymitanæ Ecclesiæ Episcopum constitutum, a Paulo autem Timotheum Ephesinæ, & Titum Cretensis, ac deum a Joanne Polycarpum Smyrnensis, & a Christo in omnibus finibus mundi *Principes constitutos*. Quem honoris titulum nunquam legitimus ab Hieronymo Presbyteris tributum.

194. Pariter in sensu minus proprio accipendum est exemplum Diaconorum, qui aliquem ex suo cœtu eligunt, & *Archidiaconum* vocant. Magis ad rem videtur aliud exemplum, quo ibidem S. Doctor utitur, scilicet exercitus, qui *Imperatorem facit*. Imperator enim gradu, & potestate militibus præst. De Presbyteris autem Alexandrinis, qui unum ex suo cœtu ad Patriarchalem dignitatem elevabant, dictum est supra num. 81., scilicet eum potuisse quidem ab illis Presbyteris eligi, non autem consecrari; nam ipse Hieronymus ibidem clarissime scribit, ordinationem esse Episcopo reservataam.

195. Dices. Aperte docet Hieronymus, & aliquoties repetit, *easdem primis illis temporibus fuisse Episcopos, & Presbyteros*. Et Lib. I. adv. Jovinianum sicut Episcopum, Presbyterum, Diaconum non esse meritorum nomina, sed officiorum.

196. Resp., fuisse eosdem societate nominis, non gradus, ac dignitatis; atque hanc esse Hieronymi mentem, manifeste colligitur ex toto contextu, ubi expendens Pauli salutationem *omnibus sanctis, qui sunt Philippis cum Episcopis, & Diaconis*, inquit, *Paulum indifferenter de Episcopis, quasi Presbyteris locutum esse, quia Philippi una est urbs Macedoniae, in una autem civitate plures, ut nuncupantur, Episcopi esse non*

poterant. Quid clarius, ut intelligamus, non nisi unum fuisse Philippis Episcopum, plures autem Presbyteros, ab eo dignitate, & gradu distinctos; idque non posteriore humana institutione, sed ipsa Apostolorum ætate? Parum autem, immo nihil prorsus nos urget, quod ex Lib. adv. Jovin. allatum est: ibi enim nihil aliud sibi vult S. Doctor, quam nomina illa non significare, promotos ad illos gradus semper majoris esse meriti, quam non promotos; ut nempe responderet Vigilantio objicienti, quandoque ad istos gradus maritos promoveri, prætermissis virginibus; adeoque virginitatem non esse connubio præferendam.

197. Ceterum, quanquam omnes fere Theologæ in purgando hoc maximo Ecclesiæ Doctore ab omni Arianae labi suspicione operam non indiligenter impendere soleant, non inficiantur tamen, primo eum nimio adversus Falcedii, & quorundam Diaconorum arrogantiæ zelo abreptum, quædam protulisse, quæ ab historiæ sacrae veritate sunt aliena, ut cum Diaconos vocat *mensarum, ac viduarum ministros*; quasi ad aliud multo sublimius officium electi non fuerint, (vid. quæ diximus n. 58., & quæ habet Nat. Alexander Diss. VII. in sæc. I.). Secundo, admitti non posse, quod dicit nonnisi post schisma Corinthiacum captum fuisse consilium, Presbyteris anteponendi Episcopos, cum certissimis documentis constet, aucta eruditissima turba, illico fuisse ab Apostolis ordinatos Episcopos, qui Ecclesiæ fundarent, regerent, ac gubernarent. Annon communi consilio Apostoli Ecclesiæ Jerosolymitanæ Jacobum præfecerant? Annon Paulus Timotheum Ephesiorum Episcopum jam ordinaverat? &c. &c. Denique, quis presse, ac litteraliter accipiat ea Hieronymi verba; *Qui facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod Presbyter non faciat?* Ipse Hieronymus hæc sua verba non esse presse accipienda nos monet in *Dial. a lv. Luciferianos*, dum illam memorandam, aureisque litteris scribendam protulit sententiam: „Ecclesiæ salus in summi Sacerdotis dignitate pendet; cai si non exors quædam, & ab hominibus eminentis detur potestas, tot in Ecclesia efficientur schismata, quot Sacerdotes. Inde venit, ut sine chrismate, & Episcopi jussione, neque Presbyter, neque Diaconus jus habeant baptizandi“. Non ergo in sola ordinandi potestate Episcopi aliis Sacerdotibus præfetendi sunt (a). Quæ-

(a) De hoc gravissimo doctrinæ catholice capite præter communes Theologæ Tractatores consuli possunt Dion Petavius in duobus Libris *De Episcopis*, & eorum jurisdict. & dignit. contra Claudii Salmasii Diss. *De fojnore trapezitico*; tuin in quatuor libris *De eccles. hierarchia* contra emendam Salmasium, qui sub larvato nomine Wallonis Messalinum se tegerat; Natal: Alexander Dissert. XLIX. in Sæc. IV., in qua *æxistens*: Blondellum insecurus, oinnia ejus sophismata feliciter explosit; Lud. Thomassius *De vet. & nova Eccl. Discipl.* Lib. I., Morinus *De sacris ordinat.* p. III., & eruditissimus P. Thon. M. Mainachius

Tom. IV. *De origin. & Antiquit. Christ.* Multa etiam contra Puritanos scripsérunt Angli Episcopales, precipue Henr. Haimondus, Gwill. Beveregius, Jac. Arinachanus, & Jo. Pearsonius; quorum tamen opera non indigeamus, cum hanc spartam scriptores nostri cunctaque adornaverint. Omittere tamen notium votum Hugo Grotii Calvinistæ ex Arminianorum secta, qui in *Adnotatis ad Consultationem Cassandri art. 14. Episcopi*, inquit, sint Presbyterorum principes; illa siquidem præminentia a Christo premonstrata est in Petro, ab Apostolis vero, ubicumque fieri poterat, constituta, & a Spiritu Sancto comprobata &c.

Quæres primo, an Episcopatus sit ordo a Presbyteratu distinctus?

198. Resp., hac de re inter Catholicos problematice disputari. Noster Angelicus in *Suppl. qu. 40. art. 5.* ita respondet: „Ordo potest accipi dupl. pliciter; uno modo secundum quod est Sacramentum, & sic ordinatur omnis ordo ad Eucharistie Sacramentum. Unde cum Episcopus non habeat potestatem superiorum Sacerdote, quantum ad hoc Episcopatus non erit ordo. Alio modo potest considerari ordo, secundum quod est officium quoddam respectu quarundam actionum sacrarum: & sic cum Episcopus habeat potestatem in actionibus hierarchieis respectu corporis mystici supra Sacerdotem, Episcopatus erit ordo“. Hæc eadem opinio fuit Magistri Sentent. Lib. IV. Dist. XXIV., tum Alberti magni, S. Bonaventuræ, aliorumque veterum Scholasticorum, quos Morinus Exercit. III. cap. 1. recenset. Eidemque opinioni adhaerent ex recentioribus Dom. Soto in IV. Dist. XXV. qu. 1., Tostatus in cap. XVI. Matth. q. 74., Gabr. Vasquez Dist. 240. *De Ordine.* Hi omnes contendunt, Episcopatum non esse nisi characteris Sacerdotalis extensionem ad quædam officia exercenda Presbyterorum functionibus excellentiora; atque ita retinendam esse veterem consuetudinem septem duotaxat ordines enumerandi, non octo (a).

199. Oppositam opinionem, tamquam probabiliorem adoptavit Estius in IV. Dist. XXIV. §. 28.; eamdemque defendunt Cajetanus Opusc. II., Petrus Soto Lect. IV. *De sacr. Ordinibus*, ac præcipue Isaacius Habertus in *Apostolica* pag. 165., ubi post enumeratos aliquos Scholasticos sibi adversos: „Pace, inquit, tot, ac tantorum Magistrorum, sicut locuti sunt Patres nostri, id est Ecclesiæ Patres, ita loqui velimus, Episcoporum ordinem ab ordine Presbyterorum distinguiri, ut unitatem ab unitate, fateri debeamus, cum Episcoporum ordo primus, Presbyterorum ordo secundus, ordo Sacerdotum semper habitus, ut appellatus sit“. Hanc sententiam oportere defendit noster Ben. Hyac. Drouven *De re Sacram.* Tom. II. Lib. VIII. P. II. Sect. VI., aliquique ex Schola Thomistica.

200. Eminentissimus Card. Vinc. Lind. Gottii Quæst. V. Dub. 2. medium quasi viam fugessim, opposita Thæologorum placita cenciliari posse patavit; dicendo: „Episcopatum, sed ordinatum, Episcopi esse verum, & proprie dictum Sacra-

„mentum, & verum ordinem ab ordine Presbyteratu distinctum, non quidem adæquate, sed inadæquate, tamquam extensionem, perfectio nem, eminentiam, ac supremum gradum ordinis Sacerdotalis“. Hanc suam sententiam esse menti S. Thomæ conformem colligit primo ex iis, quæ hæbet S. Doctor Lect. III. in cap. IV. epist. 1. ad Timoth., ubi dicit, impositionem manuum, quæ sit super Episcopum, significare collationem gratiae; quod rursus asserit Lect. III. in cap. I. epist. 2. ad Timoth.; collatio autem gratiae supponit verum Sacramentum. Præterea idem Angelicus in Opusc. XVIII. *De perfectione vita spirit.* cap. 24. „Quod vero, inquit, quarto proponitur, quod Episcopatus non est ordo, hoc manifeste continet falsitatem, si absolute intelligatur. Expresso enim dicit Dionysius, esse tres ordines ecclesiastice hierarchie, scilicet Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum Habet enim ordinem Episcopus per comparationem ad corporis Christi mysticum, quod est Ecclesia, super quam principalem accipit curam, & quasi regalem Quod autem habeat aliquem ordinem, nem, & non jurisdictionem solam, sicut Archidiaconus, vel Curatus Presbyter, patet ex hoc, quod Episcopus potest multa facere, quæ non potest committere, sicut confirmare, ordinare, & consecrare Basilicas ... Quæ vero jurisdictiones sunt, potest aliis committere. Idem etiam patet ex hoc, quod si Episcopus depositus restitutatur, non iterum consecratur, tamquam potestate ordinis remanente, sicut & in aliis ordinibus contingit“.

201. Præterea Episcopatum a Presbyteratu adæquate non distingui, vel ex eo solum manifestum sit, quod Episcopatus sine Presbyteratu susceptus irritus omnino sit; contra vero si Presbyteratus sine Diaconatu suscipiatur, validus est, nec repeti debet, sed solum Diaconatus suscipi; cuius hæc ratio est, quia unus ordo non continetur in alio, sed unus adæquate ab alio distinguitor; ergo ob rationem oppositam, quia ordo Episcopalis supponit, immo includit ordinem Presbyteratus, non potest sine illo suscipi (a).

Quæres secundo, quid propriæ fuerint veteres Choræpiscopi?

202. Resp., vocem illam esse græcam, ex dubibus compositam, nempe ex voce χέρος, quæ significat locum, agrum, pagum, rus, provinciam, ac regionem, & ex voce ἐπίσκοπος, sine du-

(a) Hanc esse genuinam S. Thomæ doctrinam, eamque verissimum inter alios ejusdem discipulos multis evincere conatus est noster Raym. Capitulens S. R. E. Card. in *Controversis Romæ* editis an. 1670. Controv. XXVIII., ubi 70. & amplius Thæologos, & Canonistas pro eadem S. Thomæ sententia allegat. Vid. etiam doctissimum noster P. Bern. De Lubris Dissert. XXVII. in S. Thomam cap. 4.

(b) Fuerunt quidem doctissimi scriptores, qui potarunt, etiam Diaconos aliquando luisse consecratos E-

piscopos, quin ordinem presbyteratus susciperent, quia nempe ex plenitudine Sacerdotii, quæ in Episcopatu confertur, redundare creditur protestas in corpus Christi verum, quæ in presbyteratu confertur. Sed hanc panorum opinionem constatarunt in er. los Christianus Lupus in Dissert. De VIII. Sp. in gen. cap. 5., & Lind. Thomassinus *De vet. & nova Fecl. Discipal.* P. II. Lib. I. cap. 86., ubi l'hotte e'blouie an repellit, quid ecclesiæ R. m. Il'wonis ad Episcopatum promoveret, omissa presbyteratus ordine.

dubio, quia Chōrepiscopi in pagis extra urbes habitabant, ibique aliqua munia exercebant: unde in canonibus Arabicis a Turriano editis dicitur: *Chōrepiscopus est loco Episcopi super villas, & monasteria, & Sacerdotes villarum, quae sub potestate ejus sunt.* Eos a temporibus usque Apostolorum extitisse, scripsere quidam ex Protestantibus, sed falso; nulla enim eorumdem mentio inventitur ante sāc. IV., in enīs iūtio habita fure duo Concilia, Ancyram, & Neocæsariense, in quibz cōperunt nominari: post autem apud vetustos scriptores, maxime in Ecclesia orientali, eorumdem memoria st̄pe occurrit.

203. Quæstio autem principalis est, ad essent Episcopi, vel simplices Presbyteri? Natalis Alexander in Append. ad Dissert. XLIV. in sāc. IV. multis, gravibznsque momentis probat, eosdem communiter Episcopos non fuisse; idemque omne fere Theologi Catholici sentiunt. Repugnant aliqui ex Protestantibus, ut Sam. Basnagius in *Annal. Eccl.* ad an. 541., quorum objectiones a laud. doctissimo Natali ubertiū refutatas invenies. Ipsorum autem officia erant varia, sed talia, quæ a simplici etiam Presbytero exerceri possent, nempe regendi quasdam rurales Ecclesias eorum curæ commissas, easdemque propterea visitandi; peculiarem sollicitudinem pauperum habendi; ac denique ordines minores ex Episcopi licentia conferendi; non autem majores, nisi veri Episcopi essent, ut quasdam inter illos fuisse, verisimile est. Sic notum est Armentarium, qui cum Episcopus Ebredunensis contra canones, illegitiime, sed non invalide consecratus fuisset, ab Episcopali illa sede dejectus fuit, facultate tamen illi facta, ut in aliquibus pagis, ac inioribus urbibus more Chōrepiscoporum degens, quibusdam Episcopalibus munis fungeretur. De Chōrepiscopis inter innumeros alias vid. Lud. Thomassinus *De nova, & vet. Discipl.* Lib. II. cap. 1. & seq.

Quæres tertio, utrum sit in Ecclesia aliquis superior Episcopis?

204. Respondeat S. Thomas in *Supplm. quæst. 40. art. 6.*, quod ubicumque sunt multa regimina, minima ordinata in unum, oportet, esse aliquid universale supra particularia regimina, quia in omnibus virtutibus, & actibus (ut dicitur *I. Ethic. cap. 1.*) est ordo secundum ordinem finium. Bonum autem commune est divinum, quam bonum speciale. Et ideo supra potestatem regitivam, quæ conjectat bonum speciale, oportet esse potestatem regitivam universalem respectu boni communis, alias non posset esse colligatio ad unum. Et ideo cum tota Ecclesia sit unum corpus, oportet, si ista unitas debet conservari, quod sit aliqua potestas regitiya; & hæc est potestas Papæ".

(a) Tanta profectio est harum rationum vis, ut non pauci inter ipsos Protestantes necessitatē unius capitatis agnoverint. Vide, quæ diximus Tom. I. P. II. Dis-

205. Item IV. *Cont. Gen. cap. 76.* postquam ostendisset, necessarium esse in Ecclesia Episcopalem potestatem, quæ ordinis Sacramentum dispensaret, ita pergit: „Manifestum est autem, quod quamvis populi distinguantur per diversas diœses, & civitates, tamen sicut est una Ecclesia, ita oportet esse unum populum Christianum; sicut igitur in spiritali populo unus Ecclesiæ requiritur unus Episcopus, qui sit totius populi caput; ita in toto populo Christiano requiritur, quod unum sit totius Ecclesiæ caput. Item ad unitatem Ecclesiæ requiritur, quod omnes fideles in fide convenient. Circa vero ea, quæ fidei sunt, contingit quæstiones moveri: per diversitatem autem sententiarum divideretur Ecclesia, nisi unitate per unius sententiam servaretur: exigitur ergo ad unitatem Ecclesiæ conservandam, quod sit unus, qui toti Ecclesiæ præsit. Manifestum est autem, quod Christus Ecclesiæ in necessariis non deficit, quam dilexit, & pro ea sanguinem suum fudit, cum & de Synagoga dicatur per Dominum: *Qui ultra debitum facere vineæ meæ, & non feci?* Non est igitur dubitandum, quin ex ordinatio- ne Christi unus toti Ecclesiæ præsit (a)".

DISSERTATIO IX

De Matrimonio.

Postremum Sacramentum numero ponitur matrimonium, quod uberrimam dissereendi copiam præbet Theologis, cum Scholasticis, tum Moralistis, atque etiam Canonistis; immo vel ipsis juris naturæ studiosis. Nos vero brevitatem sectantes in iis præcipue tempus, operamque collocabimus, quæ vel ex Ecclesiæ definitionibus, vel ex communi Theologorum consensu certa sunt.

C A P U T I.

De nomine, & essentia Matrimonii.

I. Matrimonium, seu conjugium, quod Apostolus Hebr. XIII. 4. *honorable in omnibus esse* vult, originem trahit ab ipsa hominis creatione Gen. II. 24. Variis nominibus donatum fuit apud Latinos, scilicet *conjugii, connubii, nuptiarum* &c. Primæ appellationis hanc etymologiam suppedit S. Augustinus Lib. XIX. contra Faustum cap. 26., quod non debeat *fæmina nubere, quam uero mater fiat*. Ob hanc rationem posset etiam *Patrimonium* dici; sed quia in conceptione, gestatione, partu, ac nutritione prolis partes præcipue matris sunt, propterea *matrimonium*, potius quam pa-

sert. IV. n. 102., quibus addit, quæ de Melanchthoni, aliisque pseudo-reformationis capitibus resert Bossuetus Lib. V. *Variat. Eccl. Protest.* n. 25. seq.

patrimonium dictum est (a). *Conjugium autem aliui dictum volunt, quod vir, & feminam quasi communis quodam jugo inter se copulentur, sed Catechismus Rom. magis proprie conjugium appellari dicit a verbo *conjugere*. Nuptias, vel connubium appellari vult Ambrosius Lib. I. De Abraham cap. 9., quod pudoris gratia pueræ omnium velo se obnubarent. Sed haec raptum, ad utiliora properantes.*

2. Quantum ad rem ipsam, S. Thomas IV. Cont. Gent. cap. 78. observat, generationem huminam, propter quam matrimonium est institutum, „ ad multa ordinari, scilicet ad perpetuitatem speciei, & ad perpetuitatem alicujus boni politici, puta populi in aliqua civitate, & etiam ad perpetuitatem Ecclesie, quæ in fidelium collectione consistit. Unde oportet, quod hujusmodi generatio a diversis dirigatur. In quantum igitur ordinatur ad bonum iuræ, quod est perpetuitas speciei, dirigitur in finem a natura inclinante in hunc finem; & sic dicitur esse naturæ officium. In quantum vero ordinatur ad bonum politicum, subjacet ordinationi civilis legis. In quantum autem ordinatur ad bonum Ecclesiæ, oportet, quod subjaceat regimini ecclesiastico". Hinc non una datur matrimonii definitio.

5. Generaliter definiti potest cum Magistro sententiarum IV. Dist. XXVII. Legitima viri, seminæque conjunctio alicuius individuum vitæ consuetudinem retenendam divinitus instituta. Quam definitionem, ut communis Theologorum sententia probata in adoptavit Catechismus Rom. num. 5. Monente autem Guill. Estio in IV. Dist. XXVII. §. 1., conjunctionis nomine non intelligitur ille actus, quo primum vir, & mulier per mutuum consensum verbis expressum conjungantur, sed obligatio, vinculum, & nexus ille mutuus, qui ex consensu interno, & pactione externa inter virum, & mulierem resultat. Nam actus ille momentaneus est, & transitorius, matrimonium autem permanens. Vt. ibidem S. Thomas in quæst. 1. art. 1., ubi illam Magistri definitionem explicat in 5. quæstionice. Si autem de matrimonio loquamur, prout est Ecclesiæ Sacramentum, optima erit illa definitio, quam tradit S. Thomas mox citatus Lib. IV. Cont. Gent., quod sit Sacramentum novæ legis, consistens in conjunctione maris, & fœminæ intendentium problem ad cultum Dei generare, & educare. Aliæ ab aliis Theologis afferruntur definitiones, quæ tamen ab hac aut nihil, aut parum distant.

(a) Addunt alii hanc rationem, quod respectu prolis mater semper sit certa, non iten pater; unde illud Diogenis puer, qui lapides in turban hostium jaciebat, argute dictum: *Cohibit manum, ne forte lapis feriat patrem*. De variis matrimonii nominibus videri possunt Paludanus in IV. Dist. XXVI. quæst. 1., aliquique, potissimum autem S. Thomas in Dist. XXVII. quæst. 1. art. 1. ad 2. quæstionem, ubi multi-

4. De prima matrimonii institutione sacros. Trid. Synodus Sess. XXIV. ita solum definivit: *Matrimonii perpetuum, indissolubilemque nescum primus humani generis parens diviri Spiritus instinctu pronunciavit, cum dixit (Gen. II. 25.): Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea; quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adiuvabit uxori sue, & erunt duo in carne una*. Scholastici postea varias excitarunt questiones, primo, an Deus immediate, & per seipsum instituerit matrimonium, quando nostris protoparentibus dixit: *Crescite, & multiplicamini*; aut in ipsa Evæ creatione, cum dixit: *Non est bonum hominem esse solum*? An vero a Deo tantum mediate matrimonium fuerit institutum, immediate autem ab ipso Adamo, quanto ex divina inspiratione illa verba protulit: *Hoc nunc os ex ossibus meis &c.*? Sed alii fuerunt, qui non solum ad *ius divinum positum*, sed ad *ius naturale matrimonii institutionem* referrent.

5. S. Thomas in Suppl. quæst. 41. art. 1. interrogatori, an matrimonium sit de jure naturali, ita respondet: „ Aliquid dicitur esse naturale duplicitate; uno modo sicut ex principiis naturæ ex necessitate causatum, ut moveri sursum est naturale igni; & sic matrimonium non est naturale, nec aliquid eorum, quæ medianter te libero arbitrio compleuntur. Alio modo dicitur naturale, ad quod natura inclinat, sed mediante libero arbitrio completur; sicut actus virtutum, vel virtutes dicuntur naturales; & hoc modo matrimonium est naturale, quia ratio naturalis ad ipsum inclinat duplicitate. Primo propter principalem ejus finem, qui est bona prolis; non enim intendit natura solum generationem prolis, sed traductionem, & promotionem, nem usque ad perfectum statum hominis, in quantum homo est, qui est virtutis status.... filius autem a patre educari, & instrui non possit, nisi determinatos, & certos parentes habent; ret; quod non esset, nisi esset aliqua obligatio viri ad mulierem determinata, quæ matrimonium facit. Secundo quantum ad secundarium finem matrimonii, qui est mutuum obsequium sibi a conjugibus in rebus domesticis impensum. Sicut enim naturalis ratio dictat, ut homines simul cohabitent, quia unius non sufficit sibi in omnibus, quæ ad ipsam vitam pertinent, ratione cuius dicitur homo naturaliter porticus, ita etiam eorum, quibus indigetur ad huinanam vitam, quædam opera sunt competentes.

plicem hujus vocis etymologiam eruditæ recenset, & rationes addit, quare potius a matre, quam a patre matrimonii nomen desumatur. *Nubere* apud prolos scriptores potius de feminis, quam de inaribus dicebatur, ut etiam adverbit Hieronymus in Matth. XXII.; sed in sacris litteris promiscue de utriusque aliquando usurpatum legimus in Matth. XIX. 19.

testia viris, quædam mulieribus. Unde natura
“movet, ut sit quædam associatio viri ad mu-
lierem, in qua est matrimonium”. En quomo-
do ex Doctore Anglico matrimonium dici de-
beat de jure naturæ.

6. Sed matrimonium esse etiam ex institutione
divina, declaravit Christus Dominus Matth. XIX.
4. seq. dicens Pharisæis: *Non legistis, quia qui
fecit hominem ab initio, masculum, & feme-
nam fecit eos?* Et dixit: propter hoc dimittet
homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori
sue, & erunt duo in carne una: itaque jam
non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus
conjunxit, homo non separat. Cum autem Adam
nec patrem habuerit, nec matrem, manifestum
est, ea verba, *Dimitte homo patrem, & ma-
trem* perpetuam matrimonii institutionem signifi-
care, scilicet quale Deus esse voluerit matrimonii
vinculum in Adami posteris.

7. Quærit postea in art. 2. quæst. 42., an
matrimonium institutum fuerit ante, vel post pecca-
tum? Et respondet, quod matrimonium, „secun-
dum quod ordinatur ad procreationem prolis,
quæ erat necessaria, etiam peccato non existen-
te, institutum fuit ante peccatum: secundum au-
tem quod remedium præbet contra vulnus pec-
cati, institutum fuit post peccatum tempore le-
gis naturæ: secundum autem determinationem
personarum institutionem habuit in lege Moy-
si: sed secundum quod repræsentat mysterium
conjunctionis Christi, & Ecclesiæ, institutionem
habuit in nova lege; & secundum hoc est Sa-
cramentum novæ legis”. Atque de hac sola
institutione nos verba facturi sumus, ut contra he-
terodoxos evincamus, matrimonium fuisse a Chri-
sto Domino in nova lege ad veri Sacramenti di-
gnitatem elevatum. Sit igitur

CAPUT II.

*Ostenditur, matrimonium esse verum novæ
legis Sacramentum (a).*

8. Sunt aliqui, & quidem insignes Theologi, qui ad hoc dogma comprobandum nonnulla affe-
runt Sanctæ Scripturæ loca, quibus affirmari vi-
detur, in matrimonio eam gratiam conferri, quæ
ad veram Sacramenti rationem pertinet. Verum-
tamen, cum incerte Guill. Estio, gravissimo sac-
litter. interprete, ea omnia, quæ afferuntur novi
test. loca, saltem aperte, & evidenter non pro-
bent, matrimonii Sacramento gratiam conferri, ne

longas ineamus disputationes, aliunde petemus hu-
jus certissimæ veritatis demonstrationem, nempe
ex veterum Pátrum doctrina, & Ecclesiarum tra-
ditione.

9. Et primo aperta est quorundam Sanctorum
Pátrum sententia, Jesum Christum, quando nuptiis
in Cana Galilææ intertuit, & convivas stopendo
miraculo conversionis aquæ in vinum læticificare
dignatus est, Jo. II., nuptias sanctificasse. Ita do-
cet S. Cyrillus Alex. Lib. II. in Jo. cap. 22. in-
quiens, *Christum sanctificasse conjugium, &
gratiam nuptiis præparasse, ut aditus hominum
in hanc vitam benedicteret;* quorum similia e-
iusdem libri cap. 16. jam protulerat. Ita ante eum
S. Ambrosius Epist. XLII. ad Siricium n. 5.; item
Epiphanius Hær. LI., & LXVII. S. autem Augu-
gustinus Tract. IX. in Jo. *Per hoc ergo, inquit,
Dominus invitatus venit ad nuptias, ut conjugia-
lis castitas firmaretur, & ostenderetur Sacra-
mentum nuptiarum.* Plura affiri possent ex anti-
quis Patribus eamdem veritatem confirmantia,
usque ad S. Joann. Damascenum Lib. IV. *de fi-
de orthol.* cap. 21.

10. Sed alia sunt etiam veterum Patrum testi-
monia, quæ probant, nuptias Christianorum esse
sacras, quamquam non omnino exprimant esse
Sacraenta. Et quidem ex Græcis S. Ignatius
martyr in epist. ad Polycarpum ita scribit: *De-
bet, ut sponsi, & sponsæ de sentienti Episco-
pi conjugium faciant, quæ nuptiæ sint secundum
Dominum;* idest non profane, vel mere civiles,
quales erant nuptiæ Gentilium. Justinus Martyr
in Dial. cum Tryphone, *Connubia*, inquit, Ja-
cobi (Patriarchæ) rei per Christum perficiendæ
figuram fuisse, nempe matrimonii in lege Evan-
gelica a Christo instituendi. Clemens Alexandr.
Lib. III. *Pedagogi* mulieres reprehendit, quæ si-
cili capillitiis ornatae ad accipiendo a Presbyte-
ro nuptialem benedictionem accedeant, inquiens:
Cui manum imponet Presbyter? Cui benedit?
Non mulieri, quæ est ornata, sed alienis ca-
pillis, & per ipsos alteri capit. Ac denique Basilius
Magnus Lib. VII. *Hexaemeron, Jugum*, in-
quit, *per benedictionem impositum distantium fit
conjunction*. Et quanquam hæc testimonia non sint
omnino clarissima, qualia Novatores importuni de-
siderarent, satis tamen innunt, matrimonium pri-
scis illis temporibus fuisse existimatum rem non
profanam, sed sacram, adeoque non nisi per be-
nedictionem Sacerdotis esse fidelibus conferendam.

11. Haud dissimiliter locuti sunt Patres latini,
quorum antiquissimus Tertullianus Lib. II. ad u-
xo-

(a) Negant id pervicaciter Protestantes post magis-
trum suum Lutherum in pestileti libro *De captiv.
Babylonica*. Aliquando tamen invenitur matrimonium
Sacramenti nonne apud ipsos insignitum ut in *Apolo-
gia Confess. Witenbergice*. Sed Jo. Gerhardus in *Lo-
cis theor.* Tom. XV. cap. 3. §. 14. nos monet, ibi *Sacra-
menti nouen minus proprie sumi*, ut ita suos con-

tribules a manifesta contradictione absolvat. Calvinus
Lib. IV. *Institut.* cap. 29., postquam alia Sacraenta
explorerat, veniens ad matrimonium: *Postremum, in-
quit, est matrimonium, quod ut a Deo institutum fa-
tentur omnes, ita pro Sacramento datum, nemo usque
ad Gregorii tempora viderat.* Et cui unquam sobrio in-
mentem venisset? Cœ.

xorem cap. ult. Unde, inquit, sufficiamus ad enarrandum felicitatem matrimonii, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignat benedictio, Angeli renunciant, Pater ratum habet? Quae verba cum significant, nuptias in solemni oblatione sacrificii a Sacerdote benedici consuevisse, haud obscure ostendunt, eas pro vero Sacramento fuisse habitas, ut bene Rigalius ad hunc locum observat. Innocentius I. Epist. IX. ad Probum de bigamo ita scribit: „Statuimus, fide catholica suffragante, illud esse conjugium, quod primitus erat divisa gratia fundatum, continenturque secundae mulieris, priore superstite, nullo pacto posse esse legitimum.“ Sanctus Augustinus De nuptiis, & concupiscentia cap. 17. In nuptiis, ait, bona nuptialis diligantur, proles, fides, Sacramentum. Et rursus, In Christianorum nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quam fecunditas uteri. Ac denique S. Leo Papa epist. 167. al. 92. ad Rusticum Inquis. 4. haec habet: Cum societas nuptiarum ita ab initio (neinpe religionis) constituta sit, ut praeter sexum conjunctionem haberet in se Christi, & Ecclesiæ Sacramentum, dubium non est, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur, nuptiale non fuisse mysterium (a).

12. Porro si quis subtilis vitilitigitor velit, in his, & similibus veterum testimoniosis aliquam inventri obscuritatem, hæc omnino tollitur per Ecclesiæ universæ traditionem. Ut enim in Dissert. I. num. 221. seq. authenticis monumentis Ecclesiæ Graecæ, aliarumque Communionum Orientaliū ostensum est, omnes, quotquot Christiano nomine censemur, sive Catholici, sive haeretici, aut schismatici, in confitendo septenario Sacramentorum numero mire consentiunt; qui consenseris monnisi ex antiquissima traditione oriri potuit, quando scilicet totus orbis in religionis negotio unius labii erat (b). Quid si alicubi in hoc tam necessario dogmate fuisse innovatum, certe aliquod hujus innovationis vestigium apparet, quod frustra hactenus a Lutheranis, & Calvinistis quæsum est.

13. Nec omittere volumus illam rationem, quam affert S. Thomas, IV. Cont. Gent. cap. 78., ubi postquam observasset, matrimonium, prout est naturæ officium, dirigi ab ipsa natura inclinante in hunc finem; „inquantum vero ordinatur ad bo-

(a) Abstinuimus a verbis Siricij in epist. ad Himerinum, quæ communiter afferri solent. Illa benedictio, quam nupture Sacerdos imponit apud fidèles, cuiusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violatur: abstinuimus, inquam, quia observante Petro Constanti, obvias illorum sensus postulat, ut ea potius de prima despensationis fide, qua etiam virginem conjugem vocari Patres et Evangelio probant, intelligantur.

(b) In resp. Jereimæ Patr. Constantinop. ad Theologos Wittembergenses de matrimonio peculiariter dicebatur, divinum Sacramentum esse, atque unum ex illis septem, que Christus, & Apostoli Ecclesiæ tradidit.

Gazzaniga Theol. Tom. IX.

„num politicum, subjacere ordinationi civilis legis, ita pergit: In quantum autem ordinatur ad bonum Ecclesiæ, oportet, quod subjaceat regimi ecclesiastico. Ea autem, que populo per ministros Ecclesiæ dispensantur, Sacraenta dicuntur. Matrimonium igitur, secundum quod consistit in conjunctione maris, & familiæ, intendentium prolem ad cultum Dei generare, & educare, est Ecclesiæ Sacramentum: unde & quædam benedictio nubentibus per ministros Ecclesiæ adhibetur Et quia Sacraenta efficiunt, quod figurant, credendum est, quod nubentibus per hoc Sacraumentum gratia conferatur, per quam ad unionem Christi, & Ecclesiæ pertineant: quod eis maxime necessarium est, ut sic carnalibus, & terrenis intendant, quod a Christo, & Ecclesia non disjungantur.“

14. Optime proinde in Trident. Synodo Sess. XXIV. ita definitum est: „Cum igitur matrimonium in lege evangelica veteribus communib[us] per Christum gratia præstet, merito inter novæ leges Sacraenta annumerandum, sancti Patres nostri, Concilia, & universalis Ecclesiæ traditione semper docuerunt. Et can. 1. Si quis dixerit, matrimonium non esse vere, & proprieatum ex septem legis evangelicæ Sacraentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit.“ Quid antea ab Eugenio IV. in Instruct. Armen., immo & multo prius a Lucio III. in Concilio Veronensi anno 1184., & ab Innocentio III. in Lateravensi ann. 1215., aliisque statutum jam fuerat, ut nihil novi a Patribus Tridentinis inventum sit, sicuti perperam blaterant haeretici.

15. Ob. primo. Ad veri Sacramenti rationem duo omnino requiruntur, scilicet divina institutio, & gratiae collatio: neutrum autem in matrimonio inventitur. Non primum; nam ante Christum erat in lege Mosaica verum matrimonium; nec ullibi legitur, aliquid fuisse a Christo hac de re mutatum, ac multo minus de novo institutum; quod enim supra mun. 9. dictum est de institutione facta in nuptiis Canæ Galilææ, non nisi ab aliquibus Patribus, nec omnino aperte traditur. Ulterius nulla novæ institutionis, aut collationis hujus Sacramenti memoria in Actibus, aut epistolis Apostolorum, immo nec apud veteres Patres occurrit.

runt; & in Orthodoxa Confess. Cathol. (cujus mentionem fecimus Dissert. I. num. 225. quæst. 113.) Quodcum sit sextum mysterium, seu Sacraumentum? resp.: *Honorabile conjugium, quod sanciri dicitur per Sacerdotem.* Facile esset, alios Græcorum symbolicos libros allegare. Sed non est opus in re tam manifesta. Neque hac in parte audiendos esse aliquos Missionarios, aut minus peritos Theologos, qui a quibusdam Orientibus Christianis matrimonium minime agnoscit vel verum Sacraumentum scripserunt, jam notavimus Dissert. I. n. 232. seq.

rit. Multo minus mentio habetur collationis gratiae. Immo non defuerunt Scholastici, qui post Magistrum sententiarum, & aliquos Canonistas, atque etiam veterem Glossam cap. Honorantur, expresse docuerint, gratiam in matrimonio non conferri; sed illud fuisse tantummodo institutum in remedium peccati, scilicet ut actus conjugii esset licitus: quo fit, ut non potuerint Sacramenti nomen tribuere matrimonio, nisi in sensu minus proprio; atque eodem sensu improposito intelligenda esse concludunt Sanctorum Patrum testimonia a nobis allata.

16. Resp., nos minime asserere, matrimonium in se fuisse a Christo institutum, cum semper fuerit in lege naturae, & in lege Mosaica; sed dicimus, *Sacramentum matrimonii* a Christo originem trahere; seu a Christo novae legis conditore fuisse matrimonium ad *Sacramenti* dignitatem elevatum. Et quamvis certo determinari non possit tempus, & modus divinæ hujus Sacramenti institutionis, cum tamen constet, matrimonium in universa Ecclesia habitum fuisse ut verum novae legis Sacramentum, dubitari minime potest, ipsum divinam habere institutionem; quod etiam diximus de Confirmatione, de extrema unctione, & de aliis, quorum expressa mentio in sacris litteris non habetur, & quæ a Christo tradita fuisse credit S. Leo Papa diebus illis, quibus Christus post suam resurrectionem sæpius apparens Discipulis, cum eis loquebatur de regno Dei. Vid. dicta Dissert. I. n. 289. Sed nos potiore jure provocamus Adversarios, ut nobis dicant, quandonam, qua occasione, & a quibus coepit matrimonium in veris Sacramentis numerari? Cum autem ipsis aqua hæreat, nos semper ea uteamur aurea S. Augustini regnæ Lib. V. *De Bapt. cont. Donat.* cap. 24.: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.* Apostoli autem Ecclesiæ tradiderunt, quod a Christo acceperant.

17. Neque necessarium fuit, ut scripto omnia mandarentur, quæ Apostoli, aut ab eis constituti Episcopi, & Presbyteri peregerunt. Sed ex iis, qui postea fideles communī consensu servarunt, possumus sine ullo erroris periculo ea colligere, quæ ab ipsis Apostolis originem trahunt. Cum igitur universum matrimonium fuerit habitum ut Sacramentum, consequenter etiam credi debuit, gratiam in hoc Sacramento, non minus, quam in aliis ex opere operato conferri.

18. Ad auctoritatem Magistri sentent. ita respon-

det Estius: „ Quamvis plerique sic eum intelligant, quasi absolute negent, ad conferendam gratiam valere hoc Sacramentum; quapropter ex selectis ejus erroribus idipsum adnuinerari solent; putant tamen alii, non hoc eum sensisse; idque probant ex I. Distinct., ubi inter Sacra menta veteris, & novæ legis ita distinguit, quod haec conferant gratiam, non illa; ac Sacramentum, ut septem novæ legis Sacramentis commune est, definit esse signum gratiae, ejusdemque causam: tum ex præsenti Distinct. XXVI., in qua sub finem dicit, conjugium esse signum spiritualis conjunctionis, & affectionis animarum, qua inter se conjuges uniri debent. Intelligit autem Magister signum efficax, ut in ceteris Christianæ religionis Sacramentis. Ad il lud autem, quod II. Distinct. dicit, conjugium esse in remedium tantum, non improbabiliter responderi potest ex S. Thoma eum locum explicante, quod ibi Magister loquatur de principali fine, sive effectu Sacramenti matrimonii. Quamvis enim omnia Sacra menta & contraria peccatum valeant, & auxilium bene vivendi præstent, recte tamen trifariam ita secundum Magistrum dividuntur, ut quædam principaliter instituta sint ad juvandum hominem in bono, ut Confirmatio, Eucharistia, & Ordo: quædam ad delenda, vel vitanda peccata, ut Reconciliatio, Extrema unctione, & Matrimonium; quædam ad utrumque effectum, ut Baptismus, quo & vetus homo moritur, & novus nascitur”. Ita optimus iste Magistri commentator post S. Thom., qui in expositione textus Dist. II. „ Omnia, inquit, Sacra menta novæ legis sunt in remedium, & gratiam conferunt... Et dicendum, quod illa (Magistri) distinctio Sacramentorum sumitur secundum id, ad quod principaliter ordinantur. Quamvis ergo omnia Sacra menta aliquo modo gratiam conferant, & in remedium sint, quædam tamen principaliter ordinata sunt in remedium contra aliquem speciale morbum, ut matrimonium contra concupiscentiam.”

19. Quod si aliqui Canonistæ, atque etiam Theologii ex prava Magistri sentent. intelligentia in errorem inducti sunt, a nobis deserui debent, sicuti deserendam esse Glossam pronunciat Estius loco laud. Quamquam vero isti ab errore gravi excusari nequeant, possunt tamen, & debent ab hæresi nota liberari, quia eo tempore haec scripserunt, quo hujusmodi veritas nondum fuerat ut fidei dogma expresse definita (a).

(a) Dom. Soto in IV. Distinc. XXVI. quæst. 1. art. 3. Magistrum sententiarum benigne exponere conatur: at non ita se gerit cum Durando, qui in prima sui operis editione simpliciter negavit, matrimonium esse Sacramentum novæ legis; sed in posteriore editione, quia de hac heresi male audiebat, ut periculum sibi caveret, concessit quidem esse Sacramentum, sed ta-

men negando conferre gratiam; si id simpliciter negasset... sibi parum cavisset; & ideo soluæ dixit, non censeri hereticum. Fallit tamen hoc ceu probabile sustinendo, &c. Quidam alii præter Durandum hujus erroris accusantur, præcipue Canonistæ, qui verentes, ne propter contractus dotales, aliqua intercederet simonia, si matrimonium esset Sacramentum proprie di-

20. Inst. S. Thom. in *Supplm.* qu. 42. art. 3. dicit solum probabilitus esse, gratiam in matrimonio conferri, atque id probat, non firmis argumentis a Scriptura sacra, vel Ecclesiae traditione petitis, sed theologicis rationibus, quae probabilitatis fines non excedunt. Melchior Canis, Lib. VIII. *De locis theol.* de Magistro Sentent., S. Thoma, Scoto, Bonaventura, Paludano, Durando, ceterisque Scholae Theologis ita pronunciat: *Cum querunt, an matrimonium conferat gratiam, id, quod eo loco maxime definitum erat, non definiunt tamen, sed in his referunt, quae in hominum opinione sunt posita: non itaque certum olim erat apud Theologos, in matrimonio conferri gratiam, adeoque, &c.*

21. Resp. S. Thomam dixisse id esse probabilitus, quando haec veritas nondum fuerat ab Ecclesia solemniter definita, & quidam erant, qui dissentiebant futilibus ducti rationibus, quas ibidem Angelicus refellit, inquiens: *Quidam dixerunt, quod matrimonium nullo modo est causa gratiae, sed est tantum signum.* Quam opinionem refellit, quia, inquit, secundum hoc in multo abundaret a Sacramentis veteris legis: unde non esset aliqua ratio, quare Sacramentis novae legis adnumeraretur. Est firmissimum argumentum, ductum non ex probabilitibus rationibus, sed ex Ecclesiae doctrina, quae matrimonium in Sacramentis novae legis numerat. Postea refellit aliam opinionem, quod conferatur quidem gratia, sed tantummodo in ordine ad recessum a malo, quia excensatur actus a peccato, qui sine matrimonio culpabilis esset. *Sed hoc, subdit Angelicus, esset nimis parum, quia hoc etiam in veteri lege habuit.* Tertiam addit opinionem, quod matrimonium talem conferat gratiam, quae facit recedere a malo, in quantum constringit concupiscentiam, ne extra bona matrimonii feratur, non autem eam gratiam, quae sit aliquod auxilium ad bene operandum. Et hanc etiam opinionem expludit, quia eadem gratia est, quae impedit peccatum, & quae ad bonum inclinat; sicut idem est calor, qui auferit frigus, & qui calefacit.

22. Postea aliorum opinionem, quod matrimonium, in quantum in fide Christi contrahitur, habebet, ut conferat gratiam adjuvantem, ad illa operaria, quae in matrimonio requiruntur, ita efficaciter probat: quia ubicumque datur divinitus

etum, ad id negandum moti sunt. Erasmus etiam in errore culpat, quod in adnot. ad 1. Corinth. VII. nimis tenere assenserit, nullum esse locum apud Graecos, aut Latinos, unde liqueat, coniugium inter septem Sacraenta coannulerari. Denique Cassander, vehementiori desiderio restituenda pacis ecclesiastice, in celebri sua *Consultatione*, ut in quibusdam aliis, ita & in hoc puncto Novatoribus nimis condescendere visus est, cuius propterea libri Roinanam censuram meruerant.

(b) Dominicus Soto loc. cit. post allatam Concilii Florent. definitionem, quod Sacraenta novae legis gra-

aliqua facultas, datur etiam auxilium, quibus homo convenienter uti possit facultate illa ... Unde cum in matrimonio detur honori ex divina institutione facultas utendi uxore sua a procreationem prolis, datur etiam gratia, sine qua il convenienter facere non posset; sicut etiam de potestate Ordinis supra dictum est q. 55. art. 1.; & in resp. ad 1., & 2. ad hanc doctrinam confirmandam utitur exemplo baptismi. Quis autem suspicetur, Angelicum putasse, non omnino esse certum, sed solum probabilitus, in duobus Sacramentis Ordinis, & Baptismi conferri gratiam ex opere operato? (b)

23. Inst. secundo. Si matrimonium gratiam conferret, nemo posset ab illo contrahendo prohiberi, ut modo prohibentur, qui in sacris Ordinibus sunt constituti; ita ut videatur unum Sacramentum cum altero pugnare, nec posse simul consistere. Prohibentur item Religiosi, & Sanetiniales propter votum castitatis, quod votum iudicatur esse nuptiis multo præstantius; at vero illud votum non est Sacramentum, nec gratiam confert Sacramentalis. Catholici igitur, qui matrimonium volunt esse Sacramentum, sibi ipsis adversantur, dum illi celibatum præferunt.

24. Resp., quamvis celibes non recipient gratiam illam sacramentalem, quae ad bona, & opera matrimonii, præcipue autem ad educationem prolis in vero Dei cultu, est necessaria, alias tamen, & maiores gratias eos recipere posse, si ita continenter vivant, ut divinis servitiis unice occupentur, ut dehent; unde Apostolus 1. Corinth. VII. 38. postquam & nuptias approbasset, & supra nuptias commendasset virginitatem, ita conclu-debat: *Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; & qui non jungit, melius facit.* Hinc S. Thomas in *Supplm.* quæst. 41. art. 4. ad 2. *Homo, inquit, potest mereri & in minoribus bonis, & in majoribus; unde quando aliquis minoria dimittit, ut majora faciat, laudamus est a minus meritorio actu discedens.*

25. His innixa principiis Ecclesia iis, qui ad perfectiorem vitam anhelant, & Dei servitio se totos mancipare volunt, præcipue potuit virginitatis votum, quicunq; usus matrimonii copulari nequit; ut ita a sollicitudinibus mundanis liberri unice divini officiis videntur. Qui sine uxore est, inquit ibidem Paulus, *sollicitus est, quae Domini sunt, quo-*

tiam conferant, haec subdit: Projecto adeo urget hoc argumentum, ut si S. Thomas, & antiqui Patres hoc Concilium etate attigissent, non tantum assenserint, ut reor, esse hoc probabile, verum & esse catholicam Igitur illi, qui Concilium Florent. antecesserunt, non sunt heresies damnandi, &c. Ominabatur autem Soto, hunc errorum esse in Synodo Trident. damnandum, quod post ejus mortem re ipsa factum est Sess. XXIV. can. 1. Obiit enim præstantissimus hic Ordinis nostri Theologus anno 1560., triennio antequam Sessio illa celebraretur.

quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat, quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore, & spiritu, &c. Ceterum cælibatus ex Ecclesiastica disciplina sacris Ordinibus adnexus fuit; quæ disciplina apud Græcos, etiam catholicos, non viget; unde nihil vetat, quin matrimonium cum statu clericali conjungi absolute queat. Addo deum, absurdum non videri, duo Sacraentea ex quibusdam causis simul conjungi non posse, sicuti absurdum non fuit, Apostolos se a ministerio mensarum abdicasse, quod certe sanctum erat, & pium, ut verbo Dei, & ministerio, & orationi instantent, Act. VI. 4.

26. Inst. tertio. Ex allatis Pauli verbis consequitur, a matrimonio potius impediri gratiam, quam conferri, cum homo distrahitur a servitio divino; unde etiam in parabola Lucæ XIV. 20. quidam invitatus a Domino ad nuptias se excusabat: *Uxorem duxi, & ideo non possum venire.*

27. Resp., statum virginalem, quo homines a curis conjugalibus liberi se totos Deo devovent, esse certe perfectiorem statu conjugali; ex hoc tamen non offici, conjugium esse malum, aut graviter impedimentum; intrinque enim statum probat Apostolus mox laudatus. Sed hominum nequitia fieri utique potest, immo sèpius fit, ut qui ad cælibatum vocati sunt, & divinæ vocationi resistunt, uberiori gratiarum copiæ impedimentum ponant, qui propterea in allata parabola per illum designantur, qui ad regales nuptias venire recusavit, quia uxorem duxerat.

28. Inst. quarto. Ad verum Sacramentum novæ legis non solum requiritur divina institutio, sed etiam divinum mandatum, ut appareat in duabus veris Sacramentis Baptisini, & Eucharistiae; atqui de matrimonio nullum profertur divinum mandatum: ergo, &c.

29. Resp., hoc divinum mandatum non esse necessarium ad rationem Sacramenti, ut patet in Sacramento Ordinis, immo etiam in Sacramento Eucharistiae respectu parvolorum. Multo minus debet singulis præceptum imponi hujus Sacramenti, enijs defectus suppleri potest per virginalem continentiam, quæ ab Apostolo, ut vidimus, matrimonio præfertur.

30. Ob. secundo cum Erasmo. Patres antiqui, & vetera Concilia, ante Constantiense, Florentinum, & Tridentinum, proximis sæculis habita, nunquam expresse tradiderunt, matrimonium esse verum novæ legis Sacramentum; quod tamen fuisset admodum opportunum ad impias Tatiani, Encratitarum, Gnosticorum, ac Manichæorum hæreses præfocandas. Immo nec Jovianus, qui pro matrimonio omnia, quæ potuit, argumenta concessit, unquam ausus est ipsum in Sacramentis numerare.

31. Resp., satis, superque hoc negativum argumentum ex positivis nostris monumentis esse re-

futatum. Quod vero Patres contra Manichæos, aliosque hæreticos nuptias condemnantes expresse non dixerint, conjugium esse verum, & proprium novæ legis Sacramentum, mirari non debemus, quia tunc hæc controversia nota non erat: solum enim illi hæretici nuptias ut malas contemnabant, unde satis erat, ipsis ostendere, nuptias esse bonas. Contra, Jovianus in alium oppositum errorem lapsum, cælibatum ut perniciosum explodebat; & parum, aut nihil malæ ejus causæ prodierat, objicere, matrimonium esse Sacramentum: hoc enim etiam admisso, & plane concesso, non consequebatur, nuptias omnibus esse præceptas, adeoque cælibatum esse vetitum; facile enim erat catholicis respondere, nuptias esse bonas, & commendabiles, iis tamen virginitatem esse secundum consilium Apostoli præferendam.

32. Obj. tertio. Nullum verum Sacramentum accipi potest ante baptismum, quod est Sacramentorum jaua; atqui Innocentius III. in cap. *Gaudemus de divortiis*, declaravit, etiam infideles recipere *Sacramentum matrimonii*: ergo manifestum est, hoc nomen *Sacramenti* nonnisi *improprie* esse matrimonio a sanctis patribus tributum. Sie S. Dionysius vulgo Areopagita in Lib. *De eccl. hier.* quatuor Sacramentis, Baptismi, Confirmationis, Eucharistiae, & Ordinis, quintum addidit monastice consecrationis, & sextum eorum, quæ erga defunctos peragi solent; quæ duo postrema nonnisi metaphorico sensu *Sacraenta* dici possunt.

33. Resp., matrimonium infidelium proculdubio non esse Sacramentum, atque Innocentium III. tantummodo desinuisse, Infidelium matrimonium esse verum. Eu ejus verba: *Etsi matrimonium verum inter Infideles existat, non tamen est ratum: inter Fideles autem verum, & ratum existit, quia Sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii Sacramentum.* Quod si vel ab ipso; vel a quibusdam aliis nomen *Sacramenti improprie* fuisset adhibitum, non propterea sequitur, etiam ab aliis, & semper fuisse nomen *Sacramenti* latiore sensu usurpatum. Ideoque responderetur ad auctoritatem Dionysii, quæ tamen non admodum gravis est. Et sane si hæreticorum argumentatio valereret, posset quis cavillari, quod Baptismus, Confirmation, Eucharistia, & Ordo non sint vera Sacraenta, sicut alia duo non sunt.

34. Obj. quarto. Verum Sacramentum sicut ab Ecclesia institui nequit, ita nec abrogari potest; atqui postremum Concilium œcumenicum Sess. XXIV. cap. *de reform. matrim. contractus matrimoniales sine Parocho*, ac duobus, vel tribus testibus factos *irritos*, ac *nullos* declaravit, atque adeo Sacramentum matrimonii abrogavit, quia ante illud decretum matrimonia clandestina erant valida, & vera Sacraenta: ergo, &c.

35. Resp., nullatenus dici posse, eo Synodi Trident. decreto Sacramentum matrimonii fuisse

abrogatum, sed solum eos fuisse *inhabiles relli-*
tos ad contrahendum matrimonium, qui aliter,
 quam praesente Parocho, & duobus, vel tribus te-
 stibus illud contrahere attentant; nullo autem redi-
 dito contractu, Sacramentum etiam nullum sit,
 quod necessario, & de sua essentia contractum praes-
 supponit, qui contractus a Christo Domino fuit ad
 Sacramenti rationem erectus, cum antea mere ci-
 vilis, & politicus esset.

56. Obj. quinto. Multa sunt in matrimonio,
 quae a sanctitate Sacramenti omnino abhorrent.
 Nam *primo* matrimonium secum importat copula-
 lam carnalem, quae cum sine concupiscentia ha-
 berri nequeat, immunditatem, & turpitudinem quam-
 dain involvit, Sacramento indignum. Atque haec
 olim fuit Gratiani doctrina *Quest. II. in cap. In-*
stitutum, quem nonnulli alii seculi sunt, docen-
 tes scilicet, sine conjugii actu non esse matrimo-
 nii Sacramentum. Hac de causa duo Pontifices,
 Siricius, & Innocentius I. Clericis nuptias interdictas
 esse voluerunt, quia qui serviunt *sacris obla-*
tionibus, puri, & ab omni labe purgati esse de-
 bent. *Secundo*, in matrimonio communiter paci-
 scitur de dote; atqui tale pactum in Sacramento
 iuriri non potest sine manifesta simonice labe. *Tertiio*, in matrimonio nulla exterior appetit religio-
 nis cærenonia, sed purus civilis contractus; be-
 nedictio enim Sacerdotis matrimonium jam factum
 consequitur, &, ut loquitur sanctus Thomas, non
 est nisi *quoddam Sacramentale*. *Quarto*, omne
 Sacramentum efficit, quod figurat; matrimonium
 autem significat conjunctionem Christi cum Eccles-
 ia, nec tamen eam efficit. *Denique* in omni Sacra-
 mento debet esse aliqua materia, aliqua forma,
 & aliquis minister; haec autem tria in ma-
 trimonio assignari certo non possunt, cum de iis
 inter Theologos vigeant lites nunquam definitæ,
 aut definitæ.

57. Resp. ad *primum*, usum matrimonii non
 esse partem Sacramenti, cum sine illo non solum
 Sacramentum, sed verum conjugium esse possit:
 unde illud vulgatum S. Augustini ex Lib. II. *De Cons. Evangelist.*, etiam servata pari consensu
 continentia posse permanere vocarie conjugium,
 non permixto corporis sexu, sed custodi-
 to mentis affectu (a). Addimus, per Sacra-
 mentum conferri gratiam, per quam usus matrimonii
 nedum licitus, sed etiam meritorius sit. Si enim,
 inquit Angelicus in *Suppl. qu. II. art. 5.*, *al*
actum matrimoniale virtus inducat, vel justi-
cæ, ut debitum reluat, vel religionis, ut proles
ad cultum Dei procreetur, est meritorius. *Si*
autem moreat libido sistens intra bona matri-
monii, ut scilicet nullo modo ad alia accelerare
vellet, est peccatum veniale. *Si autem extra*
bona matrimonii efferatur, ut scilicet cum qua-
cumque muliere idem facere proponeret, est pec-

catum mortale. Sancti autem Pontifices, Siricius,
 & Innocentius celibatum Clericis præceperunt, ut
 majore munditie, & sanctitate, dignius suis ec-
 clesiasticis munis fungerentur. Vid. sup. n. 25.

58. Secun *lam* objectionem ita dilnuit Angelicus
 2. qu. 100. art. 2. ad 6.; *Matrimonium non*
solum est Ecclesie Sacramentum, sed etiam
naturæ officium; & ideo dare pecuniam pro ma-
 trimonio, inquantum est naturæ officium, lici-
 tum est: inquantum vero est Ecclesie Sacra-
 mentum, est illicitum; & ideo secundum *jura*
 (Cap. *cum in Ecclesia de Simonia*) prohibetur,
 ne pro benedictione nuptiarum aliqui l exiguuntur.
 Sic etiam ibide ad 2. dixerat, Sacerdotem lici-
 te accipere pecuniam, non quasi pretium Missæ,
 sed quasi stipendium suæ sustentationis.

59. Ad *tertium* dico, omnes illas cærenonias,
 que in matrimonio rite coram Ecclesia celebrato
 adhibentur, satis distinguere sacra fidelium conju-
 gia a profanis conjugis infidelium; unde, ut su-
 perius diximus n. 9. seq. sancti Patres Christianorum
 conjugia ut sacra semper habuerunt.

40. Ad *quartum* respondet Angelicus in *Sup-*
pl. qu. 42. art. 1. ad 4., quo l unio Christi ad
Ecclesiam non est res contenta in hoc Sacra-
mento, sed res significata, & non contenta; &
talem rem nullum Sacramentum efficit, sed ha-
bet aliam rem contentam, ac significatam, quam
efficit. *Nimirum*, ut postea explicat ad 5., actus
 exterius apparentes sunt *Sacramentum tantum*;
*res, & Sacramentum est obligatio, que innas-
 citur viri ad mulierem*; ac demum res ultima
 contenta in Sacramento est ejusdem effectus, scilicet
 gratia Sacramentalis. Unio autem Christi ad
 Ecclesiam est quidem significata per hoc Sacra-
 mentum, sed in ipso minime contenta.

41. Postremum non leves habet difficultates,
 quæ exponentur in seq. capit. Interim tamen
 objectioni respondemus, certum non tolli per in-
 certum, nec quod clarum in se, & perspicuum
 est, atque ab Ecclesia definitum, negari posse,
 propter alias exortas inter Theologos controver-
 sias, quas Ecclesia indefinitas reliquit, permittens,
 unumque in suo sensu abudare. Matrimo-
 nium esse verum novæ legis Sacramentum, indu-
 biis demonstratum est argumentis, atque ab Ec-
 clesia definitum; & hoc ab omnibus Catholicis ut
 fidei nostræ dogma creditor: creditur insuper, in
 eo esse materiam, formam, & ministrum, quæ
 duo sunt ab Ecclesia definita: determinare autem,
 que sit ejusdem materia, quæ forma, & quis
 minister, eadem Ecclesia necessarium non judica-
 vit. Id etiam in nonnullis aliis Sacraementis factum
 fuisse supra observatum est; quin tamen liceat de
 substantia dogmatis item mouere. Vid. Diss. IV.
 cap. 2., Diss. VII. cap. 2., & Diss. VIII. cap. 1.
 Interim tamen sit

CA-

(a) Haec est omnium Theologorum sententia, & in erro Gratianus culpatur, quod docuerit, matrimonium
 sine actu conjugii non esse Sacramentum.

C A P U T III.

De materia, forma, & ministro Sacramenti matrimonii.

42. Ex definitione Eugenii IV. in *Instruct. Armen.*, omnia *Sacra menta* tribus perficiuntur, videlicet rebus, tamquam *materia*, *verbis*, tamquam *forma*, & *persona ministri* conferentis *Sacramentum*, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Quorum si aliquid desit, non perficitur *Sacramentum*. Cum autem neque ab Eugenio, neque a Concilio Trid. aliquid circa haec tria in *Sacramento* matrimonii determinatum fuerit, licet Theologis in variis abire sententias, quarum nulla est ab Ecclesia improbata; & quas recensere nobis satis fuerit, quia nimis longum foret, & fortasse parum utile de iisdem justum, aut saltem valde probabile judicium ferre.

43. Et primo de Ministro controversia acerrima viget. Antiqui Scholastici communiter sentiebant, ipsos contrahentes esse hujus *Sacramenti* ministros. Hanc sententiam non solum omnes fere veteres Theologi tuebantur, sed etiam plerique juris Pontifici Interpretes, praecipue ante Concilium Tridentinum. Narrante enim illius Historiographo Card. Pallavicino Lib. XX. cap. 4., tunc primum disputari coepit, an omnia Christianorum matrimonia essent *Sacra menta*: an vero illa solum, quibus Sacerdos benedictionem impertiebat? Primum sententiam omnes fere approbabant. Sed Simon Vigorius cum paucis quibusdam auctoritatem attulit Guillelmi, Parisiensis olim Episcopi, qui in suo Tract. *De Sacram. matrim.* cap. 9. rationem contractus a *Sacramento* dignitate distinguebat; matrimonium autem sine Sacerdote celebratum valeare dicebat ut contractum civilem, sed non esse *Sacramentum*: ad hoc enim requiri Sacerdotem, ut ministrum, qui contractum mere civilem sua benedictione elevet ad causandam gratiam ex opere operato.

44. Paucissimi veteres pro eadem sententia tunc allegari poterant; sed eorum numerus postea misericordia auctus est, praecipue postquam publicam lucem aspergit celeberrimum opus Melchioris Cani Canariensis Episcopi *De locis theologicis*, qui Lib. VIII. cap. 5. multis, gravibusque momentis sententiam Guillelmi illustravit, & confirmavit, quam propterea non pauci insignes Theologi, saltem ut probabiliorem, adoptarunt, inter quos ex Dominicanis recensentur P. Hyac. Serry in *Prologo galateo*, seu *Vindicationibus ejusdem Cani* cap. 7. (ubi longum aliorum Theologorum Cano suffragantium catalogum texit), Natalis Alexander in *Theol. dogmat. & mor.* Lib. II. art. 5. §. 2., & P. Ren. Hyac. Drouven *De re Sacram.* Lib. X. qu. 2.

45. Ex hac sententia manifeste sequitur, matrimonia clandestina, antequam a Concilio Trid. ir-

rita, & nulla declararentur, fuisse quidem veros contractus civiles, nullatenus autem vera *Sacra menta*, quae gratiam conserrent, scilicet propter defectum ministri. Reipsa Card. Pallavicinus Lib. XXIII. *Hist. Conc.* cap. 9. n. 15. aperte testatur, numquam Patres Trident. declarasse, matrimonia clandestina fuisse olim vera *Sacra menta*, sed solum vera matrimonia, propter civilem contractum, eumque indissolubilem. Alii tamen Theologi, ac praecipue Card. Bellarminus Lib. I. *De matrimonio* cap. 7., observantes, a Patribus Tridentinis illa clandestina matrimonia fuisse vocata: vera & rata (nempe praeteritis temporibus antequam abrogarentur) contendunt, eadem etiam fuisse vera *Sacra menta*, quia matrimonia infideliū dicebantur quidem matrimonia vera, sed non rata. Vid. sup. n. 53.

46. Quidquid autem sit de hac re, certum videtur, hanc distinctionem contractus civilis a *Sacramento* in matrimonii Christianorum, ita ut primus haberi possit sine secundo, ignotam fuisse nostro Angelico Doctori, nam in *Suppl.* qu. 45. art. 6. cum sibi objecisset, matrimonium perfici non posse in occulto absque Sacerdotali benedictione; sicut *Sacramentum* poenitentiae non perficitur, nisi medianibus Ecclesiae ministris; & insuper matrimonia clandestina esse ab Ecclesia prohibita; non respondet, hujusmodi matrimonia esse vera, quantum ad contractum civilem, nulla autem, quantum ad rationem *Sacramenti*, ut respondere solent adversae sententiae patroni. Sed discri men afferens inter poenitentiam, & matrimonium, inquit: *Actus noster in poenitentia, quamvis sit de essentia Sacramenti, non tamen est sufficiens ad indicendum proximum effectum Sacramenti, scilicet absolutionem a peccatis, & ideo oportet, quod ad perfectionem Sacramenti interveniat actus Sacerdotis.* Sed in matrimonio actus nostri sunt causa sufficiens ad indicendum proximum effectum, qui est obligatio; quia quicumque est sui juris, potest se alteri obligare; & ideo Sacerdotis benedictio non requiritur in matrimonio quasi de essentia *Sacramenti*. Et in resp. ad 4. dicit, prohibita esse matrimonia clandestina, non quasi contra essentiam matrimonii existentiam, sicuti sunt prohibita matrimonia illegitimorum personarum, quae sunt materia indebita huic *Sacramento*. Sed haec viderint alii. Nuic breviter de materia, & forma, de quibus pariter nihil habetur ab Ecclesia definitum.

47. Scholastici autem, inquit Melchior Canus loco sup. cit., adeo sunt inconstantes, & varii, adeo incerti & ambigui, ut ineptus futurus sit, qui in tanta illorum varietate, ac discrepancia rem aliquam certam, constantem, exploratam conetur efficere. Honor. Tournely novem plane enumerat, ac distinguunt opiniones. Communior tamen, magisque probabilis eorum videtur sententia, qui cum Dom. Soto in IV. Dist. XXVI. q. 2. art.

art. 1., Bellarmio Lib. I. *De matrim. cap. 5.*, aliisque non paucis docent, corpora contrahentium esse hujus Sacramenti materiam remotam; mutuum autem eorumdem consensum verbis, seu signis expressum esse materiam proximam, & signis etiam formam, sed sub diverso respectu; est enim materia, quatenus significat consensum datum; & est forma, prout significat consensus dati acceptationem.

48. Atque haec videtur expressa S. Thomae doctrina in *Supplm. qn. 42. art. 4.*, ubi cum sibi apposuisset, quod actus contrahentium, qui sunt materia in hoc Sacramento, nec verba exprimentia consensum posse gratiam causare, respondebat, quod sicut aqua baptismi cum forma verborum non operatur immediate ad gratiam, sed ad characterem; ita actus exteriores, & verba exprimentia consensum directe faciunt nexus quemdam, qui est Sacramentum matrimonii; & hujusmodi nexus ex virtute divinæ institutionis dispositive operatur ad gratiam. Et art. 1. ad 1. *Verba*, inquit, quibus consensus exprimitur matrimonialis, sunt forma hujus Sacramenti; non autem benedictio Sacerdotis, quæ est quoddam Sacramentale. Atque in hac sententia contrahentes sunt ministri matrimonii, ipsorum consensus externe datum est materia; idemque consensus externe acceptatus est forma; ut illa tria habeantur, quæ Eugenius IV. una cum Ecclesia ad veram Sacramenta rationem necessaria esse docuit.

C A P U T IV.

De Matrimonii unitate in Lege Evangelica.

49. Concilium Tridentinum Sess. XXIV. postquam can. 1. definitivit, matrimonium esse verum novæ legis Sacramentum, can. 2. anathema pronunciavit in eum, qui dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla lege divina esse prohibitum; quæ definitio contra Lu-

theranos facta fuit (2). Merito autem factam fuisse,

50. Prob. primo ex apertissimis Christi verbis Matth. XIX. 3. seq., ubi Pharisæis ipsum tentantibus, & interrogantibus: Si licet homini dimittere uxorem quacunque ex causa, respondit: Non legistis, quia, qui fecit hominem ab initio, masculum, & foeminam fecit eos? & dixit: propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhaerabit uxori suæ, & erunt duo in carne una: itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separat. Idem repetit Marcus cap. X. His autem verbis aperite noster divinus Magister declaravit, primavam matrimonii institutionem non fuisse nisi unius cum una, nec unionem illam matrimonialem posse dissolvi. Similia habet Apostolus Rom. VII. & in 1. ad Cor. VII. 10. Hinc recte argumentabatur siplentissimum Innocentius III. cap. *Gaudemus De divortiis*; Si ergo uxore dimissa duci alia de jure non potest, fortius & ipsa retenta.

51. Præterea diserta sunt veterum testimonia in hujus dogmatis confirmationem. S. Ambrosius Lib. II. *De Abraham* cap. 7. Non licet tibi, inquit, uxore vivente, ducere aliam; nam & aliam querere, cum habeas tuam, crimen est adulterii.

52. S. Augustinus Lib. II. *De adulterinis conjugiis* cap. 4. locum Apostoli Roman. VII. Quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi &c. expendens, *Hæc verba* Apostoli, inquit, toties repetita vera sunt, viva sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris mulier texor esse incipit, nisi prioris esse desierit.

53. S. Innocentius Papa Augustino coævus in epist. III. ad Exuperium ex illis Christi verbis Matth. XIX. Qui dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, macchatur &c. colligit, manifestum esse, eos, qui interveniente repulso, vel uxore vivente, quamvis dissociatum vi leatur esse conjugium, alii se matrimonio copularunt, adulteros esse; &, ut supra vidiimus u. 11., quia conjugium, quod primitus (seu cum prima uxore) erat gratia divina (nempe per Sacramentum)

(a) Referente Episcopo Meldensi Bossueto Lib. VI. *Hist. variationum Ecclesiæ. Protestantum*, & quidem ex authenticis monumentis, cum Philippus Hassia Landgravins, qui unus erat ex obstinatissimis pseudo-reformationis Lutheranae protectoribus, sua conjugie minime contentus in perpetuo adulterio viveret, facultatem a Luther, Melanchthon, aliisque primariis Sectæ Doctoribus petiit, ut alteram simul uxorem habere posset, sciens, ut ipse abjebat, Lutherum, ac Melanchthonem consultasse Henrico VIII. Anglorum Regi, ut simul cum Catharina Regina altam sibi uxorem copulareret. Porro Lutherus, Melanchthon, Bucerus, cum nonnullis aliis novæ factionis primoribus, intemperanti Principi indulserunt, ut retenta Christiana legitima sua uxore nuptias iniret cum Margarita de Saal, dummodo tamen res secreta maneret, & Margaritam palam non pro uxore, sed pro concubina haberet; ut reipsa factum est, & nonnisi post Margaritæ obitum hoc mysterium iniquitatis patefactum fuit, non sine

magnō omnium scandalo. Hujus abominabilis doctrinæ semini jun sparserat Lutherus, præcipue in Comment. ad cap. XIX. Genes., ubi scripscrat, prohibitan non esse veterum Patriarcharum exemplo plures habere uxores; sequè illam consuetudinem neque introducere celle, neque improbare posse. Neque Lutherus hic in parte carnit disciplinis, quos inter hi præcipue numerantur, Joan. Leyserus Rector olim Schola Fortensis pluribus editis opellis, sed variis nominibus larvatis, Laur. Begerus bibliotheca Electoris Palatini prefectus, & Sam. Frid. Willenbergius Professor Gedanensis. Mittto priinos Anabaptistas, quorum dux Joan. Bokoldus, seu Leydensis, qui se Regem tecerat, tres simul uxores habuit; posteriores autem Anabaptista, vulgo Menonistæ, ab hac impietate resilierunt. Ab eadem ita procul abiit Calvinus, ut non dubitaverit, veteres Patriarchas condemnare, qui ex divina inspiratione plures simul uxores habuerunt.

tum) fundatum, declarat, conventum secundæ mulieris, priore superstite, nullo molo posse esse legitimum.

54. His, aliisque veterum Patrum testimoniis attentis Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum cap. 51. ita respondit: *Duas tempore uno habere uxores, nec ipsa origo humanae conditionis almittit, nec lex Christianorum ulla permittit. Cui responsioni consonant aliae posteriores Roman. Pontificum decisiones, ut Innocentii III. cap. G. zu lemus de divortiis, & Alexandri III. cap. Licet; & tandem Synodi Trident. sup. n. 49.*

55. Obj. primo. Apostolus 1. Tim. III. 2. dum vult, ut Episcopus sit unius uxoris vir, videtur supponere, fuisse tunc inter Christianos, qui more Judaico plures haberent uxores; atque hanc polygamiam fuisse toleratam. Secundo, S. Augustinus Lib. XXII. *Contra Faustum* cap. 47. *Pecata, inquit, alia sunt contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta. Quæcum ita sint, qu'il tandem criminis est, quo'l de pluribus simul habitis uxoribus objicitur sancto viro Jacob? Si naturam consulas, non lascivendi, sed generandi causa illis mulieribus utebarit: si morem, illo tempore, atque illis terris factitabatur: si præceptum, nulla lege prolibebatur. Tertio, Gregorius II. in epist. ad Bonifacium cuidam induxit, ut propter suæ uxoris infirmitatem aliam duceret. Quarto, Socrates Lib. IV. Hist. cap. 51. testis est, Valentinianum Imperat. Christianum duas uxores Severam, & Justinam simul habuisse; & propterea legem tulisse, ut quilibet posset impune suum exemplum imitari. Demum, duo Augusti, Constantius, & Lotharius duas eodem tempore uxores habuisse dicuntur (a).*

56. Resp. ad primum, ibi intelligi polygamiam non simultaneam, sed successivam, quemadmodum quando idem Paulus ibid. cap. V. 9. vult in Diaconissam eligi debere viduam unius viri uxorem certe non loquitur de polygamia simultanea, quæ nunquam in fœminis permissa, aut tolerata fuit (b).

57. Resp. ad secundum, satis ex contextu ap-

(a) His exemplis cansam evicisse putavit Jo. Leyserus Lutheranus in pessimo libello, cui hunc arrogante titulum præfixit *Polygania triumphatrix*. Multum quoque laboravit pro defensione polygamiae simultaneæ infamis apostata Bernardinus Ochinus, quod Theod. Beza refutavit in Tract. *De polygamia*. Theologi quidam Protestantes ita polygamiam condemnarunt, ut tamen in quibusdam necessitatibus casibus cum sunniniis Imperatoribus dispensari possit. Ita Hieron. Bruknerus in *Decision. de matrim.* cap. 14. §. 61. seqq.

(b) Non placet Commentarius Cajetani in hunc loc. hoc dictum esse, quia tunc temporis multi plures uxores habebant, imitantes Patres vet. test., cum nullibi legamus, hoc prohibitum.

(c) Immerito Gratianus Caus. XXXII. q. 7. c. 18. Quod proposuisti hunc pontificem redarguit, quasi aliquid contrarium canonibus, doctrinæ Apostolorum, & Evange-

piter, S. Augustinum locutum fuisse de ætate Patriarcharum, quibus ex divina dispensatione licuit ad generis humani multiplicationem plures habere uxores, quæ dispensatio in lege evangelica a Christo sublata fuit.

58. Ad tertium dico, illam Gregorii epistolam viris eruditis merito suspectam esse; immo a quibusdam ut falsam rejici. Alii probabilius credunt, Romanum Pontificem declarasse nullum primum matrimonium, propter talen uxoris ægritudinem quæ erat impedimentum dirimens, nempe ex perpetua impotentia; interim tamen præcepisse, ne priori uxori subsidiæ opera subtraheret, quam infirmitas præpeliebat (c).

59. Ad quartum. Critici severiores Socrati omnem fidem denegant, quia alii omnes historici, tam Christiani, quam Ethnici, rem adeo singularem, non occultam, sed publicam nullo modo referunt, vel innunt. Insuper ab Ammiano Marcellino scriptore ethnico, qui Valentiani gesta accurate perscripsit, ob singularem pudicitiae cultum commendatur idem Imperator. Valentinianus igitur primum Severa nupsit, a qua filium Gratianum suscepit; eaque mortua duxit Justinam, quæ ei peperit Valentinianum juniorem. Socrati autem imprudenter subscriperunt Paulus Diaconus, Zonaras, Nicephorus, & pauci alii non admodum graves Scriptores. Adi-sis Baronium ad annum Christi 570, Henr. Valesium in not. ad hunc Socratis locum, Nat. Alexandrum in Sæc. IV. capit. ultim. art. 4. &c. &c.

60. Postremum facile diluitur, dicendo, hæc facta, & si quæ sunt alia hujusmodi, nullam vim habere ad labefactandam Salvatoris nostri legem, in tota Ecclesia Christiana, vel ab ipsis hæreticis, atque schismatice constanter agnitam & servatam. Nicolaus I. Lotharii polygamiam condemnans, Annon, inquit, *districta ultione ferendus es, qui in duabus uxoribus adulterium Lamach, & flagitium imitatus esse dignoscerit* (d)?

Quæres primo, an polygamia simultanea juri naturæ repugnet?

61. Resp., aliter loquendum esse de illa poly-

ga-

lio, Bonifacio Episcopo in sua responce obtusisset.

(d) Celebris est apud Protestantes bigamia Comitis a Gleichen, quæ ab eorum Theologis non solum tollerata, sed etiam probata fuit, teste Jo. Gerhardo Loc. XXVI. cap. 5. §. 226.; cum enim in captivitate apud Turcas detineretur, nullum alium evadendi modum inventum, nisi nubendi cum Saracenicæ fœmina; quam domum reversus una cum sua uxore semper retinuit: si vera narrat Mich. Siricius in suo Tract. inscripto *Uxor una*, in quo late de polygamia omnium nationum disserit; *ambæ uxores, miro exemplo, marito uni, in domo una, lecto uno, concordia suavi cohabitarunt.* In hujus bigamiae monummentum extat Erfordia in æde D. Petri lapide incisa prædicti Comitis imago cum duabus suis uxoribus. Novum hoc est argumentum, Lutheranos non esse a polygamia omnino alienos; quidquid aliqui eorum in suis libris contra eam declinant.

gamia, qua plures fœminæ uni uniuntur marito; aliter de illa, qua una mulier pluribus conjugiatur viris, & polyandria dicitur. Hæc secunda proculdubio adversatur juri naturæ; tum quia hæc promiscua, & meretricia fœminarum cum viris commixtio aduersatur primario fini matrimonii, qui est generatio prolis, quod Physici ratione, atque experientia demonstrant; tum quia, etiam si filii nascerentur, incertus esset ipsorum pater. Hinc S. Augustinus in Lib. De bono conjugali cap. 17. Duobus, inquit, seu pluribus mariis viris nullam legimus servisse Sanctarum; plures autem fœminas uni viro legimus, cum gentis illius cœtas sinebat, & temporis ratio subiebat; neque enim contra nataram nuptiarum est; seu contra primarium matrimonii finem, qui est multiplicatio generis humani. Attamen hæc etiam polygamia vitorum cum mulieribus jure divino positivo prohibita fuit, cum Deus dixit: Erunt duo in carne una. Et recte quidem, quia licet hæc polygamia non adversetur primario fini matrimonii, aduersatur tamen fini secundario, qui est pax, & tranquillitas familiarum; quæ vix, ac ne vix quidem inter plures uxores, & filios ab ipsis natos servari posset. Vid. S. Thomas in Suppl. quæst. 65. art. 1.

Quæres secundo, quid dicendum sit de veterum Patriarcharum polygamia?

62. Resp. cum Nat. Alexander Dissert. IV. in I. mundi ætatem, Lamechum primum commemorari, qui duas uxores acceperit, Gen. IV., eujus tamen exemplum nemo ex antediluvianis Patribus secutus est; quod colligitur etiam ex Gen. VII. 7., ubi dicitur, quod ingressus est Noe, & filii ejus, uxor ejus, & uxores filiorum ejus cum eo in arcam; idest octo animæ, ut asservit Petrus 1. epist. III. 20.: non igitur plures erant uxores, quam viri. Hæc Lamechi polygamia communiter a sanctis Patribus improbatur. Numerus matrimonii, inquit Tertullianus De exhortatione castitatis, a maledicto viro coepit. Primus Lamech duabus maritatus tres in unam carnem effecit. S. Hieronymus Lib. I. contra Joannianum. Una oosta, inquit, a principio in unam uxorem versa est Primus Lamech sanguinarius, & homicida unam carnem in duas divisit uxores: fratricidium, & biganiam eadem catastysmi delevit pena.

63. Sed non ita dicendum est de postdiluvianis temporibus, in quibus polygamia nec a Prophetis, nec a Moyse unquam reprehensa legitur. Immo Moyses eandem probasse vixit est, dum Deuteronom. XXI. 15. ita præcepit: Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram oliosam, gerueritque ex ea liberos, & fuerit filius oliosæ primogenitus, solueritque substantiam inter filios suos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odiosæ &c. Communis opinio est, fuisse cum illis Dei revelatione dispensatum, quoniamvis hujus dispensationis nullum in sacris litteris inveniatur mo-

Gazzaniga Theol. Tom. IX.

numentum. Unde Innocentius III. cap. Gaulamus de divinis inquietabat: Nulli uiquam licuit instrumentum plures uxores habere, nisi cui fiat divina revelatione concessum. Legendus S. Thomas in Suppl. quæst. 65. art. 2., ubi inter alia hæc habet: Lex de unitate uxoris non est humanitas, sed diuinus instituta Et ille in hac a solo Deo dispensatio fieri potuit per inspirationem internam; quæ quidem principaliter Patribus sanctis facta est, & per eorum exemplum ad alios derivata est eo tempore, quo oportebat prædictum naturæ præceptum prætermitti, ut major esset multiplicatio prolis a cultum Dei educandæ &c. In resp. autem ad 4. sapienter notat, id non posse trahi in exemplum in nova lege, quia reniente Christo fuit tempus plenitudinis gratiae Christi, per quam cultus Dei in omnes gentes spirituali propagatione diffusus est. Et ille non est ea leni ratio dispensationis, quæ erat ante Christum adventum, quin lo cultus Dei carinali propagatione multiplicabatur, & conservabatur.

Quæres tertio, quid dicendum sit de polygamia successiva?

64. Resp., sine dubio illam licitam esse dicente Paulo 1. Corinth. VII. 39: Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit. Quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui cult, nubat, tantum in Domino. Eademque semper fuit sanct. Patrum doctrina, atque Ecclesie traditio.

65. Severa tamecum aliquando erat cum bigamis, trigamis &c. antiqua disciplina, ut videri potest apud S. Basilium in epist. Canonica ad Amphithochium, & in quibusdam canonibus Conciliorum, Neocæsariensis, Aucyraui, & Laodiceni; duris enim paenitentiis subdebandunt, & insuper inlibilares ad sacros ordines suscipiendos reputabantur. Maltoque severiores fuerunt hæc in parte Graecorum Imperatorum leges. Nam Basilius cognomento Maledico sæc. IX. tertias nuptias illicitas declaravit, quartas vero plane nullas in Novella, quæ reperitur Lib. II. Juris Orientalis. Leo autem ejus filius, dictus Sapiens in Constitut. XC. declaravit, eos, qui tertias nuptias contrarerint, penit ecclesiasticis esse subjicendos; quoniamvis observante Baronio ad an. 901. ideu Legislator quartam duxerit uxorem. Hæc tamen disciplina nunquam eō pervenit, ut secundas, & tertias nuptias omnino reprobaret. Unde Hieronymus epist. CXXIII. ad Ageruchiam inquietabat: Quil igitur? Damnamus secunda matrimonia? Minime; sed prima laudamus. Abjecimus de Ecclesia bigamos? Absit; sed monogamos a l' continentiam provocamus.

Quæres quarto, quid dicendum de concubinis, quæ commemorantur veterum Patriarcharum?

66. Resp. cum Angelico in Suppl. quæst. 65. art. 5., nunquam licitum fuisse, nec secundum se, nec ex dispensatione divina habere concubinam matrimonio non junctam, quia hoc est contra prima præcepta legis naturæ; quæ dispensa-

tionem non admittunt . , Unde ubicumque legitur in vet. test., aliquos concubinas habuisse, quos necesse sit a peccato mortali excusari; oportet, eas esse matrimonio junetas; & tamen concubinas dici, quia aliquid habebant de ratione uxoris, & aliquid de ratione concubinae. Secundum enim quod matrimonium ordinatur ad suum principalem finem, qui est bonum prolixi, ut viro conjungitur indissolubili conjugatione ... & circa hoc non est aliqua dispensatio. Sed quantum ad secundum finem, qui est dispensatio familiæ, & communicatio operum, uxor conjungitur viro, ut socia. Et hoc deerat in his, quæ concubinae nominabantur. In hoc enim poterat esse dispensatio, cum sit secundarius matrimonii filius. Et ex hac etiam parte habebant aliquid simile concubinis, ratione cuius jus concubinæ nominabantur."

CAPUT V.

De indissolubilitate matrimonii.

67. **M**atrimonium dupliciter solvi dicitur, primo omnino, quantum ad ipsum *inculum*, ita ut possit uterque coniux ad alias nuptias transire; secundo quantum ad *thorum*, quando nulla amplius est obligatio reddendi debitum, manente tamen vinculo matrimoniali, quo uterque coniux a novis contrahendis nuptiis impeditur. Præterea observanda est communis distinctio inter matrimonium *ratum*, & matrimonium *consummatum*. Primum est, quod juxta leges præscriptas contrahitur, & nouum carnali copula consummatum est; alterum, cui corporum carnis conjunctio accessit; & de hoc secundo potissimum quæstio est, an sit omni modo indissoluble? Ita esse definit Synodus Trid. Sess. XXIV. can. 5. & 7. (a), eius definitionem tuebitur sequens

PROPOSITIO I.

Matrimonii vinculum, neque propter haeresim, neque propter molestam cohabitationem, neque propter affectatam absentiam dissolvi potest.

68. Prob. hæc veritas disertissimis Jesu Christi verbis Matth. XIX. 5. seqq. sup. n. 50. relatis; tum aliis similibus apud Marcum X. 12. & 15.,

(a) Lutherani communiter docent, matrimonium legitime celebratum esse perpetuum, & indissoluble. Excipiunt tamen aliquos casus; primo adulterium propter verba Christi Domini Matth. XIX. 4. seqq.; secundo malitiosam desertionem; aut pertinacem debiti conjugalis denegationem, quam utramque adulterio æquivalere dicunt. Addant alii asperos, durosque unius conjugis mores, quam sententiam in Consistoriis Lutheranorum prævalere comptum est, ut scilicet propter molestiam conjugum cohabitationem matrimonii vinculum dissolvatur: Calvinistæ pariter post suum antesignanum docent, adulterii causa dissolvi matrimonii

ubi Discipulis de matrimonii firmitate interrogantibus dixit; Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mœchatur. Quod divini Magistri mandatum allegavit Apostolus 1. Corinth. VII. 10. dicens: *Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.* Et postea vers. 59. *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est: & similia verba habet idem Apostolus Rom. VII. 2. & 5.* Porro cum in hujusmodi locis nulla fiat exceptio, recte Patres Tridentini definierunt, nullam esse mattitonii dissolvendi causam.

69. Idemque ante illos docuerat S. Hieronymus in Epist. LV. Etenim interrogatus ab Amando, utrum mulier relicto viro adultero, & sodomita, & alio per vim accepto, possit absque penitentia communicare Ecclesiæ, vivente adhuc eo, quem prius reliquerat? respondet Apostoli verbis Rom. VII. 1., & 1. Corinth. VII. 10., quæ ita commentatur: *Omnis igitur causationes Apostolus amputans, apertissime definiuit, viante viro, adulteram esse mulierem, si alteri nupserit. Nolo mihi proferas raptoris violentiam, matris persuasionem, patris auctoritatem, propinquorum catervam &c. Quamdiu vivit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitiis omnibus cooperitus, & ab uxore propter hæc seelera derelictus, maritus ejus reputatur, cui alterum virum accipere non licet. Nec Apostolus hæc propria auctoritate decerint, sed Christo in se loquente &c.*

70. Hæc individua matrimonii firmitas apud fidèles reperitur *potissimum* ex ratione Sacraenti, dicente S. Augustino in Lib. *De bono conjugali* cap. 24.: *Bonum nuptiarum per omnes gentes, atque omnes homines in causa generandi est, & in fide castitatis. Quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacraenti, per quam nefas est etiam repudio discedentem alteri nubere. Et Lib. I. *De nuptiis, & concupisc.* cap. 10. *Hujus, inquit, proculdubio Sacraenti res est, ut mas, & fæmina connubio copulati quamdiu vivunt, inseparabiliter perseverent.**

PRO-

vinculum, adduntque etiam conjugis malitiosam discessionem, post unius anni absentiam. Græci nonnisi per adulterium posse vinculum matrimonii solvi, auctorant. Erasmus ejusdem erroris accusatus fuit propter ea, quæ scripsérat in not. 42. ad cap. VII. epist. 1. ad Corinth., & a Facultate Theol. Parisensi anno 1526. condennatus. Sed sui vindicias egit ingeniosissimus Desiderius, atque hac in parte suos hostes placasse visus est. Accusantur quoque tanquam Græcis adhærentes Cajetanus, Catharinius, ac potiore jure Lanjojus.

PROPOSITIO II.

Propter adulterium non solvitur matrimonii vinculum.

71. Prob. hæc prop̄positio, quæ specialem videtur difficultatem involvere iisdem S. Pauli verbis, quæ supra allegavit; nam præterquam quod ex seip̄is nullam adiunxit exceptionem, S. Augustinus eadem verba expendens, expresse excludit etiam casum adulterii. Ita enim inquit *De adulterinis conjugiis* Lib. II. cap. 4. *Hæc verba Apostoli &c.* Vid. sup. n. 52.; atque ita prosequitur. *Esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus, non si fornicetur nec carebit illo vinculo, etiamsi nunquam reconcilietur siro: carebit autem, si mortuus fuerit vir ejus.* Augustino coœvus Innocentius I. in epist. ad Exuperium Episcopum Tolosanum, qui Apostolicam Petri sedem de nonnullis dubiis consuluerat, ita respondit: *De his qui interveniente repudio alii se matrimonio copularunt, quos in utraque parte adulteros esse manifestum est & ideo omnes a communione fratelliū abstinendos.* Et S. Hieronymus epist. LXXVII. ad Oceanum laudat Fabiolam, quod publicam pœnitentiā egredit, pro matrimonio contacto cum alio viro post priorem maritum propter adulterium repudiatum; nec *Evangelii rigorem* noverat, inquit Doctor maximus, quo nubendi universa causatio, viventibus viris, fœminis amputatur. Nihil disertius desiderari potest.

72. His latinis græcos Patres bene multos adiungere possemus, sed brevitatis gratia iis omisis, qui generaliter tantum pronunciavit, non licere uxore vivente aliam ducere: nouillos afferrimus, qui neque per adulterium solvi vinculum matrimoniale aperte asserunt. Hermas in *Pastore* Lib. II. mandato 4. postquam ei Angelus præcepit, ut uxorem adulteram dimittat, ne particeps fiat mœchationis ejus, ita prosequitur. *Dimitrat illam vir, & ipse per se maneat.* Quod si dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, & ipse mœchatur. S. Justinus in Apol. II. Qui repulit, inquit, uero, alteram luxerit, adulterium committit. Athenagoras in sua *Legatio* pro Christ. secundas nuptias ut honestum adulterium habitas fuisse, asserit; quanto magis improbasset eas, quæ fiant primo coniuge adhuc

(a) Legenda Hist. Conc. Trid. eminent. Card. Palavicini Lib. XXXII. cap. 4. ubi narratur, verba hujus canonis ita studiose luisse composita, instantibus Reipubl. Venetar. Legatis, ne si aperte pronunciationem fuisse anathema contra asserentes, matrimonii vinculum dissolvi per adulterium, Graci, qui frequentes in Ditione Veneta conmorabantur, ea definitione nimis turbarentur. Observat tamen idem acutissimus Historiographus contra Sarpinum, aliquod esse discernere, quamvis admodum subtile, inter canonem prius pre-

vivente? Subdit enim: *Qui uxorem suam dimiserit, & aliam duxerit, adulteratur, inquit Dominus noster; nempe non honestum, sed verum adulterium committit.* Clemens Alexandr. Lib. II. *Stromatum.* Qui autem, ait, dimissam accipit uxorem, mœchatur eam non solum autem qui dimisit, est ejus causa, sed etiam qui eam suscepit, præbens mulieri peccanti occasionem. Ac denique Chrysostomus Hom. XVII. in Matth. sine dubio affirmat, mulierem expulsam remunere semper uxorem ejus, a quo expulsa est. Plura ex græcis Patribus dare poterit Petrus Attadius Lib. VII. *Concordiæ* cap. 15.

73. His, aliisque sanctorum Partum testimoniis instructus S. Thomas in *Supplēm.* quæst. 62. art. 5., *Nihil, inquit, adveniens supra matrimonium, potest ipsum dissolvere.* Et ideo adulterium non facit, quin sit verum matrimonium Et ideo non licet uni, altero vivente, ad aliam copulari, tam transire." Hinc Concilium Trid. Sess. XXIV. can. 7. ita definit: „Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit, & docet, juxta Evangelium, & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, & utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge vivente, aliud matrimonium contrahere, mœchareque eum, qui dimisit, sa adultera, aliam duxerit, & eam, quæ dimisso adultero, alii nupserit, anathema sit. (a)"

74. His omnibus invictis momentis duplicem addamus rationem, ad eos convincendos, qui indissolubilis matrimonii legem nimis duram esse minimiscentur. Prima est, quod si semel aperta fuerit hæc dissolvendorum conjugiorum via, facile male contenti conjuges, vel qui ad meliora vota adspirant, facile inquam tenerentur, ut occasio adulterii odiosæ uxori suppeditarent, aut ipsi data opera hoc enorine crimen committerent; aut etiam per calumniam idipsum crimen conjugi innocentis impingent. Hoc postremum adverit S. Hieronymus in cap. XIX. Matth. inquietus: „Quia accidere poterit, ut aliquis calumniam facret innocentem, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impinget, sic priorem dimittente, re jubetur uxorem, ut secundam primam vivente non habeat."

75. Huic rationi accedit altera, quod certo determinari non possit tempus, quo matrimonii vinculum propter unius conjugis adulterium solvatur.

Nun-

paratum, & emm, qui re ipsa a Patribus consecratus fuit. Communiter autem docent Theologi, eo canone condemnatos luisse Lutheranos, & Calvinistas, qui Rom. Ecclesiæ præmix permittendi quidem propter adulterium divorciem thalamis, & convictus, non autem vinculi matrimonialis dissolutionem, erroris, crudelitatis, atque etiam impietatis accusare imprudenter audiebant: toleratos vero fuisse Græcos, qui propter adulterium emmī solvi matrimonium censem; dominodo tamen non audieant Ecclesiast. aliter docente erroris accessare.

Nuimquid enim hæc solutio fit illico post perpetratum crimen? Non: alias conjuges non possent simul cohabitare sine novo contractu matrimoniali; cum tamen sœpe contingat, aut propter ignorantiam facti, aut propter tolerantiam conjugis innocentis, matrimonia minime dissolvit. Nuimquid post datum repudium, factumque divortium? Minime: nam etiam tunc possunt conjuges reconciliari, quod manifeste innuit supra a nobis laudatus Apostolus 1. Corinth. VII. 10. seqq. præcipiens uxori, ut discendente marito maneat *innupta*, nisi *suo reconcilietur*. An primum matrimonium tunc dissolvitur, quando conjuges transennit ad secundas nuptias? Nequaquam: prius enim necesse est, primi matrimonii vinculum esse solutum, ut alterum iniri queat. Melius itaque dicendum cum Ecclesia, matrimonium ratum, & consummatum posse quidem justis de causis dissolvi quantum ad separationem thori, ita ut neuter conjux alteri debitum reddere teneatur, non autem quantum ad vinculum, ita ut ambo possit ad novas nuptias transire. Nonnullas alias rationes affert Angelicus III. Cont. Gent. cap. 125. ad probandum, *matrimonium debere esse indivisiabile*. Catechismus etiam Rom. n. 21. quasdam considerationes addit valde oportunas, ut ostendat, hanc conjugii indissolubilitatem esse admodum utilem.

76. Ob. primo. Repudium uxorum obtinuit apud omnes sere nationes, etiam cultissimas, ita ut non solum mariti uxores, sed etiam uxores possent maritos repudiare. Obtinuit quoque apud Hebreos, saltem ut viri possent uxores dimittere (*a*), ut constat ex lege Mosaica Deuteron. XXIV.; immo ante legem exemplum habemus in Patriarcha Abraham Gen. XXI., qui domo sua expulit Agar cum filio Ismael; cur ergo non obtinebit etiam apud Christianos, cum Christus non venerit legem solvere, sed adimplere?

77. Resp., nos minimi sollicitos esse debere delegibus, ac moribus Ethnicon, & absurdissimum foret ad ipsorum normam nostros mores, ac leges componere. Ethnici conubia considerabant tantummodo, ut officium politicum, quod proinde politicis-legibus subdebant. Nos autem illud considerare debemus, etiam ut Ecclesiæ Sacra-

mentum, ad quam sublimem dignitatem fuit a Christo evectum.

78. Quantum ad Hebreos, non omnino convenit inter Theologos, an repudium esset ita Mosaicæ lege probatum, ut mulier repudiata posset licite alteri nubere. Sunt enim non pauci, qui cum Magistro sententiæ Lib. IV. Distinct. XXXIII. id absolute negant, putantes, id solum a Moyse suis permisum propter duritatem cordis populi illius, ut impune, quamvis illicite, fieret. Audiat S. Thomas in *Suppl. quæst. 67. art. 5.*, Qui,, dam dicant, quod illi, qui sub lege uxorem,, dato libello repudii dimittebant, non excusabantur a peccato, quamvis excusarentur a poena,, secundum legem infligenda; & propter hoc dicitur Moyses libellum repudii permisso ... non,, quidem propter aliquid maius bonum consequentem, sicut fuit dispensatio de pluribus uxoriibus habendis, sed propter malum cohibendum,, scilicet uxoricidium, ad quod Judæi proni erant propter corruptionem irascibilis: sicut & permisum est eis, extraneis fœnerari, propter corruptionem aliquam in concupiscibili, ne sciens, licet fratribus suis fœnerarentur; & sicut etiam propter corruptionem suspicionis in rationali fuit permisum sacrificium zelotypiæ, ne sola suspicio apud eos judicium corrumperet: " atque hanc sententiam communius sustineri dicit: ea autem posita, objectio sine difficultate eliditur (*b*)."

79. Aliam tamen exponit Angelicus opinionem, ita pergens. *Sed quia lex vetus, quanquam graviam non conferret, tamen ad hoc data erat, ut peccatum ostenderet (ut communiter Sancti dicunt), ideo aliis videtur, quod si repudiando uxorem peccassent, hoc saltem eis per legem, aut Prophetas indicari debuisse: Isaiae LVIII. 1. Annuncia populo meo sclera eorum; alias videbuntur nimis esse neglecti, si ea, quæ necessaria sunt ad salutem, quæ non cognoscebant, munquam eis nuntiata fuissent; quod non potest dici, cum justitia legis tempore suo observata sit mereretur aeternam. Et propter hoc dicunt, quod quamvis repudiare uxorem per se sit malum, tamen ex permissione divina licitum fieberat. Hanc sententiam ut veram, & certissimam mor-*

(a) Exempla quidem aliqua occurruunt fœminarum, que maritis libellum repudii dederunt, ut uxor Sampsonis, Iudicium XIV. 5; sed hæc de filiabus Philistinorum erat; uxor iste Levita, Iudicium XIX., quæ reversa est in domum patris sui; sed verum repudium illud non fuit. Ut enim ibidem subditur, Levita eamdem a patre recepit. Verum fœminæ a viro divortium potius fuisse videatur, quando Saul abstulit a Davide ejusdem uixorem Michol, eamque tradidit Phalti 1. Reg. XXV. 44. attamen potius quadam violentia Saulis, quam per verum divortium Michol a Davide fuisse separatam ex eo liquet, quod in mortuouero David uxorem suam postliminio repetit. Omnibus itaque personis primum repudii exemplum dedit Salome Herodis magni seror, quando a Castobaro Idumæo, & Ga-

zæ praefecto se separavit; ut Josephus narrat Lib. XV. Antiqu. Judaic. cap. 11. Hoc exemplum secunda est Herodias repudiata marito Philippo, contra quod repudium declinare nunquam cessavit S. Joannes Baptista. Postea corruptis Judeorum moribus non paucæ occurruunt mulieres, quæ propriis maritis repudii libellam dedebunt.

(b) Bene observat Angelicus art. 4., juxta hanc sententiam, quæ admodum multis, & doctissimis Theologis placet, uxoris repudiatis non licuisse alteri viro nubere, quia primum matrimonium semper vigebat, bene vero licuisse viris alias fœminas ducere, quia secundum dispensationem divinam illis licebat plures uxores simul habere.

mordicus propugnat Abulensis; alii vero bene maliti; ut Bellarminus, salem ut probabilitorem. Ea autem adinissa, adhuc facillime obiectio solvitur, dicendo, hanc repudij permissionem tuisss a Christo revocatam locis sup. num. 68. allegatis.

80. Dices. Aliqui Principes Christiani repudium permisern, ut Constantinus magnus, Justinianus, aliique. Immo Sæc. IX. has leges obtinuisse sub Carolo magno testatur Marculphus Lib. II. Formularum cap. 50.; non ergo repudii lex, quæ apud Ethnicos, atque Hebræos vigebat, fuit a Christo abrogata.

81. Respondeant huic argumento loco nostrum sancti Patres. Hieronymas epist. LXXVII. ad Oceanum, Alice, inquit, sunt leges Cœsarum, alicet Christi. Aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. S. Ambrosius Lib. VIII. in cap. XVI. Lucæ num. 5. *Dimitis ergo, inquit, uxorem, quasi jure sine criminis; & putas, illici tibi licere; quia lex humana non prohibet. Sed divina prohibet.* S. Augustinus Serim. 592. conjugatis dicebat: *Non vobis licet habere uxores, quarum priores mariti vivunt; nec vobis, feminæ, habere viros licet, quorum priores uxores vivunt: adulterina sunt ista conjugia, non jure fori, sed jure cœli.* Et Lib. I. *De nuptiis, & concupisc. cap. 10.* eum, qui sua uxore relicta aliam duxerit, reum esse adulterii pronunciat, non hujus sæculi, ubi interveniente repudio, sine crimine conceditur cum aliis alia copulare connubia sed lege Evangelii. Fortius S. Jo. Chrysostomus locum Apostoli commentans i. Corinth. VII. *Ne mihi, inquit, leges ab exteris conditas legas, præcipientes illi libellum repudii, & divelli.* Neque enim juxta illa iudicaturus est te Deus in illa, sed secundum eas, quas ipse statuit. Et multa hujus generis ex sanctis Patribus præsto sunt, quibus ostenditur, nullas posse a sæculari potestate contra sacra Ecclesiæ dogmata leges conditi; adeoque frustra laborare, qui una cum Launojo, aliisque patris sacros. Trid. Syndici decretis de indissolubili matrimonii vinculo quasdam veterum Imperatorum leges oppouunt. Bene autem observavit Angelicus in *Suppl. quæst. 61. art. 1. ad 1.*, quod lex humana considerat matrimonium, solum in quantum est officium naturæ; sed lex divina, secundum quod est Sacramentum, ex quo habet omnimolam in lisibilitatem.

82. Ob. secundo. Christus Dominus legem repudi, quæ apud Hebræos, atque etiam Ethnicos vigebat, non prorsos abstulit, sed solum restrinxit ad causam adulterii. Nam interrogantibus Pharisæis, an licet homini diuittere uxorem quamcumque ex causa, ita respondit Matth. XIX. 9.: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, næchatur.* En, inquit, claram, apertamque exceptionem fornicationis, qua solvitur matrimonii vinculum. Idem dixerat Christus Matib. V. 32.

83. Resp., Christum causa fornicationis solummodo permisisse divorvium quantum ad thorum, non autem quantum ad vinculum; ita ut ejus verba ita coordinanda sint: *Quicumque dimiserit uxorem (quod non licet nisi propter fornicationem), & aliam duxerit, næchatur;* ita ut possit quidem propter fornicationem dimitti uxor, quantum ad cohabitationem, sed alia tamen duci non possit. Neque vero arbitaria, aut contorta est hujusmodi explicatio. Nam primo subobsecrum hunc Matthæi locum exponunt alii duo Evangelistæ, Marcus X. 11., & Lucas XVI. 18., qui hanc exceptionem non habent, quam certe non omisissent, si per fornicationem solvi vinculum connubiale extinguisserent. Secundo, consideranda sunt verba Pauli i. Corinth. VII. 10. quibus illa exceptio non solum retinetur, sed plane exclusitur; inquit enim Apostolus non nomine suo, sed Domini (*Præcipio, non ego, sed Dominus*): *Mulier alligata est legi (scilicet matrimonii) quanto tempore vir ejus vivit; quod falsum esset, si propter adulterium vivente adhuc marito non amplius alligaretur.* Accedit Scripturæ interpres, Ecclesiæ traditio, quam supra num. 71. seqq. exposuimus.

84. Inst. primo. Si Christus dimittat thori separationem permisisset, sequeretur, hanc thalami separationem propter *solanum* fornicationem fieri posse; cum tamen Ecclesia alias admittat hujus separationis legitimas causas. Secundo, Christus non respondisset Pharisæorum interrogati, qui de totali uxoris dimissione quæstionem proposuerant.

85. Resp. ad primum, cum S. Augustino *De adult. conjugiis.* Lib. II. c. 9. T. VI. Christum causam separationis conjugum omnium gravissimam allegasse, ad refrœnandam Judæorum licentiam, qui quacunque ex causa, etiam leviori, uxores dimittebant; non tamen propterea exclusisse alias causas graves, quæ occurserent poterant, & quas enumerare tunc opportunum non duxit. Credo, inquit S. Doctor quæstioni respondens, quia illud quod inajns est hoc Dominus commemorare voluit. Præterea ut aliqui contendunt, sola fornicationis causa potest inter conjuges divorvium fieri perpetuum; aliis autem de causis divorvium non esse perpetuum, sed quousque conjux delinquens resipuerit.

86. Ad secundum dico, Christum interrogationi Pharisæorum plene satisfecisse; duo quippe ipsi quæsierant, primo, an licet uxori dimittere quacunque ex causa? Secundo, an ea dimissa licet alteram ducere? Primæ quæstioni respondet, non licere, nisi ex causa fornicationis (vel ex alia æque gravi), nempe quantum ad thorum: alteri autem respondet, non licere. Quod adeo verum est, ut Discipuli bene intelligentes sensum responsionis Dominicæ adjuxerint: *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere;* quia videlicet nimis durum videbatur, se-

parari conjugem a thoro, nec tamen posse alteri nubere. Quid autem huic difficultati reposuit Christus? An fortasse respondit, facile esse alteram conjugem fideliorem querere? Nihil minus; sed respondit: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est..... Sunt eunuchi, qui seipsostraverunt propter regnum cœlorum; nempe qui ab uxore separati gratia Dei continentiam servant.

87. Inst. secundo. Nullus tenetur ad perpetuam continentiam; sed conjux innocens separatus ab uxore propter ejusdem adulterium, si alteram ducere non potest, sine ullo suo crimine adigeretur ad perpetuam continentiam: ergo &c.

88. Respondet S. Thomas in *Suppl.* quæst. 62. art. 5. ad 1., quod quamvis per se nullus obligetur ad continentiam, tamen per accidens potest esse, quod obligetur, sicut si uxor sua incurabile ægritudinem incurrat, & talem, quæ carnalem copulam non patiatur: & similiter etiam est, si incorrigibiliter spirituali infirmitate, scilicet fornicatione, laboret. Rationem autem hujus suæ doctrinæ Angelicus attulerat in corp. art. dicens: „Nihil adveniens supra matrimonium possit ipsum dissolvere. Et ideo adulterium non facit, quin sit verum matrimonium. Manet enim, ut Augustinus dicit Lib. II. *De nuptiis*, & concupisc. cap. 10. inter viventes conjugantes vinculum, quod nec separatio, nec cum aliquo junctio potest anferre (a)“.

89. Ob. tertio. Non pauci, cum ex veteribus. Patribus, tum ex recentioribus Theologis, matrimonii vineulum alterius conjugis adulterio dissolvi, putaront. Primo citatur Tertullianus, qui Lib. IV. *Cont. Marc.* cap. 54, hoc aperte videtur immovere, dum contendit, Christi verba apud Matt. secundum sensum habere, ac verba Moysis. Deuter. XXIV. ut scilicet Christus vestigia Moysis secutus sit, tam in permittendo repudio, quam in prohibendo. Secundo, Origenes. Tom. II. in Matth. refert, aliquos Episcopos permisisse fœminæ repudiatae alteri viro nubere. Tertio. S. Basilius in epist. can. ad Amphiliocium cap. 9. inquit, virum ab uxore dimissum venia dignum esse, sinubat cum altera; neque mulieri, quam dicit, tale connubium criminis esse vertendum. Quartto, S. Epiphanius *Hær.* XXXIX., vel LIV., quæst. Catharorum num. 4. Cum occasione aliqua stupri, adulteriique, inquit, aut alterius flagitii

(a) Land. S. Augustinus, ut murmur incontinentium compesceret, Quid, inquiebat, si aliquo diurno, & insanabili morbo corporis teneatur conjux, quo concubitus impeditur? Quid si &c. Atque hæc communis est Theologorum differentias istius solutio. Nihil autem audeo pronunciare de nova textus S. Matth. interpretatione, quam nuperime vir clarissimus illustravit D. Lud. Nachi Abbas Camaldulensis, in sua egregia Dissert. *De indissolubilitate matrimonii*, Venetiis edita an. 1791. Contendit vir doctissimus, vexatum illum S. Matth. locum: Quicumque dimiserit &c. non esse referendum ad novam legem, quam de matrimonio ut Sa-

cum ea (uxore sua) divortium fecerit, is si alteram uxorem duxerit, aut alteri viro mulier nupserit, sacrarum litterarum authoritas ab ornari culpa illos absolvit, neque ab Ecclesia, aut eterna vita rejicit. Quinto, idem docet Theodoreetus Lib. IV. *Hær.* fabul. cap. 6. Sexto, Laetantius Lib. VI. *Divin. Institut.* cap. 25. adulterum esse dicit, qui præter crimen adulterii uxorem dimiserit, ut alteram ducat. Denum, S. Ambrosius *Comment.* in cap. VII. epist. 1. ad Corinth. docet, licitum esse viro, dimissa uxore adultera, aliam accipere, non autem licere adulteræ dimissæ novas nuptias inire. Propter hæc, & alia testimonia nonnulli Theologi, ut Cajetanus, Catharinus, Erasmus, ac Launojus non dubitabant una cum Græcis asserere, matrimonium propter adulterium omnino dissolvi.

90. Resp., non deesse Theologos, qui ingenuitate, bæc, & nonnulla similia obscura testimonia hanc facile posse cum Ecclesiæ dogmate dedissolubili matrimonii nexus conciliari; parcentum tamen esse iis veteribus, qui de hac difficultima controversia eo tempore scripserunt, quo illa nondum erat satis ventilata, & Ecclesiæ judicio definita. In divinis sententiis, inquietabat Augustinus. *De fide, & operibus* cap. 19., ita obscurum est, utrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulteri tamen habeatur, si alteram duxerit; ut, quantum existimo, venaliter ibi quisque fallatur. Ita S. Doctor, qui tamen matrimonium per adulterium non solvi & sape, & luculentus testatus est sup. num. 71.

91. Dixi obscura esse allata testimonia: si enim Patrum illorum intimius. examinetur doctrina, veritas nostri dogmatis magis elucescat. Primo, Tertullianus in loco objecto concedit, uxorem adulteram dimitti posse, sed ea conditione, ne alia ducatur. En eius verba: „Dico enim, illum (Christum) conditionaliter nunc fecisse, divortii prohibitionem: si ideo quis dimittat uxorem, ut aliam ducat. Qui dimiserit, inquit, uxorem, & aliam duxerit adulterium commisit, & qui a marito dimissam duxerit, æque adulter est.“ Quibus verbis Africanus Doctor manifeste indicat, Christum permisisse quidem divortium thalami, non autem solutionem matrimonii, & in hoc tantum secundum fuisse vestigia Moysis, non autem in repudio totali, quod Christus con-

cramento Christus laturus erat, sed ad legem Mosaicam, qua eo tempore nondum erat abrogata, perversis tamen quorundam interpretationibus depravata; ad quas removendas Christum declarasse, a Moysi non permitti repudium, nisi fornicationis causa, hanc vero exceptionem fuisse postea in nova lege sublatam, & matrimonium omnino indissolubile redditum, prout Marcus, Lucas, & Paulus disertissime affirmant. Nihil inquam de hac interpretatione pronunciare audeo, quia nova est; mirifice tamen ad confirmandum Ecclesiæ dogma de matrimonii indissolubilitate inservit.

concessum fuisse dicit a Moyse propter duritiam cordis Israelitarum.

92. Origenes eam quorundam Ecclesiæ Rectorum permissionem refellit, tamen Scripturæ contraria, quæ dicit: *Mulier alligata est, quanto tempore vir ejus vivit: & postea de iisdem Rectribus subdit: Hæc enim contra legem initio latam, & scriptam ad vitanda pejora, alieno arbitrio morem gerentes eos permisisse, verisimile est.*

93. S. Basilius epist. 188. can. 9. *Consuetudo, inquit, etiam adulteros viros, & in fornicationibus versantes jubet a mulieribus retineri.* Et postea ostendens, nullam esse causam mulieri relinquendi maritum, ita concludit: *Quare, quæ reliquit, est adultera, si ad alium virum accessit.* Et epist. 200. can. 48. *Quæ a marito, inquit, relicta est, mea quidem sententia manere debet, scilicet innupta.* Non itaque contrariæ opinioni constanter adhæsit.

94. S. Epiphanius Dion. Petavius in *Animalvers.*, & nonnullos alios excusandos putat, qui ante definitionem Trid. Synodi scripserant. Idem de Theodoro dicatur. *Et omnes norunt, paucorum doctrina nec constitui, nec tolli universalem Ecclesiæ traditionem.*

95. Ad sextum, jam saepius dictum est, Laetantium potius Tullianæ eloquentiæ, quam solidæ Theologiæ laude celebrari; ut proinde propter ejus auctoritatem ab aliorum solidiore, & vera doctrina recedere non debeamus. Nam Gelasius Papa in Concilio Roinano Laetantii *Opuscula apocrypha* declaravit, quia in ipsis nonnulla minus orthodoxa inventiuntur. Et notum omnibus est iudicium Hieronymi in epist. LVIII. ad Paulinum: *Utinam tam nostra confirmare posuisset, quam facile aliena destruxit.* Vid. *Censura nostri Card. Jo. M. Brasichelli* in *Opera Laetantii*.

96. De Ambrosiastro jam dictum est non semel, opus illud esse Ambrosio suppositum, & nullius apud Theologos ponderis. Alter porro loquitur verus Ambrosius in Lib. I. *De Abraham* cap. 9., tum Lib. VIII. in *Lucam*, quibus in locis dissolutionem matrimonii a civilibus legibus permisam Jesu Christi auctoritate expresse condemnat.

97. Inst. primo. Pœnitentiale vetus Rom. Tit. III. *De fornicatione* cap. 20. mulieri, quæ a marito adacta fuerat ad adulterium perpetrandum, permittitur, *ut nubat, cui voluerit.*

98. Resp., permissionem factam uxori innocenti, ut nubat, intelligendam esse post mortem mariti, non autem marito vivente; cum e contra marito tanti criminis reo vetitum esset novam uxoremducere, etiam post mortem primæ, utpote qui in perpetua pœnitentia vitam suam ducere debet. Similis pœna incestuosis decreta erat in Concilio Vermeriensi can. 4., & in Triburiensi can. 44.

99. Inst. secundo. Synodus Arelatensis I. anno 514. celebrata can. 10. ita definit: *De his, qui conjuges suas in adulterio reprehendant..... &*

non prolubentur nubere, placuit, ut in quantum potest, consilium eis detur, ne viventibus uxoriibus suis, licet adulteris, alias accipiant: non itaque vetitum iis erat nubere, sed solum consultum non nubere.

100. Resp., ita quidem canonem illum legi a Petavio loco inox cit. scilicet cum particula negativa non prohibentur, quia ipsi visus est locus corruptus. Veruntamen alii vetustis codicibus iuhærentes canonem illum sine particula non exaratum volunt, ut nempe indicetur prohibitio nubendi, & postea addatur consilium hujusmodi legem excusandi, non obstantibus legibus quibusdam civilibus, quæ secundas nuptias permittebant, ob quas aliquibus hæc tota controversia admixtum implexa tunc videhatur, ut supra n. 90. cum S. Augustino notavimus.

101. Porro sunt hac in re aliqui alii canones editi in quibusdam Conciliis provincialibus explicatu difficiles, ut ille Concilii Vermeriensis anno 655., quo viro inevitabilis necessitate in aliam provinciam evasi, quem uxor sequi noluit, facultas datur alteram uxorem ducendi. Sed Nat. Alexander post allatas varias hujus canonis explicaciones, non dubitus asserere, si obscuri illius canonis sensus fuerit, potuisse virum viveente sua uxore alteram ducere, *Concilium illud errasse Hist. Eccl. Sæc. VIII. cap. 4. art. 5.* Idemque eruditissimus auctor cap. 4. in Sæc. VII. art. 9. improbat modum illius pessimum, & *Evangelio repugnante*, qui olim in Gallia obtinebat, ut mutuo consensu matrimonia dirimerentur; qua de re extat apud Marculphum Lib. II. cap. 50. formula repudiari solita; additique laud. Natalis, Ecclesiam Gallicanam hujusmodi mores, ant leges nunquam approbasse.

Quæres, primo, an matrimonium ratum, & non consummatum dissolvi possit?

102. Resp., utique posse per ingressum alterius conjugis in aliquam approbatam Religionem, ita definiens Concilio Trid. Sess. XXIV. can. 6.: *Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnum Religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit.* Idipsum ante Concilium Trid. fuerat a nonnullis Pontificibus in suis Decretalibus constitutum, ac pluribus Sanctorum exemplis confirmatum, quorum aliqua videri possunt apud Estium in IV. Dist. XXVII. §. 4., & apud Bellarminum Lib. II. *De Monachis* cap. 58.

103. Hujus antea statuti hanc rationem affert S. Thomas in Suppl. qu. 61. art. 2., quod ante carnalem copulam est inter conjuges tantum vinculum spirituale, sed postea est inter eos etiam vinculum carnale. Et ideo sicut post carnalem copulam matrimonium solvit per mortem carnalem, ita per ingressum religionis copulam, quod est ante carnalem copulam, solvit, quia religio est quecum mors spirituialis, quia aliquis sæculo moriens vivit Deo. Alexander

der autem III. scribens Archiepiscopo Salernitano hanc aliam rationem attulit; *quia cum non fuerint una caro simul effecti* (per copulam carnalem), satis potest unus ad Deum transire, & alter in saeculo remanere.

104. Cum autem sibi objecisset Angelicus, in ipso consensu matrimoniali per verba de presenti expresso unum conjugum in alterum potestate sui corporis transferre, adeoque statim posse exigere debitum; cum, inquam, hoc sibi objecisset, ita respondet ad 2.: *Ante carnalem copulam non est omnino translatum corpus sub potestate alterius, sed sub conditione, nisi interea alter conjugum ad frugem melioris vitae convoieat. Sed per carnalem copulam completur dicta translatio, quia tunc intrat uterque in corporalem possessionem sibi traditae potestatis. Unde etiam ante carnalem copulam non statim tenetur reddere debitum post matrimonium contractum per verba de presenti, sed datur ei tempus duorum mensium &c.* Art. autem 5. ad 2. notat, conjugem ingredientem in Religionem non censeri mortuum saeculo, quoisque professionem emiserit; & ideo usque ad tempus illud alter conjux matrimonium inire non potest.

105. Inutile autem reor, hic subtiliter disputare, qua auctoritate solvatur matrimonium ratum, & non consummatum per professionem monasticae. Nobis enim sufficere debet, quod haec dissolutio semper ratihabita fuerit, ut innumeris constat exemplis; unde hic adhibendam censeo illam Augustinianam regulam, qua alias usi sumus Lib. VI. *De bapt. cap. 24. Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper rectitum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur.*

106. Aliter vero judicat Angelicus Doctor de matrimonio non solum rato, sed etiam copula carnali consummato: de eo enim ita art. 1. resolvit: *Nullus potest facere oblationem Deo de alieno: unde cum per matrimonium consummatum jam sit corpus viri factum uxoris, non potest sine consensu ejus Deo ipsum offerre per continentiores votum.*

Quæres secundo, utrum matrimonium dissolvari per alterius conjugis infidelitatem?

107. Respondet S. Thomas in Suppl. quæst. 59. art. 5. „ quod cum inter infideles sit verum matrimonium, per hoc, quod alter eorum convertitur ad fidem, non ex hoc ipso vinculum matrimonii solvit; sed aliquando vinculo matrimonii manente, solvit matrimonium, quantum ad cohabitationem, & debiti solutionem; in quo parti passu currunt infideles, & adulterium, quia utrumque est contra bonum propriis. Unde sicut se habet in potestate diuinitati adulteram, vel communandi cum ea, ita se habet in potestate diuinitati infidelem, vel communandi cum ea. Potest enim vir innocens libere manere cum adultera spe correctionis; non

„ autem si in adulterii peccato fuerit obstinata, ne videatur patronus turpitudinis, quamvis etiam cum spe correctionis possit eam libere dimittere. Similiter fidelis conversus potest cum infideeli communare cum spe conversionis, si eam in infidelitate obstinatam non viderit; & bene facit communando, tamen non tenetur“.

Quæres tertio, utrum conversus ad fidem, & a conjugie infideli desertus possit alias nuptias inire?

108. Respondet S. Thomas cit. qu. 59. art. 4. quod quando alter conjugum ad fidem convertitur, altero in infidelitate manente, distinguendum est: quia si infidelis vult cohabitare sine contumelia Creatoris, idest sine hoc, quod ad infidelitatem inducat, potest fidelis libere discedere, sed discedens non potest alteri nubere. Si autem infidelis non vult cohabitare sine contumelia Creatoris, in verba blasphemiae prout pens, & nomen Christi audiens nolens, tunc si ad infidelitatem pertrahere nitatur, vir fidelis discedens potest alteri per matrimonium copulati. Praeterea item S. Doctor Lect. III. in 1. a. 1. Corinth. VII. explicans illa Apostoli verba: Si infidelis discedit, discedat, hec habet: superius ostendit, quod fidelis non debet dimittere infidelem cohabitare volentem; hic autem dicit, quod si non vult cohabitare, non tenetur fideli eum sequi, sed potest alteri nubere ... Dicit ergo, quod si infidelis discedit a fidei officio fidei, discedat, & potest fidelis, qui dimittitur, contrahere: primum enim matrimonium dissoluble erat, quia nunquam fuit ratum“.

109. Quod autem hic dicit, matrimonium infidelium esse dissoluble, quia non est ratum, ita S. Doctor explicaverat laud. art. 5. ad 1.: *Matrimonium infidelium est imperfectum* (art. 2.); *sed matrimonium si leuum est perfectum, & ita est firmius.* Semper autem firmius vinculum solvit minus firmum, si sit ei contrarium: & ideo matrimonium, quo post in fide Christi contrahitur, solvit matrimonium, quod prius in infidelitate contractum fuerat: unde matrimonium infidelium non est omnino firmum, & ratum, sed ratificatur postmodum per fidem Christi.

110. Angelici magistri nostri doctrina tota desumpta est ex doctissimo Pontifice Innocentio III. qui in cap. Quanto de divortiis hanc rem desinuisse videtur his verbis: *Si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo molo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit;* & in hoc casu intelligimus, quo ait Apostolus: *Si infidelis discedit, discedat; frater enim (vel soror) non est servitute subjectus in ejusmodi.* Cuius definitionis hanc reddit rationem, quia etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum.

111. His addo ea, quæ habet sapientissimus Pontifex Benedictus XIV. Lib. VI. *De Synodo Dicēs.* cap. 4.: „Certum est, infidelium conjungim ex privilegio in fidei favorem a Christo Domino concesso, & per Apostolum Paulum t. Corinth. VII. promulgato, dissolvi, cum conjugum alter Christianam fidem amplectitur, reuidente altero in sua infidelitate obdurate cohabitare cum converso, aut cohabitare quidem voluntate, sed non sine contumelia Creatoris, hoc est non sine periculo subversionis conjugis infidelis, vel non sine execratione sanctissimi nominis Christi, & christiane religionis despiciencia. Ex hoc vero sit, integrum non esse conjugi converso transire ad alia vota, priusquam infidelis interpellatus, aut absolute recusaverit cum eo cohabitare, aut auctum sibi esse ostendit cum illo quidem coabitandi, sed non sine Creatoris contumelia, uti colligitur ex celebrissima Decretali Innocentii III. &c.” Vil. etiam Lib. XIII. cap. 21., ubi aliquos casus in hac materia enatos, & a summis Pontificibus Pio V., Gregorio XIII., & Paulo V. resolutos exponit. Atque haec sententia communissima semper fuit apud Theologos, & Canonistas; immo ad proximum sepe sepius in Ecclesia redacta. Sed in hoc nostro saeculo aliqui conati sunt eadem convelle (a), quorum præcipua argumenta haec sunt.

112. Primo opponunt omnia illa Matthei, Marci, Lucæ, & Pauli loca, quibus nos probavimus, matrimonium esse indissolubile; cum enim in iis nulla ponatur exceptio, matrimonia infidelium non minus quam fidelium indissolubilia esse, contendunt. Secundo id corroborant auctoritate magni Augustini, qui Lib. I. *De adulterinis conjugiis ad Pollentium* cap. 25. inquit: *Propter quolibet fornicationis genus, sive carnis, sive spiritus, ubi & infidelitas intelligitur, & dimisso viro, non licet alteri nubere, & dimissa uxore non licet alteram ducere, quoniam Dominus nulla exceptione facta dixit: si uxor dimiserit virum suum, & aliud nupserit, mœchatur, & omnis, qui dimittit uxorem suam, & dicit alteram, mœcha-*

tur. Tertio, qui infideli converso facultatem fecunt transiendi ad secunda voti, non convenienter inter se, quandonam prius matrimonium solvatur. Quidam enim dicunt, interpellato conjugi infidelis, eoque ant non respondente, aut expresse degante, matrimonium solvi. Alii sentiunt, tunc solum ditimi, quando conjux fidelis aliud matrimonium init: ultraque antem sententia facile refutatur. Prima quidem, quia si postea conjux infidelis sententiam mutet, & baptizetur, matrimonium perseverat: non itaque diremptum jam erat. Altera etiam est falsa, quia primo debet matrimonium juri contractum ditimi, ut secundo locus sit, ut dictum est sup. n. 75.

113. Verumtamen objectæ difficultates evanescent, si quantum ad primum consideremus, generales Scripturæ sacre locutiones admittere exceptiones, dummodo illæ arbitriæ non sint, sed gravibus fundamentis innixæ, cuiusmodi est in causa nostro. Fundatur enim primo in iis Apostoli verbis: *Si infidelis discedit, discedat;* quæ a doctissimo Pontifice Innocentio III. ab Angelico Doctori, uno verbo ab omnibus Interpretibus, Theologis, & Canonistis, usque ad hanc nostra temporâ de solutione vinculi matrimonialis intellecta fuerit. Secundo, non obstantibus generalibus illis locutionibus, Ecclesia definitivit, matrimonium ratum, & non consummatum monastica professione dissolvi. Vid. sup. n. 107. Denum Ecclesiæ consuetudo est optima legis interpres. Hanc autem Ecclesiæ consuetudinem solvendi matrimonia Neophytorum fuisse generalem, atque perpetuam, vel ex eo solum conjicere possumus, quod Adversarii nec ullum hactenus potuerunt afferre exemplum alicuius Ecclesiæ particularis, quæ hanc dissolutionem permittere recusaverit. Si his momentis addamus etiam universum Theologorum, aut Canonistarum chororum, annon exceptio a nobis data generalibus Evangelii, & S. Pauli verbis nedium probabilis, & probabilissima, sed plane certa videbitur? Certeum est, inquit sapientissimus Benedictus (num. 111.); & ante eum Innocentius III. pariter doctissimus, S. Thomas scholarum Princeps, alii que

(a) Quidam Judæus nomine Borac Levi Hagenavice in Alsatia natus ad fidem conversus est, & baptizatus 10. Aprilis 1752. Post sepius frustra invitataam suam uxorem Meldelf. Serf. ab Officiali Episcopatus Argentoratensis sententiam obtinuit, quia priore matrimonio soluto posset novum inire. Sed cum vellet cum Anna Theward copulari, istius Parochus eidem se opposuit, contendens, prius matrimonium non potuisse dissolvi. Re ad Consistorium Sessonense data, Parochi recusatio ut legitimè approbata fuit. Borac Levi a sententia Sessonensis Consistorii appellavit, tamquam ab abusu ad supremum Senatum Parisiensem, in quo causa mature discussa anno 1758. pronunciatum luit, legitimè fuisse Sessonensis Consistorii judicium. Tunc vero plurimi libri editi fuerunt, & simul collecti de hac quæstione, an Judæus in sua Religione uxoratus possit post baptismum nouum matrimonium inire, relicta prima uxore cum eo ha-

Gazzaniga Theol. Tom. IX.

bitare recusatæ, quibus libellis epigraphæ præf. a erat; *Quod Deus conjunctit, homo non separat,* quasi Ecclesia nomine hominum, non autem nomine Dei separaret. Atque ex eo tempore nonnulli Theologi, ac Canonistæ pro indissolubilitate matrimonii in delictum, etiam in causa nostro, acriter pugnare coepérunt, ac duo præcipue ex nostra Italia, quorum doctrinam, atque etiam ecclesiasticam dignitatem ego summopere reverenter; ab iis tamen cum debito reverentio recedere cogor propter momenta superius allata, atque alia plurima, quæ brevitas gratia prætereo. Sequor etiam vestigia plurimè recentium Theologorum, qui pro veteri, communique sententia strenue pugnarunt; inter quos cinnam doctissimos Augustinianum F. Müngis (quem in Lovaniensi Academia tunc Mag. Regente olim n. vi) contra D. Le Plat sacr. can. in eade Academia Professorem.

que Theologi de hac exceptione minime dubitabant (a).

114. Hæc autem cum ita sint, quis credit, S. Augustinum, quem omnes isti ut suum Magistrum venerati sunt, in contraria fuisse sententia? Perperam autem nobis objiciuntur ea verba: *Propter quodlibet &c. cum ibi tantummodo velit, matrimonium fideli cum infideli propter infidelitatem non solvi; non autem ibi disputat de casu nostro, quando scilicet infidelis cohabitare cum fideli non vult, aut quando id non facit nisi cum contumelia Creatoris; unde conjux fideli cogeretur, quamquam invitus, continentiam servare.* Hunc casum non expendit S. Doctor eo in loco, quia illum Pollentius explicandum non proposuerat. Ceterum Gratianus, Van-Espen, aliquique Canonistæ, ac Theologi de tanti Doctoris patrocinio gloriantur. Alii putant, controversiam intactam ab eo fuisse relataam, quod nobis pene certum videtur.

115. Postrema difficultas levissima est, cui si locus daretur, nihil fere certi in Theologia haberetur. Frequentissime enim Doctores in rei substantia conveniunt, in quibusdam circumstantiis dissident; quod etiam in firmissimis dogmatibus fidei hanc raro contingit, ut in decursu hujus operis saepius animadversum est. Benedictus XIV. Lib. VI. iam cit. *De Syn. cap. 4. n. 4.* secundam sententiam, ut probabiliorem, & communiorem, amplectitur; & cum an. 1727. Florentiæ quædam Iudæa ad fidem conversa innupta permansisset, ipsius vero maritus in Judaismo pertinax aliam duxisset, ac postinum una cum sua nova uxore ad baptismi gratiam fuisse perductus, a Sacra Congregatione Concilii ad primam uxorem, secunda dimissa, redire coactus fuit. Censuit igitur Sacra Congregatio, matrimonium primum non nisi tunc dirimi, quando conjux fideli novum contrahit. Neque aliquid valet objecta subtilitas; facile enim intelligitur, matrimonium infidelium imperfectum, nec omnino firmum, & ratum solvi per matrimonium fideliū, quod est perfectum, & firmius, ut Angelicus loquitur supra n. 109.

116. Quibusdam visum est intellectu difficile, quod matrimonium possit per infidelitatem solvi, eum non salvatur per adulterium, quod tamen magis opponitur matrimonio, quam infidelitas. Sed hanc difficultatem diluit S. Thomas ib. art. 6. ad i. observando, quod quamvis adulterium magis directe opponatur matrimonio, inquantum est in officium naturæ, quam infidelitas; tamen e con-

trario est, in quantum matrimonium est Sacramentum Ecclesiæ, ex quo habet perfectam firmatatem, in quantum significat indivisibilem conjunctionem Christi, & Ecclesiæ; & ideo &c.

C A P U T P O S T R.

Asseritur, & vindicatur summa, & independens Ecclesiæ potestas statuendi impedimenta matrimonii dirimentia.

117. Notum omnibus est discrimin inter impedimenta dumtaxat impeditientia, & impedimenta dirimentia. In matrimonio, inquit S. Thomas in Suppl. qu. 50. art. un., sunt quædam, quæ sunt de essentia matrimonii, & quædam, quæ sunt de solemnitate ejus, sicut & in aliis Sacramentis. Et quia remotis his, quæ sunt de solemnitate ejus, sicut & in aliis Sacramentis, a l'uc manet verum Sacramentum, ideo impedimenta, quæ contrariantur his, quæ sunt de solemnitate hujus Sacramentum, non efficiunt, quin sit verum matrimonium; & talia dicuntur impedire matrimonium contrahendum, sed non dirimunt contractum, sicut prohibito Ecclesiæ, & tempus feriatum; unde versus

Ecclesiæ vetitum, ne non tempus feriatum. Impedient fieri, permittunt juncta teneri.

Impedimenta autem, quæ contrariantur his, quæ sunt de essentia matrimonii, faciunt, ut non sit verum matrimonium; & ideo dicuntur non solum impedire contrahendum, sed dirimere jam contractum, quæ his versibus continentur:

Error, conditio, rotum, cognatio, crimen, Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, Si sis affinis, si forte coire nequibus, Hæc socianda vetant connubia, facta retrahant.

Quæ omnia fuse explicat Angelicus in hoc, & seq. articulis.

118. Porro mirandum non est, Theologos Protestantæ, qui matrimonium e numero Sacramentorum expangunt, denegare Ecclesiæ potestatem ponendi impedimenta dirimentia (b). Mirandum potius est, atque intime dolendum, inter eos ipsos, qui

modis obnoxiam defendere nisus est in secunda sua Dissert. editione, sed parum felici successu. Videri possunt *Reflexions en forme de Dissertation &c.* quæ adnexæ fuerunt duobus Libris S. Augustini ad Pollentium in gallicam linguam translatis; in quo opusculo (D. Pile) omissa ea continentur, quæ contra veterem sententiam a novis Theologis poterunt inveniri.

(b) Lutherus non alia impedimenta matrimonii agnoscet, quam quæ Levit. cap. XVIII. ab ipso Deo constituta fuerunt. De ceteris ita in Lib. *De captiis. Ba-*

(a) Novam illorum verborum: *Si infidelis discedit, discedat, explicationem nobis dedit eruditus Gallus Descartes in sua Dissert. adnexa Analyse duorum lib. S. Angustini De adulterinis conjugiis 1765. in 12., contendens, ea verba non ad infideles conjugatos esse directa, sed ad liberos, ut proinde sensus sit, non debere fideles conjungi infidelibus, si ad religionem Christianam venire recusent; unde si volunt discedere, id est matrimonium non contrahere, discedant. Hanc suam novam interpretationem, & non levibus incom-*

qui catholicæ Ecclesiæ filios se esse gloriantur, aliquos inveniri, qui dirimentia matrimonii impedimenta non ab Ecclesia, sed a laica potestate pendere contendunt. Vel si nimis evidenter convicti fateri coguntur, Ecclesiam solam eadem impedimenta semper constituisse, atque in iis dispensasse, eo saltem confluunt, ut fugant, hanc Ecclesiæ potestatem non ex divina Christi institutione, sed ex Principum concessione, ac liberalitate originem trahere (a); quem perniciosum errorum ut convellamus, sit

PROPOSITIO.

Ecclesia jure suo proprio ex Christi institutione potestatem habet ponendi impedimenta matrimonii dirimentia, atque in iis dispensandi.

119. Prob. primum invicte vel ex eo solo, quod fatentibus ipsis nostris adversariis, Ecclesia a primis usque temporibus in pacifica possessione fuit, leges de matrimonio ferendi, impedimenta statuendi, eademque pro necessitate, vel maiore utilitate relaxandi. Id asserit tanquam indubitatum Bernard. Ziegerus Van-Espen P. II. *Juris Eccles. sect. 1. tit. 15. cap. 1.* inquietus,, Constat, jam a plu-

yl. bitem suam contra Rom. Ecclesiam evocat: *Quid autem dicemus de impiis hominum legibus, quibus hoc vitæ genus (matrimonium) divinitus institutum, est irretitum, sursum, ac deorsum jactatum? Deus bone! horror est intendere in temeritatem Romanensium tyrannorum, adeo pro libidine sua dirimentium, rursus cogentium matrimonia. Post autem monet, & rogat suos sacerdotes, & fratres, ut, si viderint aliquid impedimentum, in quo Papa potest dispensare, & quod non est in Scriptura expressum, ea matrimonia confirment, que contra ecclesiasticas tyrannicas, vel Pontificias leges fuerunt constituta.* Lutherum secutus est Apostata M. Ant. de Dominis, & passim sequuntur Protestantes.

(a) Horum agmen ducit Jo. Launojus, vir quidem doctus, sed audacioris ingenii, qui opiniones paradoxas, parum tutas, & aliquando manifeste erroneas, libenter amplectebatur, & mordicus defendebat. Hic in clamito opere *De regia in matrimonium potestate omnne jus in matrimonium a seculari Principum auctoritate derivat*, nulla alia Ecclesiæ relicta auctoritate, quam que ex Principum indulgentia, ac liberalitate illi concessa est. Impiis ejus conatibus illico restiterunt duo Doctores Sorbonici, Jac. Leulier editis observationibus super ipsius tractatum, in quibus male fidei in citandis Theologorum testimonii, & veteribus monumentis eum aperte convincit (Lovanij 1678.), & Joann. Gerbais in *Tract. pacifico de potest. Ecclesiæ, & Principum supra imped. matrimonii* (Paris. 1693.) His duumviris accessit ex universit. Lovaniensi Jac. Clemens *Du pouvoir de l'Eglise sur les Mariages.* In Italia ante Lannoju impugnavit Domin. Galesins Episc. Ruriensis in opere inscripto *Ecclesiastic. in Matrim. potestas*, Roma 1678.; atque haec scripta abunde tunc sufficerunt ad Launojam novitatem prefocandam. Sed nostris turbulentissimis temporibus alii emiserunt ecclesiasticae potestatis osores. Duos ego in

„ ribus saeculis, Ecclesiam, & qualem primitive, „ & cum exclusione Principum secularium, im- „ pedimenta dirimentia inter Catholicos ordinasse, eaque pro temporum, & locorum circum- „ stantiis nominum paucis extensis, vel limitasse, „ aut etiam relaxasse; ac per consequens negari „ non potest, quia Ecclesia hac potestate a pri- „ mis saeculis pacifice usa fuerit". Atque ut suam assertionem magis confirmet, allegat Tract. Gethesii mox memoratum, in quo ostenditur, hanc auctoritatem non accepisse Ecclesiam a Principibus secularibus, sed a Christo, eamque jure proprio a primis saeculis usque ad hanc tem- „ pora semper hac auctoritate usam fuisse. Unde postea ita concludit: *Igitur filium traditionis inse-“ cuta Synodus Trul. recte anathema dixit in eum, qui dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta dirimentia, vel in iis constituen-“ sis errasse.* Hactenus celebris iste Canonista Belga, cuius nomen omnibus iis percharum est, qui S. Apostolicam Sedem debita veneratione prosequi re-“ susant (b).

120. Certe si Ecclesia precario tantum jure, atque ex Principum indulgentia hanc potestatem ex-“ exercuisset, huius concessionis aliquod extaret mo-“ numentum. Sæpius autem provocati Adversarii, ut

Germania novi Launojani erroris patronos, scilicet Benel. Oberhauser in *Quest. inaugurali de matrimonio*, tunc in Lib. IV. *Decretal.*, ac in *Apologia Histor. Critica divisarum potestatum in legibus matrim.*; & Jos. Eyleb in nonnullis suis opulis tam Latina, quam Germanica lingua exaratis. Hos secuti sunt aliqui Itali, quorum principia nomina sunt Petrus Tamburinus, Thomas Nestins, atque Aloysius Litta; qui tamen possestrem Epist. 3. non omnem denegat Ecclesie circa impedimenta matrimonii potestatem, sed vult, ad ipsius exercitium concurrere etiam civilis Principatus consen-“ sum. Mitto alios vulgares libellos, qui suppresso au-“ torum nomine prodierunt, qui nec coimmemorari in-“ tentur.

(b) Sic habent omnes primæ editiones ipso Espenio vivente vulgatae. Sed in Lovaniensi (Parisiensi) anni 1753. adjectum fuit (nescio unde eritum) cap. 2., quod his verbis concluditur: *Nequaque dubitanus, quin Ecclesia habeat auctoritatem similia impe-“ limenta (dirimentia) inducendi, prout per Concilium Trul. defini-“ tum est. Sed & hoc fatendum est, Concilium non defini-“ visse, utrum ex Christi institutione, vel utrum ex Principi-“ um indulgentia tacita, vel expressa haec auctoritas indu-“ cendi impedimenta dirimentia Ecclesie competat.* Quasi vero id definire opus fuisset, quod ante Launojum nemo catholicorum negabat. Majori securitate Synodus Pistoriensis anni 1786. Sess. V. hanc Principum indulgentiam, tanquam certam habens, ita statuit: „ Supposto pertanto in tale assenso, o connivenza (de’ Sovrini) confessano, aver potuto la Chiesa stabilire giustamente degli impedimenti dirimenti lo stesso contratto del Matrimonio, e non aver essa preso abbaglio veruno, attese le circostanze de’ tempi nello stabiliti, come giustamente decise il Sacro Concilio di Trento contro i Novatori “. Oh præclaram Concilii Tridentini interpretationem!

ut tale nobis exhibeant monumentum, aut saltem designuant tempus, occasionem, vel nomina Principum, quorum hanc insigniem in Ecclesiam pietatem laudant; & ultius edisserant, au omnes simul, eodemque tempore hoc privilegium Ecclesiæ concesserint, an unus post alium; & quinam hoc pietatis exemplum primi dederint, quinam postea secuti fuerint? Sæpius inquam ad hæc provocati, hactenus satisfacere non potuerunt; nec ultra spes affulget, ut aliquando satisfaciant (a).

121. Solent Adversarii confugere ad consensum Principum tacitum, quo permisérunt, Ecclesiam uti hoc jure non suo. Sed neque istius consensus taciti ullum vel minimum habent indicium. Ulterius consensus hic tacitus supponit Ecclesiam aliquando hoc jus impediendi matrimonia, quod ad solos Principes spectabat, sibi usurpasse, Principum autem pietatem huic usurpationi non obstatisse. Et tunc iterum redeant molestæ illæ interrogations, quandonam hæc usurpatio facta fuerit? Sub quibus Principibus? An subito, & aperite, vel pedetentim, ac furtive? An in una tantum ditione, vel in toto orbe Christiano? Tertio, quis credit, omnes Principes suisse suorum iurium adeo incuriosos, ut hanc usurpationem non adverterint? Adeo desides, vel pios, ut illi non obsterint? Præcipue cum non pauci eorum fuerint Ecclesiæ infensissimi, eamdenque propriis juribus expoliare sæpe tentaverint? Quarto ex historia Concilii Trid. scimus, omnes pene Principum Oratores enixe, & sæpius a Patribus postulasse, ut irrita declararentur matrimonia filiorum familias sine parentum, vel tutorum consensu contracta, Patres autem justis de causis id semper recusasse. Nonne opportuna tunc Principibus sese offerebat occasio jura sua postliminio revocandi, ac propria auctoritate id statuendi, quod frustra ab Ecclesia postulabant? Nec tamen id facere au-

si sunt. Quod si aliqui Principes, ut in Gallia, eadem matrimonia irrita esse sauxerant, postea declararunt, eadem esse irrita, quantum ad effectus civiles, non autem quantum ad contractum Sacramentalem (b). Demum ipsi Principes supremas, hac in parte, & independentem Ecclesiæ potestatem confessi sunt, tunc quando a Rom. Pontificibus dispensationem ab his impedimentis suppliciter petierunt, tunc quando sua matrimonia sine hac dispensatione contracta auctoritate Ecclesiæ dissolvere coacti sunt; cujus utriusque rei innumera proferri possunt exempla (c).

122. Prob. primo nostra propositio ex eo, quod Ecclesia hanc exerceret potestatem iis etiam dirissimis persecutionum temporibus, in quibus certe supponi non potest neque expressus, neque tacitus Principum consensus. Synodus Ancyranæ an. 514. can. 2. raptus impedimentum constituit; & Concilium Neocæsariense eodem tempore celebratum can. 2. prohibet matrimonium inter affines. S. Basilius in sua prima epist. ad Amphiliocium can. 6. 22., & 23. meminit impedimentorum voti, raptus, & affinitatis, quæ multo antea fuisse constituta indicat, subdeus, *s. nctiones istas a sanctis viris fuisse traditas*.

123. Temere autem, & sine ullo fundamento aliqui respondent, impedimenta antiquitus posita non fuisse dirimentia, sed impedientia tantum. Temere inquam: quis enim credit, impedimenta raptus, consanguinitatis, affinitatis, voti, & hujus generis alia, non fuisse nisi meras cæremonias, aut regulas, ad solam honestatem, non autem ad substantiam matrimonii pertinentes? Ulterius dicant, quandonam, & a quibus hæc impedimenta olim solum impedientia mutata sint in dirimentia? Et quamquam hæc Concilia non fuerint ecumenica, ubique tamen acceptata, & approbata, ecumenicorum vim, & auctoritatem acquisi-
ve-

(a) Solemne est Rom. Sedis osoribus in his rebus ad spurias Isidorianas Merces recurrere, ex quibus ortas esse blaterant omnes Romanor. Pontificum usurpationes. Sed hæc in materia tale effugium est penitus interclusum, cum omnes probe norint, Ecclesia consuetudinem statuendi impedimenta matrimonii esse Isidoriana epocha multo vetustiorem, ut laud. supra Gerbesius per omnia retro sæcula ascendendo demonstravit. Præterea jauidiu fraudes Isidorianæ detectæ sunt. Cur ab illo tempore nemo unus ex toti Principibus contra usurpationem Ecclesiæ reclamavit? Et cur nemo unus Princeps snum imprescriptibile jus postliminio vindicavit, ut ipsorum assentatores vehementer eu-
piunt?

(b) Hujusmodi fuere edicta Henrici II. an. 1556., Henrici III. an. 1579., Henrici IV. an. 1606., Ludovici XIII. an. 1629. Ludovici XIV. an. 1697., quibus nulla, & irrita declarabantur matrimonia, quæ filii familiæ contrahunt invitis parentibus. Sed Jurisconsulti Galli, relati a D. Favret in suo Tract. *Deabus Lib. V. cap. 2.* hujusmodi decreta intellexerunt, non quantum ad Sacraumentum, sed quantum ad effectus civiles. Nam quantum ad Sacraumentum Synodus Trid.

Sess. XXIV. cap. 1. *de reform. eos damnavit, qui falsos affirmant matrimonia a filiis familias sine consensu parentum contracta irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse.*

(c) Inter primas dispensationes numeratur illa solemnis, quæ nomine, & auctoritate Innocentii III. ann. 1209. in celebri Episcoporum, ac Germanie procerum conventu Heribipoli habito Othoni IV. facultas facta est, ut filiam Philippi Svevi suam consanguineam sibi matrimonio jungeret; idque pro bono pacis, addita tamen penitentia, ut duas Congregationes Monachorum construeret. Vid. Jos. Hartheim T. III. Concil. Germ. p. 491. Antiquum pariter dissolutionis matrimonii inter consanguineos male contracti exemplum nobis suppediat circa finem Sæc. X. Gregorius V., qui in Concilio Romano anno 993. irritum declaravit connubium Roberti Francorum Regis cum Berta sua consanguinea, suspensis etiam a sacra communione Archimbaldo Archiepiscopo Turonensi, qui eas nuptias consecraverat, & aliis Episcopis, qui iisdem interfuerant. Id refert S. Petrus Damiani epist. V. Hæc duo exempla sint specimenis loco; nam multa alia similia præsto essent, & id necessaria brevitas pateretur.

verunt. Præterea dici debet, nihil aliud soisse in his Conciliis decretum, quam quod ex Apostolica traditione ubique jam observabatur (a).

124. Sed contra Launojanos, qui se Catholicos profidentur, sufficere dehent sacrosanctæ Trid. Synodi decreta, quorum infallibilem auctoritatem cum non audeant contemnere, verum saltem, ger manumque sensum vanis interpretationibus eludere conantur. Sess. XXIV. can. 5. ita statuitur: „Si quis dixerit (ut dicebat Lutherus), eos tam tum consanguinitatis, & affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contrarium, nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediunt, & dirimant, anathema sit. Et can. 4. „Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constitueri impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constitueri errasse, anathema sit“. Quid ad tam claras, & apertas definitiones?

125. Objicit primo Launojus, nomine Ecclesiæ a Patribus Trident. non fuisse significatum ordinem hierarchicum, qui ex Episcopis, summoque Pontifice constituitur, sed totum fidelium cœtum, in quo eminent Principes; sicut quando Sess. XXIV. cap. 1. de reform. edicitur, matrimonium esse celebrandum in facie Ecclesiæ, nomine Ecclesiæ non intelligitur, nisi cœtus fidelium. Sane (ad dit Launojus) cum Syudi scopus non aliis fuerit, quam condemnare errorem Lutheri agentis, nullam esse in Ecclesia potestatem statuendi matrimonii impedimenta, quam quæ a Deo ipso in Levitico constituta fuere, Patribus satis erat desinire, an hæc potestas tantum ad Ordinem hierarchicum pertineret, an vero ad civilem Magistratum, de quo nulla erat cum hæreticis controversia: ut proinde nihil ex Tridentinis canonibus in rem nostram derivari possit. Id ex Spalatensi Apostata Launojus mutuatus est, ex Launojo autem esscripsérunt novi Theologi regiæ potestatis assentatores.

126. Resp., quamvis Trident. Patres expresse non dixerint, nomine Ecclesiæ se non intelligere cœtum universorum fidelium, sed ordinem dumtaxat hierarchicum, quia nedium exortis Launojanis interpretationibus, id dicere necessarium non erat, multis tamen argumentis apparere, nonnisi de Pastorib[us] sacrī nomen Ecclesiæ ibi esse intelligendum. Primo enim quotiescumque serino est de Ecclesia docente, præcipiente, prohibente, semper intelligitur hoc nomen de Episcoporum cœtu, ac potissimum de Romano Pontifice, quorum hæc inunia sunt, non de fidelium congregatione, ad quam spectat Pastorum vocem audire, eorum-

que mandatis obtemperare. Secundo observandum est, non dici, esse in Ecclesia potestatem, quod fortasse æquivocum esse posset, cum etiam Principes sint in Ecclesia; sed Ecclesiam posse, potuisse, non errare &c.; quibus designari Ecclesiæ docentem, præcipientem, ac prohibentem, cœcus est, qui non videat. Sic quando Christus Matth. XVIII. inquit: Dic Ecclesiæ; & si Ecclesiam non audierit, sit tibi &c., omnes intelligent Ecclesiæ Præclaros, ut intellexit Chrysostomus in hunc locum. Tertio Scopus Patrum certe erat infandas Lutheri novitates condonare: at vero Lutherus Roman. Pontificum jus ponendi impedimenta dirimentia, atque in iis dispensandi protreve impugnabat, ut vidimus ad n. 118., non vero de Principum potestate disputabat, quorum auctoritatem potius angere, quam decurtare homo vafermissus studebat. Ulterius quam potestatem negaret Lutherus, satis aperte declarat, cum nominat Pontificias, & Ecclesiasticas leges, temeritatem Romanenium tyrannorum &c.; de potestate Principum nihil habet. Demum, si nomine Ecclesiæ hic veniret omnium fidelium cœtus, non video, quonodo jus ponendi, vel relaxandi impedimenta matrimonii posset ad solos Principes restringi, qui sunt quidem in cœtu fidelium, sed fidelium cœtum nec constitutum, nec repræsentant.

127. Inst. primo. Canones illi non sunt dogmatici, ut proinde iis refragari sine hæresis nota non licet; sed sunt dumtaxat disciplinæ, quia eorumdem materia non ad fidem, quæ credenda proponeat, sed ad disciplinam spectat, quæ actiones præcipit, vel prohibet. Neque resert anathemæ in iisdem canonibus comminatum; cum desint exempla similium anathematum, quæ in eos vibrantur, qui aliquod disciplinæ caput violare præsumpserint. Addi etiam potest, in hujusmodi impedimentis saepè dispensari; dispensationem autem nonnisi in rebus disciplinaribus habere locum.

128. Resp., Adversarios hic vehementer falli, & fallere, quia non distinguunt dogma a disciplina. Quod Ecclesia habeat a Christo potestatem ponendi impedimenta dirimentia matrimonium, dogma fidei est, quod sine aperta hæresi negari non potest. Quod autem Ecclesia hac sua potestate utatur, ad disciplinam spectat, que variari potest. Reipsa diversis temporibus aucta sunt hæc impedimenta, usque ad novissimum generale Concilium, in quo Ecclesia sua utens potestate novum addidit impedimentum, scilicet clandestinitatis, quod antea non erat.

129. Ecclesia etiam usa est sua auctoritate dispensandi hæc impedimenta, diversimode tamen pro

(a) Id clare innuit S. Ambrosius in epist. LX. qua Paterno, qui eum consuluerat super matrimonium, quo filium suum cum filia sua filiæ conjungere intendebat, respondit id fieri omnino non posse, quia cum lex divina prohibeat matrimonia inter consobrinos, a fortio-

ri prohibetur illud, quod Paternus fieri cupiebat inter suum filium, & filiam sue filie. Non erant itaque illa Conciliorum decreta aliounde petita, quam ex divina lege, vel scripta, vel tradita.

pro diversitate temporum. Nam usque ad sæc. XII. aut nullæ omnino, aut rarissimæ leguntur dispensationes; & potius quædam matrimonia jam inita tolerabantur, quam eadem ineundi dispensatio concedebatur. Postea vero ad tollendos innumeros abusus, qui refrigescente pietate quotidie exorbitabantur, Ecclesia in dispensando se faciliorem præbuit. Aliud vero est potestas ponendi aliquas leges, vel in iis dispensandi, aliud hujus potestatis exercitium. Primum ad dogma pertinet, quod immutabile est; alterum ad disciplinam, quæ est mutationi obnoxia.

150. Non autem ex solo anathemate adnexo nos concludimus, eos canones esse dogmaticos, sed potius ex iis verbis: *Si quis dixerit &c.*, ex materia, quæ respicit potestatem leges ferendi, & ex scopo condemnandi impiam Novatorum hæresim.

151. Futilis est quoque, & frigida illorum animadversio, qui caunes Tridentinos interpretantur *de facto*, & non *de jure*, quia definitum fuit, Ecclesiam non errasse, quod est factum. Sed dolose dissimulant alia verba posse, & potuisse, quæ *jus* designant. Ac demum quando Patres definierunt, Ecclesiam in constituendis, vel relaxandis hujusmodi impedimentis non errasse, idem est, ac si dixissent, ideo non errasse, quia *il jure suo facere poterat*.

152. Inst. secundo. Impedimenta dirimentia afficiunt ipsum matrimonii contractum, quem nullum, & irritum faciunt, seu homines inhabiles reddont ad contrahendum, sed hoc jus ad potestatem civilem spectat, cui subsunt res omnes corporales, non autem ad potestatem Ecclesiae, cui non subduntur nisi spiritualia. Si ergo Ecclesia aliquando potuit, vel adhuc ponere potest impedimenta dirimentia, id non fecit, nec facere potest, nisi ex Principum concessione.

153. Resp., matrimonia fidelium esse vera Sacra menta, securi ac sint matrimonia infidelium, atque adeo ratione Sacra menti Ecclesiæ legibus esse omnino subdenda, ut proinde Ecclesia possit etiam contractus matrimoniales sua auctoritate irritos reddere; quia pars nobilior ignobiliorum ad se trahit. Hinc ipsi Protestantes, quia matrimonium habent saltem ut *rem sacram* (quainvis non ut *Sacramentum*) causas matrimoniales ad sua ecclesiastica consistoria trahunt; adeo ut sacerdotes Magistratus de iis cognoscere nequeant, ut Bohemus docet in *Jure Ecclesiast. Protestantium* Tom. II. Tit. 2. §. 2.

154. Obj. secundo. S. Thomas in *Suppl.* q. 50. art. 1^a. ad 4. inquit: Personæ illegitimæ ad matrimonium contrahendum dicuntur ex eo, quod sunt contra legem, qua matrimonium statuitur. Matrimonium autem, in quantum est in officium naturæ, statuitur lege naturæ; in quantum est Sacramentum statuitur jure divino: in quantum est in officium communitatis, statuitur lege civili. Et ideo ex qualibet dictarum legum potest aliqua persona effici ad matrimonium con-

trahendum illegitima. Idem habet in Lib. IV. Cont. Gent. cap. 78. vid. sup. n. 2.: omnium igitur istarum legum concursus requiritur ad impedimentum aliquod dirimens constituendum, vel dispensandum, ut proinde sola Ecclesiæ auctoritas minime sufficiat.

155. Resp., nos libentissime acceptare Angelicum Magistrum nostrum, ut hujus controversias arbitrum, & judicem. Audiantur igitur, quæ S. Doctor habet in *Quodl.* V. art. 15. ad 1., ubi postquam dixisset, Ecclesiam in his, quæ ad matrimonium pertinent, tripliciter se habere, scilicet per modum judicantis; per modum prohibentis, vel punientis: & per modum statuentis: de tertio modo haec addit: Quod fit solum auctoritate summi Pontificis, & secundum hoc personæ aliquæ redcantur illegitimæ ad contrahendum, ita quod si etiam contrahant, matrimonium dirimitur. Item in *Suppl.* qu. 54. art. 4. ad 1. Sicut Deus, inquit, non conjungit illos, qui conjunguntur contra Ecclesiæ præceptum, quod habet eandem obligandi efficaciam, quam habet divinum præceptum. Parte qu. 55. art. 5. loquens de Ordine sacro, dicit, quod sui ratione habet, ex quadam congruentia, quod matrimonium impetrare debet, quia in sacris Ordinibus constituti sacra vasa, & Sacra menta tractant ... Sed quod impedit matrimonium, ex constitutione Ecclesia habet. Ac demum, ne omnia persequar, qu. 57. art. 2. quærens, quomodo cognatio legalis, quæ oritur ex adoptione, matrimonium impedit, ita respondet: Quia filius adoptatus conversatur in demo patris adoptantis, sicut filius naturalis, ideo legibus humanis (seu civilibus) prohibitum est inter tales matrimonium contrahi: & talis prohibitio est per Ecclesiam approbata: & inde est, quod legalis cognatio matrimonium impedit. Et ad 4. de eadem cognitione legali inducta per legem humanam loquens, Prohibitio, inquit, legis humanæ non sufficeret ad impedimentum matrimonii, nisi interveniret Ecclesiæ auctoritas, quæ item etiam interdicit. Possuntne clariora afferri, aut requiri? Censuit itaque S. Doctor, leges Principum non sufficere ad matrimonium dirimendum, nisi approbentur ab Ecclesia.

156. Quid igitur sibi vult Angelicus, quando docet, ex lege civili personas fieri illegitimas ad contrahendum matrimonium? Nihil prorsus aliud, nisi leges etiam civiles posse ponere impedimenta matrimonii, sed in suo ordine nempe civili, adeo ut matrimonia contra eas contracta priventur effectibus civilibus, quantum ad dotem, successionem, hereditatem &c.; noui tamen quantum ad ipsius matrimonii vinculum, quod ratum manet. Vide, quæ supra allata sunt ex definitione Concilii Tridentini, & ex usu hactenus servato in Galliarum regno. Possunt tamen Principes matrimonia infidelium sibi subditorum irrita reddere, quia haec non sunt, nisi contractus civiles, nec infideles Ecclesiæ legibus tenentur.

157. Obj. ult. Deus ipse Levit. XVIII. numerum impedimentorum matrimonii constituit; nec ullibi legitur in novo testamento haec impedimenta fuisse immutata, vel aucta, aut Ecclesiae potestatem datam nova constitueri; præcipue cum res ista ad substantiam Sacramenti pertinet, supra quam Ecclesia nihil potest.

158. Resp., Levitici legem fuisse latam pro Hebreis, neque obligare Christianos, nisi in iis impedimentis, quæ sunt ex ipsa lege naturæ, & quæ etiam vigebant ante legem Mosaicam. Quinquam vero in novo testamento nihil expresse legatur de matrimonii impedimentis, id tamen implicite constitetur in potestate amplissima Ecclesiae collata ferendi leges, quæ ad bonum Religionis condicant. *Datu est mihi omnis potestas: sicut misit me Pater, & ego mitto eos. Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo.* Quando Ecclesia impedimenta dirimentia constituit, nihil imminutat de substantia Sacramenti matrimonii, sed solum quasdam personas declarat illegitimas, & inhabiles ad contrahendum; quod utique pro sapientia auctoritate sibi a Christo collata potest. Ita respondisse dicitur in Concilio Tridentino Catinillus Campiegii insignis Ordinis nostri Theologus. Card. tamen Pallavicinus, diligentissimus historiæ illius Concilii scriptor, nihil de hac Campiegi responsione innuit.

159. Inst. Matrimonium pertinet ad jus naturæ, supra quod nihil potest quæcumque humana auctoritas: ergo &c.

160. Resp. cum S. Thoma in *Suppl. q. 41. art. 1.*, naturam humanam non esse immobilem, sicut est divina (ut dicit Philosophus in VII. Ethic.) ; & ideo diversificari ea, quæ sunt de jure naturali secundum diversos status, & conditiones hominum. Recolantur, quæ superiorius ex eodem S. Thoma dicta sunt n. 5.

Quætres, an Episcopi possint dispensare in matrimonii impedimentis dirimentibus (a)?

161. Resp. negative, & quidem pluribus de causis. Primo enim in Concilio Trident. Sess.

XXIV. can. 5. definitum fuit, posse Ecclesiam in multis consanguinitatis, & affinitatis gradibus dispensare; nomine autem Ecclesiae non intelliguntur Episcopi singulares, sed vel Concilia generalia, quæ eundem Ecclesiam representant, vel summus Pontifex, qui ejusdem Ecclesiae caput est. Sane idem Concilium quando definiuit Sess. XXIII. can. 7., Episcopos potestatem habere confirmari, & ordinandi; vel quando Sess. XXIV. cap. ult. decrevit, causas matrimoniales spectare a iudices ecclesiasticos, Ecclesiae nomen non usurpavit, quemadmodum usurpavit, quando de dispensationibus matrimonialibus locutum est, ut intelligamus, nomine Ecclesiae non venire Episcopos, sed vel oecumenicas Synodos, vel Pontificem. Ubi etiam obiter notandum est, Concilium non tribuisse Ecclesiae hanc potestatem, sed illos condemnasse, qui eam negabant. Unde frustra aliqui querunt, quoniam Concili decreto hæc potestas fuerit Pontifici reservata, quandoquidem eamdem ex ipsa primatus prærogativa habet.

162. Id magis confirmatur ex disputatione in ipso Tridentino exorta, an conveniens esset, potestatem dispensandi saltem in quarto gradu Episcopis concedi? Id antem negatum fuisse, refert Card. Pallavicinus Lib. XXIII. cap. 9. n. 17. maxime propter rationem allatam a M. Ant. Bobba Episcopo Augustæ Praetoriae, & Duci Sabaudiae Legato, quod scilicet larga nimis aperiretur dispersionibus matrimonialibus porta. Non igitur Trid. nomine Ecclesiae intellexit Episcopos peculiares, sed solum Rom. Pontificem, cui in B. Petro pascendi, regendi, gubernandi Ecclesiam universalem a Christo plenam potestatem traditam esse, Synodus Florentina definivit.

163. Præterea, ut rectissime observabat immortalis Pius VI. in suis litteris ad Archiepiscopum Coloniensem 29. Jan. 1787., si jus esset Episcopis relaxare legem impedimentorum matrimonialium ab Ecclesiae potestate constitutam, & ubique in catholicis ditionibus receptam, totu^m reverteretur Ecclesiae disciplina, caput subjeceretur mem-

(a) Affirmativam sententiam contra veterem Ecclesie consuetudinem, qua hujusmodi dispensationes non nisi a summo Pontifice conceduntur, novi quidam Theologi defendere conant sunt, eamque nonnulli insignes Germanie Episcopi adoptaverant. Sed illis se fortissime opposuit immortalis membrum Papa Pius VI. feliciter regnans; suaque auctoritate effecit, ut Episcopi in debita erga Romanam Petri Selein subjectione, atque obedientia perinanerent, & assentatorum ora obstruerentur. Inter hos præcipue nominantur personatus quidam Anianus Eliphins, qui anno 1781. Vienne edidit *Concordiam* (seuverius *Discordiam*) juris Canonici cum edictis a Cæsareo-regiis recentius emanatis in materia dispensationum super impedimentis matrimonii ad Vener. Hungariae Clerum, frustra conatus, religiosissimos inclive illius Nationis Antistites a debita erga summum totius Ecclesiae caput obedientia subtrahere. Sed de discordia, quam larvatus Eliphins, & nonnulli alii erga Selein Apostolicam male animati suscitare frustra tenta-

runt, non solum inter Sacerdotium, & Imperium, sed etiam inter suum Sacerdotem & Episcopos ipsi subiectos, legi possunt tria Opuscula I. *Veritable etat du different eleve entre le Nonce Apostol. resident à Cologne, & les trois Electeurs ecclésiastiques.* II. *Supplement au veritable Etat.* III. *Coup d'œil sur le Congrès d'Ems*, precede d'un second supplément au *Veritable etat*. Singulari autem Pontificis Max. Pii VI., quem Ecclesia bono Dei sospitem servet, prudenter, ac dexteritate pax ubique redintegrata, a suo Apostolica Petri Seiles in veteri suorum iurium possessione servata est. Porro land. mox immortalis Pius in suis litteris ad Archiep. Colon. meminit Concordati initii cum Rom. Imperatore Josepho II., ut ea dispensandi ab impedimentis facultates, que antea a Sede Apostolica concedebantur suarum ditionum Episcopis, extenderentur imposteri etiam ad divitium matrimonia, ita tamen, ut in prefatis arciorum graduari limites non transcurserent.

membris, ac proinde actum esset de ecclesiastica hierarchia divinitus instituta; ut generaliter declaravit Nicolaus I. in Epist. ad Michaelem Imperatorem. Fidei enim dogma est Episcoporum auctoritatem, & jurisdictionem subjectam esse summi Pontificis auctoritati; ita ut subesse debeant Sedis Apostolicæ statutis, ut patet de jurisdictionis Primitu, singulari Christi munere, Petro, ejusque successoribus divinitus collato, quod quisque ex Catholicis fateri adstringitur. Ita etiam ratiocinabatur sapientissimus Pii VI. predecessor Benedictus XIV. *De Syn. Diæces. Lib. IX. cap. 1. n. 6.*

144. Aliam, eamque admodum gravem, Land. mox Benedictus XIV. cap. 2. affert rationem, nempe quod impedimenta dirimentia ortum habeant, aut a Concilio generali, aut a summis Pontificibus, quorum decreta nequit inferior infringere, usque ulla ratione contraire. Ad quod magis corroborandum allegat verba celebris Theologi Galli Nat. Alexandri, qui in *Theol. Dogm. Morali Lib. II. De matrim. cap. 4. artic. 15. reg. 11.* ita probat, dispensationes in impedimentis dirimentibus Romano Pontifici reservatas esse: *Cum enim ab Ecclesia universalis, sive illius capite Romano Pontifice sint instituta impedimenta matrimonium dirimentia, dispensatio super eis communi jure ad Caput universalis Ecclesiae Romanum Pontificem, non ad Episcopum, pertinet, ut colligitur ex Capit. Cum Inferior extra de Majorit. & obed.; Conciliaque Provincialia plurima, Ritualia Ecclesiarum, Auctores omnes id confirmant, & auctoritatem dispensandi competere negant Episcopis, cum publicum impedimentum est, vel de contrahendo matrimonio agitur (a).*

145. Hac ipsa ratione usus est Pius IV. ad revindendas injustas quorundam Principum, & Electorum Germaniæ querelas de reservatione dispensationum ab impedimentis matrimonialibus, quia nempe omni juri, omnique rationi contrarium esse indubitatum est, ut Episcopi potestatem habeant dispensandi in his, quæ Romanae Sedis auctoritate constituta sunt, hoc est inferiores, & subditæ in lege superiorum suorum (apud Rainerium ad an. 1565. ad n. 44.).

146. Huic tamen invictæ rationi Adversarii una cum Ant. Pereira Lusitano in damnata sua Dissert. *De Episcoporum potestate dispensandi impedi-*

(a) Nam idem sanctissimus Pontifex ibid. num. 1. & 2. ultra concedit, posse Episcopos relaxare impedimentum matrimonii jam contracti, quando haec circumstantiae occurrant: 1. ut matrimonium sit contractum in facie Ecclesie: 2. ut contractum sit bona fide ex juris, aut facti ignorantia: 3. ut sit consummatum: 4. ut impedimentum sit occultum: 5. ut non possit facile adiri prima Sedes: 6. ut non possit separatio fieri sine scandalo. Neque etiam eorum doctrinam condemnat, qui dicunt, posse Episcopos tollere impedimentum occultum matrimonii contrahendi, cum tales urgent rerum circumstantiae, ut nec Pontifex consuli,

menta publica matrimonii Principio III., & seq., innumeræ opponunt exempla Episcoporum, qui hanc dispensandi facultatem per multa sæcula exercuerunt: qua in re maxime abutuntur auctoritate Land. Thomassini *De vet., & nova Ecclesiæ discipl. P. II. Lib. III. cap. 24. & seq.*, ubi more suo omnia fere vetera monumenta ad hanc materiam pertinentia operose collegit; unde postea & Pereira, & alii quasi ex ditissimo promptuario omnem suæ eruditioñ copiam hauserunt.

147. Sed multa essent hic bene examinanda, quæ propter nimis remotam antiquitatem vix possunt in debita luce collocari. *Primo*, an in allatis exemplis semper agatur de impedimentis dirimentibus, an vero de aliis solim *impedientibus*, quæ sicut ab Episcopis, vel Synodis Provincialibus ponit, ita & ab ipsis relaxari possunt? *Secondo*, si agatur de impedimentis dirimentibus, videndum, an haec jam essent eo tempore a tota Ecclesia recepta, & approbata, ut proinde sine ejusdem universæ Ecclesiæ, aut Romani Pontificis auctoritate dispensari amplius non possent? *Tertio* (quod bene notat Natalis Alexander loco numer. cit.), an consuetulo antiqua dispensandi, quæ in aliquibus diæcesibus viguisse, imino & adhuc vigere dicitur, a Sedis Apostolicæ concessione originem trahat? Sic modo Episcopi Germaniæ ex Roman. Pontificio indultis impedimentum consanguinitatis, seu affinitatis in quarto, & tertio gradu relaxant (b). *Demum*, si antiquæ huic quarundam Ecclesiarum consuetudini nunquam Rom. Pontifices restiterunt, hoc ipso camdem approbasse censeri possunt; *siquidem*, ut ibidem concludit Natalis Alexander, consuetudo legitime prescripta juri positivo præjudicat, ususque longævi non levis est auctoritas, ut dicitur in cap. *Cum consuetudinis, & cap. Cum tanto, extra de consuetud.*

148. Addit tamen sapientissimus Benedictus XIV. etiam dato, in aliquam diæcesim irrepsisse consuetudinem, de qua contenditur, ut per eam collatum dicamus Episcopo legitimum jus auferrendi impedimenta a Conciliis œcumenicis, aut a Summis Pontificibus inducta, diligenter prius examinandum est, an ea consuetudo omnes habuerit conditiones necessarias, ut potuerit prævalere legi Episcopo inhibenti, nec Superioris statutum infringere, aut quoque modo relaxare præsu-

nec matrimonii contractus, ad quem omnia sunt disposita, differri possit sine scandalo, & paratorum ad nuptias infamia: tunc enim presumendum est, summum Pontificem delegare Episcopo potestatem dispensandi, quam certe requisitus non esset ei denegaturus.

(b) Notandum est, sanctum Gregorium magnum, concessisse Christianis de novo in Anglia conversis, ut matrimonia inirent in quibusdam gradibus consanguinitatis, vel affinitatis, in quibus alibi nubere non licet. Ita Lib. XII. Epist. 31. Annon similiter aliquibus Episcopis facultas concedi poterat, in quibusdam impedimentis dispensandi?

sumat. Quin immo, cum talis consuetudo non solum tendat ad abrogandam legem, verum etiam ad tollenda, & minuenda jura uni competentia Rom. Pontifici, præter ceteras conditio-nes, necesse est, ut centum ad minus annorum spatio sine ulla interruptione perseveraverit Verum postremo, & potissimum considerandum est, an per eam consuetudinem, si quo inoleverit, disrumpatur nervus ecclesiastice disciplinæ; in quo eventu nunquam per eam adversus legem præscribi, declaravit Innocentius III. in cap. Cum inter, De Consuet. Hactenus doctissimus Benedictus.

149. Sed missis nonnullis aliis argumentis, quæ adhuc afferre possemus, hanc nostram responsio-nem concludeamus gravissima sæpius, sed nunquam satis laudati Pii VI. animadversione: *Cum de maxi-mi momenti re, de validitate scilicet Sacra-menti matrimonii, agatur, in quo illicitum est quidquam incerti adhibere, medio certo prætermisso, quod adhiberi potest, vel ex hoc solo capite non licet Episcopis impedimenta matrimonii dirimantia sine Rom. Pont. auctoritate relaxare.* Hoc etiam jam animadverterat oculatissimus Bene-dictus XIV., adductis quoque verbis Nat. Alexan-ri dicentis: *Si dubitet, vel merito dubitare debeat Episcopus dispensare non potest in*

re enim Sacramenta spectante, non licet minus probabilem, ac minus tutam opinionem sequi, relicta probabiliore, atque tutiore.

150. Atque hæc, aliaque omnia a me hacten-
scripta supremo, & infallibili Ecclesie, ejusque Capitis Romani Pontificis judicio subjecta penitus volo, paratissimus ore, & corde ea corrigerem, quæ minus recte mihi ex calamo imprudenter excidi-sent. *Imprudenter inquam: nihil enim magis cor-di habui, quam satis, & orthodoxa doginata au-ditoribus meis propinare; quamobrem a novitati-bus tamquam a periculosis scopolis semper abhor-rens, antiquæ, ac tutissimæ Angelici Præceptoris nostri doctrinæ constanter adhæsi.* Sicubi autem inueni, aut quasdam controversias ab eo minime discussas (quod tamen perraro accidit), aut i-psius mente non esse omnino perspectam, optimos, magisque probatos Theologos consului; atque ab eis impressa vestigia fideliter secutus sum, ne scilicet ab inconcussis fideli catholicæ, & apostolicæ principiis vel minimum aberrarem, atque ingratus fierem singulari illi Dei beneficio, quo me in si-nu sua Ecclesiae nasci, & educari voluit, illique sanctissimi Patriarchæ Dominici Familiae adscribi, quæ perfectam, atque omnimodam Apostoli-cæ Romanæ Sedi obedientiam semper professa est, semperque profitebitur. Amen.

F I N I S

Cum jussu Reverendissimi P. F. Balthassaris de Quinnones totius Ord. Praed. Generalis Magistri primum volumen de Sacramentis auctore A.R. P. M.F. Petro Gazzaniga , attente , et maxima animi voluptate perlegerim , ita hoc alterum pari diligentia , nec minori jucunditate percurri : cumque nihil repererim , quod Ecclesiae dogmatibus , Christianisque moribus vel minimum aduersetur , sed omnia a Clarissimo viro tam perspicue , solideque pertractata observaverim , ut morosioribus plane satisfacere , et solertioribus multiplici eruditionis genere cumulate arridere valeat , idcirco praelo dignum censeo .

Dabam Bononiae in Coenobio S. P. Dominici die 6. Octobris 1793.

*Fr. Vincentius Aloysius Gandolfi Ord. Praed.
in Prog. Mag., et Institutionum Theologicarum Professor.*

Jussis Reverendissimi P. Fr. Balthassaris de Quinnones universi Ordinis FF. Praedicatorum Generalis Magistri reverenter obsequuturus perlegi , fere annus est , primam Partem , nunc vero secundam Tractatus de Sacramentis ab A. R. P. M. Fr. Petro Maria Gazzaniga in Augusta Vindobonensi Universitate emerito Professore clucubrati . Omnia utrobique paria deprehendi ; selecta nempe , gravissima , et adversus profanas cum veterum , tum recentiorum quorundam novitates apte , eruditeque tradita . Propterea summopere gratulans , et secundam hanc Partem typis vulgandam esse censeo , et Auctorem Clar. impensis rogo , ut pro suo erga Catholicam Religionem studio , ac pro ea , qua in ipsa aetate jam gravescente pollet ingenii , memoriae , scribendiique facultate , Novatores compescere , et Ecclesiasticae militiae Candidatos docere , quod per hucusque actae vitae tempus enixe praestitit , adhuc perget .

Datum Bononiae in Conventu Sancti Patris Dominici
die 10. Septembris anno 1793.

*Fr. Pius Vincentius Zunini Ord. Praed.
Sac. Theolog. et Stud. Mag.*

V I D I T

D. Philippus Maria Toselli Clericus Regularis S. Pauli, et in Eccl. Metrop. Bononiensi Poenit. pro Eminentissimo, ac Reverendissimo D. Andrea Cardinale Joannetto Ordinis Sancti Benedicti Congregationis Camaldulensis, Archiepiscopo Bononiae, et S. R. I. Principe.

IMPRIMATUR

Fr. Moysius Maria Ceruti Vicarius Generalis S. Officii Bononiae.

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BT Gazzaniga, Pietro Maria
70 Fratris Petri Mariae
G36 Gazzaniga
v.8-9

